N. Kiss István

16. századi dézsmajegyzékek

Akadémiai Kiadó

N. Kiss István

16. SZÁZADI DÉZSMAJEGYZÉKEK

(Borsod, Heves, Bereg, Bihar és Közép-Szolnok megyék)

Az egyházi eredetű tized, azaz a dézsma, régi, természetben fizetett adónemeink között a legrégibb és a legáltalánosabb jellegű volt. A 16—17. században a tizedet jórészt az állam bérli, s ennek köszönhető, hogy a királyi kamara (a pénzügyminisztérium őse) levéltárában megmaradt a dézsma kivetésének és behajtásának iratanyaga. Ez a gazdaság- és társadalomtörténeti szempontból egyaránt páratlanul értékes forrásanyag lehetővé teszi a jobbágyság mezőgazdasági termelésének statisztikai pontosságú felmérését. Jelen mű a haladó magyar történetírásban elsőnek hasznosította a 16. századi dézsmaanyagot öt megyére kiterjedő feldolgozásában. Főbb eredményei: a szántó- és szőlőművelő parasztság tényleges terméseredményeken alapuló osztályrétegződésének (differenciálódás) meghatározása; a jobbágynépesség és a paraszti földállomány fluktuációjának tisztázása és a paraszti, különösen pedig a gazdagparaszti árutermelés súlyának, korabeli szerepének s történeti jelentőségének elemzése.

N. Kiss István

16. SZÁZADI DÉZSMAJEGYZÉKEK

(Borsod, Heves, Bereg, Bihar és Közép-Szolnok megyék)

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETE

N. KISS ISTVÁN

16. SZÁZADI DÉZSMAJEGYZÉKEK

(BORSOD, HEVES, BEREG, BIHAR
ÉS KÖZÉP-SZOLNOK MEGYÉK)

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST
1960

LEKTOR

MAKKAI LÁSZLÓ

© *Akadémiai Kiadó, Budapest 1960*

A kiadásért felelős Bernát György az Akadémiai Kiadó igazgatója
A szerkesztésért felelős: Bárkány Livia Műszaki felelős: Horváth Tibor
Kézirat beérkezett: 1959. X. 25. Példányszám: 450 Terjedelem: 101,75 (A/5) ív

59.50345 — Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

BEVEZETÉS

Az egyházi tized a legáltalánosabb és legrégibb természetbeni adónem Magyarországon. A behajtásáról fennmaradt kimutatások s egyéb adminisztrációs iratok elemzése, főleg a 16. század közepétől, lehetőséget nyújt a mezőgazdasági termelő erők és termelési viszonyok feltárására. Régóta elterjedt szokás volt a dézsma bérlése, amivel főleg középbirtokos nemesek foglalkoztak. A 16. század derekától kezdve a magyar kamara bérelte a legtöbb dézsmát, annak jövedelméből biztosítva a végvárak gazdasági-pénzügyi fenntartását. Így pl. Heves, Borsod, Abaúj, Sáros, Zemplén, Szabolcs, Bereg s részben Zaránd megyék dézsmáját az egri püspökségtől bérelték s hasznát az egri vár fenntartására rendelték.[1] Hasonló folyamat játszódik le az Erdélyhez tartozó „részek"-en is. Bihar s Közép-Szolnok megye dézsmajövedelme a váradi várat illeti az 1580 körüli dézsmajegyzékek tanulsága szerint.[2] A kamarai bérlés rendszere mintegy államosította a dézsmajövedelmeket. Behajtásukat állami hatóság ellenőrizte, melynek szükség esetén karhatalom állt rendelkezésére a visszaélések, erőszakosságok megfékezésére. Ettől kezdve, bár természetesen nem szűnt meg minden visszaélés, a dézsmajövedelmek államilag biztosított adók, azaz Porsnyev megfogalmazása szerint „azt a feudális járadékot jelentik, amely központosítva van és elnyeli azokat a „feleslegeket", amelyeket a feudális urak nem nyeltek el helyben."[3] Az egyes jobbágygazdaságok tényleges terméseredményét rögzítő tized-lajstromok az egyöntetű eljárás és a központi ellenőrzés folytán megbízható forrásanyagot jelentenek a legkülönbözőbb történeti statisztikai értékelés számára is. Igen értékes ebből a szempontból Ila Bálint munkássága, aki a dézsmajegyzékek kitűnő ismerőjeként összegezte e forrásanyag történeti statisztikai értékelésének problematikáját.[4] A felhasználás gazdag lehetőségeinek számbavétele mellett ugyanakkor kénytelen megállapítani, hogy a dézsmajegyzékek eddigi településtörténeti s részben gazdaságtörténeti kiaknázása elég szűk keretek között mozog.[5]

A szóban forgó Borsod, Heves, Bereg, Bihar és Közép-Szolnok megyék 1550 és 1600 közötti dézsmaanyaga gabona, bor, juh és méhkas tizedjegyzékekre terjed ki. Néhány esetben ismerjük a sertés-dézsmalajtsromokat és a borfoglalási kimutatásokat is. A közölt dézsmajegyzék anyag a következő problémák, statisztikailag megalapozott vizsgálatát és elemzését teszi lehetővé :

[1] *Ruzsás Lajos;* Az egri vár gazdálkodása a XVI. században. Bp. 1939. 37—38. l.

[2] OL Reg dec B 976.

[3] *Porsnyev, B. F.:* A feudális állam lényege. Az MTA Tört. Int. Értesítője 1951. jan—márc. 133. l.

[4] *Ila Bálint;* A dézsmajegyzékek, mint a történeti statisztika forrásai. A történeti statisztika forrásai. Bp. 1957. 94—113. l.

[5] Uo. 94. és 115. l.

a) A népesség és a terméseredmények számszerű alakulása.

b) A termőterület nagysága ; a gabona és a borkultúra százalékos súlya ; a különböző gabonafajták egymás közti aránya.

c) A differenciálódás (gazdasági-társadalmi rétegeződés) ; az árutermelő gazdagparasztság.

d) A mezővárosok, illetve a faluk differenciálódása ; a mezővárosi koncentrálódás ; a szőlő monokultúra jelentősége.

e) A napszámosréteg meghatározása (földnélküliek + törpe-parcellások). A paraszti bérmunka formái (messor, servitor, stb.).

f) A méztermelés és az állattenyésztés helyzetének bizonyos vonatkozásai (a ló- és marhatartás dézsmamentes, sertés tizedjegyzék kevés maradt ránk).

g) A több-tagú jobbágygazdaságok szerepe.

h) Az extraneus[6] birtoklás rendszere és jelentősége. Arányuk a búza-, illetve bortermelők között.

i) A megyénként összesített juh dézsmajegyzékek alapján : a juhos gazdák differenciálódása ; a telkes parasztok és a csak állattenyésztők aránya. A nagy állattartó gazdák árutermelése.

j) A fluktuáció vizsgálatához összeállított dézsmajegyzékek alapján : a jobbágyság fluktuációjának elemzése. Mérete ; üteme; a paraszti földhözkötöttség problematikus volta.

A járásonként, illetve egyes esetekben kiemelkedő városonként közölt dézsmajegyzékek értékelő elemzésénél a fent kifejtett szempontokat (a.-h.-ig) minden esetben érvényesítettük, hacsak az adatok hiányos volta miatt az lehetetlennek nem bizonyult. A juhtenyésztést és a fluktuációt tükröző dézsmajegyzékek elemzését külön tárgyaltuk. Valamennyi értékelő feldolgozás, a dézsmajegyzékeket követően, azokkal azonos sorrendben és azonos címen szerepel. Hogy az egyes dézsmajegyzékek elemzéséből adódó keresztmetszeti képet fejlődésében is lemérhessük, a 16. század második felét átfogó négy időmetszetben vizsgáltuk meg ugyanazokat a megyéket. Az anyag lehetőségei szerint Borsod, Heves és Bereg megye esetében négy, Bihar megyénél, a töredék anyagot nem számítva, kettő és Közép-Szolnok megyénél egy időmetszetet készítettünk. Megoszlásuk — a fluktuációt tükröző anyag nélkül — a következő :

I. időmetszet	(1549., 1553.)	13	járás ill. város dzsjk-e,
II. „	(1576—1578)[7]	22	„ „ „ „
III. „	(1583., 1588., 1594.)	24	„ „ „ „
IV. „	(1598—1599.)[8]	28	„ „ „ „

Az ún. ötödik metszetben (V. időmetszet) a fluktuációra vonatkozó, speciálisan összeállított forrásanyagot vizsgáltuk meg. Ez három járás és három mezőváros adatait összegezi két, három, illetve négy egymást követő évből, 1567 és 1579 között.

A forrásanyag közlésének módja erősen különbözik a szokásos betűszerinti vagy kivonatos másolat típusától. Ugyanis a gabona és a bor, továbbá a méhkas és a sertés dézsmajegyzékeken szereplő személyek, név szerinti azono-

[6] Extraneusnak nevezik az olyan jobbágyot, aki idegenben, más falu határában szőlőt vagy szántót szerzett. Az extraneus elnevezés a helybeli jobbágygazdáktól különbözteti meg a más faluba való birtokos parasztot.

[7] Néhány esetben 1569., 1570., 1571., 1580. és 1581. évi dézsmajegyzékekkel kiegészítve.

[8] Több esetben 1597., 1600. és 1602. évi dézsmajegyzékekkel kiegészítve.

sítása alapján *összevont* dézsma-lajstromokat állítottunk össze. E módszer alkalmazását egyes esetekben az anyag hiányossága akadályozta. Az eljárás fő előnye az, hogy egy-egy jobbágygazdaság búza- és bortermését együtt, egy helyre csoportosítva láthatjuk és mérlegelhetjük. Így könnyen áttekinthetővé válik a szóban forgó parasztgazdaságok különböző földművelési ágakban képviselt vagyoni súlya. A fő művelési ágak belső arányának érzékeltetése végett minden helységnél előbb a csak szántóművelő parasztok, majd a vegyesen gazdálkodók (gabona + bor) terméseredményeit közöljük. Utánuk s elkülönítve kerül sor a csupán szőlőműveléssel foglalkozó gazdaságok adatainak közlésére. Végül, tekintve, hogy az összevont dézsmajegyzék egyaránt feltünteti a parasztgazdaság gabona- és bortermését, a jobbágygazdaságokat gazdasági erejük szerint is csoportosítottuk. Ezek a szántó- és szőlő hozamának arányában tagozódó vagyoni kategóriák a következők :

zsellér	10	gl[9]	búza	vagy	2,5	hl	bor termésig,
pauper.....	25	„	„	„	5,0	„	„ „
féltelkes	50	„	„	„	10,0	„	„ „
gazdagparaszt ...	50	„	„	„	10,0	„	„ termés fölött.

Nem számítva a föld- illetve termés-nélküliek „keresztény dénárral" adózó, ún. földnélküli csoportját, a jobbágyság a zsellérek, pauperek, féltelkesek és gazdagparasztok rétegeire bomlik. A két első csoport a gyakorlatilag tönkrement, illetve elszegényedő jobbágyokat jelöli. Féltelkesnek a közepes anyagi szintű, az árutermelésben esetleg már résztvevő jobbágyot, míg gazdagparasztnak a bor, állat és gabona árutermelést kézbentartó jómódú jobbágyot nevezzük.

A különböző dézsmajegyzékek egybevetésével készült, a fő művelési ágak és a parasztság differenciálódása szerint csoportosított forrásanyag valójában fél-feldolgozásnak felel meg. Az ezzel a forrásközlési módszerrel járó munkatöbbletet megéri egyrészt az, hogy az öt megyére vonatkozó további kutatáshoz könnyen áttekinthető és a legfontosabb szempontok szerint rendezett anyag áll rendelkezésre, másrészt, hogy az értékelő elemzések megállapításait az ily módon összegyűjtött és csoportosított forrásanyag igazolja.

A dézsma kivetésének, behajtásának, valamint elszámolásának módozataival fölösleges foglalkoznunk. Ila Bálint idevonatkozó tanulmányai megnyugtató módon tisztázták ezt a kérdést.[10] Csupán két problémát kell röviden érintenünk. Az egyik a „lekaszált gabona" kérdése. Rossz termés esetén ugyanis a parasztok nem aratták (sarlóval), hanem lekaszálták búzájukat[11] s az ilyen hitványabb értékűnek tartott, kaszált gabonából nem adtak dézsmát, csak holdanként néhány dénáros váltságot. Ezt a jobbágyok számára előnyös gyakorlatot visszaélésnek tekintik[12] s már a 16. században tilalmazzák a tized-

[9] gl = gelima, kalangya, általában 30 kéve.

[10] *Ila Bálint;* A dézsma adminisztrációja. Levéltári közlemények, 1940—41. évi kötet és *Ila* többször idézett cikke a dézsmáról. A történeti statisztika forrásai. Bp. 1957. c. kötetben.

[11] „Néhol találkozik a buzának szegény volta miatt, meg nem arathatják buzájokat, hanem lekaszálták ... a kaszált buzából is kivegyék az igazi dézsmát." A szempczi és cseklészi tizedszedők instrukciója. 1636. M. Gazdt. Szle. 1903. 160—164. l.

[12] „ilyen álnokságot cselekszenek, hogy az mely buzát megarathatták volna is, megkaszálhatják, azért ti azoktól pénzt el ne vegyetek boglyákért, hanem minden tizedik boglyának egyikét elvegyétek." Az egri főkapitány tizedszedői utasítása. 1583. M. Gazdt. Szle. 1905. 36—38. l.

szedői utasítások. Az erősödő állami (földesúri) nyomást igazolja Bihar megye 1587. évi dézsma-kimutatása,[13] ahol a kaszált gabona (fruges falcatae) holdankénti megváltását a kisköleséri járásban pénzben vagy búzában, de Debrecen városánál már csak gabonában lehetett teljesíteni. A század végére a kaszált búza pénzbeli megváltása csak mint helyileg érvényes, különleges kiváltság maradhatott meg.

A másik tisztázandó kérdés a dézsma-mentesség és a dézsma-csalás gyakorisága s jelentkezési formája. Tapasztalataink szerint a dézsmálási túlkapások, illetve csalások viszonylag szűk keretek között mozogtak. Van persze példánk a jegyzőkönyvezett dézsmacsalásra[14] és a kamarai dézsmamentességre[15] egyaránt, de meglehetősen kevés. A dézsma megtagadása legtöbbször a nemesi földet művelő jobbágyok, illetve a paraszti telken ülő nemesek tized kötelezettsége körüli viták eredménye. Heves megye Apc községében, 1582-ben a jobbágyok nem adnak tizedet, mert „nemes wlesen wolt wetesek".[16] Ugyanott 1583-ban Bő, Bessenyő, Vezekény és Boconád határában 16 parasztgazda tagadja meg földesura segítségével a dézsmát.[17] Borsod megye Szend falvánál, 1598-ban, a tizedelő megállapítja „egyeseknek a helység lakósai közül nemesi földben van vetésük".[18] Bereg megye Fancsika falujában 1597-ben, 33 jobbágyot sorolnak fel „akik nem adtak dézsmát, mert földesuraik földjét művelik".[19] Hasonló módon sok a vita a jobbágyföldet művelő nemesek körül. Miskolc, Sajó-Szent-Péter, Vámos és Diósgyőr határában 1594-ben, tizenheten megtagadják a tizedet, bár jobbágytelket művelnek.[20] Akad köztük várnagy, nemes és darabont egyaránt. Gyakoribb eset, hogy egyes gazdáknál állapítja meg a decimátor : nemes, nem dézsmál![21] Jóval bonyolultabb már a helyzet a borsodi Damák falu határában, ahol a tizedszedő csak az extraneusok földjeit tudta megdézsmálni, „mert a földesurak egyesitették szántóikat a dézsmaköteles jobbágyföldekkel".[22] Az itt felsorolt példák a hatóság és a nemesek az ún. nemesi mentesség körüli vitáját illusztrálják. Közös vonásuk, hogy nem dézsmacsalásról, hanem annak nyílt megtagadásáról, visszautasításáról van szó. Ez a vita egyébként a pillanatnyi és helyi erőviszonyoknak megfelelően alakult, bár a kamarai utasítások világosan kimondták a nemesi földet művelő jobbágy és a paraszttelken ülő nemes dézsma-kötelezettségét.

A dézsmálás körüli vitás problémáknak az kölcsönöz jelentőséget, hogy tömegessé válásuk esetleg csökkenthetné a dézsmajegyzékek alapján kiszámítható globális adatok (össztermés, stb.) megbízhatóságát. Több tízezer jobbágygazdaság összegezésénél azonban néhány tucat ilyen típusú vitás eset számszerű súlya jelentéktelen és gyakorlatilag elhanyagolható.

[13] OL Reg dec B 976.

[14] Görömböly-Tapolcán 1576-ban 25 cb agr eltagadott bort lefoglaltak. OL Reg dec B 980.

[15] A borsodi Abód faluban 5 gazda „exempti quia libertatem ad decimam a Camera habent"! Szendrő—Fülek 1597. évi gabona dzsjk-e. OL Reg dec B 984.

[16] OL Reg dec B 1016.

[17] „qui per dominum terrestrem nolunt decimare." OL Reg dec B 1016.

[18] „Istius loci habent singuli seminaturam in terris nobilium." Kis-Borsod dt. 1598. évi dzsjk. OL Reg dec B 985.

[19] „nomina Fanchikaensium, qui ex frugibus suis decimam Suae Maiestati non dederunt, dicunt semet ipsos seminasse in terris dominorum suorum." OL Reg dec B 965.

[20] „de frugibus in terris Colonicalibus." OL Reg dec B 984.

[21] Heves m. Kemlő falvában (Nagy-Heves dt.) 1580. OL Reg dec B 1016.

[22] „In toto nihil decimavit, si quid decimavit ex aliorum locorum et partium extraneorum iugeribus decimaverit. At quia terrestres domini unitarunt terras arabiles suas cum rusticorum terris decimam pertinentibus." Kis-Borsod dt. 1598. OL Reg dec B 985.

Végül néhány szót arról az átszámítási kulcsról, melynek segítségével a terméseredményből bizonyos fokig következtethetünk a szántó- és szőlőterület kiterjedésére. A Tiszaháton a 16—17. században általában 1 kassai gabona-köböl (83 liter) vetőmaggal számolnak iugerumonként (kb. 1000 négyszögöl). Ugyanakkor számos 16. század végi kimutatásból s dézsma-összegezésből tudjuk, hogy pl. Bihar megyében holdanként kb. 450 literes szemtermést vettek alapul.[23] Ezek szerint kedvező termés esetén az egy köblös vetőmag ötszörösen térül meg.[24] Miként aránylik azonban a kassai gabona-köbölhöz az átlagban 26—30 kévés búza kalangya (gelima)? Az ún. triturációs (cséplési) elszámolások szerint ez az arány erősen változó: 1—2 kalangya ad ki kb. 1 köböl szemes gabonát. Induljunk ki abból a feltételezésből, hogy 70 kg-os hektóliter-súly mellett 1 kassai köböl búza kb. 58 kg-ot nyomott. Állítsuk ezt arányba a kalangyával, kévénként 2 kg-os cséplési súlyt számítva. Egy kalangya (30 x 2 kg) kb. 60 kg szemes gabonát ad, míg a 83 literes köböl szemes gabona súlya ugyancsak 58—60 kg körül mozog. E számítás alapján 1 kassai gabona köböl kb. 1 kalangyával (30 kévés) egyenlő és a holdankénti 450 literes (3 mázsás) termés hozzávetőlegesen 5 kalangyának felel meg. Csakhogy a cséplési eredmények ingadozása azt mutatja, nem minden évben fizet ilyen jól a kalangya. Eszerint a fenti kulcsszámot a jótermésű évek átlagának kell tekintenünk s a holdankénti termésátlagot, a hullámzást is figyelembe véve, 5—7 gelimával kell egyenértékűnek vennünk.

Az egy hold szőlőre (kb. 940—1000 négyszögöl) eső termésátlag meghatározása még nehezebb, mert egykorú utalás, adat nincs rá a dézsmajegyzékekben. Tudjuk viszont, hogy a szomszédos dél-zempléni borvidéken, a 18. században, jó közepes termés esetén egy 10 kapás szőlőre (egy hold!) 10 hordós (á 136 liter) szüreti eredményt számítanak.[25] Ezt a holdanként 13,6 hl-es termésátlagot mely a korszak legfejlettebb borvidékére jellemző, a 16. század második felére vonatkoztatva mintegy 10 hl-re becsüljük. A különféle köblökben megadott bortermést hektóliterre átszámítva, egységesen 10 hl bort tekintünk egyenlőnek 1 iugerum szőlő hozamával. A gabona-, de különösen a bortermés erős hullámzást úgy igyekeztünk ellensúlyozni hogy lehetőség szerint a jó közepes hozamúnak mutatkozó éveket vettük fel forráskiadványunkba. Az a gazdasági hanyatlás, amelyet a IV. időmetszet anyagának egy része tükröz, nem valami rossz termésű év eredménye, hanem a 15 éves háború közvetlen és közvetett pusztításának következménye.

[23] Pl. Debrecen 1599. és 1602. évi dzsjk-e, Kiskalota és Kiskölesér districtusok 1599. évi dzsjk-e. OL Reg dec B 976.

[24] Ez az arány kedvezőbb, mint a 17. századi majorsági terméseredmények a Rákóczi birtokon. Lásd *Makkai László;* I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai. Bp. 1954.

[25] *Antonius Szirmay;* Notitia historica, politica, oeconomica montium et locorum viniferorum comitatus Zempleniensis. Cassoviae, 1798. 14. l.

A FORRÁSANYAG KÖZLÉSÉNEK TECHNIKAI MÓDSZERE

1. A megyénként, illetve azon belül járásonként s nagyobb városonként közölt dézsmaanyag a jobbágyság *differenciálódása* szerint csoportosítva szerepel. Áttekintését megkönnyíti a minden oldalon végigfutó fejléc : „zsellér — pauper — féltelkes — gazdagparaszt".

2. Minden járási vagy mezővárosi dézsmajegyzéket *rövid szöveg* előz meg, mely tisztázza az anyagban előforduló jelzeteket, rövidítéseket.

3. Egy-egy helységen belül elsőnek a *csak szántóművelő* gazdaságok szerepelnek. Utánuk következnek a *vegyes* (gabona + bortermelő) gazdaságok s végül *„Szőlőművelők"* címmel elválasztva, a csak bortermelő gazdaságok.

4. Kivéve a fluktuációt tükröző dézsmaanyagot, a jobbágyneveket elhagytuk. Minden *számcsoport*, néha többszörös + jellel is egybekapcsolva, egy jobbágygazdaság különböző földjeinek terméseredményét összegezi.

5. Minden *külön jelzés nélküli, normál* szedésű szám őszi búza kalangyát jelöl (Pl. 25 = 25 gelima őszi búza). A gelima (kalangya) általában 30 kévés ; az ettől eltérő kéveszámot mindig külön jelezzük. Az ilyen számcsoport : 8—20 a kalangya-kéve arányt jelzi azaz 8 kalangya és 20 kéve.

6. Minden *külön jelzés nélküli, kurzív* szedésű szám a bortermés mennyiségét jelzi, a helyileg érvényes köbölben (Pl. *15* = 15 köböl bor).

7. A *fett* szedésű szám a méhkasok számát jelzi (Pl. 3 = 3 méhkas).

8. A nem a faluhoz tartozó, idegen birtokosokat, az extraneusokat, ha lakóhelyük ismeretlen, külön csoportosítjuk. Egyébként a jobbágyok *extraneus földjét, szőlejét* saját falujuknál vesszük számba — zárójelben utalva arra a helységre, ahol a parcella fekszik —[26], hogy vagyoni helyzetüket a maga teljes egészében áttekinthessük.

9. A dézsmajegyzékeket minden esetben soron követi az *értékelő feldolgozás*.

10. A gyakran előforduló jelzetek, rövidítések, gazdasági-társadalmi fogalmak a következők :

(általános fogalmak)

B 976 = OL Regesta decimarum B 976. Az Országos Levéltárban a dézsmajegyzékek anyaga kutatási időszakunk alatt még rendezetlen állapotban volt. A raktári helyszámra utaló jelzetek (pl. B 976) azt a fasciculust jelölik, amelyben az akkori helyzet szerint a nevezett dézsmajegyzék szerepelt. A dézsmaanyag 1959 elején megindult rendezése még nem fejeződött be s így kétséges, hogy a kb. 1959 első negyedének végén nyomdába kerülő kéziratban

[26] Pl. *15*(M) = 15 köböl bor a Miskolc határában fekvő szőlőről

lehetséges lesz-e az új levéltári jelzetek átvezetése. Mindenesetre megnyugtató, hogy a rendezés elvei szerint a vonatkozó dézsmajegyzékek *cím* és *évszám* alapján (pl. Miskolc districtus gabona dzsjk. 1549) azonosíthatóak lesznek.

dt = districtus, járás, körzet.

dzsjk = dézsmajegyzék.

ig = iugerum, hold. Szántónál, szőlőnél egyaránt hozzávetőlegesen 1000 négyszögöl kiterjedésű.

opp = oppidum, mezőváros.

(I.), (II.), (III.), (IV.) = a juh dzsjk-eknél használt zárójeles jelzet, mely a juhos gazda szántó-szőlő birtokának nagyságára utal. (I.) = zsellér, (II.) = = pauper, (III.) = féltelkes és (IV.) = gazdagparaszti birtok.

(gabona-fajták)

alakor = búza-fajta, mely rossz talajon is terem.

av = avena, zab.

bld = bladum, általában tavaszi gabona. Többször árpával azonosítják.

fr = fruges, őszi búza.

hord, hor, or vagy h = hordeum, árpa.

római számmal jelezve, de zárójel nélkül = tavaszi gabona-fajta. Pl. VII = 7 gelima tavaszi búza.

silg = siligo, rozs.

spelta = tönköly, őszi búza-fajta ; főleg Erdélyben elterjedt.

tr = triticum, tavaszi búza.

(gabona mértékegységek)

cb = cubulus, mint gabona-köböl a szóban forgó dzsjk-ekben ritkán fordul elő. Legtöbbször a kassai-debreceni 83 literes gabona-köböl szerepel. A Bihar megyében, Érmelléke dt 1570. évi dzsjk-ében említett gabona-köböl ismeretlen térfogatú, bár feltevésünk szerint közel áll a 83 literes kassai-debreceni köbölhöz.

cr = crux, kereszt, általában 15 kévéből (manipulus) áll. 2 crux ad ki 1 gelimát.

cum = cumulus, boglya. A lekaszált gabona egybegyűjtési formája.[27]

ff = fruges falcatae ; a lekaszált gabona holdja, mint dézsma fizetési egység.

fl = falcatura ; 1 holdnyi kaszáló.

gl = gelima, kalangya ; általában 26—30 kévéből áll.

qt = quartale, (véka) szemes gabona űrmérték. A debreceni quartale kb. 42 liter, a váradi quartale kb. 72,5 liter. A kaszált gabona holdja után általában 1 debreceni quartale szemest kellett fizetni.

td = fundus in terris dominorum ; nemesi föld, melyet jobbágy művel.

tvgl = gelimae vernalium ; tavaszi vetésű gabona gelimája.

tvig = iugerum vernalium ; tavaszi gabona holdja ; lekaszált gabonánál a dézsmafizetés egysége.

[27] Ila Bálint közlése : „falcatarum uero ulgo uilla hegien feol ueueő alias rudas boglia nominatos cumulos." Idézve *Szabó István;* Bács, Bodrog és Csongrád megye dézsmalajstromai 1522-ből. Bp. 1954. 20. l.

(szőlőművelés, bor mértékegységek)

cb agr = cubulus agriensis, egri köböl, 25,4 liter.

cb csv = cubulus cassoviensis, kassai köböl, 13,6 liter.

cb giong = cubulus giongiosensis, gyöngyösi köböl, mely kb. azonos űrtartalmú a kassai köböllel, 12,7 liter.

cb vrd = cubulus varadiensis, váradi köböl, mely kb azonos űrtartalmú a tinnával, 42,4 liter. Más néven váradi kis köböl, mert a váradi nagy vagy öreg köböl 84,8 literre rúgott.

nb = vineae in promontorio nobilium, nemesi szőlőhegyen fekvő jobbágyszőlők jelzése.

t = tinna, cseber ; általában 42,4 liter.

tn = ager aut vinea jobbagionalis in terris nobilium, nemesi szántó vagy szőlő, melyet jobbágy művel.

(állat dézsma)

ap dec = apes decimales ; a természetben szedett dézsma-méhkasok jelzése.

b = bos, ökör.

eq = equus, ló.

juh = ovis.

kecske = capra.

ov = ovis, juh.

pl = porcellus, süldő.

ps = porcus, sertés.

v = vacca, tehén.

(földnélküliek, napszámosok)

chd = Christianitatis denarii ; a föld- vagy termésnélküli jobbágyok keresztény dénárnak nevezett fejadója. Általában 6 dénár.

fp = (fumus) füstpénz ; a földnélküliek adójának elnevezése az erdélyi határvidéken (Közép-Szolnok megye).

inquilinus = föld- illetve termésnélküli zsellér. A fogalmat sokféleképpen értelmezik.

mercennarius = napszámos, béres.

mes = messor, arató napszámos.

pauper = „szegény", egyes helyeken a termésnélküli, adóképtelen jobbágy elnevezése. Már a dicatorok s decimatorok is eltérő értelemben használták a fogalmat. Mi az elszegényedő, de a zsellérségnél kedvezőbb helyzetű jobbágycsoport megjelölésére használjuk a pauper nevet.

servus, servitor = szolga, béres (a gazdagparasztoknál).

I. IDŐMETSZET.

Borsod m. Miskolc (Miskolch) dt. 1549. gabona + *bor* dzsjk.
Mohi (Mohy) dt. 1549. gabona + *bor* dzsjk.
Mezőkövesd (Keoweosd) opp. 1549. gabona dzsjk.

Heves m. Pata dt. 1549. gabona + *bor* dzsjk.
Pásztó-Debrő (Pazthoh-Debrewelge) dt. 1549. gabona + *bor,* Tihamér (Tyhemer) *bor,* Tárkány (Tharkan) *bor* dzsjk.
Nagy-Heves (Nagh Hewes) dt. 1549. gabona dzsjk.
Eger és Szőlőske (Agria et Zewleskee) civitas, 1549. gabona + *bor* dzsjk.
Felnémet és Cegléd (Felnemeth et Chegledh) opp. 1549. gabona + *bor* dzsjk.
Nagy-Tállya (Nag-tallya) opp. 1549. gabona + *bor* dzsjk.
Maklár (Maklar) opp. 1549. gabona + *bor* dzsjk.
Heves m. (Nagy-Hewes, Patha dt.) 1549. juh dzsjk.

Bereg m. Kászony és Vári (Kazon et Wary) dt. 1553. gabona + *bor* dzsjk.

Miskolc (Miskolch) **districtus.** (Borsod m.)

1549. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. B 1187. A szőlőművelésre vonatkozó adatok Myskolch et Diosgyewr bor dzsjk. 1549., Gewrewmbely et Chyaba bor dzsjk. 1549., Keresztwr bor dzsjk. 1549., és Warbowewlgye dt. bor dzsjk. 1549. alapján. B 963. A bormérték helységenként jelölve, egri köböl: cb agr. 25,4 liter illetve kassai köböl: cb csv. 13,6 liter.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. N Y E K			
5	20	40 + **3**	72
5	10	30 + **1**	60 + **2**
5	15	30	60 + **1**
5	13-10	25	67-20
5	20	30	55
5	15 + **2**	40	60 + **3**
5	16	28 + **2**	60
9	16	25	52
5	20	25 + **2**	62
5	20	34	51-20
-1	15	28 + **3**	
	10	28	
	15	40	
	20	25	
	15	35	
	20		
	20		
	20		
	16		
	12		
	19		
	15-20		
	10		
	16		
	18		
	10		
2. DETH A			
5	17-10	20 + V	—
7	15	20 + V	
-4	10 + **2**	25	
	10	35 + **4**	
	17	40	
	20		
	10		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3. MALY			
5	20	44	50 + **3**
-1	10	33	75 + **2**
	20 + **2**	32	
	12	45	
	15		
	20 + **1**		
	11		
4. WAKARACZ			
—	15	30	—
	22		
	15		
	10		
	10		
5. KYS-THOKAY			
5-10	16	45	62
	20		
6. KEZEB-THOKAY			
5	—	—	55
			56
			70
7. ALSO-THOKAY			
5	20	40	—
	20	45	
	21	41	
	20	30	
	10	25	
	20		
	10		
8. GEREMBEL[1] (bormérték cb csv)			
5	16	30	60 + *51* + *8* + *31*
5	6 + *27*	40	65 + *7* + *20*
8 + *10*	13 + *5* + *23*	6 + *66*	55 + *26* + *20*
7 + *6*	15 + **1** + *3,5*	40 + *10*	50 + *3,5* + *1,5*
7 + *5* + *11,5*	11 + *36*	30 + *16*	70 + **3** + *72* + *72*
8 + *12*	12 + *35*	35-20 + **3** + *15*	+ *18*
7 + *18*	*5* + *27*	+ *15*	
	22 + **2** + *27*	40 + *5* + *5*	
	9 + **12** + *12*	30 + *30* + *10*	
	7 + *30*	40 + *10*	
	5 + *30*	26 + *23*	
	7 + *25*	25 + *20*	
		20 + *45*	
		Szőlőművelők	
7,5	*25*	*64*	*61* + *24*
14,5	*37,5*	*57* + *8*	*135,5*
18	*21*	*23* + *18*	*20,5* + *52* + *10*

[1] Promotoria : Ag Hegy, Tapolcha Kewz, Zenth Benedek Hegye, Zent Mihaly Hegye, Garocha, Chyoozna, Lippa, Keznye Laab, Lengyel Zoo, Galya, Kys Kewesdh, Wj Hegy, Ban Lees, Komlos, Nadas Thoo, Magos Hegy, Kew Kewlthew, Gyewr Oldal. — Bár a dzsjk nem említ semmit erre vonatkozólag, a bortermelők nagy része — a későbbi évek példája szerint — feltételezhetőleg extraneus gazda.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9	31	65	40 + 40
15	23	54,5	120
20	25	46,5	84 + 4,5
5,5	15 + 15	40	84 + 3
10 + 4	33	44	86
15,5	30	54	100
9	28	67	132
4,5	25	40	70 + 50
10 + 10	26	62	80
15	35	58	80
8	15 + 23	41	42 + 52
10	38	40	50 + 50
20	31	41	72 + 72 + 18
12	35	46	80
16	25	61	
11	25,5	47	
5	25	66,5	
10	34	40	
4	30	50	
5	36	50 + 10	
5	14 + 23,5	50	
3,5	12,5 + 17	60	
9	22	40	
18	19 + 5	71	
10	22	56	
9	36	75	
18	25	50	
8	30	10 + 10 + 50	
14	27	70	
9	25	40	
20	32	44	
4,5	22	40	
9	37	46 + 15	
15	36	40	
2,5	31	41	
18	30,5	63	
6	22,5	44	
9	35	57,5	
9	26	18 + 32	
14	28	62	
8	30		
12	7,5 + 14		
3	31		
6	4 + 31		
11	37		
18	28		
19,5	29		
18	30		
20	28		
15			
20			
7,5			
11			
5			
6			
1,5			
16			
18,5			
10,5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4	—	—	—
13 + 2			
12			
8			
19			
2 + 15			
20			
3,5			
6			
7,5			
15			
20			
20			
11,5			
20			
17			
14			
3			
18			
3,5			
6,5			
9			
15			
13,5			
12			
8			
10			
14			
10			
19,5			
9			
3			
9			
8,5			
11			
11			
2			
11			
3			
3			
4,5			
1,5			
1,5			
12			
8			
17,5			
2			
17			
4			
18			
14			
10			
3			
18			
13 + 6			
4,5			
10			
10 + 4			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
16	—	—	—
14			
7			
8 + 12			
6			
15			
10			
16			
16			
3			
15			
9 + 4,5			
19			
20			
7			
4,5			
20			
20			
12			
4			
15			
9			
6			
15,5			

9. M Y S K O L C Z[2] (bormérték cb csv, Dgy = extraneus szőlő Diósgyőr határában)

3	12	44	57
5	19	32	65 + VII-10
5	18	40	50
5	22	31-20	91
5	18	42	100 + III
6	21	26	85-20
7-10	19	40	80 + XXV
5	22-10	40	56-10
9	11	30	55
5	17	27	100
5	10	30	75 + V
5	13	25	92 + XX
7	18	28	48 + VII
5	20	40	100
7-20	15	45	24 + *97,5*
9	15	45-20	28 + *53,7* + *50*
4-10	20	25	40 + *90* + *40*
5	12	27-20	32 + *80*
6	22	40	57 + *10*
7-20	11	31	50 + *80*
5	16	30	36 + XV + *112,5*
5	12	30	60 + *30*
4	14	25	100 + *50*
5 + *20*	15	45	100 + IX + *30,7*
5 + *20*	10	25	12 + *93*
9 + *4,3*	18	32	10 + *77*
6 + *20*	17	30-20	16 + *105,7*
7 + *10*	18	36-10	21 + V + *50* + *155*
5 + *10 (Dgy)*	15	25 + III	51 + *80*

[2] Városrészek: platea Wy Waros, platea Meggyes Allya. Promontoria: Zenthgiergy Hegye, Kezep Zeer, Ewremhegie, Rwsinth, Gyewrfele, Kerekhegy, Beteg Wewlge, Kalnas, Luk Oldal, Nag Agazath, Kys Agazath, Isten Hegye, Baboni Beerch, Sermeze.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	10	34	63 + *50*
	13	31	71 + *27*
	10	37	45 + V + *15 (Dgy)*
	18	38-10	61 + *96,3*
	11	28	82 + *175*
	15	40 + *75,7*	*61* + *65*
	13	26 + *50*	22 + *153*
	15	5 + *50*	14 + *82,5*
	15	5 + *20* + *23*	15 + *110,7*
	15	19 + *75,7*	13 + *77*
	20	16 + *42*	50 + VII + *94,3*
	14	20 + *40,5*	57 + VII + *82*
	16	15 + *52,5*	20 + *34,7* + *60*
	15	31 + *62*	35 + *80*
	10	40 + *5*	35 + V + *53* + *50*
	10	40 + *20*	20 + *150*
	14	9 + *45*	40 + *80*
	13 + *17* + *5*	15 + *48*	
	6 + *32*	15 + *60*	
	5 + *27*	12 + *47*	
	21 + *17*	20 + *45*	
	20 + *30,7*	12 + *57,5*	
	18-20 + *27*	20 + *40*	
	15 + *0,7*	48 + *63*	
	22 + *5 (Dgy)*	31-10 + *7*	
	11 + *27*	27-10 + *22,5*	
	17 + *15*	40 -10 + **1** + *14,5*	
	16 + *28*	36 + *23*	
	9 + *25*	45 + *53*	
	10 + *32*	30 + *12*	
	15 + *32*	5 + *52*	
	10 + *27*	5 + V + *50*	
	12 + *32,5*	11 + *60*	
	7 + *32*	40 + *32*	
	15 + *15*	27 + *7*	
	20 + *17*	27 + *20,7* + *50 (Dgy)*	
	11-20 + *18*	25 + *32*	
	20 + *15*	40 + VIII + *40*	
	12-20 + *17*	25 + *70*	
	16 + *28,3*	5 + *40*	
	22 + *7*	10 + *52*	
	16 + *3*	15 + *45*	
	22-10 + *10*	19 + *50*	
	5 + *25*	35 + *7*	
	15 + *32,5*	32 + *30*	
	16 + *32*	26 + *17,5*	
	15 + *38*	25 + *45,7*	
	15 + *2,5*	40 + *28,7*	
	11-10 + *5*	36 + *20,7*	
		5 + *22* + *40*	
		11 + *40*	
		20 + *70*	
		26 + *20*	
		41 + *30*	
		29 + *9*	
		15 + *18* + *25,7*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
10,7	*25*	*72*	*150*
5	*27,5*	*40*	*110*
10	*35*	*62,5*	*82*
15	*32*	*43*	*105*
17,5	*22,5*	*75*	*85,7*
2,5	*30*	*57,5*	*80*
5,7	*30,7*	*45*	*105*
20	*35*	*45*	*83*
20	*37,5*	*45*	*95,5*
5,7	*25*	*45*	*160*
2	*27,5*	*55*	*76,3*
7	*32*	*40*	*60 + 90*
10	*32*	*45,7*	*81,3*
15,7	*35*	*45*	*105*
12	*35,7*	*75*	*150*
20,7	*30*	*50,7*	*75 + 75*
17	*22,5*	*45*	*113*
15	*33,8*	*55*	*120*
15	*27*	*40*	*120*
17,5	*27*	*42*	*102*
18	*30*	*60*	*110*
18	*22,5*	*22 + 29,7*	*108*
15	*22,5*	*50*	*105*
15,7	*30*	*70*	*85*
17	*30*	*50*	*122,5*
17	*33*	*57,5*	*108*
6,3	*22*	*41,5*	*112*
8	*37,5*	*58*	*80*
8,7	*27,5*	*50,7*	*95*
17	*37*	*63*	*90*
20	*22,5*	*40*	*102*
20,7	*37*	*57*	*88*
5	*25*	*60*	*60 + 71,2*
5	*28*	*60*	*162*
20	*22,5*	*45*	*93*
10	*22,5*	*60*	*100*
18	*30*	*60*	*100*
18	*25,7*	*47,5*	
17	*29,3*	*55*	
1	*30*	*45*	
5	*32*	*65*	
15,7	*27*	*55*	
3	*35*	*47*	
12	*29,7*	*18 + 25,7*	
20	*35,7*	*62*	
5	*9,5 + 27,5*	*45*	
15	*35,7*	*46,3*	
10	*37,5*	*65,7*	
17	*38*	*50,7*	
7,5	*30*	*70*	
18	*22*	*50 (Dgy)*	
5	*35*	*42 (Dgy)*	
12,5	*22,5*		
15	*32*		
20	*35,7*		
5,4	*22*		
10,7	*27*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7	*27,5*	—	—
20,7	*37*		
15	*25,7*		
17	*27*		
5	*27*		
7	*35*		
15	*22*		
20	*17 + 5*		
10	*37*		
14,7	*25*		
12	*23*		
20,8	*27*		
15	*5 + 17*		
8	*22*		
20	*20 + 17*		
5	*36,4*		
20	*33*		
10	*38*		
20	*15,7 + 8*		
20	*33,7*		
15,7	*28*		
18	*27*		
15	*35,7 (Dgy)*		
7,5	*32 (Dgy)*		
15,7	*30,7 (Dgy)*		
10	*35 (Dgy)*		
15,7	*30 (Dgy)*		
10			
5,7			
20			
12,5 + 4,3			
17			
10			
17			
11,3			
10,7 (Dgy)			
10 (Dgy)			
10 (Dgy)			
10,7 (Dgy)			

10. G E E R[3] (bormérték cb csv)

5	15-20	25 + **2**	56 +X
7-20	16	45	101 + X + *55*
6	15	30	101 + **3** + *20*
6	12	40 + **3**	30 + XX + *75*
6	15	42	
5	20	2-20 + *5* + *47*	
5	10	12 + II-10 + *62*	
5	15	12 + *40*	
5	16 + **2**	41 + *7*	
5 + *20*	10	39 + *2,5*	
5 + *5,7*	*7 + 30*	37-10 + *20*	
5 + *20*	6 + **1** + *25*	35 + XII + *62*	
5 + *5,7*	*7 + 25*	6 + *45*	
	10 + *30*	12 + *75*	

[3] Diósgyőr. Promontoria: Diosgewr, Balmaz.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	16 + *20* + *15*	40 + *60*	—
	22 + *20*	37 + *15*	
	21 + *5*	46 + *10*	
	13-10 + *30,7*	41 + **2** + *15*	
	12 + *22*	36 + *40*	
	15 + **1** + *22*	30 + *52,5*	
	7 + *28*	41 + **4** + *57,5*	
	6 + *25*		
	5 + *30*		
	20 + **2** + *10*		
	10 + *20*		
	17 + *30*		
	10 + *15*		
	22 + *10*		
	Szőlőművelők		
5	*25*	*45*	*85*
10	*35*	*55*	*52,5* + *50*
10	*30*	*60*	
12	*17* + *17,5*	*40*	
12,5	*30*	*50*	
7,5	*22*	*71,3*	
10	*35*	*56,3*	
5	*30*	*41,3*	
16,3	*25*	*55*	
17	*25*	*50*	
15	*27*	*42,5*	
10	*33*	*40,6*	
10	*30*	*57,5*	
20	*27*		
10	*25*		
5	*27,5*		
20	*33*		
15			
10,7			
2			
15			
20			
15			
10			
5			
10			
5			
18			
15			
20			
16,3			
10			
15			
21,3			
20			
15			
15			
10			
11,3			
17			
7,5			
5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
12	—	—	—
20			
10			
11,3			
11,3			
5			
16,3			
15,7			
15			
20			
15			
18			
11,3			
20			
5,7			
5			
7			
20			
5			
10,7			
3			
20	—	—	—
15			

Extraneus szőlőművelők

de Miskolc — lásd ott! — 15 gazdaság 376,8 cb csv terméssel.

11. BALMAZ.

5	16	32	—
3	10	42	
5			
5			

12. CHIABA[4] (bormérték cb csv, nb = a nemesi szőlődombon fekvő jobbágyszőlők jele.

2-10	16	26-20	74
3	15	26-10	
2-10	16	35 + *58*	
6	11		
4	20		
4	10 + *37*		
5	11-10 + *3(nb)*		

Szőlőművelők

17,5	*21*	*48*	*77,5*
10,5	*29*	*61*	*81*
15	*36*	*40*	*98*
3,5	*34(nb)*	*46,5*	*110*
15(nb)	*37,5*	*65*	*130 + 38(nb)*
10	*27*	*42*	*88*
13	*22*	*75*	*104*
13(nb)	*26*	*73*	
4(nb)	*22,5*	*67,5*	
18	*36*	*51*	
10	*22*	*43*	
7(nb)	*27,5*	*44*	
4	*27,5*	*59*	

[4] Promontoria : Al Zeer, Kezep Zer, Heyewre Ffyggew, Rwsin, Chyermelyke regis, Chyermelyke nobilium)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
14,5	*38*	*50*	—
11,5	*33*	*59*	
15	*24*	*57*	
16	*36*	*75*	
15	*25*	*71*	
12,5 (nb)	*22*	*45*	
14,5	*27*	*52*	
7	*27*	*60*	
10 (nb)	*32 (nb)*	*68,5*	
15 (nb)	*30 (nb)*	*48*	
15	*23,5*	*40 + 29*	
6 (nb)	*37*	*70*	
20 (nb)	*36,5*	*70*	
10	*32*	*45,5 (nb)*	
9 (nb)	*35*		
2	*30 (nb)*		
3,5 (nb)	*28,5*		
10 (nb)	*22*		
6,5			
6			
9			
15 (nb)			
	Extraneusok (forenses)		
5	10 + VII-10	32	60
6	19-27	42 + **3**	
8-10	16	25	
5	24	25	
9-20	15	27 + VIII	
5	24	25	
5	16 + **1**	36	
7	12-10	25	
5	10	26	
6	14	40	
	14	25	
	10	30	
	16	30	
	10		
	10		
	10		
	10		
	20		
	21		
	12		
	17		
	20		
	18		
13. Z I R M A			
5	11	31	—
6	12-10	30	
3			
6			
6			
3			
6			
2			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
14. KERESTHWR (bormértékték cb csv)			
5	12	45	51
5	20	32	61
4	25	27	60 + V
5	15	37	65 + XVI
4	13	7-10 + *50*	104
6-10	22	16 + *51*	60-10
3 + *18*	12	47-20 + *22*	55
4 + *15*	10	23 + *66*	115
-6 + *20*	12	35 + *40*	65
	15-20	10 + *50,7*	9-20 + *80*
	24-10	22-10 + *45*	110 + *112*
	20 + *22*	10 + *42*	35 + 2 + *90*
	20 + *33,5*	25 + II + *42*	130 + *48*
	24-20 + *11,5*		40 + *76*
	25 + *30*		110 + *82*
	5-10 + *28*		63 + *20,7*
			60 + *60*
			40 + *90*
			61-10 + 16-10 + *2,8*
	Szőlőművelők		
18	*32*	*49*	*110*
17	*26*	*56*	*99*
20	*27*	*45*	*99*
19	*31*	*45*	
20	*25*	*75*	
20	*22*	*44*	
6	*37*	*40*	
11	*28*	*40*	
10	*31*	*75*	
11	*25*	*50*	
15	*25,7*	*48,5*	
5	*32*	*52*	
16	*33*	*50*	
13	*28,5*	*60*	
12		*63,5*	
5		*40*	
20		*53,5*	
18,5		*53,5*	
15		*65*	
20		*65*	
20		*70*	
10		*50*	
16		*40*	
15		*39*	
		39,3	

Extraneus szőlőművelők

de Besendi (Bessenyő, Miskolc dt.) — lásd ott! — 11 gazdaság 562,5 cb csv terméssel,
de Zolga — lásd ott! — 9 gazdaság 245,4 cb csv terméssel,
de Ezeky (Ecseg) — lásd ott! — 13 gazdaság 301,5 cb csv terméssel,
de Wamos — lásd ott! — 95 gazdaság 1197 cb csv terméssel,
de Besenyew (Bessenyő, Kis-Borsod dt.), 59 gazdaság 2360,3 cb csv terméssel. Tekintve, hogy Kis-Borsod districtus 1549. évi dézsmajegyzékei elvesztek, az odavalósi bortermelőket itt, Keresztúr határában kell felsorolnunk.

13,5	*37*	*42,5*	*180*
6	*32*	*43*	*103,5*
18	*32,5*	*73,5*	*79*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8	*31*	*51*	—
15	*27*	*48*	
15	*33*	*43*	
15	*36,4*	*53*	
7	*28,5*	*50*	
20,7	*36*	*52*	
15,7	*25*	*39*	
16	*21*	*60*	
15	*31,5*	*70*	
4,5	*33*	*56*	
7	*36*	*64,5*	
10	*27*	*69,5*	
	33,5	*40*	
		55	
		60	
		73	
		59	
		45	
		43	
		69	
		52	

15. BESSENYE (K = extraneus szőlő Keresztúr határában, bormérték cb csv)

-3	14 + **3**	41	51 + X
7-20	14	27	75
	10	43	50 + **4** + *53,5(K)*
	20	25 + *65(K)*	70 + V + **12** + *89(K)*
	19-27 + *46(K)*		100 + **4** + *100(K)*
		Szőlőművelők	
15(K)	*32(K)*	*45(K)*	—
16(K)	*33(K)*	*68(K)*	

16. ECZEGH (K = extraneus szőlő Keresztúr határában, bormérték cb csv)

9-27	10	39	120
9	11	26	128
8	16	40	55 + **2** + *11,5(K)*
6	21	25	50 + *10(K)*
	14	31	
	20	48 + *22,5(K)*	
	20	44 + *70(K)*	
	20 + *23(K)*	29 + *19,5(K)*	
	20 + *22(K)*		
		Szőlőművelők	
15(K)	—	*50(K)*	—
16(K)			
15(K)			
9(K)			
*18(K***K**			

17. BABON

7-10	16 + II	30	63 + X
8	20	32	85 + **2**
8-10	13-20	25	50
5	13-10	35	50-10

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2-10	15	25	150 + V + **1**
5-10	18		60
2	20		80
5	18-10		
— (sine seminatura)	15		
	16		
	21		
	13-10		
	16		
	10		
	14		
	10		

18. ZOLGAH (K = extraneus szőlő Keresztúr határában, bormérték cb csv.)

3-10	14	30	65
— (sine seminatura)	10	30	70 + **2**
	12	25	50 + **1** + *25(K)*
	14	26	80 + **2** + *60(K)*
	10	30	
	21	16 + *55(K)*	
	17	28 + *11(K)*	
	10 + *6(K)*		
		Szőlőművelők	
9(K)	*23(K)*	*41,4(K)*	—
15(K)			

19. ZENTHPETHER (Kp = extraneus szőlő Kápolna határában, bormérték cb agr.

9	10	33	72
7	15	29	179 + V
7	15	32-10	62 + **2**
5-10	24	31	75
6	14-10	38	65
6	19	33	70
9	17-10	35	59 + **2**
6	11	33 + **1**	78-10
8	12	25	50
6	10	45	70
5	14-10	44	60
5	20 + **2**	35	45 + V + **2**
4-10	12	27-10	71 + II -20
7	23	42-10	80 + V + *25(Kp)*
5-10	16	32	
5	15 + **3**	35	
8-10	24	31-10	
7	20-10	34	
5	11	40	
4	20	32	
7	20	41	
5	19	25	
4	12 + **4**	35	
2-10	10	30	
	22	38	
	20	40	
	16	31	
	16	38 + V	
	19	40	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	10 + **1**	29	—
	20-10	26-10	
	13	27	
	10	28	
	13	**30**	
	15	**36**-10	
	10	7-10 + *25(Kp)*	
	18	17 + *25(Kp)*	
	12	41 + *16(Kp)*	
	11-20	28 + *15,5(Kp)*	
	14		
	11		
	23		
	20		
	20		
	12		
	24-10		
	16		
	15-10		
	10-20		
	12		
	19		
	12-10		
	20-10 + *20,5(Kp)*		
	13-10 + *6,5(Kp)*		
	16 + *6,5(Kp)*		
	20 + *5(Kp)*		
	Szőlőművelők		
1,3(Kp)	*14,7(Kp)*	—	*65(Kp)*
10(Kp)	*15,5(Kp)*		
	14,5(Kp)		
20. DUSNOK és 21. KYSFALWD wacat			
22. BERENTHE			
2	15	32	50
5	22	**33**	60 + **4**
5	22	**37**	60 + **3**
5	20-10	32	
5	18-10 + **2**	30-10	
5	15 + **3**	26-10	
	24	43	
	21	25	
	20	40	
	10	42 + **1**	
		25	
23. ALACZKA			
1-10	—	30	—
1-10			
2-10			
8			
7			
7			
5			
5			
2			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
24. K A Z I N C Z			
4	15	26	95 + **4**
2-10	19	35	63
5	13	42	90
5	15	45 + **3**	60 + **2**
	19	45	100 + **1**
	19-20	40	52
	10	36	79
	15	40	71 + II
	15	30	90 + IV
	14		54
	10		60
	20		50 + **2**
	19-20		
25. B A R C H I K A			
6	20	25	—
7-10	15	26-10	
	16		
	10		
	18-10		
26. B A R C H A			
6-10	10	32	57
5	17	27-10	
7	22	34	
8		30	
		36	
27. I W A N			
5	16-10	38	70
5	10	30	51-20
8	13-10	41 + II	49 + **1**
	11	45 + **3**	60
	16	38	
	11-10	25	
	15		
	15		
28. H A R N O C H			
5	12	45	49
2	22	40	
8			
7			
29. K A P O L N A (bormérték cb agr, L = extraneus szőlő Ludna határában)			
5	12	41 + VII	45 + VIII + *10,8*
5	15	30	55 + **1** + *31,5*
3	15	34 + V	6 + *41*
6	8 + *16*	15 + *35*	35 + VII + *55*
3	6 + *15,3*	18 + *26,5*	
9	5 + *16*	30 + 26	
6	19 + *5*	31 + *16,5*	
7	10 + *5,3*	44 + *25*	
2-10 + *6*	11-10 + *1,5*	35 + **2** + *16*	
6-10 + *9,5*	20 + *15,5*		
4 + *6,5*	10 + *15*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
5,5	*15,5*	*40*	—
9,5	*20*	*25*	
9,5	*15,5*	*35*	
6	*16*		
10			
10			
6,7			
10,5			
4,3(L)			

Extraneus szőlőművelők

de Zenthpeter — lásd ott! — 15 gazdaság 265,8 cb agr terméssel.
de Lazlofalwa — lásd ott! — 13 gazdaság 124,2 cb agr terméssel.

30. LAZLOFALWA (bormérték cb agr, Kp = extraneus szőlő Kápolna határában)

5	10	32	54-10 + **1** + *15(Kp)*
7	14	35 + *20,5(Kp)*	55 + *5,7(Kp)*
7	12		56 + *16,5(Kp)*
5 + *1(Kp)*	15 + *16(Kp)*		
		Szőlőművelők	
10,3(Kp)	*20(Kp)*	*25(Kp)*	—
5,2(Kp)			
2(Kp)			
2,2(Kp)			
1,3(Kp)			

31. RAGISTIAN (bormérték cb agr)

7	20	20 + V + *5,5*	45 + XV
5 + *6,8*	20 + III + *20,3*	30 + V + *10*	60 + XI + **3**
5 + *5,7*	5 + *16*	32 + V + *1,8*	90 + XI + *26*
1-10 + *7,2*	5 + *12*	36-10 + II-10	47 + VI-10 + *11*
	5 + *20*	+ *25,5*	70 + XII + **2** + *16*
		40 + V + *10,5*	56 + X + **3** + *5,7*
			55 + V + *25*
			90 + XX + *26*
			56-10 + V + *55*
			72 + VIII + *20,5*
			45 + X + *15,5*
		Szőlőművelők	
—	*16*	*21*	—
		Extraneusok	
—	3-10 + *11*	—	—

32. PARAZNYA (bormérték cb agr)

8	15	29	95 + XVI + *11*
2 + *6*	16 + *0,8*	35 + II-10 + *15,7*	63 + *5,8*
5 + *10*	15 + *15*	30 + *0,5*	50-10 + V + *6*
		28 + *25*	55 + II + *5,7*
			80 + III-10 + *5*
			50 + V + *20,5*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
7 *5,7*	—	*25*	—
33. W A R B O (bormérték cb agr, L = extraneus szőlő Ludna határában)			
4 5 5 2 + *5,2* 5 + *7*	22 15 10 17 + *1,4* 13 + *1,5* 10 + *7,3* 20 + *5* 10 + *19,8* 10 + *1*	31 42 + V 28 41 + *7* 27 + *2* 35 + *1* 40 + *5,3* 46 + *5* 35 + *20* 31 + *1,3* 40 + *6* 41-10 + *7*	63 + V 70 50 + V + **1** + *20* 55 + *20,3* 45 + IV + *10,3* 80 + V + *20,5* 85 + **3** + *10,2*
		Szőlőművelők	
5,5 *5* *5,5* *5,3* *0,5* *5* *6* *1,7* *5(L)*	*20* *11* *11,5*	—	—
34. K O N D O (bormérték cb agr, L = extr. szőlő Ludna határában)			
5 9 4-20 2-10 5 + *1,3* 5 + *0,5*	10 12-10 13 + *5* 13 + *6,5* 10-10 + *10* 10 + *5*	24 + II-10 + **1** + *0,5* 48 + *15,3* 35 + *19,7* 25 + *11,3* 31 + II + *11,3* 25 + *5,3*	50 60-10 + V + *21* 72 + II + *5(L)* 102-10 + X + **4** + *15(L)* 53 + *16,3*
		Szőlőművelők	
1,3 *10* *0,8* *5* *5* *10* *10*	*20* *15,5* *11,5*	—	—
35. L U D N A (bormérték cb agr)			
8 1 + *9,7* 5 + *1,2* 6 + *9,3*	17 13 + **4** 11 + **2** 23 21 + *1,7* 14 + *6*	26 + *21* 25 + *15,8* 35 + *16* 31 + *5,3*	—
		Szőlőművelők	
10 *1,5* *10,7* *5*	—	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt

Extraneus szőlőművelők

de Kondo — lásd ott! — 2 gazdaság 20 cb agr terméssel,
de Warbo — lásd ott! — 1 gazdaság 5 cb agr terméssel,
de Kapolna — lásd ott! — 1 gazdaság 4,3 cb agr terméssel.
de Tardona (Arló dt.) — 17 gazdaság 146,8 cb agr terméssel (az arló-járási Tardona 1549-es dézsmajegyzékei elvesztek s így az odavalósi bortermelőket itt, Ludnán kell felsorolnunk).

5	*15,3*	*25,3*	—
4,7	*15,3*		
4,7	*20*		
10	*19,3*		
5,3			
0,2			
4,7			
5			
0,7			
5			
1,3			
5			

36. B O L D W A

6-10	15	39	72
8	13	33	60 + **1**
5	15	30	65 + **1**
6	17	32	60
5	15	45	110
5	20	40	50
4	16	45	53
7	12-10	36	63
7	13	28	108 + **1**
7	13	26	
		36 + **2**	
		25	
		35	
		40	
		32-10	
		25-10	
		42-10	

37. A B O D

9-10	21-10	25	55 + **2**
7-10	10-10		50
9	15 + **1**		50
7	12		
5			

38. W A M O S (bormérték cb csv, K = extraneus szőlő Keresztúr határában)

9 + *1,5(K)*	12	33	57
5 + *9,9(K)*	10	28	80
10 + *9(K)*	13	26 + XVI	69 + XVI
10 + *8(K)*	10	40	50
	10	XXVII	57 + VIII + **4**
	10	45	70 + *10(K)*
	18	35	154 + **2** + *27,5(K)*
	16 + III + **2**	32	61-10 + *21,4(K)* + *7(K)*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	10	35 + *7(K)*	50 + *5(K)*
	10	40 + V + *16(K)*	50 + *12,5(K)*
	10	31 + *22,5(K)*	140 + I + *31,5(K)*
	17-10	39 + IV + *7(K)*	80 + *11(K)*
	11-10	39 + IV + *6,5(K)*	53 + XXIII + *19,7(K)*
	13	31 + *5(K)*	60 + VIII + *5(K)* + *5(K)*
	18	30 + 0-20 + *6(K)*	60 + *15(K)*
	10 + *12(K)*	35 + *21(K)*	87 + X + *6,4(K)* + *6(K)*
	12 + *8,2(K)*	25 + *5(K)*	110 + XVI + *29(K)*
	11 + *3(K)*	25 + *51(K)*	134 + XIII + *50(K)*
	25 + *11,5(K)*	42 + *22(K)* + *15(K*	110 + XII + *5(K)* + *3,2(K)*
	10 + *2,5(K)*	28-10 + *25(K)*	175 + XX + *21(K)*
	10 + *3,1(K)*	28-10 + *34(K)*	104 + XXI + *31(K)*
	12 + *11(K)*		80 + XXII + *26(K)*
	17 + VI + *22,5(K)*		180 + XXVI-10 + *15(K)*
	20 + *15(K)*		42 + VIII + *10(K)*
	12 + *3,2(K)*		
		Szőlőművelők	
7,5(K)	*37(K)*	—	—
17(K)	*22,5(K)*		
16(K)	*22(K)*		
15(K)			
16(K)			
19(K)			
15(K)			
18(K)			
18(K)			
5(K)			
15(K)			
10(K)			
1,3(K)			
7(K)			
5(K)			
10(K)			
8(K)			
5(K)			
3(K)			
10(K)			
3(K)			
2,5(K)			
12,5(K)			
11,5(K)			
13(K)			
7(K)			
6(K)			
6,5(K)			
11(K)			
10,7(K)			
2,5(K)			
9(K)			
3(K)			
5(K)			
9(K)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5,7 (K)	—	—	—
3,2 (K)			
13 (K)			
12 (K)			
3 (K)			
9 (K)			
39. P A L F A L W A			
—	20	41 + V	55
40. A R N O T H			
5-20	15	27	180
5	16	33	130
5	10	46	120
6	18	36	180
5-10	22	45	250
	15	28	190
	15-20	36	135
	15	25	54
	22	30-20	125
	20	48	52
		25	90
		25	55
		26	60
		36	103
		28	50
			50
41. F E L S E S O L C H A[5]			
-1	—	—	—
-1			
42. A L S O S O L C H A			
8-10	22	40	115
5	12-20	44	63
7	15	45	90
8	20-20	25	125
6	20	41	50
5	14	40	52
8-10	11	30	65
8	21		70
5	17		70
	10		105
	15		
	15		
	15		
	10		
	10		
	21		
	20 + **1**		
	12 + **2**		
	16-10		
	17-20		
	12		
	20		

[5] „Andreas Horwath de Regecz fecit decimare et coloni dicunt simul cum nona et decima stare in acervo fr. gl 596".

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
43. NOLAY			
6	23 15 17 16 12-20 13-10 11-10	—	70 165 + VI-10 180 55 + **2** 73 109 70 + XXXV 55 62 62
44. KORHI			
-1 **-12** **-3** chd: 7 !	—	—	—
45. PETRI			
— chd : 1 !	13-10 15	38	58 52-10 90

Miskolc districtus 1549-es dézsmajegyzékei nem adnak teljes képet a termelés helyzetéről. Több jelentős szőlőművelő központ bortermelését vagy egyáltalán nem vagy csak töredékesen ismerjük.[6] Ennek ellenére azt tapasztaljuk, hogy a szántóművelők aránya kb. 40%, míg a szőlőművelőké megközelíti a 43%-ot! A vegyesen gazdálkodó csoport súlya viszonylag alacsony (17,5%). A bortermelés jelentősége így is kiemelkedő : a mezőgazdasági kultúra 8,6%-ára rúgó szőlőterület foglalkoztatja a népesség 60 %-át, akiknek jó kétharmada csak bortermelő (szántójuk nincs!).

A districtus szántóterülete 5762 hold,[7] szőlőterülete 546 hold.[8] Egymásközti arányuk 1 : 10-hez, aminél számításba kell vennünk, hogy több fontos bortermelő város adatai hiányoznak időmetszetünkből. A vetés-terület megoszlása :

őszi búza ..... 39 487 gl — 97,9%
tavasziak ..... 847 gl — 2,1%

Feltűnően kevés tavaszi (takarmány) gabonát vetettek a jobbágyok. A vernalia aránya mélyen alatta marad a szokásos 10% körüli átlagnak.

A földnélküliek számát gyakorlatilag nem ismerjük, a dézsmajegyzékben említett néhány földnélkülihez soroltunk egy pár „termés-nélkülit" s földnélküli méhészt is. A zsellérek csoportja elég népes (30,6%) de feltűnően szegény : a szántók 3,3%-a és a szőlők 12,6%-a esik rájuk. Csaknem ugyanakkora tömegű a pauper csoport is (30,0%), de legalábbis a búzatermesztés terén, már kedvezőbb helyzetben van : övék a gabonatermés kb. 18%-a és a bortermés 16,7%-a. A népesség kb. egynegyedére rúgó féltelkes réteg már határozottan jómódú, kezükön van a szántókultúra 30,5%-a s a borkultúra közel

[6] Sajo-Szent-Péter, Boldva-Abód, Varbó és Máji határában most 13 hold, míg 1576-ban 270 hold szőlőről tudunk.

[7] 38 863 gl + 596 gl (Felső-Zsolca termése) + 875 gl (47 extraneus parcelláról) = 40 334 gl!

[8] Az extraneus szőlőkkel együtt.

A districtus differenciálódása

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	195	346	229	150	920	39,9%
II. szántó + szőlőművelők	—	38	113	144	108	403	17,5%
III. szőlőművelők	—	479	239	195	70	983	42,6%
össz. 2326	20	712	698	568	328	—	—
%-ban	0,9%	30,6%	30,0%	24,4%	14,1%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb csv	gl	cb	gl	cb	gl	cb
1279,0	5040,4	6944,0	6694,4	11 858,3	15 253,8	18 781,4	13 172,2
3,3%	12,6%	17,9%	16,7%	30,5%	37,9%	48,3 %	32,8%

38%-a! Félreismerhetetlen vagyonfelhalmozást azonban csak a gazdagparasztoknál tapasztalunk. 14,1%-os csoportjuk a szántóterület 48,3%-ának és a szőlő közel 33%-ának birtokosa. A parasztság egyhetede rendelkezik a búzatermés kb. felével és a bortermés egyharmadával. — Érdekesen tagozódik a kiemelkedően vagyonos gazdagparaszti csoport: 32 gazdából szántóművelő 11, vegyesen gazdálkodó 11, bortermelő 10. A szántóművelők birtokátlaga 25 hold, a vegyesen termelőknél 15,5 hold szántó és 1,3 hold szőlő s végül a bortermelőknél 2,1 hold szőlő! Összegezve, a kiemelkedően vagyonos csoport, mely a népesség mindössze 1,3%-ára rúg, a szántókultúra 7,6%-ával és a szőlőkultúra 6,5%-ával[9] rendelkezik, ami 40 000 kalangyás gabona és 40 000 köblöt elérő (nem teljes) bortermés mellett igen jelentős arány.

A mezővárosok és falvak gazdasági-társadalmi helyzetének elemzése a következő eredményt adja:

Miskolc, Diósgyőr, Sajó-Keresztúr és Sajó-Szent-Péter oppidumok differenciálódása

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	61	111	78	37	287	31,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	13	59	80	46	198	21,5%
III. szőlőművelők	—	187	118	90	43	438	47,4%
össz. 924	1	261	288	248	126	—	—
%-ban	0,1%	28,2%	31,2%	26,9%	13,6%	—	—

[9] 3077 gl gabona és 2607 cb csv bor.

40 falu differenciálódása

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	134	235	151	113	633	45,8%
II. szántó- + szőlőműv.	—	25	54	64	62	205	14,8%
III. szőlőművelők	—	292	121	105	27	545	39,4%
össz. 1402	19	451	410	320	202	—	—
%-ban	1,4%	32,2%	29,2%	22,8%	14,4%	—	—

A mezővárosok és falvak népességének rétegeződése eltérő, míg itt a szántóművelők aránya alatta marad a lakosság egyharmadának (31,1%), addig ott csaknem eléri annak felét (45,8%). Másrészt a bortermelők mezővárosi tömörülésére utal, hogy a vegyesen gazdálkodó csoport, de különösen a szőlőművelő csoport itt sokkal népesebb (47,4%), mint falun (39,4%). Ezzel párhuzamosan az oppidumokban kisebb az elszegényedett jobbágyság és magasabb a tehetős parasztság társadalmi súlya, mint a falvakban : a féltelkes csoport kb. 27%-os aránya pl. falun a 23%-ot sem éri el. Érdekes módon a gazdagparasztság súlya kiegyensúlyozott, sőt falun valamivel nagyobb (14,4%), mint a mezővárosokban (13,6%). Ennek oka valószínűleg az igen fejlett búzatermés — 40 000 kalangyás aratás! — és a bortermés egy részének hiánya. Ha a gazdagparasztság belső megoszlását vizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy a mezővárosokban zömmel bortermelők, míg falun csaknem teljes egészében gabonatermesztők. — Összegezve, a 4 oppidumban él a lakosság 39,7%-a, akikre a szántóterület 32,2%-a és a borkultúra 64,2%-a esik.[10] Míg a járásban a szőlő- és szántókultúra egymás közti aránya 1 : 10-hez, addig, a mezővárosok bortermelő jellege folytán, az arány itt sokkal kedvezőbb 1 : 5-höz. A mezővárosok a gazdagparasztság — elsősorban a bortermelő gazdagparasztság — és a szőlőművelés kiemelkedő központjai.

A földjét veszített, illetve már csak töredék-parcellával rendelkező zsellérek tagozódása a következő :

földnélküli	12
földnélküli méhész	8
szántóművelő, fél hold alatt	33
szőlőművelő, 100 nszl alatt	179[11]
	232

A földnélküli vagy gazdaságából megélni képtelen jobbágyok aránya a parasztság 10%-ára rúg. Ezt az arányt csak a napszámra utalt csoport minimális, alsó határának tekinthetjük, hiszen az adórövő hallgat a földnélküliekről, akiknek tényleges száma, még ebben a jóterméső évben is magasabb az adólajstromban közölt adatoknál.

[10] 21 119,5 cb csv + a keresztúri határban fekvő extraneus szőlők : 4666,7 cb csv.

[11] 33 szántóművelőre 98,3 kalangya gabona, 179 bortermelőre 144 hl bor esik. Az utóbbiaknál átlagosan kb. 80 négyszögöl jut egy gazdaságra.

Méhészettel alig foglalkoznak a jobbágyok. Mindössze 95 méhesgazdát találunk, azaz a népesség csupán 4%-a méhészkedik. Kasállományuk megoszlása a következő :

8 földnélküli méhész	29 kas	—	12,6%
1 zsellér „	6 „	—	2,6%
23 pauper „	46 „	—	19,9%
20 féltelkes „	46 „	—	19,9%
43 gazdagparaszt „	104 „	—	45,0%
	231 kas		

Egy méhészre átlagosan alig jut 2,5 kas méh. Ilyen alacsony szintű termelés kizárólag a házi szükséglet fedezését szolgálhatta. Összesen kb. évi 11,5—12 mázsás hozammal lehet számolni, amiből aligha jutott valami piacra. Az áruméz termelő ún. nagy méhészet típusa szinte teljes egészében hiányzik. Noha a méhészet alárendelt szerepet játszik, jellemző módon, a kasállomány csaknem fele (46%-a) gazdagparasztok tulajdona.

A több-tagú ún. „szórt" jobbágybirtok nem túl gyakran fordul elő. Ha az őszi és tavaszi vetésű szántóval és szőlővel vagy két szőlő-parcellával rendelkező gazdákat nem számítjuk ebbe a csoportba, úgy összesen csak 28 több-tagú portát találunk :

birtok-típus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 tagú birtok	1	4	8	13
4 tagú birtok	—	—	—	2
28 több tagú birtokból	1	4	8	15

A szórt birtok típusa elsősorban a féltelkes és gazdagparaszti kategóriákban jelentkezik. Lényegileg a jómódú jobbágyság vagyonfelhalmozásának útját-módját mutatják a több-tagú jobbágy-porták : a különböző helyen fekvő szőlők felvásárlási folyamatát. Elsősorban a bor monokultúra vidékein bukkan fel a szórt birtokú parasztgazdaság.

Érdekes jelenség, hogy Csaba határában 20 jobbágy szőlővel rendelkezik az ún. nemesi szőlőhegyen, feltehetőleg bérlet formájában. Zömmel apró-parcellájú zsellérekről van szó, bár akad köztük néhány tehetősebb paraszt is. Elvétve másutt is előfordul Heves s Borsod megyében ez a jelenség, mely világos példája a parasztok szőlő-bérlet s adás-vétel terén fennálló, tényleges szabadságának.

Az adójegyzékben található adatok nem tükrözik teljes egészében az extraneus birtoklást. Részint hiányzanak bor dézsmajegyzékek s így a járási összesítés nem teljes, másrészt Görömböly-Tapolca szőlőhegyén, ahol, mint más évekből tudjuk, a termés kb. 90%-a az extraneusokra szokott esni, az adószedő most nem választotta külön az „idegen" és a helybeli gazdákat. Ennek következtében kb. 6500 kassai köböl bort, melyről, pedig tudjuk, hogy extraneusok birtoka, nem vehetünk figyelembe az extraneus birtoklás kiterjedésének meghatározásánál. — Szántóművelő extraneus nincs sok, viszont egyetlen helység határába tömörülnek. Csabán 47 gabona-termesztő, ismeretlen extraneus él. Megoszlásuk a következő : zsellér 10, pauper 23, féltelkes 13,

gazdagparaszt 1. Zömmel nem zsellérek, hanem átlagos szintű, sőt tehetősebb parasztok. Csoportjuk a szántóművelő népesség valamivel több mint 3%-ára rúg s a szántókultúra 2,3%-ával rendelkezik. Tucatnyi falu parasztsága szerepel a bortermelő extraneusok listáján. Egyetlen eset kivételével, valamennyinek ismerjük gazdasági helyzetét saját falujában is. Igen tanulságos pl. azt látnunk, hogy a 229 extraneus gazda kezén 252 parcella van azaz a jobbágyok egy része több „idegen" szőlőt is szerzett. Társadalmi rétegződésük a következő: zsellér 84, pauper 52, féltelkes 56 és gazdagparaszt 37. Egyrészt elég sok köztük a zsellér-parcellán ülő, egyéb földdel már nem rendelkező jobbágy, másrészt meglepően magas a tehetős parasztok aránya. Az extraneus csoport, a bortermelők 16,5%-a, a szőlőkultúra kereken 15%-át tartja birtokában. Az extraneus birtoklás súlya igy is jelentős, de ha viszonyait pontosan ismerve, a görömbölyi szőlőhegyet is odaszámíthatnánk, úgy kiterjedése legalább a duplájára emelkednék.

Mohi (Mohy) **districtus** (Borsod m.)

1549. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. B 1187. A szőlőmívelésre vonatkozó adatok Harsány bor dzsjk. 1549. és Ostoros bor dzsjk. 1549. alapján. A bormérték egri köböl.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. PARAZTHBYK			
5	10	40	42 + X
	10	42	60 + XV
	15	25	70
	10 + V	39	
	20	40	
	10 + V	35	
	10 + V		
2. NEMESBYK			
5	10	—	—
3. IGRICHE			
7	12	26-10	60
chd : 2 !	15	20 + X	65
	13-10	21-20 + XII	140 + XXXII + **22**
	14 + **6**		
4. TARYAN			
—	20	30	70 + 20 silg + X + 1 fl
chd : 7 !	10	30 + 5 silg + 1 fl	50 + 2 fl
	12	20 + XX	65 + 2 fl
	15	36-10 + **4** + 1 fl	35 + 25 silg + **2**
		15 + 10 silg + 1 fl	93 + 10 silg + 2 fl
		45	50 + 1 fl
		30 + 1 fl	40 + 15 silg + 2 fl
			120 + **2** + 2 fl
			50 + 2 fl
			125 + 4 fl
5. KEZY			
—	10	25 + V	55 + V
chd : 4 !	10	11 + XV	50 + 55 silg + XV
	10	25	15 + 15 silg + XXV
	10	40	62 + 30 silg + LX
	10	20 + V	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6. Z A A D			
6 chd : 1!	10 20 10 20	35 + II + 1 fl 35 + I-10 25 45 35 + 5 silg 25 35 + 10 silg	35 + 20 silg + 1 fl 55 + XXX 60 + V + 2 fl 67 + V + 1 fl 70 + 1 fl
7. N A G Y M I H A L			
5	20 + **3** + 1 fl 10 + **4** 20 + 1 fl 20 + 1 fl 20 + 1 fl 20 20 10 10	16-20 + 20 silg + 1 fl 25 + 15 silg 30 + 1 fl 40 25 + 1 fl 20 + 10 silg + 1 fl 21-20 + XV + **6** 31-20 + 1 fl 10 + 35 silg	80 + **4** + 2 fl 50 + 5 silg 50 + **10** + 1 fl 75 + 22 silg + **3** + 1 fl 75 + 15 silg + 2 fl 100 + 10 silg + 2 fl 30 + 25 silg + 2 fl 85 + 2 fl 25 + 25 silg + 1 fl 65 + 40 silg + **10** + 2 fl 50 + 30 silg + **7** + 1 fl
8. G E L E Y			
— chd : 2!	20 20 15	31-10 + 1 fl 38-10 + 0,5 fl 10 + XXXIII 30 + 1 fl 30 40 + 1,5 fl 30 + 5 silg 25 + 1 fl 25 25 10 + 11-10 silg + XI-10 15 + XV	32 + XXV 20 + XLV + **4** + 1 fl 80 + **10** + 4 fl 105 + X av + VIII av + **2** + 3 fl 130 + 30 silg + **6** + 4 fl 130 + XLII + 4 fl 55 + 11-10 silg + XX + **3** + 0,5 fl 90 + 20 silg + XV + V av + 3 fl 65 + 31-20 silg + XI-20 75 + 2 fl 70 50 + 1 fl 53 + 37 silg + 1,5 fl 15 + 40 silg 52 + 20 silg + V + 2 fl 42 + LXXX + XV av
9. C H Y A T H			
— chd : 3!	10 + VII 24 18 20 11 + V 10	25 + 1 fl 28 35 + 2 fl 40 + V av + 5 fl 25 + X av + 1 fl 32 + XV + 1 fl	40 + XX + 1 fl 85 + XX + 1,5 fl 41 + 10 silg + V av 60 + 2 fl 50 + 2 silg + II + **2** + 3 fl

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	32 + 1 fl 45 + 2 fl 25 + 1 fl 25 + XX 30 + V av 30 + X + III av + 1 fl 33 + XIII av + 1 fl 21-10 + X av + 0,5 fl 30 30	45 + X av + 1 fl 75 + XX + 1 fl 92 + 3 fl 40 + 10 silg + 1 fl 30 + 12 silg + XVI-20 85 + 2 fl 33-10 + XX + VI-20 av 62 + XII + 1 fl 70 + 10 silg + XX-av + 3 fl 71 + 2 fl 60 + XX + 2 fl 65 + V av 40 + XIII-10 + 1 fl 50 + V av + 2 fl 80 + 21-20 silg + 3 fl 75 + 20 silg + 3 fl 50 + V av + 1 fl 43-10 + 13-10 silg + XIII + 2 fl

10. O Z L A A R

6-20 6-10 + 1 fl 5 5 5 chd : 2 !	10 10 + X 12 20 + II 5 + V 12 10	25 + XV 30 + IV-10 40 26-20 + X + 1 fl	71-20 61-20 + 20 + 20 silg + V 60 90 + 10 silg + V 71-20 41-20 + X + 1 fl

11. K Y S F A L W

5 5 chd : 4 !	—	40 + 5 silg + 0,5 fl	—

12. E W R E W S

5 chd : 1 !	10 17	20 + X	12 + XL 60 + XL

13. C H E E C H

— chd : 3 !	—	35 20 + 5 silg 15 + XV av + **8**	55 + 1 fl

14. Z E G E D

5 chd : 1 !	10 + X 10 20 22 10 10 + 3 silg	25 25 + X av 32 + XIII av 22 + V 22 + 7 silg + XI-10 + **4** 20 + 5 silg + X 40 + VII 22 + X + **4**	30 + 15 silg + X + **2** 40 + X + **2** 32 + 10 silg + XXX av + **6** 60 + 10 silg + XV 35 + 7 silg + X + **6** 65 + XXIII av 200 + L + **7** 72-10 + 18-10 silg + **6**

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	12 + X + X av + **4**	30 + 12 silg + X av + X or 75 + **10** + 2 fl 110 + 5 silg + XV av + X or + **4** 40 + XV 110 + 7 silg + X av + **4** 25 + 10 silg + XV av + XV av
15. SEDERKYN			
5 5 + **8** chd : 2!	13 + I-20 av 16 19-10 22 22 10 16 10	25 + VI av + **1** 27 + 3 silg + I-20 av 33 + 12 silg + V av 34 + V av + **4** 26-20 + 6 silg + V av + V or 20 + 10 silg + V 30 + X 40 + 1-10 silg + IX av	15 + XV av + XX av 41-20 + 15 silg + XV + X av 23 + 25 silg + XI av 40 + 10 silg + XIV av + X or 25 + 3 silg + XXV av
16. MOHY			
6-20 5 6 (4 „viniferes")	20 11-10 + X av 10 + X 5 + XV + **7** 20 15 + 1 fl 10 + 1 fl 18 12 20 5 + XV 21 12 + **3** 10 20 10	35 + **1** + 1 fl 45 31 + III-10 28 17 + X 25 + 0,5 fl 30 45 25 + V + 1,5 fl 20 + XX 33 + V 25 + 1 fl 25 31 + 1 fl 11 + XV 32 40 + 1 fl 20 + 10 silg + 1 fl 30 + 1 fl	90 + XXV av + 2 fl 65 50 + V 50 + V + 1 fl 50 60 + IV + X av 40 + X + XX av 50 + 1 fl 90 + XX + 2 fl 115 + XL av + 2 fl 75 + X 50 + 1 fl 45 + X av + 2 fl
17. EMEWD			
3-10 5 3-10 7 + **1** 3-10 7 8	10 16 10 22 + **2** 10 7 + X 10 21-10 13-10 10	26 30 + XII 33 + 2 fl 40 + VIII + **1** 25 + 4 fl 40 + 1 fl 25 35 + III-10 + **2** 40 + 2 silg + 1 fl 45 + III + 0,5 fl	80 + 1 fl 123-10 + **3** + 2 fl 162 + **3** + 1 fl 110 + 2 fl 105 + X av 53 + **3** + 1 fl 45 + X 54 42 + XV + **3** 42 + VIII + **4** 103 + 2 fl

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
18. TARD (T = extraneus szőlő Tyhemer határában)			
3-10	11 + X	40 + **1**	30 + XXII
7	10	24 + XX + 1 fl	42 + XI-20
VI + **4**	11-10 + VI-10	30 + IV	30 + X + X av + **1**
5	12	30 + XV	53 + XV + **1**
5	15 + V av	35 + III-10	50 + XXV
5	15 + V av	40 + III	52 + V + 2 fl
8	15	32 + XV av + **3**	35 + XX
5	10 + II av	23 + VI	120 + XXV
6-20	10	35 + XVII + **4**	40 + X av + **8**
5	10 + VI	15 + X + **4**	35 + XXV + 1 fl
5	10 + X av	32 + XVI	47-20 + XII av + 1 fl
chd ; 3!	10	35 + XVI	120 + XX + 2 fl
	20	25 + X	121 + XV av + 2 fl
	10 + III-10 av	23 + X + **2**	115 + XIV + 6 fl
	10 + IV av	30 + X	80 + 10 silg + X av + 1 fl
	12 + III av	25 + XII	55 + XV + 3 + 1 fl
	20	20 + X	70 + XV + *7(T)*
	14	25 + X	
	16 + III av	25 + XX	
	20	10 + XV + **3**	
	23-10	38-20 + XII	
	5 + X	7 + X av + X av	
		35 + X av + IV av	
		22 + IX av + **3**	
		23 + V av	
		30 + VI	
		36-20	
19. KERESTES			
5	20 + 3 fl	15-20 + X	70 + X
4	10	27	50 + VI-20 + 1 fl
	20 + 1 fl	27	68 + X
	22	32	55 + 1 fl
	11	30	110 + **2** + 1 fl
	10	31	95 + **8** + 1 fl
	7 + XII	30 + 2 fl	23-10 + XXX
	15 + 1 fl	28 + 1 fl	90
	15	20 + XXV	110 + 2 fl
	10	38	165 + X + 2 fl
	11	20	245 + 10 silg + 2 fl
	12 + XII	35	40 + X
	15	33-10 + XV + **3**	90 + 20 silg + 4 fl
	12 + 1 fl	30 + 0,5 fl	50 + IV + 2 fl
	12	42 + **6**	62 + 1 fl
	24	35	60
	11 + VI-20	31 + VI	60 + 2 fl
	10	30	70 + X av
	15	22-10 + V	50
	23	30	50 + XX
	10	15 + X	108 + XX + 2 fl
	10	30	60 + 2 fl
		30 + 1 fl	130 + XXX + XXIV av + 2 silg
		31	130 + 2 fl
		35	110 + 2 fl
		25	80 + 1 fl

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
20. A B R A M			
5	2 + 5 silg + X +	38	197-10 + 20 silg +
5	**4** + 1 fl	26-20	XV + 1 fl
3-10	10 + **2**	32	200 + 5 silg + **2** +
5	10	35	XXX + 2 fl
5	10 + **2**	30 + **3** + 1 fl	63-10 + XV + **5**
3	22		80 + 5 silg + X
5	10 + **2**		75 + 5 silg + X + **3**
chd : 1!	10		65 + 10 silg + 1 fl
	10		130 + 2 fl
			165 + XXII
			50 + VII + 1 fl
			50 + VII + VI av +
			4
			40 + X + 1 fl
			130 + 10 silg
			55 + 1 fl
21. L E A N F A L W A			
—	15	20 + 5 silg + V	45 + 5 silg + V
	13	40	
		28	
22. N Y A R A D			
5	15	25	60 + XV
	10	40	60 + X av + III av +
	20	25	1 fl
	10	35	100
	10		35 + XV av
	15		51
	15		
	12		
	20		
	16-20		
	11		
	17		
	10		
	10		
23. A R A N Y A S			
4-10	10	35 + II	62 + V
5	20	39 + X	160 + XII av + **1**
4	20	31 + III	50
6 + II	12	30	150 + 10 silg + V +
5	10	40	3 fl
	20	42 + I-10 + **2**	80 + 12 silg +
	10	40 + IV	XXIII-10
	12		110 + 5 silg +
			XXX + 4 fl
			55 + XXX + 2 fl
24. K Y S - G Y E W R			
6 + **1**	15	—	38 + 20 silg + **2**
3-10 + **3**	10 + VI		
-2			
-1			
-2			
-1			
-2			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
-1	—	—	—
-1			
-8			
-3			
-2			
-1			
-1			
-4			
chd : 13!			

25. GEZTH (M = extraneus szántó Mezőkövesd határában)

5	12(M)	—	90 + 5 silg + V
5	10		140 + XX + **4**
5	20		100 + X + **2**
chd : 2!	20 + **4**		100 + X + **3** + 2 fl
	10		
	10		

26. SAAL

-**4**	10	22 + XV	55 + X
		32 + IV + **2**	
		25	

27. DAROCH (M = extraneus szántó Mezőkövesd határában)

5	14-10	30	42-10 + XII + 1 fl
	21 + 1 fl	31 + XIV	45 + IV + 12(M)
	20	20 + X	
	10	25 + **2**	
	10		
	10		
	20		

28. CHEREPH (M = extraneus szántó Mezőkövesd határában)

6-10	4 + X	21 + V	40 + XVIII +
II-10	10	30 + X	25-20(M)
IV	13 + VI	10 + XX	30 + 20(M)
6-20 + III-10	5 + V	20 + V	
V	10 + V	20 + XIV	
5	10	35 + XI	
5	20	27-10(M)	
3-10	14	40 + V	
4	5 + 10(M)	20 + X	
		20 + XV	
		20 + V	
		20 + V	
		20 + V	
		20 + X	
		40(M)	

29. AROKTHEW

5	18	35 + X	30 + 15 silg + V + **8**
chd : 1!	10	10 + 23 silg	45 + XV + **2** + 3 fl
	10	30 + III-10	55 + XX + 1 fl
	15	25 + X	25 + 25 silg
	10	35 + 1 fl	
	20	30	
	20 + 1 fl		
	20		
	20		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
30. PEEL			
—	18	15 + 20 silg	—
chd : 5!	21 + 2 fl	35 + XII	
		31-20	
31. BABONA (M = extraneus szántó Mezőkövesd határában)			
3	10 + V	28	20 + 15 silg + XV + 15(M)
9	18-10	19 + XXV + 1 fl	20 + 20 silg + Vav + VII av
			60 + 1 fl
32. LEWEW			
—	10	30	—
chd : 3!	10	30	
33. WALK			
—	22 + 1 fl	30	95 + XLV
chd : 1!		21-20 + XII-10 + **3**	85 + XX + 2 fl
34. DOROGMA (M = extraneus szántó Mezőkövesd határában)			
—	24	20 + XVIII-10 + **6**	55 + 25 silg + I + **1**
chd : 5!	20 + **6**	33-20 + X + **3**	45 + 30 silg + XX + **6** + 1 fl
	13 + X	43-10 + **5**	40 + XXV
	10	20 + X	11-20 + 10 silg + XXX + **1**
		25(M)	40 + XV
35. WATHA			
—	10	23 + X	110 + 2 fl
chd : 6!	10	25 + X	
	20	30	
		30	
		20 + V	
36. HARSANY[1] (bormérték cb agr, gabona dzsjk-e hiányzik)			
10,5	*2,3 + 12,5*	*25,3*	*30 + 30,5*
7,5	*3,5 + 10*	*10 + 16*	
5,7	*9 + 11,5*	*25*	
0,3	*16,7*	*28*	
9	*11,3*	*31*	
10,7	*13*	*27*	
9,7 + 1	*6,3 + 12,5*	*21 + 11*	
0,2	*19*	*25*	
10	*19,3*	*30*	
6,8	*5,5 + 12,5*	*25*	
9,3	*9,7 + 4*		
1,8	*3 + 11,5*		
5,7	*16,3*		
9	*15*		
5	*20,5*		
0,3	*20,5*		
3,5	*15*		
1,7	*11 + 11*		
5	*12,5*		

[1] Promontoria quintalia: Hegymek, Kombazo, Keselyews, promontoria decimalia: Ponghegye, Aranyas.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2	10 + 1,7	—	—
7	20		
6,3	11		
2,8	20		
10,7	12		
2,7	12,5		
1,3	5 + 10		
6,5 + 1,5	5 + 10,8		
6,8			
2			
6,3			
9,3			
0,3 + 7,5			
9,3			
4			
5			
10			
7			
7			
7			
9			
37. HOSTOROS (bormérték cb agr., gabona dzsjk-e hiányzik)			
6	11	24	—
5		27	
2		25	
2		25	
9			
9			
	Extraneusok		
10	13	35	51
4	13	40	55
5	14	22	52
10	13,5	22	65
9	13	22	55
3	20	27	45
6,5	13,5	25	50
10	14	40	70
8	20	23	60
6,5	18,5	35	80
9	20	34	50
4	20	36	
14	20	25	
4	16	27	
8	12	34	
4	11	25	
10	11	30	
10	13	35	
6	20	27	
10	20	22	
5	11	30	
5	20	26,7	
5	16	30	
7	11	25	
10	20	30	
5	13	35	
5	15	31	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7	14	35	—
10	20	25	
4	13	31	
4	15	40	
	12	32	
		37	
		23	
		23	
		20	
		25	

38. NOWAY (1549-es dzsjk-ei hiányoznak, T = extraneus szőlő Tyhemer határában)

4(T)	15(T)	40(T)	—
9(T)	12,7(T)		
7(T)	20,5(T)		
7(T)			
9(T)			
10(T)			
9(T)			

39. ZOMOLYA (1549-es dzsjk-ei hiányoznak, T = extraneus szőlő Tyhemer határában)

5(T)	20(T)	—	—
10(T)	13(T)		
10(T)	13(T)		
8,5(T)			

Mohi és Daróc districtus szőlőműveléséről csak hézagos adataink vannak. Mindössze két helység bortermését ismerjük (Harsány és Ostoros), ezeknél viszont hiányzik a gabona dézsmajegyzék. Két másik falunál pedig csupán a Tihemér (Heves m.) határában birtokos extraneus gazdákról tudunk. Így a szőlőművelésre vonatkozó adataink semmiképpen sem adnak teljes képet a járás bortermeléséről. Másik nehézségünk, hogy csak szántóművelő, illetve szőlőművelő parasztokról tudunk, a vegyesen gazdálkodó csoport hiányzik, ami a statisztikai eredmények bizonyos fokú torzulásával jár.

A termelőerők fejlettsége elég magas szinten áll: 750 gazdaság 32 600 kalangya gabonát, 110 szőlőgazdaság pedig 1400 cb agr bort takarított be. A szántókultúra 4660 holdjából több mint 300 hold kaszálóra jut, a szőlők terjedelme 97 hold.[2] Egymás közti arányuk 1 : 46,5-hez, ugyan a szőlőművelés teljesen alárendelt jelentőségére utal, a jobbágyság mégis kb. 14%-a szőlőművelésből él! Vetésterületük megoszlása a következő:

őszi búza	25 223 gl	3 603 hold	77,4%
tavasziak	3 110 „	444 „	9,5%
árpa	194 „	28 „	0,6%
zab	639 „	91 „	1,9%
siligo	1 341 „	192 „	4,1%
kaszáló, falcatura	—	301 „	6,5%

Bár az őszi búza túlsúlya jelentős, több mint 77%, a tavaszi, elsősorban takarmány jellegű gabonafélék aránya sokkal magasabb, mint a szomszédos járásokban. Tavasziakra esik a szántókultúra 16,1%-a, amihez még hozzászámíthatjuk a 6,5%-ra rúgó kaszálót. Borsod megye alföldi járásaiban ki-

[2] 35 hold a járási és 62 hold Ostorosban, ismeretlen extraneus gazdák kezén.

terjedt kaszálókat és több tavaszi gabonafélét találunk, mint az északabbra fekvő districtusokban. Mindez Mohi—Daróc járás fejlettebb állattartására utal. Jóllehet a kaszálók és a takarmánygabona területének növekedése csupán közvetett bizonyíték, mégis, mint ilyen félreérthetetlenül az állattenyésztés fokozott térhódítását igazolja.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	70	216	239	220	745	87,3%
II. szántó- + szőlőműv.	—	—	—	—	1	1	0,1%
III. szőlőművelők	—	57	34	15	1	107	13,6%
össz. 941	88	127	250	254	222	—	—
%-ban	9,4%	13,4%	26,6%	27,0%	23,6%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
371,6	365,5	3356,7	538,1	8715,7	415,3	20 180,2	67,5
1,1%	26,4%	10,3%	38,8%	26,7%	29,9%	61,9%	4,9%

A földnélküliek és földnélküli méhészek együttes aránya alatta marad a 10%-nak, s a zsellérek súlya is jóval kisebb a szokottnál: 13,4%. Gabonából mindössze 1,1%, borból 26,4% jut rájuk. Sok közöttük az apró parcellára szorult bortermelő zsellér. A pauperek tömege (26,6%) aránylag kevés földdel rendelkezik, a szántók 10,3%-a és a szőlők 38,8%-a esik rájuk. Jelentékeny a féltelkes réteg súlya (27%), bár részesedése búzából (26,7%), borból (29,9%) — nem túl magas. Annál hangsúlyozottabb a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás: 23,6%-os csoportjukra a szántókultúra kb. 62%-a s a borkultúra kb. 5%-a jut. Átlagosan egy gazdagparaszti portára 12 hold szántó s 1 hold kaszáló esik, ami jóval magasabb, mind a szomszédos járások átlagánál, mind a 70-es években megfigyelhető 8—9 holdas átlagnál. Gazdagparaszti kézen van a kaszálóterület 75%-a,[3] ami az állattenyésztés terén elfoglalt uralkodó helyzetükre utal. Még a gazdagparasztok népes rétegéből is kiemelkedik egy maroknyi feltűnően jómódú jobbágy (bortermelő nincs közöttük!), 33-uk kezén 775 hold szántó és kaszáló összpontosul, azaz a jobbágyok 3,5%-ának birtokában van a föld 16,7%-a.[4] A fokozott vagyonkoncentráció

[3] 301 holdból 224,5 hold falcatura.

[4] 5127 kalangya őszi s tavaszi gabona valamint 57 hold kaszáló.

eredményeképpen egy gazdagparaszti gazdaság állaga ennél a csoportnál eléri a 23,5 holdat. Megjegyzendő, hogy ugyanezekre a parasztportákra esik, mint alább láthatjuk, az áruméz zöme is.

Csát, Mohi, Tard és Keresztes oppidumok differenciálódása

földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6	16	66	85	79
2,4%	6,4%	26,2%	33,7%	31,3%

35 falu differenciálódása

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	54	150	154	141	499	82,2%
II. szántó- + szőlőműv.	—	—	—	—	1	1	0,2%
III. szőlőművelők	—	57	34	15	1	107	17,6%
össz. 689	82	111	184	169	143	—	—
%-ban	11,9%	16,1%	26,7%	24,5%	20,8%	—	—

A mezővárosokban kisebb a földnélküliek aránya, és sokkal hangsúlyozottabb a gazdagparasztok tömörülése, mint falun. 31,3% jómódú jobbágy él az oppidumokban, s csak valamivel több, mint 20% a falvakban. Magasabb a féltelkes csoport aránya is a mezővárosokban. Adataink egybehangzóan a gazdagparasztság mezővárosi tömörülésére utalnak, jóllehet annak főrugója, a bortermelés, ezen a vidéken nem olyan jelentős. Összegezve, a districtus 4 mezővárosában él a parasztság 26,7%-a, akikre a művelt földterület 33,4%-a esik. Ugyanakkor jóval erősebb a gazdagparaszti tömörülés és vagyonfelhalmozás itt, mint a járásban egyebütt.

A földjét veszített, valamint a földnélküli, de még néhány méhkassal rendelkező parasztok csoportjához sorolva a fél holdnál kisebb szántón és a 100 négyszögölnél kisebb szőlőn ülő zselléreket, meghatározhatjuk a napszámra kényszerülő jobbágyok minimális arányát :

földnélküli	74
földnélküli méhész	14
szántóművelő, fél hold alatt	54
szőlőművelő, 100 nszl alatt	23
	165

Ezek szerint a napszámra utalt jobbágyság aránya minimálisan is a lakosság 17,5%-ára rúg! Bennük találják meg a szükséges munkaerőt a gazdagparasztok.

108 jobbágy foglalkozik a járásban méhészettel, ami elég alacsony arány, hiszen a parasztok alig 11,4%-a méztermelő. Az adójegyzék kimutatása szerint 407 kas után adóznak. Évi átlagban minden két portára esik 1 kas méh, ami nem sok ugyan, de a korabeli viszonyokhoz képest jó közepes átlagnak felel meg. A kasállomány megoszlása :

14	földnélküli méhész	33 kas	—	8,1%
5	zsellér „	17 „	—	4,2%
12	pauper „	45 „	—	11,0%
28	féltelkes „	94 „	—	23,1%
49	gazdagparaszt „	218 „	—	53,6%
		407 kas		

A méhkasok zöme jómódú jobbágyok tulajdona, ők rendelkeznek a termelt méz zömével. Egy méhészetre átlagosan 4 kas méh esik, ami elég kedvező átlag, s kb. évi 20—25 kg-os hozamot jelent. Az árumézet produkáló nagy méhgazdaságok (9 kas fölött) száma kicsiny, birtokosaik egytől egyig gazdagparasztok. Öt ilyen nagy méhészetet találunk, összesen 62 kassal. Néhány árumézet adó méhészetre esik az egész kasállomány 15%-a. Minimális évi hozamuk kb. 31—32 mázsa, melynek felét vehetjük piacra jutó mennyiségnek. — A mohi járásban is alapvetően házi szükségletet elégít ki a méhészkedés. Piacra kevesen termelnek, s éppen azok a gazdagparasztok, akiknek maroknyi csoportja egyébként is oly határozottan elkülönül a jobbágyság széles tömegétől.

Nem sok adatunk maradt az extraneus birtoklásra, amit valószínűleg befolyásol az a tény, hogy a szőlőművelést nem ismerjük teljes egészében. Tudunk több olyan jobbágyról, aki Mezőkövesd határában szántót szerzett. Közülük kettő zsellér, kettő féltelkes és négy gazdagparaszt. Jelentőségük minimális, a szántóművelő népesség 1%-ára rúgó csoportjuk a szántók kb. 0,5%-át tartja birtokában. A bortermelő extraneusok zöme (Novaj és Zomolya falukban), a hevesi Tihemér határában szerepel, mint szőlőbirtokos. Otthoni körülményeikről mit sem tudunk, a mohi—daróci dézsmajegyzék nem is említi falvaikat. Egyedül az extraneus parcellák nagysága szerint, tagozódásuk a következő : zsellér 11, pauper 6, féltelkes 1 és gazdagparaszt 1. Csoportjuk a bortermelők 17,5%-a, kezén van a szőlőkultúra 16,5%-a. Meg kell említenünk, az extraneus birtoklás másik oldalaként, hogy a districtus (ismert) borkultúrájának kétharmada extraneusok tulajdonában van. Ostoros határának túlnyomó többsége, 62 hold szőlő, ismeretlen eredetű extraneus gazdák kezében van. Érdekes, hogy extraneus parcelláik zöme egymagában is — hiszen a gazdák otthoni vagyoni helyzetét nem ismerjük — megüti a féltelkes—gazdagparaszti szintet. Tagozódásuk : zsellér 31, pauper 32, féltelkes 37 és gazdagparaszt 11. Ha ismernénk az ostorosi idegen parasztok eredeti lakóhelyét, akkor az extraneus birtoklásnak Mohi—Daróc járásban is sokkal színesebb és bonyolultabb képe tárulna elénk.

Mezőkövesd (Keoweosd) **oppidum.** (Borsod m.)

1549. gabona dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. B 1187.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
(messor fuit Alberti Korpas)	15	42 + 1-10 silg	140 + 2 fl
9	13-10 + VII or	30	65 + 1 fl
5	13-10	15 + X av	210 + **4** + 6 fl
5-10	12 + 2 fl	26 + 2 fl	235 + LXXIV or + XXVI av + **20** + 9 fl
(messor Laurencii Sohaj)	15	33 + 1 fl	189 + XXIII or + 5,5 fl
5	10	30 + 2 fl	58 + XIII or + II av + 1 fl
5	20	43	122-10 + IV-20 or + I av + 4 fl
6-10 + 3 fl	7 + VI or + 1 fl	30 + 1 fl	460 + XXXII av + 3-10 silg + 13 fl
3-10	10	26	103-10 + 5 fl
5	15	43 + 2 fl	60-10
5	10-10	20 + V or	175 + 6 fl
5	10	32-10 + XIV or + 2 fl	90 + 4 silg + 2 fl
1 fl	20 + 1 fl	26-10 + 2 fl	67-10 + 1 fl
chd : 5!	25 + 1 fl	27	200 + X or + 7 fl
	13	26	130 + LXX or + 2 fl
	10	43 + 1,5 fl	367 + XLV av + XX or + **10**
	16 + VIII or	31	201 + 5 fl
	13-10 + 1 fl	32-10 + VI or	154 + 6 fl
	10 + II-10 or + 1 fl	20-20 + X-10 or	155 + 3,5 fl
	10	15 + XX or	62 + XXII av
	18 + III av + 1 fl	27-10 + V-20 + V-10 av	150-10 + I av + 4 fl
	10	35 + 1 fl	235 + 5 fl
	14	30-20	96 + 3 fl
	10	46	250 + 7 fl
	20 + 1 fl	36	195 + XI av + 1 fl
	15 + V av	25 + VIII av	90 + 4 fl
	18 + 1 fl	27 + 3 fl	49 + XI or + 1 fl
	14	47 + 2 fl	71 + 8 silg + XII-10 or + 2 fl
	10 + 3 fl	44 + 1 + 1 fl	51 + XII-10 or 77 + 1 fl
	10		50 + 1 fl
	12 + VI or + III av		177 + XVI-10 or + 3 fl
	20		
	22 + III-10 or + 1 fl		
	10		
	10-10		
	10		
	20		
	20		
	5 + V or + V-10 av		
	2 fl		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	176 + XXVI or + 3 fl 237 + 7,5 fl 60 + 4 fl 52 250 + XLVIII or + 4 fl 175 + XVI-10 or + 4,5 fl 142 + 6,5 fl 59 95 + 2 fl 340 + LII av + 7 fl 310 + 7,5 fl 150 140 + IV av + 1 fl 230 + **9** + 4 fl 213-10 + L or + XXV av 79 + 0-20 av + 1 fl 69 + VIII-10 av + 2,5 fl 230 + 9 fl 75 + X or + 1 fl 65 + V av + 0,5 fl 50 + XV or + VII av 230 + CII or + 5,5 fl 110 + VI av + 1 fl 45 + XXX or + XV av 65-10 + IV or + 1,5 fl 234 + XXII-10 av + 6 fl 51 + **2** + 2 fl 105-20 70 + 2-10 silg + 2 fl 122 + 7 fl 100 + V av + 2 fl 180 + XLV av + 3 fl 105 + 2,5 fl 260 + XL or 52-10 + 5 fl 200 + XV or + I-10 av + 6,5 fl 350 + 11,5 fl 120 + 2 fl 400 + LXVII or + X av + 10,5 fl 150 + X av + 2 fl 105 + **1** + 3 fl 240 + VI-10 av + 8 fl 85 + V-10 av + 4 fl 160 + XX or + XVI av + 2 fl

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	156-20 + X av + 2 + 4 fl 160 + 5-10 silg + XV av + 3 fl 198-10 + I av + 10 fl 59 + 2,5 fl 141 + 4 silg + 2 fl 125 + 4 silg + 6,5 fl 221-10 + 6,5 fl 245 + XL or + 12 fl 105 + XI-10 or + 4 fl 75 + XX or + 2 fl 280 + LXXX av 51
	Extraneusok (forenses)		
V-20 or (de Bogach) 5 (de Nozwaj) 5 (de Nozwaj)	10(?) 11-10 (de Serch) 11-10 (de Serch) 15 (de Bogach) 10 (de Bogach) 15 (de Bogach) 20 (de Tihemer) 10-10 (de Tihemer) 10 (de Nowaj) 10 (de Zomolya) 10 (de Zomolya) 11 (de Zomolya) 15-20 (de Zomolya) 10 (de Zomolya) 11 (de Nozwaj) 10 (de Nozwaj) 10 (de Nozwaj) 10 (de Nozwaj) 10 (de Nozwaj) 17 + V or (de Nozwaj) 10-20 (de Myskolch)	19 + X or (?) 25 (de Serch) 25 (de Serch) 35 (de Zemere) 35 (de Zomolya) 33-10 (de Zomolya)	51 (de Nozwaj) 60 + XXV-10 or (de Nozwaj)

de Gezt — lásd ott! — 1 gazdaság 12 gl terméssel.
de Daroch — lásd ott! — 1 gazdaság 12 gl terméssel.
de Babona — lásd ott! — 1 gazdaság 15 gl terméssel.
de Dorogma — lásd ott! — 1 gazdaság 25 gl terméssel.
de Cherep — lásd ott! — 5 gazdaság 123 gl terméssel.
de Porozlo (Heves m.) — lásd ott! — 1 gazdaság 5,7 gl terméssel.
de Felnémet (Heves m.) — lásd ott! — 1 gazdaság 10 gl terméssel.
de Maklár (Heves m.) — lásd ott! — 1 gazdaság 8,7 gl terméssel.
de Tallya (Heves m.) — lásd ott! — 4 gazdaság 99,7 gl terméssel.

Mezőkövesd oppidum termelőerőinek fejlődése 3 évtized alatt a következőképpen alakult:

1549-ben	1577/78-ban	
174 gazdaságban	121 gazdaságban	— 30%
2674 hold szántó és kaszáló	1365 hold szántó és kaszáló	— 49%

A század derekán Mezőkövesd népes és gazdag : alig 30 év múlva, 30%-kal kevesebb paraszti gazdaságban már csak kb. feleannyi gabonát termelnek, de még így is sokkal jobbmódú az oppidum, mint Borsod megye más vidékei. Mezőkövesd 1549-ben az árugabona termelés és az állattenyésztés kiemelkedő gócpontja. Fejlettségét és az itt produkált árugabona nagy tömegét szemléltetően érzékelteti az a tény, hogy a mezővárost környező Mohi—Daróc districtus 35 falujában kb. ötszörannyi parasztgazdaság csak 50%-kal több gabonát termel.

A szántókultúra kiterjedése 2 447 hold.[1] Nincs adat a szőlőkről, de feltehetőleg 8—10 holdat nem igen haladt meg területük (1577-ben 8,5 hold a borkultúra). A kaszálók további 354 holdra rúgnak.

A vetésterület megoszlása

őszi búza	15 606 gl	— 79,6%
árpa	966 gl	— 4,9%
zab.....	524 gl	— 2,7%
siligo (rozs)	32 gl	— 0,2%
kaszáló	354 iug.	— 12,6%

össz. kb. 2800 hold

Az állattartás ritka fejlettségére utal a vetésterület megoszlása : az őszi búza mintegy 80%-os aránya mellett a tavasziak 7%-os súlya ugyan nem túl jelentős, annál fontosabb viszont a falcatura, a kaszálók kiterjedése, melynek aránya megközelíti a 13%-ot! A több száz holdra rúgó kaszáló tényéből, legalább részben az istállózásos állattenyésztés helyi fejlettségére kell következtetnünk.

Az oppidum differenciálódása[2]

földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	11	41	29	88
2,9%	6,3%	23,6%	16,6%	50,6%

Termésmegoszlás[3]

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	falcatura	gl	fl	gl	fl	gl	fl
54,0	4,0	569,1	16,0	997,9	20,5	14 618,9	313,5
0,3%	1,1%	3,5%	4,5%	6,2%	5,8%	90,0%	88,6%

Alig néhány földnélkülit említ meg az adójegyzék, arányuk jelentéktelen (2,9%). Zsellért is keveset találunk, csoportjukra (6,3%) a szántókultúra

[1] Ebből 127 hold az extraneus parcellákra esik.

[2] Továbbá 47 extraneus gazda.

[3] Összesen 16 239,9 gl + 888 extraneus gl = 17 128 gl + 354 falcatura.

0,3%-a és a falcatura 1,1%-a jut csupán. A pauper jobbágyok aránya a szokott szinten mozog (23,6%), de részesedésük a termelőeszközökből szintén alacsony ; a szántóból 3,5% és a kaszálóból 4,5%. A féltelkesek rétege is szokatlanul kicsiny (16,6%), s a földből (6,2%), valamint a kaszálóból (5,8%) rájuk eső rész szembeszökően alacsony. Minden szempontból a gazdagparasztság uralkodó helyzete magyarázza a mezőváros viszonyait. Rétegük társadalmi súlya megközelíti az 51%-ot, az ő kezükben van a szántókultúra kereken 90%-a és a falcatura kb. 89%-a! Példa nélkül áll ez a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás Borsod s Heves megye 16. századi történetében.

A dézsamjegyzékek általában nem igen törődnek a kaszálók kimutatásával. Gyakran egész megyékben alig fordul elő utalás a falcatura létezésére, kiterjedésére, ami erősen valószínű, hogy nem a tényleges helyzetet tükrözi. Ennek ellenére kétségbevonhatatlan, hogy a 16. század második felében Borsod, Heves s Bihar viszonylatában feltűnően kevés a kaszáló. Annál érdekesebb a gazdag Mezőkövesd határában elterülő hatalmas falcatura. (Megjegyezzük viszont, hogy a város későbbi időmetszeteinél nincs már szó a dézsmajegyzékekben a falcaturáról.) A század derekán 354 holdra rúg a mezőkövesdi falcatura. Igen jellemző a különböző jobbágyrétegek közti megoszlása :

zsellér	4	hold
pauper	16	„
féltelkes	20,5	„
gazdagparaszt	313,5	„

Lényegileg a kaszálóterület csaknem teljes egészében a gazdagparasztoké. Ők tartják kezükben a magasabb szintű állattenyésztés döntő bázisát, a kaszálókat.

Jóllehet a népesség abszolút többsége gazdagparaszt (50,6%), éspedig igen jómódú gazdagparaszt, még közülük is kiválik egy különösen vagyonos csoport. Termésátlagaik magasan a szokott szint fölé emelkednek, s jellemző módon a gazdagparasztság zöme ehhez a kiugróan vagyonos csoporthoz tartozik (88-ból 51-en!). Maga a csoport is rétegeződik : 27[4] jobbágygazda kereken 726 hold földdel rendelkezik (s ebből 100 hold kaszáló!), azaz az átlagos birtokterület eléri a 27 holdat, ami kb. négyszerese a gazdagparaszti birtok alsó határának (7—8 hold). Még gazdagabb a csoport másik része : 24[5] gazdaság földje 1183 holdra rúg (ebből 157 hold kaszáló), s így a birtokátlag kereken 50 hold! Másutt is akad járásonként néhány hasonló módon vagyonos gazdagparaszt, de csak Mezőkövesden éri el számuk a jobbágyság 29 %-át, csoportosan csak itt találkozunk e típussal. A kezükön levő föld a szántókultúra 71,4%-a s ezen belül a kaszálók 75%-a. Ellőttünk áll a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás szinte klasszikus példája : a jómódú jobbágyság csupán egy csoportja a művelt föld csaknem 72%-ával rendelkezik! Mezőkövesd gazdagparasztjainak vagyonkoncentrációja igen fejlett és legalábbis részben, istállózásos állattartásra utal ; a 3 leggazdagabb paraszti portára 190 hold szántó mellett 35 hold kaszáló jut, s ez nem kiragadott példa, hanem általános érvényű jelenség. Szemben a másutt tapasztalható szőlőszerzéssel, itt a vagyongyűjtés súlypontja az árugabona termelésére és az állattenyésztésre esik.

[4] 27 gazdaság termése : 4199,6 kalangya + 176,3 ordeum kalangya + 98,0 avena kalangya + 13,3 siligo kalangya és 99,5 hold falcatura.

[5] 24 gazdaság termése : 6415,9 klgy + 466 ordeum klgy + 300,9 avena klgy + 3,3 siligo klgy és 156,5 hold falcatura.

A gazdag Mezőkövesden alig találunk elszegényedett parasztot. 5 földnélkülit és termésnelküli „messor"-t említ csupán a dézsmajegyzék, és fél holdnál kisebb szántójú jobbágy nincs is a város határában. Magában az oppidumban mindössze 4%-ot tesz ki a napszámra utalt csoport, ami azt jelenti, hogy a jómódú parasztporták munkaerőszükségletét a környékbeli falvak szegénysége fedezte.

Tömegét tekintve, a méhészetnek itt nincs különösebb jelentősége. Csupán a jobbágyok 4,5%-a foglalkozik méztermeléssel, ami rendkívül rossz arány. Igen jellemző a kasállomány megoszlása:

— földnélküli	méhész	—	kas
— zsellér	„	—	„
— pauper....	„	—	„
1 féltelkes	„	1	„
7 gazdagparaszt	„	48	„
		49	kas

Összegezve, kevés gazda méhészkedik, viszont az adott méztermelés úgyszólván kizárólag jómódú jobbágyok monopóliuma. S bár alig néhány méhész él az oppidumban, az áruméz termelő méhészetek súlya még így is jelentkezik. Csak 3 gazdaságban van 9-nél több kas méh, de ezekben összpontosul a kasállomány nagy többsége: 49 kasból 39 kas!

Igen érdekes Mezőkövesd határában az extraneus birtoklás kérdése. Összesen 47 extraneus gazdának 888 kalangya termése van. Az extraneusok sokkal szegényebbek, mint Mezőkövesd polgárai. Egy részük eredeti lakóhelyét ismerjük, s így a mezőkövesdi határban fekvő parcelláikat is ott vettük számba. Mindkét földet figyelembe véve, a szóban forgó 16 extraneus differenciálódása a következő: 2 zsellér, 7 pauper, 3 féltelkes és 4 gazdagparaszt. További 31 extraneus gazda eredeti faluját ismerjük ugyan (Mohi—Daróc districtusbeli helységek), de nevüket hiába keressük az 1549-i vagy az 1577-i adólajstromokban, s így az odavalósi jobbágyok anyagi helyzetét csak extraneus parcelláik alapján tudtuk elemezni. Eszerint zsellér 3, pauper 20, féltelkes 6 és gazdagparaszt 2. Zömmel apró telkű s másutt már földtelen jobbágyokról van szó. Kérdés, hogy a szegény extraneusok e jelentős csoportját nem kell-e úgy tekintenünk, mint a gazdagparasztok napszámosainak egy rétegét!? Talán támogatja ezt a feltevést az a körülmény, hogy a mezőkövesdi extraneusok eredeti faluja gyakran szokatlanul messze esik a várostól. Az általánosan ismert 2—5 km-es távolság helyett, jelen esetben, sokszor tapasztalhatunk 10—15, sőt 25 km-es distanciát is[6] Mezőkövesd és az extraneus gazda eredeti faluja között, ami erősen valószínűsíti azt, hogy nagy részük, falujától már elszakadva, a város határában keresett magának megélhetőségi lehetőséget.

Összegezve, a jobbágyporták 21%-a van extraneus kézen, míg a szántókultúrának csupán 4,5%-a esik rájuk.

[6] Pl. Mezőkövesd—Zsérc 15 km, M-Szemere 10 km, M-Bogács 12 km, M-Noszvaj 15 km, M-Szomolya 10 km M-Novaj 7 km. E falvak sem az 1549-i, sem az 1576-i borsodi dézsmajegyzékben nem szerepelnek. Feltehetőleg Daróc districtus csak gabona-termelő helységei, melyekről gabona adójegyzék nem maradt fenn. Több extraneus hevesmegyei helységekből jött át. Falvaik távolsága a következő: Mezőkövesd—Tálya 15 km, M—Poroszló 22 km, M—Tiheмer 25 km, M—Maklár 12 km, M—Felnémet 20 km. És végül Mezőkövesd—Miskolc 50 km!

Pata districtus (Heves m.)

1549. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 26 manipulus. A bormérték kassai köböl. B 1187 és B 963.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. GYENGYES oppidum (E, B = extraneus szántó Enck illetve Bene határában. S, P, T, Sr = extraneus szőlő Sólymos, Gyöngyöspüspöki, Tarján, illetve Sár határában)			
8-02	**-13**	29-06	73-12
10	26-24	53-22	42-18 + XX +
5	25-10	45	15-20(B)
10-20	20-10	28-20	24-06 + 50(E)
5	22-08	45	16-10 + XV + 40(E)
10	22-08	25 + V + 20(E)	60(E)
6-24	27-18	17-08 + 15(B)	40(E) + XXX(E)
7-18	26-24	16-24 + V + 26(B)	50(E) + XV(E)
9-06	17-08 + **2**	5 + XVI-24 +	75(E) + V(E)
10-20	20	15-20(B)	79-06
5-20	25	20 + 20(B)	8-02 + *40(S)* +
7-18	16-14	X + XXX(E)	*32(T)*
-2	15	40(E)	10 + *98* + *32(S)*
-1	11-24	35(E)	6-24 + **2** + *36,3* +
-2	14-06	39-06(E)	*35* + *20(S)* +
-3	16-24	42-08(E)	*20(S)*
-2	17-08	45(E) + X(E)	12-08 + 15(B) + *140*
-1	17-18	50(E)	15 + *47* + *53,5(S)*
-3	25(E)	50(E)	21-24 + *68* + *15(P)*
-2	20(E)	10 + *40* + *13(S)* +	25 + *103* + *16(S)* +
-1	25(E)	*18(T)*	*18(P)*
-2	9-06 + *10* + *18,5(S)*	10 + *20,7* + *34(S)*	23-20 + *37* + *40*
-3	10 + *20*	9-06 + *10* + *6,3* +	12-08 + *15* + *62(Sr)*
10(E)	5 + *3,5* + *23*	*22(P)* + *5(S)*	23-18 + *108(P)*
X(E)	10 + *32* + *3(T)*	18-02 + *75(S)*	45 + X-10 + 6-20(B)
X-20(E)	10-10 + *10* + *22,5(S)*	X + XIX-16(E) +	+ *35*
9-06 + *18,5(S)*	6-06 + *15* + *18(S)* +	*12* + *27(P)* +	25 + X + *160*
5 + *5*	*3(T)*	*23(S)*	42-18 + *48* + *13(P)*
10 + *15(T)*	18-12 + *4(S)*	40-10 + *10*	+ *32,5(S)*
5 + *21,5(S)*	18-08 + *5*	50 + *9(T)*	31-24 + IV-16 +
	18-02 + *2* + *21,5(S)*	31-24 + *35*	*185* + *73(P)* +
	11-24 + *20*	29-16 + 16(B) + *40*	*16(T)*
	16-04 + *10,7* +	33-12 + *24(S)*	15 + *185* + *57,5(S)*
	27,5(P)	40-20 + *13* + *7(S)*	12-08 + *20* + *33(S)* +
	15 + *7*	40 + *2,5* + *12,5(S)*	*104,5(P)*
	13-20 + *3*	45 + *7,3*	22-08 + XV-15 +
	18-18 + *25,5(S)*	35 + *40,6* + *7(S)*	6-24(B) + 5(T) +
	11-24 + *15*	28-22 + V + *23* +	*12* + *10(S)*
		12(S)	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	15 + **1** + *2* + *12(P)* + *15(S)* 10 + *25* 5(T) + *12* + *10(T)*	40 + *15* + *10(S)* 32-18 + *28(T)* 20 + 10-20(B) + *13* 35(T) + *25* + *17(T)* 15-10 + *5* + *22(S)* + *16,3(T)* 20 + **3** + *13* + *26(P)* + *2,5(S)* *5* + *55* 13-20 + *24,3* + *27(S)* 12-08 + 10(B) + *27,5(S)* + *18(T)* 15 + *42* 20 + *35* + *21,5(P)* 11-24 + *15* + *36(S)*	21-24 + *3,5* + *28(P)* + *50(S)* + *60(Sr)* 15 + *5* + *5* + *21(P)* + *66(S)* 43-20 + XI-24 + *39(P)* + *30,5(S)* 30 + *12,5* + *67* 75 + *25* + *66(S)* 65 + 10(B) + *55* + *22,5(P)* 73-20 + *12,5* + *25(S)* 65 + V + *220* + *185(S)* 7-18 + 50(E) + *20* + *20(S)*
		Szőlőművelők[1]	
-**2** + *12(S)* -**1** + *7,5(S)* *10* *10* + *5* *13* *7,4* *2* *12,5* *17,3* *5* *12* *5* *15,7* *5* *15,3* + *4(T)* *10* + *2(T)* + *7,5(S)* *10* *5,7* + *10,5(S)* *15* *5* *10* *3* *5* *3,5* *10,7* *5,7* *13,5* *13* *2* *5* *7* *15* *6,3* *5,7* *10* *3,5*	-7 + *35(S)* *3,5* + *20(P)* *7* + *18(Sr)* *25* *13* + *16,5(P)* *20,7* *5* + *30(P)* *10,7* + *16(P)* *17,5* + *12(S)* *3,5* + *21,5(P)* *20* *32* *15* + *12(P)* *37* *7* + *26(P)* *25* *15* + *15* (P) *25* *15* + *10(S)* *10* + *12,5(S)* + *8(T)* *22,5* *25* *22,5* *20* + *10,5(S)* *10* + *17(P)* *35* *5* + *29,5(P)* *13* + *16(P)* *28* *30* *30,7* *20* + *16(S)* *22* *15,7* + *19(S)* *20* *23* *5* + *24(P)*	-**5** + *72(S)* -**2** + *50* -**9** + *7* + *28,5(P)* + *10(P)* *30* + *25(S)* + *20(P)* *40* *5* + *35,5(P)* *25* + *24(S)* *60* *10* + *35(Sr)* *5* + *35,5(S)* *35* + *12,5(S)* *25* + *20(P)* + *6(T)* *55* *30* + *16(S)* *8* + *32,5(S)* *35* + *27,5(S)* *25* + *33(P)* *70* *25* + *43,5(P)* *33* + *32,5(S)* *15* + *12* + *9,3* *22* + *15(Sr)* *10* + *57(S)* *10,7* + *23(P)* + *27(S)* *50* + *20(S)* *20* + *30(Sr)* *20* + *21(P)* *42* *25* + *17,5(P)* *75* *40* + *27,5(P)* *3,5* + *56(P)* *55* *5* + *61(P)* *52,3*	-**3** + *25* + *42(P)* + *13(S)* -**2** + *5* + *78(S)* *25* + *11(S)* + *55(Sr)* *15* + *65(P)* + *10(T)* *115* + *33(P)* *30* + *70(P)* + *24(S)* *55* + *52,5(P)* *25* + *65(S)* *2* + *56(S)* *145* *85* + *27(S)* *15* + *40* + *21(T)* *85* *10* + *70(P)* *35* + *42,5(S)* *50* + *37(S)* *100,7* *75* + *56(S)* + *165(P)* *90* *80* + *22(P)* + *7(S)* *5* + *25,5(P)* + *72(S)* + *14(S)* *225* *110(Sr)*

[1] Gyöngyös promontoria decimalia: Benche Wchya, Chyapo Wchya, Syolmos Wchya, Zygeth, Teatrum, Tot Wchya.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10	*5 + 23,5 (P)*	*40*	—
18	*30*	*40*	
10,7	*22*	*36,2 + 23 (S)*	
5	*16,3 + 20 (P)*	*43 (T)*	
5	*30*	*51,3 (Sr)*	
5	*25*	*50 (Sr)*	
5,7 + 15 (S)	*20,7 + 3,5*		
5	*25*		
5,7	*12 + 7,5 (P) +*		
8	*7 (S) + 3 (Sr)*		
13	*5 + 15,5 (S) + 2 (T)*		
5	*26,3*		
5	*20 (T)*		
15	*20 (T)*		
5 + 5 (T)	*22 (T)*		
15	*20 (T)*		
6,3	*20 (T)*		
15	*25 (T)*		
11,3	*23 (T)*		
4,3	*21 (T)*		
15,7	*21 (T)*		
7	*22 (T)*		
10	*32 (T)*		
10	*25 (Sr)*		
5	*25 (Sr)*		
5	*25 (Sr)*		
5	*25 (Sr)*		
17	*30 (Sr)*		
5	*25 (Sr)*		
5	*30 (Sr)*		
6,3	*21,3 (Sr)*		
10	*25 (Sr)*		
15			
5			
5			
15			
2,3 + 8 (T)			
10 + 5 (P)			
5			
12			
10,7			
7			
10			
5			
5			
10,7			
10			
7			
7			
6 (T)			
5 (T)			
15,3 (T)			
4 (T)			
10 (T)			
10,3 (T)			
6 (T)			
8 (T)			
6 (T)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 (T)	—	—	—
17 (T)			
16,3 (T)			
8 (T)			
9 (T)			
3 (T)			
4 (T)			
7 (T)			
4 (T)			
17 (T)			
6 (T)			
18 (T)			
10 (Sr)			
2,3 (Sr)			
7 (Sr)			
10 (Sr)			
15 (Sr)			
10 (Sr)			
10 (Sr)			
11,3 (Sr)			
10 (Sr)			
5			
12			
10			
3			
3			
12			
12			
3,5 + 2			
10			
5			
17,3			
15			
10			
10,5			
10			
10			
15			
10			
10			
20			
10			
15			
13			
5,7 + 6 (T)			
10			
13			
5			
7			
3			
10			
2			
10			
15			
16 (T)			
3 (T)			
2 (T)			
11 (T)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
15,3 (T)	—	—	—
17 (T)			
10 (T)			
8 (T)			
14 (T)			
8 (T)			
3 (T)			
5 (T)			
5 (T)			
6 (T)			
6 (T)			
6 (T)			
13 (T)			
15 (T)			
3 (T)			
6 (T)			
2 (T)			
15 (T)			
4 (T)			
8 (T)			
8 (T)			
2 (T)			
6 (T)			
5			
10			
15			
15			
3			
5			
10			
10			
2			
10 (Sr)			
5,3 (Sr)			
-4 gazda, qui „non habet" (Sr)			

Confratres Vinearum (S = extraneus szőlő Solymos határában)

confratres *5 (S)*	Bte Elisabeth *25*	capella corp. Dei	—
rector capellae corp. Dei *17,5 (S)*	lanariorum *25*	*52, 5 (S)*	
	laniorum *35*		
corporis Dei *10*	omnium Sanct *25*		
St Nicolay *10*	Sanct Anne *25*		
St Rosary *15*	Sanct Bartholomei *35*		
Sanct crucis *15*			
St Thome *non habet*			

Extraneus szőlőművelők

10	—	—	—
15			
3			
5			
10			

de Bene — lásd ott! — 5 gazdaság 157,8 cb csv term.

Possessiones deserte: Wyznek, Balpyspeky, Nana, Naghwth, Chan, Markaz, Wech, Monosthor, Ludas, Thotnoda, Oroszi, Kerekwdvar vacat seminatura.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt

2. *BEENE PREDIUM* (Gy, S, P = extraneus szőlő Gyöngyös, Solymos és Gyöngyös-Püspöki határában)

10	15-20	—	15 + *17(Gy)* + *70(S)*
10 + *14(S)*	15		25 + *110(Gy)*
10 + *7,3(Gy)* + *4(P)*	25		
	5 + *20(Gy)*		
	25 + *3,5(Gy)*		
	20 + *10(S)*		

Extraneusok

de Gyöngyös — lásd ott! — 11 gazdaság 160 gl terméssel.

3. *GENGHES PISPEKY*[2] (gabona dzsjk-e hiányzik)

16	*26*	*45*	*198*
7	*36*	*42,5*	*115*
15,5	*24*	*55*	
16	*24*	*43,5*	
14	*32*	*42,5*	
16	*23*	*67*	
7	*23*	*54*	
5	*21*	*63*	
17,5	*24*	*60*	
13	*22*	*75*	
8,5	*27,5*	*70*	
7,5	*35*		
10	*23*		
6	*20*		
8	*27,5*		
16,5	*32*		
3	*22*		
16	*35*		
7,5	*20*		
19	*22,5*		
12,5	*35*		
11,5			
2,5			
18			

Extraneus szőlőművelők

de Bene — lásd ott! — 1 gazdaság 4 cb csv terméssel,
de Gyöngyös — lásd ott! — 54 gazdaság 1723 cb csv terméssel,
de Sólymos — lásd ott! — 11 gazdaság 286,5 cb csv terméssel.

4. *SYOLMOS*[3] (gabona dzsjk-e hiányzik, P = extraneus szőlő Gyöngyöspüspöki határában)

12,5	*28*	*40*	*87,5*
7,5	*25*	*22,5* + *26*	*46* + *31(P)*
14	*24*	*22,5* + *35(P)*	*79* + *51(P)*
11	*20*	*71*	*95,5* + *38,5(P)*
16	*27*	*42*	
4	*25*	*55* + *20(P)*	
14	*24*	*65*	
6	*25*	*21* + *26(P)*	
8	*23*	*11* + *31(P)*	

[2] Promontoria quintalia: Merghes, Elw Hegh, Kezep Mal, Thoka.

[3] Promontoria quintalia: Keth Cyorda Wthkezy, Thoka, Kewzep Mal, Sobrak Mal, Syolmos Hegye, Boly Pathaka.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
17	23,5	58,5	—
10	24	55	
16	23	17,5 + 42 (P)	
12	22	72	
2,5	24 + 12,5 (P)	23 + 21 (P)	
10	26		
7,5	16 + 7,5 (P)		
7	27,5		
7	21		
17	20		
8,5	27,5		
10	20		
10	30		
16	26,5		
5	31		
15	23,5		
5	20		
14	20		
11	35		
8	36		
4	21		
12	21		
15	16 + 1		
16	25		
7	22,5		
13	20		
15	35		
10	22,5		
7	11,5 + 22 (P)		
6,5	20		
6	22,5		
5,5	22		
3			
12			
15			
7			
15			
7,5			
4			
15			
11			
11			
5,5			
10			
13			
17,5			
17,5			
16			
16,5			
10			
8			
7,5			
17,5			
5			
12,5			
10			
8			
8,5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
13	—	—	—
6,5			
14,5			
12			
12,5			
12			
12			
5,5			

Extraneus szőlőművelők

de Bene — lásd ott! — 3 gazdaság 94 cb csv terméssel.
de Gyöngyös — lásd ott! — 67 gazdaság 2 035 cb csv terméssel.

5. PATA

10	22-18	32-08 + X	45 + *82*
15	15	10 + *50*	120 + XV + *90*
6-24	21-04 + *15*	30 + XX + *25*	195 + XXXIII-15 + *151*
7-18 + *20*	20 + *15*	40 + *25*	85 + X + *155*
10-20 + *15*	27-08 + *4*	45 + *41*	100 + *25*
10 + *15*	21-14 + *10*	36-24 + *5*	75 + *30*
10 + *25*	20 + *20*	50 + *45*	
8-02 + *5*	26-04 + *6*	32-18 + *15*	
14-06 + *6*	24-06 + *5*	40 + *35*	
10 + *15*		50 + *35*	
		50 + *15*	

Szőlőművelők

12	*20*	*60*	—
3	*20*	*40*	
4	*25*	*55*	
5	*35*	*55*	
6	*22*	*50*	
3	*21*		
15	*25*		
3	*35*		
8	*22*		
17	*22*		
7	*25*		
15	*20*		
15	*25*		
12	*25*		
6	*20*		
5	*20*		
2	*30*		
15	*20*		
5	*25*		
6			
15			
2			
3			
5			
12			
2			
3			
10			
5			
10			
15			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3	—	—	—
8			
2			
12			
10			
4			
5			
5			
5			
12			
10			
7			
12			
6,3			
5			
10			
7			
6			
6			
5			
10			
	Extraneus szőlőművelők (forenses)		
15	—	*40*	—
5			
15			
6. Z E W C H Y			
10	20	57-08	85 + *14,3*
5	17-08	30	97-08 + *29*
7-08	22-08	25 + *70*	95 + *17*
10	12-08	30 + *35*	75 + *5*
10	17-08	35 + *32*	100 + *5,7*
5	15	35 + *4,3*	82-08 + *40*
10	15		132-08 + *2,5*
5	12-08		
	17-08		
	25 + *4*		
	12-08 + *6,3*		
	Szőlőművelők		
5	*22*	*45*	—
10,7	*34,3*		
15			
2			
2,5			
7. E C H Y E D			
—	—	30 + X + **6**	42-08 + XXX
		40 + **3**	50 + XL + **8**
		30	72-08 + XXV + **4**
			60 + **5**
			50 + XV
			50 + X
8. F A N C H Y A L			
-3	20 + **2** + *1,3*	50	—
-2	20 + *15*	50 + *2*	
		30 + *5*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
15	*25*	—	—
10,6	*34*		
10			
4,3			
4.3			
1			
2			
4,3			
15			
6			
5			
9. THARYAN			
10 + *7*	25	45	80
	27-08	36-24	75 + *4*
	15 + *23*	42-08	80 + *33*
	20 + *7*	35 + *3*	75 + *6,3*
	25 + *30*	50 + *16*	60 + *32*
	27-18 + *31*	57-18 + *5*	
	27-08 + *5*	35 + *23*	
		45 + *40*	
		45 + *23,6*	
		Szőlőművelők	
2	*29*	*41*	—
12	*24*		
5	*29*		
10			
11			
14			
16			
1,3			
3			
17			
2			
4			
3			
18			
12			
7			
6			
18			
19			
4			
4			
5			
15			

Extraneus szőlőművelők

de Gyöngyös — lásd ott! — 2 szántógazdaság és 80 szőlőgazdaság 40 gl, illetve 929,2 cb csv terméssel.

10. KARACHYOND			
10	17-08	30 + X	60
-3	23-12 + **4**	40	95 + X + *40*
3-20	25 + **5**	40 + **4**	60 + **8** + *22*
8-12	11-24	30	78-10 + **6** + *15*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	12-08	10 + *50*	70 + **11** + *1*
5	15	53-02 + *10*	150 + **10** + *25*
5	20 + **4**	41-24 + *5*	
-10	21-24 + *10*		
10 + *10*	11-24 + **4** + *10*		
	15 + *30*		
		Szőlőművelők	
16,3	*21,5*	*40*	—
10	*32,5*	*60*	
5	*27*	*52,5*	
15	*25*	*60*	
1,5	*20*	*70*	
10	*25*		
17	*26,3*	—	
12			
1			
1,3			
-non habet			

Extraneusok (forenses)

de Detk — lásd ott! — 1 gazdaság 35 gl terméssel.

11. G E W R K

—	25-10 + **7**	30 + XX + **5**	42-08 + XXX + **6**
	-18	16-04 + XXX + **7**	50 + L + **4**
		41-14 + **4**	80 + XXV + **7**
		30 + XX + **8**	80 + LV + **6**
		6-14 + XXX + **7**	41-24 + LX + **11**
		20 + XXX + **7**	16-04 + L + **7**

12. E W R S

deserta : 4 !	—	40 + XV	40 + XL
		30 + XV	50 + XXX
			80 + XXV
			60 + 10
			100 + XXX + **5**
			40 + XXV + **4**

13. E R K

10 + **3**	20	L	40 + XXV
5	10 + V	15 + XXV	50 + X
		20 + X	45 + XXV
		25 + X	15 + XLV
			40 + XXX

14. M E R H A

-5	20 + IV-16	30 + **4**	110 + XXVI-14 + **8**
-6	13-18 + II-08 + **2**	20 + XII-08	70 + XX + **5**
5 + II-08	20 + **2**	30-20 + X-10	54-16 + LV
7-18	15 + V	22-08 + X	40 + XXI-14
8-12 + **3**	12-18 + III-12	51-04	50 + XV + **3**
5	10 + X	20 + X	50 + XVIII-12 + **7**
	12-18 + XII-18 + **2**	23-20 + VII-08	53-12 + V-20 + **5**
	14-16	40 + **2**	50 + XXXI-04 + **6**
	15	25 + V-20 + **8**	50 + XXXI-04
	17-18 + VII-18	22-08 + XI-16	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	10 + X 11-18 20	30 + XV + 8-12 + **5**	—
15. S A D A N			
-8	10 + II-08 10 + VII-08 20 14-16	30-10 + V 40 + **4** 25 + IX-02 25 + XV 40 + VII 20 + XV + **3** 39-16 30 + IX-16 50 + V	185 + XXIX-16 180 + XVI-16 + **8** 55 + V 72-08 + XI-24 70 + X + **2** 70 + V + **4** 82-08 + XI-24 85 + IX-16 46-24 + XV 28-20 + L
16. S A R A N K			
5 10-10 + **1**	15 + X 5 + X-20 22-08	18-12 + XI-16 30 + XX 24-16 + XX 20 + XV 5 + XXV 50	23-22 + XXXV 60 + LXV + **1**
17. D O M O Z L O			
5 + **2** + *1,3* deserta + *8* deserta + *13*	15 20 25 + 0-10 26-24 + *25* 20 + **5** + *35* 10 + X + *non habet* 20 + V + *26*	37-20 + **1** + *5* 26-14 + XIII-08 + **4** + *26,3* 30 + V + *40*	80 + II-18 + **2** 245 + XXV + **4** 45 + XX 110 + XV + *65* 125 + III-12 + **5** + *40* 110 + V + **3** + *45* 85 + X + **4** + *50* 100 + XL + *60*
		Szőlőművelők	
17 *15* *3* *10* *-non habet* *-non habet*	*35* *40* *47*	*60* *60*	—
18. U G R A			
5 6-04 + **4** **-1** 7-08 + **2** 7-08	20 12-08 12-08	35 + **8** 42-08 40 + **7** 51-04 + IV-16 45 + **14** 25 + V + **8** 52-08 + V + **3** 35 + **7**	61-04 + **5** 80 + V + **10** 80 + VII-24 + **1**
19. D E T K (K = extraneus szántó Karácsond határában)			
—	20	32-08 37-18 30 35(K)	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
20. NAGHREDHE			
10	8-22 + V	38-12 + XI-04	—
10	17-08	45	
7-08	20	35 + III-02	
6-24	20	35	
	20	55	
	22-18	30	
	25		
	Extraneusok (forenses)		
—	17-08	55	62-08
		33-12	
		45	
		50	
21. KYSREDHE			
8-22	17-08	30-20	63-22 + X
	11-14	45	
22. THAAS			
5	25	20 + XX	42-08 + XXV
5	20 + VIII-02	35 + XV	46-24 + XLV + *3*
5	12-08	25 + X	37-18 + XXXIV-06 + *4,3*
10-20	15	XXX + *15*	143-22 + XLVII-08 + *12,5*
10-20	15	35 + XIII-22 + *12*	40 + XX + *2*
10 + *14,7*	16-14 + *32*	24-16 + XVII-08 + *7*	100 + XLVII-08 + *45*
7-18 + *1,3*			30 + 10 silg + XCV + *55*
	Szőlőművelők		
5,8	*20*	—	—
15			
1,3			
	Extraneus szőlőművelők (forenses)		
—	—	—	*195*
23. ENCK PREDIUM			
	Extraneusok (forenses)		
de Gyöngyös — lásd ott! — 25 gazdaság 992,6 gl terméssel, de Halász — lásd ott! — 7 gazdaság 117,8 gl terméssel.			
24. SAAR			
5-10	11-04	52-18 + **1** + *15*	100 + *8*
	12-14 + **2** + *31*		
	14-16 + *11*		
	Szőlőművelők		
12	*26*	*62*	—
10	*25*	*45*	
15	*20*	*55*	
5	*35*	*60*	
1,3	*35*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
16	*35*	—	—
15	*25*		
11	*30*		
10	*25*		
	30		
	30		
	25		
	30		
	35		
	20		
	25		
	20		

Extraneus szőlőművelők

de Gyöngyös — lásd ott! — 36 gazdaság (közülük 4 gazd. „non habet") 826,5 cb csv terméssel.

25. V Y S O N T H A

10-10 + *2*	20 + *25*	40	—
	20 + *non habet*	41-04 + *non habet*	
	17-18 + *non habet*		
	20 + *non habet*		

Szőlőművelők

3	*20*	—	—
2			
-non habet			
-non habet			

26. A D A C H

8-12	25	40	—
7-18	25-20	30	
6-15	15	40	
	16-24	35	
	15	35	
	25	35	
	20	40-10	
	21-24	35	
	25		
	15		
	20		

Extraneusok (forenses)

10-20	11-24	—	—
7-08	15		

27. H A L A Z (E = extraneus szántó Enck határában)

10	13-22	35	50 + XXV + 9-16(E)
10(E)	12-18	45	11-14 + 50(E)
7-18(E)	10-20	40	
	22-18	15 + 25(E)	
	15 + X-10 + 7-08(E)		
	25 + 7-18(E)		

Extraneusok (forenses)

—	20	50	—
		40	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
28. HORTH			
—	20-20	30	51-04 + X
	25	30-20	40 + XV
	21-04 + 0-20	51-04	61-24
	25-10	31-24 + IV-16	70 + XXX
		15 + XXXV	40 + XXX
		55-20	55 + V
		20 + XXXI-24	41-04 + XL-10
		41-04	35 + XXXV
		30	61-04 + XLVII-08
		40	40 + XXX
		45-10	51-14 + X
		55-20 + III-12	
		31-24	
29. SCENTH-JACAB			
—	25	40-20	—
	21-08	32-08	
	21-04	35-20 + *16,4*	
	21-24 + *5*	32-18 + *5*	
	25-20 + *4*		
	21-14 + *20*		
	20-20 + *10*		
	Szőlőművelők (Sr = extraneus szőlő Sár határában)		
11	*23*	—	—
2,5	*20*		
6,3	*22,5*		
7			
4,3			
16			
4			
6,3			
12			
4			
2			
2			
2			
10			
17,5			
5 + 5(Sr)			
10			
10			
30. ZWRDOKPYSPEKY			
—	20	50-20	70-20
	11-24	41-24	
	17-08	30	
		41-04	
		50-10	
		51-14	
		28-12	
		35-20	
31. LERINCHY (gabona dzsjk-e hiányzik)			
4	*25*	*40*	—
5,7	*20*		
2	*25*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	20	—	—
11,3			
3			
2,5			
15			
1			
2			
10			
5			
2,5			
1,3			
4,3			
15			
12,5			
4,3			
4			
5			
2			
12			
5			
1			
0,8			
14,3			
2,5			
1,3			
2,5			
5			
3			
2,5			
5			
15			
10			
1,3			
5			
7			
2,5			
5			
7			
-non habet			
-non habet			
-non habet			
15			
2			
5,7			
10			
	Extraneusok (forenses)		
5	—	—	—
15			
-non habet			

32. *APCH OPPIDUM* (gabona dzsjk-e hiányzik)

5,7	20	42,5	—
10	20		
3,5	31,3		
15	32,5		
12,5	35		
3,5	24		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
15	—	—	—
5			
5			
10			
13,5			
15			
5			
3,5			
5			
2,5			
5			
1,3			
11,2			
33. JOBAGHY (gabona dzsjk-e hiányzik)			
10	*25*	—	—
15	*35*		
10	*33,5*		
15	*33,5*		
1,2	*25*		
3,5	*20*		
5	*23,5*		
10	*25*		
5	*35*		
5	*30*		
5			
15			
2,5			
2,5			
5			
7,5			
2,5			
5			
8,5			

A patai járásban a népesség döntő többsége szőlőmívelő, amit elsősorban a gyöngyösi borvidék súlyával magyarázhatunk. Gyöngyösön és környékén oly erős a bortermelés monokultúrája, olyan tömegben szívja magához a jobbágyokat, hogy hatása megszabja az egész districtus helyzetének alakulását. Kb. 27% szántóművelővel szemben 59% a bortermelők aránya, míg a vegyesen gazdálkodó csoporté mindössze 14,4%. A terméseredmények abszolút számaiban ez az arány nem jeletkezik ilyen élesen, mert Gyöngyös vidékén, az 1549-i év — rossz bor-év volt! 19 szőlőgazdaságban pl. minden termés elpusztult („non habet"!). Közel 600 gazdaság 22 100 kalangya gabonát és 1060 szőlőgazdaság 24 800 kassai köböl[4] bort produkált. A bortermés 70%-a Gyöngyösre és közvetlen környékére (Sólymos, Gyöngyöspüspöki) esik.[5]

A districtus szántóterülete 3152 holdra, szőlőkultúrája 342,5 holdra rúg.[6] Egymás közti arányuk 1 : 9-hez, ami eléggé kedvező, ha tekintetbe vesszük a szántókultúra nagy kiterjedését. A gabonafajták megoszlása a következő:

őszi búza	19 079 gl	— 86,5%
tavasziak	2 987 „	— 13,5%

[4] Azaz 14 800 egri köböl!

[5] Gyöngyös, Gyöngyöspüspöki és Sólymos határában 17 400 cb csv.

[6] 338 hold szőlő + 4,5 hold extraneus szőlő, ismeretlen extraneusok kezén.

Az őszi búza szokásos túlsúlya mellett, megállapítható, hogy a tavaszi — jórészt takarmány gabona — aránya valamivel az átlagos szint (kb. 10%) fölé emelkedik.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	61	120	127	78	386	26,6%
II. szántó- + szőlőműv.	—	21	55	67	66	209	14,4%
III. szőlőművelők	—	525	214	87	29	855	59,0%
össz. 1469	19	607	389	281	173	—	—
%-ban	1,3%	41,3%	26,5	19,1%	11,8%		

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb csv	gl	cb	gl	cb	gl	cb
650,0	4741,8	3202,4	6349,6	7345,4	5914,9	10 868,5	7793,4
2,9%	19,1 %	14,5%	25,6%	33,3%	23,9%	49,3%	31,4%

A földnélküliek aránya igen alacsony (1,3%), s tulajdonképpen ez a szám is a földnélküli méhészek kicsiny csoportját jelenti. Súlyuk még úgy is jelentéktelen, ha ebben az évben termés nélkül maradt 19 szőlősgazdát hozzájuk számítjuk. Persze nem mindegyik „földnélküli" méhész vagyontalan. Nyolc méhes gazdának szőleje van Gyöngyösön, éspedig nem is olyan apró parcellák. Megoszlásuk: zsellér 2, pauper 1, féltelkes 3 és gazdagparaszt 2. Domoszló határában viszont két deserta-telken ülő jobbágy rendelkezik szőlővel. Ezek a példák természetesen érdekesen motiválják, de alapvetően nem befolyásolják azt a tényt, hogy a földnélküliek kategóriája általában a parasztság legszegényebb, legelesettebb elemeit tömöríti. Jelentős súlyú a zsellérség, melynek főtömegét az apró parcellákon ülő bortermelő szegénység adja. Részesedésük meglehetősen szerény: a szántók 2,9%-a és a szőlők 19,1%-a. A pauperek (26,5%) zöme is szőlős gazdákból áll, amit világosan mutat az, hogy míg gabonából csak 14,5%, addig borból 25,6% esik csoportjukra. Féltelkesek között viszont már a búzatermesztők kerülnek túlsúlyba, 19,1%-os csoportjuk a szántók 33,3%-át és a szőlők 23,9%-át tartja birtokában. Hozzávetőlegesen azonos a gazdagparaszti réteg helyzete is (11,8%), portáik súlypontja inkább a szántókultúrára (49,3%), mint a borkultúrára (31,4%) esik. A kiemelkedően vagyonos gazdagparasztok csoportja, jóllehet alig néhány gazdaságra korlátozódik, jelentős súlyt képvisel. 22 paraszt-porta (1,5%) rendelkezik a szántóterület 8,3%-ával és a borkultúra 13,5%-ával.[7] A vegyesen

[7] 16 vegyes és 6 bortermelő gazdaság összesen 1838 gl gabona és 3090 cb csv bor terméssel.

gazdálkodóknál egy portára átlagosan 15 hold szántó és 1,5 hold szőlő, míg a bortermelőknél 2,5 hold szőlő jut. Maroknyi csoportjukban — ellentétben a jómódú jobbágyság egészével — a bortermelő gazdák vannak túlsúlyban.

2 mezőváros és 31 falu viszonyainak elemzése a következő eredményre vezet :

Gyöngyös és Pata differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	15	22	19	9	65	11,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	11	25	37	36	109	18,5%
III. szőlőművelők	—	252	93	47	23	415	70,4%
össz. 600	11	278	140	103	68	—	—
%-ban	1,8%	46,3%	23,3%	16,2%	11,4%	—	—

31 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	46	98	108	69	321	37,3%
II. szántó- + szőlőműv.	—	10	30	30	30	100	11,6%
III. szőlőművelők	—	273	121	40	6	440	51,1%
össz. 869	8	329	249	178	105	—	—
%-ban	0,9%	37,9%	28,6%	20,5%	12,1%	—	—

A mezővárosokban nagyobb az elszegényedett jobbágyrétegek súlya és kisebb a gazdagparaszti tömörülés, mint a falvakban. Bár a különbség, főleg az utóbbi vonatkozásban, nem túl nagy — az oppidumi gazdagparasztság aránya 11,4%, a falusié 12,1% —, erősen eltér a megszokott képtől. Gyöngyös és Pata a bor monokultúra tipikus központjai, népességük több mint 70%-a (a járásban csak 51%!) kizárólag szőlőművelésből él, határukban a szőlő és szántó aránya 1 : 3,5-hez, míg a districtusban csak 1 : 9-hez. Abszolút számmal mérve is több jómódú szőlősgazda él a két mezővárosban, mint az egész járásban (70 gazdaság, ill. 46 gazdaság). A bortermelésre való specializálódás teljes mértékben érvényesül, míg a gazdagparaszti tömörülés %-osan kisebb súlyát valószínűleg az azévi gyengébb bortermés indokolja.

Összegezve, a két mezővárosban él a népesség több mint 40%-a, csoportjuk kezén van a szántókultúra kb. 24%-a és a borkultúra megközelítően 60%-a. A bortermelés mezővárosi koncentrálódására mutat, hogy míg falun a szőlő aránya a termőterület mindössze 5,3%-át éri el, addig az oppidumokban meghaladja a 21%-ot!

A földnélküli vagy apró parcellákra szorult s abból megélni nem tudó jobbágycsoportok tagozódása a következő :

földnélküli méhész	19
szántóművelő, fél hold alatt	1
szőlőművelő, 100 nszl alatt	266[8]
	286

Földnélküliekről a dézsmajegyzék nem tesz említést, mindössze másfél tucat búza- vagy bortermés nélküli méhesgazdát tudunk kimutatni. A napszámra utalt csoport zömét a bortermelő zsellérség adja. Igen szegények, egy ilyen zsellérparcellára átlagosan csupán 64 liter borhozam esik. Az ún. napszámos csoport minimális aránya a parasztság 19,5%-a körül mozog, ami a század derekán elég magas szintet jelent.

Méhészettel aránylag nem sok paraszt foglalkozik. 106 gazdaság adózik méhkas után (7,2%) a districtusban. Egy méhészetre átlagosan kb. 5 kas jut, ami évi 25—28 kg-os mézhozamnak felel meg. Nem sokan méhészkednek, de a méztermelők aránylag sok kassal rendelkeznek. Kasállományuk megoszlása :

19	földnélküli	méhész	60 kas	— 12,2%
8	zsellér	„	16 „	— 3,3%
15	pauper	„	73 „	— 14,9%
28	féltelkes	„	149 „	— 30,4%
36	gazdagparaszt	„	192 „	— 39,2%
			490 kas	

A méhkasok kereken 70%-a a jómódú jobbágyság tulajdona. Viszonylag kevés áruméz-termelő, ún. nagy méhészetet találunk. Összesen kilenc esetben szerepel ilyen nagy méhes az adójegyzékben. Megoszlásuk :

1	földnélküli	méhész	10 kas
2	pauper	„	31 „
2	féltelkes	„	23 „
4	gazdagparaszt	„	42 „
			106 kas

Akárcsak általában a méhészkedésben, az áruméz termelésben is a gazdagparasztság vezető szerepe domborodik ki. Az áruméztermelők kis csoportja (8,5%) rendelkezik a kasállomány csaknem 22%-ával. Kb. 500 kg-os évi termésük mintegy felét tekinthetjük piacra kerülő mennyiségnek.

A többtagú, „szórt" birtoktípus elemzése a districtusban a következő eredményre vezet :

birtok-típus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 tagú birtok	—	8	16	20
4 tagú birtok	—	4	3	7
5 tagú birtok	—	—	2	4
64 több-tagú birtokból	—	12	21	31

[8] 1 gazdaság 3,7 gl terméssel és 266 gazdaság 1247 cb csv terméssel.

A szórt birtok jelensége úgyszólván kizárólag a gyöngyösi borvidéken fordul elő, ahol a legsűrűbb és legbonyolultabb az extraneus birtoklás szövevénye. Túl azonban a többtagú jobbágyporta és az extraneus birtoklás kapcsolatán, a fenti statisztika arra is utal, hogy a szórt birtoktípus a jómódú jobbágyság földszerzésének útját jelzi.

Az extraneus birtoklás elemzésénél, az idegenben földet szerzett parasztok között, két csoportot kell megkülönböztetnünk : az ismert, illetve ismeretlen lakóhelyű extraneusokat. Jelen esetben az extraneus gazdák legnagyobb részénél ismeretes otthoni vagyoni helyzetük, ami lehetővé teszi teljes gazdasági erejük (a falubeli + extraneus föld együtt!) meghatározását. Szántója más falu határában 38 gazdának van,[9] a következő megoszlásban : zsellér 5, pauper 5, féltelkes 17 és gazdagparaszt 11! Sokkal több a bortermelő extraneus : 230 gazdaság.[10] Megoszlásuk : zsellér 75, pauper 60, féltelkes 53 és gazdagparaszt 42. Az extraneus parasztság rétegeződése, a szokásos módon, eléggé differenciált ; részben jómódú jobbágyok, részben olyan otthon gazdaságilag talajt veszített jobbágyok, akiknek már az idegenben szerzett zsellérparcella minden vagyonuk. Akad végül 5 olyan gazda, akinek egyaránt van szántó- és szőlőbirtoka is idegenben. Valamennyien jómódú jobbágyok. További néhány gazda 2—3 helyen is szerzett szőlőt. Ennek a gazdagparaszti vagyongyarapításnak hatása tükröződik abban az arányban, mely szerint 273 extraneus gazdára 300 extraneus parcella esik! — Az ismeretlen extraneusok közül a bortermelők számát nem ismerjük pontosan, mert a dézsmajegyzék egy helyen csak a terméseredményt adja meg, de a porták számát nem. Eszerint 11-nél több gazdára kb. 4,5 hold szőlő esik. Szántóművelő 13 akad az ismeretlenek csoportjában : zsellér 2, pauper 4, féltelkes 6 és gazdagparaszt 1, kb. 60 hold van a kezükön. Az ismeretlen extraneusoknál — nem szabad elfelejtenünk! — a vagyoni kategorizálás csupán az extraneus parcella nagysága alapján történik, hiszen az otthoni parasztporta nagysága ismeretlen.

Összegezve, a népesség kb. 20%-a rendelkezik extraneus birtokkal, egyötödében szántó-, négyötödében szőlőparcellával. Extraneus kézen van a szántókultúra 7,8%-a és a szőlőkultúra 25,8%-a! Az idegen határban történő birtokszerzés a paraszti gazdálkodás általános jelensége, s külön figyelmet érdemel, hogy nem korlátozódik csupán a szőlőkre.

Végül néhány szót még az alapítványi szőlőkről (confratres vinearum!). Gyöngyös és Sólymos szőlődombjain 7 zsellér, 6 pauper és 1 féltelkes nagyságú alapítványi szőlőt találunk. Zömmel kegyes célzatú, ún. oltári alapítványokról van szó. Két nagyobb parcella „capella corporis Dei" és „rector capellae corp. Dei" nevét viseli, míg két másiknál, úgylátszik céhek („lanariorum, laniorum") testületi vagy kegyes alapítványával állunk szemben. Jóllehet a paraszti szőlők kis részét ölelik csak fel az alapítványok, jelentőségük mégis kiemelkedő, mert igen fontos következtetésekre nyitnak teret, egyrészt a jómódú jobbágyok gazdaságára vonatkozóan, másrészt a jobbágyi földtulajdonnal való „szabad" rendelkezést illetően.

[9] Összesen 1345 gl terméssel.

[10] Összesen 6056 cb csv terméssel.

Pásztó (Pazthoh) **districtus** (Heves m.)

1549. gabona + bordzsjk. Őszi búza crux (kereszt) á 15 manipulus. A bormérték kassai köböl. B. 1187 és B. 963.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. SZAYLLYA			
—	40	70 silg	92 + 8 silg
	40 + 10 silg	70 + 10 silg	220 + 40 silg
	50	90	160 + 10 silg
	40 + 4-10 silg	60 + 8 silg	140 + 34 silg
	20	44 + 10 silg	260 + 50 silg
			90 + 30 silg
			90 + 15-05 silg
			140 + 10 silg
			226 + 20 silg
			150 + 20 silg
			140
			160 + 20 silg
2. SEK			
—	—	60	—
		70	
3. FIDES			
18	42-10	—	120 + 10 silg
			120 + 6 silg
			100
			105-05
4. RECHK			
12	30	90	102
10	27-05	60	110
	22		
	32		
	36		
	22		
5. NAGY-BEREK			
12	20	—	150
	30		100 silg
	20		120
	30		
6. SZWHA			
—	50	80	70 + 70 silg
			100

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7. DOROGHAZA			
14	40	60	—
	20		
	20		
	20		
8. PAZTHO (bormérték : cb csv, td = in terra dominorum bírt jobbágyföld, F = extraneus szőlő Födémes határában)			
15 + *17,8*	50	75	170 + 55-05(td) +
	30	52 + *35*	40 silg(td) + *19*
	30	64 + *50* + *2(F)*	175 + *42* + *12(F)*
	25	65 + *30*	110 + 30(td) + *14*
	43-05	70 + *28*	208 + *24*
	40	70 + *11*	142 + *24*
	15-05 + *25*	52 + *30*	160 + *22* + *16(F)*
	45 + *35*	80 + *11,3*	112 + *21*
	48 + *8*	90 + *40*	100 + *12* + *10(F)*
	40 + *35*	95 + 40(td) + *14*	100 + *55*
			120 + *20*
			100 + *22*
			110 + *25*
			92 + 45-05(td) + *35*
		Szőlőművelők	
18	*20*	*55*	—
7	*37*	*50*	
7	*33*	*50*	
6	*30*	*40*	
10	*20*	*43*	
10	*33*	*42*	
10	*30*	*50*	
3	*21*	*60*	
14	*30*	*60*	
19	*30*		
11	*30*		
6,3	*35*		
1,5	*30*		
4	*20*		
15	*20*		
15	*23*		
10	*22,8*		
8	*30*		
13	*25*		
4,3	*32,8*		
16	*24,7*		
5	*20*		
15	*20*		
5	*30*		
16,5	*20*		
13	*20*		
2	*30*		
5	*20*		
15	*35*		
11,5	*25*		
10	*35*		
7	*22*		
10	*25*		
10			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6	36	—	—
11	32		
12	20		
4	25		
15	20		
6	20		
5	20		
4	21,3		
10	25		
10	21 + 10 (F)		
6	25		
1	20		
5	20		
15	33		
6	20 + 5 (Szt-Jakab)		
10	25		
13	25		
5	20		
13	30		
5	27		
6	25 + 0,7 (F)		
12	24 + 17,5 (F)		
3			
16			
10			
7			
10			
3			
18			
5			
12			
13			
12			
3			
10			
4			
8,7			
2			
15,3			
17			
15			
10			
12			
11			
10			
3			
10			
4			
10			
8			
12			
9			
2			
15			
10			
13			
6			
17			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1	—	—	—
6			
7			
16			
6			
8,7			
4			
12			
6			
16			
14			
16			
7			
4			
10			
10			
12			
4,3			
19			
19			
8			
15			
13			
11 + 5(F)			
5			
8			
8			
10			
11			
5			
16 + 12(F)			
5			
5			
9			
2			
5			
12			
7			
3			
2			
16			
4			
15			
3			
10			
15			
15			
15			
3			
3,7			
14			
13			
11(F)			
6(F)			
19(F)			
5(F)			
17(F)			
13(F)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5(F)	—	—	—
2(F)			
5,5(F)			
5(F)			
17(F)			
12(F)			
12(F)			
18,5(F)			
5(F)			
5(F)			
15(F)			
4(F)			

Extraneus szőlőművelők

de Haznos — lásd ott! — 36 gazdaság (43 parcella) 618,5 cb csv terméssel.
de Thar — lásd ott! — 36 gazdaság 382,3 cb csv terméssel.

9. MACHONKA

10	50	80	130
		60	130
		60	100
		90	
		60	
		60	
		58	

10. BARLA

11	40	70 + 20 silg	100
10	30 + 10 silg	50 + 15 silg	
	40	75	
	50	80	
	20	90	
	50		

11. BODON

12	23-05	84	164
	24	56	100
	24	53-05	
	25-05		

12. PARAD

—	20	80	100
	30		
	30		

13. DERESKE

16-10	20 + 10 silg	60	100
10	40	90	
13-05	40	90	
	40	80	
	28	90	

14. KWRTH

14-10	40	60	—
	50	90	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
15. MYNDZENTH			
10	40	60	260
	20		110
	50		110
	50		
	30		
16. IWAN			
—	30	70	130
		80	150 + 40 silg
		60	100
17. WYFFALW			
10	30	50 + 30 silg	150 + 50 silg
18. PETERWASARA			
15	40	70 + 10 silg	170
10	50	60 + 15 silg	160
15	30	60 + 4 silg	180
10	40	60	130
	20	80	150 + 20 silg
	20	60	120 + 10 silg
	20	60	230 + 15 silg
	20 + 4 silg	60	240 + 30 silg
	40		215 + 15 silg
	40		230
	40		100
	30		170
			120
			440
			270
			120
			330
			100
			130
			160
			210
			300
19. KOWESD			
10	50	80	290
10	50	90	200 + 30 silg
	50	70	500 + 20 silg
	50	60 + 10 silg	140 + 20 silg
	20 + 10 silg	70	100
	30		110 + 20 silg
	40		230 + 20 silg
20. HAZNOS (bormérték: cb csv, P = extraneus szőlő Pásztó határában)			
10 + *10(P)*	50	70 + *6(P)* + *5(P)*	160
	50 + *10(P)*	60 + *24(P)*	120
			150 + *62(P)* + *15(P)*
			140 + *15(P)* + *19(P)*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
5 (P)	*35 (P)*	*10 + 38 (P)*	*25 + 60 (P)*
5 (P)	*26 (P)*		
5 (P)	*28 (P)*		
10 (P)	*22 (P)*		
10 (P)	*21,5 (P)*		
4 (P)	*20 (P)*		
7 (P)			
4 (P)			
11,5 (P)			
5 (P)			
5 (P)			
5 + 5 (P)			
5 (P)			
2 + 5 (P)			
5 (P)			
18 (P)			
5 (P)			
8 (P)			
18,5 (P)			
12 (P)			
2 (P)			
5 (P)			
21. T H A R (gabona és bor dzsjk-e elveszett. P = extraneus szőlő Pásztó határában)			
15 (P)	*35 (P)*	*40 (P)*	—
15 (P	*20 (P)*		
3 (P)	*30 (P)*		
12 (P)	*20 (P)*		
11 (P)			
16 (P)			
15 (P)			
6,3 (P)			
2 (P)			
10,3 (P)			
2 (P)			
4,5 (P)			
10 (P)			
10 (P)			
10 (P)			
6 (P)			
1,3 (P)			
13,5 (P)			
10,6 (P)			
3,3 (P)			
3,3 (P)			
10 (P)			
4,3 (P)			
1,3 (P)			
2,5 (P)			
5 (P)			
2 (P)			
10,3 (P)			
9,5 (P)			
2 (P)			
10,3 (P)			

Debrő (Debrewelge) **districtus.** (Heves m.)

1549. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 1187 és B 963.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
22. Z A L O K (bormérték: cb agr, T = extraneus szőlő Tyhemer határában)			
6-10	24 + **2**	27	62
5	14	31-10	83-20
6-10	16-10	15 + X	50 + **2**
	15	40	50
	17-20	**33**	75
	11-20	37-10	50
	20	25 + **1**	
	17-20	**33**	
	15	45	
	15	32-20	
	12	25	
	17-20 + **1**	**35**	
	17-10	46-20 + **2**	
	20	20 + VII-20	
	24	30 + *4,5 (T)*	
23. P A Z M A D (bormérték: cb agr.)			
9	15 + **1**	37-20	58-10 + **2** + *6,7*
5	20 + **1** + *0,3*	32 + V + **2**	
3-10	15 + *1,3*	31 + **2**	
6-10 + *5*	23 + *11,7*	39 + X + **2**	
	16-10 + II + *0,3*	25 + I-20 + **3**	
	20 + *0,3*	32-10 + *6*	
		37-20 + II -20 + **1** + *26*	
		38 + *5*	
	Szőlőművelők		
5	*15*	—	—
1,3	*11*		
2,7			
3			
8			
8			
5			
10			
10,7			
10			
5,7			
5,7			
7			
5			
10,7			
10,7			
5			
10			
0,7			
2			
24. T H O T H F A L W			
5	10	25 + **2**	50 + **2**
	12-10	35 + **12**	55

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	12-10 15 + **1** 16 + **2**	30	55

25. DEBRE (bormérték: cb agr)

—	15	30	80 + XV + **5**
chd : 1 !	15	25 + **3**	90
	20	25 + **1**	50 + XX + **5**
	1-20 + *12,3*	40 + **3**	60
	20 + *20*	25	60
	20 + *13*	30	75 + V + *30*
	15 + *7,3*	38 + **2**	77 + *32*
	20 + **3** + *16,7*	37 + **1**	130 + XXV + **11** + *17,7*
		40	
		40	50 + **2** + *21,3*
		25 + 15 silg + *27*	115 + X + *21,3*
		27-20 + **1** + *27*	
		30 + **1** + *17*	

Szőlőművelők

2	*16,3*	*21,3*	*50*
10	*12,7*		
10,7			
10,3			
7			

26. VERPELETH (bormérték: cb agr)

5 silg	7-10 + 12-10 silg	35	60 + 30 silg
6-20	20	20 + 20 silg + **1**	40 + 30 silg + *20*
chd : 1 !	20 silg + *17,3*	10 + 19-10 silg	27-10 + 45 silg + *2,3*
	15 silg + **1** + *20*	37-10 silg	
	20 silg + *2*	25 silg	52-10 + 30 silg + *16,7*
	18 silg + *41*	2 silg + *21*	29 + 26 silg + *40*
	19 + *16*	15 silg + *40*	25 + 20 silg + **2** + *51,7*
		10 + *21,3*	

Szőlőművelők

1,3	*16*	*30*	*45*
6,3	*11*	*37,3*	*50*
6	*16*	*32*	
6,7	*20,7*	*26*	
10	*16,7*	*35*	
2	*11*		
10	*16,3*		
5,3	*15*		
7	*16*		
5,3			
6			
5			
3			
1			
6			
1			
7			
7			
10,3			
5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7,3 *5,7* *1,3* *1,3*	—	—	—
27. PUSTAZOLATH			
—	15	—	65-20 52-10 100
28. KEREKUD			
—	15	25	35 + 15 silg
29. SIROK			
— chd : 1 !	15 13 + **1** 15	25 37 35-20 + V + **2**	75 + X + **2** 54 + **3** 75 + **2** 64
30. ROSZNOK			
	21 17	29 35	65 60 108-10 + 15 silg + **1** 65 65 + X + **2** 65 + V + **3**
31. ZEEK			
1-20 2-10 silg 6 5 + **1** 6 1-10 chd : 1 !	11-20 + **3** 15 10 + **2** 16-20 15 10	35 40	50 + 0-20
32. NAGH-BATOR (bormérték : cb agr)			
5 + **1** + *10* chd : 1 !	20 22-20 18 + *5*	26 + **1** 28 46 + **2** 30 + **3** + *2* 28-20 + *1,7*	—
		Szőlőművelők	
7 *10,3*	—	—	—
33. FELSE BATOR			
5 —(pastor) chd : 1 !	15 + 0-10 silg 15 20	40	50 + 2-20 silg + VI-20 102-20 + **2**
34. POSWARALYA			
5 7-10 1 chd : 1 !	10	37 + **2** 35 45 31	80 + **5** 88-10 + IV 56-10 + **20** 100 + **14** 115 + XV

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
35. B W I A			
-**2** 3-20 7 + **4**	—	—	LX
36. B O L Y A			
—	—	25 20 + 10 silg 38-10 + V + **3** 28 44 29	135 + 20 silg + XV 80 + X + **1**
		Extraneusok	
7-20 silg chd : 2 !	11 silg 15 silg 16 silg 15 silg 15 silg 10 22 silg	35 38	—
37. V A R A Z O			
5 silg + **2** hd : 1 !	16-20 + 5 silg	35 + **2** 37-20 46-10 30 38 + **2** 29-20 45 25	54 + 7 silg + **1** 67 75 50 55 + **2** 56-20 75 75 + III 75 + V 67-10 + **2** 105 + **2**
38. I S T E N M E Z E Y E			
5	—	35	65 + V 55 135 + 25 silg + V + **1** 115 + X 59 + **10** 100 + **2** 85
39. Z E N T H E L Z E B E T H			
2 chd : 1 !	20 21-20	40 47-10 42 + 4 silg 27 36-20	117-10 + III 77 + X 125 + 20 silg + X 94 65 75 + V 75 + **2** 57 105 + V 95

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
40. L E L E Z			
V	21	25 + X 39 + III 35-20 27	89 55 + V 54-10 51-20 79 37 + XV 50 + 0-20 + **3** 109 + **1** 59
41. Z E N T H D O M O N K O S			
—	19	45 29 33-20 45 33-10 45 35	110 102 + V 87-20 + V 85 + X + **3** 65 + V 60 + X + **2** 42-10 + XXV 92 + V 125 + V 65 70 250 + 10 silg + V 137 + V 70
42. Z W C Z			
—	—	**37** 40 37-20 + II-20	75 75 + III 69-20 69 + **2** 55 146-20 + V + **2** 119 + **3** 79 + V-20 55 65 + IV
43. B E K E L C Z E (sallarium domini provisoris)			
— chd : 7 !	15 23-10	46-20 + III-10 26-10 46 36-10 36	66-20 + II-20 215 + XV 86-20 + V 175 + 13-10 silg 236-20 + V 163-10 + V + **1** 216-20 + X 250 + V 50 + II 66-20 123-20 + V 78-10 + III-10 87-20 50 66-20 + **9** 86-20

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
44. MIKOFALWA			
—	15	46-20 + **1**	68-10
	10-20	39-20	44-20 + VI-20
	13-20	49-20	141-20 + **1**
		46-20	90 + V
		39-20	45 + V
		33 + V	37-10 + XX
		25-20	
45. CHYEHY			
6-20	20	25 + **2**	75 + IV-20 + **1**
	11	27-10	76-10 + I + **2**
	15	25	95
		28-20	68-10
			54-20
			60
			67-10
			78 + **1**
46. BOCZ			
—	—	48-20	89 + V
chd : 2 !		37-10	86-20 + V
		26	96
		40 + V	127-20 + V
		28-10	138-10 + X
		36	178-10 + XV
		35	67 + V
		26-20	46-20 + V
		46-20 + **2**	69 + V
		46 + **3**	75
		28-10	75 + **2**
			78-10
47. DEMYEND (bormérték : cb agr, gabona dzsjk-e hiányzik)			
7	*11,3*	*25,3*	—
6	*11*		
10	*20*		
1,7	*15*		
6,3	*11*		
10			
48. KERECYEND (bormérték : cb ε gr, gabona dzsjk-e hiá yzik)			
5,3	*15*	*32*	*45,3*
7	*12,7*		
6	*12*		
2,3	*12*		
5	*12,7*		
5,7	*12,3*		
2	*11*		
2			
7,3			
5,7			
1,3			
5			
7,3			
2			
6,7			
6			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
49. ARANYAS	(bormérték: cb agr, gabona dzsjk-e hiányzik)		
1	—	—	—
1,3			
0,3			
50. TYHEMER			
10,7	*15*	*22,3*	*31 + 28 + 35 + 21 + 29,5 + 29,5 + 28 + 23 + 18*
5	*11,7*	*28*	
10	*18*	*22,7*	
10	*16*	*27,7*	*47,7*
7	*19,7*	*40*	*9,5 + 9,5 + 9,5 + 14,5 + 14,5*
9,5	*19*	*18,5 + 14*	
0,5	*17,7*	*36*	*53,7*
3	*13,3*	*29*	*55*
6	*11*	*12,5 + 9,5*	*53*
4	*17*	*13,5 + 8*	*71*
9	*12*	*15,5 + 11*	*61*
10	*14 + 4*	*40*	*20 + 15,5 + 10*
10	*15*	*30*	*75*
10,5	*17,5*	*33*	*50,3*
8	*14*	*22*	*120*
10	*12*	*5 + 14,5 + 14,5 + 2,5*	*75*
10	*15*		*24 + 25*
8	*17*	*10,5 + 14*	*78*
5	*9,5 + 7,5*	*16 + 7,5*	*76,3*
9	*11,5 + 7*	*18,5 + 13*	
9	*11*	*11 + 5,5 + 5*	
8	*13*	*16 + 11,5*	
6,5	*15*	*35*	
7,5	*20*	*16 + 10*	
5	*12,5*	*35*	
5	*12*	*13,5 + 14*	
7	*11,5*	*37*	
10	*14,5*	*29*	
	9 + 10,5	*40,3*	
	13,5	*29*	
	13	*35*	
	15	*30*	
	13,7	*26,3*	
	11	*14 + 12,5 + 10*	
	13,7	*21*	
	13,7	*16 + 13 + 5 + 5*	
		23	
		31	
		15 + 10	
		28	
		32	
		25	
		27,7	
		16 + 11	
	Wyhegy-en a quintális szőlődombon		
3,3	*16,5*	*27,5*	—
2,5	*12,5*		
2,5			
6,5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt

Extraneus szőlőművelők

de Agria — lásd ott! — 32 gazdaság 498,5 cb agr terméssel.
de Novay — lásd ott! — 11 gazdaság 143,7 cb agr terméssel.
de Zomolya — lásd ott! — 7 gazdaság 79,5 cb agr terméssel.
de Kys-Tallya — lásd ott! — 1 gazdaság 7 cb agr terméssel.
de Tard — lásd ott! — 1 gazdaság 7 cb agr terméssel.
de Zalok — lásd ott! — 1 gazdaság 4,5 cb agr terméssel.
de Ostoros — lásd ott! — 1 gazdaság 7 cb agr terméssel.

51. THARKAN[1]

5,5	*13,5*	*25*	*5 + 50*
5	*15,5*	*26 + 12*	*185 + 5*
8 + 1,5	*20*	*28*	*55 + 34*
8	*15*	*30 + 2,5*	*15 + 48*
1,5	*17*	*25*	
7,5	*12,5*	*27 + 1,3*	
3,5	*20,5*	*16,5 + 6*	
1,5 + 5	*12*	*10,5 + 25*	
6,5	*10 + 2,5*	*10 + 12,5*	
1,7			
6,3			
1			
4			
5			
5			
5,5			
1			

Extraneus szőlőművelők

de Felnemet et Ceghled — lásd ott! — 36 gazdaság 396,6 cb agr terméssel.

A districtusban, legalábbis az 1549-i helyzet szerint, meglehetősen elkülönült egymástól a szántó, illetve szőlőművelés. Csaknem egyenlő arányban (46,6% illetve 47,2%) a népesség kb. fele vagy szántó- vagy szőlőműveléssel foglalkozott s a vegyesen gazdálkodó csoport (búza + bor) aránya csupán 6,2%-ra rúgott. Abszolút számokban : mintegy 640 gazdaság 37 000 kalangya búzát[2] és 650 szőlőgazdaság 8800 egri köböl bort produkált. A szőlőművelés megoszlása egyenetlen, 51 faluból mindössze 6—7 helységben találunk jelentős bortermelést és a járási borkultúra kb. fele két oppidum, Tihemér és Tarján határába összpontosul.

A mezőgazdasági kultúra 3764 hold szántóra és 224 hold szőlőre rúg (29 hold extraneus szőlőt nem számítva). Egymás közti arányuk 1 : 14,6-hoz, a districtus egészét jellemzi ugyan, de nem fejezi ki a bortermelés néhány helységben kibontakozó súlyát és jelentőségét. Vetésük aránya a következő :

őszi búza	24 100,7 gl	—91,6%
rozs	1 815,8 gl	— 6,8%
tavasziak	432,7 gl	— 1,6%

[1] Promontoria decimalia : Mons decimalis, Kewzephegh, promontorium quintale : Istwannos.
[2] Részben 15 kévés kalangyák. 30 kévés kalangyával számolva az össztermés 26 300 gl.

Érdekes, hogy az őszi búza szokásos túlsúlya mellett jelentős a rozs vetésterülete, míg az egyébként 10—15% körül mozgó tavasziak (árpa, zab) aránya minimálisra csökken.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	54	133	167	212	566	46,6%
II. szántó- + szőlőműv.	—	4	22	23	26	75	6,2%
III. szőlőművelők	—	340	137	72	25	574	47,2%
össz. 1232	17	398	292	262	263	—	—
%-ban	1,4%	32,3%	23,7%	21,3%	21,3%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
439,2	1808,1	4043,5	2198,9	5464,9	2431,8	20 074,9	2365,3
1,2%	20,6%	10,9%	24,9%	14,8%	27,6%	73,1%	26,9%

A földnélküliek aránya igen alacsony (1,4%). Valószínűleg a zsellérség nagy tömege rejti magában a tönkrement jobbágyok népes táborát, különösen a bortermelő zsellérség. Általános jelenség ugyanis az apró szőlőparcellán ülő, egyébként vagyontalan zsellér típusa. Mintegy 32.2%-nyi zsellérre a szántók 1,2%-a és a szőlők 20,6%-a jut. Jóval kedvezőbb a pauperek (23,7%) vagyoni helyzete, bár a szétaprózódott szőlőbirtok jelensége náluk is erősen érvényesül, gabonából 10,9%, borból 24,9% esik rájuk. Érdekes módon a féltelkes réteg (21,3%), súlyához képest nincs valami bővében a termelőeszközöknek, a szántókultúra 14,8%-át és a borkultúra 27,6%-át vallhatják magukénak. Annál nagyobb mértékű a vagyonkoncentráció a gazdagparasztoknál. 21,3%-os csoportjuk rendelkezik a föld 73,1%-ával és a szőlő csaknem 27%-ával! A gazdagparasztságon belül is elkülönül azonban a kiemelkedően vagyonos jobbágyok maroknyi csoportja. 34 szántóművelő parasztnak[3] 808 hold szántó, továbbá 8 bortermelő parasztnak 24 hold szőlő van birtokában, azaz a népesség 2,7%-a tartja kezében a szántókultúra több mint 21%-át, valamint 0,6%-uk a borkultúra közel 11%-át!

4 mezőváros és 47 falu gazdasági-társadalmi szerkezetének elemzése a következő eredményt nyújtja :

[3] Közülük háromnak összesen 1,3 hold szőleje is van.

Pásztó, Debrő, Tihemér és Tárkány oppidumok differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	—	9	11	5	25	5,3%
II. szántó- + szőlőműv.	—	1	10	12	18	41	8,7%
III. szőlőművelők	—	216	104	63	21	404	86,0%
össz. 471	1	217	123	86	44	—	—
%-ban	0,2%	46,1%	26,1%	18,3%	9,3%	—	—

47 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	54	124	156	207	541	72,%6
II. szántó- + szőlőműv.	—	3	12	11	8	34	4,6%
III. szőlőművelők	—	124	33	9	4	170	22,8%
össz. 761	16	181	169	176	219	—	—
%-ban	2,1%	23,8%	22,2%	23,1%	28,8%	—	—

Az oppidumokban a féltelkes és gazdagparaszti rétegek együttes súlya alig éri el a 28%-ot, míg a falvakban jelentékenyen felette van az 50%-nak. Ugyanakkor az oppidumokban jóval több a pauperizált jobbágy, mint falun. Fejlettebb a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás a falvakban, mint a mezővárosokban. Mi a magyarázata ennek, az esetek túlnyomó többségével ellentétes irányú jelenségnek? Egyrészt a szóban forgó oppidumok bortermelésre történt specializálódása, másrészt az ebben az évben tapasztalható gyenge termés. A négy oppidumban, abszolút számmal mérve is háromszor annyi bortermelő jobbágy él, mint az egész járásban. Százalékos súly szerint, a szőlőművelők aránya itt 86%, ott 23%! Ezért duzzasztja fel úgy a rossztermésű év a mezővárosokban a zsellérek és pauperek számát, míg ugyanennek a jelenségnek falun alig van hatása, mert ott a lakosság négyötöde nem szőlőművelésből él. Jóllehet a gazdagparasztság aránya falun nagyobb, a néhány oppidumban háromszor annyi bortermelő paraszt él, mint valamennyi faluban együttvéve.

Összegezve, a 4 oppidumban él a népesség 38%-a, akik a szántókultúra 11,1%-ával és a borkultúra 78%-ával rendelkeznek. Mezővárosi viszonylatban sokkal kedvezőbb a szőlők aránya a szántóföldhöz mérten, mint a járásban. Mint láttuk, a districtusban a szőlő—szántó arány 1 : 14,6-hoz, ez a mezővárosok határában 1 : 2,5-re emelkedik. Míg a járás mezőgazdasági kultúrájának mindössze 5,5%a szőlő, addig az oppidumokban a bortermelő terület aránya meghaladja a 44%-ot! Noha az oppidumok viszonyainak elemzése jelen esetben a gazdagparaszti vagyonfelhalmozást nem indokolja, a bortermelő

gazdagparasztság és a szőlőművelés mezővárosi koncentrálódásának itt is világos bizonyítékát adja.

A földnélküli, illetve jelentéktelen parcellára szorult parasztok tagozódása a következő :

földnélküli	17
földnélküli méhész	1
szántóművelő, fél hold alatt	8[4]
szőlőművelő, 100 nszl alatt	153[5]
	179

Elsősorban bortermelő zsellérekből áll a pauperizált, napszámra utalt jobbágyok csoportja. Együttes arányuk megközelíti a népesség 15%-át.

Pásztó-Debrővölgye districtus pásztói falvainál a dézsmajegyzék nem emlékezik meg méhészekről. Akár a decimator hanyagságáról, akár más okról van szó, ez semmiképpen sem jelenti azt, hogy Pásztón és környékén 1549-ben ne lett volna méztermelés. A méhészkedésre vonatkozó statisztikai összegezés így csak a járás debrővölgyi részét öleli fel. Eszerint 86 jobbágyportán foglalkoznak méhészettel, azaz a lakosság 7%-a méztermelő. A kasállomány megoszlása :

1 földnélküli méhész	2 kas	—	0,9%
4 zsellér „	8 „	—	3,4%
11 pauper „	18 „	—	7,7%
29 féltelkes „	65 „	—	27,8%
41 gazdagparaszt „	141 „	—	60,2%
	234 kas		

A méztermelésben uralkodó helyzetet foglal el a gazdagparasztság, a kasok 60%-a az ő tulajdonukban van. Szokatlanul kevés kas jut a szegényebb jobbágyrétegekre. Nem is egészen 3 kas esik egy gazdaságra, azaz egy méhesgazda átlagos évi termése legfeljebb 15 kg körül mozoghat. Ez az alacsony színvonal arra utal, hogy áruméz termelés csupán néhány nagy méhészetben alakulhatott ki. Nagy méhészet viszont igen kevés van. Megoszlásuk :

1 féltelkes méhész	12 kas
5 gazdagparaszt „	64 „
	76 kas

Alig néhány gazdagparaszté a kasállomány 32,5%-a. Termésük (380—400 kg) mintegy felét tekinthetjük piacra kerülő áruméznek.

A „szórt", több tagból álló jobbágyporták elemzése a következő eredményre vezet :

birtok-típus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 tagú birtok	—	—	5	7
4 tagú birtok	—	—	2	1
5 tagú birtok	—	—	—	1
9 tagú birtok	—	—	—	1
17 több-tagú birtokból	—	—	7	10

[4] 8 gazda 19,3 kalangya összterméssel.

[5] 153 gazda 416,4 cb csv és 190 cb agr terméssel, azaz átlagosan 68 literes szüreti eredménnyel.

A több-tagú jobbágygazdaság problémája itt részint az extraneus birtoklással, részint a szőlőhegy különböző dűlőiben szerzett parcellák kérdésével függ össze. A többtagú birtok-típus Pásztó—Debrő viszonylatában is a jómódú parasztság vagyongyarapításának útját jelzi

A districtusbeli jobbágyok extraneus birtoklása lényegében 3 helység (Pásztó, Födémes és Tihemér) szőlőhegyére korlátozódik. A kereken 100 extraneus gazdaság zöme olyan elszegényedett parasztoké, akiknek extraneus parcellájukon kívül már semmijük sincs, Rétegeződésük a következő : zsellér 74, pauper 14, féltelkes 6 és gazdagparaszt ugyancsak 6. Az extraneus szőlőt szerzett gazdák nagy része aprócska parcellán ülő zsellér. Összegezve a népesség 8,1%-a tett szert extraneus földre (szőlőre). Parcelláik a borkultúra közel 8%-ra rúgnak.[6] — Meg kell említenünk az extraneus birtoklás másik oldalát : a járás szőlőterületének kb. 12%-a[7] a szomszédos districtusok parasztságának kezén van. Pásztó—Debrő districtusban eszerint nagyobb a más járásbeli extraneus gazdák súlya s jelentősége, mint a járáson belül kialakult extraneus birtoklásé. — Szántóművelő extraneusokat csupán egyetlen helység, Bolya határában találunk. Eredeti falujuk ismeretlen, parcelláik kicsinyek. Telek-nagyság szerint, az idegen jobbágyok közül 1 zsellér, 7 pauper és 2 féltelkes. Összesen 27 hold szántó van kezükön. Összegezve a népesség 0,8%-a szántóművelő extraneus, akikre a föld 0,7%-a jut.

Nem pontosan az extraneus birtoklás körébe tartozik a jobbágyok földbérletének alábbi érdekes esete. Pásztó határában 1 féltelkes és 3 gazdagparaszt (5 parcellában!) kereken 30 hold szántót tart birtokában „in terra dominorum"! Jobbágyföldjeikhez hasonlóan fizetik utána a dézsmát. Itt nem a jobbágytelek állagához tartozó földek extraneus módra történt megszerzéséről van szó, hanem a közvetlenül földesúri művelés alatt álló szántóterület egy részének paraszti bérletéről. Sajnos az ilyen típusú jobbágybérlet módjáról semmi továbbit nem árul el a dézsmajegyzék.

[6] Összetermésük 686,6 cb agr bor.
[7] Összesen 1140 cb agr bor.

Nagy-Heves (Nagh Hewes) **districtus** (Heves m.)

1549. gabona dzsjk. Őszi búza gelima à 30 manipulus, B. 1187.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. F A R N O S			
5	XX	25 + XV	48-10 + X
	15	34 + V	47 + I ig
		45	
		18 + 1,5 fl	
—*3. P O R O Z L O ET P O R O Z L O - I W A N* (M = extraneus szántó Mezőkövesd határában)			
-(ad vadum servire)	11	31 + 0,5 fl + **4**	50 + 1 fl
8	11	30 + **1**	50
5 + ½ fl	20 + **2**	25	130 + ½ fl + **14**
8	16	29	81 + 1 fl
-**4**(chd)	20	40	53 + 1 ig
5	21	35 + **7**	55
5 + ½ ig	10	31	58
5-20(M)	15 + **2**	36	50 + 1 ig
chd : 12!	20	36 + XI	95 + 1 ig
	20 + **2**	32	55 + **2**
	20	49 + **1**	50
	20	25	110 + 1 ig + **6**
	20	35	50
	18	25-20	50 + 1 ig + **6**
	12	45	45 + XXV
	13	45 + **2**	66 + **3**
	15	15 + XIV	60
	11	30 + **1**	54 + ½ ig
	10	36-10	
	16	26	
	14	25 + 1 ig	
	15	30	
	12 + VI	36	
	20		
4. T E P E L Y			
1 ig	10	20 + XXVI	120 + **12**
	20	32	50 + **1**
		31	52
		20 + XXII	70
			52 + XXV
			53 + 2 ig

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	100 + 2 ig 85 + XXX + **6** 50 + XXII + **3** 55 + 1 ig
	Extraneusok (forenses)		
—	15	25 + XVI 25 + XV	65 60 + XIV 155 + XXX 60
5. KEUMLEW			
5 chd : 3!	15 + 1 ig 20 12 21 15 20	25 35 35 32 40 25	75 + 2 ig 115 + XXV 40 + XXV 26 + XXV 80 + XXV 51 130 + XXX + **5** 120 + 1 ig 235 + 2 ig 61 + 1 ig
6. WEZEKEN			
7	20	30 39 40 + **5** 30	60 + 2 ig
7. ATHAN			
—	—	25 35	50 + 2 ig 60 + 1 ig 70
8. HEWES			
5 8 7 5 5 + ½ ig 5 6 5 8 chd : 16!	2 ig 7 + 1 ig 22 16 10 + 2 ig 20 10 17 10 12 10 22 15-20 16 + IV 11 15 10 20 15 20 15 10 15	25 + VII + 1 ig 31 27 + X 4 ig 4 ig 25 + XX 40 29 35 20 + 1½ ig 40 30 40 25 35 + 2 ig 26 + 1 ig 40 + 1 ig 16 + XI 40	75 105 + X 65 55 + 2 ig 30 + 5 ig 63 42 + 2 ig 90 + X av 56 + 3 ig 70 + 2 ig 85 57 + 4 ig 77 + 2 ig 105 + 3 ig 105 + 2 ig 80 + 1 ig 125 + 2 ig 74 45 + 3 ig + **2** 95 + XXV + X av 75 + 2 ig 150 + 6 ig 52 + 2 ig

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	20	—	105 + 1 ig
	16		70 + 1 ig
	20 + ½ ig		41 + 2 ig
	16		60
	15		68 + 3 ig
			20 + XL + 3 ig
			72 + XV + 2 ig
9. HEWES-IWAN			
5	15	25 + 4 silg	100 + 1 ig + **12**
chd : 1!	10	35	90 + 1 ig
	10 + IX	45 + 1 ig	55 + 1 ig
	10	35	50 + X
	20	35 + V	55
	10	20 + VIII-10	
	15	25	
	15	25 + XX	
	9 + V	25	
	20	35	
		25	
10. KWRTH			
9	10 + X	25 + **5**	60
5	20 + **10**	25	50
chd : 2!	10 + X	45	76 + 1 ig
	6 + X	35 + X	50
	20		
	10		
	10		
	11		
	20		
	16		
	15 + V		
11. ALATHYAN			
5	10	25	50 + XIII
5	10	35 + **4**	60
5 + ½ ig	3 ig	35 + 2 ig + **2**	67 + 1 ig + **6**
	11 + 1 ig + **1**	40	50 + 2 ig
	10	17 + 2 ig + **5**	45 + 2 ig
	15	30 + 1 ig	75 + 2 ig + **7**
	10	30 + 1 ig	59-10 + 1½ ig
	16 + 1½ ig	27	50 + ½ ig
	18	40	70 + 2 ig
	10	26 + 1 ig	60 + 2 ig
	20 + 1 ig	35	70 + 2 ig + **2**
	10	45	60 + 2 ig
		27	70 + 2 ig + **2**
			55 + 1 ig
			75 + XV
12. MYSE			
7-10	11	16 + XX	40 + XIX
7-20	17-20	32 + XII	31 + XXXII + **3**
	10	27 + **1**	38-10 + LXXII + **3**
	17	3-10 + XXIII	45 + LX + **6**
		40 + ½ fl	60
		14 + XIII-10	85 + LXV

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	76 + XXXII + **3** 75 + XLVI-10 20 + XXXVII 25-10 + XXV 72 + LXXI-20 + **2** 50 + XXII-20 72 26-10 + XLI-10 77-10 67 + **5**

13. Z A Z B E R E K

5 chd : 2 !	15 21 15 10 + 1 ig	35 24 + 1 ig 30 35 + 1 ig 40 + ½ ig 35 + 1 ig 35 + 1 ig 25 + 3 ig 35 + 1 ig 25 + 1½ ig 40	90 + 3 ig + **10** 110 + 1½ ig 55 + 1½ ig 55 + **11** 80

14. A C H Y

5 5 chd : 13 !	—	—	50 65 50 65

15. Z E N T H I W A N

7 5 chd : 7 !	15 12 10 15 + VIII 15 + V 12 15 15 + V 10 16	20 + XVI 30 25 + V 25 20 + VII	52

16. F O K O R W

7 7 5 chd : 5 !	16 + V 15 20 15 10 15 11 17 15	26	—

17. Z E G H

5 5 chd : 4 !	—	25 25 + VI	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
18. K W R W			
5	11	32	65 + 1½ ig + **3**
chd : 4 !	9 + VI	35 + V + **6**	75 + **2**
	15	30	100 + 1½ ig
	23	25	
	20 + III	30	
	17 + ½ ig	29	
	20 + **6**		
	20 + ½ ig		
19. K E W T E L E K			
5	12	27	50 + 1 ig
7	20	32	100 + 1 ig
7	15	32	125 + 1½ ig
8	15	35 + **3**	60 + 1½ ig
5	20	34	77 + **2**
5	20	45	120 + 2 ig
7		45	54
		25	66 + **2**
		37	55 + 1 ig
		32	53 + 1 ig
			75 + 2 ig
20. S Y W L			
8-10	15	25 + XV + **5**	—
1½ ig + **6**	5 + V		
5 + ½ ig	11 + **2**		
5 + ½ ig + **6**			
chd : 7 !			
21. P E L Y			
5 + **3**	8 + XII + **6**	25 + XX-10	65 + XLV + **2**
8-20	10	16 + XI + **3**	50 + LX
5	8 + VI	15 + XV	37 + XXII
5	8-10 + V	30	70 + LX
VII		21 + X	32 + XXX
5		32 + V	55 + L
chd : 2 !			30 + LX
22. K E W R E			
-**10**(chd)	X	25 + XX + 1 ig	50 + XV
chd : 4 !	10	30 + 2 ig	100 + XL + 3 ig
	10	30 + X	50
	XV ord + **10**	20 + X	35 + XX + **2**
	5 + X		30 + XXX ord + **14**
	20		
	15		
23. B E W			
8	10	10 + XV + **3**	25 + XXX
7		21 + XVII + **2**	74 + XL + **4**
		25 + XVII	60
		15 + XV	60
		20 + XV	
24. D O R M A N			
8-10 + **2**	15	—	—
VI ord.	20		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	10	—	—
5			
chd : 1!			

25. CHEREWKEEZ

chd : 8! Ceteri in Sarud et Hydweg decimati.

26. BOD

—	15	43	61 + **2**
	17 + **10**	42	52
	10	25	65

Nomina possessionum desertarum in eodem districtu Nagy-Hewes :
Erdewtelek utraque, Tenk, Besenyw, Zent Miklos, Alathk, Bocyonad, Bab, Chaz, Forgach.

Bár a nagyhevesi járásra vonatkozó számos 16. századi dézsmajegyzék maradt fenn, bor dézsmajegyzék nincs köztük. Feltehetőleg ezen a tiszamenti területen nem játszott komolyabb szerepet a szőlőművelés. A gabona tizedjegyzék szerint 619 gazdaságra 20 800 kalangya esik, szemben az 1576-i 961 gazdaság 23 600 gelimás eredményével, azaz a jobbágygazdaságok 55%-os növekedésének, egy negyed század alatt, az össztermés mindössze 13%-os emelkedése felel meg.[1] 1549-ben a jobbágyság gazdasági helyzete általában véve jóval kedvezőbb. A szántóterület megoszlása 1549-ben a következő :

őszi gabona	17 264,1 gl	—	2481 hold	—	89,5%
„ „ iugerumban	—	—	179 „	—	
tavasziak	2 073,9 gl	—	296 „	—	10,0%
árpa	51 gl	—	7 „	—	0,2%
zab	20 gl	—	3 „	—	0,1%
rozs (siligo)	4 gl	—	1 „	—	0,0%
kaszáló (falcatura)	—	—	5 „	—	0,2%
			2972 hold		

Az elemzés az őszi gabona döntő, csaknem 90%-os túlsúlyát igazolja!

A jobbágyság differenciálódása rendkívül erős. Jóllehet a termelő parasztság gazdasági helyzete általában kedvezőbb, mint később, a század második felében, a tehetős és elszegényedett jobbágycsoportok ellentéte már élesen kihangsúlyozódik. Mindenekelőtt az össznépesség 15%-ának már nincs földje. Nem sokkal kedvezőbb azonban a földes zsellérek helyzete sem : 9,4%-os csoportjukra a termés mindössze 1,8%-a esik. A jobbágyság több mint egynegyede (25,8%-a) pauper helyzetű, akikre a szántóterület csupán 12,2%-a jut. A hozzávetőlegesen ugyanekkora féltelkes réteg kezén (24,5%) a szántók 25,2%-a összpontosul. Csak a gazdagparaszti csoport helyzete előnyös. Ide tartozik a népesség jó egynegyede, akik a szántókultúra közel 61%-át tartják kezükben. Egy gazdagparaszti gazdaságra átlag 11,5 hold szántó jut, ami kb. 50%-kal magasabb mint a század 70-es éveiben lemérhető átlag. Még a jómódú jobbágyok közül is kiválik azonban egy kis csoport, melynek kiemelkedő gazdagsága külön figyelmet érdemel. Eszerint 16 jómódú gazda kezén 349

[1] A mind 1549-ben, mind 1576-ban szereplő 23 falu adatait egybevetve, a népesség 603 családról 841 családra emelkedik. Így a növekedés csak 39% — lényegesen kisebb, mint az egész járásnál! (lásd a fenti 55%-ot!).

hold szántó összpontosul, azaz a jobbágyok 2,5%-a rendelkezik a föld kb. 12%-ával! Ennél a csoportnál az egy birtoktest átlaga eléri a 21,8 holdat. Az ilyen gazdaságokból származik a paraszti árugabona zöme.

A járás 26 helysége közül csak egy emelkedett mezővárosi szintre: Heves. Szembeállítva a districtus falvai és Heves oppidum differenciálódásának adatait a következő eredményt nyerjük:

25 falu differenciálódása

földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
77	49	131	132	127
14,9%	9,5%	25,4%	25,6%	24,6%

Heves mezőváros differenciálódása

földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
16	9	29	19	30
15,5%	8,7%	28,2%	18,5%	29,1%

Jelen esetben is a mezőváros viszonyai példázzák az osztályhelyzet fokozottabb kiéleződését. Valamivel nagyobb az oppidumban a földnélküli csoport aránya és észrevehetően magasabb a gazdagparasztoké. Míg a járásban a jómódú jobbágyok aránya 24,6%, addig Hevesben 29,1%. Itt is a gazdagparasztság mezővárosi tömörülésével állunk szemben.

24 falu termésmegoszlása (gl)[2]

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
316,3	2081,5	4555,5	9930,4
1,9%	12,3%	27,0%	58,8%

Heves oppidum termésmegoszlása (gl)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
58	458,2	673,5	2693
1,5%	11,8%	17,3%	69,4%

[2] Egy falunak (Cserőköz) nincs termése.

A termésmegoszlás összehasonlítása ugyancsak a gazdagparasztság mezővárosi koncentrálódását bizonyítja: a járásban a jómódú jobbágyság részesedése a földből 58,8%, míg az oppidumban megközelíti a 70%-ot!

Összegezve: a districtus egyetlen mezővárosában él a népesség 16%-a, akikre a szántóterület kb. 19%-a jut. Egyidejűleg ezzel az oppidumban sokkal hangsúlyozottabb a gazdagparasztság tömörülése és vagyonfelhalmozása, mint a járásban egyebütt.

Az elszegényedett, napszámra utalt jobbágyrétegek számbavételénél, a földnélküliek mellett, figyelembe kell venni azokat a földes zselléreket, akiknek már csak egészen minimális föld van birtokukban:

földnélküli	93
9 szántóművelő fél hold alatt[3]	26
	119

A napszámvállalásra kényszerülő jobbágyok csoportja az összlakosság 19,5 százalékára rúg, jóllehet a sokkal munkaigényesebb szőlőművelésre nincs is adatunk.

A districtusban összesen 64 gazdaságban foglalkoznak méhészettel. Valamivel több mint 10%-a termel a parasztságnak mézet. Ezek a méhészkedő gazdák 297 kas után adóznak, tehát elvi átlagban, kb. minden két gazdára jut 1 kas méh. Korántsem egyenletes a méhkasállomány megoszlása:

2	földnélküli méhész	14 kas	— 4,7%
5	zsellér „	19 „	— 6,3%
10	pauper „	51 „	— 17,3%
16	féltelkes „	52 „	— 17,5%
31	gazdagparaszt „	161 „	— 54,2%
		297 kas	

A méhgazdaságok zöme a gazdagparasztok kezében van. Bár ezeknél a méhészet csak kiegészítő része a gazdaságnak, a kasállomány többsége mégis az ő tulajdonuk. Átlagosan egy méhészetre 4,6 kas esik, azaz évente mintegy 23—25 kg méz. Figyelembe véve a termelők normális fogyasztását, csak a kilencnél több kassal rendelkező gazdaságokat vehetjük áruméz-termelőnek. Miként oszlanak meg az ilyen nagy méhészetek?

1	földnélküli méhész	10 kas
—	zsellér „	— „
3	pauper „	30 „
—	féltelkes „	— „
6	gazdagparaszt „	73 „
		113 kas

Gazdagparasztok adják az áruméz nagy többségét. Az összesen 113 méhkasból 73 az övék. Átlagban 580—600 kg-os évi termésük mintegy felét tekinthetjük piacra kerülő mennyiségnek. — Összefoglalva — a méhészet jelentősége kicsiny, a parasztság mintegy 10%-a foglalkozik csak vele. A kas-állomány zöme gazdagparasztoké, akik még nagyobb, szinte kizárólagos szerepet játszanak az áruméz termelésben.

26 faluból mindössze egyetlenben találunk extraneusokat. Tepely falu határában 7 idegennek jelzett paraszt él. Feltűnően jómódúak. Bár eredeti falujukat nem ismerjük s így otthoni anyagi helyzetükről nincs tudomásunk — egyedül extraneus földjeik szerint is a tehetős parasztokhoz kell sorolnunk őket. Egy pauper, két féltelkes és négy gazdagparaszti méretű telek van tulajdonuk-

[3] 26 zsellérnek összesen 130 gl termése van.

ban. Kb. 14 hold szántó jut átlagosan egy extraneus gazdagparasztra. Ezenkívül egy poroszlói jobbágy szerepel extraneusként, Mezőkövesd határában, több mint 20 km távolságban. Neve a poroszlói adójegyzékben nem azonosítható, parcellája alatta van az 1 holdnak.

Egészben véve — jelen esetben — az extraneus birtoklást inkább jelképesnek tekinthetjük. Csupán a parasztság 1,1%-áról van szó, akik a szántókultúra mintegy 2,3%-ával rendelkeznek. Ez mindenesetre arra utal, hogy a szóban forgó néhány extraneus elsősorban a gazdagparasztok közül kerül ki.

A termelőerők helyzete jelentékenyen kedvezőbb ekkor, mint negyedszázaddal később, bár a pusztulás nyomai már mutatkoznak. Tíz deserta falut sorol fel a dézsmajegyzék : Erdewtelek utraque, Chaz, Forgach, Tenk, Besenyew, Zent Myklos, Alathk, Bab és Bocyonad. A pusztulás fő oka a 40-es években viharos erővel északra nyomuló török hódoltatás. Jobbágyságunk szívósságát és földhözvaló ragaszkodását mutatja, hogy néhány évtized múlva a fenti puszta-falvak egy részét újból a megtelepült, termelő községek között emlegetik.

Eger és Szőlőske (Agria et Zewleskee) civitas[1] (Heves m.)

1549. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima à 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B. 1187 és B 963. Sz. F és T = extraneus szőlő Szőlőske, Felnémet, illetve Tihamér határában

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
E G E R			
9	15	41	110-10
5-10	12	25	130-20
2	10	25	74
5-10	14	43	*50 + 20*
	10	28-10	*93 + 17 + 41(Sz)*
	17-20	10-10 + *9,5 + 19,5*	81 + **5** + *27,5 + 36(Sz)*
	20	40 + *34*	*45 + 132*
	14-20 + *9,5*	30 + *2*	90 + *30*
	19 + *2,5 + 9 (T)*	32 + 1 fl + *6*	18 + *84*
	16 + *5*		72-10 + 34 + *3*
			30 + *82*
			20 + *60 + 41,5 + 5(Sz)*
			90 + *75*
			65 + *6*
			18 + 2 silg + **2** + *54 + 18(T)*
			23 + *72,5(T)*
		Szőlőművelők	
5,5	*21,5*	*30*	*60*
3	*21*	*33,5*	*45*
4,5	*11,5*	*27*	*65*
10	*19*	*25,5*	*102,5*
10	*13,5*	*39,5*	*67,5*
6 + 5(T)	*15 + 1,5(T)*	*25*	*72,5*
1,5	*18,5*	*1 + 26,3*	*42,5*
7,5	*14,5*	*14 + 22*	*60,5*
2,8	*14*	*23,5*	*75*
4	*17*	*39*	*45 + 15,3*
6	*18,5*	*32*	*41*
8,8	*13*	*24*	*74*
8	*17,5*	*39*	*53,8*

[1] Promontoria quintalia: Teatrum, Olazwczya, Zabadhel, Almagyary, Zentmikloswczyaya, Barathwczya Harangozo, Zanomthythe, Promontoria decimalia: Deakmal, Possa, Farkashegy, Weresharazth és Homok.

zsellér	auper	féltelkes	gazdagparaszt
8,5	*20*	*39*	*47,5*
9	*17,5*	*34*	*47 + 5(T)*
2,8	*19,7*	*40*	*54*
5	*15,5*	*23*	*80*
6,5	*3,1 + 7 + 7,5*	*26*	*49,5 + 7,5(T)*
7	*9 + 11,5*	*38*	*21,5 + 19,5 + 32*
7,7	*20,5*	*20,3 + 3,3*	*41,5 + 23*
7,5	*12,5*	*30 + 10(F)*	*85*
9	*19*	*7,5 + 24(F)*	*55*
7	*21,8*	*26,5*	*68 + 60 (F)*
4,7	*14*	*21*	*34 + 3 + 27(F)*
10	*20*	*21*	*43,5*
5	*11,5*	*26*	*75*
5	*13*	*23,5*	*82,7*
7,5	*20,2*	*5 + 18*	*52,3*
10	*14,5*	*11,5 + 11,7*	*60 + 25*
4	*19,7*	*30,5*	*43,5*
5	*19,7*	*10,3 + 13(T)*	*140*
7	*12,3*	*19,5(T) + 9,5(T)*	*65*
9	*14*	*23(T)*	*32 + 10,5(T)*
7	*18,5*	*32(T)*	*8,5(T) + 16(T) + 11(T) + 14(T)*
8	*13*		
4,5	*12*		
4	*18*		
7	*18*		
3,5 + 2,5 + 2	*18*		
5	*18*		
6,5	*16,5*		
9	*13,5(Sz)*		
8	*18,5(T)*		
2,3	*13,5(T) + 3,5(T)*		
4	*14(T)*		
4	*13,5(T)*		
2,2	*15,5(T)*		
4	*15(T)*		
4,5	*14(T)*		
10			
6,7			
10			
8			
1,5			
6,5			
9			
8			
2			
7,5			
5			
6			
1			
2,5			
9(Sz)			
1,5(Sz)			
11(T)			
6(T)			
2,5(T)			
5,5(T)			
4(T)			
5(T)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5(T)	—	—	—
5(T)			
4,5(T)			
3(T)			
5(T)			

Extraneus szőlőművelők

7	12	35	80
10	20	23,5	80
2,5		25	67,5
7,5		27,5	
7,5		36,5	
5			
7,5			

de Felnémet — lásd ott! — 16 gazdaság 280,5 cb agr terméssel.

ZEWLESKEE

2	12,5	25	—
2	20,5	25,5	
7,5	18	34	
9	18,5	35,7	
4,5	13,5	29	
7,5	20		
2	19		
3,5	18,5		
7	20		
1,5	11		
3,5	12		
10,5	14		
2	20,5		
10	16		
4			
9,5			
5			
5			
2,5			
5			
9,5			
8			
2			
2,5			
2,5			
3,5			
3,5			
7			

Extraneus szőlőművelők

de Agria — lásd ott! — 6 gazdaság 106 cb agr terméssel.
de Ceghled — lásd ott! — 16 gazdaság 215 cb agr terméssel.
de Felnemet — lásd ott! — 66 gazdaság 1086 cb agr terméssel.

Eger és Szőlőske a hevesi bortermelés mind mennyiségi, mind minőségi szempontból kiemelkedő központja. Népességének abszolút többsége a szőlőművelésre specializálódott, a borkultúra kiterjedése csaknem eléri a szántókultúráét és határát a kölcsönös extraneus birtoklás szövevénye hálózza be.

Szántókultúrája 208 hold, míg szőlőinek összterjedelme eléri a 190 holdat.[2] A szántók és szőlők egymás közti súlya megközelíti az 1 : 1-hez arányt! — A gabonatermés csaknem kizárólag őszi búza, mindössze 2 kereszt rozs és 1 hold kaszáló szerepel a dézsmajegyzékben.

Eger és Szőlőske differenciálódása

	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	5	7	5	3	20	7,3%
II. szántó- + szőlőművelők	—	3	4	13	20	7,3%
III. szőlőművelők	97	63	39	34	233	85,4%
össz. 273	102	73	48	50	—	—
%-ban	37,4%	26,7%	17,6%	18,2%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
21,7	600,5	148,4	1062,6	274,6	1218,6	1012,3	3096,1
1,5%	10,0%	10,2%	17,8%	18,8%	20,4%	69,5%	51,8%

Eger a bor-monokultúra városa. Lakosságának több mint 85%-a kizárólag szőlőműveléssel foglalkozik. A szántóművelő jobbágyok aránya 7,3%, a vegyesen gazdálkodó csoporté ugyanannyi. A bortermelés túlsúlyát igazolja az a tény is, hogy a jómódú jobbágyok abszolút többsége a szőlőművelők közül kerül ki. — Földnélküli parasztokat nem említ a dézsmajegyzék. Talán éppen ezért a zsellérek száma feltűnően magas : 37,4%. Nem sok föld van a kezükön, a szántók 1,5%-a és a szőlők 10%-a. Elég népes a pauper réteg is (26.7%), de szegény. Csoportjukra a gabonakultúra 10.2%-a és a borkultúra 17.8%-a jut. Szokatlanul kevés a féltelkes paraszt (17,6%) és szokatlanul alacsony a termésből való részesedésük aránya : búzából kb. 19%, borból kb. 20%. Csak a jómódú jobbágyok rétege (18,2%) gazdag. Ők rendelkeznek a szántókultúra közel 70%-ával és a szőlőkultúra kb. 52%-ával! A gazdagparaszti

[2] a borkultúra megoszlása a következő:

egri és szőlőskei paraszt	5418,5	cb agr	bor
17 ismeretlen extraneus	454	,, ,,	,,
16 felnémeti ,,	280,5	,, ,,	,,
16 ceglédi ,,	215	,, ,,	,,
66 felnémeti ,,	1086	,, ,,	,,
	7454,0	cb agr	bor

(*Nem számítva* az egri parasztok másutt szerzett (extraneus) szőlőit ; 35 parcella Tyhemer és Felnémet határában 560 cb agr terméssel.)

vagyonkoncentráció annyira erős Egerben, hogy még a középhelyzetű jobbágyrétegek anyagi szintjét is a megszokott arány alá szorítja. Jó egynéhány kiemelkedően vagyonos gazdagparasztot is találunk Egerben : 8 vegyes gazdaság és 12 szőlőművelő gazdaság éri el ezt a színvonalat. Az előbbiekre 54 hold szántó és 16 hold szőlő, az utóbbiakra 27,5 hold szőlő esik. Ezek szerint 8 búza- és bortermelő gazdagparasztra, a népesség 2,9%-ára jut a szántókultúra 26,4%-a és a szőlőkultúra 10,6%-a. Másik csoportjuk, a 12 bortermelő gazda (4,4%) a szőlőterület 18,1%-át vallhatja magáénak. A szántóterület egynegyede és a borkultúra közel 30%-a, nem is a jómódú jobbágyok, csak néhány kiemelkedően vagyonos gazdagparaszt tulajdona.

Az elszegényedett, illetve már csak minimális mennyiségű földdel rendelkező jobbágyok tagozódása így alakul :

földművelő, fél hold alatt	1
szőlőművelő, 100 nszl alatt	55
	56[3]

Bár a földnélküliek számát nem ismerjük, a napszámra utaltak csoportja nélkülük is a parasztság 20,5%-ára rúg.

A méhészkedésnek Egerben nincs jelentősége, mindössze két gazdaságban említ az adóösszeíró méheket.

A többtagú jobbágyporták megoszlása a következő :

birtok-típus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 tagú birtok	1	2	1	6
4 tagú birtok	—	—	—	2
12 több-tagú birtokból	1	2	1	8

Egerben a század derekán aránylag kevés a többtagú jobbágybirtok, ami valószínűleg összefügg azzal, hogy az egri parasztok nem törték úgy magukat extraneus földek után, mint a többi hevesi mezőváros polgárai az egri határ után. Mindenesetre az egy tucatnyi szórt birtok megoszlása is rávilágít a többtagú parasztporta gazdagparaszti jellegére.

Egriek a velük szomszédos Szőlőske, továbbá Tihemér és Felnémet határában szereztek extraneus szőlőt, itt 6, ott 32, illetve 3 szőlősgazdának van földje. A lakosság 15%-a művel idegen határban szőlőt, melynek területe azonban a borkultúra csupán 9,3%-ára rúg. Ugyanekkor az egri szőlőterület 27,4%-a, mint extraneus birtok, felnémeti, ceglédi és más ismeretlen lakóhelyű jobbágyoké. Az idegen határban birtokos egri parasztok megoszlása a következő : zsellér 14, pauper 10, féltelkes 6 és gazdagparaszt 11. Jelentős részük tehetős gazda, de a zömük a zsellér-pauper rétegből kerül ki. Ugyanis az idegen határban birtokos egriek túlnyomó többsége (41-ből 23) odahaza már semmi földdel sem rendelkezik.

Összegezve, az egriek gazdálkodásában nincs túl nagy jelentősége a másutt szerzett, extraneus birtoknak, legalábbis a 16. század derekán. Ellentétben velük a szomszédos helységek jobbágyai nagyon is aktívak itt az extraneus birtoklásban : övék az egri borkultúra 27,4%-a!

[3] 1 földművelő 2 gl terméssel és 55 bortermelő 196,8 cb agr terméssel.

Felnémet és Cegléd (Felnemeth et Chegledh) **oppidum**[1] (Heves m.)

1549. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima à 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 1187 és B 963. Sz, E és T = extraneus szőlő Szőlőske, Eger, illetve Tárkány határában.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6-10 + II-10	12 + II	25 + X	88 + XII + **10**
2-10	17	24 + X-10	50-10 + XII
4-10 + IV	12-10 + VI	27 + IX	98-10 + XXV
4	25 + 2 ps	34-10 + II	87 + XIII
5-10	16-11 + IV	21 + V	55 + XXXII
2-10	XIII-10	27-10	55 + XIII
6	19 + III	20-10 + XVI + *1,3(T)*	44-10 + X
5-10 + **2** + 2 ps	14	24 + XVII + 1 ps + *17,5(Sz)*	45 + *27,5* + *44(Sz)*
-2 ps	17-10 + IV-10 + *14,5*	27-10 + I-10 + *31*	75 + XIII + *11,5(Sz)*
-2	24-10 + IV-10 + **10** + *19,5*	23 + X + *8* + *11,5(Sz)*	46 + IX-10 + **10** + *14* + *15(Sz)*
-2 ps	10 + *16*	21 + VI + *13*	42-10 + XI-10 + *42,5*
-2 ps	18-10 + I + *3,5(Sz)*	20 + II + *36,5*	65 + XV + *8*
-1 ps	17 + V + *7,5* + *5,5(Sz)*	32 + V + *34,5*	55 + XI + *42* + *22(Sz)*
-1 ps	10-10 + *8,5* + *6(Sz)* + *3,5(T)*	15-10 + X + *5,5* + *1,5(Sz)*	45-10 + X-10 + *20,5*
3 + *9,5*	7 + V + *8*	34 + VII-20 + *13*	48 + VII + 3 ps + *14,5*
3 + **10** + *9,5*	13 + V + *4,5*	25 + V-10 + *10,5* + *1,3(T)*	34 + VII-10 + **10** *38,5* + *18,5(Sz)*
	22-10 + *10,5*	9 + *22(Sz)*	79 + X + *19*
	22 + *6,5*	5-10 + *6,5(E)* + *19(Sz)*	31 + VI + **10** + *44*
	17-10 + IV + 2 ps + *7*	32-10 + V + *22,5* + *8(Sz)*	65 + VII + *5*
	8-10 + *11* + *4(T)*	25 + VII-10 + *21,5*	35 + XX-10 + *20*
	10-10 + *18,5*	25-10 + V-10 + *4(Sz)*	66 + XII + *13* + *40,5(Sz)*
	4 + *6* + *12(F)*	31 + VII-10 + *12*	12 + *15* + *50(T)*
	7 + V + *10,5*	5 + IV-10 + 2 ps + *6,5* + *13(Sz)* + *19(E)*	59 + XII + 2 ps + *49* + *17,5(Sz)*
	21 + II + 2 ps + *13*	V + *2,5* + *4(Sz)* + *20,5* *(E)*	35-10 + XIV + **2** + *29* + *11,5*
	10 + *9,5*	22-10 + IV + *24*	109 + X + *52(Sz)*
		20 + VI-20 + *10*	20-10 + VI + *15* + *17(Sz)* + *10,5(E)*
		44 + IV + *30*	77-10 + II + 2 ps + *10* + *20,5(Sz)*
		6 + II-10 + *33,5* + *5(T)*	90 + XX + 1 ps + *39* + *54(Sz)*

[1] Promontoria: Felnemeth, Ulta fluvium.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	12-10 + II + *21* 26 + II-10 + *8* + *17,5(Sz)* 18-10 + VII-10 + *3,5* + *9,5(E)* 35 + X-10 + *15* 8-10 + II-10 + *25* *5* + *37(Sz)* *5* + *5,5* + *34(Sz)* 25 + VI + *24* 5 + III-10 + 1 ps + *4* + *17(Sz)* 10 + *25* + *2(Sz)* 9-10 + *27* + *8(Sz)* 3 + II-10 + *35*	26 + XI + 2 ps + *20* + *25,5(E)* + *6(Sz)* 62 + X + *22* + *20(Sz)* 32 + XVII-10 + *41,5* + *43(Sz)* 55 + XXV + 3 ps + *27* 47 + V-20 + 2 ps + *48* 24-10 + VI-10 + *42* 32-10 + VI + *44* + *19(E)* 24-10 + VI + *9,5* + *31,5(E)* 44 + XI + 2 ps + *67,5* 62-10 + X + 2 ps + *9,5* 97-10 + XIX + 2 ps + *19* + *60(E)* 48-10 + VII-10 + *22,5* 15 + *7,5* + 12*(Sz)* + *27(T)*
		Szőlőművelők	
2,5	*14,5*	*33*	*30,5* + *44,5(Sz)*
8,5	*18,5*	*27*	*31* + *15,5(Sz)*
10,5	*17*	*40,5*	*42,5*
1,5	*14*	*14* + *8,5(E)*	*30* + *15(Sz)* + 3 ps + *24,5(T)*
10	*12*	*3* + *35,5(Sz)*	*31* + *38,5(Sz)* + 3 ps
7	*13*	*25*	*22* + *20(Sz)*
9	*14,5*	*17* + *17(Sz)*	*10* + *39,5(Sz)*
8,5	*14*	*24*	*3,5* + *60(Sz)* + 3 ps
3	*7* + *7(Sz)*	*22,5*	*42* + 2 ps
6,5	*15*	*33*	*48,5*
10	*16,5*	*25*	*32,5* + *18,5(E)*
8,5	*17,5*	*6* + *27,5(Sz)*	*12* + *39(T)* + 2 ps
5,5	*10,5* + *6,5(Sz)*	*34*	*37,5* + *15(T)*
5	*10* + *10,5*	*22*	
1	*20*	*35*	
10,5	*16*	*23*	
4	*7,5* + *5(Sz)*	*22,5*	
4	*13*	*12,5* + *9,5(Sz)*	
3,5	*13*	*24,5*	
5	*19*	*24* + 2 ps	
10,5	*12*	*24*	
8,5	*15* + **2**	*12,5* + *25,5(Sz)*	
2	*12*	*32,5*	
7	*11,5*	*11,5* + *21,5(Sz)* + 2 ps	
8	*10,5* + *2(Sz)*	*21* + 1 ps	
4,5	*13*	*21,5*	
9	*14*	*37*	
9,5	*15,5*	*36*	
7	*19,5*	*21*	
9	*17*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1	*14,5*	*8 + 17,5 (E)*	—
7 + 2,5 (Sz) + 2 ps	*2,5 + 17 (E)*	*24 +* **10**	
5	*16*	*21,5*	
9	*8,5 + 4 (Sz)*	*35*	
9	*12 +* 2 ps	*28 + 10,5 (Sz)*	
3,5	*11*	*24*	
8	*12,5*	*25,5 + 7,5 (Sz)*	
3,5	*16*	*30*	
5,5	*19*	*26*	
7	*13,5*	*24,5*	
10,5 + 2 ps	*13,5*	*21*	
4 + 4 (Sz)	*15*	*26*	
4	*13*	*34 + 3,5 (Sz)*	
5	*19*		
2 + 10 ps	*11*		
3	*11,5*		
2	*20*		
10	*19*		
6,5	*15,5*		
8,5	*5,5 + 4 (E) + 5 (Sz)*		
0,7	*12 +* 1 ps		
5	*18*		
4,5	*14*		
8	*12*		
0,5	*16,5*		
2,5	*17,5*		
3,5	*11,5 + 2 (Sz)*		
2,5	*15*		
4 + 2 ps	*14,5*		
5,5	*19*		
2	*14*		
7,5	*13,5 + 6,5 (Sz)*		
1,5	*16*		
10	*13 + 3,5 (Sz)*		
7	*12,5*		
0,7 + 9 (E)	*18*		
10,5	*15,5*		
3,5 + 3,5 (Sz)	*20,5*		
1	*7,5 + 3,5 (Sz)*		
4,5	*16,5*		
2	*13*		
5 + 5 (Sz)	*5 + 15 (T)*		
7,5			
5			
3,5			
2,5			
1			
5			
7			
6,5 + 2 (Sz)			
5,5 + 4,5 (Sz)			
2,5 + 3 ps			
7,5			
6			
7,5			
7			
5,5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	—	—	—
6,5			
0,8 + 4(E)			
7			
7			
4,5			
5 + 4(Sz)			
8			
5			
5			
6,5			
1,5			
9,5			
10			
3,5			
3,5			
4			
7,5			
7,5			
4			
7			
9			

Extraneus szőlőművelők

de Eger — lásd ott! — 3 gazdaság 61 cb terméssel.

C H E G L E D H

—	12-10	7 + 3 ps + *20* + *9(Sz)* + *1(Sz)*	50 + *2* + *8(Sz)*
	15 + *10(Sz)*	30 + II-10 + 1 ps + *3*	150 + XXVIII + **6** + *21,5* + *8(Sz)*
	16 + *18,5(Sz)*	30 + V + 2 ps + *20*	50 + IX + 3 ps + *8* + *6,5(Sz)*
	12 + *7(Sz)*	32-10 + VI + *27*	9 + X + *27* + *15(Sz)*
		5 + *8* + *19(Sz)* + *5(T)*	51 + VI + *16,5(Sz)*
		25 + IX + *8* + *2(Sz)*	68 + V + *10* + *32,5(Sz)*
			55 + IX + **3** + *23*

Szőlőművelők

6,5	*14,5*	*29*	*28,5 + 26(Sz)*
2	*19* + 1 ps	*26,5*	*18 + 32,5(Sz)*
5 + 5(T)	*15,5*	*25,5*	*24 + 45(T)*
2,5	*11*	*18,5*	
1,5	*12,5*	*25* + 2 ps	
5	*15*	*25*	
4,5	*17,5*	*23(T)*	
7 + 3,5(Sz)	*14,5(T)*		
5	*14,5(T)*		
1,5	*18(T)*		
3	*12(T)*		
4,5(T)			
1,3(T)			
0,7(T)			
3,5(T)			
0,7(T)			
1,3(T)			
3,5(T)			
5,5(T)			
10(T)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3,5 (T) 2 (T) 2 (T) 1 (T) 5 (T) 7,5 (T)	—	—	—

Felnémet és Cegléd termékeny borvidék, mely közvetlen Eger mellett fekszik s talán éppen ezért, azzal gyakran közös adólistára kerül. Az esetek többségében mégis különválasztva kezelik Egert, illetve Felnémetet az adószedők. Ezt az eljárást követtük mi is.

Egybevetve a későbbi helyzettel, úgy tűnik, hogy a szóban forgó 1549-es évben jó volt a gabona- és viszonylag gyenge a bortermés. 133 jobbágyporta 4800 kalangyás termésével szemben pl. 1576-ban 142 gazdaság áll, 3050 gl terméssel. Közel 8%-kal emelkedik a jobbágygazdaságok száma egy negyed század alatt, amit erősen ellensúlyoz a gabonatermés volumenének egyidejű 36%-os csökkenése! Noha a szüreti eredmény 1549-ben nem éppen kedvező, a paraszti differenciálódás világosan mutatja a szőlőművelés túlsúlyát.

A szántókultúra 688 hold, míg a szőlők területe 180 hold.[2] Egymás közti arányuk 3,8 : 1-hez, ami rávilágít a szőlőművelés jelentőségére, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a rossz borév miatt, a termésből a szőlőterületre való átszámítás feltehetőleg a valóságnál alacsonyabbra tette a parcellák kiterjedését. A gabonavetés megoszlása a következő :

őszi búza ..... 3930 gl — 81,6%
tavasziak ..... 890 gl — 18,4%

Erősebb a szokottnál a tavasziak (árpa, zab) vetésaránya s nem valószínű, hogy tévedünk, amikor ezt a háztáji hízótartás (nem a legelőre csapott, kondás tenyésztés!) elterjedtségével hozzuk kapcsolatba.

Felnémet és Cegléd differenciálódása

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	Össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	8	9	6	7	30	7,2%
II. szántó- + szőlőműv.	—	2	20	40	42	104	25,0%
III. szőlőművelők	—	134	84	49	15	282	67,8%
össz. 422	6	144	113	95	64	—	—
%-ban	1,4%	34,1%	26,8%	22,5%	15,2%	—	—

[2] Beleszámítva a felnémeti gazdák másutt szerzett, extraneus szőlőit is.

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
40,3	764,5	487,7	1536,0	1144,0	2277,1	3148,0	2507,0
0,8%	10,8%	10,1%	21,7%	23,8%	32,1%	65,3%	35,4%

A differenciálódási statisztika meggyőzően bizonyítja a felnémeti parasztság bortermelésre történt specializálódását. Közel 68%-a a jobbágyoknak kizárólag szőlőműveléssel foglalkozik, míg a csupán szántógazdálkodást űzők aránya csak 7,2%. Igaz viszont, hogy a bortermelők nagy része zsellér, míg a búzatermesztők jelentős hányada gazdagparasztnak számít. A vegyesen (búza és bor) gazdálkodó csoportban pl. — ahol legtöbb a jómódú jobbágy — egyaránt találkozunk olyan gazdával, aki gabonatermésével üti meg a gazdagparaszti mértéket és olyannal, aki szüreti eredményével éri el azt. Eszerint, legalábbis 1549-ben, bár a jobbágyok túlnyomó többsége bortermelő, a gazdagparaszti felhalmozásban komoly szerepet játszik a szántóművelés is.

Földnélküli azaz kereszténypénzt fizető zsellérről nem tesz említést a dézsmajegyzék. Mindössze néhány termésnélküli állattartó- és méhész gazdát tudunk felsorolni. Arányuk (1,4%) jelentéktelen, a földnélküliek tényleges súlya sokkal nagyobb lehetett. Talán a zsellérek nagyobb tömegét éppen a földnélküliek úgyszólván teljes hiánya magyarázza. Csoportjuk (34,1%) igen szegény : a gabona 0,8%-a és a bor 10,8%-a jut rájuk. A pauperek rétege arányosabb (26,8%), de ha részesedésük a szőlőkből kedvező is : 21,7%, a szántókultúrából elenyésző hányad esik csak rájuk : 10,1%. Viszonylag népes a féltelkes réteg (22.5%); birtokában tartja mind a gabona (23,8 %), mind a borkultúra (32,1%) jelentős részét. A század derekén megszokott képhez képest nincs sok gazdagparaszt Felnémeten. 15,2%-os csoportjuk azonban igen jómódú, a szőlők 35,4%-ával és a szántók 65%-ával rendelkezik. Itt is teljes súlyával érvényesül a mezővárosi gazdagparasztság vagyonfelhalmozása. — Kimelkedően vagyonos gazdagparasztot csak elvétve találunk. Hat jómódú jobbágyról beszélhetünk csupán, mint a gazdagparaszti átlagon felülemelkedőről. Kis csoportjukra (1,4%) 83 hold szántó, 9,5 hold szőlő és 3 hízó jut, azaz a szántókultúra 12%-a és a szőlők 5,3%-a! Átlagosan kb. 14 hold szántó és 1,6 hold szőlő esik egy ilyen paraszti portára.

A földnélküli, ill. napszámra utalt csoport meghatározása sem éppen könnyű, mert kereszténypénzt fizetőket (földnélküli) nem sorol fel a dézsmajegyzék. Említés történik ugyan kétszer a gabona dézsmajegyzékben termés-nélküli parasztokról, csakhogy a bor dézsmajegyzék tanulsága szerint ugyanezek — zsellér ill. pauper nagyságú szőlők tulajdonosai. Így csak azokat a jobbágycsoportokat vehetjük számba, amelyek már a megélhetéshez szükséges termelőeszközök töredékével rendelkeznek csupán :

földnélküli méhész[3]	1
földnélküli sertéstenyésztő[4]	5
szántóművelő, fél hold alatt[5]	3
szőlőművelő 100 nszl alatt[6]	73
	82

[3] 1 méhésznek 2 kas méhe van.
[4] 5 gazdának összesen 8 sertése van.
[5] 3 földművelő össz. 8,7 gl terméssel.
[6] 73 szőlőművelő 238,5 cb agr össztermével, átlagban 89 nszl-es parcella.

Bár a földnélküliek arányát nem ismerjük, a napszámra utalt parasztság százalékos súlya így is megközelíti a népesség 20%-át.

A jobbágyportákon tartott[7] és hízásra fogott disznók megoszlása a következő :

5	termésnélküli	8 sertés
7	zsellér	23 „
7	pauper	12 „
10	féltelkes	17 „
16	gazdagparaszt	37 „
		97 sertés

45 gazdaságban találunk tehát hízót, azaz a parasztporták mindössze 10,6 százalékánál. A sertésállomány megoszlása elég egyenletes, csupán a gazdagparasztok kezén összpontosul valamivel több hízó, arányuk itt meghaladja a 38%-ot. Általában kevés jobbágy tart hízlalásra sertést és az állattartó gazdák között egyaránt találkozunk a különböző jobbágycsoportok tagjaival.

Felnémet határában 13 méhész dolgozik, összesen 87 kas méhvel. Nagyon kevés gazda, a parasztság csupán 3%-a méhészkedik. Kasállományuk megoszlása a következő :

1	termésnélküli méhész	2 kas	—	2,4%
2	zsellér „	12 „	—	13,8%
2	pauper „	12 „	—	13,8%
1	féltelkes „	10 „	—	11,4%
7	gazdagparaszt „	51 „	—	58,6%
		87 kas		

Összegezve, az oppidum határában nincs jelentős méztermelés, kevesen foglalkoznak méhészkedéssel s a kasállomány megoszlása még így sem egyenletes. Néhány gazdagparaszti méhész kezén van a kasok 59%-a. Ezekre a méhgazdaságokra átlagosan 42—45 kg méz jut, aminek jó részét áruméznek tekinthetjük. Pár jómódú parasztnál, a méhészkedés alárendelt jelentősége ellenére is, bizonyos fokú koncentráció fejlődött ki. A mindössze 9 méhészetben produkált áruméz tömegét évi 2—2,5 mázsára becsülhetjük.

A többtagú, úgynevezett „szórt" birtoktípus elterjedtsége, noha itt nem oly erős, mint pl. Egerben v. Nagy-Tállyán, jelentősége még így is szembeszökő. 45 többtagú jobbágygazdaság megoszlása :

birtok-típus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 tagú birtok	—	3	13	21
4 tagú birtok	—	1	4	3
45 többtagú birtokból	—	4	17	24

A szórt birtok nagy többsége gazdagparasztoké. Elsősorban különböző helyeken szerzett szőlők halmozásáról van szó. A jómódú parasztok vagyongyarapításának útját jelzi Felnémet határában is a többtagú birtoktípus.

[7] A közlegelőn vagy ugaron tartott disznókonda (porci cespitales) nagyságát nem ismerjük.

Felnémeti parasztok a szomszédos Eger, Szőlőske és Tárkány promontoriumain sok extraneus parcellát szereztek. Eger határában 16, Szőlőske határában 82, míg Tárkány határában 35 szőlő birtokosa felnémeti v. ceglédi gazda. A népesség 28,9%-ának van extraneus szőlője, a 133 parcella 122 gazda kezében összpontosul. Míg a paraszti szőlőkultúra csaknem 28%-a más falvak határában fekszik, addig Felnémet határában mindössze 15 egri parasztnak van extraneus parcellája. Az idegenben szőlőt szerzett jobbágyok megoszlása a következő : zsellér 11, pauper 20, féltelkes 33 és gazdagparaszt 38! Az extraneus birtokosok túlnyomó többsége jómódú. Ezek gyakran éppen az extraneus szőlők segítségével teremtik meg vagyoni fölényüket szegényebb jobbágytársaikkal szemben. 20 gazdagparaszt portája csak az extraneus földdel együtt éri el a csoportjukra jellemző birtokátlagot. — Vannak olyan extraneus gazdák is, akiknek odahaza, Felnémeten már semmi földjük sincs. Főleg zsellérek ezek az eredeti otthonuktól gyakorlatilag már elszakadt bortemelők. Megoszlásuk : zsellér 15, pauper 4 és féltelkes 1.

Összegezve, Felnémet és Cegléd gazdasági életében nagy súlya van az idegenben szerzett extraneus szőlőknek, viszont a mezőváros határában alig van nyoma más parasztok földvásárlásának.

Nagy-Tállya (Nag-tallya) **oppidum** (Heves m.)

1549. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 1187 és B 963. P, M és A = extraneus szántó Pusztaszikszó, Mezőkövesd, illetve Andornyák határában. NT = extraneus szőlő Nagy-Tállya határában.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. NAGY-TÁLLYA			
-3 ps	23	20-10 + XVI(P)	37-10 + 20(P) + IV(P)
-2 ps	15	10 + 25(P) + 0,5 fl(P)	40-10 + X
-3 ps	21	25	87 + 8-10(A) + VII(P)
-3 ps	11-20	42	70 + X + 3 ps
-2 ps	5	30 + X(P)	54-10 + 125(P) + XL(P) + 1 fl
-5 ps	5	27	50
6	6	20 + *14* + 12-10(P)	68-10(M)
8	10(M)	34 + IV + 4 ps + *26,5* + *tn 5*	16 + *48*
7-10	18(M)	**-3** + *33*	22 + **1** + *45,6*
8-10(M)	10 + *18,5* + 16(P)	**-10** + *9,5* + *tn 21,5*	20 + *54* + *10* + 72(P) + X(P)
-1 ps + *5,5*	10-10 + *6* + 10(P)	-5 ps + *33*	17-10 + *40* + *tn 5*
5 + *2*	25 + *14*	**-10** + *36*	25 + *tn 5,5* + 120(P) + XXX(P)
7 + *tn 8*	-3 ps + *15* + *tn 5,5*	15 + *27*	21 + *43* + 24(P) + XXV(P)
	-10 + *14,5*	37 + *19,5* + *tn 1,2*	43 + 6 ps + *50,5* + 107(P) + 3 fl
	16 + **1** + *5,7* + *tn 16*	47 + *6* + *tn 10*	40 + IV + *67,5* + 37-10(P) + XXI-10(P)
	15 + *8,5*	36 + VI-20 + *19*	45 + III-10 + *51,5* + *8,5* + 20(P) + XXI(P)
	8 + *tn 20,7*	25 + *15*	28-10 + *12* + 22(P) + XI(P)
	5 + *2,5* + 5(P)	48-10 + *10*	25 + *20* + *40*
	13-10 + *1* + 15(P)	26 + *17*	41 + *tn 5* + 66(P) + 38(P) + 5 fl
	13-10 + *11* + *2,5*	10 + *tn 11,5* + X(P) + 16-10(P)	132 + *25* + *42*
	10 + *13,5*	10-10 + 0-20 + *30* + *tn 10*	120 + *41,7* + 30(P) + LXV(P)
	13 + *8*	10 + *tn 20,7* + 16-10(P)	105 + *3,2* + LX(P) + 12-10(P)
		10 + *30,5*	51-10 + *12,5* + 10(A)
		20 + *30,5*	
		35 + IV av + VI-10 or + 3 ps + *3,5*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdaparaszt
—	—	—	73 + X + 1 ps + *27* + *tn 31* + 90(P) + XII-10(P) 25-10 + *42,5* + 15(P) 75 + **5** + *57* + 46(P) + CLXII(P) 55 + *20* + *tn 4* + 5(P) 5 + *32* + *15* 18 + *58* 20 + *6* + 90(P) + XX or(P) + XV av(P) + 2 fl 35 + *tn 18* + 8(P) + XV(P) 25 + X + *40* + 52(P) 40 + 1 ps + *44,5* + 10(P) + VII-10(P) 25-10 + *27,5* + *24* + 35(P) + V av(P) + XXV or(P) 25 + *40* + *tn 5* 28 + *9* + XIII-10(A) + 75(P) + XI-10(P) + 2 fl 41 + *14,5* + 87(P) + 10 silg(P) + XX(P) + XXI-20(A) 40 + *2* + XX or(P) + XX av(P) 80 + VII + *7,5* + VI(P) 66 + XX + *15* 66-10 + **10** + 1 ps + *17* + *tn 28* + IV(P) + 18(A) + III(A) 57 + *31* + VII(P) 75 + XIII + 1 fl + *48,5* + *tn 7,5* + 6(P) + XIII(P) 52 + X-10 + *16* + *tn 6,5* + 49(P) + VII-10(P) + 2 fl 102 + *11,5* + *tn* 8,5 + IX(A) + 100(P) + 7-10 silg(P) + XX-20 or(P) + VII-10 av(P) 75 + *30* + 15(A) + X(A) 66 + *tn 1,7* + 21(A) + 40(P) + VII(P)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	75 + *13* + XX(P) 118 + *22,5* + *23* + XVI(P) + 2 fl 5-10 + *22,5* + *24* 20 + *47* + *11,5* 10 + *38,5* + *tn 10* 13 + *55* 12-10 + *78* 26 + *40* + 49(P) + X(P) 25 + *24* + 20(P) + 4 silg(P) + V or(P) + 2 fl 45 + *30* + *tn 5* + 20(P) 16 + *25* + 40(P) + 11 silg(P) 16 + *25* + 40(P) + 11 silg(P)
		Szőlőművelők	
tn 8,5	*17*	*38,5*	*43*
0,3	*20,5*	*27 + tn 1,5 + tn 4,2*	*42,5 + tn 5,7*
tn 3,5	*tn 13,5*	*21,5*	*38 + 54*
tn 1,5	*11*	*23*	*41 + tn 8,5*
tn 1	*11,5*	*30*	*45*
tn 2,5	*tn 16*	*40*	*43,6*
8	*11*	*26,5 + tn 2,5*	*54 + tn 21*
5,3 + tn 2,5	*14*	*24*	*51*
tn 1,8	*18,7 + tn 3,5*	*22,5*	*55 + tn 4,5*
tn 2,5	*11 + 3,3*	*25,5*	*90*
tn 3,5	*8 + 6*	*19,5 + tn 6*	*39 + tn 3*
8	*15*	*tn 32,8*	*70*
tn 2,5	*12*	*tn 22,5*	*42,5*
tn 7,8	*18*	*16 + tn 8*	*30,5 + tn 14*
2,7	*tn 14*	*33*	*23 + 31*
tn 6	*tn 11,5*	*35*	*42*
3,8	*tn 18*	*27*	*52,5 + 8*
2	*5,5 + tn 7,5*	*tn 26*	*66*
8 + tn 1,7	*tn 14*	*17,5 + tn 7,5*	*70*
5,5	*18*	*37*	*43,5*
tn 2,5	*10,5 + tn 9,5*	*tn 26*	*68*
6	*11*	*29*	*38,5 + 30,5*
tn 3	*18*	*23 + tn 10,5*	*35 + tn 7,5*
1	*13*	*36*	*73,5*
tn 10	*20*	*21,5 + tn 8,2*	*52,5 + tn 5*
5	*tn 12*	*tn 9 + tn 15*	*47,5*
tn 7,8	*15*	*24*	
7	*8 + 5,7*	*33,5*	
1	*8 + 4*	*30*	
5	*20*	*21,5 + tn 19*	
tn 8,2	*tn 17,5*	*22,5 + tn 16*	
8,2	*11,5*	*25*	
7,5	*16*	*39*	
2,5	*20*	*24,5*	
7,5	*14,5*	*28*	
8	*14 + tn 6*	*21 + 3 + tn 2,5*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
tn 2,5	*5,5 + tn 7*	*32*	—
tn 5	*14*	*31*	
tn 1	*8,5 + tn 9*	*28,5*	
7,5	*16*		
7	*13*		
4	*10 + tn 2,5*		
tn 7,5	*20*		
tn 5,5	*13*		
1,5	*18*		
tn 5	*12 + 5,5 + tn 1,2*		
tn 4	*12*		
5,5	*12*		
tn 5	*18 + tn 1,3*		
tn 3			
6			
5			
tn 4,2			
4			
3			
tn 3,5			
tn 2			
3			
2,5			
8 + tn 0,3			
tn 7,5			
8,8			
5			
5,8			
tn 7,8			
tn 2			
tn 3,2			
7,8			
tn 2,5			
tn 1,5			
tn 3,6			
tn 7,5			
	Extraneus szőlőművelők (forenses)		
2,5	—	*37*	—
		25,5	
		22,5	
		37,5	

de Andornyák — lásd ott! — 8 gazdaság 180 cb terméssel,
de Puszta-Szikszó — lásd ott! — 12 gazdaság 324,6 cb terméssel.

ANDORNYAK (NT = extraneus szőlő Nagy-Tállya határában)

5 + 5,5(NT)	XXI-10	*5 + III + 23,5(NT)*	XVI + *64(NT) +*
9 + tn 5(NT)	*8 + 13,5(NT)*	*5 + 5(NT) + 24(NT)*	*tn 11,5(NT)*
6 + 5(NT) +			48 + XXI-20 +
tn 3,5(NT)			*5(NT) +*
			tn 14,5(NT)

Extraneusok

de Nagy-Tállya — lásd ott! — 10 gazdaság 112,3 gl őszi és 97 gl tavaszi gabona terméssel.

PWSZTHAZYKZO (NT = extraneus szőlő Nagy-Tállya határában)

5 + 6,5(NT)	10	20 + XIV	40 + X or + VII av
	10	27 + IX	120

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	10 10 6 + X 10 + *16,5(NT)* 10 + *20(NT)* + *tn 15,5(NT)* 8 + VI + *3,2(NT)*	15-10 + *37,5(NT)* 15 + *21(NT)* 36 + *11(NT)* 27-10 + *33(NT)* + *5(NT)* 40 + *18(NT)*	15 + *42,9(NT)* + *29(NT)* 13 + *48(NT)* + *tn 7,5(NT)* 62-10 + *10(NT)*

Extraneusok

de Nagy-Tállya — lásd ott! — 47 gazdaság 1640,5 gl búza, 757,5 gl tavaszi, 42,3 gl rozs és 19,5 hold kaszáló.

A hevesmegyei bortermelés egyik döntő gócpontja Nagy-Tállya. Termelőerői fejlődése a század közepétől a 90-es évek végéig hűen tükrözi a szőlőművelés növekvő túlsúlyát. 1549-ben a gabona, illetve a bor termesztés arányai a következők : 142 szántóművelő gazdaság termése 7000 gl és 292 szőlőművelő gazdaság termése 6700 egri köböl. Tekintve, hogy egy részük búzát is, bort is termel, az összes gazdaságok száma (334 gazdaság) alacsonyabb az említett számok összegénél. Mint a fenti arányokból kitűnik, a parasztság sokkal nagyobb része él szőlőművelésből, mint szántógazdálkodásból.

Nagy-Tállya szántókultúrája kb. 1000 hold szántóra és 20,5 hold kaszálóra rúg, melyből mintegy 365 hold szántó, valamint csaknem az egész falcatura extraneus birtok. Szőlőterületük kb. 174 holdra terjed s ebből 16 hold esik extraneus parcellákra. A gabona és szőlőkultúra egymásközti súlya valamivel alatta marad a 6 : 1-hez aránynak, ami a bortermelés hangsúlyozott jelentőségére utal. A szántóterület megoszlása az őszi és tavaszi gabonafélék között az alábbiak szerint alakul :

őszi búza	5675 gl — 84,2%
tavasziak	1102 gl — 15,8%
kaszáló	20,5 hold

A tavasziak (árpa, zab) ilyen magas aránya a mezővárosokra jellemző és a szokottnál jóval fejlettebb állattenyésztéssel áll kapcsolatban. Ugyanígy kell értékelnünk a kaszálók (falcatura) szerepét is. Kaszálókról egyébként elég ritkán emlékeznek meg a dézsmajegyzékek.

Nagy-Tállya (Andornyák, Puszta-Szikszó) differenciálódása

	föld-nélküli[1]	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	4	15	8	9	36	11 %
II. szántó- + szőlőműv.	—	7	17	26	56	106	32,3%
III. szőlőművelők	—	72	49	39	26	186	56,7%
össz. 334	6	83	81	73	91	—	—
%-ban	1,8%	24,9%	24,2%	21,9%	27,2%	—	—

[1] Földnélküliek, csak sertés után adóznak.

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		félteltes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
66,7	391,2	445,7	979,8	841,3	1771,6	5623,0	3567,4
0,9%	5,8%	6,4%	14,6%	12,0%	26,4%	80,6%	53,2%

Differenciálódásuk a bortermelés uralkodó helyzetét hangsúlyozza: az összlakosság közel 57%-a kizárólag szőlőműveléssel foglalkozik, vegyesen (búza + bor) gazdálkodik további 32,3% s mindössze 11%-a él a jobbágyoknak csupán szántógazdálkodásból. Igaz viszont, hogy a bortermelők között aránylag sok a zsellér, de a legtöbb gazdagparaszt nem a szőlőművelő, hanem a vegyes csoporthoz tartozik, más szóval a parasztság zöme bortermelésből él, de a jómódú gazdák zöme szőlővel is, szántóval is rendelkezik.

Nagy-Tállya oppidum népességének rétegeződése a jómódú jobbágyság igen kedvező arányát mutatja. Földnélküliekről nem tesz említést az adójegyzék, csupán néhány termésnélküli, de sertéstizedet fizető parasztot soroltunk ebbe a kategóriába. Társadalmi súlyuk jelentéktelen (1,8%), a pauperizált parasztság arányát, hivatkozva a szomszédos vidékek példájára, magasabbnak kell tekintenünk. A lakósság csaknem egynegyede zsellér (24.9%). Tömegük viszonylag csekély, s szegénységük egyenesen kirívó, a szántókultúra 0,9%-a és a borkultúra 5,8%-a van csupán birtokukban. A kb. ugyanolyan népes pauper réteg aránya (24,2%) a szokott szinten mozog, de részesedésük az összterméshől nem valami nagy: a gabona 6,4%-a és a bor 14,6%-a jut rájuk. Jelentős tömegű a féltelkes csoport (21,9%), mely ha szántóból még nem is (12%), de szőlőből már tekintélyes részt vallhat magáénak (26,4%). Erőteljes vagyonfelhalmozást tükröznek a gazdagparasztság viszonyai. Rétegük a legnagyobb (27,2%!) valamennyi jobbágycsoport között s a gabonakultúra 80,6%-a valamint a borkultúra 53,2%-a van birtokukban. Mind a szántók, mind a szőlők abszolut többsége gazdagparaszti kézen van! A tehetős jobbágyok közül is kiváló, kiemelkedően vagyonos gazdagparasztok rétege további elemzést érdemel. 23 főnyi csoportjukból 17 vegyesen gazdálkodóra 400 hold szántó és 14,5 hold szőlő jut, míg 6 bortermelő gazdagparaszt 12 hold szőlő birtokosa. Ez egyrészt azt jelenti, hogy az első csoport esetében a parasztság 5%-a rendelkezik a szántókultúra kb. 40%-ával és a szőlők 8,5%ával, másrészt, a bortermelőknél, a jobbágyok 1,7%-ának kezén van a borkultúra több mint 7%-a! Jó példa ez a kiemelkedően vagyonos gazdagparaszti réteg, a jómódú mezővárosi polgárság vagyonfelhalmozására. Érdekes tünet továbbá, hogy a kaszálók 80%-a szintén a fenti csoporthoz tartozó gazdagparasztoké. Közvetve ez is bizonyítéka a jómódú parasztság szerepének és jelentőségének az állattartásban.

Az elszegényedett jobbágycsoportok számbavétele a következő képet adja:

földnélküli	—
termésnélküli sertéstenyésztő	6
földművelő, fél hold alatt	—
szőlőművelő, 100 nszl alatt	49[2]
	55

[2] 49 bortermelő zsellérnek össz. 163,8 cb agr termése van.

Ezek szerint, noha adataink hiányosak, hiszen a földnélküliek számát nem ismerjük, a megélhetésükben napszámra utalt jobbágyok minimális aránya a lakósság 14,6%-ára rúg. Tekintettel a város gazdagságára, előfordulhat, hogy ebben az időben valóban nem volt földnélküli Nagy-Tállyán s az adószedő hallgatása nemcsak hanyagságot takar, hanem a tényleges helyzetet is tükrözi. Ebben az esetben a fenti arányszámot nem minimálisnak, hanem reálisnak kellene tekintenünk.

Nem sok jobbágy méhészkedik a városban, kasállományuk megoszlása a következő :

—	zsellér méhész	— kas
2	pauper „	11 „
3	féltelkes „	23 „
4	gazdagparaszti méhész	26 „
		60 kas

A népesség 2,7%-a, — 9 gazdaság — foglalkozik mindössze méhészettel. Összesen 60 kasnyi méh után adóznak, ami a méztermelés alárendelt jelentőségét példázza. Az arányok még így is sokatmondóak : féltelkes és gazdagparaszt méhészekre esik a kasállomány négyötöde.

A háztáji (nem a falusi kondában tartott) hízók számbavétele igen furcsa megoszlást eredményez :

6	termésnélküli gazdaság	18 sertés
1	(bortermelő) zsellér gazdaság	1 „
1	(bortermelő) pauper „	3 „
3	féltelkes[3] „	12 „
5	gazdagparaszti „	12 „
		46 sertés

Kevés gazda tart hízót : 16 portán 46 sertést írnak össze. Leszámítva a szántó- és szőlő-nélküli sertéstenyésztőket, akiknek ahhoz képest, hogy nincs földjük, elég kevés a disznójuk, — a legtöbb hízót néhány jómódú paraszt óljában találjuk : 24 sertés van 3 féltelkes és 5 gazdagparaszt kezén. Összegezve, ritka jelenség a hízótartás s lényegében néhány tehetős paraszt gazdaságára korlátozódik.

Mint ismeretes a többtagú jobbágybirtok kérdése szorosan összefügg az extraneus földek problémájával, mégis jellegzetes vonásai miatt külön is kell foglalkoznunk vele. Nagy-Tállyán, nem számítva a két-tagú parasztporta típusát, mely szántóból és szőlőből áll, akár ugyanannak a helységnek határában, akár extraneus birtokként másutt, — 55 olyan szórt típusú jobbágygazdaságot találunk, mely 3 vagy annál több tagból áll. Megoszlásuk a következő :

[3] Közülük az egyik gazdaság csak bortermelő.

birtok-típus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
21 három-tagú jobbágybirtokból	1	5	5	10
19 négy-tagú „	—	—	1	18
6 öt-tagú „	—	—	—	6
6 hat-tagú „	—	—	—	6
2 hét-tagú „	—	—	—	2
1 nyolc-tagú „	—	—	—	1
55 többtagú birtokból	1	5	6	43

A többtagú jobbágybirtokok óriási többsége gazdagparasztoké. Még a féltelkesek aránya is elenyésző hozzájuk képest. A többtagú birtok részeként szántó, szőlő és kaszáló egyaránt előfordul. Összefügg még ezzel a kérdéssel a nagy-tállyai szőlődomb megoszlása is. A nagy-tállyai promontorium megoszlása :

terra nobilium termése	908,4 cb agr	—	13,5%
decimalis szőlő	513,6 „ „	—	7,7%
quintalis szőlő	5288,0 „ „	—	78,8%

A tehetős jobbágyok nagy részének nemcsak a decimalis és quintalis részeken van szőlője, hanem a nemesi szőlőknek jelzett területen is. Akár bérlet, akár vétel útján szereztek itt parcellát a nagy-tállyai jobbágyok, tény az, hogy az ő kezükön van az egész terra nobiliumnak nevezett szőlődomb. — A „szórt birtok" típusa Nagy-Tállya esetében is a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás útját jelzi.

Az extraneus birtoklás zömmel a szomszédos Andornyák és Puszta-Szikszó falvakra terjed ki. Főleg szántót és kaszálót szereztek itt a mezővárosiak. Néhányuknak azonban a kb. 15 km-re fekvő Mezőkövesd határában is van extraneus földjük. Andornyák és Puszta-Szikszó földjeinek több mint kétharmada extraneus parasztok birtoka. 87 gazdaságból csak 30 van helybeli jobbágyok kezén s jellemző, hogy 57 extraneus birtok — 50 gazda tulajdona. Találunk ugyanis 7 olyan parasztot, akinek mindkét faluban vagy a falu határában két különböző helyen is van extraneus földje. Rendszerint az adólajstrom nem tünteti fel az extraneus jobbágyok eredeti lakóhelyét s így legtöbbször tájékozatlanok vagyunk azok otthoni gazdasági helyzetéről. Jelen esetben azonban minden extraneusnál pontosan ismerjük, milyen anyagi körülmények között gazdálkodik otthon, Nagy-Tállya oppidumban. Egyaránt számításba véve a gazdák otthoni és extraneus birtokát (a mezőkövesdi extraneusokkal együtt!), a következő eredményt kapjuk : zsellér 1, pauper 6, féltelkes 6 és gazdagparaszt 41! Az extraneus parasztság több mint háromnegyede gazdagparaszt. Ennek kettős jelentősége van, egyrészt bizonyítja, hogy zömmel gazdagparasztok szereznek idegenben földet, másrészt megmutatja milyen fontossága van az extraneus birtoklásnak a gazdagparasztok vagyongyarapításában. Ugyanis Nagy-Tállyán 15, Andornyákon ésPuszta-Szikszón pedig 2—2 jómódú jobbágy gazdasága csak az extraneus földdel együtt éri

el a gazdagparaszti birtokátlagot. — Az extraneus szőlők száma kevesebb. Elsősorban andornyáki és puszta-szikszói parasztok Nagy-Tállya promontoriumán szerzett szőlőiről van szó. Rajtuk kívül még 1 zsellér és 4 féltelkes nagyságú extraneus szőlő fekszik az oppidum határában. Gazdáik eredeti faluját nem ismerjük. Így összesen 25 extraneus parcellát tudunk kimutatni. Megoszlásunk a következő : zsellér 5, pauper 4, féltelkes 11 és gazdagparaszt 5.

Összegezve, 54 jobbágygazdaságnak van extraneus szántója azaz a népesség 16,6%-a a határ 36,5%-át extraneus birtok jogán vallja a magáénak. A bortermelők közül 25-en, a népesség 7,3%-a, rendelkezik extraneus parcellával, a szőlőkultúra kb. 9,3%-a esik rájuk.

Maklár (Maklar) **oppidum** (Heves m.)

1549. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 1187 és B 963. Sz és M = extraneus szántó Szikszó illetve Mezőkövesd határában. Mr = extraneus szőlő Maklár határában.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
MAKLÁR			
7	20	40 + III-10	52-10
-3	10	28 + X	40 + X
7	20	20 + V	48 + XIII
5	20	41 + IV-10	65 + III + 14(Sz)
5	15	30 + V	52-10 + X
5	17-20	30-10 + **1**	60 + XXVI-20
8-10(M)	15	34 + **2**	151 + XV
	20	*25*	140 + XXVIII + **4**
	10	20 + X	52 + XXX
	15	20 + 12(Sz)	43 + 20(Sz) + V-10(Sz)
	VIII-10 + 7(Sz)	18 + *28*	35-10 + 21(Sz)
	5 + **3** + *18,7*	28 + *3,7*	10 + *51*
	7-20 + *12,5*	30 + *17*	85 + XV + **2** + 15(Sz) + *11*
	13 + *4* + *5*	22-10 + IV + *19,3*	63-10 + 73-10(Sz) + V(Sz) + *10,5*
	20 + *16*	14 + 14(Sz) + *9,2*	95 + V + **3** + 10-20(Sz) + *25*
	15 + 6(Sz) + *18*	22-10 + V + *38*	160 + XIII + **2** + *3* + *21*
	12-10 + *3,5*	32 + X + *11*	110 + V + *15*
	16-10 + IV + **2** + *17,5*	45 + III + *21,3*	80-10 + VII-10 + **36**-10(Sz) + X(Sz) + *16* + *15,7*
	23 + *15,3*	7-20 + *1* + *21*	125 + XIV + *25*
	15 + *5*	13 + *15* + *16*	125 + XV + *51,5*
	17 + **3** + *6,5*	31 + *5* + *7,5* + *24*	50 + XV + *17*
	13 + *9,5*	35 + VIII + **3**-10(Sz) + *9,5*	80 + VII-10 + **2** + *10* + *34,5*
	10 + *15,3*	25 + *19,3*	6-10 + XVII + 28-10(Sz) + *41,5*
		40-10 + *2,5*	22 + V + 20(Sz) + V-10(Sz) + *15*
		46 + *18*	42-10 + **11** + 9(Sz) + XV(Sz) + *50,5*
		28 + *18,5*	
		26 + **1** + *5* + *5*	
		35 + *37,5*	
		32 + XIV + **4** + *31,5*	
		25 + 10(Sz) + *2,3* + *4*	
		30 + *22,5* + *10*	
		25 + *6,5*	
		37-20 + *8,3*	
		15 + *26*	
		30 + *16*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	105 + XXVI-10 + *20* 68 + XL + *10* + *21* 102-10 + XXVI + *40,3* 112-10 + *14* 80-10 + *40* 82-10 + XV-20 + *16,5* + *16,5* 100 + L + *22,7* + *39* 60 + VII + *3* 60 + X-10 + **2** + *43* + *29* 88-10 + XXX-10 + *6* 100 + XI + 20(sz) + XI(sz) + *27,3* 48-10 + XXV + 12(sz) + *7,7* 100-10 + VII + *6* + *20* 71 + X + **2** + *18* 126 + XLVI + **12** + *20* 62-20 + V-10 + **2** + *15* + *18* + *13,3* 12 + *41* 12-10 + *16* + *27* 20 + VII + *33,6* + *12,8* 35 + *56,5* 26 + *62,5* 51 + XV + 11(sz) + *16,3* 140 + XL + **12** + *12,5* + *29,5* 126 + XXXV + *22,7* + *22,5* 73-20 + XII-10 + **2** + *8,5* 90 + XI + *16* 105 + XX + *28* + *30* 57 + XXXIV + *19,7* 161 + XXIV + 11(sz) + *8* 61-10 + V + *6,5* + *5,5* 80 + X + *5,2* + *14* 40 + X + *27,3* 83 + XXI + **11** + *25* + *22,5* 90 + XXV + *15* 60 + XX + *24* 118 + XXX + **12** + *25* 115 + XXV + **2** + *35*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Szőlőművelők		
8	*18*	*32,5 + 1,5*	*43,5*
2	*15*	*22*	*25 + 47,5*
1,5	*18,5*	*19,5 + 19*	*72*
7	*16*	*21,5*	
4	*19,5*	*33,3*	
1,7	*18*	*12 + 18*	
5,3	*11*	*6 + 17*	
7	*14*	*24,3*	
3,5	*15,7*		
3,5	*12,5*		
9	*14,5*		
	13		
	19,5		

Extraneus szőlőművelők

de Szikszó — lásd ott! — 4 gazdaság 104,5 cb agr terméssel.

ZIKZO DESERTA

5	10	31 III + *13 (Mr)* + *26 (Mr)* 14 + *23 (Mr)*	10 + *42,5 (Mr)*

Extraneusok

de Maklár — lásd ott! — 22 gazdaság 568,7 gl terméssel.

A hevesi borvidék fontos mezővárosa, ahol a szőlőművelés mellett megmaradt a szántógazdálkodás jelentősége is. 1549-ben 115 gazdaság 7500 gl gabonájával 108 gazdaság 2900 egri köböl bora áll szemben. Egyidejűleg az összes gazdaságok száma csupán 150, ami azt bizonyítja, hogy legtöbb gazda gabona- és bortermeléssel egyaránt foglalkozik.

A szántókultúra kiterjedése kb. 1080 hold, a borkultúráé kb. 75 hold. Egymás közti arányuk 14 : 1-hez. A szántók 7,5%-a — maklári parasztok idegenben szerzett extraneus földje — más helység határában fekszik. Ugyanakkor a maklári szőlőhegy 3,5%-a idegen, szikszói jobbágyok birtoka. A vetésarány megoszlása a következő :

őszi búza ..... 6501,0 gl — 82,6%
tavasziak ..... 1041,4 gl — 13,8%

A tavasziak (zab, árpa) aránya magasabb a járásszerte megszokott átlagnál s valószínűleg az állattenyésztés fejlettségével áll kapcsolatban.

Az oppidum differenciálódása

	—	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	8	12	11	11	42	28,0%
II. szántó- + szőlőművelők	—	—	12	27	34	73	48,7%
III. szőlőművelők	—	11	13	8	3	35	23,3%
össz. 150	—	19	37	46	48	—	—
%-ban	—	12,7%	24,7%	30,6%	32,0%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
42,3	52,5	365,3	352,0	1151,5	768,0	5983,3	1778,1
0,6%	1,8%	4,8%	11,9%	15,3%	26,0%	79,3%	60,3%

Makláron a népesség valamivel nagyobb csoportja foglalkozik szántó-, mint szőlőműveléssel (28 ill. 23%). Legnagyobb súlyt a vegyesen gazdálkodó (gabona + bor) csoport képviseli (kb. 49%), ami egyben annak is kifejezése, hogy az oppidumban noha fejlett a szőlőművelés, a gabona és bortermelés még egyensúlyban van.

Földnélküli parasztokról nem emlékezik meg a dézsmajegyzék. Zsellére sincs valami sok az oppidumnak : 12,7%, akikre a termelőeszközök egészen minimális része jut csak, a szántók 0,6%-a és a szőlők 1,8%-a. A pauper csoport számra jelentékenyebb (24,7%), de földjük nekik sincs sok, a szántók 4,8%-a s a szőlők 11,9%-a. Viszonylag magas a féltelkesek aránya (30,6%), de a földből való részesedés még náluk is elég szerény, a szántókultúra csupán 15,3%-a, valamint a borkultúra 26%-a van birtokukban. Feltűnően sok gazdagparaszt él Makláron : 32%! A termelőeszközök abszolut többsége az ő tulajdonuk. Ők rendelkeznek a szántóterület csaknem 80%-ával és a szőlőterület 60%-ával. Makár 1549-i helyzete tipikus példája a gazdagparaszti felhalmozásnak. A kiemelkedően vagyonos gazdagparasztok kicsiny csoportjának viszonyai a koncentráció még fokozottabb szintjét tükrözik. 15 gazdaságban azaz a parasztság 10%-ának kezében összpontosul a szántók 31%-a és a szőlők 13,6%-a.[1]

Az elszegényedett jobbágyrétegek arányát igen nehéz meghatározni, mert a földnélküliek számát nem ismerjük. A rendelkezésünkre álló adatok a következők. :

földnélküli méhész	1
szőlőművelő, 100 nszl alatt	6[2]
	7

Teljesnek nem tekinthető adatok szerint, a jobbágyság 4,6%-a tartozik a napszámvállalásra kényszerülők csoportjához.

23 parasztportán foglalkoznak méhészkedéssel azaz a népesség 15,4%-a érdekelt a méztermelésben. Megoszlásuk a következő :

1	földnélküli méhész	3 kas	— 3%
—	zsellér „	— „	— —
3	pauper „	8 „	— 8%
4	féltelkes „	8 „	— 8%
15	gazdagparaszt „	81 „	— 81%
		100 kas	

[1] 15 gazdaságban 2334 gl búza és 402 cb agr bor, 1 gazdaságra átlagosan 23,2 hold szántó és 0,7 hold szőlő esik.

[2] 6 gazdaságban 19,8 cb agr össztermés.

A méhészkedésben félreérthetetlenül érvényesül a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás : a kas-állomány több mint négyötöde összpontosul kezükben. Közülük kerülnek ki az ún. nagy-méhészetek birtokosai is. Öt nagy-méhészetet mutat ki a dézsmajegyzék, összesen 58 kas méhvel. A piacra kerülő áru-méz mennyiségét a legszerényebb számítás szerint is évi 1,5—2 mázsára becsülhetjük, ami szép mellékjövedelmet biztosít az áru-méz produkáló öt gazdának.

A többtagú jobbágybirtokok megoszlása a következő arányokat mutatja :

birtok-típus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 tagú birtok	—	2	8	12
4 tagú birtok	—	—	1	5
5 tagú birtok	—	—	—	1
29 többtagú birtokból	—	2	9	18

A többtagú jobbágybirtok típusát az extraneus jogú parcellák a paraszti üzemegységbe történő bekapcsolása jellemzi. Csaknem kizárólagosan jómódú jobbágyok tulajdonáról van szó. A többtagú paraszti birtok Maklár oppidumban csakugy, mint Heves és Borsod megyékben általában a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás útját jelző üzemtípus.

Az extraneus birtoklás főleg a szomszédos Szikszó deserta szántóit érinti. 22 maklári gazda 28 őszi ill. tavaszi búzát termő szántóval rendelkezik Szikszó határában. Megoszlásuk a következő : zsellér 1, pauper 2, féltelkes 5 és gazdagparaszt 14. Az idegen határban földet szerzett maklári jobbágyok kétharmada gazdagparaszt, ez minden egyébnél beszédesebb bizonyítéka az extraneus birtoklás és a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás közötti logikus kapcsolatnak. Említésre méltónak kell tartanunk azt a tényt, hogy 1 féltelkes és 3 gazdagparaszt csak extraneus földjével együtt éri el a csoportjának megfelelő vagyoni szintet. A maklári szőlőhegyen mindössze három szikszói jobbágy szerzett szőlőt. Kettő közölük féltelkes, egy gazdagparaszt, de mindhárman csak extraneus szőlőjükkel emelkednek a jómódú jobbágyok közé.

Összegezve, 22 parasztgazdaság (14,6%) rendelkezik extraneus szántóval, melynek kiterjedése a szántókultúra 7,6%-ára rúg. Extraneus szőlő a lakosság csupán 2,6%-ára jut s területe a borkultúra 3,5%-át öleli fel. Maklár oppidumban az extraneus birtoklásnak nincs olyan nagy súlya mint több más hevesi mezővárosban.

Heves megye (Nagy-Hewes et Patha districtus).

1549. juh dzsjk. (I), (II.), (III.) és (IV.) lásd a bevezetést. B 1014.

NAGY-HEWES districtus

1. HEWES

70 juh (IV.)	150 juh (II.)
	140 „ (II.)
	140 „ (II.)

2. HEWES-IWAN

40 juh —	140 juh —
	270 „ (chd)
	160 „ (II.)
	320 „ —

3. PEELY

—	140 juh —
	140 „ + 20 juh[1]
	150 „ —
	120 „ —
	150 „ —

4. WEZEKENY

—	100 juh (III.)

5. ZHEGH

30 juh —	210 juh (III.)[2]
	100 „ (I.)

6. ZAZBEREK

70 juh (III.)	100 juh (IV.)
40 „ (IV.)	110 „ (III.)
	110 „ (IV.)

7. ZENTH IWAN

80 juh (II.)	150 juh (III.)
40 „ (I.)	150 „ (IV.)
20 „ (II.)	
40 „ (III.)	
30 „ —	

8. ALCHY

70 juh (chd)	120 juh (IV.)
80 „ —	120 (chd) + 30 juh[3]

[1] „Stephanus Thoth et servus eiusdem."
[2] „venditor"!
[3] „Mathias Nagyh et servus eiusdem."

9. FOKORO

50 juh (II.)	100 juh (II.)
40 „ —	
10 „ —	
20 „ —	

10. KWRTH

70 juh (II.)	150 juh (III.)

11. KEWRW

50 juh —	110 juh —
80 „ (IV.)	100 „ (III.)
	200 „ (IV.)

12. BEW

60 juh —	110 juh (III.)
70 „ (IV.)	

13. DORMAN

—	270 juh —

14. KEWMLEW

30 juh (IV.)	110 juh —
	150 „ —

15. THEPEL

—	110 juh (II.)
	100 juh (IV.)
	120 „ —

16. BODO

70 juh —	200 juh (II.)
	100 „ (II.)

17. POROZLO

70 juh (III.)	140 juh (IV.)
60 „ (II.)	130 „ (IV.)
90 „ —	140 „ (II.)
	140 „ —
	130 „ (IV.)
	220 „ (IV.)
	120 „ (III.)
	120 „ (IV.)
	200 „ —

18. MYSE

—	200 juh (IV.)

19. ALATTHYAN

80 juh (IV.)	130 juh (IV.)
40 „ —	
40 „ —	
50 „ (IV.)	
30 „ (IV.)	
70 „ (III.)	

20. SWL

50 juh (chd)	200 juh —
40 „ —	

21. KEWTELEK

—	190 juh (IV.)
	170 juh (IV.)
	150 „ (IV.)
	180 „ (III.)
	150 „ (IV.)

Patha districtus

1. DECHK

40 juh —	160 juh —

2. KARACHOND

20 juh (IV.)	100 juh (III.)
	110 „ (III.)
	150 „ (IV).

3. EWRS

80 juh (IV.)	220 juh —

4. ERK

70 juh —	100 juh —
80 „ —	
60 „ (IV.)	
40 „ —	
80 „ —	

5. HORTH

300 juh	—

6. ZHARANK

	140 juh —
	170 „ —
	170 „ —
	120 „ (IV.)

7. MEERA

40 juh —	140 juh (IV.)
40 „ (II.)	110 „ (IV.)
90 „ (III.)	180 „ —
80 „ (IV.)	110 „ (IV.)
90 „ (IV.)	200 „ (IV.)

8. SADAN

50 juh (IV.)	160 juh (IV.)
60 „ —	180 „ (IV.)
70 „ (IV.)	180 „ —
	100 „ (III.)
	140 „ (III.)
	100 „ (IV.)
	150 „ (III.)

9. UGRA

80 juh (III.)	120 juh —

10. GYEW (R) K

—	400 juh (IV.)-iudex!-

Bár a dézsmajegyzék nem teljes — Kis-Heves districtus anyaga hiányzik — adatai így is az állatállomány legalább 70%-át felölelik és statisztikai elemzésük értékes következtetéseket tesz lehetővé.

Összesen 15 870 juhot sorol fel az adójegyzék feltűnően kevés falu (31 helység) határában. A juhállomány elég jelentős, hiszen a megye (4 550 gazdaság) egészét tekintve kb. 4 juh esik minden jobbágygazdaságra. Csakhogy a közel 16 000 juh megoszlása éppen nem ilyen egyenletes : az egész állatállomány 130 parasztgazda tulajdona (2,8%). Különbséget kell tennünk továbbá a juhos gazdák között azon az alapon, van-e az illetőnek szántó-szőleje is vagy csupán állattartásból él?

Kereken 85 jobbágy, akiknek 9 600 juh van a kezén szerepel a búza, illetve bor dézsmalajstromokon. Megoszlásuk a következő :

4 földnélküli	540	juh	— 5,6%
2 zsellér	140	„	— 1,5%
15 pauper	1560	„	— 16,2%
20 féltelkes	2260	„	— 23,6%
42 gazdagparaszt	5100	„	— 53,1%
	9600	juh	

A gazdák fele gazdagparaszt, övék a juhállomány több mint 53%-a! A féltelkes csoporttal együtt ők rendelkeznek az állatok kb. 77%-ával. Ezek szerint bár a juhtartás aránylag szűk területre korlátozódik, főleg a megye két déli járására (Nagy- és Kis-Heves districtusok), az állatállomány koncentrálódása még szűkebb : néhány tucat (62 gazdaság) föld-vagy szőlőművelő parasztportára csaknem 7400 juh esik!

A csupán állattenyésztő gazdaságok száma : 45, a megye paraszti népességének 1%-a! Különválasztva a 100 juhnál nagyobb nyájak birtokosait, a következő képet kapjuk :

21 állattenyésztő	2050	juh	— 32,7%[4]
24 tehetős állattenyésztő	4220	„	— 67,3%
	6270	juh	

A föld- és szőlőnélküli „juhos emberek" zöme is eléri a gazdagparaszti szintet. 24 tehetős állattartó tulajdonában van a juhok több mint kétharmada.

Mindez parancsoló módon veti fel a piac és pedig — véleményünk szerint — elsősorban a belső piac kérdését. Heves megye mintegy 4550 jobbágygazdaságából 86 paraszt-porta rendelkezik a juh-állomány kb 70%-ával, 11 600 db állattal. Az állattenyésztés e sajátos struktúrája félreérthetetlenül az árutermelésre irányul. A tőlük piacra kerülő több ezer birka, nem is számolva a többi juhtenyésztővel, elsősorban a megye állandó jellegű szükségletét elégítette ki (szőlőművelő központok, nagyobb létszámú mezővárosok stb.) s csak másodsorban a szomszédos megyék igényét illetve az exportra dolgozó tőzsérek keresletét.

A dézsmajegyzék néhány megjegyzése rávilágít a gazdagparasztok és béreseik viszonyára, A 120 birkával rendelkező Thoth István neve mellett további 20 juh „et servus eiusdem" megjegyzéssel. Másutt ugyanez Nagyh Mátyás (120 juh) és béresénél (30 juh). Ennek az esetnek külön érdekessége, hogy a gabona dézsmajegyzéken Tóth Mátyás, mint keresztény-pénzt fizető földnélküli szerepel! Egy másik 210 juhos gazdagparasztnál az adószedő megemlíti „venditor" (kereskedő)!

[4] Ide számítva a Hort falunál, birtokosok nélkül felsorolt 300 birkát.

Kászony és Vári (Kazon et Wary) districtus (Bereg m.)

1553. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 26 manipulus. A bormérték : különböző űrtartalmú, helyileg használatos köblökben. Minden helységnél utalunk az ottani borvidék köblére. A Bereg megyei bormértékek négy főtípusa a következő : 1. a Bene, Kovászó, Nagy-Muzsaj, Kis-Muzsaj, Déda, Begány és Beregszász-Ardó határában elterjedt 10,5 literes borköböl, 2. a Munkács és Som határában ismert 18,5 literes borköböl, 3. a Kászony és Zabsoly határában használt 24,1 literes borköböl és 4. a Salánk (Ugocsa m.) határában érvényes 6,1 literes borköböl. B 1015.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. ORCZY (B, K = extraneus szőlő Bene és Kovászó határában)			
5	16,8	27	50 + *110(K)*
7	15	23,3 + *60(B)*	40 + *150(B)*
5,8	15 + 1 silg	6 + *60(K)*	
7,8	22	10,3 + *65(K)*	
6,3 + *12(K)*	20,8 + **6**	33,7 + *30(B)*	
6,8 + *12(K)*	15	31,3 + **2** + *70(B)*	
5 + *1,7(K)*	28	30 + *41,5(K)*	
5,3 + *2(K)*	16,8 + 1,8 silg + *40(K)*	33 + *31,7(K)*	
chd : 9 !	10 + *45(B)*	25 + *70(K)*	
	7,8 + *35(K)*		
	20,3 + *40(K)*		
	15 + **1** + *35(K)*		
	11,3 + *21(K)*		
	10,3 + *30(K)*		
	11 + *25(K)*		
	17,8 + *12(K)*		
	10,8 + *30(K)*		
	11 + *25(K)*		
	16,3 + *25(K)*		
	11 + *11,7(K)*		
	Szőlőművelők		
10(K)	*25(K)*	*55(K)*	*100(B)*
10(K)	*30(K)*	*50(K)*	*100(K)*
1,5(K)	*41,7(K)*	*80(K)*	
1,7(K)	*31,7(K)*		
2(K)	*40(K)*		
15(K)	*41,3(K)*		
20,7(K)			
21,3(K)			
11,3(K)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2. KERESZTHWR (K = extraneus szőlő Kovászó határában)			
-5	10,3	36,3	56
16,6	10	25	
20,6	10	25	
10 + *31,5(K)*	15	28,3	
22,3 + *21(K)*	20,3	30,3	
15,3 + *22(K)*	22	27,3	
chd : 1 !	15,3	40 + **3**	
	14	41,3	
	18	25,8	
	15	43,3	
	18,3 + **3**	37,8	
	10	40	
	21,8	33	
	10	35	
	13	42 + *30(K)*	
	20,3 + **1**	40,8 + *42(K)*	
	20,6	27,3 + *20(K)*	
	21,6	26,3 + *22,5(K)*	
	22,3	28 + **2** + *25(K)*	
	16 + **4**	27,3 + *71,5(K)*	
	Szőlőművelők		
11,5(K)	*20(K)*	*60(K)*	—
15(K)			
15(K)			
20,7(K)			
3. KARACHFALWA (Sk = extraneus szőlő Salánk, Ugocsa m. határában)			
3,3	20	26,6	—
chd : 1 + 1 pauper	21,6	34 + **5**	
	20,3	27,6	
	10,6 + 1,7 silg	27,3	
	12,6	30 + 5 silg + *70(Sk)*	
	23		
	23,3		
	21,6		
	-8 (pauper)		
	20,3 + *20(Sk)*		
	Szőlőművelők		
30(Sk)	*100(Sk)*	—	—
4. WYLAK (B, K = extraneus szőlő Bene és Kovászó határában)			
— (structor acervi relaxatus)	15 + **3**	34	50
6	15 + **3**	34	50
5,3	11,7	45	52
— (constructor acervi)	15,3	35	57,3
chd : 3 + 12 pauper + 1 mercennarius!	10	43,3	52 + **3**
	14	35	10 + *110(B)*
	16,3	40	45 + 7,7 silg + *10(B)*
	15,7	27,3	
	10	25 + *50(K)*	
	15,3	25 + *22(B)*	
	12,7	33,3 + *60(B)*	
	15		
	10,7		
	16,3		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	20,7 17,7 + *45(K)* 20 + *45(B)* 17,7 + *45(B)*	—	—
	Szőlőművelők		
10,7(K) *15(K)* *22,5(K)*	*25(K)*	—	—

5. C H E T H F F A L W A (B, K = extraneus szőlő Bene és Kovászó határában)

7	20,7	37,3	20 + *61(B)* + *25(K)*
7	16	41,3	50 + *40(B)*
8	22,3	35,3	52 + *50(B)*
7,7	11,7	26,7	
7	—**2**-pauper	43,3	
3	17 + *15(B)* + *11,5(K)*	25	
7		33,7	
6	10 + *15(B)*	35,7 + **1** + *71(B)*	
6,3 + *10(K)*	12 + *5(K)*	25,3 + *65(K)*	
5,3 + *13(K)*	11,3 + *8,3(B)*	26 + *65(B)*	
7 + *13(B)*		28 + *70(K)*	
10,7 + *23(B)*		12,7 + **10** + *50(B)*	
13 + *20(K)*		40 + *25(B)*	
8 + *10(K)*		36,3 + *25(B)* + *11(K)*	
24,8 + *11(K)*		25,3 + *45(K)*	
6 + *3,5(K)*		30,3 + *35(K)*	
10 + *11(K)*		32,7 + *31(K)*	
		27,3 + *35(B)*	
		27 + *30(B)*	
		30,7 + *15(K)*	
		30 + *60(K)*	
	Szőlőművelők		
12(K)	*25(B)*	*51(K)*	*140(B)*
3,5(K)	*35(K)*	*65(B)*	*115(B)* - pauper
1,5(K)	*32(K)*	*81(B)*	
22(K)	*40(K)*		
20(K)	*35(K)*		
20(K)	*32(K)*		
20(K)			
15(B)-pauper			

6. W Y H E L (B, K, Sk = extraneus szőlők Bene, Kovászó és Salánk, Ugocsa m. határában.)

2	20	32,7	85
5	20	38,3	85 + **2**
8	20	25	55 + **1**
7,3	20	31,7	77,7 + **2**
7,7	13,3	35	55
7	13,3	30	
2,7	11	27,7 + 1,7 silg + **1**	
8	10	36,2 + 2,3 silg	
5	10	25	
3,3	18	26,3	
7	17,7	30	
6	22,7	41	
4 + **8**	23	40	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2,7	20,3	26,7	—
7,3	10,3	44 + 2,7 silg	
5	20	35 + 5 silg	
7 + *30 (Sk)*	13	37	
chd : 10 + 2 pauper + 2 mercennárius!	15	25,3	
	15	25 + *20 (Sk)*	
	16,7	37,7 + *85 (B)*	
	15,7		
	11		
	20		
	21,7		
	11,7		
	22,3 + *45 (K)*		
	Szőlőművelők		
20 (Sk)	*60 (Sk)*	*100 (Sk)*	—
20 (Sk)	*50 (Sk)*		
20 (Sk)	*80 (Sk)*		
20 (Sk)	*90 (Sk)*		

7. M A G Y F A L W A (Sk = extraneus szőlő Salánk, Ugocsa m. határában)

chd : 2 + 1 mercennarius !	12,7	31,7	75
	20	25	62,7 + **10**
	10,3	25,3	
	10		
	14,7 + **6**		
	22,3 + **2**		
	Szőlőművelők		
30 (Sk)	*110 (Sk)*	—	—

8. Z E W L E W S - A R D Ó

7	10	—	—
	17		
	20		
	20		
	11		
	10		

9. F A N C H Y K A (K = extraneus szőlő Kovászó határában)

8,3	10	26,7 + 1 silg	65
7,7	20 + 1,3 silg	40	65,7
5	13,3	25	75 + 3,3 silg
5,3	20	37,3 + 1 silg	60,7
7	22	30	
8,3	17,7	30	
6,7	10	36,7 + **4**	
8	10	35	
3,7	10	35	
chd : 12 + 1 constructor + 1 servitor + 1 pauper + 1 mercennarius	10	35,7 + 5 silg	
	10	25	
	21,3	25	
	15	26,7 + 1,7 silg	
	11,7	35	
	15,7	40	
	12 + **2**	35 + **2**	
	10	25	
	11,3	30,7	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	15 20 15 15 15,7 15 10,7 + *25(K)*	—	—

10. W E R B E W C Z (Sk = extraneus szőlő Salánk, Ugocsa m. határában)

5,3 + **10** chd : 3 + 2 pauper !	15,7 10 15,7 20 17,7 21,3 + **1** + *10(Sk)* 13 + *40(Sk)* 3,7 + *70(Sk)* 15 + *70(Sk)*	26,7 27,7 + **1** + *40(Sk)* 11,3 + **8** + *60(Sk)* 27,3 + **4** + *70(Sk)*	55,3 + **5** 50 + *80(Sk)* 11,3 + *80(Sk)*
	Szőlőművelők		
10(Sk) *10(Sk)* *10(Sk)* *10(Sk)* *20(Sk)* *50(Sk)* *50(Sk)*	*80(Sk)*	—	—

11. G W L A C H

5 7 8,3 + **2** 4,3 6,7 6,7 6,7 2 chd : 10 !	15,3 15,7 20,7 20 15 10 15 15 10 12 10 15 10 15 14 + **4** 23,3 12,3 10 15 15 15 15 20 10 + **10** 14 **10**	30 25 30 + **10** 40 30 35 29 34 + **1** 25 + **10** 42 36,7 28 45 25 35,7 30 25,7 31 25 25 33 40 32 35 35,3 30 32,7 41 28 28	60 + **1** 50 80 100 50 + **4**

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
12. THYWADAR (iudex 2; NM = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában)			
5	14	30	60 + 12 silg
chd : 2 !	16,3	35 + **10**	65
	23,3	27,7	60
	10	25	67,7
	20	30	50
	15	27,7	
	12,3	35	
	18	21,7	
	20	35	
	-3	25 + 3,3 silg	
		27,7 + **2**	
		40	
		30	
	Szőlőművelők		
—	*26,3(NM)*	—	—
13. BORSOWA (iudex 2; NM = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában)			
5	21	25	65 + *320(NM)*
7	15	**33** + *55(NM)*	55 + *185(NM)*
7	10	27 + *35(NM)*	14 + *105(NM)*
7,7	10	25 + *40(NM)*	25 + **3** + *75(NM)*
5 + *5(NM)*	10	30,7 + *45(NM)*	18 + *65(NM)* +
5 + *25(NM)*	10	15 + *60(NM)*	*25(NM)*
chd : 8 !	**-3**	17 + *60(NM)*	
	7 + *45(NM)*	22 + *80(NM)*	
		17 + **3** + *75(NM)*	
	Szőlőművelők		
5(NM)	*30(NM)*	*50(NM)*	*230(NM)*
15(NM)	*25(NM)* - iudex -	*55(NM)*	*95(NM)*
20(NM)	*25(NM)*	*50(NM)*	
20,7(NM)	*40(NM)*	*80(NM)*	
15(NM)	*40(NM)*	*70(NM)*	
15(NM)	*40(NM)* -iudex -		
10(NM)	*31,3(NM)*		
15(NM)	*35(NM)*		
	45(NM)		
14. HALABOR (iudex; NM = extraneus szőlő Nagy-Muzsaly határában)			
4,3	16,3	26	15 + *130(NM)*
-4(chd)	**-10**(chd)	17 + **5** + *50(NM)*	10 + *100(NM)*
chd : 10!	20 + *30(NM)*		10 + *160(NM)*
	Szőlőművelők		
11(NM)	*30(NM)*	*60(NM)*	*100(NM)*
	41(NM)	*70,7(NM)*	
15. WARY (B, K, NM = extraneus szőlő Bene, Kovászó és Nagy-Muzsaj határában)			
5	15	30	103,7
4,3	10,7	37	21,7 + *170(NM)*
3,3	23	30	15 + *120(NM)*
3,3	20	37	10 + *120(NM)*
2,7	10	15 + *55(B)*	4,3 + *95(NM)*
5,3	13,3	24 + *60(NM)*	35 + *160(NM)*
5,3	15	8 + *55(NM)*	40 + *80(B)* +
			530(NM)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4	12,3	10,7 + *55(NM)*	3 + *55(NM)* + *41(NM)*
7,3	10	3,7 + *55(NM)*	3 + *31(B)* + *110(NM)*
4	20	7 + *55(NM)*	2 + *45(B)* + *70(NM)*
1,7	10	22,7 + *60(NM)*	10 + *160(NM)*
6,7	20	4,7 + *45(B)* + *10(NM)*	5 + *120(NM)*
6	15	5 + *60(NM)*	10 + *46(B)* + *40(NM)*
5	23,3	20 + *55(NM)*	15 + *450(NM)*
5	17 + *6,2(B)* + *40(NM)*	10 + *60(NM)*	18 + *240(NM)*
4	17 + *21,2(B)*	11,7 + *65(NM)*	20 + *125(B)*
6,3	15 + *25(NM)*	15 + *72,4(B)*	15 + *130(NM)*
3,3	10 + *30(NM)*	20 + *60(B)* + *25(NM)*	40 + *115(B)* + *170(NM)*
7,7	11,7 + *25(NM)*	20 + *20(NM)* + *45(NM)*	55 + *450(NM)*
4,3	5,3 + *45(NM)*	35 + *20(B)*	24 + *270(NM)*
4,3	4,3 + *30(B)*	3,3 + *60,3(NM)*	7,7 + *160(NM)*
7,3	7 + *30(NM)*	6 + *60(NM)*	7,7 + *95(NM)*
7	4,3 + *11,3(B)* + *30(NM)*	20 + *70(NM)*	13,3 + *120(NM)*
5		25 + *40(NM)* + *30,3(NM)*	20 + *200(NM)*
3,3 + *10,3(NM)*		7,7 + *70(NM)*	7 + *105(NM)*
chd : 6 !		5 + *70(NM)*	15 + *125(NM)*
		7,7 + *80(NM)*	*120(NM)*-iudex-
		7 + *80(NM)*	
		7,7 + *80(NM)*	
		15 + *70(NM)*	

Szőlőművelők

15(NM)	*30(K)*	*50(NM)*	*280(B)*
15(NM)	*30(NM)*	*60(NM)*	*100(NM)*
15(NM)	*25(NM)*	*60(NM)*	*102(B)*
15(NM)	*25(NM)*	*60(NM)*	*110(B)*
15(NM)	*30(NM)*	*50(NM)*	*270(NM)*
10(NM)	*25(NM)*	*50(NM)*	*260(NM)*
0,7(NM)	*25(NM)*	*50(NM)*	*370(NM)*
5(NM)	*25(NM)*	*60(NM)*	*111(NM)*
15(NM)	*25(NM)*	*50(NM)*	*300(NM)*
10(NM)	*30(NM)*	*50(NM)*	*230(NM)*
10(NM)	*25(NM)*	*60(NM)*	*165(NM)*
15,7(NM)	*30(NM)*	*51(NM)*	*125(NM)*
10(NM)	*25(NM)*	*81(NM)*	*130(NM)*
15(NM)	*25(NM)*	*90(NM)*	*160(NM)*
10(NM)	*25(NM)*	*75(NM)*	*130(NM)*
20(B)	*25(NM)*	*65(NM)*	*110(NM)*
20(NM)	*30,7(NM)*	*61,3(NM)*	*171(NM)*
20(NM)	*41,5(B)*	*90(NM)*	*100(NM)*
20(NM)	*35(B)*	*75(NM)*	*340(NM)*
	40(B)	*80(NM)*	*150(NM)*
	30(NM)	*80(NM)*	*100(NM)*
	35(NM)	*80(NM)*	*430(NM)*
	40(NM)	*80(NM)*	*175(NM)*
	40(NM)		*201(NM)*
	40(NM)		*110(NM)*
	35(NM)		*95(NM)*
	45(NM)		
	40,7(NM)		
	40(NM)		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	40 (NM)		
	40 (NM)		
	45 (NM)		
	40 (NM)		
	35 (NM)		
	30 (NM)		
	40 (NM)		
	45 (NM)		
	35 (NM)		
	30 (NM)		
16. THARPA (iudex 2)			
8,3	11,7	41	65
7,7 + **1**	10	45	**64**
6,3	10	44,5	65 + **5**
4,3	17,7	46,7	**50**
7,7	10	37,7	57
6,7	15	**31**	
5	20	27,7	
4,7 + **2**	10	40	
5	10	27,7	
4	10	45	
4,3	17,7	30,3	
5	16,7 + **10**	28	
7,7	15	28	
6,7	16 + **4**	27,7	
6,7	20	31,3	
6	22,7	25	
4,3	10	25	
5,3	17,7 + **3**	40,3	
4	10	27,3	
4	14,3	36	
7,7 + **1**	-**10** - iudex -		
3,3	15		
8	15		
5	18		
5	24		
6,3	12		
6	18		
7	10		
5	24		
8	12,7		
6	14		
4	15		
7,7	11,3		
0,2	12		
3,3	16,3		
4,3	16,7		
5	22		
5	24		
5	10		
chd : 11 !	10		
	15		
	15 + **2**		
	10		
	15		
	10		
	13,3		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	10		
	21,7		
	12,7		
	11,7		
	22		
	10 + **1**		
	18,3		
	16		
	11		
	10		
	16,7		
	10		
	10		
	-**1**		

17. N A G Y - M W S A Y (iudex 2 ; a helyi, nagymuzsaji köböl = 11,4 liter)

5	14	10 + *60*	18 + *150*
5 + **10**	15	20 + *60*	10 + *170*
	20	2,7 + *50*	20 + *150*
	15	7,7 + *50*	14 + *160* + *6*
	13,3	15 + *76*	7,7 + *100*
	-**1**	15 + *75*	15 + *105*
	25	10 + *80*	14 + *100*
	25	5 + *60* + *5*	20 + **10** + *120*
	15 + *5*	25 + *75*	30 + *210*
		25 + **2** + *90*	30 + *160*
			35 + *135*
			40 + **10** + *100*
		Szőlőművelők	
16	*25*	*50*	*100*
10	*40*	*60*	*120*
16	*40*	*50*	*131*
10	*25*	*55*	*115*
10	*30*	*50*	*190*
10	*30*	*60*	*110*
10	*30*	*60*	*180*
15	*30*	*60*	*200*
10	*30*	*55,5*	*180*
5	*30*	*60*	*100*
10,7	*30*	*50*-iudex	*170*
1,3	*40*	*85*	*200*
20	*31*	*80*	*125*
20	*35*	*71,5*	*180*
20	*45*	*80*	*100*
20	*35*	*70,7*	*200*
20	*40*	*85*	
21	*40*	*75*	
20	*35*	*61,5*	
20	*45*	*75*	
		81,5	
		90	
		70	
		80	
		80-iudex-	
		90	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt

Extraneus szőlőművelők

de Vári — lásd ott! — 156 gazdaság *13 181 (NM)* köböl terméssel.
de Borsova — lásd ott! — 41 gazdaság *2347 (NM)* köböl terméssel.
de Kis-Muzsaj — lásd ott! — 10 gazdaság *387,5 (NM)* köböl terméssel.
de Halábor — lásd ott! — 11 gazdaság *782,7 (NM)* köböl terméssel.
de Beregszász — lásd ott! — 1 gazdaság *80 (NM)* köböl terméssel.
de Tivadar — lásd ott! — 1 gazdaság *26,3 (NM)* köböl terméssel.
de Marok — lásd ott! — 1 gazdaság *20 (NM)* köböl terméssel.
de Iszméte — lásd ott! — 1 gazdaság *10 (NM)* köböl terméssel.
de Asztély — lásd ott! — 1 gazdaság *27,5 (NM)* köböl terméssel.
de Bene — lásd ott! — 4 gazdaság *155 (NM)* köböl terméssel.
de Surány — lásd ott! — 1 gazdaság *55 (NM)* köböl terméssel.
de Mocsola — lásd ott! — 3 gazdaság *55 (NM)* köböl terméssel.
de Bodolo — lásd ott! — 3 gazdaság *100 (NM)* köböl terméssel.
de Gecse — lásd ott! — 2 gazdaság *25 (NM)* köböl terméssel.
de Mylota (Szatmár m.) — 1 gazdaság *20 (NM)* köböl terméssel.
de Jank (Szatmár m.) — 1 gazdaság *60 (NM)* köböl terméssel.
de Cheche (Szatmár m.) — 1 gazdaság *70 (NM)* köböl terméssel.
de Korod (Szatmár m.) — 12 gazdaság *650 (NM)* köböl terméssel.
de Panyola (Szatmár m.) — 1 gazdaság *20 (NM)* köböl terméssel.

18. K Y S - M W S A Y (iudex ; a helyi, kismuzsaji köböl = 11,4 liter. K, NM = extraneus szőlő Kovászó és Nagy-Muzsaj határában)

1,7 + *20,7*	10,7 + *20*	5 + *50(NM)*	70 + *250*
5 + *10*	7,7 + *30,7*	15 + *70(NM)*	4 + *60* + *60(NM)*
4 + *5*	7,7 + *20* + *11(K)*	4,7 + *90*	20 + *100*
	15 + *1*		
5 + **10** + *15*	5 + *25* + *10(NM)*		

Szőlőművelők

5(NM)	*25*	*60*	—
2	*35*	*50*	
10(NM)	*40*	*50*-iudex-	
21,5(NM)	*45(NM)*	*70* + *20(NM)*	
7,7		*85(NM)*	
		70	
		70	

Extraneus szőlőművelők

de Beregszász — lásd ott! — 8 gazdaság *520 (KM)* köböl terméssel.
de Gecse — lásd ott! — 1 gazdaság *60 (KM)* köböl terméssel.

19. K O W A Z O (iudex ; a helyi, kovászói köböl = 10,4 liter)

1,7	11	6,7 + *60*	—
6,7 + **3**	-**20**	6 + *50.7*	
3,3	-**20**	35 + *80.7*	
-**3**	-**10**		
5,3 + *12*	-**10**		
2 + *21,5*	2,7 + *30*		
	15 + **1** + *35*		

Szőlőművelők

11,3	*30*	*60*	*120*
12	*30*	*50*	*100*
11,5	*25*	*55*	*110*
13	*25*	*60*	
10	*35*	*51,3*	
1,3	*40*	*51*	
2	*40*	*50*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
13	*25*	*60*	—
20	*30*	*91*	
20	*25*	*90*	
20	*40*		
21	*41*		
15	*35*		
15	*35*-iudex-		
2			
11			
11			
22			
20			

Extranues szőlőművelők

de Oroszi — lásd ott! — 42 gazdaság *1353,8 (K)* köböl terméssel.
de Fancsika — lásd ott! — 1 gazdaság *25 (K)* köböl terméssel.
de Ujlak — lásd ott! — 6 gazdaság *168,2 (K)* köböl terméssel.
de Bene — lásd ott! — 1 gazdaság *6 (K)* köböl terméssel.
de Vári — lásd ott! — 1 gazdaság *30 (K)* köböl terméssel.
de Kis-Muzsaj — lásd ott! — 1 gazdaság *11 (K)* köböl terméssel.
de Csétfalva — lásd ott! — 33 gazdaság *867 (K)* köböl terméssel.
de Ujhely — lásd ott! — 1 gazdaság *45 (K)* köböl terméssel.
de Keresztur — lásd ott! — 15 gazdaság *427,7 (K)* köböl terméssel.
de Korod Szatmár m. — 2 gazdaság *210 (K)* köböl terméssel.
de Cheche (Szatmár m.) — 4 gazdaság *92 (K)* köböl terméssel.
de Bewch (Szatmár m.) — 1 gazdaság *35 (K)* köböl terméssel.
de Mylota (Szatmár m.) — 25 gazdaság *739 (K)* köböl terméssel.
de Bereg (Szatmár m.) — 1 gazdaság *25 (K)* köböl terméssel.

20. B E N E H (iudex ; a helyi, benei köböl = 9,8 liter. K, NM = extraneus szőlők Kovászó és Nagy-Muzsaj határában)

5	10	5 + *41,8* + *6(K)*	20,7 + *110* + *5(NM)*
5	15	8,3 + *90*	5 + *15* + *100(NM)*
6	15 + *30*	**25** + *85*	15 + *95* + *20(NM)*
5 + **3** + *10*	2,3 + *30*	10 + *70*	7,7 + **2** + *115*
	15 + *30*	3,7 + *90*	25 + *130*
	10 + *22,7*	16,3 + *82*	40 + **10** + *215*
	15 + *10*	20 + *92*	25 + *115*
	10 + *15*	42 + *35*	100 + *40*
	5 + *25*		15 + **10** + *100* + *30(NM)*
	15 + *15*		5 + *150*
	10,3 + *35*		30 + *110*
	11,7 + *40*		37,7 + *115*
	2 + *45*		26,7 + *122,8*
			25,7 + *122,2*
			25 + *200*

Szőlőművelők

13	*25*	*60*	*95*
5	*27*	*60*	*100*-iudex-
10	*30*	*61,2*	
15	*30*	*61,2*	
12	*30*	*70*	
20	*25*	*67*	
21	*27*	*65*	
20	*30*	*62*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
20	*40*	*70*	—
20	*32*		
20	*45*		
20	*46,5*		
20,7	*35*		
20	*40*		
20,7			

Extraneus szőlőművelők

de Ujhely — lásd ott! — 1 gazdaság *85 (B)* köböl terméssel.
de Vári — lásd ott! — 22 gazdaság *1391,5 (B)* köböl terméssel.
de Ujlak — lásd ott! — 6 gazdaság *292 (B)* köböl terméssel.
de Oroszi — lásd ott! — 5 gazdaság *425 (B)* köböl terméssel.
de Csétfalva — lásd ott! — 20 gazdaság *886,3 (B)* köböl terméssel.
de Cheche (Szatmár m.) — 4 gazdaság *175 (B)* köböl terméssel.
de Korod (Szatmár m.) — 4 gazdaság *202 (B)* köböl terméssel.
de Thyzabewch (Szatmár m.) — 3 gazdaság *95 (B)* köböl terméssel.
de Mylota (Szatmár m.) — 12 gazdaság *344 (B)* köböl terméssel.

21. BODOLO (NM = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában)

5,7	20	40	53,7
7,3	14	31	
7,7	16	30	
7	15		
5	13,7		
2	10,7		
3,3	10		
7	24 + **10** + **3**		
3,7	20		
3,3	14		
3,3	13,3		
5	20,3		
3,3	15		
4,3	10,7		
4,3	11,7		
6	23,7		
6,3	20		
7	15		
7,7 + **1**	30		
3,7	24,3 + **10** + **2**		
5	20,3		
5 + **3**	20 + **3**		
4,7	20		
7,7	22,7		
6	11,3		
chd : 10 !	14		
	15		
	15		
	21,3		
	23,7		
	10,7		
	10		
	20,3		
	20		
	23,3		
	14,7		
	10		
	23,3		
	10		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	24,3 + *30(NM)* 4,3 + *40(NM)* *30(NM)*-iudex-	—	—

22. MOCHOLA (iudex; NM = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában)

6,7	15,7	31,3	50,3 + 4 silg
2,3	15,3	40	71,7 + **10** + **1**
8	17	27	
4,3	14	44,3	
3,3	10,3 + **2**	45,3	
chd : 3 !	23,3	34 + **1**	
	20	31,7 + **10** + **4** +	
	17	*20(NM)*	
	20		
	13,3		
	15,3		
	16,7		
	14,3		
	16,7		
	20,7		
	22,3 + *15(NM)*		
	20 + *20(NM)*		

23. BWCHYN

1,7	15	—	—
4,3	15		
6,7	11		
7,3	14,3		
chd : 4 !			

24. SWRANY (iudex; NM = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában)

1,7	10	28,3 + **3**	57
5	15	47,7	55,7
3	13,3	34,3 + **4**	
5,3	17,7	31,7	
5,3	18	34,3	
2,7	15	30,7	
2	21		
4,3	15		
5,3	22,7		
3,3	10		
4,3	15		
6	15		
5,3	10		
3,3	22 + **1**		
chd : 5 !	20		
	12		
	21,7		
	24,3		
	15		
	15		
	16		
	20,3		
	12,7		
	21,7		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Szőlőművelők		
—	—	*55(NM)*	—

25. AZTHE (NM, BA = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj és Beregszász—Ardó határában)

2,7	—	—	57 + **1**
3			90 + **10**
5			80
4,3			54,3
chd : 2 !			50,7 + **4**
			70
			102,7 + **2**
	Szőlőművelők		
—	*27,5(NM)*	*55(BA)*	—

26. DAROCZ (D, Bg = extraneus szőlő Déda és Begány határában)

2,7	20	30,3	21 + *185(D)*
3,3	20,7	36 + **3**	
6	11,7	25,7	
7,3	17	32,7	
6,3	11	37,3	
4,3	11,3	20,7 + *50(Bg)*	
7	17	36 + *55(Bg)*	
5,7	14,3	5,7 + *65(Bg)*	
4,3	11,3	35 + *62(Bg)*	
4,3	20	32 + *25(Bg)*	
chd : 9 !	23 + **1**	25,3 + *35(Bg)*	
	21,7		
	12,3		
	10,7		
	25,3		
	12,7		
	21,7 + *6,5(D)*		
	Szőlőművelők		
10(Bg)	*35(Bg)*	*55(Bg)*	*185(D)*
		50,7(Bg)	
		75(Bg)	

27. BALASEE (D, BA = extraneus szőlő Déda és Beregszász—Ardó határában)

8	17	27	60 + *340(BA)*
6,3	10	31,7	54,3 + *90(BA)*
8	23,3	27 + **3**	24,3 + *360(BA)*
chd : 5 !	15,3 + *20(BA)*	33,3	46,7 + *130(BA)*
	24,3 + *25(BA)*	26,3	15,3 + *100(BA)*
	20 + *30(BA)*	30 + *60(BA)*	15,7 + *95(BA)*
	4,1 + *25(BA)*	28 + *55(BA)*	7,3 + *120(BA)*
	7 + *25(BA)*	20 + *55(BA)*	20 + *260(BA)*
	21 + *45(BA)*	4,3 + *55(BA)*	23 + *100,7(BA)*
		21,3 + *90(BA)*	22,7 + *115(BA)*
		22,3 + *80(BA)*	15,3 + *90(BA)*
		21,3 + *65(BA)*	
		21 + *70(BA)*	
	Szőlőművelők		
5(BA)	*30(BA)*	*70(D)*	*260(BA)*
	30(BA)	*85(BA)*	*220(BA)*
	35,7(D)		*110(BA)*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	*35(BA)* *35(BA)* *45(BA)*	—	—

28. HOMOK (D = extraneus szőlő Déda határában)

7 5,3 4,3 3,3 + *12(D)* chd : 1 !	10	**33,3 + 7** **30** + *35(D)*	*4,3 + 112(D)*
	Szőlőművelők		
10,3(D)	—	—	—

29. DEDA (iudex ; a helyi, dédai köböl = 10,8 liter. B, Kz = extraneus szőlők Bene, illetve Kászony határában)

5,3 6 5,3 3,3 1,7 4,3 1 3 + *15,7* 3,7 + *16* 2 + *5(Kz)* chd : 3 !	11,7 12,7 20 24,3 10 14,3 17 + *20* 12 + *17* 8 + *30* 4 + *40(B)* 3,7 + *45* 6,7 + *40* 13,3 + *35* 13,7 + *41,3* 5 + *41* 4,3 + *35*	30 26 25,3 20 + *60* 10 + *55* 44,3 + *30* **30 + 1** + *75* 34,3 + *85,7* 75,3 + *55*	11,7 + *110* 11,7 + *160* 40,7 + **1** + *275(B)* 30,7 + *96,3* 61,3 + *200* 90 + *30* + *180(B)* 70 + *120*
	Szőlőművelők		
11 *10*	*25* *26* *25* *30(Kz)* *35,5* *40(B)* *40* *40* *40*	*50* *80* 65 *70(B)*	*150* *95* *130*

Extraneus szőlőművelők

de Daroc — lásd ott! — 2 gazdaság *191,5 (D)* köböl terméssel.
de Marok — lásd ott! — 1 gazdaság *35 (D)* köböl terméssel.
de Balase — lásd ott! — 2 gazdaság *105,7 (D)* köböl terméssel.
de Homok — lásd ott! — 4 gazdaság *170,3 (D)* köböl terméssel.

30. O—BEGANY (= extraneus szőlők Begany határában)

4,3 + **1** 4 4,3 chd : 5 !	20 + *30(Bg)*	23 + *60(Bg)* 5 + *55(Bg)*	61 + *51,7(Bg)*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
5 (Bg) *15 (Bg)*	—	*55 (Bg)* *92,7 (Bg)* *50 (Bg)* *60 (Bg)* *50 (Bg)* *70 (Bg)*	—

31. NAGY-BEGANY (iudex; a helyi, nagybegányi köböl = 11,3 liter. BA = extraneus szőlő Beregszász—Ardó határában)

8,3	11,7	28	
6	24,3	36,3	4,3 + *100*
3,7	23,7	17,3 + *50*	12,7 + *105*
4 + *15*	24	21,7 + *50*	12,7 + *60* + *60 (BA)*
8 + *5*	20 + *15*	20 + *51,3*	20,7 + **2** + *115*
2,7 + *10*	10 + *30*	8 + *61,3*	31 + *165*
chd : 4 !	4,7 + *25*	25,3 + *60*	33,7 + *120*
	11,7 + *15*	33,7 + *51,3*	50 + *120*
	3,7 + *41,3*	26,7 + *26,3*	52,7 + *140,7*
	20 + *45*	12,7 + *75*	52 + **3** + *75* +
		11 + *65*	*60 (BA)*
		23,7 + *60* + *20 (BA)*	
		12 + *76,3*	
		10 + *85*	
		17 + *65*	
		28 + *70*	
		26 + *70*	
		Szőlőművelők	
15	*25*	*50*	—
15	*40*	*60*	
	45,7		

Extraneus szőlőművelők

de Barkaszó — lásd ott! — 1 gazdaság *40 (Bg)* köböl terméssel.
de Gut — lásd ott! — 5 gazdaság *306,3 (Bg)* köböl terméssel.
de O-Begány — lásd ott! — 12 gazdaság *509,9 (Bg)* köböl terméssel.
de Déda — lásd ott! — 1 gazdaság *70 (Bg)* köböl terméssel.
de Daroc — lásd ott! — 12 gazdaság *700 (Bg)* köböl terméssel.

32. JANOSSY (BA = extraneus szőlő Beregszász—Ardó határában)

4,3	21,7	30	60 + **5**
8,3	24,3	44,3	14,3 + *135 (BA)*
4,3	20	25,3	23,3 + *125 (BA)*
chd : 1 !	14,3 + **10**	41,3	
	10	32	
	18 + *5 (BA)*	31,7	
	17 + *40 (BA)*	10 + *55 (BA)*	
		24,3 + *50 (BA)*	
		10 + *65 (BA)*	
		31,7 + *65 (BA)*	
		Szőlőművelők	
—	*40 (BA)*	*60 (BA)*	*300 (BA)*

33. BEREGHZAZ-ARDO (iudex; a helyi, beregszászardói köböl = 9,3 liter)

4,3	18,3	30	14,3 + *105*
3,3	11 + *30*	17 + **2** + *55*	10,7 + *115*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3,7	10 + *40*	4,3 + *50*	18,3 + *210*
6,7	23,7 + *35*	3 + *60*	24,3 + *90*
7 + *20*		14 + *40*	24,3 + *100*
chd : 4 !		16,3 + *70*	50 + **3** + *300*
		3,3 + *80*	101,7 + **3** + *470*
		21 + *80*	66,7 + *350*
		7,7 + *75*	137 + *500*
		27 + *90*	70 + *200*
		25,3 + *65,7*	55,3 + *65*
			62,7 + *260*
	Szőlőművelők		
15	*30,3*	*60,7*	*100*
15	*25*	*60*	*110*
10	*35*	*60*-(Mariae Virginis)	*130*
20	*40*	*60*-(Sanctae Trinitatis)	*100*
	40	*80*	*230* -iudex-
		80	
		65	
		60	

Extraneus szőlőművelők

de Balase — lásd ott! — 35 gazdaság *3355,7 (BA)* köböl terméssel.
de Jánosi — lásd ott! — 11 gazdaság *940 (BA)* köböl terméssel.
de Beregszász — lásd ott! — 14 gazdaság *1365 (BA)* köböl terméssel.
de Nagy-Begány — lásd ott! — 3 gazdaság *140 (BA)* köböl terméssel.
de Marok — lásd ott! — 1 gazdaság *130 (BA)* köböl terméssel.
de Gut — lásd ott! — 1 gazdaság *65 (BA)* köböl terméssel.
de Asztély — lásd ott! — 1 gazdaság *55 (BA)* köböl terméssel.

34. MAROK (iudex ; BA, D, NM = extraneus szőlő Beregszász-Ardó, Déda és Nagy-Muzsaj határában)

5	17,7	25,7	50
8,7	20	30,7 + **1**	*130 (BA)*-iudex-
7,3	19	37,3	
4	12	37,3 + **3**	
chd : 12 + 2 pauper!	15	35,3 + **2**	
	20,3	27	
	12,3	26	
	18,3	28,7	
	10	25	
	21,7	31,7	
		26,7 + *35 (D)*	
		31,7 + *20 (NM)*	

35. PAPY (iudex 2)

7	20,7	25,7 + **1**	55 + **15** + **2**
0,7	11,7	35	
chd : 14 + 1 pauper!	22	25	
	24,3	33,3	
	13,3	25	
	15	27,3 + **25**	
	13,3	32,3	
	10	30,7	
	20	25	
	20	43,4	
	20	35	
	20	25	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	17 + **2**	—	—
	15		
	11,3		
	18,3 + **2**		
	15		
	15		
	12,7		
	20 + **4**		

36. T H A K O S (iudex)

9,3 + **2**	15,7 + **7**	26,3	50
7,7	15	40	
6,3	17,3	32	
6,3	18,3	31	
5	20	38 + **2**	
5	15	30	
0,7	10,3	40,3	
5	12,7		
8,3 + **2**	15		
chd : 5 !	15,7		
	15,7 + **3**		
	17,3 + **3**		
	18,3		
	21 + **3**		

37. F E Y E R C H E (iudex)

5	28,3	26	52,3
8,7	11,7		
9	20,3		
7,3	17		
7			
chd : 5 !			

38. C H A R N A W O D A (iudex 2)

5	12,3	25	75 + **6**
5	11,7	40,3	71,7 + **3**
7	18	36,7	70,7
5	18,3	35	53
8	20	25,3	55
5	20	28,3	50
chd : 3 !	16,7	31,7	71,7
	15	35,7	58,3
	10	43,3	
	15,3		
	21		
	10		
	15		
	23,3		
	17,3		
	20		
	10		

39. B O R R O B A S S Y (iudex 2 ; Kz = extraneus szőlő Kászony határában)

5	10,7	48,3	61
6,7	16,7 + **10** + **4**	42	72,7
2,7	11,3	36,7	10 + *75 (Kz)*
5,7	12,3	28,3 + *30 (Kz)*	27,7 + *90,3 (Kz)*
3	10	35 + *20 (Kz)*	25,7 + *90 (Kz)*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2,7	11	38,3 + **3** + *30(Kz)*	71,3 + *45(Kz)*
2,3	10	33,7 + *40(Kz)*	66 + **10** + **1** +
7,7	20	42,3 + *30(Kz)*	*90(Kz)*
3,3	15	33,3 + *35(Kz)*	75 + **7** + *70(Kz)*
5	10,7	25,3 + *30(Kz)*	70,7 + *30(Kz)*
6,3 + *5(Kz)*	15,3	43 + *35(Kz)*	75,7 + *50(Kz)*
8 + *10(Kz)*	23,3 + *20(Kz)*	5 + *35(Kz)*	63,7 + *61,3(Kz)*
6 + *5(Kz)*	6 + *15(Kz)*	20 + *25(Kz)*	66,7 + *25(Kz)*
chd : 8 !	16,3 + *15(Kz)*	13,3 + *30(Kz)*	30 + *45(Kz)*
	7,3 + *20(Kz)*	22 + *25(Kz)*	38 + *45(Kz)*
	22 + *20(Kz)*	10 + *25(Kz)*	33,3 + *50(Kz)*
	13,3 + *15(Kz)*	15 + *25(Kz)*	27,3 + *50(Kz)*
	12,7 + *15(Kz)*	0,7 + *30(Kz)*	
	17,3 + *10(Kz)*		
	Szőlőművelők		
5(Kz)	*15(Kz)*	*40(Kz)*	*80(Kz)*
10(Kz)	*20(Kz)*	*30(Kz)*	*60(Kz)*
5(Kz)		*25(Kz)*	
10(Kz)		*25(Kz)*	

40. A T T H Y A. (iudex 2 ; Kz = extraneus szőlő Kászony határában)

2 + **4**	23,3 + **20** + **2**	28,7	1,3 + *81,3(Kz)*
8	12,3	28,7	
1 + **4**	11,3 + **4**	30	
7	12	26,7	
6,7	11,3 + **1**	25,3	
1,7 + **10** + **1**	11,3	32,3	
6	16,7	32 + *35(Kz)*	
6,7	10		
2,7	13,3		
3,7	21,3		
1,3	15,3 + **1**		
1	10,3 + *10(Kz)*		
chd : 8 + 1 pauper !			
	Szőlőművelők		
10(Kz)	—	*40(Kz)*	*55(Kz)*
10(Kz)		*25(Kz)*	

41. G E L L E N Y E S (iudex ; Kz = extraneus szőlő Kászony határában)

6,7	15	46	54
7,3 + *10(Kz)*	10	4,7 + **4** + *25(Kz)*	65 + **2**
chd : 11 +	13,3	35,7 + **1** + *36(Kz)*	51,7
2 pauper !	15,7	26,3 + *40(Kz)*	58 + **2** + *30(Kz)*
	17,3	30 + *47(Kz)*	35,7 + **10** + *69(Kz)*
	13,3	38 + *15(Kz)*	35,7 + **6** + *50(Kz)*
	23,3	15,7 + *31(Kz)*	
	11 + *15(Kz)*	23 + **4** + *25(Kz)*	
	21,7 + *15(Kz)*	5 + *25(Kz)*	
		47,3 + *30(Kz)*	
		27 + *25(Kz)*	

42. K A Z O N (iudex 2 ; a helyi, kászonyi köböl = 24,0 liter, Z = extraneus szőlő Zabsol határában)

3,3	10	46 + *40*	23,3 + *100*
8	20,7	5 + *35*	17,3 + *90*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4,3	15	4 + *40*	25 + *120*
2	10,7	1,7 + *40*	22 + *55*
4	20	3,3 + *40*	5 + *50*
6,7	3,3 + *20*	5 + *30*	5 + *90*
5 + *10*	2 + *15*	5 + *30*	2,3 + *20* + *50*
5,3 + *10*	3,3 + *20*	5 + *30*	10,3 + *100*
3,3 + *10*	10,7 + *10*	7,2 + *25*	23,7 + *80*
5 + *10*	8 + *20*	3,7 + *30*	14,7 + *80*
	15 + *15*		20 + *85*
	1,7 + *20*		3,3 + *50*
	0,7 + *20*		10 + *60*
	2,3 + *15*		14,7 + *60*
			0,7 + *60*
			14,3 + *20* + *40(Z)*
			1,7 + *60*
			3,3 + *60*
			1,7 + *50*
			20,7 + *60*
	Szőlőművelők		
10	*20*	*35*	*90*
10	*15*	*25*	*60*
10	*15*	*30*	*90*
5	*15*	*40*	*65*
10	*15*	*40*	*85*
10	*20*	*30*	*85*
5	*20*	*30*	*50*
10	*15*	*30*	*55*
5	*15*	*30*	*60*
10	*15*	*25*	*60*-iudex-
5	*15*	*30*	*85*
10	*15*	*25*	
5	*15*	*30*	
5	*15*	*30*	
10-iudex-	*15*	*40*	
	15	*35*	
	20	*35*	
	20	*40*	
	20	*40*	
	20	*45*	
	20	*35*	
	20	*40*	
	20	*35*	
		40	

Extraneus szőlőművelők

de Barabási — lásd ott! — 52 gazdaság *1726,6(Kz)* köböl terméssel.
de Gelényes — lásd ott! — 16 gazdaság *488(Kz)* köböl terméssel.
de Attya — lásd ott! — 3 gazdaság *126,3 (Kz)* köböl terméssel.
de Csonka-Papi — lásd ott! — 24 gazdaság *497(Kz)* köböl terméssel.
de Hettyén — lásd ott! — 12 gazdaság *265(Kz)* köböl terméssel.
de Déda — lásd ott! — 2 gazdaság *35(Kz)* köböl terméssel.
de Kelecsény — lásd ott! — 1 gazdaság *10,3(Kz)* köböl terméssel.
de Zabsol — lásd ott! — 1 gazdaság *35(Kz)* köböl terméssel.
de Ujfalu — lásd ott! — 2 gazdaság *75(Kz)* köböl terméssel.
de Barkaszó — lásd ott! — 3 gazdaság *155(Kz)* köböl terméssel.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt

43. Z A B S O L (iudex ; a helyi zabsolyi köböl = 24,0 liter. Kz = extraneus szőlő Kászony határában)

6,7	22,3 + **6**	6 + **1** + *25*	12 + *55*
6,7	6,7 + *20*	8 + *30*	13,3 + *45*
0,7	7 + *20*	6,7 + *25*	
3,3	3,7 + *20*	6,7 + **6** + *25*	
6	2 + *20*	9,7 + **8** + *30*	
2,7		15 + *40*	
2,7		13,3 + *45*	
5		4,3 + *25*	
	Szőlőművelők		
10	*15*	*35(Kz)*	—
10	*15*	*31*	
		30	
		25	
		25	
		25	

Extraneus szőlőművelők

de Csonka-Papi — lásd ott! — 14 gazdaság *437(Z)* köböl terméssel.
de Ujfalu — lásd ott! — 2 gazdaság *40(Z)* köböl terméssel.
de Bótrágy — lásd ott! — 4 gazdaság *110(Z)* köböl terméssel.
de Hetény — lásd ott! — 2 gazdaság *50(Z)* köböl terméssel.
de Kászony — lásd ott! — 1 gazdaság *40(Z)* köböl terméssel.

44. C H O N K A - P A P Y (iudex ; Kz, Z = extraneus szőlő Kászony és Zabsol határában)

3	20	32	21,2 + **1** + *50(Kz)*
6,2	20,8 + **2**	3 + *25(Kz)*	40 + **2** + *50(Z)*
9	17,7	40,7 + *8* + *30(Kz)*	23,8 + *60(Z)*
10	15	22,7 + **2** + *25(Z)*	23,8 + *55(Z)*
2,7	2,7 + *15(Kz)*	25 + *35(Kz)*	42,3 + **20** + **1** +
2 + *10(Kz)*	6,5 + *15(Kz)*	25 + **1** + *40(Kz)*	*25(Kz)* + *25(Z)*
2,7 + *10(Kz)*	1,2 + *11(Kz)*	15,7 + *35(Kz)*	36,2 + *40(Kz)* +
	23,8 + *21(Kz)*	25,7 + *40(Z)*	*25(Z)*
	13,8 + *20(Kz)*	12 + *25(Z)*	
		25(Kz)-iudex-	
	Szőlőművelők		
10(Kz)	*20(Kz)*	*25(Kz)*	*50(Z)*
5(Kz)	*15(Kz)*	*25(Z)*	
5(Z)	*15(Kz)*	*25(Z)*	
2(Z)	*15(Kz)*	*25(Z)*	
	15(Kz)		

45. S O O M (iudex ; a helyi, somi köböl = 18,0 liter)

0,7	12,3	30,7	47,3 + **5** + *60*
1	18,3	41,3	
2	13	5 + *45*	
8	10 + *25*	15 + *30*	
3,7	3,3 + *25*	14,3 + *30*	
7	6 + *10* + *11,3*	5 + *30*	
5 + *15*	21,7 + *20*	11,7 + *45*	
5 + *5,5*	13,3 + *25*	15 + *45*	
2,3 + *15*	13,3 + *5*	43,3 + *35*	
2,3 + *10*	20 + *25*	45 + *5*	
0,7 + *10*	10,3 + *20*	38,3 + *20*	
2 + *25*	23,7 + *25*	40,7 + *40*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4,3 + **1** + *20* chd : 2 !	10,7 + *25* 5 + *25* 11 + **3** + *15* 11 + *25* 12,7 + *10* 10,7 + *25* 6,3 + *20*	28,3 + **9** + *50* 35,7 + *50* 26,7 + *10* 26,7 + *25* 40,3 + **5** + *35* 31,7 + *50*	—
	Szőlőművelők		
15 *15* *5* *10* *10* *15* *10* *5* *10* *15*	*20* *25* *20* *20* *20* *20* *20* *20* *20* *25* *25* *25* *25*	*40* *52* *35* *40* *35* *30* *30* *30* *30*	*60*

46. HETHEN (iudex ; Kz, Z = extraneus szőlő Kászony és Zabsol határában)

0,3 6 + **5** 1,7 -**4** 7,3 + *10(Kz)* 6,3 + **2** + *5(Kz)* chd : 2 !	13,3 10,7 -**20** + **1**(chd) 6,7 + **2** + *5(Kz)*	26,7 + **4** 41,7 + **8** 35 + *40(Kz)* 15,7 + *30(Kz)* 20,7 + **1** + *25(Z)* 2,7 + *25(Z)*	—
	Szőlőművelők		
5(Kz) *10(Kz)*	*20(Kz)*	*35(Kz)* *30(Kz)* *35(Kz)* *40(Kz)*	—

47. BOLTRAD (Z = extraneus szőlő Zabsol határában)

1 1,3 -**2**(chd) chd : 15 !	21,7 + **10** + **1** 22 14 + **1** 15 20,7 + **3**	25 + **4** 30 32 28,3	20,7 + **7** + *60(Z)*
	Szőlőművelők		
10(Z) *10(Z)*	—	*30(Z)*	—

48. HARANGLAB — decimis vinorum dant! —

49. BATTHYO (iudex)

1,7 1 chd : 7 !	-**10** + **1**(chd) -**10** + **1**(chd) -**20** + **1**(chd)	30,7 + **10** + **1** 30 + **10** + **3**	—

50. KELECHYEN (iudex 2 ; Kz = extraneus szőlő Kászony határában)

7,7 5 + **5**	10 + **3** 22	35,7 + **7** 30	52,3 + **10** + **5**

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5 5 chd : 11 !	13 16,7 20 + **1** 20 12 + **1** 10 + **8** 21,7 + **2** 20,7 + **4** 21,7 + **8** 22,3 14,7 16,3 15 10 + *10,3 (Kz)*	27,3 + **10** + **2** 25 + **5**	—

51. M A T H Y W S

1,3 chd : 8 + 1 pauper!	—	33,3 + **5** 28,3 + **4** 28,7 + **2** 28,7 + **2** 41,7 + **3** 28,7 30,7 + **4**	50,7 + **2**

52. A D O N N (iudex)

2,3 2,3 5 5 5,7 5 3,7 + **10** + **5** 6 5,3 3,3 2,7 8,3 + **2** 2 2,7 1 + **2** 2,3 4 7,3 + **7** 3 chd : 10 !	12,7 16 + **10** + **1** 13,7 13,7 18 + **2** 17,7 + **3** 12,7 12,7 13,3 15,7 13,7 + **1** 13,3 + **2** -**10** + **1**(chd) -**10** + **1**(chd) 10	25,7	60

53. W Y D (iudex 2)

5 5 5 5 0,7 1 5 6 + **2** 5 7,7 + **1** 7,7 + **1**	10 + **1** 17 11 + **4** 14 12,3 13,3 20 + **10** + 1 20.3 + **10** + **3** 11 — **10**	26,7	56,7 + **3**

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	—	—	—
5			
chd : 1 + 1 pauper !			

54. Z A L K A (iudex 2)

7,7	22,3 + **4**	28,3 + **3**	—
7	21 + **4**	25	
0,7	11,7	31,7 + **2**	
5	10,3		
5	23		
6,3	17,3 + **6**		
4,7	10,3		
5	10		
6,7	23,3		
4,3	10		
3,3	16,7		
3,3	10,3		
5	11,3		
3,3	13 + **5**		
3	11,7 + **4**		
4			
3,3			
3,3			
2,3			
chd : 4 + 1 pauper !			

55. J A N D (iudex 2)

7,7	13,3	—	—
8	10		
3,3	17		
3 + **10** + **1**	8,3 + **30** + **5**		
3,7	23		
5,7	12,7 + **2**		
7	12,3 + **10** + **3**		
7,3	17,7		
6,7	22,7		
3	21,7		
2,7	12		
chd : 8 !	11		
	-**2**(chd)		

56. D E R C Z E N

7,3	10	35	—
5	15	25	
7	15	27,3	
6,7	20	25 + **10** + **1**	
3,7	21,7		
7	15		
4,3	17,7		
5,3	12 + **3**		
3	23		
7,7	21		
chd : 6 !	20		
	17,7		
	16		
	15		
	13,7		
	12,7		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	10 20 13,3 21,3	—	—
57. KEREPECZ			
6,7 5,3 + **10** + **3** 7 6,7 7,7 -**4**(chd) chd : 7 !	10,7 15,7 10 10 10 10 10	43,7 25,7 35	—
58. FARNOS			
6,7 5,3 8 6,3 5 6,3 8,3 5,7 5 8,3 5 3,3 8 6 + **7** 5 chd : 6 !	20 10 20 21,3 + **6** 10 + **10** + **3** 20 14,3 10 13,3 15 13,3 13 + **6** 10	25	—
59. GATH			
—	15 15 20 15 10 23,3	30 27,7 38 30 25 35,7 35 31,7	70 50,7 105 + **10** 52 105 + **10** + **3** 53
60. IZNETE (NM = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában)			
3 3 5 5,7 4,3 + **6** 3,7 5 chd : 1 + 1 pauper !	10 10 10 20 15 10 11,7 18 15 + **5** 12,7 10 18	41,7 31,7 32,7 40 + **8** 25 33,7 36 + **30** + **2** 30	50 + **6** 65,3
	Szőlőművelők		
10(NM)	—	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
61. N A G Y - G W T T H (Bg, BA = extraneus szőlő Begány és Beregszász-Ardó határában)			
6	18	25	24 + *121,3 (Bg)*
chd : 3 !	23,7	22 + *50 (Bg)*	
	22,7	7,3 + *65 (BA)*	
	20 + **6**		
	20		
	18 + **2**		
		Szőlőművelők	
10 (Bg)	*20 (Bg)*	—	*105 (Bg)*
62. K Y S - G W T T H			
5,7	15,7	25	65 + **20** + **3**
3,3	10,7	25 + **3**	
chd : 12 !	12,3	28,3	
	10		
	10,7		
	10		
	20		
	15		
63. Z E R N Y E			
5	20	27	50 + **3**
2	20	37,2	
8	20	32	
chd : 10 + 2 pauper	22,7	25	
	17	24,7	
	17	25	
	12,3	24,7	
	15	30	
	16,7	40	
	20		
	13 + **2**		
64. Z E R N Y E W Y F A L U			
4	15	46 + **10**	51
chd : 3 + 1 pauper !	10	40	70,7 + **10**
	12,3	30,7	
	13,3	30	
	10	40,7	
	10,3	25,3	
65. B A R K A Z O (Bg, Kz = extraneus szőlő Begány és Kászony határában)			
3,3	20	40	50,7
6,7	11,7	48,7	50
5	12,3	38 + **2**	50 + *120 (Kz)*
8,3	15	28,3	
5	20	26,7	
2,7	15	40	
1,3	23,3	30,3	
6,7	15	30	
8	15	33	
chd : 5 + 5 pauper !	10,7	40 + *10 (Kz)*	
	10	20 + *40 (Bg)*	
	12,7		
	14,7		
	22,7		
	12,7		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
—	—	*25 (Kz)*	—
66. K Y R S A N O			
5	20	—	—
chd: 1 + 1 pauper	10		
67. C H O M O N Y A			
5	15	27	—
8	17,7 + **2**	25 + **10**	
2,7 + **7**	14,7		
2,7	18		
1,7	21		
1,7	12		
4,7	20		
1 + **10**	15 + **10**		
chd : 7 + 1 pauper !			
68. P O S S H A Z A			
7,3	11,7 + **3**	—	—
7,7	13,3		
5 + **6**	11,3 + **1**		
7 + **2**	12,3		
4,3 + **7**			
3,3			
4,3			
5 + **4**			
5 + **10**			
5 + **10**			
-3			
69. M W N K A C H	(a helyi, munkácsi köböl = 18,6 liter)		
1,7	10	25	5 + *90*
5	10	30,3	48 + *130*
5	11,7	30,3	10 + *80*
3,3	10	11,7 + *50*	15 + *75*
6,7	13,3	5 + *45*	11 + *60*
7,7	15	5 + *50*	18 + *60*
1,7	23,3	8 + *50*	12,3 + *60*
3	21,7	7,3 + **3** + *50*	20 + *100*
5	10	3,3 + *55*	10,7 + *85*
6	10	16 + *20* + *35*	13,7 + *105*
5	11,7	5 + *35*	25 + *65*
5	10	7 + *35*	90 + *25*
2	10	5,3 + *40*	55 + *80*
5	10	7,3 + *40*	22,7 + **4** + *80*
6,3	11,7	1,7 + *40*	22,7 + *115*
5,3	13,3	15,3 + *35*	5 + *160*
8	15	8 + *45*	13,7 + *75*
6,7	17	35 + *35*	
1	15	30,3 + *50*	
5	12,7	31,7 + *40*	
5	10,7	2,3 + *35*	
1,3	15,7	17 + *30*	
5	17	5 + *30*	
7	10 + *20*	23,3 + *30*	
5	1,7 + *25*	12,7 + *30*	
5	6,7 + *20*	4,7 + *35*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparasz t
7	5 + *20*	3 + *30*	—
7	21,7 + *15*	5 + *30*	
5	20 + *10*	15 + *30*	
7	11,7 + *15*		
2	10,7 + *15*		
-**2**(chd)	7 + *15*		
-**2**(chd)	20 + *20*		
chd : 60 !	20 + *15*		
	13,7 + *10*		
	10 + *15*		
	14 + *25*		
	16,7 + *25*		
	22 + *25*		
	Szőlőművelők		
15	*25*	*30*	*60*
10	*25*	*30*	*75*
10	*20*	*30*	*70*
15	*20*	*30*	*80*
10	*25*	*30*	*70*
10	*20*	*30*	*80*
5	*25*	*35*	*70*
10	*20*	*40*	*80*
15	*20*	*35*	*75*
15	*20*	*55*	*75*
15	*25*	*40*	*60*
15	*25*	*45*	*60*
5	*20*	*35*	*70*
10	*25*	*35*	*80*
10	*25*	*30*	*85*
15	*20*	*30*	*65*
10	*20*	*30*	*80*
10	*25*	*30*	
10	*20*	*30*	
15	*20*	*30*	
15	*25*	*30*	
5	*20*	*50*	
10	*25*	*35*	
	25	*35*	
	25	*40*	
	25	*35*	
	20	*35*	
	20	*55*	
	20	*45*	
	20	*40*	
	20	*50*	
		35	
		45	
		40	
		40	
		35	
		35	
		50	
		40	
		40	
		40	
		45	
		45	
		50	
		35	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
70. KYSWYFALU			
3 2,3 chd : 3 + 1 pauper !	10 20 15 20 + **4** 15,7 13,7 12 18 + **10** 15 15	34,3 + **2**	50 + **20**
71. ZENTHMYKLOS			
5 11 chd : 2 !	20 + **10** + **2** 24 + **4** 20,7 + **3** 14,7	30, + **2**	—
72. WGORNYA[1]			
-1(chd) **-1**(chd) -3(chd) **-2**(chd) **-5**(chd) **-3**(chd) **-2**(chd) **-2**(chd) **-2**(chd) **-6**(chd) **-3**(chd) **-7**(chd) **-3**(chd) **-5**(chd) **-3**(chd) **-3**(chd) chd : 36 !	**-10**(chd) **-10**(chd) **-10**(chd) **-10**(chd)	—	—

73. BEREGSZASZ (gabona és bor dzsjk-e hiányzik. BA, KM, NM = extraneus szőlő Beregszász-Ardó, Kis-Muzsaj és Nagy-Muzsaj határában)

10(BA) *10(BA)* *20(KM)* *20(KM)* *10(KM)*	*30(BA)*	*70(BA)* *70(BA)* *70(BA)* *75(BA)* *50(BA)* *55(KM)* *50(KM)* *55(KM)* *80(NM)*	*130(BA)* *350(BA)* *260(BA)* *115(BA)* *110(BA)* *15(BA) + 210(KM)* *100(KM)*

74. GECHE (gabona és bor dzsjk-e hiányzik. NM, KM = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj és Kis-Muzsaj határában)

5(NM) *20(NM)*	—	*60(KM)*	—

[1] Lakói kizárólag föld nélküli zsellérek. Nevük sem a gabona, sem a bor dzsjk-ben nem szerepel.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt

75. KOMLOS (gabona és bor dzsjk-e hiányzik. Sk = extraneus szőlő Salánk, Ugocsa m. határában)

20(Sk)	*50(Sk)* *50(Sk)*	—	*160(Sk) + 60(Sk)*

76. BEREGWYFFALW (gabona és bor dzsjk-e hiányzik. Sk, Kz, Z = extraneus szőlő Salánk, Ugocsa m. Kászony és Zabsol határában)

40(Sk) *20(Sk)* *20(Sk)*	*50(Sk)* *15(Z)*	*40(Kz)* *35(Kz)* *25(Z)*	—

77. SALÁNK (promontorium Ugocsa megyében, lásd ott! A helyi köböl = 6,1 liter!)

Szőlőművelők

de Salánk — lásd ott! — (Ugocsa m.) 207 gazdaság *15 010(Sk)* köböl terméssel.

Extraneus szőlőművelők

de Verbőc — lásd ott! — 17 gazdaság *760(Sk)* köböl terméssel.
de Komlos — lásd ott! — 5 gazdaság *340(Sk)* köböl terméssel.
de Ujhely — lásd ott! — 11 gazdaság *510(Sk)* köböl terméssel.
de Karácsfalva — lásd ott! — 4 gazdaság *220(Sk)* köböl terméssel.
de Megyfalva — lásd ott! — 2 gazdaság *140(Sk)* köböl terméssel.
de Beregujfalu — lásd ott! — 4 gazdaság *130(Sk)* köböl terméssel.
de Patak (Szatmár m.) — 24 gazdaság *1320(Sk)* köböl terméssel.

Bereg megyében — az alföldi részről, a vári és kászonyi járásokról van szó — a szántó, illetve szőlőművelés jelentősége eléggé kiegyensúlyozott. A hegyvidéki terület adatai azért hiányoznak, mert a gyér ruszin pásztor-népesség, melynek mezőgazdasági termelése ekkor még jelentéktelen, nem volt tizedre kötelezve. Állatadózásuk nem tartozott a gabona, illetve bor dézsmálásához.

A megye differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	470	713	316	84	1583	52,4%
II. szántó- + szőlőműv.	—	55	154	254	185	648	21,5%
III. szőlőművelők	—	213	233	231	109	786	26,1%
össz. 3523	506	738	1100	801	378	—	—
%-ban	14,4%	20,9%	31,2%	22,7%	10,8%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	hektóliter	gl	hl	gl	hl	gl	hl
2748,3	449,3	12 689,6	1422,1	15 072,3	3387,2	10 515,2	4844,1
6,7%	4,4%	30,9%	14,1%	36,7%	33,5%	25,7%	48,0%

Földműveléssel az össznépesség 52,4%-a, szőlőműveléssel kb. 26%-a foglalkozott. Közel 22%-ra rúg a búza- és bortermelő csoport aránya. A parasztság nagyobb része még gabonatermesztésből él, de már közel 48% azok száma, akik részben vagy teljesen szőlőművelésre adták magukat. A bortermelés Beregben egyenlő fontosságú a szántógazdálkodással, sőt néhány mezővárosban erős túlsúlyra jutott.

A bortermelésre való specializálódás, főleg a gazdagparasztok körében, szélesen elterjedt. A jómódú jobbágyok négyötöde szőlővel rendelkezik és a bortermés 48%-át tartja birtokában. Rendszerint az ilyen gazdagparaszti vagyonkoncentrációt a szegény jobbágyrétegek szőlőinek erős szétaprózódása kíséri. Első pillanatra itt mintha hiányoznék ez a jelenség. Mindössze 33 olyan bortermelő zsellérre akadunk, aki 100 négyszögölnél kisebb parcellán gazdálkodik. A szétaprózódás nem nagy méretű, a gazdagparaszti vagyongyűjtéssel párhuzamosan megjelenő zsellérséget elsősorban a földnélküliek tömege képviseli. Az összlakosság kereken 14%-a már semmiféle földdel nem rendelkezik. Ők képezik a gazdagparaszti vagyonösszpontosítás ellentétét.

Összegezve, Beregben a szőlőművelés jelentősége egy szinten áll a szántóműveléssel. A jómódú jobbágyoknál, akiknek zöme a bortermelésre specializálta magát, a gazdagparaszti birtok-koncentráció ritka élességű példáit figyelhetjük meg.

A gabona vetésterülete 5875 hold, a szőlőé 1010 hold (+ 30 hold szatmári extraneusok kezén). Egymás közti arányuk, szőlő-gabona, 1 : 5,6-hez!, ami a bortermő terület magas arányát tükrözi. Az 1553. évi dézsmajegyzék nem tesz különbséget az őszi és tavaszi gabonafajták között, úgy hogy azok arányának meghatározásában az 1549. évi egyházi tized-kimutatást vettük alapul.[2] Eszerint a szántókultúrából :

őszi búza	88,7%
zab	8,1%
árpa	3,2%

A jobbágyság rétegeződésénél szembeötlik a föld nélküli parasztok jelentős tömege. Az összlakosság 14,4%-a termelőeszközeiktől teljesen megfosztott jobbágyokból áll. Aránylag kisebb súlyú a zsellérek rétege (20,9%), csoportjukra a gabona, illetve bortermés 6,7%-a és 4,4%-a jut. Ez rendkívül kedvezőtlen arány, alig van föld a birtokukban. Mint csoportjuk elemzésénél később kiderül, annyira szegények, hogy közelebb állnak a földnélküliek rétegéhez, semmint saját kategóriájuk átlagához. Jóval nagyobb a pauper réteg (31,2%), a szántók 30,9%-a és a szőlők 14,1%-a esik rájuk. Részesedésük a termelőeszközökből, tömegükhöz mérten, eléggé kiegyensúlyozott. Meglehetősen népes a féltelkesek csoportja is (22,7%), gabonából 36,7% s borból 33,5% esik rájuk, ami rétegük kedvező anyagi színvonalát mutatja. Elég magas a gazdagparasztság aránya: 10,8%. A szántókultúra csaknem 26%-a és a szőlők kereken 48%-a van tulajdonunkban. Csoportjuk gazdagságát nem csak egy-két izolált mezőváros adatai, hanem az egész megye mezőgazdaságát felölelő statisztika világítja meg. A beregi gazdagparasztságon belül határozottan felismerhető egy, a vagyongyűjtés terén messze előretört kisebb csoport. 378 gazdagparaszt közül mindössze 53 gazdáról van szó; 33-an búza és

[2] Az egri püspökség jövedelem kimutatása a beregi dézsmáról, 1549-ben. Reg. dec. B 1014. — Az egyházi kimutatás 22 000 gl terméseredménye jóval kisebb az 1553. évinél.

bortermelők, 20-an pedig csak bortermelők. Az első csoport — a népesség 0,9%-a — rendelkezik a szántókultúra 3%-ával és a borkultúra 10%-ával.[3] Második, bortermelő csoportjuk (0,6%) a szőlőterület 5,5%-ának tulajdonosa.[4] Ez a maroknyi jómódú jobbágy a gazdagparaszti felhalmozás szinte meghökkentő példáját tárja elénk. 53-ukra, a paraszti népesség mindössze 1,5%-ára esik a szántók 3%-a és a szőlők 15,5%-a! Nem számítva Hegyalját, hasonlóan gazdag bortermelő parasztságot csak Nagyvárad-Bihar-Püspöki vidékén találunk a 16. században.

Egybevetve a mezővárosok és falvak gazdasági-társadalmi viszonyait, a következő képet kapjuk :

Vári, Nagy-Muzsaj, Kászony és Munkács differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	62	49	7	1	119	17,4%
II. szántó- + szőlőműv.	—	5	35	72	75	187	27,4%
III. szőlőművelők	—	77	113	117	70	377	55,2%
össz. 752	69	144	197	196	146	—	—
%-ban	9,2%	19,1%	26,2%	26,1%	19,4%	—	—

A megye 72 helységének differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	408	664	309	83	1464	62,7%
II. szántó- + szőlőműv.	—	50	119	182	110	461	19,8%
III. szőlőművelők	—	136	120	114	39	409	17,5%
össz. 2771	437	594	903	605	232	—	—
%-ban	15,8%	21,4%	32,6%	21,8%	8,4%	—	—

Az elszegényedett jobbágyrétegek aránya jóval magasabb a falvakban, mint az oppidumokban. Különösen a földnélküli és pauper csoportok súlya nagyobb. Ezzel párhuzamosan viszont, a négy oppidumban magasabb a féltelkes és éppen kétszerakkora a gazdagparaszti réteg aránya, mint falun. Noha vidéken négyszerannyi jobbágycsalád él, a bortermelő gazdagparasztok száma ugyanakkora a mezővárosokban, mint a falvakban (145 illetve 149 gazdaság!). Jelen esetben nemcsak az arányok egybevetéséből bontakozik ki a gazdagparasztság mezővárosi tömörülésének képe, hanem az abszolut számok összehasonlításából is. Hasonló következtetésre indít a művelési ágak elemzése. Falun az össznépesség közel 63%-a csak szántóművelő,

[3] 177 hold szántó és 98 hold szőlő.

[4] 55,6 hold szőlő.

míg az oppidumokban csupán 17,4%. A mezővárosi parasztság több mint 55%-a kizárólag szőlőművelésből él, míg vidéken a párhuzamos csoport aránya csupán 17,5%-ra rúg.

A megye 4 mezővárosában él a paraszti népesség 21,3%-a, részesedésük az összetermésből búzában 10%, borban 46,5%![5] Jellemző a bortermelésre való specializálódás mértékére, hogy a szőlő és szántóterület megyei arányával szemben (1 : 5,6-hez), az oppidumok határában megközelítőleg ugyanakkora szántó és szőlőkultúrát találunk. Vári Nagy-Muzsaj, Kászony és Munkács határában 570 hold a gabona és 490 hold a szőlőkultúra, ami azt jelenti, hogy a bor, illetve búzatermő terület aránya 1 : 1,1-hez! A mezővárosiak többsége a bortermelés irányába specializálódott s ezzel párhuzamosan ide tömörült a szőlőművelő gazdagparasztok zöme is. Szemben a megye többi 76 helységével a 4 mezőváros rendkívül plasztikus példáját nyújtja a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás és a szőlőművelésre való specializálódás folyamatának.

A termelőeszközöktől megfosztott, illetve földdel már alig rendelkező paraszti csoportok elemzése a következő eredményt adja :

földnélküli zsellér	443[6]
földnélküli méhész	15
„pauper"	42[7]
mercennarius, servitor	6
	506

Figyelembe véve bizonyos helyesbítéseket (lásd a lábjegyzeteket), továbbá a minimális parcellára szorult zselléreket, akik egyedül gazdaságuk jövedelméből már nem tudnak megélni s így napszám vállalására vagy más kereseti forrás felkutatására kényszerülnek, megoszlásuk a következőképpen alakul :

földnélküli	411
földnélküli méhész	38
„pauper"	39
mercennarius, servitor	6
szántóművelő, fél hold alatt	259
szőlőművelő, 100 nszl alatt	33
	786

Így a napszámra utalt csoport az össznépesség 22,3 %-ára rúg! Ezen a rendkívül gazdag bortermő vidéken, ahol a gazdagparaszti tömörülés és felhalmozás ritka élességű példáival találkozunk, a jobbágyság csaknem egynegyede földjét veszített, elszegényedett s napszámra szorult parasztokból kerül ki. Plasztikusan s világosan rajzolódik elénk a fejlődés mindkét oldala : a gazdagparaszti felhalmozás és a földnélküliek (napszámos réteg) egyidejű növekedése.

[5] 4015 gl gabona és 4694 hl bor + 208 hl bor a szatmári extraneusok kezén.

[6] Közülük 32-nek méhese van, sőt 10-en 115 kas méhvel rendelkeznek. Ezeket, mint áruméz-termelő gazdákat, nem sorolhatjuk a földnélküli méhészek csoportjához, mert jövedelmük alapján a zsellérek és néhány esetben a pauperek rétegéhez számíthatók. 10 kas méh átlagosan 50—60 liter mézet ad, ami kb. 500—600 liter búza árával egyenlő, azaz 1 hold szántó egy évi hozamának értékével (jótermésű évben!). Ezt bizonyítja az adózási kulcs összehasonlítása is. 10 méhkas adója 20 dénár, de 1 hold szántó tizedének értéke (0,7—1 gl búza) kb. ugyanannyi. — A többi méhkassal rendelkező földnélkülit (chd!) a (földnélküli) méhészekhez soroljuk.

[7] A „pauper" meghatározás jelen esetben olyanokat jelöl, akiknek nincs termelőeszközük (földjük), mégsem soroljuk őket a földnélküliekhez. Talán azért, mert csak időlegesen estek ki a földes jobbágyok sorából (természeti csapás, állatállományuk elveszítése stb.). Mindenesetre az adóösszeírás évében ezek a pauperek ténylegesen természetnélkülinek azaz földnélkülinek számítanak. — Egyiküknek mintegy 100 négyszögöles, másikuknak egy holdnál nagyobb szőleje van. Egy további pauper, mint méhes-gazda szerepel. Ezeket a bortermelőkhöz, illetve a méhészekhez soroltuk.

A méhészet jelentőségét és hatását a társadalmi rétegeződésre általában elég nehéz meghatározni. A beregi tizedlajstrom részletessége viszont lehetővé teszi a kérdés tisztázását legalább egy megye viszonylatában. Összesen 336 jobbágygazdaságban foglalkoznak méhészettel, azaz a népesség 9,5%-a termel mézet. Átlagosan 2 jobbágyportára jut 1 kas méh, ami rendkívül alacsony arány. A méhes-gazdák és a kaptár-állomány megoszlása :

49	földnélküli méhész	325 kas	—	19,5%
40	zsellér „	212 „	—	12,7%
85	pauper „	443 „	—	26,5%
73	féltelkes „	383 „	—	22,9%
49	gazdagparaszt „	307 „	—	18,4%
		1670 kas		

Valamennyi jobbágyrétegben találunk méztermelő parasztokat. A kasállomány társadalmi megoszlása eléggé egyenletes. Kiindulva a 8350 kg-os évi összetermésből, azt tapasztaljuk, hogy 1 méhészre átlagosan 25 kg méz jut (kb 5 kas hozama). Ez a mennyiség semmi esetre sem olyan magas, hogy akárcsak egy részét is, rendszeresen piacra kerülő árunak tekinthetnénk. Eladásra, piacra jutó mézet csak azoktól a gazdáktól várhatunk, akiknek legalább 9—10 kas méhük van, legkevesebb évi 50—60 kg-os terméshozammal. Az ilyen árutermelő méhészek differenciálódása a következő :

18	földnélküli méhész	185	kas
10	zsellér „	107	„
17	pauper „	211	„
14	féltelkes „	140	„
15	gazdagparaszt „	306	„
		949	kas

Míg az árutermelő méhészeknél 1 méhesre 13 kas azaz 65—70 kg méz esik, addig a többieknél 1 méhesre csupán 2,7 kas azaz 12—15 kg méz jut. Az árutermelők kb. 50 mázsás összetermésének legalább a felét piacra kerülő árunak vehetjük. Ez a mennyiség a kereskedelmi forgalomba jutó méz minimális volumenének tekinthető. Gyakran ugyanis a saját szükségletet fedező részt is eladták, különösen az arra kényszerülő földnélküli s zsellér méhészek.

Összegezve, a jobbágyság kis része foglalkozik csak méhészettel és a termelt méz, a népességhez viszonyítva, elég kevés. Nagy többségük alig produkál többet saját fogyasztásánál. Árutermelő csoportjuk (a méhészek 22%-a), a kasállomány több mint 57%-át tartja birtokában. A rendszeresen piacra kerülő méz mennyiségét legalább évi 25 mázsára kell becsülnünk, ami a termés közel 30 %-át jelenti.

Az extraneus birtoklás elemzésénél abban a kedvező helyzetben vagyunk, hogy minden egyes esetben ismerjük az extraneus gazdák otthoni, saját falubeli helyzetét is. Összesen 673 jobbágynak (a népesség 19,1%-a) van extraneus szőlője, de ha csupán a bortermelőket vesszük számításba, hiszen az extraneus föld teljes egészében szőlő, akkor az idegenben birtokos parasztok aránya eléri a 47%-ot. Kilenc szőlőhegyen 43 falu jobbágyai sorakoznak az extraneus listákon. 47%-os csoportjukra a szőlőkultúra kb. 44%-a esik (422 hold). Csoportjuk két részre oszlik : egyrészt azokra (344 gazdaság), akiknek extraneus földjükön kívül szántójuk, szőlőjük van, másrészt azokra

(329 gazdaság) akiknek az extraneus parcellán kívül semmijük sincs. Megoszlásuk a következő :

extraneus jobbágyok	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
„gazdag" extraneusok	28	78	140	98
csupán extraneus földdel	98	97	83	51

Vagyis azok között, akiknek az extraneus parcellán kívül is van földjük, sokkal több féltelkes és gazdagparaszt akad. A több tagból álló borgazdaságok gyakran ugyanazon a szőlőhegyen terülnek el, de sokszor előfordul, hogy ugyanannak a jobbágynak egymástól 40—50 km távolságra eső promontoriumon is van szőlője.

Összegezve, a legtöbb extraneust Nagy-Muzsaj, Kászony és Beregszász-Ardó promontoriumain találjuk. A bortermelők közel fele egyben extraneus gazda, és a szőlőkultúra jó kétötöde extraneus szőlőkre esik.

II. IDŐMETSZET.

Borsod m. Miskolc és Varbóvölgye (Miskolc et Warboweolgye) dt. 1576. gabona + *bor* dzsjk.
Mohi-Daróc (Mohy-Darocz) dt. 1576—1577. gabona + *bor* dzsjk.
Kaza dt. 1576. gabona + *bor* dzsjk.
Arló dt. 1576. gabona + *bor* dzsjk.
Kis-Borsod dt. 1577. gabona + *bor* dzsjk.
Mezőkövesd opp. 1577—1578. gabona + *bor* dzsjk.
Borsod m. (Kys-Borsod, Arlo, Kaza et Varbo Weolgeo, Mohy et Miskolcz dt.) 1576. juh dzsjk.

Heves m. Pata (Patha) dt. 1578. gabona + *bor* dzsjk.
Pásztó-Debrő (Paztho-Debreo) dt. 1576. gabona + *bor*, Tihamér (Tyhemer) 1580. *bor*, Tárkány (Tharkany) 1578—1581. gabona + *bor* dzsjk.
Nagy-Heves (Nagy-Hewes) dt. 1576. gabona dzsjk.[1]
Kis-Heves (Kis-Hewes) dt. 1576. gabona dzsjk.[2]
Eger és Szőlőske (Agria et Zeoloske) civitas. 1576—1577. gabona + *bor* dzsjk.
Felnémet és Cegléd (Felnemeth et Cegled) opp. 1576—1577. gabona + *bor* dzsjk.
Nagy-Tállya (Nagy-Tallya) opp. 1576—1577. gabona + *bor* dzsjk.
Maklár opp. 1576. gabona + *bor* dzsjk.[3]
Heves m. (Paztho, Pata, Debreo, Kys-Hewes et Nagy-Hewes dt.) 1576. juh dzsjk.

Bereg m. Kászony és Vári (Katon et Vaary) dt. 1577. gabona + *bor* dzsjk.
Ratio vinorum in Dominio arcis Munkach . . 1571.

Bihar m. Szalácsi és Margitta (Zalachy et Margitha) dt. 1596. gabona + *bor* dzsjk.
Érmelléke dt. 1570. gabona dzsjk.

Közép-Szolnok m. Zilah dt. 1569. gabona dzsjk.
Sződemeter és Szentkirály (Szeődemeter et Szenkyrall) dt 1570. gabona dzsjk.

[1] Feldolgozását lásd az V. időmetszet anyagában.
[2] Mind a forrás-közlést, mind a feldolgozást lásd az V. időmetszet anyagában.

Miskolc és Varbóvölgye (Miskolc et Warboweolgye) **districtus** (Borosd m.)

1576. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima à 30 manipulus. B 979. A bormérték helységenként jelölve, egri köböl, illetve kassai köböl. B 980. A szőlőművelésre vonatkozó adatok a miskolci bor dzsjk-en kívül: Vamos-Boldva 1576. évi bor dzsjk-e (B 979), Sayo Kerezthur 1576. évi bor dzsjk-e (B 980), Saio Zenth Peter 1576. évi bor dzsjk-e (B 980), Warbo-Kaza dt. 1576. évi bor dzsjk-e (B 980) és Nyek-Mali 1576. évi bor dzsjk-e (B 980) alapján.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. SAIO ZENTH PETER (iudex; bormérték: cb csv)			
4-05	10-16	42	*180* (iudex)
6	10-15	42-10	10-24 + *143,2*
5-15	24	8 + *73*	4-05 + *118,2*
8-07	16	10-15 + *62,3*	10-06 + *236*
2-15	24-10	11 + *51*	9-20 + *111*
1	16	2-15 + *40*	5+ *159*
4-05	10-21	21-27 + *49,5*	4-27 + *81*
7-09	12-23 + *11*	21-10 + *56,5*	2-15 + *161,5*
9	10 + *12*	17-20 + *66,5*	21-18 + *268*
3-15	2-10 + *37*	21-15 + *45,5*	14-30 + *102*
5-07	3-07 + *31*	9 + *42,1*	8-15 + *86*
5-07	1 + *36,2*	4-18 + *63,3*	36-18 + *104*
3-15	13 + *32,5*	7-08 + *60*	28-12 + *198,7*
4-26 + *8*	3-15 + *28*	9-06 + *41,5*	27-10 + *169*
9-03 + *3*	4 + *24,1* + *9*	6-10 + *50*	37-20 + *148,2*
5 + *15,5*	3-10 + *34*	25-15 + *19* + *31*	39-16 + *244*
3 + *4*	3-15 + *39*	31-19 + *64*	31 + *80,5*
chd : 6!	21-09 + *28,2*	30-25 + *45*	31-25 + *107,5*
	4-15 + *26,5*	37 + *9,6*	40-10 + *199*
	12 + *25*	13 + *47,5*	60-30 + *390*
	6 + *21*	7-33 + *24,5* + *33*	53-26 + *15*
	3-15 + *27,5*		
		Szőlőművelők	
12,8	*33,5*	*63,2*	*83*
7	*30,5*	*68,5*	*81*
10,5	*33*	*53,6*	*166,3*
5,6	*28*	*59,5*	*100*
8	*21,5*	*66*	*123*
15	*37,1*	*39,5*	*165*
8	*31*	*63*	*135*
13	*22,5*	*60*	*160*
13	*29*	*48*	*114*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
18	30	66	78,5
13	38	72,6	97
5	21	53,5	244,2
11	21	45	82
6,7	28	58,5	85
2	31	48	101
19,5	26	63	166,4
10	22	48	93,2
6,2	34	39	97,9
17	20	60	207
6	30	54	105
6	29,5	43	78
11	31,6	39	84,1
12,5	28,2	53,5	134,2
19	30	66,5	162,2
5	36	44,5	168,8
10	21	76,6	111,2
15,3	21	72,6	96
11,9	31	42	201
2	33	64	86,4
14,5	20	39,2	123
2	35,7	69,4	203
15	20,1	57,4	
9,2	38	55,5	
10	37	72	
6	22,5	64	
1	20	72	
9	31,1	39,5	
14,7	27	44,5	
4	24	54	
6,1	21,1	64	
7	30,5	67,3	
5,5	20	40,5	
5,5	31,2	40	
4	21,2	45,5	
15	33,3	47	
7,6	30	66	
11	32,5	43,5	
11	25	40,5	
2,5	34	69	
18,2		60	
17		49,5	
8,2		53,5	
16,5		66	
5		54	
		45,4	
		60,6	
		67	
		39,1	
		71	
		42,5	
		74	
		40,6	
		39	
		53,5	
		42	
		52,7	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2. ZOLGHA (iudex ; bormérték : cb csv, K = extraneus szőlő Sajó-Keresztúr határában)			
5-24	12-18	29-07 + *57(K)*	—
6	15-26	38-10 + *57(K)*	
4-24	17-20	2-08 + *39(K)*	
4	17-15		
5-15	18		
2-15	16-30		
2-10	16		
1-15	13-18 + *27(K)*		
7-09 + *14(K)*	6-18 + *34(J)*		
	Szőlőművelők		
18(K)	*38(K)*		
18(K)			
3. BERENTE. (iudex ; bormérték : cb agr)			
4	10	43	11 + *56,5*
3	15-16	10 + *34*	12 + *73*
8	10	2-18 + *24*	
6	9-10 + *20,7*	18-07 + *25*	
4-10	18 + *17*	24-08 + *38*	
2-11			
3			
4			
1-15 + *10*			
7 + *5,7*			
	Szőlőművelők (a szőlőkultúra 42%-a — 726,6 cb agr — ismeretlen extraneusok kezén)		
5	*14*	*36,7*	*51,7*
8,3	*15,7*	*36,7*	*51,7*
6,7	*19*	*28,3*	*76*
7	*13,3*	*35*	*49*
9	*18*	*29*	
8		*26,5*	
3,7			
3,7			
2,3			
4. RADISCHYAN (iudex ; bormérték : cb agr)			
7-15 + *7,3*	16-16	12-15 + *36,3*	22-09 + *51*
	8 + 14	9-29 + *30*	27-10 + *42,7*
	4 + *13,7*	31-15 + *36*	29-25 + *48*
	3-08 + *21*	38-30 + *38*	26-20 + *45,7*
	14 + *20,3*		47-10 + *47*
	15 + *11,3*		51-20 + *41*
	4-15 + *21,7*		
	3 + *15*		
	16-10 + *17,7*		
	Szőlőművelők		
6,7	*17,3*	*20,5*	—
6,3	*17,7*	*23,3*	
5			
4			
5			
3,3			
4			
3			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5. P A R A Z N Y A (iudex ; bormérték : cb agr)			
1-20	10	1-15 + *32*	9 + *53,3*
4	24-15 + *19*	10-09 + *26*	44 + *56,7*
3	11-10 + *8,7*	3 + *26,7*	
4-09 + *8,7*	8 + *17,7*	35 + *17,7*	
7 + *10,7*			
5-10 + *5,3*			
	Szőlőművelők		
9,7	*12,7*	*29*	—
5,7			
9			
6,7			
1			
2,7			
6. L A Z L O F A L W A (iudex ; bormérték : cb agr)			
4	17	14 + *29*	56
4-10		3-10 + *24*	
4-08 + *10,7*		9-10 + *38,3*	
3 + *13,3*		17-10 + *21,3*	
2-15 + *13,3*			
	Szőlőművelők (a szőlőkultúra 64%-a — 454,4 cb agr — ismeretlen extraneusok kezén)		
5	*15*	—	*48*
9	*13*		
8,7			
2,7			
1			
1			
7. W A R B O (iudex ; bormérték : cb agr)			
4	11-20	33	4 + *47,7*
5-10	13-10	6 + *28*	13 + *60*
5	17	12-09 + *28*	71-20 + *37*
6	21-10	19-20 + *21,3*	64-10 + *40*
1-20	10	3-10 + *32*	
3 + *7*	10-10 + *14*	18-10 + *27*	
6-10 + *11,3*	2 + *21,3*	30 + *11,7*	
4 + *12,3*	14-10 + *5,3*	32 + *22,7*	
5 + *11,7*	2-10 + *16*	45-10 + *11,3*	
	21-10 + *12,3*	27-20 + *37*	
	3-10 + *17,3*	26-11 + *33,3*	
	11-09 + *12*	32-10 + *28,7*	
	14-20 + *12,7*		
	5-10 + *18*		
	3 + *16,7*		
	12 + *16*		
	24 + *17*		
	Szőlőművelők		
5,7	*13,3*	*28*	—
5,7	*11,7*	*34,7*	
6,3	*11,3*	*28,7*	
5	*19*	*24,3*	
6	*14,7*	*21*	
5,3	*15,7*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7,5	*12,3*	—	—
7,3	*15,3*		
2,5	*12,7*		
1,7	*11,3*		
	15,7		
	14,3		
	18		
	12,3		
	19		
8. L U D N A (iudex ; bormérték : cb agr)			
7	11-10 + *14,3*	9-20 + *26,7*	8-19 + *42,5*
6 + *8,7*	10 + *10*	24-09 + *23,7*	23-11 + *48*
	4-10 + *16*	41,10 + *19,7*	87 + *8*
	8 + *18,7*		53 + *12,6*
	19 + *18,7*		3 + *47*
			8 + *42,5*
	Szőlőművelők (a szőlőkultúra 30%-a — 187,5 cb agr — ismeretlen extraneusok kezén)		
8,7	*10,7*	—	—
8	*14,3*		
8,5	*16*		
	14,3		
9. K A N D O (iudex ; bormérték : cb agr)			
8	5-10 + *20*	28	45 + *80*
9	5 + *14,3*	15 + *21*	
7			
2 + *11*			
		Szőlőművelők	
7,3	*16*	*26*	*41*
5,3	*19*	*32*	
	17	*21*	
	12	*28*	
	12	*24*	
	11	*25*	
10. K A P O L N A (iudex)			
6-10	11	27-10	—
1-10	12-12	49	
4	16-20		
7-10	13		
3	16-15		
8-11	15-20		
8-11			
1-12			
3			
3-10			
4-11			
6			
3			
3			
5			
9			
11. D I O S G E O R (iudex ; bormérték : cb agr)			
9-10	17-10	29	2-08 + *66*
5-10	15	26-10	4 + *53,8*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7-10	12	42	45 + *71*
1	16-10	3-10 + *32,5*	67 + *27,3*
2-20	16	14 + *34*	50 + *9*
3-09	10-20	18 + *37*	
4-20	10-18	5 + *38*	
5	12-11	1-20 + *26*	
5-07	22-07	46-20 + *10,3*	
3-06	12-10 + *16*	36-10 + *35*	
3-10 + *12*	24 + *14*	42-09 + *25,3*	
5 + *12,5*	11-10 + *10,6*	34 + *9*	
5-20 + *10,3*	6-20 + *17*	*38* iudex	
5 + *2*	3-10 + *18,5*		
3-08 + *9*	5 + *21*		
3-10 + *11*	14 + *16*		
2 + *4,2*	6-15 + *16*		
2-20 + *10,5*	15-20 + *24*		
4 + *13*			
8-15 + *4,7*			
	Szőlőművelők		
4,3	*19,5*	*29*	*53*
2	*18,3*	*29,5*	*53,3*
2	*16*	*25,3*	*60,3*
1,5	*16,7*	*26,5*	*43*
4,3	*16*	*21,3*	*48*
2-11	*13*	*32*	*56*
3,5	*20*	*38*	*43*
6	*10,5*	*21,3*	*41*
3,7	*11,8*	*32*	
8,7	*11,8*	*21,3*	
7,7	*16,5*	*22*	
2	*16*	*26*	
5,3	*14,5*	*24*	
5,3	*16*	*22,5*	
6,5	*16*	*22,3*	
9,5	*14*	*32*	
7,3	*12*	*36*	
8,7	*18*	*21,3*	
6,3	*16,5*	*23,3*	
6,5	*16*	*35,4*	
7,5	*16*	*21*	
10	*18,5*	*24,5*	
1	*17*	*23,3*	
3,7	*11,5*	*20,3*	
6,5	*11*	*21,3*	
2,8	*20*	*37,3*	
1	*11*	*32*	
4	*19*	*32*	
5,3	*14,5*	*25,3*	
6,4	*11,5*	*37*	
1	*15,3*	*30*	
8,5	*15*	*28,3*	
8,5	*14,3*	*39*	
5,3	*16*	*26*	
7,5	*16*	*21,4*	
10	*10,5*	*38*	
6,4	*17,3*	*35*	
5,5	*12*	*28*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2	*16*	*20,7*	—
8	*11*	*22,3*	
5,5	*10,3*	*30,9*	
7,4	*17*	*23*	
8		*32*	
6,4		*21*	
3,5		*23,3*	
7			
6,7			
4,5			
5,5			

12. SAYO KEREZTHUR (iudex; bormérték: cb csv)

7	14	35	55
5	10	34	14-10 + *84*
4	1-15 + *30*	36-15	21 + *80*
3-10	13-10 + *30*	35-18	6 + *86*
2-20	13-20 + *14*	22 + *57*	14 + *92*
3 + *27*	22 + *31*	22 + *75*	21-10 + *105*
3 + *12*	18 + *5*	4-20 + *50*	12 + *115*
3 + *10*	4 + *31*	20-20 + *67*	34 + *80*
2 + *20*	24 + *24*	2-18 + *51*	46 + *10* + *160*
	12-10 + *35*	17 + *70*	48 + *123*
	4 + *32*	24 + *72*	48 + *100*
	14 + *10*	7 + *50*	33 + *82*
	20 + *16*	3 + *55*	49-10 + *106*
	12 + *21*	21 + *56*	44 + *150*
		4 + *73*	42 + *120*
		20 + *65*	39 + *94*
		45 + *32*	38 + *83*
		26 + *27*	
		29 + *71*	
		45 + *72*	
		44 + *31*	
		25 + *64*	
		39 + *42*	

Szőlőművelők (a szőlőkultúra 39%-a — 3301,6 cb csv — ismeretlen extraneusok kezén)

6	*37*	*56*	*106*
10	*24*	*63*	*146*
14	*28*	*52*	*106*
9	*30*	*45*	*100*
10	*27*	*62*	
13	*21*	*40*	
12	*20*	*62*	
11	*27*	*40*	
5	*29*	*43*	
12	*20*	*66*	
19	*20*	*47*	
16	*32*	*71*	
9	*22*	*49*	
12	*36*	*64,5*	
17	*25*	*40*	
8	*20*	*54*	
13,5	*27*	*54*	
9	*36*	*40*	
9		*53*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
11	—	—	—
14			
4			
5,5			
9			
15			
15			

Extraneus szőlőművelők

de Szolga — lásd ott! — 9 gazdaság *302 cb* csv terméssel.
de Bábony — lásd ott! — 10 gazdaság *385 cb* csv terméssel.
de Bessenyő — lásd ott! — 10 gazdaság *274 cb* csv terméssel.
de Ecseg — lásd ott! — 4 gazdaság *117,5 cb* csv terméssel.
de Miskolc — lásd ott! — 52 gazdaság *1670,8 cb* csv terméssel.
de Felső-Zsolca — lásd ott! — 5 gazdaság *99,5 cb* csv terméssel.
de Boldva — lásd ott! — 1 gazdaság *27,5 cb* csv terméssel.
de Vámos — lásd ott! — 10 gazdaság *238,5 cb* csv terméssel.
de Pálfalva — lásd ott! — 1 gazdaság *28 cb* csv terméssel.

13. B A B O N (bormérték : cb agr, K = extraneus szőlő Sajó-Keresztúr határában, bormérték : cb csv)

5-09	16	27-20 + *7*	5 + *55,3*
8	12-10 + *23(K)*	9 + *40,3*	1-20 + *48,7*
5	20 + *24(K)*	7-19 + *63(K)*	
3-20	22 + *1,7*	19-09 + *32*	
3-29	17 + *15,3*	24 + *38*	
5-10			
2-20 + *6,3*			
1-10 + *20(K)*			
9-09 + *8,3*			
5 + *9(K)*			
5-20 + *8*			
4-10 + *10,7*			

Szőlőművelők (a szőlőkultúra 47%-a — 303,6 cb agr — ismeretlen extraneusok kezén)

8	*14,3*	*22,7*	—
3,7	*27(K)*	*22*	
12(K)	*26(K)*	*66(K)*	
15(K)			

14. B E S E N E O (iudex ; bormérték : cb agr, K = extraneus szőlő Sajó-Keresztúr határában, bormérték : cb csv)

4	24 + *28(K)*	27-06	—
6 + *10*	10 + *10,7*		

Szőlőművelők (a szőlőkultúra 88%-a — 743,6 cb agr — ismeretlen extraneusok kezén)

5,7	*10,7*	*25*	—
9,7	*24(K)*	*22,7*	
5	*27(K)*	*41(K)*	
2		*46(K)*	
14(K)		*74(K)* -iudex-	
3(K)			
8(K)			
9(K)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
15. E C H E G H (iudex; bormérték: cb csv, K = extraneus szőlő Sajó-Keresztúr határában)			
6	19-20	28	68
3-20	23-20	34	
	22-20	3 + *53(K)*	
		28 + *22,5(K)*	
		Szőlőművelők	
—	*20(K)*	—	—
	22(K)		
16. M A L I (iudex; bormérték: cb agr)			
3	10	31	57 + *80*
5-29	11	7-20 + *35*	
7	10	10-16 + *25*	
4	21	14-20 + *26*	
4	14 + *10*	5 + *23*	
3 + *3*	13 + *7*	19 + *21,7*	
6-10 + *10*	14 + *10*	24-10 + *25*	
6-09 + *8*	2-10 + *15*	28-20 + *40*	
	10-20 + *2*	35 + *28*	
	5 + *20*		
	22-16 + *13*		
	23-10 + *13*		
	Szőlőművelők (a szőlőkultúra 40%-a — 499,2 cb agr — ismeretlen extraneusok kezén)		
5	*20*	*23*	—
8	*11*	*30*	
10	*20*	*25*	
10	*11*	*28*	
10	*15*	*21*	
5	*20*		
6	*15*		
6	*15*		
4			
6			
10			
17. T H O K A Y utraque (iudex)			
3-20	12-07	25-15	—
3	13	30-10	
8-28	21-15	33	
9-15	24	31	
9	24		
9-15			
4			
7-15			
5-20			
18. D E T H A (iudex)			
9	11	38-14	67
	20	36-10	
	20-06	50	
	20-10	26	
	17	34-17	
		26	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
19. N Y E K (iudex ; bormérték : cb agr)			
9-18	10	42	58-26 + *25*
9	16	41-15	18-15 + *50*
4-15	19-15	19 + *26*	
4	13-15	21-15 + *40*	
4-12	14	42 + *5*	
4-15	13	34-15 + *20*	
1-04	16 + *5*	28 + *15*	
2	7-15 + *12*	37 + *15*	
4-15	3-07 + *20*	28 + *20*	
4-10	11-30 + *5*	25-10 + *20*	
2-15	17-15 + *8*	26 + *3*	
7-15 + *11*	16 + *20*		
2-20 + *7*	13-15 + *19*		
4-15 + *6*	6 + *20*		
6-10 + *5*	11 + *12*		
3-15 + *10*	12-15 + *10*		
3 + 5	24 + *10*		
8-07 + *10*	6 + *16*		
1 + *5*	10 + *3*		
6 + *7*	10-19 + *3*		
3-09 + *2*	9-10 + *11*		
2 + *10*	16 + *10*		
	10 + *12*		
	11-10 + *10*		
	11-20 + *15*		
	11 + *10*		
	17 + *5*		
	12 + *5*		
	21-11 + *7*		
	17 + *15*		
	11-16 + *17*		
Szőlőművelők (a szőlőkultúra 32%-a — 513,3 cb agr — ismeretlen extraneusok kezén)			
10,7	*20*	*38*	—
2	*14*	*24*	
3	*15*	*25*	
10	*15*	*25*	
6	*16*		
10	*15*		
8	*15*		
2	*12*		
3	*12*		
5	*12*		
5	*20*		
10	*15*		
6	*15*		
10	*15*		
5			
7			
5			
10			
3			
10			
7			
10			
3,7			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8	—	—	—
10			
1,7			
10			

20. C Z Y A B A. (iudex)

5	12	26-17	—
8	11	40	
8-28	12		
4	12-07		
7	15		
6-16	19-20		
9	16		
3-10	18-08		
4	18		
3	20		
4	20		
chd : 4!	19		
	17		
	17		

21. G E O R E O M B E O L (iudex; bormérték: cb csv)

ᴗ-10	15-10	21-23	105 + **1** + *64,2*
‹-16	12	34	
ᴗ	15	37-23 + *45*	
ₓ-10	13	5-26 + *40,5*	
‹-15	16-09	4-10 + *45*	
ᴗ-23	10-28 + *13*	19-03 + *63,5*	
ᴗ-23	18-09 + *7*		
ᴗ-15			
-15			
7-10			
5			
4hd : 3!			

c *Extraneus szőlőművelők*

19	*31,5*	*45*	*82*
8	*27*	*71,5*	*100*
18	*31,5*	*40,5*	*121*
12	*36*	*44,5*	*107*
3,5	*29*	*48*	*78*
8	*36*	*44*	*100*
13,5	*20*	*39*	*136*
9	*32*	*41*	*200*
11,5	*20*	*45*	*83*
13,5	*35*	*46*	*83*
12	*36,5*	*40*	*76,5*
4,5	*36*	*40*	*149,5*
5	*22,5*	*52*	*127*
5	*20*	*49,5*	*122,5*
13,5	*24*	*40*	*76,5*
19,5	*34*	*40*	*76,5*
18	*23*	*45*	*76,5*
16	*33*	*40,5*	*108*
11	*22*	*40*	*227*
13,5	*35*	*45*	*76,5*
13,5	*34*	*48*	*90*
5	*35*	*61,5*	*327*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	34	45	81
9,5	21	40	81
11	33	45	
10	28	67	
16	22,5	44	
9	32,5	55	
5	27	57	
11	31	69	
19	27	54	
5	36	54	
9	29	40,5	
1	27	45	
15	22,5	47	
2,5	33	54	
6	22,5	40,5	
3	33	45	
9	24	45	
2	36	54	
18	26	72	
19,5	20	40,5	
11,5	36	49,5	
4	20	40,5	
18	27	46	
18	36	40,5	
3	27	45	
3	22,5	63	
8	20	49,5	
13,5	21	45	
7	32	45	
13	22	47	
13	36	45	
19	30	54	
6	22,5	40,5	
18	36	45	
18	27	54	
9	27	58,5	
13,5	26	45	
18	27	63	
11	36	45	
13	36	63	
12	22,5	47	
13	27	72	
4,5	36	63	
11	36	63,5	
14,5	22,5	62	
1	36	54	
16	27	54	
9	27	45	
9	22,5	45	
9	27		
12	31,5		
7	36		
2,5	36		
3	36		
6,5	26		
4,5	20,5		
9	22,5		
18	36		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9	*36*	—	—
18	*27*		
14	*31,5*		
8	*27*		
7	*27*		
4,5	*36*		
9	*36*		
9	*27*		
13	*22,5*		
13,5	*27*		
13	*22,5*		
3	*31,5*		
18	*27*		
5	*36*		
18	*22,5*		
5	*22,5*		
5	*22,5*		
9	*27*		
9	*27*		
9,5	*26*		
13,5	*27*		
5	*22*		
18	*21*		
13,5			
13,5			
14			
10			
18			
13,5			
16			
5			
18			
3			
5			
9			
13,5			
14,5			
13,5			
7			
16			
4			
2			
18			
9			
9			
18			
5,5			
18			
18			
16			
4,5			
13			
18			
12			
9			
16			
18			
18			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
16	—	—	—
18			
10			
17			
3,5			
6			
16			
8			
9			
5			
14			
18			
4,5			
13,5			
4			
15			
18			
18			
4,5			
18			
18			
15			
4			
8			
6			
12			

22. SZYRMA (iudex)

chd : 5 !	10-15 14-15	—	62-10

2

3. MYSKOLCZ (iudex ; bormérték : cb agr, K = extraneus szőlő Sajó-Keresztúr határában, bormérték : cb csv)

5	9-29	44-27	53
7-08	24-07	26-10	19-10 + *24* + *56(K)*
4-27	16-10	39-16	15 + *25,5* + *23*
4	11	32	13 + *45,4*
6-20	15	28	12 + *45*
6-09	20	26-15	4 + *47,4*
6-19	16	8 + *29,4* + *2*	35-10 + *54,2*
4	17	12 + *38,4*	28 + *50,3*
4	13	15 + *28,3*	29 + *79(K)*
4	12	29-26 + *21,3*	12 + *42,7*
4-15	20	34 + *23*	25-20 + *104(K)*
8-14	22	32 + *20,8*	12 + *73*
3-19	21-09	40 + *11*	12 + *60,4*
6-06	14	8-16 + *2* + *45*	6 + *15,4* + *31*
2	12	8 + *25,7*	30 + *30,4* + *41(K)*
5-10	14	5-23 + *38,4*	
1	11	5 + *26,5*	
2-20	10-20	9-20 + *23*	
5-18	16	20 + *24*	
4-17	10	3-10 + *10,7* + *10,6* + *30(K)*	
5	22-18		
4	10	2 + *23,3*	
4-20	18-20	7 + *21,3*	
5	12-18	1 + *28,2*	
3	10	14 + *27,5* + *19*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8	20	28 + *11,5*	—
8	22	34-10 + *12*	
6-07	21	36 + *26*	
7	24	46 + *6,3*	
5-20	13	19 + *27,7*	
3	12	9 + *32*	
9	22-10	10 + *5,3* + *46(K)*	
8	11	1 + *45(K)*	
4	15	8 + *27,5*	
4	10-15	6 + *26,2*	
3-20	13-08	12 + *30*	
3-10	4-24 + *18,2*	14 + *32*	
6	11-15 + *5*	32 + *11,7*	
6	11-28 + *6,4*	32 + *30,5*	
4	14 + *14,5* + *6*	9 + *45(K)*	
3-10	19-08 + *24,5*	26 + *26,3*	
2-15	11 + *11* + *2*	28 + *5,3*	
7-10	19-10 + *15*	28 + *17,3*	
7	24-06 + *8*	34 + *21*	
6-20	22-20 + *10,6*		
6-20	13 + *5,3*		
3-09	11 + *8,5*		
4-10	10 + *2*		
3-20	19 + *16*		
4	3 + *33(K)*		
8-20	12 + *22,8*		
6	13 + *9,4*		
5-10	6 + *16*		
7-10	11-08 + *19*		
7-20	2 + *18*		
8-10	4-10 + *22,5*		
3	13 + *3*		
4-20	10 + *8*		
4	14 + *7,5*		
4-20 + *6,4*	12 + *6*		
5 + *5,3*	17 + *11*		
4 + *5,3*	14 + *13,4*		
1-27 + *2,8*	21 + *3*		
1-10 + *5,4*	12 + *18*		
8 + *10,5*	16 + *12,5*		
5 + *14*	9 + *13*		
3-18 + *12*	15 + *13,4*		
5-10 + *2*	21 + *5,2*		
2-20 + *9,5*	21 + *0,5* + *0,7*		
8-08 + *2*	11-20 + *5* + *10,7*		
7-15 + *4,3*	20 + *12,3*		
8 + *1* + *4,7*	20 + *4*		
2-10 + *10,7*	18 + *1,5*		
4 + *3,5*	6-18 + *16*		
7 + *4,5* + *6*	3-16 + *22,5*		
4 + *2,5*	10-15 + *17* + *5(K)*		
4 + *4,7*	8 + *16*		
3 + *1*	10-15 + *6*		
7-20 + *1,5*	7-10 + *8* + *14(K)*		
3 + *2,7*	17-20 + *2,4*		
2 + *4*	12 + *11,3*		
4 + *10*	6-05 + *16*		
3-09 + *1,3*	10 + *16*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3-14 + *13*	10 + *11(K)*	—	—
3 + *1,5*	11-15 + *12*		
6 + *8*	2-20 + *20,5*		
7 + *9*	6-16 + *13,3*		
3-14 + *5,3*	14 + *7*		
2-14 + *7,4*	23 + *2,6*		
9-14 + *3*	3 + *18,5*		
3-20 + *9*	23 + *9*		
7-15 + *1*			
3 + *3*			
3 + *6*			
5 + *2,3*			
3-20 + *10*			
3 + *1,4*			
8-10 + *8,5*			
7-15 + *6,4*			
		Szőlőművelők	
2,7	*13,4*	*36,3*	*49,1*
8	*16,6*	*24*	*42,2*
10	*14,4*	*26,2*	*41,5*
5,3	*16,1*	*29,3*	*41*
5,3	*12,2*	*22,9*	*60,3*
6,2	*17,1*	*24*	*42*
2,3	*12,2*	*20,2*	*37*
6,4	*11,1*	*29,9*	*113*
2,5	*12,1*	*22,4*	*131*
6,2	*12,2*	*30,4*	*93,3*
10,2	*11,2*	*32*	*143,5*
0,3	*19,7*	*27*	*77*
5,4	*15,4*	*26,7*	*43*
10	*15,9*	*23,4*	*100(K)*
8	*17*	*26,7*	
5,2	*19,5*	*30,3*	
7	*16*	*26,7*	
2	*16,3*	*30,3*	
2,3	*11*	*34,3*	
5,7	*22*	*32*	
5,5	*20,3*	*23,4*	
8	*14,4*	*38*	
6	*11,5*	*32*	
8,7	*11,5*	*24*	
0,7	*11,4*	*21,3*	
1,7	*14*	*29*	
8	*11*	*21,5*	
2,8	*18,8*	*21,3*	
6,4	*11,4*	*24*	
6,4	*16*	*21,3*	
4	*17*	*25,3*	
3,3	*10,7*	*29,3*	
2	*18*	*23,4*	
4,3	*11*	*21,3*	
10	*10,7*	*26*	
5	*11*	*21,3*	
5,3	*12,1*	*26,3*	
2	*16*	*27,4*	
10	*17*	*20,3*	
8,8	*13,8*	*33*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4,3	10,7	21	—
1,5	12,3	20	
1	13,3	20	
4	12,3	32	
2,7	19	25	
3,3	13,3	21,4	
10	19	34	
8,5	16	33,7	
5,3	16,3	24	
2,7	15	28	
3	12,3	26	
2,9	13,4	21	
6	18	31	
0,5	17	31	
1,4	18	21	
9	14	42 (K)	
9	11,8	40 (K)	
5,3	12,4	69 (K)	
9,5	13,4	53 (K)	
8,8	14,4	51 (K)	
4,3	13,4		
5,7	11,3		
2	11		
2,7	13,3		
4	14,3		
7	14		
5,8	11		
5,3	11,3		
4,5	11		
7,4	16		
5,8	17		
9	10,7		
5,3	18		
5,3	13		
4,3	18		
2,7	15		
6,3	13,4		
10	14,4		
9	18		
5,3	13,3		
1	12		
5,3	18		
6,8	10,7		
4,3	13,4		
5,3	11,7		
10	30 (K)		
3	32 (K)		
6,4	21,3 (K)		
6,3	20 (K)		
6,4	24 (K)		
0,5	30 (K)		
4	25 (K)		
2,7	35 (K)		
6,5	32 (K)		
4	20 (K)		
1,3	33,3 (K)		
6,7	28 (K)		
6,1	33,3 (K)		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5,3	28 (K)	—	—
9,4	33,3 (K)		
10	27 (K)		
6,4	25 (K)		
5,7	27 (K)		
8	27 (K)		
9	22 (K)		
4,3	23,3 (K)		
3	31,3 (K)		
4,3	30 (K)		
3	23 (K)		
1,7	33 (K)		
4,3	27 (K)		
2,4			
1			
5,3			
10			
2			
9,5			
8			
1,3			
1,5			
2,7			
7,3			
6			
0,8			
2			
2			
4			
0,5			
6,3			
2			
0,8			
4,7			
5,3			
1			
3,3			
3,4			
5			
2			
2,4			
3			
4,3			
5,3			
9			
2,7			
7			
6,4			
2			
4,5			
2,1			
7			
1			
5			
8			
1			
4,3			
3			
2,3			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5,4	—	—	—
4,7			
2,7			
7			
12(K)			
7			
2,7			
5,4			
0,8			
2			
9			
2,7			
5,3			
1,4			
6,4			
4,3			
1			
5,3			
2,4			
2,4			
7			
4			
7,5			
4			
2,7			
7,7			
3			
1			
1			
8			
7,5			
6,3			
8,3			
1,3			
10			
17(K)			
12(K)			
6(K)			
13(K)			
6(K)			
10(K)			
7(K)			
24. A L S O S O L C Z A (iudex)			
8	14-19	25-15	50-26
2	12-15	27	52
	14	39	55-08
	19-05	46	
	24-03	45-24	
	19-16	34	
	20	28-15	
	18-17		
25. N O L A Y (iudex)			
6	13	47	53-13
5	19-15	41-15	
3-15	19	38	
8-15		48	
3-15		45	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
26. PETRI (iudex)			
5-15 9-20	12-15 16 19-20	—	—
27. KORHI (iudex)			
6-18 2 chd : 4!	—	—	—
28. FELSEO SOLCZA (iudex ; K = extraneus szőlő Sajó-Keresztúr határában, bormérték : cb csv)			
5-05 7 9 7 9 8 8-15 3-11 3 7-16 3-10 8-15 3-12 6-15 3 8-15 8-09 3 8-15 8 3-10 3-11 6-10 3-26 4-23	13 12 13-15 10 12 16 14-15 12 13-12 15 10-15 13 13-15 14-12 18-15 20-15 22-15 22-15 21-15 10 16-15 10-06 15-23 12-10	30-07 43-20 50 35-15 47-15 35 28 47-25 27 26-23 33-15 34 25 41-14 + *24(K)* 39 + *22(K)*	66 94 62 80
	Szőlőművelők		
12(K) *16,5(K)*	*25(K)*	—	—
29—30. BOLDWA cum ABOD (iudex ; bormérték : cb agr, K = extraneus szőlő Sajó-Keresztúr határában, bormérték : cb csv)			
6-15 3-15 1-15 1-15 3 9 3 6 2-15 8-28 8-12 9 3-10 7-23	12-15 23-15 11 16 24-15 16-13 24-15 2 + *20* 12-27 + *12,7* 12 + *13,3* 22-11 + *1* 16 + *20* 20-27 + *13,3* 14 + *20*	41-10 43 28-15 + *21,3* 41 + *33,3* 26 + *25* 43-25 + *35* 33 + *11,7* 28 + *20* 41 + *25* 34-15 + *16,7* 30 + *20* 30 + *16,7* 31 + *25* 10 + *35*	51-15 54 + 10 56-15 + *25* 60 + *33,3* 63-15 + *53,3* 40 + *41,7*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4	10 + *5*	18-20 + *25*	—
4-09	19-15 + *20*	20 + *25*	
2-08	16 + *25*		
1-10 + *10,8*	4 + *13,3*		
1-15 + *1,5*	4-15 + *15*		
3 + *2,8*	18 + *20*		
2 + *13,3*	20-15 + *15*		
8 + *6,7*	2 + *16,7*		
4 + *8,3*	7 + *16,7*		
8 + *5*	12-15 + *15*		
7-15 + *10*	12-15 + *8,3*		
1 + *5*	22 + *8,3*		
9-27 + *8,3*	6-15 + *15*		
7-15 + *1,7*	20 + *3,3*		
	19-20 + *5*		
	16 + *1,3*		
	10 + *8,3*		
	8 + *20*		
	17-15 + *3,3*		
	21-15 + *33,3*		
	4-10 + *16,7*		
	Szőlőművelők		
10	*20*	*33,3*	—
1,7	*16,7*		
8,3	*15*		
9,2	*16,7*		
	13,3		
	15		
	16,7		
	20		
	27,5(K)		

31. VAMOS (iudex; bormérték: cb agr, K = extraneus szőlő Sajó-Keresztúr határában, bormérték: cb csv)

4	17-24	27	54
5-06	10	40	54
8	15-15	46 + *8*	54 + *8*
4-20 + *2,7*	12-15	31 + *10,7*	57-15 + *13,3*
5-26 + *8*	13	45-25 + *19,7* + *22*	64-15 + *45(K)*
7 + *9,1*	10-28	48 + *5,3*	56 + *12(K)*
	17	48-15 + *37,3*	62 + *52,3*
	22	27-10 + *32*	69-15 + *19,7*
	14-12	44 + *32,5*	62 + *32*
	8-26 + *12*	32 + *32*	61-15 + *24* + *9(K)*
	13-15 + *18,7*	12-08 + *32*	20 + *40* + *54(K)*
	14 + *24(K)*	10 + *26,7*	
	10 + *21,3*	8-15 + *32*	
	21-23 + *21,3*	8 + *32*	
	9 + *13,3*	7-10 + *21* + *31(K)*	
	6 + *16,5*		
	16 + *12,3*		
	16-15 + *8*		
	Szőlőművelők		
3	*18*	*21*	*45,3*
8	*11,7*	*24*	*48*
2,7	*13,3*	*26,7*	
9,4	*16*	*24*	
6,4	*13,3*	*21,3*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6,7	*13,3*	*21,3*	—
4,3	*16*	*21,3*	
8	*10,7*	*24*	
3,7	*17,4*	*37,3*	
4,8	*13,3*		
7,1	*15,2*		
8	*13*		
6,1	*16*		
9,1	*11,4*		
5,3	*16*		
7,6	*13,3*		
7,4	*13,3*		
5,3			
8,5			
3,1			
6,7			
5,3			
5,3			
14(K)			
17,5(K)			
10(K)			

32. P A A L F A L W A (iudex ; K = extraneus szőlő Sajó-Keresztúr határában, bormérték cb csv)

4	10	25	51
6-10	12-27	42	
8	12	35	
5-10	24	38	
7-15	24		
5-15			
2-09			
	Szőlőművelők		
—	*28(K)*	—	—

33. A R N O T H (iudex)

8-10	14-15	35	72
4	11-15	27-10	52-15
4-16	10-15	39	53
8	24	33	
4	21-15	30	
6	22	25	
8	16	25	
2	16	36	
	16-15	30	
	21-12	41	
	17-10	41	
	18	34	
	17	39-24	
	17-05	33	
	24	36	
	17-15	45	
	17-08	50	
	17	50	
	16	45	
	10-15	29	
	11-07	36	
	10-15	35	
	13-15		

Miskolc districtus erősen szőlőművelő jellege sokkal határozottabban kidomborodik most, mint a század derekán. Ez a következőképpen jelentkezik a számok tükrében :

1549	1576	
1 323 szántógazdaság	1 178 szántógazdaság	—11%
38 800 gl búza	19 000 gl búza	—51%
1 386 szőlőgazdaság	1 668 szőlőgazdaság	+20%
40 200 cb csv bor	58 600 cb csv bor	+48%

A gabonatermesztés félreérthetetlenül visszaesik, a parasztporták aránya 11%-kal, de a gabonahozam volumene mintegy felével csökken! Csaknem ugyanekkora intenzitással, de természetesen fordított arányban nő a szőlőművelés jelentősége : kb. egyötödével több bortermelő jó kétötöddel több bort produkál. De még ez az arány sem tükrözi híven a fellendülés mértékét, mert az 1549. évi adat magában foglalja az extraneus szőlők termését is, viszont az 1576-os számban az ismeretlen extraneus gazdák bortermése nincs beleszámítva. Figyelembe véve ezt a korrekciót, a század derekán elért 40 000 kassai köböl borral szemben a szüreti eredmény összértéke most megközelíti a 80 000 köblöt.[1]

A járásban a szőlőművelés már nagyobb jelentőségre tett szert a gabonatermesztésnél. Az össznépesség kb. 48%-a csak bortermeléssel foglalkozik, szemben a szántóművelők 26%-os csoportjával! További 26%-a a jobbágyoknak vegyesen gazdálkodik : gabona- és szőlőművelő. Itt már nem egy mezőváros, hanem egy egész járás keretei között találkozunk a bortermelésre való specializálódás jelenségével.

A szőlőművelés irányában történt specializálódás tükröződik a gabona-, illetve bortermelő terület egymás közti arányából is : 1071 hold szőlőre 2713 hold gabona jut! Egymás közti arányuk 1 : 2,5-hez, ami azt jelenti, hogy nem számítva néhány mezőváros vidékét, Miskolc districtusban előbbre haladt a szőlőmonokultúra kialakulása, mint Borsod s Heves bármelyik más járásában.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	262	204	94	21	581	25,8%
II. szántó- + szőlőműv.	—	110	204	187	96	597	26,5%
III. szőlőművelők	—	457	312	237	65	1071	47,7%
össz. 2271	22	829	720	518	182	—	—
%-ban	1%	36,5%	31,7%	22,8%	8%	—	—

[1] Az ismeretlen extraneusok szőlőinek hozama 20 119,5 kassai köböl.

Termésmegoszlás[2]

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	hektóliter	gl	hl	gl	hl	gl	hl
1888,0	832,2	5706,5	1850,9	7097,0	2855,4	4302,5	2431,5
9,9%	10,5%	30,1%	23,2%	37,4%	35,8%	22,6%	30,5%

A jobbágyság rétegeződésénél mindenekelőtt azt kell, figyelembe venni, hogy a dézsmások csak néhány helységben írták össze a földnélküli zselléreket. Kb. 2300 családnyi össznépesség mellett nem valószínű, hogy mindössze 22 földnélküli zsellér család élt volna a járásban. A sok gazdagparaszti szőlő, a bortermelés kiemelkedő fontossága, valamint a szomszédos járásokban tapasztalható differenciálódás egyaránt kétessé teszi, hogy a földnélküli zsellérség a lakosság mindössze 1%-ára rúgna?!

Feltehető viszont, hogy az apró parcellájú földes zsellérek tömege (a lakosság 36,5%-a!) bizonyos fokig indokolja a járásban a földnélküli zsellérség hiányát. A búza és bortermelés kb. 10%-a jut rájuk. Csak valamivel kisebb a pauperek csoportja: 31,7%. Búzából a termés 30%-a, borból kb. 23%-a esik rájuk. Aránylag népes a féltelkesek rétege, az összlakosság kb. 23%-a. A szántóföldek 37,4%-a és a szőlők 35,8%-a van a kezükön. Számbeli és vagyoni súlyuk viszonylag nagyobb, mint a szomszédos járásokban. Kicsiny, de annál jobbmódú a gazdagparaszti csoport. 8%-os rétegükre jut a búzatermés kb. 23%-a és a bortermés csaknem 31%-a! Érdekes, hogy a szőlőművelés túlsúlya és a bortemelésre történt specializálódás ellenére, a gazdagparasztság aránya viszonylag alacsony.

A járás 33 helysége közül 4 mezőváros: Sajószentpéter, Diósgyőr, Sajókeresztúr és Miskolc. Egybevetve a mezővárosok és a járás egyéb falvainak helyzetét, a következő igen jellemző eredményt kapjuk.

4 mezőváros differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	88	54	15	2	159	12,9%
II. szántó- + szőlőműv.	—	57	91	86	56	290	23,3%
III. szőlőművelők	—	327	218	191	57	793	63,8%
össz. 1248	6	472	363	292	115	—	—
%-ban	0,5%	37,8%	29,1%	23,4%	9,2%	—	—

[2] Összesen 18 994 gl gabona és 7970 hl bor — az ismeretlen extraneusok termését nem számítva!

29 falu differenciálódása

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-parasztok	Össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	176	153	80	20	419	42,7%
II. szántó- + szőlőműv.	—	53	111	97	39	300	29,7%
III. szőlőművelők	—	130	94	46	8	278	27,6%
össz. 1023	16	359	358	223	67	—	—
%-ban	1,6%	35,1%	35,0%	21,8%	6,5%	—	—

A mezővárosokban a zsellér és féltelkes csoport aránylag népesebb, mint falun. Döntő eltérés a gazdagparasztoknál mutatkozik, kb. 50%-kal magasabb a jómódú jobbágyok aránya a mezővárosokban. A zsellérek és gazdagparasztok számának növekedése, a differenciálódás hangsúlyozottabb megjelenése ebben az esetben is megutatkozik a mezővárosokban.

A 4 mezővárosban él a termelő népesség 54,4%-a, övék a gabonatermés 32,5%-a és a bortermés kb. 69%-a! Határukban a szőlő és szántó aránya 1 : 1,5-hez, ami a bortermelés sokkal kedvezőbb arányát mutatja, mint a districtusban általában (1 : 2,5-hez). Nyilvánvaló bizonyítéka ez hangsúlyozottan szőlőművelő jellegüknek. Rendkívül éles a gazdagparasztság tömörülése. A districtus jómódú jobbágyainak kezén levő szőlőterület 78%-a a 4 mezőváros gazdagparasztságának tulajdona. Csak bortermeléssel falun a jobbágyság mindössze 27%-a foglalkozik, míg a mezővárosi, kizárólagosan szőlőművelő csoport aránya eléri a 64%-ot. Sajószentpéter, Diósgyőr, Sajókeresztúr és Miskolc döntően bortermelő oppidumok, melyeket a népesség és a szőlők nagyméretű tömörülése jellemez.

Nem különösen jelentős a miskolci járásban a jobbágyszőlők ún. szétszórtsága. Összesen 1661 gazdaságból mindössze 23 esetben találkozunk több tagból álló szőlőbirtokkal (a 23-ból 16 esetben Miskolcon), 10 gazdaságnál a szőlők más-más promontóriumon fekszenek, de a többi 13 esetben ugyanannak a szőlőhegynek más-más részén. Területük kb. 20 holdra rúg, ami nem egészen 3%-a a borkultúrának.

A napszámosmunkára kényszerülők számát elég nehéz meghatározni, mert a dézsmajegyzék nem közli, pontosabban csak néhány helységben közli a földnélküliek számát. Így csak azt a réteget tudjuk különválasztani, amelyik még rendelkezik a termelőeszközök bizonyos maradványával, de abból egyedül már nem tud megélni. A fél holdnál kisebb szántón és 100 négyszögölnél kisebb szőlőn gazdálkodó jobbágyok, anyagi helyzetük folytán rá vannak utalva a többé-kevésbé rendszeres napszámosmunkára s általában más, gazdaságukon kívüli keresetforrás igénybevételére.

A napszámos-csoport rétegeződése ezek szerint a következő:

földnélküli zsellér	22
9 szőlőművelő, 100 nszl alatt	250
szántóművelő, fél hold alatt	223
	495

Az össznépesség alig 20%-a. Ez az arány feltétlenül 6—8%-kal növekednék, ha a földnélküli zsellérek számát minden helységből ismernénk.

Az extraneus szőlők kérdése elég bonyolult. Nem ismerjük ugyanis az extraneus parasztok zömének eredeti faluját s otthoni helyzetét. Éppen ezért gazdasági-, társadalmi rétegeződésüket sem tudjuk meghatározni. Egyedül az extraneus szőlőparcella nagyságából csak úgy lehetne az illető jobbágy gazdasági helyzetére következtetni, ha bizonyosnak vehetnénk, hogy másutt már nincs szőlője vagy földje. Így meg kell elégednünk az ismeretlen extraneusok birtokában levő szőlők nagyságának meghatározásával.

Az idegen, ismeretlen lakóhelyű, más járás vagy megyebéli extraneus szőlőbirtokosok bortermése, melynek összege nem szerepel a járási összbortermésben, területileg a következőképpen oszlik meg :

Berente	határában	726,6 cb agr	— a szőlőterület	42%-a
Lászlófalva	„	454,4 cb agr	— „	64 „
Ludna	„	187,5 cb agr	— „	30 „
Sajókeresztúr	„	3301,6 cb csv	— „	39 „
Bábony	„	303,6 cb agr	— „	47 „
Bessenyő	„	743,6 cb agr	— „	88 „
Máji	„	499,2 cb agr	— „	40 „
Nyék	„	513,3 cb agr	— „	32 „
Görömböly-(Tapolca)	határában	10 990,0 cb csv	— „	97 „[3]
	összesen	20 119,5 cb csv bor (kb. 273,6 hold)		

Az egész borkultúra kb. egynegyede olyan extraneusok tulajdona, akikről semmi közelebbit nem tudunk. Az extraneus bortermelők egy másik csoportjánál (99 gazda) nemcsak az extraneus szőlőket, hanem otthoni, saját falubéli gazdasági erejüket is ismerjük.[4] Megoszlásuk : zsellér 24, pauper 46, féltelkes 20 és gazdagparaszt 9. Elég sok jómódú jobbágy van köztük, bár zömük pauper és zsellér. Az utóbbiak túlsúlyát magyarázza, hogy az extraneusok kétharmadának nincs már saját falujában földje. Itt a tönkrejutott parasztok olyan csoportjáról van szó, akik a szomszédos szőlőhegyen próbálkoznak meg újból talpraállni. Az efféle extraneus szőlőkön valószínűleg nemcsak vásárolt, hanem bérelt parcellákat is kell értenünk.

A különféle extraneus csoportok birtokállománya a következőképpen aránylik a districtus szőlőterületéhez :

extraneusok	41,4 hold
„ismeretlen" extraneusok	273,6 „
helybéli szőlősgazdák	756,0 „
	1071 hold

Az extraneusok bortermő területe a járási szőlőkultúra kb. egyharmadára rúg. Túlnyomó többségüknél ismeretlen otthoni anyagi helyzetük s így differenciálódásukat nem tudjuk meghatározni. — Mint a dézsmalajstromok egybevetéséből kiderül, a sajókeresztúri promontóriumon 10 más falu, mezőváros[5] parasztjai szereztek földet. Hogyan művelték meg ezeket az extraneus szőlőket nemegyszer 25—30 km-es távolságból? (Bérlet vagy zálog-rendszer?!) Milyen hasznot hajtott az ilyen parcella — másutt lakó jobbágy-birtokosának? Mennyiben volt az kénytelen bérmunkát igénybe venni szőlője megműveléséhez? Ezekre a tényekre s a velük kapcsolatban önkéntelenül felvetődő kérdésekre ma még csak hipotézisekkel tudunk válaszolni.

[3] Más évbeli dézsmajegyzékek tanulsága szerint is a görömbölytapolcai szőlőhegy 90—95%-a extraneus kézen van.

[4] Lényegében a Sajó-Keresztúr szőlőhegyén fekvő 102 extraneus parcelláról van szó. Termésük 3042 cb csv bor.

[5] Szolga, Bábony, Bessenyő, Ecseg, Miskolc, Felső-Zsolca, Abód, Boldva, Vámos és Pálfalva.

Mohi és Daróc (Mohy et Darocz) **districtus** (Borsod m.)

1576—1577. gabona (Mohy dt.) + bor (Daróc dt.) dzsjk. Őszi búza gelima à 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 980 és B 1014.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. DAROCZ (iudex 2)			
VII-10	22	25 + XVII	60 + IX + **8** + 9 silg + *17,5*
8 + 5	15 + VII-10 + **1**	23 + IX + **1**	60 + XXV-20 + 2-20 silg + **7** + *32*
VII-10	VI + 8	9 + 7-20 silg + XII-10	48 + XII + **1** + *11*
II-20 + **3**	14 + V + **2**	9 + IX + *35*	
-**2**	16 + II-10 + **3**	-**7** + *37*	
	17 + VI + **4**	9-10 + *30*	
	10 + IV	25 + V + **3** + *5*	
	11 + *4*	25 + XII + **5** + *35*	
	5 + V + **4** + *8,5*	13-10 + XXVII + **3** + *9,5*	
	10 + *5*	31-20 + VII-20 + *18,5*	
	10 + *7,5*	22 + XX + **6** + *22*	
	-**3** + *18*		
	13 + *14*		
	6 + X + *7,3*		
	-**3** + *9,7*		
	-**7** + *8*		
	-**2** + *10,5*		
	18 + IV + *7*		
	15 + V + **2** + *4*		
	Szőlőművelők		
9,5	*20*	*24*	—
10	*17,7*	*33,5*	
8	*12,5*		
8	*13,3*		
5,3	*13*		
1,3	*15*		
10	*15*		
3,5	*14,3*		
10	*19,5*		
8	*13*		
6,7	*20*		
8			
2,5			
	Extraneus szőlőművelők		
1,5	*19*	—	—
7	*20*		
5			
3			
4,5			
4			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2. S A A L (iudex 2)			
8 + **1** 7-10 + I + **5** IX-10 + **2** + **10**	12-10 12-10 + V 16 + VII-20 + **5** 5 + V 12-20 + IV + **6** 16 + V 17-20 + V + **2** 5 + V 5 + VII-10 + *9,2* XII-20 + *9* 6 + *11,5*	17-10 + XVIII + **2** 21 + V + **3** 17-20 + XXIX-20 + **3** 17 + X 30 + VI-20 7 + **3** + *38* 25 + V + *12,7* 11-10 + X + *24* 5 + VII + *30,7* 7-10 + IV-10 + *25,8*	35 + XXV + **3**
	Szőlőművelők		
4,7 *9* *9,7* *2,7* *9* *9* *4* *4*	*12* *12,5* *12,5* *16,5* *16,3* *11* *16,5* *16,2*	*21,5* *26,2* *22,7* *22* *24,3*	—
	Extraneus szőlőművelők		
9	*18*	*30*	—
3. G E Z T H (iudex 2)			
9-10 2-10 IV 3 6-10 7-20 5 + *3,5*	15 12-20 + XII-10 15 12-20 20 + II-20 + *11,5* 19-10 + III-10 + *8,7* 24-10 + *19* 6 + IX-20 + *9,2*	22 + XII-10 20-10 + VII-20 32-20 + X 34-20 34-10 + X + **6** + *7,5* 16 + X + *18* 24-10 + IX + *19,5*	45 + XLV 65 + LVII-20 + *26,7* 45 + X + *7,5* 75 + XL + 5 silg + **14** + *70* 40 + XV + **7** + *27,5* 40 + XXIV-20 + *16* 54 + VI-20 + **5** + *20,5*
	Szőlőművelők		
8 *2,5* *1* *1* *4,7* *4,5* *4* *4,5* *2,5* *8,3* *4,7*	*20* *19* *16* *16* *20,7* *11,2*	—	—
	Extraneus szőlőművelők		
—	*13,5*	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4. ARANYAS (iudex 2)			
4 8-10 **-3** 7-20 **-1** + *5,5* 8 + *6,7* **-2** + *4,2* I + *4* 6-20 + *4* **-3** + *10* chd : 3!	23-10 + I 5 + VII-20 7-20 + VII-10 + **1** 6-20 + VIII-10 **2** + *11* 12-10 + *5,2* 12 + *10* 6-10 + VI-10 + **2** + *18,5*	15 + XII + **6** 4-20 + III + *22,3* 23 + VII-10 + **4** + *34* 27 + XVI + *24,2* 36 + XIV + **1** + *39* 16 + XV + *16*	45 + XVII + **1** 32-20 + XXI-10 + **3** 41 + XVI + **1** + *15* 60 + XLI + *50,7* 22-10 + XXXI + **1** + *41,5* 34 + XVII-20 + **5** + *15* 36 + XX-10 + *30* 31-10 + XXI + *20,5*
	Szőlőművelők		
2,8 *10* *9,2* *5,5* *8* *5,5* *5,5* *2,7* *5,3* *4,2* *5,3* *5,3* *8,8* *5,3* *3* *7* *7,3* *3,8* *0,8*	*13,3* *15,3* *10,2* *20* *15,5* *18,8* *20,5* *15* *12* *12* *17,2* *11,3*	*22* *21* *22* *21,5* *26* (4 extraneus bortermelő. Ismeretlenek. Összesen : *37,5* terméssel)	*45,3*
5. MOHY OPPIDUM (iudex)			
6 II-10 + V cum 2-10 V cum 6 + **6** 5 + V cum 4-20 2-10 I 2-20 4-20 8-10 6 6 4 2-20 **-4** chd : 5!	IV + X cum XXX cum 5 + VI 5-10 + IV-20 14 + III 6-10 + IV 4-10 + XIII-20 + X cum + **4** 10-10 12 + III XII 6 + XIII-20 16 16 + 10 cum 7 + X cum 8 + I-20	21 + IX + XX cum 12 + XXVIII + 20 cum 1-10 + 20 cum + XII-10 + XX cum 36-10 + XX cum 8-20 + 40 cum 20 + XVI	24-10 + XXVII-10 + XXV cum 20 + XV + XXV cum + **6**
6. WY MOHY			
8 3-20 + **7** 7	10 + XI 10 + VII 8 + XII 11	21-20 + VII-10 19 + XV + XX cum + **4**	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
VI-20 **-5** VI + **2** 5 IV V I-20 8 chd : 1 !		30-10 + XII-10 + X cum + **8** 9-20 + XXXVII	—
7. K Y S G Y Ő R (iudex)			
VIII + 10 + **3** 1-10 + **10** 6 4-20 IV-10 **-1** + *4* 3-10 + V + *5,3*	20 + **4** 16-10 + VI-10 + **2** *5 + 16,2* 10 + V + *7,8* 11 + V + *0,5* 5 + IV + **3** + *7* IV-10 + **3** + *17* 5 + II + **1** + *13,7* 7-10 + X + **3** + *19* 15 + IV + *20,5* 2-10 + **6** + *10,7* 4-20 + I-10 + **2** + *12,5* 3-20 + VIII + *20,7* 4-10 + *9,8* 3 + *19,3*	22 + X + **6** 34 - V-10 + **4** + *39,8* 2-10 + II-20 + *24* **-3** + *25,2* 7-10 + IV-10 + **4** + *32* 12 + IV-10 + **1** + *35* 17 + VII-20 + 5-10 silg + **10** + *27,5* 20 + VIII-10 + *11,8* 16-20 + VIII + *36,5* 21 + V-10 + **1** + *5,7* 20 + VIII-20 + **6** + *7,3*	—
	Szőlőművelők		
7,2 *4,2* *1,5* *8* *8* *6,2* *9* *7,8* *7*	*17* *13,7* *13,7* *11,7* *12,5* *12,3* *11,5* *11,8* *11,5* *11,7* *11,5* *12*	*26* (17 extraneus bortermelő. Ismeretlenek. Kettőnek gazdagparaszti, kettőnek féltelkes nagyságú birtoka van. A többiek zsellérek. Összesen : *283,7* cb terméssel)	—
8. A L S O - A B R A M (iudex 2)			
6-10 3-10 9 5 5 4 6-20 VI-10 5 4	15 + V 20 22-10 10 16-10 + VII X 10 12	36 + **1** 17-10 + XIX + **5** 28 + IV-10 25 + XIII 30 + II-20 25 30 46-10 26 + VI + *2,7*	65 + XX-10 + **1** 55 + 35 63-10 + VII-20 46-20 + XXI-10 + **1** 59-20 + VII + 4 silg 83-10 + IV-10 + **3** 55 + VIII + **2** 85 + I-20 + **6** 66-10 + XXVI-10 + **2** 60-10 + X 38 + XXII 55 + V + **4** 74-20 + XVIII + 5 silg + **5**

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	66 + XXXIII-10 + **2** 29 + XXIV + **3** 59 + XIII-10 + 6 silg 59-10 + XXIX-10 + **2** 57 + XI-10 + 6-20 silg + **1** 46-10 + VII 37 + XIX 49 + XXIX-10 + **2** 37 + XXII 39 + XXXI-10 + *9,3*
		Szőlőművelők	
6 *0,5* *2* *6,5* *2,5*	*13,5* *12*	—	—
9. FELSOE-ABRAM			
VII 3-10 + V 4 4 + II 9 7-10 7 5	2-10 22-10 12-10 19 10-20 + 2-20 silg 10 10 12 11	22-10 + XXI 16-10 + IX + 3 silg 22 + VI-10 32-10 + I-10	57 + XIII-20 52-10 + XIII + 4-10 silg
10. NYARAD (iudex; K = exraneus szántó Keresztes határában)			
5-10 4 7-10 5 7-10 9 8-10 5 5-10 3-20 3 3-10 7 8 6 4	12 12 15 10 12 10 20 15-10 + IV-10 12-10 + I-10 20 + II 15 11 + X(K) 12-10 17-10 + V 15-10(K) 14 + *0,5*	28 + XVI 27 + XVI 14-20 + XVI 32 15 + X 30 + XII-10 12 + XIV 19 + VIII-10 + **1** 33-20 + IX 15 + X 37-10 + X 8 + XX + **2** 46-10 30 + XI 25 + 15(K) 25(K) + XV(K) 16(K) + XXVI(K) 31(K) + XV(K)	44-10 + XXXIII + **3** 53-10 + VIII 62-10 + XXXVI 64-10 + XV-10 40 + XII-10 + **2** 37 + XV + 30(K) 66 + XXV + **1** 42 + XIII + 33(K) 58-10 + XXX 75 + XV + **1** 40 + XV + **1** 52-10 + XIII 55 + VII 46-10 + X-10 40 + XXV + 23(K) + XXVI(K) 34-10 + XIX-20 79 + XIX-20 + **3** 32 + XXXVII-10 + **1** 55 + XXV + *10,5* 62-10 + XVII-10 + *2* 48-10 + XXXVI-10 + *0,7*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
0,5	—	—	—
2,5		(3 extraneus bortermelő. Ismeretlenek. Összesen : *10* cb terméssel.)	
1,2			
11. KERESZTHES (iudex)			
1 qt + II-10	5 + XI + **5**	23-10 + III qt	66 + LXIX
1 qt + **1**	10 + X	30 + 2 qt	3 qt + III qt + VIII
9-20	5 + VI	10 + 3 qt	92 + LIX
5	-(habet apes in Czyat)	30 + I qt	4-10 + LV
5	13 + V-20	28 + IX	130 + CXL + **2**
5	11 + I qt	17 + II qt	115 + LII + II qt
9-10	12 + **1**	27 + 1,5 qt	159 + LXX + II qt + **1**
5	20-20	20 + XX	95 + XXII + IV qt + **3**
9-20	13 + X-10	25	25 + XXV + **2**
-**1**	XX	11 + 1 qt + XXXIV	47 + XIII
8	10 + I qt	43	45 + XXXVI
5	11	3 + XLV	44 + XXXVI
	15		25 + 1 qt + XXX
	10		35 + 2 qt + XXXVII-10
	10 + 0,5 qt		79 + XLV + **2**
	9 + I qt		106 + 2 qt + C
			51 + XXX
			58 + LX
			55 + LXV-10 + 0,5 qt
			45 + V
			47 + XXXVII-10
			43 + 1 qt + LXXXV-20
			188 + CXII
			51-10 + 0,5 qt + I/5 qt
			59 + XLVIII + **2**
			72 + LXVII-20 + **1**
			79 + LVI + III qt
			70 + CII + I qt
			70 + LXXX + 1/5 qt
			40 + XXV + I qt
			110 + XC + I qt
			27-10 + XXV + **3**
			37-10 + LXI
			70 + L
			86 + LV
			30 + LXXV
			80 + LX
			40-20 + XXXVIII + I qt

Extraneusok

de Nyárád — lásd ott! — 9 gazdaság 280,3 gl terméssel.

12. NAGY MIHALY (iudex 2)

5	12-10 + I qt	4 qt	6 + 4 qt + II qt
I qt	1/5 qt + I/5 qt	8 + 1/5 qt + I/5 qt	19-10 + 2 qt + IV qt
IV-10	IV + II/5 qt	1/5 qt + II qt + **15**	28 + 8 qt + II qt

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
I qt	1/5 qt + I/5 qt	16-10 + 1/5 qt + II/5 qt	4 + XLVI-10 + II/5 qt
VII-20	1/5 qt	27-10 + 1/5 qt	6/5 qt + V qt
V	2 qt + I qt	4 qt + II qt + **5**	
IV-20	10-20 + I qt	25-10 + XV + II qt	
0,5 qt	1 qt + I/5 qt		
-(termés nélkül)	1/5 qt + I/5 qt		
	1/5 qt + II qt		
	1 qt + II qt		

13. DOROGMANY (iudex; Kétszer is szerepel az adójegyzékben. Először csak a névsor, másodszor terméseredményekkel. Egybevonva!)

3	10-15	29-15 + XIV-15	46-25 + LXX-10
5	11	25	64
V	20	10 + XII-23	
7-15	11 + III	15 + X	
8-12	10	35 + X	
chd : 14!	11-08	42	
	16-15	25-22	
	10-13	40	
	15-11 + V	43-21	
	16-15	20 + XV	
	10	26 + X	

14. BABONA (iudex)[1]

—	-**10**(chd)	—	—
chd : 12!			

15. CZYAT (iudex 2)

I qt	15 + 0,5 qt	26	58 + IV + II qt
9-20	5-10 + 1 qt + I qt	22 + XII	25 + IV qt
5	14-20 + VIII-20	22-20 + VI + 1 qt + I qt + **2**	22-10 + XXXV
6-10	1 qt + II qt	22 + XVI + **6**	15 + XXXVI + 1/5 qt
IX-20	13-10 + VIII + 0,5 qt	15 + XX	62 + XVIII + 1/5 qt
-**3**	20-20 + 0,5 qt	18 + X	30-10 + XXIII-10 + I qt
I qt	12 + 0,5 qt	1,5 qt + II qt	50-20 + LXIII + 0,5 qt
V	12-10 + I qt	2,5 qt + II qt	15 + V + 4 qt + III qt + **1**
V	V + 1 qt + 0,5 qt	12 + XXIV	XXX-10 + 3 qt + 0,5 qt
7	1/5 qt + I qt	30 + II/5 qt	45-10 + XXX-10 + **7**
I qt	11 + X	36 + 0,5 qt	59 + III/5 qt
	14 + V + 0,5 qt	24-10 + VI-20 + 1 qt	35 + LXVI
	0,5 qt + II qt	19-20 + I/5 qt	29 + XXVII-10
	20 + 0,5 qt	11 + XXXII-10	60 + XLV + 1 qt + II qt
		25-10 + I qt + **2**	14 + XL + 0,5 qt
		19 + 0,5 qt + I qt	35 + XXXVII + I qt + **2**
		10 + 1 qt + I/5 qt + **2**	27 + XXXII
		22-10 + 1 qt + III qt	75 + XXX + I/5 qt
		26 + 3 qt + 0,5 qt + **1**	16 + XXXIII-10 + 2/5 qt + 0,5 qt
		XXVII + 3 qt + I qt	70-10 + LIV-10
		15 + II qt	
		30 + 0,5 qt + I qt	

[1] „Hic de messuris non est data decima, quia nihil habent metalia neque falcatura."

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	34 + XXIII + 1/5 qt + **1** 53 + LXII-10 37 + XX + I qt

16. SZAZD (iudex 2)

—	—	22-10 + 1/5 qt + I qt 3 qt + II qt 26 + I qt 37-10 + 1/5 qt + **3**	50-10 + X + 0,5 qt + **2** 50 + 0,5 qt 40 + XXX + 0,5 qt + **10**

17. KESZY (iudex 2)

9 6-10 chd : 14!	1 qt + I qt 12-10 11-20 6 + I qt 15 + 0,5 qt 6 silg + 0,5 qt 14 + 0,5 qt	10 + II qt 40 + I qt 24-10 + I qt 20 + I qt 31-10 + 1/5 qt 27-10	—

18. ÁROKTHEO (iudex 2)

4 chd : 18!	9-10 + I qt 10 + I qt 10 + I qt + **3** 20 12-10 + I qt 10 1qt + I qt 5 + 0,5 qt 14 + I qt 20 + 0,5 qt	28 30-10 + 1/5 qt 29-20 + I qt 20 + XX 24-10 + 0,5 qt + II qt 32-10 + 1/5 qt 4 qt + II qt 11-10 + 1/5 qt + 1/5 qt 37 + 1/5 qt + **2**	40 + II qt 50-10 + I qt + **4**

19. PEEL (iudex)

I qt chd : 12!	15-20 18 5 + 0,5 qt 15 + 0,5 qt	21 + XII-10 30 + 1/5 qt + I qt 18 + I qt + 10 23 + I qt 31-20 + II qt XXVI-10	12 + XXXIII + 1/5 qt 53 + I qt 41-10 + III qt + **2** 64 + II qt

20. THYSZA THARYAN (iudex 2)

5 5 **-3** **-5** chd : 27!	10 20 cum + XV cum + **4** 20 cum + XV cum + **4** 10 cum 10 silg + **4** 10 cum 15 cum + XV cum + **5** 3 + 10 cum 20 cum + X cum 10 cum + XV cum 10 cum + V cum	9-10 silg + 15 cum + XXX cum + **7** 5 + 30 cum + V cum + **2** 16-20 cum + XXX cum 25 cum + XV cum + **6** 5-20 cum + XX cum + **1** 20 + 15 cum + XXX cum	32 + 15 cum + XX cum + **3** 51-10 60 cum + XL cum + **4**

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	30 cum + XV cum + **10** 10 + 5 cum + XV cum 15 cum + XX cum 25 cum + XXV cum 25 cum + XV cum 35 cum + XXX cum 30 cum + XXV cum	

21. PARASZTH BYK (iudex 2)

5 5 silg IV-10 6-10 + I 6-10 + 1	16-10 3-10 + XV cum 19-10 10 + **2** 14 + IV 10 11 **13** 14-20	5 + 10 cum + XC cum 32 38 + **6** 35 cum + XV cum + **7** 9 + XXX cum 16-10 + XV 25 + XV + **3** 27-20 7-10 + X + 7-silg 31-10	40 + XXXV

22. IGRYCHY (iudex 2)

V 2 + V cum chd : 3!	6 + XI 3 + X 8-20 + IV-10 10 cum + XV cum + **7** 6-10 + II-10	21-10 + XII 16 + XIX 2-10 + XXVIII + 10 cum 8 + XXVI 17-20 + XII-20 + 10 cum 39	28 + XXXIII 15 cum + LIII + **1** 46-20 + LXXV 65 67-20 + XIV 90 cum + L cum + **8**

23. OSZLAR (iudex 2)

5 silg + **4** chd : 10!	5 + V 10 cum 7 + 5 cum + X cum + **4** II-10 + 10 cum + X cum 4 silg + VII 10 2 + XIX + **3** XIV + 10 cum 5 + 10 cum 9 + 5 cum 6-10 + VII-20 + **4** 6-10 + X cum	10 + 10 cum + XL cum XVIII + XV cum + **9** 8 + XIX + **5**	21-20 + LXX-10 + **14**

24. TARD (iudex)

9 2 II-10 8 III-10 5 II-10	5 + I qt 10 15 + VIII 12-10 + III 10 10 15	14 + XI + **2** 23-20 + V 20 + V 25 + X 16 + X + **1** 25 + IX 20 + IX-20	99 + XL 55 + IX 50 + **3** 130 + L 90 + LXX + **2** 99 + LXII 86 + LII + **6** + 5 silg

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7	12-10	23 + II	55 + XX
5	15 + **3**	21 + XX + *6,5*	75 + XXX
3-20	20	20 + VI-10 + **6** + *4,3*	62 + XVII
9 + **4**	10	18 + XX + *8,7*	133-10 + XLV + **7**
5	10 + V-20	12-10 + XVI + *1*	125 + LXIV-10 + **3**
6	7 + V	22 + XX-20 + *4*	39 + XXXV
3	10	30 + IV-10 + *13*	99 + XXV
9	12-10	40 + V + *2,6*	75 + XL + **7**
3-10 + V	19 + *9,5*	45 + IV + *5,7*	100 + XLV + **5**
2-10	5 + XVIII + *1*	31 + VII-20 + *9,3*	84 + XL + *8*
4-10	11 + V + *15,5*	27 + VII + **4** + *5,7*	35 + XXV + **3** + *6,2*
6	19 + IV + *8*	20-10 + VI + *1,7*	32-10 + XXIV + **1** + *3,3*
6	15 + *0,5*	32 + *5,5*	47 + XL + *4*
6 + **1**	10 + *10,5*	XXXII + **6** + *10,3*	90 + XXXIII + **4** + *4,3*
7-20 + *3,3*			73 + XIV-10 + **8** + *5,7*
5 + IV + *2,2*			75 + XXXV + *4*
9 + *1,3*			135 + LV + *29*
			133-10 + LV + **3** + *9,7*
			45 + XXX + *2,8*
			25 + LX + *3*
		Szőlőművelők	
1,5	*13,2*	*27*	—
3,5	*18,7*		
7,7			
5,3			
7			
1,3			
3			
2,3			
4			
6			
7			
1			
1,3			
2			
9			
4			
2,5			
5,5			
1,8			
1			
1,3			
25. CHECH (iudex)			
VIII	II qt	19-10 + I qt + **2**	—
chd : 2!	0,5 qt + I qt	20 + XX	
		20 + III-10 + I qt	
		15 + X	
26. SZWGHED (iudex)			
V + **2**	12	13 + XII-20 + **4**	35 + XXIII
V cum	5-10 + X	10 + X + X cum + **1**	35 + XIII

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10 cum 5 cum VIII + **3** 5 + IV + **2** 4-10 + **1** 5 + V cum **-6** chd : 3!	10 + X cum 12-10 + V cum + **2** 9 + X cum 10 + II + **3** 5 + VI-20 10 10 + 5 cum + V cum + **7** 10 17-20 + VII 4-10 + VII-10 16-10 + III	20-10 + X + **2** 19-10 + VIII + V cum 20 + II + V cum + **3** 15 + 5 cum + X cum 12 + XV cum 6 + XVI + XXV cum 12 + XV + **7** 6 + V-20 + 10 cum + XV cum 36 + V cum + **2** 16 + IX - 10 6 + XII + 10 cum 36 + XI-10 23 + VI-10 + XV cum 5-20 + VI-10 + 10 cum + XV cum + **3** 23-20 + VI-10	14 + VI-20 + 40 cum + XV cum 51 + XXXVIII + 20 cum + **10** 29 + XL + **2**
27. ALSO - BABA (iudex)			
— chd : 1!	30 cum + **2** 3 + X cum + **2**	40 cum + XX cum 40 cum + XX cum	—
28. KYS - FALUD (iudex)			
5 5-10 2 8-10 3 3-10 4 chd : 1!	5 + V 4 + III + XV cum 4 + XX cum 13 + VIII + **10** 10 silg + XV cum 5 + XVII-10 9-10 + XV	—	5 + XLII-10 + 10 cum
29. EROS (iudex 2)			
10 cum X cum 6-10 3 10 cum 6-20	9 + V 10 cum + IV 10 + 10 cum	12-10 + XXIV + X cum 25 + XX cum 21-20 + XX 10 + X + 10 cum 7 + VII + 20 cum + XX cum 2-10 + 15 cum + XLV cum	45 + XL 35 + XXV 22 + XXV + X cum 56 + XXX + XL cum 41 + XLI + XX cum
30. SZEDERKYN (iudex)			
10 cum **-8**	14 + 10 cum + **8** 7-20 + III 9 + 10 cum + X cum 11 + 2-10 silg + II 11 V-20 + X cum 2 + XX cum	26-10 + 5 cum + V cum + **2** 30 + X + 5 cum + **3** 9 + 35 cum + XV cum 25-20 + XV cum 25 + 10 cum	61 + 5 cum + V cum 72 + XII-20 + 20 cum + **2** 31 + XIV + 10 cum + **17** 55 + 5 cum + XV cum + **2** 65 + V cum 59 + XII-10 + V cum

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
31. EMEOD (iudex)			
2-20 III-10 hord 6-20 5-20 + *0,8*	7 + X-20 hord + I av 6-10 + XVIII hord 18-10 + V-20 hord 13-10 10-20 + XIII-10 hord 22 + II-10 hord + **1** + *1,7*	20 + VII-20 hord + IV av + **4** 26-20 + XIII-10 hord + 0,20 av 32 + V-20 hord + **3** + *12,7* 26 + V hord + VI av + **7** + *4,3* 17-20 + XXII-10 hord IX av + *32* 14-20 + XII-10 hord + **2** + *0,3* 25 + XIV-10 hord + *2,7*	55-20 + XXXI-10 hord + **3** 75-20 + LXVI-20 hord + V av 84-10 + IX-10 hord + **2** 61 + XXIII-10 hord + V-10 av + *0,7* 114-20 + XLI hord + XXIII-10 av + **3** + XIII-10 silg + *32* 55-20 + L-20 hord + IX-10 av + **2** + *16* 54-20 + XVI hord + **9** + *3,3* 55 + XI-20 hord + XVI av + **2** + *13,3* 40 + XIX hord + **2** + II-10 av + *21,3* 31-10 + XXIV hord + **2** + *32* 50 + IX-20 hord + XV-20 av + *21,3* 34 + XII-10 hord + IV av + *18* 145-10 + XCVI hord + XXX-20 av + **8** + *8* 34-20 + XXII-20 hord + VII av + *5,7* 42-20 + XXX hord + IV-20 av + *1,3*
		Szőlőművelők	
3,3 *8* *10,7* *8* *1,3* *1* *3* *2,7* *5,3*	*16* *16* *16* *14,7*	*32* *25*	—
		Extraneusok	
5,10 6,20 4-20 3.10 8 6 3-10 8-20	—	—	12 + XL-20 41 + XXX-10

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt

Extraneus szőlőművelők

(115 gazdaság összesen *1156,7* cb agr terméssel.)

32. GHELEY

0,5 qt	25-15 + I/5 qt	2 qt + II qt	50 + L + II qt
5 + II	15 + 15 qt	1 qt + XXV	120 + CLXXX + **6**
	10-23 + X	40 + II qt	35 + L + I/5 qt
	1 qt + I/5 qt	25 + II qt	120 + CXV + I qt
	1/5 qt + I/5 qt	10 + XXVI	L + II qt
	X	3/5 qt + III qt	100-13 + C + 0,5 qt
			20 + LI
			100 + C-25 + **2**
			70-18 + LX
			100 + C + 1 qt + 0,5 qt + **18**
			30 + LXV + **6**
			30 + XXV
			100 + C
			26 + XXV
			30 + XXIV + I/5 qt

33. BYK

1 qt	II qt	0,5 qt + IV qt	1 qt + VI qt
I qt	1 qt + I/5 qt	IV qt	
0,5 qt	1 qt + I/5 qt	2 qt + III/5 qt	
1 qt	0,5 + II qt	1 qt + III qt	
0,5 qt	II qt	0,5 qt + III/5 qt	
	II qt	I/5 qt + III/5 qt	
	I/5 qt + I/5 qt	1 qt + III qt	

34. CHIEREP

II-15	10-15 + VIII	34-15 + IX + *17*	34-15 + XXIII
4-15	14 + I	III + *24*	7 + *60*
7 + II-15	9-25 + IV-15	7 + XI + *38*	30 + III-15 + *43,5*
III-15	16-15 + IV-15	28-15 + IV + *32*	
I	11 + VII	II + *32*	
3-26	15 + VII + *19,5*	IV-15 + *25*	
5	18 + V-15 + *15*	*5* + *28,8*	
I-15	10-15 + *10*	14 + VII-10 + *22,2*	
7-20 + 0-10	14 + V-15 + *19,7*	26 + XV + *35*	
VIII-15	11-15 + I-15 + *16*	12-20 + XIII-23 + *15,2*	
0-18			
7-11 + 0-15 + *16*			
II + *7*			
8 + I-15 + *6*			
1 + 0-15 + *4*			
4 + *12*			
4 + *3*			
3-15 + *8,8*			
3-27 + *17,7*			
3-15 + *12,3*			

Szőlőművelők

8	*12,3*	*21,8*	*41,7*
10	*16*	*36*	*53,8*
6	*16,8*	*29,7*	*40*
2,7	*11*	*36,2*	*45*
4	*14*	*22,5*	*43*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10,5	*13*	*31,5*	—
9,5	*14,2*	*32,8*	
8,7	*15*	*22*	
6,2	*14*	*32*	
5	*14,2*	*33,5*	
6,2	*14,2*	*23*	
3,5	*12*	*27,5*	
1	*11*		
6,2	*20,7*		
6	*12,5*		
2,2			
6			
1			
	Extraneusok		
5-15	—	—	—
2-15			
3-15		(továbbá 6 extraneus bortermelő. Ismeretlenek. Közülük egy gazdagparaszti, a többiek zsellér-szintű birtokkal. Összesen : *67* cb terméssel)	

35. H A R S A N (csak bor dzsjk., különálló, B 980)*

9,5	*18*	*32*	*60*
3,3	*12,5*	*21,2*	*44,7*
3	*15*	*38,7*	*62*
7,2	*12,5*	*29,3*	*55,3*
8,5	*14,5*	*31,5*	*44*
9,3	*13*	*30,3*	*46*
0,3	*17*	*36*	*41*
2,6	*12*	*22,5*	
9,3	*15,3*	*24,3*	
0,8	*13,6*	*31*	
3,2	*20,8*	*33,3*	
4	*20*	*21*	
4	*12,5*	*22*	
9,2	*17*	*26*	
2,3	*12*	*22,3*	
5,7	*11,3*	*21*	
9,7	*15,5*	*25,3*	
0,7	*13,6*		
3,6	*11,5*		
10,2	*20,3*		
5,8	*13*		
0,5	*15,5*		
6	*13*		
4,2	*18*		
3	*11*		
10,5	*11*		
7	*13*		
3	*17*		
9,2	*17*		
9,5	*15,3*		
6,8	*13,7*		
6	*11*		
7,5	*17*		

* Harsány szőlőterületéből (kb. 47 hold) quintát ad 27 hold s decimát 20 hold!

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7,5	14	—	—
8,6	11		
8	14,3		
8	19,3		
8	15,3		
10,3	12		
8,2	16		
9	11,3		
2,3			
4			
10			
5			
7,3			
6,7			
10			
6			
3,3			
6			
8,3			
6			
7,7			
10			
7,3			
3,8			
2,3			
4			
10,7			
5			
4,7			
10			
9			
10,7			

A termelőerők fejlődése egy negyedszázad alatt a következőképpen alakult :

1549	1576	
39 falu	35 falu	— 10%
746 szántógazdaság	1 030 szántógazdaság	+ 38%
32 600 gl gabona	36 400 gl gabona	+ 12%
108 szőlőgazdaság	527 szőlőgazdaság	+388%
1 400 cb agr bor	7 200 cb agr bor	+415%

A helységek száma alig változott, kétségtelen viszont, hogy a gabonatermesztés visszaesett, mert van ugyan némi emelkedés a terméseredményekben, de ez alig egyharmada a jobbágyporták növekedési arányának : a gabonatermés volumene 12%-kal, a parasztgazdaságoké pedig 38 %-kal nőtt. Bámulatosan egyenletes a szőlőművelés fejlődése : 388%-kal több szőlőgazdaság 415%-kal több bort produkál, mint a század derekán. A kettős járás lakosságának még így is csak egynegyede foglalkozik szőlőműveléssel (26,1%). Hasonlóan alacsony a vegyesen gazdálkodó csoport (11,8%) aránya is. A gazdálkodás súlypontja, akárcsak 1549-ben, vitathatatlanul a szántóművelésre esik ; a parasztság 62,1%-a gabonatermesztő. Mohi—Daróc districtusban nyoma sincs a bortermelésre való specializálódásnak. A gazdagparasztok elenyésző része művel

csak szőlőt, a bortermés 20%-a esik csak rájuk, míg a gabonatermésnek csaknem 60%-át tartják kezükben.

A gabona döntő túlsúlya tükröződik a szántó-, illetve szőlőkultúra egymás közti arányában. Mindössze 225 hold szőlő áll szemben 5700[2] hold szántóval. Egymás közti arányuk 1 : 25-höz, ami messze kiemelkedően a legalacsonyabb arány ebben az időben Borsod—Heves vidékén. Miként alakul a vetésterület megoszlása?

őszi búza	3714 hold	— 66,3%
siligo	19 „	— 33,4%
tavasziak	1865 „	— 33,4%

Szokatlanul magas a tavasziak aránya, több mint 33%! Általában a szomszédos járásokban az árpa s zab aránya csak 10—12% körül mozog. Ezt a fokozott arányú takarmánygabona termesztést valószínűleg a paraszti állattenyésztés helyi fejlettségével kell kapcsolatba hoznunk.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	194	261	221	189	865	62,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	24	46	53	42	165	11,8%
III. szőlőművelők	—	186	114	48	14	362	26,1%
össz. 1534	142	404	421	322	245	—	—
%-ban	9,3%	26,3%	27,4%	20,0%	14,0%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
1195,4	1188,6	4644,1	2141,0	9039,4	2363,2	21 503,7	1460,6
3,3%	16,6%	12,5%	29,9%	25,1%	33,0%	59,1%	19,5%

A differenciálódás képe így alakul: a földnélküli csoport elég jelentékeny, 142 család (9,3%). Közülük 22 méhészete után adózik, de földje vagy szőlője nincs. A zsellérek aránya az átlagos szinten mozog (26,3%), gabonából 3,3%, borból 16,6% a részesedésük. Pauperek adják az egész népesség több mint egynegyedét (27,4%). Az össztermés nem egészen 13%-a esik rájuk gabonából és 30%-a borból. Aránylag népes a féltelkes réteg, akikre (20,0%) a búza több mint 25%-a és a bor 33,0%-a jut. Feltűnően erős a gazdagparaszti csoport: 14%! Kezükben összpontosul a járási földvagyon túlnyomó többsége, közel

[2] Az extraneus birtokok területével együtt!

60%-a! Borból a termés 20%-a az övék. Jelen esetben a kettős járás, a délborsodi síkság falvainak adatösszesítéséből bontakozik ki ez a gazdagparaszti vagyonkoncentráció, melyet rendkívül széles méretein túlmenőleg az jellemez, hogy úgyszólván kizárólag a szántókultúrára összpontosul.

189	gazdagparaszt kezén van	2730	hold szántó	+ —	hold szőlő
42	„ „ „	743	„ „	+ 19,8	„ „
14	„ „ „	—	„ „	17,4	„ „

Hasonló helyzet a kiemelkedően vagyonos gazdagparasztok maroknyi csoportjánál: 39 gazdára 1000 hold szántó esik, de mindössze négyüknek van szőlője, összesen 1,8 hold terjedelemben.[3] Birtokátlaguk megközelíti a 26 holdat! A lakosság 2,5%-ának megfelelő csoportjuk rendelkezik a szántókultúra 17,5%-ával s szőlők kb. 1%-ával.

A districtus 34 helysége közül 6 mezőváros: Daróc, Keresztes, Csát, Tard, Cserép és Harsány.

6 mezőváros differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	56	59	49	78	242	43,8%
II. szántó- + szőlőműv.	—	17	20	24	14	75	13,5%
III. szőlőművelők	—	120	70	34	12	236	42,7%
össz. 557	4	193	149	107	104	—	—
%-ban	0,7%	36,4%	26,8%	19,2%	18,7%	—	—

29 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	138	202	172	111	623	74,2%
II. szántó- + szőlőműv.	—	7	26	29	28	90	10,7%
III. szőlőművelők	—	66	44	14	2	126	15,4%
össz. 997	138	211	272	215	141	—	—
%-ban	14,1%	21,6%	27,9%	22,0%	14,4%	—	—

A földnélküli jobbágyok aránya jóval nagyobb falun, mint a mezővárosokban: 14,1%, illetve 0,7%! Bizonyos fokig kiegyenlíti ezt az arányt a zsellérek mezővárosi túlsúlya: 34,6%-nyi csoportjukkal szemben a falvakban alig 22% zsellért találunk. Mind a pauperek rétege, mind a féltelkeseké kb. ugyanakkora az oppidumokban. Éles különbség itt is a gazdagparaszti réteg összehasonlításakor ugrik ki. Aránylag több gazdagparaszt él az oppidumokban (22,7%),

[3] 39-öknek 7000 kalangya gabonája és 70 cb agr bora van.

mint a falvakban (14,4%). Bortermelő jómódú jobbágyot abszolút számmal mérve is többet találunk a mezővárosokban. Bár a szőlőművelésnek járási viszonylatban nincs nagy jelentősége, a bortermelő mezővárosi parasztság tömörülése még így is lemérhető. A falusi parasztság több mint 74%-a gabonatermelő, míg itt csak 43,8%! Sokkal több viszont a mezővárosokban a szőlőművelő : a lakosság 43%-a, szemben a falu 15%-os arányával. Ugyancsak jelentékenyebb az oppidumokban a vegyes gazdaságok (gabona + bortermelő) aránya is (13,5% szemben 10,7%-kal).

Összegezve, a termelő népesség 36,3%-a az öt mezővárosban él, s kezükben van a gabonatermés 38%-a és a bortermés 59,4%-a. Tekintve a szőlőkultúra kis terjedelmét, a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás lényegében itt is a szántóművelésre esik, bár bortermelésük súlya így is nagyobb, mint falun. A szőlő és szántókultúra aránya pl. 1 : 18-hoz, ami a járási helyzethez képest (1 : 25-höz) a bortermelés fokozottabb jelentőségére utal. Erősen befolyásolja a fenti statisztikai arányt egyrészt, hogy az extraneus szőlők zöme nem az oppidumok határába esik, másrészt, hogy a most ismeretlen extraneusként szereplő bortermelők jórésze — amint azt más évek időmetszetéből tudjuk — éppen a mezővárosok parasztságából kerül ki, akiknek társadalmi-gazdasági súlyát "ismeretlenségük„ miatt meghatározni, statisztikailag értékelni nem tudjuk.

A napszámra kényszerülő rétegek számbavételénél a következő csoportok adódnak :

földnélküli	120
földnélküli méhész	22
szántóművelő, fél hold alatt	122
szőlőművelő, 100 nszl alatt	113
	377

Így a földnélküli, illetve a megélhetéshez már elégtelen földdel rendelkező paraszti rétegek aránya, akik gazdaságukon kívül kereseti forrásra, elsősorban napszámos munka vállalására vannak utalva — eléri az összlakosság 24,6-át! Vessük össze ezt a magas arányszámot a gazdagparasztság szintén szokatlan súlyával (14%!), és előttünk áll a differenciálódás két ellentétes pólusa : egyrészt az elszegényedett, tönkrement jobbágytömegek, másrészt a vagyonszaporító, idegen munkát felhasználó, jómódú jobbágyság.

A districtusban összesen 240 gazdaságban találunk méhészetet, a parasztság valamivel több mint 15%-a méhészkedik. Összesen közel 900 méhkas után fizetnek adót, ami azt jelenti, hogy minden méhesgazdára csaknem 4 kas méh jut. Ez meglehetősen alacsony átlag, de ha a kasállomány megoszlását elemezzük, kiderül, hogy a méz egy része így is piacra kerül áruméz formájában. A megoszlás a következő :

22	földnélküli méhész	72 kas	—	8,1%
25	zsellér „	72 „	—	8,1%
42	pauper „	145 „	—	16,2%
66	féltelkes „	262 „	—	29,2%
85	gazdagparaszt „	343 „	—	38,4%
		894 kas		

Bár valamennyi csoportban akad méhész, a jómódú jobbágyság túlsúlya itt is jelentkezik, övék a méztermelés relatív többsége. Rendszeresen piacra

kerülő mézet azonban csak a legalább 9—10 kast számláló méhészetek biztosítanak. Ezek megoszlása a következő :

1	földnélküli	méhész	10 kas
—	zsellér	„	— „
1	pauper	„	12 „
4	féltelkes	„	44 „
8	gazdagparaszt	„	99 „
			165 kas

A fenti 14 méhészet évi kb. 8,5 mázsás terméséből hozzávetőlegesen 4—4,5 mázsa méz jut piacra. Nem nagy mennyiség, a jobbágyok méhészkedése elsősorban a saját szükséglet fedezését szolgálja. Jellemző, hogy az árumézet produkáló méhészek túlnyomó többsége gazdagparaszt!

Összegezve, a jobbágyok jóval kevesebb mint egyötöde foglalkozik csak méhészettel, azoknak is csupán 6%-a termel rendszeresen árumézet. Ezek zömmel a jómódú jobbágyok közül kerülnek ki és a kasállomány 19%-ával rendelkeznek.

Mohi—Daróc districtusban nem túl nagy az extraneus birtoklás súlya. Mindössze 3 helységben találunk gabonatermelő extraneust. Keresztes, Emőd és Cserép határában 12 zsellér, 3 pauper, 6 féltelkes és 2 gazdagparaszt extraneus él. A keresztesieket kivéve, sem eredeti lakóhelyüket, sem otthoni gazdasági viszonyaikat nem ismerjük. Kilenc Keresztesen birtokos extraneus, a dézsmajegyzék megállapítása szerint, Nyárádra való, de ott csak négyüket lehet azonosítani, a többiek ismeretlenek, földdel ott már nem rendelkeznek. Összesen 23 szántóművelő extraneus él a járásban — a gabonatermő csoport 2,6%-a — s 68 hold föld az övék, a szántókultúra 1,2%-a. A szántógazdálkodásban az extraneus birtoklás minimális, ha nem is elhanyagolható. A szőlőhegyeken jóval több az extraneus gazda. Daróc, Cserép, Sály, Geszt, Aranyos, Kis-Győr, Nyárád és Emőd határában 147 zsellér, 4 pauper, 3 féltelkes és 3 gazdagparaszt extraneust találunk. Eredeti falujuk ismeretlen. Feltűnő, hogy egész apró parcellájú zsellérek adják a bortermelő extraneusok abszolút többségét. A bortermelő népesség kb. 30%-a extraneus! 43 hold szőlő van kezükön, azaz a bortermő terület közel egyötöde. A szőlőművelő jobbágyság jelentős része extraneus helyzetű paraszt, ezek csaknem mind zsellérparcellán ülnek.

Kaza districtus (Borsod m.)

1576. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 980. Rudabánya adatai a rudabányai, 1578. évi gabona + bor dzsjk alapján. B 979.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. V A D N A (iudex)			
5-10	13-15 + **1**	38	60 + *14,7*
3	10	27	87-10 + **1** + *24,7*
6-10 + *8,7*	14 + 1 + **4**	26 + **2**	51 + IV + *21,3*
6 + *1,3*	11-20 + 0-20	42 + IV-10 + **2**	
chd : 18!	13-20	6 + *28,7*	
	24 + 0-10	40 + II-10 + **1** + *37*	
	15	40 + **1** + *37,3*	
	18	27-20 + I-10 + **3** + *30,7*	
	11-30	27-20 + VI-20 + *26*	
	-2	27-20 + I-10 + *12*	
	-2	14-01 + *22,7*	
	10 + *2,7*	6-10 + *26*	
	19-10 + **1** + 17-10 + *8,3*		
	14-10 + **3** + *8*		
	10-10 + 0-10 + **1** + *8*		
	15 + *7,3*		
	24 + *10,7*		
	19 + *10,7*		
	10 + 0-20 + *20,3*		
	4-20 + *14,7*		
	Szőlőművelők		
6(chd)	*16*(chd)	*21,3*(chd)	—
6(chd)	*16,7*(chd)		
8(chd)			
5,7(chd)			
8,7(chd)			
3(chd)			
4,7(chd)			
2(chd)			
10			
6,7			
9,3			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2. KAZINCH (iudex)			
7 + **1** 3-20 + **1** 5-20 + **5** 6 5 7 8-20 4 + *15* 5-20 + 0-20 + *9* 8 + 0-20 + *9* chd : 6!	9-20 16 + 0-10 + **6** -**3** 20-10 + **1** 16 10 16 + 0-10 + **5** -**3** 12-10 + II + **2** 16 + **2** 11-20 + II + **2** 15-20 + **6** 12 + *11* 10 + *10* 19-10 + *6* 16 + **1** + *8* 15-30 + **2** + *15* 6 + *11* 14 + 0-10 + *12* 16 + *14* 7 + **2** + *14* 20-10 + *10* 18 + *18* 8 + *14* 13-20 + *4* 16 + I-20 + **1** + *10* 13-20 + III-20 + **1** + *18* 10 + **4** + *14* 18 + I + *11* 10 + *20* 17 + II-10 + **3** + *3* 10 + **2** + *17* 5 + *18*	30 25 + I-20 26 + IV 22-10 + V-10 10-10 + *26,7* 22 + **2** + *23* 11 + **3** + *22* 22-20 + IV + **25** + *31,3* 26 + *14,3* 22-10 + VIII + **16** + *1,3* 24 + VIII + **1** + *34* 13-10 + II-20 + **2** + *31* 20 + I-10 + **7** + *30* 13-20 + **1** + *36* 12 + 0-20 + *24* 5-20 + *40* 25 + I-20 26 + IV 22-10 + V-10 7 + *26,5* 23-24 + II + **4** + *16* 26-23 + V + **8** + *36* 25 + VII + **6** + *20* 32 + III-10 + **1** + *21* 18-20 + IX + **37** + *36*	17-20 + 0-10 + **4** + *56,7* 20-10 + **12** + *42* **30** + V + **5** + *80* 26 + **5** + *81* 22 + I + **1** + *64* 27 + III + *50* 25 + XXIII + **15** + *46*
	Szőlőművelők		
6 *8,3* *4* *8* *8* *9* *4* *8* *8* *3* *3* *6*(chd)	*14,7* *20* *18* *20* *14,7* *20* *12,7* *14,7* *16*(chd)	*22* *29* *32* *26* *29*	*46* *80*
3. KARLOI (iudex)			
8 + **12** 4 + 0-20 5-10 + 0-10 3 2-20 2 chd : 1!	16 + I 11 + VII-20 + **4** 6-10 + III + **1** 21-10 + II-10 18 + V + **3** 12 + II 11 + I	40 + I	41 + X + **3** 85 + XX

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4. B A R C H Y K A (iudex)			
5-20	12-20	26-20	—
6 + II-20	3-10 + VI-20		
6-10	12-20		
4	12 + II-20		
	-5		
5. H A R N O C Z			
5	15	29 + VII-20	—
5-20	5-10 + *12*	29 + *34,3*	
2-10		7 + *29*	
2			
5			
3-20 + *10*			
8-20 + *6,7*			
	Szőlőművelők		
7	*18,3*	*23*	—
9	*11,7*		
6	*14,7*		
7,7	*14*		
	10,7		
	13		
	13		
	11		
	12		
	13,7		
6. D I W I N (iudex)			
—	16	23 + III	78 + *28,7*
chd : 6!	18 + III-10	27-20 + III - *21,3*	
	15-20		
	16-20 + **2**		
	21 + **2** + *11,7*		
	Szőlőművelők		
4,7	*10,7*	*23,7*	—
5,7	*13,7*		
5,3	*12,3*		
2,3	*10,6*(chd)		
5			
3,3			
3,3			
1			
2(chd)			
7. J A K F A L W A (iudex)			
6-20 + I + **3**	18 + III + **2**	—	—
8	14-20 + VI-20 + **2**		
1 + 1	16-20 + V-10 + **2**		
6-10 + II-10	10 + **1**		
8. N Y A R A D (iudex)			
5-20	10 + **1**	25 + VIII-20 + **2**	—
1-10 + **3**	10 + I + **1**		
chd : 4!	**-3**		
	15 + II		
	15-20 + II + **2**		
	-3		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9. KERECHEN (iudex)			
7 + **2** 4 9 5 9-10 6-10 7 chd : 1!	9-10 + 0-20 + **1** 15 + **3** 11 + I-20 16 + II 15 + IV-20	28 + IV	44 + VIII
10. KAZA (iudex)			
12 6 + *7* 5-20 + *8,3* 7 + **2** + *2,7* 5 + *6,3* 7 + **1** + *8,7* 5-10 + *4,3* 8 + *6,3* chd : 3!	12-20 15-20 + III-10 14-10 18-10 17 + VIII 5 + *17* 4 + *17* 6-20 + II-10 + *11,7* 15-10 + *9* 13-10 + *4,3* 15-20 + *6,3* 4-10 + *19,3* 5-20 + *11,7* 21 + *4,7* 8 + *17,3* 12-05 + *9,3* 15-20 + *16,3* 12 + *6* 10 + I + *8,7* 3-10 + *10,7* 10 + I-10 + *11,7* 16 + II + **2** + *14,7* 8 + *14,3* 10 + *13,3* 15 + I-10 + **2** + *19,3* 9 + 0-20 + *17,3* 14-10 + *20* 8 + II + *5,3* 13 + *7,3* 21-15 + *3,3*	39 + I 31 + IV-20 29 + IV + **2** + *32* 28-20 + *11,3* 25 + **1** + *28* 25-20 + VI + *4* 22 + X-20 + **3** + *27,7* 10 + *13* + *20* 8 + II + *22,3* 11-10 + VIII + *32* 25 + III + **2** + *27,7* 40 + IX + *28,3*	33 + XXIX-20 48-20 + IX-10 + **20** + *29,3* 64 + VIII-20 + *70,3*
Szőlőművelők (a szőlőkultúra 15%-a — 175 cb agr — ismeretlen extraneusok kezén)			
6,7 *5,3* *7,3* *6* *5,3* *9* *6* *8* *8* *7,3* *4* *8,3* *7,7*(chd) *5,3*(chd)	*15* *16,3* *10,7* *10,7* *13*	*29,7* *23,3* 21,3	*64*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
11. IWANKA (iudex)			
9 + *3,9* 5-10 + **3** + *4* **3** + **1** + *4,3* chd : 1 !	10-10 8-10 + I-10 + *5,3* 6 + *11,3* 24 + **1** + *5,3* 16-10 + *8,3*	40 + VII + *11,3* 28-10 + I-20 + **1** + *11,3*	45 + V + **3** + *31*
	Szőlőművelők		
8,7 *8,3*(chd)	—	—	—
12. GALGÓCZ (iudex)			
3-10 6 + 1 7 + II + *7* **4** + **2** + *5* 5-10 + *6,3* chd : 2 !	10-10 13-20 + **2** 10 14 + I-20 + *13,7* 11-20 + III-10 + *6,7* 5 + **1** + *13,3* 12 + II-20 + *6,3* 13 + **1** + *11,7* 12-20 + *6,7*	27 + VII + *28* 32 + VI-20 + *16* 30 + *6* 13-20 + II-10 + *23,7*	31 + XXI-20 + *40* 52 + VII-20 + **1** + *31,7*
	Szőlőművelők		
10 *6,3*(chd)	—	—	—
13. SZUHOGH (iudex ; R = extraneus szőlő és szántó Rudabánya határában)			
9 5 6 3-16 7 3 3-16 2(R) 6(R) 4(R) 4-15(R) + *1,9(R)* 2-15(R) + *2(R)* 2(R) + *1,7(R)*	9-20 14 *11(R)* + *5,3(R)*	31	60 + **2**
	Szőlőművelők		
5,1(R) *5,1(R)* *3,4(R)* *0,3(R)* *4,2(R)* *2(R)* *1,9(R)* *0,9(R)* *3,7(R)* *1,7(R)* *2(R)* *1,7(R)* *0,7(R)* *2,2(R)* *4,2(R)* *3,9(R)* *1,7(R)*	—	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
14. ALSO-TELEKES (iudex)			
8 chd : 2!	23-10 20 10-20	—	—
15. GERSE (iudex)			
7 8	14-20 10 20 14-10 22-20	—	65 + II-20
16. CHYEHI. (iudex)			
5-20 7-20 7 2-10 chd : 2!	24-10 + **1** 24 13-20	27 37	60-10 + III + **2**
17. GALWACH (iudex)			
5-20	24-20	29 + II-20	56
18. ZALONNA (iudex)			
5 + **2** 4-10 5-20 + 0-10	12 + III + **3** 11-15 + **2** 12-10 + III-10	45 + III + **3** 36 + X 35 + IV-20 + **2** 28-20 20-20 + V 24-10 + VII-10 35 + VII-10 + **2** 30-10 + IV + **2** 29-10 + IV	58 + III-10 45 + XII + **1** 46-20 + XVI-20 62-20 + IV-20 46-20 + VII + **3**
19. MEZES			
4-20 8 7	10-20 + I + **2** 16 + II + **1** 11 + I-10 15 + III-20	27 + IX-10 24-10 + II-10 + **1** 30-20 + I-10 + **1**	74 + XV 44-20 + XII-20 + **21**
20. MARTONI (iudex)			
7-10 4-10 7-10 5-20 4 chd : 1!	16 + I 12-10 17-20 12 10 + **1** 15 15 12-20	37-20 28-10 + I 26 + **2** 34 31	—
21. RAKACZA (iudex)			
8-20 2-20 3-01 5 6-10	19-10 15-20 19 11 18-10 13-02 + **2** 10-20 + 0-10 10-20	32 + XII + **1**	54-20 + XL-10 41-10 + XVIII 68-20 + LII + **20** 50-25 + I 45 + XXX 56 + XV-10

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
22. ZEND (iudex)			
7-20 + **1**	12-20	29-10	—
7-20 + **2**	14-20	29-10	
5-20	11-20	41-20	
9-10	21-10	42-10	
chd : 1 !			
23. VISLO (iudex)			
3	—	31	131 + LXVIII
		36 + I-10	80 + XXV
		30	40 + X
			124 + LVIII-20
24. DEBRETHE (iudex)			
8-10	19-20 + II	30-10 + VIII	121 + XLIII
6-10		33-20 + VIII	105-20 + XLIV-20
3-10		38-10 + VIII	47-20 + VII
2		28-20 + III	89-10 + XXII-10
25. ZENT-JACAB (iudex)			
6	11	23-10 + VI-20	60 + XXIV
6-20 + **10**	10	38-10 + X	80 + XV
4-10	18	27-20 + V	45 + XIX-10 + **1**
6	24	33 + II	50 + V
7	18 + IV	33 + V	88 + XXII + **2**
6	18 + II		67-10 + XXXI-20
4			67 + XVIII-10
2-20			45 + VIII-10
2			54 + XIX + **10**
			68 + XX-10 + **10**
26. RUDABANYA (iudex ; a helyi bormérték — tinna — átszámítva egri köbölre)			
2-15	15-15 + VII	20-15 + XXIII-15	57 + 17
4 + II	15 + *4,1*	24-15 + IX	76 + XIX-15 + *23,8*
3-15 + *7,7*	9 + V + *5,1*	15 + X	
5 + *4,3*	8-15 + IV + *11,9*	24-15	
9 + *5,1*	10-15 + V + *13,6*	21 + XIII	
5 + *5,3*	12-15 + V + *17,2*	15 + XV	
2-15 + IV-15 + *3,9*	15 + III + *17*	18-15 + VII	
3 + V + *6,8*	20-15 + *7,7*	28 + VII-15 + *6,8*	
	16 + V + *10,2*	21 + IX-15 + *13,6*	
	9 + VIII + *11,9*	24-15 + IX-15 + *11,9*	
	4 + VII + *11,9*	21 + XIII + *30,6*	
	3-15 + XIV-15 + *11,9*	19-15 + XI + *8,5*	
	17 + IV + *11,1*		
	8 + IV + *1,7*		
	11 + IV + *5,6*		
	20 + *11,9*		
	Szőlőművelők		
4,6	*15,3*	*30,6*	—
6,8	*20,4*		
9,4	*15,3*		
7,7	*12,8*		
5,1	*11,9*		
9,4			
3,4			
6,8			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5,1	—	—	—
1,9			
1,9			
8,5			
3,6			
2,4			
8,5			
5,1			
6,8			
10,2			
3,4			
1,7			

Extraneusok

de Zwbogy — lásd ott! — 3 gazdaság 12 gl terméssel és 4 gazdaság 20 gl és *10,9* cb agr terméssel.

Extraneus szőlőművelők

e Zwbogy — lásd ott! — 17 gazdaság *45,7* cb agr terméssel.

A járás parasztságának 48,3%-a kizárólag szántóművelő, míg a vegyes (búza- és bortermelő) csoport aránya 29,1%-a rúg, ami azt jelenti, hogy a gabonatermelés túlsúlyban van a bortermeléssel szemben. Csak valamivel több mint 22%-a szőlőművelő az összlakosságnak. A szántóművelés túlsúlyát bizonyítja, hogy a vegyes csoportra esik a gabonatermelés 28,2%-án túlmenőleg, a bortermés kereken 70%-a! Ezek szerint nem a szőlőművelő, hanem a gabona- és szőlőművelő csoport tartja birtokában a bortermő terület döntő többségét. Lehet-e Kaza districtusban a szőlőművelésre való specializálódásról beszélnünk, amikor a parasztság zöme szántógazdálkodást folytat? Noha a gazdagparasztok egyharmada rendelkezik csak szőlővel, kicsiny csoportjuk — a népesség 3,1%-a — a szántók 8,4%-át és a szőlők 20,6%-át tartja birtokában. Ugyanekkor viszont a bortermelők 40%-ának (55 gazdaság) már csupán 100 négyszögölnél kisebb parcellája van.[1] Így bár csak a népesség kisebb része foglalkozik bortermeléssel, s közöttük a jómódú jobbágyok aránya nem túl nagy, itt is fejlett gazdagparaszti vagyonkoncentrációval találkozunk a szőlőművelés területén. Hasonló tendenciát mutat az 1 hold szőlőre eső gazdaságok számának alakulása is :

	1 hold szőlőre
Eger opp. 1577	1,5 gazdaság
Miskolc dt. 1576	2,1 „
Arló dt. 1576	6,0 „
Kaza dt 1576	2,8 „

Ez az arányszám is bizonyítja — a szőlők zöme a parasztság tehetősebb elemeinek birtokában van, és a zsellérparcelláknak nincs oly súlya a bortermelésben, mint pl. Arló járásban.

A gabona vetésterülete 1593 hold. Ebből az ősziekre esik 1375 hold (86,3%) és a tavasziakra 218 hold (13,7%). Ehhez mérten jóval kisebb a szőlőkultúra kiterjedése.

járási szőlők	115 hold
kazai extraneus szőlők	5 „
	120 hold

[1] 55 szőlősgazdaság össztermése 203,8 cb agr. bor.

A szőlő- és szántókultúra egymás közti aránya 1 : 13-hoz! Ez az arány ismét arra figyelmeztet, hogy a bortermelő gazdagparasztok vagyonfelhalmozása viszonylag kiskiterjedésű szőlőterületen játszódik le.

A földnélküli jobbágyok rétege közepes nagyságú. 5,8%-os csoportjuk erősen alatta marad a hevesi—borsodi átlagnak. A paraszti differenciálódás, valamint a termésmegoszlás párhuzamba állításából kiderül, hogy a több mint 32%-ot kitevő zsellérségre a szántók alig 6%-a, de a szőlők 14,6%-a esik. Ugyanez a jelenség ismétlődik meg a rendkívül népes pauper rétegnél (34,4%!). Kezükön van a gabonatermés 25%-a és a bortermés 31%-a. A jobbágyság közel kétharmada zsellér és pauper. Aránylag nagyobb rész jut gazdaságaikra szőlőből, mint szántóból, de ez a viszonylagos túlsúly megtévesztő, mert a valóságban a sok szőlőparcella alig néhány holdra rúg. A féltelkesek (18,4%) rétegére a szántókultúra közel 31%-a és a szőlőkultúra 33%-a esik, míg az átlagos nagyságú gazdagparaszti csoportra (9,1%) a gabonafélék 38,5%-a, valamint a bor kb. 21%-a jut. A jómódú jobbágyok vagyongyűjtésének súlya a szántóművelésre esik. Bortermeléssel csupán egyharmaduk foglalkozik, részesedésük alig haladja meg az összetermés egyötödét. Ugyanakkor a bortermés 42%-a zsellér és pauper parcellákról származik!

Egybevetve a kazai járásban a mezővárosok, illetve falvak gazdasági-társadalmi viszonyait a következő képet nyerjük.

Kaza és Kazinc mezővárosok differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	7	16	6	1	30	17,2%
II. szántó- + szőlőműv.	—	10	46	28	9	93	53,4%
III. szőlőművelők	—	26	14	8	5	51	29,4%
össz. 181	7	43	76	42	13	—	—
%-ban	3,9%	28,8%	41,9%	23,2%	7,2%	—	—

24 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	86	92	53	38	269	60,4%
II. szántó- + szőlőműv.	—	19	37	22	9	87	19,6%
III. szőlőművelők	—	64	21	4	—	89	20,0%
össz. 476	31	169	150	79	47	—	—
%-ban	6,5%	35,5%	31,5%	16,6%	9,9%	—	—

A földnélküli és zsellér csoport aránya nagyobb falun, mint a mezővárosiak között : kb. 42% az utóbbiak 32,7%-os arányával szemben. Sokkal több féltelkest és paupert találunk viszont az oppidumokban, mint falun. A két réteg

együttes aránya Kazán és Kazinczon 65,1%, míg a falvakban csak 47,9%. Igen tanulságos a gazdagparasztság helyzete. Egészben véve falun több a jómódú jobbágy, mint a két oppidumban, de az előbbiek szinte kivétel nélkül szántóművelők, míg a mezővárosiak csaknem valamennyien bor- és búzatermelők, sőt szőlőművelésre specializálódott gazdagparasztot csak a mezővárosokban találunk. Nemcsak arányban, de abszolút számban mérve is több bortermelő gazdagparaszt él (12 gazdaság) az oppidumokban, mint a járás többi 24 falujában (9 gazdaság!). A bortermelésre való specializálódás az egész mezővárosi gazdagparasztságon lemérhető. Míg falun a lakosság 60%-a szántóművelő, itt csak 17,2%-a. Vegyesen gazdálkodik (búza és bor) a járásiak 19,4%-a, viszont az oppidumokban élők 53,4%-a! Végül a szőlőművelő csoport aránya falun 20,6%, de a két mezővárosban 29,4%. Kaza districtusban is a mezővárosokba összpontosul a bortermelés.

Kaza és Kazincz mezővárosokban él a termelő népesség 27,5%-a. Részesedésük az összetermésből gabonában 19,4%, borban pedig 58,4%! Élesen kiütközik a bortermelésre irányuló specializálódás a szántó-, illetve szőlőterület egymás közti arányában is. Járási átlagban a szőlő és szántókultúra aránya 1 : 13-hoz, de a mezővárosok határában csupán 1 : 4,5-hez. Világosan példázza a két arány a szőlőművelés mezővárosi koncentrálódását.

A szőlők ún. „szétszórtságára" nincs példánk a districtusban.

A termelőeszköz nélküli és napszámra kényszerülő rétegek számbavételénél a következő csoportokat kell elemeznünk :

földnélküli	48
földnélküli méhész	7
szántóművelő, fél hold alatt	37
szőlőművelő, 100 nszl. alatt	51
	143

Ezek a számok azonban némi helyesbítésre, illetve indokolásra szorulnak. A 48 földnélküliből ugyanis 19-nek szőlőparcellája van. Tizenötüknek a zsellérek, hármuknak a pauperek, míg egynek a féltelkesek átlagbirtokával azonos nagyságú a szőleje. Így a teljesen föld-, illetve szőlőnélküli jobbágyok száma 29. Hozzájuk kell még számítanunk a 7 földnélküli méhészt, akiknél átlagosan csak 3 kas jut egy-egy méztermelőre, s egyéb termelőeszközük nincs. A már csupán minimális mennyiségű termelőeszközzel rendlkezők csoportjában a gabonatermelőknél átlagosan 3,7 gl, míg a bortermelőknél 102 liter bor esik egy-egy törpebirtokra. Mindezek figyelembevételével a napszámosmunka vállalására kényszerülők csoportja a következő elemekből tevődik össze :

földnélküli	29
földnélküli méhész	7
szántóművelő, fél hold alatt	37
szőlőművelő, 100 nszl alatt	51
	124

A districtus népességének kereken 18,8%-át sorolhatjuk a napszámosmunka vállalására kényszerülők csoportjához.

Összesen 127 gazda foglalkozik a járásban méhészettel, azaz a jobbágyok mintegy 19,3%-a méztermelő. Meglehetősen magas arány, hiszen minden

jobbágyportára elvi átlagban egy kas méh jut. Egyébként a kasállomány megoszlása a következő :

7	földnélküli méhész	21 kas	—	4,5%
17	zsellér „	42 „	—	9,0%
48	pauper „	99 „	—	21,3%
33	féltelkes „	151 „	—	32,5%
22	gazdagparaszti „	152 „	—	32,7%
		465 kas		

Valamennyi jobbágyrétegben találkozunk mézteruelő parasztokkal, de a kasállomány zöme a jómódú parasztságnál összpontosul. Egy méhészre átlagosan 18 kg évi méztermelés jut (3,6 kas hozama). Ebből nem sok kerülhetett piacra. Ha azonban csak azok helyzetét vizsgáljuk, akiknek 9 vagy annál több kast tartó méhészete, azaz legalább évi 50—60 kg-os termése van, úgy meg tudjuk határozni a piacra kerülő méz hozzávetőleges, illetve minimálisnak tekinthető mennyiségét.

1	zsellér méhész	12	kas
—	pauper „	—	„
3	féltelkes „	78	„
8	gazdagparaszt méhész	118	„
		208	kas

E 12 árumézet produkáló méhészetben összesen 208 kas után kb. év 10—11 mázsa mézzel számolhatunk. Ebből legalább 5—6 mázsát vehetünk áruméznek. Szembeötlő, hogy a piacra termelő méhészek döntő többsége gazdagparaszt!

Összegezve, elég sok parasztgazdaságban (19,3%) foglalkoznak méhészettel, de áruméztermelést a méhészek alig 10%-a folytat. Főleg gazdagparasztokból álló kis csoportjuk rendelkezik viszont a kasállomány kb. felével.

Szűkszavú a dézsmajegyzék az extraneus birtoklást illetően. Egyrészt Kaza környékén találkozunk néhány bortermelő extraneussal, akiknek apró parcellái együttvéve is alig rúgnak 5 holdra, és eredeti lakóhelyüket, falujukat nem ismerjük, másrészt Rudabánya határában szerepel egy maroknyi extraneus, a szomszédos Szuhogyról jött parasztok. Bortermelők, négyüknek van valami kis földje is Szuhogyon, de tizenhatuknak csak az idegen határban szerzett parányi parcellája. Valamenyien zsellérsorúak. A 21 szőlőgazdaság területe a terméseredményből következtetve nem éri el a 1,5 holdat!

Arló districtus (Borsod m.)

1576. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 979. A lista négy első falvának szőlőművelési adatait Kaza et Varbó dt. 1576. évi bor dzsjk-éből vettük. B 980.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. BARCZA (iudex)			
4	24	32 + V	—
4	20-15 + II + **4** + *12*	20 + VI-15 + **1** + *5,3*	
6-15 + **1**	10 + *10*		
4 + *6,3*	14 + I-15 + *10*		
5 + *4*	12 + III + *8,3*		
	7-15 + *12*		
	14-15 + I-15 + *9*		
	6-21 + *19*		
	16 + I-15 + *8*		
	21-15 + II-15 + **3** + *5,3*		
	Szőlőművelők		
5,3	*16*	*26*	—
5,3	*11,7*		
2. BANFALVA (iudex)			
2 + **1**	10 + I-12 + *14*	—	—
5 + **4**	4-15 + IV + *6,3*		
1-15	6 + *13,3*		
2-15 + *4,3*	**-2** + *2,7*		
2-15 + II-15 + *2*			
20 + *4*			
1-10 + *4,3*			
1-15 + *3*			
1 + **3** + *5,3*			
1-19 + **2** + *12*			
2 + *2*			
1-10 + *4*			
3 + *1,7*			
1-15 + I + *4,7*			
3 + *7*			
chd : 4!			
	Szőlőművelők		
1,7(chd)	*12*	—	—
4,7(chd)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4,7(chd) *2,7* *3* *5,3* *2,7* *4*	—	—	—
3. FELSŐ-VELEZD (iudex)			
5 + **3** 2 4 + II-15 + *2*	14-15 + V + 10 13 19 + V + *11*	30 + II-15 + **1** 25 + V-25 + **1** + *2,3*	—
4. ALSÓ-VELEZD (iudex)			
9 9-15 + **1** 3 4 + 0-22 + *3,7* 4 + *2,7* 1-20 + *2,7* 6-15 + **8** + *6,7* chd : 1!	14 + I-15 + **1** 15 + II + **4** 10 15 14 13-15 + **2** -**4** 16 + **3** + *10* 17 + **4** + *5* 18-15 + **3** + *10* -**3** + *2,7* -**2** + *8*	23 + IV-15 + **5** + *4,3* 29 + *10* 28 + *2*	50-15 + **2**
Szőlőművelők			
2(iudex) *2,3* *5* *6* *2* *6* *1*	*11* *20*(chd)	—	—
5. OZD (iudex)			
4-15 4 5-23 8-15 + **1** 4 8-15 + *1,4* 5 + **1** + *7* 2-15 + *3* *2,5* chd : 1!	12 16 + I 15 + IV 10 + II 11 + **1** + *4* 15 + II + *1,3* 4-15 + **4** + IV-15 + *5,2* 12 + *1* 21 + I-23 + *4,3* 9 + I-15 + *0,8* 19 + I-20 + **4** + *6*	25 + V + *4* 34-15 + III + **2** 25 + IV + *8* 31 + **2** + *2*	50 + IV + *18* 44 + XII-15 + **3** + *7,5*
Szőlőművelők			
2,5-iudex- *9*	—	—	—
6. BOLIOK (iudex)			
4-15 3 chd : 1!	20 + III + **1** 20 + II 16 + II 14 + II-20	34 + IV 24 + IX	65 + XX + **3**

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7. A B A F A L V A (iudex)			
2-20	9-15	—	—
7	10		
3	24		
3	20		
2	10		
7 + I	12-15		
8-15	10		
8			
8			
4			
5			
8			
4-15			
1-15			
V-15			
3-15			
8. S A I O N E M T I (iudex)			
5 + **2** + *4,3*	-**2** + *9*	—	—
2 + **1** + *4,5*			
III-26 + *3*			
chd : 3!			
	Szőlőművelők		
7,5	—	—	—
3			
3			
4,5			
5			
1			
1,7(chd)			
3,5(chd)			
7,5(chd)			
9. C Z E N T E R (iudex)			
1 + *0,3*	23	—	—
3-15 + **1** + *2*	11-15		
II + *3*	10 + X + *2,3*		
2-15 + I-16 + *2,3*	17-15 + VI + **2** +		
2 + 0-24 + *6*	*6,3*		
10. A R L Ó (iudex)			
3-15	13-10 + IV-20 + **1**	40-20 + V-15	80 + XIII
3-15	16 + II-20 + **5**	26-20 + VI-15 + **1**	59-15 + XIII-25
3-15 + **2**	14-20 + I-10 + **3**	28-20 + VI-20	68-20 + XII
5-10	13-10 + III-10	25-15	66-20 + XIII-15+
4-15	20-20 + I-15	26-20 + II	*0,5*
5-10	16 + II-20	23-20 + II + **1**	94 + XV-10 + *0,5*
chd : 3!	12 + II	23 + VIII-15	42 + XXVII-20 +
	18-20	42-20 + II-20	**1** + *2*
	20	40 + VIII	
	20	34-20 + VII-15 + **3**	
	12	20-25 + VIII + *1,3*	
	20 + IV-15		
	10-20 + III + *0,8*		
11. C Z E P A N (iudex)			
4-15 + *1,5*	9-15 + II-25	33-15 + *1*	33-25 + XVI-25 +
4 + *6*	9-15 + *1,8*	23-15 + III-15 +	*30*
chd : 2!	-**1** + *2*	**3** + *9*	38-15 + X-15 + *19,5*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
1,8(chd) *2* *7* *3* *2,8*	—	—	—
12. JARDANHAZA			
13-15 16-20 **-1** chd : 4!	—	—	—
13. SICATOR			
— chd : 2!	—	—	—
14. MONOSSBÉL			
-1 **-1** chd : 6!	—	—	—
15. DISZNOS (iudex)			
13-10 + I-10 20-20 + I-10 + *1,2* chd : 4!	—	34-20 + I 36-20 + V-15 + **2** 36-20 + VI-20	48-15 + X + **4** 52 + VIII-20 + **3** 68-20 + XXVI + **11** 46 + VIII-20 + **1** + *1* 74 + XX + **2** + *3,3*
		Szőlőművelők	
0,3 *1,5*	—	—	—
16. DOMAHAZA			
—	—	32 + III-15 + **1** 40 + VI + **3**	—
17. SZENT-MARTON			
5	10 16-15 + V 11 11-15 + II-15	**43 + 2**	—
18. BALATON (iudex)			
8-20 5 5 + **2** + *4* 6-20 + *4* 5 + *6,3* 6-22 + *5* 5 + *0,7* 6-20 + I-15 + *6* 8-21 + **2** + *7* 5-15 + *2,5* chd : 1!	16 + **1** 22 + II-20 + *12* 10-20 + V-15 + *2* 16-10 + *10* 22-23 + I-10 + *4* 14 + II-20 + *15* 15 + *10* 25 + **1** + *47* 8 + VI-20 + *10* 10-20 + *4* 16-20 + *13* 1-15 + II + *12* 5-15 + *12* 10 + II-20 + *2*	25-15 + IV 30 + II + 10 + *24* 38-21 + VII-21 + **4** 25-15 + IV 41-15 + IV + *4* 28-22 + IV + *5* 28 + IV-15 + *8* 20 + VI-15 + **2** + *15,5* 23.15 + II-15 + *19* 23-15 + III-15 + *11* 31-23 + *35* 21-15 + III-15 + *9* 34 + X + **1** + *15*	53-15 + IV + **2** + *26* 53-15 + **2** + *26* 50 + XXII + **4** + *80* 52 + III-15 + *10*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Szőlőművelők		
5(chd) *1,3* *2,5* *7* *5* *5*	*12*	—	—
19. N A D A S D (iudex)			
6 6 9 8 5 chd : 3!	9-15 + **1** 16 20 + II 10 20 + **2** 20 -**2**	35 25 + V 27-15 + VI + **3** 27-15 30 40 25 + II-15 + **3** 23 + I-15 + **3** 23 + I-15 + **1** 25 + **2**	50 + VII-15 50
20. C Z E R N E I (iudex)			
5 3 + **1** 7 5 5-15 9 6-15 + *4* 4 + *2,8* 5-15 + I-15 + **2** + *8* 4-15 + *4,3* chd : 4!	14-15 12 + II 9-15 20 + **2** -**2** 12 + *6* 13-15 + V-15 + *14,5* 22 + I-15 + **2** + *12,3* 11 + **1** + *2* 12 + *3* 15 + *12,9* 10 + III + *3,5* 10 + *3,5* 19 + *7,3* 4 + I-15 + **3** + *11,3* 18 + II + *9* 12 + **1** + *2,8* 8 + II-15 + *11,3* 10-15 + *8*	25 37-15 + VIII-15 25 + II + *22,3* 20 + V + *4* 31 + III + *20* 26-15 + I + **2** + *5,3* 41 + IV-15 + *25*	—
	Szőlőművelők		
4(chd) *9*(chd) *6,5* *5,3* *8* *3* *9* *6,3*	*18* *18*	—	—
21. D A R Ó C Z			
8 + **2** 2	12 11 + III-15 + **1** + *5* 10 + *3* 13 + **1** + *5* 10-15 + **2** + *3*	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Szőlőművelők		
5,5 *1*	—	—	—
22. SZILVAS (iudex)			
1-22 7 6 3-11 5 5 3-15 10 + IV 6-20 + IV 1-13 7-23 + I + **1** + *0,8* 2-22 + *4,5* **4** + *6,3* chd : 5 !	12 + I 8-21 + I-15 + **2** 16-20 + V + **2** + *5,5* 13-21 + II-22 + *5* 20-20 + II-20 + *4* 18 + II-15 + *6* + **2** 12-15 + II-20 + **1** + *2* 13 + I + *6* 14-15 + VII + **1** + *20* 16 + VI + *6* 14-15 + II-15 + *7* X-20 + *5,5* 11 + V + *6* 8-15 + III-15 + **3** + *3* 10-15 + IV-20 + *6*	26-15 + XII-15 32 + X-15 + *7* 24 + IX + *7,5* 20-20 + VI + *5* 19 + VII + *8,5* 22-15 + X-15 + **2** + *14* 32-21 + XVIII-15 + **4** + *20,4* 29 + VI-15 + *15* 7-20 + XVII + *6,2* 22-22 + X-20 + *5* 24 + VI + *7,5* 25-15 + 0-21 + *6*	58 + XVI-21 + **4** + *11*
	Szőlőművelők		
6(chd) *3* *0,5* *3* *6* *4* *10*(chd)	*11*	*21,5*	—
23. VISNYO (iudex)			
4 + **2** 5 II 5 7-15 1 + I-15 VII-15 5 + 1,5	10 10 13 + I + **3** 11 + III 16 + III 10 13 + II + *4,3* 11-15 + VI + *2* 8-15 + I + *4,5* 18 + V + *4,5* 11 + I-15 + *12* 13 + 0-15 + *1*	22 + VI-15 + *1,3* 30-15 + VII-15 + *4,2* 22 + VI + **5** + *10* 23-15 + III + **2** + *5*	42 + XV + **2** 50 + XXXII 40 + XIII + **4** 31 + XX + *13* 59 + XXXII + *8,2* 42 + XII + *7* 42 + XXVIII + **4** + *9*
24. SATA (iudex)			
5 + *5* 5 + *1,5* chd : 1 !	17-15 + II-21 10 + II **3** 21 + *15* 10 + V + *10,5* 16 + *4* 12-15 + II + **1** + *3* 18 + II + *8* 10 + VI-15 + *8,2* 20-15 + II-15 + *2*	20 + V + **4** 20 + V + **4** + *9* 26 + V + **3** + *13* 21 + VII-15 + *3*	54 + III + **2**

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
25. O M A N Y (iudex)			
5 + **2** chd : 4!	13 + *2,7*	35 + I-15 + **15** + *2* 35 + *8* 25-15 + *2*	—
	Szőlőművelők		
1,3(chd) *3,5* *1,5* *9,5* *1,3* *4* *2* *1*	*14,3*	—	—
26. N E K E S E N (iudex)			
5 4 + I + **4** 6-15 4-15 9 9 + *3,5* IV + *3,3* 6 + I + *1,5* 4 + *0,3* chd : 3!	16 + I 13 + I + **1** 12 + *2* 10 + *7* 12 + **2** + *9* 11 + *4* 12-15 + *1,5* 17 + III + *4* 10-15 + *2* 13 + III + *7* 17 + VI + **3** + *7* 20 + I + *3,5*	26 + VI + **5** 24 + I-15 + **4** + *6,5* 28 + III + *3,3* 27 + I-15 + *4* 22-15 + IV + *3,5* 29 + V-15 + *7* 23 + IV + **1** + *9,5* 45 + IV + *3* 25 + IV + *3* 25 + V + *2* 31 + II-15 + **5** + *1*	47 + IV-15 + *6*
	Szőlőművelők		
6 *4,3* *2* *3,5* *1,5*	—	—	—
27. D E D E S (iudex)			
3 9 8-15 3-25 + *1* 7 + II + **3** + *4* 15 + V + **1** + *4,5* III-15 + *2*	10-15 + II-15 14 + I 12 + IV + *4* 17 + VI + 1 + *6,3* 8 + II + *5,3* 9 + III-15 + *6*	27-15 + IV + *12* 25 + XIII + **6** + *11* 35-15 + XII + *12* 21 + VI + *12* 25 + IV-15 + **4** + *7,2*	57 + XIII + **2** + *9*
	Szőlőművelő		
6 *6* *8,5* *7* *5*	—	—	—
28. T A P O L C Z A N (iudex)			
5-15 + *6* chd : 2!	19 + I-15 10 + *2* 10 + IX + *3,3* 11 + **2** + *5* 19-20 + IV-15 + *3* 10 + *2*	15 + X + *3*	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Szőlőművelők		
2(chd) 1,3 2 1	—	—	—
29. MALIN (iudex)			
— chd : 1!	10 + I-15 + **1** 16 + III + **2** 11 + I 21 + III + **2** 15 + V + **6** + *4,5*	23 + VI + *4* 20 + VI + **2** + *2,3* 26-15 + IX + *4*	28 + XVII + **3**
	Szőlőművelők		
1,3 *2*	—	—	—
30. TARDONA (iudex)			
8 + I 7-15 2-15 + II-15 + *0,5*	-**7** 10 10 12 + V 10 18 + II-15 + **2** 16 + I-15 12 + 0-21	22 + X + **3** 25 + XI + **1** 25 + III-15 33 + XIII + **4** 32 + III-15	—
	Szőlőművelők		
7 *3* *2,5*	—	—	—

Arló districtusban erősen eltér a gabona-, illetve bortermelés súlya. Bár kizárólag földműveléssel csak a parasztság 39%-a foglalkozik, további 44%-uk búza- és bortermelő, ami tekintetbe véve a járás szőlőkultúrájának csekély terjedelmét, azt bizonyítja, hogy a sok apró szőlőskert ellenére is a jobbágyság többsége elsősorban földművelő. Ennek megfelelően a csak bortermelő csoport kicsiny, mindössze 17%! A bortermelés jelentősége nem túl nagy, noha sok jobbágynak van apró szőlőparcellája.

Aligha lehet szó ebben az esetben a bortermelésre való specializálódásról. A gazdagparasztok zömének van ugyan szőlője, de a bortermés mindössze 11%-a esik rájuk. Arló districtusban a magát szőlőművelésre adó gazdagparaszt típusa nagyban és egészben hiányzik. Az ilyen irányú specializálódás fejletlenségét mutatja az is, hogy a kizárólag szőlőművelő csoportra csupán a bortermés 24%-a jut. Ugyanekkor a szőlőterület rendkívüli szétaprózódásának lehetünk tanui. A szőlőkultúra közel 64%-a a zsellér és pauper gazdák kezén van.

Összegezve, Arló járásban jóllehet sok jobbágy foglalkozik bortermeléssel, annak jelentősége csekély. Az egészen ritka mértékben szétaprózott szőlők csak a határ kis részét foglalják el. Így az apró szőlőskertek gazdái is

elsősorban szántóműveléssel foglalkoznak. Kis létszámú a kizárólag szőlőművelő csoport. Borban nem túl jelentős a gazdagparaszti vagyonkoncentráció sem.

A gabona vetésterülete 1389 hold, a szőlőé 59 hold. Egymás közti arányuk 1 : 23-hoz! A szűk és többnyire északi fekvésű völgyekben a szőlőkultúra jelentősége minimális. Az őszi, illetve tavaszi gabonafélék vetésterületének aránya a következő :

őszi gabona 1188 hold ..... — 85.6%
tavaszi gabona 201 hold ..... — 14.8%

A tavasziak aránya valamivel magasabb a szokásos átlagnál.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	81	91	44	14	230	39,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	66	107	64	20	256	43,7%
III. szőlőművelők	—	89	10	2	—	101	17,2%
össz. 637	49	236	208	110	34	—	—
%-ban	7,7%	37,0%	32,7%	17,3%	5,3%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
711,4	596,6	3059,8	856,4	3590,5	581,8	2361,4	265,6
7,5%	26,0%	32,6%	37,3%	35,5%	25,3%	24,4%	11,5%

A termelőeszközöktől teljesen megfosztott parasztok az összlakosság elég jelentős részét képezik : 7,7%-ot. Hozzáadva ehhez a zsellérek szokottnál népesebb rétegét, 37%-ot, azt tapasztaljuk, hogy a földnélküli és földes zsellérek aránya megközelíti a népesség 45%-át, ami a parasztság jelentős részének lesüllyedésére utal. Bár jelentős tömegű a zsellérek rétege, a gabonatermés csupán 7,5%-át és a bortermés 26%-át bírja. Mint láttuk, a districtus szőlőkultúrája kicsiny, s így a magas százalékarány a valóságban alig néhány holdat jelent. Ugyancsak szokatlanul magas a pauperek aránya : 32,7%. Búzából 32,6%, míg borból 37,3% esik rájuk. Szőlőrészesedésüket a zsellérekhez hasonlóan kell értékelnünk, jelentős viszont a rájuk jutó szántók aránya. A szokottnál kisebb féltelkes csoport : 17,3%, meglehetősen gazdag. Közel 36%-át bírják a szántó- és 25,3%-át a szőlőkultúrának. Noha jómódú, számban és százalékarányban kicsi a gazdagparasztok rétege, 5,3%-os csoportjukra a búza 24,4%-a és a

bor 11,5%-a jut. Jellemző módon viszont egyetlen bortermelésre specializálódott gazdagparaszt sincs. Kiemelkedően vagyonos gazdagparaszt sem akad. Az erősen hegyvidéki táj feltétlenül szerepet játszik abban, hogy jómódú jobbágyok vagyonfelhalmozása itt kevésbé fejlett, mint a megye többi járásában.

Az arlói járás mezővárosainak és falvainak gazdasági-társadalmi viszonyait egybevetve a következő képet kapjuk :

Arló és Balaton mezővárosok differenciálódása

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	8	13	13	3	37	45,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	8	14	10	6	38	46,3%
III. szőlőművelők	—	6	1	—	—	7	8,6%
össz. 85	3	22	28	23	9	—	—
%-ban	3,5%	25,9%	33%	27%	10,6%	—	—

28 falu differenciálódása

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	zssz.	%-ban
I. szántóművelők	—	73	78	31	11	193	38,2%
II. szántó- + szőlőműv.	—	58	93	54	14	218	43,2%
III. szőlőművelők	—	83	9	2	—	94	18,6%
össz. 551	46	213	180	87	25	—	—
%-ban	8,3%	38,7%	32,7%	15,8%	4,5%	—	—

Falun a földnélküliek aránya kétszer akkora, a zselléreké pedig felével nagyobb, mint a mezővárosokban. Mindkét helyen azonos a pauperek társadalmi súlya. Ezzel szemben a mezővárosokban a féltelkesek aránya csaknem a duplája és a gazdagparasztoké több mint a kétszerese a falun tapasztalható helyzetnek. A jómódú jobbágyok mezővárosi tömörülése, a bortermelés alárendelt jelentősége ellenére is megvalósult. Bár falun többen foglalkoznak szőlőtermeléssel, mint a két oppidumban, a jómódú parasztság tömörülése mégis itt hangsúlyozottabb.

A járás két mezővárosában él a népesség 13,3%-a. Részesedésük az összterméséből gabonában 21,7%, borban 20,6%. Az itt tömörülő gazdagparasztság mint már rámutattunk, elsősorban földművelő.

A szőlőgazdaságok úgynevezett „szétszórtságára" nincs adatunk.

A méhészkedéssel foglalkozó parasztok helyzetének elemzése a következő eredményt adja. Ideszámítva a földnélküli méhészeket is, a jobbágyok 24%-a

termel mézet. Meglehetősen alacsony arány: minden méhesgazdára 2,7 kas méh jut. A kasállomány megoszlása:

9	földnélküli méhész	22 kas	—	5,5%
29	zsellér „	60 „	—	15,2%
51	pauper „	118 „	—	30,0%
46	féltelkes „	140 „	—	35,6%
17	gazdagparaszt „	54 „	—	13,7%
		394 kas		

A kasállomány megoszlása elég egyenletes. Kiindulva a 394 kasból, kb. évi 20 mázsás mézterméssel számolhatunk. Egy méhészre átlagosan évente 12 kg méz esik. Ebből alig valami kerül piacra. 9 vagy annál több kas csak 4 méhgazdaságban van. 46 kasuk után, a termés felét számítva eladásra kerülő mennyiségnek, évi 1,5 mázsára becsülhetjük az áruméz minimális súlyát. Arló districtusban viszonylag többen foglalkoznak méhészkedéssel, mint a szomszéd járásokban, de a hozam átlaga alacsony és szinte kizárólag a házi szükségletek kielégítését szolgálja.

A napszámosmunkára utaltak csoportjának összetétele a következő:

földnélküli	40
földnélküli méhész	9
szántóművelő, fél hold alatt	87
szőlőművelő, 100 nszl. alatt	69
	205[1]

A napszámvállalásra kényszerülők csoportja az össznépesség 32,2%-ára rúg. Ez a gazdagparasztság nem túl jelentős tömörülése mellett arra mutat, hogy a járás szegényparasztjai, legalábbis részben, a szomszédos, szőlőben gazdag districtusokban találhattak munkát.

Arló districtus 1576-i dézsmajegyzékében nincs adat az extraneus birtoklásra.

[1] 47 gabonatermelő zsellér átlag 4 gl terméssel
40 gabona + borterm. „ „ 4,5 gl és 76 liter borterm.
69 bortermelő! „ „ 79 liter bortermével.

Kis-Borsod districtus (Borsod m.)

1577. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték borsodi tinna (cseber). B 979.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. MOHY-KEREZTUR (iudex)			
5-20	17	35-15 + IX + **4**	46 + IV + **2**
5-18	10		
inquilini : 2!	11		
	16 + II + **1**		
	13-15		
	20		
	20		
	Extraneusok		
4-09	—	—	—
5			
2. SENIE (iudex)			
7	14 + III	—	—
7	17-20		
7 + II	12		
inquilini : 6!	14 + V-10 + **2**		
	10-10 + III + **4**		
	15 + V		
	Extraneusok		
16	—	—	—
3. FINKE (iudex ; S = extraneus szántó Sáp határában)			
5	13	45 + I	70 + XX
5-10	18 + IV-15 + **1**	34 + XIII	50-15
6(S)	10-09	42-10 + V + **2**	75 + IV-10 + **1**
2-20 + *1,6*	10	30-20 + V-20	60-18 + VIII-15 +
4 + *0,9*	12-15 + I-10 + **1**	36 + II-15	**1** + *4*
inquilini : 2!	11-10	36-15 + VIII + **5** +	50-15 + X + **2** +
	15(S)	*3,5*	*1,4*
	11 + **4** + *2,7*		62 + XI + *3,1*
	11 + *1*		54-10 + XIV + *9,1*
	12-15 + **4** + *1,8*		
	12-15 + II + *1,3*		
	Extraneusok		
4	17	—	—
3			
7-20			
3			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Szőlőművelők		
1,6 *3,1* *1,2* *1,3* *0,4*	*8,5*	—	—
	Extraneus szőlőművelők		
1,4 *1,8* *1,6*	—	—	—

4. B O R S O D (iudex)

9 4-15 9 + *1,5* nquilini : 2!	10 10 + **1** 21-20 + II 11 + **1** 9 + II + **3** 18 + **3** 17-15 + *1,5* 9 + **3** + *1,5* 10 + *1,2* 19-20 + **2** + *1,6* 15 + *3,3*	20 + X 29 + IV **33** + IV + **1** 26-10 + II 28 + III 38 + X **34** + IX + **4** 35-15 + XI-15 29 + II-15 + **2** **30** + IV-20 + **10** 26-21 + II 22-20 + III-15 + *3,1* **33** + II-10 + **4** + *3* 27-15 + I-15 + **2** + *3,5* 29 + II-09 + *3,5* 29 + IV-20 + *1,8* 25-15 + II-10 + *3* 32 + V-15 + *1,5* 40 + II-15 + **6** + *8*	—

Extraneusok

de Bessenyő — lásd ott! — 7 gazdaság 66,8 gl terméssel.

	Szőlőművelők		
4 *2,5* *1,1* *2* *2*	—	—	—

Extraneus szőlőművelők

de Edelény — lásd ott! — 8 gazdaság *13* tinna terméssel.

5. L A A D PREDIUM[1] (iudex)

5-19 6 5	XVII 15 22 16-10 20 + *5,5* III + *10,4*	30 + *10*	—

[1] „Data avena de promontorio Laad quisque medium cubulum et gallynam unam — facit in summa cubulos cassovienses 14, gallyne 28."

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Szőlőművelők		
3,5	*10*	—	—
5			
1			
2,3			
2,5			
4,5			
4			
4,6			
1,5			
6			
3,5			
3			
3,5			
1			
6,3			
6,5			
4			
3,6			
5			
0,8			
2			
2,7			
2,5			
3,6			

6. B E S E N I E O (qui nulla autumnalia seminauerant pro timore turcarum, tandem vernalia, B, S, E = extraneus szántó Borsod, Sáp és Edelény határában)

VI	XX-15	—	—
VIII	18-15(E)		
VII	XIII		
2-15(B)	24(B)		
1(B)	14-15(B)		
4-25(B)	17(B)		
6-17(S)	12-15(E)		
2-15(S)	IX + *4*		
8-06(S)			
III-10 + *2,5*			
6(S) + *2,5(S)*			
	Szőlőművelők		
3,5	—	—	—
1,7			
0,7			
3			
4			
2,1			
2			
5			
1			
3,4			
1,8			
1			
2			
1,5			
3,5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7. SELYZ			
7	21	30 + X	—
7-15	15 + IV	32 + XI	
7-15 + **2**	15 + V	40	
7-15 + *1,2*	15 + III + **3** + *3*	25-19 + IV-15	
6-15 + *1,5*	18 + II-15 + *5*	30-20 + XI + *4,4*	
6-25 + *2,5*	14-10 + II-15 + *1*	38 + VII-15 + *2,8*	
3-10 + *1,1*	19-11 + *3,5*	27-21 + IV + **4** + *2,5*	
inquilini : 2!	19-11 + *3,5*	20 + VII + *5*	
		20 + V-15 + **2** + *3,5*	
		20 + VII + *2*	
	Extraneusok		
6	16	—	—
5			
4-10			
5			
	Szőlőművelők		
5,2	*9*	—	—
1,6			
5,5			
1,2			
2,7			
1,5			
8. SAAP (iudex)			
2-15 + *3*	17-15 + *2,5*	35 + V + *7*	60 + X + **3**
inquilini : 2!		40 + II-15 + *12*	60 + X + **2** + *5*

Extraneusok

de Edelény — lásd ott! — 4 gazdaság 57 gl terméssel.
de Finke — lásd ott! — 2 gazdaság 21 gl terméssel.
de Bessenyő — lásd ott! — 4 gazdaság 25,3 gl és *2,5* tinna terméssel.

	Szőlőművelők		
4	*7*	—	—
6			
2			
	Extraneus szőlőművelők		
	10	—	—
2	*8*		
1			
1,4			
1,5			
3			
1,5			
5			
3			
1,6			
0,4			
5			
2,5			
1,2			
2			
5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2,5	—	—	—
2			
5,5			
2,5			
1			
0,2			

9. BALAIT (iudex)

5-20 + **3**	18	25-20	—
inquilini : 3!	21 + **10**		
	13-21 + **2**		

10. DAMAK UTRAQUE (iudex)

3-20	18 + V	—	—
3 + *2*	18-29 + V + **2** + *3*		
inquilini : 2!			

Szőlőművelők

3	—	—	—
3			
1,2			
2			
2			
4			
5			
0,9			
5			
5			
5,9			

11. EDELIN (iudex ; S = extraneus szántó Sáp, B = extraneus szőlő Borsod határában

4(S)	13	20 + VI	41-15 + XIV-20
5	13 + **4**	25 + VII	54 + XIV + **2**
3-06 + *2,5*	17-15 + I	28-12 + **3**	53 + XII
7-15 + *3,5*	19	22-15 + V-15	44-15 + XV-15 + **2**
	10-15 + V-15 + **2**	31 + IV	100 + XIX + **12**
	15-15 + VII + **4**	21-05 + VIII	43-05 + XVI + **2** +
	13(S)	26 + X-15	*1,4*
	15(S)	30 + III-15 + *10*	86 + III-15 + *10*
	25(S)	28 + XVIII-15 + **1** +	
	21 + III-15 + *5*	*3,1*	
	13-05 + *4*	30 + XIV + **2** + *0,2*	
	9 + X-05 + *0,3*	30 + XV + *0,4*	
		32-15 + VI-15 + *0,2*	

Extraneusok

7	10-25	40	—
6	10	25	
7-15			
8			
4-15			

de Bessenyő — lásd ott! — 2 gazdaság 31 gl terméssel.

Szőlőművelők

2,5	—	—	—
1			
1(B)			
2,5(B)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3(B) *1(B)* *2,5(B)* *1,5(B)* *1(B)* *0,5(B)*	—	—	—
12. HORWAT (iudex)			
6-15 1-11 4-15 + *0,5* 6 + *1,2* inquilini : 4!	15 + I-15 11-15 + II-15 + **2** + *0,5* 10 + **2** + *0,3*	27-10	—
13. KECH PREDIUM (iudex)			
8 8 9 5 6-19 7	20 16 14-20 + VIII	25 25 + X 30 + V 25-21 + VII	—
14. LAK (iudex)			
III III-10 VIII + 4 2 + IV + *1* 6 + **2** + *0,6* 2 + IV + **3** + *0,6*	XXI + **3**	—	—
	Szőlőművelők		
2 *0,6* *1,5* *1,4*	—	—	—
15. NILAS PREDIUM			
VIII-15 VII inquilini : 2!	XI	XXV I-10 + XXVI-20	—
16. IROTA PREDIUM			
—	10 10 + III 9 + III-20	—	—
17. ZAKACHY[2]			
-2 **-3** **-3** inquilini : 6!	—	—	—
18. KWRYTTYAN			
—	24 + **5**	45 + **10** 35 + **2** 42 + **3** + *2,5*	—

[2] „ubi neque autumnalia neque vernalia seminawerunt, tandem dederunt pecunias Christianitatis, ac apum alveari redemcionis."

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
4,5	*7*	—	—
1,5			
1,5			
19. C Z AZTA			
5,5	*7,5*	*15*	—
4	*7*		
3	*6,5*		
1,5	*7*		
5	*10*		
2,5			
3			
5,5			
1			
1			
2			
1			
6,2			
3,5			
5			
20. H AT H AZ (iudex)			
5,5	—	—	—
1,6			
2			
3,5			
1,8			
1,8			
1,6			
4			
1,6			
0,9			
6			
2,5			
5,5			
4			
4,5			
1,4			
1,5			
2,6			
2,2			
3,4			
5			
0,6			
2,5			
4			
1			
2,1			
4,1			
2,6			
3,1			
4			
5			
1,8			
21. N O M A R E T	*promontorium CHYER*		
3,5	*7*	—	—
1,1			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2	—	—	—
3			
1,3			
1,1			
1			
1,3			
3,5			
0,4			
3			
4			
2			
2,5			
2			
2,5			
2,6			
1,8			
3,5			
1,9			
1,1			
1,6			
2,7			
1,2			
1			
2,2			
4			
1,1			
1,5			
2,6			
0,8			

A század derekáról nem maradt fenn dézsmajegyzék. Bizonyos fokig azonban tájékoztat a termelőerők alakulásáról a fluktuáció elemzésénél felhasznált adólajstrom.

1567	1577	
182 szántógazdaság	218 szántógazdaság	+20%
646 hold szántóval	839 hold szántóval	+30%
172 borgazdaság	242 borgazdaság	+41%
109 hold szőlővel	35 hold szőlővel	—68%

A gabonatermesztésben világos és egyenesvonalú a fejlődés: 20%-kal több parasztporta kb. 30%-kal több gabonát termel. Jóval nehezebben áttekinthető a szőlőművelés alakulása: mialatt a bortermelők száma erős ütemben emelkedik, a szőlőterület (legalábbis a bortermés csökkenésének arányában) erősen visszaesik. Az egyre több bortermelő és egyre kisebb szőlőkultúra fejlődési tendenciája már 1568-ban s 1569-ben is megmutatkozik, ami arra enged következtetni, hogy a szőlőművelés (átmeneti?) hanyatlásában a rossztermésű évjáraton túl, a szőlőterület egyre gyorsuló ütemű szétaprózódása is szerepet játszik.

Az egyes kultúrák területének egybevetésekor a gabonatermesztés erős fölénye domborodik ki, jóllehet a lakosság nagyobb része foglalkozik szőlőműveléssel. Ugyanis 782 hold szántót találunk 32 holdnyi szőlővel szemben. Adjuk ehhez hozzá az extraneusok kezén levő 57 hold szántót és 3 hold szőlőt, úgy összesen 839 hold szántóra mindössze 35 hold szőlő esik. A bor-, illetve

búzatermő terület aránya 1 : 24-hez, ami a szőlőművelés szempontjából rendkívül kedvezőtlen arány!

A szántóterület megoszlása ősziek és tavasziak között a következő :

őszi gabona ..... 660 hold — 84,4%
tavasziak ..... 122 „ — 15,6 „

Tekintve, hogy az árpa és zab vetésaránya általában ritkán haladja meg a 10%-ot, a tavasziak fenti, közel 16%-os részesedését elég jelentékenynek kell tekintetnünk.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelő	—	32	54	44	13	143	37,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	19	23	25	8	75	19,5%
III. szőlőművelő	—	155	11	1	—	167	43,4%
össz. 424	39	206	88	70	21	—	—
%-ban	9,2%	48,6%	20,8%	16,5%	4,9%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	tinna[3]	gl	ti	gl	ti	gl	ti
305,6	460,3	1197,1	150,4	2488,5	111,5	1481,3	32,4
5,6%	60,8%	21,9%	20,2%	54,4%	14,7%	27,1%	4,3%

A paraszti gazdálkodás súlya a szántóművelésre esik, jóllehet a lakosság nagyobb része foglalkozik szőlőműveléssel. Több mint 43%-ra rúg a bortermelő s közel 20%-ra a vegyesen gazdálkodó csoport aránya. Csakhogy a kezükön levő szőlőterület igen kicsiny. Ennek oka a rossz termés, de talán a szőlőterület rendkívüli szétaprózódása is. E két tényező határozza meg a districtus szőlőművelésének egy évtizede tartó (1567—1577) hanyatlását, ami a szántó-, illetve szőlőkultúra egymás közti arányának mind kedvezőtlenebb alakulásában jut kifejezésre. (A szőlőterület még 1594-ben is csak 50 hold körül mozog!)

A földnélküliek csoportja meglehetősen nagy, több mint 9%. Szokatlanul népes a zsellér réteg is : 48,6%! Általában a lakosság kb. egynegyedére rúg a zsellérek száma, jelen esetben az apró parcellájú bortermelők tömege duzzasztja így fel csoportjukat. Ennek megfelelően a szántók 5,6%-a, de a szőlők 60,8%-a esik rájuk. A pauperek csoportja már sokkal kisebb : 20,8%. Részesedésük az össztermelésből búzában 21,9%, borban 20%. Határozottan alatta marad az átlagnak a féltelkes réteg : 16,5%. Elsősorban gabonatermesztéssel foglalkoznak, a szántóterület 45,4%-a jut rájuk. Borból az össztermés

[3] tinna = 42,4 liter.

14,7%-át tartják csak kezükben. Azonosak a gazdagparasztság körülményei mindössze a népesség 4,9%-át teszik, de tulajdonukban van a szántókultúra 27,1%-a. Viszont a szőlőknek csak 4,3%-át szerezték meg. Az abszolút számmal mérten elég kicsiny szőlőkultúra túlnyomó többsége zsellér és pauper gazdaságok között oszlik meg, jobban mondva aprózódik szét.

A districtus 21 helysége közül csak egyet tekinthetünk mezővárosi méretűnek, Edelényt. Így a mezőváros és a falvak helyzetének egybevetése a következő eredményre vezet:

Edelény oppidum differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	1	6	7	4	18	54,5%
II. szántó- + szőlőműv.	—	2	3	5	3	13	39,4%
III. szőlőművelők	—	2	—	—	—	2	6,1%
össz. 36	3	5	9	12	7	—	—
%-ban	8,3%	13,9%	25%	33,3%	19,5%	—	—

20 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	31	48	37	9	125	35,5%
II. szántó- + szőlőműv.	—	17	20	20	5	62	17,6%
III. szőlőművelők	—	153	11	1	—	165	46,9%
össz. 388	36	201	79	58	14	—	—
%-ban	9,3%	51,8%	20,4%	14,9%	3,6%	—	—

Döntő különbség a legszegényebb jobbágyrétegek összehasonlításánál mutatkozik: Edelényben kereken 22%-ra rúg a földnélküliek és zsellérek csoportja, míg ugyanezek aránya a falvakban több mint 61%! Jóval nagyobb az elszegényedés, a gazdasági lemorzsolódás járási, mint mezővárosi viszonylatban. Aránylag nagyobb a pauper-jobbágyok rétege is az oppidumban, de az igazi eltérés a parasztság tehetősebb csoportjainak egybevetésekor ugrik ki. A falvak kb. 15%-nyi féltelkes és 3,6%-nyi gazdagparaszti rétegével szemben a mezővárosi féltelkesek aránya több mint 33%, míg a jómódú jobbágyoké 19,5%! Arányosan mérve kétszer annyi féltelkes és ötször annyi gazdagparaszt él Edelényben, mint a járás falvaiban. Mint már említettük, a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás elsősorban a szántóművelésben következett be, s így az oppidumban, érthető módon, a gabonatermelő csoport túlsúlya még erősebben kiugrik, mint a falvakban. Edelényben a gabonatermelő csoport aránya 54,5%, míg a járásban csak 35,5%. Ezzel szemben falun a népesség kb. 47%-a bortermelő, míg a mezővárosban csak 6%! Ennek az a magyarázata, hogy Ede-

lény határában sokkal kevesebb elaprózott szőlőparcellát találunk, mint a járásban egyebütt. A vegyes (gabona- és szőlőművelő) csoport aránya viszont már magasabb az oppidumban, mint a járásban. A mezővárosi gazdagparasztság tömörülése és vagyonfelhalmozása a kisborsodi járásban is kifejlődött, jóllehet nem oly határozott formában, mint a megyében másutt, és nem elsősorban a bor-, hanem a gabonatermesztés területén. Az 1560-as évek végén a gazdagparasztság számosabb, a bortermelés kiterjedtebb volt, mint egy évtizeddel később 1577-ben!

Összegezve, a járás 1 mezővárosában él a termelő népesség 8,3%-a. Kezükön van a gabonatermés 20,0%-a és a bortermés 6,1%-a. Figyelembevéve a kicsiny szőlőkultúrát, érthető, hogy a mezővárosi gazdagparasztság vagyonfelhalmozása a szántóművelésben jelentkezik.

A több tagból álló szőlőgazdaság, az ún. „szórt birtok" típusával nem találkozunk a districtusban.

A napszámra kényszerülő réteg meghatározásánál a következő csoportokat kell figyelembe venni:

földnélküli	35
földnélküli méhész	4
szántóművelő, fél hold alatt	17[4]
szőlőművelő 100 nszl alatt	76
	132

Így a teljesen földnélküli, illetve a megélhetéshez szükséges termelőeszközökkel már csak részben rendelkező jobbágyok aránya, akik gazdaságukon kívüli kereseti forrásra, elsősorban napszámra voltak utalva — eléri az összlakosság 31%-át! Ezt a szokatlanul magas arányszámot jelen esetben nem a mezővárosi-gazdagparaszti fejlettség súlya, hanem a bortermelő zsellérség hirtelen szaporodása okozta. Ebben az évben 1569-hez képest kb. 100 új szőlőgazdaság tűnik fel a dézsmajegyzékben. A közbeeső nyolc év alatt (1569—1577) támadt új bortermelők zöme aprócska parcellán ülő zsellér. Ez a szőlőművelő zsellércsoport szaporítja úgy meg az elszegényedett parasztságot. Rá kell mutatni ezzel kapcsolatban arra, hogy a bortermelő zsellérség számának hirtelen növekedése, majd apadása elég gyakori jelenség ezen a vidéken. Ugyanebben a járásban pl. 1567—1568—1569-ben a szőllőgazdaságok száma a következőképpen hullámzik: 139-ről felszökött 192-re, majd leesett 113-ra! Mindez azt bizonyítja, hogy a napszámra utalt paraszti csoport ezévi igen magas aránya feltehetőleg csak átmeneti jelenség.

A districtusban összesen 61 gazdaságban találunk méheket, a lakosság valamivel több mint 14%-a foglalkozik méhészettel. Összesen 199[5] méhkas után fizetnek adót, ami azt jelenti, egy méhészetre kb. 3 kasnyi méh jut. A méztermelő parasztság megoszlása a következő.

4	földnélküli méhész	21 kas	— 10,5%
3	zsellér „	7 „	— 3,5%
26	pauper „	75 „	— 37,7%
19	féltelkes „	69 „	— 34,7%
9	gazdagparaszti „	27 „	— 13,6%
		199 kas	

[4] E 17 jobbágynak összesen 62,4 gl gabonája s közülük nyolcnak 6 hl bora!

[5] 1568-ban a járás kasállománya összesen 198. 70 kas 6 gazdagparaszté, a többi elaprózottan. O. L. Reg dec. B 980.

A kasállomány megoszlása arányos, nem lehet a méztermelés tömörüléséről beszélni egyik vagy másik jobbágyrétegnél. Átlagosan egy méhgazdaságra 3,3 kas méh, azaz kb. évi 16—18 kg méz jut. Árumézet termelő méhészet, amelyik legalább 9—10 kassal rendelkezik, alig néhány akad:

1 földnélküli	méhész	10	kas
— zsellér	„	—	„
1 pauper	„	10	„
2 féltelkes	„	23	„
1 gazdagparaszt	„	12	„
		55	kas

Ebből a mintegy évi 5—5,5 mázsás termésből, hozzávetőlegesen 3 mázsa áruméz került piacra. Árumézet produkáló gazdaságot úgyszólván minden jobbágyrétegben találunk, de csak elenyésző számban.

Összegezve, a parasztság 14%-a foglalkozik méhészettel, közülük is mindössze öten termelnek árumézet. A járásban a méhészkedés jelentősége csekély.

Sok az extraneus birtokos a járásban. Az adóösszeírás mintegy 70 extraneust sorol fel. 36 gabonatermelő extraneus között csak 4 féltelkes van, a többi zsellér és pauper. Együttesen a gabonatermelők 16,5%-át teszik, de a szántóterület 6,8%-a esik csak rájuk. Földjük nagyrészt az 1 holdat is alig éri el. — A szőlőművelők között 34 extraneust találunk. Együttvéve is alig 3 holdnyi szőlő van a kezükön. Hozzávetőlegesen a bortermelők 14%-át alkotják, és a szőlőterület 11,6%-a az övék. Féltelkes vagy jómódú jobbágy nincs soraik között. Hasonlóan a szántóművelő extraneusokhoz, ők is úgyszólván kivétel nélkül zsellérparcellán ülő jobbágyok. Ritkán utal a dézsmajegyzék arra, honnan származik az extraneusként megjelölt paraszt. Jelen esetben az idegen jobbágyok felének ismerjük származási helyét, eredeti faluját. Megvizsgálva hat helységből származó 28 extraneus vagyoni állapotát saját falujában, azt tapasztaljuk, mindössze hárman szerepelnek még mint birtokosok régi községükben. Ezek szerint a szóban forgó extraneusok túlnyomó többsége olyan jobbágy, akinek régi lakóhelyén már nincsen földje. Mégis, azokban a falukban, ahol egy darabka szántót vagy szőlőt szereztek, mint idegent, mint extraneust tartják őket számon. Nagyjából hasonló eredményre jutottunk néhány más esetben is, amikor az extraneusok anyagi körülményeit eredeti falujukban megvizsgáltuk. Úgy látszik az extraneusok jelentős része tulajdonképpen zsellér, éspedig olyan zsellér, aki saját falujában elveszítve termelőeszközeit, idegenbe vándorol s ott keres megélhetést. Megtelepedve — erre van is több borsodi adatunk — néhány év múltán az extraneus jelző lekopik róla, s beolvad a falu népébe. Persze az extraneusok másik csoportja — s ezt nyomatékosan hangsúlyozni kell! — mezővárosi polgárokból, gazdagparasztokból kerül ki, olyanokból, akik lakóhelyüktől nem egyszer tekintélyes távolságban is szőlőt vásárolnak.

Mezőkövesd oppidum (Borsod m.)

1577—1578. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 979.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6	10	45 + II-10 + X cum	228 + XL + XX cum + *1,7*
V cum	10-10	10 + 25 cum + X cum	54-12 + XIII-10 + 45 cum
5 + II	22-10 + *0,3*	33 + II-15 + *5*	240 + LXXII + *10*
3-10	XV cum + *0,7*	33 + 5 cum	127 + XVIII + XXX cum + *10*
8-10	14 + V cum + *2,1*	37-10 + 10 cum + V + *0,8*	228-12 + LI + X cum + *5*
	10 + III	40 + V cum	154 + XX + 20 cum + XXV cum + *1,7*
	18-10	40 + V + 5 cum + V cum + *15*	85+XV+XXX cum
	20	10 + X + XV cum	62 + VI-10 + *0,8*
	10 + IV + 5 cum	21 + XIV + 25 cum + X cum	90-20 + XX + XXX cum + *10,8*
	10 + V	38 + X cum	165 + X + XL cum+ *5*
	16 + V cum	14-10 + XI + V cum	49 + 10 cum
	8 + VI + 5 cum	26 + V cum	208 + XX cum + *5*
	15 cum + X cum	XI-10 + 35 cum	97 + XXVI + *2*
	7-10 + X	16 + X	241 + XXVII + 25 cum + XV cum + *17*
	11	18 + XXIV + *3*	108 + V cum
	16	33 + VIII + V cum	77 + VII + 30 cum + V cum + *1,3*
	15-10 + *2,8*	34-10 + *8*	117 + XXX + 10 cum + XXX cum (iuratus)
	18 + *0,3*	20 + V + X cum + *2,8*	86-10 + I-20 + I-10 cum + *2*
	8-10 + *1,3*	15 + IV + 20 cum + X cum	66-10 + XVII + XV cum
	15-10 + II	23 + IV + 1 cum	37 + XII + 10 cum + X cum
	4-10 + X cum		200 + LV (iuratus)
	22		54 + VI + XV cum + + *2,3*
	14		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	67 + IV + 55 cum + XXX cum + *5* 80-20 + 10 cum + XX cum + *1,3* 60 + 40 cum + XXXV cum 96 + V + 5 cum + XXX cum 264-10 + LX + *2,7* 144 + XXXII + XXX cum + *6,3* 181 + XXXII + X cum (iudex primus) 220 + XL + XXV cum + *1,7* 247 + X + X cum + *0,7* 100 + V cum 70 + VIII + 30 cum + XL cum 98-10 + X cum + *1,7* 90 + XXX 121 + XII + 5 cum + XV cum 112 + XXXV-15 + 15 cum + X cum + *2,8* 80-10 + XXXIII + XXX cum 276 + XLIII + XXX cum + *15* 135 + XX cum + *0,8* 90 + X cum + *1,3* 203 + XXXIV + *20* 20 + IV + 45 cum + XV cum + *2* 135 + XX + XXX cum + *3,8* 123 + IV + 15 cum + V cum + *15* 1 + XIII-15 + 80 cum + XXX cum + *2* 83 + XV + 15 cum + XXX cum + *1,3* 123 + LIII + *5* 124 + XXIV + XXXV cum + *0,3* 87 + XVIII + 25 cum + X cum + *1* 127-10 + XLIII + *2,8* 65 126 + XV + XX cum + *7* 135 + X + XX cum 157 + XV + XX cum + *10,7*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	114 + XXXI + XX cum + *4* 150 + XLVII + *25* 166 + XX cum + *4* 42 + IV + 10 cum + XV cum + *0,7*
	Szőlőművelők		
5	*12*	—	—
2	*15*		
	15		
	11,3		
	Extraneusok		
2	16	25 + X cum	—
7	16-15	36-15	
4	13	20 + XXX cum	
9	12	30 + X cum	
5	11 + IV	31	
6 + 6-10	16	40	
8	13-10 + *12,3*	27 + 5 cum	
X cum	12	35-10	
5	10 + IV	42	
3-10	10	35	
5	14	40	
5	7 + V	13-15 + VII + XXV cum	
5	12		
8-10	22-10	29	
2	20	35-10	
6-10	19		
8	9 + IV		
5 cum	18		
5-10	18-10 + V cum		
5	19		
10 cum	22-20		
5	13-10 + III		
5	11		
7-10	12-10		
9	10		
9	3 + X cum		
5	10		
8	10		
3-20	10		
6	16 + I		
8			

Mezőkövesd annak ellenére, hogy 1549-hez képest szántóterülete kb. a felére csökkent,[1] a többi borsodi oppidummal szemben nem a szőlő, hanem a búza monokultúra városa. A népesség közel 53%-a kizárólag gabonatermesztéssel foglalkozik, míg a bortermelő csoport aránya alatta marad az 5%-nak. Meglepő a vegyes (búza- és bortermelő) csoport magas százalékaránya : 42,5%, aminek az a magyarázata, hogy a gazdagparasztok legtöbbjének van valamelyes szőlője is. Persze a valóságban, konkrét számmal mérve, csupán néhány hold szőlőről van szó — sokszáz hold szántó mellett. A vegyes csoport gazda-

[1] Lásd Mezőkövesd 1549-es feldolgozását!

ságainál ugyanúgy a gabona-monokultúra szerepe tükröződik, mint a fentebb említett szántóművelő csoportnál. A gabona és szőlőkultúra aránya a következő tanulságos eredményt adja: hozzászámítva az extraneus földeket is — 1530 hold szántó mellett mindössze 8,5 hold szőlőt találunk a határban. Olyan nagy a gabonafélék termesztésének túlsúlya, hogy szinte groteszkül hat a gabona- és szőlőterület egymás közti arányát meghatározó mutatószám: 170 : 1-hez!

Tegyük hozzá, hogy ugyanez az arány a mezővárosokban mindenütt kedvező a bortermésre nézve, sőt egyes esetekben a szőlőterület nagysága eléri a szántóterületét. Csak Mezőkövesden találkozunk fordított képpel. Sehol ugyanis Borsod megyében nincs olyan abszolút túlsúlyban a szántóművelés a szőlőműveléssel szemben, mint éppen Mezőkövesden.

A gabonafajták megoszlása a következő:

őszi búza	1163 hold	— 76,0%
„ „ kaszálva[2]	60 „	— 3,9%
tavasziak	187 „	— 12,2%
„ kaszálva[2]	120 „	— 7,9%

A szántóterület kereken 80%-a van bevetve ősziekkel és 20%-a tavasziakkal. Tekintve, hogy tavaszi gabonán elsősorban árpát és zabot értenek, melynek százalékaránya azonban ritkán emelkedik az összvetés 10—12%-a fölé, az itt tapasztalható magas arányszámot a nagygazdák fokozott állattartásával kell magyaráznunk. Megjegyezzük, hogy Mezőkövesden a takarmánygabona és a kaszálók területének együttes aránya már a század derekán elérte a szántókultúra 20%-át!

Mezőkövesd differenciálódása

	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	5	21	24	17	67	52,8%
II. szántó- + szőlőműv.	—	6	6	42	54	42,5%
III. szőlőművelők	2	4	—	—	6	4,7%
össz. 127	7	31	30	59	—	—
%-ban	5,5%	24,4%	23,6%	46,5%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
28,0	7,0	345,7	60,8	785,0	34,6	8395,3	218,7
0,3%	2,2%	3,6%	18,9%	8,3%	10,7%	87,8%	68,2%

[2] cumulusokban: átszámítási kulcs 10 cumulus = 7 gelima, kb. 1 hold

Mezőkövesden a jobbágyság differenciálódása rendkívül erős, bár annak egyik oldalát csak közvetett bizonyítékok segítségével tudjuk meghatározni. Adós marad ugyanis a dézsmajegyzék a földnélküliek számával. Igaz, a gazdagparasztság tömege puszta létezésével is utal arra, hogy a mezővárosban jelentős számú földnélküli paraszt kellett hogy dolgozzon. Lehetséges viszont, hogy a szükséges munkaerőt adó szegényparasztok a környező falukban élnek s így kiesnek a mezőváros adójegyzékéből, jóllehet munkájuk révén nélkülözhetetlen részesei az oppidumban folyó termelésnek. Annál is inkább rá volt utalva a mezőkövesdi tehetős parasztság a környező falvak szegénységének napszámosmunkájára, mert az oppidumbeli zsellérség aránya alacsony, csupán az összlakosság 5,5%-ára rúg. Szegénységük annál nagyobb. Alig van már föld a birtokukban, a szántóterületnek mindössze 0,3%-a jut rájuk. Nem sokkal kedvezőbb helyzetű a pauper-jobbágyok csoportja sem, mert jóllehet a népesség jelentős része kerül ki közülük (24,4%), a gabonatermés 3,6%-a esik csak rájuk. Még a féltelkesek rétegénél is szembeszökően alacsony az összтermésből való részesedési arány. 23,6%-ra rúgó rétegük csupán a szántókultúra 8,3%-ának tulajdonosa. Sorozatosan visszatérő jelenség az egyes jobbágycsoportokra eső szántóterület alacsony aránya. A többi jobbágycsoport viszonylagos szegénységét, szántóállományának szűkösségét — a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás intenzitása indokolja. Nem kevesebb, mint a népesség 46,5%-a gazdagparaszt! Tulajdonukban van a szántóterület közel 88%-a! Hasonlóképpen az egyébként kis kiterjedésű szőlők 68%-a. Ezért jut aránylag oly kevés föld a többi jobbágyrétegnek. Nem véletlen, hogy a mezőkövesdi jómódú parasztok átlagbirtoka (20 hold) kb. kétszerese a megyében tapasztalható átlagnak. Még a tehetős parasztságon belül is különválik egy alig néhány gazdaságra korlátozódó kis csoport, melynél a vagyonfelhalmozás magasabb fokot ér el: 11 nagygazda kezén 443 hold szántó összpontosul. Ez annyit jelent, hogy a parasztság 8,6%-ának kezében van a földterület jó 29%-a! Itt az egy gazdaságra eső szántóterület meghaladja a 40 holdat.

A mezőkövesdi gazdagparasztság jelentőségét nyomatékosan aláhúzza egyrészt az, hogy vagyonfelhalmozásuk mértéke túlszárnyalja a megye többi mezővárosát, másrészt, hogy annak bázisa nem a szőlőművelés, mint egyebütt, hanem a szántógazdálkodás, az árugabona termelés.

Bár a decimajegyzék nem közli a földnélküli és méhészkedő zsellérek számát, azok létezését mind a gazdagparaszti vagyonkoncentráció ténye, mind a környező vidék analóg példái bizonyítják. Mindenesetre ezek csak közvetett bizonyítékok. Az adólajstrom szerint fél holdnál kisebb szántón 2 jobbágy és 100 négyszögölnél kisebb szőlőn ugyancsak 2 jobbágy gazdálkodik. Így jelen esetben, hangsúlyozva ugyan, hogy a gazdagparasztok jelentős számú napszámost alkalmaztak, le kell mondanunk a napszámra utalt szegényparaszti elemek társadalmi súlyának pontos meghatározásáról.

Sok extraneus birtokos él a mezőkövesdi határban. 75 idegenből származó parasztot sorol fel a dézsmajegyzék, azaz az összlakosság[3] több mint 37%-a extraneus.[4] Részesedésük az összтermésből jóval szerényebb, mindössze 10,7% (164 hold). Szántóterületük megoszlását elemezve, arra az eredményre jutunk, hogy az extraneusok nagyrészt szegényebbek, mint a mezővárosi parasztok.

[3] Összlakosság 201 család —. 126 helybeli és 75 extraneus.

[4] 1549-ben 18 különböző mezőváros és falu jobbágyai rendelkeznek extraneus szántóval Mezőkövesd határában. Most azonban nem határozta meg a decimátor az extraneus gazdák eredeti lakóhelyét.

Soraik között 31 zsellért, 30 paupert és 14 féltelkest találunk. Gazdagparaszti méretű extraneus birtok nincs, sőt 16 extraneus zsellér még fél holdnál is kisebb parcellával rendelkezik csupán. Kézenfekvő feltevés, hogy a napszámra utalt jobbágyság egy része közülük kerül ki. Persze, mint sok más esetben, itt is megnehezíti az extraneus kérdés tisztázását, hogy eredeti falujukat nem ismerjük, ottani gazdasági helyzetükről nincs adatunk.

Összegezve, a mezőkövesdi extraneus jobbágyság jelentős számú, de zömmel igen szegény. Eredeti lakóhelyük ismeretlen. Egy részük mint törpebirtokos zsellér valószínűleg a napszámra utaltak csoportját szaporítja.

Borsod megye (Kys-Borsod districtus, Arlo, Kaza et Varbo Weolgeo districtus, Mohy districtus, Miskolcz districtus.)

1576. juh dzsjk. (I.), (II.), (III.) és (IV.) lásd a bevezetést. B 980.

KYS-BORSOD districtus

1. SENNYE
60 juh (II.)

ARLO, KAZA et VARBO WEOLGEO districtus

1. CZERNEY
50 juh + 20 kecske (II.)
43 „ + 32 „ —
40 „ + 30 „ —

2. SZILWAS
60 juh + 20 kecske —
20 „ — —

3. DEDES
—
80 juh + 40 kecske (IV.)
54 „ + 40 „ —

4. TAPOCZAN
—
86 juh + 20 kecske (III.)

5. TARDONA
4 juh + 3 kecske —
120 juh + 32 kecske (iudex)

6. LUDNA
—
60 juh + 40 kecske (iudex)

7. VARBO
—
110 juh + 55 kecske (IV.)

8. KALLO
36 juh + 10 kecske —

9. DEBRETE
14 juh + 19 kecske (iudex)

10. RAKACZA
— 13 kecske (iudex)

11. KAZA
60 juh + 13 kecske (II.)

12. D E W E N Y

43 juh
86 „ (II.)
80 „ —
56 „ —

13. J A K F A L W A

65 juh —

14. N Y A R A D

65 juh (I.)

15. K E L E C Z E N

10 juh —

16. S Z O N H O G Y

60 juh (IV.)
50 „ (III.)

116 juh (iudex)

17. M A R T O N I

26 juh —
9 „ —
40 „ —

18. S Z A L O N N A

32 juh + 39 kecske —

19. C Z E H I

80 juh (iudex)
19 „ —

M O H Y districtus

1. T H A R D

72 juh —
50 „ (II.)
67 „ (III.)
67 „ —

2. K E O W E S D

87 juh (IV.)
25 „ (III.)
83 „ (IV.)
64 „ (I.)
26 „ (IV.)
15 „ (II.)
36 „ (IV.)
50 „ (III.)
32 „ (IV.)
5 „ —
80 „ (IV.)
30 „ —

146 juh (IV.)
150 „ —
94 „ —
91 „ (IV.)

3. K E R E S Z T E S

45 juh (IV.)
42 „ —
55 „ —
45 „ (IV.)
53 „ (IV.)
25 „ (II.)
80 „ (IV.)
30 „ —

138 juh (IV.)
134 „ (IV.)
112 „ (IV.)

26 juh —
23 „ —
17 „ —
40 „ —
42 „ —
74 „ —
43 „ —
53 „ —
51 „ —
20 „ —

4. NYARAD

70 juh —

90 juh (IV.)

5. NAGMIHALJ

80 juh —

6. GHELEY

76 juh (III.)
50 „ (III.)
54 „ —

110 juh (IV.)
124 „ (IV.)
100 „ —

7. BABONA

—

153 juh —
111 „ —

8. CHAATH

68 juh (IV.)
23 „ —
42 „ (II.)
60 „ (II.)
45 „ (III.)
30 „ —
54 „ (III.)

140 juh (II.)
90 „ (II.)

9. MONTHAY (csak a juh dzsjk-ben)

42 juh —
30 „ —
30 „ —
60 „ —

10. DOROGMAN

82 juh (III.)
70 „ (III.) + 40[1]
54 „ (II.)
13 „ (I.)
41 „ —
30 „ —

11. ÁROKTEO

30 juh —
62 „ —
25 „ —
63 „ (chd)
21 „ —

12. KEZI

51 juh (III.)
56 „ (chd)

[1] eiusdem servitor.

13. PECHY (Pély)

65 juh (III.)
40 „ (III.)
31 „ (chd)
20 „ (III.)
45 „ (chd)
20 „ (IV.)
42 „ —

14. ZAZD

43 juh (IV.)
35 „ (III.)
85 „ (III.)

15. PARAZT BYK

70 juh (III.)

16. THARYAN

65 juh (II.)
40 „ (IV.)
13 „ (IV.)
62 „ (chd)
42 „ (II.)
30 „ (III.)

17. ZEGHED

40 juh (II.)
34 „ (III.)

18. NEMESBYK (csak a juh dzsjk-ben !)

61 juh —

19. EOREOS

60 juh (IV.)
76 „ (IV.)

20. OZLAR

70 juh (II.)
68 „ —

21. KYS GEOR

65 juh (III.)
22 „ (II.)
30 „ (I.)

22. ARANIAS

50 juh —

23. MOHI

67 juh (III.)
84 „ (I.)

MISKOLCZ districtus

1. NYEK

33 juh (II.)
30 „ (III.)

102 juh —

2. FELSEO SOLCZA

90 juh —

3. WAMOS

53 juh (III.)
52 „ (II.)
30 „ (III.)
50 „ —

92 juh (IV.)

4. ARNOTH

15 juh (II.)
12 „ —

5. KEREZTUR

102 juh (III.)
93 „ —

6. BABON

30 juh (II.)
23 „ (I.)
31 „ —

A megye juhállománya rendkívül egyenetlenül oszlik meg a járások között. Az északibb fekvésű, szőlőtermő vagy hegyes vidéken viszonylag kevés állatot tartanak (Kis-Borsod, Arló és Kaza districtusok). Legtöbb juhot a mezőkövesdi síkságon, a Mohi járás falvaiban nevelik. Aránylag jelentős még a központi helyzetű miskolci járás birkatenyésztése is.

Az adólajstromok közel 9300 állatot sorolnak fel. Ezeknek kb. 5%-a kecske (426), a többi juh. Összesen 49 faluban tartanak birkát, de sok az olyan helység, ahol csupán egyetlen állattenyésztő él, főleg a hegyvidéki járásokban. A megye egészét tekintve (5714 gazdaság)[2] kb. másfél juh esik egy gazdaságra. Ez az arány jóval alatta marad a hevesinek, ahol pl. 1549-ben átlag 4 juh esett minden jobbágygazdaságra. Valóságban a juhállomány maroknyi paraszt tulajdona. Mindössze 157 juhos gazda, a népesség 2,7%-a rendelkezik az egész állatállománnyal. A nyájak egyáltalán nem aprózódnak el, ritkaságszámba megy az a gazda, akinek tíznél kevesebb az állata. Figyelembe véve a teljes állatállományt és valamennyi juhosgazdát, közel 60 juh esik átlagosan egy állattenyésztőre. Válasszuk külön azokat, akik csupán állattenyésztésből élnek s azokat, akik egyben föld- s szőlőművelő parasztok.

Az utóbbi csoport összesen 93 jobbágyból áll, 5885 juh van tulajdonukban. Megoszlásuk :

5	földnélküli	257	juh —	4,4%
6	zsellér	279	„ —	4,7%
21	pauper	1134	„ —	19,3%
26	féltelkes	1452	„ —	24,7%
35	gazdagparaszt	2763	„ —	46,9%
		5885	juh	

A „juhos emberek" valamivel több mint egyharmada gazdagparaszt, az állatállomány kereken 47%-a az övék. A féltelkes réteggel együtt a juhok kb. 72%-a jut rájuk. Ezek szerint a földművelő állattartók között abszolút túlsúlyban vannak a tehetősebb parasztok. Hatvanegy gazda több mint 4200 állattal rendelkezik.

A teleknélküli, csupán állattenyésztésből élő jobbágyok (64 gazda) közül is elérik egyesek a jómódú parasztok színvonalát.

[2] 5650 gazdaság + 64 csak állattenyésztő gazdaság.

55 állattenyésztő	2389 juh	—	70,8%
9 tehetős „	987 „	—	29,2%
	3376 juh		

A megye paraszti népességének kb. 1%-a tartozik a földnélküli állattenyésztő csoporthoz. Köztük is megfigyelhető bizonyos fokú rétegeződés: kilenc „juhos ember"-nek csaknem 1000 birkája van. Jövedelmük megközelíti az átlagos gazdagparaszti szintet.

A juhtenyésztés határozott koncentrálódása Borsod megyében is a belső piac és a rendszeres árutermelés tényét igazolja. A megye több mint 5700 gazdaságából mindössze 70 gazdaság (1,3%) 5200 juhval rendelkezik, az állatállomány jó 56%-ával! A juhnyájak zöme olyan gazdagparasztoké, akik rendszeresen s nagy tételben szállítanak piacra. Szó sincs sem Heves, sem Borsod megyében a juhtenyésztés gazdaságonkénti elaprózódásáról, az állattenyésztésben nem a háztáji szükségletet fedező típus az uralkodó!

Végül néhány szót a gazdagparaszti juhászatban felbukkanó servitorokról. Mohi districtusban, 8 helység határában[3] 25 juhász-servitort nevez meg a dézsmajegyzék. Ez azt jelenti, hogy az összes állattartók (157) kereken 16%-a gazdagparaszthoz szegődött (béres) juhász.

[3] Alsó-Ábrány, Nyárád, Keresztes, Nagy-Mihály, Csát, Oszlár, Szederkény, Dorogmány.

Pata (Patha) districtus (Heves m.)

1578. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima à 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 1014. Gyöngyös és Halász szőlőművelésének adatai Giöngös et Halasz 1576. évi bor dzsjk-ének alapján. B 1014. Visonta és Domoszló szőlőművelésének adatai Debreo et Leorike dt. 1576. évi bor dzsjk-ének alapján. B 1014.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. KARACHOND			
2-10	15 + III	38-10 + XII	65 + I-10
5	10	30 + VI	
6		45	
5		33 + II-10	
5		25 + II-10	
5 + I-10		32	
5		35 + I-10	
5		40 + I-10	
5			
4-10			
8-10			
5			
2. THARIAN			
4	12-15	22-15 + II + *6*	—
6	20 + III	28 + IV + *10*	
2,5	11	30 + III + *3*	
5	11	24 + *15*	
5 + *4*	12 + *15,5*	20 + III + *18*	
2-15 + *2*	20 + *8,5*		
5 + *2*	22-15 + *8*		
	10 + *3,5*		
	15 + *1*		
	2-15 + *14*		
	20 + III + *13,5*		
	12 + *17*		
	7-15 + *10*		
	Extraneusok		
8	10	—	—
4			
7			
6			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt

Extraneus szőlőművelők

de Gyöngyös — lásd ott! — 133 gazdaság 533,9 cb agr. terméssel.

3. H A L M A I L

4	13-15	25,5 + **1**	—
5	17-15	26,5	
	17-15	25 + II-15	
	17-15	22-15 + III	
	10		

4. G I Ö N G Ö S (bormérték: cb göngösiensis, 2 cb göng = 1 cb agr, P, S, T, O, H = extraneus szőlő Püspöki, Sólymos, Tarján, Oroszi és Halász határában, Tarjánban és Halászban a bormérték cb agr.)

2	18	25 + IV-10	36 + *137 + 12(H)*
3-20	20 + II	8 + V + *65*	10 + *95,6 + 52(S) + 5,5(T)*
6-18	10	4 + *65(S)*	5 + *100 + 20(S)*
9	10	2-15 + *73,5*	10-20 + *185 + 2(P)*
4	8 + *25 + 3(T)*	1 + *5 + 51(S)*	9 + *110,7*
3	3 + *21,3 + 20(S)*	28 + *1(T)*	9 + 5 cum + *357*
6-15	16-15 + *38*	5 + *7 + 55(S)*	4 + IV-10 + *15 + 107(P)*
5	15 + *23,6*	27-10 + *58*	10 + *97 + 25(S)*
4-10	10 + *27*	14-15 + *42(S)*	9 + X + *240,7 + 129(P)*
6	1 + 20 cum + *3(P) + 7(H)*	18 + II + *50*	22 + X + *231,3*
4-20	5 + *7,5 + 25(S)*	12 + *15 + 5(P) + 11,5(T)*	30 + *125(P) + 20(S)*
3	12 + *12,5 + 19(S) + 1,3(T)*	4 + *55*	7-20 + X + *160*
8-10	3-10 + *22*	2-10 + *45(O)*	10 + II-20 + *55 + 32(S)*
6	7 + IX + *2,5(P)*	6 + *28 + 25(S)*	9-10 + *245,7 + 55(P) + 39(H)*
3	5 + *32*	10 + *13,8 + 45(S)*	10 + *125,7*
8	8 + III + *6,5(T)*	13 + IV + *30,7 + 9(P) + 13(T)*	15 + 5 cum + *100*
5	7 + *28,5*	5 cum + *60*	6 + *90 + 15(P) + 60(H)*
2-20	5-10 + *8,5 + 5(T) + 13(T)*	32-10 + X + *61,3*	6 + *90 + 15(P) + 60(H)*
8 + *13,5*	5 + *30*	22-10 + *45(S)*	7 + *45(H)*
6-20 + *10*	10 + *37,5*	8 + 25 cum + *0,7 + 40(P) + 11,5(T)*	8 + *66,3 + 30(H)*
1-20 + *0,5(T)*	21 + **2** + *0,7(T)*	4 + *12,5 + 45(S)*	3 + *45,5(H)*
5 + *20(S)*	6-20 + **3** + *15(H)*	9 + *70(P)*	
5 + *7,5(T)*	4-20 + *13,5(H)*	29 + *30*	
7 + *20*		4 + IV + *45,6*	
6 + *4(P)*		10-20 + *33,6 + 25(P)*	
0-15 + *5(P)*		1-20 + 10 cum + *50 + 15(S)*	
3 + *13*		5 + *52(P)*	
6-20 + *15(P)*		4-10 + *20(P) + 7,5(H)*	
4 + *2(S) + 2(T)*		3-15 + *19(O) + 14(H)*	

Szőlőművelők

12,5	*7 + 12(T)*	*8,5 + 10(P) + 12(T)*	*108*
13,5	*13 + 15(S)*	*30 + 25(S) + 10,5*	*100*
13,5	*22,5*	*15,7 + 10(P) + 24(S)*	*117,5 + 89(H)*
10	*23,6*	*42,5*	*180*
12	*35,7 + 2,5(H)*	*40 + 23(S)*	*300*
3,5	*27*	*45,7*	*90,7 + 47(S) + 2(T)*
15	*37,5 + 0,7(T)*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10	*10 + 22(S)*	*56,2*	*100 + 20(S)*
13	*25,7*	*50*	*166,3*
2	*35 + 2,5(P)*	*37,5 + 20(S)*	*47 + 40(S)*
5	*27,5*	*20 + 55(P)*	*142,5*
5,7	*28*	*62*	*226,4*
15,6	*22*	*48,8*	*93*
7 + 5(S)	*20 + 10(O)*	*52*	*55,7 + 30(S)*
10	*22,5 + 1,3(T)*	*50*	*121 + 32(O)*
10	*22*	*72,5*	*220 + 88(P) + 60(S)*
7	*2,5 + 30(S) + 0,5(T)*	*75,5*	*93,5*
10	*6,5 + 26(S)*	*45*	*320*
5,7	*12,5 + 15(S)*	*76,2*	*83 + 14(H)*
17,6	*25*	*45,7*	*95,7*
9	*27*	*67,5*	*102,5 + 30(S) + 6(T)*
7,5 + 10(S)	*22,5 + 5(S)*	*23,5 + 20(P) + 10(S)*	*125,7*
10,7	*30*	*50,6*	*103,6*
7,5 + 5(O)	*32,5*	*55*	*5,8 + 212(P) + 42(S)*
12,5	*25*	*45*	*120 + 75(P) + 25(S) + 12(H)*
11,4	*30*	*45,7*	*35,7 + 115(P) + 45(S) + 1(T) + 5(H)*
3,5	*25*	*58,6*	*136,6*
2	*32,5 + 5(P) + 0,5(T)*	*45*	*84*
20	*40,7*	*5,7 + 10(P) + 40(S)*	*420,7 + 50(P) + 19(T)*
20,7	*13,5 + 16(S)*	*68,5*	*60,8 + 30(T)*
2,5	*23,6 + 15(S)*	*42 + 9(H)*	*88 + 25(S)*
5,7	*5,7 + 25(P) + 4(H)*	*52*	*96(S)*
12	*30,7*	*53,6*	*100(S)*
20	*32 + 1,5(T)*	*47 + 28(S)*	*26(S) + 105(P)*
15 + 2,5(T)	*30 + 1,3(T)*	*65 + 3(P)*	*45(H)*
12	*5,7 + 12(P) + 5(S)*	*38 + 15(S)*	*45(H)*
10	*25 + 4,5(T) + 3(H)*	*38 + 15(S)*	*41,5(H)*
8,6	*23,6*	*70,7*	*24(S) + 35(P) + 15(H)*
5 + 7,5(H)	*23,5*	*17 + 7(T)*	*57,5 + 35(H)*
10	*25,7 + 4(S)*	*33 + 30(P)*	*30,7 + 31,5(H)*
20	*30,6*	*63,5*	*20 + 40(S) + 5,5(T) + 12,5(H)*
5	*30*	*10 + 45(P) + 15(H)*	*80 + 4,5(H)*
20	*32*	*20 + 10(S) + 14(T) + 9,5(H)*	
12	*30,7*	*5 + 20(S) + 15(O)*	
15	*25 + 15(S)*	*17 + 34(P)*	
12	*22*	*21,3 + 20(P) + 0,7(T) + 12(O) + 9,5(H)*	
20,7	*30,7*	*57 + 12(S)*	
13,6	*38*	*20 + 14(P) + 15(S) + 0,5(T)*	
12	*25*	*53*	
8,5 + 10(S)	*22,5*	*33 + 10(S)*	
10	*23,5*	*35 + 5(S) + 4,2(T) + 7(O)*	
7 + 0,3(T) + 5(H)	*33 + 4,2*	*50,7 + 11(H)*	
12	*5 + 30(S)*	*35,7 + 20(P)*	
1,3 + 0,5(T) + 5(O)	*25,7*	*68,8*	
2,3 + 0,5(T) + 8(O)	*25 + 1,5(H)*	*43*	
12	*25 + 8(H)*	*37,5 + 19(S) + 12(O) + 5,7(H)*	
15	*22,5*	*32 + 20(S)*	
1,3 + 13(S)	*25 + 4,5(T)*	*55,7*	
5,7	*27,5*		
8 + 15(S)	*7,5 + 15(S)*		
10	*32,5*		
3	*8 + 12(T)*		
	8 + 16(T)		
	27,5		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
16,3	33,6	45 + 20(S) + 8(T)	—
12,5	32	77,5	
10,7	30	5,7 + 15(S) + 22(P)	
8,5	22,5	74(P)	
5,7	23(P)	50(P)	
20	40(P)	50(P)	
5	26(P)	56(P)	
14,5	36(P)	45(P)	
8 + 5(S)	10(P)	42(O)	
12,5 + 5(S)	30(P)	59(O)	
5	24(P)	47(O)	
12,5	35(O)	50(O)	
8,5	25(O)	53(S)	
7	35(O)	35(S) + 20(O)	
11,3	22(O)	20(S) + 16,5(T) + 10(O)	
3,8	22(O)		
5	27(O)	45(S)	
14 + 0,5(H)	25(S) + 2(T)	44(S) + 4(P)	
12	30(S)	45(S) + 13(O)	
7,5 + 2,5(H)	35(S)	54(S)	
4,5	25(S)	44(S)	
15	39(S)	46(S)	
12	25(S)	66(S)	
17 + 0,7(T)	36(S)	45(S)	
12	29(S)	50(S) + 3(T)	
12,5	28(S)	50(S)	
6,4	32(S)	70(S)	
3	24(S)	50(S)	
21,3	23(S)	40(S) + 25(P)	
21,3	23(S)	45(S)	
5 + 5(P)	20(S) + 6,5(T)	50(S)	
5 + 3(H)	24(S)	49(S) + 18(P) + 3(T)	
5	39(S)		
14,5 + 5(P)	27(S)	42(S)	
10(P)	22(S) + 12(O)	50(S)	
3(P)	30(S)	50(S)	
5(P)	29(S)	24,5(H)	
7(S) + 3(T)	25(S)	34(H)	
20(S) + 1(T)	29(S)	21,5(H)	
20(S) + 0,8(T)	39(S)	36,5(H)	
23(S) + 1,5(T)	25(S)	25,5(H)	
1(S) + 0,7(T)	30(S)	22(H)	
5(P)	25(S) + 10(P)	23(P) + 16,5(H)	
20(P)	5,5(S) + 22,6(P)	20,7 + 5(P) + 16,5(H)	
5(P)	28(S)		
3(P)	30(S)	12,5 + 30(H)	
5(P)	10(S) + 20(O)	8 + 20(H)	
5(P)	26(S)	40 + 2(H)	
5(P)	25(S)	27 + 2(T) + 7,5(H)	
5(P)	33(S)		
4(P)	22(S) + 4,2(T)		
8(P)	30(S) + 1,5(T)		
5(P)	11(T)		
3(P)	13(T)		
10(P)	11(T)		
16(P)	11(T)		
3(P)	12(T)		
15(P)	11(T)		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
20(P)	11(T)	—	—
5(P)	11,5(T)		
10(P)	12(T)		
21(P)	13(T)		
9(P)	11,3(T)		
5(P)	13(T)		
15(P)	11,5(T)		
12(O)	11(T)		
19(O)	15(H)		
10(O)	18,5(H)		
10(O)	11,5(H)		
15(O)	14,5(H)		
10(O)	16(H)		
7(O)	15(H)		
15(O)	19,3(H)		
15(O)	15(H)		
10(O)	16,5(H)		
20(O)	13(H)		
12(O)	20,5(H)		
15(O)	14,5(H)		
10(O)	20(H)		
4(O)	15(H)		
9(O)	11(H)		
5(O)	19(H)		
12(O)	12,5(H)		
4(O)	11(H)		
15(O)	11,5(H)		
15(O)	15,5(H)		
10(O)	18(H)		
15(O)	12(H)		
7(O)	5 + 14,5(H)		
2(O)	5 + 9,5(H)		
12(O)	8 + 11,5(H)		
9(O)	14(S) + 4,5(T) +		
10(O)	3(H) + 3(H)		
10(T)	10 + 11(H)		
2(O)	8,5 + 0,6(T) +		
15(O)	10(H)		
4(S)	12,5 + 6,5(H)		
7(S)	15,7 + 12,5(H)		
12(S)			
5(S)			
18(S)			
5(S)			
3(S)			
5(S)			
5(S)			
14(S)			
1,5(S)			
10(S)			
5(S)			
20(S)			
8(S)			
15(S)			
5(S)			
5(S)			
5(S)			
5(S)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6 (S) + 2 (H)	—	—	—
8 (S)			
8 (S)			
15 (S)			
5 (S)			
10 (S)			
6 (S)			
20 (S)			
10 (S)			
4 (S)			
9 (S)			
14 (S)			
15 (S)			
20 (S)			
15 (S)			
12 (S)			
5 (S)			
20 (S)			
15 (S)			
15 (S)			
5 (S)			
5 (S)			
10 (S)			
18 (S)			
12 (S)			
15 (S)			
10 (S)			
3,5 (S)			
11 (S)			
16 (S)			
14 (S)			
10 (S)			
10 (S)			
20 (S)			
20 (S)			
12 (S)			
20 (S)			
20 (S)			
10 (S)			
6 (S)			
15 (S)			
7 (S)			
18 (S)			
15 (S)			
10 (S)			
9 (S)			
20 (S)			
13 (S)			
3 (S)			
15 (S)			
15 (S)			
2 (T)			
0,9 (T)			
0,5 (T)			
2,7 (T)			
10,2 (T)			
0,5 (T)			
4 (T)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3,5 (T)	—	—	—
3,5 (T)			
2,5 (T)			
3 (T)			
3 (T)			
1 (T)			
1,5 (T)			
1 (T)			
4 (T)			
6,5 (T)			
2,5 (T)			
3 (T)			
1 (T)			
2 (T)			
2 (T)			
2,5 (T)			
1 (T)			
0,5 (T)			
3,5 (T)			
18 (S)			
20 (S)			
20 (S)			
15 (S)			
2 (T)			
0,5 (T)			
1,2 (T)			
0,3 (T)			
4,2 (T)			
10,3 (T)			
1,5 (T)			
3,4 (T)			
0,3 (T)			
1,5 (T)			
2,5 (T)			
2 (T)			
1 (T)			
2 (T)			
1,5 (T)			
2 (T)			
1 (T)			
0,7 (T)			
1 (T)			
2,5 (T)			
0,5 (T)			
1,5 (T)			
1,5 (T)			
3 (T)			
0,5 (T)			
1 (T)			
2 (T)			
1,5 (T)			
0,7 (T)			
5,5 (T)			
0,5 (T)			
2,5 (T)			
1,5 (T)			
3,2 (T)			
2,5 (H)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
0,5 (T)	—	—	—
0,7 (T)			
5 (T)			
1,5 (T)			
4 (H)			
7,5 (H)			
7,5 (H)			
10 (H)			
6 (H)			
5,5 (H)			
7,5 (H)			
8 (H)			
10,5 (H)			
5 (H)			
7,5 (H)			
9,5 (H)			
8,5 (H)			
5,3 (H)			
10 (H)			
6,5 (H)			
7,5 (H)			
9,7 (H)			
5 (H)			
7 (H)			
6 (T)			
0,5 (T)			
4 (T)			
1 (T)			
0,5 (T)			
4 (T)			
8,5 (H)			
2 (H)			
9 (T)			
7 (H)			
3 (H)			
4 (H)			
8,5 (H)			
10 (H)			
1,5 (H)			
6 (H)			
7 (H)			
8,5 (H)			
5 (H)			
2,5 (H)			
7,5 (H)			
5 (H)			
4 (H)			
9 (H)			
5 (H)			
2 (H)			
2,3 (H)			
2,3 (H)			
2,3 (H)			
1,3 (H)			
5 (H)			
10 (H)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5. PISPEKY (bormérték : cb göng., gabona dzsjk-e hiányzik)			
20	*30*	*46*	*98*
4	*25*	*60,5*	*100*
3	*38*	*80*	*145*
1		*55*	*105*
10			*116*
8			*152*
14			
15			
2			
4			
10			
2			
16			
20			
8			
8			
15			
10			
10			
3			
15			
6			
10			

Extraneus szőlőművelők

de Gyöngyös — lásd ott! — 87 gazdaság 2496,5 cb göng. terméssel.

6. SOLIMOS (bormérték cb göng. gabona dzsjk-e hiányzik)

10	*24*	—	—
15	*10 + 27*		
15	*22*		
20	*25*		
7	*40*		
5			
5			
20			
14			
5			
4			
2			
10			
20			
20			

Extraneus szőlőművelők

de Gyöngyös — lásd ott! — 214 gazdaság 4857,5 cb göng terméssel.

7. HALASZ

3	22	25	40 + XXV
5	14	50	70 + III
7	15 + II-13	30 + X	50 + V + **2**
7	10	20 + XV	80 + X
3-15 + **1**	20	40 + IV	52 + XXX
5	12	45 + V	55 + **2** + *3,5*
6	10	35	50 + V + *7*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	11 + *3,7*	50	70 + XX + *5,5*
5	15 + *4*	30 + IV	32 + XX + *11*
9	20 + *5,5*	25 + II-10 + **1** + *15,5*	
		15 + X + *0,5*	
		30 + *7,5*	
	Szőlőművelők		
5	*11,7*	*25*	—
8,5	*10,2*	*22*	
8,5	*12*		
0,5	*17,5*		
3			
5			
7			
2,5			
0,7			
3			
0,7			
6,5			
3			
2,5			
5			
2,5			

Extraneus szőlőművelők

de Gyöngyös — lásd ott! — **134** gazdaság 1760 cb agr. terméssel.

8. W I S O N T H A

5 + **2**	12	—	—
4 + **1**	16		
2-18	18 + V + *5*		
5 + V	15 + IV + *2,5*		
3-18 + *10*			
	Szőlőművelők		
5	*12*	*25*	—
7	*15*	*20*	
5	*15*	*30*	
5	*12*	*20*	
8	*13*	*20*	
10	*15*	*32*	
10	*12*	*23*	
5	*15*	*20*	
10		*25*	
8		*20*	
5			
5			

9. S A A R

8 + **2**	10	—	—
6 + **1**	12		
3 + V			
4			
4			
8			
-**1**			
-**3**			
-**3**			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10. A D A C H			
5	20 + 0,5 ig	25 + 0,5 ig	50 + 0,5 ig
5	15 + II ig	35 + II 1/5 ig	
5	15 + II ig	35 + 0,5 ig	
chd : 1!	15 + 0,5 ig	25 + 0,5 ig	
	10	32 + II 1/5 ig	
	20 + I ig	35 + II ig	
	16 + 0,5 ig	25 + II 1/5 ig	
	20 + 0,5 ig		
	12		
11. R E D E			
3	12	20 + III + *17*	60 + *29,5*
2-13	15	22 + *13,5*	
5	16 + *5*	45 + III-10 + *0,5*	
3	2-13 + *11,5*	30 + *17,5*	
4	16 + *5*	35 + *29*	
3			
3 + *4,5*			
4 + *3*			
6 + *2,5*			
4 + *3,8*			
7 + *3*			
3 + *0,5*			
5 + *3*			
5 + *1*			
4 + *3,5*			
3-13 + *5*			
	Extraneusok		
8	10	35	—
7	12 + *3,5*		
8			
6			
5			
5			
	Szőlőművelők		
2	*15*	—	—
2,5	*15*		
7,5	*15*		
2,5	*15*		
2,5			
2,5			
6,5			
2,5			
5			
10			
3,5			
6,5			
3,5			
5			
2,5			
1			
5			
7,5			
8			
5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8,5	—	—	—
4,5			
3,5			
7,5			
10			
3			
2,5			
2,5			
6			
3,5			
7,5			
4			
3			
10			
9,8			
4			
2,5			
3			
2,5			
10			
12. OROSZY			
5	12-10	35 + **2** + *10*	—
2	10 + *3*		
3,5	12 + *12,5*		
5	16-15 + *3*		
5 + *4*	10 + *2*		
	Szőlőművelők		
9,5	—	—	—
4			
6			

Extraneus szőlőművelők[1]

de Gyöngyös — lásd ott! — 60 gazdaság 995 cb göng. terméssel.

13. THAAS (a helység bortermése a iudex decimatiója szerint összesen 55,4 cb. Részletezés nincs.)

7-15	12 + 0,5 ig	30 + I ig + **1**	—
3	20 + I ig	30 + 0,5 ig	
3			
4			
4			
4			
14. SAADAN			
5	10 + 0,5 ig	25 + II ig	—
	20 + I ig	30 + II ig	
	13 + 0,5 ig	35 + II ig	
	16-15 + 0,5 ig	25 + I/5 ig	
	8 + I ig	35 + 0,5 ig	
	15 + 0,5 ig	25 + 0,5 ig	
	6 + I ig	25	
	15 + I ig		

[1] „Egy hordot vötthünk cb agr 2 boron"

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
15. MERA			
5 + 0,5 ig 6 + 0,5 ig	10 + I ig 10 + I ig 10 + 0,5 ig 10 + 0,5 ig 20 + I ig	30 + 0,5 ig 25 + I ig	60 + I/5 ig
16. ERK			
5 5 8 5 + 0,5 ig	14 + 0,5 ig 15 + 0,5 ig 15 + 0,5 ig 9 + 0,5 ig 10 + 0,5 ig 8-15 + 0,5 ig 10 10 9 + 0,5 ig	25 + I/5 ig 40 + 0,5 ig	55 + I ig
17. ZARANCH			
— chd : 4!	12-10	25 + 0,5 ig 35 + I/5 ig 29 + I/5 ig 35 + I/5 ig	70 + II ig 72 + 0,5 ig 60 + II ig 55 + I/5 ig 50 + I/5 ig 50 + 0,5 ig
18. LUDAS			
3 + V + **1** 6 5 + II-10 2 4 7 V	—	—	—
19. WYZNEK[2]			
0,5 ig 5 cum + 0,5 ig	10 cum + 1 ig + 0,5 ig 10 cum + 1 ig + I ig 10 cum + 1 ig 5 cum + 0,5 ig + I ig 10 cum + 1 ig + I ig 5 cum + 0,5 ig + I ig 10 cum + 1 ig + 0,5 ig 10 cum + 1 ig + I ig	16 cum + 1,5 ig + I/5 ig 20 cum + 2 ig + I/5 ig	—
20. CHAAN			
— chd : 2!	20 + 0,5 ig 20 + 0,5 ig	20 + II ig 27 + I ig	50 + II ig 40 + II ig

[2] „Clemens Jofoeldi iudex ani 78 dicit sub iuramento, quod fuerint 12 quartale Agrien. vernal. 13 quartale. Anno 79 fuerunt 13 qrt. tritici, 12 qrt. hordei iuxta fassionem Petri Kwrti iudicus."

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	15 + I ig	22 + I ig	40 + II ig
	15 + I ig + **1**	25 + I/5 ig	42 + II/5 ig
	17 + I ig	22 + I ig	45 + II/5 ig
	I/5 ig + **2**	27 + I/5 ig	
	10 + I ig	22 + I ig	
		20 + I ig	
		25 + I/5 ig	
21. W G H R A			
5	20 + I-13	22-15 + V	—
6	22	30 + III-13	
4	15	22 + II-13	
3	7 + V	25	
	20 + I-13	25 + VII-13	
	11	25 + IV-13	
	20 + II		
	15 + II-13		
22. A T T K H A R			
5 + **1**	10	32 + XVI	—
6	14 + V	25 + XV + *2*	
6	17 + III + *3*	25 + III + *2*	
4 + *5*	10 + V + *5*	24 + XIII + *5*	
	15 + *0,5*	30 + V + *5*	
	20 + *2,5*		
	15 + *3,5*		
	12 + *1*		
	Szőlőművelők		
0,5	—	—	—
2,5			
1			
5			
2,3			
5			
1,5			
1			
3			
3			
2			
2,5			
2			
1,5			
1,5			
2			
5,2			
1			
6,3			
1			
2			
1			
1			
1			
1,5			
1,5			
5			
2			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
23. W A M O S G E O R E K G H			
5	10	25 + I ig	50 + II ig
9	12 + I/5 ig	30 + I ig	50 + I ig
5	10	33 + 0,5 ig	70 + IV ig + **2**
5	12	30	50 + II ig
5 + **1**		30 + I ig	80
		25 + 0,5 ig	75 + II/5 ig
		20 + II ig	50 + I ig
		34	
		25 + I ig	
		45 + I ig	
		33 + 0,5 ig	
24. E E Ö R S			
4	15 + I ig	22 cum + 2 ig + 0,5 ig	33 cum + **3** ig + 1 ig
6 cum + 0,5 ig	15 + I ig		
	12 + I ig		
	15 cum + 1,5 ig + 0,5 ig		
	8 cum + 1 ig		
	7 cum + 0,5 ig		
	12 cum + 1 ig		
	16 cum + 1,5 ig		
	16 cum + 1,5 ig		
25. P A T H A			
2-10	10	30 + I-13	50 + II + *50*
8	15 + *12*	27	24 + **1** + *46*
5	3 + *20*	30 + V	35 + *42*
7	7 + *12,5*	25	30 + *61*
4 + *6,5*	7-18 + *17,5*	15 + *29*	60 + V + *60*
2-10 + *7,5*	2-10 + *17*	13 + *30*	60 + II + **2** + *37,5*
7 + *1,5*	10 + *17*	26 + *25,5*	75 + II + *106*
4 + *4,5*	7 + *17,5*	28 + *23*	75 + V + *45*
	12 + *24,5*	45 + *12,5*	55 + II + *30*
	18 + *8,5*	25 + *31*	70 + *91*
	15 + *2*	28 + *11,5*	30 + *81*
	10 + *9*	22 + **1** + *30,5*	
	15 + *10,2*	10 + *35*	
	7-15 + *16*	23 + *39*	
	12 + *13*	7 + *44*	
	5 + *11,5*	5 + *41*	
	12-15 + *16,5*	25 + *27*	
	5 + *28*	35 + II-10 + *11,5* + **1**	
	7 + *17*	6 + *31,5*	
	6 + *19*		
	10 + *23*		
	2-15 + *14*		
	10 + *7,5*		
	10 + *10*		
	11 + *20*		
	7 + *18,5*		
	12 + *22,5*		
	9 + *6*		
	6 + *11,5*		
	8 + *0,5*		
	5 + *2,5*		
	3 + *13*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	8 + *28* 6 + *15,5* 20 + *14* 5 + *11* 12 + *8,5* 20 + *22,5* 8 + *22* 8 + I + *6* 23 + *26,5* 20 + *13,5*	—	—

Szőlőművelők

0,5	*17*	*30,5*	*66*
9	*15*	*24,5*	*55*
5,5	*12,5*	*31,5*	*58*
9	*15*	*21*	*76*
7,5	*12,5*	*23*	
4,5	*13*	*31*	
4	*11*	*21*	
3,5	*13*	*28,5*	
4	*13*	*34,5*	
5	*11,5*		
9	*14*		
8,2	*11,5*		
8	*19,5*		
8,2	*12*		
7	*14,5*		
4,5	*17*		
1	*13,5*		
3,5	*12,5*		
8,5	*15*		
8,5	*12,5*		
6	*16,5*		
3	*12,5*		
0,8	*15*		
1			
3			
7,5			
6,5			
6,5			
1,5			
4			
1,5			
5			
3			
1,5			
4,5			
3,5			
9,5			
4			
5,5			
6			
6			
5,5			
4			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2	—	—	—
2,5			
2			
8			
4,5			
7			
5			
5			
9			
6,5			
10			
2,5			
2			
2			
10,5			
3			
6,5			
3			
5			
26. F A N C H A L (bormérték : cb agr)			
6	20	30 + V	—
2	20	22 + VII-15	
8-15	10	33	
5	12	40	
3-15	5 + *15*	30 + III-15 + *15,5*	
3-15	15 + **2** + *17,5*	42 + IV + *12,5*	
7			
5			
6-15			
1-15			
6			
	Szőlőművelők		
5	*20,5*	*27,5*	—
10,5		*27,5*	
5		*32,5*	
2,5			
5			
10			
	Extraneus szőlőművelők		
5	*17,5*	—	—
5			
3			
2,5			
4,5			
10			
27. Z W C H Y			
7	16 + IV	35 + III + **1** + *11,5*	—
4-15	18	31 + V + *13,5*	
7-15	20 + II + *5,5*	30 + *11,5*	
2-15 + *0,5*	17 + II + *10*		
3-15 + *5*	9 + *13*		
7-15 + *3,5*	15 + III-15 + *10,3*		
4-15 + *7*	10 + *11,5*		
4-15 + *7,5*	15 + I-15 + *11,5*		
2-15 + *2,5*	12 + *6,5*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1-22 + *10*	12 + *8*	—	—
1-18 + *5*	9 + *4,5*		
	8 + *9,5*		
	8 + *6*		
	10 + *6*		
	12 + *5,5*		
	7 + I + *5,2*		
	Szőlőművelők		
4,5	*11*	—	—
7,5	*18,5*		
7,5	*18*		
6	*11*		
3			
5,5			
3,5			
7,3			
6,2			
5			
3			
3			
3			
1			
6,5			
7,5			
2,5			
0,5			
5			
3,5			
4			
10			
3			
5			
2,5			
6			
0,7			
2,5			
2			
4,5			
5			
2			
2,5			
3,5			
6,5			
4,5			
1,8			
1			
2,5			
1,5			
8,5			
28. KERHEKWDVAR[3]			
13 cum	12 cum + 0,5 qrt	35 cum + III qrt	—
10 cum	20 cum + 0,5 qrt	41 cum	
	15 cum + I/5 qrt		

[3] A decimatorok 146 cumuli frugum után, tized fejében, 140 quartale kicsépelt gabonát számítottak. Eszerint 1 cumulus, hozzávetőlegesen 0,5 hl szemes gabonát adott s így holdanként 10 cumulust kell egyenértékűnek venni a jó termést jelentő 6—7 gelimával!

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
29. D E T T K			
7	10	20 + V qrt	32 + XV qrt
6-15	12 + I qrt	23 + V qrt	32 + XV qrt
3-15		20 + V qrt	
6		20 + V qrt	
4-10		35	
8		32 + V qrt	
3-10			
30. E C H E D H (bormérték : eb agr)			
6	15 + II-15	27	40 + XX
6	10	33 + V	55 + *6*
6	20	31 + V	
5	17	25 + I	
5	11	25 + III	
	17 + *11*	32 + V + *4*	
	18 + II-10 + *8*	30 + I + *6*	
	21 + *6,3*	35 + II-10 + *7*	
		30 + X + *4,5*	
		25 + V + *11,3*	
		40 + V + *12*	
		35 + V + *6*	
		25 + V + *4*	
	Szőlőművelők		
3,7	—	—	—
6,7			
3,5			
31. N A G W T H			
6	13 + V qrt	17-15 + X qrt	—
7	7 + V qrt	20 + X qrt	
3	15	20 + V qrt	
6 + V qrt	6 + X qrt	21 + V qrt	
6-15 + V qrt	15 + V qrt		
chd : 1 !	12 + X qrt		
	14 + V qrt		
	10 + V qrt		
	8-15 + V qrt		
	10		
	22		
	9 + V qrt		
32. D O M O S L O			
3-10	10	15 + X	50 + XV
4	15	20 + II-10 + *25*	65 + V
5	10 + V	7 + IV + *23*	25 + IV + *40*
5 + *5*	20	8 + III + *23*	
	14		
	14 + V		
	12 + VII-10 + *5*		
	12 + *5*		
	10 + II-10 + *10,5*		
	10 + *10*		
	12 + *5*		
	Szőlőművelők		
—	*15*	—	—
	20		
	10,5		

A termelőerők fejlődése 1549-hez képest, azaz közel három évtized múltán, eléggé kiegyensúlyozott képet nyújt. Nincs szó erős ütemű eltolódásáról, inkább csak egy bizonyos fokú gyarapodásról a szőlőművelés területén, amit a szántógazdálkodás mérsékelt visszaesése kísér. Ez az adatok tanulsága szerint a következőképpen fest :

1549	1578	
33 helység	32 helység	— 3%
595 szántógazdaság	694 szántógazdaság	+ 15%
22 100 kalangya gabona	13 600 kalangya gabona	— 38%
1 060 szőlőgazdaság	1 161 szőlőgazdaság	+ 10%
14 800 cb agr bor	18 800 cb agr bor	+ 27%

Lényegében ugyanannyi faluban, 15%-kal több parasztgazdaságban, kb. 38%-kal kevesebb gabonát takarítottak be. A búzatermesztés e visszaesésével szemben a bortermelés súlya nő : 10%-kal több szőlőgazdaságban 27%-kal több bort termelnek. A fejlett bortermelés központja Gyöngyös. Határában — Püspökivel és Sólymossal együtt! — a járási borkultúra nem kevesebb mint 73%-a összpontosul.[4]

A járás gabonakultúrája 1937 holdra, borkultúrája pedig 481 holdra terjed.[5] A bor, illetve búzatermő terület aránya 1 : 4-hez, ami ahhoz mérten, hogy a lakosság zöme szőlőművelő, nem túl kedvező arány. A szántókultúra döntő többségét itt is az őszi búza vetésterülete foglalja el : 1687 hold jut rá (87,1%), míg a tavasziakra mindössze 250 hold (12,9%). Érdekes, hogy a tavasziak kétharmadát már becsépelték, mire a dézsmálást megejtették, bár ez elvben szigorúan tilos volt, míg az őszi búza kalangyákban maradt a decimátorok jöveteléig. — Aratás helyett a búza lekaszálására, amit a dézsmajegyzékben a „halmok" felbukkanása mutat, 30 faluból négyben került sor. Ezek szerint 1578-ban a kb. 1900 holdas szántóból mintegy 100—150 holdat sújthatott a rossz termés. Az adószedők 52 hold után járó dézsmát szedtek be a kártvallott területről.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	146	136	102	33	417	26,4%
II. szántó- + szőlőműv.	—	40	111	77	39	267	16,9%
III. szőlőművelők	—	498	215	130	51	894	56,7%
össz. 1585	7	684	462	309	123	—	—
%-ban	0,5%	43,1%	29,1%	19,5%	7,8%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
933,8	3099,0	3620,4	4385,7	5420,6	5194,1	3583,9	6161,4
6,9%	16,5%	26,7%	23,3%	40,0%	27,6%	26,4%	32,6%

[4] Összesen 13 660 cb agr terméssel.

[5] 18 840 cb agr + Fancsal határában, ismeretlen extraneusok kezén 47,5 cb agr és Tas határában 55,4 cb agr nem részletezett szüreti eredmény.

Földnélküliekről, termésnélküli méhészekről szinte szó sem esik, 0,5%-os csoportjuk gyakorlatilag jelentéktelen. Jó részüket, feltehetőleg, a zsellérség tömegében kell keresnünk, akiknek feltűnően magas aránya (43,1%) arra utal, hogy a földnélkülieket a néhány négyszögöles bortermelők, azaz a napszámos zsellérek pótolják. Népes csoportjukra a szántók mindössze 6,9%-a és a szőlők 16,5%-a jut. A pauperek aránya a szokott szint körül mozog (29,1%), részesedésük gabonából 26,7%, borból 23,3%. Jelentős súlyú és határozottan vagyonos a féltelkes réteg (19,5%), különösen a gabona termesztésében. A szántók 40%-a s a szőlők 27,6%-a az övék. A gazdagparaszti vagyonfelhalmozás súlypontja már inkább a bortermelésre tolódik át ; 7,8%-os csoportjuké a gabonakultúra 26,4%-a és a szőlőkultúra 32,6%-a. Kiemelkedően vagyonos gazdagparasztot a búzatermesztők között nem találunk, csak a vegyesen gazdálkodó (11 gazda), illetve a bortermelő (15 gazda) csoportokban. Összesen 26 főnyi csoportjuk — a népesség 1,6%-a! — tulajdonában van a gabonakultúra 1,4%-a és a borkultúra 17%-a![6] Átlagosan egy ilyen gazdagparaszti birtokra 1 hold szántó és 3,1 hold szőlő jut, azaz szinte kivétel nélkül bortermelő gazdag parasztokról van szó. Megemlítjük, hogy valamennyi kiemelkedően vagyonos jobbágy Gyöngyös oppidum polgára.

A járás 2 mezővárosa és 30 falva gazdasági-társadalmi viszonyainak összehasonlítása a következő eredményt nyújtja :

Gyöngyös és Pata differenciálódása

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	22	5	5	—	32	4,4%
II. szántó- + szőlőműv.	—	15	60	43	32	150	20,5%
III. szőlőművelők	—	311	83	111	45	550	75,1%
össz. 732	—	348	148	159	77	—	—
%-ban	—	47,6%	20,2%	21,7%	10,5%	—	—

30 falu differenciálódása

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	124	131	97	33	385	45,5%
II. szántó- + szőlőműv.	—	25	51	34	7	117	13,8%
III. szőlőművelők	—	187	132	19	6	344	40,7%
össz. 853	7	336	314	150	46	—	—
%-ban	0,8%	39,4%	36,8%	17,6%	5,4%	—	—

[6] 26 gazdaság össztermése : 192 gl gabona és 3186 cb agr bor.

Gyöngyös és Pata a bortermelésre történt specializálódás kitűnő példája: a lakosság mindössze 4,4%-a szántóművelő, még a vegyesen gazdálkodó csoport aránya is csupán 20,5%, de a bortermelő csoporté 75,1%! Ugyanakkor a falvakban a szántóművelőké 45,5%, a vegyesen gazdákodóké jelentéktelen (13,8%), míg a bortermelőké megközelíti a 41%-ot. A bortermelés mezővárosi koncentrálódását érdekesen színezi az oppidumok és faluk differenciálódásának különbözősége. Gyöngyösön és Patán mind a zsellérség (a szőlőművelő zsellérek tömege), mind a gazdagparasztság súlya sokkal magasabb, mint a falvakban. Míg itt a zsellérek aránya kb. 48%, addig ott nem éri el a 40%-ot, ugyanakkor a jómódú jobbágyság súlya itt kétszerakkora (10,5%), mint falun (5,4%). A szántó és szőlőterület aránya, a districtus egészét tekintve, 4 : 1-hez, Gyöngyös—Pata határában ez az arány 0,8 : 1-hezre módosul, azaz a bortermő terület nagyobb, mint a búza-kultúra.[7]

Összegezve, két mezővárosban él a népességnek 46%-a, övék a gabonakultúra 18,2%-a és a borkultúra 83,3%-a! Jelen esetben az oppidumok helyzetének elemzése nem csak a mezővárosi szőlő-monokultúra súlyát, hanem annak a népesség, különösen pedig a gazdagparasztság tömörítésére gyakorolt hatását is fényesen bizonyítja.

A földjüket veszített vagy csaknem teljesen pauperizált jobbágycsoportok aránya a következőképpen alakul:

földnélküli	7
szántóművelő, fél hold alatt	50
szőlőművelő, 100 nszl alatt	347[8]
	404

A napszámra utalt parasztság súlya nagyobb, mint az ekkoriban szokásos átlag (15—20%), meghaladja a lakosság egynegyedét (25,5%).

Bár a méhészet jelentősége már a század derekán is igen mérsékelt, a méhes-gazdák jelenlegi szinte teljes hiánya még így is meglepő: 24 jobbágynak van méhese (kb. 1,5%!), összesen 38 kas méhvel. A tények megállapításán túlmenőleg nehéz magyarázatot találni erre a hirtelen csökkenésre.

A többtagú, ún. „szórt" birtoktípus nem túl gyakori ugyan, de találkozunk néhány példájával:

birtok-típus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 tagú birtok	4	10	22	15
4 tagú birtok	—	3	7	6
5 tagú birtok	—	—	1	1
69 többtagú birtokból	4	13	30	22

A többtagú birtokok zöme jómódú jobbágyok tulajdona. Jellemző módon csak a gyöngyösi borvidéken szerepelnek, ugyanúgy, mint 1549-ben. Kizáró-

[7] Kb. 350 hold szántó áll szemben kb. 400 hold szőlővel!

[8] 50 földművelő 167 gl gabona és 347 szőlőművelő 1192 cb agr bor terméssel.

lag szőlőket összeszerző jobbágyokról van szó, a többtagú birtok típusa, ebben az esetben is, a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás útját mutatja.

A szántóművelésben alig van jelentősége az extraneus birtoklásnak. Két helység, Tarján és Réde határában említenek csupán extraneus szántókat. A 14 extraneus gazda zöme (10) zsellér, összesen 19 hold föld van a kezükön, a szántókultúra valamivel kevesebb, mint 1%-a! Az extraneus birtoklás lényegileg Gyöngyösön összpontosul, öt falu[9] határában, 2—7 km-es távolságra a várostól, több, mint félezer gyöngyösi polgárnak van szőlője! 628 extraneus szőlő esik[10] 545 gazdára, azaz jelentős részüknek többfelé is van extraneus birtoka. (Lásd fentebb a „szórt" birtok-típus statisztikáját!) Megoszlásuk a következő : zsellér 280, pauper 132, féltelkes 92 és gazdagparaszt 41. Sok közöttük az olyan bortermelő, akinek odahaza Gyöngyösön már nincs földje, csak extraneus parcelláját műveli. Az ő tömegük duzzasztja úgy fel a zsellérek és paupererek arányszámát. Figyelembe véve néhány ismeretlen extraneus szőlőművelőt Fancsal határában, a népesség 34,6%-a rendelkezik extraneus szőlővel,[11] melyeknek területe megközelíti a járási borkultúra 35%-át![12] Ne tévesszük szem elől, hogy ez a districtus egészére kivetett arány tulajdonképpen egyetlen mezőváros viszonyait tükrözi!

[9] Püspöki, Sólymos, Tarján, Oroszi, Halász.

[10] Összesen: 6466,5 cb agr terméssel.

[11] Ha csak a bortermelő lakosságot vesszük alapul, úgy 47,2%-a.

[12] 6515 cb agr bor!

Pásztó-Debrő (Paztho—Debreo) **districtus** (Heves m.)

1576. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 1014. Apc és Jobbágyi szőlőművelésének adatai Paztho processus 1582. évi bor dzsjk-ének alapján. B 1017.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. K A A L H (iudex 2)			
4	12	22 + XVI	40 + XXXVIII
3 + II + **1**	16	23 + XX	40 + XXVIII
3 + V	13	31 + XIV	77 + XL + **2**
8	11 + V	30 + XI	62 + XL
4 + IV	16 + V	18 + IX	49 + XXV
5	15	23 + XXII	40 + XXX + **3**
2	18 + IV + **1**	16 + XVIII	120 + LXXXV
2 + III	20 + IV	20 + V	44 + XX
4 + V	10	30 + XV	85 + XX + **1**
	8 + IV	25 + XII	48 + XII
	13	19 + VIII	34 + XVI
		30 + X	90 + LIV
		18 + XIV	45 + XVIII
			52 + XXXII
			45 + XL
			45 + XV
		Extraneusok	
5	—	—	—
4-15			
8			
5			
3			
4-15			
2. T H O T T F A L H Ú (iudex)			
-2	15 + **3**	26 + IV	33 + XVIII
6 + **2**	12 + VIII	35 + V	
5	15 + IV-15 + **4**		
	10 + X		
3. D E B R E O (iudex 2)			
-3	**-10**	25 + VIII-15 + *24*	45 + IX
-1	12	40 + *15*	49 + XV + *10*
2-15	11-21	35 + *12*	74-21 + *14*
2	22		49 + XV + *30*
4-20	4-15 + **2** + *15*		50 + X + *8*
5	6 + *20*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	3-15 + *15*	—	—
3-15	10-15 + *12*		
5 + **4**	5-21 + *20*		
4-25 + *10*	23 + **3** + *5*		
5 + *3*	15 + *10*		
8-21 + *2,5*	**2** + *15*		
	12 + II-15 + *8,5*		
	16-12 + 0-27 + *19*		
	20 + IV + *20*		
	20-15 + II + **1** + *15*		
	Szőlőművelők		
8	*12,5*	*26*	—
7	*12*	*30*	
6	*17*		
10	*14*		
10			
3			
10			
3			
5			
6			
8			
10			
3			
10			
10			
10			
1			
8			
5			
10			

4. WERPHELETH (iudex; gabonatermése rozsban értendő!)

-1	**-10**	26 + **1**	—
4	**-11**	30 + *22*	
2	12	17-25 + **1** + *30*	
1	15	20 + *32*	
4	18	11 + *25*	
5 + **2**	14	14 + *21*	
5	18 + *5*		
1-23	2 + *14*		
8-15	5 + *11*		
5 + **3** + *5*	6 + *20*		
3-15 + *1*	13-15 + *1,5*		
1 + *9*	22 + *4,3*		
5 + *2,5*	12 + *8*		
3-15 + *7*	13 + *9*		
8 + *7,2*	13 + *5*		
2-10 + *7*	8 + *20*		
	5 + *15*		
	Szőlőművelők		
10	*12*	*22*	—
2,5	*13*	*20,3*	
8	*17*		
8	*15*		
4	*15*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10,1	*12,5*	—	—
4,5	*14*		
6			
7			
4			
3			
10			
8			
2,5			
10			
10,2			
4			
7			
5. SIROKALHYA (iudex)			
-2	10 + IV-15	—	—
-1			
-3			
3 + 3			
6 + III-15 + **5**			
3-15 + I-15 + **3**			
6-15			
3			
6. ZAILA (iudex)			
-1	**-10**	—	—
-4	9 + II-15		
-3	14 + II-25+ **3**		
5	16 + I		
6 + 0-20	8-21 + VI		
4-15	13-15 + VIII + **3**		
	9-15 + II + **2**		
	12-15 + X + **3**		
7. ZEEKH (iudex)			
4	9 + II-15 + **1**	39 + **3**	—
9	14 + II-15	28-15 + **2**	
9	20 + **2**	23 + II	
2-25	10-15		
2-15	23 + **3**		
2-15	19 + 0-22		
	11 + IV		
	17-15 + IV		
8. WARASHO (iudex)			
4	**-11**	32 + III + **3**	—
1	**-13**	22 + V + **1**	
2 + **2**	10 + I	20 + V	
5	15 + **2**		
chd : 2 !	20 + III		
	15 + **3**		
	10		
	10 + I-15		
	10		
9. ISTENMEZEY (iudex)			
4	—	—	—
8			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4 4-15 + **1** 4 + **2** 2-15 5 chd : 1 !	—	—	—

10. ZENTERSEBETH (iudex)

1-15 6 2-15 5 9 2-15 2 5 5-10 3 4-15 5 5 + **2** 7-15	11 20 + **2** 15-15 + **2** 14 + **3** 10	—	—

11. LELECH (iudex)

9 + **3** 4 1 5 8 + **1** 1-15	15 10 + II 16 + II-15	—	—

Extraneusok

8 5 3-15 8 1-15 4-15 3	10 + III 11	—	—

12. ZENT-DOMONKHOS (iudex)

4-15 + III 7 + I 2-15 + I 9 4 9-15 4-15	12 + **3** 9 + VI + **4** 15	25	—

13. SZWCH (iudex)

7-20 1-15 5 + **4** 4 3-15 chd : 1 !	—	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
14. CHEHY (iudex)			
2	19	—	—
4-25	11		
2-20	11		
7-20	13		
7-22			
3-15			
9			
9			
1-22			
15. BECHOLCHE (iudex)			
2	10-15	26	—
1-15	20	32	
1-15	10 + 0-20	31 + III-15	
5-10		30-21 + II	
2			
1-15			
5-20			
9			
5			
6 + I-15			
1			
4			
chd : 2 !			
16. BOCH			
4 + **1**	**-10**	30-15	—
5	10		
7			
3-10			
2			
V-15			
0-20			
2-21			
III			
0-21 + I-15 + **3**			
0-21			
0-23			
17. NAGBATHOR (iudex)			
-2	11-15 + I-15	23-10 + IV	—
-4	15-11		
5 + I-15	XII		
9	15 + II		
5-10	4 + XIII		
II-15			
III-15			
18. SZALOKH (iudex)			
-2	7 + VI	26 + II-21	—
-1	12 + I-15		
2-25			
3			
8-15			
3-21			
III			
III			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
II 3-15 V 5 + II 5 + I-15 V	—	—	—

19. PAZMANDH (iudex)

-4 4 6-15 8-15 + I + *10* 2 + IV + *10* 7-22 + *10* 5 + III-15 + *11* 5 + **3** + *10* 2-15 + *4* 3 + **2** + *10* 3-22 + *5*	11 + II + **1** 13-15 10 + II-15 + **3** 15 + VI + **2** + *10* 8 + VI-15 + **2** + *6* 10 + II + *5* 13 + *15* 10 + **1** + *15* 3-22 + IX-03 + *5*	23 + XII + **1** 28-15 + V-15 25 + VIII-15 + *20*	—
	Szőlőművelők		
10 *5* *5*	*12* *11* *20* *12* *15* *15* *15*	*25* *30* *25* *24*	*40*

20. PAZTHO (iudex ; Szj = extraneus szőlő Szent-Jakab határában)

-3 **-4** **-3** 4-15 3-15 + *9* 7 + *5* 1-24 + *9* 8 + *5* 7 + *9* 7 + *4* 1-15 + *2,5* 8-15 + *2,5*	**-13** 10 19 12-15 15 12 15 + IV 8 + *16* 10 + VII + 6 + *10* 9 + *20* 8 + *17* 4 + **2** + *20* 13 + IX + *20* 14 + *9* 14-15 + *10* 9 + *13* 13-15 + *4,3* 14 + *20* 12-15 + *20* 16 + *7* 22-15 + *6* 6-15 + *20,2* 5 + *13,5*	43-15 37 24-15 + *25* 22-15 + IX + *25* 5 + IX + *25* 22 + *30* 15 + *32* 40 + *30* 5 + *25* 15 + IX + *12* 35 + *20*	41 + **4** + *21* 15 + *60* 80 + *20* 30 + *50* 31 + *55* 9 + *60*
	Szőlőművelők		
5 *1,5* *2*	*16* *11* *11*	*25* *23* *25*	*40* *40* *40*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2,5	19	32	40
10	18	21	
3	15	25	
5	20	21	
5	13	25	
4,5	20	30	
3	15	25 (SzJ) + 12,5 (SzJ)	
2,5	20	5 (SzJ) + 19 (SzJ)	
1,5	13		
4	15		
2,5	13		
1,5	15		
5	16		
7	20		
3,3	14		
4	16		
8,5	14		
10	20		
5,2	15		
6,5	15		
7	15		
6	20		
10,2	17		
4	12,5		
6	13		
5,4	20		
5	5 (SzJ) + 8 (SzJ)		
2	9 (SzJ) + 2,5 (SzJ)		
2	10 (SzJ)		
2,5			
5			
10,3			
8,5			
5			
4,5			
5			
8			
3,5			
3,5			
7			
10			
4			
5			
3,5			
4			
5			
3,2			
0,5			
4,3			
10			
8			
2,5			
2			
8			
10			
4			
5			
5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9	—	—	—
7			
3,5			
2			
4 (SzJ)			
6,2 (SzJ)			
9 (SzJ)			
5 (SzJ)			
2 (SzJ)			
6,5 (SzJ)			
1,5 (SzJ)			
3,5 (SzJ)			
4,5 (SzJ)			
5 (SzJ)			
3 (SzJ)			
2,5 (SzJ)			
5 (SzJ)			

Extraneus szőlőművelők

de Tar — lásd ott! — 9 gazdaság 29 cb agr terméssel.
de Hasznos — lásd ott! — 10 gazdaság 36,1 cb agr terméssel.

21. HAZNOS (iudex; P = extraneus szőlő Pásztó határában)

-2	18	35 + *2,5* + *15*	—
-3	10		
8-15	22-15 + *16*		
6-15 + *5*	20 + *2,5*		
5 + II-15 + *1*	10 + II-25 + *6*		
	5 + *12*		

Szőlőművelők

5	*15*	—	—
3	*13*		
2,5			
4			
8 (P)			
2,2 (P)			
4 (P)			
3,5 (P)			
5			
1,5 (P)			
5,2 (P)			
3,5 (P)			
2,2 (P)			
3 (P)			
3 (P)			

22. BATHOR (iudex)

-4	**-13**	—	—
-3	13-15		
-4	12-15		
5-10	13		
7-15 + I-22	11		
5	20		
6-13	7-20 + X		
6			
5-10			
6 + II-15			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5 chd : 2 !	—	—	—
23. S Z W R D O K P I S P E O K H Y (iudex)			
3 **3**-15 5 2 8 + *3* **3**-15 + *7,5* 1 + *3* 2-20 + *5,5* 2-21 + *4*	17-15 + *5,2* 2-15 + *12* 7-15 + *20* 22-15 + *13,5* 12-15 + *10* 10 + *6*	20 + V + *20* 20 + I-15 + *30* 20 + XV + *6,5* 19 + V + *30* 20 + *23*	15 + V + *40*
	Szőlőművelők		
10 *9* *3* *4* *5* *6* *10* *4* *3* *5* *7* *5* *4* *3,5* *2* *3* *7* *4*	*12*	*25*	—
24. M A C H O N K H A (iudex)			
-4 **-1** **-1** **-2** 5 2-05 5 1-13 1-15 2 5 1-15 5 2 1 1-15	—	—	—
25. B A R L H A (iudex)			
-2 **-4** **-6** **-4** 8	9 + V 20 10 16-23 12-15	25	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7	—	—	—
7			
6			
5			
7			
5-15			
26. RECK (iudex)			
-4	**-10**	—	—
-3			
-6			
-5			
-1			
8-15			
8			
5			
1-20			
4-15			
2-09			
7-20			
2-25			
2-15			
3-15			
7			
3-10			
3-10			
1-15			
27. DERECKHE (iudex)			
-4	10 + VI	—	—
-6	6 + V		
-3	10 + III-15		
1-20 + VI-15	5-15 + VI-15		
3	5-20 + IV-15		
chd : 2 !			
28. IVAN (iudex)			
5	—	—	—
3-15			
1-15			
5			
chd : 1 !			
29. MINDZENT (iudex)			
-1	10	25	—
-3	11	27	
-2	15		
-3			
0-15			
2			
1			
8-15			
8			
30. DOROGHAZA			
2-15	10	—	—
4			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
31. SUHLA			
-2	—	—	—
5			
4			
7			
5			
8			
3-25			
32. WYFALU (iudex)			
1	15	—	—
1-20			
1			
0-20			
1-20			
33. PETERWASARAH (iudex)			
-4	**-11**	34	60 + XVII
-4	19 + III-15	30	40 + XV
-2	18	42-15 + IX	
-5	13-15 + I-15	45 + II	
-1	20 + IV	23-15 + I-15	
6	19 + I-15	32	
4-15	10	26 + III	
5	17 + III	30 + VI	
7		40	
4-15		13-15 + XI	
2		40 + VII	
6		30 + II-22	
9-15			
2-15 + III			
4-15 + II-15			
5			
2-15			
5			
34. KOWESDH (iudex)			
-3	20	20 + V	—
-1	17	30 + II	
3	12-15		
8-15	10		
4	10		
8	10		
8	10		
3	14		
3	16-15 + III		
3	15 + II-15		
3-15			
35. THAAR (iudex 1; P = extraneus szőlő Pásztó határában)			
3	10	30	—
4	20	40 + *20*	
3	15	12 + *30* + *8*	
1-15	13 + *3* + *5*		
5			
3			
4			
5 + 1,5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Szőlőművelők		
10	*13*	—	—
4			
4			
10			
2,5 (P)			
3,5 (P)			
5 (P) + 1,5 (P)			
2 (P)			
4 (P)			
2,5 (P)			
1 (P)			
5 (P)			
2 (P)			

36. Z E N T - J A C H A B H (ista possessio habuit fruges trans fluvium Zaidwa et decimatum est ad arcem Charakh).

-3	**-2** + *20*	—	—
-3	*13*		
-4 + *5*	*13,5*		
-2 + *5*	*15*		
1,5			
8			
3,5			
5			
5,5			
3,5			
4			
4			
5			
7			
2			
6			
4			

Extraneus szőlőművelők

de Pásztó — lásd ott! — 24 gazdaság (19 birtokos kezén) 153,7 cb agr terméssel.

37. A P C (gabona dzsjk-e hiányzik)

10	*16*	*21*	—
8	*16*	*21*	
4,5	*12*	*21*	
3	*12*	*25*	
7,5	*14*	*24*	
10	*12*	*23,5*	
6	*12*	*24*	
5	*19*	*30*	
3	*16*	*28*	
5	*16*	*22*	
6	*11*	*28*	
8	*12*	*27*	
10	*14*		
5	*16*		
8	*13*		
9	*13*		
2,5	*13*		
10	*15*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9	*12*	—	—
1,5	*12*		
10	*12*		
6	*12,5*		
6	*11*		
6	*12*		
7,5	*11*		
6	*14*		
6	*16*		
6,5	*12,5*		
5	*14*		
8	*16*		
10	*12,5*		
8			
10			
10			
10			
38. JOBBAGY (gabona dzsjk-e hiányzik)			
10	*18*	*26*	*40*
9	*15*	*28*	
8,5	*18*	*27,5*	
9	*14*		
4	*12*		
0,5	*18*		
10	*12*		
5	*13*		
3	*14*		
5	*11,5*		
6			
2			
5			
7			
3			
5			
4			
10			
6			
5			
3			
10,5			
5			
8,5			
5			
4			
39. TYHEMER OPPIDUM [1]			
9	*14*	*30*	*46*
1,5	*15,5*	*34*	*53,5*
10	*12*	*30*	*21 + 45*
8	*16*	*30*	*60*
5,5	*11*	*35,5*	*55,5*
6	*19*	*28*	*42,5*
7,5	*13*	*6 + 29,5*	*51*
10,5	*18*	*22,5*	*50*

[1] Promontoria decimalia: Veres Harazt, Homok, Vy Hegh, Semmyke, Meeg, Tatar Mezeo.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10	18,5	31	51
6,5	20	35	55
1,5	14	40	51
7	14,5	32	54
4	15,5	21,5	46
10	20	27	43 + 9,5
4	15	22	51
4	15	21	41
10	16	37	41
8,5	18,5	24	45
10	16,5	32	52
9,5	20	27,5	85
7	12	25,5	66,5
7	19	40	50
4	14	35	44
2	20	26	14,5 + 38
2	14,5	34	51,5
10	16	27	
5,5	20	16 + 20	
1	13	28,5	
9	12	31	
5,5	20	22	
4	14	21	
8,5	13,5	16 + 9	
8,5	16	26	
1	20	26	
1	20	30	
5	12	31	
9	20,5	21	
3	18	36	
4	19	34	
5	19	22	
5	12	31	
10,5	14	23,5	
1,5	14	40	
8	15	30	
6	14,5	24	
6	20,5	24	
4	11	21 + 5	
10,5	18,5	40	
4	13	39	
10	11,5	30	
4		24,5	
7		37,5	
10		36,5	
6		31,5	
5		24	
1		31,5	
1		25	
6,5			
9,5			
8			
10,5			
3			
8			
10			
5			
5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	—	—	—
4			
2			
7,5			

Extraneus szőlőművelők

de Eger — lásd ott! — 28 gazdaság 669 cb agr terméssel.
de Felnémet — lásd ott! — 1 gazdaság 22 cb agr terméssel.

40. THARKANY

1-10	11-10 + 5 cum	28-10	23 + III + 30 cum
3	9 + 5 cum	6 + *32,5*	29-10 + VII +
1	21-20	17-10 + I +	35 cum
3-10	12-10 + 10 cum	10 cum + *25,5*	23 + II + 40 cum
2-20	12-10	16-10 + *10,5* + *12*	20 + IV-10 +
1-20 + I-10	11-10	35-20 + *5* + *22*	25 cum + *90*
4-20	11-20	8-20 + *21,5*	46-20 + VIII-10 + *40*
3-10	7-10 + 10 cum +		14-10 + *25* + *24*
6-20 + *10*	*12,5*		
2-20 + *10*	*5* + *20,5*		
1-10 + *5,5*	15-10 + *20,5*		
5-20 + *7,5*	18 + *14*		
3 + *5*	22-10 + I-10 + *2,5*		
10 cum + *3,5* + *5*	12 + 0-20 + *2,5* + *5*		
	19 + *1*		
	17-10 + V-20 +		
	3 + *13*		
	1 + *20*		
	2-10 + *15,5*		
	13-20 + *5*		
	6-20 + *20,5*		

Szőlőművelők

1,5	*14*	*31*	*8* + *58*
8	*5* + *15*	*23,5*	*3,5* + *44,5*
3	*11*	*1* + *31*	
10	*15,5* + *5*	*25* + *4,5*	
4	*15*	*28*	
9,5	*16,5*	*35*	
2 + *5,5*		*21*	
10			
6,5			
10,5			
6			
10			
2,5 + *2,5*			
3 + *6*			
6			
5,5			

Extraneus szőlőművelők

de Felnémet — lásd ott! — 69 gazdaság 1073,3 cb agr terméssel.

A 70-es évek végére, a század derekán tapasztalható helyzettel szemben, a szántóművelő csoport aránya 46,6%-ról 37,4%-ra esett vissza. A bortermelőké 47,2%-ról 50,1%-ra emelkedett s hasonlóan nőtt a vegyesen gazdálkodóké is (6,2%-ról 12,5%-ra). A szőlőkultúra, noha a művelt föld csupán egyhatoda,

a népesség több, mint felét, a vegyes csoporttal együtt csaknem kétharmadát foglalkoztatja. A termelőerők alakulása a következő :

1549		1576	
49	helység	40 helység	—18%
641	szántóművelő	613 szántóművelő	— 4%
26 300	gl gabona	9100 gl gabona	—65%
649	szőlőművelő	769 szőlőművelő	+18%
8 800	cb agr bor	9900 cb agr bor	+13%

A bortermelésben nem túl nagy méretű, de határozott fejlődés tapasztalható, ami a gazdaságok és a szüreti eredmény megközelítően párhuzamos emelkedésében jut kifejezésre. Egészen más képet mutat a gabonatermesztés. Jóllehet a búzatermesztő parasztok száma alig csökkent, az aratási eredmény csak egyharmada az 1549. évinek. Vagy egy kivételesen rossz-terméső év hatásával, vagy az állatállomány (az igaerő) átmeneti csökkenésével kell magyaráznunk ezt a hanyatlást.

A mezőgazdasági kultúra kereken 1302[2] hold szántóra és 2523 hold szőlőre oszlik. A szőlő-, illetve szántókultúra egymás közti aránya 1 : 5-höz, ami sokkal kedvezőbb az 1550 körüli helyzetnél, bár rá kell mutatni, hogy ezt nem annyira a szőlőterület növekedése, mint a szántóterület csökkenése eredményezte. — A gabonafajták megoszlása a következő :

őszi búza	7399 gl	— 81,2%
tavasziak	1360 gl	— 14,9%
rozs	355 gl	— 3,9%

A tavasziak s a rozs vetésaránya jóval magasabb a szokottnál s több, mint kétszerese az 1549-es 8,4%-os aránynak.

Pásztó — Debrő districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	243	141	53	23	460	37,4%
II. szántó- + szőlőműv.	—	40	68	31	14	153	12,5%
III. szőlőművelők	—	328	156	99	33	616	50,1%
össz. 1293	64	611	365	183	70	—	—
%-ban	4,9%	47,3%	28,2%	14,2%	5,4%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
1284,2	2134,2	2785,0	3185,0	2520,5	3511,4	2436,6	1100,5
14,3%	19,3%	30,9%	29,0%	27,9%	31,9%	27,0%	19,8%

[2] Hozzászámítva 87,5 gl extraneus kalangyát.

Kevés föld nélkülit (4,9%) találunk, azok nagy része is a föld nélküli méhészek közül kerül ki. A pauperizált jobbágyságot a zsellérek erősen felduzzadt csoportja (47,3%) szívta magába. Részesedésük a gabonatermés 14,2%-ára s a bortermés 19,3%-ára rúg. A pauperek csoportja (28,2%) arányának megfelelően a szántókultúra 30,9%-ával és a borkultúra 29%-ával rendelkezik. Erősen leapadt a féltelkesek rétege (14,2%), ami feltűnően magasnak tünteti fel a földből való részesedésük arányát: szántóból 27,9%, szőlőből 31,9%. A gazdagparasztság aránya (5,4%) csupán egynegyede a századfordulón lemérhető társadalmi súlyának. Gazdagságuk %-os súlya még így is jelentős, övék a szántók 27%-a és a szőlők csaknem 20%-a. Kiemelkedően vagyonos gazdagparaszt azonban már alig akad. Maroknyi csoportjuk, 4 gazda — a népesség mindössze 0,3%-a — rendelkezik a szántókultúra 4,3%-ával és a szőlőkultúra 1,8%-ával! Átlagosan 14 hold szántó és 1,1 hold szőlő jut egy ilyen birtokra. A kiemelkedően vagyonosak rétege tulajdonképpen eltűnik, bár néhány megmaradt képviselőjük nem kevésbé gazdag, mint a század derekán.

Pásztó, Debrő, Tihamér és Tárkány oppidumok differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelő	—	16	18	3	4	41	8%
II. szántó- + szőlőműv.	—	17	40	17	13	87	16,9%
III. szőlőművelők	—	186	92	77	31	386	75,1%
össz. 519	5	219	150	97	48	—	—
%-ban	1,0%	42,2%	28,9%	18,7%	9,2%	—	—

36 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	227	123	50	19	419	58,6%
I. szántó- + szőlőműv.	—	23	28	14	1	66	9,2%
III. szőlőművelők	—	142	64	22	2	230	32,2%
össz. 774	59	392	215	86	22	—	—
%-ban	7,6%	50,7%	27,8%	11,1%	2,8%	—	—

A bortermelésre specializálódott mezővárosokban a népesség mindössze 8%-a szántóművelő, szemben a falun tapasztalható csaknem 59%-os aránnyal. Kereken 75%-uk szőlőművelő, míg falun a bortermelők aránya csak 32% körül mozog. Párhuzamosan jelentkezik a szőlőművelés mezővárosi koncentrálódásával a jómódú jobbágyság tömörülése: kevesebb elszegényedett jobbágyot és sokkal több féltelkest s gazdagparasztot találunk, mint a járásban. Míg az utóbbiak együttes súlya falun kb. 14%, a mezővárosokban csaknem 28%! Ezen belül a gazdagparasztság kb. négyszer akkora súlyú (9,2%) az oppidu-

mokban, mint a falvakban (2,8%). Itt pl. 31 bortermelő gazdagparaszt él — ott kettő. Összegezve, a népesség kereken 40%-a lakik a négy mezővárosban, övék a szántókultúra 24,2%-a és a borkultúra csaknem 65%-a. Sokkal kedvezőbb a szőlő és szántóterület aránya is. Az egész districtusban az arány 1 : 5-höz, míg az oppidumoknál csupán 1 : 1,9-hez. A mezőgazdasági kultúrának járási viszonylatban 16,3%-a szőlő, míg itt csaknem 35%-a! A négy mezőváros helyzetének elemzése, inkább mint 1549-ben, a szőlő monokultúra uralkodó helyzetét és a gazdagparasztság növekvő tömörülését igazolja.

A földjüket már elveszített vagy egészen apró parcellára szorult jobbágyok tagozódása a következő :

földnélküli	9
földnélküli méhész	55
szántóművelő, fél hold alatt	131
szőlőművelő, 100 nszl alatt	193[3]
	388

A szó szoros értelmében vett földnélküliekről elég ritkán szól a dézsmajegyzék. Annál magasabb a nyomor-parcellára utalt búza- és bortermelő zsellérség súlya. A gazdasági helyzeténél fogva napszámra utalt jobbágyság aránya kereken 30%, ami arra utal, hogy 1549-hez képest (15%) ugyancsak meggyorsult a parasztok pauperizálása.

A méhészkedés nem túl gyakori a districtusban, a népesség mindössze 9,6%-a foglalkozik méztermeléssel. Még kedvezőtlenebb a kasállomány helyzete, 124 méhesgazda 420 kas méhet tart. Az egész járást tekintve minden 3 jobbágygazdaságra esik 1 kas méh. A méztermelés elsősorban a háztáji szükséglet fedezését szolgálja. A kasállomány megoszlása a következő :

55 földnélküli méhész	159 kas	—	37,8%
19 zsellér „	47 „	—	11,2%
39 pauper „	192 „	—	45,7%
7 féltelkes „	12 „	—	2,9%
4 gazdagparaszt „	10 „	—	2,4%
	420 kas		

A méztermelés zöme egyrészt a földnélküli méhészekre esik — méhészetenkint alig 2—3 kassal — másrészt a pauperekre, akik közül többnek 9—10 kasnyi méhe is van. Érdekes módon a jómódú jobbágyság úgyszólván semmi szerepet nem játszik a méhészkedésben. Az árumézet produkáló méhészetek — 11 pauper gazdaság 131 kassal — kb. évi 6,5—7 mázsás terméséből annak felét, mintegy 3,5—4 mázsát tekinthetünk piacra kerülő mennyiségnek. Bár 1549-hez képest a méhészet súlya nőtt a járás gazdasági életében, annak piaci jelentősége még mindig igen csekély.

A többtagú ún. „szórt" birtokra csak Tárkány oppidumban találunk példát. Megoszlásuk rendkívül egyenletes : zsellér 1, pauper 2, féltelkes 1 és gazdagparaszt 1. Különösebb jelentőségű statisztikai következtetést e néhány esetből természetesen nem lehet levonni.

Az extraneus birtoklás, tömegét tekintve nem olyan jelentős, mint a század derekán. Négy helység : Pásztó, Szent-Jakab, Tihamér és Tárkány határában találunk máshonnan jött extraneus bortermelőket. Nagy többségük elszegényedett paraszt, akinek, a dézsmajegyzék tanúsága szerint, eredeti falujában már nincs földje. Megoszlásuk : zsellér 32, pauper 3 és féltelkes 2! Har-

[3] 131 gabonatermelő jobbágy 354,2 gl terméssel, 193 bortermelő jobbágy 742,9 cb agr terméssel.

minchetükre 44 parcella esik, azaz néhány pauper s féltelkes többtagú szőlő birtokosa. Súlyuk nem túl nagy, a népesség 2,8%-a, akikre a borkultúra csupán 2,2%-a esik.[4] Külön kell azonban szólnunk Tihamér s Tárkány helyzetéről. E két nagy bortermelő oppidum határában közel 100 szőlő egri, illetve felnémeti parasztok tulajdonában van, akik kívül esve Pásztó districtus határán, nem szerepelnek az extraneusok fenti összegezésében. A kezükön lévő parcellákat Eger, illetve Felnémet borkultúrájához számítottuk, mint extraneus birtokot. Eszerint az egri-felnémeti bortermelők, mint a járáson kívüli extraneusok rendelkeznek a districtus szőlőterületének 15%-ával,[5] Pásztó—Debrő districtusban, akárcsak 1549-ben, nagyobb a más járásbeli parasztok extraneus birtoklásának súlya a helybeli jobbágyokénál. — Szántóművelő extraneusoknak csak nyomait találjuk. Kál és Lelesz határában 13 zsellér és 2 pauper gazdálkodik, a népesség 1,1%-a, akik a gabonakultúra mindössze 0,9%-ával rendelkeznek.[6]

[4] Összesen 219 cb agr bor.

[5] Termésük (1764,3 cb) + a districtus termése (9931 cb) = 11 695 cb 15%-al.

[6] 15-üknek 87,5 gl termése van.

Nagy-Heves (Nagy-Hewes) **districtus** (Heves m.)

1576. gabona dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. B 1014.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. ZENTH-IWAN (iudex)			
1 ig chd : 9 !	0,5 ig + I ig 0,5 ig + II ig 0,5 ig + II ig 1 ig + I ig 1 ig + I ig 0,5 ig + I ig 1,5 ig + I/5 ig 1,5 ig + I ig 0,5 ig + I ig 1 ig + II ig 0,5 ig + I ig 1 ig + 0,5 ig 0,5 ig + II ig 1,5 ig + I ig 1,5 ig + 0,5 ig 0,5 ig + II/5 ig 1,5 ig + I ig 0,5 ig + I ig 1 ig + 0,5 ig 1 ig + I/5 ig 1 ig + 0,5 ig 1,5 ig + I ig 2 ig + I ig	2 ig + II ig	—
2. FOKORO (iudex)			
7,5 2,5 + 1 ig 2 + 1 ig 8 chd : 3 !	6 + V + 1 ig 10 + X + 1 ig 9 + IV/5 + 0,5 ig 14 + 0,5 tvig 4,5 + III/5 + 1 ig 6 + VIII + 1 ig 10 + 0,5 ig 6 + X + 0,5 ig 12 + 1 ig + 0,5 tvig	—	—
3. ZEOGHY (iudex)			
1 ig 0,5 ig + 0,5 ig 0,5 ig + 0,5 ig 1 ig	0,5 ig + II ig 0,5 ig + I ig 1 ig + 0,5 ig 1 ig + 0,5 ig	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
0,5 ig + 0,5 ig 0,5 ig 0,5 ig + 0,5 ig 0,5 ig 0,5 ig 0,5 ig + 0,5 ig chd : 7 !	—	—	—
4. KEOTHELEK (iudex)			
2 5 + 0,5 ig 4 + I tvig 0,5 ig 0,5 ig + 0,5 tvig 0,5 ig 0,5 ig 0,5 tvig 0,5 ig + 0,5 tvig chd : 5 !	12 + 0,5 tvig 11 + 0,5 tvig 10 + 0,5 ig + 0,5 tvig I + I/5 ig I + 0,5 ig 0,5 ig + I/5 ig 10 + 1 ig + 0,5 tvig 7,5 + 1 ig + 0,5 tvig 1 ig + I ig 1 ig + I ig 7 + 0,5 tvig 1 ig + I/5 tvig 6 + II 3,5 + 1 ig + I ig 9,5 + 0,5 tvig 6 + I tvig 1 ig + I/5 ig	—	—
5. KEOREW (iudex)			
10 cum 5 cum 5 cum 5 cum 10,5 2 + X cum 10 cum 1 5 10 10 cum 5 chd : 7 !	15 cum + XV cum 10 + X cum 15 12,5 + 10 cum 15 cum + X cum 10 + X cum 21 5 + 20 cum 20 cum + X cum 8 + 10 cum + X cum 10 + 10 cum 15 20 cum + V cum 7 + X cum	35 cum + XV cum 25 cum + X cum 15 + XX cum 16 + 15 cum 5 + 20 cum + XV cum 10 + 20 cum + X cum 20 cum + XXV cum 17,5 + XX cum 26 30 cum + XX cum 35 cum 5 + 20 cum + XX cum 10 + 20 cum + XX cum 12 + XXV cum 25 cum + X cum 15 + XX cum 40 cum + XXV cum	70 cum + L cum 10 + 30 cum + XXX cum 17 + 10 cum + LXV cum 20 + L cum
6. SWLY (iudex)			
0,5 ig + 0,5 tvig 0,5 ig + 0,5 tvig 0,5 ig chd : 19 !	7 + 1 ig + 0,5 tvig 5 + 1 ig + 0,5 tvig 10 + 1 ig + I tvig 10 + 0,5 ig + I/5 tvig	15 + 1 ig + 0,5 tvig 13 + 1 ig + I tvig 15 + 1 ig + II tvig 10 + 1/5 ig + I/5 tvig 15 + 1 ig + 0,5 tvig	25 + XXXV + 0,5 ig

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	5,5 + 0,5 ig + I tvig 5,5 + I tvig 6 + 0,5 ig + I tvig 1 ig + 0,5 tvig 10 12 + 1 ig + 0,5 tvig 1 ig + I tvig 1 ig + 0,5 tvig 10 + 0,5 tvig 14 + I tvig 10 + XI 0,5 ig + I tvig XI + 0,5 ig	2 + 0,5 + III tvig 21 + 1 ig + I tvig 12 + XI + 0,5 tvig 15 + 1 ig + I tvig	—
7. ZENTHMIKLOS (iudex)			
0,5 tvig 1 ig 6,5 1 ig 1 ig 1 ig 4 0,5 ig + 0,5 ig 5 + 0,5 ig I ig chd : 2 !	2 ig + 0,5 tvig 8 + 1 ig + I tvig 16 + 0,5 ig 1 ig + 0,5 ig 1 ig + I ig 1 ig + I ig 10 + 0,5 ig 2 ig + I ig 1 ig + I ig 17	19 + 0,5 ig + I/5 ig 21 + I ig 15 + 1 ig + I ig 2 ig + I/5 ig 2 ig + I/5 ig 14 + 1 ig + I ig 2 ig + I/5 ig 2 ig + I/5 ig 27 + 1 ig + I ig 22,5 + 0,5 ig + I ig 5 + 3,5 ig + II ig 2,5 ig + I ig 11 + 2 ig + I ig	31,5 + 1 ig + II ig 100 + XXXV + I ig 57 + X/5 + 0,5 ig 55 + I ig 45 + XV 44 + X
8. PELY (iudex)			
5 + 0,5 tvig 5 5 2 + 0,5 tvig 0,5 ig + 0,5 tvig 3 3 0,5 ig 0,5 ig chd : 1 !	15 + 0,5 tvig 1 ig + I/5 tvig 18 + 0,5 tvig 16 + 0,5 tvig 12 + 0,5 tvig 10 1,5 + 0,5 ig + 10/5 tvig 13	22 + 1,5 ig 25 22 + I ig 20 + II ig 19 + 1,5 ig 21 + 0,5 ig 10,5 + 2 ig + I ig 18 + 0,5 ig	47 + II ig 40 + I/5 ig 40 + 1/5 ig + II ig
9. VEZEKENY (iudex)			
I ig I ig 0,5 ig 6 + 0,5 ig 0,5 ig chd : 1 !	1 ig + I/5 ig 7,5 + 0,5 ig I/5 ig 5,5 + I ig 1 ig + II ig 21 10	1,5 ig + III/5 ig 15 + 0,5 ig + II ig 10 + 1 ig + I/5 ig 10 + 1 ig + II ig	40 + II ig 30 + 0,5 ig + II ig 17 + 1 ig + IV ig 43 + 1 ig + VI ig 45 + IV ig
10. ERDEOTHELEK (iudex)			
5 4 2 6 + 0,5 tvig 3 9	10 + 0,5 tvig 2 ig + I tvig 9 + 0,5 tvig 15 I/5 tvig 13 + I tvig	25 + I ig 15 + XVII 20 + XXV 28 + XVIII 42 + V	45 + LXII + 0,5 tvig 28 + XXI 40 + L 31 + XIX + 0,5 tvig 34 + XXXI + 0,5 tvig

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5 5 5 5 6 7,5 chd : 2 !	—	—	20 + XXXVIII
11. A L A T K (iudex)			
5 + V 5 + III VIII 3,5 7,5 4 II chd : 1 !	9 + X 10 + VI 7,5 + VIII 9 + XII	15 + XV 16,5 + XI 8,5 + XX 20 + XXVI 16 + XXVII	25,5 + XXXVII 15 + XXXV 40 + XLV 30 + XLII
12. B O D (iudex)			
5,5 6 chd : 1 !	6 + XVI 6,5 + XVIII	15 + XVIII 10 + XXII 18 + XXX	—
13. B O C Z O N A D (iudex)			
1,5 5 0,5 tvig 1,5 5	10 + 0,5 tvig 10 + 0,5 tvig 6,5 + VI + 0,5 ig + 0,5 tvig 8,5 + 0,5 ig + 0,5 tvig 12,5 + 0,5 tvig 18 + 0,5 tvig 14 + I tvig 4 + IX 12 + VIII 8,5 + I/5 13 + VII 7,5 + V 12 + I ig 15 + 0,5 ig 12,5 + I ig	16 + XI 10 + XVIII	15,5 + XIII + II/5 ig
14. H E W E S (iudex)			
5 0,5 ig + V cum 5 5 7 9 VII cum 2,5 + V 4,5 I tvig 5 3 10 5	12 14,5 9 + VIII cum 11,5 + XIV cum 13 16,5 + X cum XIX cum 17 + XI cum 10,5 + X cum 10 5 + X cum 10 + 0,5 + X cum 13,5 + XI cum 7,5 + 0,5 ig + X cum	27 22,5 + X cum 19 + XXI cum 25 40 + VII cum 13 + XI + 1 ig 23 + X cum 17 + 0,5 ig + VI cum 20 + 0,5 ig + XXVI cum 14 + XVI cum 25 + V 29 + 0,5 ig + XXIV cum	84 100 + XXX + XXX cum 65 + XXX + XXVI cum 48 + XIII + XVII cum 85,5 + XXXV 40 + XL 140 + XLIII + XXXI cum 75 + XXV + XIV cum 90 + LXXX cum

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9	10 + X cum	24 + XV	75 + XXIV
III cum	0,5 ig + X cum	17,5 + XXV	49 + XX cum
5 + VI cum	8 + V	23,5 + X	111 + XLI cum
VI,5 cum	14	12,5 + VI + XXV cum	42 + XVIII + XII cum
6,5	8 + 1 ig	29 + XV + X cum	40 + XXII + VIII cum
5	14 + VII cum	39 + VII cum	55 + XXXIX
6,5	10 + V cum	25 + XVIII + XIII cum	70 + XXVII cum
6	8 + VI + VII cum	23 + XXI + XIV cum	61,5 + XXXVII + XVI cum
3	16 + XII cum	30 + V	55,5 + XXII + XVI cum
9,5	20	25 + VII cum	60,5 + XVII + XV cum
4 + III	17,5	0,5 ig + XL cum	50 + XVI + XVI cum
0,5 ig	10	12 + XXIII cum	85 + LVI + XXI cum
9	9,5 + III cum	29,5 + XIX	75 + LXV + VIII cum
0,5 tvig	16,5	33 + XV	57,5 + XXII + XXIV cum
1 ig	10	35 + XI	45 + XXV + XXII cum
chd : 15 !		40 + IX	75 + XXV + XXVIII cum
		25	85 + LXXIV
		27,5 + XX cum	56 + XX
		6 + XX + XII cum	30 + XXXV + XVI cum
		24 + XX cum	90 + XXX
			30 + XXX
			30 + VIII + XL cum
			73 + LX + XXI cum
			60 + XXV cum
			62,5 + XXIV + XXIX cum
			80 + LXX
			45 + XIX cum
			57 + XXVII
			27 + XV + XIV cum
			35 + XVI + XVIII cum
			60 + XXV + XVIII cum
			70 + II ig
			65 + LV
			70 + XXX
			55 + X + XXIII cum
			45 + XIV + I ig
			80 + XXIV
15. HEWES-IWANY (iudex)			
6	10 + V	25 + XVII + XII cum	40 + XXV + XL cum
3,5		14 + XX cum	40 + XVII + XLIII cum
5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	27,5 + XVI + XII cum 30 + XX cum 25 + XVII cum	62 + XL cum 47,5 + XVI + XXXV cum 27,5 + X + XL cum 40 + XIII + XXX cum 34 + XI + XXIV cum 50 + XV + XXII cum 50 + XXVII + XVII cum 55 + XX + XXXII cum 37 + XVI + X cum 46 + X + XXXIII cum 40 + X + XI cum
16. ATHANY (iudex)			
0,5 ig 0,5 ig 0,5 2 + IV/5 4,5 0,5 ig 0,5 ig	5 + X cum 3,5 + XIII + 0,5 ig + IX cum 1 ig + VI cum 12,5 + 0,5 ig 5 + X cum 1 ig + V cum 11,5 0,5 ig + XVI cum 0,5 ig + X cum 10	17,5 + XIV cum 23 + 1 ig + XV cum 25 33,5 1 ig + XXVII cum 28,5 + 0,5 ig + VII cum 20 + XXII cum 22,5 + 0,5 ig	21 + XXXI cum 24 + 1 ig + XXVII cum 30 + XXI + XXV cum 47 + LI + XVIII cum 30 + XXX + 1 ig 28,5 + XL cum 40 + 1 ig + XIX cum 30 + XXIII + XX cum 60 + XLV cum
17. BEO (iudex)			
X cum V cum 0,5 ig + VIII cum IX cum 9	XIII 1 ig + IX cum 0,5 + 0,5 ig + X cum 10 20	20 + 0,5 ig 42 + 0,5 ig	24 + CXXIX + 0,5 ig 23 + XXX + V cum 102 + 1 ig 94 + 1 ig 30,5 + XX + XIV cum
18. KEMLEO (iudex)			
0,5 X cum VII cum XIII cum 0,5 ig X cum 0,5 ig 1 ig X cum XI cum X cum X cum	10 + XIII cum 1 ig + XV cum 1 ig + X cum 2 ig + XIII cum 0,5 ig + X cum 0,5 + X cum 1 ig + XXIII cum 20 0,5 ig + X cum 0,5 ig + X cum XX cum 1,5 ig + XVIII cum	12,5 + 1 ig + XXV cum 2 ig + XL cum 11,5 + 1,5 ig + XXI cum 11 + 2 ig + II cum 3 ig + XXXV cum 1,5 ig + XXIV cum	35 + XXVI cum 35 + 2,5 ig + XL cum 55 + 5 ig + LII cum 6 ig + LVII cum 7 ig + VIII cum 22 + 8,5 ig + XLV cum 30 + XXX + X cum 4 ig + XLVII cum 4,5 ig + XLV cum

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagpar
X cum X cum X cum chd : 7 !	0,5 ig + X cum 1 ig + I cum 1,5 ig + XIV cum 5 + X 0,5 ig + XVIII cum	—	38,5 + 0,5 ig + LI cum 4 ig + XLV cum 37,5 + 1 ig + XLI cum 25 + 5 ig + L cum 30 + 2,5 ig + XLIII cum 41 + 1,5 ig + XLIII cum 65 + 1,5 ig + LV cum XIV + 3 ig + XXXIII cum 26 + 3 ig + XXX cum
19. KEOREH (iudex)			
10,5 0,5 ig 11,5 5 0,5 ig X cum chd : 2 !	0,5 ig + X cum 15 + X cum 1 ig + XX cum 0,5 ig + X cum 10 + XIII cum 0,5 ig + V cum 0,5 ig + XIV cum 10 + X cum 13 + X 0,5 ig + IX cum 0,5 ig + XIII cum	15 + XV 15 + XX 15 + XXXVII cum 21 + XX cum 18 + XX cum 22 + XX cum 20 + XXIII cum 5 + 1 ig + XXI cum 15 + XV + 0,5 ig + XV cum	22 + XXVI + XIII cum 30 + 1 ig + XXII cum
20. THEPEL (iudex)			
5 V cum 0,5 ig 5 5 + III 0,5 ig 0,5 ig 8 0,5 ig 3 + VIII chd : 2 !	4,5 + X + X cum 10 + XV cum 1 ig + IX cum 1 ig + XVIII cum 0,5 ig + XIV cum 10 XIV cum 5 + 1 ig + XI cum 1 ig + II cum XI + 0,5 ig + XI cum 10 + 0,5 ig + XI cum 0,5 ig + I ig 3,5 + XI cum 2 ig	20 + VII + XX cum 5 + 1 ig + XXX cum 8 + 1 ig + XXV cum 15,5 + XXVII cum 1 ig + XXX cum XXV 14 + 1 ig + XIII cum 4 + XII + XX cum 10 + XV 20 + XIII + 0,5 ig + XV cum 10 + 1 ig + XL cum 11 + XII + XIII cum 12 + 0,5 ig + XLIII cum 20 + XVI + XVI cum 11,5 + 1 ig + XXII cum 1 ig + XXV cum 1,5 ig + XX cum 15 + 0,5 ig + XXVII cum 15, ig + XXIX cum 10 + X + 0,5 ig	20 + 1,5 ig + LXIV cum 20'5 ig + LII + 2 ig + XL cum 15 + XXXV 32,5 + XXX + XXV cum

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
21. BESSENYEO (iudex)			
—	15 + V	15 + XX	35 + XL
chd : 1 !	10	25 + X	30 + LX
	15 + V	20 + cum	20 + XL cum
	10 + VII	20 + V	20 + XV + L cum
	10 + X	25 + XV	25 + XXX + V cum
		15 + XV	43 + XXXV
		25 + XX	
		25 + X	
		25 + X	
		15 + XV	
		24 + XX cum	
22. POROZLO (iudex)			
XI cum	1,5 ig + XV cum	9 + 1 ig +	2 ig + LIII cum
1 ig	0,5 ig + XII cum	XXIV cum	23 + 1 ig +
VIII cum	2 ig + XI cum	38 + XIV cum	LIV cum
4	XV cum	30 + XXII cum	4 ig + L cum
1 ig	1,5 ig + X cum	2 ig + XXX cum	2 ig + LIV cum
2,5 + 0,5 ig	2 ig + VIII cum	5 ig	16 + 4 ig + LX cum
V cum	1,5 ig + XII cum	2 ig + XXII cum	2 ig + LXXX cum
5	1 ig + XX cum	2 ig + XXIV cum	X + 2,5 ig +
1 ig	7 + X cum	2 ig + XXXII cum	XL cum
1 ig	13 + V cum	3 ig + XX cum	
X cum	1 ig + XVII cum	12,5 + 1,5 ig +	
chd : 14 !	2 ig + X cum	XIV cum	
	11,5 + 0,5 ig	2 ig + XXIV cum	
	7,5 + 0,5 ig +	2 ig + XX cum	
	XVIII cum	1,5 ig + XX cum	
	1 ig + VII cum	1,5 ig + XXXV cum	
	1 ig + X cum	20 + 0,5 ig +	
	1 ig + VIII cum	XXX cum	
	12,5	22,5 + XII,5	
	0,5 ig + IX cum	1,5 ig + XX cum	
	7 + 0,5 ig +		
	XII cum		
	0,5 ig + X cum		
	0,5 ig + X cum		
	0,5 ig + X cum		
	2 ig + X cum		
	1,5 ig		
	10 + XII cum		
	1,5 ig		
23. ALATTHYAN (iudex)			
I ig	10	4 + IV ig	84,5 + XXXVI +
2 + 0,5 tvig	1 ig + 0,5 tvig	15,5 + 1 ig + III ig	II ig
3,+ I ig	15 + 0,5 tvig	1 ig + III ig	76 + XXXV +
0,5 ig + 0,5 tvig	11,5 + 0,5 tvig	15 + 1 ig + III ig	IV ig
2,5 + 0,5 tvig		30 + II ig	122 + XXXIII +
5		31,5 + 0,5 ig	0,5 ig + IV ig
		10,5 + II ig	150 + XXXII/5 +
			VIII ig
			100 + IV ig
			100 + XXII
			85 + XXXVIII +
			IV ig
			81 + XXV + II ig

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	33 + XL + I/5 ig 79 + VI ig 22,5 + 3 ig + II ig 51,5 + II ig 37 + III ig

24. M Y S E (iudex)

1 ig 0,5 ig 1 ig	II ig 5 + 1,5 ig 5 + XX 18 12 + 0,5 tvig	20 + X 25 + III ig 20 + III ig 23,5 + 1 ig + I/5 ig	25 + 1,5 ig + III ig 32,5 + III ig 25 + 1,5 ig + III/5 ig

25. Z A Z B E R E K (iudex)

1 ig 0,5 ig + 0,5 ig chd : 5 !	1 ig + II ig 0,5 ig + II ig 0,5 ig + I ig 1 ig + 0,5 ig 1 ig + I/5 ig 0,5 ig + I ig 0,7 ig + I ig 1 ig + I ig 1 ig + 0,5 ig	1 ig + III ig 0,5 ig + IV ig 1 ig + IV ig 2 ig + II ig 2 ig + IV ig	—

26. K W R T H (iudex)

2 0,5 ig 2 chd : 7 !	1 ig + VI cum 0,5 ig + IX cum 0,5 ig + X cum 1 ig + X cum 1 ig + V cum 0,5 ig + I cum 0,5 ig + V cum 0,5 ig + V cum	10 + 0,5 ig + X cum 32,5 + 0,5 ig + X cum 22,5 + 0,5 ig + XX cum 0,5 ig + XXX cum	—

27. A C H Y (iudex)

0,5 tvig 0,5 + 0,5 tvig 0,5 ig + 0,5 tvig 0,5 ig + 0,5 tvig I tvig 0,5 tvig chd : 5 !	1 ig + I tvig 1 ig + I tvig 1 ig + I tvig	—	—

28. C H E R E O K E O Z (iudex)

-2 **-1** **-1** **-1** chd : 6 !	—	—	—

Kis-Heves (Kis-Hewes) **districtus** (Heves m.)

1576. gabona dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. B 1014.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. ZENTH IMREH			
—	20 qt	30 + XX qt	—
chd : 3 + 1 termésnélküli !		40 + X qt	
		20 + XX qt	
		XL qt	
		XL qt	
		30 + XXX qt	
		30 + XXX qt	
		30 + XXX qt	
2. TOMAY			
5 + V qt	15 + XV qt	20 + XXV qt	—
5 + V qt	15 + XV qt	25 + XXV qt	
	5 + XX qt	35 + XXX qt	
	5 + X qt	20 + XL qt	
	20 + V qt	25 + XXXV qt	
	5 + XV qt	25 + XL qt	
		20 + XL qt	
3. KENDERES			
—	10 + XX qt	20 + XXX qt	40 + XXX qt
chd : 3 !		20 + XX qt	30 + XL qt
			30 + XL qt
			30 + XL qt
4. ZENTH THAMAS			
—	10 + XX qt	20 + XX qt	—
chd : 2 !	XX qt	30 + XXX qt	
	XXX qt	30 + XXX qt	
		30 + XXX qt	
5. BALA ZENTH MYKLOS			
5 + V qt	10 + XV qt	15 + XXV qt	—
5 + V qt	15 qt	20 + XXV qt	
5 + V qt	10 + XV qt		
10 qt	10 + XX qt		
5 + V qt	10 + V qt		
5 + V qt	5 + XV qt		
10 qt	5 + XX qt		
5 + V qt	20 + V qt		
5 + V qt			
5 + V qt			
5 + V qt			
5 qt			
chd : 7 !			
6. TYZA BALA			
5 qt	5 + XV qt	20 + XX qt	—
X qt	15 + XV qt		
chd : 3 !	10 + XV qt		
	10 + V qt		
	5 + XX qt		
	10 + V qt		
	20 + V qt		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7. HEGES BOR			
5 qt chd : 4!	5 + X qt 15 + V qt 5 + X qt 10 + XX qt 5 + X qt 15 + V qt 5 + XV qt 5 + XXV qt 15 + X qt	15 + XXX qt 20 + XXX qt 10 + XX qt 10 + XXX qt 20 + XV qt 10 + XXX qt 15 + XX qt 5 + XXX qt	—
8. NAGY IWAN			
5 + V qt X qt V qt V qt	5 + XV qt 10 + X qt 10 + V qt XV qt	30 + XX qt 10 + XL qt 20 + XXX qt 20 + XX qt 20 + XX qt 5 + XL qt 5 + XXX qt 10 + XXXV qt	40 + XXXV qt 40 + XXX qt
9. FWRED			
—	10 + XV qt 5 + XXV qt XV qt 15 + XV qt	15 + XXXV qt 15 + XLV qt 25 + XXV qt 15 + XXV qt	35 + LV qt 35 + XXXV qt 35 + LV qt 35 + XXXV qt 35 + XXXV qt 10 + LX qt 25 + XLV qt 35 + XLV qt 35 + XLV qt 35 + XLV qt
10. SZŐLEOS			
5 + V qt 5 + V qt 5 + V qt chd : 3!	5 + XX qt 5 + XX qt 5 + XXV qt 20 + V qt 15 + X qt 5 + XX qt 15 + XV qt 5 + X qt	15 + XXX qt	35 + L qt
11. IGAR			
5 + V qt 5 + V qt 5 + V qt 5 + V qt chd : 5!	15 + X qt 10 + XV qt 5 + XX qt 10 + XV qt 5 + XX qt 15 + XV qt 5 + X qt	—	35 + XL qt
12. TYZA BW			
5 + V qt V qt V qt 5 + V qt	5 + XX qt XX qt 5 + XV qt 15 + XV qt	15 + XXV qt	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10 qt 5 + V qt V qt 5 qt chd : 2!	XXV qt 10 + XV qt 5 + XV qt 15 + XV qt 5 + XX qt 5 + XV qt 15 + XV qt	15 + XV qt	—
13. GYANDA			
5 qt 5 qt chd : 2!	15 + qt 10 + X qt 10 + XX qt 5 + XV qt XV qt 5 + XV qt 10 + V qt 15 + V qt	15 + XX qt 25 + XL qt	—
14. ROGH			
5 + V qt 5 + V qt 5 + V qt 10 qt 5 qt 5 + V qt 5 qt chd : 2!	5 + XX qt 10 + V qt 10 + XX qt 10 + V qt 5 + X qt 5 + XX qt 5 + X qt 10 + XX qt 15 + X qt	10 + XXV qt 15 + XXV qt	—
15. BWRA			
5 + V qt V qt chd : 2!	5 + XV qt 15 + V qt 15 + V qt 5 + XV qt 15 + V qt 5 + XX qt XV qt XXX qt	15 + XX qt 20 + XV qt	—
16. TYZA SZALOKH			
5 + V qt chd : 3!	5 + XV qt 5 + XX qt 15 + V qt 15 + V qt 20 qt 5 + X qt XX qt 5 + XV qt 15 + XV qt	20 + XX qt	—
17. DEORS			
5 + V qt 5 qt chd : 3!	15 + V qt 15 qt	25 + XV qt	—
18. SZAKALOS			
— chd : 6!	—	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
19. THUR PAZTOH			
5 + V qt 5 + V qt	15 + XV qt 5 + X qt 5 + XV qt 10 + XV qt 10 + XV qt 15 + X qt 25 + V qt 5 + XV qt 15 + XV qt 15 + V qt 10 + X qt 5 + X qt	10 + XXV qt 10 + XXV qt 35 qt	—
20. KUN HEGIES			
5 + V qt 5 qt 10 qt	15 qt 10 + X qt 15 + XV qt 15 + XV qt 10 + X qt 15 qt 20 + X qt 10 + XV qt 10 + XX qt 15 + X qt 5 + XXV qt 5 + XX qt	20 + XV qt 20 + XV qt 25 + XXX qt 30 + XX qt 20 + XL qt 30 + XXX qt 30 + XXXV qt 20 + XLV qt	35 + LX qt
21. CHEYTTH			
—	10 + XV qt 15 + XV qt 10 + X qt 10 + XX qt 10 + X qt 10 + X qt	—	—
22. ABAD			
10 qt 5 qt 10 qt 10 qt	5 + XX qt 20 + X qt 15 + V qt 10 + V qt 15 qt	20 + XX qt 10 + XXV qt 10 + XXV qt 20 + XX qt	—
23. FEGYWERNEK			
V qt 5 qt 5 qt V qt V qt X qt 5 qt X qt 10 qt 5 qt V qt V qt 10 qt 5 qt	5 + X qt XXV qt 10 + XV qt 5 + XV qt XX qt XXV qt 5 + XV qt 20 qt 5 + XX qt 15 + XV qt 10 + XV qt 15 + qt 5 + XV qt XX qt	15 + XXX qt 20 + XV qt 15 + XX qt 10 + XXV qt 5 + XXXV qt 10 + XXV qt 25 + XV qt	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
X qt	XV qt	—	—
V qt	15 + XV qt		
X qt	XXX qt		
V qt	XX qt		
5 qt	20 + qt		
V qt	15 qt		
X qt	XXX qt		
	XV qt		
	XXV qt		
	XXX qt		
	15 qt		
	5 + XV qt		
	15 qt		
	5 + XV qt		
	XX qt		
	XV qt		
	XXX qt		
	10 + XV qt		
	15 + XV qt		
	20 qt		
	5 + XV qt		
	XXX qt		
	XX qt		
	5 + XV qt		
	10 + V qt		
	5 + X qt		
24. SAIOL PWSPEOKY			
X qt	5 + X qt	25 + XV qt	—
5 qt	20 + V qt	10 + XXV qt	
5 qt	15 qt	30 + XV qt	
	XX qt		
	25 + V qt		
	15 + X qt		
	15 + V qt		

Eger és Szőlőske (Agria et Zeoleske) civitas[1] (Heves m.)

1577—1576. gabona + bor dzsjk. Őszi gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 1014. T, Sz, F, Th és C = extraneus szőlő Tarján, Szőlőske, Felnémet, Tihemér, illetve Cegléd határában.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5-15	18	40	65
3-15	15	32	9-15 + *39* + *6* + *3* + *2* + *15,2* + *12(C)* + *12,5(Th)*
3-21	18-15 + *4(Th)*	40	
4-15	2-15 + *19*	5 + *34*	8 + *10,5* + *25,5* + *39,5*
3	20 + *20*	15 + *25(F)*	10 + *23,5* + *27,5*
6	3 + *13,5*	6 + *34*	6 + *34* + *34* + *17*
	8-17 + *20*	4 + *24*	15 + *20* + *54* + *43,5(Sz)*
	6 + *6* + *8* + *5(F)*	6 + *21* + *9*	56 + *48* + *15(Th)*
		6-23 + *14* + *10*	121 + *66,5*
			20 + *16* + *2* + *15* + *16*
			14 + *25,5* + *35* + *7(Th)*
			11-03 + *27,5* + *23(Sz)* + *25(F)*
			21-10 + *15* + *62,5(Sz)*
			50-10 + *16* + *58* + *11*
			9 + *37* + *10* + *9(Sz)*
			32-15 + *64* + *4,2* + *7,5*
			22 + *5* + *11* + *79,5*
		Szőlőművelők	
10,5	*12,5*	*27,5*	*10* + *42,5(Sz)* + *45(Th)*
7,8	*13*	*17* + *14*	*39,5* + *20*
5	*1,2* + *13(Th)*	*2,5* + *21(Th)*	*11* + *40(Th)*
6,5	*21*	*22,5*	*11* + *5(F)* + *41(T)*
3	*5* + *16*	*28,5*	*17,5* + *23* + *3(Th)*
2,5	*15*	*11* + *20*	11 + *8* + *18,5(Sz)* + *11(Th)* + *1(Th)*
7	*12,5*	*29* + *5*	
6,5	*18,5*	*37*	

[1] Eger: promontoria decimalia: Farkashegy, Homok, Posa, Weresharazt, Gardon, Pypis, Dyakmall, Zanomthethy és Koemelleke. — promontoria quintalia: Bechien, Chordakwth, Baynokfeo, Keowesweolgy, Nemethegy, Kerekhegy, Ghardon, Zinghwan, Chieplez, Zighhgeth, Labodas, Pongh, Rokamall, Eghedallia, Zelhegy, Medwes, Zentlazlomeghy és Varmeoghy.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1,5	6 + 8	3 + 19	24 + 3(Th) + 20(Th)
4,5	15,5	16 + 6,5 + 3,5	6 + 48,5 + 3 + 24,5
4,5	11	26,5	65 + 42,5
6	18,5	24 + 5	42,5
5	10	21,5 + 19,5(Th)	77,5
6	19	21	87
8	8 + 4,5	27	48,5
5	10 + 3,5	40	7,5 + 15 + 19
5	15	31 + 1(Th)	10,5 + 25,5 + 39,5
10	11	14 + 4(F) + 19(Sz)	23,5 + 27,5
2	19	13 + 6 + 19,5	62,5 + 36(Th)
4	14	29,5	26 + 17,5
4,5	16,8	27,5	39,5 + 34 + 9,5
8	20	30	37 + 5
7,5	15,5	30	66,5
7	11	33,5	24,5 + 23
2,5	15	31,5	22 + 80(F)
3,5	13,5	28	43,5
6,5	5 + 6,5(Sz)	23	62
9,5	7 + 12(F)	27,3	10 + 20 + 17 + 27
8	19,5	29 + 8	75
10,5	14,5	35	75
7 + 3,5	5 + 10	21	37,5 + 7,2
2,5	18,5	14 + 12	43
1,5	6 + 11(Th)	5,5 + 21(Th)	22,5 + 40
7	4,5 + 13(Th)	21	20 + 5 + 14 + 23,5 + 5(F) + 7(Sz)
7,5	8,5 + 7(Sz)	18 + 13,5	
10	20,5	17 + 12	
6	11 + 5(Th)	19 + 17,5	102 + 12
3,5	15	28	14 + 26,5 + 64
6	7,5 + 12,5	8,5 + 25(Sz)	15 + 12(F) + 25(Th)
2,5	14,5	21 + 9	7 + 15(F) + 10(F) + 51(Th)
8,5	19	36	
8	17	22	11,5 + 32(Th)
2,6	19,5	5,5 + 7 + 12	28 + 27,5(Th)
8	13	35	19 + 26(Th)
2,2	20	25	49
1,5	13,5	31	32 + 54
4	16	21	17,5 + 31,5(Sz)
10	17	11,5 + 10(Sz)	23 + 2 + 9 + 15(F) + 1,5(F) + 5,5(C) + 15(Sz)
	14,2	25	
	13	31,5	
	15	18,5 + 20(F)	114,5 + 19(Th) + 1(Th)
	12	25,5	
	17	16 + 9,5	20 + 47
	19,5	18,5 + 4	6 + 25 + 17(Sz)
	13,5	23	63 + 13 + 68(Sz)
	13	12 + 16	42,5 + 34,5(Th)
	20,5		20,5 + 27
	12 + 6,5(Sz)		35 + 30
	19,5		9 + 79
	18		12 + 19 + 5,5 + 21(Sz)
	20,5		15 + 22 + 47 + 2,5 + 6(Sz)
			17 + 80 + 12(Sz) + 36(Th)
			36 + 32 + 96,5
			23 + 30

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
			25 + 17,5
			28 + 19
			17 + 39
			17 + 27,5 + 15(Th)
			78
			46,5
			30 + 16
			16,5 + 16,5 + 8,2
			48
			44,5 + 21(F)
			16 + 24 + 11
			64 + 4,2 + 7,5
			15 + 28 + 29 + 30
			50 + 100(Th)

Extraneusok

de Felnémet — lásd ott! — 13 gazdaság (16 parcellán) — 285,6 cb agr terméssel.

Z E O L E S K E[2]

bor dzsjk. 1 5 7 6, cb = egri köböl, á 25,4 l, quintát fizetnek.

3,5	*16,5*	*28*	*50,5*
9	*19*	*25*	*103,5*
10	*16*	*25*	*45*
5	*13*	*33,5*	*76,5*
1	*13*	*22*	
4	*13,5*	*23*	
10,5	*15,5*	*24*	
6,2	*19*	*27*	
7	*11*	*33*	
5,5	*14,5*	*25*	
8	*19*	*21*	
1,2	*19*	*26,5*	
7,5	*20*	*22*	
2,5	*14,5*	*22,5*	
3,5	*12,5*	*39,5*	
3	*17,5*	*23,5*	
9	*15*	*33*	
7,5	*14*	*29,5*	
6,5	*11*	*23,5*	
10	*15*	*33*	
4	*16*	*29,5*	
9	*20*	*39*	
5	*16,5*	*25*	
5	*19*	*30*	
10	*15*	*34*	
2,5	*16*	*32*	
	15,5	*29*	
	11		
	13		
	16		
	19		
	15		
	11,5		

Extraneusok

de Eger — lásd ott! — 21 gazdaság 445 cb agr terméssel.
de Felnémet — lásd ott! — 75 gazdaság 2217,2 cb agr terméssel.
de Cegléd — lásd ott! — 16 gazdaság 429 cb terméssel.

[2] Promontoria: Zekfeo, Draghos, Mezeleo, Eleohegy, Vjhegy, Zelhegy.

Eger s Szőlőske határában a bortermelésre történt specializálódás egy negyed század alatt még jobban megerősödött. Népessége kb. 30%-kal emelkedett s ez a gyarapodás kizárólag a bortermelők számát növelte. A szántóművelő csoport aránya 1549-hez képest, 7,3%-ról 3,6%-ra csökkent, a vegyesen gazdálkodóké, bár abszolút számban emelkedett, százalékarányban változatlan maradt. (7,3% illetve 7,4%!) Egyedül a bortermelőké nőtt 85%-ról csaknem 90%-ra! Miként tükröződik ez a fejlődés a termelőerők alakulását jelző számokban?

1549	1576—77	
40 szántóművelő	40 szántóművelő	.....
1460 gl gabona	740 gl gabona	—50%
253 szőlőművelő	352 szőlőművelő	+39%
6000 cb agr bor	11 100 cb agr bor	+85%

A népesség nő, a szántóterület erősen csökken, ugyanakkor csaknem 40%-kal több bortermelő gazdaság kereken 85%-kal több bort termel. A fejlődés tendenciája félreérthetetlen, a már a század derekán is abszolút túlsúlyt elérő szőlőművelés egyre közelebb kerül ahhoz, hogy teljesen kiszorítva a szántógazdálkodást, Eger és Szőlőske határát a bortermelés kizárólagos területévé alakítsa.

Eger és Szőlőske határában 106 hold szántóra 331 hold szőlő esik,[3] illetve a promontórium idegen kézre került szőlőit nem számítva, viszont az egriek Tihemér, Felnémet, Cegléd s Tarján határában szerzett extraneus parcelláit figyelembe véve: 282 hold! A szőlő és szántóterület egymás közti aránya 3 : 1-hez, ami a szőlőmonokultúra ritka élességű példája. Szőlőske határát pl. már az 1550-es években is kizárólag szőlők borították.

Eger és Szőlőske differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelő	—	7	2	3	1	13	3,6%
II. szántó- + szőlőműv.	—	—	6	6	15	27	7,4%
III. szőlőművelő	—	74	94	83	74	325	89,0%
össz. 365	—	81	102	92	90	—	—
%-ban	—	22,2%	27,9%	25,2%	24,7%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
26,2	435,5	91,6	1582,2	154,8	2564,5	470,4	6493,0
3,5%	3,9%	12,3%	14,3%	20,9%	23,2%	63,3%	58,6%

[3] Eger + Szőlőske gazdáinak kezén ..... 10 092,2 cb agr
felnémeti extraneusok kezén ..... 2502,8 cb agr
ceglédi extraneusok kezén ..... 429,0 cb agr
Eger—Szőlőske promontóriuma: ..... 13 024,0 cb agr

A földnélküliek számát nem ismerjük. Feltűnően alacsony, a 70-es évek szintjéhez mérten, a zsellérek aránya : 22,2%. Részesedésük az összetermésből egészen minimális : gabonából 3,5%, borból 3,9%. De a pauperek valamivel népesebb csoportjának (27,9%) sincs sok szántója (12,3%), illetve szőlője (14,3%). Még a féltelkesek (25,2%) anyagi helyzetének százalékos súlyát is lenyomja a gazdagparasztság rendkívül erős vagyonfelhalmozása. A szántóterület csaknem 21%-a és a borkultúra 23,2%-a esik a féltelkes rétegre. A népesség nem egészen egynegyede (24,7%) gazdagparaszt. Közel kétszerannyian vannak, mint a század derekán s csoportjuk aránya kerek 7%-kal emelkedett 1549-hez képest. Övék a szántók 63,3%-a és a szőlők 58,6%-a. A kiemelkedően vagyonos jómódú jobbágyok rétege is nagyobb, mint 1550 körül : 8 vegyesen gazdálkodó paraszt (2,2%) tartja kezében a szántókultúra 19,2%-át és a borkultúra 7%-át. További 25 bortermelő gazda (6,8%) a szőlők 22%-ával rendelkezik. Egészben véve, harminchármukra 21 hold szántó s 80 hold szőlő esik, ami azt jelenti, hogy nem is a gazdagparasztság, hanem annak csupán egy kis csoportja, a szántóterület egyötödének s a szőlőterület kb. egynegyedének birtokosa.

A teljesen elszegényedett, nyomor-parcellára szorult jobbágyok tagozódása a következő :

földművelő, fél hold alatt	4
szőlőművelő, 100 nszl alatt	39
	43[4]

A megélhetésében gazdaságán kívüli kereseti forrásra utalt, azaz napszámra kényszerülő csoport minimális súlya a népesség 11,8%-ára rúg. Az egri—szőlőskei promontórium megmunkálásához szükséges napszámos tömeg feltehetően a környező falvakból került ki.

Az egri gazdák méhészkedéséről nem maradt adatunk.

A többtagú jobbágy-porták megoszlása:

birtok-típus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 tagú birtok	—	—	5	20
4 tagú birtok	—	1	—	15
5 tagú birtok	—	—	—	3
6 tagú birtok	—	—	—	1
7 tagú birtok	—	—	—	1
8 tagú birtok	—	—	—	1
47 többtagú birtokból	—	1	5	41

A sok többtagú jobbágybirtok egyrészt az egriek extraneus birtoklásának fellendülésére, másrészt magában Egerben, a szőlők fokozott felvásárlására, egyszóval a gazdagparaszti vagyongyűjtés folyamatára utal. 1549-hez képest kb.

[4] 4 szántóművelő 14,7 gl terméssel és 39 bortermelő 142,4 cb cgr termésse .

négyszerannyi a többtagú parasztporta, ami végső fokon ugyancsak a szőlőművelés minden vonatkozásban megnyilvánuló fejlődésével áll kapcsolatban.

Az egri bortermelők a szomszédos Szőlőske, Tihemér, Felnémet, Cegléd és Tarján határában összesen 67 extraneus szőlőt tartanak kezükben.[5] 52 extraneus akad az egriek között, azaz többüknek 2—3 extraneus parcellája is van. Megoszlásuk: zsellér ø, pauper 10, féltelkes 9 és gazdagparaszt 33. Az idegenben szerzett szőlő zöme gazdagparasztok tulajdona. (1549-ben a jómódú parasztok túlsúlya még nem volt ilyen erős az extraneus birtoklásban). Összegezve a népesség kb. 14%-a rendelkezik extraneus parcellával, melynek kiterjedése megközelíti a borkultúra 13%-át. Ugyanakkor viszont az egri határ jelentékeny része idegen jobbágyok extraneus birtoka: Az egri—szőlőskei szőlőhegy 22,5%-a felnémeti és ceglédi parasztok kezén van. Abszolút számmal mérve, az egrieknek idegenben kb. 36 holdnyi szőlőjük van, míg az idegeneknek magában Egerben 75 hold! Ez a kölcsönös extraneus birtoklásban az egriek hátrányára mutatkozó arány, már a század derekán jelentkezett s azóta bár százalékos súlyban csökkent, tényleges kiterjedésében inkább nőtt.

[5] Szőlőskén 21 szőlő, Tiheméren 28 szőlő, Felnémeten 15 szőlő, Cegléden 2 szőlő, Tarjánon 1 szőlő, összesen 1428 cb agr terméssel.

Felnémet és Cegléd (Felnemeth et Cegled) **oppidum** (Heves m.)

1577—1576. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 1017. és B 1014. E, Sz, C, T, Th = extraneus szőlő Eger, Szőlőske, Cegléd, Tárkány illetve Tihemér határában.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
FELNEMETH			
2-21	20-10	25	53 + V-15
6-05	13-06	33 + II	9 + *41*
3-15	16-04	25	20 + V + *12* + *35*
5-15	15	35	+ *21(Sz)*
4-01	20-15	33-09 + 0-20	41 + *38,5* +
8	20	30 + I-15	*15,5(E)* + *16(Sz)*
5-02	12	33-14 + 0-10	56-15 + XII +
8-15	11	30	*12,5(E)*
6-02	3-06 + *14,5(T)*	12-08 + *16* +	45 + X + *5(Sz)*
2-15	3-25 + *12(T)*	*12,5(T)*	26-15 + *27* + *22(Sz)*
5-15	12 + IV + *18(T)*	10-22 + *14* +	22-12 + *39* +
4-21 + *1,5*	19 + *9(T)*	*4,1(Sz)* + *12(T)*	*35(Sz)* + *13(T)*
5-15 + *10(C)*	23 + *10*	29 + *25(T)*	43 + VIII + *26,5* +
5-17 + *6* + *4,5(T)*	12 + *4,5*	4-15 + *22(E)*	*41,5(Sz)*
4-06 + *7,5*	9 + IV + *13*	25 + *37,5*	37 + *31(E)* +
5-06 + *5,5(Sz)*	8-24 + *12*	6-06 + *6,5* + *16(Sz)*	*37,5(E)*
2-15 + *5(Sz)*	19 + II + *20*	18-04 + *28*	20 + VIII + *45* +
9-15 + *5*	5-21 + *14*	9-21 + *19* + *20(Sz)*	*60(Sz)*
	5-22 + *15*	5 + *21* + *14,5(T)*	41 + VIII + *28,5*
	3-11 + *12*	34-06 + II + *6*	25 + *20* + *16(E)* +
	9 + *15*	26 + II + *10* +	*40,5(Sz)*
	9 + III + *17*	*19(Sz)*	28 + *26* + *48(Sz)*
	22-02 + *10* + *6(Sz)*	40 + IV + *10*	6-05 + *50(Sz)*
	19 + *16*	6-15 + *39*	5-15 + *20* + *32(Sz)*
	7-15 + *15*	10-16 + *27*	17 + *13,5* + *48(Sz)*
	24 + *20* + *6(T)*	42 + II + *17*	30 + *73,5* +
		9-02 + *14* + *17(Sz)*	*22,5(Sz)* + *23(T)*
		6-15 + *22*	26-24 + II-15 +
		5-06 + *28,5(Sz)*	*32* + *15,5(Sz)*
		27-08 + I-15 + *14,5*	9-21 + *33(E)* +
		40 + II + *15*	*14(T)*
		30 + *26* + *9,5(Sz)*	26-11 + *26* +
		2-06 + *40(C)*	*25(T)* + *10,5(Sz)*
		8 + *5* + *3(E)* +	37-07 + *40* + *1(T)* +
		20,5(Sz)	*32(Sz)*
		2-15 + *13* + *9,5(Sz)*	120 + XIII + *111* +
		+ *11(T)*	*172(Sz)*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	6 + *28* 48 + *18(Sz)* 3 + *28* 25 + IV-15 + *23* + *7(Sz)* 37 + X + *40* 12 + *22* + *12(Sz)* 30-15 + VIII + *20,5(Sz)* 9-15 + II + *31(Sz)* 14-01 + *21,5* 29 + *15* 37 + *13* + *11(Sz)* 6 + *40,5(Sz)* 5 + *18* + *7(Sz)* 39-07 + II-15 + *9(Sz)* 44 + *17,5* 10-10 + *16* + *20(Sz)* 39-01 + III + *36*	21 + III-15 + *42,5* + *26(T)* 13-15 + *12* + *46,5(Sz)* 31 + II + *60* + *16(Sz)* 56-15 + I + *20* + *11(E)* + *17(Sz)* 53 + *114(Sz)* 25-02 + V-15 + *27(E)* + *6(E)* + *10(Sz)* 4 + *3* + *41* + *25(Sz)* III + *69,5(Sz)* 13-15 + II + *9* + *12(E)* + *13,5(E)* + *6(Sz)* + *7,5(T)* + *22(Th)* 10-03 + *36* + *22(T)*
		Szőlőművelők	
9	*16*	*28,5*	*48*
8,5	*16*	*28*	*8* + *53,3(Sz)*
9	*16*	*31*	*24* + *29(Sz)*
4,5	*5* + *13,5(T)*	*10* + *14(T)*	*40* + *17,5(T)*
10	*12*	*9* + *14,5(T)*	*25* + *75(Sz)*
5	*15*	*3* + *22,5(T)*	*34* + *20,1(Sz)*
10	*14*	*9* + *21,5(T)*	*58*
6	*16*	*17* + *21,5(T)*	*17* + *77(Sz)*
10	*16*	*30*	*41* + *7(Sz)*
7,5	*11*	*25*	*31* + *32(Sz)*
5	*17*	*28*	*28,5* + *23(Sz)*
10	*12*	*31*	*51* + *49(T)*
0,5	*16*	*37*	*20* + *88(Sz)*
7	*16*	*26*	*48(T)*
7,5	*14*	*23,5*	*71(T)*
7,5	*11,5*	*33*	
8	*18*	*6* + *33,5*	
4	*18*	*17* + *10(Sz)*	
10	*12*	*23*	
2	*16,5*	*12,5* + *28(Sz)*	
7,5	*14*	*26*	
6,5	*20*	*24,5*	
4,5	*6* + *12,5(Sz)*	*21*	
7,5	*12*	*27*	
10	*15*	*25*	
10	*12*	*8* + *25(C)*	
3	*11*	*37*	
9,5	*16*	*28*	
2,5	*16*	*25*	
4	*15*	*22,5*	
10	*13*	*36*	
5	*12*	*22*	
8,5	*17*	*8* + *30(Sz)*	
8	*11*	12 + *11*	
3	*14,5*	23 + *3,5(Sz)* + *6(C)*	
10	*15*	3 + *24(Sz)*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8	*17*	*37*	—
5	*15*	*32*	
10	*12*	*16 + 17,5 (Sz)*	
6	*20*	*31*	
7,5	*20*	*16 + 21 (Sz)*	
10	*20*	*39,5*	
6,5	*16*	*31*	
8,5	*11*	*16 + 8,5 (Sz)*	
8	*17*	*29*	
4,5	*12*	*27*	
8,5	*16*	*21*	
10	*13*	*25*	
10	*16*	*33*	
7	*10 + 5,5 (Sz)*	*13 + 10,5 (Sz) + 10 (T)*	
10 (T)	*15*		
2 (T)	*15*	*29 (T)*	
10 (T)	*12,5 (T)*	*26 (T)*	
8 (T)	*12 (T)*	*26,5 (T)*	
10 (T)	*16,5 (T)*	*28 (T)*	
4,5 (T)	*15 (T)*	*26,5 (T)*	
4,5 (T)	*14 (T)*		
7 (T)	*15 (T)*		
7 (T)	*13 (T)*		
5 (T)	*11,5 (T)*		
3,5 (T)	*14,5 (T)*		
2,5 (T)	*20 (T)*		
10 (T)	*18,5 (T)*		
10,5 (T)	*16 (T)*		
7,5 (T)	*12,5 (T)*		
4 (T)			
1,5 (T)			
2,3 (T)			
	Extraneus szőlőművelők		
5,5	*16*	*35*	*71*
5	*12*	*25*	*52*
7	*16*	*25*	
5		*25*	
8			
10			
3			
10			

de Eger — lásd ott! — 13 gazdaság (15 parcellán) 255,5 cb agr terméssel.
de Cegléd — lásd ott! — 1 gazdaság 8 cb agr terméssel.

C E G L E D (F = extraneus szőlő Felnémet határában)

2-15		26 + III	40-04 + *22* + *19 (Sz)*
5-06 + *8*	15—21	30 + II + *26*	28 + I + *26* + *26,5*
	9 + *17*	6-13 + *31*	37-10 + II + *35* + *20*
		29-13 + V + *21* + *17 (Sz)*	40 + *52*
			9 + I + *16* + *25 (Sz)*
		4-15 + *28 (Sz)*	51 + XIV + *41*
			23 + *17,5 (Sz)* + *8 (F)* + *22 (T)*
	Szőlőművelők		
9	*13*	*24*	*30 + 25*
7,5	*20*	*39*	*41*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9	*20*	*35*	*26 + 21,5(Sz)*
5	*11*	*30 + 4(Sz)*	*53*
4	*15*	*21*	*25 + 48,5*
7	*11 + 8(Sz)*	*9 + 19,5(Sz)*	*15 + 78(Sz)*
5	*13*	*22,5 + 7,5(Sz)*	*64*
1,5	*15*	*40*	*41*
	15	*30*	*25 + 60,5(Sz)*
		17 + 5(Sz)	*7 + 15(Sz) + 22(Sz)*
		25	*42*
		6 + 33(Sz)	
		30	
		30	
		30	
		24	

Extraneus szőlőművelők

de Eger — lásd ott! — 2 gazdaság 17,5 cb agr terméssel.
de Felnémet — lásd ott! — 5 gazdaság 96 cb agr terméssel.

Felnémet és Cegléd az egri borvidék egyik kiemelkedő gócpontja. A század derekán lakosságának kétharmada, s még most is csaknem kétharmada (63,6%-a) kizárólag szőlőműveléssel foglalkozik. Népességének további jó egynegyede (28,5%) vegyesen gazdálkodik s a szántóművelő csoport alatta marad a 8%-nak. A parasztporták száma 1549-hez képest lényegtelen mértékben csökkent (422-ről 389-re).

1549	1576	
134 szántógazdaság	142 szántógazdaság	+ 8%
4800 gl gabona	2050 gl gabona	—36%
386 szőlőgazdaság	358 szőlőgazdaság	— 7%
7100 cb agr bor	9400 cb agr bor	+32%

A búzatermesztő parasztok száma nem változott különösebben, termésük mégis kb. több, mint egyharmadával apadt. Egyszerűen egy rossztermésű évre vagy talán az igaerő hiányára, átmeneti kiesésére kell gondolnunk? Erre nincs adat a dézsmajegyzékben. A szőlőművelés alakulása jóval világosabb: a zsellérgazdaságok egy része eltűnt, a jómódú jobbágyrétegek száma viszont emelkedett, azaz a gazdagparaszti vagyonszaporítás folyamatával állunk szemben. 7%-kal csökken a bortermelők száma, de egyharmadával nő a szüreti eredmény. Nézzük magyarázatként az abszolút számokat: 1549-ben 64 jómódú bortermelő él Felnémeten — 1576-ban 97! 1549-ben a felnémetiek extraneus szőlői a borkultúra 28%-ára rúgtak — 1576-ban viszont közel 40%-ára! A jómódú jobbágyság számbeli és vagyoni gyarapodása áll a szőlőgazdaságok némi csökkenésének és a bortermés ugrásszerű növekedésének hátterében.

A mezőgazdasági kultúra 477 hold szántóra és az extraneus szőlőkkel együtt, 239 hold[1] szőlőre rúg, azaz a bor és a búzakultúra egymás közti aránya

[1] Az extraneus szőlők nélkül, magán Felnémeten a borkultúra kiterjedése:

Felnémet + Cegléd gazdái	5809,1	cb agr bor
egri extraneusok	273,0	,, ,, ,,
ismeretlen extraneusok	330,5	,, ,, ,,
	6412,6	cb agr azaz kb. 169 *hold*

1 : 2-höz. A szőlőmonokultúra sokkal hangsúlyozottabb, mint a század derekán. A gabonafélék megoszlása a következő :

őszi búza ..... 2862 gl — 94,1%
tavasziak ..... 179 gl — 5,9%

1549-ben a tavasziak aránya háromszor akkora volt, mint most. Mi lehetett az erős csökkenés oka?

Felnémet-Cegléd differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	12	9	9	1	31	7,9%
II. szántó- + szőlőműv.	—	8	19	45	39	111	28,5%
III. szőlőművelők	—	76	74	71	26	247	36,6%
össz. 389	—	96	102	125	66	—	—
%-ban	—	24,7%	26,2%	32,1%	17,0%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
102,5	569,9	407,7	1367,0	1223,3	3345,6	1309,5	4124,8
3,4%	6,4%	13,4%	14,5%	40,2%	35,6%	43,0%	43,8%

A földnélküliek számát sajnos nem ismerjük. A zsellérek száma jóval alacsonyabb, mint 1549-ben. Arányukhoz (24,7%) mérten igen kevés föld van a kezükön : a szántók 3,4%-a és a szőlők 6,1%-a. Érdekes módon a pauperek rétege valamivel népesebb, mint a zselléreké (26,2%). Kézenfekvő az a feltevés, hogy az elmúlt negyed-század alatt a zsellérek egy részének sikerült a pauperek kategóriájába felemelkedni. Részesedésük gabonából 13,4% s borból 14,5%. Feltűnően népes a féltelkes csoport, arányuk megközelíti a népesség egyharmadát. Ennek megfelelő anyagi színvonaluk is, övék a szántókultúra 40,2%-a és a borkultúra 35,6%-a! Jóval hangsúlyozottabb azonban a gazdagparaszti vagyonkoncentráció : 17%-os csoportjuk rendelkezik a szántók 43%-ával és a szőlők 43,8%-ával. Jellemző, hogy 1549-hez képest kb. 20%-kal csökkent szántó, de 12%-kal nőtt szőlőterületük![2] Vagyis vagyonfelhalmozásuk súlypontja áttolódott a sokkal nagyobb hasznot hajtó bortermelésre. Kiemelkedően vagyonos gazdagparaszt nem sok akad, bár így is többen vannak, mint a század derekán. 7 vegyesen gazdálkodó és 5 bortermelő gazdára (a lakosság kb. 3%-a) a szántóterület csaknem 11%-a s a szőlőkultúra 14,3%-a esik! Átlagosan egy ilyen gazdagparaszti portára 4 hold szántó és 2,8 hold szőlő

[2] 1549-ben 15,2%-nyi gazdagparaszté a szántók 65,3%-a és a szőlők 35,4%-a!

esik, ami azt bizonyítja, hogy a leggazdagabbak maroknyi csoportja szinte kizárólag szőlőművelésre adta magát.

A földnélküliek számát nem ismerjük s így kizárólag a zsellérség teljesen pauperizálódott részét vehetjük számításba a napszámra utaltak csoportjának meghatározásánál.

szántóművelő, fél hold alatt	5
szőlőművelő, 100 nszl alatt	29
	34

Eszerint a napszámvállalásra kényszerülő csoport minimális súlya a népesség 8,7%-a.

A méhészkedésnek már 1549-ben sem volt különösebb jelentősége, most pedig egyáltalán nincs nyoma a dézsmajegyzékben.

A többtagú, ún. „szórt" birtok elég általános jelenség. Megoszlásuk a következő képet nyújtja:

birtok-típus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 tagú birtok	1	2	14	19
4 tagú birtok	—	—	3	11
8 tagú birtok	—	—	—	1
51 többtagú birtokból	1	2	17	31

A többtagú birtok-típus itt is a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás útját jelöli. Amilyen mértékben nőtt, 1549-hez mérten az extraneus szőlők területe, úgy szaporodott a többtagú porták száma is.

A felnémetiek a szomszédos Cegléd, Eger, Szőlőske, Tárkány és Tiheměr határában szereztek szőlőt.[3] Összesen 166 extraneus parcella esik 146 gazdaságra, azaz a jómódú parasztok egy része többszörös extraneus birtokos (lásd a többtagú birtok-típus fenti elemzését). Az extraneus gazdák megoszlása a következő: zsellér 22, pauper 23, féltelkes 51 és gazdagparaszt 50. Nagy többségükben a tehetős parasztok közül kerülnek ki az extraneusok, de a zsellérek s pauperek jó része most is olyan szegényparaszt, akinek extraneus parcelláján kívül, otthon Felnémeten már nincs földje. Az extraneus birtoklás jelentőségét húzza alá az a tény, hogy 28 gazdagparaszt csak extraneus földjének beszámításával éri el a csoportjának megfelelő birtokátlagot. A népesség 37,5%-a rendelkezik extraneus szőlővel, melynek területe a borkultúra 39,3%-ára rúg. Ez az arány az extraneus birtoklás erőteljes fejlődésére utal 1549 (28%) és 1576 között. Megemlítjük, hogy míg a felnémetiek kb. 94 hold szőlőt szereztek más helységek promontóriumain, addig magának Felnémet—Ceglédnek határában mindössze 15 hold szőlő került mint extraneus birtok mások kezébe.

[3] Cegléden 5 extraneus parcella, Egerben 16, Szőlőskén 75, Tárkányon 69 és Tiheméren 1.

Nagy-Tállya (Nagy-Tallya) **oppidum** (Heves m.)

1576—1577. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 1014. pd = a plancus decimalison fekvő szőlők jele.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2	5 + XI-15	43-20	26-20 + XXXV
10	17-20 + I	24 + VII	48 + XX
8 + *6*	15	27 + VIII	63-20 + XXXIII-15
1 + *9*	10-28	34-20 + VI-20 + *tn 6,3*	38-15 + XVI
	15	8 + *35,7*	90-15 + XXX-20
	15-10	21-15 + *24*	37-15 + XVI
	10-15	26-20 + VII + *19,3* + *tn 6,3*	78 + XLI
	10	32-20 + XV + *13,7* + *tn 4*	10-21 + *89* + *tn 0,5*
	20-25 + *tn 3*	38 + *27,5*	24-15 + *57,5* + *tn 9*
	15-15 + *tn 5,5*	23 + XV + 2 + *pd 7,3* + *tn 3*	17 + IV + *42,7*
	23 + *14*		3 + *54,7*
	4-20 + *24,7* + *tn 6,3* + *8,3*		24-20 + XIV + *55,5* + *tn 8,3*
	7-15 + *27,7* + *tn 0,3* + *4*		27 + XXXVIII + *69,3* + *tn 5*
	7 + *17*		40 + XII + *61,3*
	8 + II + *1,3* + *pd 1* + *tn 1,5*		45 + XIII-15 + *32,2* + *tn 11*
	10-05 + *9*		58 + XXV + *117,7*
	12-15 + XIII-15 + *7*		37-15 + XXI + *23*
			60-15 + XXXV + *82,5*
	Extraneusok[1]		
2	20 + *tn 2,5*	36 + V	—
9		25	
5		24 + XXII-15 + *tn 2*	
5			
11			
9-15 + V			
X			
V			
12-15			
	Szőlőművelők		
3,5	*7,5* + *pd 8,8* + *tn 3,5*	*20* + *pd 4*	*68,7* + *pd 6,3*
6,5	*4,2* + *pd 8*	*15,5* + *tn 8*	*41,3* + *tn 3,2*
7	*13,5*	*18,5* + *pd 9,3* + *tn 9,3*	*41*
4,5			*53,5*

[1] Az extraneusok közül feltehetően nyolcan Andornyákra, míg öten Maklárra valók.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9	13,5	12,5 + tn 12,5	43,5
10,5	20,5	11 cb + tn 11	50
3	20,5	14,5 + tn 25,5	49,5
2,5	11	22,5	48,3
6 + pd 1,3	15 + tn 4,5	30,2	47,5 + tn 3
7,2	15,3 + tn 0,5	32	49,2 + tn 5
6,5	19	27,7	117,5 + tn 3
6 + tn 0,3	14	29,5	145
10,5	19	30	61,5
0,3	17	21,2	43,7
4	17,5	39	42,2 + tn 1
3,5	16,5	34,5	42,2 + tn 0,3
9,5	13,5 + pd 2 + tn 3	22,5 + tn 2,5	40,7
8,5	9,5 + tn 2,5	36,5	28,7 + tn 14,3
5 + tn 4,5	9,5 + tn 3,7	34,5	36 + tn 14,5
10	10,5 + tn 3	27	36,5 + tn 5
9,5	15,3	30,5	23,7 + 15,7 + pd 4,5
2,7	20	12 + pd 5,3 + tn 9,3	45
1,2	12,5	17,7 + tn 7	59,5
9	11,7	14 + tn 8,5	50,5
10	12	31	43,7
6 + tn 2,7	18,7	30	42
2,5	15,3 + pd 0,3 + tn 4,8	30,7 + tn 1,5	49,5
3,7	18,5	29	43,5
8,5	12,5	30,3	81,3 + tn 2,5
7 + tn 1,5	12,3	40	33,5 + tn 12 + tn 10,3
3,5	15	21	51
1,2	15,3	23,5	
0,2 + tn 4,5	12	35	
5	14	32,5	
8	19,5 + tn 1	36,5 + tn 1,5	
5	20,5	29	
10	16	36	
9,5	15,7	25,5 + tn 7	
8 + tn 0,3	15	40	
2,5 + tn 4,5	13	31	
6,5	20	22,7	
4 + tn 1,3	11	23,5	
9,5 + tn 1	16	29,5	
1 + pd 7,5	16	26	
3 + tn 7	15,5	23,7	
4,5 + tn 1	14	27,3	
8,5	15,2	38,5	
2,7	20,7	32,5 + pd 1	
3,7	13,2	36	
8	4,3 + pd 8	30	
8,7		36,5	
2 + tn 0,3		25,7	
2		21 + pd 3,3	
1 + tn 4,5		27,3	
4,5		35	
8,5		26	
10		27,7	
3,7		32,3	
7,5 + tn 1,8		32	
1,7 + pd 6		24,2	
1,7		23,2	
1,5 + pd 1			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3,2	—	*23*	—
1		*25,5*	
4,2		*21*	
7,5		*26*	
1		*27,7*	
6		*32,3*	
0,7 + tn 0,3		*32*	
3,5		*24,2*	
2,5		*23,2*	
8			
4,5			
3,5 + pd 1			
1,5			
6			
5			
7			
9,5			
1,2			
4 + tn 4			
1 + tn 5,8			
9,5			
8,2			
7 + pd 3,3			
4,7			
8,2			
5,5			
8			
8,2			
4,5			
4			
10			
	Plancus decimalis[2]		
8	*16,7 + 2,5*	—	—
9,3	*18,5*		
0,3			
5,3			
1			
5			
7,5			
0,7			
2,5			
9,5			
6,7			
1,5			
1,3			
	Terra nobilium[3]		
8	*12*	—	—
3	*12,5*		
3,5	*11,8*		
1	*12,5 + 2,5*		
9	*12,5*		
5			
4,5			

[2] A „tizedes" szőlődombon összesen 35 parcella volt!

[3] 96 nemesi tulajdonú szőlő, valamennyi tállyai parasztok kezén. A szőlőbérlet feltételeiről nincs említés.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
0,5	—	—	—
7,5			
7,3			
4,8			
4			
3,7			
1			
0,8			
4			
0,3 + 2			
4			
0,3			
2,3			
5,5			
5			
4,5			
8,3			
1			
	Extraneus szőlőművelők		
0,7	*12,7*	*31*	—
1,5	*15,7*	*35,3*	
2,5	*20,3*	*21,2*	
10	*19,3*	*25*	
5	*12,3*	*30,3*	
8	*18,2*		
3,5	*15,3*		
	13,3		
	15,3		
	19		
	12,2		

A termelőerők fejlődésének alakulása a század közepétől a 70-es évekig :

1549-ben	1576-ban	
142 szántógazdaságban	49 szántógazdaságban	—65%
6977 gl termés	1676 gl termés	—76%
292 szőlőgazdaságban	310 szőlőgazdaságban	+ 6%
6710 cb agr bor	6526 cb agr bor	— 3%

Teljesen tisztán kibontakozik a termelőerők alakulása : kétharmadával esik a búzát termesztő porták aránya, amit a gabonatermelés még erősebb, kb. 76%-os csökkenése kísér. Nincs viszont komoly eltérés még 1576-ban sem az 1549-es, igen fejlett szőlőműveléshez képest, mert bár most 6%-kal több a bortermelő gazdaság, mint a század derekán, — a szüreti eredmény, tömegét tekintve, változatlan marad (—3%). A század közepére teljes szélességében kifejlődött bormonokultúra változatlan súllyal és jelentőséggel áll előttünk három évtizeddel később is.

Nagy-Tállya differenciálódása

	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	2	8	3	7	20	6,7%
II. szántó- + szőlőművelők	2	9	7	11	29	8,8%
III. szőlőművelők	131	56	63	31	281	84,5%
össz. 330	135	73	73	49	—	—
%-ban	40,9%	22,1%	22,1%	14,9%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
15,3	739,1	236,6	1003,4	338,3	1001,2	1085,7	2429,5
0,9%	12,0%	14,1%	16,3%	20,2%	32,4%	64,8%	39,3%

Nagy-Tállya oppidum a mezővárosi szőlő monokultúra jellemző példája. Lakosságának kb. 85%-a kizárólag bortermeléssel foglalkozik. A szántóművelő csoport mindössze 7%-ra rúg. Igen erős a bortermelésre történt specializálódás, amit az is mutat, hogy a vegyes (gabona és bortermelő) csoport csupán a parasztság 9%-a. A mezővárosi jobbágyok jó négyötöde egyedül szőlőművelésből él! Mellettük eltörpül mind a gabonatermelő, mind a búza és bortermeléssel egyaránt foglalkozó csoport százalékaránya. — A szőlőterület egy része itt is szétaprózódik, hiszen a bortermelő népesség 21%-ánál (70 gazdaság) átlagosan csak 82 liter a termés, viszont ez a törpebirtokos csoport itt jelentékenyen kisebb, mint másutt a megyében ; Pata districtusban pl. a hasonló csoport aránya eléri a szőlőművelők 62%-át! Ha az 1 holdra eső szőlőgazdaságok arányát vizsgáljuk ugyanilyen eredményre jutunk :

1 hold szőlőre esik

Pata dist. 1578	3,9	gazdaság
Eger civ. 1577	1,4	,,
Nagy-Tállya opp. 1577	1,9	,,

Nagy-Tállyán a szőlőterület szétaprózottsága alárendelt jelentőségű, a bortermelő kultúra nagy része, Egerhez hasonlóan, a tehetős parasztok tulajdona.

A gabona, illetve a szőlőkultúra egymás közti aránya is a bortermelés túlsúlyát jelzi. Egyesítve az extraneus földekkel, a szántók kiterjedése kereken 269 hold (1676 gl + az extraneusok 207 gelimája). A szőlőhegy a következő részekből áll :

promontorium quintale	5507,7 cb
szőlők in planco dec.	177,5 ,,
szőlők in terra nobilium	842,3 ,,
extraneus kézen	347,6 ,,
	6875,1 cb agr (kb. 175 hold)

269 hold szántóra kb. 175 hold szőlő jut, azaz a gabona és borkultúra egymásközti aránya 1,5 : 1-hez. Ugyanez az arány a patai járásban 6 : 1-hez, míg Egerben 1 : 3-hoz! Nagy-Tállyán erősen érvényesül a szőlőművelés túlsúlya, bortermelésének fölénye megközelíti Eger, a bor monokultúra kimagasló példájának helyzetét.

Bár a dézsmajegyzék nem tesz róluk említést, kétségtelen, hogy az oppidumban éltek földnélküli zsellérek. A földes zsellérek csoportja az összlakosság 41%-ára rúg. Alig néhány család kivételével kisparcellájú bortermelők. Ezért van az, hogy borból az össztermés 12%-a, de gabonából nem is egészen 1%-a jut csak rájuk. A pauperek 22,1%-os rétegére a gabona 14,1%-a és a bor 16,3%-a esik. Nagyobb súlyú az átlagnál a féltelkes parasztok csoportja : 22,1%. A szántók több, mint 20%-a és a szőlők 32,4%-a van birtokukban. Szélesen bontakozik ki a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás : néhány jómódú jobbágy — a lakosság mindössze 2,0%-a — a gabonakultúra 34,3%-át tartja birtokában (7 gazdaság kb. 83 holddal!) Összesítve a mezővárosi gazdagparasztok (14,9%) kezén van a gabonatermés csaknem 65%-a és a bortermés 39%-a! Az oppidum lakosságának kevesebb, mint egyhatoda rendelkezik a szántóterület kétharmadával és a szőlőkultúra kétötödével. Összesen hat bortermelő gazdagparaszt[4] (közülük háromnak szántója is van) a népesség alig 2%-a, tartja kezében a szőlők 11,4%-át. Ugyanakkor a lakosság 62%-ának, a zsellér és pauper tömegnek alig van föld a kezén. A gazdagparasztság zömmel bortermelésre specializálta magát, bár túlsúlya a szántógazdálkodásban is vitathatatlan.

A többtagú, szórt típusú jobbágybirtok esete Nagytállyán nem azonosítható az extraneus birtoklás problémájával, mert nem a szomszédos faluk határában fekvő, hanem a mezőváros különböző szőlődombjain szétszórt parcellákról van szó. Milyen arányban oszlanak meg a többtagú parasztgazdaságok az egyes csoportok között?

birtok-típus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 tagú birtok	—	4	3	9
4 tagú birtok	—	2	2	3
5 tagú birtok	—	1	1	—
25 többtagú birtokból	—	7	6	12

A szórt jobbágyporták zöme gazdagparasztok tulajdona. Részben a Nagy-Tállya-i szőlőhegy már ismert megoszlása is indokolja a többtagú birtok kialakulását, hiszen gyakran szerez ugyanaz a gazda szőlőt különböző jogi helyzetű, más és más kötelezettségekkel járó határrészeken. A többtagú jobbágygazdaság típusának súlya és jelentősége itt is világos bizonyítéka a gazdagparaszti vagyonfelhalmozásnak, a szőlők részenkénti összevásárlásának.

Bár a dézsmajegyzék nem tünteti fel a földnélküli és méhészkedő zsellérek számát, azok létezését mind a gazdagparaszti vagyonkoncentráció, mind az analog példák bizonyítják. Számszerűen persze meghatározni nem tudjuk rétegüket s így azt a napszámos csoport elemzésénél figyelmen kívül kell

[4] 6 gazdaság állománya 16 hold szőlőre és 27 hold szántóra rúg.

hagynunk. Itt elsősorban azokat vesszük számba, akik bár rendelkeznek még a termelőeszközök bizonyos maradványával, egyedül abból már nem tudnak megélni. Fél holdnál kisebb szántón két jobbágy, míg 100 négyszögölnél kisebb szőlőn 52 jobbágy gazdálkodik. Eszerint a lakosság 18,8%-ára rúgó csoport megélhetéséhez napszámosmunkára vagy más gazdaságán kívüli keresetforrás igénybevételére van utalva. Ez a százalékarány, tekintve, hogy a földnélküliek súlyát nem ismerjük, csak a napszámos csoport alsó határának tekinthető.

Az extraneus birtoklás kérdése, csakúgy mint a többi mezővárosban, itt is sokrétű és bonyolult probléma. Összesen 36 extraneus gazdaságról tudunk Nagy-Tállyán, közülük 13 gabona, 23 pedig bortermelő. Az össznépesség kereken 10%-a extraneus, akikre a gabonatermés 10,7%-a és a bortermés 5,3%-a jut. Eredeti falujukat csak a szántóművelőknek ismerjük. Nyolcan Andornyákról, a szomszédos községből valók, amelyik nem szerepel az adójegyzékben, További 5 extraneus gazda maklári s közülük négy azonosítható is a maklári jobbágy névsorban. Otthoni körülményeik szerint kettő féltelkes, kettő gazdagparaszt. Nagy-Tállyai szántóik kicsinyek, két holdnál egyik sem nagyobb.[5]

Az extraneus szőlők tulajdonosairól nem tudjuk hová valók. Parcelláik közül 7 zsellér, 11 pauper és 5 féltelkes nagyságú.

[5] A maklári extraneusok vagyoni helyzete otthon : Stph. Vank gazdagparaszt, Joan. Bakos gazdagparaszt Paul. Dosa ismeretlen, Stph. Lestal féltelkes, Tom. Bede pauper illetve extraneus birtokát is számítva féltelkes Maklar opp. 1576 Reg dec B 1014.

Heves megye (Paztho, Pata, Debreo districtus, Kys-Hewes districtus, Nagy-Hewes districtus)

1576. juh dzsjk. (I.), (II.), (III.) és (IV.) lásd a bevezetést. B 1014.

PAZTHO, PATHA, DEBREO districtus

1. SADAAN

70 juh (III.)
41 „ —
30 „ —
25 „ —
21 „ (II.)

132 juh (IV.)
123 „ —

2. MERHA

83 juh (IV.)
80 „ —
40 „ (III.)
31 „ (III.)
32 „ (III.)
40 „ (II.)
41 „ (II.)
20 „ (I.)

3. ZAHRANCH

32 juh —
52 „ —
31 „ —
22 „ —

120 juh —

4. KHAAL

—

125 juh —

5. PAZMADH

54 juh (II.)

6. ATTKAR

30 juh (III.)
30 juh (II.)
22 „ —
31 „ —
20 „ (iudex)

7. HORTH (csak a juh dzsjk-ben!)

30 juh —
61 „ —
40 „ —
32 „ —
43 „ —

62 juh —
23 „ —
35 „ —
40 „ —
42 „ —
44 „ —

8. EORSH

15 juh (I.)
24 „ (II.)
70 „ (III.)
62 „ (III.)

110 juh —
91 „ (III.)

9. ERKH

43 juh —
20 „ —

132 juh —
122 „ (IV.)

10. PAZTHO

100 juh —
103 „ —

11. ZENT JACHABH

32 juh —
31 „ —
25 „ —
33 „ —
14 juh —

12. THARIAN

25 juh (I.)
13 „ —
31 „ —

13. RHEDE

80 juh (IV.)
50 „ (II.)

14. HALAZH

20 juh (IV.)
33 „ —
40 „ —
53 „ (IV.)
44 „ —

15. GEORKH

24 juh (IV.)
32 „ (IV.)
23 „ (IV.)
21 „ —
43 „ (iudex)
72 „ (IV.)
13 „ (II.)
12 „ (IV.)

16. CHAAN

34 juh (IV.)
56 „ (III.)
37 „ (IV.)
20 „ —
15 „ (II.)

17. W I Z N E K

54 juh (iudex)
42 „ (III.)
33 „ —
24 „ (II.)

18. A D A C H

20 juh (II.)
22 „ (III.)
34 „ (III.)
53 „ (iudex)
30 „ —
20 „ —

19. K H A R A C H O N D

63 juh (II.)
14 „ (I.)
41 „ (III.)

20. A P C H

43 juh —
52 „ —

21. E C E D H

22 juh (III.)
10 „ (IV.)

22. W G R H A

62 juh (III.)
31 „ (III.)

23. D E T T K H

24 juh (III.)
32 „ —
35 „ (II.)
32 „ —
40 „ (IV.)
25 „ (II.)
23 „ (I.)

24. H A L M A I L

23 juh —
10 „ —

25. F H I G E D H

40 juh —
34 „ —
22 „ —

26. P A T H A

43 juh (II.)

92 juh (II.)
90 „ (III.)

K Y S - H E W E S districtus

1. H E G Y E S - B O R

51 juh (III.)
63 „ (III.)
50 „ —
41 „ (II.)

102 juh —

2. NAGY-IWAN

51 juh (III.)
72 „ (IV.)
40 „ —

101 juh —
90 „ (III.)

3. FWRED

72 juh —

111 juh (IV.)
161 „ —
110 „ (II.)
101 „ (III.)

4. SZEOLEOS

71 juh (IV.)
10 „ —
60 „ —
20 „ —
81 „ (I.)

102 juh (II.)
143 „ (II.)
132 „ (II.)
101 „ —

5. IGAR

60 juh —
25 „ —
51 „ —
62 „ (I.)
21 „ (II.)
40 „ —

102 juh —
140 „ —
142 „ —
100 „ —

6. ZENTH-IMREH

61 juh —
62 „ (II.)
50 „ (IV.)
60 „ —
73 „ —
50 „ —
42 „ —

111 juh —

7. DEORS

51 juh —
60 „ (II.)
40 „ —
30 „ (I.)
21 „ (chd)

8. ABOD

52 juh —
21 „ —

101 juh (III.)
102 „ (III.)

9. TIZAZALOK

32 juh —
30 „ —

103 juh (II.)

10. KWN HEGYES

40 juh —
41 „ —
22 „ (III.)
50 „ (II.)
51 „ —
40 „ —
20 „ —
62 „ —
22 „ (III.)
41 „ —
60 „ —
20 „ (II.)

11. T A X O N (csak a juh dzsjk-ben)

	90 juh —

12. G Y A N D

62 juh (I.)	101 juh (II.)

13. T Y Z A B W R A

	192 juh —
	111 „ (III.)
	102 „ (I.)
	111 „ —
	90 „ (II.)

14. T Y Z A B E W

41 juh (I.)	92 juh (II.)
73 „ (II.)	

15. R O F F H

41 juh —	111 juh (I.)
50 „ —	102 „ —
	121 „ —
	122 „ (II.)

16. B A N H A L M A (csak a juh dzsjk-ben)

52 juh —	91 juh —
60 „ —	

17. K E N D E R E S

72 juh (IV.)	91 juh (IV.)
20 „ —	
72 „ —	
30 „ —	
40 „ —	
72 „ (chd)	

18. T W R P A Z T O H

41 juh —	
10 „ (I.)	
31 „ (II.)	
50 „ (II.)	
50 „ —	
40 „ —	
30 „ —	
42 „ —	
50 „ —	

19. C H E Y T T H

40 juh (II.)	

20. Z E N T H T A M A S

62 juh (II.)	
31 „ (III.)	
20 „ —	
31 „ —	
51 „ (III.)	

21. F E G Y W E R N E K

62 juh (II.)	141 juh —
30 „ —	102 „ (I.)
40 „ —	
71 „ —	

22. ZAKALOS

42 juh (chd)
51 „ —

23. TYZABALA

80 juh (II.)
60 „ —
30 „ —

91 juh (III.)
110 „ (I.)

24. SAYOL PWSPEOKY

80 juh —
31 „ (II.)

25. THOMAY

60 juh —
71 „ (II.)
60 „ (II.)
72 „ —

130 juh (II.)
121 „ —

26. BALAZENTH MYKLOS

31 juh (I.)
30 „ —
42 „ —
21 „ (I.)
41 „ (I.)
20 „ —
32 „ —
31 „ (I.)
41 „ —
50 „ (I.)
22 „ —
53 „ (II.)
30 „ (chd)
51 „ —
10 „ —
21 „ —
11 „ —
10 „ —

NAGY-HEVES districtus

1. ZEOGI

54 juh (II.)
21 „ (I.)

2. FOKORO

20 juh (I.)
23 „ —
20 „ (II.)
31 „ (chd)

3. ACHI

45 juh (I.)
52 „ (I.)
20 „ (I.)

4. KEOTELEK

52 juh —
60 „ (II.)
80 „ (I.)
30 „ (II.)

93 juh (II.)

5. ZAZBEREK

43 juh (II.)
42 „ —
30 „ (II.)
60 „ —
24 „ (III.)
30 „ (II.)

6. MYSE

73 juh (IV.)
50 „ (IV.)
42 „ (IV.)
10 „ (II.)

7. SIWL

30 juh (III.)
20 „ (chd)

152 juh (III.)

8. ZENT IWAN

32 juh (II.)
13 „ (I.)
60 „ —
60 „ (II.)
52 „ (II.)
51 „ (I.)
21 „ —
20 „ (II.)
30 „ —

94 juh —

9. BOD

30 juh (III.)
51 „ —

92 juh (III.)

10. KIWRT

41 juh —
54 „ (IV.)
41 „ (III.)
30 „ —

11. HEWES IWAN

63 juh (IV.)
40 „ —
22 „ (III.)
61 „ (IV.)
33 „ (chd)

93 juh (IV.)
100 „ (IV.)

12. TEPIEL

82 juh (IV.)
62 „ (IV.)
81 „ (IV.)

91 juh —
90 „ (IV.)
102 „ (IV.)

13. FARNOS (csak a juh dzsjk-ben!)

34 juh —

140 juh —

14. POROZLO

81 juh (chd)
63 „ (III.)
70 „ (II.)
63 „ —
30 „ (III.)
40 „ (II.)
40 „ (II.)

110 juh —
130 „ (II.)
123 „ (IV.)
140 „ (IV.)

15. KÖMLŐ

20 juh —
41 „ (IV.)
40 „ —
10 „ —
61 „ (II.)

182 juh (IV.)
120 „ (IV.)
93 „ (IV.)
110 „ (IV.)
131 „ —
100 „ (IV.)
123 „ —

16. BEŐ

54 juh (IV.)
60 „ (II.)
30 „ (III.)

195 juh (IV.)
150 „ (IV.)
153 „ (II.)

17. BESIENEŐ

50 juh —
40 „ —
21 „ (III.)

101 juh (IV.)
123 „ (IV.)

18. ERDŐTELEK

161 juh (IV.)

19. WEZEKIEN

10 juh —

171 juh (IV.)

20. HEWES

10 juh (II.)
61 „ (IV.)
43 „ (III.)
20 „ (IV.)
44 „ (I.)
50 „ (III.)
40 „ (I.)
50 „ (III.)
1 „ —
30 „ (IV.)
30 „ —

120 juh (IV.)
110 „ (IV.)
94 „ (IV.)

21. ZENTMIKLOS

20 juh (II.)
20 „ —
60 „ —
10 „ —
62 „ (III.)
21 „ —
53 „ —

154 juh (IV.)
143 „ —

22. ALATTIAN

50 juh (IV.)
60 „ (I.)
43 „ (I.)
82 „ (IV.)
72 „ (IV.)
60 „ (IV.)
42 „ —
10 „ —

23. KEŐRE

11 juh —
40 „ (III.)
50 „ —

142 juh (III.)
112 „ —

24. CHAZ (csak a juh dzsjk-ben)	
0 juh —	110 juh —
25. PIEL	
82 juh (IV.)	143 juh (IV.)
72 „ —	110 „ (IV.)
81 „ (I.)	
26. ZEMERE (csak a juh dzsjk-ben)	
40 juh —	103 juh —
27. BOCHONAD	
51 juh —	111 juh (IV.)
73 „ —	105 „ (II.)
50 „ —	
28. ATANY	
61 juh (IV.)	110 juh (IV.)
10 „ (III.)	110 „ (IV.)
10 „ (IV.)	93 juh (IV.)
29 „ (II.)	
51 „ (III.)	
16 „ —	
80 „ (IV.)	
24 „ (III.)	
62 „ (III.)	
33 „ —	
29. KIWRW	
51 juh (IV.)	
32 „ (III.)	
43 „ (III.)	
50 „ (I.)	
22 „ (I.)	

A birka-tenyésztés alig változott a század derekán fennállott helyzethez képest. 1549-ben — Kis-Heves dist. adatai nélkül — 15 870 állatot sorol fel a dézsmajegyzék, míg most, Kis-Hevest ugyancsak számításon kívül hagyva, 15 105 juhot találunk. A juhállomány tömege, egy negyedszázad múltán — változatlan!

Egész Heves megye területén, 81 helység 422 gazdájánál, 24 279 birkát írtak össze a dézsmaszedők. Arányosítva az állatállományt a megye több, mint 5500 gazdaságához,[1] minden jobbágygazdaságra kb. 4 birka esik. A tényleges megoszlás persze nem éppen arányos : a parasztság csupán 7,6%-a (422 gazd.) tart juhot. Nagy részük (238) telkes paraszt s csupán 184 kizárólag állattenyésztő, a gabona- s borjegyzékeken ismeretlen jobbágyot tudunk külön választani.

A szántó- s szőlőműveléssel foglalkozó állattenyésztők megoszlása a következő :

8 földnélküli	330 juh	—	2,2%
35 zsellér	1 624 „	—	11,1%
66 pauper.....	3 793 „	—	25,9%
54 féltelkes	2 881 „	—	19,7%
75 gazdagparaszt	6 032 „	—	41,1%
	14 660 juh		

[1] 5343 gazdaság + 184 juhtartó gazda (föld-, illetve szőlő nélküli!), összesen 5527 gazdaság.

Nem egészen egyharmaduk gazdagparaszt, akikre az állatállomány 41%-a esik. A féltelkes csoporttal együtt, a jómódú parasztság részesedése meghaladja a 60%-ot. Noha ez a százalékarány félreérthetetlen bizonyítéka a tehetős parasztság túlsúlyának, az valamivel mégis kisebb mértékű, mint a század derekán.[2] Sokkal több szegényparaszt nevel most juhot. Különösen a pauperek részesedése nőtt meg. 1549-ben 15 juhos pauper 1560 állattal, míg most 66 pauper 3800 állattal szerepel. Így is kiugró arányú az állatállomány koncentrálódása: 129 jómódú gazda több, mint 8900 juhval rendelkezik.

A kizárólag állattenyésztő (juhász) gazdaságok (184) aránya a népesség 3,2%-ára rúg. Külön választva a 90—100 birkát számláló nyájak birtokosait, megoszlásuk a következő:

150 állattenyésztő	5620 juh	—	58,4%
34 tehetős „	3999 „	—	41,6%
	9619 juh		

Jóllehet a föld- és szőlőnélküli állattartók csupán egyhatoda éri el a gazdagparaszti szintet, a juhállomány közel 42%-a van kezükön. 4000 birka jut harmincnégyükre!

A juhtenyésztés zömmel a belső s külső piac kielégítését szolgáló árutermelés. 109 gazda (2%!) — a megye több, mint 5500 jobbágya közül — 10 000 juh, a teljes állatállomány 41,5%-ának birtokosa. Bár a 70-es évekre emelkedett a juhtenyésztő jobbágyok száma s több szegénnyel találkozhatunk soraikban, mint a század derekán, az állatállomány tömörülése s a birkatenyésztés döntően árutermelő jellege változatlan súllyal érvényesül.

[2] 1549-ben, a hasonló arány, a gazdagparasztok—féltelkesek állatállományának együttes súlya: 77%!

Kászony és Vári (Kazon et Vaary) districtus (Bereg m.)

1577. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 26 manipulus. A bormérték egri köböl. A disznótartás adatai Vári dt. 1569. évi és Kászony dt. 1571. évi sertés dzsjk-e alapján. B 984.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. CHOMONIA (iudex)			
10-20 + **2**	17	—	—
10	15		
7	12		
9	16 + **3**		
10 + **2**	15		
chd : 7!	11-13 + **2**		
	17 + **10**		
	11-23		
	14 + **2**		
	15		
2. NAGY-DOBRONY (iudex)			
7	19 + **2**	35	58 + **4**
10	13	45	
8	14-10 + **2**		
5	13		
7	11		
4	22 + **1**		
3	17 + **3**		
5	13		
0 + **2**	22		
10-23	18		
8	14		
5	15		
7			
chd : 9!			
3. KYS-DOBRONY (iudex)			
3	14	28	—
10	11-10	26	
8	17	40	
3	17	42-10 + **1**	
chd : 5!	13 + **2**	33	
	20	27	
4. MUNKACZ (iudex)			
10	20	40	60-13
8	17	30	65

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	15	30 + 13 ps + 7 pl	51-13
3	25	40	50
5-18	14	49	30 + *3,7* + 18 ps + 10 pl
7	15 + 3 ps	30	50 + *11* + *10,7*
9	14	40-13	61-23 + 20 ps + *3,7*
5-23	18	30-15	50 + *3,7*
5-15	25	34	120 + *4* + *13,3*
7-10	15	30	60 + *45*
5 + **2**	13	44	
7	12-02	28	
3	15-13	-14 ps	
10	15-20	-12 ps + 5 pl	
10	20	10 + *30*	
5-13	13	15 + *26,3*	
4	18	12 + *30* + *2*	
5-13	15-13	44-01 + *11*	
9	15-13	30 + *15*	
3	20	35 + *32,7*	
5-13	20	32-02 + *15*	
9	18	35-13 + *12,3*	
10	20	32-13 + *8,7*	
10	14	35 + *12,3*	
5	19	40 + **2** + *1* + *8,7*	
5	18	30 + *8,3*	
5	19	28 + *22,3*	
10	14	30 + *5*	
3	17	30 + *18,7*	
7 + 1 ps	15	44 + 4 ps + *21,3*	
3	25	30 + *8,3*	
-3 ps	23	40 + *22,7*	
-1 ps + 2 pl	13	44 + 9 ps + 14 pl + *12,3*	
-4 ps + 5 pl	18	35-13 + *5,3*	
-2 ps	15-13	2 + *19,3* + *5,3*	
-3 ps	14		
10-13 + *7*	22-06		
10-13 + *10*	12-07		
10 + *10*	-6 ps + 6 pl		
9 + *4*	-5 ps + 10 pl		
2-10 + *5*	-9 ps		
2 + *0,3*	-9 ps		
10 + *4,3*	-9 ps		
5 + *3,7*	-5 ps + 8 pl		
4 + *3,3*	4 + *16,7*		
7 + *10*	10-13 + *16,3*		
8 + *1*	3 + *13,3*		
7 + *4,3*	8 + *19,3*		
4 + *3*	2-20 + 6 ps + *2,3*		
5-10 + *5*	16 + *4,3*		
7 + *8,7*	16 + *8,3*		
6-07 + *8*	15 + *20*		
8 + *2*	20 + *7,3*		
5 + *0,3*	15 + *0,3*		
chd : 29 !	15-10 + *1*		
	13 + *8,3*		
	11-19 + *1,3*		
	12-04 + *8,7*		
	13 + *7,3*		
	15 + *6,3*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	25 + *8,3* + *2,7* 20 + *17,7* 20 + *0,5* 21-24 + *8,3* 24 + *6* 15 + **2** + *7* 17 + *2,3* 15-13 + *5* 25-13 + *7* 17 + *6,3* 20 + *13* 25 + 1 ps + *10* 15-23 + *20,3* 14 + *12,3* 17 + *6* + *2,7* 22-05 + *4,3* 15 + *5*	—	—
	Szőlőművelők		
-1 ps + *0,8* *z (chd)* *4 (chd)* *1,7* + *8,7* *3,7* + *5* *7,3* + *2* *3* *6,7* *4* *4,3* *2,7* *6* *5,3* *1,7* *6* *10* *10* *4* *7* *5* *1,7* *3* *7,3* *1,3* *5* *5,3* *5* *7,7* *5* *3,3* *7* *6,3* *7,7* *2,3* *5* *1,3* *4,3* *8,7* *3*	X-5 ps + 5 pl + *10,3* *12,3* *15,7* *12* *17,3* *12,3* *11,3* *13,7* *16* *16* *11,3* *11*	*18* + *26* *29,3* *28,7* *35* *22,3* *23,7*	*61*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4,3	—	—	—
0,8			
5,7			
6,7			
7,3			
1,3			
8,7			
1,7			
2,3			
2,7			
0,3			
8			
9,3			
2,7			
5			
8,7			
4,3			
5			
6			
5,3			
3,3			
2,3			
7,7			
6			
1,3			
2,7			
0,3			
2,7			
	Extraneus szőlőművelők		
0,3	—	—	—
2,7			

de Farnos — lásd ott! — 3 gazdaság 10,7 cb agr terméssel.
de Újfalu — lásd ott! — 1 gazdaság 20,3 cb agr terméssel.
de Pósaháza — lásd ott! — 1 gazdaság 3,0 cb agr terméssel.

5. P O S A H Á Z A (iudex ; M = extraneus szőlő Munkács határában)

10	20	30	—
10 + **8**	15	30	
8	19 + **10**		
	15-13 + **2**		
	18		
	16 + **5** + *1,7 (M)*		
	Szőlőművelők		
1,3 (M)	—	—	—

6. U Y F A L W (iudex ; K, M = extraneus szőlő Kászony és Munkács határában)

10	23-23 + **1**	38	51 + **4**
9	19 + **3**	30	
10	23	30	
5	25	45 + *20,3 (M)*	
8	18		
10 + **6**	12		
10	12		
chd : 5!	15		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
3,3(K)	—	—	—
3,7(K)			
3,3(K)			
7,3(K)			
2(K)			
7. DERCZEN (iudex; A = extraneus szőlő Ardó határában)			
6-13	14-10	47-10	57
5	20-13	35 + **1**	53
6-10	25	40	62 + **1** + *9(A)*
5	15	38	
5	12	45-10	
6	24	40	
4-10	13-20	27-20	
7	16	32	
8-12	23	35-13 + **2**	
7-20	15-13	45-13 + **1**	
chd : 8!	16	30-13	
	20		
	20		
	25		
		Szőlőművelők	
—	—	—	*60(A)*[1]
8. KEREPECZ			
10-16	20-20	40	55 + **4**
7	12		
chd : 10!	23		
9. FARNOS (M = extraneus szőlő Munkács határában)			
4-10	18 + **2**	33	—
5-20	12	29 + **6**	
10	18 + **4**	28 + *5,7(M)*	
7-20	15	26 + **1**	
10 + **8**	13-20		
10 + **4**	12		
3	12-10		
6	13 + **2**		
7	15		
6	18 + *0,7(M)*		
3-10			
chd : 8!			
		Szőlőművelők	
4,3(M)	—	—	—
10. ISNETHE (K = extraneus szőlő Kászony határában)			
10	18 + 3 ps + 3 pl	30 + **4**	-18 ps + 9 pl
10	12	49	-18 ps + 11 pl (iudex)
9 + 2 ps	16 + 2 ps + 3 pl	35	55-13 + 16 ps
10	19 + 6 ps	38 + 5 ps	91-07 + **10** + 34 ps
-2 ps + **3** pl (chd)	25 + **1**	38 + 13 ps + 9 pl	70 + **15** + 1 ps + 10 pl
-3 ps + 7 pl	25-10 + 10 ps	46 + 4 ps + 5 pl	100
-5 ps	17	40-13 + 12 ps + 12 pl	
-1 ps	11-04 + **16** + 2 ps	44	
-5 ps	18 + 12 ps + 6 pl		

[1] „pastor de Derczen."

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
-5 ps	13	45 + 2 ps + 10 pl	—
-3 ps	18	33 + 3 ps + 5 pl	
-1 ps + 9 pl	19	-15 ps	
-5 ps + 3 pl	16-10	-17 ps + 10 pl	
-4 ps	19	-14 ps + 3 pl	
-3 ps + 8 pl	25	-18 ps	
-1 ps	15-03	-12 ps	
-1 ps	-9 ps + 5 pl	32 + *0,3(K)*	
-1 ps + 4 pl	-9 ps + 14 pl		
-2 ps + 6 pl	-8 ps + 2 pl		
chd : 4!			
11. ZERNYE (iudex)			
10	16	38-10	51-13
5	16	40	
chd : 12!	19	40	
	24	33	
	13	48 + **2**	
	14-10	35 + **3**	
	17	44 + **2**	
	15	33	
	19-10	29	
	13 + **2**		
	22 + **2**		
	25-13		
	15-13		
12. ZERNYEUYFALW (iudex)			
10-13	13	40	50
8-10	14	33	
10	24 + **2**	30-13 + **2**	
10	14	29	
10-13	17 + **2**	35-13	
chd : 2!	22	29	
	15	28-10	
	16	33-20	
	16	28 + **1**	
	16	27-10	
	18	33-10	
	18		
	24		
	18		
	23		
	17		
	16		
	24		
	25-13		
	22		
	17		
13. BARKAZO (iudex ; K = extraneus szőlő Kászony határában)			
8	20	30-13 + **3**	—
10	18 + **4**	29	
10	12	26	
7-10	20	39	
9	18	35-13	
10	15	40	
10	15	30-13	
chd : 10!	23		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	14 14-10 25 15 17 18 12 24 19-10 17 20 + *10,7(K)*	—	—
	Szőlőművelők		
0,2(K)	—	—	—
14. B O T R Y A G Y (iudex ; S = extraneus szőlő Som határában)			
11 10-13 6 10 10 chd : 16 !	20 20 + **2** 25 25 14 20 15 25 + *7(S)* 11 + *3,3(S)* 13 + *5(S)*	**30 + 2** 30 + *5,3(S)*	—
	Szőlőművelők		
1,7(S) *1,7(S)* *2(S)*	—	—	—
15. B A T H Y W (iudex)			
8 + **3** 10 10 5 chd : 7 !	21 + **3** 25 11 + 3 av + **1**	29 + 3 av 35 + 1-10 av + **3** 30-13 + 1 av + **4**	—
16. G E L L E N E S (K = extraneus szőlő Kászony határában)			
5-13 **6** 5 10 8 2 5 + *2,7(K)* 10 + *1(K)* 6-10 + *9(K)* 5-10 + *9(K)* *-7,7(iudex)* chd : 4 !	16 + 3 av 18 + 2 av 19 13 12 + 3 av + *5(K)* 13 + *6,3(K)* 15 + *5(K)* 17 + *8,3(K)* 18 + 3 av + *13(K)* 22 + 3 av + **2** + *16,3(K)* 15-13 + 2-10 av + *2,3(K)* 19 + 2 av + *3,7(K)*	40 + **1** 43 + **3** av 27 35-10 + 10 av + *8,3(K)* **27 + 10 av + *5,3(K)*** 32 + 2-10 av + **3** + *8,3(K)* 29 + 2 av + *1(K)* 25 + 2-10 av + *7(K)* 40-13 + *17,7(K)*	50-13 + 2 av + **2** + *14,7(K)* 58 + 5 av + **4** + *23,3(K)* 50 + 2 av + *12(K)*
17. K A Z O N (iudex)			
2 3	13 14	30 9-10 + *23,7*	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4	10 + *12,3*	4 + *22*	—
4	4 + *14,7*	13 + *25*	
3	10-23 + *17,3*	13-10 + *27,3*	
9	13-13 + *6*	17-10 + *31,7*	
5	12 + *1,7*	42 + *20,7*	
4	13 + *11,7*	30 + *11,3*	
5	14 + *18,7*	35 + *30,3*	
7	13-13 + *13*	40 + *12*	
2	20 + *8,7*		
4	18 + *1*		
10 + *2*	11-07 + *16,7*		
10 + *9*			
2 + *6*			
8 + **2** + *3,3*			
10 + *10,3*			
4 + *4*			
5-10 + *5,3*			
8 + *9*			
3 + *3,3*			
5-13 + *1,7*			
3-10 + *7,3*			
2 + *1,3*			
10 + *7,3*			
2-10 + *0,5*			
2 + *0,8*			
9 + *6*			
9 + *3,8*			
4 + *10*			
4 + *2*			
2 + *9*			
4 + *8,3*			
chd : 3!			
	Szőlőművelők		
6,7 (chd)	*17*	*22,3*	*45,3*
1,7 (chd)	*11,3*	*34*	*54*
3,3	*14*	*37,3*	
8,7	*15,8*	*28,3*	
1,3	*12,3*	*27*	
3,8	*12*		
10			
4			
5			
6,3			
2,3			
5,3			
1,3			
2			
2,7			
7			
2,3			
5			
2			
3,8			
1,3			
5			
7			
5,3			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7,8	—	—	—
0,3			
7,8			
3,8			
8,8			
6,8			
5			
1,3			
0,3			
7,3			
10			
1,3			
4			
2,3			

Extraneus szőlőművelők

de Barabás — lásd ott! — 34 gazdaság 428,9 cb agr terméssel.
de Attya — lásd ott! — 5 gazdaság 40,3 cb agr terméssel.
de Hetyén — lásd ott! — 10 gazdaság 51,5 cb agr terméssel.
de Ujfalu — lásd ott! — 7 gazdaság 28,9 cb agr terméssel.
de Pap — lásd ott! — 20 gazdaság 218,0 cb agr terméssel.
de Gellényes — lásd ott! — 22 gazdaság 187,0 cb agr terméssel.
de Som — lásd ott ! — 1 gazdaság 13,8 cb agr terméssel.
de Zabson — lásd ott! — 1 gazdaság 13,8 cb agr terméssel.
de Barkaszó — lásd ott! — 2 gazdaság 10,9 cb agr terméssel.
de Isznéte — lásd ott! — 1 gazdaság 0,3 cb agr terméssel.
de Daróc — lásd ott! — 1 gazdaság 6 cb agr terméssel.
de Gulács — lásd ott! — 1 gazdaság 4 cb agr terméssel.

18. S O O M (iudex ; K = extraneus szőlő Kászony határában)

5-23	20-23	48-13	49-02 + 3 av + *30*
5-13 + *0,7*	15-13	35-13 + **2** + *13*	48 + 4 av + *14,7*
2 + *3*	15-13	34 + *14,3*	65-13 + 3 av + *25*
3 + *1,7*	13-20	28 + *8*	50-13 + *10,3*
9 + *3,7*	20-13	43 + *9*	65-13 + *3,3*
2-10 + *0,5*	15	42 + *6,7*	54 + 2 av + *1,7*
8 + *7*	15	32 + 3 av + *3*	50 + *19*
5-13 + *3*	24 + 1-10 av + *5*	49 + *21,3*	
6 + *4,7*	20-10 + *5,3*	33 + *3,3*	
3 + *2,3*	22 + 1-10 av + *13,3*	30 + *0,3*	
10-20 + *9*	14 + *4*	35-13 + *2*	
8 + *2*	19 + *3,3*		
8 + *3,3*	15 + *3,3*		
8-10 + *2,3*	24 + *3,3*		
8 + *5,7*	24 + *3,3*		
10 + *3,3*	14 + *0,7*		
8 + *5*	10-13 + 3 av + *5*		
7-13 + *5,3*	24-10 + 1-10 av + *3,7*		
5 + *4*			

Szőlőművelők

5	*11,7*	—	—
0,9	*15,7*		
2	*14*		
0,7	*13,8(K)*		
1,3			
5,7			
8,7			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2	—	—	—
1,7			
2,3			
3,3			
3,7			
3,7			
1,7			
3,3			
1,7			
3			
7,3			
2			
0,7			
7,7			
2,3			

Extraneus szőlőművelők

de Papi — lásd ott! — 9 gazdaság 115 cb agr terméssel.
de Bótrágy — lásd ott! — 7 gazdaság 26 cb agr terméssel.

19. BORLOBAS (K = extraneus szőlő Kászony határában)

8	25-23	34	45-20 + 5 av
4-10	23	33 + 5 av	67 + 2 av + *26,7(K)*
5	19	37 + *16,3(K)*	65-13 + 9 av + *20(K)*
10-13	14		
10-10	13		68 + 5 av + *17,3(K)*
6	13 + **2**		52 + 1 av + *16,3(K)*
10-13	20 + **1**		92 + 13 av + **10** + *31,7(K)*
5-13	15		
7-10 + **1**	12		87 + 3 av + *22,7(K)*
6-08	10 + *11,3(K)*		48 + 3 av + *11,7(K)*
8	10 + *13,3(K)*		
7 + *2(K)*	4 + *18(K)*		
3 + *0,5(K)*	3 + *12(K)*		
10 + *7,3(K)*	16 + *10,3(K)*		
chd : 3!	14 + *15,7(K)*		
	16-10 + *11,3(K)*		
	18 + *0,5(K)*		
	25-13 + *5,3(K)*		
	12(iudex)		

Szőlőművelők

7(K) (chd)	*14(K)*	—	*62,3(K)*
10(K)	*15(K)*		
4,7(K)			
3,7(K)			
6(K)			
0,3(K)			
7(K)			
5,3(K)			
4,3(K)			
5,3(K)			

20. PAP (S, K = extraneus szőlő Som és Kászony határában)

7	22	30-10	74 + 4 av + **1**
8	15	25 + 3 av + *3,7 (S)*	65 + 3 av + *20(S)*
7	25-23	39 + *23(K)*	65-13 + *16(K)*
8	17	27 + *13,3(K)*	55 + 3 av + *17,3(S)* + *8,7(K)*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4-10 8 4 + *5(K)* 4-13 + *4,7(S)* 8 + *7(K)* 8 + *4(K)* 3 + *5(K)* chd : 3!	15-13 + *3,7(K)* 17 + *10,3(K)* 25 + *8,3(K)* 24 + *17,7(K)* 15-13 + 1 av + **1** + *3(K)*	*31(K) iudex* 24 + *25(K)*	—
	Szőlőművelők		
5(S) *3,7(K)* *4,7(S)* + *1,3(K) chd* *3,7(K)*	*17,7(S)* *18,7(S)* *19(K)* *11,7(K)*	—	—

21. HETYEN (K = extraneus szőlő Kászony határában)

8-10 10-13 5-10 + *1(K)* 9 + *1(K)* *7(K) -iudex-* chd ; 3!	11	40 32	—
	Szőlőművelők		
3,3(K) chd *5(K)* *6(K)* *0,8(K)* *3,8(K)*	*11,3(K)* *12,3(K)*	—	—

22. ATYA (K = extraneus szőlő Kászony határában)

10 5-13 5-13 10-20 9-10 + **2** 6 9 6 6 8 10 10 10 8 *6(K) iudex* chd : 4!	20-13 14 14 18 23 + 2 av 13-20 12-10	22-20 + 4 av + **2** 27 32 + **1**	53-13 + **3** 70 60-13 + 5 av 82 + *16,3(K)*
	Szőlőművelők		
7(K) *5,3(K)* *4,7(K)*	—	—	—

23. SAPZON (iudex ; K = extraneus szőlő Kászony határában)

5-13 2 + **1** 5	17 15 20	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9	15-13	—	—
8	17 + *8,3*		
4	19 + *2*		
6	23 + **1** + *2*		
2 + *12*	20 + *0,5*		
8 + *4,2*	18 + *5,2*		
8 + *1,7*			
6-10 + *1,7*			
	Szőlőművelők		
2	—	—	—
6,3			
1,7			
3,3			
1,7			
0,8			
0,7			
2 (K)			
24. V Y D (iudex)			
8	—	—	—
4-10 + **2**			
6 + **1**			
4			
8			
-**2** chd			
-**1** chd			
chd : 3!			
25. K E L E C Z E N (iudex)			
4 + **10**	19-20 + 1 av + **1**	39 + 3 av + **10**	—
7 + 2 av + **1**	12	40-13 + 8 av	
4	13	30 + 3 av	
7	12-10	30-23	
9	20 + 4 av		
10	19 + 2 av		
5-10	15		
5	15 + **1**		
10	20		
10-23	14 + **2**		
7			
chd : 2!			
26. Z A L K A (iudex)			
4	15 + 4-10 av + **1**	20-23 + 8 av	—
5 + 4-10 av	13 + **1**		
5	11-10		
7	10 + 3 av		
10			
6-10 + **1**			
6-20			
chd : 5!			
27. A D O N (iudex)			
4-10	24	35	69
4	19		
4	15-15		
9	17		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8 + **2**	20-10	—	—
7	15-10		
2-10			
9			
5-10			
3-20			
9			
7			
9			
8-10			
4			
5			
5-15			
5			
2			
9			
6			
5			
5			
chd : 3!			
28. M A T H Y U S			
10	15	—	—
chd : 4!			
29. G A A T H (A = extraneus szőlő Ardo határában)			
10	-12 ps + 2 pl	45-23 + 11 ps + 3	62 + 8 ps + 8 pl
chd : 5!	24 + 5 ps + 2 pl	pl	75-13
	16-07	**37** + **3** + 3 ps	57 + 4 ps
	25-19	47-10 + 7 ps + 1 pl	53 + 4 ps + 13 pl
	25	45	
	23	46 + 12 ps + 3 pl	
	23	45	
	22	45	
	15 + 2 pl	36	
	20 + 5 ps	37	
	-12 ps + 4 pl + *4(A)-iudex-*	30 + 11 ps + 10 pl	
		44	
30. N A G Y G V T H			
8	20	42-10	70 + 15 ps + 6 pl
-2 ps	25	30 + **3**	-22 ps + 4 pl
chd : 1!		35-10 + 2 ps	-41 ps + 7 pl
		29	-24 ps iudex
31. K Y S G W T H (iudex)			
—	22-20	—	-24 ps + 10 pl (chd)
chd : 5!	19		
	15-20		
	18-10		
	14		
32. D A R O C Z (K, B, D = extraneus szőlő Kászony, Nagy-Begány és Déda határában)			
-**4**(chd)	25	26	50
-**1**(chd)	15-13	40	50 + *1,3(B)*
-**1**(chd)	14	32	
4 + *4,3(B)*	25 + *5,3(B)*	40 + **5** + *3,3(B)*	
4-13 + *1,7(B)*	20 + *13,3(B)*	38 + *2,3(B)*	
chd : 21!		40 + **10** + *6(K)*	
		32 + *1(B)*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
1(B) (chd) *8,7(B)* *2,3(D)*	—	—	—
33. S U R A N Y (iudex)			
3 10 10 + **1** 6 6-18 7-13 5-10 4 chd : 2!	25 12 20 20 12 25 18 19-10 16 15 15 + **1** 22 16 12 20-15 + **1** 20-13 15 17-17	31-10 35-15 37 + **2** 33-13 + **2**	55 70
34. A Z T H E (iudex)			
4 chd : 3!	25 24 22	40	70 + **2** 50 + **1** 63-13 + **2**
35. D E D A[2] (iudex)			
10 10 10-10 + *3*	12 25 23 + *1,3* 15 + *1,7* 14 + *2,3*	43 + **7** 40 + **1** 38 + *2* 30 + *18,3* 39 + **3** + *2,7*	53 + *2,3*
		Szőlőművelők	
6,7 *0,9* *0,9* *4*	—	—	—

Extraneus szőlőművelők

de Homok — lásd ott! — 3 gazdaság 4,3 cb agr terméssel.
de Daróc — lásd ott! — 1 gazdaság 2,3 cb agr terméssel.

36. M A R O K P A P Y (iudex)			
—	25 20 + **1** 17 15 25 20-13 12-13 11	49 40-13	55 50 + **2** 60

[2] In ista possessione qui tenentur pecunia falcis seu Christianitatis denariis, non pendunt in pecuniis, quia vineas habent in eorum promontorio ex quibus decimas dare tenentur suae Majestati fide mediante iudicis et iuratorum.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
37. M A A R O K (NM = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában)			
2	13 + **1**	42-23	—
-**1**(chd)	15-14	33-10	
chd : 9!	16-13	48-10	
	21	31 + **1**	
	14-10	35 + *3,3(NM)*	
	13-13		
38. C H Y A R N O D A (iudex)			
6	12	45-13 + **3**	53
8	25	27-10 + **1**	
5 + **2**	23	28	
6	18	40 + **1**	
5	12	45	
10	12		
8	13		
5	16		
5	18 + **2**		
10	15		
6	23		
chd - 10!	12 + **1**		
	17 + **1**		
	13		
39. T H A K O S (iudex)			
7 + **2**	15-13	26-13	--
5	25		
3-15			
3-15			
5-20			
5			
3-03			
4			
10 + **5**			
2			
9			
7 + **1**			
10 + **1**			
7			
2			
4-13			
7			
chd : 9!			
40. F E Y E R C H Y E (iudex)			
2-10	18	29	—
10	15-10	30 + **3**	
1-13	15-10	32	
chd : 6!			
41. G U L A C H S (iudex ; K = extraneus szőlő Kászony határában)			
7	22	33	—
4	11-10	27 + **3**	
4	19	35 + **2**	
10-13	15-15	29	
6-13	14	32 + **2**	
2	18-10	40	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10-20	15	32 + **4**	—
6	12		
10-13 + **2**			
11			
3-10			
9			
4			
5			
2-10			
3			
5-13			
4-13			
5-10			
7			
6			
6-13 + **3**			
10-13			
6-10			
6			
9-10			
chd : 22!			
	Szőlőművelők		
4(K)	—	—	—
42. THYWADAR (iudex)			
10-10	20	35-13	87 + **1**
10	14	26-13	50
10	20		64
chd : 5!	18		85
	22-13		51-13
	15-13		100
	16		
	17-13		
43. THARPA (KM = extraneus szőlő Kis-Muzsaj határában)			
5	11	35 + **1**	53-13
7-15	15	27	63-13 + **4**
6	14	35	
2-13	15	27	
7-10	20	47	
6	20	42-13	
6-13	12	30	
4	19		
10	11		
10	14 + **3**		
3	12		
2-13	22		
8	25		
9	20		
5	12		
10-10	10		
6	17		
5	20		
10 + **2**	17-10		
10-13	13		
6-13	17		
3	23-10		
2-13	21		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2-13	13-13	—	—
4	24		
10-13	25		
5-13	22		
8	20		
6	17		
9	25		
10	11-13		
6	13		
10	15-13		
9	21-23		
5	16		
2-13	12-13		
4	21-13		
6-13	25		
5	12-13		
5-13	20-13		
4	11-13		
7	21		
7	12-13		
10	14		
10	18		
8	25		
10	20		
4	16		
5	25		
10-13	21		
4	24		
10	12-13		
10-13	15		
chd : 36!	14		
	Szőlőművelők		
6,3(KM)	—	—	—
44. J A N O S S Y (iudex ; A = extraneus szőlő Ardó határában)			
3	14	28 + *2(A)*	50
5	20	29 + **1** + *1,7(A)*	50
7	20-20		
5	15		
10-10 + *4,3(A)*	20		
10-13 + *9(A)*			
chd : 1!			
	Szőlőművelők		
3,7(A)	*20(A)*	*30,7(A)*	—
5,3(A)			
45. A R D O[3] (iudex)			
3	15	30	68
10	12	5 + *21,7*	59 + *25*
5 + *1,7*	13	17 + *23,3*	
7 + *2*	20		
2 + *1,7*	23		
8-13 + *0,3*	13-13 + *4*		
7 + *1,3*	17 + *2,3*		
8 + *1*	23 + *1,3*		
	16 + *0,3*		

[3] Sed hic quoque observandum est quod pecuniam falcis hic non tenentur solvere cum ex eorum vineis decimas Suae Maiestati pendant.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Szőlőművelők		
0,7 *1,7* *2,3* *3,3* *0,3*	*11*	—	*63,3*

Extraneus szőlőművelők

de Beregszász — lásd ott! — 16 gazdaság 352 cb agr terméssel.
de Balasér — lásd ott! — 16 gazdaság 193 cb agr terméssel.
de Gát — lásd ott! — 1 gazdaság 4 cb agr terméssel.
de Dercen — lásd ott! — 2 gazdaság 69 cb agr terméssel.
de Jánossi — lásd ott! — 8 gazdaság 76,7 cb agr terméssel.

46. S A L A N K[4] (iudex)

in Ugocsa m — lásd ott! — 107 gazdaság 1636 gl terméssel és 147 gazdaság 694,9 cb agr terméssel.

Extraneus szőlőművelők

de Patak — lásd ott! — 20 gazdaság 50,2 cb agr terméssel.
de Verbőc — lásd ott! — 9 gazdaság 44,9 cb agr terméssel.
de Ujhely — lásd ott! — 8 gazdaság 31,4 cb agr terméssel.
de Karácsfalva — lásd ott! — 4 gazdaság 24,5 cb agr terméssel.
de Csétfalva — lásd ott! — 3 gazdaság 7,6 cb agr terméssel.
de Bereg — lásd ott! — 1 gazdaság 4,9 cb agr terméssel.
de Oroszi — lásd ott! 1 — gazdaság 0,8 cb agr terméssel.

47. P A T T H A K (iudex ; S = extraneus szőlő Salánk határában)

6-10 6 + 2-13 av 4 9 + *1,7 (S)* chd : 3!	11 19 + *2,3 (S)* 13 + 4 av + *3 (S)* 18 + 4-13 av + *3,7 (S)* 14 + 2-10 av + **4** + *0,3 (S)*	35-13 + 4-20 av 32 + **3** av 21 + 8 av + **3** + *1,3 (S)* 18 + 11 av + **2** + *1 (S)* 33 + 11 av + *5 (S)* 44 + *2 (S)* 34 + *3,7 (S)* 26 + 4-13 av + *1,7 (S)* 29 + *5 (S)* 24-13 + 4 av + *0,7 (S)* 36 + *3,4 (S)*	—
	Szőlőművelők		
3,4 (S) *4,3 (S)* *1,3 (S)* *3,4 (S)* *1,7 (S)* *2,2 (S)*	—	—	—

48. V E R B E Ő C Z (S = extraneus szőlő Salánk határában)

5 5 5	12 15 + 5 av 14 + 2 av + **2**	20 + 6 av + **4** 40 + **3**	45 + 10 av + **5** + *9,7 (S)*

[4] A salánki 7,6 literes köböl átszámítva egri köböl (cb agr)-re.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	20	—	—
9-10	16-13 + 4 av		
10 + *7(S)*	13		
8 + *0,7(S)*	15-13 + 5 av		
10 + *0,7(S)*	12 + **2** + *3,6(S)*		
chd : 2!	17 + *1(S)*		
	19-13 + 6 av + **3** + *4,3(S)*		
	17,1(S) iudex		
	Szőlőművelők		
3(S)	—	—	—

49. K E O R E O Z T H W R (K, B = extraneus szőlők Kovászó és Bene határában)

7	13	40 + 5 av	78-09
7-13	20-13 + **2**	40	67 + **2**
9-13	20 + **3**	45 + 4 av	50-13 + 9 av
chd : 6!	20 + 2 av	30	40-08 + 13 av
	25	32	
	20-13	30-10	
	20-10	28-10	
	20-13	33-13	
	20	29	
	20	40 + *3(K)*	
	22	33 + *3,8(K)*	
	20	29-17 + *10(K)*	
	20-13	30 + **5** + *16(B)*	
	22-08	32-13 + *3,8(K)*	
	19 + 2 av + *1,8(K)*		
	24-13 + *3(B)*		
	20 + *1,3(K)*		
	Szőlőművelők		
5,7(K)	—	—	—
2,3(K)			
1(K)			
10,3(K)			
2,7(K)			
3(K)			
2,3(K)			

50. U Y H E L Y (iudex ; S = extraneus szőlő Salánk határában)

6-10	15	35 + 3-20 av	86-10
chd : 9!	25-18	23 + 3 av	117 + 2 av + **10**
	25-13	32 + 2 av	50-09
	15	45 + 2 av	50 + 4 av + **2**
	17-13	35	99 + 9 av
	25	33	
	13	47-13	
	15	27 + 3 av	
	19	28-20	
	13	33	
	17	40-13	
	20-13	47 + 1-13 av	
	14	30-08	
	22	40	
	25-13	42 + 2 av	
	20	29	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	13	32	—
	12-13	38 + *5(S)*	
	12-10	45 + 3 av + *1,3(S)*	
	25-10		
	20		
	17 + 1 av		
	20		
	15-18		
	16-08		
	20-10		
	25-13		
	20-10		
	23 + 2-13 av		
	20		
	16-13		
	24		
	25		
	12-10 + *3(S)*		
	13 + *3,6(S)*		
	20 + *6(S)*		
	Szőlőművelők		
8,8(S)	—	—	—
0,7(S)			
3,7(S)			

51. KARACHFALWA (S = extraneus szőlő Salánk határában)

8,6(S)-iudex-	16-13 + **3**	46	63
	20-08	27	
	25-15	41-20	
	24-13	37	
	18		
	20		
	Szőlőművelők		
0,3(S)	*15(S)*	—	—
6,7(S)			

52. FANCHYKA (iudex)

5	20	48	56 + **4**
6	20	30-17	
10	12	40	
10-13	11	30-10	
10 + **5**	17-10	30	
7	14-13	33-17 + **2**	
10-13	20	40-13	
10	22-13	30-13	
8	20	40	
chd : 8!	12	45	
	20	30	
	20	45	
	21	30	
	20-10	30	
	23	34	
	13		
	15		
	15		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
53. MAGYFALWA (iudex)			
—	20	30	50 + **5**
chd : 10!	25	40	
	20	33 + **1**	
	22	35	
	17	40	
	12 + **3**	30-13	
	25	38 + **2**	
	23	40	
		30	
		47	
54. KOWAZO[5] (iudex)			
2-13	12-13 + **1** + *1,3*	40-10	55 + **7** + *2,3*
7-13	13 + *3,3*		
4	15-13 + *16,3*		
8	15 + **2** + *6*		
4	20 + *6,7*		
10 + *1*	19 + *9,3*		
3 + *1*	23-13 + *5,3*		
7 + *0,8*	15 + *2,3*		
5 + *2,3*			
5 + *1,3*			
4-13 + *2,3*			
6-13 + *5,7*			
3 + *0,3*			
3-13 + *0,3*			
5 + *1,3*			
10 + **1** + *2*			
2 + *6,7*			
	Szőlőművelők		
4	—	—	—
5			
0,3			
0,3			
0,3			

Extraneus szőlőművelők

de Oroszi — lásd ott! — 17 gazdaság 75 cb agr terméssel.
de Keresztúr — lásd ott! — 10 gazdaság 41,9 cb agr terméssel.
de Bene — lásd ott! — 2 gazdaság 6 cb agr terméssel.
de Csétfalva — lásd ott! — 17 gazdaság 101,2 cb agr terméssel.
de Milota (Szatmár m.) — 18 gazdaság 111 cb agr terméssel.
de Korod (Szatmár m.) — 10 gazdaság 70,5 cb agr terméssel.

55. BENE[6] (iudex ; K = extraneus szőlő Kovászó határában)

10	25	39-20 + **10**	54 + *40*
5-10	12	29 + **1** + *20*	
2	20 + *17,3*	30 + *12*	
3	21-07 + *8,8*	29 + *21,8*	
10-20	20 + *7,3*	9-13 + *25*	
9	20-13 + *6,3*	20-13 + *21,3*	
4	15-13 + *2,3*	12-10 + *28*	

[5] Hic quod non tenentur pecunia falcis iuxta fidem iudicis et iuratorum depositam, quia ex eorum vineis decimam solent Suae Maiestati cedere.

[6] Hic quod decimas dare tenentur ex eorum vineis ideo non tenentur pecunia falcis.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6 + *7,3*	24 + *15*		
10-13 + *2,3*	15-04 + *12,3*		
5 + *9,5*	20 + *14,3*		
10 + *9,3*	14 + *15,5*		
6 + *8,3*	25 + *12,3*		
7 + *4*	25-13 + *19,3*		
5 + *4*	14 + *10,3*		
4-19 + *6,7*	15-13 + *7,8*		
10-13 + *4*	16-16 + *13,3*		
8 + *7*	20 + **1** + *12*		
	14 + *5,3*		
	20 + *4,3*		
	20-13 + *13*		
	18 + *5(K)*		
	Szőlőművelők		
1(K)	*13,3*	*22,3*	—
5		*31,3*	
5			
1,7			
5			
2,7			

Extraneus szőlőművelők

de Vári — lásd ott! — 15 gazdaság 152 cb agr terméssel.
de Ujlak — lásd ott! — 9 gazdaság 31 cb agr terméssel.
de Csétfalva — lásd ott! — 8 gazdaság 62 cb agr terméssel.
de Keresztúr — lásd ott! — 5 gazdaság 37,3 cb agr terméssel.
de Milota (Szatmár m.) — 3 gazdaság 26 cb agr terméssel.
de Csécse (Szatmár m.) — 4 gazdaság 31,7 cb agr terméssel.

56. B O R S W A (iudex ; NM = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában)

7-14	15	32	70
5-13	12	40-13 + *3(NM)*	59 + *22(NM)*
7	13		
4	13		
9	25 + **2** + *20(NM)*		
4	13 + *10,7(NM)*		
6-10	18 + *5,7(NM)*		
10	20 + *12(NM)*		
7	15 + **2** + *8,7(NM)*		
7	15 + *3(NM)*		
5	20 + *3,3(NM)*		
4			
7			
4 + *3(NM)*			
10 + *1,3(NM)*			
9-10 + *7,3(NM)*			
5-13 + *2,3(NM)*			
9 + *4(NM)*			
chd : 6!			
	Szőlőművelők		
8,3(NM)	*15(NM)*	—	—
2(NM)	*11,3(NM)*		
6(NM)	*12,3(NM)*		
8(NM)	*20(NM)*		
4(NM)	*15(NM)*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2,3(NM)	—	—	—
10(NM)			
5(NM)			
5(NM)			
5,3(NM)			
5,7(NM)			
8(NM)			
2,3(NM)			
7,3(NM)			
4,3(NM)			
7(NM)			
3,7(NM)			
3(NM)			
57. HALABOR (iudex; NM = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában)			
10-17	12-18	—	—
10 + **7**			
6 + *2,7(NM)*			
chd : 18!			
	Szőlőművelők		
3,3(NM)	*18,7(NM) (chd)*	—	—
58. CHETFALWA (iudex; K, B, S = extraneus szőlő Kovászó, Bene és Salánk határában)			
10	11	30 + **1**	60
8	25	29	50
10-13 + *0,8(K)*	25	30	58
	16	40	55 + **5** + *14,3(K)*
	20	40-09	59 + *18(K)*
	25 + **3**	26	
	15	35	
	20	26	
	12-18 + *0,3(K)*	33-10	
	20 + *1,8(K)*	38	
	12 + *1,3(K)*	40	
	17 + *2,3(B)*	27	
		40 + *7,8(B)*	
		35 + **2** + *11,3(K)*	
		27-16 + *8,3(B)*	
		33 + *1,8(K)*	
		30 + **4** + *2,8(K)*	
	Szőlőművelők		
1,3(K)	*12(B)*	—	—
10(K)	*11,3(K)*		
10(K)			
8,3(K)			
5(K)			
3,8(K)			
3,3(K)			
8(K)			
10,3(B)			
5(B)			
5(B)			
3,3(S)			
3(S)			
1,3(S)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
58. U Y L A K (iudex ; B = extraneus szőlő Bene határában)			
10	25-13	40	60
6-20	25-13	48	50
10	15	35	55-13 + **4**
10-23	22	35 + **2**	50
7	20	28	52-13 + *1,3(B)*
8	20	28-13	70 + *12(B)*
9	15	49-13	
-**1**(chd)	25-23 + *0,8(B)*	40-13	
chd : 5!		40 + *0,8(B)*	
		29+*3.8(B)*	
		27-13+*1(B)*	
	Szőlőművelők		
5,8(B) chd	—	—	—
3(B)			
1(B)			
3(B)			
60. O R O Z Y (iudex ; K, S = extraneus szőlők Kovászó és Salánk határában)			
5	23	28	53 + **4** + *11,3(K)*
10	23 + **3**	26	
10-13	20-13	37	
10	15-09	45	
chd : 9!	19	29 + *3,8(K)*	
	18	36 + *1,3(K)*	
	20 + *0,8(K)*	32 + **2** + *1,8(K)*	
	20 + *2,7(K)*		
	Szőlőművelők		
2,3(K) chd	*13,3(K)*	—	—
7(K) chd			
5,3(K) chd			
1,3(K) chd			
1,3(K)			
10(K)			
1(K)			
6,3(K)			
2(K)			
3,8(K)			
0,7(K)			
61. B O D O L O (iudex ; NM = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában)			
6	13 + 6 av	48	49 + 8 av
5 + 2 av	12	24 + 8 av	
5	15 + 2 av	36-20	
3	16 + 6-13 av		
8-16	17		
7	5 + 8 av		
5	21-02		
9-20	14 + 2 av		
7	12 + 3 av		
5	7-13 + 7 av		
5	25-22		
3	20 + 3 av		
10	13-13 + 4 av		
3-13	14 + 2 av		
8-09	25		
chd : 10!			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Szőlőművelő		
2,3(NM)	—	—	—

62. V A A R Y (NM, B = extraneus szőlők Nagy-Muzsaj és Bene határában)

3	20	**33**	52-13 + 26 ps
8-10	12	27 + 8 ps	-36 ps
5-20	17	29	-30 ps
2-13	23-13	-12 ps	-35 ps
2-13	25-13	-20 ps	-26 ps
5-13	20	-20 ps	-27 ps
2	15	26-13	-29 ps
2-13	16 + 3 ps	48-13	**14** + **34** ps
5 + 4 ps	20-13	30-13	10-23 + **1** + 28 ps
6-13	12-13	6-10 + **7** + *35(NM)*	+ *5,7(NM)*
2-13	12-10 + **3** ps	13-13 + *25(NM)* +	**34** + *48(NM)*
4	19 + 6 ps	*1,8(NM)*	**67** + **4** ps +
4	-7 ps	11-13 + 3 ps +	*17,7(NM)*
4	-6 ps	*32,5(NM)*	55 + **46** ps +
5-13	-6 ps	14-13 + 17 ps +	*42,4(NM)*
10-13 + **3** ps	-6 ps	*7,5(NM)*	60 + *47,3(NM)*
5-13	-9 ps	9 + 5 ps + *25(NM)*	-16 ps + *71,7(NM)*
3	-8 ps	24 + 20 ps +	*iudex*
4-13	-8 ps	*6,7(NM)*	54 + **14** ps +
10-23	-6 ps	20 + 13 ps +	*37,3(NM)*
1-13	-6 ps	*3,3(NM)*	
7-23	-9 ps	**30** + **2** + *25(NM)*	
4-13	10 + 6 ps +	27-13 + *5,7(NM)*	
4-13 + 2 ps	*9,3(NM)*	**30** + *15,3(NM)*	
7	5 + *13(NM)*	32 + **14** ps +	
7-13	3 + *11(NM)*	*10,7(NM)*	
1-13	10-13 + *13(NM)*	29 + 9 ps + *3,3(NM)*	
-**4** ps	6 + *13(NM)*	38-10 + *6(NM)*	
-1 ps	4-13 + *17(NM)*	27 + *12,3(NM)*	
-5 ps	10 + *20,3(NM)*	45-13 + *13(B)*	
-4 ps	7 + 8 ps + *5,3(NM)*	32-13 + *6,7(NM)*	
-5 ps	9 + 8 ps + *7,7(NM)*	49 + **4** + 7 ps +	
-2 ps	23 + 5 ps +	*20,7(NM)*	
-5 ps	*11,3(NM)*	30 + 5 ps +	
-2 ps	17-13 + *20(NM)*	*12,3(NM)*	
-4 ps	12-13 + *8,7(NM)*	30-20 + *12,3(NM)*	
-1 ps	12 + *2,3(NM)*	**37** + *22(NM)*	
-2 ps	14-13 + 7 ps +	**32** + *10(NM)*	
-5 ps	*8(NM)*	30 + 19 ps +	
-4 ps	24 + 5 ps +	*5,3(NM)*	
-2 ps	*11,3(NM)*	35 + 7 ps +	
-2 ps	14 + 15 ps +	*12(NM)*	
-**3** ps	*5,7(NM)*	5 + **8** + 5 ps +	
-3 ps	13 + *5,3(NM)*	*23(NM)*	
-2 ps	15 + **3** + *10,3(B)*		
-4 ps	25-13 + *7(NM)*		
-**3** ps	19-10 + *5,7(NM)*		
-5 ps	19-10 + *5,7(NM)*		
3 + *3,7(NM)*	17 + *6(NM)*		
4 + *5(NM)*	16-10 + *16(NM)* +		
1-20 + **3** ps +	*8,7(B)*		
5,3(NM)	19-20 + 8 ps +		
9 + *5,3(NM)*	*1,8(B)*		
2 + *7,3(NM)*	15 + 5 ps + *9(NM)*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 + *8,7(NM)*	14-13 + 4 ps + *5,7(NM)*		
4 + *5,3(NM)*	23 + 3 ps + *18(NM)*		
10 + *5(NM)*	25 + 8 ps + *3,3(NM)*		
2 + 2 ps + *3,3(NM)*	1-15 + *17,8(B)*		
10-13 + *4(NM)*			
3-10 + 1 ps + *2,3(NM)*			
3-10 + *5(NM)*			
9 + *10,3(NM)*			
4 + 3 ps + *6(NM)*			
5-13 + *2(NM)*			
9 + *10,3(NM)*			
2 + *2,3(NM)*			
1-13 + *3,3(NM)*			
8 + *1,3(NM)*			
3-13 + *3,3(NM)*			
3 + *5,7(NM)*			
8-13 + *5,3(NM)*			
7 + *9(NM)*			
6 + 3 ps + *8(NM)*			
chd : 1!			
	Szőlőművelők		
-3 ps + *7,3(NM)*	*17,3(NM)*	-20 ps + *18,3(NM)*	*72(NM)*[7]
-3 ps + *2,3(NM)*	*12,3(NM)*	-6 ps + *28,7(NM)*	
-2 ps + *2,3(NM)*	*15(NM)*	*35(NM)*	
2(NM) + *4(B)*	*20(NM)*	*21,3(NM)*	
3(NM)	*15(NM)*	*30,7(NM)*	
8,3(NM)	*17,3(NM)*	*27(NM)*	
10,7(NM)	*12,3(NM)*		
9,3(NM)	*12,3(NM)*		
3,3(NM)	*12,3(NM)*		
2,7(NM)	*20(NM)*		
10,3(NM)			
0,5(NM)			
1(NM)			
6,3(NM)			
3,7(NM)			
5,3(NM)			
3,7(NM)			
2(NM)			
8(NM)			
5,7(NM)			
5,7(NM)			
4(NM)			
5,3(NM)			
7,3(NM)			
3,7(NM)			
2(NM)			
6,3(NM)			
5,3(NM)[8]			
3(NM)			

[7] Civitas Vary

[8] Rector scolae Variensis

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7,3 (NM)	—	—	—
3,7 (NM)			
8 (NM)			
5,3 (NM)			
5 (NM)			
2,3 (NM)			
7,3 (NM)			
4,3 (NM)			
2 (NM)			
5,3 (B)			
7,3 (B)			
3 (B)			
7,8 (B)			

63. N A G Y - B E G A N Y (iudex)

5	15 + *6,3*	—	63 + *40*
3	24 + *6,5*		
8	12 + **1** + *2,7*		
8	13-13 + *3,3*		
5	23 + *20*		
8	14 + *3,3*		
8 + *1,7*	13 + *8*		
6 + *5*	15 + *2,7*		
6 + *4,9*			
8 + *3,7*			
7 + *3*			
9 + *1,7*			
10 + *1,3*			
10-13 + *6,3*			

Szőlőművelők

2,6 (chd)	—	—	—
4,7 (chd)			
6			
6			
6,7			
3,3			
4			

Extraneus szőlőművelők

de Daróc — lásd ott! — 10 gazdaság 42,2 cb agr terméssel.
de Homok — lásd ott! — 3 gazdaság 10,7 cb agr terméssel.

64. B A L A S E R (iudex ; A = extraneus szőlő Ardó határában)

10-13	17	28	61 + **10** + *10 (A)*
9	11	29	51-10 + *11 (A)*
6	19	35	50 + *19 (A)*
2 + **1**	25	30	52 + *36,3 (A)*
	18	47-20	56 + *5,7 (A)*
	22	34 + *2 (A)*	
	12	37 + *2,7 (A)*	
	17	30 + *15 (A)*	
	12		
	20 + *10 (A)*		
	16 + *4 (A)*		

Szőlőművelők

1,3 (A)	*11,7 (A)*	*25 (A)*	—
9,7 (A)	*12,3 (A)*		
5,3 (A)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
65. MOCHYOLA (iudex)			
10	15	31 + **2**	50
10	20	35 + **1**	
5-13	23 + **1**	43 + **9**	
10	22	40	
3	15	40	
chd : 2!	20-13		
	15		
	18		
66. KIS MUSAY (iudex)			
6	20	—	—
7 + *9,3*	16		
chd : 3!	24 + *6*		
	Szőlőművelők		
7,3	—	—	—
2			
4,3			
1			
1,3			
0,8			
8,3			
8,7			
7,3			

Extraneus szőlőművelők

de Beregszász — lásd ott! — 5 gazdaság 20 cb agr terméssel.
de Tarpa — lásd ott! — 1 gazd. 6,3 cb agr terméssel.

67. NAGY MUSAY (iudex)[9]			
2-13	23	35	10 + *40*
7	25	33-10	
1-13	12-20	40	
2	20	16 + *25,7*	
4	9 + *12*	15 + *24*	
6	6 + *20*	23 + *25*	
4-08	18 + *8*	20 + *25*	
10-13	14-13 + *4*	24 + *26,3*	
6	12 + *16*	15 + **2** + *26*	
2-13	14 + *7,5*	16 + **2** + *31*	
2	11-13 + *5,7*	30 + *32,5*	
5	15-13 + *14,3*	33 + *19*	
10-11 + *5*	19 + *14,3*	10-13 + *35*	
8 + *7,5*			
5 + *2,5*			
4-10 + *1*			
6 + *5*			
3-13 + *1*			
8 + *10*			
4-10 + *5*			
3 + *3,3*			
6 + *1,5*			
8 + *4,5*			
6 + *2,9*			
7 + *2,5*			
4 + *8*			
10-23 + *10,3*			

[9] Hic quod quia vineas habeant unde Suae Maiestati decimam dant non tenentur pecunia falcis iuxta fidem iudicis.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6-22 + *6,7* 8-13 + **2** + *10,3* 6 + *5,7* 8 + *7* 9-18 + *3,3* 3-08 + *1,3*	—	—	—
	Szőlőművelők		
3 (chd) *1,5* *3* *2,7* *9,7* *0,3* *1,5* *5* *1,3* *2,5* *1,3* *0,3* *6,7* *5,7* *7,5* *1,7* *9,3*	*19 (chd)* *20* *18,2* 20	*35* *37,3* *28* *23,1*	—

Extraneus szőlőművelők

de Borsova — lásd ott! — 36 gazdaság 272,3 cb agr terméssel.
de Vári — lásd ott! — 130 gazdaság 1546,1 cb agr terméssel.
de Halábor — lásd ott! — 3 gazdaság 24,7 cb agr terméssel.
de Gecse — lásd ott! — 3 gazdaság 11 cb agr terméssel.
de Beregszász — lásd ott! — 4 gazdaság 20,3 cb agr terméssel.
de Bodolo — lásd ott! — 1 gazdaság 2,3 cb agr terméssel.
de Marok — lásd ott! — 1 gazdaság 3,3 cb agr terméssel.
de Korod (Szatmár m.) — 18 gazdaság 119,7 cb agr terméssel.
de Milota (Szatmár m.) — 1 gazdaság 12,3 cb agr terméssel.
de Sonkad (Szatmár m.) — 1 gazdaság 6 cb agr terméssel.
de Bets (Szatmár m.) — 1 gazdaság 3 cb agr terméssel.
de Csécse (Szatmár m.) — 2 gazdaság 19 cb agr terméssel.

68. J A A N D (iudex)

-**4**(chd) chd : 16!	—	—	—

69. U G H O R N Y A (iudex)

-**2**(chd) -**1**(chd) -**1**(chd) chd : 12!	—	—	—

70. G E R G E O L Y

-**3**(chd) -**4**(chd) -**1**(chd) chd : 2!	—	—	—

71. H O M O K (gabona dzsjk-e csak földnélkülieket említ. B, D = extraneus szőlők Nagy-Begány és Déda határában)

1,3 (D) (chd) *2,3 (D) (chd)* *2,7 (B)*	—	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5,7(B) *2,3(B)* *2,3(D)* chd : 9!	—	—	—

72. O - B E G A N Y (gabona dzsjk-e csak földnélkülieket említ)

2,3 *10* *5,3* *2* chd : 9!	—	—	—

73. H E T H E

— chd : 8!	—	—	—

74. B U L C H Y W

— chd : 12!	—	—	—

75. G E C H Y E (gabona dzsjk-e csak földnélkülieket említ. NM = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában)

3(NM) *4(NM)* *4(NM)* chd : 4!	—	—	—

76. B E R E G Z A Z OPPIDUM (iudex primarius liber; dzsjk-e hiányzik. Bor tized- és kilenced jegyzéke 1572-ből. A helyi, beregszászi köböl (1 cb = 15 iusta, 12,6 liter) átszámítva egri köbölre. A, NM és KM = extraneus szőlők Ardó, Nagy-Muzsaj és Kis-Muzsaj határában.)

5	*16*	*30*	*60*
2,5	*20*	*35*	*67,5*
8,5	*15*	*28*	*150*
5	*20*	*37*	*125*
8	*17,5*	*26*	*300*
5,5	*12*	*32,5*	*107*
8,5	*12*	*32,5*	*112,5*
9	*18*	*33*	*60*
10	*17,5*	*39*	*58*
2	*13,5*	*30*	*46*
3,5	*16*	*24*	*117,5*
9	*17*	*22,5*	*65*
5	*17*	*32,5*	*63*
7	*11*	*30.5*	*135*
8	*17,5*	*40*	*137,5*
9	*15*	*30*	*75*
7,5	*13*	*43,5*	*56*
6,5	*19*	*25*	*50*
5	*12,5*	*28,5*	*48,5*
9	*13,5*	*28*	*54,5*
4	*17,5*	*26,5*	*43,6*
10,3(A)	*15*	*24*	*80*
7,7(A)	*11*	*27,5*	*45*
7,3(A)	*12,5*	*40*	*67,5*
2,3(NM)	*15,5*	*40*	*125*
8,3(NM)	*16,5*	*27,5*	*150*
2,3(NM)	*12,5*	*25,5*	*102,5*
7,3(NM)	*17*	*25,5*	*75*
10,7(NM)	*15*	*27*	*61*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2,3 (KM)	*15*	*25,5*	*50*
6 (KM)	*15*	*27*	*95*
1 (KM)	*14*	*37,5*	*48*
	12,5	*31*	*80*
	20	*36,5*	*63,5*
	15	*33*	*69*
	16 (A)	*32,5*	*69*
	17,7 (A)	*30*	*74,5*
	14 (A)	*34,5*	*220*
	11,3 (A)	*22,5*	*43*
	15 (A)	*36*	*60*
		23,5	*101,5*
		32	*137,5*
		22	*60*
		35	*207,5*
		28	*64*
		22,5	*50*
		39	*74,5*
		21,2	*100*
		31,5	*49*
		32,5	*85*
		38	*207,5*
		30	*225*
		29	*150,5*
		32,5	*136*
		25	*125*
		37,5	*89,5*
		24,5	*90*
		25	*175*
		40	*80*
		35	*65*
		22,3 (A)	*45*
		24,7 (A)	*128*
		32,3 (A)	*105,5*
		39 (A)	*122,5*
		26 (A)	*57,5*
		22,3 (A)	*162,5*
		40 (A)	*117*
			63,5
			140
			168,5
			155
			65
			97,5
			78
			57
			75
			110
			67,5
			50,5
			88
			70
			53,5
			65
			60
			52,5
			45
			62,5

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	*109*
			80
			101,5
			59
			62,5
			133
			63
			47,5
			50
			48
			48,5
			62,5
			48,5
			173
			136,5
			83,5
			100
			75
			255
			175
			64,5
			60
			65
			85
			168
			58
			191
			333
			220
			57
			117,5
			79,5
			85
			42,5
			81,5
			112,5
			47,5
			176,5
			47
			50
			140
			125
			45
			70,5
			66
			65,6
			54,5
			110
			65
			106
			157
			92,5
			76,5
			65,5
			85
			191
			85
			55

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	*85*
			64
			55,5
			184,5
			85
			205
			63
			75
			42
			92,5
			97,5
			91
			115
			90
			42,4
			62
			150
			120
			60
			52,5
			60,5
			67,5
			100
			47,5
			80
			57,5
			185
			80
			70
			50
			90
			65
			55
			57,5
			75
			42,5
			75
			45
			147
			48
			46,5
			190
			70
			105
			55
			115
			65
			105
			150
			70
			100
			365
			150
			425
			400
			225
			375
			437

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
			450
			58
			60
			58
			250
			80
			400
			72,5
			70
			46 (A)

Extraneusok[10]

(M, D, A, Mk, Mo = az itt extraneus jobbágyok eredeti lakóhelye, Muzsaj, Déda, Asztye, Mark és Mocsola)

—	*19 (M)*	*26 (A)*	*127,5*[11]
	20 (D)	*34 (Mk)*	*41 (?)*
		40 (A)	*60 (Mk)*
			50 (Mo)

új telepítésű szőlők[12]

5 szőlőgazdaság

a l l o d i u m[13]

az allodiális szőlők hozama : *528 cb !*

77. Z O L Y V A (iudex ; csak sertés dzsjk-e maradt ránk)

-2 ps + 4 pl	-8 ps	-12 ps + 1 pl	—
-4 ps + 4 pl	-7 ps + 7 pl	-11 ps + 1 pl	
-3 ps + 4 pl	-10 ps + 2 pl		
-4 ps	-6 ps + 3 pl		
-1 ps			
-5 ps + 7 pl			
-4 ps			
-3 ps			
-4 ps			
-5 ps			
-2 ps			
-4 ps			
-2 ps + 6 pl			
-4 ps + 5 pl			
-1 ps			
2 ps + 4 pl			
-2 ps + 1 pl			
-3 ps + 7 pl			
-2 ps			
-2 ps + 3 pl			
-1 ps + 2 pl			
-2 ps + 4 pl			
-3 ps + 3 pl			
-1 ps + 3 pl			
-1 ps + 2 pl			
-4 ps + 8 pl			
-3 ps			

[10] Az extraneusok ,,pro avena'' gazdaságonként 1 forintot, 1 kappant és 2 db (hordó) abroncsot fizetnek.

[11] ,,Nobilis''!

[12] 7 évig adómentesek, de ,,munera''-t — kenyeret és baromfit — adnak.

[13] ,,Perceptio vinorum in proprietariis vineis Caes. Maiestatis natorum''.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
-3 ps	—	—	—
-2 ps + 3 pl			
-2 ps			
-1 ps			
-1 ps + 2 pl			
-1 ps + 1 pl			
-3 ps			
-1 ps + 3 pl			
-1 ps + 1 pl			
-1 ps + 1 pl			
-2 ps			
-3 ps			
-2 ps + 3 pl			
-4 ps			
-3 ps + 2 pl			
-1 ps			
-2 ps + 3 pl			
-1 ps + 1 pl			
-3 ps			
-2 ps + 4 pl			
-3 ps + 4 pl			
-3 ps + 4 pl			
-2 ps + 5 pl			
-2 ps + 2 pl			
-4 ps + 6 pl			
-1 ps + 3 pl			
-2 ps			
-2 ps			
-1 ps + 1 pl			
-3 ps			
78. POTTHERENY (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)			
-2 ps + 4 pl	-7 ps	-16 ps + 3 pl	-32 ps + 12 pl
-2 ps		-12 ps + 1 pl	-27 ps + 13 pl
-3 ps + 2 pl			
-2 ps			
-1 ps + 4 pl			
-2 ps + 2 pl			
-3 ps			
-3 ps + 6 pl			
-2 ps + 6 pl			
-2 ps + 6 pl			
-3 ps + 5 pl			
-1 ps + 1 pl			
-2 ps			
-1 ps + 1 pl			
-1 ps			
79. ZENTMIKLOS (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)			
-2 ps + 3 pl	-5 ps + 14 pl	-19 ps + 11 pl	-25 ps
-2 ps	-7 ps + 10 pl		-20 ps + 15 pl
-3 ps + 1 pl	-6 ps + 10 pl		
-2 ps			
- 1 pl			
-3 ps + 4 pl			
-2 ps			
-2 ps			
-3 ps			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
-2 ps + 3 pl	—	—	—
-4 ps + 3 pl			
-1 ps			
-2 ps + 3 pl			
-4 ps + 2 pl			
-1 ps			
-2 ps + 3 pl			
-2 pl			
-2 pl			
-2 ps			
-2 ps + 3 pl			
-1 ps + 2 pl			
-4 ps + 4 pl			

80. KEOLCHEN (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)

-5 ps + 8 pl	-10 ps + 9 pl	—	—
-2 ps	-8 ps + 10 pl		
-1 ps	-5 ps + 8 pl		
-3 ps + 3 pl	-10 ps + 10 pl		
-4 ps	-10 ps		
-4 ps + 8 pl	-7 ps + 10 pl		
-2 ps			
-3 ps			
-1 ps + 3 pl			
-2 ps			
-1 ps + 3 pl			

81. NAG MONIOROS (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)

-3 ps	-6 ps	-17 ps	—
-2 ps		-16 ps	
-4 ps			
-2 ps + 4 pl			

82. KEOZEP VIZNICZE (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)

-1 ps + 4 pl	-6 ps + 10 pl	—	-22 ps
-2 ps			
-4 ps			
-5 ps			
-1 ps + 5 pl			

83. LUCHSKA (iudex ; csak sertés dzsjk-e maradt ránk)

-3 ps	-6 ps + 5 pl	-16 ps	—
-2 ps	-7 ps	-12 ps + 13 pl	
-1 ps + 3 pl	-9 ps	-10 ps + 11 pl	
-2 ps + 4 pl	-7 ps	-10 ps + 10 pl	
-1 ps + 2 pl	-10 ps		
-3 ps + 4 pl	-6 ps + 10 pl		
-2 ps + 6 pl	-7 ps + 10 pl		
-2 ps + 8 pl	-8 ps		
-2 ps + 4 pl	-7 ps		
-1 ps + 5 pl			
-3 ps			
-2 ps + 3 pl			
-4 ps + 4 pl			
-3 ps + 4 pl			
-1 ps			
-2 ps + 4 pl			
-1 ps + 2 pl			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
-2 ps + 2 pl	—	—	—
-4 ps			
-3 ps + 2 pl			
-1 ps			
-4 ps + 6 pl			
-4 ps			
-1 ps + 2 pl			
-2 ps			
-1 ps			
-2 ps			
-3 ps + 2 pl			
-4 ps + 4 pl			
-2 ps + 3 pl			
-5 ps			
-3 ps			
-1 ps + 4 pl			
-2 ps + 7 pl			
-3 ps + 3 pl			
84. K Y S M O N I O R O S (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)			
-1 ps + 4 pl	—	—	—
85. L O H O (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)			
-5 ps	-8 ps + 4 pl	—	—
-2 ps			
-4 ps			
-3 ps + 2 pl			
-2 ps + 1 pl			
-5 ps			
-3 ps + 4 pl			
86. K A Y D A N O (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)			
-3 ps + 10 pl	-9 ps + 4 pl	-13 ps + 5 pl	-45 ps + 11 pl
	-4 ps + 11 pl	-11 ps + 5 pl	-31 ps + 15 pl
	-10 ps	-18 ps + 12 pl	-20 ps + 4 pl
		-9 ps + 26 pl	-22 ps + 5 pl
		-17 ps + 18 pl	
87. R A A K O S (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)			
—	-10 ps + 1 pl	-14 ps	-18 ps + 30 pl
	-8 ps + 5 pl	-11 ps + 12 pl	-18 ps + 20 pl
	-7 ps	-11 ps + 12 pl	
	-6 ps + 3 pl	-20 ps	
88. C H E R N E L E O (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)			
-2 ps	-7 ps + 7 pl	-18 ps + 10 pl	-44 ps + 4 pl
-3 ps	-10 ps	-17 ps + 3 pl	-18 ps + 19 pl
-4 ps	-10 ps	-12 ps	
	-6 ps		
	-6 ps		
89. M A Z A R F A L W A (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)			
-3 ps + 4 pl	-10 ps	—	—
-2 ps + 8 pl	-6 ps		
-2 ps			
-2 ps + 7 pl			
-3 ps + 9 pl			
-5 ps			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
-3 ps			
-5 ps			
-3 ps			
-2 ps			
-2 ps			
-2 ps			
-3 ps + 2 pl			

90. DONKOFALWA (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)

-4 ps	-7 ps	—	—
-4 ps	-7 ps		
-4 ps			

91. DAWIDHAZA (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)

-4 ps + 2 pl	-6 ps + 2 pl	-15 ps + 9 pl	—
-3 ps + 4 pl	-7 ps + 1 pl	-14 ps + 6 pl	
-4 ps	-6 ps + 3 pl		
-2 ps + 2 pl	-10 ps + 3 pl		
-2 ps + 2 pl	-7 ps		
-4 ps + 5 pl			
-3 ps + 3 pl			
-4 ps			

92. ALSO VIZNICZE (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)

-2 ps	—	—	—
-2 ps + 1 pl			
-1 ps			

93. KYSINFALU (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)

—	-6 ps	-17 ps + 11 pl	-21 ps + 13 pl
		-16 ps + 3 pl	-22 ps + 3 pl

94. IWANY (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)

—	-6 ps	-14 ps + 10 pl	—
	-6 ps		

95. NAG ALMAS (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)

-3 ps	-9 ps + 10 pl	—	—
-3 ps	- 10 pl		
- + 3 pl	-7 ps + 3 pl		
-1 ps + 5 pl	- 15 pl		
- + 7 pl			

96. FELSEO VIZNICZE (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)

-3 ps	-8 ps	—	—
-3 ps + 2 pl	-6 ps		
-3 ps			
-3 ps			

97. KYS ALMAS (csak sertés dzsjk-e maradt ránk)

-5 ps + 6 pl	—	—	—
-1 ps + 10 pl			
-5 ps + 5 pl			
-5 ps + 8 pl			
-2 ps + 7 pl			
-2 ps + 5 pl			

Ratio vinorum in Dominio arcis Munkach ad rationem Cesareae Maiestatis coemptorum in anno 1571.[14]

BEREGHZAZ (bormérték : cb, á 15 iusta = 12,6 liter, az alanti számok az uradalomtól megvett bor mennyiségét mutatják : jobbágy-gazdaságonként!)

76	*52*	*26*
24	*26*	*106*
156	*98*	*73*
23	*38*	*27*
168	*36*	*24*
27	*28*	*50*
56	*72*	*87*
25	*77*	*81*
18	*52*	*77*
104	*54*	*45*
51	*167*	*130*
54	*55*	*48*
14	*27*	*273*
27	*15*	*76*
76	*79*	*25*
24	*43*	*82*
79	*107*	*14*
51	*25*	*75*
24	*25*	*70*
55	*28*	*19*
151	*26*	*131*
103	*52*	*53*
18	*24*	*26*
37	*68*	*26*
28	*26*	*74*
28	*80*	*25*
26	*25*	*25*
26	*56*	*18*
77	*54*	*51*
28	*38*	*25*
20	*103*	
26		

BEREGH

22		
22		
22		
21		
22		
20		
22		
21		
21		
7		
21		
19		
20		
22		
19		
20		

[14] Az akta borítólapján: „Regestrum super vineis occupaticiis ad arcem Munkach"!!

23		
18		
19		
20		
20		
19		
19		
19		
20		
19		
20		
16		
19		
18		
12		„singula iusta solventur per denarios 2, facit floreni 1745 denarii 40"

Az össznépesség, a 16. század közepén tapasztalható helyzethez mérten ugyan csökken (3520 helyett 3320 jobbágycsalád), de a művelési ágak egymás közti súlya alig változik. Ez a kép azonban csak annyiban reális, amennyiben az 1577-ben ismert, közel 400 sertéstenyésztő parasztot a gabonatermelőkhöz soroljuk. A termelőerők fejlődése a következőképpen alakult:

1553	1577	
76 falu	76 falu	
2 231 szántógazdaság	1 653 szántógazdaság[15]	—26%
41 000 gl gabona	38 500 gl gabona	— 6%
1 434 szőlőgazdaság	1 373 szőlőgazdaság[16]	— 4%
40 400 cb agr bor	33 800 cb agr bor	—16%

A szántóművelő jobbágyporták állománya jó egynegyedével csökken, ami azonban elég érdekes módon, alig látszik meg a gabonatermés volumenének alakulásában; annak csökkenése mindössze 6%-os. Lényegében változatlan marad a bortermelő parasztság tömege, viszont jelentékeny mértékben csökken — egy feltehetőleg igen rossz-termésű év következményeképpen — a leszüretelt bor mennyisége. A szóban forgó 16%-os visszaesés a valóságban sokkal magasabb. Beregszász oppidum ugyanis a maga 25 000 köblös termésével megjavítja az egész megyére érvényes statisztikai eredményt. Rá kell viszont mutatnunk, hogy Beregszász bortermelését 1577-ből ismerjük, de az 1550-es évekből nem.

A szántóterület 5502 holdra, míg a szőlőterület 883 holdra rúg. Egymás közti arányuk 1 : 6-hoz, ami arra utal, hogy a század derekán megfigyelhető arány nem változott. Meglepő viszont, hogy a korábbi helyzettel szemben, úgyszólván kizárólag őszi búzát termesztenek.

őszi búza	38 065 gl	— 98,9%
zab	450 gl	— 1,1%

A földnélküliek jelentős súlyú csoportja szinte pontosan akkora, mint a század derekán (most 14,5% — akkor 14,4%). Erősen megnőtt a zsellérség, arányuk a lakosság egyötödéről — egyharmadára ugrott (32,9%). Részesedésük

[15] Nem számítva 385 csak sertés-tenyésztő parasztot.

[16] 860 hold jobbágy-szőlő, 13 hold allodiális szőlő Beregszászon és 10 hold szőlő szatmári extraneusok kezén

A megye differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők[17]	—	525	582	275	83	1465	51,6%
II. szántó- + szőlőműv.	—	177	203	139	54	573	20,2%
III. szőlőművelők	—	389	99	92	220	800	28,2%
össz. 3320	482	1091	884	506	357	—	—
%-ban	14,5%	32,9%	26,6%	15,2%	10,8%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
4285,6	2503,3	13 301,6	3118,4	13 502,3	4572,1	7425,2	23 636,9
11,1%	7,4%	34,5%	9,2%	35,1%	13,5%	19,3%	69,9%

az összтermésből eléggé minimális : gabonából 11,1%, borból 7,4%. A pauper réteg a népesség jó egynegyedére (26,6%) rúg, övék a szántókultúra 34,5%-a s a borkultúra 9,2%-a. A rossz szőlőtermés mind a pauper, mind a féltelkes csoportnál nagyon leszorította a szőlők arányát. A negyedszázaddal azelőttihez képest erősen megfogyott féltelkes csoport (22,7% helyett 15,2%!) a szántók 35,1%-ával, de a szőlők csupán 13,5%-ával rendelkezik. A gazdagparasztság százalékos súlya nem változott (10,8%), de vagyonfelhalmozásának mértéke erősödött : 1553-ban a szántókultúra kb. egynegyede mellett a szőlők 48%-a volt kezükben, míg most a gabonakultúra csaknem 20%-a és a borkultúra kb. 70%-a az övék! Ez a nagymértékű vagyonfelhalmozás elsősorban Beregszász különleges gazdagságával függ össze. Enélkül a differenciálódás és termésmegoszlás arányai csak a katasztrófálisan rossz szüreti eredményt tükröznék.

Kiemelkedően vagyonos gazdagparasztot az egész megyében csak Beregszász határában találunk. A gyengébb terméső év, az említett kivételtől eltekintve, alacsonyabb termésátlagokkal járt s ugyancsak megritkította a vagyonosak csoportját. Beregszászon azonban még így is 114 feltűnően gazdag jobbágyot találunk : 16 429 köbölnyi boruk van. Csoportjuk, a népesség 3,4%-a rendelkezik a szőlőkultúra kb. 50%-ával! Ezt a szinte példa nélküli vagyonfelhalmozást részben az is indokolja, hogy a megye bortermésének, legalább is ebben az évben, kb. kétharmada a beregszászi szőlődombokra esik.

A bortermelés erős visszaesése nem jut kifejezésre az oppidumok differenciálódásában, mert azt Beregszász szőlőművelésének adatai kiegyensúlyozzák. 21%-nyi szántóművelő mellett több, mint 55% szőlőművelőt találunk, míg falun az előbbi csoport aránya 69%, az utóbbié pedig kevesebb, mint 13%! A vegyesen gazdálkodók arányában nincs nagy különbség. Feltűnően alacsony

[17] A szántóművelők között szerepel, anyagi szintje szerint tagozódva 385 sertéstenyésztő paraszt is, akiknek földje vagy szőlője nincs.

Vári, Nagy-Muzsaj, Kászony, Munkács és Beregszász differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	108	72	27	12	219	21,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	84	82	64	14	244	23,6%
III. szőlőművelők	—	196	72	88	217	573	55,3%
össz. 1096	33	388	226	179	243	—	—
%-ban	3,1%	36,3%	21,1%	16,8%	22,7%	—	—

71 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	417	510	248	71	1246	69,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	93	121	75	40	329	17,3%
III. szőlőművelők	—	193	27	4	3	227	12,6%
össz. 2251	449	703	658	327	114	—	—
%-ban	20,0%	31,2%	29,2%	14,5%	5,1%	—	—

a mezővárosiak között a föld-, illetve termés nélküli réteg (3,1%), viszont nagyobb a zsellérség súlya (36,3%). Falun a földnélkülieké 20%, míg a zselléreké 31,2%. Itt kevesebb a pauperek és magasabb a féltelkesek számaránya, mint a falun élők között. A döntő különbség a gazdagparaszti rétegnél jelentkezik : az oppidumokban arányuk megközelíti a 23%-ot, míg falun alig haladja meg az 5%-ot. Abszolút számban is több jómódú jobbágy él itt (243 gazdaság), mint szétszórtan a megyében (114 gazdaság). — Az öt mezőváros népessége az összlakosság 32,2%-ára rúg, övék a szántókultúra megközelítően 17%-a és a szőlőkultúra csaknem 89%-a! Míg ezek egymás közti aránya megyei viszonylatban 1 : 6-hoz, addig itt a bor-, illetve búza-kultúra aránya 1 : 1,2-hez, azaz az oppidumok határában a szőlők területe kb. ugyanakkora, mint a szántóké, sőt Beregszászon pl. már nyoma veszett a gabonaművelésnek. A beregi oppidumok helyzetének elemzése azt igazolja, hogy bár a század derekához képest a terméseredmények gyengébbek, a gazdagparasztok, éspedig a bortermelő gazdagparasztok vagyonfelhalmozása és mezővárosi koncentrálódása tovább fejlődik.

A népesség pauperizálódott rétege, a keresztény-dénárt, illetve kaszapénzt fizetők csoportja, eredetileg 517[18] családból állt, de a dézsmajegyzék

[18] Két keresztény-dénárt fizető szerepel a sertéstenyésztők között : — egyikük mint zsellér, másikuk mint gazdagparaszt! Az utóbbinak 24 hízója s 10 süldője van. Tizennégy további földnélküli mint méhész szerepel, összesen 27 kas méh van a kezükön. Ezeket a napszámra utaltak csoportjához számítottuk. Tizenkilenc más földnélküli viszont bortermelő : 18 zsellér, 1 pauper. Az állattenyésztő, illetve szőlőművelő földnélkülieket természetesen nem

áttanulmányozásából adódó korrekciók után számuk a következőképpen alakul :

földnélküli	482
földnélküli méhész	14
szántóművelő, fél hold alatt	165
szőlőművelő, 100 nszl alatt	265
	926[19]

Eszerint a napszámra utalt csoport társadalmi súlya eléria parasztság 27,9%-át, ami határozott emelkedést mutat az 1553-i helyzettel szemben (22,3%). Elsősorban a rossz-termésű borév hatásáról van szó.

Az 1553-as dézsmajegyzékhez képest 40%-kal kevesebben méhészkednek s kasállományuk csupán egyharmada az akkorinak. 3320 jobbágygazdaságból mindössze 203-ban találunk méhkast, a lakosság 6,1%-a foglalkozik méztermeléssel. Ez rendkívül alacsony arány, átlagosan minden 6 jobbágygazdaságra esik 1 kasnyi méh! A méhesgazdák és a kaptárállomány megoszlása a következő :

14	földnélküli méhész	27 kas	— 4,5%
35	zsellér „	95 „	— 15,9%
65	pauper „	163 „	— 27,3%
62	féltelkes „	184 „	— 30,8%
29	gazdagparaszt „	129 „	— 21,5%
		598 kas	

A kasállomány megoszlása a jobbágycsoportok között elég egyenletes, bár a kaptárok zöme félreérthetetlenül a tehetősebb parasztság tulajdonában van. A méztermelés alacsony szintje arra utal, hogy az elsősorban a belső fogyasztás kielégítését szolgálja. Mindamellett akad néhány nagy méhészet (9 kas fölött) is. Az ilyen áruméztermelő méhesek megoszlása a következő :

—	földnélküli	— kas
1	zsellér	10 „
3	pauper	36 „
4	féltelkes	39 „
5	gazdagparaszt	55 „
		140 kas

Az áruméztermelők kevesen vannak (a méhészek 6,5%-a), de övék a kasállomány csaknem egynegyede. Hozzávetőlegesen 700 kg-os összterméseükből kb. 3—3,5 q kerülhetett piacra, ami meglehetősen kevés a század derekán tapasztalt 25 mázsás tétellel szemben!

Összegezve, 1577-ben mind a méhesgazdák száma, mind a kaptárállomány erősen lecsökkent az 1553-as időmetszethez képest. Különösen erős a visszaesés az áruméztermelésben : 25 mázsa helyett 3,5 mázsa.

A sertéstenyésztés Beregben igen fejlett, a hatalmas kiterjedésű erdőkben könnyűszerrel lehetett „makkoltatni". Ennek megfelelően Szolyva környékén 21 olyan állattenyésztő faluval találkozunk, amelyekben, legalábbis a dézsmajegyzék tanulsága szerint, semmiféle más művelési ágnak nincs nyoma —

számíthatjuk a valóban földnélküliekhez. — Öt bortermelő helység (Kovászó, Bene, Nagy-Muzsaj, Ardó és Déda) határában, mint a dézsmajegyzék megállapítja, nem írták össze a „földnélkülieket" (keresztény-dénárosokat), mert azok szőlőik után adóznak!

[19] 165 szántóművelő 638 gl és 265 szőlőművelő 863 cb agr terméssel.

csak a sertéstenyésztésnek! 477 sertéstenyésztőből 174-et a megye falvaiban, míg 303-at a fent említett, kizárólag állattenyésztő helységekben találunk. De a falvakban élő 174 gazdából is csupán 92 olyan, akinek disznain kívül földje, szőlője van. Így végül is van 92 telkes jobbágy, aki (mellesleg) disznót is tart és 385 olyan gazda, aki kizárólag sertéstenyésztéssel foglalkozik. A két csoport megoszlása a következő :

állattartók	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
a telkes jobbágyok közül	14 15,2%	29 31,5%	30 32,6%	19 20,7%
a csak sertéstenyésztők közül	245 63,6%	77 20,0%	38 9,9%	25 6,5%

Mint a két statisztika egybevetéséből kitűnik, a kizárólag sertéstenyésztéssel foglalkozó csoportban sokkal több zsellér és sokkal kevesebb féltelkes és gazdagparaszt van. A földművelő s közben állattenyésztéssel foglalkozó jobbágyok zömmel a jómódúakból kerülnek ki, míg a másik csoport jó négyötöde, helyzetét tekintve elszegényedett jobbágy. Bár a sertésállomány zöme az utóbbiakra esik,[20] a gazdaságonkénti állatállomány átlaga az előbbieknél kedvezőbb: a telkes jobbágyoknál 1 jobbágyportára 8,3 hízó + 1,7 süldő, míg a csupán sertéstenyésztőknél 6,3 hízó + 3 süldő esik.

A többtagú jobbágyporták szinte teljesen hiányoznak ebben az időmetszetben : csupán 2 féltelkes és 3 gazdagparaszti birtok szerepel, mint háromtagú gazdaság (szántó és két különböző szőlőparcella).

Az extraneus birtoklás jelentősége kisebb, mint a század derekán. 501 idegenben szőlőt szerzett gazdát találunk, ami azt jelenti, hogy a lakosság 15%-a, illetve a szőlőművelők 36,5%-a extraneusnak számít.[21] A bortermelés már említett visszaesése nemcsak mennyiségi csökkenésben jut kifejezésre, megfogyatkozik az extraneus gazdák csoportja is. Az 501 extraneus megoszlása : zsellér 232, pauper 131, féltelkes 96 és gazdagparaszt 42. Bár a rossz-terméső év torzítása valószínűleg szerepet játszik a fenti statisztikai képnél, kétségtelen, hogy az idegen határban szőlőművelő parasztok zöme szegény s csak apró parcellával rendelkezik. A kezükön lévő szőlőterület[22] a megyei borkultúra 14,1%-ára rúg, ami jóval szerényebb az 1553-as, több mint 20%-os aránynál. Tíz helység szőlőhegyén 36 más falu s mezőváros parasztjai szereztek szőlőt, azaz a visszaesés ellenére is az extraneus birtoklás rendszere változatlanul behálózza az egész megyét. A helybeli extraneusokon kívül öt szatmári falu[23] 58 jobbágya is szőlőbirtokos a beregi promontóriumokon. A dézsmajegyzék tanulsága szerint, az ún. paraszti alapítványú szőlőkre a beregi borvidéken is van néhány adatunk. A derceni pap, a vári-i iskolamester és Vári civitas esetében minden valószínűség szerint alapítványi szőlőkről van szó, s nem lényegtelen, hogy a három esetből kettőnél — gazdagparaszti parcelláról![24]

[20] 92 telkes jobbágyra összesen 764 hízó + 160 süldő, míg 385 csupán állattartó parasztra 2406 hízó + 1163 süldő jut.

[21] 1553-ban a lakosság 19,1%-a, illetve a szőlőművelők 47%-a!

[22] 4771 cb agr bor.

[23] Milota, Korod, Csécse, Sonkad és Bets összesen kb. 400 cb agr terméssel.

[24] Ardó határában „pastor de Dercen"-nek 60 cb-ös szőlője. — Vári határában „rector scolae Variensis"-nek 5,3 cb-ös szőlője. — Nagy-Muzsaj határában „civitas Vary"-nak 72 cb-ös szőlője.

A nagy beregszászi uradalom esetében néhány igen érdekes adatot tár elénk a dézsmajegyzék. Kiderül pl. hogy az allodialis szőlők hozama 528 cb agr borra rúgott, azaz az allodiális termés a megyei bortermés mindössze 1,5%-át éri el! A megközelítőleg azonos évből való „foglalt bor" kimutatás viszont rámutat az uradalmi kocsmáztatás bor-szükségletének beszerzési forrására s módjára.[25] Eszerint az uradalom 1571-ben

Beregszász oppidumban 93 gazdától	5216 cb bort
Bereg oppidumban 31 gazdától	622 cb bort
összesen	5838 cb (736 hl!) bort

vett meg foglalási kényszer segítségével. Beregszász esetében, ismervén az 1577. évi pontos termelési adatokat, meghatározhatjuk a parasztoktól elvett bor százalékos súlyát. Az említett 93 beregszászi paraszt össztermése 2480 hl bor, melyből tized és kilenced címén elvesz az uradalom 496 hl-t, foglalt bor címén pedig 657 hl-t. A tized és kilenced 20%-ra rúgó adóján kívül, a tehetősebb gazdák bortermésének további jó egynegyedét veszi el az uradalom kényszerű felvásárlása (összesen 46,5%-ot!). A bortermelő gazdagparasztság ennek ellenére tartja magát, legalább is még ez idő tájt, — 12 beregszászi gazdagparaszt, foglalt bor címén 216 hl-t ad el az uradalomnak. Össztermésük 1000 hl körül mozog, ami azt jelenti, hogy parcelláik területe valószínűleg meghaladja a 100 holdat.

[25] Regestrum super vineis occupaticiis ad arcem Munkach, 1571. Reg. Dec. B 964.

Érmelléke districtus, pars (Bihar m.)

1570. gabona dzsjk. Őszi búza gelima á 28 manipulus. cb = kb. 80—85 literes gabona köböl. Valószínűleg a kassai-bihari köböllel egyenlő (83 liter). B 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. GENCZ[1]			
5 + 5 cb hord	—	10 + 30 hord	—
1-12			
5			
5 + 5 cb hord			
1-12			
2-14			
5			
5			
fp: 10!			
2. KIDE			
2-02 av + 2-02 hord	11-02	35	85
10-20	11-02	30-20 + 10 av	60
6-12	25	25 + 2-02 av +	60
2-24	20	2-02 hord	60-20
10-20	15	35 + 2-24 av	65 + 5 cb hord +
7-04	13-16 + 3-06 av		10 cb av
0-20 + 1-22 hord	24-08		85
7-14	23-16		
10	18-16		
5	20-20		
5			
8-16			
fp: 1!			
3. CZÓMOKOEZZ			
1-12	2-04 + 10 cb hord	43-06 + 5 cb hord	60
10	13-06 + 5 cb hord	25 + 5 cb hord	50 + 20 cb hord
5 + 5 cb hord	25	10-10 + 20 cb	30 + 15 cb silg
5	25	33-06	21-12 + 40 cb hord
2-04	13-06	35 + 5 cb hord	44-04 + 20 cb hord
10	25	25 + 10 cb hord	40 + 10 av
5	16-22	45	
9-06	11-12 + 5 cb hord	29-04	

[1] Gencz, Kide, Csomóköz és Bereh a megyehatár közelében, de már Szatmár megyében fekszenek!

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5-20 + 5 cb hord	8-16 + 10 cb silg	34-04 + 10 cb hord	—
6-02	20		
10-10	10 + 10 cb av		
3-16	10 + 10 cb hord		
5-20	13-06		
5-20 + 1-02 av	13-06		
5	13-16		
5	22-14		
5	4-04 + 10 av + 5 cb hord		
4-14	15 cb hord		
2-14	17-04		
5	17-14 + 5 cb hord		
fp: 1!	15 + 5 av		
	22-24		
	20 + 5 hord		
	13-06		
	11-02 + 1-02 silg		
	6-12 + 10 cb hord		
	16-02		
	15		
	17-14		
	15 + 5 cb hord		
4. BEREH			
4-14 + 5 cb av	7-14 + 5 cb hord	—	—
2-22	15 + 5 cb hord		
6-22	12-04		
8-16	16-02		
10	14-04		
7-12	20		
5 + **2**			
7-04			
6-02			
fp: 2!			
5. OLAZI			
2-14	20	—	—
6-02	20		
8-16	20		
5	20		
3-06	20		
10	20		
10			
4-14			
10			
3-06			
7-14			
3-06			
6-22			
6. AZZON WASARA			
5 + **3** ps	21-22 + 2 ps	30 + **1** + 5 ps	40 + 15 cb av + 10 ps
5 + 1 ps	3-06 + 30 cum hord + 10 ps	25 + 10 cum av + 2 ps	50 + 10 cum hord + 10 ps
10 + 1 ps	10 + 10 cum hord	30 + 10 hord + 2 ps	50 + 2 ps
5	23-06 + 2 ps	30 + 20 cum hord + 2 ps	60
10			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10 + 1 ps 5 + 1 ps 10 + 2 ps 10 + 1 ps 10 + 1 ps 10 + 1 ps -1 ps -1 ps -2 ps -1 ps -2 ps -2 ps -1 ps -1 ps -1 ps	11-02 11-22 + 1 ps 20 15 + 6 ps 20 + **3** 20 + 1 ps 20 + 10 cum hord + 1 ps 20 + 1 ps	25 + 5 av + 4 ps 30 + 10 cum hord + 2 ps 30 + 6 ps	—
7. KEREKI			
5 5	20 17-04 15 16-22 6-22 + 5 av 20 + 4-14 av	20 + 10 av 30	—
8. EGGIEDFALWA			
1 fl fp: 1	10 cb + 1 fl 2 fl 10 cb + 1 fl	20 cb + 1 fl 20 cb 25 cb	—
9. SELEND			
5 4-14 + 1 ps 5 cb messor: 4! fp: 13!	10 cb hord 25 20 20 10 + 5 cb hord 20-20 + 5 av 25	30 hord 30 + 15 av 15 + 10 cb av 30 20 + 10 cb hord 25 + 10 cb hord	30 + 20 cb ab + 2 ps 30 + 10 cb av + 15 cb hord 20 + 20 cb av + 1 ps 60 + 20 av + 14 cb hord + 6 ps 30 + 10 av + 15 cb hord + 5 ps 40 + 10 av + 10 cb hord 70 + 20 cb hord 70 50 + 10 cb av + 20 cb hord + **5** 20 + 10 av + 15 cb hord 30 + 10 av + 10 cb hord 40 + 10 av + 10 cb hord 30 + 50 cb av 70 + 10 cb av 25 + 10 cb av + 20 cb hord

Az érmelléki járás egy részéről van szó. A bihar—szatmári megyehatár mentén húzódó falvak közül négyet (Genc, Kide, Csomóköz és Bere) inkább

Szatmár megyéhez szoktak számítani. Noha csak a gabona dézsmajegyzék maradt ránk, a későbbi adójegyzékek bizonyítják, hogy a szőlőművelés is fejlett volt ezen a vidéken. Bár a csupán a gabona dézsmajegyzékre támaszkodó statisztikai elemzés bizonyos fokig egyoldalú, mégis hasznos, mert képet ad Bihar megye egy részéről az 1570 körüli időmetszetből, melyből egyébként alig maradt ránk dézsmaanyag.

9 falu — mezővárosi nagyságú nincs köztük — 260 gazdaságában kb. 5360 gl gabona termett. A szántóterület 766 holdra rúg. Egy későbbi adat szerint Asszonyvására, Olaszi és Kis-Kereki határában 45 szőlőgazdaságnak 24 hold szőlője van.[2] A szántókultúra a következőképpen oszlik meg :

őszi búza	596	hold	— 78,8%
árpa	99	„	— 12,9%
zab	60	„	— 7,8%
rozs	5	„	— 0,7%
kaszáló	6	„	— 0,8%

A többnyire tavaszi vetésű és takarmányozásra használt árpa, zab és rozs aránya (21,4%) jóval magasabb a paraszti gazdálkodásban tapasztalható átlagnál (8—10%). Érdekes jelenség, hogy e néhány faluból álló fél-járásban, hányféle módon becsülik fel a termést az adórovók ; 28 kévés kalangya, 80 literes gabona-köböl és boglya (cumulus).

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	88	80	32	32	232	—
II. szántó- + szőlőműv.	—	—	—	—	—	—	—
III. szőlőművelők	—	—	—	—	—	—	—
össz. 260	28	88	80	32	32	—	—
%-ban	10,8%	33,8%	30,8%	12,3%	12,3%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb	gl	cb	gl	cb	gl	cb
508,0	—	1557,9	—	1187,9	—	2104,4	—
9,4%	—	29,1%	—	22,2%	—	39,3%	—

A földnélkülieket itt mint füstpénzt fizetőket tartják nyilván. Csoportjuk súlya nem haladja meg az átlagot (10,8%). Selénd falvánál 4 messort is említenek. Igen népes, de szegény a zsellérek rétege (33,8%) ; a szántóföld mindössze

[2] Asszonyvására, 4 gazdaság 60 cb vrd bor ; Olaszi, 30 gazd. 437 cb vrd bor ; Kis-Kereki, 11 gazd. 60 cb vrd bor.

9,4%-a az övék. Ugyancsak magas százalékarányú a pauperek csoportja (30,8%). A szántók 29,1%-a esik rájuk, anyagi helyzetük sokkal kedvezőbb, mint a zsellérségé. Szokottnál kisebb a féltelkesek rétege (12,3%), akikre a gabonakultúra több, mint egyötöde jut (22,2%). A gazdagparasztság súlya elég jelentős (12,3%), a művelt föld csaknem 40%-a van tulajdonukban. A gazdagparaszti vagyonfelhalmozás tendenciája, a szőlőművelési adatok ismerete nélkül is nyilvánvaló. Kiemelkedően vagyonos gazdagparaszt azonban nem szerepel a dézsmajegyzékben.

A teljesen elszegényedett, földnélküli, vagy gazdaságából megélni képtelen jobbágyok helyzetének elemzése a következő eredményekkel jár:

földnélküli	28
földnélküli sertéstenyésztő	9[3]
szántóművelő, fél hold alatt	17[4]
	54

A pauperizálódott s napszámra kényszerülő paraszti csoportok együttes aránya megközelíti a népesség 21%-át, ami tekintve, hogy a bortermelési adatokat nem is ismerjük, elég magas arányszám.

Teljesen alárendelt a méztermelés jelentősége, mindössze 4 méhesgazdát találunk, 11 kasnyi méhvel. Közülük 2 zsellér, 1 féltelkes és 1 gazdagparaszt.

A sertéstenyésztők száma jóval nagyobb: 40 jobbágygazdaságban (15,3%) összesen 107 hízót mutat ki a dézsmajegyzék. A sertésállomány megoszlása a következő:

9	földnélküli	12 sertés
9	zsellér	12 „
8	pauper	24 „
7	féltelkes	23 „
7	gazdagparaszt	36 „
		107 sertés

Bár az állatállomány megoszlása elég egyenletes, a jómódú jobbágyok túlsúlya így is jelentkezik: a féltelkes-gazdagparaszti csoport kezén van a hízók túlnyomó többsége (59 sertés).

[3] 9 sertéstenyésztőnek összesen 12 disznója van.

[4] 17 szántóművelőnek összesen 48,5 gl termése van.

Szalácsi és Margitta (Zalachy et Margitha) **pars Érmelléke districtus** (Bihar m.)

1569. bor + részben gabona dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték váradi köböl. Sződemeter és Pele helységek gabona termésének adatai Szeődemeter dt. (Közép-Szolnok m.) 1570. évi gabona dzsjk-e alapján. B 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. P E R H (iudex ; a helyi 40 itcés köböl átszámítva a másutt szereplő 50 itcés köbölre)			
2	*8*	*13,4*	—
0,6	*8,4*	*13,2*	
0,8	*8,8*		
0,6	*7,4*		
4,2	*10*		
4	*7*		
1,4	*8*		
3,2			
2,4			
0,3			
1,1			
0,1			
1,2			
0,8			
0,8			
1			
3,6			
1,4			
2,2			
2			
2			
0,6			
0,5			
1			
1,4			
5,4			
6,4			
3,4			
1,2			
3			
4			
0,8			
1,4			
4			
0,8			
4			
1,6			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3	—	—	—
0,4			
0,4			
0,8			
2,2			
2			
0,8			
1,2			
0,8			
4,8			
1,6			
2,8			
2,4			
2,4			
1,7			
3			
6			
0,8			
1,6			
0,2			
0,3			
0,2			
3			
1,2			
1			
2			
2			
2,3			
1,4			
4,6			
1,6			
1,6			
2			
4,2			
1,4			
0,8			
2,2			
1,4			
0,4			
0,4			
0,6			
2,2			
6			
1,2			
2,7			
1			
1			
3,6			
4			
0,4			
0,8			
2			
6			
2			
1,6			
2,6			
4			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2,4	—	—	—
0,2			
0,2			
0,8			
1			
0,4			
3,6			
6			
0,3			
0,6			
1,2			
2			
6,2			
4,6			
3,4			
0,8			
0,2			
0,8			
1,2			
3			
0,8			
0,6			
0,4			
2			
0,6			
1,4			
0,2			
5,2			
1,4			
1,2			
0,8			
0,8			
qui cavent : 23 !			
	Extraneusok		
5,6	—	—	—
2,8			
1,2			
1,2			
2,6			
0,6			
0,4			
2. T A R C Z I A (iudex)			
0,3	*7*	*13*	—
3,4	*8*		
0,4	*7,4*		
6,6	*7,4*		
3	*9,4*		
2	*8*		
2	*9,4*		
2			
1,6			
5			
0,5			
2,8			
1,8			
0,4			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3	—	—	—
6			
3,4			
2,4			
0,4			
3			
3,4			
0,4			
5,2			
2			
6,4			
2,2			
3			
3,4			
3,4			
1,4			
3			
5,2			
6,6			
1,6			
6,2			
3,2			
4,4			
6			
1,4			
4,4			
6,3			
3,4			
0,4			
3			
2,6			
qui cavent : 9 !			
3. P W Z T A A P A T Y			
2	—	—	—
1			
3,2			
4			
1,2			
1,4			
1,4			
2,2			
4,4			
1,4			
0,2			
1			
0,4			
qui cavent : 4 !			
4. S Z A L A C Z Y			
0,7	*7*	*20*	—
1,6	*8,6*	*23*	
2	*8,4*	*15*	
3,6	*8,4*		
1,2	*8,8*		
1,2	*7*		
5	*10,4*		
2,4	*12*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2	7	—	—
5,2	8		
1,7	8,4		
1,7	7		
1,2	9		
6			
0,4			
4,4			
1,1			
2,6			
3,2			
2,4			
5			
0,8			
1,2			
2			
3,6			
3			
1,3			
1,1			
0,5			
4,4			
1,6			
1,4			
5			
2			
5			
2,8			
4			
2			
0,2			
0,4			
5,4			
5			
6,5			
1,4			
0,3			
1,2			
3,1			
2,8			
5,2			
1,4			
3,2			
1,4			
3,4			
1			
0,6			
2			
0,8			
2			
6,2			
0,6			
5,2			
4,4			
4,6			
6			
3			
2,2			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Platea Pyachz ucza	
1,8	*8*	*18*	—
0,8	*12*		
2,4	*7*		
5,8	*7,4*		
6			
2,5			
0,4			
4			
5,4			
4,6			
2			
2,4			
0,4			
0,4			
0,4			
5,6			
2,4			
2,6			
2			
0,8			
5,8			
3,4			
0,4			
5			
0,4			
1			
1			
1,5			
1,2			
1,2			
0,6			
5,4			
1			
1,6			
0,8			
2			
0,2			
3,6			
5,4			
4,4			
3,2			
6			
1,2			
2			
2,2			
0,3			
qui cavent : *3* !			
		Platea Tott	
0,9	*8*	—	—
2,4	*10,4*		
3,4	*7,5*		
0,8			
2,5			
3,4			
1			
1			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1	—	—	—
1,5			
0,3			
0,4			
2,5			
2,8			
2			
1,4			
0,8			
2,2			
1			
1,4			
1,6			
1,6			
0,7			
0,6			
3,8			
1,4			
0,6			
0,8			
0,3			
1			
0,3			
1			
0,3			
0,3			
0,2			
0,6			
0,4			
1			
0,7			
1			
2,2			
0,8			
1,2			
0,4			
0,2			
2,2			
1,2			
0,8			
2,8			
0,8			
2,8			
0,8			
2,2			
2			
2			
1,5			
0,8			
1,6			
1			
1,7			
1,9			
1			
1,3			
0,8			
0,4			
1,6			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1,1	—	—	—
2,6			
4,8			
2			
2,2			
qui cavent: 13 !			
	Platea Tegla		
2,4	*8*	—	—
4			
4			
0,8			
2,5			
6			
2,6			
2			
0,8			
2,7			
1			
0,4			
2			
2,5			
1,4			
4			
2			
4			
0,9			
1			
3			
1,8			
0,2			
0,6			
0,5			
0,7			
4,4			
0,2			
0,4			
0,2			
0,1			
0,3			
0,5			
0,1			
1,2			
0,4			
1			
5. K E C H Z			
1,8	—	—	—
3			
0,6			
3			
2			
1,4			
2			
2,2			
2,6			
6,4			
0,6			

zsellér	paupér	féltelkes	gazdagparaszt
6	—	—	—
0,6			
4,6			
0,8			
0,2			
6,8			
0,6			
2,2			
0,8			
1			
0,8			
0,6			
6			
0,2			
0,4			
0,2			
0,4			
0,2			
0,4			
5			
1,8			
0,2			
0,6			
0,2			
4,4			
5			
6. P E L E E			
8-20 + *0,2*	10 + *3,2*	35 + *4,8*	—
2 + *1,2*	10-20 + *0,6*	42 + *7,6*	
1-10 + *3,4*	15 + *3,6*	25 + *2,8*	
4-10 + *0,4*	14 + *5,8*	40 + *2,6*	
9-10 + *0,6*	13 + *3,6*	35 + *8*	
8 + *6,6*	10-20 + *0,8*	12 + *17,4*	
1-20 + *5,6*	17-10 + *6,2*		
5 + *2,2*	8-20 + *7*		
7 + *0,6*	3-10 + *8,2*		
8-21 + *6,6*	18 + *8,2*		
2-10 + *2,6*	17-20 + *3,2*		
2-10 + *6,2*			
4-10 + *4,8*			
4-10 + *5*			
	Szőlőművelők		
1,2	—	—	—
4			
4,7			
0,4			
0,6			
0,8			
2,8			
0,8			
1,7			
0,8			
3,7			
3,8			
0,2			
2,4			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2	—	—	—
0,6			
4,8			
0,8			
0,8			
0,2			
1,6			
qui cavent: 2[1]			
7. SZEŐDEMETER			
6-10 + *5,4*	12-10 + *5*	25 + *6,2*	60 + *5*
7 + *0,2*	11-20 + *6,2*	15 + *20,8*	85 + *7,2*
8 + *1,8*	23-10 + *6,6*	25 + *5,6*	72 + *10*
2-20 + *0,5*	20 + *2,6*		50 + *21*
1-10 + *5*	12 + *0,8*		
8-10 + *1,6*	13-10 + *1,8*		
5 + *1,3*	10 + *2,8*		
2-20 + *1,2*	13-10 + *2,6*		
5 + *2,8*	15 + *1,4*		
5 + *0,8*	15 + *5*		
5 + *1,6*	10 + *6*		
	10 + *1,8*		
	15 + *1,2*		
	15 + *0,4*		
	10 + *1,2*		
	4 + *7,4*		
	15 + *10*		
	Szőlőművelők		
0,5	*7*	—	—
0,6			
2,4			
1			
1,4			
0,2			
0,6			
1,2			
0,8			
0,8			
5,5			
0,8			
1			
1			
6,2			
1,4			
0,3			
6,2			
5,7			
1,2			
0,8			
0,2			
2			
5,4			
0,1			
0,2			
0,2			

[1] Egyiküknek 5-20 gl búzatermése van.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	—	—	—
0,8			
qui cavent: 10 ![2]			
8. MARGITA			
	Platea Pettry		
3	—	—	—
2			
2			
1			
4			
6			
5			
	Platea Kys		
4,2	*12,8*	—	—
1,4			
2			
3			
3			
3			
2,8			
5,4			
6,4			
0,2			
1,4			
0,1			
1			
0,1			
3,2			
1,4			
2			
0,3			
0,1			
qui cavent: 5 !			
	Platea Fazekas		
2			
1			
0,2			
0,3			
1,6			
0,4			
0,2			
2,3			
1,6			
0,5			
1			
1,6			
3,4			
0,5			
5			
2			
1			
1			
0,3			

[2] Közülük háromnak 4 gl, 5 gl, illetve 5 gl gabona-termése van.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Platea Saros	
1,6	*8,3*	*14,3*	—
5	*7,2*	*14*	
4	*8*		
2			
3,3			
1			
3,8			
1,2			
1,2			
2,3			
1,2			
3			
4			
0,3			
0,6			
3,6			
5,4			
4			
3			
2			
2,2			
2			
3,8			
5,6			
2			
5			
0,8			
0,4			
qui cavent: 4 !			
		Platea Körttwelies	
0,2	*7*	—	*25*
4,8	*7,2*		
1			
6,6			
0,2			
1			
0,2			
3,5			
1,2			
4,6			
6			
1			
6,6			
2,2			
2			
4,6			
2,6			
5			
1,8			
3			
1,5			
2,8			
0,5			
1			
3			
qui cavent: 6 !			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Platea Pettry[3]		
1	*11,6*	—	—
5,8			
0,6			
2,2			
3,6			
1,4			
2			
2,4			
0,4			
0,4			
2,4			
1,4			
1,2			
0,9			
3			
0,8			
1,4			
6,5			
qui cavent: 4 !			

A szóban forgó 8 helység — az érmelléki járás egy része — dézsmajegyzékének fontossága kizárólag abban rejlik, hogy tájékoztatást nyújt Bihar megye egy foltjáról az 1570-es évekből, azaz abból az időszakból, melyet a vonatkozó adójegyzékek hiánya folytán nem ismerünk.

Szalácsi s Margita vidéke a bihar-középszolnoki megyehatár mellett terül el s így noha adatai csak a szőlőművelésre vonatkoznak, Sződemeter és Pele falvaknál, az egyidejű közép-szolnoki gabona dézsmajegyzék segítségével, sikerült a szántóművelés helyzetét is rögzíteni. A statisztikai elemzés még így is meglehetősen hiányos eredményeket ad s anyaga csak bizonyos általános jellegű következtetéseket enged meg. A csupán egy részében ismert gabonatermesztés adatai szerint 70 jobbágyportára 147 hold szántó,[4] míg 720 bortermelő gazdaságra kb. 90 hold szőlő esik. Eszerint igen rossz-termésű borévvel állunk szemben s jórészt ennek hatását kell látnunk a szőlőművelő zsellérség tömegében.

Szalácsi-Margita differenciálódása

	qui cavent	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	özssz.	%-ban
I. szántóművelők	—	—	—	—	—	—	—
II. szántó- + szőlőműv.	—	29	28	9	4	70	9,7%
III. szőlőművelők	—	597	43	9	1	650	90,3%
össz. 799	79	626	71	18	5	—	—
%-ban	9,9%	78,3%	8,9%	2,3%	0,6%	—	—

[3] Egyszer már szerepelt a dzsjk-ben ez a városrész, úgy látszik két részletben adóztatták.

[4] 3 más helység (Apáti, Pércs, Margita) határában, ahol most nem ismerjük a szántógazdálkodás helyzetét, 1587/88-ban kb. 600 hold szántót tudunk kimutatni.

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb vrd	gl	cb	gl	cb	gl	cb
145,3	1366,2	362,9	463,4	254,0	219,2	267,0	68,2
14,1%	64,5%	35,3%	21,9%	24,7%	10,4%	25,9%	3,2%

A zsellérség aránytalanul nagy tömege háttérbe szorítja a többi jobbágycsoportot. A féltelkesek és gazdagparasztok együttes aránya is alatta marad a 3%-nak! Egyrészt a rossz-terméső év, másrészt a gabona dézsmajegyzék hiánya eltorzítja, irreálissá teszi a parasztság rétegeződésének képét.

Jellemző az évi bortermés gyengeségére, hogy a dézsmaszedő 79 jobbágyot sorol „qui cavent" megjelöléssel a termésnélküliekhez. Más szóval a szőlősgazdák 10%-ának egyáltalán semmi bora nem lett. Említésre méltó végül a két szőlőművelő oppidum, Szalácsi és Margita, sűrű népessége. Jóllehet a búzatermesztők számát nem ismerjük, Szalácsiban 259, míg Margitán 145 jobbágygazdaságot találunk.

Zilah districtus (Közép-Szolnok m.)

1569. gabona dzsjk. Őszi búza gelima á 26 manipulus. B 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. ZILAH, OPPIDUM			
		Plathea Mayor	
10	20	50	70
10	20	45	105
5	20	30	
10	20	40	
10	20	40	
10	20		
	15		
	20		
		Plathea Alzegh	
10	20	30	60
5	20	30	
10	15	30	
5	20	45 + **3**	
10	20	45	
10	20	50 + **2**	
10	15	40	
10	20	40	
5	20	30	
10	20	50	
5	20	30	
5	20	35	
10	20 + **3**	50 + **10**	
10	15	30	
10	20	35	
10			
10			
10			
		Kys Wtzya	
10	20	40	300
10	20	40	
10	25	35	
10	20	30	
10		35	
10		30	
10		40	
		30	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Plathea Sikolj		
5	20	30	—
5	22	30	
5	20	30	
5	20		
8-13	15		
5	20		
10	20		
5	15		
5	15		
10	20		
10			
10			
10 + **2**			
	Plathea Major		
10	25 + **3**	50	65
10	20	30	60
5	20	40	70
5	15	40	
5	20	33	
5	20	30	
5	15	30	
10	20	30	
5	20	35	
5			
	Plathea Zekelj		
10	24	30	90
10	25	50	60
10	15 + **3**	50	
10	20	30 + **2**	
	15	30	
	15	30	
	21		
	25		
	20		
	Karazna Wthyia		
10	15	50	100
10	20	50	70
10	20	30	
10 + **10**	15	40	
5	15	40	
10	20	30	
10	15 + **2**	30	
5	20	40 + **2**	
10	20	50	
10 + **3**	20	50	
10	15	30 + **2**	
10	15		
10	15 + **2**		
10	25		
10	20		
	15		
	20		
	20		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Thyelki Wthja		
5	20 + **1**	30	—
5	20	30	
5	20	40	
10 + **2**	20	35	
5	20	30	
10	15	45 + **10**	
10	15	45	
10		45	
5			
10			
10			
5			
10			
5			
10			
10			
-**7**			
-**1**			
-**10**			
-**1**			
-**3**			
-**2**			
-**2**			
-**3**			
-**3**			
2. EGRESPATHAK			
10	12	50	50 + CV av
10	25	35 + **2**	
10	25	35 + **1**	
10	20	50	
10	20	30 + **2**	
10	24 + **2**	30	
5	20	34	
5	20	40	
10	20	30	
10	20	30	
10	20	30	
10	25		
10	20		
10	25		
10	20		
10	20		
5			
5			
10 + **1**			
5			
-**10**			
-**1**			
3. CHIGANY			
10	20	40	60 + **2**
10	20	30	75
5	20	31	70
5	20	30 + **10**	70 + **3**
10	25	40	200
10	20	30	100

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	20	30	100
10	20	35	
-2	20 + **10**	50	
-2	15	30	
	20 + **2**	30	
	24	30	
	20		
	25		
	15		
	20		

4. HARAKLYAN

5	25 + **3**	30	--
5	15	40	
10	15	30 + **3**	
5	20	30	
5		30	
10		30	
10		45	
10 + **1**		30 + **2**	
5			
10			
10			
-1			

5. GÖRCHÖN

5	15	40 + X av	60 + XX av
5	15	25 + V av + **2**	70 + **1**
10	20 + V av	40 + **2**	60
10	20 + V av	50	50 + V av
5	15	40 + **2**	45 + X av + **2**
5	20	40	
5	15 + V av	30	
5	20	35	
5	15 + V av	40	
10	20	40 + **2**	
5	20 + **2**	15 + XV av + **2**	
10	15 + **1**	30 + X av	
5	15		
5	20		
10 + **1**	15 + **1**		
10	15 + **1**		
5 + **3**			
5			
5			
10			
5			
10			
-3			
-2			

6. KEREZTWR

10	15	30	—
10	20	40	
	20	30	
	20		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7. DEBREN			
10	20	30	60
10	20 + V av	30	70 + X av + **4**
10	20	40 + **3**	60 + V av + **10**
5	15	50 + **2**	100 + XX av
10	15	30	50 + V av + **1**
5	25	30 + V av	50 + V av + **2**
5	15	30	50 + V av + **3**
	20	50	
	15	40	
	20 + **2**	40	
	20	40	
	15		
8. NAGY-MON és MON			
5	20	30	—
5	15	40 + XV av + **1**	
10	20	20 + V av + **1**	
10	15		
5	15 + 3		
5	20		
5	20		
5			
5			
10			
5			
10			
10			
-2		-	
-2			
9. NYR-MON			
10	15	30 + V av	—
10	15 + V av	30	
10	10 + V av		
5	20		
10	20		
5			
5			
10. DYOS-ADH			
10	20	30	50 + V av + **3**
5	15	30 + X av	50 + V av + **1**
10	20	30 + V av	
5	20 + V av	30 + XV av + **2**	
5	15	30	
10	20	20 + X av	
10	20	30	
5	15	30 + XX av	
5	20 + **3**	30	
-3	20 + V av	50	
	20 + **2**	30 + **2**	
	20	40 + **10**	
	20	30	
	20	30	
	20	30	
	20	50	
	20	20 + X av	
		20 + XV av	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	15	—	—
	15		
	20		

11. SAMSON

10	20	35 + **2**	60 + XV av
10	15 + **2**	50 + **2**	55
10	20	40	50 + V av
5	20	35	
10	15	30	
5	15 + **10**	50	
10 + **10**	20	50	
5	20	50	
10	25	40	
10	15	30	
5	15	30 + V av	
5	20	30	
10	15	45 + **2**	
10	20	30 + V av	
-3	25	30	
-2	15	30	
-2	20	15 + X av	
-20	15	30 + **2**	
	20	40	
	20		
	25		
	20		
	~~20~~		
	20		
	20 + **3**		
	20		
	20 + **10**		
	20		
	15		
	20		

12. MOCHYOLYA

10	25	30	60
10	20		100 + XXX av
5			
10			
5			

13. KÖVESD

5	15	30	70 + **1**
10 + **2**	25	30	70 + **3**
10	15	30	50 + XV av
10 + **3**	20	30	100 + **10**
10	20	30	
5	20 + **2**	25 + V av	
10	25	30	
10	15	40	
-2	20	50	
-2	25	40	
	25	30 + **3**	
	20	30	
	20		
	20		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	20	—	—
	20 + **3**		
14. SARMASÁGH			
10	20	30	90
10	20	30 + **2**	
5	20	30	
5	15	40	
10	20	50	
10 + **2**	20	50 + **2**	
10	20	50	
10	20	50	
10	15	45	
10	20	40	
10	20	30	
10	20	30 + **3**	
5	20	30	
10	20	30	
10	15	30 + **2**	
5	20	30	
10	20	50 + **2**	
10	20 + **2**	44	
5	20		
5	15		
15. ERKEDH			
10	20	40	60
5	25 + **2**	30	
5	20	30	
5	15	30	
10 + **3**	20 + **2**	50	
	25	30	
	15 + **2**	50 + **2**	
	20		
16. ZEER			
5	20	30	60
10	20	50	60
5	20	35	70
5	15	30	55
10	15	40	
10	25	30	
5	20		
5	15		
10	25 + **2**		
10	15		
10	20		
5	20		
5	20		
5	20		
5	15		
10	20		
10	15 + **1**		
5	15 + **2**		
10			
-2			
-2			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
17. S A N D O R H A Z A			
10 10 5 + **2** 5 10	12 + **3**	—	—
18. B W R Y E			
5	15	40	—
19. D E R S H A Z A			
—	20 15	—	—
20. Z Y L A G H C H E G H			
5 5 5 5	15 + **2** 15 20 + **2** 20	50 + **2**	—
21. L E L E			
10 + **2** 5 5 10 10 5 5 10 5 10 10 10 10 10	15 20 + **3** 20 + **2**	30	—

Szödemeter és Szentkirály (Szeődemeter et Szenkyrall) **districtus**
(Közép-Szolnok m.)

1570. gabona dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus, az 1.—12. sorszámú helységekben, de á 26 manipulus a 13—19. sorszámú helységekben. B 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. SZANTO			
6-15	17	40	—
5 + **1**	15-15	30	
7	20		
2	10		
5	11-15		
2	15		
5	20		
5	10		
5 cb hord	10-15		
8	11-10		
0-20	10		
1-20	15		
3-10	10		
2	12		
5	11		
3 + 3-10 silg	15		
2	10		
5	17		
5	10		
2	10		
5 + **2**	10		
3-10	12		
5	12		
2-10	12		
7	10		
1	15 + **2**		
5			
-2			
-2			
fp : 1 !			
	Extraneusok		
—	10	—	—
	12-20		
	12-10		
2. HYDWEG			
1-20	18-10	—	—
5			
fp : 1 !			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3. H A T T W A N			
8-10	11	—	—
0-10 + **1**	10+ **5**		
5	10		
0-20	10		
2-10	13-10		
5-20			
1-10 + **4**			
6-20 + **4**			
1			
1-10			
7-20			
0,-20			
1			
2-20			
1			
3			
1			
6			
fp : 11 !			
4. K O R W S			
5	10	25 + **3**	60
5	10	25	
-3	20 + **3**	41-10	
	22		
	20		
	10 + **2**		
	16-10		
	12-20		
	11-10		
	17-20		
	11		
	Extraneusok		
6-10	—	—	—
5-20			
5. T U Y S E D			
5	12	35	55
3-10	23-10	36	46-20 + 5 silg + **2**
2-20	10	31	
8-20	15		
6-20	20		
4 + **2**	10		
6	21		
	12 + 10 cb		
	Extraneusok		
5	—	—	—
3-10			
6. S Z W N A			
9-10	13-10	31-10	—
9-10	16-20 + **2**	39	
5-20	10-20		
8-20	10-10		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6	12-10	—	—
3-10	11		
3-10	18-20		
5	20		
7-20	18-10		
3-10			
1			
3-10			
1			
5			
1 + **3**			
fp: 2 !			
7. SZODORO			
6-01	10	41	—
5	12-10		
4	23		
3-10 + **3**	15		
8-10	10		
5			
7-20			
3-10			
5			
7			
fp : 2 !			
8. SZEŐDEMETER[1]			
1-10	12	25	85 + **2**
5	10	40	72
8-10 + **3**	13-10	25	60
5	11-20		50
2-20	15		
5	13-10 + **2**		
5	12-10 + **1**		
4	11-20		
5	23-10 + **1**		
4	15		
6-10 + **3**	20 + **1**		
5 + **6**	15 + **1**		
6-10	10		
7-20	10 + **3**		
2-20	15 + **3**		
5	10		
3-10	15		
5	20		
5	12-20		
6-10 + **1**	12		
5	15		
	10		
9. PACHAL			
3	10	30 + **2**	—
2-10	10		
3-10	10		
9	10		

[1] Sződemeter 38 jobbágygazdaságának adatai a Szalácsi és Margitta dt. (bor + gb.) dézsmajegyzékében is szerepelnek, mert a bihari decimator e középszolnoki helységet a bihari járáshoz sorolta.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2-20	10	—	—
7-20 + **10**	10		
3-10 + **4**	12-10 + **1**		
5	12		
2-10 + **2**			
5			
1			
6			
5			
1-10			
7-10 + **3**			
2-10 + **1**			
4-20 + **3**			
3-10			
-2			
-4			
-2			
-2			
-10			
-2			
-1			
-2			
10. PELETT[2]			
8-20	20	35	—
8-20	10	25 + **2**	
2	10-20	40	
5-20	10-20	35	
1-10	18-10	42	
4-10	17-20 + **2**		
6	10 + **1**		
9-10 + **2**	17-10		
2-20	12		
3-10	10-20		
4-10 + **1**	13		
4-10 + **1**	18 + **3**		
2-20	10		
2-10	15 + **2**		
2-10	15		
6			
8-20			
7			
5			
1-20			
8			
-10			
-1			
-2			
-2			
-2			
11. KEZY			
2	20-20	—	—
5	12		
6-10	17-10 + **3**		
	13-10		

[2] Pele 32 jobbágygazdaságának adatai a Szalácsi és Margitta dt. (bor + gb.) dézsmajegyzékében is szerepelnek, mert a bihari decimator e középszolnoki helységet a bihari járáshoz sorolta.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
12. PELEH SZARWAGGIA			
5 + **2**	—	—	—
5-10			
1-10			
4			
4-10 + **2**			
3			
1			
7-10 + **3**			
2-10 + **1**			
1			
2-10			
2-10			
3			
fp: 1!			
13. SZENKYRALL			
5	25	35 + 2-18 silg + 2-18 av	60 + 5 hord + **2**
7	10	30	35 + 5 silg + 4 hord + 5 av
4	10	55	70 + 4 silg + 10 av
5	15	32-18 + 0-20 hord	
5	20 + 1-24 av	35 + 1-24 silg + 2-18 hord	
8	25	40 + 5 av + **13**	
5	20 + 5 hord	34 + 1 hord	
5	10	40 + 2 silg + 2 av + 1-04 hord	
5	9 + 4 hord	28	
7	15	42	
6	16	30	
5	20 + 2 av	32 + **2**	
5	18	33 + **1**	
7	15 + 0-10 hord + 2-18 av	40 + **1**	
3	15	40 + **1**	
5	18	40 + **1**	
5	17	25 + 5 av	
7	19 + 4 silg	27	
5	20	27	
6	18		
5	17 + **1**		
5 + **1**	20		
7	12		
7	15		
5	25		
2	15		
5	15		
5	15		
fp: 1!	20 + **1**		
	12		
	12		
	12		
	11-14 + 1 hord + **1**		
	25		
	15		
	20		
	20		
14. ZAKACHY			
7	20 + 2-18 hord	50 + 3 av + **10**	50 + 5 hord + **26**
5	20 + 3 hord	44 + 5 hord	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	25	28 + 5 hord	—
7 + **4**	10	30	
6	15	45 + 3 hord + **4**	
5	15	35 + 2 hord	
7	22 + 2-18 hord	25 + 2-18 hord	
5	10 + 2 hord	27	
5	25 + **1**	27	
7	15	20 + 7 hord	
5	19 + 4 hord + **4**		
	20		
	15		
	10		
	20		
	21 + **1**		
	20		
	15		
	19 + 2-08 hord		
	10		
	17-08 + 2-08 hord		
	20		
	15		
	10		
	19 + 2-08 hord		
	10		
	10		
	25		
	22-18 + 2-08 hord		
	15 + 3 av + **6**		

15. M Y N T Z E N T

2	20	35	—
5	10	29	
5	18	34	
1	20	30	
4	15	27	
5	12		
8	15		
7	25		
1	18		
2	20		
5	12		
6	11		
fp : 4 !	10		
	15		
	12		
	15		
	12		
	10		
	12		
	19		
	17		
	10		
	12		
	12		
	10		
	11		
	25		
	17		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
16. G Y R O T T H			
4	10	34	—
1	10	32	
7	10	30	
7	15 + 2-08 hord	30	
5	20	42	
5	10	35 + 5 hord	
8	20	30	
5	15		
4	20		
5	10 + 1-14 hord		
fp : 4 !	19		
	16		
	16		
	10		
	25		
	14		
	10		
	10		
	20		
	17		
	10		
	15		
	10		
	20		
	12		
	15		
	14		
17. K A W A S			
5	10	30	—
6	10	35	
9	10	35	
5	20	30	
5	20		
9	10		
5	14		
5	20		
8	10		
9			
5			
5			
9			
5			
3			
7			
9			
4			
2			
4			
5			
5			
fp : 15 !			
18. P I S K A R O S			
1-14	16	30	—
5 + 1-04 silg	10	35	
2-08	20	40	
9	10	35	
5	15		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
19. GERES			
5	15	30 + **15**	—
7 + **6**	10	50 + **15**	
2	15 + **3**		
6 + 1-04 hord			
2 + **3**			
5			
1			
7			
5			
7			
6 + **10**			
3			
-**7**			
-**4**			
-**5** (eg Darolczy Azzony)			

Közép-Szolnok megye a kisebbek közé tartozott. Két járásában (a zilahi valamint sződemeter—szentkirályi districtus) kereken 40 falut találunk. Ez a jórészt hegyes vidék a gabona-monokultúra és az állattenyésztés (sertés és juh) hazája. Kb. 1500 jobbágygazdaság mintegy 27 400 kalangya gabonát termel.[3]

A szántókultúra megoszlása :

őszi búza	26 746 gl	— 97,7%
zab	529 „	— 1,9%
árpa	89 „	— 0,3%
rozs	29 „	— 0,1%

Az őszi búza csaknem kizárólagos szerepet játszik a szántógazdálkodásban, az egyéb gabonafajták aránya alig haladja meg a 2%-ot.

A megye differenciálódása

földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
88	541	538	282	60
5,8%	35,9%	35,6%	18,7%	4,0%

Termésmegoszlás (gl)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3456,6	9222,7	10 151,7	4561,7
12,6%	33,7%	37,0%	16,7%

[3] A terméseredmény kb. fele a szokott 30 kévés kalangya (Sződemeter Szent-Király dist.), míg másik fele a bihari 26 kévés kalangya (Zilah dt.).

A földnélküliek — részint földnélküli méhészek, részint füstpénzt fizető zsellérek — aránya meglepően alacsony : 5,8%! A jóval népesebb zsellérréteg (35,9%) nem túl sok földdel rendelkezik (12,6%). Szokatlanul sok a pauper (35,6%), részesedésük a gabonatermésből 33,7%, azaz az össztermés több, mint egyharmada. Elég népes még a féltelkes csoport is (18,7%), mely a gabonakultúra kereken 37%-át vallhatja magáénak. Rendkívül kicsiny a gazdagparasztok súlya : 4,0%. Ehhez mérten csoportjuk igen gazdag : a szántókultúra csaknem 17%-a az övék! Kiemelkedően vagyonos gazdagparaszt azonban alig akad körükben, mindössze 3 ilyen portát mutat ki az adójegyzék. Hármuk (a népesség 0,2%-a!) tulajdonában van a szántóterület 2,1%-a. Átlagosan egy ilyen parasztgazdaságra 31,3 hold szántó esik.

Mezővárosi nagyságú helység, a járási központokon kívül, nincs. Zilah, Sződemeter és Szent-Király, illetve a megye többi 37 falvának differenciálódása a következő különbségekre utal :

Zilah, Sződemeter és Szent-Király oppidumok differenciálódása

földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10	138	139	87	18
2,5%	35,2%	35,5%	22,2%	4,6%

37 falu differenciálódása

földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
78	403	399	195	42
7,0%	36,1%	35,7%	17,4%	3,8%

Az oppidumokban élő parasztság társadalmi rétegeződésében — még ezen a szőlőművelés nélküli vidéken is — világos eltolódás jelentkezik a tehetősebb jobbágyrétegek javára. Falun több a földnélküli s kevesebb a jómódú jobbágy. A három oppidumban a féltelkes — gazdagparaszt csoport aránya közel 27%, míg a falvakban csak 21%! A népesség 26%-a tömörül a mezővárosokba s övék a szántókultúra csaknem 30%-a. A jómódú jobbágyság mezővárosi vagyonfelhalmozása, ha nem is olyan éles formában, mint a szőlőmonokultúra központjaiban, — itt is megmutatkozik.

A termelőeszközeit veszített, teljesen pauperizálódott jobbágyság elemzése a következő eredményre vezet :

földnélküli[4]	42
földnélküli méhész[5]	41
szántóművelő, fél hold alatt[6]	257
	340

[4] A dézsmajegyzékben „füst-pénzt" fizetők.

[5] 46 földnélküli méhészből ötnek nagy méhészete van s így anyagi helyzete szerint inkább a zsellérek vagy pauperek csoportjához sorolódik.

[6] 257-üknek 1032,5 gl termésük van.

Ezek szerint a gazdaságukon kívüli megélhetési forrásra kényszerült, napszámvállaló parasztok aránya eléri a népesség 22,5%-át! Ez a százalékos súly feltűnően magas, hiszen Közép-Szolnokban hiányzik a rendkívül munkaigényes szőlőművelés.

A méztermelésnek elég jelentős szerepe van a parasztság gazdálkodásában. 220 méhesgazda kereken 710 kas méh után adózik, azaz a népesség 14,5%-a foglalkozik méhészettel s kb. évi 35—36 mázsa mézet produkál. Átlagosan minden két jobbágygazdaságra esik 1 kas méh, ami az egész parasztsághoz mérten is mutatja a méhészet helyi jelentőségét. A kasállomány megoszlása a következő :

46 földnélküli méhész	170 kas	—	24,0%
46 zsellér „	140 „	—	20,0%
64 pauper „	170 „	—	24,0%
46 féltelkes „	152 „	—	21,0%
18 gazdagparaszt „	78 „	—	11,0%
	710 kas		

A méhészek és a kasállomány megoszlása igen egyenletes a különböző jobbágycsoportok között ; nincs szó észrevehető eltolódásról egyik jobbágycsoport javára sem. — Az áruméhet produkáló nagy méhészetek (9 kas felett) megoszlása már valamivel differenciáltabb :

5 földnélküli	60 kas
4 zsellér	40 „
4 pauper	40 „
6 féltelkes	70 „
3 gazdagparaszt	46 „
	256 kas

Az áruméz-termelők (a méhészek csupán 10%-a) csoportja tartja kezében a kasállomány több, mint 36%-át! Évenkénti össztermésük felét, mintegy 8—8,5 mázsa mézet tekinthetünk piacra kerülő árunak. Bár a nagy méhészetek megoszlása is elég egyenletes, itt már inkább megfigyelhető a jómódú jobbágyság bizonyos fokú túlsúlya.

Sem a többtagú jobbágygazdaságra, sem az extraneus birtoklásra nézve nincs adatunk.

III. IDŐMETSZET

Borsod m.

Miskolc dt. 1594. gabona + *bor* dzsjk.
Daróc és Kövesd (Darocz et Kőwesd) dt. 1594. gabona + *bor* dzsjk.
Mohi dt. 1594. *bor* dzsjk.
Kaza cum Varbo dt. 1594. gabona + *bor* dzsjk.
Arló dt. 1594. gabona + *bor* dzsjk.
Kis-Borsod dt. 1594. gabona + *bor* dzsjk.
Borsod megye (Kaza et Zendreoveolgie, Mohi, Kis-Borsod dt.) 1594. juh dzsjk.

Heves m.

Pata dt. 1583. gabona + *bor* dzsjk.
Pásztó-Debrő (Paztho-Debrowolge) dt. 1583. gabona + *bor*, Tihamér (Tyhemer) opp. 1583. *bor* dzsjk.
Nagy-Heves (Nagy-Hewes) dt. 1583. gabona dzsjk.
Kis-Heves (Kys-hewes) dt. 1583. gabona dzsjk.
Eger (Agria) civitas. 1583. *bor* dzsjk.
Felnémet, Cegléd és Tárkány (Felnemet, Czegled et Tarkany) opp. 1594. gabona + *bor* dzsjk.
Nagy-Tállya (Nagj-Thallia) opp. 1594. gabona + *bor* dzsjk.
Maklár (Maklar) opp. 1594. gabona + *bor* dzsjk.
Heves megye (Pata, Pazto cum Debreoveolgie, Kis-Hewes, Nagy-Hewes dt.) 1583. juh dzsjk.

Bereg m.

Kászony és Vári (Kazon et Wary) dt. 1583. gabona + *bor* dzsjk.

Bihar m.

Nagykölesér (Nagkereser) dt. I., II. et III. pars. 1588. gabona dzsjk.
Kiskölesér (Kiskereser) dt. I. et II. pars. 1588. gabona + részben *bor* dzsjk.
Kis-Kalota dt. 1588. gabona + részben *bor* dzsjk.
Közép-Kalota (Kezep-Kalota) dt. 1588. gabona + részben *bor* dzsjk.
Rétköz (Retthkoez) dt. 1588. gabona dzsjk.
Bihar megye (Nagyvárad várának javára szedett gabona és *bor* dézsma jövedelmek 1587. évi összegezése.)

Miskolc districtus (Bordos m.)

1594. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték kassai köböl. A görömböly-tapolcai szőlőművelés adatai Görömböl-Tapocza 1595. évi bor dzsjk-e alapján. Máji és Nyék szőlőművelésének adatai Emeod dt. 1594. évi bor dzsjk-e alapján. Sajószentpéter, Keresztúr, Bábony, Boldva és Vámos szőlőművelésének adatai Saio Zent Peter processus 1597. évi bor dzsjk-e alapján. B 984.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. D E T H A (iudex ; M, Ny = extraneus szőlők Máji és Nyék határában)			
—	20-10 + **5** + *3,2(M)*	35-20 + **5** 41-10 + **3** 38-10	70 + **20** + *13,1(Ny)*
	Szőlőművelők		
3 (Ny)	—	—	—
	Extraneusok		
0-20(?) 5-10(?)	12-10(?)	—	—

de Petri — lásd ott! — 7 gazdaság 139,7 gl terméssel.
de Korhi — lásd ott! — 4 gazdaság 129,3 gl terméssel.
de Kis-Tokaj — lásd ott! — 1 gazdaság 7,3 gl terméssel.

2. K Y S - T H O K A Y (iudex ; D = extraneus szántó Déta határában, GT, M = extraneus szőlők Görömböly-Tapolca és Máji határában)

5 9 -**2** 5-10 + **1** + *3(GT)* 8-10 + *7,5(M)* 8-10 + *5,7(M)* *9(M)* iudex chd : 3 !	19 + **3** 23-10 + **2** 5 + 7-10(D) 21-20 + **2** + *11(GT)* 21-10 + **3** + *5(GT)* 25 + *14(M)* 12 + *3,2(M)* 11 + *0,3(M)* 20 + *5(M)*	36 30	51-20 + **5** + *16(GT)*
	Szőlőművelők		
12,7(M) *10(M)* *10,7(M)* *2,5(M)* *1,8(M)*	*2,5(M)* + *31,3(M)*	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3. M A A L Y (iudex ; Ny = extraneus szőlő Nyék határában)			
5-20	19-10	35-10	—
-2	10-10 + *15*	37-20 + **6**	
5-10	24 + *5*	42 + *11*	
7-20	23-10 + *10,6*	30-10 + *14*	
4-20	19 + **2** + *14,4*		
1-10	14-10 + *6*		
7	13 + *9*		
7-10	15-10 + *8,5*		
5-20 + *18*	10-20 + *6*		
1 + *3,2*	13-10 + *10*		
5 + *6*	15-10 + **30** + *22*		
6-10 + *3,2*	24-10 + *7,2*		
5-10 + *10,3*	24-10 + *7,2*		
7 + *5*	17 + *3,2*		
6-20 + *9*	10-10 + *7*		
2 + *1,3*	*20* iudex		
1-20 + *2,5*			
4-20 + *1,8*			
4-20 + *14,2*			
8 + *3,6*			
-4 + *1,3*			
5-10 + *10*			
chd : 1 !			
	Szőlőművelők		
11	*20*		
5	*20*		
1,9	*20,7*		
9			
0,7			
17,5			
12,3			
18,1			
2			
1,3			
1,3			
5			
5			
14			
3,1			

Extraneus szőlőművelők

de Tokaj — lásd ott! — 13 gazdaság 116,1 cb csv terméssel.
de Vakarac — lásd ott! — 8 gazdaság 28,3 cb csv terméssel.
de (Alsó-) Zsolca — lásd ott! — 3 gazdaság 14,2 cb csv terméssel.
de Nolaj — lásd ott! — 4 gazdaság 6,6 cb csv terméssel.
de Abony (Mohi dt) — 1 gazdaság 8 cb csv terméssel.
de Petri — lásd ott! — 12 gazdaság 48,8 cb csv terméssel.
de Kezneth (Mohi dt) — 2 gazdaság 6 cb csv terméssel.
de Déta — lásd ott! — 1 gazdaság 3,2 cb csv terméssel.
de Korhi — lásd ott! — 1 gazdaság 0,3 cb csv terméssel.
de Onod (Mohi dt) — 3 gazdaság 44 cb csv terméssel.

4. P E T R Y (iudex ; D = extraneus szántó Déta határában. M, Ny = extraneus szőlők Máji és Nyék határában)

5	13-10 + **5** + 11(D)	**-5** + 42(D)	—
2-10	2 + 12(D)	40 + **3** + *1(M)*	
9	9-20 + **8** + **9**(D)	9-20 + **2** + 31-10(D) + *0,3(M)*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5-10 + **3** **-2** + *9(M)* 5-10 + *6(M)* **-5** + *5(M)* *6,2(M)* iudex chd : 2 !	5 + 17(D) 11 + *7,2(M)* 10 + **10** + *1,2(M)* + *1,2(Ny)*	18-10 + **1** + 27-10(D) + *5(M)*	—
Szőlőművelők			
5,3(M) *1,4(M)*	—	—	—

5. A L S O - S O L C Z A (iudex ; M = extraneus szőlő Máji határában)

6 5-20 2-10 4	17 19-20 + **1** 25 10 22-20 16 + **3** 22 20-20 + **2** 24-10 24-20 + **1** 15-10 + **2** 14 20-10 21 + **4** 15-20 + *4,4(M)*	49 + **4** 41-20 44 + **9** 37-10 + **1** 26-20 33-10 32 + **7** + *8(M)* 33 + *1,9(M)*	62 50 63-10 + **7** 54 + **2**

6. N A L A Y (iudex ; M = extraneus szőlő Máji határában)

4-10 4-10 *1,2(M)* iudex	19 18 + **1** 15-10 12 + *1,3(M)*	44 48 + 5 41 32-10 29 43-20 + **2** 46 + *2(M)*	118 + **8** 59 73-10 + **2** + *2(M)*
Extraneusok			

de Szirma — lásd ott! — 2 gazdaság 9,7 gl terméssel.

7. K O R H Y (iudex ; D = extraneus szántó Déta határában. M, Ny = extraneus szőlők Máji és Nyék határában)

-8 **-5** **-3** **-7** **-5** + *3(Ny)* *0,3(M)* chd : 2 !	**-2** + 15-20(D) 19-20(D)	**-4** + 30(D)	**-2** + 64-20(D)

8. F E L S Ő - S O L C Z A (iudex ; GT = extraneus szőlő Görömböly-Tapolca határában)

5-20 **-1** 8-10 1-10 6-10 9 5-10	13-20 + **1** 12-20 15 12 + **2** 18- II 15 + **2** 15	26 + **3** 26-20 + **2** 27 + **1** 33 41 + **2** 32 41	80 + **4** 64 104 + **12** 52 80-10 + **4** 50 50 + **3**

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2	15	31-10 + *29(GT)*	75 + **1**
7-20 + **4**	18-20		75 + **1**
7	17 + **3**		84 + **5**
4 + **3**	10		60 + **3** + *17(GT)*
-**1**	10		117 + *46(GT)*
4	23 + **11** + *12,5(GT)*		70 + **3** + *8(GT)*
3			98 + **2** + *36(GT)*
8-20			92 + **6** + *75(GT)*
-**1**			88 + *58(GT)*
-**1**			
chd : 3 !			
	Szőlőművelők		
18(GT)	*24,5(GT)*	—	—
17(GT)	*28(GT)*		
	Extraneusok		
8 (de Ujfalu)[1]	23-20 (de Újfalu)	27 (de Újfalu)	—
4 (de Szikszó)[2]	14 (de Újfalu)	31-10 (de Szirma)	
chd : 3 !	13 (?)		
	10 (de Újfalu)		
	22-20 (de Újfalu)		
	15-10 (?)		
	15-10 (de Újfalu)		
	21-20 (de Újfalu)		
	10 (de Upon)[3]		

de Miskolc — lásd ott! — 5 gazdaság 92 gl terméssel.

9. CHABA (iudex ; GT, Ny = extraneus szőlő Görömböly-Tapolca és Nyék határában)

-**1**	11	35 + **1**	—
1	10	30	
3	18-10	30-20	
5	10	32 + *27(GT)*	
3	10	40 + *16(GT)*	
3-10	12		
-**2**	-**1** + *27(GT)*		
4-10	6-10 + *36(GT)*		
-**1** + *4,5(GT)*	25-10 + *22(GT)*		
-**3** + *1(GT)*			
-**1** + *9(GT)*			
chd : 5 !			
	Szőlőművelők		
9(GT)	*20(GT)*	—	—
11(GT)	*30(GT)*		
10(GT)	*33(GT)*		
4(GT)	*38(GT)*		
3,5(GT)			
16(GT)			
3,5(GT)			
4,5(GT)			
9(GT)			
12,6(GT)			
7,8(GT)			
16(Ny)			

[1] Újfalu, Abauj m-ben, Felső-Zsolcától 5 km-re.
[2] Szikszó, Abauj m-ben, Felső Zsolcától 15 km-re.
[3] Upon, falu Miskolc közelében.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Extraneusok		
de Miskolc — lásd ott! — 9 gazdaság 172 gl terméssel.			
10. Z Y R M A (iudex ; N = extraneus szántó Nalaj határában. GT = extraneus szőlő Görömböly-Tapolca határában)			
4-10 3(N) **-1** **-1** **-1** **-1** chd : 4 !	20 + **3** 24 + **2** 16 13-10 10 + *6 (GT)* **-4** + 6-20(N) + *6,5 (GT)*	—	—
	Szőlőművelők		
—	*26,5 (GT)*	—	—
11. G Ö R Ö M B Ö L (iudex ; Ny = extraneus szőlő Nyék határában)			
4 **-1** 9 6-10 5 + **2** 9 9-20 4 4 7 **4** 6-10 + **8** **-1** 3 + *6,5* chd : 1 !	11-20 13-10 12 24 + **2** 14 14-10 6-10 + **2** + *24* 18 + **6** + *11* 10-20 + *4* 17 + *27*	39 + **8** 32 28 + **1** 27 + **2** + *5,5* + *12 (Ny)*	50-20 + *23,5*
	Szőlőművelők		
4 *2,5* iudex	—	—	—
	Extraneusok		
7-20(?) chd : 1 !	11 (?) 18 (?) 16 (?) 12-20 (?)	47-20 (?)	—
de Miskolc — lásd ott! — 1 gazdaság 7 gl terméssel.			
	Szőlőművelő extraneusok		
5 (de Vata)	*36 (de Onod)*	—	—
12. T A P O C Z A (iudex)			
-1 **-1** 2 + *4* **-6** + *8*	10 12 + **7** + *2,5*	—	—
	Szőlőművelők		
15 *14*	—	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt

13. M I S K O L C (iudex ; A, Cs, FZ, V, G = extraneus szántók Arnót, Csaba, Felső-Zsolca, Vámos és Görömböly határában, GT = extraneus szőlő Görömböly-Tapolca határában)

3-20	20	35	55
7	17-20	32	52-10
4-10	11-10	44	70
3	13	43	71
9	10-10	31	64
8-20	10	27-10	5-20 + *72,5* + *11,5(GT)*
1	13	43-20	**-2** + *79* + *6(GT)*
8-10	11	37	24-10 + 17-10(Cs) + *50,3* + *6,5(GT)* + *34(GT)*
5	21	35-10	11 + **1** + 40(A) + *15*
7(G)	11	34-10 + 10(A)	
3	14-10	42-20	
3-10	23	45-10	
-3	20	34-20	
4-10	10	28-10 + 14-10(Cs)	
4-20	13	40	
6	13	35-10 + **1**	
4	12-10	35	
6-10	21-20 + **3**	29	
9-20	19-10	16-10 + 32(A)	
6 + **1**	18-20 + **3**	3-20 + 25(Cs)	
8	12	34(FZ)	
3-10	10-10	32(FZ)	
6	10-10	40(Cs)	
4-10	13-10	48-10(A)	
3-10	11-10	41(A)	
-12	15	37-10 + *2,7* + *13,5*	
4	21-10	30 + *10* + *26(GT)*	
6-20	15	37-20 + **1** + *25*	
-2	21-20	40 + *38*	
-4	24	28-10 + *11,7*	
-4	12-10	30-20 + *33,4*	
4-20 + **1**	25-10	43-10 + **2** + *35,5* + *17(GT)*	
4-10	19	40 + *4,4*	
-1	22	33 + *8,5*	
2	10-20	33-10 + *66,5*	
7-20	14-20 + **2** + 12(FZ)	34-10 + *60*	
7-20	10 + 9(A)	35-20 + *35,2*	
3-10	14-20	3 + 7(Cs) + *13,3* + *40*	
5-10	10-20	5 + *51,5*	
4-10	20-10	**-1** + *17* + *52(GT)*	
2	22	3-20 + *26* + *13,4(GT)*	
5-10	16-20	21 + *39,5*	
9-10	10-20	21-20 + *43,7*	
5-20	24	14 + *42,2*	
7	17-20	6-20 + *43,2*	
7	5 + 19(Cs)	25 + *55,5*	
8	4-20 + 18-10(Cs)	23 + *42,2*	
8	17-10(Cs)	17-10 + *32,5*	
5	14-(Cs)		
2-20 + 5-10(V)	17(A)		
6	17(A)		
4-10	10-20(A)		
6	19 + *27*		
7-20	25 + *35,2*		
3	25-10 + *8*		
-6	13-10 + *12,5* + *4(GT)*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9-20	10 + *33,1* + 11-10(A)	—	—
-1	13 + *1,9*		
7-10(A)	10 + *26*		
5-10(A)	10 + *20*		
8	16-20 + *31,3*		
5-20	17-10 + *11*		
4	13-10 + *1,7*		
4	13-10 + *1,7*		
7(FZ)	20 + *32,5*		
-2	17 + *14,5*		
2	16 + *8* + *20,2*		
5-10 + *5,6* + *5*	14-10 + *17* + *7(GT)*		
5 + *3,6*	14 + *8,5*		
9-20 + **1** + *4,5*	10-10 + *12,5*		
5-10 + *15*	13 + *12,5*		
6 + *8,5*	21-20 + *15*		
6-20 + *17,4*	10 + *22*		
4 + *12,5*	23-10 + *26*		
1-20 + *2*	12 + *16*		
5 + *1,8*	19-20 + *2,7*		
6-10 + *7*	10-20 + *2,7* + *2*		
7 + *4,5*	10 + *7*		
3 + **2** + *2*	22-20 + *2,2*		
6-10 + *3*	13-20 + *9*		
6-10 + **2** + *3,2*	13-10 + *10*		
9 + **1** + *12,5*	17 + *6,5* + *4,5*		
7-10 + *12*	14-10 + *4*		
7-20 + *18,6*	14 + *23,1*		
1 + *2,3* + *5(GT)*	15 + *18*		
2-20 + *5*	7-10 + *22,2* + *3(GT)*		
3-20 + *1,9* + *5*	**-2** + *7,5* + *19*		
9 + *14,2*	**-3** + *9* + *13(GT)*		
3-10 + *9*	3-20 + *32*		
7 + *5*	9 + *22,2*		
1-20 + *7*	9 + *19,3*		
4 + *3,1*	8 + *30*		
-1 + *5,7*	7-10 + 17-20(Cs) + *2*		
6 + *12,5* + *2(GT)*	8-10 + 7(FZ) + *21,5*		
chd : 15 !			

Szőlőművelők

17	*32*	*62*	*78,7*
2,5	*37,4*	*40*	*80,3(GT)*
6,5	*26,5*	*66*	*124,5(GT)*
5	*19,5*	*41*	
14,4	*22*	*40*	
12,5	*23*	*45*	
5,4	*14,3* + *18(GT)*	*39*	
5,4	*24,5*	*60,5*	
1,5	*27,8*	*40*	
4	*20,5*	*43*	
2,2	*33*	*47*	
10	*27*	*39*	
11,6	*32*	*39*	
1,4	*15* + *11,5*	*57,7*	
4	*27,5*	*38*	
5,8	*28*	*38(chd)*	
10.2	*22,5*	*38,5(chd)*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5,5	31,5	47 (GT)	—
5,5	22,5	52 (GT)	
11,6	24	42 (GT)	
16	20,5	48 (GT)	
6,5	26	42 (GT)	
6,6	31	54 (GT)	
11	21,5	61 (GT)	
3,6	26,5	51 (GT)	
7,6	20,5	55 (GT)	
4	22,5	42 (GT)	
2,8	25		
3,6	20		
8	23,5		
7,2	23		
15	23 (GT)		
13,2	35,5 (GT)		
2,3	20 (GT)		
17	23,5 (GT)		
2,8	22 (GT)		
13	28 (GT)		
16	21 (GT)		
9,8	27 (GT)		
6	27 (GT)		
13,5	20 (GT)		
17	23 (GT)		
11,5	24 (GT)		
4	20 (GT)		
16	33 (GT)		
7,5	21 (GT)		
14,2	21 (GT)		
2,5	30,8 (GT)		
9	34,5 (GT		
2	36 (GT)		
4,5			
12			
9,5			
10			
3			
12,5			
7			
15			
15			
16			
4			
14,5			
11,5			
6			
17,5			
18,6			
18			
9			
11,5			
4			
5,5 + 10 (GT)			
7			
15,5			
6			
1,5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
16	—	—	—
3,5			
3,5			
0,5			
0,6			
4,5			
15			
3,5			
1,2			
4			
4,5			
5,5			
2			
5,4			
10,2			
17			
8			
13,5			
7			
5,5			
13,5			
8,5			
1,5			
2			
8			
13			
2			
14,5			
5,5			
10,2			
14,5			
4			
10			
2			
15			
6			
1			
6			
9,5			
1,5			
18			
19			
18			
17,5			
18,5			
10 (GT)			
16 (GT)			
13,5 (GT)			
13,5 (GT)			
16 (GT)			
10 (GT)			
4 (GT)			
4 (GT)			
8 (GT)			
16 (GT)			
12 (GT)			
11 (GT)			
2 (GT)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5 (GT)	—	—	—
7,5 (GT)			
10 (GT)			
16,5 (GT)			
16,5 (GT)			
5,5 (GT)			
15 (GT)			
7 (GT)			
10 (GT)			
16,5 (GT)			
10 (GT)			
8 (GT)			
1 (GT)			
8 (GT)			
6 (GT)			
2 (GT)			
10,6 (chd)			
13,5 (chd)			
9,5 (GT)			
7 (GT)			
9,5 (GT)			
6,5 (GT)			
6 (GT)			
14 (GT)			
3 (GT)			
4 (GT)			
5 (GT)			
5 (GT)			
3 (GT)			
1 (GT)			
13,3 (GT)			
12 (GT)			
5,5 (GT)			
2,5 (GT)			
1,5 (GT)			
8 (GT)			
6 (GT)			
18 (GT)			
19 (GT)			
18 (GT)			
19 (GT)			
17,5 (GT)			
18 (GT)			

14. S A I O Z E N T P E T E R (iudex)

3	21	31-10 + **1**	54
4-10 + **3**	10-10 + **3**	38-10 + **5**	64-10 + **2**
5 + **2**	20	40 + **1**	53 + **8**
6	11	31	67-10 + **15**
6-10	25-10	28	71-10 + **3** + *187*
-2	20	30 + **1**	93 + *140*
7	25	36-10	66 + **2** + *50*
5	21-10	36-10 + **2**	25 + *109*
-8	20	30-20 + *15*	10-20 + *90*
-1	25 + **2**	41 + *67,5*	31 + *128*
-1	17	46-10 + **3** + *67*	36-10 + *107*
7	10	40 + *20*	**33** + **13** + *88*
5 + **1**	15	3-10 + **8** + *56*	48 + *77*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9	18-10	**-7** + *50*	—
3	20	5 + *13* + *23*	
5-10	12-10	**3** + *63*	
-4	21 + **5**	14 + *64*	
5-20	17-20 + **5**	12 + *39*	
8	13	17 + *55,5*	
3	10	11-20 + *50*	
0-10 + **6**	20-10	**-2** + *56,6*	
-4	15-10	6 + *39,5*	
-1	22-10	**-1** + *68*	
-2	12	10 + **1** + *40*	
-1	20	16-10 + *44*	
5-20 + **12**	20 + *36*		
7-10	24-20 + *11*		
5	20 + *30*		
3	20-10 + *31*		
3	20-10 + *31*		
2-10	20-10 + **2** + *36*		
5	10 + *1,9 tinna*[1]		
3-10	10 + *24*		
4-10	25 + *6*		
7-10	10 + **2** + *22*		
5-10	18-10 + *29*		
5	9-10 + **3** + *30*		
3	5-10 + *34*		
2 + **9**	**-2** + *32*		
-1	6-20 + **1** + *27*		
-4			
5			
3-20 + *5*			
-3 + *3*			
3-10 + **1** + *9*			
5-10 + **4** + *10*			
1 + *5*			
4-10 + *12,5*			
-1 + *7,5*			
5 + **8** + *17,5*			
9 + *12,5*			
7 + *4,5*			
3-10 + *4*			
-1 + *13*			
5-10 + *9,6*			
7-20 + *18,5*			
-3 + *17*			
chd : **3** !			
	Szőlőművelők		
7	*32*	*49*	*100*
7	*34,6*	*42*	*120*
16	*37,5*	*56*	*139*
10,6	*32*	**63**	*125*
11,5	*22*	*54*	*100*
6	*32*	*50*	*100*
17	*31*	*50*	*101*
15,3	*28,5*	*63*	
9	*24*	*41*	

[1] In promontorio de Saap, in districtu Kis-Borsod!

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8	*22*	*40*	—
2,5	*31*	*61*	
17	*24*	*46*	
7	*23*	*40*	
1	*21,6*		
6	*35,6*		
2	*21*		
9	*24*		
12,5	*32*		
2	*20*		
7	*24,5*		
14,5	*24*		
3	*24*		
4,5	*25*(chd)		
11			
11			
12,5			
15			
4,5			
12,6			
19,5			
6			
	Extraneus szőlőművelők		
13	*30*	*42,5*	*80*
15	*24*	*62*	*80*
17	*24*	*40*	
7,5	*30*	*46*	
10	*22*	*40*	
15	*25*	*51*	
16	*20*	*60*	
10	*20*	*51*	
12	*20*	*60*	
5,5	*20*	*49*	
3,5	*24*		
15	*28*		
10	*20*		
12	*20,3*		
15	*35*		
11			
15. ZOLGA (iudex)			
-3	23-20	38-10 + **2**	49 + **6**
5-10 + **2**	10 + **11**		116 + **6**
6 + **2**	23		
5	19		
	20		
	11		
	12-20		
16. KEREZTWR (iudex ; V, P, A = extraneus szántók Vámos, Pálfalva és Arnót határában. Ny, E = extraneus szőlők Nyék és Emőd határában)			
3-20	16-10 + **6**	29	52-10 + *6*
8-20	16	26-10 + **2**	66 + **11** + *50*
7	24-10	**36** + **4**	53-10 + *25*
8	22	29	56 + **1** + *48,5*
8	15	31	
8-20	25	**33** + **4**	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6	20-20	32-10 + *34*	—
9-20	11-10	40-20 + **5** + *20*	
3-10	15	31 + **2** + *15*	
9	14-10	36-10 + *14*	
3	18	47 + **2** + *40*	
4	14	26 + *14*	
6	17	6-10 + *40*	
-1	24		
4	23		
7-10	10-10 + **2**		
3	12		
9-20(V)	13 + 8(V)		
9 + *10*	11		
9-10 + *11*	12-20		
4 + *3*	20		
-1 + *20*	10 + **2**		
9-10 + *17,5*	12-20		
	11		
	17		
	15-20		
	17		
	22(P)		
	14-10(P)		
	10-20(A)		
	16 + *5*		
	25-20 + **6** + *22*		
	13-20 + *9* + *5*		
	12 + *3*		
	13 + *8*		
	13-20 + *4*		
	16-10 + *5*		
	20-20 + *13*		
	12-10 + *2*		
	11-10 + *6*		
	16-20 + *20*		
	12 + *18,5*		
	20-10 + *14*		
	16-10 + *9,5*		
	14 + *1,5*		
	10 + *10*		
	17 + *5*		
	10 + *9*		
	21 + **1** + *8,5*		
	15 + **2** + *15*		
	-2 + *22*		
	4-10 + **2** + *20*		
	8 + *20*		
	Szőlőművelők		
10	*23*	*50*	—
6	*20*	*60*	
7	*30*		
2	*35*		
9	*34*		
8	*30* iudex		
2			
9			
4			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
15	—	—	—
10			
14			
9			
12			
9			
2(Ny)			
15(E)			
0,6(E)			
5(E)			
6(E)			
	Extraneus szőlőművelők		
4	*25*	—	—
5	*30*		
8	*35*		
15	*25*		
4	*20*		
3	*25*		
2	*35*		
10	*36*		
7	*30*		
2	*30*		
1	*25*		
0,4			
10			
15			
12,5			
9			
5			
6			
3			
15			
10			
9			
5			
16			
15			
14			
5			
13			
4			
6			
3			

17. BESSENIEO (iudex)

4-10	20	34-10 + **13**	83 + **27**
-1	11-10 + **5**	27-10 + **2**	49-10
9	14-10	29-10 + **8**	76
-2		32-10	60 + **2**
-1		31	
5			
5		„Az Besenonek az ő tulajdon hegeikun semi nem lott es semmith nem zettek. Itt nem dezmalhattunk hanem vg mintth az Saio kerezturi Hegen az kinek voltth, vgan az kerezturi dezmahoz dezmaltunk."	
2			
2-10			
4			
3-10			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
18. B A B O N (iudex)			
-1 1-10 9 3 **-1** **-1** 9 **-5** 1-10 3-10 + **2** 1 4 3 5	14-10 + **3** 14 + **3** 17 17 25-20 + **5** 12-10 17-20 + *15* **-6** + *30* 5 + **1** + *25*	44-10 + **3** + *10* 28-10 + *30* 18-10 + **2** + *40*	—
	Szőlőművelők		
5 *10* *3* *3* *15* *14* *2* *5*	*31* *20* *20* *33* *20*	*40* *40*	—
19. E C H Y E G H (iudex)			
6 4-20 6 + **1**	22-20 + **4** 12-10 20 18-20 12 + **2** 16-10	44-10 + **12** 30 27	100-10 + **14** 50 + **4**
20. B O L D W A (iudex)			
3-10 7 6-20 2-10 + **5** + *6* 5-10 + *8,5* 4-20 + **7** + *13* 4 + *16* **-4** + *10*	20 + **10** 10 24-10 + **5** 12-10 + **10** 24 10-20 23-10 + **3** 24 22-10 22 15 + **3** + *4* 25-10 + **3** + *18* 20 + *2,5* 11 + *12* 16 + *2,2*	27 32-20 + **9** 34-10 47-10 43-10 + **6** 27 29-10 35-10 29-20 42-20 43-20 + **6** 32-20 + **3** 27 45 27-20 44 + **3** 39-10 + **3** 45-20 43 + **5** 46-20 + *5* 30 + *20* 26-20 + *12*	60 + **5** 53 + **4** 62 57 + **1** 56-20 61 + **1** 72 + **1** 59 + **3** + *20* 49-10 + **7** + *4* 51 + *14* 50-20 + **12** + *60* 49 + **2** + *15*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	30 + *10* 33 + *24* 30-10 + *6* 22 + *40*	—
		Szőlőművelők	
9 *4,5* *10* *7,5* *9* *10* *4,5* *4,6* *9* *12* *6* *10,6* *12* *6,6* *4* *8*	*24* *20* *33* *25* *30* *20* *25*-iudex- *20*	*43* *42* *39*	—
21. WA M O S (iudex)			
9 + **10** 5 8-10 8 + **1** 4 6-20 -**4** 7 7 4-10 6 4 7 4 8 8 + **2** + *1,3* 9 + *5* 4-10 + *4* 7 + **1** + *5* 8-10 + **7** + *5* 9-10 + *6* chd : 1 !	16 + **4** 19-10 24 + **1** 11-10 24 10-10 + **1** 11 15-10 + **6** 18 10-20 10 22-20 16 + *10* 13-20 + **4** + *2* 24-20 + *0,6* 16 + *1,3* 12 + *13,5* 4-10 + **2** + *20*	32 34-20 32 32 + **2** 42-20 + **3** 43 47 + *20* 32-10 + *5* 27 + *4* 39-10 + *2,5* 27 + *9* 26 + *1,3*	123 62-10 70 + **3** 61 + *7* 82-20 + **10** + *20* 60 + *0,6* 61-20 + **3** + *16,6* 67-10 + **5** + *20* 250 + **3** + *20* 93-10 + *24* 51-10 + **7** + *4* 80-10 + **2** + *10* 129 + *10* 53 + **9** + *14* 62 + **2** + *5,5* 93-10 + **2** + *16*
		Szőlőművelők	
5 *5* *2,6* *3,5* *4,5* 10 *2,5* *3* *1,3* *4* *19* *13,5*	*25* *20* *30,6* *20*	*70*	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10	—	—	—
5,6			
12,5			
5			
4,6			
5,6			
2,2			
10			
4,5			
2			
	Extraneusok		
3 (de Újfalus)	12-20(?)	—	—
chd : 1 !			

de Miskolc — lásd ott! — 1 gazdaság 5,3 gl terméssel.
de Keresztúr — lásd ott! — 2 gazdaság 17,3 gl terméssel.

22. P A L F F A L W A (iudex)

-8	21-20 + **1**	31-10 + **6**	115-10 + **4**
5-10	18-20 + **7**	45-20	63-10 + **13**
2	24	30-20	51-10
4-20		48	133-10 + **21**
chd : 2 !		42-10 + **3**	
	Extraneusok		
8(?)	12-20(?)	29-10(?)	—
8-10(?)	20(?)		
5-10 (de Király)	20(?)		

de Keresztúr — lásd ott! — 2 gazdaság 36,3 gl terméssel.

23. A R N O T H (iudex)

7	23	44 + **6**	75 + **6**
9 + **12**	20	26-10	76 + **10**
7	10	33 + **13**	54
6-10	16-10 + **7**	43-10 + **3**	52 + **4**
7	23 + **3**	40	68 + **8**
7-10	25		
4-10			
9-10 + **12**			
3			
9			
5			
6-10			
7-20 + **2**			
9 + **6**			
	Extraneusok[5]		
4-10(?)	22 (de Sziget)	27 (de Sziget)	64 (de Újfalus)
8 (de Újfalus)	13-10 (de Újfalus)	45 (de Sziget)	204 + **13**
	24 (de Újfalus)	37 (de Újfalus)	(de Újfalus)[6]
	11 (de Szikszó)	40 (de Szikszó)	60 (de Újfalus)
	17 (de Szikszó)	27 (de Sziget)	72-20 (de Szikszó)
	25 (de Sziget)		77 (de Újfalus)
	10-10 (de Újfalus)		118 (de Újfalus)
	17-10 (de Sziget)		

de Miskolc — lásd ott! — 13 gazdaság 258,6 gl terméssel.
de Keresztur — lásd ott! — 1 gazdaság 10,7 gl terméssel.

[5] Szikszó és mellette Sziget Abauj m-ben, Arnóttól kb. 12 km-re.

[6] A második kalangya-szám mellett (13 gl) ,,pro servo'' megjelölés.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
24. DIOSGYEOR (index)			
5	13	31	62 + **4**
5	16	45-20 + *13*	60-10
4	20	35-10 + **2** + *24*	55 + **7**
2-10 + **4**	22-10 + *36,5*	14 + **5** + *47,6*	
8-10 + **3**	22 + *17,4*		
4	10-10 + *38,3*		
6	16 + *1,2*		
4-10	14 + *21*		
6 + **7**	10-10 + **3** + *19,5*		
8 + **1**	22 + *23,2*		
-2	**-1** + *27,5*		
4 + **4** + *17,5*	6-10 + **3** + *32*		
6 + **4** + *18,5*	3-10 + **2** + *32*		
5 + *14*	2-10 + *20,5*		
5-11 + *7,5*	5-20 + *31,6*		
5-10 + *21,5*	**-3** + *30*		
-2 + *14,5*	7 + *25,8*		
5-20 + *16,6*			
chd : **4** !			
		Szőlőművelők	
14,5	*21,5*	*44,5*	—
16,5	*33,3*	*57*	
9,5	*32*	*51*	
4	*25*	*65*	
12,5	*27*	*40*	
6,2	*22*	*60*	
2,1	*20*	*70*	
13	*31,6*	*50*	
19,1	*28,5*		
8,9	*24*		
7,2	*32*		
17,9	*26,5*		
2,1	*23,1*		
10	*26,6*		
14	*28,5*		
14,7	*28*		
7,1	*35*		
4,5	*29,5*		
15	*28,5*		
19,5	*35*		
18	*30,5*		
8	*22*		
10,2	*25*		
14	*26,5*		
16	*25*		
3,5	*28*		
14	*20*		
17,6	*27,5*		
6,5	*22*		
2	*20*		
9			
5			
10,5			
14,2			
5			
16			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9	—	—	—
6			
8,5			
15,2			
9,8			
15			
8			
9			
5,5			
4			
	Extraneusok		
6 (?)	17-10(?)	—	—
	12(?)		
	10(?)		
25. N Y E K (iudex)			
4	19-20	42-20	104 + **12**
4-10 + *14,4*	20	32 + **8**	80-20 + **9**
9 + *14,4*	12-10	38-20 + **3**	80-10
6-10 + *10*	24 + **2**	27	49
4 + *8,2*	18	30 + **3** + *20*	80 + **4** + *23,5*
19 iudex	15-10	36 + *8,1*	85-10 + *13*
chd: *1 !*	11-10	33-10 + *6,3*	63-10 + *6*
	12-10	39 + **5** + *11*	90 + *15,4*
	14-20 + **2**	37-10 + *11,3*	89-10 + *24*
	24	27 + *1,4*	
	10-10		
	12		
	11		
	17-20		
	22-10 + *1,8*		
	22 + *5,3*		
	20 + *1*		
	11-10 + *12*		
	13-10 + *6,3*		
	11-20 + *10*		
	10-20 + *5*		
	11-10 + *6,3*		
	12 + *2*		
	25-10 + *18,1*		
	23-10 + *14,4*		
	20 + *5*		
	23-20 + **4** + *30*		
	20 + *3,5*		
	18 + **1** + *17,2*		
	11-20 + *10,6*		
	25-10 + *5*		
	Szőlőművelők		
10	*22*	—	—
8,2			
10			
6			
8,2			
3,2			
3,2			
7,2			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
15	—	—	—
5,3			
1,7			
5			
5			
10,7			
11			
4			

Extraneus szőlőművelők

de Mohy (Mohi dt) — 22 gazdaság 133,3 cb csv terméssel.
de Onod (Mohi dt) — 12 gazdaság 71,7 cb csv terméssel.
de Ladhaz (Mohi dt) — 11 gazdaság 144,7 cb csv terméssel.
de Csécs (Mohi dt) — 3 gazdaság 55 cb csv terméssel.
de Szeged (Mohi dt) — 5 gazdaság 37,2 cb csv terméssel.
de Szederkény (Mohi dt) — 3 gazdaság 16 cb csv terméssel.
de Trőllus (Mohi dt) — 1 gazdaság 9 cb csv terméssel.
de Dada (Mohi dt) — 1 gazdaság 8 cb csv terméssel.
de Máji — lásd ott! — 1 gazdaság 3,1 cb csv terméssel.
de Petri — lásd ott! — 1 gazdaság 2 cb csv terméssel.
de Emőd (Mohi dt) — 1 gazdaság 5 cb csv terméssel.
de Bezzegh (Mohi dt) — 1 gazdaság 4 cb csv terméssel.
de Korhi — lásd ott! — 1 gazdaság 3 cb csv terméssel.
de Görömböly — lásd ott! — 1 gazdaság 12 cb csv terméssel.
de Keresztúr — lásd ott! — 1 gazdaság 2 cb csv terméssel.
de Bába (Mohi dt) — 1 gazdaság 2 cb csv terméssel.
de Szalonta (Mohi dt) — 1 gazdaság 15,3 cb csv terméssel.
de Déta — lásd ott! — 2 gazdaság 16,2 cb csv terméssel.
de Csaba — lásd ott! — 1 gazdaság 15 cb csv terméssel.
de Cseg (Mohi dt) — 1 gazdaság 15 cb csv terméssel.
de Igricz (Mohi dt) — 3 gazdaság 23,2 cb csv terméssel.

26. V A K A R A C H (dzsjk-ei hiányoznak, lakosait, mint szőlőművelő extraneusokat említik Máji (M) határában)

5 (M)	—	—	—
5,6 (M)			
5,3 (M)			
3,2 (M)			
0,9 (M)			
2 (M)			
5 (M)			
1,3 (M)			

Nomina eorum qui decimas de frugibus in terris Colonicalibus procreatis, Decimatores satis superque superinde instantes, nem reddiderunt:

In Myskolcz

Nobilis Joannes Weoreos
N. Stephanus Bornemyssa alias Kowach

In Saio Zentpeter

N. Joannes Jazy
N. Joannes Kalmar
N. Balthasar Modos
N. Blasius Modos
N. Nicolaus Modos
N. Emericus Modos
N. Albertus Modos

Item qui in Wamos Possessione sementem habuerunt et non reddiderunt :

N. Gregorius Lenkey
N. Antonius Lenkey
N. Andreas Lenkey
Item in Diosgyeor
Demetrius Zabo, castellanus arcis Diosgyeor
Stephanus Suba drabant
Andreas Wagho drabant
Valentinus Thott drabant
Stephanus Kapus drabant
Andreas Oswald drabant
Joannes Chyako

Erősen eltér a járás falvainak száma 1576-ban, illetve 1594-ben, míg korábban 33 falut, addig most csak 26-ot írtak össze a decimatorok. Varbóvölgye falvait ugyanis most nem a miskolci, hanem a kazai járáshoz sorolva adóztatták meg. Innen a districtus helységeinek csökkenése.Figyelembe véve ezt az eltolódást, a termelőerők fejlődését csak úgy tudjuk reálisan lemérni, ha a két időpontban egyaránt szereplő falvak adatait vetjük össze. 24 helység adatainak egybevetése — az 1576-i 33 és az 1594-i 26 faluból — a következő eredményt adja :

1576	1594[7]	
1 018 szántógazdaság	1 004 szántógazdaság	— 2%
16 600 gl gabona	22 000 gl gabona	+33%
1 483 szőlőgazdaság	983 szőlőgazdaság	—34%
27 400 cb agr bor	11 000 cb agr bor[8]	—60%

Meglehetősen ellentmondó tendenciájú a termelőerők alakulásának kérdése ; mert igaz ugyan egyrészt, hogy az össznépesség száma esik és ha ez a 16%-os csökkenés nem is katasztrófális méretű, mégiscsak a hanyatlást jelzi, másrészt azonban komoly visszaesés úgyszólván kizárólag a szőlőművelés területén jelentkezik. A búzatermelő gazdaságok száma lényegileg változatlan marad, sőt össztermésük kereken 33%-kal emelkedik, azaz a fent említett hanyatlás egyedüli forrása a bortermelés visszaesése. 1594-ben 34%-kal kevesebb szőlőgazdaságot és 74%-kal kevesebb bort találunk, mint két évtizeddel korábban. Ezek a számok a szőlőművelés vitathatatlan hanyatlását mutatják, hiszen nemcsak a szüreti eredmény csökken, amit egy rossztermésű év is indokolhatna, hanem a bortermelő gazdaságok jó része is eltűnik. Bár a hanyatlás elsősorban a szőlőművelést érinti, hatása érvényesül a termelő parasztság egészének helyzetében is.

A művelés alá vont földterület megoszlása a következő : szőlőkultúra 209 hold, gabonakultúra 3071 hold, továbbá 374 hold extraneus szántó és 68 hold extraneus szőlő, azaz összesen 277 hold szőlő és 3445 hold szántó. Egymás közti arányuk 1 : 12-höz, ami sokkal rosszabb arány, mint a 70-es években. Időközben a járás gabonatermése egyharmadával emelkedett, míg bortermése közel 40%-kal csökkent, ezt tükrözik a fenti számok. A bortermelés irányába való specializálódás, mely 1576-ban vitathatatlanul érvényesült, most erősen visszaesett.

[7] Össznépesség (a földnélküliekkel együtt!) : 1576-ban 2005 család, 1594-ben 1690 család!
[8] Az ismeretlen extraneusok termésével együtt az össz-bortermés : 10 933 cb agr bor.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	220	212	117	61	610	38,4%
II. szántó- + szőlőműv.	—	101	160	84	49	394	24,7%
III. szőlőművelők	—	385	138	56	10	589	36,9%
össz. 1690	97	706	510	257	120	—	—
%-ban	5,7%	41,8%	30,2%	15,2%	7,1%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb csv	gl	cb	gl	cb	gl	cb
1637,0	4115,0	6071,0	5998,0	6484,0	5183,0	7826,0	3210,0
7,4%	22,2%	27,6%	32,4%	29,4%	28,0%	35,6%	17,4%

A földnélküliek aránya nem túl nagy, de több, mint 1576-ban. Sok a zsellér, 41,8%-os arányuk szokatlanul magas. Együttes arányuk (47,5%) sokkal nagyobb a két évtizeddel azelőttinél (37,6%!), ami világos utalás a jobbágyság gyorsütemű elszegényedésére. Jellemző, hogy a sok zsellérre a szántók mindössze 7,4%-a, de a szőlők 22,2%-a esik, azaz az elszegényedett parasztok zöme bortermelő. A pauperek súlya nem nagyon változott (1576-ban 31,7%, 1594-ben 30,2%) s részesedésük az összterméshől arányosnak tekinthető; 27,6% a gabonából és 32,4% a borból. Jóval kevesebb féltelkes parasztot találunk viszont, mint korábban (22,7%, illetve 15,2%). Kezükön van a szántók 29,4%-a és a szőlők 28%-a! Bár szám szerint sokkal kevesebb a gazdagparaszt, csoportjuk aránya nem nagyon változott, 8%-ról 7,1%-ra csökkent. Továbbra is birtokukban tartják a paraszti föld jelentős részét. Kis csoportjukra esik a szántókultúra 35,6%-a és a szőlőkultúra 17,4%-a; ami azt jelenti, hogy a jómódú jobbágyság, bár egy részük lemorzsolódik, megőrzi gazdasági vezetőszerepét. Igaz viszont, hogy 1576-ban a gazdagparaszti felhalmozás súlya a bortermelésre, míg most a szántógazdálkodásra esik! Feltűnően gazdag jobbágy alig akad, mindössze 8 kiemelkedően vagyonos gazdát találunk.[9] Csakhogy e maroknyi gazdagparaszt, a népesség 0,5%-a, kezében összpontosul a szántókultúra 4,7%-a (146 hold) és a szőlőkultúra 2,8%-a (7 hold). Mindenesetre megcsappant a kiemelkedően vagyonos gazdák száma s 8 főnyi csoportjuk csak emléke már annak a néhány évtizeddel azelőtt még erős paraszti rétegnek, melynek anyagi helyzete a század derekán híven tükrözte a gazdagparaszti vagyonkoncentráció fejlődését és eredményeit.

A mezővárosok valamint a járás többi falvának gazdasági-társadalmi szerkezetében mutatkozó különbségek eléggé szembetűnőek.

[9] Közülük 3 szántóművelő, 4 szántó és szőlőművelő és 1 szőlőművelő gazdagparaszt.

4 mezőváros, Sajó-Szent-Péter, Sajó-Keresztúr, Diósgyőr és Miskolc differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	111	102	35	12	260	28,4%
II. szántó- + szőlőműv.	—	54	93	50	18	215	23,4%
III. szőlőművelők	—	273	109	50	10	442	48,2%
össz. 961	44	438	304	135	40	—	—
%-ban	4,6%	45,6%	31,6%	14,0%	4,2%	—	—

22 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	109	110	82	49	350	51,8%
II. szántó- + szőlőműv.	—	47	67	34	31	179	26,5%
III. szőlőművelők	—	112	29	6	—	147	21,7%
össz. 729	53	268	206	122	80	—	—
%-ban	7,3%	36,8%	28,3%	16,7%	10,9%	—	—

Egészben véve az oppidumokban a parasztság jóval nagyobb része pauperizálódott, mint falun. Különösen a zsellérek aránya magas a mezővárosokban. Észrevehetően alacsonyabb viszont a féltelkes és gazdagparaszti rétegek súlya. Együttes arányuk a falvakban közel 28%, míg az oppidumokban alig haladja meg a 18%-ot! Ezek a tények elég határozottan ellentmondanak a gazdagparasztság mezővárosi tömörülésének. Más körülmények elemzése azonban rávilágít, hogy a kérdés nem ítélhető meg ilyen egyszerűen. Egyrészt ugyanis a szántókultúra növekedése és a szőlőművelés hanyatlása a búzatermelő gazdagparasztok szaporodásával és a bortermelő gazdagparasztok számának csökkenésével járt, ami a zömmel szőlőművelő mezővárosok tehetős jobbágyainak megritkulásához vezetett. Így a szőlőművelés visszaesése éppen az oppidumokban apasztotta le elsősorban a gazdagparasztok számát, ugyanakkor amikor falun a gabonatermesztő, jómódú jobbágyok súlya s jelentősége megnőtt. Másrészt viszont, ha csökkent is általánosságban a gazdagparasztság súlya az oppidumokban — a bortermelő gazdagparasztok speciális esetében túlsúlyuk változatlan maradt a faluval szemben. A járásban a lakosság kevesebb, mint 22%-a foglalkozik szőlőműveléssel, míg a 4 oppidumban a népesség több, mint 48%-a kizárólag bortermelésre specializálta magát és csupán az ő soraik között találkozunk szőlőművelő gazdagparasztokkal.

Összegezve, a 4 oppidumban él a népesség 56%-a, övék a gabonatermés 36%-a és a bortermés 79%-a! Határukban a szőlők s szántók egymás közti aránya a bortermelés fokozott jelentőségére utal: az egész járásra érvényes

1 : 12-hez mutatószám itt 1 : 5,5-hezre módosul. Bár a mezővárosok népesség és vagyonkoncentráló szerepe nem mindenben domborodik ki oly élesen, mint az 50-es vagy 70-es években, így is az a helyzet, hogy a districtus lakosságának több, mint fele, a gabonakultúra több, mint egyharmada és a szőlőkultúra csaknem négyötöde összpontosul az oppidumokba.

A földnélküli vagy már csak minimális telekrésszel rendelkező jobbágyrétegek aránya következőképpen alakul :

földnélküli	45
földnélküli méhész	52
szántóművelő, fél hold alatt	120[10]
szőlőművelő, 100 nszl alatt	244[11]
	461 jobbágy

A gazdaságukon kívüli keresetforrásra (napszámra) utalt parasztok aránya jóval meghaladja az összlakosság egynegyedét (27,2%!), erősen túlemelkedve az 1576-ban lemérhető arányon.

A districtusban 333 jobbágy foglalkozik méztermeléssel s összesen 1353 kas után adóznak, azaz kb. a lakosság 20%-a méhészkedik. Elvi átlagban csaknem minden jobbágygazdaságra (1,2-re) esik egy kas méh. A kas-állomány a következőképpen oszlik meg a méhészek között :

52 földnélküli	méhész	140 kas	— 10,3%
57 zsellér	„	210 „	— 15,5%
87 pauper	„	328 „	— 24,3%
71 féltelkes	„	276 „	— 20,4%
66 gazdagparaszt	„	399 „	— 29,5%
		1353 kas	

A méztermelés kereken 50%-a a féltelkes és jómódú jobbágyok kezében van. Átlagosan 1 méhészetre 4,1 kas azaz, kb. évi 20—22 kg méz esik. Az árumézet termelő ún. nagy méhészetek — 9 vagy annál több kassal — megoszlása így alakul :

1 földnélküli	méhész	12	kas
5 zsellér	„	55	„
6 pauper	„	82	„
5 féltelkes	„	56	„
15 gazdagparaszt	„	208	„
		413	kas

E 32 méhészet hozzávetőlegesen évi 20—21 mázsányi hozamának kb. a fele : 10—11 mázsa méz juthatott piaci forgalomba. Jellemző módon az áruméz termelés zöme másféltucat jómódú méhész kezébe összpontosul, azaz a piaci kapcsolat és haszon oroszlánrésze mindössze néhány gazdáé, akik a méhészek népes táborának alig 5%-át jelentik.

Az extraneus birtoklás viszonyainak elemzésénél az extraneus földek három csoportját kell megkülönböztetnünk : *a)* az a kedvező eset, amidőn az extraneus gazdát mind falujában, mind az extraneus jegyzéken azonosítani

[10] 120 jobbágy összesen 479 kalangya terméssel.
[11] 244 jobbágy összesen 1171 cb csv terméssel.

lehet. Ilyenkor az extraneus parcellát az otthoni földhöz csatoltan vesszük számba, *b)* amikor az extraneus gazda eredeti lakóhelyét megjelöli ugyan a dézsmajegyzék, viszont az illetőnek ott már nyoma veszett, *c)* amidőn semmiféle utalás nem történik az extraneus gazda eredeti lakóhelyére, falujára.

Az *a)* csoporthoz tartozó extraneus gazdaságok (ebben az esetben az extraneus jobbágy eredeti faluja ismert s extraneus földjét is ott soroljuk fel! a következőképpen oszlanak meg: zsellér 15, pauper 32, féltelkes 18, gazdagparaszt 7! Összesen 72 jobbágynál ismerjük mind az otthoni, mind az extraneus földet. Megoszlásuk, mint a fenti statisztika mutatja, eléggé egyenletes, bár a pauperek csoportja némileg kiemelkedik. Rajtuk kívül 124 bortermelő és 21 gabonatermelő parasztnál *(b)* csoport) ismerjük ugyan eredeti lakóhelyüket, de az ottani adójegyzékben már nem akadunk nyomukra. Zömmel olyan elszegényedett jobbágyokról van szó, akiknek saját falujukban kicsúszott már a föld a talpuk alól s nincs egyebük, csak az idegen határban szerzett szőlő vagy szántó-parcella. Az *a)* és *b)* csoport összesen 217 extraneus gazdaságot ölel fel, ami azt jelenti, hogy a népesség legkevesebb 12,8%-a idegen helység határában is szerzett magának szántót vagy szőlőt. Ezenkívül még nem kevesebb, mint 77 búza- és bortermelő extraneus gazda *(c)* csoport) eredeti lakóhelye ismeretlen, akiknél nem tudjuk a falubeli és extraneus földek együttes súlyát meghatározni. Kérdéses, hogy a szóban forgó 164 extraneus gazdaságból hánynak tulajdonosa szerepel ugyanakkor valamelyik falu adójegyzékében is?! Voltaképpen az ismeretlen extraneus gazdaságok mögött ott kell látnunk a jobbágy falujának határában elterülő másik gazdaságot is, melyet azonban nem ismerünk. Ezt figyelembe kell vennünk, amidőn az ismeretlen extraneus földek megoszlását mérlegeljük: 67 gazdaság zsellér, 66 pauper, 23 féltelkes és 8 gazdagparaszti birtoknak megfelelő nagyságú. Az otthoni földet is számítva az extraneus gazdák zöme feltehetőleg a jobbmódú parasztok közé kerül. Az extraneus gazdák között találkozunk négy kereszténypénzt fizető, azaz földnélküli jobbággyal. Mint a fenti elemzésből kiderül, az extraneusok jelentékeny része ekkor már pauperizált paraszt. A termésnélkülivé vagy földnélkülivé vált extraneus típusa e folyamat utolsó állomását jelzi, az idegen határban nyomor-parcellára szorult zsellér végleges megfosztódását földjétől.

Figyelembe véve a határ ismeretlen extraneusok birtokában levő részét is *(c)* csoport), a gabonakultúra 10%-a és a szőlőkultúra 24,5%-a van extraneus gazdák kezén.[12] Ugyanakkor, tekintettel arra, hogy az extraneus parcellák nagy többsége inkább kicsiny, az idegen határban földet szerzett parasztok az össznépességhez mért aránya ennél sokkal magasabb. A districtus összlakosságának kb. egynegyede más falu határában is rendelkezik szántóval vagy szőlővel. Jóllehet az extraneus parcellák zöme szőlő, nem lehet lebecsülni, mint jelen esetben sem, az extraneus szántók szerepét. Ha a járás szántóterületének 10%-a extraneus birtok, úgy ez olyan tény, melyet nem lehet véletlen vagy elszigetelt jelenségnek felfogni. Az extraneus birtoklás a jobbágygazdálkodás folyamatos jelensége, mely mind a szőlő, mind a szántóművelésben érvényesül és tömeghatása a mezőgazdasági termelés egészéhez mérten sem lebecsülhető.

Utalnunk kell végül az extraneus gazdálkodás elemzésénél a távolság problémájára. A miskolciak pl. öt, a sajókeresztúriak három, az arnótiak

[12] Az extraneus gazdaságokra 74 h. szántó és 43 h. szőlő, míg az ismeretlen extraneus gazdaságokra 273 h. szántó és 25 h. szőlő esik. Így 3445 h. szántóból 347 h. és 277 h. szőlőből 68 h. van extraneus kezén!

ugyancsak három különböző helység határában is művelnek extraneus földet. Másrészt viszont Görömböly-Tapolca szőlődombján öt más falu extraneusaival is találkozunk. Az extraneus gazdálkodás szövevényes rendszerének vizsgálatánál kb. 30 esetben kellett meghatározni falvak egymás közti távolságát. Legtöbbször 6—8 km-es távolság választja el a paraszt eredeti birtokát az extraneus parcellától, bár ismerünk eseteket, ahol ez csupán 2 km, míg másutt eléri a 20, sőt 25 km-t is. Nézzünk egyetlen jellemző példát: az egyik miskolci gazdagparasztnak szántója van Miskolcon és Csabán, szőlője ugyancsak Miskolcon, továbbá 2 külön parcellája Görömböly és Tapolca promontoriumán. Miként hidalták át a földek megművelésénél a távolság akadályát, különösen ha az a parcellák többszörös „szétszórtságává" fokozódott? Ad hoc módszerekkel, rokonok, barátok segítségével, bérleti úton vagy bérmunka igénybevételével? Gyakran megtörténik, a szóban forgó dézsmajegyzékben is van rá példa, hogy a gazdagparaszt servusát ülteti be extraneus gazdaságába. Bonyolítja az extraneus birtoklás problémáját, hogy túlnyomórészt szőlők, tehát hangsúlyozottan munkaigényes földek megműveléséről van szó.

Daróc és Kövesd (Darocz et Kőwesd) **districtus** (Borosod m.)

1594. gabona (Kővesd, Keresztes, Szeomeore) + bor (Darocz dt.) dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 984.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. KŐUESD (iudex 3)			
9	18	47-10	124
6	13	27	88
6	24	28	50
4-10	12	25	151 + **6**
6-10	16 + *5,3*	30-20	75-20
9	17 + *6,3*	31 + *11,5*	95
5	20-10 + *5,7*	5 + **2** + *25,3*	100
4	17 + *8,9*	19 + *25*	110-20
7	16-10 + *6,7*		101-10 + *29,8*
8	21 + *1,7*		110 + *13,9*
4	7 + *19,2*		104-10 + *2,9*
7-10	8 + *19,5*		140 + *17,7*
6 + *4,8*			82 + *12,5*
9 + *9,4*			63-10 + **2** + *17,5*
5 + *9,7*			117 + *19,5*
3 + *7,3*			92 + *9*
8 + *3,7*			62 + *17,7*
7-10 + *4*			114-10 + *24*
5-10 + *7,5*			61-10 + *22,2*
4 + **2** + *5,7*			111 + 2 + *11,5*
5 + *5,3*			134 + 15 + *33,3*
	Szőlőművelők		
8,2	*11,2*	*20,7*	—
8,9	*19,2*	*21,5*	
6,3	*18*	*22,2*	
8	*11,5*		
7,5	*12,9*		
5,7			
2,5			
2,2			
6,7			
3			
1			
1,3			
7,7			
9,3			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Extraneusok		
4	24-10	40-10	54-10
3	13	44	50
5-20	15	33	60
6	24-10	33-10	51-10
4-10	24	45	53
9-10	20	34-10	102
4-10	13-10	29	81
3-10	15-10	37	61-10
6	19-10	28	63
3	15	27	104
9-10	11	27	81-10
4	16-20		85
chd : 3 !	15		61-10
	22-10		
	21		
	20		
	15		
	11		
	12		
	11		
	16		
	14-10		
	20		
	12		
	Extraneus szőlőművelők		
8	*14*	—	—
2. KEREZTES (iudex 2)			
7	20-10	34-10	145-10 + **3**
8	22-10	43	53-10
4	11	44-10	52
5-10	12	44-10	67
5	17-10 + **3**	45 + **11**	100-20 + **6**
5	12	42 + **8**	81 + **2**
4	14	44-10	56-10
4	14	32	65
chd : 9 !	17-10	34-10 + **2**	130
	18-10	30	52-10
	11-10	26-20	70 + **10**
	17-10	30	50
	20		82
	22		56
	11		50-10
	17-10		72
	20		60
			130 + **3**
			60-10
			112-10
3. SZEOMEORE (iudex 2)			
10 cum	7-10 + 10 cum	38-10 + 15 cum	70 cum
10 cum	16-20 + 10 cum	40 cum	16-10 + 50 cum
10 cum	20 cum	40 cum	
5 + 5 cum	17-10 + 10 cum	13-10 + 35 cum	
6	15 cum	0-10 + 45 cum	
5	16-10	35 cum	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	30 cum	15-20 + 30 cum	—
	20 cum	50 cum	
	15 cum	45 cum	
	15 cum		
	17-20		
	20 cum		
	15 cum		
	20 cum		
	7-10 + 15 cum		
4. CHEREEP (iudex)			
7	*15*	*22*	*45,5*
5	*13*	*24*	*42*
7	*11,5*	*23*	*45*
10,2	*13,3*	*30*	*45*
6,5	*19,3*	*25*	*45*
8,9	*17,3*	*26*	*41*
6,3	*14,2*	*26*	*57,5*
4,5	*15*	*24*	*40*
6,5	*16,2*	*33,9*	*40*
10,8	*17*	*22,5*	*45*
6,5	*18,5*	*24,9*	
9,5	*12,7*	*27*	
9,7	*14,5*	*35,5*	
2,3	*16*	*39,5*	
10,3	*12*	*21*	
6,3	*19,5*	*33*	
7	*19,5*	*27,5*	
8,9	*20*	*30,5*	
4,5	*11*	*21,2*	
6		*24,3*	
		22,9	
		30	
	Extraneusok		
7,5	*17,5*	—	—
6	*12*		
7			
4,7			
6,2			
5. TARD (iudex)			
2,7	*12,5*	*23,7*	—
7	*11,7*	*23,7*	
0,9	*12*		
1,3			
0,5			
9,3			
2,7			
3			
5,5			
10,3			
2,2			
9			
9,5			
9			
7,2			
2,2			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2,2	—	—	—
0,9			
4,5			
1,9			
2,5			
4,5			
6,7			
9,3			
2			
7,5			
4			
0,9			
7,7			
4			
3,2			
0,9			
	Extraneusok		
3,7	*13,2*	—	—
6. A B R A A M (iudex)			
6,7	*13,5*	—	—
9,2	*11*		
0,5			
0,7			
2			
8			
7,3			
3,5			
0,5			
5,3			
4			
7. D A R O C Z (iudex)			
8,5	*18,5*	*24*	*47*
1,5	*20*	*26,9*	
1,7	*14*	*25,5*	
3,5	*13,3*	*21,2*	
0,9		*35,5*	
4			
10,5			
2,2			
5,5			
2			
9			
8,3			
10,2			
1,3			
2,2			
8			
	Extraneusok		
7	—	—	—
8			
6,2			
2			
8,5			
7,9			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8. S A A L Y (iudex)			
2,2	*17,5*	*39*	—
2,9	*13,3*	*30*	
8	*19,5*	*29*	
6,7	*11*		
9,7	*12*		
10,5			
3,2			
7,7			
3,7			
3			
10,3			
10,3			
9. G E Z T H (iudex)			
1,3	*12,5*	*34,7*	—
8	*14,5*	*29,7*	
7	*14,7*	*28,5*	
8,5	*11,2*	*22*	
9,7	*11,7*	*30,7*	
4,5	*12,5*	*22*	
10	*11,2*		
9			
9,9			
7			
5,3			
2,7			
5			
5,7			
0,7			
10,3			
1,7			
	Extraneusok		
3,5	—	—	—
4			
10. K I S - G Y E O R (a helyi 16 itcés köböl átszámítva a 30 itcés egri köbölre!)			
9,2	*14*	*34,1*	—
8,4	*14,1*	*24,8*	
7,6	*12,9*	*25,4*	
6,9	*16,6*	*35,3*	
4,2	*19,7*	*36,2*	
2	*19,1*	*33,5*	
4,7	*15*	*35,3*	
9,7	*11,9*	*33,5*	
7,1	*15,7*	*24*	
6,5	*17,3*	*23,1*	
10,2	*15,2*		
6	*11,9*		
6,5	*13*		
6,6			
7,3			
3,3			
3,6			
2,2			
6,9			
1,8			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8,6	—	—	—
6,9			
	Extraneusok		
4,9	*10,5*	*27,6*	*73,4*
1,5	*15*		
4,3	*15*		
4,9	*14*		
9,3	*16,4*		
4,3	*11,9*		

Tulajdonképpen csak Daróc districtus szőlőművelő gazdaságainak adatairól, valamint Mezőkövesd, Mezőkeresztes és Szemere szántóművelő és részben bortermelő jobbágyportáiról van szó. Adataink most jóval hiányosabbak az 1576. évi időmetszetnél, s így csak a mindkét időpontban szereplő falvakat hasonlíthatjuk össze. Ennek eredményei a következők :

	1576	1594	
7 helység szőlőművelő gazdaságai[1]	299	242	—20%
bortermésük	4105 cb agr	3356 cb agr	—19%
Mezőkövesd és Mezőkeresztes[2]	210 gazdaság	152 gazdaság	—28%
gabonatermésük	15 068 gl	4919 gl	—67%
bortermésük	321 cb agr	640 cb agr	+100%

Nem számítva a járás több falvának eltűnését, a megmaradt helységek egybevetéséből is a termelőerők hanyatlása bontakozik ki. A szőlőgazdaságok és a bortermés csökkenésének aránya teljesen párhuzamos : 20%-kal kevesebb a szőlőművelő és 19%-kal kevesebb a bor, mint 1576-ban. Mező-Kövesden és Keresztesen viszont, ahol a bortermelés jelentősége alárendelt — a 70-es években pl. 2200 hold szántóra mindössze 8 hold szőlő esett —, a szántógazdálkodás nagymértékű visszaesésének vagyunk tanúi : a jobbágyság 28%-kal, de a gabonatermés 67%-kal csökken! Globálisan nézve, a daróci járásban 1594-re a termelőerők jelentős hanyatlása következik be, különösen a központi jelentőségű szántóművelést éri erős csapás : a gabonatermelés volumene egyharmadára esik. Tegyük még, hozzá hogy 4 évvel később, 1598-ban, teljesen nyoma vész a dézsmajegyzékekben Daróc dt. falvainak, az Eger elestével Heves és Borsod megyékre zúduló török hódoltatás elnyeli a járást.

A mezőgazdasági kultúra 1306 hold szántóra és 108 hold szőlőre rúg. Ebből 250 hold szántó és 6,5 hold szőlő extraneus földekre esik. A szántó- és szőlőterület aránybeállítása helytelen lenne, mert a falvak nagy részének csak bortermését ismerjük, szántóművelési adatait viszont nem.

A csupán szőlőműveléssel foglalkozók feltűnően magas aránya (63,8%!) a gabonatermelő parasztporták hiányával, illetve ismeretlenségével függ össze, reálisnak éppen ezért nem tekinthetjük. Ezen az elsősorban gabonatermő vidéken a szőlősgazdák csoportja semmiképpen sem lehet a jobbágyság legnépesebb, túlsúlyt képező csoportja.

[1] Cserép, Tard, Ábrány, Daróc, Sály, Geszt és Kis-Győr.

[2] Mezőkövesden gabona- és bortermelő parasztok egyaránt, Mezőkeresztesen csak gabonatermelők élnek.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	26	36	26	30	118	28,5%
II. szántó- + szőlőműv.	—	9	7	3	13	32	7,7%
III. szőlőművelők	—	144	58	51	11	264	63,8%
össz. 426	12	179	101	80	54	—	—
%-ban	2,8%	42,0%	23,7%	18,8%	12,7%		

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
222,0	872,6	2332,1	926,8	1066,0	1471,6	3769,9	724,7
3,0%	21,8%	31,6%	23,2%	14,4%	36,8%	51,0%	18,2%

A földnélküli jobbágyok feltűnően kicsiny rétege (2,8%) nem annyira a valóságos helyzetet tükrözi, mint inkább az összeírás hiányosságát, melynek következtében a földnélküliek számát csak néhány helységből ismerjük. Sok a zsellér (42%), ami a pauperizálódás kiterjedésére utal. Részesedésük a terméseredményekből meglehetősen mérsékelt, búzából 3%, borból 21,8%. A pauperek csoportja (23,7%) már kedvezőbb helyzetben van, a gabonatermés 31,6%-a és a bortermés 23,2%-a esik rájuk. Elég népes a féltelkesek rétege (18,8%), mely zömmel szőlőművelőkből áll. Ez a birtokukban levő szántó és szőlő arányából is kiderül: kezükön van a szántókultúra 14,4%-a, de a borkultúra 36,8%-a! A századvégi viszonyokhoz képest meglepően magas a gazdagparasztság súlya (12,7%). Csoportjukban jelentős többségben vannak a szántóművelők, tulajdonukban van a szántókultúra abszolút többsége, 51%-a és a szőlők 18,2%-a. A gazdagparaszti vagyonfelhalmozás e magas szintje még akkor is igen figyelemreméltó, ha tekintetbe vesszük, hogy a búzatermés tömegében mélyen alatta marad a 70-es évek volumenének.

A kiemelkedően vagyonos gazdagparasztok csoportja azonban már csak halvány nyomokban jelentkezik s alig emlékeztet arra az izmos és jómódú rétegre, amellyel a század derekán, sőt még a 70-es években is találkozunk ezen a vidéken. Összesen 7 parasztgazdaság üti meg a kiemelkedően vagyonosak szintjét: 5 szántóművelő és 2 szántó és szőlőművelő. Átlagosan kb. 20 hold esik egy-egy ilyen gazdagparaszti portára s közülük kettőre még további 1,2 hold szőlő. Maroknyi csoportjuk, a parasztság mindössze 1,6%-a, rendelkezik a szántókultúra 13%-ával és a szőlőterület több, mint 1%-ával, ami arra mutat, hogy a gazdagparaszti felhalmozás tendenciája bár erősen visszaszorul, még világosan felismerhető a század végén, a török portyázásnak leginkább kitett határterületen is (Mezőkövesd).

A földnélküli, valamint elégtelen nagyságú parcellára szorult szántó és szőlőművelők aránya a következőképpen alakult:

földnélküliek	12
szántóművelők, fél hold alatt	5
szőlőművelők, 100 nszl alatt	68
	85

A jobbágynépesség legkevesebb 20%-a, a föld teljes, illetve nagymértékű hiánya következtében, a napszámra utaltak csoportjához tartozik. Ha az elveszett dézsmajegyzék anyagát is fel tudnánk dolgozni, az arány valószínűleg tovább emelkedne.

Csak Mezőkövesd és Mezőkeresztes oppidumokban ismerjük a méhészek arányát. E két mezőváros lakosságának 10%-a (15 gazda) foglalkozott méztermeléssel, állományuk 77 méhkas. Össztermésük kb. 4 mázsa méz évente, ami feltehetőleg csak a helyi szükséglet fedezésére elég. Megoszlásuk a következő :

1 zsellér méhész	2 kas	— 2,6%
1 pauper „	3 „	— 3,9%
4 féltelkes „	23 „	— 29,8%
9 gazdagparaszt méhész	49 „	— 63,7%
	77 kas	

A kas-állomány csaknem teljes egészében jómódú jobbágyok tulajdona. Különösen nagy a gazdagparasztok súlya, 9 portájukra esik a méhkasok kb. 64%-a. Az áru-mézet produkáló gazdaságok (9 vagy annál több kassal) száma elenyésző.

Az extraneus gazdák eredeti lakóhelyét, sajnos ez esetben sem tünteti fel a dézsmajegyzék s így azok részletes elemzésére nincs módunk. Találkozunk mind gabona-, mind bortermelő extraneusokkal, akiknek csoportjai elég élesen különböznek egymástól. Mezőkövesd határában 60 extraneus földbirtok fekszik s közülük 12 zsellér, 24 pauper, 11 féltelkes és 13 gazdagparaszti nagyságú. Az összes szántógazdaságok 18,5%-a extraneus porta, míg a földterület rájuk eső része 19,1%. Mezőkövesden igen jelentős mértékű az extraneus birtoklás, melynek fontosságát még emeli az a tény, hogy szántókról van szó, az extraneus birtoklás jóval ritkábban előforduló formájáról. Extraneusok szőlőparcelláival 6 különböző helység határában is találkozunk.[3] Megoszlásuk a következő : 21 zsellér, 10 pauper, 1 féltelkes és 1 gazdagparaszti nagyságú. A szőlősgazdák kb. 10%-a extraneus, de a kezükön levő föld alig haladja meg a szőlőkultúra 6%-át. Az extraneus bortermelők túlnyomó többsége egészen apró parcellán ül, féltelkest és gazdagparasztot alig találunk soraik között. Csoportjuk globálisan mérve is jóval szegényebb, mint a szántóművelő extraneusoké. Daróc és Kövesd vidékén, jóllehet adataink nem teljesek, az extraneus birtoklás nemcsak gyakoriságával, hanem tömegének súlyával is szembetűnik.

[3] Mezőkövesd, Cserép, Tard, Daróc, Geszt, Kis-Győr.

Mohi districtus (Borsod m.)

1594. bor dzsjk. A bormérték kassai köböl. Gabona dzsjk-e hiányzik. A dt. falvainak rekonstruálását az 1594. évi Emeod dt. bor dzsjk-e teszi lehetővé. Bár az emődi kerület falvainak egy része Mohi dt.-hoz (Aranyos, Emőd), más része Miskolc dt.-hoz (Máji, Nyék) tartozik, a határukban birtokos extraneusok zöme mohi járásbeli gazda. Az ő névsoraik alapján összegezhető — mindenesetre a szántóművelés adatai nélkül! — Mohi dt. 1594. évi faluállománya.

B 984.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. ARANIAS			
16,2	*23,1*	—	—
10,6	*25,2*		
5,7	*33,1*		
11,7	*23,1*		
3,1	*19,1*		
18,8	*23,1*		
9,4	*20*		
14,4	*33,1*		
17,8	*20*		
18,5	*35*		
10,7			
12,2			
8,7			
6,3			
11,6			
5			
12			
4,1			
9,6			
11,6			
4,3			
8,8			
10,6			
5			
3,1			
12,4			
3,4			
12,4			
3,4			
6,2			
16,2			
14,1			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8,1	—	—	—
9,1			
9,4			
3,4			
3,1			
1,2			
3,1			
4,1			
	Extraneusok		
3,1	—	—	—
0,3			
1			
1,7			
5,2			
3,1			
0,3			
9,1			
2. *EMEŐD* (Ny = extraneus szőlő Nyék határában)			
16	*30*	*45*	—
7,2	*32,5*	*40*	
4	*37,2*	*50*	
11	*32,5*	*73*	
18	*36,1*	*45*	
5,2	*23,1*	*50 + 5(Ny)*	
8	*32,5*		
12,5	*29*		
8	*25*		
15	*36,1*		
9	*28,1*		
4,4	*19*		
15	*23,2*		
10,6	*25*		
9	*37,2*		
18,8	*22*		
9	*24*		
2	*20*		
3,1			
1,2			
2			
1,2			
3,1			
1,1			

Extraneusok

de Mohi — lásd ott! — 51 gazdaság *629, 2* cb terméssel.
de Onod — lásd ott! — 30 gazdaság *324,9* cb terméssel.
de Zalontta — lásd ott! — 18 gazdaság *265,7* cb terméssel.
de Watta — lásd ott! — 6 gazdaság *104,2* cb terméssel.
de Byk — lásd ott! — 4 gazdaság *49,2* cb terméssel.
de Kereszthwr (Miskolc dt) — 4 gazdaság *26,6* cb terméssel.
de Gelley — lásd ott! — 1 gazdaság *5* cb terméssel.
de Zeged — lásd ott! — 3 gazdaság *24,3* cb terméssel.
de Chech — lásd ott! — 6 gazdaság *99,1* cb terméssel.
de Iglicz — lásd ott! — 2 gazdaság *31,5* cb terméssel.
de Palkonya — lásd ott! — 1 gazdaság *10* cb terméssel.
de Baba — lásd ott! — 1 gazdaság *10* cb terméssel.
de Kereztes — lásd ott! — 1 gazdaság *20* cb terméssel.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3. A B O N Y (M = extraneus szőlő Máji határában)			
8(M)	—	—	—
4. B A B A (E, NY = extraneus szőlők Emőd és Nyék határában)			
10(E) *2(Ny)*	—	—	—
5. B E Z Z E G H (Ny = extraneus szőlő Nyék határában)			
4(Ny)	—	—	—
6. B Y K (E = extraneus szőlő Emőd határában)			
18,1(E) *9(E)* *8,1(E)* *14(E)*	—	—	—
7. C H E G H (Ny = extraneus szőlő Nyék határában)			
15(Ny)	—	—	—
8. C H E C H (E, Ny = extraneus szőlők Emőd és Nyék határában)			
12(E) *8,1(E)* *6(E)* *15(Ny)*	*19(E)* *14(E) + 20(Ny)* *20(Ny)*	*40(E)*	—
9. D A D A (Ny = extraneus szőlő Nyék határában)			
8(Ny)	—	—	—
10. G E L L E Y (E = extraneus szőlő Emőd határában)			
5(E)	—	—	—
11. I G L I C Z (E, Ny = extraneus szőlők Emőd és Nyék határában)			
12,5(E) *5(Ny)* *12(Ny)* *6,2(Ny)*	*19(E)*	—	—
12. K E R E Z T E S (E = extraneus szőlő Emőd határában)			
—	*20(E)*	—	—
13. K E Z N E T H (M = extraneus szőlő Máji határában)			
2(M) *4(M)*	—	—	—
14. L A D H A Z (Ny = extraneus szőlő Nyék határában)			
9(Ny) *14(Ny)* *9(Ny)* *2(Ny)* *3(Ny)* *14(Ny)* *10,6(Ny)* *5(Ny)*	*30(Ny)* *20(Ny)* *28,1(Ny)*	—	—
15. M O H I (E, Ny = extraneus szőlők Emőd és Nyék határában)			
11,8(E) *10(E)* *8,1(E)*	*28,1(E)* *29(E)* *30(E)*	*40(E)*	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
14,2 (E)	*30 (E)*	—	—
14,2 (E)	*22 (E)*		
6,2 (E)	*20 (E)*		
6,2 (E)	*12 (E) + 8 (Ny)*		
1,8 (E)			
15 (E)			
12 (E)			
12 (E)			
10 (E)			
9 (E)			
6 (E)			
13,1 (E)			
10,6 (E)			
12,5 (E)			
18,1 (E)			
5 (E)			
1,2 (E)			
9 (E) + 1,2 (Ny)			
8,2 (E)			
12 (E)			
5 (E)			
3,1 (E)			
4 (E)			
10 (E) + 5 (Ny)			
14,1 (E)			
3 (E)			
14,2 (E)			
9 (E)			
15 (E)			
8,2 (E)			
13,1 (E)			
1,6 (E)			
9 (E)			
15 (E)			
5 (E)			
3,8 (E)			
9 (E)			
10,6 (E)			
9 (E)			
5 (E)			
9 (Ny)			
7,2 (Ny)			
2 (Ny)			
9 (Ny)			
5 (Ny)			
1,2 (Ny)			
4,5 (Ny)			
6 (Ny)			
2 (Ny)			
2 (Ny)			
1,2 (Ny)			
14 (Ny)			
4,5 (Ny)			
8 (Ny)			
15 (Ny)			
1,7 (Ny)			
14,4 (Ny)			
6,4 (Ny)			
6 (Ny)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
16. O N O D (E, M, Ny = extraneus szőlők Emőd, Máji és Nyék határában)			
16,2(E)	*28,1(E)*	—	—
6,2(E)	*25(E)*		
3,1(E) + 2,2(Ny)	*20(E)*		
9(E)	*25(M)*		
5(E)	*16(Ny)*		
13,1(E)			
15(E)			
10,6(E)			
12,6(E)			
9(E)			
7,1(E) + 12(Ny)			
3,1(E)			
4(E)			
13,1(E)			
5(E)			
10(E)			
5(E)			
15(E)			
6,2(E)			
15(E)			
4(E)			
14(E)			
9(E)			
7,1(E)			
3,1(E)			
6,2(E) + 6,2(Ny)			
3,2(E)			
13(E)			
2(E)			
2(E)			
6(E)			
2(E)			
0,3(E)			
4(E)			
15(M)			
17. P A L K O N Y A (E = extraneus szőlő Emőd határában)			
10(E)	—	—	—
18. Z A L O N T T A (E, Ny = extraneus szőlők Emőd és Nyék határában)			
1,6(E)	*24(E)*	*39(E)*	—
18,1(E)	*20(E)*		
5(E)	*22,8(E)*		
7,1(E)	*35(E)*		
9(E)	*20(E)*		
11(E)	*20(E)*		
9(E)			
3,1(E)			
3,1(E)			
5(E)			
9(E)			
4(E)			
15,3(Ny)			
19. Z E D E R K E N (Ny = extraneus szőlő Nyék határában)			
6(Ny)	—	—	—
8(Ny)			
2(Ny)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
20. ZEGED (E, Ny = extraneus szőlők Emőd és Nyék határában)			
2,2(E)	*19(E)*	—	—
3,1(E)			
14(Ny)			
7,2(Ny)			
2,6(Ny)			
6,2(Ny)			
7,2(Ny)			
21. TRŐLLUS (Ny = extraneus szőlő Nyék határában)			
9(Ny)	—	—	—
22. WATTA (E = extraneus szőlő Emőd határában)			
9(E)	*35(E)*	—	—
8,1(E)	*28,1(E)*		
5(E)	*19(E)*		

Mohi és Daróc districtus 1594-es bor dézsmajegyzéke nem nyújt szilárd bázist a termelőerők szokott statisztikai elemzéséhez, mert a járás falvaiból csupán kettőnél (Aranyos és Emőd) sorolja fel a határ valamennyi szőlősgazdáját, míg a többi helységnél csupán az odavalósi extraneus bortermelőkről kapunk tájékoztatást. 20 helység esetében tudjuk hány paraszt szerzett szőlőt a Máji—Nyék—Aranyos—Emőd körüli szőlődombokon, nem tudjuk viszont mennyi volt összlakosságuk, hány parasztgazdaságban termeltek búzát, hány földnélküli élt soraik közt, stb? Így a rendelkezésünkre álló anyagból csak azt tudjuk megállapítani, hogy a járás északi határán fekvő szőlővidéken hány jobbágy vett magának szőlőt a délebbre eső falukból. Jóllehet ezekből az adatokból is több fontos következtetést tudunk levonni, magának Mohi járásnak viszonyait nem tudjuk belőle rekonstruálni.

Az extraneus gazdák névsorainak segítségével meghatározható helységek közül 11, sem 1576-ban, sem 1598-ban nem szerepel a dézsmajegyzékben.[1] Zömmel délborsodi, valamint néhány hevesi és egy zempléni faluról van szó. Valószínűleg olyan helységek, amelyek török hódoltságba jutva, kiestek a magyar hatóságok adózási hatásköréből. De a más időmetszetek lajstromain azonosítható falvak összehasonlítására sincs mód, hiszen Aranyos és Emőd bortermelőin kívül, a többi 9 helységből,[2] csak néhány odavaló extraneus gazdát ismerünk, maguknak a falvaknak gazdasági helyzetét azonban nem. Eszerint csupán Aranyos és Emőd szőlőművelő gazdaságainak számát tudjuk egybevetni a két időmetszetből.

	1576	1594
Aranyos	57	50 borgazdaság
Emőd	34	48 „
	91	98 borgazdaság

Bár konkrét összehasonlításra a járás 22 ismert falvából mindössze kettőben adódik alkalom, a fejlődés iránya így is megmutatkozik: kissé emelkedik a bortermelő parasztok száma, ami a jelek szerint a szőlők egy részének fel-

[1] Abony, Bezzeg, Cseg, Dáda, Kesznet, Ladhaz, Onod, Palkonya, Szalonta, Trőllus és Vatta.
[2] Bába, Bikk, Csécs, Gelej, Iglic, Keresztes, Mohi, Szederkény és Szeged.

aprózódásával áll kapcsolatban. 1594-re feltűnően megnő Aranyoson és Emődön a zsellér és pauper-parcellák aránya.

Mint már utaltunk rá, a Mohi járás 1594-ben említett 22 helységének viszonyait nem ismerjük és a rendelkezésre álló adatok elemzéséből csak a bortermelő jobbágyok — elsősorban extraneus helyzetű bortermelők — számát tudtuk megállapítani (284 család!), 98 aranyosi és emődi jobbágygazdán kívül, 186 extraneus bortermelőről tudunk. Túlnyomóan apró parcellákon ülnek. Szőlőterületüket, a termésből következtetve, kb. 51 holdra becsülhetjük. Gazdagparaszti nagyságú szőlőt nem találunk, féltelkes is alig akad. Típusa a szétaprózott szőlővidéknek.

Kaza cum Varbo districtus (Borsod m).

1594. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. Barca és Vadna szőlőművelésének adatai Arlo dt. 1594. évi bor dzsjk-e alapján. Debréte, Márton, Szalonna és Szt-Jakab szőlőművelésének adatai Szendreoveolgye dt. 1594. évi bor dzsjk-e alapján. Rudabánya adatai Rudabanya processus 1592. évi gabona és bor dzsjk-e alapján. B 984.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. K A Z A			
4	20-20 + III	6 + *26*	40 + *45*
6	24	9 + *30,5*	93 + V + *25,5*
-1	18	19-20 + **1** + *28*	
4	5 + *14*	22 + II + *23*	
5	7 + *14*	31-10 + **21** + *21*	
2	13 + *18*	31-10 + *40*	
5	18-10 + *15*	29-20 + **20** + *26,5*	
2-20	23-10 + *15*	28 + **16** + *14*	
3-10 + **15** + *1,5*	13 + *8*	32 + *24*	
3-20 + *9*	12 + *6*	29-10 + **3** + *18*	
9-10 + *6*	11-10 + *3*	42 + II + *32*	
3-10 + *2,5*	20 + *3*	42-10 + *35*	
6 + *2*	11-10 + *8*	30 + *31*	
8-10 + 7	10 + *13*		
3-10 + *0,5*	14 + *13*		
3-10 + *6,5*	17 + **16** + *11*		
5 + *5*	15 + *9*		
5 + *5*	14-10 + *20,5*		
3-10 + *2,5*			
chd : 2 !			
	Szőlőművelők		
3	*20*	*26,5*	—
3	*13*	*35,3*	
0,5		*39*	
1,5		*27,5*	
7			
6			
3,5			
4,3			
	Extraneus szőlőművelők		
7	*14*	*20,5*	—
2,3	*15*		
5	*12*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4	*13*	—	—
10	*12*		
10	*12,5*		
2. G A L G O C Z			
2	18	35-10 + I + **2**	50 + **5**
6	18	38	49
5	13	41-20 + **4** + *10,8*	53 + **2** + *7*
2-20 + **1**	16 + *6,3*	40 + **1** + *10*	
5 + **2** + *5,5*		45 + **2** + *8*	
2 + *1,8*		40 + III + *13*	
8 + *0,8*			
9-10 + *4*			
chd : 3 !			
	Szőlőművelők		
6	*15,5*	*25*	—
2	*10,5*		
2	*10,5*		
6			
0,2			
4			
6			
8			
3. I V A N J			
5	16 + 26	40 + *16*	60 + **2** + *34*
chd : 1 !	12 + **1** + *13*	40 + *18*	
	14 + **2** + *18*	5 + *22*	
	Szőlőművelők		
10	—	*25*	—
	Extraneus szőlőművelők		
7	*16*	*25,5*	—
5,5	*15*		
6	*13*		
7	*19*		
10	*11*		
	13		
	15		
4. D U B I C Z A			
7	13 + **2**	44 + **1**	—
8	12	—	100 + **6**
5			
5. V A D N A			
4	20	27(chd)	50 + III
3-10 + *4,3*	10 + **2**	30 + *25*	100 + V + **35** + *48*
2 + *0,3*	14 + **2**	20 + **2** + *36*	39 + I-10 + **7** + *43*
2 + *8,3*	15	25 + I + **7** + *21*	100 + VIII + **8** + *69,3*
4 + *0,7*	10	31-20 + I-10 + **4** + *39*	70 + I-10 + **3** + *32*
9 + **3** + *1*	16-10 + *8,3*	35 + **2** + *19*	80 + III + *29*
6(chd)	15 + *6,3*		70 + VI + *24,8*
7(chd)	14 + *12*		
7(chd)	14 + **4** + *16,3*		
chd : 6 !	13 + **2** + *12*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	13 + *1,3* 13 + **3** + *6* 21-10 + *7* 13-10 + **5** + *2,1* 15 + *3* 20 + **11** + *18,3* 15 + II + **10** + *15,3* 20 + *5* 10 + *4,3*	—	—
	Szőlőművelők		
3 *2* *4* *1* *3* *4,8*	*20*	*24*	—
6. N A G J · B A R C Z A			
6-20 5 *2,7*(chd) chd : 2 !	15 10 15 + *14* 20-10 + *6* 16-20 + *6* 15 + *5*	25 + *5* 40 + 0-10 + **8** + *21* 16-10 + *36* 20 + II + *27*	57 + *7* 40-10 + **3** + *41*
	Szőlőművelők		
5 *2* *3* *2,7* *5,7*	*10,7*	—	—
7. A L A C Z K A			
-9 **-9** **-4** **-2** **-4** + *8,5* **-9** + *8*	—	—	—
	Szőlőművelők		
10 *2,5* *1* *2* *1* *2* *6* *6* *4* *6* *9*	*12* *14* *12* *12*	—	—
	Extraneus szőlőművelők		
7 *5* *8*	*20* *20* *13*	*22* *32* *25*	*40* *50*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7	*18*	*25*	—
10	*13*	*25*	
4	*12*	*32*	
3	*14*		
4	*20*		
2,5	*12*		
5	*13*		
3	*20*		
7	*20*		
6	*20*		
7	*15*		
5			
8			
6			
6			
10			
5			
1			
5			
5			
1			
5			

8. KAZINCZ

4-10	22 + **4**	27-10 + **6**	50-10 + *32*
-4	22-10	37-10	22 + *40*
8-20	15-20	29-20 + **2**	29 + *40*
2	13-10 + **2**	3-10 + *21*	51 + 0-20 + *4*
4	13 + **2**	18-10 + *25*	51-10 + **49** + *45*
-8	13-10	18-10 + *25*	
6-10 + **2**	20-20 + **4**	23-10 + **3** + *25*	
6-10	12	22 + **2** + *30*	
5 + **2**	23 + **2**	18 + **1** + *22*	
6-10 + **1**	17	27 + *25*	
3-10 + *5*	3-20 + *12*	40 + **6** + *35*	
7-10 + *5*	2 + *12*	31 + **12** + *18*	
9-10 + *5*	6 + *12*	26 + **6** + *15*	
3 + **4** + *10*	6-20 + *14*	33-20 + *25*	
8-20 + *6*	3-10 + **5** + *12*	33-10 + II + **7** + *18*	
2 + *10*	17 + *4*	41-10 + **2** + **8**	
2-10 + *3*	19 + **6** + *14*	41-20 + **2** + *16*	
2-10 + *4*	17 + **1** + *20*	33-10 + **5** + *9*	
3-10 + *6*	19 + *12*	31-20 + **1** + *22*	
	12 + **2** + *4,4*		
	12 + *7*		
	11 + **1** + *20*		
	13 + *0,5*		
	22 + *1*		
	20-20 + **5** + *16*		
	13 + **2** + *3*		
	16-20 + **2** + *16,5*		
	20-20 + *19*		
	15-20 + *6,5*		
	12 + **2** + *11*		
	23 + *14*		
	19 + *6*		
	13-10 + *6*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Szőlőművelők		
1	*12*	—	*60*
5	*16*		*40*
8	*13*		
1,5	*14*		
6			
4			
4			
6			
10			
10			
	Extraneus szőlőművelők		
—	*14*	—	—
	14		
	12		
	13		
9. B A R C Z I K A (a bor dzsjk-ben Baracza-nak írva)			
7 + *8*	7 + *16*	—	—
6-10 + *4*	20 + *8*		
4-10 + *10*	15 + *8*		
7-10 + *4*			
	Szőlőművelők		
10	*15,2*	—	—
9	*20*		
6			
3			
10. K A L L O O			
4-10 + **1**	23	43-10 + I-10 + **9**	—
5-20 + I	13-10 + **1**		
7 + **7**	20-10 + 16		
5 + **1**			
8			
11. B E R E N T E H			
4-10	10-10	32-10 + **3**	—
4-10	12-20	30 + 14 + *20*	
5 + 10	22-10 + **2**		
3-10 + *4*	10 + **8**		
5-20 + *9*	20 + **4**		
chd : 1 !	2 + **3** + *13*		
	5 + *20*		
	4-10 + *12*		
	3-10 + **14** + *21*		
	20 + *7*		
	13 + *12*		
	22 + *10*		
	Szőlőművelők		
3	*16*	—	—
10	*11*		
10	*14*		
4			
3,3			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Extraneus szőlőművelők		
3	*11*	*29*	*50*
3	*15*	*22*	
7	*20,5*		
1,5			
10			
10			
6			
12. K E L E C H I E N			
5	10 + **1**	36 + **2**	—
6-20	15	34-10 + II-10	
5-10 + **2**	12 + II		
2-20	10		
8	9 + IV-20		
6	17 + I-20		
8	14-10 + **1**		
4	13 + **2**		
5	19-10		
9 + **3**			
4			
6-10			
2-20			
7			
chd : 1 !			
13. N I A R A D			
5	11-20	30 + **7**	—
8 + **2**	15 + **2**		
8	15		
4-10			
2-10			
	Extraneusok		
6-20	12	—	—
	11-20		
	11-20		
	12		
14. J A K F A L V A			
5-10	20	25 + **8**	—
2-20 + **4**			
15. D I V I N J			
6-20	21 + **4**	29-10 + **4**	—
8	19-20 + **3**		
6			
16. S Z U H O G J			
5	11 + III	—	50 + IX-10 + **5**
4 + 0-10 + **2**	13		41 + XIII + **5**
4-10	11 + VIII + **4**		
	19 + V		
	11 + I		
	6 + IV-10 + **4**		
	11-10 + III		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
17. TELEKES			
9 + **6** 2 + **1** -**2** chd : 1 !	20 + III + **6** 10 + **2**	—	—
18. SZALONNA (a helyi bormérték — tinna — átszámítva egri köbölre!)			
3 + 2 8 8 8 + I-20 + *10,3* 6 + II-10 + *10* 2-10 + *6,6* **3** + *1,2* chd : 2 !	11 9 + I-20 8-10 + IV 19 + IV-20 10 + III + *2,3* 11 + II-20 + *2* 18 + IV-20 + *3,2* 15-20 + **7** + *11,6* 15 + I-20 + *1,3* 8-10 + V + **7** + *7,5* 17 + **5** + *9* 20 + *11,6* 15-20 + **7** + *11,6* 17 + **5** + *9* 13-10 + III + **3** + *10,3* 10 + *5,6* 10 + V + *3,7*	29-10 + **5** + *13,3*	—
Szőlőművelők			
7 *3,2* *3* *1,2* *2,2* *5,3* *1,3* *5,3* *1* *3,3* *2,2* *2,2*	—	—	—
19. MARTONI (a helyi bormérték = tinna, átszámítva egri köbölre!)			
5 7-10 8-10 + I-10 chd : 2 !	18 + II 17 + II 16 + I-10 + **4** 17 16-10 15 10 + 1-10 + *0,7* 16 + **5** + *1,7* 20 + III + *3,7*	33 + **3** + *4* 29 + III + *1,7* 32 + V + *5* 27 + IV + *2* 25-20 + IV + *3,4* 29-10 + V + *2,2*	—
Szőlőművelők			
3,4 *0,7* *1,5* *2* *0,5*	—	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
0,2	—	—	—
3			
2			
5,1			
0,2			
7,7			
3,4			
7,6			
1,7			
0,8			
0,5			
20. MESZES			
—	10-10 + IV + **4**	32-10 + V + **12**	—
chd : 5 !	17-10 + **1**		
	22 + II + **3**		
	20 + III + **4**		
	16		
21. RAKOCZA			
6 + II	11-10	22 + V	58 + XII + **9**
9-10	10-10 + II		81-20 + X + **6**
chd : 1 !	15-10		92
	24-10		50-20 + X
	19		
22. SZEND			
3-10 + **2**	10-10 + **1**	26-10 + II-10	48-10 + **15**
6 + II	18 + II + **2**		
8-10	13-10		
	10 + II		
23. SZENT JACHAB (a helyi bormérték = tinna, átszámítva egri köbölre)			
6-10 + II-20	2 + VIII	23 + VI + *1,7*	66-10 + XXI-10 + **15**
I	15 + VI + **2**	27-10 + *3,7*	68-20 + XIX-20 +
3-20	9-20 + II-20	32 + VI-10 + *1,5*	*3,8*
5 + I + *0,3*	13-20		50-10 + XII + *4*
chd : 2 !	17 + VI-20		
	12		
	16-10 + III-10 + *1*		
	15 + *0,6*		
	11-20 + VII + *1,3*		
	14 + IV-10 + *0,6*		
	13 + VI-20 + *0,6*		
	16 + VI-20 + *1,5*		
	10-20 + *1,2*		
	16 + IV + *1,2*		
	16 + IV + *1,2*		
	Szőlőművelők		
0,8	*13,4*	—	—
3,2			
1,2			
1,7			
1,5			

(további 9 szőlősgazda, akiknél az adóösszeíró jelzi, hogy semmi termésük nem volt!)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
24. DEBRETE (a hely bormérték = tinna, átszámítva egri köbölre)			
9 5-10 3-20 + *0,5* chd : 1 !	15-10 + IV-20 11-10 + II-10 21-10 20 + II + *0,5*	21-20 + V 20-20 + X	57-10 + XVI + *0,6*
	Szőlőművelők		
0,6 *4,6*	—	—	—
	(további 9 szőlősgazda, akiknél az adóösszeíró jelzi, hogy semmi termésük nem volt!)		
25. VISLIO			
—	14-10 + 0-20 15-10 + III-10	25-10 + VI 30-20 + IV	61-10 + XXVII 49 + VIII
26. MUCZ			
4-10 8 + **1** 7 + **1** 5 + **3** 4	23 + **4** 20 + **5** 12-10 + **2** 24-20 + **14** 10 24 + **4** 22-10 + **7** 16 + **3** 13-20	32 32 + **4**	—
27. RAGISTIAN (a helyi 16 itcés borköböl átszámítva egri köbölre)			
2-10 + **3** 3 3 7 + I + **1** + *1,9* 4-10 + *2,1*	13 9-20 + *17,5* 6 + 0-10 + **3** + *18,5* 4-10 + *13,3* 8 + VI + *18,5* 11-10 + *2,1* 11-10 + **6** + *5,3* 15 + *19,6* 22-20 + 0-20 + *8* 10-10 + **1** + *5,3* 16-10 + **1** + *16* + *2,6* 15-20 + *5,9*	33 + II-10 + **2** 34 + II-10 5 + *25* 20-10 + IV + *21,3* 18,5 + **7** + *26,1* 36 + IV + *37,3* 26 + *36,8* 38 + III + **4** + *29,4* 28 + IV + *16*	18 + II-10 + *43,5* 19-10 + *40*
	Szőlőművelők		
8 *2,6*	*17,8*	*34,7*	—
	Extraneus szőlőművelők		
10,6 *2,6*	—	—	—
28. LASZLO FALVA (a helyi 16 itcés borköböl átszámítva egri köbölre)			
4 + **2** 2-10 + **1** 7 4-10 + **4** 3 + **4** 7 + **1** + *7* 6-20 + **4** + *5,5* 3-10 + **1** + *1,6*	11-10 + **1** 4 + *16* 11 + **8** + *13,3* 19 + *16* 14-20 + **2** + *10,6*	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Szőlőművelők		
5,3 *2,4* *8*	—	—	—
	Extraneus szőlőművelők		
10,6 *5,8* *8* *5,3* *5,3* *7,5* *4,2*	—	—	—

29. K O N D O (a helyi 16 itcés borköböl átszámítva egri köbölre)

4 **9** 5-10 1-10 + *8* 5-10 + *2,1* **8** + *5,3* 1-10 + **4** + *6,6*	12 24-10 + **2** + *18,6* **13** + *8* **13** + *13,6* 11-10 + *18,6*	21-20 + **5** + *24*	16-10 + **8** + *45,3* 53-20 + *34,7*
	Szőlőművelők		
2,6 *6,3* *7,5* *8*	—	—	—

30. L U D N A (a helyi 16 itcés borköböl átszámítva egri köbölre)

4 1-10 1-20 **8** + *7,5* **5** + *2,6* 2-10 + *2,6* **7** + **5** + *8*	5-10 + **2** + *13,3* 17-10 + **2** + *19* 10 + **3** + *8* 10 + *10,6* 21 + *13,3* 10 + **1** + *10,6* 33-20 + **3** + *8* 10 + **2** + *2,8* 10-20 + **1** + *6,4* 10-20 + **3** + *6,4*	29 + **4** + *21,3*	—
	Szőlőművelők		
2,6 *5,3* *2,1* *8*	—	—	—

31. P A R A S N A (a helyi 16 itcés borköböl átszámítva egri köbölre)

2-10 1-10 **4** 7-20 + *5,3* **9** + *8* 5-20 + III + **3** *10,8*	17 12-10 + 0-20 + **5** + *2,6* 21 + I-10 + **2** + *2,6* 15-10 + *8* 16 + I-10 + *2,8* 11 + *8*	31 + **2** + *16,5* 16-10 + I-20 + *26,6* 25 + **2** + *13,3*	35 + IX + *72* 56-20 + III + **16** + *34,6*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
32. V A R B O (a helyi 16 itcés borköböl átszámítva egri köbölre!)			
3	7 + IV + **2**	29 + II	7-10 + **2** + *61,4*
6-20	11 + 6	36 + **22**	10-20 + III-10 + **2** + *67*
2	22-10	2-10 + II + *37,3*	40-20 + I-10 + **8** + *47,5*
1-10	7-20 + *18,6*	14-10 + **4** + *29,3*	52 + IV + **2** + *42,6*
2 + *8*	9 + IV + *16*	10-20 + I-10 + **15** + *24*	
-**3** + *2,6*	5-20 + **5** + *13,3*	31-20 + I-20 + **3** + *10,8*	
4 + 0-20 + *1,8*	4-10 + 0-20 + **2** + *13,3*	33-10 + I-20 + *16,5*	
1-10 + *6,4*	3 + *13,3*	31-20 + *10,6*	
1-10 + *7,1*	19 + **8** + *16*	31 + I + *32*	
3 + **4** + *4,8*	16-10 + II + **3** + *18,6*	32 + **4** + *32*	
6 + *8*	15 + 0-20 + *10,6*		
chd : 3 !	22 + 0-10 + **8** + *16*		
	Szőlőművelők		
2,6	*14,9*	*21,3*	*64*
0,8	*13,3*		
10,6			
8			
10,6			
5,3			
2,6			
2,3			
8			
8			
2,6			
10,6			
33. R U D A B A N Y A[1] (iudex ; a helyi 50 iccés tinna átszámítva egri köbölre)			
1 + II-18	15-09 + IX	13-15 + XIII + *18,7*	—
5 + II	13-09 + VII	22-09 + IX + *10,4*	
4-15 + *10,4*	8 + II	27 + VII + *10,4*	
3 + II-09 + *3,4*	III-18 + *20,4*		
2-09 + 0-18 + *5,3*	8-09 + II + *8,3*		
4-24 + *10,4*	7-09 + VII + *17,1*		
6 + II + *1,7*	8 + II-18 + *3,9*		
2-09 + *0,7*	12-15 + *10,3*		
2 + III + *5,9*	13-15 + IV-15 + *17*		
	8-09 + II-09 + *4,2*		
	13-15 + *17*		
	Szőlőművelők		
8,5	*18,7*	—	—
5,9			
7,6			
6,8			
2,4			
8,5			
4,2			
10,2			
1,7			
0,3			
4,2			
8,5			

[1] B 984 (5. és 13. oldal).

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1,2			
1,4			
6,8			
	Extraneus szőlőművelők		
0,8	*15,3*	—	—
2,4			
2,4			
4,2			
8,5			
3,6			
9,4			
0,5			
0,7			
1			
2,4			
4,2			

Csupán a kazai járás szolgálhat összehasonlítási alapként, a 70-es években fennállott helyzettel szemben, mert a varbóvölgyi kerület falvai akkor más járáshoz tartoztak.[2] 21 mindkét időszakból azonosítható falu gazdaságitársadalmi viszonyainak egybevetése a következő eredményt adja :

1576	1594	%-ban
503 jobbágygazdaság	523 jobbágygazdaság	+ 4 %
9702 gl gabona	7344 gl gabona	—24,3%
3764 cb agr bor	3247 cb agr bor	—13,7%

Előrebocsájtva, hogy a 70-es években a féltelkes és gazdagparaszti csoport mind abszolút számban, mind arányban jóval magasabb volt, az összehasonlításból megállapíthatjuk, hogy a termelőerők szintjének alakulása általában hanyatló tendenciát mutat. Bár a népesség száma 4%-kal emelkedik, a gabonatermés csaknem egynegyedével, míg a bortermés közel 14%-kal csökken az említett időszakban. Ez félreérthetetlenül a jobbágygazdaságok termelési kapacitásának erős visszaesésére utal.

[2] Varbóvölgye falvai (Berente, Kandó, Lászlófalva, Ludna, Parasznya, Radiscsány és Varbó) 1576-ban a miskolci járás helységei között szerepeltek. A termelők s termelési eredmények egybevetése, a két időszakból, a következő képet nyújtja :

1576	1594
249 jobbágygazdaság	198 jobbágygazdaság
2080 gl gabona	2170 gl gabona
4194 cb agr bor	2275 cb agr bor

Tekintettel a szőlőművelő népesség túlsúlyára a varbói falvakban a hanyatlás még erősebb, mint a kazai járásban. Ugyanis a termelők száma csak 20%-kal, a szőlők hozama kereken 46%-kal esett vissza! Érthető továbbá, hogy az erősen szőlőművelő jellegű kerületben, a termelőerők hanyatlása elsősorban a bortermelés csökkenésében jut kifejezésre. Éppen ez jelentős eltérés Kaza districtus helyzetétől, ahol a szántógazdálkodás hanyatlása csaknem kétszerese a szőlőművelésnek.

A művelés alatt álló terület megoszlása : szántó 1445 hold, szőlő 1485 hold. Számításba véve az extraneus kézen levő földeket is, a mezőgazdasági kultúra kiterjedése 8 hold szántóval és 34,5 hold szőlővel nő.

Összegezve, 1453 hold szántóra 183 hold szőlő esik, azaz a bor, illetve gabonatermő terület egymásközti aránya 1 : 8-hoz. Jelentősen befolyásolja azonban ezt az arányt az a tény, hogy a szántókultúra nagyobb mértékben zsugorodott össze a szőlőkultúránál. A gabona vetésterületének hozzávetőlegesen 95%-a esik őszi búzára és csak 5%-a a tavasziakra.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	105	115	27	15	262	34,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	79	144	78	29	330	43,0%
III. szőlőművelők	—	135	25	12	4	176	22,9%
össz. 824	56	319	284	117	48	—	—
%-ban	6,8%	38,7%	34,5%	14,2%	5,8%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
912,7%	1057,3	3920,1	1892,6	3084,3	1944,9	2490,8	1225,4
8,6%	17,3%	37,7%	30,9 %	29,6%	31,8%	23,9%	20,0%

Nem túl magas a földnélküliek száma, annál nagyobb viszont az elszegényedett jobbágyság hozzájuk csatlakozó tömege : a parasztgazdaságok több, mint 73%-a zsellér, illetve pauper helyzetű. Ez a pauperizálódási folyamat a jobbágygazdaságok túlnyomó többségét tönkresilányította, de még viszonylag kisebb részüket juttatta csak el a teljes földnélküliség állapotához. Igen kevés termelőeszköz maradt már csak birtokukban. A 38,7%-ra rúgó zsellérség csupán a szántók 8,8%-ával és a szőlők 17,3%-ával rendelkezik. Alig valamivel kisebb a pauperek tömege (34,5%), akik a gabonatermés 37,7%-ának és a bortermés 30,4%-ának részesei. Jóval alatta marad a megszokott aránynak a féltelkes csoport (14,2%) s talán ezért tűnik olyan jelentősnek az össztermés rájuk eső hányada : gabonából 29,6%, borból 31,8%! Hasonló kép tárul elénk a gazdagparasztságnál, mert bár szám szerint is, arányában is, kevesebb most a jómódú jobbágy, mint a 70-es években, a szántó- és szőlőkultúra őket illető része változatlanul magas százalékarányú. Mindössze 5,8%-nyi csopotjuk birtokában van a gabonatermés kb. egynegyede és a bortermés egyötöde.

A mezővárosok és falvak gazdasági-társadalmi helyzetének elemzése a következő különbségekre világít rá :

Kaza, Kazinc és Varbó oppidumok differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	19	16	5	1	41	19,7%
I. szántó- + szőlőműv.	—	27	47	36	10	120	57,7%
III. szőlőművelők	—	30	8	5	4	47	22,6%
össz. 216	8	76	71	46	15	—	—
%-ban	3,7%	35,2%	32,8%	21,3%	7,0%	—	—

30 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	84	99	22	14	221	39,5%
II. szántó- + szőlőműv.	—	52	97	42	19	210	37,5%
III. szőlőművelők	—	105	17	7	—	129	23,0%
össz. 608	48	243	213	71	33	—	—
%-ban	7,9%	40,0%	35,0%	11,7%	5,4%	—	—

Mind a földnélküli, mind a zsellér réteg szélesebb falun, mint az oppidumokban : együttes arányuk a mezővárosokban 38,9%, míg a járás többi helységében 48%. A pauper csoport is nagyobb súlyt képvisel falun, mint a mezővárosokban, bár az eltérés itt már jóval kisebb (35,0%, illetve 32,8% !). Teljesen másként alakul a helyzet a féltelkeseknél : a mezővárosi lakosság 21,3%-át alkotják, míg a járásban arányuk a 12%-ot sem éri el. Hasonló módon emelkedik a gazdagparasztság társadalmi súlya az oppidumokban, jóllehet a különbség itt már csekélyebb (7%, illetve 5,4%). Egészben véve hangsúlyozottabb a jómódú jobbágyság szerepe a mezővárosokban, mint a falvakban. Megtartották a mezővárosi polgárok vezetőszerepüket a bortermelésben is. Míg az egész járásban a szőlő- és szántókultúra egymásközti aránya 1 : 8-hoz, addig az oppidumok határában 1 : 5,3-hoz, ami világos jele a szőlőművelés mezővárosi koncentrálódásának. Falun a népesség közel 40%-a kizárólag szántógazdálkodással foglalkozik, míg az oppidumokban arányuk alatta marad a 20%-nak. Viszont a vegyesen gazdálkodó (gabona + szőlőművelő) csoportok arányánál már visszájára fordul a kép : kb. 58%-ot érnek el mezővárosi, de csupán 38%-ot falusi viszonylatban. Jóllehet a csak bortermelő csoportok súlya kb. egyenlő, itt is mutatkozik szembeötlő különbség : szőlőművelő gazdagparasztot kizárólag az oppidumokban találunk! Félreérthetetlen bizonyítéka ez a bortermelés erősen mezővárosi jellegének.

Összegezve, a mezővárosokra esik a népesség 26,2%-a, valamint a gabonakultúra 25,3%-a és a borkultúra 42,1%-a, illetve az oppidumok határában fekvő extraneus szőlőket is figyelembe véve, 47,2%-a!

A föld- vagy termésnélküli, továbbá a szegénységüknél fogva napszámra szoruló jobbágyrétegek elemzése a következő eredményt adja :

földnélküli	45[3]
földnélküli méhészek	8
szántóművelő, fél hold alatt	44[4]
szőlőművelő, 100 nszl alatt	100[5]
	197

A districtus lakosságának kb. 24%-a már olyan paraszt, aki gazdaságán kívüli keresetforrásra, elsősorban napszámra van utalva. Ez abszolút számban jelentős ugrás (124 helyett 197), míg arányban 6%-os emelkedés, az 1576-ban lemérhető helyzettel szemben.

217 jobbágygazdaságban foglalkoznak méhészettel, azaz a méztermelés a parasztság 26,3%-át öleli fel. Ez meglehetősen kedvező arány, hiszen valamennyi jobbágyportát számba véve, minden gazdaságra 1,3 kas méh esik. A kasállomány megoszlása az egyes jobbágyrétegek között :

11 földnélküli méhész	54 kas	—	4,9%
39 zsellér „	118 „	—	10,8%
91 pauper „	380 „	—	34,8%
54 féltelkes „	305 „	—	28,0%
21 gazdagparaszt „	235 „	—	21,5%
	1092 kas		

Eszerint 1 méhgazdaságra átlagosan 5,1 kas méh, kb. évi 25—28 kg méz jut. A feltétlenül áru-mézet produkáló nagy méhészetek — 9 vagy annál több kassal — megoszlása határozott eltolódást mutat a jómódú jobbágyok javára, szemben az egész kasállomány megoszlásával, ahol ez a tendencia halványabban jelentkezik.

2 földnélküli	18 kas
1 zsellér	15 „
7 pauper	107 „
9 féltelkes	140 „
7 gazdagparaszt	171 „
	451 kas

Csak termésük fele mennyiségét számítva, a nagy méhészetek évente legalább 1150—1200 kg árumézet bocsátanak piacra. Ez jelentős tétel, hiszen mint már többször utaltunk rá, számításunk a reálisan piacra kerülő méz tömegének csak alsó határát, minimális szintjét határozza meg. Árumézet, mint a fenti összehasonlításból kiderül, a méhészek csupán 12%-a termel, akik azonban a kasállomány nem kevesebb, mint 42%-ával rendelkeznek. Az így piacra jutó méz zömét gazdagparasztok adják : 16 jómódú jobbágy kezén van az áruméztermelés mintegy 70%-a, (311 kas méh!).

Az extraneus birtoklás kérdését az 1594-es évben nem lehet alaposabb elemzésnek alávetni, mert az adójegyzék nem közli az extraneus gazdák eredeti lakóhelyét s így nem tudjuk szétválasztani az egyebütt is birtokos parasztok-

[3] 3 földnélkülinek apró szőlőparcellája van s így a szőlőművelő csoportnál vettük őket számba.
[4] Összesen 140,4 kalangya termésük van.
[5] Összesen 303,9 cb agr termésük van.

tól, azokat a jobbágyokat, akik már kizárólag extraneus parcellájukra szorulva élnek. Nyolc helység határában említenek extraneus bortermelőket (Kaza, Iván, Alacka, Kazinc, Berente, Ragyistyán, Lászlófalva és Rudabánya), összesen 112 gazdaság, 34,5 hold terjedelemben. Alig néhány féltelkes vagy gazdagparaszti nagyságú szerepel köztük. 64 zsellér és 35 pauper-sorú gazda mellett mindössze 10 féltelkes és 3 jómódú jobbágy kerül ki a bortermelő extraneusokból.

Összegezve, a szőlőművelő parasztság 22,1%-a extraneus s a szőlőkultúra rájuk eső része valamivel meghaladja a 18%-ot! Szántóművelő extraneusokra csak Nyárád határában akadunk : 5 kis gazdaság összesen 8 hold földdel. Arányuk jelentéktelen, a paraszti birtokosok eredeti lakóhelyét nem ismerjük.

Arló districtus (Borsod m.)

1594. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 984.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. ARLÓ (iudex 2)			
6	21-20 + I + **2**	35 + VII-20	53-10 + **3**
8-20	25-10	26-20 + I	42 + VII + **2**
7	22-20 + II-20 + **2**	32-20 + III	100 + XIII-10
7-10	12 + I	26 + I	53-10 + 0-10 + **3**
9-10	18	26-20	53 + V-10 + *12,5*
chd : 8 !	24	36 + III	
	18-20	32 + IV	
	13-20 + II	25-10 + III-20	
	14 + I	41 + III-20	
	16-20 + II	33-10	
	13-20 + II + **4**	33-10	
	16-20	26-20	
	15-10 + 0-20	26-20	
	10 + 0-20 + **6**	34-20 + V-10 + *4,5*	
	22 + *4,5*		
2. JARDANHAZA (A = extraneus szőlő Arló határában)			
—	—	29-10 + II + **1**	—
chd : 6 !		29-20 + III + **4** + *0,3 (A)*	
3. CZEPANY (iudex)			
7-20	18-20	34-20 + I-20 + **3** + *0,5*	—
8-20 + 2,3	15-10	16-20 + VI-10 + **5** + *24*	
4(chd)	16 + II + 12		
0,3(chd)	14-20 + I-20 + *1,3*		
1,2(chd)			
chd : 5 !			
	Szőlőművelők		
5	—	—	—
4. DOMAHAZAH			
—	—	40 + **4**	—
		40 + **4**	
5. DIZNOS (iudex)			
6-20 + II	20 + **9**	36-10 + II	58-10 + II
2,3(iudex)	20 + 0-20 + **2**	18 + XV-10 + **3**	67-06 + XVI-20 + **8** + *6,5*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	18-20 + I 10	30 + II-20 + **6** 40 40-20	—
6. B O L I O K (iudex)			
-**4**(chd) 3-10 4	13 + **2** 10 25-10 + **1** 23-10	27-10 30 26-20 32	75 + **9**
7. C Z E N T E R (iudex 2)			
4-20 2 -**6** + *4,3* -**1** + *6,7* 4 + *1,5*	11 + **4** 14 + **2** + *2* 16-10 + *6,7* 20-20 + **5** + *10*	—	—
	Szőlőművelők		
1,5	—	—	—
8. S A I O N E M E T Y (iudex 2)			
-**4** I-20 0-20 I -**5** -**4** + *1* -**6** + *10* -**3** + *5,7* -**8** + *4,5* -**6** + *2* 0-20 + **1** + *10,7* -**3** + *1,3*	—	—	—
	Szőlőművelők		
2,2 *10* *1,5* *7* *0,7*	—	—	—
9. O Z D H (iudex 2)			
7-20 -**3**(chd) 2-20 **3**-10 **4** + *4,7* chd : 3 !	10-20 + I-10 13-20 + V-20 + **2** 10-20 + **4** + *3,3* 10-20 + *0,3* 10-20 + *1,7* 16 + III + *6* 6-20 + III-10 + *0,7* 11 + *0,3* 18-10 + III + **2** + *2,1* 12 + *2* *12,9*-iudex-	—	42-10 + VIII-10 + **5** + *11,7*
10. A B A F A L W A praediale			
7-10	10-20 10-20	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	12-10 11-20	—	—

11. V E L E Z D H (iudex 2)

7	12	27-10 + *1,7*	57 + *2*
5	15	31 + *11,7*	112 + **13** + *58*
5 + *4* + **6**	25 + *10,7*	41-10 + **7** + *0,7*	50 + *8*
4(chd)	20 + **2** + *11*	31 + **2** + *8*	
8(chd)	18 + **2** + *7*	48 + *14,7*	
chd : *5 !*	12-10 + **2** + *3*		
	11 + *6*		
	11 + *8*		

Szőlőművelők

2	—	—	—
10			
6,7			

12. B A N F A L W A H (iudex 2)

5	17-10	7-10 + *24*	—
7	12		
5-10	10		
2-10	10-20 + **3**		
5	16		
4-10	10-10 + *4*		
6 + *6*	10 + **4** + *6*		
8 + *4*	10 + **4** + *3*		
8 + *2,3*	12 + **2** + *7*		
4-20 + *2,7*	12 + **6** + *4*		
4-10 + *6*	10 + **1** + *3,3*		
-3 + *0,7*	11 + *4*		
7 + *0,3*	16-10 + *8*		
1 + **1** + *1,3*			
5 + *2*			
-1 + *2*			
1,7(chd)			
chd : 2 !			

Szőlőművelők

1	—	*21*	—

13. T A P O L C Z A N (iudex 2)

4-10	16-10 + *14,7*	31 + *3,7*	—
7-10	11-10		
8 + *0,3*	18 + **1**		
0,3(chd)	24 + I + **3** + *5*		
chd : 1 !	11-20 + *8,3*		

Szőlőművelők

7,2	*15*	—	—
1,5			
5,3			

Extraneus szőlőművelők

de Dédes — lásd ott! — 20 gazdaság 74 cb agr terméssel.

14. D E D E S (iudex ; T = extraneus szőlő Tapolcsány határában)

4-10	18	28-10 + VI-10	—
2(chd)	16-10 + I-10 + **1**	35 + *12,7(T)*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3(chd) 6-10 + *0,7(T)* chd : 4 !	11 12 19-10 + I + *1,7*(T) 12 + *2,5*(T) 14-10 + *6,3(T)*	—	—
	Szőlőművelők		
1,7(T) *7(T)* *3(T)* *0,7(T)* *3,5(T)* *3,3(T)* *1,7(T)* *1,7(T)* *0,3(T)* *0,7(T)* *6(T)* *1,3(T)*	*14,2(T)*	—	—
15. TARDONA (iudex 2)			
5-10 4 2 + **4** chd : 3 !	**24** + **4** 10 10 + **1** 15 + **1**	—	—
16. MALIN (iudex 2)			
6-10 + I 7 + **1** 7 + **1** 5 5-10 + II-20 III-10 IV II-20 I-20 II-20 chd : 2 !	15-10 17-10 15 + **6** 16 14-10 + **1**	22 + IV-10 + **2** 30 + **7**	—
17. NEKESEN (iudex 2)			
4 9-10 + *3,3* 8-10 + *4,3* *5*(chd) *5*(chd) *5*(chd) chd : 4 !	18-10 + 0-10 18-10 10 + *5,7* 25 + *3,3* 10 + I + *5* 10-10 + II + *2,7* 18-10 + 0-10 + *3,3* 16-10 + I + *5* 10 + *4,3* 10-10 + *2,5* 17-10 + **1** + *1,7* 18 + I + **1** + *1,3* 16 + *5*	30 + IX-10 + *24,2* 24 + II + **4** + *4,8* 36-10 + I-20 + **2** + *1,3* 26 + II-10 + **1** + *0,7*	55-10 + VII + *14,3* 51-10 + VIII + **2** + *14*
	Szőlőművelők		
5,8 *2,5* *0,3*	—	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
18. V I S N I O (iudex 2)			
7-10	16 + I	29 + **1**	49-20 + **3** + *14,2*
4	XI-10	37-20 + **3**	42 + VII-20 + **3** +
V-10	XI-20	28-20	*11,3*
I	11-20	27 + **6**	66-10 + XI-10 +
V-10	13-20	38-10 + I-10 + *2,5*	*42,7*
II	10-20 + I + *4,8*		48-10 + II-10 +
6-10 + *1,3*	22-20 + *1,3*		*12,3*
0,8(chd)	22-20 + **1** + *5*		
7 + *4,3*	*12,3*-iudex-		
chd : 2 !			
	Szőlőművelők		
—	*12,7*	—	—
de Daróc — lásd ott! — 7 gazdaság *11,5* cb agr terméssel.			
18. S A T H A (iudex 2)			
6-20	15 + II + **1** + *2,1*	29-10 + III + **5**	—
2	16 + *0,7*	29-20 + IV-10 +	
7-20 + II-10 + **1**	21-10 + III + **6** + *20*	**2** + *27,5*	
0-20	19-20 + III-20 + *2,7*	25-10 + II-10 +	
5-10 + *4,5*	10-20 + *2,5*	*5,8*	
3,3(Chd)	19 + **3** + *13,7*	23-10 + III + *10,7*	
chd : 3 !	23-10 + *7,3*	32 + II + *1,5*	
	12 + *3*	25-10 + I-20 +	
		6 + *1,7*	
		30-20 + *8,2*	
		26-20 + **4** + *4,3*	
		32 + III + *0,3*	
	Szőlőművelők		
5,8	—	—	—
4,5			
6,7			
20. O M A N Y (iudex)			
4 + **1**	24-10 + **2** + *5*	—	51-10
9-20 + *0,7*			
8-20 + *3,7*			
chd : 2 !			
21. C Z E R N E Y (iudex 2)			
4	19-10 + III	27 + **2**	53-10
6-10	21-20 + **5**	28-20 + **2** + **4**	
1	21-20 + **4**	30-20 + **7** + *23*	
6-20	13		
4	18 + **3**		
3-10	10-20 + *1*		
8 + **1**	10-20 + *0,3*		
2	23-20 + IV + *2*		
chd : 2 !	20-20 + **1** + *1,7*		
	14 + *1,2*		
	16-10 + **1** + *1,7*		
	13-20 + **4** + *0,3*		
	17 + *2,3*		
	Szőlőművelők		
1	—	—	—
0,7			
3			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
22. DAAROCZ (iudex ; V = extraneus szőlő Visnyó határában)			
7-20 + **1** + *0,3*(V) 5-10 + *2,7*(V) 8-10 + **3** + *2,7*(V) 8-20 + *1*(V) *1,7*(V)-iudex-	10-20 + *2,8*(V)	—	—
	Szőlőművelők		
0,3(V)	—	—	—
23. NADASD (iudex 2)			
-**2**(chd) 7 + I 6 6-10 + I 5	14 + **2** 10 10 10 15-10 + **3** 17-10 + **3** 19 + I-10 + **5** 11-10 13-10 17-10 + **4** 10 + **3** 10 12-10 12-10 16 + I 15 14 16 10 21-20	28 + V 30 + **2** 20 + V + **3**	—
24. BALATHON (iudex 2)			
8 9-20 9-20 8-20 4-20 5-20 9-20 4-20 8-20 8 *2,7*(chd) *2,7*(chd) 5-10 + *3* 6-20 + *1* 7-20 + *1,3* 8-10 + *1,3* 4-20 + *2,7* chd : 10 !	10 16-20 10-20 16-20 16 + *0,3* 13-20 + *4,5* 13-20 + 0-20 + **1** + *2* 22 + 0:20 + *4* 15-10 + *0,5* 15-20 + *1,2* 15-20 + *3,5* 20 + *7* 11 + **1** + *2,7* 14 + **2** + *1*	43-10 + I-10 + *2* 37-10 + *6* 40 + **3** + *10,3*	62-20 + *12,5* 50 + II-10 + **6** + *12* 60 + II + **1** + *12*
25. ZENTMARTHON (iudex)			
9-10 + **2** 2-10 4 6	17-10 + **4** 11-10 + **2**	26	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8	—	—	—
5-10			
6			
2-10			
chd : 2 !			

26. ZILVAS (iudex)

2,7	*15*	—	—
0,7	*12,7*		
0,7			
0,7			
1,3			
0,7			
1,7			
2			
0,7			
1,3			
5			
2			
0,3			
2,7			
2			
0,7			
0,3			
4			
2			
0,7			
0,7			
3,9			
0,3			
10,7			
1,7			
1			
1,7			
9			
1,3			
0,3			
5,7			
0,7			
1,7			
0,3			
9			
2			
3			
1,3			

A districtus gazdasági helyzetét, egybevetve a 70-es évek állapotával, a termelőerők egyenletes, kismértékű visszaesése jellemzi. Az összehasonlítás a főbb adatok tanulsága szerint így alakul :

	1576	1594	
falvak száma	30	26	—13%
szántógazdaság	486	401	—18%
gabonatermés.....	9700 gl	6950 gl	—28%
szőlőgazdaság.....	357	263	—26%
bortermés	2500 cb agr	1300 cb agr	—48%

A csökkenés mértéke párhuzamos, hiányzik néhány falu és a negyed századdal azelőttihez képest 18%-kal kevesebb a gabonatermelő porta, és megcsappan több mint egynegyedével a termés is (28%-kal). Ezen a vidéken a szőlőművelés nem nagy fontosságú, de az igen erős elaprózódás folytán, minden második gazdának jut parcella. A bortermelők száma jó egynegyedével, a szüreti eredmény viszont több, mint felével csökken. A hanyatlás legerősebben a szőlőművelés területén jelentkezik.

A szántókultúra 993 hold, a borkultúra 33 hold. Egymás közti arányuk 1 : 30-hoz, ami világosan mutatja a szőlőművelés mérsékelt jelentőségét a districtus gazdasági életében. Az őszi és tavaszi gabona vetésterületének megoszlása a következő :

őszi gabona ..... 6595 gl — 95%
tavasziak ..... 351 gl — 5%

A 70-es évekhez képest a tavasziak aránya 15%-ról 5%-ra esett vissza, ami valószínűleg kapcsolatban áll az állattenyésztés kedvezőtlen alakulásával.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	85	89	36	8	218	45,3%
II. szántó- + szőlőműv.	—	57	79	32	15	183	38,1%
III. szőlőművelők	—	74	5	1	—	80	16,6%
össz. 549	68	216	173	69	23	—	—
%-ban	12,4%	39,3%	31,5%	12,6%	4,2%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
643,3	388,9	2613,9	408,6	2236,3	261,3	1452,1	243,0
9,3%	29,9%	37,6%	31,3%	32,2%	20,1%	20,9%	18,7%

A paraszti népesség elég jelentős része földnélküli (12,4%), a termelőerők hanyatlása elmélyíti a jobbágyság pauperizálódását. Zsellérek adják a lakosság csaknem 40%-át, de a föld csupán 9,3-a és a szőlők kb. 30%-a jut rájuk. Ugyancsak feltűnően népes a pauperek rétege (31,5%). Részesedésük az összterméstől már kedvezőbb : búzából 37,6%, borból 31,3%. A féltelkesek csoportja elég gyér (12,6%), viszont jómódú, a szántókultúra 32,2%-a és a borkultúra 20,1%-a esik rájuk. Erősen összezsugorodik a gazdagparaszti csoport, a népesség mindössze 4,2%-ára rúg. Részesedésük aránya még így is számottevő, a szántók kb. 21%-a és a szőlők 18,7%-a van kezükön, ami a gazdagparasztság súlyának általános csökkenése mellett is jelzi, hogy jelentőségük

még korántsem szűnt meg. Kiemelkedően vagyonos gazdagparasztot azonban ekkor már nem találunk.

Arló és Balaton oppidum differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	15	18	13	4	50	66,7%
II. szántó- + szőlőműv.	—	7	10	4	4	25	33,3%
III. szőlőművelők	—	—	—	—	—	—	—
össz. 93	18	22	28	17	8	—	—
%-ban	19,3%	23,7%	30,1%	18,3%	8,6%	—	—

24 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	70	71	23	4	168	41,4%
II. szántó- + szőlőműv.	—	50	69	28	11	158	38,9%
III. szőlőművelők	—	74	5	1	—	80	19,7%
össz. 456	50	194	145	52	15	—	—
%-ban	10,9%	42,5%	31,8%	11,4%	3,2%	—	—

Jóllehet a földnélküliek súlya nagyobb az oppidumokban, a földnélküli és zsellér réteg együttes aránya falun sokkal magasabb. Jelentékenyen erősebb viszont a féltelkes, de különösen a gazdagparaszti csoport a mezővárosokban. Míg itt a jómódúak aránya 8,6%, addig a falvakban csak 3,2%! Arló és Balaton esetében nincs különösebb jelentősége a szőlőművelésnek, a gazdagparaszti tömörülés a szántógazdálkodáson nyugszik.

Összegezve, a districtus 2 oppidumára esik a népesség csaknem 17%-a; mezővárosi parasztok birtokában van a járási gabonakultúra 25%-a és a borkultúra 9%-a.

A földnélküli, illetve már elégtelen mennyiségű földdel rendelkező parasztok aránya a következő:

földnélküli	68
földművelő, fél hold alatt	38
szőlőművelő, 100 nszl alatt	85[1]
	191

A napszám vállalására kényszerülők csoportja a jobbágyság közel 35%-ára rúg, ami feltűnően magas arány és a jobbágyság általános pauperizálódásának jele.

[1] 38 szántóművelő össztermése 130,3 gl; 85 bortermelő össztermése 175,3 cb agr.

Méhészettel a népesség elég nagy része foglalkozik : 21,8%. Legtöbb méhészgazda azonban alig néhány kassal rendelkezik, átlagosan 3,2 kas méh jut egy termelőre, ami szokatlanul alacsony arány. A kas-állomány megoszlása az egyes jobbágyrétegek között a következőképpen alakul:

5	földnélküli	méhész	18	kas	— 4,7%
27	zsellér	„	81	„	— 21,0%
51	pauper	„	139	„	— 36,1%
25	féltelkes	„	89	„	— 23,1%
12	gazdagparaszt	„	58	„	— 15,1%
			385	kas	

A sok méhészhez képest aránylag kicsiny a kas-állomány. Megoszlása igen egyenletes, egyik jobbágycsoportnál sem lehet kimutatni a méztermelők vagy a méhkasok erősebb tömörülését. 120 méhészből csak 3 gazdának van „nagy" méhese, azaz az árumézet produkáló gazdaságokra mindössze 31 kas méh esik ; a kas-állomány kevesebb, mint 10%-a. Arló districtusban a méhészet a házi szükséglet fedezésére szolgál s aligha van piaci jelentősége.

A dézsmajegyzék tanulsága szerint a járásban nincs nagy szerepe az extraneus birtoklásnak. Csupán 2 falu szőlődombján találkozunk idegen birtokosokkal : Visnyó határában daróci és Tapolcsány határában dédesi parasztokkal. Közülük 7 zsellér, 4 pauper és 1 féltelkes. Továbbá 14 zsellér és 1 pauper bortermelő, akinek eredeti falujában már nincs földje. Hasonlóan az általános szétaprózottsághoz, az extraneus parcellák is igen aprók. Összesen 28 jobbágy szőlő van extraneus kézen (10,6%), kiterjedésük a járási borkultúra mindössze 6,5%-ára rúg.

Kis-Borsod districtus (Borsod m.)

1594. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték tinna. Abód, Csehi, Edelény, Kurittyán, Lád, Sáp, Szendrő, Tövises szántóművelésének adatai Rudabánya processus 1592. évi gabona dzsjk-e alapján. Lád szőlőművelésének adatai Szendreovoelgye dt. 1594. évi bor dzsjk-e alapján.

B 984.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. KURYTTHAN (iudex)			
5-09 + 0-18	20 + II 10-19 16-27	36 + III	—
	Szőlőművelők		
3,5-iudex-	—	—	—
	Extraneusok		
8-18 + 0-18 4 3-09	—	—	—
2. LAD (iudex ; S = extraneus szőlő Sáp határában)			
6	9 + I-15 13-15 + I-18 10 + 0-11 20-09 + II	27-10 + II	40 + XII-15
	Szőlőművelők		
3,1 *6,7* *1,3* *2,8* *3,7* *4,9* *4,4* *5,6* *3,9* *5,5* *2,3* *4* *3,3* *4* *0,9* *2,3*	*8,4* *11,4* *8,4* *7,2* *8,8* *11,2* *10,9* *8,7* *8,9*	*13,3* *21,2* *13*	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5,2 *0,9* *4,9(S)* *1,3(S)*-iudex-	—	—	—
3. A B O D (iudex)			
6 + II-27 6 + II-09 2-18	12-27 + X-20 18-09 + 0-27 11-09 + 0-18 19-09 + III	30-27 + XIV-09 25 + VIII-09	49-09 + XIII-15
	Extraneusok		
—	—	23-09 + IV-15	—
4. E D E L É N Y (iudex; F, CS, S, H, NY = extraneus szőlők Finke, Császta, Sáp, Hatház és Nyomár határában)			
5-09 + *4(F)* 9 + *3,5(Cs)* 10 + *2,6(Cs)*	22 16 + I-09 10 21 8-09 + *8(S)* 15-18 + *5,3* 17 + *5,3(H)* + *6,1(F)* 18-09 + *4(H)* + *4(F)* 18 + *3,1(S)* 16 + *0,8* 13-15 + *2,7(S)* + *7,1(Cs)* 13-15 + *3,8(S)* 13-15 + *3,5(S)* 18 + *2,5(H)* + *2,5(F)* 17-19 + *11,5(S)* 16-18 + *6,3(S)*	39-09 + IV-09 36 27-18 + VI-18 45 + I-09 27 33-18 + II-09 31 + *3,1(NY)* + *3,1(F)* 36-09 + IV-15 + *3,1(CS)* 27 + *2,4(H)* 40-09 + II + *8(S)*	75 + III-09 61-09 + IV-15 50-09 60 + V 65-09 + I-09 + *6,6(Cs)* 60 + II + *5,7(H)* + *1,3(F)* 47 + XI + *2(Cs)* + *7,5(S)* + *3,4(Ny)* + *4,2(H)* 61 + II-09 + *13,3* 61 + VII + *2,5(Ny)* + *3,4(H)* + *7,1(F)* 80 + V-09 + *6,6(Ny)* + *1,8(Cs)* 63 + X + *12,4(Cs)* 54 + VII + *0,5* + *2,3(H)* + *2,3(F)* 71 + *13,3(Ny)* + *1,6(F)* 54-27 + VI + *14(H)* 65 + VII-18 + *3,1* + *3,1(Cs)*
	Szőlőművelők		
1,8 *0,8* *0,9* *6,2(S)* *6,1(Cs)* *4(Cs)* *5,7(Cs)*	*8,1(S)*	—	—
	Extraneusok		
6-18 8 3 6-09	13-09 25 22 11-09	—	49

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5. SAP (iudex ; D = extraneus szőlő Domák határában)			
2-09	13	30 + II	59 + XXIV 59 + XXIV 70 + VIII 50 + VII 56 + VI + *16* + *1,8*[1]
	Szőlőművelők		
4	*10,6* *10,6* *6,4* + *3,5(D)* *8(D)*	—	—
	Extraneusok		
4-15	11-18 15	—	—

Extraneus szőlőművelők

de Laad — lásd ott! — 2 gazdaság 5,5 tinna terméssel.
de Borsod — lásd ott! — 10 gazdaság 41,3 tinna terméssel.
de Saio Zenth Peter — lásd ott! — 1 gazdaság 1,6 tinna terméssel.
de Zendreo — lásd ott! — 1 gazdaság 4,5 tinna terméssel.
de Balayth — lásd ott! — 12 gazdaság 46,7 tinna terméssel.
de Besenyeo — lásd ott! — 2 gazdaság 11,9 tinna terméssel.
de Edelen — lásd ott! — 11 gazdaság 68,6 tinna terméssel.
de Damok — lásd ott! — 2 gazdaság 6,5 tinna terméssel.
de Finke — lásd ott! — 1 gazdaság 1,5 tinna terméssel.

6. CZEHY (iudex)			
7	25 21-20	32 30-10 29	53-10
7. TEŐUISSES			
6-25 2-15	17 18 16 15	—	—
8. ZENDREO[2] (iudex)			
9 9 4 9 9 6 6 2 3 9	10 12-09	—	—
	Szőlőművelők		
4,6	—	—	—

[1] „Servus Stephani Mihály" terméseː

[2] Eltérően a districtus többi falvától, ahol a jelek szerint jó volt a termés, Szendrő határában, ebben az évben, katasztrofálisan rossz eredménye lett az aratásnak.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt

9. D A M O K (iudex ; gabona dzsjk-e elveszett! S = extraneus szőlő Sáp határában)

5,7	*8*	—	—
2,6 + 1,8 (S)	*10,9*		
5 (S)	*7,1*		

Extraneus szőlőművelők

de Sap — lásd ott! — 2 gazdaság 6,5 tinna terméssel.

10. N I O M A R (iudex)

2,5	—	—	—
1,5			
0,9			
1,8			
0,5			
3			
3			
3,7			

Extraneus szőlőművelők

de Edelény — lásd ott! — 5 gazdaság 28,7 tinna terméssel.
de Fynke — lásd ott !— 5 gazdaság 32,4 tinna terméssel.
de Hangach — lásd ott! — 7 gazdaság 27 tinna terméssel.

11. H A T H A Z (promontorium praedy Hathaz)

Extraneus szőlőművelők

de Czirak — lásd ott! — 11 gazdaság 47,9 tinna terméssel.
de Edelen — lásd ott! — 9 gazdaság 44 tinna terméssel.
de Fynke — lásd ott! — 5 gazdaság 26,7 tinna terméssel.
de Bodva — lásd ott! — 4 gazdaság 8,7 tinna terméssel.
de Zselez — lásd ott! — 3 gazdaság 6,5 tinna terméssel.
de Hangach — lásd ott! — 3 gazdaság 7,4 tinna terméssel.

12. F Y N K E (iudex ; S, H, Ny = extraneus szőlő Sáp, Hatház és Nyomár határában)

3,5 + 1,8 (S)	*7,5*	*16,8*	—
3,5	*8*	*21,7*	
3,4	*8 + 4,4 (H)*	*6,2 + 6,6 (Ny) + 3,1 (H)*	
6,2	*10,6 (Ny)*	*3,5 + 10,4 (H)*	
4,5	*7,6 (Ny)*		
1,8	*3,1 + 1 (Ny) + 2,9 (H)*		
1,8			
2,7			
2,5			
4			
5,9			
2,4			
3,1			
2,6			
1			
5,9 (H)			

Extraneus szőlőművelők

de Edeleny — lásd ott! — 9 gazdaság 32,1 tinna terméssel.
de Zyrak — lásd ott! — 1 gazdaság 1,3 tinna terméssel.
de Borsod — lásd ott! — 1 gazdaság 0,9 tinna terméssel.
de Bodva — lásd ott! — 1 gazdaság 1,8 tinna terméssel.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
13. CHYAZTA			
	Extraneus szőlőművelők		
de Edelen — lásd ott! — 11 gazdaság 54,5 tinna terméssel.			
14. LAK (iudex)			
3,1	—	—	—
2,4			
0,4			
0,3			
4,5			
0,8			
4,2			
15. BESENYŐ (iudex ; S = extraneus szőlő Sáp határában)			
4,6	*8,1*	*18*	—
1,8	*7*	*15,1*	
4,1	*7,5*	*15,5*	
1,2	*9*		
1,8	*12,5*		
0,9	*7,5*		
4	*6,5*		
1,3	*5,5 + 6,7 (S)*		
1,1			
1,8			
5,7			
2,7			
4			
16. BALAYTH (S = extraneus szőlő Sáp határában)			
2,6 (S)	—	—	—
5,7 (S)			
5 (S)			
4,5 (S)			
5,1 (S)			
3 (S)			
3,5 (S)			
4 (S)			
4,6 (S)			
4,4 (S)			
0,4 (S)			
4,8 (S)			
17. BODWA (H, F = extraneus szőlő Hatház és Finke határában; lásd még a 451. oldalon)			
0,7) HS	—	—	—
3,6 (H)			
1,3 (H)			
3,1 (H)			
1,8 (H)			
1,8 (F)			
18. BORSOD (iudex ; S, F extraneus szőlő Sáp és Finke határában)			
5,6 (S)	*7,5 (S)*	—	—
6,5 (S)			
2 (S)			
6,4 (S)			
3 (S)			
0,2 (S)			
2,5 (S)			
2,1 (S)			
6,2 (S)			
0,9 (F)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
19. HANGACH (N, H = extraneus szőlő Nyomár és Hatház határában)			
2,2(Ny) *6,7(Ny)* *2,7(Ny)* *4,4(Ny)* *4,8(Ny)* *5,3(Ny)* *0,9(Ny)* *3,4(H)* *2,7(H)* *1,2(H)*	—	—	—
20. ZYRAAK (H, F = extraneus szőlő Hatház és Finke határában)			
3,5(H) *4,9(H)* *3(H)* *1,2(H) + 1,3(F)* *3,2(H)* *3,5(H)* *4,5(H)* *5,5(H)* *3,2(H)* *5,3(H)*	—	*13,1(H)*	—
21. ZSELEZ (iudex ; H = extraneus szőlő Hatház határában)			
2,8(H) *2,4(H)* *1,3(H)*	—	—	—

A kis-borsodi járás faluállománya rendkívül ingadozó. Gabona dézsmajegyzéke aránylag kevés maradt, bor dézsmajegyzékét pedig az egyes faluk extraneusokkal zsúfolt adólajstromai alapján kell összeválogatni. Külön nehézséget okoz, hogy egyes helységek, következetes módon, csak a bor dézsmajegyzékekben szerepelnek. 1594-ben 21 helységből csak 8-ban ismerjük a gabonatermesztés adatait.[3] Ezt a districtus viszonyainak elemzésénél, különösen az eredmények összehasonlításánál állandóan figyelembe kell vennünk.

A terméseredmények alakulása, egybevetve az 1577-es és az 1594-es időmetszetet, a következő képet nyújtja :

1577		1594	
218 gazdaságban.....	5470 gl	98 gazdaságban.....	2820 gl
242 gazdaságban.....	755 tinna	202 gazdaságban.....	1140 tinna

A gabonatermés erős csökkenésének oka elsősorban az 1594-es adatok hézagos volta, mert az arányos egybevetésnél alig mutatkozik csökkenés. 1594-re a jobbágyporták száma 55%-kal esik, míg a búzatermés csak 49%-kal! Határozott fejlődés jelentkezik a szőlőművelésben : bár a borgazdaságok száma kissé itt is csökken (17%-kal), a szüreti eredmény ugrásszerűen nő ; egyhatodával kevesebb szőlősgazda 51%-kal több bort termel, mint a 70-es években. Eszerint a járásban a népesség bizonyos mértékű csökkenése mellett a gabonatermelés volumene változatlan maradt, míg a bortermelésé emelkedett.

[3] E helységek gabonatermesztési adatai is egy 1592-es dézsmajegyzékből származnak.

A districtusban művelés alatt álló terület 408 hold szántó és 48,5 hold szőlő. Figyelembe véve azonban az extraneus szántókat is, 31,5 hold földdel többet kell számítanunk. Másképpen alakul a helyzet az extraneus szőlőművelőkkel, mivel azokat jelen esetben ismerjük s termésüket eredeti falujuknál vettük számba. Így a 48,5 holdnyi szőlőkultúra már magában foglalja az extraneus parcellák területét (21,5 hold) is. Eszerint a mezőgazdasági terület összesen 439,5 hold szántóra és 48,5 hold szőlőre rúg. A búzakultúra és borkultúra egymás közti aránya 9 : 1-hez! Ez az arány a szőlőművelés jóval nagyobb súlyát tükrözi, mint a 70-es évek végén. A vetésterület megoszlása : őszi búza 92,7%, tavasziak 7,3%, ami azt bizonyítja, hogy a takarmányul szolgáló gabonafélék termesztése a közbeeső évtizedek alatt felére csökkent.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	19	24	14	10	67	24,9%
II. szántó- + szőlőműv.	—	3	12	4	12	31	11,5%
III. szőlőművelők	—	128	32	11	—	171	63,6%
össz. 269	—	150	68	29	22	—	—
%-ban	—	55,7%	25,3%	10,8%	8,2%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	tinna	gl	ti	gl	ti	gl	ti
140,6	435,2	600,1	364,5	626,7	203,8	1460,3	137,0
5,0%	38,2%	21,2%	31,9%	22,2%	17,9%	51,6%	12,0%

Földnélküliekről nem tesz említést a dézsmajegyzék. Rendkívül sok a zsellér, csoportjuk a népesség több, mint felére rúg: 55,7%! Zömmel apró parcellákon ülő bortermelőkről van szó s ez magyarázza, hogy a szőlőterület 38,2%-a, de a szántókultúra csupán 5%-a esik rájuk. A pauperek aránya kiegyensúlyozottabb : 25,3%, részesedésük a gabonatermésből 21,2% s a bortermésből 31,9%. Kevés féltelkes parasztot találunk, csoportjuk (10,8%) a szántókultúra 22,2%-ával és a borkultúra 17,9%-ával rendelkezik, ami arra utal, hogy jelentőségük nem éri el a szokott szintet. Nem túl nagy a gazdagparasztok rétegének súlya sem (8,2%), annál hangsúlyozottabb viszont vagyonfelhalmozásuk. A szántóterület 51,6%-a és a szőlők 12%-a van tulajdonukban. A kis-borsodi járásban még 1594-ben is töretlenül érvényesül a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás, melynek súlypontja elsősorban a szántógazdálkodásra esik. Kiemelkedően vagyonos gazdagparasztot azonban már nem találunk a districtusban.

Edelény mezőváros és a járás falvainak összehasonlítása s viszonyaik elemzése a következő eredményre vezet :

Edelény oppidum differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	—	4	6	4	14	26,9%
II. szántó- + szőlőműv.	—	3	12	4	11	30	57,7%
III. szőlőművelők	—	7	1	—	—	8	15,4%
össz. 52	—	10	17	10	15	—	—
%-ban	—	19,2%	32,7%	19,2%	28,9%	—	—

20 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	19	20	8	6	53	24,4%
II. szántó- + szőlőműv.	—	—	—	—	1	1	0,5%
III. szőlőművelők	—	121	31	11	—	163	75,1%
össz. 217	—	140	51	19	7	—	—
%-ban	—	64,5%	23,5%	8,8%	3,2%	—	—

Edelény oppidum és a districtus többi helységének egybevetésénél, ha ismételten is, utalnunk kell az adatok hiányosságára. Csak így érthető, hogy míg Edelényben a legtöbb paraszt vegyesen gazdálkodó (búza + bortermelő), addig a járásban ilyet alig találunk. Az elszegényedett bortermelő zsellérek nagy tömege, jórészt mint extraneus, falun él és számuk felduzzasztja a districtusbeli bortermelő csoport arányát. Edelényben ugyan jóval alacsonyabb a bortermelők százalékos súlya, viszont sokkal több a szőlőművelő gazdagparaszt, mint a falvakban. A bortermelő gazdagparasztság itt is a mezővárosba tömörül, míg a szőlőművelő zsellérek zöme szétszóródik a districtus falvaiba. Edelény jobbágyainak rétegeződése a jómódú parasztság erős túlsúlyát tükrözi : a féltelkesek aránya 19,2%, a gazdagparasztoké kb. 29%, míg a falvakban arányuk csak 8,8%-ra, illetve 3,2%-ra rúg. A gazdagparasztság mezővárosi vagyonfelhalmozása mind a szántó-, mind a szőlőművelés területén érvényesül.

Összegezve, Edelény oppidumban él a népesség 19%-a s itt összpontosul a districtus szántóinak 58,6%-a és a szőlőkultúra 31,4%-a.

Földnélküli zsellért nem mutat ki az adójegyzék, ami természetesen nem a való helyzetet tükrözi, hanem a decimator munkájának hanyagságára utal. Mind az 1560-as, mind az 1570-es évekből jelentékeny számú földnélküli zsellérről tudunk s nagyon is valószínű, hogy ez a jobbágycsoport a 90-es évekre csak nőtt. Adatok hiányában azonban csoportjuk súlyát nem tudjuk meghatározni. A talpalatnyi földre szorult szántó-, illetve szőlőművelők megoszlása a következő :

szántóművelő, fél hold alatt	6
szőlőművelő, 100 nszl alatt	66[4]
	72

Jóllehet nem ismerjük 1594-ből a földnélküliek számát, a megélhetést már semmiképp sem biztosító parcellára utalt parasztok aránya még így is elég magas : 24,5%! Ezek szerint, bár adataink hiányosak, a districtus lakosságának legalább egynegyede napszámos munka, vagy más kereseti forrás igénybevételére kényszerül.

Sáp falu egyik gazdagparasztjánál a decimator megjegyzése rávilágít („servus Stephani Mihaly") a jómódú parasztoknál alkalmazott béresek rendszerére, melyet tekintve, hogy adózási szempontból nem volt különösebb jelentősége, a tizedszedők többnyire említésre sem méltatnak. A jómódú jobbágy rendszerint földet ad béresének, aki apró parcellája után külön fizeti meg a dézsmát s így az adószedőt valóban nem érdekelte különösebben, hány törpebirtokost, illetve gazdagparasztot fűz össze a gazda-servus viszonya.

Kis-Borsod districtusban elég fejlett a méhészkedés, de az 1594-es évből nem maradt fenn kimutatás a méztermelőkről.

Bár szorosan összefügg az extraneus birtoklás kérdésével, nem haszontalan külön is foglalkozni a többtagú jobbágybirtokokkal. Összesen 34 esetben lehetünk tanúi ennek a jelenségnek, és pedig 6 zsellér, 13 pauper, 6 féltelkes és 10 gazdagparaszti gazdaságnál. Egyszerűbb típusa a többtagú gazdaságnak az, amikor a paraszt helybeli szántójához (telkéhez) más helység határában szőlőt szerez. 15 esetben ezzel a lényegében 2 tagú típussal van dolgunk. Hasonló ehhez az is, amidőn a bortermelő helybeli szőlőparcellájához extraneus szőlőt is szerez (7 esetben). Néhány féltelkesnél és gazdagparasztnál viszont már több extraneus szőlő egybegyűjtéséről van szó a saját falujukbeli birtokon kívül : kilencüknek két helyen, kettőjüknek három helyen, míg egyiküknek négy helyen is van szőlője. A többtagú, extraneus helyzetű parasztgazdaság — és pedig elsősorban szőlőbirtok — elemzése félreérthetetlenül a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás módjára utal.

Kis-Borsod districtusban, valamennyi időmetszet tanulsága szerint, mindig is jelentős volt az extraneus birtoklás. 1594-ben 4 helység határában (Kurity-tyán, Abód, Edelény és Sáp) ülnek szántóművelő extraneusok, összesen 16-an, akiknek eredeti lakóhelyét nem ismerjük. Zömmel zsellérekről van szó : nyolcuknak zsellér, hatuknak pauper és egy-egynek közülük féltelkes, illetve gazdagparaszti nagyságú földje van. Csoportjuk a szántóművelő jobbágyok kb. 16%-ára rúg, de a szántókultúrának mindössze 7,1%-a esik rájuk. Sokkal pontosabban ismerjük az extraneus szőlőgazdaságok helyzetét. Sáp, Finke, Hatház, Császta és Nyomár promontoriumain találunk extraneus szőlőket. Sáp határában pl. nem kevesebb, mint 9 másik falu gazdái szereztek szőlőt. Összesen 99 extraneus gazda, akik közül néhánynak több tagban is van szőlője. Birtokaik a következőképpen oszlanak meg : zsellér 63, pauper 19, féltelkes 7 és gazdagparaszt 10. Ennél a statisztikánál a helybeli és extraneus földet egyaránt figyelembe vettük. Végeredményben a bortermelő jobbágyok kereken 49%-a rendelkezik extraneus szőlővel s parcelláik a borkultúra 44,2%-ára rúgnak. Az extraneus gazdák rétegeződése eléggé kiélezett : túlnyomó többségük szegényparaszt, soknak közülük az extraneus parcellán kívül nincs már más földje, ugyanakkor viszont az extraneus gazdák között szerepel a járás gazdagparasztságának zöme is.

[4] 6 gazdaságnak összesen 16,4 gl a termése ; 66 borgazdaságnak összesen 125,9 tinna a termése.

Borsod megye (Kaza et Zendreveolgie districtus, Mohi districtus, Kis-Borsod districtus.)

1594. juh dzsjk. (I.), (II.), (III.) és (IV.) lásd a bevezetést. B 984.

KAZA et ZENDREVEOLGIE districtus

1. DIVINI
23 juh (II.)

2. KELECHEN
78 juh (III.)
50 „ + 23 kecske (III.)

3. DUBICZA
30 juh + 30 kecske (II.)

4. KAZA
52 juh + 30 kecske (III.)

5. TELEKES
45 juh + 25 kecske (II.)
38 „ + 22 „ —
20 „ + 20 „ —

6. ZALONNA
35 juh + 13 kecske (II.)
24 „ + 5 „ —

7. MATRHONY
11 juh + 25 kecske (index)
40 „ + 27 „ (III.)
17 „ + 15 „ (II.)

8. MESZES
15 juh + 15 kecske (II.)

9. ZEND
10 juh + 8 kecske (II.)
6 „ + 16 „ (II.)
3 „ + 16 „ —
3 „ + 12 „ —

80 juh + 30 kecske (II.)

10. RAKOCZA
25 juh + 17 kecske —
27 „ + 27 „ (IV)
29 „ + 7 „ —
2 „ (II.)

11. ZENT JAKAB
3 juh + 49 kecske —
38 „ + 23 „ (IV.)

12. DEBRETE

8 juh + 9 kecske—

13. VYSZLO

35 juh + 14 kecske —

14. HORUATHY

6 juh + 11 kecske —
11 „ + 3 „ —
1 „ + 2 „ —

15. ZOHOGY

49 juh + 17 kecske (II.)
26 „ + 46 „ (II.)
42 „ + 25 „ —
16 „ + 25 „ (I.)
58 „ + 23 „ (IV.)
28 „ + 16 „ (IV.)

16. ZENDREO

60 juh + 10 kecske —
30 „ + 30 „ —

MOHI districtus

1. SAAL

23 juh —
55 „ + 10 kecske —
54 „ —

2. NAGMIHAL

80 juh —
70 „ —
90 „ —
70 „ —
70 „ —
33 „ —
50 „ —
90 „ —
90 „ —
23 „ —

3. GELOI

120 juh —
152 „ —

4. DAROCZ

50 juh —

5. VALK

62 juh —
81 „ —
60 „ —
60 „ —
54 „ —
15 „ —
22 „ —

6. BABONA

94 juh —
90 „ —
80 „ —

7. DOROGMAN

72 juh —
23 „ —

102 juh —
153 „ —

8. AROKTEŐ

43 juh —
41 „ —
32 „ —

9. ZAZD

52 juh —
62 „ —

10. PEEL

50 juh —
62 „ —
50 „ —
33 „ —

11. KEZI

92 juh —

103 juh —

12. MONTAJ

32 juh —
80 „ —
61 „ —
50 „ —
21 „ —

13. TSÁAT

40 juh —
40 „ —
44 „ —
33 „ —
12 „ —
32 „ —

160 juh —
120 „ —
140 „ —

14. OZLAR

60 juh —

100 juh —

15. EŐREŐS

—

120 juh —

16. ZEDERKEN

—

170 juh —

17. ZEGED

70 juh —

110 juh —
156 „ —

18. MOHI

40 juh (II.)
40 „ —
50 „ (III.)

19. KISGYEOR

— 10 kecske —
20 juh + 10 „ —
50 „ + 10 „ —
44 „ + 40 „ —
60 „ + 10 „ —

20. GEZT

26 juh —
70 „ —
12 „ —

21. ARANIAS

20 juh (II.)

22. TARD

40 juh —
80 „ —

80 juh + 30 juh [1]
140 „ + 20 „ [2]
90 „ + 53 „ [3]
230 „
90 „ + 40 kecske
130 „

23. ABRAHAM

40 juh — | 100 juh —

24. EMOLD

75 juh — | 100 juh —

KIS BORSOD districtus

1. LAAD-BESSENIEO

58 juh + 10 kecske (III.)
43 „ + 10 „ (I.)

2. SAAP

63 juh + 24 kecske — | 190 juh + 10 kecske (III.)

3. SENYE

90 juh —

4. HANGACZ

35 juh + 13 kecske —
76 „ + 13 „ —
35 „ + 5 „ —

5. NOMMAR

— | 180 juh + 10 kecske —

6. BORSOD

— | 100 juh + 29 kecske —

7. FYNKE

45 juh + 19 kecske (II.)
60 „ + 15 „ (I.)

8. LAAK

63 juh + 20 kecske —

9. SYLISZ

63 juh + 10 kecske (I.) | 180 juh + 9 kecske (I.)

[1], [2] és [3] = „opilio eiusdem."

10. A B O D

40 juh + 20 kecske —
30 „ —
40 „ —

11. K U R Y T T I A N

30 juh (I.)

Az 1580—90-es évek viszonyait tükröző harmadik időmetszetből hiányzik Mohi districtus gabona és bor dézsmajegyzéke. Csupán Mohi s Aranyos helységek szőlő dézsmajegyzéke maradt ránk, mely az itt tömörülő mohi járási extraneusok adatainak segítségével tájékoztat ugyan némileg az eltűnt járás falvairól s bortermelő népességéről, viszont a districtus zömmel gabonatermesztő jobbágyságáról semmit sem mond. Ezért van az, hogy a mohi járás 24 falvából (Mohi és Aranyos kivételével), a már említett extraneus bortermelőkön kívül, csupán az állattenyésztőket ismerjük s nem tudjuk hányan voltak közülük egyben telkes jobbágyok is. Ennek következtében, az egész megye viszonylatában, a kizárólag állattartó csoport aránya magasabb tényleges súlyánál.

A juh dézsmajegyzékek összegezése szerint 51 helység 145 gazdája 9626 állattal rendelkezik. Az állatállomány 10,6%-a kecske, ami az északibb fekvésű járások tipikus állatának növekvő súlyát mutatja (1576-ban 5%!), a mohi—mezőkövesdi síkság juhtenyésztésével szemben. Szembeállítva az előző időmetszettel azt látjuk, hogy kb. 10%-kal kevesebb parasztnak 5%-kal több állata van. A megye kb. 4200[4] jobbágygazdaságához arányítva kb. 2 juh esik minden gazdaságra. Tényleges megoszlás szerint a népesség csupán 3,5%-a nevel állatot. Mohi districtus adatainak már említett hiánya miatt, csak kisebb részüknek (33) ismerjük földjét, szőlőjét. Másik részük (112) mint csupán állattenyésztő szerepel.

A juhtenyésztő földes jobbágyok állatállományának megoszlása :

6 zsellér	461 juh	—	21,4%
14 pauper	567 „	—	26,4%
7 féltelkes	618 „	—	28,7%
6 gazdagparaszt	505 „	—	23,5%
	2141 juh		

A gazdagparasztok-féltelkesek súlya nem olyan jelentős, mint a hevesi juhtenyésztőknél vagy akár a korábbi borsodi időmetszetnél. 13-ukra valamivel több, mint 1100 birka jut, ami az állomány kb. 52%-ának felel meg, de a 20 zsellér s pauper gazda kezén is alig kisebb nyáj van. A telkes parasztok juh-állományának megoszlása feltűnően egyenletes, a tehetősebb jobbágyok túlsúlya igen mérsékelt.

A dézsmajegyzékek szerint csupán állattartással foglalkozó gazdák tagozódása a következő :

89 állattenyésztő	4385 juh	—	58,7%
23 jómódú „	3090 „	—	41,3%
	7475 juh		

A kizárólag állattenyésztéssel foglalkozó juhász-gazdaságok aránya a megye parasztságának mindössze 2,6%-ára rúg. Közöttük is akad vagy két tucatnyi

[4] 4042 gazdaság (Mohi dt. hiányával!) + 112 kizárólag állattartó gazdaság, összesen 4154 gazdaság.

jómódú jobbágy, akik több, mint 3000 állattal rendelkeznek. Figyelembe véve, hogy van két olyan telkes jobbágy, aki nyája nagysága révén megüti a gazdagparaszti szintet, az ún. nagynyájak tulajdonosait a következőképpen összegezhetjük :

1	földnélküli	189 juh
1	féltelkes	200 „
6	gazdagparaszt	505 „
23	jómódú állattenyésztő	3090 „
		3984 juh

Összegezve, 31 juhos gazda, a megye népességének 0,7%-a, kereken 4000 juhot tart birtokában, az állatállomány kb. 41,5%-át! Eszerint bár a nagygazdák szerepe csökkent egy kissé, a megye juhtenyésztésének nagy része változatlanul néhány gazdagparaszt kezében van, akik a belső s külső piac fő szállítói, az árutermelés haszonélvezői. A birkatenyésztés nagy részének árutermelő jellege, az állatállomány erős tömörítése szorosan összefügg a gazdagparasztok juhász-béreseinek szerepével. Sajnos az előző időmetszetekhez képest a decimator most nem sok figyelmet fordított a jobbágy-servitorok megjelölésére, bár még így is megemlékezett Tardon három gazdagparaszt „opilio"-járól.

Pata districtus (Heves m.)

1583. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. A gyöngyösi szőlővidék adatai Giöngies processus 1583. évi bor dzsjk-e alapján. Domoszló, Visonta, Karácsond szőlőművelésének adatai Debrowolge dt. 1583. évi bor dzsjk-e alapján. B 1016.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. GIÖNGIES (S, P, T, O, Sr = extraneus szőlők Solymos, Gyöngyöspüspöki, Tarján, Oroszi és Sár határában)			
5 6 II-10 5-10 + *8(T)* 8-10 + *7,8* 10 cum + *1(T)* III + *5(O)* V + *5,3* + *5(O)*	15-10 20-10 + IV 12-10 + V IV-10 + *14* 14-10 + *3,3* + *4* + *12(T)* 10-10 + *15(Sr)* 15 + *12(T)* 21 + *12,5(S)* 5 + *5(T)* + *10(Sr)* 7-10 + *12(Sr)* 6-10 + *12(T)* 12-10 + *6(T)*	28-10 + V 3-10 + *40* XX + *35,3(P)* 10 + *35,3* 13-10 + VIII-10 + *12,6* + *32,5(P)* + *21,5(S)* 10-10 + *27(S)* 17-10 + *25* + *6,5(O)* 10-10 + *25,3* 14 + *12,6* + *12,5(S)* + *10(T)* 7 + *22(S)* 5 + *22,8* 12-10 + *31,6* 17 + *40* 14 + III-10 + *16,3* + *12(S)* 23 + VI + *30* 37-10 + *5,3* + *8(T)*	5 + *45* + *16,8* + *0,8(O)* + *10(S)* + *20(T)* V + *30* + *21(T)* II-20 + *10* + *6(O)* + *19(T)* + *9(T)* 4 + *40* + *7(T)* V + *25* + *85(P)* II-10 + *36,6* + *2,5(O)* + *20(S)* V + *60* + *35,5(P)* 6 + *56* 8-10 + *61,6* + *37(S)* 12 + X + *243* + *16,3* + *160(P)* + *14(T)* 12-10 + XV cum + *40* + *24(P)* 10 + *105* 16 + VII + *28,3* + *17,5(P)* 18-10 + IV + *25* + *23(P)* 17-10 + IV + *60,6* 10-10 + *9* + *10(S)* + *13,3(S)* + *2(T)* + *24(T)* + *5(Sr)* 12-10 + *107* 20-10 + *33* + *15(S)* + *2,5(O)* + *24,5(Sr)* 17-10 + *6* + *35(Sr)* XV + *45(S)*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	10-10 + *7,6* + *20(S)* + *14(T)* 41 + *125* + *11(S)* 29 + *50* 15-20 + XI + *45* + *23(S)* 25 + *65,8* 18 + X + *20,8* + *37* + *15(P)* 34-10 + 3-10 silg + *52,6* 20-10 + X + *30* + *25,8(S)* 17 + X-10 + *96,3* + *24(S)* 37-10 + XIV + *192* 93-10 + *190* + *40(P)* 57-10 + VII-10 + *65* + *7,5(S)* 7-10 + *30,5(S)* + *13(T)* 15 + *40* + *63,5(S)* 25-10 + *65* + *22,8(S)* 53 + *63* 20-10 + *104,3* + *126(P)* + *50,5(S)* 16 + *3,3* + *40* + *33(P)* + *7(T)* + *30,5(Sr)* 6 + V + *35* + *15(T)*
		Szőlőművelők	
8	*16,6*	*26*	*66,3*
8,8	*7,6* + *7(T)*	*28*	*15* + *15* + *7(Sr)* + *15,3(P)*
6	*14*	*21,3*	
2,6	*12*	*25,6*	*10* + *42,5(S)*
3,3	*19*	*16,6* + *22,5(S)*	*33,5* + *10(S)*
7,6	*11,3*	*6,3* + *2,5(O)* + *18,5(Sr)*	*12,8* + *27,5(P)* + *17,5(S)*
6,3	*12,8*	*36,6*	*104*
7	*11*	*28,8* + *7(T)*	*30,6* + *45* + *20(T)*
8	*15,6*	*21*	*20* + *22(T)*
10	*20*	*21* + *17,5(S)*	*20,3* + *23(P)* + *16(S)* + *20(Sr)*
10,3	*11*	*22,6*	*15,6* + *11(S)* + *30(T)*
5	*14*	*20* + *15*	*45,7*
5,3	*11*	*22,6* + *10(T)*	*159* + *35,7(P)*
5	*11,3*	*27,6* + *7(T)*	*41*
2,8	*15,3*	*23,3* + *12(S)*	*60*
5,5	*15*	*40,6*	*60* + *12,5(S)*
4	*20,6*	*37*	*26,3* + *10,2(P)* + *20(S)*
2,6	*10* + *10(Sr)*	*30*	*6* + *10,5(S)* + *30(Sr)*
8	*19,3*	*5* + *30,3(S)*	*69*
6,6	*20*	*30*	*88*
10	*15,6*	*25,6*	*61,3*
8	*12,6*	*15* + *9(S)*	
4	*10,8* + *7,5(Sr)*	*16* + *20(Sr)*	
5,6	*16*	*30*	
5	*16,6*	*4* + *10(S)* + *17(T)*	
7,6	*7,8* + *9(T)*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1,5	5 + 13(T)	14,3 + 14(S) + 3(T)	100
8,3	12,6	26,3	48
6,3	17,6	36,3	45
8	15	30	45 + 11,3(S)
2	20	32,8	34 + 12,5(P)
7,6	12,6	6 + 26(S)	43,3
6	7,6 + 15(T)	28	16,5 + 27,5(P)
3,8	15	25	22,8 + 22,5(P)
6,3	17,6	30,6 + 10(S)	122 + 81(P) + 30,5(S)
0,5 + 10(S)	11,3	38	20 + 6,6 + 10,5(P) + 20(S)
5,8	20	21,6	15 + 20(S) + 22(T) + 16,5(S)
6	19,3	5,3 + 20(P)	49,3
1,3	9 + 7,5(S)	21,3	54,3
6	13	10 + 14(S)	45
10	16,5	40	21,3 + 20(T)
7,6	17	24,3 + 10(O)	68
5,8	12,6	18 + 8(T)	36,6 + 10(S) + 10(T)
5,3	11,3	32,8	41,3 + 7,5(Sr)
6,3	18,6 + 2(S)	17,8 + 10(S)	35 + 40,5(P)
6,6	10 + 2,5(P)	26,6	164
7,6	14	32,8	13,9 + 29 + 22(P)
2,6	20	30	25,3 + 18(P)
10	7,8 + 12(S)	8,3 + 26,5(Sr)	15 + 35,5(P)
5	20,8	24,6	25 + 67,5(S)
8,6	11	5,6 + 18 + 2,5(O)	38 + 40(P)
10,3	19	32,8	48 + 7,8(S)
6,3	3,8 + 10(T)	27,6	49 + 27,5(S)
5	15,6	21,3 + 12,5(S)	42 + 50(S)
3	9 + 10(P)	31	30 + 50,5(P) + 5,5(S)
4	11,3	30	50
6	14	37,8	38,5 + 33(P)
7,6	5 + 15,3(P)	40	35 + 12,5(S) + 10(S)
9(T)	20	22,6	28 + 33(S)
2(T)	20(T)	34	39
4(T)	13(T)	35	10,3 + 71(P)
2(T)	15(T)	20,6 + 8(T)	40 + 60(P) + 10,5(S) + 17(T)
2(T)	15(T)	22 + 16,5(S)	20,6 + 22,5(P) + 18(T)
10(T)	12(T)	23	12,8 + 37,5(P) + 12(T)
12(T)	20(T)	2,6 + 26(S)	15 + 100,5(P) + 35(S) + 16(T) + 6(T)
3(T)	16(T)	17,6 + 8(T)	41,3
4(T)	14(T)	30	16,3 + 20(S) + 15(S)
8(T)	17(T)	32	72,8 + 5(T)
6(T)	11(T)	29	11 + 51(P) + 23(S)
7(T)	12(T)	25 + 7,5(S)	46,7
1(T)	12(T)	28	22,8 + 21(S)
7(T)	18(T)	12,6 + 12,5(S)	45,6 + 25(S)
7(T)	5 + 15(T)	21	
5(T)	20(T)	9 + 15(Sr)	
3(T)	16(T)	32,6	
3(T)	20(T)	21,3 + 11(T)	
6(T)	14(T)	10 + 12,5(S)	
6(T)	15(T)	25	
6(T)	11(T)	29	
10(T)	11(T)	10,6 + 30,3(P)	
1(T)	12(T)	23,6	
10(T)	14(T)	15,3 + 9(T)	
4(T)	12(T)	17,8 + 6,8(S)	
	18(T)		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7(T)	13(T)	5 + 22(S) + 4(T)	62,6 + 60(Sr)
6(T)	14(T)	28	21,3 + 26(P)
10(T)	13(T)	19 + 15(S)	12 + 5 + 45(P) +
7(T)	17(T)	20 + 7,5(S)	11(T) + 10(T)
7(T)	20(T)	16 + 15(P)	50 + 2(O)
8(T)	11(T)	40 + 15(S)	37,8 + 17(T)
7(T)	13(T)	22(T)	48
4(T)	17(T)	26(T)	5,3 + 12,5(S) +
1(T)	14(T)	25(T)	25,5(Sr)
9(T)	15(Z)	22(T)	5,2 + 45(S) +
8(T)	19(T)	25(T)	10(T)
2(T)	18(T)	23(T)	56,3
3(T)	20(T)	24(T)	43(Sr)
10(T)	18(T)	23(T)	45(Sr)
3(T)	11(T)	22,5(T)	54,5(Sr)
9(T)	18(T)	25(T)	
8(T)	13(T)	25(Sr)	
3(T)	17(T)	22(Sr)	
6(T)	19(Sr)	25(Sr)	
2(T)	15(Sr)	25,5(Sr)	
4(T)	12(Sr)	23,5(Sr)	
7(T)	15(Sr)	24(Sr)	
2(T)	12(Sr)	24(Sr)	
4(T)	15(Sr)	25(Sr)	
4(T)	15(Sr)		
1(T)	16,5(Sr)		
4(T)	11(Sr)		
3(T)	12(Sr)		
6(T)	15(Sr)		
7(T)	11(Sr)		
1(T)	18,5(Sr)		
8(T)	20(Sr)		
7(T)	15(Sr)		
9(T)	14,5(Sr)		
8(T)	13,5(Sr)		
5(T)	15(Sr)		
6(T)	15(Sr)		
3(T)	20(Sr)		
8(T)	12,3(Sr)		
8(T)	11,5(Sr)		
7(T)	15(Sr)		
3(T)	15(Sr)		
10(T)	15(Sr)		
6(T)	16,5(Sr)		
10(T)	20,5(Sr)		
6(T)	12,5(Sr)		
7(T)	14,5(Sr)		
8(T)	19(Sr)		
7(T)	20(O)		
6(T)			
3(T)			
4(T)			
10(T)			
9(T)			
6(T)			
5(T)			
4(T)			
8(T)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5 (T)	—	—	—
10 (T)			
3 (T)			
3 (T)			
4 (T)			
7 (Sr)			
6 (Sr)			
6 (Sr)			
10 (Sr)			
10 (Sr)			
9,5 (Sr)			
10 (Sr)			
10 (Sr)			
5 (Sr)			
8,5 (Sr)			
7,5 (Sr)			
6 (Sr)			
8,5 (Sr)			
5 (Sr)			
10,5 (Sr)			
6 (O)			
6,5 (O)			
2,5 (O)			
7 (O)			
5 (O)			
6 (O)			
1,5 (O)			
3,5 (O)			
5 (O)			
5 (O)			
3 (O)			
5 (O)			
10 (Sr)			
7,5 (Sr)			
7,5 (Sr)			
5 (Sr)			
10 (Sr)			
5 (O)			
7,5 (O)			
5 (O)			
10 (O)			
9,5 (O)			
5 (O)			
6 (O)			
6 (O)			
5 (O)			
5 (O)			
7,5 (O)			
6 (O)			

2. GYŐNGIŐSPWSPŐKI (gabona dzsjk-e hiányzik!)

7,7	*11*	*35*	*50*
5,5	*12,5*	*27,5*	*51*
10,5	*15*	*25*	*41*
2,5	*15,5*	*35*	*61*
5	*15*	*30*	*92,5*
7,5	*15,5*	*40*	*41*
10,5	*15*	*30*	*72,5*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7,5	12,7	37,7	45,5
7,5	17,5	30,5	80,5
10,3	12,5	32,5	110,5
10,5	20	22,5	45
10,5	15	27,8	125
7,8	20	35	50,5
10	17,5	25,2	70
10,5	11	26	107,5
7,5	20,5	28	75
10,5	17,5	27,5	44,5
10	15	25	42,5
5,5	20	26	87,5
7,5	16	22,5	45
	20		70,3
	20		
	11		
	12,5		
	17,5		
	12,5		

Extraneus szőlőművelők

de Gyöngyös — lásd ott! — 44 gazdaság 1658,4 cb agr terméssel.

3. *SOLYMOS* (gabona dzsjk-e hiányzik!)

3	18,5	24	51
2,5	13	37,5	90
7	13,5	29	62,5
5,5	16	26,5	45
10,5	16	22,5	54
6	13	24,5	45
9	20,5	24	
10	17	13 + 27	
6,5	12,5	22 + 17,5	
7,5	14	24	
7	17	25	
6,3	16,5	30,5	
6,3	13	25,5	
10	17,5	32,5	
7	16,5	25,5	
7,5	15	30	
5,5	20	35,7	
4	14	25,7	
5	15	29,5	
7,5	17,5	25	
8	20	30,5	
7,8	20	30	
6,8	14	23	
3,5	20,5	21	
8	17,5	24	
9	13	21	
2	12	28	
10	10	22,6	
2	15,5	22,5	
10,5	12,5	30	
8,5	20		
6,3	15		
7,5	11		
5,5	11,3		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10	*15*	—	—
5	*11,5*		
10,5	*20,5*		
8,5	*17*		
1	*14*		
10	*12,5*		
10	*15,5*		
10	*11,5*		
	15		
	19		
	12		
	15		
	15		
	17		
	11		

Extraneus szőlőművelők

de Gyöngyös — lásd ott! — 73 gazdaság 1507,1 cb agr terméssel.

4. P A T A

5	10-10	17 + 5 cum + V	40 + 15 cum + X + *12*
6	20 + II + *2*	31 + V + *3*	
2-10	12 + III + *1*	25 + V-10 + *7*	
1	10 + V + *1*	15 + 15 cum + VII + *8*	
1-10	14 + I + *6*	9 + 25 cum + VII + *8*	
0-10	7 + 5 cum + *15*	13 + 25 cum + XII + *15*	
9 + *5*	12 + VI + *10*	22 + V + *12*	
2 + *2*	8 + V + *1*	15 + 15 cum + I + *2*	
2 + *1*	20 + III + *2*	13 + 20 cum + V + *9*	
1 + *0,8*	III + *14*	34 + VIII + *11*	
5-10 + *1*	5 + *12*		
5 + *2*			
4 + *1*			
3 + *1*			
5 cum + *5*			
1 + *4*			
6 + *2*			
3 + *1*			
3 + *2*			
5 + *4*			
5 + *6*			
5 cum + *1*			
5 + *7*			
7 + *2*			
II + *1*			
4 + *2*			
2 + *1*			
5 + *1*			

Szőlőművelők

1	*11*	—	—
3	*11*		
1	*12*		
1	*12*		
2	*11*		
6			
1			
4			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
0,8			
1			
1			
1			
3			
2			
0,3			
1			
4			
10			
1			
5			
6			
3			
4			
1			
2			
5			
1			
1			
3			
1			
1			
1			
4			
1			
2			
1			
4			
1			
2			
1			
1			
3			
1			
1			
1			
4			
1			
1			
2			
1			
2			
1			
2			
1			

5. N A G I W T H

6 + V cum	10 + XV cum	16 + XV cum	49 + X cum
5	10	20 + XV cum	31 + XX cum
5		35 + XV cum	40 + XV cum
8		25 + X cum	80 + X cum
4		18 + XV cum	50 + XX cum
7		20 cum + X cum	50 + IX
6		37 + X cum	71 + XX cum
5		22 + V	75 + XV
5		37 + V	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6. UGRA			
5	10 + I	31 + V	77-10 + XVI
9-10	12-10 + I-20	32 + XII	62 + VI
5	20-10	32 + II-10	
4	22-10		
	22		
	12-10		
	20-10		
	21- + II-10		
7. VYSONTA			
5	16 + *8,7*	30 + V + *13,5*	—
5	9 + *13,3*	10 + VIII + *22,5*	
4 + *8,5*	2 + *19*		
2 + *8*			
5 + *8*			
	Szőlőművelők		
8	*12*	*21,5*	*59,5*
5,5	*14*		
9,5	*5,8 + 5,7*		
8,5	*19,5*		
4,3	*12*		
4,3	*15,3*		
1,3	*14*		
7,5			
7,5			
5			
6,5			
10,3			
	Extraneus szőlőművelők		
—	—	*27*	*75*
		22	
		28	
		22,5	
		21,5	
		27,5	
		35	
		25	
		25	
		26	
		25	
		21,5	
		32	
		23	
		25	
		25,5	
		32	
		26	
		27	
		33	
		30	
		21	
		34	
		35,5	
		27,5	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8. VIZNEK			
8	X 5 + X 11-10 + V	29 + V 20 cum + X	43-10 + XX 70 + 20 cum + XXX
9. ADACH			
5 5 7-10	10 cum + X 15 cum + XV 8 + X 13-10 20 10 13-10 15 cum	17-10 + X 16 + X 17 + X 28 + X 16-10 + X 25 + XX 24-10 + X 29-10	30 + XXI 35 + XVIII 37-10 + XXX
10. DETHK			
3-10 5	16 + 5 cum + V 13 + II-10 10 + II-10 22-10 20 + II 12 + V	37-10 + VI 39-10 + III 27-10 + X 35 32 + IV 20 + XI	—
11. KARACHOND			
9	12-01 + *11* 22-10 + *15* 20-16	5 + *23* 40 + 1-10 + *15* 32-10 + II-10 + *15,5* 10 + *25* 20 + *30*	50 40 + X 100-10 + *20* 75 + I-10 + *25* 52-10 + II-10 + *5* 40 + XI + *20*
	Szőlőművelők		
—	—	*35*	—
	Extraneus szőlőművelők		
10 *5* *2* *3* *5* *4* *10* *5* *3* *4* *5* *10* *6* *5,3* *7,5*	*15* *20* *15* *20*	—	—
12. ERK			
5	10-10 20 10 16 + II-10 10 + X	20 + XX 19-10 + X 31-10 + X 16-10 + X 20 + X	70 + XVI 47-10 + XX 50 + XX

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
13. HALMAY			
9-10	11	—	—
8	17		
5 + 5 cum	20		
8			
8-10			
14. MERA			
—	9 + V	21-10 + V-10	50 + XVIII
	8 + V	29-10 + V	50 + VII-10
		33 + VII	72 + X
		32-10 + V	65 + II
			40 + X
			60
15. SADAN			
—	17-10	25 + X	60 + X
	13-10 + V	25 + X	52-10 + XVII
		30	50 + XX
16. ZWCHY			
8 + I-10	16 + T	25 + II-10 + *4*	—
8-10 + I	26 + V	32-10 + III-10 + *10*	
2-10	12-10 + IV + *5*	37-10 + VI + *7*	
2-10	20 + 0-10 + *5*	34 + V + *1*	
4	8 + *14* + *2*	25 + III + *3*	
6	12-10 + *1*		
3-10 + *7*	17-10 + II-10 + *1*		
7-10 + I + *1*	12-10 + II-10 + *9*		
4 + *3*			
	Szőlőművelők		
2	*12*	—	—
2	*12*		
1			
6			
7			
5			
7			
5			
2			
7			
5			
1			
1			
2,5			
17. TARIAN			
3-10	16 + I-10 + *8*	25 + *15*	—
10 + *1*	16 + *6*	25 + *8*	
8 + *6* + *2*	20 + II + *17*	30 + *11*	
4 + *4*	20 + *4*	32-10 + *40*	
6 + *2*	17-10 + *6* + *3*	25 + *9*	
	12-10 + *10*	37-10 + *27*	
	11 + *2*		
	22-10 + *7*		
	15 + *7*		
	22-10 + *3*		
	20 + *13*		
	16 + *13*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Szőlőművelők		
6	*17*	*30*	—
1	*7 + 4*		
3	*12*		
1	*20*		
3			
8			
3			
7			
4			
5			
1			
	Extraneus szőlőművelők		

de Gyöngyös — lásd ott! — 187 gazdaság 2008,5 cb agr terméssel.

18. ORROSSY

6-10	21-10 + I	28 + III-10	—
5 + 6	*11 + 2,5*	*26 + X + 15*	
		20 + VII + 5	
	Szőlőművelők		
1,5	*15*	—	—
5			
2,5			
6			
2,5			
3			
7			
6			
2,5			
5,5			
5			
10			
5			
4			
2			
4			
	Extraneus szőlőművelők		

de Gyöngyös — lásd ott! — 36 gazdaság 218,8 cb agr terméssel.

19. ECYD

—	—	40	50 cum + V + *10*
		23-10 + XV cum + *12,7*	50 + XV cum + *7,7*
		30 + *15*	50 + XX cum + *20*
			45 + X + *5,7*
			75 + *10,3*
			110 + 20 cum + *10*
			60 + X cum + *2,7*
			120 + XV cum + *27,7*
			150 + XX cum + *15,7*
			75 + XX cum + *10,7*
			75 + *7,7*
			50 + XV + *12,7*
			50 + X + *15*
			110 + *2,7*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Szőlőművelők		
2,7	*17,7*	—	—
5			
5			
20. FANCALL			
6-10	15	35 + *13*	65
6-10	10	30 + *17*	50 + *15*
	10	7-10 + *25*	50 + *15*
	18	30 + *22*	65 + *44*
	17		
	6 + *20*		
	14-10 + *12*		
	Szőlőművelők		
10	*16*	—	—
	16		
	15		
	13		
21. THASS			
2-10	20	—	—
3-10	21 + *5*		
4			
10 cum + *2*			
8 + *10*			
7-10 + *7*			
	Szőlőművelők		
9	*12*	—	—
5			
22. DOMOZLO			
5 + *6*	19-10 + *2,5*	23 + X + *5*	47 + IX-10 + *10*
	15 + II-10 + *3*	28-10 + III + *3*	79-10 + XXXI
	18-10 + I-10	27-10 + VI-10 + *15*	56 + V + *5,5*
		23-10 + II + *11,5*	59-10 + XXII-10 + *20*
		33 + VII-10 + *15*	44 + VIII + *2,5*
		28-10 + *25*	47 + XIX + *15*
		22-10 + V + *4*	38 + XV
		30-10 + X-10 + *10*	78-10 + XIX + *15*
	Szőlőművelők		
6	—	—	—
2			
7,5			
	Extraneus szőlőművelők		
3,5	—	—	—
5			
23. GIORK			
5	10 + V	30 + V	50 + LXX
3-10	10	30	40 + XXX
9-10	10 + V	23 + V	37 + XX
2	16	25 + V	75 + X
3-10	XV	14 + XV	82 + XL

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3-10	17-10	21-10 + V	75-10 + I
6-10	6 + V	20 + XX	
2-10	12-10 + V	16 + X	
4-10	12-10 + V	17-10 + X	
2-10	14-10	15-10 + X	
3-10	10	25-10 + XX	
5	12 + X	20 + X	
	10 + X	17-10 + X	
	16 + V		
	17-10		
24. REDE			
9	14 + VI	23 + II	60 + X + *10*
7	11-10	40-10	72-10 + VIII + *10*
6	20	25	56 + VI + *10*
6	16 + II-10 + *1*	35-10 + *10*	
5	16 + *4*	28 + *17*	
5 + *7*	20 + *5*	42-10 + II + *10*	
5 + *7*	14 + I-10 + *10*	34-20 + II + *7*	
	20 + *2*		
	16-10 + I + *10*		
	20-10 + *6*		
	6-10 + *14*		
	10 + *10*		
	Szőlőművelők		
5	*12*	—	—
5	*15* + *5*		
10	*13*		
5			
5			
1			
7			
5			
7			
2			
5			
4			
7			
3			
5			
5			
2			
5			
7			
5			
5			
2			
8			
1			
10			
4			
2			
3			
3			
2			
10			
2			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10	—	—	—
5			
1			
7			
5			
5			
1			
7			
5			
7			
25. A T K A R			
7 + *2*	22	22-10 + V	34 + XX
10 + *5*	10	35 + X	65 + V + *2*
6 + *1*	15 + V + *2*	28-10 + X + *14*	40 + XX
9-10 + *2*	10 + V + *2*		
	15 + *18*		
	20 + *4*		
	10 + *10*		
	8-10 + *11*		
	13-10 + *5*		
	Szőlőművelők		
2	*11*	—	—
9	*15*		
4			
3			
1			
26. E O R S (vernalia = hordeum!)			
4	12-10 + X	25 + X-10	92 + XX-10
	17-10	15 + XX	115 + XXII
	10	20 + XI	40 + XX
	10-10 + X-10	28	55 + XV
	10		69 + XX
27. C H A N (vernalia = hordeum!)			
—	XX	25 + XX	32 + XX
		30 + X	45 + XXX
		30 + XV	42-10 + XX
		27-10 + XX	30 + XX
		27-10 + XX	35 + XX
		22-10 + XX	45 + XX
		27-10 + XV	47-10 + XX
		20 + X	45 + XX
		20 + X	35 + XX
			42-10 + XX
			30 + XX
28. H A L A Z			
4	15	30-10 + V cum	84 + VI
7	15	39 + I-10	61-10
5	2 + 10 cum + V-10	20-20 + X cum	100 + X
5	10	28 + I-10	95 + 10 cum + X cum
6-10	4 + 15 cum + V cum	30	
5	10 + V	25 + IV-10	78
6	11	25 + II-10 + X cum	62 + VII
4	15	40-10 + VI	82 + V cum
5	12-10 + IV	42 + II-10	
7		32 + V + V cum	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	15 + I-10	41-10 + II + V cum	—
5-10	15	46 + V cum	
6	16	20 + 5 cum + III-10	
3	23	21-10 + IV	
8	18	17-10 + 20 cum + VII-10	
	7 + II	36	
		22-10 + III-10	

A termelés volumene az 1578. évi helyzethez képest tovább emelkedik, éspedig elsősorban a szőlőművelés területén. Számszerűleg a fejlődés a következőképpen alakul :

1578	1583	
32 falu	28 falu	
694 szántógazdaság	578 szántógazdaság	—17 %
13 600 gl gabona	15 600 gl gabona	+15 %
1 161 szőlőgazdaság	1 164 szőlőgazdaság	+ 0,2 %
18 800 cb agr bor	23 700 cb agr bor	+26 %

Bár a gabona-termesztő porták száma észrevehetőleg csökken (—17%), a búzatermés tömege nő, kereken 15%-kal. Az előző időmetszet rossz termésével szemben, most valószínűleg kedvezően ütött ki az aratás. Ugyanakkor jelentősen csökkent az elszegényedett búzatermesztő gazdaságok száma : 1578-ban 282 zsellérporta, most mindössze 179 ! Ezzel párhuzamosan, a 70-es évek 33 szántóművelő gazdaparasztja helyett, most 63-at találunk, jóllehet, az összlakosság száma a közbeeső időben fogyott ! Szinte elképesztő mértékű a szőlőgazdaságok számának stabilitása : 1549-ben 1060, 1578-ban 1161 és most 1164 borgazdaságot mutat ki az adójegyzék ! A bortermés továbbra is kedvezően alakul, jó egynegyedével nagyobb, mint az előző időmetszetben. A szőlőművelés koncentrálódása tovább tart Gyöngyös határában (Gyöngyös + Püspöki + Sólymos). Gyöngyösre esik az össztermésnek :

1549-ben 70%-a
1578-ban 73%-a
1583-ban 88%-a

Bár a patai járásban 15 helység határában termelnek bort, a szőlőművelés abszolút többsége a gyöngyösi monokultúrára esik!

A districtus művelt területéből 2225 hold szántó és 625 hold[1] szőlő. A bor-, illetve búzakultúra egymás közti aránya 1 : 3,5-hez, ami a szőlőművelés megnövekedett jelentőségét mutatja az előző időmetszettel szemben. Az őszi és tavaszi gabonafélék megoszlása a következő :

őszi búza ..... 12 881 gl — 82,8%
tavasziak ..... 2 689 gl — 17,2%[2]

A tavaszi gabonafélék súlya szokatlanul nagy, kb. 5%-kal magasabb, mint a 70-es években.

A földnélküliek számát nem ismerjük. Mind a zsellérek, mind a pauperek százalékos súlya alacsonyabb az előző időmetszet arányainál. A 36,4%-nyi zsellérségre a gabona mindössze 4,4%-a s a bor 10,4%-a jut. A pauperek megszo-

[1] 23 676 cb agr + 916 cb ismeretlen extraneusok kezén Visonta, Karácsond és Domoszló határában.
[2] Ebből 270 gelimányi halomba rakott, bekaszált gabona : 385 cumulus.

A districtus differenciálódása

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	84	95	92	63	334	22,3%
II. szántó- + szőlőműv.	—	47	64	63	70	244	16,3%
III. szőlőművelők	—	415	238	159	108	920	61,4%
össz. 1498	—	546	397	314	241	—	—
%-ban	—	36,4%	26,5%	21,0%	16,1%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
691,1	2451,3	2521,7	4233,0	4854,0	5732,9	7502,8	11 258,2
4,4%	10,4%	16,2%	17,8%	31,2%	24,2%	48,2%	47,6%

kott arányú (26,5%) rétegére esik a szántókultúra 16,2%-a és a szőlők 17,8%-a. Féltelkest kb. ugyanannyit találunk, mint a 70-es években, (21,0%), de a termőterület valamivel kisebb része jut most rájuk: szántóból 31,2%, szőlőből 24,2%! A 16%-ot meghaladó súlyú gazdagparasztság mind a szántó (48,2%), mind a szőlőkultúra (47,6%) közel felével rendelkezik! Vagyonfelhalmozásuk mértéke éles példája a gazdagparasztság töretlen erejének a század végén. A kiemelkedően gazdagok maroknyi csoportjának helyzete még érdekesebb. 16 vegyesen gazdálkodó s 28 bortermelő paraszt (2,9%!) kezén összpontosul a szántók 3,7%-a és a szőlők 22,3%-a.[3] Átlagosan egy ilyen gazdagparaszti portára csupán 2 hold szántó, de jó 3 hold szőlő esik. Vagyonos voltuk kizárólag a szőlőművelésen alapszik. Ezerötszáz jobbágycsalád közül valamivel több, mint három tucat rendelkezik a megye borkultúrájának megközelítően egynegyedével.

A két mezőváros és a járás többi 26 falvának gazdasági-társadalmi tagozódása a következő különbségeket mutatja:

Gyöngyös és Pata differenciálódása

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	9	4	2	—	15	2,2%
II. szántó- + szőlőműv.	—	27	19	24	40	110	15,9%
III. szőlőművelők	—	244	138	106	80	568	81,9%
össz. 693	—	280	161	132	120	—	—
%-ban	—	40,4%	23,2%	19,1%	17,3%	—	—

[3] 44-üknek 576 gl gabonája és 5283 cb agr bora van. Csaknem kivétel nélkül gyöngyösiek.

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	75	91	90	63	319	39,6%
II. szántó- + szőlőműv.	—	20	45	39	30	134	16,7%
III. szőlőművelők	—	171	100	53	28	352	43,7%
össz. 805	—	266	236	182	121	—	—
%-ban	—	33,1%	29,3%	22,6%	15,0%	—	—

A két bortermelő oppidum s a járás többi része közötti különbségek állandó jellegűek, az előző időmetszetek tárgyalásánál is hasonlóan alakultak. A mezővárosok határában folyamatosan csökken a szántóművelés súlya, a népesség csupán 2,2%-a búzatermesztő a vegyesen gazdálkodó csoport aránya is alatta marad a 16%-nak. Kellően hangsúlyozza a szőlőművelés jelentőségét a bortermelő csoport közel 82%-os aránya.Ugyanekkor a többi falunál a szántóművelők aránya 40% körül mozog, a bortermelőké kb. fele a mezővárosi aránynak. Igen érdekes a differenciálódásban mutatkozó különbség : Gyöngyösön s Patán jóval több a zsellér s erősebb a gazdagparaszti réteg, mint falun (40,4% — 33,1%, illetve 17,3% — 15% !), ami a szőlőművelés uralkodó helyzetével függ össze. Míg a districtus egészét tekintve a szőlő és szántókultúra egymás közti aránya 1 : 3,5-hez, addig az oppidumok határában 1 : 0,6-hoz, azaz Gyöngyösön és Patán csaknem kétszer annyi szőlő van, mint szántó![4]

Összegezve, a népesség 46,2%-a él a két mezővárosban, övék a szántókultúra 12,6%-a és a szőlőkultúra 69,1%-a. A fent közölt statisztikai elemzésekre hivatkozva hozzátehetjük, ez a mezővárosi koncentráció nemcsak általában a parasztságot, hanem különösen a jómódú jobbágyságot, a bortermelő gazdagparasztokat érinti, akiknek tömörülési súlya meghaladja a többi jobbágyrétegét.

A földjüket elveszített vagy minimális nagyságú parcellára szorult parasztok rétegeződése a következő : (az ún. keresztény-pénzt fizető rétegről nem tesz említést a dézsmajegyzék)

szántóművelő, fél hold alatt	27
szőlőművelő, 100 nszl alatt	271
	298[5]

A gazdasági helyzeténél fogva napszámra utalt parasztság aránya az össznépesség csaknem egyötöde (19,9%). Ez az arány némi csökkenést mutat a 70-es évekbeli helyzettel szemben (25,5% !).

Méhészetnek nincs nyoma a dézsmalajstromokban.

A „szórt" paraszt-porta típusa a gazdagparasztok vagyonszerzésének, jelen esetben szőlő-felvásárlásának folyamatát jelzi. Hasonlóan a korábbi időmetszetekhez, csak a gyöngyösi borvidéken találkozunk velük. A jómódú jobbágyok túlsúlya most határozottabban kidomborodik, mint a 70-es évek időmetszeténél.

[4] 280 hold szántó és 416 hold szőlő!

[5] 27 gazdának 79,1 kalangya és 271 gazdának 731,4 cb agr termése van.

A többtagú birtoktípus megoszlása a következőképpen fest:

birtoktípus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 tagú birtok	—	1	8	34
4 tagú birtok	—	1	2	10
5 tagú birtok	—	—	—	4
6 tagú birtok	—	—	—	3
7 tagú birtok	—	—	—	1
64 többtagú birtokból:		2	10	52

Igen fontos az extraneus birtoklás szerepe. Tekintve, hogy a dézsmajegyzék ebben az évben nem tesz említést szántóföld extraneus birtoklásról, annak súlya teljes egészében a bortermelőkre esik. Az adójegyzék tanúsága szerint ebben az évben az idegenben szerzett szőlők problémája kizárólag Gyöngyösre s környékére összpontosult. Tulajdonképpen a gyöngyösi parasztok a szomszédos öt helységben[6] vásárolt vagy bérelt parcelláiról van szó. Némelyik jobbágy többfelé is szerzett magának szőlőt, mert 377 gazdára 416 extraneus parcella jut. (Lásd a többtagú birtoktípus statisztikáját!) Az idegenben szőlőre szert tett jobbágyok rétegeződése a következő: zsellér 137, pauper 92, féltelkes 63 és gazdagparaszt 85! Feltűnően sok köztük a gazdagparaszt. A zsellérség jó részének otthon, Gyöngyösön már nincs földje, minden vagyona az extraneus parcella. — Visonta, Karácsond és Domoszló határában néhány tucat ún. ismeretlen extraneus bortermelőt találunk. Ezek eredeti lakóhelyéről, otthoni vagyoni helyzetéről semmit sem tudunk. Megoszlásuk, extraneus szőlőik szerint a következő: zsellér 17, pauper 4, féltelkes 25 és gazdagparaszt 1. Zömmel a jobbmódú parasztokhoz sorolhatók. Nem számítva az ismeretlen extraneusokat, a népesség 25,1%-a rendelkezik idegen határban szőlővel.[7] A járási borkultúra nem kevesebb, mint 27,4%-a esik extraneus parcellákra![8] Ez az arány, bár az extraneus terület nőtt, valamivel kedvezőtlenebb, mint a 70-es években (35%).[9]

Az extraneus birtoklás súlyának s jelentőségének hangsúlyozása mellett ismételten utalunk arra a tényre, hogy ez a districtus egészére kivetített arány tulajdonképpen egyetlen mezőváros, Gyöngyös viszonyait tükrözi.

[6] Püspöki, Sólymos, Tarján, Oroszi és Sár.

[7] Ha csak a bortermelő népességet vesszük alapul, úgy 32,4%.

[8] Beleértve az ismeretlen extraneusok 916 köblös termését is.

[9] Az extraneus szőlők területe 1578-ban 166 hold, míg 1583-ban 195 hold!

Pásztó — Debrő (Paztho-Debrowolge) **disctrictus** (Heves m.)

1583. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 1016.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. C A L			
2 + V cum	11	36 + IV	40 + X
8	10	25	50
4	16	40	58 + XII
8	15	33	78 + **2**
2	10	30 + X	80
8	12	2? + X	60 + X cum
9	20 + **1**	20 + X cum	70
8	11	32	100
5	10	28	50
4	10	40	55
2			50
5			
chd: !			
2. T O T F A L W			
2 + V cum	15 + I	30 + IV	80 + XX
2 + **2**	11 + V cum	24 + X	
2 + III	10 + II		
2 + **3**	12 + II		
chd: 2!			
3. V E R P E L É T			
9	16	35	—
6 + *7*	20	30 + **2**	
8 + *4,5*	2 + *14*	40 + *6*	
5 + **1** + *10,5*	17 + *13*	30 + **4** + *11*	
	11 + **2** + *4*	2 + **2** + *20* + *17*	
	20 + *7*	25 + **10** + *25*	
	20 + *16*	40 + *31*	
	15 + *6*	22 + *21*	
	15 + *11*	16 + *23*	
	13 + *8*	40 + *40*	
	10 + *12*	32 + *20*	
	16 + **1** + *8*	30 + *20,5*	
	21 + *13*	34 + *21*	
	Szőlőművelők		
4	*10 + 7,5*	*21*	*40 + 10*
6	*20*	*22*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	*20*	*21*	—
8,5	*13*	*21*	
7	*16*		
6	*12*		
10,5			
7			
6			
5			
10,5			
6			
7			
7			
9			
7,5			
6			
4. DEBRO			
6	16	30	80 + II
4	8 + II	25 + *13*	50
5 + *10*	12	40 + *30*	50 + **2** + *17* + *4*
6 + *3*	7 + **4** + *20*		70 + *11*
4 + *4*	3 + *15*		80 + II + *13*
3 + *10*	5 + *20*		60 + *25*
9 + *1*	8 + *17*		70 + *5*
6 + *1*	10 + **10** + *5*		70 + *53*
2 + **2** + *10*	12 + *1*		
6 + *5*	16 + *10*		
3 + *3*	10 + *8*		
	12 + II + **1** + *10*		
	12 + III + *1*		
	10 + **1** + *12*		
	10 + *13*		
	15 + *10*		
	12 + *12*		
	15 + *15*		
	14 + *15*		
	Szőlőművelők		
5	*11*	*24*	*41*
5	*14*		
3	*15*		
10	*15*		
5	*12*		
10			
5			
5			
3			
	Extraneus szőlőművelők		
10	*15*	—	—
1,5	*11*		
	14		
5. PAZTHO			
4	13	32	5 + *51*
5	22	30	7 + *49*
4	16	27 + **2** + *16*	22 + *58*
5	12 + **10**	27 + *9*	47 + **12** + *67*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3	23	—	95 + **2** + *10*
2	18		74 + *26*
6	19		77 + *86*
7	11		
6 + **3**	18		
7 + **2**	9 + *11*		
6 + *6*	6 + *15*		
5 + *10*	4 + *14*		
5 + *10*	8 + *11*		
	6 + *12*		
	4 + *13*		
	14 + *3*		
	14 + *9*		
	16 + *13*		
	14 + *8*		
	Szőlőművelők		
6	*11*	*40*	*45,5*
2,5	*12*	*24*	*52*
9	*15*	*23*	*45*
9	*16*	*21*	
2	*15*	*38*	
2	*14*	*32*	
2,5	*11*	*26*	
10	*16*	*23*	
6	*12*		
3	*15*		
4	*14,5*		
2,5	*18*		
10	*14*		
2,5	*11*		
3	*15*		
3	*15,5*		
5	*16*		
4	*12*		
2	*16*		
1,5	*11*		
3	*15*		
2	*11*		
3	*14*		
2	*20*		
10	*20*		
6	*14*		
6	*15*		
9	*15,5*		
1			
5			
3			
8			
10			
5			
0,5			
6,5			
1			
2,5			
6			
4			
1			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7	—	—	—
1,5			
5			
3,5			
2,5			
1			
2,5			
0,5			
5			
4			
6			
2			
9			
5			
1,5			
2			
7			
10			
6			
5			
7			
2			
8			
4			
2,5			
2			
3,5			
8			
4,5			
7			
6			
4			
3,5			
5			
2			
4			
1,5			
4			
2			
6			
3,5			
	Extraneus szőlőművelők		
1,5	14	—	—
4	15		
4	12		
10	12		
2			
3			
2			
10			
2			
5			
2,5			
4			
2,5			
5			
8			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2	—	—	—
3			
4			
3			
4			
1,5			
7			
3			
4			
6. B A T O N			
4	14 + **3**	—	—
9	10		
6	15		
2 + **2**			
8			
7			
5			
1			
5			
8 + **3**			
5			
4			
7. M A C H O N K A			
5 + **2**	10	30	—
9	17	27	
6	20	28 + **3**	
5		27	
2			
2			
8. I W A N Y			
2	18	—	—
6			
3			
chd: 4 !			
9. B A R L A			
5	12	25	—
5	12		
4	10		
chd: 3!	12		
	15		
10. D E R E C K E			
—	10	—	—
chd: 5 !			
11. B O D O N Y			
3	12	25	—
3	12		
8	16		
2	12		
3			
6			
5			
3			
chd: 1 !			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
12. SZWHA			
— chd: 5 !	—	—	—
13. PARAD			
5 **-2**(chd) **-3**(chd) chd: 5 !	—	—	—
14. SYROK ALLYA			
5 + **1** 4 + **3**	19 20 + **2**	40 + **2** 38 + X 30 + VII 27 + VI 25	—
15. BATOR			
5	15 + **10**	38 32 25 45 29 32	—
16. CHEHY			
5 1 4 chd: 1 !	19 10 **14** 14 + **1** 10 20	—	62
17. ZWCHE			
6 8 4 3 7	16 12 12 15	—	—
18. BOCH			
7 8 4 2 4 7 7 chd: 1 !	10 11 21 23 18 19 10	28 33 30 48 40	—
19. BEKOCHE			
7 5 8 2 chd: 1 !	17 13 20 20 10 20 11 10 13	26 33 35	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
20. MICOFALWA			
7	12	34	—
8	13	25	
7	11		
2	14		
3	10		
3	21		
8	10		
3			
chd: 1 !			
21. PETERVASARA			
5	20	35	60
6	22	41 + II	50
3	15 + IV	42	45 + IV
4	10	45	54 + III
4		30 + II	53 + II
9		48	50 + V
6 + II		40	
8 + **2**		40	
5		33	
4		32	
chd: 3 !		25 + V	
		40 + V	
		39 + IV	
22. ISTEN MEZEYE			
6	12	26	—
8			
2			
1			
6			
4			
3			
23. SAYLA			
5	12	25 + **2**	—
5	20	25	
2			
6			
2			
2			
chd: 1 !			
24. KEOWESD			
8	18	26	—
5	16		
2	17		
3	15		
8	20		
	10		
	11		
	12		
	16		
	20		
	16		
	17		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	16 10 20 20	—	—
25. V A R A Z Z O			
2 8 2 3	10 15 + **1** 30 12 20 + II 10 10 + I	25 + III	50 + **2** 60 + V
26. M Y N D Z E N T			
4 5 5 2 5 + **1** 8 chd: 1 !	12 12 10	—	—
27. R E C H K			
6 8 7 7 7 chd: 1 !	11 + **1** 11 12 12 + **2** 12 + **2** 10 12 12 10 12 10 12	29	—
28. Z E N T D O M O N K O S			
3 4 9 5 4 5 chd: 1 !	12 10 17	—	—
29. Z E N T E R S E B E T			
9 5 4 4 5 + I 4 6 + I 3 + I 5	20 10 + I 10 10 20 + I 20 + II 12 10 17 12 + I 20 + II	27 27 + II 30 + I 35 + II	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
30. L E L E Z			
4	10 + I	25 + II	—
4	10 + I	25	
8	12		
2	8 + II		
	10 + IV		
31. S E K			
1	—	—	—
2			
6			
2			
3			
5			
chd: 9 !			
32. P A Z M A D			
2	16	33	31 + **3** + *43*
3 + *10*	12	40	50 + **5** + *36*
4 + *10*	20	19 + III + *38*	
	10 + *16*	31 + III + *28,5*	
	11 + II + *10*	32 + *22*	
	16 + *11,5*	28 + **2** + *16,5*	
	20 + *6*	30 + *10*	
	22 + *11*	32 + *12*	
	16 + *6*	25 + *10*	
	11 + *8*	40 + IV + *11*	
	14 + *20*	42 + *25*	
		29 + *25*	
	Szőlőművelők		
0,2	—	—	—
	Extraneus szőlőművelők		
5	*12*	*30*	*60,5*
2,5	*18*	*21*	
5	*11*		
7			
3,5			
10,2			
6			
6			
5			
5			
10			
33. Z A L O K			
3 + IV + **3**	10	30 + I	50 + IV + **10**
5	10	20 + II	
9	18	25 + II	
2	20 + I	44	
4	14	25 + II	
3	10	26	
4	9 + VI		
9	16		
5	20		
7	22		
	20		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4	—	—	—
II			
6 + **2**			
5			
5			
3			
6			
5			
7			
2			
3			
5 + **1**			
3			
34. H A Z N O S			
—	15	25	—
		25	
		35	
		40	
		30	
		25 + *4,5*	
		Szőlőművelők	
3	—	—	—
4,3			
3,5			
5			
2			
35. S A R (gabona dzsjk-e hiányzik)			
7,5	*16,5*	*27,5*	*41*
9,5	*18*	*35*	
9	*12,5*	*25*	
7,5	*16,5*	*30*	
10	*14.5*	*27,5*	
6	*11,5*		
		Extraneusok	
de Gyöngyös — lásd ott — 76 gazdaság 1353,3 cb agr terméssel.			
36. S Z E N T J A C A B (gabona dzsjk-e hiányzik)			
5	*12*	*25*	—
4	*15*	*34*	
8	*15*	*22,5*	
8,5	*14*	*24*	
5,5	*15*	*13 + 14*	
4	*14*		
8	*17*		
2	*15*		
9,5	*15*		
6	*13*		
10	*15*		
5	*18*		
6	*17*		
5	*13*		
7,5	*12*		
3	*13*		
10	*12,5*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6	—	—	—
8,5			
2,5			
9			
5			
9			

37. *Z W R D O K P W S P O K Y* (gabona dzsjk-e hiányzik)

3,5	14	32	58
7,5	16	36	
7,5	17	21	
4	16	31	
3,5	13	26,5	
5	16	38	
6	16		
4	14,5		
1,5			
9,5			
9			
5			
4,5			
7,5			
5			
8			
5			
5			
9,5			
5			
5			
4,5			
5			
10			
5			
5			
1,5			
2,5			
5			
10			
10			
5			
7,5			
8			
10			
8			

38. *J O B B A G Y* (gabona dzsjk-e hiányzik)

10	15	26	—
9	18	28	
8,5	18	27,5	
9	12	40	
4	14		
0,5	18		
10	12		
5	13		
3	14		
5	11,5		
6			
2			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7	—	—	—
5			
3			
5			
4			
10			
6			
5			
3			
10,5			
5			
8,5			
5			
4			

39. *A P C* (gabona dzsjk-e hiányzik)

10	—	21	—
8	16	21	
10	16	24	
4,5	12	25	
3	12	23,5	
7,5	14	24	
10	12	30	
6	12	28	
5	19	22	
3	16	21	
3	16	28	
6	11	27	
8	12		
10	14		
5	16		
8	13		
9	13		
2,5	13		
10	15		
9	12		
1,5	12		
10	12		
7	12,5		
5	11		
6	12		
7,5	11		
6,5	14		
6	16		
5	12,5		
8	16		
10	12,5		
8			
10			
10			
10			

40. *T A R* (gabona dzsjk-e hiányzik)

2	—	—	—
1,5			
2,5			
3			
2			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
0,5			
2			
2			
3,5			
2,5			
1,5			
2			
1,5			
0,5			
7			
2,5			
0,5			
3			
2			
2,5			
1			
2			
0,5			
2			

41. T Y H E M E R oppidum[1] (gabona dzsjk-e hiányzik)

5	*17,5*	*27*	*115*
10	*20*	*25,5*	*6,5 + 44,3 + 24,3*
6	*13*	*26,7*	*62 + 35 + 53,6 + 58,2*
5	*12*	*30*	
6	*16,5*	*31,6*	*46*
10,5	*14,3*	*24,5*	*93,5*
4	*11*	*27,5*	*60,2*
9	*15 + 5*	*27*	*90,5*
10	*19,5*	*25*	*98*
6,5	*12,1*	*6 + 29,9*	*48,5*
7	*19*	*32*	*81*
6	*19,7*	*30,5*	*7,5 + 53*
	12,5	*24*	*15 + 75,5*
	20	*17 + 13*	*46*
	15	*21,5*	*41*
	16	*36*	*89*
	12	*40*	*20,5 + 38,5*
	18,5	*39,7*	*77 + 58,5*
	13,3	*31*	*36,5 + 38*
	20	*33*	*61*
	19	*24*	*126*
	20	*26,5*	*55,5*
	16,7	*40*	*14,3 + 55*
	13	*25*	*32 + 41 + 102,7*
	20,5	*23*	*130 + 40*
	20	*36*	*62*
	14,5	*31,5*	*64*
	20	*29*	*83,5*
	17	*40*	*72*
	13,5	*23,3*	*118 + 19,3*
	14,7	*25*	*110 + 60 + 47*
	17	*25*	*28 + 43,8*
		25,5	*46 + 25*
		24	*50,5 + 26*

[1] Promontoria decimalia : Weresharazth, Meggy, Semyke, Wyhegy. — promont. quintalia : Homok, Thatharmező, Rawaz Lywk.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	24,5	60,5 + 15
		26,5	57
		20,5 + 15	106
		40	61,3
		29	101,5
		28	27 + 60 + 49,5
		23	55
		40,7	39,5 + 71,5
		23,5	42
		35,5	123
		32	44,5
		40,5	106,5
		22,5	20 + 25,5
		33,5	77
		39	31 + 41
		22,5	97,7
		31,5	47,8
		24,5	50,2 + 41
		26,7	54,5
		22,3	37 + 43,9
		20 + 16	83,2
		19 + 9,7	20 + 34 + 18,1
		34,5	26,7 + 20
		32,5	97,7
		40	47,8
		21,5	50,2 + 41
		39	54,5
		5 + 20	37 + 43,9
		28,5	83,2
		32	20 + 34 + 18,1
		23,5	26,7 + 20
		11 + 19	87,5
		29	5,3 + 55,7
		25,5	43,5
		37	10 + 50,8
		22	61
		17 + 10	88,5
		37,5	50
		24,3	67,3
		26,8	85,5
		31,5	16 + 33,3
		40,5	49,5 + 16,5
		28,3	47,5
		40,5	44,3
		34,2	26,5 + 28,5
		25[2]	42,5
			102 + 47
			84,7
			48 + 9
			65 + 16
			41,5
			42,6 + 54
			6,5 + 40,5
			19 + 22
			20 + 53,7
			78

[2] „Vinea Civitatis Agriensis"

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
			10,5 + 40
			80
			44,3
			50,5
			43,5 + 42 + 59,5
			41,3
			4 + 71,5 + 77,5
			93,5
			46,7
			51,3
			28 + 42,5
			44
			126,7
			69,5
			57,7
			114,5
			10 + 162
			3,5 + 50,2
			52,5
			47,5
			32,5 + 17,5
			48,5
			62,5
			33 + 59,5 + 53,8
			88,2
			92,5
			9,5 + 127
			24,5 + 19
			20,5 + 41,7
			10 + 47,3
			100
			29 + 19,5 + 29,5
			77,5
			44,5
			54,5
			48 + 13
			24 + 31,1
			60
			46 + 95

Extraneus szőlőművelők

de Eger — lásd ott! — 25 gazdaság (35 parcellán!) 1286,3 cb agr terméssel.

A járásban a század derekától a 70-es évek közepéig a szántókultúra erős csökkenése és a szőlőterület lassú növekedése volt megfigyelhető. Alig egy évtizeddel később, az 1583-i időmetszetnél azt tapasztaljuk, hogy a szántóművelés további csökkenése megszűnik, viszont a bortermés volumene ugrásszerűen nő, megduplázódik, noha a szőlősgazdák száma lényegében változatlan marad!

1576	1583	
40 helység	41 helység	+ 2%
613 szántógazdaság	553 szántógazdaság	— 10%
9000 gl gabona	9600 gl gabona	+ 7%
769 szőlőgazdaság	781 szőlőgazdaság	+ 1%
9900 cb agr bor	19 400 cb agr bor	+ 96%

Eggyel több faluban, 10%-kal kevesebb gazdaság, 7%-kal több gabonát produkál, mint az előző időmetszetben. Valószínűleg a jómódú parasztgazdaságok megerősödésének — (a közbeeső időszakban jelentős számú zsellérgazdaság eltűnt) — és egy jóterméső évnek együttes hatásával állunk szemben. A szőlőművelés fejlődése már bonyolultabb probléma: 1%-kal több bortermelő, 96%-kal magasabb szüreti eredményt ért el, mint a 70-es években. A differenciálódási statisztikák egybevetése némiképp magyarázatul szolgál: 1576-tól 1583-ig több, mint 50 vegyesen gazdálkodó paraszt felhagy a búzatermesztéssel s átkerül a kizárólag bortermelő csoportba, ahol a féltelkes-gazdagparaszti réteg súlya 132-ről 250 gazdaságra emelkedik! Eszerint a feltehetőleg jó szüreti hozamon kívül, a tehetős parasztok szőlőgazdaságainak növekedése is szerepet játszott a bortermelés ugrásszerű emelkedésében.

A mezőgazdasági kultúra 1371 hold szántó és 505 hold szőlő.[3] Egymás közti súlyuk a szőlő, illetve szántóterület aránya 1 : 2,5-hez! Ez az előző időmetszethez (1 : 5-höz) képest, a bortermelés ugrásszerű fejlődését bizonyítja. — A gabonafélék megoszlása a következő:

őszi búza	9346 gl —	97,4%
tavasziak	253 gl —	2,6%

Az előző időmetszet csaknem 19%-os súlyával szemben a tavaszi gabona aránya most feltűnően alacsony. Hirtelen csökkenésének okát nem tudjuk.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	184	160	82	24	450	36,7%
II. szántó- + szőlőműv.	—	17	45	26	15	103	8,4%
III. szőlőművelők	—	276	142	125	135	678	54,9%
össz. 1282	51	477	347	233	174	—	—
%-ban	3,9%	37,2%	27,1%	18,2%	13,6%	—	—

Termésmegoszlás

pauper		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
993,0	1821,0	2871,5	2578,8	3415,2	4138,7	2319,0	10 905,9
10,3%	9,3%	30,0%	13,3%	35,6%	21,3%	24,1%	56,1%

A földnélküliek száma rendkívül alacsony (3,9%), az elszegényedett jobbágyokat inkább a zsellérek sorai között találjuk, bár azok tömege is lényegesen alacsonyabb, mint a 70-es években. Százalékos súlyuk kereken 10%-kal csök-

[3] 19 444 cb agr + 420 cb agr bor ismeretlen extraneusok kezén.

kent : 47,3%-ról 37,2%-ra! Kevés földjük van, a szántók 10,3%-a és a szőlők 9,3%-a esik rájuk. A pauper csoport (27,1%) jobbmódú, de inkább a szántó- (30,0%), mint a szőlőművelésben (13,3%). Népesebb a féltelkes réteg (18,2%), mint az előző időmetszetben (14,2%). Gazdaságuk súlypontja szintén a szántóművelésre esik (35,6%). A szőlőkultúra 21,3%-a az övék. Több, mint háromszor annyi a gazdagparaszt, mint a 70-es években : 48 helyett 174 gazdaság! Arányuk megközelíti (13,6%) az 1550 körüli helyzetet. Elsősorban bortermelő gazdagparasztok, a szántókultúra kb. egynegyede s a borkultúra több, mint 56%-a van tulajdonukban! A gazdagparaszti vagyonfelhalmozás megerősödése a bortermelés fejlődéséből következik. — Az előző időmetszetnél alig találtunk példát a kiemelkedően vagyonos gazdagparaszt típusára, most 56 bortermelő gazdát sorolhatunk ebbe a kategóriába! Kis csoportjuk, a népesség 4,3%-a, rendelkezik a szántóterület kb. 1%-ával és a borkultúra 31,4%-ával![4] Vagyonfelhalmozásuk színvonalára jellemző, hogy átlagosan egy ilyen jómódú gazdaságra kb. 3 hold szőlő esik!

Az előző időmetszetekben szereplő Tárkány oppidum eltűnik s így csak 3 mezőváros (Pásztó, Debrő, Tihemér) helyzetét tudjuk összemérni a járási falvakéval.

Pásztó, Debrő, Tihemér oppidumok differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	12	12	3	2	29	6,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	12	26	4	13	55	11,6%
III. szőlőművelők	—	103	65	89	132	389	82,3%
össz. 473	—	127	103	96	147	—	—
%-ban	—	26,8%	21,8%	20,3%	31,1%		

38 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	172	148	79	22	421	55,6%
II. szántó- + szőlőműv.	—	5	19	22	2	48	6,3%
III. szőlőművelők	—	173	77	36	3	289	38,1%
össz. 809	51	350	244	137	27	—	—
%-ban	6,3%	43,3%	30,2%	16,9%	3,3%	—	—

Az oppidumok specializálódása a szőlőművelés irányába még hangsúlyozottabb, mint a 70-es években. Népességük mindössze 6%-a szántóművelő s több, mint 82%-a bortermelő! Falun a gabona-termesztők aránya közel 56%, míg a bortermelőké csak 38%. Ugyanilyen képet mutat a társadalmi rétegződés különb-

[4] Termésük 6106 cb agr borra rúg.

sége : a féltelkes s gazdagparaszti csoport aránya a mezővárosokban 51,4%, a falvakban 20,2%! De nemcsak százalékos egybevetésnél bukik ki ilyen különbség, abszolút számmal mérve is ötször-annyi gazdagparaszt él az oppidumokban, mint falun (147 gazdaság, illetőleg 27 gazdaság!).

Összegezve, a járási népesség kb. 37%-a él a három mezővárosban, övék a gabona-kultúra 17,2%-a és a bor-kultúra 78,5%-a! Míg az egész districtus viszonylatában a szőlő s szántóterület aránya 1 : 2,5-hez, addig itt 1 : 0,5-hez! A 3 oppidum határában 388 hold szőlő esik 232 hold szántóra! — Rá kell mutatnunk arra, hogy a mezővárosok kiugró statisztikai eredménye elsősorban Tihemér oppidum bortermelésének gyors fejlődésén alapszik. Tihemér promontoriumának hozama a következőképpen alakult :

1549	3 286 cb agr
1576	4 232 cb agr
1583	14 026 cb agr

Az egész járás bortermésének háromnegyede Tihemér szőlődombjáról származik.

A telkét veszített, vagy nyomor-parcellára szorult zsellérek tagozódása a következő :

földnélküli	49
földnélküli méhész	2
szántóművelő, fél hold alatt	75[5]
szőlőművelő, 100 nszl alatt	81
	207

Ezek szerint a paraszti népesség 16,1%-a tartozik a napszámra utaltak csoportjához. Ez az arány kb. megfelel a század derekán észlelt helyzetnek s csupán fele a 70-es évek arányának. Magyarázatként a differenciálódási statisztikában mutatkozó javulásra kell utalnunk : 1583-ra kevesebb lett a zsellér s több a jómódú jobbágy.

A méhészet jelentősége a 70-es évekhez képest erősen visszaesett. Mind a méhes-gazdák, mind a kasállomány kb. egyharmadára csökkent. Most a jobbágyok mindössze 3,9%-a (50 méhészet) foglalkozik méztermeléssel. Minden kilencedik parasztportára esik 1 kasnyi méh. Megoszlásuk a következőképpen alakul :

2	földnélküli méhész	5 kas —	3,2%
15	zsellér "	30 " —	19,8%
16	pauper "	52 " —	34,2%
9	féltelkes "	29 " —	19,1%
8	gazdagparaszt "	36 " —	23,7%
		152 kas	

Legtöbb méhkas a pauper illetve gazdagparaszt méhészekre esik. A termés, a helyi szükséglet fedezésére szolgál, áruméz csak az ún. nagy méhészetekből kerül ki. Ilyen 9—10 kasos méhese azonban mindössze 3 pauper, 1 féltelkes és 2 gazdagparaszt méhésznek van. Hatukra esik a kasállomány 41%-a. Évi hozamuk felével számolva, a piacra jutó méz minimális mennyiségét kb. másfél mázsára becsülhetjük.

[5] 75 szántóművelőnek 218 gl gabona s 81 szőlőművelőnek 670,2 cb agr bor a termése.

A több-tagú, ún. „szórt" birtok típusra elég kevés példánk van : zselléreknek, pauperek között nincs nyoma, a féltelkes csoportban is csak 1 gazdának van három-tagú birtoka. Gazdagparasztoknál azonban, főleg Tihemér határában, 11 három és 1 négy-tagú jobbágybirtokot találunk. Legtöbbször 3—4, a szőlőhegy különböző dülőiben fekvő parcella összevásárlásáról, egyesítéséről. van szó.

Az extraneus birtoklás, tömegét tekintve, nem nagy jelentőségű. 50, ismeretlen lakóhelyű, parasztnak van extraneus szőlője a pásztói járás falvaiban. Megoszlásuk: zsellér 37, pauper 10, féltelkes 2 és gazdagparaszt 1. Otthoni anyagi helyzetüket, eredeti falujukban, nem ismerjük, s az extraneus parcella nagyságából kiindulva, zömmel zselléreknek kell őket tekintenünk. Súlyuk nem nagy : a népesség 3,7%-a,[6] akikre a szőlőterület mindössze 2,1%-a esik.

Meg kell azonban még világítanunk Sár és Tihemér helyzetét. E két helység határában kb. 65 hold szőlő van gyöngyösi, illetve egri gazdák tulajdonában. Ezek a szőlők, extraneus birtokként, a gyöngyösi, illetve egri kimutatásban szerepelnek. A járáson kívül eső gyöngyösi és egri parasztok a districtus borkultúrájának 11,7%-át[7] tartják a kezükben, mint extraneus szőlőt. — Extraneus szántókról, ebben az évben, nem tesz említést a dézsmajegyzék.

[6] Csak a szőlőművelőknek (781 + 50 extraneus bortermelő) — 6,1%-a!

[7] A districtus termése ..... 19 444 cb agr bor
Az ismeretlen extraneusok termése . 420 ,, ,, ,,
Gyöngyösi—egri extraneusok termése 2640 ,, ,, ,,
22 504 cb agr bor

Nagy-Heves (Nagy-Hewes) **districtus** (Heves m.)

1583. gabona dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. B 1016.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. FELSŐ ERDŐTELEK			
V cum	10	20 + V + IX cum	45 + XX cum
	5 + X cum	35	55 + XV cum
	15		50
	10		55 + X cum
	15		53 + XXX cum
			45 + XXX cum
			90 + XXV cum
2. POROZLO			
5	21	5 + 10 cum + XX cum	115 + XXV cum
10 cum	20 cum	35 + 5 cum + V cum	45 + XX cum
chd: 4 !	10	40 + V cum	65 + 10 cum + XV cum
	20 + V cum	15 cum + XX cum	60 + XXX cum
	10	33 + 10 cum + V cum	100 + 15 cum + XX cum
	15	22 + X cum	75 + XX cum
	20 cum + V cum	20 + X cum	40 + 10 cum + X cum
	13 + X cum	10 + 20 cum + XV cum	30 + 5 cum + XX cum
	16	22 + X cum	50 + XXX cum
	12	30 + XX cum	90 + XX cum
	10 + XV cum	40 + X cum	45 + XXV cum
	10 + 10 cum	20 cum + XV cum	40 + 5 cum + XX cum
	10	31 + V cum	65 + X cum
	7 + 10 cum	25 + 10 cum + XX cum	45 + 10 cum + XX cum
	5 + 15 cum + X cum		125 + XX cum
	10 cum + V cum		40 cum + XX cum
	19		50 cum + XX cum
			60 + 10 cum + X cum
3. KŐRAE			
10	5 + 10 cum + V cum	25 cum + X cum	35 + 20 cum + XX cum
5 cum + V cum	18-10	30 + XV cum	14 + 15 cum + XXV cum
10 cum	5 cum + X cum	14 + 10 cum + X cum	
5	15		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5 + V cum	20 cum + X cum	16 + 10 cum +	48-20 + XXV cum
1	5 + X cum	XV cum	45 cum + XXV cum
chd: 3 !	14 + X cum	11 + 15 cum +	65 + XV cum
	18-15 + V cum	X cum	
	14-20 + X cum	30 cum	
	15 + V cum	30 + V cum	
	10		
	10 + XV cum		
	10 + X cum		
	5 cum + X cum		
4. ALSÓ-ERDŐTELEK			
3	10 + V cum	10 + 15 cum +	85 + L cum
5 cum	10 cum + IV	X cum	50 + XV
4	10 + V	22 + X cum	
5 cum + V		15 + XV	
		25 + 10 cum +	
		X cum	
		25 + X	
		15 + XII	
		30 + X cum	
5. BŐŐ			
5 cum	15 + X	22 + X	25 + XXV
iobbagiones 3, qui per dominum terrestrem nolant decimare !	14	15 + 10 cum + X	40 cum + XXV
	10 cum + X	15 cum + XXX	21 + 45 cum + XX
	15 cum	10 + 5 cum + XV	70 cum + XX
	5 + 5 cum + V	20 + 15 cum + X	65 cum + XX
	5 cum + XX		55 cum + XX
	X		55 cum + XV
			40 cum + XXV
6. BESENYŐ[1]			
8	14	29-20 + 5 cum	99-20
5 cum	15 + 5 cum	27	49-20
5 cum	18-10	35 cum	129-20
9-10		45	58 + 15 cum
5			118
			68-20
7. TEPELY			
10 cum	20 cum + V	20 cum + XV	15 cum + XLV
5 cum	10 cum + XV	35 + 5 cum	
V	10 cum + XV	20 + 5 cum + XX	
2-10 + V	X	25 cum + XV	
5 cum + V	10 cum + V	13 + 10 cum + XV	
chd: 3 !	20 cum	25 + XV	
	5 cum + XV	13-10 + 5 cum +	
	X		
	16-10 + V		
	4 + X		
	5 cum + XX		

[1] „Per Georgium Besenei (dominus terrestris) decimare nolunt Benedictus Kis, Franciscus Horwat, Jacobus Baran, Tomas Rez, Paulus Zek, Vallentinus Diak, Matheus Kowaczi, Tomas Variu".

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8. KEMLŐ			
10 cum	10 cum + X	10-20 + 15 cum + XV	260 + LX
5	10 cum + X	20 cum + XXV	355 + XXXV
10 cum	20	10 + 10 cum + X	155 + XV
5	10 + V cum	30 cum + XX	285 + LXX
10 cum	10	10-20 + 25 cum + V	41 + XV
10 cum	20	25 + X cum	50 + V
5 cum	14	10 cum + XX cum	210 + 25 cum + XLV
5			210 + LV
5			45 cum + XX
X cum			56 + XXV
chd: 1 !			190 + LX
			178 + 15 cum + XXXV
			83-10 + XXV
			50 + 5 cum + X
			45 + 115 cum + LXV
			250 + XL
			(Mathias Török est nobilis et non decimavit.)
			220 + LXV
			160 + XX
			101-10 + LV
			26-10 + 5 cum + XXX
			45 + 5 cum + XXV
			79-20 + XXV
			90
			75 + XV
			50 + XXV
9. ZENT MYKLOS			
10 cum	10 cum + V	20 cum + X	5 + 35 cum + XX
5 cum + V	10 cum + X	15 cum + XV	32 + 20 cum + XX
5 cum	10 cum + V	20 cum + X	24 + 15 cum + XV
chd: 4 !	10 cum + X	40 cum + V	
	3 + 10 cum + V	30 cum + XV	
	10 cum + V	10 + 15 cum + X	
	10 cum + X	25 cum + XV	
	10 cum + V	40 cum + X	
	15 cum + X	15 cum + XV	
	10 cum + X	25 cum + X	
	10 cum + V	35 cum + X	
	15 cum + X	9 + 15 cum + X	
		10 + 20 cum + X	
		20 cum + X	
10. PELY			
5	15-10	21 + X	56-10 + XXX
8-10	15	15 cum + XV	25-10 + 30 cum + XXXV
5	11	6 + 5 + XV	27 + 15 cum + X
5 cum	12-10	10 + 20 cum + X	80 + 15 cum + XXV
2-20	20 cum	2 + 10 cum + XI	20 + 30 cum + XX
chd: 3 !	15	8 + 25 cum + V	

zsellér	pauper	éltelkes	gazdagparaszt
—	5 + X	—	45 cum + XL 55 cum + XXXV 57-10 + XXV 60 cum + XX 45 cum + XXX 45 + XX
11. VEZEKENY			
— iobbagiones 3, qui per dominum terrestrem nolant decimare !	5 cum + X 10 cum + V 20 10	35 cum + V 35 + V 35 + X 7-10 + XXX 36-10 + XV 25 + X	47-10 + XV 52-10 + 5 cum + XXXV 75 + XX 35 + 25 cum + XV 34-20 + 10 cum + XL 60 + XX
12. ATANY			
10 cum 5 cum + V 5 + 5 cum 10 cum 4 2-10 + V	15 cum 15 cum 10 5 + XV XV 8 + V 10 + V 13-10 10-10	25 + 5 cum + X 20 cum + XXV 15 cum + XV 30 cum + XX 19-20 + 10 cum + XV 6-10 + 15 cum + XV 20 cum + X 30 cum + X cum 40 cum + X 20 cum + XV 15 cum + XXV 22-20 + XX	65 + 10 cum + X 32 + 10 cum + X 79 + 10 cum + XXV 40 + XV 35 + XXV 65 cum + XX
13. HEWES			
10 cum 5 + V 5 cum 5 cum 2-10 + 5 cum 5 cum 5 cum 5 cum 10 cum 7-10 5 chd: 10 !	10 cum + V 20 cum 10 cum + XV 10 cum + XV 15 cum + X XV 10 cum + X 13 + V 15 cum + V 15 cum + X 5 cum + X XX 10 cum + XV 10 cum + V 10 + V 20 cum X 10 cum + V 5 cum + X 5 cum + X 5 + V 14 + 5 cum + V 15 cum 8 + V 5 cum + X 10 + V cum	5 + 15 cum + X 20 cum + XV 10 cum + XL 30 cum + X 35 cum + X 25 cum + XV 30 cum 25 cum + V 8-15 cum + X 30 cum 20 cum + X 15 cum + XX 30 cum + XV 25 cum + XV 30 cum + XX 20 cum + X 30 cum + V 5 cum + XL 40 cum 30 cum + XV 15 cum + XX 25 cum + XXV	45 cum + XXX 45 cum + XX 60 cum 20 + 60 cum + XX 30 cum + XXX 40 cum + XX 50 cum + XXXV 22-20 + 5 cum + XXV 35 + 15 cum + XXXV 35 cum + XXV 50 cum + XV 60 cum + XXX 40 cum + XX 40 cum + XX 50 cum + L 60 cum 25 cum + XXXV 50 cum + XV 30 cum + XXX 35 cum + XX

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
14. HEWES IWAN			
7-10	10	23 + X	42 + 5 cum + XX
5 + 5 cum	5 cum + XX	26 + 5 cum	62 + 10 + XV
5 cum + V	10 cum + X	33	48-10 + X
2-10	8 + 10 cum + V	14 + 5 cum + X	50 + XV
9-20	12 + V	28-10	65 + XV
	12-10 + X	26-10 + X	
		30 + X	
		17-10 + XX	
15. KWRTH			
5 cum + V	10 + V	15 + X	—
5 cum	10 cum + V	20 cum + XX	
5 cum	10 cum + X	15 + XV	
chd : 3 !	15 cum		
	5 cum + X		
	10 cum + V		
	10 cum + V		
	15		
	5 + X		
	5 cum + X		
	10 cum		
16. ALATTIAN			
5	25 cum	30 + X	50 + X
7-10	15-10	21 + X	104-20 + XX
10 cum	19-20 + 5 cum	25 cum + XX	61 + X
5 cum	15 cum	15 + 20 cum + X	50 + 5 cum + XV
5 cum	18 cum	25 cum + XV	118 + XX
5 cum	5 + V	40	143 + XX
5 cum	4 + 5 cum + V	15-20 + 5 cum + X	66-20 + XX
5 cum + V	15 cum	30 cum	61-10 + 10 cum + XX
10 cum			65 + X
10 cum			55 + X
			65 + XX
			55 + X
			59-20 + XV
			90 + 10 cum + XXX
17. ZAZBEREK			
5 cum + V	20 cum + V	30 cum	60 + V
5 cum	10	25 cum + XV	
5 cum	20 cum	25 cum + XV	
5 cum	10 cum + V	20 cum + V	
chd : 2 !	10 + 5 cum + V	25 cum + V	
	20 cum + V		
18. ZENT IWANY			
5 cum	15 cum + V	20 + V	
5	15 + V	25 + V	—
5 + 5 cum	5 + 15 cum + V	25 + X	
chd : 3 !	5 + 10 cum	20 + X	
	15 + 5 cum	35 + V	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	15 cum + X 15 cum + V 10 + 10 cum 5 + 10 cum 15 cum + X	25 + V 20 + X 20 + X 25 + V 25 + V 25 + XV 35 cum + X	—
19. F W K U R W			
5 cum 5 5 cum 5 cum 1-10 + 5 cum 5 cum 5 cum 5 cum 5 cum 10 cum 0,5 ig 0,5 ig 10 cum 10 cum 5 cum chd: 1 !	1,5 ig 1,5 ig	—	—
20. A C Y			
5 cum 5 cum 10 cum 5 cum 5 cum 10 cum chd: 3 !	15 cum + V 15 cum 15 + 5 cum + V 5 + 15 cum 10 cum + V 15 cum 10	15 + X	—
21. KŐTELEK			
5 cum 5 cum 5 cum 10 cum 5 cum 5 cum 5 2 2-10 5 cum chd: 3 !	15 cum + X 15 cum 15 cum 25 cum 5 cum + X 15 cum + V 20 cum 15 cum + X 10 cum + V 15 cum + X 5 cum + X	30 cum + X 50 cum 26-20 + X 20 cum + XX 30 cum + X 25 cum + X 20 cum + X 30 cum 30 cum + X 30 cum + X 20 cum + X 15 cum + X	5 cum + L 25 + L 50 cum + V
22. K W R W			
5 cum 10 cum 5 cum 5 cum 6-20 10 cum 10 cum	10 cum + V 15 cum 15 cum 10 10 cum + V 20 cum 15 cum	20 + V 20 + XV 20 cum + XV 30 cum + X 20 cum + X 20 cum + X 20 cum + X	40 cum + XX

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10 cum	20 cum	10 + 20 cum + V	—
5 cum	20 cum + V	20 cum + X	
10 cum	20 cum + V	30 cum	
10 cum	15 cum	15 + X	
chd : 4 !	10	30 cum + X	
	15 + V	30 cum + V	
		40 cum + X	
23. S W L Y			
10 cum	10 + 10 cum + V	20 cum + X	50 cum + XX
10 cum	15 cum + V	10 + 25 cum + X	40 cum + XV
5 cum	20 cum + V	20 cum + X	5 + 70 + X
5	15	30 cum + X	40 + XX
5	10 cum + V	20 cum + X	50 cum + X
5 cum		30 + XV	70 cum + XXV
5 cum		20 cum + X	40 cum + XX
5 cum		30 cum	50 cum + XX
5 cum		30 cum + X	30 + XX
chd : 5 !		40 cum + V	70 cum + XX
		30 cum + V	70 cum + XX
24. B O C H O N A D H			
5	10 + V	30 + XV	50 + 10 cum + V
(iobbagiones 2, qui per dominum terrestrem, nolant decimare)	20	30 + XV	
	5 + V	25 + V	
	15 + X	25 + X	
	11-10	35 + X	
chd : 2 !		30 + X	
		25 + X	
		25 + X	
		25 + XV	
		25 + X	
		35 + XV	
		23 + X	
25. Z O G H			
5 cum	15 cum + X	30 cum	—
5 cum	15 cum		
5 cum + V	15 cum		
5 cum	15 cum		
10 cum	15 cum		
5 cum	15 cum + X		
chd : 2 !	15 cum		
	15 + X		
	15 cum		
26. A L A T K A			
7-10	10	20 + X	52 + XX
5	10	11-10 + XX	70 + V
	10	25 + X	45 + XV
		40 + V	65 + X
		30 + X	65 + XV
		22-20 + V	75
			60 + X
			50 + XX

A termelőerők fejlődése a következőképpen alakult a három időmetszetben :

	1549	1576	1583	
helység	26	28	26	— 7%[2]
gazdaság ..	619	961	790	—18%
kalangya ..	20 800	23 600	24 400	+ 3%

A statisztikai eredmények tanulsága szerint a 2. és 3. időmetszet között a termelőerők fejlődése nem okozott különösebb változást a járás helyzetében. Bár 2 faluval kevesebbet írt össze a decimátor, s ezzel összefüggésben 18%-kal csökkent a parasztporták aránya is — a gabonatermelés volumene lényegileg változatlan maradt, illetve pontosan 3%-kal nőtt.

A mezőgazdasági kultúra 3486 holdra rúg. Rendkívül érdekes megoszlása :

őszi búza	12 851	gl	— 52,7%	
őszi búza	7 027	cum	— 20,6%	73,3%
tavasziak	5 716	gl	— 23,4%	
tavasziak	1 169	cum	— 3,3%	27,7%

Feltűnően magas a tavasziak aránya, közel 28%. A 70-es években csak 19%-ot ért el a tavaszi gabonafélék százalékos súlya. Milyen oka lehetett az elsősorban takarmányként használt gabonafajták ilyen gyors elterjedésének? A másik, az előbbivel talán összefüggő jelenség : a termés csaknem egynegyedét nem kalangyába rakva, hanem levágva s boglyába rakva találjuk a határban. A rossznak ígérkező termést vágták le takarmánynak, vagy csupán az ilyen céllal vetett gabona-boglyákról van szó?

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	56	144	222	206	162	—	—
össz. 790	7,1%	18,2%	28,1%	26,2%	20,5%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
752,2	3340,6	6570,6	13 735,8
3,1%	13,7%	26,9%	56,3%

A földnélküliek csoportja kicsiny (7,1%), jóval alatta marad az 1576-ban tapasztalható 12,7%-os súlynak. Zsellér sincs valami sok a districtusban, 18,2%-nyi rétegükre a szántóföld mindössze 3,1%-a jut! A pauper csoport ugyan nagyobb (28,1%), de a szántóból való részesedése igen szerény : 13,7%. Viszonylag népes a féltelkes réteg (26,1%), melyre a szántóterület 26,9%-a esik. Még az ő

[2] Csak az 1576. évi és 1583. évi időmetszetek adatainak statisztikai összehasonlítását jelzik!

csoportjuk statisztikai arányait is lenyomja a gazdagparasztság hatalmas arányú vagyonfelhalmozása. A lakosság kb. egyötöde (20,5%) gazdagparaszt s az ő kezükön van a szántókultúra abszolút többsége : 56,3%-a! Ügyeljünk rá, hogy ez az arány nem egy mezővárosra érvényes gazdasági viszonyokat, hanem egy egész járás vagyoni rétegeződését fejezi ki! Még a jómódú jobbágyok közül is kiemelkedik a különösen vagyonosak maroknyi csoportja. Tizennyolcukra — a népesség 2,3%-a! — esik a járás szántókultúrájának kereken 17%-a.[3] Átlagosan egy ilyen gazdagparaszti portára 32,2 hold szántó jut.

Egybevetve Heves oppidum és a járás többi 25 falvának gazdasági-társadalmi viszonyait, a következő eredményt nyerjük :

Heves oppidum differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
I. szántóművelők	10	11	26	22	20
%-ban	11,2%	12,4%	29,2%	24,7%	22,5%

25 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
I. szántóművelők	46	133	196	184	142
%-ban	6,6%	19,0%	28,0%	26,2%	20,2%

A társadalmi rétegeződés képe ugyan nem sokban tér el, néhány különbség mégis világosan felismerhető, a mezőváros és a járás falvai között, 1. a földnélküli és zsellér csoport aránya kisebb az oppidumban (23,6%), mint falun (25,6%). 2. a gazdagparasztság százalékos súlya itt észrevehetően magasabb, mint a járásban egyebütt : 22,5%—20,2%! Bortermő vidéken ugyanezek a különbségek sokkal élesebben jelentkeznének.

Összegezve, a districtus egy mezővárosában él a népesség 11,2%-a, akikre a gabonakultúra 9,5%-a esik.

A teljesen elszegényedett, gazdaságukon kívüli kereseti forrásra, főleg napszámra utalt jobbágyság súlya a következőképpen alakul :

földnélküli	56
szántóművelő, fél hold alatt	64[4]
	120

A népesség legszerényebb számítás szerint is 15,2%-a sorolható a napszámosok csoportjához.

A méhészetre, a többtagú jobbágybirtok típusára és az extraneus birtoklásra vonatkozóan nincs adat az 1583-i dézsmajegyzékben.

Említésre méltó még, hogy a decimátor négy falu (Bő, Bessenyő, Vezekény és Boconád) határában, 16 név szerint felsorolt jobbágy esetében megállapítja : földesuraik támogatásával megtagadták a dézsmát.[5] Magatartásuk indokairól sajnos semmit sem közöl az adószedő.

[3] 4050 gl gabona.

[4] 64 szántóművelő, összesen 218,3 gl terméssel.

[5] „Per dominum terrestrem nolunt decimare"!

Kis-Heves (Kys-hewes) **districtus** (Heves m.)

1583. gabona dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. B 1016.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. THYZABALA (iudex)			
5	15 + V cum + **2**	20 + V + **2**	—
5	15 cum + X cum		
5	20 cum + V cum		
	15		
	10		
	10		
	10		
	15 + II-15 + **1**		
	10 cum + V cum		
	10		
2. PYSPEKY (iudex)			
10 cum	12-15	20 + X cum	—
5	20	20 cum + X cum	
chd : 1 !	10		
	10		
	20		
3. GYANDA (iudex)			
10 cum	10 cum + V cum	30 cum + X cum + **1**	20 + 25 cum + XV cum
5 cum + V cum	10 cum + V cum		
5 cum	10 cum + V cum		
5 cum	15 cum + X cum		
5 cum	10 cum + XV cum		
-3	10 cum + X cum		
5 cum + V cum	10 cum + V cum		
4	10 + V		
2			
3			
V cum			
5 cum			
5 cum			
chd : 3 !			
4. KUNHEGYES (iudex)			
-2	10 cum + V cum	25 + XV cum	40 cum + X cum
10 cum	20 cum	25 + 10 cum + X cum	40 cum + X cum + **1**
5 cum	10 + X cum		40 cum + XV cum + **1**
10 cum	15 cum + V cum	25 + 10 cum + X cum	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
V cum V cum 5 cum V cum chd: 3 !	15 + V cum 10 cum + X cum 10 20 11 20 cum 10 + 10 cum + V cum 15 cum + V cum 15 cum + V cum 5 + XX cum 20 cum + V cum 15 cum + X cum 7-15 + V cum 15 + X cum	25 cum + XV cum 10 + 15 cum + X cum 25 cum + X cum 30 cum + V cum 30 cum + X cum + **1**	10 + 30 cum + X cum

5. FEGWERNEK (iudex)

10 cum 5 cum 5 cum + V cum 5 cum 10 cum 5 cum 10 cum 5 cum 10 cum 7-15 10 cum 5 cum 5 cum + V cum 5 cum + V cum 10 cum 10 cum + **2** 10 cum V cum 5 cum + V cum 5 cum 10 cum 10 cum 10 cum V cum 5 chd: 6 !	10 cum + V cum 20 cum + V cum 15 cum 15 cum + X cum 10 20 cum + V cum 10 cum + X cum 10 cum + V cum 12 10 cum + V cum 15 10 cum + V cum 12 + V cum 10 20 cum + V cum 10 cum + X cum 12 5 cum + X cum 20 cum + V cum 15 cum + X cum 10 cum + X cum 15 cum + X cum 10 cum + X cum 10 cum + V cum 20 cum 10 cum + V cum 10 cum + V cum 21 15 + V cum 20 cum + V cum 20 cum + V cum 21 15 cum + V cum 15 cum + X cum 20 cum + V cum 14 + V cum 10 14	20 + XV cum 20 cum + X cum 6 + 20 cum + V cum 25 cum + XV cum 15 cum + XV cum 30 cum + XV cum 20 cum + X cum 22 + V cum 20 cum + X cum 20 cum + X cum 21 + 10 cum + V cum 24-15 + XV cum 35 + X cum 37 + V cum 5 + 10 cum + XV cum 2-15 + 20 cum + V cum 30 cum + X cum 20 cum + X cum 20 cum + XV cum 27-15 + V cum 30 cum + X cum 22 + 15 + V cum 40 cum + V cum 20 cum + X cum 25 37 + 5 cum	20 + 20 cum + X cum 35 cum + XV cum 50 15 + 30 cum + X cum 20 + 20 cum + XV cum 20 + 15 + XV cum 50 + 10 cum + XV cum 55 + V cum 70 + V cum 71 52 40 + 20 cum + XV cum 70 + 10 cum

6. ZAKALOS

5 cum + V cum 5 cum	10	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10 cum 9 10 cum	—	—	—
7. T H U R P A Z T H O			
5 cum 5 cum 5 cum 5 cum 5 cum 10 cum 5 cum 5 cum 5 cum 5 cum 5 cum 5 cum chd : 3 !	—	—	—
8. C H E Y T H (iudex)			
1 ig + 0,5 ig 0,5 ig 1 ig 1 ig + 0,5 ig 1 ig 1 ig 0,5 ig 1 ig 1 ig 1 ig + 0,5 ig 0,5 ig 0,5 ig 1 ig + 0,5 ig	—	—	—
9. H E G Y E S B O R (iudex)			
10 cum 5 cum 10 cum 10 cum 10 cum 5 cum + **10** 10 cum 5 cum 9 cum 10 cum 5 cum 5 cum chd : 3 !	20 cum 20 cum 15 cum	—	50 cum
10. B A N H A L M A (iudex)			
10 cum 10 cum 10 cum 5 cum 10 cum 10 cum 5 cum chd : 4 !	15 cum	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
11. KENDERES.			
5 cum	15 cum	—	55 + X cum
5	10 cum + V cum		45 + V cum
5	20 cum + **I**		
5	15 cum + V cum		
chd: 3 !	10 cum + V cum		
	15 cum + V cum		
	5 cum + V cum		
	11		
	10 cum + V cum		
	21		
12. BALAZENMYKLOS (iudex)			
6	9 + V cum	32 + V cum	—
10 cum	15 + V cum	22-15 + V cum	
5 cum	10 cum + V cum	20 cum + X cum[1]	
6-10	17-15	32[1]	
5	12-15		
5 cum	10		
5 cum	9 + V cum		
5	10		
9	10 cum + V cum		
5 cum	12-15		
7	10-10 + V cum		
3	15 cum		
3	12-10 + V cum		
7-10	15 cum		
X cum	10 cum + V cum		
5 cum + **10**	10		
8	10		
5			
5 cum + V cum[2]			
chd: 16 !			
13. ZENTHAMAS (iudex)			
5	20	—	—
5 cum	10 cum + V cum		
4	15		
5	10		
5	20		
5	10		
5			
5			
5			
5			
5			
chd: 7 !			
14. THYZABEO (iudex)			
5 cum	15 cum + V cum	—	—
5 cum	15 cum		
5 cum	15 cum + V cum		
5 cum	15 cum + V cum		
10 cum	15 cum + V cum		

[1] „Ez ket ember dezmajat az balazenmyklosy Chafer vajda elkewantha theoleonk"

[2] „Ezt atthwk hwzapzw pasanak".

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5 cum 5 cum V cum 10 cum 5 cum 10 cum 5 cum 10 cum chd : 1 !	15 cum 15 cum + V cum 10 cum + V cum	—	—
15. B U R A (iudex)			
10 cum 5 cum + V cum 5 cum 5 cum chd : 1 !	15 + V cum 6 + V cum 10 cum + X cum 5 cum + X cum 10 cum + X cum	25 + X cum 25 + V cum 25 cum + V cum	—
16. T H A X O N (iudex)			
5 cum + V cum 10 cum + **1** 5 cum 10 cum 5 cum + V cum 5 cum	10 cum + V cum 20 cum	7 + 10 cum + XV cum 10 + 10 cum + X cum 20 cum + XV cum 20 cum + X cum 30 cum	—
17. T H Y Z A Z A L O K (iudex)			
10 cum 5 cum 5 cum + **1** 5 cum 5 cum V cum 5 cum 5 cum + V cum 10 cum 10 cum chd : 3 !	10 cum + V cum 10 cum + V cum 5 cum + X cum 5 cum + X cum 20 cum + V cum 10 cum + V cum	25 + X cum	—
18. A B A D (iudex)			
10 cum 5 cum 5 cum 10 cum 5 cum 10 cum chd : 14 !	15 cum + X cum 15 cum + X cum 15 cum + V cum 10 cum + X cum 15 cum + V cum + **1** 10 cum + V cum 10 cum + V cum 15 cum + V cum 15 cum + V cum	—	—
19. D E R S (iudex)			
V cum 10 cum 5 cum 5 cum 5 cum 5 cum + V cum 5 cum + V cum chd : 3 !	15 cum + V cum	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
20. THOMAY (iudex)			
10 cum	10 cum + X cum	25 cum + X cum	—
10 cum	10 cum + V cum	15 cum + XV cum	
chd: 3 !	15 cum + V cum		
21. ZENTHYMRE (iudex)			
5 cum	20 cum	25	—
10 cum	10	20 + V cum	
5 cum + V cum	10 cum + V cum		
5	10		
5 cum + V cum	10 + V cum		
5 cum	15		
5 cum + V cum	10 + 5 cum + V cum		
5 cum + V cum	7-15 + V cum		
10 cum	10 + 5 cum + V cum		
V cum	10		
10 cum			
10 cum			
5 cum			
5 cum + V cum			
10 cum			
5 cum			
5 cum			
10 cum			
10 cum			
5 cum			
10 cum			
chd: 5 !			
22. ZEOLEOS (iudex)			
10 cum	7-15 + 5 cum + V cum	40 + V cum	55 + 5 cum + X cum
5 cum + V cum	10 cum + V cum	37-15 + V cum	
chd: 2 !	10 + 5 cum	10 + 10 cum + X cum	
	16 + V cum		
	10 cum + V cum		
	15 cum		
	10 cum + V cum		
	15 cum + V cum		
	10 cum + V cum		
	20 cum + V cum		
	15-15		
23. FWRED (iudex)			
1 ig + 0,5 ig	1 ig + I ig	2 ig + II ig	—
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig	2 ig + II ig	
1 ig + 0,5 ig	1 ig + 1,5 ig	2 ig + 1,5 ig	
0,5 ig	1 ig + 1,5 ig		
0,5 ig + I ig + **1**	1,5 ig + I ig		
1 ig + 0,5 ig	1,5 ig + 1,5 ig		
1 ig	1,5 ig + 1,5 ig		
1 ig + 0,5 ig			
1,5 ig + 0,5 ig			
0,5 ig + **3**			
1 ig + 0,5 ig			
0,5 ig			
chd: 7 !			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
24. I G A R (iudex)			
10 cum	10 cum + V cum	—	—
5 cum	10 cum + V cum		
5 cum	10 cum + V cum		
5 cum			
5 cum			
5 cum			
5 cum + V cum			
5 cum			
5 cum			
5 cum			
5 cum			
5 cum + V cum			
chd: 6 !			
25. N A G Y W A N (iudex)			
5 cum + V cum	20 cum + V cum	30 cum	30 cum + XX cum
10 cum	10 cum + X cum	30 cum	
	10 cum + V cum	30 cum + X cum	
	10 cum + X cum	20 cum + X cum	
	15 cum		

Kis-Heves districtus már a 70-es években jóval ritkábban lakott és kisebb szántókultúrával rendelkező járás volt, mint a szomszédos nagy-hevesi. Termelőerőinek fejlődése a következőképpen alakult :

1576	1583	
24 falu	25 falu	
420 szántógazdaság	600 szántógazdaság	+43%
7000 gl gabona	6700 gl gabona	— 4%

A jobbágyság aránya ugrásszerűen nő, miközben a gabonatermesztés szintje lényegében változatlan marad, illetve pontosabban néhány százalékkal csökken. Ez a hanyatlás elsősorban a jobbágyság rétegeződésének alakulásában mutatkozik meg : alig van gazdagparasztságuk (3,8% !).

A mezőgazdaságilag művelt terület terjedelme 958 hold, alig marad valamivel alatta a 70-es évekbeli szintnek. Igen érdekes a szántókultúra megoszlása :

őszi búza	2725,0 gl	— 40,6%	
őszi búza	2837,7 cum	— 42,3%	82,9%
tavasziak	12,5 gl	— 0,2%	
tavasziak	1615,0 cum	— 16,9%	17,7%

Jóllehet a 70-es években a tavasziak aránya ugyancsak ingadozik : 1576-ban 58%, 1579-ben viszont már csak 28% — végeredményben jóval magasabb szinten mozog, mint jelenleg : 17,1% ! Igen érdekes, hogy az össztermés csaknem 60%-a nem learatott s kalangyába rakott, hanem halomba kaszált, boglyába gyűjtött gabona. Vajon miért? Egyszerűen csak rossz termésről van szó, amikor aratás helyett takarmánynak kaszálják le a gabonát? 1579-ben a gabonatermés 28,5%-a esik az ilyen boglyákba rakott gabonára.

Feltűnően nagy a földnélküliek arányszáma : 16%. Abszolút számban csaknem kétszer annyian vannak, mint 1576-ban (96 — 50 helyett). Ugyancsak

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
I. szántóművelők	96	229	187	65	23
%-ban	16,0%	38,2%	31,2%	10,8%	3,8%

Termésmegoszlás (gl)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1249,2	2500,3	1761,5	1193,5
18,6%	37,3%	26,3%	17,8%

sok a zsellér is. Csoportjuk súlyához (38,2%) mérten kevés a földjük : a szántókultúra 18,6%-a az övék. A pauper réteg is elég tekintélyes (31,2%). Részesedésük az összetermésből jelentékeny : a szántók 37,3%-a. A féltelkesek csoportja viszont már határozottan a szokásos szint alá süllyedt, a jobbágyság mindössze 10,8%-ára rúg. Jómódúak, a szántóterület 26,3%-a van a kezükön. Igen kevés a gazdagparaszt, százalékos súlyuk még a 4%-ot sem éri el! (1576-ban 9,1%, 1579-ben 8,8%). Maroknyi csoportjukhoz képest bőven van földjük (17,8%!). Kiemelkedően vagyonos gazdagparasztot nem találunk közöttük.

A földjüket elveszített vagy minimális parcellára szorult zsellérség tagozódása a következő :

földnélküli	96
szántóművelő, fél hold alatt	97[3]
	193

A napszámra utalt jobbágyok százalékos súlya eléri a népességnek 32,2%-át, ami feltűnően magas arány,[4] és a parasztság elszegényedésének gyorsuló folyamatára utal.

A méhészet alárendelt jelentőségű a járás életében. Összesen 18 méhesgazdát tüntet fel a dézsmajegyzék, 44 kasnyi méhvel. Csupa 1—2 kasos méhészetről van szó. Kivételt képez két zsellér, akiknek fejenként 10—10 kasnyi méhük van.

A többtagú jobbágygazdaság típusának és az extraneus birtoklásnak nincs nyoma a dézsmajegyzékben.

A decimátor megjegyzései rávilágítanak a hódoltsági helyzetben történő adószedés körülményeire. Pl. Bála-Szent-Miklós két féltelkes parasztjának dézsmagabonájáról megállapítják : „Ez ket ember dezmajat az balazenmyklosi Chafer vajda elkewantha theoleonk"! Ugyanott egy másik gabonaboglya mellett a következő megjegyzés : „ezt atthwk hwzapzw pasanak"! A magyar közigazgatás adórovóit a hódoltsági övezetben állandóan a helyi, illetve környékbeli török parancsnokok rendszeres és alkalmi sarcolásai fenyegették. Néha menlevelek fejében, máskor azonban egyszerűen az erőszak alapján történt az efféle sarcolás.

[3] 97 gazdának 337,5 gl termése van.

[4] A napszámos csoport aránya 1576-ban 19,8%, 1579-ben 23,3%.

Eger (Agria) **civitas** (Heves m.)

1583. bor dzsjk. A bormérték egri köböl. Th = extraneus szőlő Tihemér határában. B 1016.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8	*20*	*15 + 17,5 (Th)*	*10 + 15,5 (Th) + 20 (Th)*
4	*17,5*	*12 + 20 (Th)*	*14 + 29,5 (Th)*
8	*14*	*23*	*15,4 + 45,5 (Th)*
5	*16*	*23*	*13,3 + 14,5 (Th) + 79,6 (Th)*
7,5	*11*	*40*	*33 + 62 (Th)*
6	*20*	*38*	*35 + 21,5*
9	*16*	*21 + 14*	*42,5*
5	*16*	*37,5*	*85*
9	*12*	*32*	*56*
9	*13*	*33*	*60*
8	*20,5*	*21,3*	*32 + 32*
4	*17*	*35*	*21 + 26*
10	*12 + 5,5*	*39*	*50,5*
6	*15*	*39*	*48 + 10*
10	*15,5*	*8,5 + 23*	*70,3 + 22*
8	*15*	*25*	*58 + 10*
7	*15*	*32*	*75*
10	*16*	*24*	*49 + 48,7 (Th)*
10,6	*16,5*	*22*	*64*
7,2	*9 + 8,5*	*21*	*46 + 64 (Th)*
9	*20*	*22 + 13*	*65*
10	*17,5*	*23,3*	*46 + 57,5 (Th)*
9,2	*20*	*21*	*83 + 96*
6,5	*19*	*30*	*41,3 + 50,5*
9	*20*	*29*	*46*
	15	*40,7*	*77 + 25 + 64 (Th)*
	15	*38,3*	*61*
	13	*38*	*32 + 17,5*
		17 + 22	*46*
		28	*72,5 + 72,5*
		7,5 + 14	*49*
		31	*63*
		21,5	*32 + 92*
		40	*90*
		39	*8,5 + 62,5*
		25	*16,5 + 33 (Th)*
		30	*38 + 33 (Th)*
		21	*27 + 48 (Th)*
		39,5	
		22	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	32	38 + 20 (Th) + 62 (Th)
		24	45
		39	12,5 + 20 + 34,5 (Th) + 26,3 (Th)
		23,3	25 + 17,5 (Th) + 18,3 (Th)
		23 + 14	32 + 12,2 (Th)
		25	30 + 50 (Th) + 41,3 (Th)
		22,5	112
		34,5	62 + 42
		37,5	111,5 + 65 (Th)
		30	50
		35	190
		31	39 + 20 + 7 (Th) + 35,5 (Th)
		21	42
		26	23 + 32,5
		33	57
		35,5	34 + 10,5
		23 + 17 (Th)	33,5 + 20
		21	44,3 + 19
		22	37 + 37,8
		24,5	35 + 129
		34	51 + 58
		35	32 + 18
		37	67
		17 + 15	109 + 51 + 53 + 4 (Th) + 91 (Th)
		39,5	48,3
		36	180 + 19 (Th) + 61 (Th)
		29	42
		35	89
		29	41
		38	100 + 10 + 18 (Th) + 34,5 (Th)
		23	11,5 + 30
		25	118 + 31
		8 + 25	161
		23	35 + 25
			123 + 25
			65
			32 + 26
			36 + 32
			40 + 20
			114
			15 + 30
			36,3 + 55
			38,3 + 15
			71
			62
			82 + 34
			47
			103
			54
			30 + 17,5

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	*103* *119* *55,3 + 31,5* *68* *37 + 20* *21,5 + 54* *55* *48 + 29* *80 + 13 + 12* *60* *41*

Eger borvidékének adatai némileg hiányosak az előző két időmetszethez mérten : egyrészt hiányzik az addig Egerrel együtt felsorolt Szőlőske mezőváros dézsmajegyzéke, másrészt kevesebb utalást találunk az egriek idegen határban szerzett szőlőire vonatkozólag. Végül nem különbözteti meg az 1583. évi adójegyzék az egri szőlőhegyen idegen parasztok tulajdonába került szőlőket sem (1576-ban pl. az egri szőlőkultúra 22,5%-a felnémeti és ceglédi gazdák birtoka volt!). Ezeket a hiányosságokat gondosan mérlegelnünk kell a termelőerők fejlődésének összehasonlításánál :

1576	1583	
275 bortermelő[1]	210 bortermelő	—24%
9400 cb agr bor[2]	11 200 cb agr bor[3]	+19%

Miközben a szőlőművelő népesség aránya csaknem egynegyedével csökkent, a bortermés közel egyötödével nőtt! Ilyen arányú növekedés a szőlőművelés további fejlődését, erősödését tételezi fel. A borgazdaságok csökkenése a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás gyors térnyerését bizonyítja : 1576-ban kb. 165 hold szőlő van a gazdagparasztok kezén, 1583-ban már 212 hold. Egészben véve bár a népesség száma csökken, a szőlőművelés fejlődése tovább tart, és ez szoros kapcsolatban áll a gazdagparasztság súlyának növekedésével. Eger szőlői és a Tihemér határában fekvő extraneus szőlők területe meghaladja a 286 holdat! A borkultúra kereken 40%-a csak tizeddel, míg 60%-a quintával (tizeddel és kilenceddel) adózik.[4]

Eger civitas differenciálódása

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
25	28	58	99
11,9%	13,3%	27,6%	47,2%

[1] Szőlőske adatai nélkül (+ 90 gazdaság).

[2] Szőlőske adatai nélkül (+ 1700 cb agr bor), de az egriek 5 helység határában fekvő 67 extraneus parcellájának termését — 1428 cb agr — beleszámítva!

[3] A tiheméri extraneus szőlőkkel (1278 cb agr) együtt.

[4] 6730 köböl után quintát, 4523 köböl után decimát adnak.

Termésmegoszlás (cb agr)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
195,0	464,5	2269,9	8324,0
1,7%	4,1%	20,2%	74,0%

A földnélküliek számát most sem közli a dézsmajegyzék. Feltűnően alacsony a zsellérség aránya : 11,9%. Részesedésük a termésből még szerényebb, alatta marad a 2%-nak! Ugyancsak szokatlanul kicsiny a pauper csoport (13,3%), mely a szőlők mindössze 4,1%-ával rendelkezik. A féltelkes réteg ezzel szemben jóval meghaladja a lakosság egynegyedét (27,6%). Övék a borkultúra 20,2%-a, ami arra mutat, hogy bár csoportjuk népes, a kezükön levő szőlőterület aránya elég alacsony. Az egri bortermelők csaknem fele (47,2%) gazdagparaszt. Ennek megfelelően szőlőik súlya megközelíti a borkultúra háromnegyedét! Jóllehet a szántóművelésre vonatkozó s hiányzó adatok csökkentenék a fenti statisztika élességét, a gazdagparasztság számbeli és vagyoni túlsúlya vitathatatlanul érvényesülne. A kiemelkedően vagyonos gazdagparasztok csoportja a népesség 18,5%-ára rúg. Övék a bortermő terület kereken 44,5%-a.[5] Egy ilyen típusú gazdaságra átlagosan 3,3 hold szőlő jut. E maroknyi gazdagparaszt helyzete jó példája a bortermelő város sajátos társadalmi tagozódásának és vagyonfelhalmozásának.

A teljesen elszegényedett jobbágyréteg helyzetének meghatározása ebben az időmetszetben nem lehetséges. Sem a földnélküliek, sem a szántóművelő zsellérség arányát nem ismerjük. 100 négyszögölön aluli parcellán gazdálkodó bortermelőt is mindössze hatot ismerünk.[6] Feltehetően a környező falvak szegénysége biztosította a szükséges munkaerőt, a napszámosokat.

A többtagú parasztporták megoszlása a következőképpen alakul

birtok-típus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 tagú birtok	—	—	—	9
4 tagú birtok	—	—	—	3
5 tagú birtok	—	—	—	1
13 többtagú birtokból	—	—	—	13

Tekintve, hogy ebből az időszakból az egri gazdák extraneus birtokait csupán Tihemér határában ismerjük, de a szőlőskei, felnémeti, ceglédi stb. szőlőkről semmit sem tudunk[7] — érthető, hogy pl. 1576-hoz képest (47 gazdaság), erősen visszaesik a többtagú porták száma. A kimutatásban szereplő 13 többtagú birtok elsősorban a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás (szőlőfelvásárlás) folyamatát példázza magában Egerben.

[5] 4990,1 cb agr bor.
[6] Hatuknak összesen 30 cb agr termése volt.
[7] Lásd az 1549-i időmetszeteket!

Az egriek extraneus birtoklásának hálózatát csak részben ismerjük, mindössze a Tihemér határában fekvő szőlőkről tudunk. Itt 35 parcella van összesen 25 gazda tulajdonában, akik 3 féltelkes kivételével valamennyien gazdagparasztok! A tiheméri extraneus szőlők[8] az egri borkultúra 11,4%-át jelentik. Ugyanakkor az extraneus földdel rendelkező gazdák aránya kb. 12%. Az extraneus birtoklás viszonyai az egri gazdagparasztság vagyonfelhalmozásának jelentőségét hangsúlyozzák. Másrészt viszont idegen parasztok az egri határban szerzett extraneus szőlőiről, a szóban forgó dézsmajegyzék hiánya folytán semmi adatunk sincs, holott a kölcsönös extraneus birtoklás az első és második időmetszetből ismert rendszere, minden valószínűség szerint tovább élt Egerben.

[8] Összesen 1278 cb agr bor.

Felnémet, Cegléd és Tárkány

(Felnemet, Czegled et Tarkany) **oppidum** (Heves m.)

1594. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 1015.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
FELNÉMET			
5-10	20-10	33	50
7	23	26-10	3 + *42,7*
4-10	15 + IV-10	25 + VIII-10	36-20 + I + *50,8*
6	18-10	26-10 + VII	54-10 + II-10 + *6*
3-10	10-10	34 + II-20	19 + *10* + *33,5*
7	10-10	9 + *23,8*	1-20 + *13,5* + *44,5*
6-10	13-20	12-10 + *40,5*	16 + *41*
2	10-20	11-10 + *27*	2-20 + *85,5*
3	10	35-10 + II + *37,8*	35-10 + *50,5* + *12,8*
3	10	33-10 + II-20 + *8*	11-20 + *51,8* + *11,5*
9	23-10 + 0-20	3-10 + *6,7* + *31*	24-20 + *96,8*
3-10	22	2 + *4,1* + *33,2*	32-20 + *91,3*
2	11-20	10 + *31*	34 + II-10 + *56,8*
2-10	18	27 + II + *16* + *5,5*	25 + *52* + *2*
7	24-10 + *11,3*	11-20 + *28,7*	50 + *27,7*
3	7 + *2,5* + *16*	27-10 + *17,5*	28 + *42,5*
3-10	8 + *2,5* + *13*	1-20 + *26*	42 + *72*
5-10	23 + *5,5*	13 + *31*	5-10 + *141,8*
3	13 + *20,5*	28-10 + IV + *22,7*	27-10 + *45,3* + *2*
5	3 + *15,5*	30-10 + II + *22,3*	50 + *66,5* + *18*
1-10	3 + *20,8*	10 + *35*	15-10 + *41,5* + *9,7*
1-20	2-10 + *11,5*	11-10 + *26*	63 + *32,3*
2	8-10 + *16*	30 + *16,5*	13 + *64*
9-20 + *1,5*	20 + *1,5* + *0,7*	8 + *40,8* + *9,7*	3 + *78,6*
7 + *1,8*	12 + *11,8*	42 + *5,5*	0-20 + *57*
1-10 + *10,8*	4 + *12,2*	7-10 + *32,7* + *7,5*	22-10 + II-10 + *46,1*
1-20 + *10*	20-20 + *6,5* + *2,5*	27-20 + *40,3*	47 + III + *18,8*
2-20 + *6,5*	9 + *20,8*	35 + *16,8*	30 + *104,5*
2-10 + *2,1*	3 + *20*	6-10 + *25*	5 + *63,3*
9-20 + *9,5*	7-10 + *19,5*	4 + *27,3*	10 + *43,7*
	2 + *12,1*	18-10 + *36,8*	
		43 + *22,8*	
		4 + *30*	
		26-10 + *17,3*	
		4-20 + *25,5*	
		29 + *12* + *6*	
		20 + *22,5* + *13,2*	
		13-10 + *36*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	4 + *33,5* + *2,1* 24 + *23,5* + *16,5* 27-10 + *6* + *9,5* 12 + *34* 31 + *12,5* 1 + *36,2*	—
		Szőlőművelők	
9,5	*17,5*	*25,2*	*61*
0,6	*18*	*26,7*	*45*
5	*17*	*32*	*83*
6,7	*12,3*	*35*	*42,5*
8,7	*17*	*21*	*41,7*
3	*17*	*31,1*	*48,5*
6,5	*19,5*	*36,7*	*50,2*
9,5	*17*	*31*	*46,3*
7,5	*16*	*22,8*	*51*
7	*11*	*33*	*128,8*
7	*12,7*	*36,2*	*44,2*
8,6	*14*	*40*	*42,5*
8,5	*13,2*	*32,5*	*46*
5,2	*15*	*23,5*	*45,7*
6,9	*16,5*	*21*	*46,5*
5	*19,5*	*23,7*	
0,5	*15,5*	*29,5*	
10	*16*	*23,8*	
10	*20,5*	*21,9*	
5,5	*11*	*24*	
1,5	*14*	*26,8*	
6,2	*19,6*	*29,5*	
4	*16*	*36,7*	
1,5	*13,5*	*38,8*	
8	*18,5*	*26*	
7	*17,6*	*25,5*	
7	*20*	*26*	
7	*16,5*	*27*	
4,2	*18*	*22,5*	
1,5	*17*	*28,4*	
3	*15,1*	*25,2*	
8	*16*	*36*	
2,3	*13,5*	*29,5*	
7,2	*15,2*	*25,5*	
2	*13,5*	*24*	
6,5	*16*	*37,2*	
9	*18,5*		
3	*12*		
6	*20*		
6,2	*13,1*		
6,5	*12,5*		
5,6	*20*		
6,5	*13*		
9,5	*19,5*		
6,5	*20,6*		
5,7			
7,5			
2,5			
2,5			
3			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
CZEGLÉD			
2	15-20	25-10 + 0-20	12-20 + *29* + *21*
7-20 + *2,2*	14	47	2 + *23,3* + *36,8*
5-10 + *4*	15-10 + *10*	10-20 + *16* + *22*	47 + IV + *16,5*
	5 + *12,3*	42 + *35*	16 + *77,2*
	13 + *5*	3-20 + *24* + *15*	15 + *79*
	3 + *13,5*	5 + *29,3*	22 + *63,5*
	2-10 + *20,5*	4-10 + *26,8*	4 + *47,7*
	19 + *11,5*	5-20 + *30*	20-20 + II-20 + *79,8*
			1-20 + *50,2*
			53-10 + *58,7*
			4 + *56,2*
			5 + *87,2*
		Szőlőművelők	
3,7	*13,5*	*33,5*	*47,5*
9	*17,4*	*34,3*	*58*
9,3	*11*	*31*	*48,3*
5	*13*	*30*	
3,8	*11*	*38*	
9,5	*16*	*24*	
8,5	*15*	*31*	
9,5	*16,2*	*29*	
5,5	*18*	*26*	
3	*14*	*24,6*	
	17,1	*27*	
	14,7	*31,8*	
	20,2	*38,3*	
		31,2	
		30	
		33	
		26,5	
		24,5	
		33,2	
		37,2	
TÁRKÁNY			
8	22	30 + III	52 + I-10
5	17-20	26-20	57 + II
7-20	13	27-20 + II	59-20 + I
9-10	16-20	26	
4	8-10 + II-10	31-10	
7-10	24-20	30 + *15,5*	
1-10	17		
2	14-20		
1-20	10		
9	19-10 + I		
1-10	14-10		
9-20			
4-10			
3-20			
3-20			
8			
6-10			
9			
1			
7-10			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4-20	—	—	—
1-10			
7			
2-20			
3-20			
1-20			

Szőlőművelők

(csak tizedet adnak; vegyesen felnémeti, ceglédi és tárkányi jobbágyok)

3,5	*19*	*30*	*59,5*
9,5	*16*	*26,5*	*50*
2,2	*11,5*	*31,5*	*47*
7,2	*11*	*27*	
1	*13*	*36*	
3,2	*17*	*36*	
7,5	*19,2*	*37*	
2,5	*16*	*22,8*	
6,5	*20,5*	*21,5*	
10,5		*26,5*	
7		*36*	
1,2		*39*	

Extraneus szőlőművelők

(Felnémet és Cegléd határában; quintát adnak!)

7,3	*18*	*22*	*40,8*
9	*11,1*	*25*	
7,5	*15*	*31,3*	
9	*20*	*23,3*	
7,5	*11,2*	*23,2*	
3,2	*13,5*	*23,5*	
8	*14*	*31,5*	
5,5	*12,5*		
2			
10			
6			
7,4			
7			
7,5			
0,7			
7,5			
5,8			
3,3			

Az előző időmetszetekkel szemben, most nemcsak Felnémet és Cegléd adatait sorolja fel a dézsmajegyzék, hanem Tárkány faluét is. Ennek következtében mind a jobbágygazdaságok száma, mind a szántóművelő parasztporták aránya nő.[1] A bortermelés súlya és jelentősége ennek ellenére változatlan maradt.

1576	1594	
142 szántógazdaság	212 szántógazdaság	+49%
3050 gl gabona	3300 gl gabona	+ 8%
358 szőlőgazdaság	347 szőlőgazdaság	— 3%
9400 cb agr bor	8800 cb agr bor	— 6%

[1] 1576-ban 389 gazdaság — most 440; 1576-ban a szántóművelők aránya 7,9% — most 21,1%!

A búzatermés sokkal kisebb mértékben emelkedett, mint a szántóművelő gazdaságok száma, ami arra utal, hogy az új gabonatermelők zöme zsellér! Egészben véve a bortermelés volumene ugyanakkora maradt, mint a második időmetszetben. A szőlőművelő gazdaságok 3%-os és a bortermelés 6%-os csökkenése nem jelentős. Elemezzük azonban a terméseredmény mutatószámait: az 1576. évi 9400 köbölből magán a felnémet—ceglédi szőlőhegyen csak 6400 köbölre rúgott a szüreti eredmény, a gazdák további 3000 köböl bort másutt fekvő extraneus szőlőikről szüreteltek. 1594-ben viszont a teljes bortermés az ottani szőlőhegy terméseként szerepel. Így bár most nincs adatunk az extraneus birtoklásra, az előbbi elemzés alapján, legalábbis a felnémet-ceglédi promontóriumon, a szőlőművelés jelentős növekedésével kell számolnunk. A művelt földterület 466 hold szántóra és 236 hold szőlőre oszlik.[2] Egymás közti arányuk 1 : 2-höz, azaz a búza-, illetve borkultúra kölcsönös súlya változatlan maradt az 1570-es évhez képest.

Eléggé egyhangú a gabonafélék megoszlása:

őszi búza ..... 3197 gl — 98,0%
tavasziak ..... 66 gl — 2,0%

Érdekes, hogy a tavasziak aránya, a század derekán megfigyelhető állapothoz mérten, már a 70-es években csökkent, most pedig teljesen jelentéktelenné vált (18%-ról 2%-ra esett vissza!).

Felnémet—Cegléd—Tárkány differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	Össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	50	27	12	4	93	21,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	9	23	46	41	119	27,1%
III. szőlőművelők	—	72	67	68	21	228	51,8%
össz. 440	—	131	117	126	66	—	—
%-ban	—	29,8%	26,6%	28,6%	15,0%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
275,6	465,1	659,7	1373,2	1192,0	3325,4	1135,5	3601,2
8,5%	5,3%	20,2%	15,7%	36,6%	37,9%	34,7%	41,1%

[2] A felnémetiek extraneus szőlőiről ebben az évben semmit sem tudunk. Az idegen parasztok Felnémet—Cegléd határában szerzett szőlőparcelláinak termése: 450,1 cb agr bor, amit az egész szőlőterület kiszámításánál figyelembe vettünk.

A földnélküliek száma ismeretlen. A zsellérek súlya elég nagy : 29,8%, de a szántókultúra (8,5%), illetve a szőlőkultúra (5,3%) rájuk eső része igen alacsony. A pauperek (26,6%) vagyoni helyzete már jóval kedvezőbb, övék a búza 20,2%-a és a bor 15,7%-a. Feltűnően népes a féltelkesek csoportja (28,6%). Mind a szántó-, mind a szőlőterület (36,6, illetve 37,9%) jelentős hányada van tulajdonukban. A vagyonkoncentráció teljes súlya a gazdagparasztoknál jelentkezik : 15%-os csoportjuk kezében van a föld 34,7%-a és a szőlő 41,1%-a!

A kiemelkedően vagyonos gazdagparasztok száma, súlya kb. ugyanakkora, mint a 70-es években. Összesen 13 gazdaság (2,9%) rendelkezik a szántókultúra 6,4%-ával és a szőlőkultúra kereken 14%-ával,[3] azaz a jómódú parasztok külön kiemelkedő kis csoportja elsősorban bortermelő! Átlagosan egy ilyen gazdagparaszti portára 2,3 hold szántó és 2,4 hold szőlő esik.

A földnélküliek számáról, ebben az időmetszetben sincs tudomásunk, a napszámra utaltak csoportjának meghatározásánál kizárólag a pauperizálódott zsellérség számából tudunk kiindulni :

szántóművelő, fél hold alatt	29
szőlőművelő, 100 nszl alatt	33
	62[4]

Eszerint a gazdaságukon kívüli kereseti forrásra utaltak aránya, noha a földnélküliek száma ismeretlen, eléri a népesség 14%-át, ami az elszegényedett réteg erős növekedésére utal az előző időmetszethez képest (8,7%).

A szórt jobbágybirtok, az ún. többtagú parasztporta típusa erősen megritkult. Megoszlásuk a következő :

birtok-típus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 tagú birtok	—	4	9	9

A 22 többtagú gazdaság most is a jómódú jobbágyságra esik. Magának a birtoktípusnak erős visszaesése a felnémet-ceglédi parasztok extraneus szőlőinek hiányával magyarázható, ami jelentősen érezteti hatását a fenti statisztika alakulásában.

A szőlősgazdák az előző időmetszetekből jól ismert, szövevényes extraneus birtoklásáról most semmit sem mond a dézsmajegyzék. Valószínű, hogy az adólajstrom hallgatása nem az extraneus földszerzés rendszerének megszüntét, csak az adórövó hanyagságát vagy kényelmességét jelenti. 1576-ban a felnémet-ceglédi parasztok kezén levő szőlőterület kereken 40%-a idegen határban szétszórt parcellákra esett. Ennek aránya most ismeretlen. — A felnémeti szőlőhegyen mások, idegenek kezére jutott szőlők területe 1576-ban 15 hold körül mozgott, most viszont alig éri el a 11 holdat. Ismeretlen eredetű extraneusok osztoznak rajta. Rétegeződésük : zsellér 18, pauper 8, féltelkes 7 és gazdagparaszt 1. Zömmel elszgényedett jobbágyok apró parcelláiról van szó.

[3] Összesen 208,1 gl gabona és 1219 cb agr bor.

[4] 29 szántóművelőnek 77 gl, 33 bortermelőnek 108 cb agr termése van.

Nagy-Tállya (Nagj-Thallia) **oppidum** (Heves m.)

1594. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B. 1015.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3	17	45	70 + **1**
2	15-20	25	55
7	12-10	29-20	16 + *46,5*
8	13-10	16 + *26*	46 + *59,5*
5	20	12-20 + *24,5*	5 + *58,5*
3	16 + **1**	7 + *40*	15 + *46,5*
1-10	12-10	25 + *22,5*	57 + *43*
5-20	21	8-10 + *35,3*	7-10 + **2** + *47,2*
8-10	15	36-10 + *29*	18-10 + *48,3*
3	20-20	7-10 + *22,2*	55 + **1** + *10,5*
5-20	19-10	33-10 + *11,2*	15 + *50*
4-10 + *0,9*	24	15 + *35,7*	27-10 + *62,8*
7-10 + *7,6*	17-10	5-10 + *26*	50 + *40*
5 + *5,9*	11-10	10 + *21*	31 + *75*
3-10 + *1,3*	14-20		70 + *160*
5 + *1,3*	15		
4-10 + *7*	11		
3 + *3,5*	10 + *5*		
	4-10 + *13,7*		
	8-10 + *13,3*		
	5 + *11,5*		
	11-10 + *13,5*		
	5 + *11*		
	7-10 + *18,2*		
	22-10 + *11*		
	3 + *11,5*		
	16-20 + *5,5*		
	12-10 + *3*		
	16-10 + **1** + *12,5*		
	15 + *10,3*		
	Szőlőművelők		
4,8	*16,2*	*22*	*41*
5,5	*19,7*	*28,5*	*64*
6	*15,5*	*24*	*64*
10,5	*18,3*	*27*	*48*
7	*15,8*	*24,5*	*50*
1	*12*	*28,2*	*60,7*
1	*13,5*	*23,5*	*44,5*
9,2	*11,2*	*36,8*	*105*
9,7	*20*	*29,7*	*45*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2	13,3	24	45
6	15	31,8	47
1,5	19,7	26	59,5
2,8	19	26	52
3	15	23,2	46,5
9,7	17	27,7	
10,3	11,5	35,8	
5	11	22,5	
5	20,5	22,5	
10	16	23,7	
2,3	19,5	37,5	
7,5	18	26	
1,2	14,9	39,3	
5,8	16	34,8	
7,5	11	27,5	
6	17,3	27,8	
5	18,2	26,5	
0,7	13,5	24	
7,7	17,5	38,5	
8,3	11,5		
7	13,5		
6	14,9		
2	11		
1,7	17		
2,5	15,8		
2,5	12,2		
2	20,5		
0,5	11,3		
2,7	20		
4,9	17,3		
3,2	19		
3	15		
3,8	12		
4,7	16,5		
6	15		
7,5	14		
3,5	16		
4,7	11,5		
9,3	15		
4,7	11		
10,7	11,5		
5,7	12		
3,5	13		
4	19,3		
8	17,7		
10	13,2		
4,5			
10			
10,5			
10			
4			
3			
2			
6,5			
6			
6,5			
3			
4,3			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4,7	—	—	—
5,3			
5			
3,3			
7,2			
10			
2,7			
3			
7,5			
5			
2			
	Extraneus szőlőművelők		
9	12	23,5	—
4,8	18	21	
8,5		21,5	
10			
9,5			
5			
0,2			
6,7			
0,5			
10			
5			
2			
2			
1,2			
9			

Nagy-Tállya esetében 1549 és 1576 között, bár a gabonatermesztő csoport arányában erős eltolódás volt megfigyelhető, az össznépesség szinte változatlan maradt.[1] A század végére azonban a jobbágygazdaságok száma már némileg visszaesik : 330-ról 321-re. A termelőerők fejlődése a következőképpen alakul :

1576	1549	
49 szántógazdaság	77 szántógazdaság	+57%
1700 gl gabona	1300 gl gabona	—24%
310 szőlőgazdaság	218 szőlőgazdaság	—30%
6500 cb agr bor	4000 cb agr bor	—29%

Az adatok a gabonatermesztés hanyatlásáról tanúskodnak, mert jóllehet a szántógazdaságok száma emelkedik, a búzatermés csaknem egynegyedével csökken. A dolog magyarázata részint az, hogy a kizárólag gabonatermesztő parasztok zöme zsellér, részint, hogy a tehetősebb bortermelők zömének kisebb-nagyobb szántója is van. Több tucat olyan jómódú jobbágy szerepel, mint vegyesen gazdálkodó, akinek szőlőjén kívül csak apró, zsellérnagyságú parcellája van. Így érthető, hogy miközben a búzatermesztő gazdaságok száma nő, a gabonakultúra területe csökken. Visszaesés mutatkozik a szőlőművelésben is. Kb. 30%-kal kevesebb szőlősgazda 29%-kal kevesebb bort szüretel. A párhuzamos arányú csökkenésből a szőlőművelés időközben bekövetkezett hanyatlására kell következtetnünk.

[1] 334 gazdaság, illetve 330 gazdaság!

A művelt földterület megoszlása : 183 hold szántó és (az extraneus szőlőkkel együtt) 104 hold szőlő.[2] Egymás közti arányuk 1 : 1,7-hez, azaz a szőlő, illetve szántókultúra közötti arány valamivel rosszabb, mint a 70-es években (1 : 1,5-hez!)

Nagy-Tállya oppidum differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	11	17	3	3	33	13,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	7	13	11	13	44	17,5%
III. szőlőművelők	—	78	54	28	14	174	69,4%
össz. 251	—	96	84	42	29	—	—
%-ban	—	38,4%	33,5%	16,7%	11,6%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
84,3	439,6	413,0	966,8	245,7	1082,7	537,9	1521,0
6,6%	11,0%	32,2%	24,1%	19,2%	27,0%	42,0%	37,9%

A földnélküliek számát, sajnos nem közli a dézsmajegyzék. Talán részben ezzel magyarázható a zsellérek (38,4%) és pauperek (33,5%) szokatlanul magas arányszáma. Együttes súlyuk eléri a népesség 72%-át! A zsellérség igen szegény, népes csoportjukra a szántóterület csupán 6,6%-a a borkultúra 11%-a esik. A nem sokkal kisebb pauper réteg anyagi helyzete kedvezőbb. Övék a búza 32,2%-a és a bor 24,1%-a. A féltelkesek csoportja a szokottnál gyérebb : 16,7%, de jómódú, különösen szőlőben. A gabonakultúra 19,2%-a és a borkultúra 27%-a tulajdonuk. Jelentős a gazdagparasztság vagyonfelhalmozása : 11,6%-os csoportjukra esik a gabona 42%-a és a bor 38%-a. Bár a szőlőművelés egészen kétségtelenül lemérhető a hanyatlás, a gazdagparasztok súlya s jelentősége — legalább is arányaiban! — nem csökkent. Ezt igazolja a kiemelkedően vagyonos gazdagparasztok példája is. Jóllehet mindössze hármat találunk belőlük (a népesség 1%-a!), maroknyi csoportjuk rendelkezik a szántóterület 7,8%-ával és a szőlőterület 8,5%-ával.[3] Átlagosan egy ilyen parasztportára 14,5 hold szántó és csaknem 3 hold szőlő jut.

Tekintve, hogy a földnélküliek számát nem ismerjük, az elszegényedett jobbágyrétegek számbavételénél a minimális földdarabra szorult parasztok helyzetét kell elemeznünk :

szántóművelő, fél hold alatt 5
szőlőművelő, 100 nszl alatt 47
52

[2] 83,4 cb agr bor az ismeretlen extraneusok kezén.
[3] 101 gl gabona és 340 cb agr bor!

Ezek szerint, bár az így nyert arányt a valóságosnál kisebbnek kell tekintenünk, a jobbágyság 20,7%át gazdaságán kívüli keresetforrásra, napszámra utaltnak kell vennünk. A napszámos csoport súlya valamivel magasabb, mint a 70-es években (18,8%).

A többtagú jobbágyporta típusára nincs példánk a mostani adójegyzékben.

A méhészkedés nem sok szerepet játszik Nagy-Tállya parasztjainak életében. Összesen 6 kas után fizetnek adót, az is megoszlik 2 pauper és 3 gazdagparaszt között.

Az extraneus gazdálkodás az előző időmetszetekben sem volt túl erős Nagy-Tállyán, most azonban semmi nyoma sincs. Mindössze néhány olyan idegenről emlékezik meg a dézsmajegyzék, akik szőlőt szereztek a nagy-tállyai promontóriumon. A húsz, ismeretlen eredetű extraneus megoszlása: zsellér 15, pauper 2, féltelkes 3, gazdagparaszt ∅. Összesen 2,1 hold szőlő van tulajdonukban, ami azt bizonyítja, hogy zömmel apró parcellákon ülő zsellérekről van szó.

Maklár (Maklar) **oppidum** (Heves m.)

1594. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl, B. 1015.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6-10	12	28-10	58—10
3-10	11	32	55—10
9	14	28	68
6-10	10-20	26	55 + *4*
2-20	19	32	56 + *41,5* + *8*
5-10	24-10	33	50-10 + *8,2*
7-10	22	39	76 + *42,5*
6	10	27-20	28-10 + *30* + *18*
4-10	22-10	30 + **2**	42-20 + *42,7*
7-20	20	29-10	54-10 + *12* + *5*
8-20	17-10	46-10	52 + *5,1* + *21*
4	12-20	42	53-10 + *15,5* + *10*
7-20	13	29-10	61-20 + *19,4*
9-20	12	36-10	57 + *3,9* + *45,3*
9-10	13	36 + *14* + *6,3*	57 + *8* + *10,3*
6-10	11-10	39-10 + *4,7* + *6,3*	57-20 + *7,5* + *38,7*
5	24-10	33-10 + *1,5*	51 + *8,4*
5	13	35 + *5,5*	70-10 + *25*
4	20	30 + *9*	54-10 + *6,4*
4-10	18-20	45 + *3,4* + *9,3*	61 + *1*
0-10	16-20	26 + *0,7*	60 + *21,2*
7-10	12-10	44 + *2,8*	50 + *3,5* + *4,7*
4-20	11	42 + *7*	72 + *5*
5	12	33 + *4*	
7	12-10	29-10 + *9,2*	
5	16	38 + *2,7*	
8	14-10	37 + **2** + *20,7*	
7-10	10	34 + *12,5*	
8-10	25	27-10 + *6,4*	
8-10	11-10	48-10 + *9*	
7-10	15 + *6,4*	29-10 + *12*	
7-10	15-20 + *6,5* + *0,3*	32 + *19*	
7-10	18 + *2,5* + *0,7*	45 + *5,5* + *14,7*	
7-10	15 + *16*	33-20 + *10*	
8-10	14 + *7,7*	47-10 + *6,2*	
7-10	12-20 + *1,2*	40 + *3,9*	
6-10	17-10 + *0,5*	11 + *27*	
6	10-10 + *1,5*	45 + *1,5* + *21*	
7-10	22-10 + *0,7*	40 + *0,3*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9	13 + *1,5*	31 + *15,3*	—
4-20	23-20 + *4,8*	36 + *8,8*	
8-20 + *3*	24-10 + *8,8*	43 + *3,3*	
6-10 + *4,5*	10 + *15*	38 + *32*	
9-10 + *0,3*	12-10 + *8,8*	42-10 + *36*	
7 + *1,2*	21 + *7*	30 + *8,3*	
6 + *1,9*	11 + *0,1*	41-10 + *4,3*	
5-10 + *0,2*	21-20 + *6*	37 + **2** + *7*	
7 + *1*	16-10 + *7*	42-10 + *25*	
5 + *3,9* + *5,3*	4 + *12,6*	43-20 + *7,7*	
9-20 + *2,5*	5 + *10* + *3,3*	44 + *13,3*	
8 + *6*	16 + *10,3*		
9 + *1,2* + *4,3*	12 + *9*		
9-20 + *4*	14-20 + *4,4*		
7-10 + *1,2*	10 + *11*		
3 + *3,3*	15 + *3,7*		
4 + *0,7*	10 + *15*		
5-10 + *3,8*	17-20 + *3*		
6 + *2,9*	15-20 + *5,3*		
9 + *0,1*	14 + *5,3*		
7-20 + *1,7*	12-10 + *11*		
	14 + *2,5*		
	10-10 + *3,3*		
	14-10 + *2,5*		
	10 + *5,7*		
	12-20 + *18,7*		
	25-10 + *1*		
	24 + *12,2*		
	13 + *16*		
	14-10 + *2,9*		
	4-10 + *13,3*		
	9-10 + *15*		
	20-20 + *0,1*		
	16-10 + *6,2*		
	11 + *7,7*		
	23 + *2*		
	25 + *9*		
	Szőlőművelők		
6,4	*18,7*	*24,7*	*7,5* + *43,7*
6,2	*17,5*	*1,5* + *21*	
2,5	*15,2*	*18,5* + *12*	
7	*10* + *6*	*24*	
3,5	*12,8*	*8* + *29*	
10,7	*11*		
8,2	*12,7*		
5,2	*20*		
4,3	*17,3*		
1,3	*2* + *13,7*		
1,5	*8,2* + *8*		
6	*10,8* + *0,7*		
0,3			
8			
5 + *2,3*			
6			
2,3			
0,2			
0,2			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3,5	—	—	—
6,2			
9,7			
0,2			
3,8			
0,3			
9,2			
7,3			
0,7			
3			
1,9			
5,2			
5			
2,7			
3,5			
0,7			
2,5			
2,7 + 7,7			
3,9			
8,7			
4			
1,5			
1,7			

Összemérve az 1576. évi helyzettel, a mezőváros termelőerőinek állapota hanyatlást mutat. A gabona és szőlőművelés viszonyait tükröző adatok tanulsága a következő :

1576	1594	
193 szántógazdaság	209 szántógazdaság	+ 8%
5490 kalangya gabona	4640 kalangya gabona	—15%
232 szőlőgazdaság	181 szőlőgazdaság	—22%
5250 cb agr bor	1824 cb agr bor	—65%

Míg a szántóművelés területén a jobbágygazdaságok száma némileg emelkedik (+8%), addig az össztermés észrevehetően csökken : 14%-kal! Jóval hangsúlyozottabb hanyatlás sújtja a bortermelést : 22%-kal kevesebb szőlősgazdának, 65%-kal kevesebb bora van. A bortermés csökkenése olyan mértékű, hogy azt már nem lehet egyedül a rossz-termésű borévre visszavezetni, hiszen a szőlősgazdaságok száma is erősen visszaesik. Legalábbis a szőlőművelésben a termelőerők hanyatlásával állunk szemben, jóllehet adataink semmit sem mondanak e jelenség okairól.

A művelés alatt álló földterület 662,5 hold szántóra és 46,3 hold szőlőre rúg. Egymás közti arányuk 14 : 1-hez, ami már jóval kedvezőtlenebb az 1570 körüli aránynál. Az 1594-i dézsmajegyzék nem tüntet fel tavaszi gabonaféléket, ami erősen valószínűtlen, hiszen 1756-ban a vetésterület kb. egyharmada esett zabra, árpára és rozsra. Maklár promontoriumán a tizeddel, illetve ötöddel adózó szőlők területe eléggé kiegyensúlyozott : 58%-uk esik a decimális és 42%-uk a quintális szőlőparcellákra. Földnélküliekről nem tesz a dézsmajegyzék említést. A zsellérség tömege szokatlanul magas : csaknem 38%, s ehhez képest a rájuk eső terület rendkívül csekély, a szántók 8,5%-a és a szőlők 12,9%-a. Nem kevésbé sok a pauper jobbágy (32,7%), bár ezek már jelentékenyen több ter-

melőeszközzel rendelkeznek, a szántókultúra 24,8%-ával és a borkultúra 27,9%-ával. Szép számmal találunk Makláron féltelkes parasztot is (20.5%), akiknek rétege már határozottan jómódú, kezükben van a szántók 38,6%-a és a szőlők 30,5%-a. A gazdagparasztok csoportja kicsiny (8,9%), vagyoni helyzetük kedvező : a szántókultúra 28,1%-a és a szőlőkultúra 28,7%-a esik rájuk. Kiemelkedően vagyonos gazdagparaszt ekkor már nincs az oppidumban.

Maklár oppidum differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	41	30	14	3	88	32,7%
II. szántó- + szőlőműv.	—	19	46	36	20	121	45,0%
III. szőlőművelők	—	42	12	5	1	60	22,3%
össz. 269	—	102	88	55	24	—	—
%-ban	—	37,9%	32,7%	20,5%	8,9%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
395,0	235,7	1149,4	509,6	1790,0	555,8	1301,7	523,0
8,5%	12,9%	24,8%	27,9%	38,6%	30,5%	28,1%	28,7%

Összegezve, a differenciálódás rendkívül erős : a jobbágyság kb. 70%-a az elszegényedett csoportokhoz tartozik s bár a gazdagparasztság vagyonfelhalmozása világosan felismerhető, már korántsem olyan erős, mint a század derekán vagy a 70-es években.

A „több tagú" birtokok kérdése jelen esetben meglehetősen egyszerű, arra korlátozódik hány parasztnak van szőlője a quintális és decimális promontoriumon egyaránt? 19 maklári jobbágy rendelkezik, szántóján kívül, még két szőlőparcellával. Megoszlásuk : 2 zsellér, 3 pauper, 5 féltelkes és 9 gazdagparaszt. A „többtagú" birtok típusa itt is elsősorban a jómódú jobbágyok között jelentkezik.

Az apró parcellára szorult és egyéb megélhetési forrásra utalt jobbágyok arányát ugyan meg tudjuk határozni, de a teljesen földnélküliekét — a dézsmajegyzék hiányosságai folytán — már nem! A rendelkezésünkre álló adatok a következők :

szántóművelők, fél hold alatt	9
szőlőművelők, 100 nszl alatt	29
	38[1]

[1] 9 szántóművelő paraszt 32,3 gl terméssel ; 29 bortermelő jobbágy 77,4 cb agr terméssel.

Eszerint, nem teljes adatok alapján, a népesség 14%-a tekinthető napszámra utaltnak.

Makláron a méhészetnek, legalábbis ekkor, nincs jelentősége. Mindössze három jobbágy tart méheket s együttvéve is csak 6 kas van tulajdonukban. A három méhészgazda a féltelkesek közül kerül ki.

Nem említ extraneus birtokost az adólajstrom, bár nem valószínű, hogy Maklár szőlőhegyén 1594-re nyoma veszett volna az extraneusoknak. Annál kevésbé, mert 1576-ban még több mint két tucat máshonnan való parasztnak van szőlője, sőt némának szántója is a makláni határban.

Heves megye (Pata, Pazto cum Debreoveolgie districtus, Kis-Hewes districtus, Nagy-Hewes districtus.)

1583. juh dzsjk. (I.), (II.), (III.) és (IV.) lásd a bevezetést. B. 1016.

P A T A, P A Z T O cum D E B R E O V E O L G I E districtus

1. A D A C H

51 juh (IV.)
40 „ (III.)
52 „ (III.)
60 „ (III.)
42 „ (II.)
22 „ —
31 „ (II.)
40 „ (III.)

91 juh (IV.)

2. V I Z N E K

30 juh (II.)
80 „ (III.)
25 „ (I.)

90 juh (IV.)
100 „ (IV.)

3. E E O S S

40 juh (IV.)
62 „ —
42 „ (III.)
81 „ (IV.)
11 „ —
2 „ —
2 „ —
3 „ —

95 juh (IV.)
91 „ (IV.)

4. S Z A D A N

70 juh —
44 juh —
30 „ (II.)
40 „ (IV.)
43 „ (III.)
80 „ (IV.)
40 „ (III.)
30 „ (II.)
3 „ —
40 „ —

100 juh —

2 jobbagiones „in loco nobilitary . . . . manet"

5. M E R A

60 juh (IV.)
80 „ (IV.)

164 juh (IV.)

33 juh (III.)	
30 „ —	

(2 jobbagiones „in loco nobilitary .... manet"

6. ERKH

10 juh (II.)	93 juh (II.)
10 „ (II.)	160 „ (IV.)
	90 „ (IV.)

(2 jobbagiones „in loco nobilitary .... manet"

7. HALMAY

—	100 juh —

8. UGRA

45 juh (III.)	—

9. DETHK

50 juh (II.)	—
20 „ (II.)	
41 „ (III.)	
40 „ (III.)	

10. KAALL

33 juh (III.)	90 juh (III.)
60 „ (IV.)	120 „ —

11. HOORTH

40 juh —	100 juh —
80 „ —	150 „ —
64 „ —	150 „ —
	130 „ —
	130 „ —
	120 „ —

12. ATKAR

36 juh (II.)	130 juh (II.)
40 „ —	140 „ (IV.)
20 „ —	150 „ —
7 „ —	
60 „ —	

(agni 3 „pro dono hosti percepimus"

13. TARIAN

64 juh (III.)	—
50 „ —	
20 „ —	
28 „ (III.)	
20 „ —	
32 „ (I.)	
87 „ (III.)	
70 „ —	

14. REDE

72 juh (IV.)	100 juh (I.)
80 „ (II.)	130 „ (IV.)
25 „ (II.)	

15. PISPEKY

—	177 juh —

16. K A R A C O N D

—

140 juh (II.)
140 „ (IV.)
110 „ (III.)
160 „ (II.)

17. N A G Y W T H

80 juh (IV.)

90 juh (IV.)

18. T A R

80 juh —
20 „ —

—

19. P A T A

30 juh (I.)
30 „ (I.)

100 juh (II.)

20. A P C H

70 juh (I.)
50 „ (III.)
20 „ —

—

21. G I O R K H

16 juh (III.)
55 „ (III.)
20 „ (II.)
20 „ (IV.)
13 „ (III.)
69 „ (III.)
63 „ (II.)
30 „ (II.)
54 „ (II.)
30 „ —
4 „ —
7 „ —

100 juh (IV.)
137 „ (IV.)
113 „ —
110 „ —
90 „ (IV.)
—

22. P A Z T O

62 juh (I.)
64 „ —
20 „ (I.)
50 „ —
20 „ (I.)
7 „ (III.)

—

23. E C Y D

31 juh (IV.)
20 „ (IV.)
22 „ —

—

24. T A S

—

100 juh (I.)

agni 2 „in donum hosti dati"

25. Z E N T H I A K A B

30 juh —
70 „ —
50 „ —
40 „ —
50 „ —
10 „ —
10 „ (I.)

—

26. G H A N

70 juh —	100 juh —
50 „ —	
30 „ —	

K I S - H E W E S districtus

1. B A L A Z E N M Y K L O S

40 juh (I.)	—
50 „ (I.)	
17 „ —	
50 „ —	
34 „ (I.)	
40 „ (II.)	
50 „ (II.)	
70 „ —	
30 „ —	
30 „ (I.)	

2. Z E N T H A M A S

33 juh (II.)	—
50 „ (II.)	
5 „ (chd)	
10 „ (I.)	
10 „ (I.)	
10 „ (I.)	
43 „ —	
14 „ —	
23 „ (chd)	

3. C H E Y T H

42 juh (I.)	—

4. T H U R P A Z T H O

54 juh —	—
34 „ (I.)	
40 „ —	
46 „ —	
40 „ —	
42 „ (I.)	
61 „ (I.)	
54 „ —	
60 „ —	
52 „ (I.)	
40 „ —	

5. T E R U Y

35 juh —	—
40 „ —	
35 „ —	
6 „ —	
20 „ —	

6. H E G Y E S B O R

73 „ (I.)	93 juh (II.)
31 „ —	
82 „ —	
42 „ —	
84 „ (II.)	
60 „ (II.)	

7. KUNHEGYES

63 juh (méhész)	103 juh (IV.) + 10[1]
70 „ (II.)	144 „ —
74 „ —	
62 „ —	
30 „ —	
80 „ —	
40 „ (II.)	
40 „ (III.)	
70 „ (III.)	

8. BANHALMA

61 juh (II.)	—
70 „ (chd)	
73 „ —	
71 „ (II.)	
20 „ —	
40 „ (chd)	

9. KENDERES

60 juh —	100 juh (II.)
75 „ (II.)	
70 „ (II.)	
44 „ —	

10. PYSPEKY

30 juh (II.)	—
20 „ (III.)	
10 „ (I.)	
20 „ —	

11. THYZABALA

60 juh (III.)	—
84 „ (II.)	
80 „ —	
22 „ (II.)	
5 „ —	

12. ZAKALOS

40 juh (II.)	—
60 juh —	
40 „ —	
40 „ (II.)	

13. FEGWERNEK

44 juh —	130 juh —
50 „ (III.)	90 „ —
80 „ —	94 „ —
70 „ —	160 „ (IV.)
	150 „ (IV.)

14. THYZABEO

40 juh —	90 juh (II.)
40 „ (I.)	110 „ (II.)
	110 „ (II.)

15. GYANDA

—	130 juh + 4 juh[2]

[1] Servus Pauli Koos!
[2] Andreas Kwrth et servus eiusdem

16. B U R A

60 juh —	110 juh (I.) + 32 juh[3]
	140 „ (II.)
	90 „ (II.)
	110 juh[4]

17. T H A X O N

60 juh + 20 juh[5]	—

18. T H Y Z A Z A L O K

24 juh —	190 juh (II.)
20 „ —	

19. T H O M A Y

22 juh —	90 juh (III.)
70 „ (II.)	130 „ (II.)
60 „ (II.)	100 „ (II.)
	140 „ (III.)

20. Z E N T H Y M R E

10 juh + 10 juh[6]	—
41 „ —	
31 „ —	
40 „ (II.)	
31 „ (II.)	
40 „ —	
50 „ (II.)	
20 „ —	
20 „ (I.)	
20 „ —	
30 „ (II.)	
40 „ —	

21. I G A R

50 juh —	110 juh (II.)
40 „ —	
40 „ (I.)	
34 „ —	
41 „ (II.)	
83 „ (I.)	
70 „ (II.)	
30 „ (I.)	

22. N A G Y - I W A N

70 juh (III.)	132 juh —
80 „ (II.)	
30 „ —	
30 „ —	

23. F U R E D

84 juh (I.) + 10 juh[7]	140 juh (II.)
	102 „ (I.)
	192 „ (III.)
	280 „ —
	230 „ (II.)
	220 „ + (IV.) + 20 juh[8]
	190 „ (II.)
	140 „ (III.)

[3] Blasius Wynche et servus eiusdem
[4] Joannes Kadar cum servo
[5] Mathias Nagy et servus eiusdem
[6] Petrus Juhász et servus eiusdem
[7] Servus Petri Nagy
[8] Dionisus Zagywas et servus D. Zagywas

24. ZEOLEOS

70 juh —	110 juh —
22 „ (II.)	90 „ (II.)
44 „ (II.)	
60 „ —	
40 „ —	
30 „ + 30 juh (chd)[9]	
60 „ (II.)	

25. DERS

30 juh —	—
40 „ (chd)	

26. ABAD

60 juh (II.)	—
40 „ (II.)	
60 „ (II.)	
20 „ [10]	
30 „ —	

Az zolnoky Sasuar Bek leuelert valtotthwk fl. 2,
az baran arabol pro agni 2.

NAGY-HEVES districtus

1. MISHE

61 juh —	—
72 „ —	
13 „ —	

2. ALATTIAN

20 juh (I.)	90 juh (IV.)
73 „ (IV.)	
70 „ (I.)	
30 „ (I.)	
13 „ (IV.)	
22 „ (IV.)	
40 „ (IV.)	
31 „ —	
41 „ (IV.)	
30 „ (III.)	
21 „ (II.)	
20 „ (II.)	

3. ALAKH

80 juh (III.)	—
42 „ (IV.)	

4. HEWES-IWAN

51 juh (IV.)	193 juh (III.)
63 „ (III.)	102 „ (IV.)
	100 „ (II.)
	82 „ + 10 juh[11]
	103 „ (II.)

[9] Stephanus Zabo et servus St. Zabo
[10] Servus Mathias Olah
[11] Blasius Kadar et servus eiusdem

5. BOCHONADH

72 juh (III.)	—
52 „ (III.)	
43 „ (IV.)	
71 „ (III.)	
32 „ —	

6. TEPHEL

60 juh (II.)	162 juh (IV.)
54 „ (III.)	90 „ (III.)
20 „ (I.)	
60 „ (II.)	
40 „ (chd)	
60 „ (III.)	

7. KOMLO

80 juh (IV.)	152 juh (IV.) + 10 juh[12]
	93 „ —
	140 „ —
	150 „ (IV.) + 10 juh[13]
	160 „ (IV.)
	130 „ (IV.)
	130 „ —

8. POROZLO

61 juh (IV.)	122 juh (IV.)
80 „ —	112 „ (IV.)
40 „ (II.)	102 „ (IV.)
62 „ —	
61 „ (II.)	
70 „ —	
50 „ —	
70 „ (chd)	
40 „ —	

9. KWHRE

43 juh (I.)	122 juh (III.)
20 „ (chd)	143 „ (III.)
	112 „ —

10. PHEL

81 juh (IV.)	123 juh (IV.)
82 „ —	123 „ (IV.)
45 „ (chd)	
53 „ (III.)	
80 „ —	
23 „ —	

11. ZENT MIKLOS

20 juh (I.)	116 juh (III.)
41 „ (II.)	160 „ (III.) + 10 juh[14]
	152 „ (IV.)
	153 „ (II.)
	153 „ — + 10 juh[15]

[12] Dionisus Pipo et servus eiusdem
[13] Michaelus Kispal et servus eiusdem
[14] Cls. March et servus eiusdem
[15] Pet. Soro et servus eiusdem

12. KHŐTELEK

82 juh (III.)
62 „ (III.)
83 „ (II.)
82 „ (III.)
10 „ —

—

13. ACHY

31 juh (I.)
20 „ —
31 „ —
10 „ —

—

14. SZEGH

11 juh (II.)
21 „ (III.)
52 „ (III.)
30 „ (III.)
10 „ (II.)

—

15. ZENT IWAN

22 juh (III.)
30 „ —
20 „ (II.)
60 „ —
50 „ —
20 „ (III.)
40 „ (III.)
20 „ —

—

16. KWRTH

10 juh (II.)
40 „ —
41 „ (III.)
30 „ (II.)
21 „ (III.)
52 „ (III.)

—

17. BEZENEO

62 juh (IV.)

—

18. HEWES

81 juh —
30 „ —
72 „ (IV.)

219 juh —
114 „ —
132 „ (III.)

19. WEZEKEN

—

100 juh (III.)

20. ATTHIAN

20 juh (III.)
22 „ (IV.)
50 „ (IV.)

142 juh (IV.)
102 „ (IV.)
100 „ (III.)

21. FELSEO ERDEOTELEK

—

173 juh (IV.)

22. SHUL

71 juh —
10 „ —
82 „ —
52 „ (III.)
40 „ —
41 „ (IV.)

140 juh (IV.)

23. K W H R U

41 juh (III.)
42 „ (IV.)
30 „ (III.)
52 „ (III.)
11 „ —
40 „ (III.)
41 „ (II.)
24 „ (III.) —

24. B H E O

14 juh (IV.)
30 „ (II.)
60 „ (IV.)
70 „ (IV.) —

25. S Z A Z B E R E K

43 juh —
31 „ (III.)
20 „ (III.)
40 „ —
20 „ —
30 „ — —

26. F O K O R U

51 juh (I.)
21 „ —
11 „ — —

propter redemptionem literarum in Hatwan.... dati sunt agni 8.

A juhtenyésztés észrevehetően fejlődött a 70-es évekhez képest: 78 helység 448 gazdaságában 28 344 birkát írtak össze. 1576-tal szemben[16] 10%-kal több állattenyésztőnek kb. 20%-kal több juha van. Arányosítva az egész megye 5508[17] jobbágyához, kb. 5 birka esik egy gazdaságra, ami a tényleges megoszlástól távol áll, hiszen a parasztok mindössze 8,1%-a foglalkozik csak állatneveléssel. Nagyobb részük (280) földdel, szőlővel rendelkező telkes paraszt s csupán 168-an űznek kizárólag juhtenyésztést,

A szántó illetve szőlőművelő jobbágyok megoszlása a következő:

11	földnélküli	476 juh	— 2,5%
41	zsellér	1823 ”	— 9,7%
85	pauper	5559 ”	— 29,6%
74	féltelkes	4634 ”	— 24,5%
69	gazdagparaszt	6363 ”	— 33,7%
		18 895 juh	

A gazdagparasztság súlya jelentős, 69 főnyi rétegük az állatállomány kb. 34%-ának birtokosa. A féltelkesekkel együtt kb. 58%-ra — kereken 11000 juh! — emelkedik részesedésük. Bár a jómódú jobbágyság túlsúlya az állattenyésztésben vitathatatlan, a pauper juhtenyésztők csoportja külön figyelmet érdemel. Viszonylag magas részesedésük (kb. 30%) arra utal, hogy néhány szerényebb helyzetű telkes paraszt áttér az állattenyésztésre s ott, mint

[16] 422 gazdaságban 24 779 juh.

[17] 5340 jobbágygazdaság + 168 csak állattenyésztő gazdaság, össz. 5508 gazdaság.

juhtenyésztő elérte a gazdagparaszti szintet. Egy részük ugyanis 90—100 darabos juhnyájak birtokosa lett: 23 pauper állattartónak csaknem 2900 állata van. Az ilyen szántóművelő pauperek a valóságban már állattenyésztő gazdagparasztok!

A csak állattenyésztéssel foglalkozó (juhász) gazdaságok (168) aránya a megye jobbágyságának mindössze 3%-ára rúg. Külön választva köztük a néhány tucat állattenyésztő nagygazdát, megoszlásuk a következő:

137 állattenyésztő	5412 juh	— 57,4%
31 tehetős állattenyésztő	4037 "	— 42,6%
	9449 juh	

A jómódú állattartó gazdák kicsiny rétegére jut az állatállomány kb. 43%-a, ami ennél a csoportnál is a nyájak erős koncentrálódását igazolja.

Bizonyos fokig ellentétben az előző évtizedek fejlődésével, amikor a nagy-nyájak birtokosai szinte kivétel nélkül a jómódú jobbágyok közül kerültek ki,[18] most gyakori jelenség, mint már a pauperekné erre rámutattunk, hogy a földjük szerint zsellér, pauper vagy féltelkes parasztok 100—150 juhot számláló nyájak tulajdonosai. Minden jobbágyrétegben akad néhány gazda, aki az állattenyésztésből meggazdagodva, kitör az őt földje szerint megillető kategóriából s bár ez a gabona vagy bor dézsmajegyzékben éppen nem mutatkozik, a gazdagparasztok közé emelkedik. Ez a jelenség az állattenyésztés anyagi hasznának társadalmi felhajtó erejét példázza. A gazdagparaszti színvonalat megütő állattartók tagozódása a következő:

4 zsellér	444 juh
23 pauper	2 872 "
16 féltelkes	2 078 "
69 gazdagparaszt	6 636 "
31 csak állattartó gazdagparaszt	4 037 "
	16 067 juh

Ezek szerint az állattenyésztő gazdagparasztok: 143-an 16 000 birkával rendelkeznek. A megye több mint 5500 gazdaságából mindössze 2,5%-os csoport tartja kezében a juhállomány csaknem 57%-át. Megnőtt, az előző időmetszetekhez képest, a juhtenyésztésben az árutermelő szektor súlya.

Ehhez az árutermelő gazdagparaszti réteghez kapcsolódik a dézsmajegyzékben felbukkanó állattenyésztő (juhász) béresek csoportja. 10 helység[19] határában összesen 15 ilyen gazdagparaszti bérest sorolnak fel. A feltehetőleg munkabérként kapott, 10—13 juhos nyájak után, maguk adóznak s így a dézsmaszedő megjegyzése (servus) árulja el függő helyzetüket.

Hasonlóan az 1570-es évek időmetszetéhez, a dél-hevesi járások dézsmálásához a szolnoki bégtől kellett menlevelet szerezni a decimatoroknak.

[18] Részben a telkes jobbágyok, részben a kizárólag állattenyésztők közül.

[19] Kúnhegyes, Gyanda, Bura, Thaxon, Szent-Imre, Füred, Szőlős, Abád, Heves-Iván, Kömlő és Szent-Miklós.

Kászony és Vári (Kazon et Wary) districtus (Bereg m.)

1583. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 26 manipulus. A bormérték több, helyileg változó ürtartalmú köbölben. Ezek arányát minden esetben külön feltüntetjük. A bormérték három főtípusát különböztethetjük meg ekkor Bereg megyében : 1. a Munkács, Kölcsin, Bene, Kovászó, Nagy-Muzsaj, Ardó, Nagy-Begány, Déda és Kis-Muzsaj határában használatos 12,6 literes köböl, 2. a Som, Zabsoly és Kászony határában elterjedt 25,4 literes köböl és 3. a Salánk (Ugocsa m.) környékén ismert 6 literes köböl. B. 964.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. M W N K A C H (iudex ; bormérték : cb = 12,6 liter, Kl = extraneus szőlő Kölcsin határában, bormérték : cb = 12,6 liter)			
8-02	21-14	41-14	77-18
7-18	11-24	35-10	55
4-06	20	35	117-18
5	17-08	40-20	51-24
5-20	13-02	32-18	7-18 + *91*
5	13-12	26-24	43-20 + I-04 + *63* + *17(Kl)*
8-12	21-04	31-04	
5-20	21-04	40	5 + *82,3*
10-20	15-20	26-14	15 + *130,7*
3-20	11-24	35	50 + *46,3(Kl)*
2-18	15	40-20	58-20 + *80*
3-20	16-14	37-18	50 + *66,3*
6-24	12-08	35	65 + XXV + *54* + *46(Kl)*
8-20	20	40	
10	18-22	16-24 + *52*	68-02 + *45* + *9(Kl)*
10	16-14	18-02 + *60(Kl)*	53-02 + *30* + *22(Kl)*
3-22	14-06	8-12 + *56*	
5	22-08	17-08 + *42*	
6-24	25	13-22 + *5,7* + *35*-22 + *5,7* + *35(Kl)*	
8-22	15-20		
6-14 + *17,7*	13-22	13-02 + *48,7*	
5 + *4*	21-24	11-14 + *41(Kl)*	
6-14 + *17*	15	31-04 + *22(Kl)*	
10-20 + *17,7*	18-22	32-18 + *44*	
5 + *9*	15	43-20 + *20,3(Kl)*	
6-14 + *3*	6-04 + *27*	30 + *44*	
6-14 + *16*	10-10 + *21*	26-24 + III-20 + *52,3*	
chd : 42!	0-20 + *38*		
	5 + *28,3*	26-24 + *50*	
	6-14 + *35(Kl)*	40 + *79*	
	8-20 + *25*	35-20 + *5(Kl)*	
	8-02 + *21*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	18-22 + *3,3* 17-18 + *16* 16-04 + *19* 25-20 + **1** + *40* 21-24 + *39* 20 + *24* 15-20 + *30* 22-18 + *20* 17-08 + *30* 12-08 + *10,7 (Kl)* 22-12 + *10* 17-08 + *15,7* 15 + *12,3* 17-08 + *25 (Kl)* 23-22 + *8* 12-08 + *5 (Kl)* 18-12 + *8* + *5 (Kl)* 25 + *39* 15-20 + *20 (Kl)*	28-20 + *22,7* + *11,3 (Kl)* 35-10 + *50 (Kl)* 31-04 + *40* 47-18 + *6* 40 + *10* 27-08 + *32 (Kl)* 47-18 + *14 (Kl)* 46-14 + *30 (Kl)* 28-22 + *30* 41-24 + *19,7* 30 + *50* 33-12 + *31 (Kl)* 33-02 + *65* 41-14 + *44 (Kl)*	—
	Szőlőművelők		
17 *9* *16* *8* *4* *6* *5* *7* *4,3* *19* *12* *10* *1* *5* *19* *3,7* *16* *5,7 + 14 (Kl)* *15,3* *11,3* *5* *5* *16* *15* *4* *10 (Kl)* *16 (Kl)* *9 (Kl)* *12,7 (Kl)* *20,3 (Kl)* *5 (Kl)* *0,7 (Kl)* *5,3 (Kl)* *5 (Kl)* *10,7 (Kl)* *9 (Kl)* *20 (Kl)*	*24* *31 + 8 (Kl)* *25,7* *31,3* *29* *27* *24* *30* *28* *23* *38* *27 + 9 (Kl)* *18,7 + 9 (Kl)* *25* *35,7 (Kl)* *23 (Kl)* *30 (Kl)* *22 (Kl)* *35 (Kl)* *28,3 (Kl)*	*42* *25 + 25 (Kl)* *40* *40* *64* *77,3*	*54 + 75 (Kl)* *279* *80 (Kl)* *85,3 (Kl)*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Extraneus szőlőművelők		
de Pósaháza — lásd ott! — 9 gazdaság 286,7 cb terméssel.			
2. ZENT MYKLOS (iudex)			
5-10 5	—	—	—
3. POSAHAZA (iudex ; M = extraneus szőlő Munkács határában, bormérték cb = 12,6 liter)			
10 6-24 chd : 5!	25 20 + **3** 15 + **4** 15 21-14 15 21-14	25-20 + **3** + *80(M)*	—
	Szőlőművelők		
8(M) *16(M)* *7(M)* *10(M)* *9(M)*	—	*50(M)*	*100,7(M)*
4. UYFALW (iudex)			
10-10 3-22 9-16 5-10 5 5 4-06 10-20 + **3** chd : 6!	16-24 23-22 11-24 18-22 16-24 15 + **3** 11-04 20	28-22 37-18 + **5** 36-24 40	55-20 60 + **1**
5. IGNECZ (iudex ; hic gelima continet manipulos 32)			
5-20 + 1 av 6-18 3-24 7-16 8-24 5 chd : 3!	10 19-12 + 1-18 av + **3** 21-28 23-24 16-28 + 0-20 av 21-28	25 23-24 + 3-14 av 25-30 31-28 28-24 + 4 31-30 + 5-20 av + **3** 34-02 + 3-14 av + **3** 29-22 33-14 + **3** 32-06 + 2-16 av 30-20 + 1-18 av 26-08 + **6**	48-22 + 1-18 av 60-20 + 3-14 av + **1** 53-24 + 1-18 av 51-28 + 5-30 av 62-26 + 6-28 av 57-16 + 20 av 94-12 + **2**
6. KAYDANOS (iudex ; hic gelima continet manipulos 30)			
8-10 8-10 8 5	8-20 + 2-10 av 15-20 23 21 + 1 av 10 + **2** 10 + 0-20 av 20 + 0-20 av 20 + 1-10 av	26-30 + 3 av 32 35-20 40 + 2 av + **3** 29 25 + 5 av 24 + 5 av 30 + 2 av	61 + **3** 69 + **3** 56 + 3-10 av

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	17 + 2 av + **2**	20 + 5 av	—
	16	18-10 + 10 av	
	11	42 + **2**	
	22 + 2 av	38 + 2-10 av + **2**	
	10	43-10	

7. RAKOS (iudex ; hic gelima continet manipulos 30)

5-20 + 2 av	13 + **6**	28 + 3 av	53 + **3**
3-10	22 + **1**	27 + 1-20 av	51-20 + 5 av + **1**
5	20-10	29 + 3 av	50 + 2 av + **2**
5	11-20	35-20 + 3 av	48 + 5-20 av + **3**
1-20		31 + 5 av	49 + **1**
chd : 8!			

8. DAWIDHAZA (iudex ; hic gelima continet manipulos 30)

4	16	—	—
8	16		
5	13-10 + **5**		
9	17-10		
9	12 + 3 av		
5 + 2-20 av	18-10		
5	10-20		
9	11-20 + **1**		
7-20 + **2**	18-10 + 3 av		
8	17		
8-20	12-10		
chd : 2!	13-10		
	17 + **3**		
	16 + 1-10 av		
	10-20		
	12-10		
	10		
	10-20		

9. KLECHENO (iudex ; bormérték cb = 12,6 liter)

5	23-02	40	106-24 + 5 av + *9*
	25 + *0,7*	26-14 + 2-08 av	
	25 + *0,7*	45	
		33-02	

Szőlőművelők

0,3	—	—	—

Extraneus szőlőművelők

de Munkács — lásd ott! — 48 gazdaság 1217,6 cb terméssel.

10. DERCEN (iudex ; A = extraneus szőlő Ardó határában, bormérték cb = 12,6 liter)

7-18	20	31-14	—
7-18	21-04	26-14	
5	20-20	30	
7-18	19-06	30-20	
5-20	25	28-10	
2-08	25	27-08	
6-04	15	26-24 + **3**	
2-08	15-20	35	
6-04	25-20 + 0-20 av		
6-04	17-18 + **5**		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	13-02	—	—
10-20	11-14		
10-10	16-14		
2-08	13-22		
7-08	20		
chd : 7!			
	Szőlőművelők		
12(A)	—	—	—
11. KEREPEC (iudex)			
10	18-02	—	—
5	20		
10	17-18		
5			
6-24			
10			
chd : 8!			
12. FARNOS (iudex)			
2-08	20	36-04	—
6-24	12-18	36-24	
10	11-04	27-18 + **4**	
8-22	12-18		
5	13-12		
10	15-20		
5-20	25 + **3**		
5	16-24		
chd : 8!	18-12		
13. CHETFALWA (S, B, K = extraneus szőlő Salánk (Ugocsa m.), bormérték cb = 6 liter, valamint Bene és Kovászó, bormérték cb = 12,6 liter, határában)			
8-22	12-18	30	51-24
chd : 2!	20-20	37-18 + 5 av	60
	25	30	49-06 + 2-18 av + **1**
	21-24 + *24,3(B)*	35-20 + 5 av	33-22 + *98(K)*
		40	51-24 + *21,5(S)*
		30-20	71-24 + 3-22 av
		36-04 + 3-22 av + **16**	+ *18(B)*
		26-04	
		28-22 + *34(K)*	
		33-22 + *12(K)*	
		35-20 + *31(K)*	
		31-24 + *45(K)*	
		34-06 + *65(K)*	
		40-20 + **4** + *6(K)* + *27(B)*	
		27-18 + *42(B)*	
	Szőlőművelők		
25,5(S)	*24(B)-iudex*	*66(K)*	—
16(B)	*21,3(B)*		
16(B)	*21(K)*		
11(B)	*24,3(K)*		
2,7(B)			
20(K)-chd			
15(K)			
9,3(K)			
20(K)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
14. B E N E (iudex ; bormérték cb = 12,6 liter			
8-02	21-14	33-22	4-16 + *84*
5-20	25	40	5-20 + *101,3*
6-24 + *20,3*	19-06	5 + *59*	21-24 + *119,3*
5 + *8*	8-22 + *25*	5 + *63*	20-20 + *121*
	10-20 + *26*	3-12 + *48*	32-18 + **1** + *85*
	2-08 + *33*	23-22 + *78*	36-24 + **3** + *96*
	9-06 + *32*	18-22 + *46*	13-02 + *89*
	13-22 + *26,3*	21-24 + *55*	
	25 + *21,3*	12-08 + *50*	
	16-14 + *25*	19-06 + *54*	
	20-20 + *28*	16-24 + *50*	
	22-18 + *30*	11-14 + *48,7*	
	24-16 + *29*	13-22 + **2** + *60,3*	
	12-08 + *15*	13-22 + *41*	
	17-08 + *39,3*	17-18 + *47*	
	13-22 + *27*	42-08 + *65*	
	12-08 + *29*	26-24 + *29,3*	
	20 + *22,3*	31-24 + *63*	
	Szőlőművelők		
8	*26,3*	*55,7*	*120*
6,7	*22*	*46*	
12	*27*	*45*	
16	*36*	*50*	

Extraneus szőlőművelők

de Vári — lásd ott! — 14 gazdaság 428,9 cb terméssel.
de Csétfalva — lásd ott! — 11 gazdaság 233,3 cb terméssel.
de Borsova — lásd ott! — 1 gazdaság 18 cb terméssel.
de Keresztúr — lásd ott! — 8 gazdaság 294,7 cb terméssel.
de Milota (Szatmár m.) — 4 gazdaság 138 cb terméssel.
de Csécse (Szatmár m.) — 3 gazdaság 140,3 cb terméssel.
de Bökény (Ugocsa m.) — 1 gazdaság 21 cb terméssel.
de Béts (Szatmár m.) — 5 gazdaság 110 cb terméssel.
de Korod (Szatmár m.) — 2 gazdaság 25 cb terméssel.

15. K O W A Z Z O (iudex ; bormérték cb = 12,6 liter)			
10	25-20 + **3**	35-24	—
7-18	22-18	15-20 + *45*	
1-24	23-12		
10	10-20 + *39,7*		
1-24	5-20 + *22,3*		
7-18	23-22 + *10*		
5 + *20*	22-18 + *22,7*		
10 + *18*	14-06 + *21*		
8-22 + *14,3*	12-18 + *30*		
5 + **1** + *19,7*			
	Szőlőművelők		
17	*24*	*52*	—
20,4	*22*	*64*	
7		*42*	
10		*62,3*	
20		*64*	
12			
13 (chd)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Extraneus szőlőművelők		
9	*21*	*60*	—
14,3	*23*	*43*	
13	*28*	*48*	
11	*28*		
14,3			
20			
17			
18			

de Csétfalva — lásd ott! — 13 gazdaság 435,6 cb terméssel.
de Karácsfalva — lásd ott! — 1 gazdaság 16,3 cb terméssel.
de Ujhely — lásd ott! — 1 gazdaság 18 cb terméssel.
de Keresztúr — lásd ott! — 8 gazdaság 137 cb terméssel.
de Ujlak — lásd ott! — 2 gazdaság 46,7 cb terméssel.
de Borsova — lásd ott! — 1 gazdaság 28 cb terméssel.
de Csécse (Szatmár m.) — 4 gazdaság 228 cb terméssel.
de Korod (Szatmár m.) — 4 gazdaság 186 cb terméssel.
de Milota (Szatmár m.) — 13 gazdaság 520,7 cb terméssel.

16. OROZZY (iudex)

5	12-18	30	—
10-20	12-18	28-12	
8-22	25	31-24	
3-22	12-18	33-12	
10-20	13-22 + **3**	35	
3-22	13-22		
2-18	11-04		
7-18	20		
10	12-18		
chd : 7!			

17. NAGY-MUSAY (iudex ; bormérték cb = 12,6 liter)

2-18 + **1**	23-22	10 + *54*	7-18 + *100*
5-10	12-18	2-18 + *73*	5 + *81*
10-10	12-08	3-22 + *80*	7-18 + *93*
10-20	7-18 + *27*	8-22 + *70*	10-22 + *120*
8-22	5 + *27,3*	5 + *45*	8-02 + *106*
-3(chd)	12-18 + *17*	12-18 + *69,3*	20 + *94*
6-04 + *15*	13-22 + *22*	20 + *59,7*	20-20 + *99*
10 + *9*	12-08 + *16,7*	17-18 + *68*	21-04 + *156*
8-02 + *16*		20-20 + *66*	25-20 + *101*
		27-18 + *55,3*	15-20 + *115*
		47-18 + *38*	20-10 + *280*
			23-22 + *115*
			20 + *169*
			17-18 + *131*
			25-20 + *81*
			20 + *100*
			12-18 + *101*
			11-24 + *110*
			26-04 + *160*
			30-20 + **18** + *240*
			30 + *84,3*
			38-22 + *106*
			63-22 + **6** + *112*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
8 (chd)	*27*	*56 (chd)*	*98 (chd)*
3 (chd)	*25*	*75 (chd)*	*190 (chd)*
6,7	*38*	*71,7*	*99 (chd)*
6	*26*	*67*	*167*
6	*28*	*62*	*120*
5		*71*	*100*
16		*70*	*90*
7,3		*70*	*91*
16		*45*	

Extraneus szőlőművelők

de Kis-Muzsaj — lásd ott! — 1 gazdaság 40 cb terméssel.
de Halábor — lásd ott! — 2 gazdaság 50 cb terméssel.
de Vári — lásd ott! — 129 gazdaság 5361,7 cb terméssel.
de Balasér — lásd ott! — 1 gazdaság 29 cb terméssel.
de Beregszász — lásd ott! — 1 gazdaság 41 cb terméssel.
de Badallo — lásd ott! — 1 gazdaság 17,3 cb terméssel.
de Borsova — lásd ott! — 42 gazdaság 1541 cb terméssel.
de Marok — lásd ott! — 2 gazdaság 45 cb terméssel.
de Milota (Szatmár m.) — 1 gazdaság (rector scolae) 9 cb terméssel.
de Korod (Szatmár m.) — 21 gazdaság 696 cb terméssel.

18. BORSOVA (iudex; B, K, Nm = extraneus szőlő Bene, Kovászó és Nagy-Muzsaj határában, bormérték: cb = 12,6 liter)

3-12	4-16 + *32 (Nm)*	28-12	3-12 + *91 (Nm)*
7-18	12-18 + *34 (Nm)*	36-24	
1-24		40	
10		18-02 + *51,3 (Nm)*	
chd : 2!		22-18 + *65,3 (Nm)*	
		20 + *55,7 (Nm)*	
		41-04 + *21,7 (Nm)*	
		30 + *18 (B)*	
		Szőlőművelők	
19 (Nm)	*28 (K)*	*55,7 (Nm)*	*83 (Nm)*
15 (Nm)	*40 (Nm)*	*44 (Nm)*	
8 (Nm)	*36 (Nm)*	*55 (Nm)*	
10,7 (Nm)	*29 (Nm)*	*50 (Nm)*	
12,7 (Nm)	*37 (Nm)*	*76 (Nm)*	
20 (Nm)	*35,3 (Nm)*	*61 (Nm)*	
16 (Nm)	*40 (Nm)*	*68,3 (Nm)*	
9,3 (Nm)	*30 (Nm)*	*43 (Nm)*	
16 (Nm)	*34 (Nm)*	*53 (Nm)*	
7 (Nm)	*26 (Nm)*		
14 (Nm)	*30 (Nm)*		
	25,7 (Nm)		
	36 (Nm)		
	29,3 (Nm)		
	25 (Nm)		

19. MOCHIOLLA (iudex)

5-20	11-24	35 + **6**	50-20 + **6**
7-18	20	30	50
10	20	41-24 + **2**	60 + **5**
chd : 4!	25-20	40	60-20
	20		
	20		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt

20. S A L A N K (Ugocsa megyében, bormérték : cb = 6 liter)
127 gazdaság 2595,7 gl őszi gabona, 46,2 gl tavaszi gabona terméssel, továbbá 12 méhkassal.

Extraneus szőlőművelők

de Patak — lásd ott! — 14 gazdaság 682 cb terméssel.
de Bereg — lásd ott! — 1 gazdaság 14,3 cb terméssel.
de Verbőc — lásd ott! — 16 gazdaság 657 cb terméssel.
de Csétfalva — lásd ott! — 2 gazdaság 47 cb terméssel.
de Ujhely — lásd ott! — 2 gazdaság 73 cb terméssel.
de Keresztúr — lásd ott! — 4 gazdaság 151,2 cb terméssel.
de Karácsfalva — lásd ott! — 3 gazdaság 153 cb terméssel.

21. P A T A K (iudex ; S = extraneus szőlő Salánk határában, bormérték : cb = 6 liter)

—	5-10 + 10 av	41-24 + **6** 27-18 35-20 + 0,20 av 14-06 + 1-04 av + *100(S)* 27-18 + *10(S)* 43-22 + 2-08 av + **10** + *80(S)* 35 + *10(S)* 25 + 2-18 av + *10(S)* 25 + 3-22 av + *20(S)* 42-18 + 1-24 av + *20(S)* 43-22 + 3-12 av + *40(S)* 46-24 + **3** + *10(S)* 41-24 + 1-24 av + *50(S)* 27-18 + *40(S)*	50-20 + **2** + *130(S)*

Szőlőművelők

32(S)	*50(S)*	—	—

22. W E R B E O C H (iudex ; S = extraneus szőlő Salánk határában, bormérték : cb = 6 liter)

10 + *10(S)* **chd** : 5!	23-02 15-20 12-18 21-24 10 + *63(S)* 10 + *47(S)* 5 + *76(S)* 5-20 + *52(S)* 23-02 + *35(S)* 25-10 + **3** + *12(S)* 20-20 + *71(S)* 11-14 + *27(S)* 22-18 + **2** + *27(S)* 20 + *15(S)*	30-20 31-04 + *77(S)* 41-24 + **3** + *43,5(S)*	50 + *42(S)*

Szőlőművelők

21,5(S) *38(S)*	—	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
23. KEREZTHUR (iudex ; S, K, B = extraneus szőlő Salánk, bormérték : cb = 6 liter, továbbá Kovászó és Bene, bormérték : cb = 12,6 liter, határában.)			
5-20	20-20	30 + **4**	30 + 5 av + *55(B)*
6-04	20-10	30-20 + *6,7(K)*	30-20 + *13(K)*
6-24	15		30-20 + *20,7(S)*
10-20	13-22		
10	21-24		
10	20-20		
5	20		
5	20		
8-22 + *6(B)*	24-16		
	23-02		
	11-24 + 1-24 av		
	21-24		
	21-24		
	15-10		
	20		
	23-22 + **3**		
	20 + **4**		
	17-18		
	25		
	22-18 + 3-12 av		
	20-20		
	15		
	19-16		
	20		
	16-24		
	22-18		
	23-22		
	21-14		
	23-02		
	15-20		
	23-22		
	22-18		
	21-24 + 1-14 av		
	15		
	13-22		
	15		
	12-08		
	21-24 + *11(K)*		
	15-20 + 1-24 av + *16(K)*		
	16-24 + *30(B)*		
	20 + *28(S)*		
	20 + *24(B)*		
	20 + *28(B)*		
	25-10 + *24,3(K)*		
	22-08 + 1-24 av + *24,5(S)*		
	20 + *12(B)*		

Szőlőművelők

24. WYLAAK (K = extraneus szőlő Kovászó határában, bormérték : cb = 12,6 liter)			
5	22-08	32-08	—
10	22-08	32-08	
10 + **2**	20-20	30-10	
15	20	26-24 + 1-04 av	
		30	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10-20	13-02	—	—
5	20-20		
10	22-08		
10-10	20		
7-08	20-20		
7-18	22-08		
chd : 3!	23-22		
	21-24		
	11-14		
	23-22		
	15		
	25		
	20 + 4-16 av		
	19-16		
	17-18 + **5**		
	25		
	22-18		
	20-20		
	20 + **2**		
	15		
	15		
	20-20 + *12,7 (K)*		
	20-20 + *34 (K)*		
25. K A R A C H F A L W A (iudex ; S, K = extraneus szőlő Salánk, bormérték : cb = 6 liter és Kovászó, bormérték : cb = 12,6 liter, határában)			
iudex + *28 (S)*	21-04 + **9**	26-24	—
	25-20	30	
	12-18	27-18	
	20	28-22 + *60 (S)*	
	20 + *16,3 (K)*		
	23-22 + *65 (S)*		
26. F A N C H I K A			
10	20 + 5 av	27-18	—
5-20	15	27-18	
3-22	20	40 + 78 juh	
8-22	20	30	
8-22	18-22	38-22 + 3-22 av + **2**	
6-24	23-22	40	
8-02	25-20	25-20 + 3-02 av	
7-18	15	27-18	
10-20	23-22	30-20	
5-20	20		
chd : 6!	25		
	22-08		
	20		
	15-20		
	20 + 3-22 av		
	21-24		
	20		
	12-18		
	21-04		
	24-16		
	21-24		
	15		
	15		
	21-04		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	15-20 13-02 20-20 + 46 juh 15	—	—

27. W Y H E L Y (iudex ; S, K = extraneus szőlő Salánk, bormérték : cb = 6 liter és Kovászó, bormérték : cb = 12,6 liter, határában)

5-20	21-04	31-24	—
5-20	11-24		
10	23-22		
10 + **3**	25		
10-20	20-20		
10	23-22		
5	20		
10	22-18		
chd : 7 !	24-16		
	21-24		
	21-14		
	14-16		
	20-20		
	16-24		
	15		
	20		
	23-22		
	22-08		
	12-08		
	25		
	21-24		
	15-20		
	23-22		
	20-20		
	22-08		
	13-02		
	15-20		
	22-08		
	20-20		
	11-04		
	23-12		
	22-08		
	20-20		
	25-20		
	15-20		
	24-16 + *15 (S)*		
	20-20 + *18 (K)*		
	13-02 + *58 (S)*		

28. M A C I F A L W A (iudex)

10-20	20-20	28-22	—
10-20	13-22		
10	11-14		
3-22	18-22		
10	15-20		
8-02	16-14		
10	11-04		
10 + **2**	15-20		
chd : 8 !	25		
	13-02		
	15-20		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	11-14 20 16-14 + **3** 20-20	—	—
29. T A R P A (iudex)			
10-20 + **1** 7-18 10-20 8-22 6-24 + **2** 5-20 6-04 8-02 10 6-04 4-08 5-10 5 7-18 7-18 5-10 6-04 9-08 7-08 7-08 5 5 10-20 10 7-18 7-18 9-06 6-04 7-18 8-22 9-08 9-18 5-20 9-08 9-18 6-04 8-02 4-08 10-10 + **2** 10 7-18 + **1** 6-04 7-08 chd : 6!	15 + **4** 11-24 22-08 12-18 18-12 26-22 26-04 21-24 18-02 21-22 19-06 17-08 25 20 + **2** 15-10 11-14 11-04 20-20 20-10 + **1** 15-20 19-08 + **4** 12-18 16-24 25 17-18 + **3** 18-02 + **2** 15-10 21-24 25 14-08 15-10 12-18 16-24 21-04 + **2** 17-18 25 18-22 17-18 26-04 15 23-22 18-02 26-04 14-08 12-18 11-04 17-18 + **1** 16-22 + **1** 15-20 18-22	43-02 + **3** 43-02 30-20 31-24 43-20 31-22 28-02 38-22 45-10 45 38-12 42-18 43-22 30-10 + 50 juh 40 40 31-24 42-08 47-18 42-08 32-18 30-20 40 31-04 35-10 30 27-08 30 47-18 30-20 + **3** 41-14 30-20 43-12 32-18 + **2** 28-02 + **2** 35 40 30 48-22 + **2** 43-22 42-08	110 + **3** 70 + **2** 60 50-10 + **1** 50-10 63-02
30. W G O R N Y A (iudex)			
— chd : 25!	—	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
31. GERGELY			
—	—	—	—
chd : 15!			
32. HETE			
—	—	—	—
chd : 9!			
33. JAND (iudex)			
—	-**20**(chd)	—	—
chd : 33!			
34. GWLACHY (iudex)			
6-22	12-18	26-04	—
chd : 11!	10-20 + **12**		
	23-12		
	20-20 + **2**		
	18-22		
	20		
	20-10 + **2**		
	24-08		
	12-18		
	22-08		
	22-08		
	20		
	24-04		
	23-22		
	16-22		
	20		
	20-20		
	18-22		
	21-24 + **2**		
	21-04 + **4**		
	22-08		
	20-10		
	21-22		
	13-22		
	15-20		
	23-02		
	20-20		
	21-14		
	20-20 + **3**		
	22-08		
	17-18		
	20 + **3**		
	20-20		
	20		
	22-18		
35. THYWADAR (iudex)			
5-20	26-04 + **3**	32-18	—
5	20	28-22	
10	14-08		
7-08	20 + **5**		
10	11-18		
chd : 6!	20 + **3**		
	22-08		
	21-24		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	12-18 17-08 23-22 22-08 21-04 13-02	—	—

36. I S N E T H E (iudex ; A = extraneus szőlő Ardó határában, bormérték : cb = 12,6 liter)

10-20	24-08	35-20 + **6**	—
5	25-10		
10	23-22 + **4**		
10	15		
1-24	21-04		
chd : 5!	11-14		
	21-04		
	15-20		
	15-10		
	20-20		
	15-20		
	15-20		
	15 + **2**		
	20-20		
	22-08 + **1**		
	21-24		
	18-22		
	16-24 + **2**		
	11-04		
	20-10 + **4**		
	17-18		
	16-04		
	13-22		
	15-20		
	22-08 + *28,7 (A)*		

37. G A A T T H (iudex)

5	17-08	27-18	—
5	23-22	26-24	
5	22-08		
5	18-02		
6-24	20		
chd : 3!	22-18 + **3**		
	23-22		
	20		
	13-02		
	25		
	13-22		
	11-24		
	25 + **3**		
	20		
	21-24		
	21-04		
	21-04		
	15-20		
	20-22		
	19-04		
	23-22		
	16-24		
	20 + **7**		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	21-24 21-18	—	—

38. N A G Y G W T T H (iudex)

2-18 chd : 4!	16-14 18-22 13-22 19-08 20-20 15-20 15-10 21-04 18-22 22-18	—	—

39. K Y S G W T T H (iudex)

7-08 10-20 chd : 10!	20 + **3** 20 + **4** 22-18 25	—	—

40. B A L A S E R (iudex ; A, Nb = extraneus szőlő Ardó és Nagy-Begány határában, bormérték : cb = 12,6 liter)

7-18 10-20 10-10 6-04 5 3-18 5 8-02 5 + *6,7(A)* 5 + *11(A)*	12-18 10-20 25-20 11-24 15 11-24 19-08 15 + *29(Nb)* 12-18 + *6,3(A)* 18-22 + *11(A)* 18-22 + *11,7(A)*	35-20 30-10 25-20 + *69,2(A)* 16-04 + *49,3(A)* 40-20 + *25,3(A)* 30-20 + *28,7(A)* 30 + *34(A)* 26-24 + *20(A)* 45 + *28,7(A)* 37-08 + *51(A)*	60 + **2** 60-10 55-20 57-18 + *67(A)*

Szőlőművelők

11,7(A)	*25,7(A)-iudex-*	—	—

41. A R D O (iudex ; bormérték : cb = 12,6 liter)

5 7-08 1-24 10 10 3-22 7-08 3-02 10 + *6* 2-18 + *1,7*	20-20 16-04 18-02 12-18 15-20 + 2-08 av 6-24 + *26* 15 + *18* 21-04 + **2** + *30* 19-08 + *8* 12-18 + 1-04 av + *30*	10 + *62,7* 15-20 + *50* 12-18 + *49*	11-24 + *138,7* 50 + *275* 50-20 + 8-10 av + **1** + *132*

Szőlőművelők

6	—	—	*102*

Extraneus szőlőművelők

de Iszněte — lásd ott! — 1 gazdaság 28,7 cb terméssel.
de Beregszász — lásd ott! — 18 gazdaság 884,2 cb terméssel.
de Jánosi — lásd ott! — 4 gazdaság 230,4 cb terméssel.
de Kis-Begány — lásd ott! — 2 gazdaság 28,4 cb terméssel.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt

de Csomonya — lásd ott! — 1 gazdaság 53,3 cb terméssel.
de Balasér — lásd ott! — 16 gazdaság 567,4 cb terméssel.
de Dercen — lásd ott! — 1 gazdaság 12 cb terméssel.
de Marok — lásd ott! — 1 gazdaság 35,3 cb terméssel.

42. *JANOSSY* (iudex ; A = extraneus szőlő Ardó határában, bormérték : cb = 12,6 liter)

6-14	16-24	30-20 + **8**	77-18
1-24	16-24	40-20 + **5** av + **1**	16-14 + *133,7(A)*
10	18-12	26-24	
8-02	24-08	25 + 2-18 av	
chd : 1!	18-22	40	
	25	20-20 + *41(A)*	
	15		
	12-08		
	20		
	2-18 + *34,7(A)*		
	Szőlőművelők		
	21(A)	—	—

43. *NAGY-BEGANY* (iudex) ; bormérték : cb = 12,6 liter)

5-10	12-08	27-08	—
3-02	15	5 + *71,3*	
7-18	18-02	20 + *53,7*	
5	2-18 + *40*		
7-08	20 + **1** + *8*		
5	21-24 + *14,7*		
10-10 + *18,7*	13-22 + *14,7*		
5 + **2** + *13,3*	15-20 + **5** + *3,7*		
10 + *7,3*	25 + **1** + *8*		
5-20 + *8,3*	16-04 + *29,3*		
2-18 + *6,3*			
10-10 + *7,7*			
chd : 2!			
	Szőlőművelők		
18,7	—	*80,3*	—
13,7			
7,3			

Extraneus szőlőművelők

de Kis-Begány — lásd ott! — 11 gazdaság 276 cb terméssel.
de Homok — lásd ott! — 2 gazdaság 37,6 cb terméssel.
de Daróc — lásd ott! — 10 gazdaság 218,6 cb terméssel.

44. *KYS-BEGANY* (A, Nb = extraneus szőlő Ardó és Nagy-Begány határában, bormérték : cb = 12,6 liter)

—	—	—	—
chd : 13!			
	Szőlőművelők		
8,7(A)	*37(Nb)-chd-*	—	*90(Nb)-chd-*
19,7(A)	*36(Nb)-chd-*		
9,3(Nb)	*34,3(Nb)*		
9(Nb)			
16(Nb)-chd-			
19,7(Nb)-chd-			
13,3(Nb)-chd-			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7,7 (Nb) *3,7 (Nb)-chd-*	—	—	—

45. D E D A (iudex ; bormérték : cb = 12,6 liter)

10	15	45-20 + **2**	51-04
4-08	15-20	38-02	
7-18	18-22	36-04	
5 + *7*	15-20	38-02	
	19-08 + **1** + *9*	26-24	
		18-22 + *43,3*	
		28-22 + *17*	
		30-20 + *1,7*	
	Szőlőművelők		
15,7 (iudex)	*24,3*	—	—
4			
2,7			
5,3			
7			

Extraneus szőlőművelők

de Daróc — lásd ott! — 3 gazdaság 46 cb terméssel.
de Homok — lásd ott! — 4 gazdaság 41,7 cb terméssel.

46. D A R O C H (iudex ; Nb, D, Ka = extraneus szőlő Nagy-Begány, Déda és Kászony határában, bormérték : cb = 12,6 liter)

10 + **6** + *8,3 (Nb)*	11-24	26-04	—
chd: 9!	16-18 + **1**	27-18 + 3-02 av + **4**	
	+ *19,3 (Nb)*	5 + 2-18 av	
	23-12 + *13 (Nb)*	+ *42 (D)*	
		28-22 + **2**	
		+ *27,5 (Nb)*	
		25-10 + 2-18 av	
		+ *5,3 (Nb)*	
	Szőlőművelők		
14 (Nb)	*30,7 (Nb)-chd-*	*66 (Nb)*	—
13,3 (Nb)	*24 (Nb)-chd-*		
2,3 (D)-iudex-			
1,7 (D)			
7,5 (Ka)			

47. H O M O K (iudex ; Nb, D = extraneus szőlő Nagy-Begány és Déda határában, bormérték : cb = 12,6 liter)

-4(chd)	—	—	—
chd: 15!			
	Szőlőművelők		
4,3 (Nb)	*33 (Nb)*	—	—
2,3 (D)-ch-	*30,7 (D)-chd-*		
2 (D)-chd-			
6,7 (D)			

48. S U R A N Y (iudex)

10	25-20 + **2**	30-20	55 + **5**
10	23-22	37-18	92-08
10-20	13-22 + **2**	38-02 + **3**	66-04 + **3**

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	25-10	29-06	51-04
10	15-20	46-24	
10	12-08		
10	23-22		
5	23-22		
2-08	17-18 + **5**		
1-24	11-04 + **2**		
4-06	16-22 + **8**		
3-22	20-20		
2-18	22-18 + **1**		
chd: 2!			
49. MAROK-PAPY (iudex)			
4-14 + **6**	20-20	35-20	66-24
10	23-22 + **3**	40	55-20
6-22	11-22	41-22	50
10		27-18	50
3-22		26-22	
10-10		28-22	
10-10		26-14	
chd: 5!		45	
		32-18	
		30-20	
50. MAROK (iudex; A, Nm = extraneus szőlő Ardó és Nagy-Muzsaj határában, bormérték: cb = 12,6 liter)			
5	13-22 + **2**	45-20 + **4**	57-08 + 6 av
7-18 + **6**	22-18 + 2-18	+ *35,3(A)*	60 + **3** + *39(Nm)*
5	18-22		
10	11-04		
chd: 5!	15		
	21-04		
	24-06		
	23-12		
	22-18		
	13-22		
	25		
	20-10		
	13-22		
	Szőlőművelők		
6(Nm)-iudex	—	—	—
51. BOLCZIN			
—	—	—	—
chd: 13!			
52. CYARNAWODA (iudex)			
8-22	13-22	43-22	61-22 + **5**
1-14	15-10	40 + **7**	76-04
7-08	11-22	40	71-22 + **6**
5-10	13-22 + **7**	45-10 + **4**	
3-22	23-22 + **2**	37-18	
4-16	20-20 + **2**	27-08	
5-20	20		
10-20	18-22		
8-22	20 + **3**		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3-22 chd: 5!	17-08 25-20 17-18 16-22 21-24 15 + **2** 23-22 + **1**	—	—

53. AZTHE (iudex)

10 1-24 5 chd: 1!	7-08 22-08 22-18 + **2** 15 21-14 16-22 25 12-18 20-20 13-22	41-04 + **1** 31-22 + **2** 39-06 + **6** 48-22	65-20 + **6** 63-22 + **2**

54. FEIERCHE (iudex)

10-20 chd: 6!	13-22 21-24 15-20 15 17-08 15 14-06	40	52-08

55. THAKOS (iudex)

8-02 2-18 10-20 8-22 5-10 7-18 7-18 4-06 5 5-20 8-22 8-22 5 5-10 3-22 6-04 5 6-04 5 6-04 + **3** 5 chd: 4!	20 15 20 25 25 + **4** 18-22 + **1** 17-18	27-18	57-18

56. WARI (iudex; B,Nm = extraneus szőlő Bene és Nagy-Muzsaj határában, bormérték: cb = 12,6 liter)

7-18 10 7-18	18-12 25 18-22	33-22 35-22 35-10	60-20 74-06 + *98,3 (Nm)* 57-18 + *36 (Nm)*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8-22	20	27-18	60 + *97,7 (Nm)*
5	20	26	17-08 + *119 (Nm)*
3-02	22-18	35-20	16-24 + *127 (Nm)*
10	11-24	48-22 + *50,3 (Nm)*	15 + *82 (B)*
6-14	17-18	38-22 + *27 (Nm)*	34-06 + *110,3 (Nm)*
4-06	13-22	35-20 + *47,3 (Nm)*	20-20 + *87,7 (Nm)*
10-20	15	40 + *29 (Nm)*	45-10 + **2** + *192 (Nm)*
5-10	11-24	31-24 + *69,3 (Nm)*	
4-06	25	38-02 + *36 (Nm)*	
7-18	22-18	27-18 + *41 (Nm)*	
2-18	24-16	32-18 + *52,3 (B)*	
5-10 + *12,3 (Nm)*	24-16	+ *13,3 (Nm)*	
7-18 + *15,3 (Nm)*	25	38-22 + *50 (Nm)*	
5-20 + *20 (Nm)*	16-04	27-08 + *28 (Nm)*	
7-18 + *17 (Nm)*	13-02	48-02 + *58,3 (Nm)*	
6-24 + *20 (Nm)*	25-04	37-18 + *56 (Nm)*	
6-04 + *9 (Nm)*	13-22	26-24 + *49 (Nm)*	
1-04 + *10,7 (Nm)*	20-20	27-18 + *34,7 (Nm)*	
6-24 + *19 (Nm)*	15-20	40-20 + *37,3 (Nm)*	
5 + *12 (Nm)*	25-20	26-24 + *36 (Nm)*	
10 + *15,3 (Nm)*	10-01 + *25 (Nm)*	46-04 + *16 (B)*	
6-14 + *11 (Nm)*	10-10 + *28 (Nm)*	+ *3 (Nm)*	
chd : **7** !	5 + *35,7 (Nm)*	35-10 + *46 (Nm)*	
	5-20 + *14 (B)*	28-22 + *32 (Nm)*	
	+ *8 (Nm)*	37-18 + *26,7 (Nm)*	
	5 + *30 (B)*	42-18 + *60,7 (Nm)*	
	7-18 + *22 (Nm)*	43-22 + *20,7 (Nm)*	
	25-10 + *27,3 (Nm)*	2-18 + *75 (Nm)*	
	11-24 + *22,3 (Nm)*	3-22 + *49 (Nm)*	
	13-22 + *20,7 (Nm)*	8-22 + *64 (B)*	
	20-20 + *37,3 (Nm)*	18-22 + **4**	
	12-18 + *27 (Nm)*	+ *57 (Nm)*	
	18-22 + *40,7 (Nm)*	24-06 + *65 (Nm)*	
	22-18 + *10,7 (Nm)*	21-14 + *10 (B)*	
	19-06 + *26,7 (Nm)*	+ *60,7 (Nm)*	
	18-18 + *30,3 (Nm)*	25-20 + *70,7 (Nm)*	
	22-22 + *4,3 (Nm)*	20-10 + *75 (Nm)*	
	22-08 + *10 (B)*	25-20 + *67 (Nm)*	
	+ *15,3 (Nm)*	18-22 + *47 (Nm)*	
	15 + *10 (Nm)*	16-24 + *45,7 (Nm)*	
	17-18 + *11 (Nm)*		
	20 + *30 (Nm)*		
	19-06 + *24,7 (Nm)*		
	12-18 + *7,7 (Nm)*		
	Szőlőművelők		
9,3 (B)	*22 (B)*	*48 (B)*	*80 (Nm)*
20,3 (B)	*23 (B)*	*55 (Nm)*	*94 (Nm)*
18 (B)	*26,7 (Nm)*	*41 (Nm)*	*94 (Nm)*
2,7 (Nm)	*35,7 (Nm)*	*61 (Nm)*	*114 (Nm)*
11 (Nm)	*22,3 (Nm)*	*77 (Nm)*	*83,7 (Nm)*
4,3 (Nm)	*35,7 (Nm)*	*44,3 (Nm)*	*122,7 (Nm)*
9 (Nm)	*21,7 (Nm)*	*45 (Nm)*	*90 (Nm)*
20,7 (Nm)	*24 (Nm)*	*62 (Nm)*	*112 (Nm)*
20 (Nm)	*36 (Nm)*	*64 (Nm)*	*110 (Nm)*
17,7 (Nm)	*23,2 (Nm)*	*50 (Nm)*	*120 (Nm)*
15 (Nm)	*25 (Nm)*		*119 (Nm)*
3 (Nm)	*24 (Nm)*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7,3 (Nm)	*22 (Nm)*	—	—
20 (Nm)	*22 (Nm)*		
20 (Nm)	*33 (Nm)*		
18 (Nm)	*27 (Nm)*		
17 (Nm)	*33 (Nm)*		
12,4 (Nm)	*40 (Nm)*		
8,3 (Nm)	*25,3 (Nm)*		
19 (Nm)	*40 (Nm)*		
5,3 (Nm)	*30,7 (Nm)*		

57. H A L A B O R (Nm = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában, bormérték: cb = 12,6 liter)

10	16-04	—	—
5	13-22 + *31 (Nm)*		
2-08			
2-18			
1-24			
5-20 + *19 (Nm)*			
chd: 18!			

Szőlőművelők

—	*33 (Nm)*	—	—
	31 (Nm)		
	30 (Nm)		

58. K Y S - M U S A Y (bormérték: cb = 12,6 liter, Nm = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában, bormérték: ua.)

10	7-18 + *29*	—	—
7-18 + *5*			
2-18 + *16*			
chd: 4!			

Szőlőművelők

20	*25*	*40 (Nm)*	—
8	*36*	*51*	
10,7		*44,3*	
15			

Extraneus szőlőművelők

de Beregszász — lásd ott! — 2 gazdaság 11 cb terméssel.

59. G E C H E

—	—	—	—
chd: 3!			

60. B A D A L L O (iudex; Nm = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában, bormérték: cb = 12,6 liter)

5-10	12-18	31-04	55
6-24	15-20	26-04	
5	15		
5	20-10		
5-20	15-10		
2-08	15		
8-22	11-24		
10-22	15-20		
4-06	13-22		
3-22	11-24		
2-18	10-20		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10	20	—	—
10-20	11-24		
6-04	12-18		
6-24	12-18		
5	22-18		
8-22	25-10		
5-20	17-18		
10-20	13-22		
8-22 + *17,3 (Nm)*	15-20		
chd: 10!	15		
	25-20		
	15-20		
	18-22		
	18-22		
	11-24		
	15-20 + **5**		

61. NAGYDOBRONY (iudex)

4-16	21-14	38-02	50-20
3-22	18-22	43-12	51-24 + **1**
9-16	25-10	41-04	51-04 + **1**
3-22	15-10	32-18	88-22
2-18	12-18	41-24	55-10
3-02	25-10	31-14	
1-14	12-18		
2-18	14-16		
6-04	16-14		
	18-22		
	11-14		
	18-22		
	25-10 + **20**		
	15		
	21-24		
	11-14 + **4**		
	12-18		

62. KYS-DOBRONY

—	—	—	—
chd: 24!			

63. CHYOMONNYA (iudex; A = extraneus szőlő Ardó határában, bormérték: cb = 12,6 liter)

1-24	18-22	38-02 + **2**	75-10
chd: 7!	14-16	28-12 + **4**	
	12-18	26-24	
	16-04	27-18 + **4**	
	20		
	25-10		
	18-22		
	18-22		
	15		
	12-18		
	17-08		
	25-10		
	18-22 + **3**		
	53,3 (A)		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
64. KYRSANO			
—	—	—	—
chd: 4!			

65. WYFALW (iudex ; Ka, So = extraneus szőlő Kászony és Som határában, bormérték : cb = 25,4 liter)

7-18	12-18	32-18	35-24 + *48 (Ka)*
10-20	25	36-14	
5	20 + **1**	31-24	
5-20	17-18	45-20	
8-22	17-18 + **4**	31-24	
5	18-02	28-02	
6-24	22-08	27-18 + *36 (Ka)*	
9-06	13-02	45-20 + *15 (Ka)*	
10	20		
10	25-20 + *24,2 (Ka)*		
10-20	25 + **1** + *7 (Ka)*		
	17-18 + *5 (Ka)*		
	Szőlőművelők		
5,2 (So)	—	*30,7 (Ka)*	—

66. BARKAZO (iudex ; Ka = extraneus szőlő Kászony határában, bormérték : cb = 25,4 liter)

10	25	35-20	67-08 + **1** + *28,5 (Ka)*
10-20	12-18	35-10 + **4**	
5	16-24	40	
7-08	21-24	40 + *28,7 (Ka)*	
7-08	21-24		
8-02	15		
7-18	25		
6-14	21-24		
chd: 18!	11-24 + *3,5 (Ka)*		
	16-24 + *4 (Ka)*		
	Szőlőművelők		
7,7 (Ka)	—	—	—

67. ZERNIAE (iudex ; Ka = extraneus szőlő Kászony határában, bormérték : cb = 25,4 liter)

10	20	45	55 + **5**
10	17-18	30-10	55
7-08	21-24	40	55-20 + *2,2 (Ka)*
8-22	20-20	37-18	
6-12	20	31-24	
10	15-10		
10	20		
5	15		
10	20		
10	25		
10	25		
3-02	15-20		
10	13-02		
chd: 10!	25-20		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
68. GELLIENES (iudex ; Ka = extraneus szőlő Kászony határában, bormérték : cb = 25,4 liter)			
6-04	17-08	47-18 + *6,5 (Ka)*	81-24 + **9**
8-22	13-02	41-24 + **4** + *7,7 (Ka)*	+ *42,7 (Ka)*
8-22	11-24	31-24 + *14,5 (Ka)*	54-06 + **16**
1-14	15	41-24 + *16 (Ka)*	+ *26,7 (Ka)*
chd: 3!	20	40-20 + *15 (Ka)*	62-18 + *10,2 (Ka)*
	22-18 + *16 (Ka)*	36-04 + *14 (Ka)*	45 + **5** + *47,7 (Ka)*
	21-24 + *12,3 (Ka)*	21-04 + *27,3 (Ka)*	
	21-24 + **10**	21-24 + *17,5 (Ka)*	
	+ *17,8 (Ka)*	20 + *31 (Ka)*	
	20 + *8,7 (Ka)*		
	18-22 + *16,5 (Ka)*		
	15 + *11,2 (Ka)*		
	21-24 + *17,5 (Ka)*		
69. BARRABAS (iudex ; Ka = extraneus szőlő Kászony határában, bormérték : cb = 25,4 liter)			
8-22	25-20	35	135
10	15	35-10	82-18
5-20	16-22	13-12 + *22,3 (Ka)*	22-08 + *53,5 (Ka)*
chd : 4 !	12-18	20-10 + *28 (Ka)*	33-02 + *42,3 (Ka)*
	11-06 + **2**	36-24 + *22,7 (Ka)*	155 + **10** + *45 (Ka)*
	16-04	37-08 + *27,2 (Ka)*	60 + *33 (Ka)*
	6-24 + *17,7 (Ka)*	28-02 + *17,3 (Ka)*	56-22 + *38,7 (Ka)*
	10-20 + *13 (Ka)*	48-22 + *2,5 (Ka)*	50 + *14 (Ka)*
	23-12 + *15 (Ka)*	26-24 + *17,7 (Ka)*	51-24 + *40 (Ka)*
	18-22 + *5 (Ka)*	37-18 + **4** + *9,5 (Ka)*	53-22 + *40 (Ka)*
	17-18 + *14 (Ka)*	32-18 + **1** + *9,2 (Ka)*	95-20 + *51 (Ka)*
	13-02 + *4 (Ka)*		
	11-24 + *18,7 (Ka)*		
	13-12 + *5 (Ka)*		
	25 + **8** + *19 (Ka)*		
	13-22 + *19,5 (Ka)*		
	Szőlőművelők		
9,2 (Ka)	*12,3 (Ka)*	*24,2 (Ka)*	—
7 (Ka)	*15 (Ka)*		
	17 (Ka)		
70. SOOM (iudex ; bormérték : cb = 25,4 liter)			
5	20	27-08	96-24
5	20	48-02	66-24
3-22	14-16	36-04	52-18
7-18	17-18	30	27-18 + *51,2*
9-06 + *8,2*	18-24	9-16 + *23*	32-08 + *46,2*
10 + *6,7*	19-16	8-22 + *21*	67-18 + **10** + *9,5*
	12-08	10-20 + *21*	101-24 + *19,5*
	18-24	18-22 + *27,5*	69-06 + *26,5*
	11-24	25-10 + *25*	61-24 + *40,5*
	20	21-24 + *26,2*	100-20 + *10,5*
	17-08 + *18*	20 + *21,5*	
	17-08 + *10*	28-12 + *30,2*	
	12-18 + *10,5*	32-18 + *32*	
	23-24 + *17,2*	26-24 + *16,5*	
	12-18 + *14,7*	38-22 + *26*	
	25-10 + *13*	27-08 + *17*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	15-20 + *9,5* 20 + *10,5* 7-08 + *15,2* 10-20 + *11,5* 8-24 + *14,8* 3-02 + *12*	47-18 + *27,5* 30 + *14* 26-04 + *33* 47-18 + *21* 30 + *20,2* 26-24 + *16,5* 36-24 + *14,7*	—
	Szőlőművelők		
6,7 *3* *9,5* *4* *9*	*18,5* *13,7* *11,7* *20*	*21* *21*	—

Extraneus szőlőművelők

de Bótrágy — lásd ott! — 1 gazdaság 21 cb terméssel,
de Csonkapapi — lásd ott! — 8 gazdaság 135,6 cb terméssel,
de Ujfalu — lásd ott! — 1 gazdaság 5,3 cb terméssel.

71. CHYONKAPAPY (iudex ; Ka, So = extraneus szőlő Kászony és Som határában, bormérték : cb = 25,4 liter)

10 7-18 3-22 5-10 2-18 2-18 + *8,2 (Ka)* 4-16 + *5,2 (So)*	20 20 12-18 11-14 10-20 + *15 (Ka)* 13-22 + *1 (Ka)* 23-22 + *14 (Ka)* 17-18 + *12 (So)* 17-18 + *17 (Ka)*	45 + *27,5 (So)* 36-24 + *20 (Ka)* 31-24 + *32 (Ka)* 30 + *26,2 (Ka)* 10 + *40,3 (Ka)* 7-18 + *39,2 (Ka)* 5 + *22,5 (Ka)* 21-24 + **1** + *12,2 (Ka)* + *12,2 (So)* 25 + *38 (Ka)* 25 + *22,7 (Ka)*	60 + **13** 90 + **3** 58-22 + **10** + *11,2 (Ka)* + *32,2 (So)* 67-18 + *53,2 (Ka)* 65 + *36,5 (Ka)* 23-02 + *23,5 (Ka)* + *17,5 (So)*
	Szőlőművelők		
6,2 (Ka)	*14,5 (Ka)* *15 (Ka)* *14,5 (So)* *11,5 (So)*	—	*59 (Ka)*

72. ZABSOLLY (iudex ; bormérték : cb = 25,4 liter)

5 3-02 8-22 8-02 + *8,5* 5 + **4** *9,2* chd: 3!	15-20 5-10 + *20,5* 10-20 + *14,5* 18-18 + *8* 17-22 + *18,2*	43-22 5 + *27* 6-24 + *33,2* 1-14 + *34,5* 15-20 + *24,2* 25 + **2** + *25,7* 25 + *23,2* 27-08 + **6** + *27,5* 35 + *12,2*	80 + *40*
	Szőlőművelők		
2 (chd)	*12,7* *17*	*29,7* *32,2*	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
73. KAZON (iudex ; bormérték : cb = 25,4 liter)			
10	18-22	3-18 + *26,2*	60
5	12-08	5 + *39*	50 + **2** + *2,7*
7-08	22-18	10-20 + *24,5*	50 + *38*
8-02	2-08 + *14,7*	6-24 + *36,5*	55 + *19*
6-24	7-18 + *20*	10 + *24,5*	10 + *45,2*
7-18 + *1*	5 + *19,5*	15-10 + *36,5*	5 + *45*
1-24 + *8*	2-08 + *16*	20 + *32,3*	10 + *44*
8-02 + *10,7*	8-22 + *15*	18-12 + *24,5*	12-18 + *47,5*
	20 + *16,7*	15 + *35*	47-08 + *51,2*
	15 + *6*	15-10 + *28,5*	
	21-24 + *20,5*	32-08 + *35*	
		28-02 + *2,7*	
		Szőlőművelők	
4,3	*16*	*29,7*	*45*
1	*19*	*37*	*87*
4,5	*14*	*29,5*	*49,7*
8,5	*20,5*	*32*	*43,3*
7,7	*18,3*	*30,8*	*58,7*
4,5	*14*	*30*	
4	*14,5*	*34,5*	
10	*12,5*	*29,5*	
3,5	*20,7*	*38,3*	
5	*12,3*	*40,7*	
4,3	*20*	*23,5*	
7,7	*18,5*	*22,7*	
10,5	*12*	*25,3*	
4	*14*	*23,3*	
1,3	*12,3*	*30*	
2,8	*12,7*		
7	*18*		
10,5	*11,3*		
10,5	*13,7*		
	15		
	16,5		
	15,5		
	14,7		
	19		

Extraneus szőlőművelők

de Gelényes — lásd ott! — 24 gazdaság 410,3 cb terméssel.
de Hetyén — lásd ott! — 8 gazdaság 116,4 cb terméssel.
de Barkaszó — lásd ott! — 5 gazdaság 72,4 cb terméssel.
de Ujfalu — lásd ott! — 7 gazdaság 165, 9 cb terméssel.
de Csonkapapi — lásd ott! — 22 gazdaság 527,4 cb terméssel.
de Daróc — lásd ott! — 1 gazdaság 7,5 cb terméssel.
de Atya — lásd ott! — 4 gazdaság 112,4 cb terméssel.
de Szernye — lásd ott! — 1 gazdaság 2,2 cb terméssel.
de Barabás — lásd ott! — 34 gazdaság 729,5 cb terméssel.

74. HETYEN (iudex ; Ka = extraneus szőlő Kászony határában, bormérték : cb = 25,4 liter)

8-22	12-18	30	67-18 + **4**
6-24	22-18		
10	18-22		
chd: 4!	24-06 + *11 (Ka)*		
	3-22 + *12,5 (Ka)*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
6 (Ka) *6 (Ka)* *9,7 (Ka)*	—	*22,7 (Ka)* *26 (Ka)-iudex-* *22,5 (Ka)*	—
75. H A R A N G L Á B (iudex)			
5 + **3** 5 + **2** 7-08 + **8** 6-14 8-22 + **3** 8-22 7-08 chd: 3!	13-22 + **6** -**10**(chd) 11-14 + **1** 3-22 + **10**	—	—
76. B O L T R A G H Y (iudex ; So = extraneus szőlő Som határában, bormérték : cb = 25,4 liter)			
10 + **2** 6-04 3-22 7-18 5 10 7-18 10 10 5 1-24 8-22 6-24 5 10 chd: 7!	16-14 12-18 12-08 12-08 15 15 11-24 15 11-24 17-18 15 16-24 15-20 16-24 15-20 17-18 23-22	31-24 28-02 31-24 40 37-18 45 20 + **5** + *21 (So)*	60 80-20 + **10**
77. B A T T H Y O (iudex)			
10 chd: 5!	20 18-22 17-18 16-24 21-24 15-20	28-22 + **5** 46-24 26-24 26-24 43-22	60-20 + **6**
78. A T T Y A (iudex ; Ka = extraneus szőlő Kászony határában, bormérték : cb = 25,4 liter)			
5 10 + **4** 3-02 7-08 5-20 5 10-20 10-10 5 5 5 5 10 10 6-04 chd: 13!	20-10 25 25 20 + **3** 25 + **11** 5 + **12** 15 20 + **3** 15 21-24	20 + *34 (Ka)*	52-08

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
7,2 (Ka)	—	*24,5 (Ka) -iudex-*	*46,7 (Ka)*
79. Z A L K A (iudex)			
7-08	20	27-08	—
5	25	27-08	
8-22	15-20 + **6**		
8-22	20		
8-22	25		
8-02	20		
3-22	25		
7-18	15		
10	20		
4-16	15 + **6**		
8-22	12-08		
6-24	20		
6-24	20		
chd: 7!	25 + **2**		
	20-20		
	17-08		
	20-10		
80. W Y D			
10	15	30	—
3-02			
5 + **2**			
10			
8-12			
5 + **2**			
10 + **2**			
10 + **2**			
3-22 + **3**			
3-22			
3-22			
3-22			
10			
2-08			
3-22			
chd: 6!			
81. M A T T H I W S			
10-20 + **9**	13-22 + **4**	—	—
5-20 + **2**			
2-08 + **2**			
5-10			
7-18			
4-07			
5-20 + **4**			
chd: 7!			
82. K E R E C H I E N (iudex)			
5-20 + **4**	25	—	—
6-04	17-18 + **4**		
5	15		
2-18 + **1**	15-20		
5-10	13-22		
6-14	25		
-**2**(chd)	20		
chd: 8!	22-08		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
83. ADON (iudex)			
10-20	15-10	27-18	—
7-08	12-08		
5	20 + **2**		
7-08	11-14 + **5**		
7-18	15-20		
5-20	12-18 + **2**		
10 + **2**	20-10		
6-04	15-20		
5	12-18		
4-16	12-08		
10-20 + **2**	13-22		
chd: 13!	13-22		
84. BEREG (dzsjk-e hiányzik. S = extraneus szőlő Salánk határában, bormérték : cb = 6 liter)			
14,3(S)	—	—	—
85. BERGZAZ (dzsjk-e hiányzik. Nm, Km és A = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj, Kis-Muzsaj és Ardó határában, bormérték : cb = 12,6 liter)			
6(Km)	*21(A)*	*41(Nm)*	*142,7(A)*
5(Km)	*30(A)*	*46(A)*	*106,7(A)*
11,7(A)	*44(A)*	*53,5(A)*	
16(A)	*32(A)*	*43,5(A)*	
4(A)	*27,7(A)*		
1,3(A)	*34,7(A)*		
	23,7(A)		

Az össznépesség (3125 család) némileg csökken a két előző időmetszethez képest (1553-ban 3520, 1577-ben 3320) bár, ha az 1577-ben szereplő kb. 400 sertéstenyésztőt leszámítjuk, úgy most népesebb a szántóművelő jobbágyság. A termelőerők mozgása a következő képet nyújtja :

1577		1583	
76	helység	83 helység[1]	
1 653	szántógazdaság	2 158 szántógazdaság	+31%
38 500	gl gabona	43 700 gl gabona	+14%
1 373	szőlőgazdaság	985 szőlőgazdaság	—28%
33 800	cb agr bor	20 000 cb agr bor[2]	—40%

A búzatermesztő gazdaságok száma 31%-kal nő, míg a terméseredmény ennek csak a felével (14%-kal!) Valószínű magyarázata az, hogy 1583-ra apad a gazdagparasztok száma, viszont jelentősen emelkedik az elszegényedett jobbágyoké ; ezért haladja meg a parasztporták szaporodási aránya a gabonatermés növekedési arányát. Más a bortermelés fejlődése, mint amit a statisztikai egybevetés első pillanatra mutat : 28%-kal kevesebb bortermelőnek, 40%-kal kevesebb a bora, mint az előző időmetszetben. Csakhogy akkor szerepelt

[1] Bereg s Beregszász dézsmajegyzéke hiányzik. Csak mint extraneus birtokost ismerünk néhány odavalósi jobbágyot.

[2] A megye bortermelése 18 801 cb agr + 180 cb agr ismeretlen extraneusok kezén + 1068 cb agr a szatmár—ugocsai extraneusok kezén, össz. 20 049 cb agr!

Beregszász, míg a mostani kimutatásban nem! Holott ez döntő különbség, hiszen Beregszász termése egyedül akkora, mint az egész megyéé. Így a megelőző időmetszet statisztikájából le kell vonnunk, a jelenleg nem szereplő Beregszász adatait (532 borgazdaság 25 000 cb. agr terméssel!) hogy összehasonlításunk reális legyen. Az összehasonlítás adatai a következők:

1577	1583	
1021 szőlőgazdaság	985 szőlőgazdaság	— 4%
8800 cb agr bor	20 000 cb bor	+127%

A való helyzet egybevetésekor azt tapasztaljuk, hogy a bortermelők lényegtelen csökkenése (—4%) mellett, a szüreti eredmény jóval több mint a duplájára emelkedik. Az 1583. évi bortermés sokkal kedvezőbb, mint a 70-es évekbeli, sőt, ha abszolút számmal mérve nem is, de arányaiban megközelíti a század derekán tapasztalt termelési szintet.[3]

A gabonakultúra 6252 holdra, a borkultúra kb. 510 holdra rúg. Egymásközti arányuk 1 : 12-höz, ami arra utal, hogy a szántóterület túlsúlya nagyobb, mint az előző időmetszetekben. Az arány azonban nem ilyen kedvezőtlen a szőlőművelésre nézve, ha figyelembe vesszük, hogy 1577-ben Beregszász adatai is szerepeltek a statisztikai összegezésben, míg most nem. (Lásd az előző fejezet elemzését.) Az őszi búza szinte kizárólagos szerepe változatlan maradt:

őszi búza	43 473 gl	— 99,4%
tavasziak	30 "	— 0,1%
zab	260 "	— 0,5%

A megye differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	509	767	254	78	1608	62,0%
II. szántó- + szőlőműv.	—	55	183	214	98	550	21,2%
III. szőlőművelők	—	182	132	81	40	435	16,8%
össz. 3125	532	746	1082	549	216	—	—
%-ban	17,0%	23,9%	34,6%	17,6%	6,9%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
3802,0	1337,8	17 067,1	4036,3	13 872,3	6848,4	9021,3	6578,9
8,7%	7,1%	39,0%	21,5%	31,7%	36,4%	20,6%	35,0%

[3] 1553-ban — Beregszász nélkül! — kb. 1400 szőlőgazdaság 40 400 cb agr bortermés sel!

A földnélkülinek jelzett réteg megduzzad, aránya 17%-ra emelkedik. Ugyanakkor a zsellérek tömege határozottan csökken, az előző időmetszettel szemben súlyuk most kb. 10%-kal kisebb (32,9% helyett 23,9%!). Részesedésük gabonából 8,7%, borból 7,1%. A pauperek rétege megerősödött, arányuk megközelíti a 35%-ot, övék a szántók 39%-a s a szőlők 21,5%-a. Nagyobb a féltelkes csoport súlya is (17,6%). A földállomány jóval nagyobb hányada esik rájuk, mint a 70-es években, különösen szőlőből. Kezükön van a szántóterület 31,7%-a s a borkultúra 36,4%-a. Abszolút számban is, százalékarányban is csökken a gazdagparasztság súlya: 1577-ben 10,8%, most 6,9%! Ennek okára már utaltunk; a korábbi időmetszet statisztikai arányát kizárólag Beregszász gazdagparasztsága[4] emelte meg, melynek adatait most nem ismerjük. A jómódú jobbágyság vagyonfelhalmozása így is jelentős. Kb. 7%-os rétegük tulajdona a szántóterület 20,6%-a és a szőlőterület 35%-a. Kevés a kiemelkedően vagyonos gazdagparaszt, de míg az előző időmetszetnél csak Beregszász határában, addig most megyeszerte találkozunk ezzel a típussal. Csoportjuk kicsiny, mindössze 13 gazdaság.[5] Súlyuk szinte jelentéktelen, a népesség 0,4%-a, de ők rendelkeznek a szántókultúra közel 1%-ával és a borkultúra 6,6%-ával. Átlagosan egy ilyen gazdaságra 4 hold szántó és 2,5 hold szőlő esik! A gazdagparaszti vagyonfelhalmozás nemcsak arányát, de tömegét tekintve is igen jelentős, míg a kiemelkedően vagyonosak csoportja inkább csak arányainál fogva az.

A gazdasági-társadalmi tagozódás különbsége a megye 4 nagy oppidumában, illetve a többi 81 faluban a következőképpen alakul:

Munkács, Nagy-Muzsaj, Vári és Kászony differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	44	54	20	6	124	21,8%
II. szántó- + szőlőműv.	—	24	62	86	50	222	38,9%
III. szőlőművelők	—	86	70	40	28	224	39,3%
össz. 620	50	154	186	146	84	—	—
%-ban	8,1%	24,8%	30,0%	23,5%	13,6%	—	—

81 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	465	713	234	72	1484	73,3%
II. szántó- + szőlőműv.	—	31	121	128	48	328	16,2%
III. szőlőművelők	—	96	62	41	12	211	10,5%
össz. 2505	482	592	896	403	132	—	—
%-ban	19,2%	23,6%	35,8%	16,1%	5,3%	—	—

[4] 1577-ben 357 gazdagparasztból 213 beregszászi!

[5] Össztermésük 370 gl gabona + 1240 cb agr bor.

A négy mezőváros és a megye többi falvának differenciálódása élesen különbözik. Itt alacsonyabb a földnélküli, de sokkal magasabb a féltelkes és szegényparaszti csoport aránya, mint általában megyeszerte. A 13,6%-nyi jómódú jobbággyal szemben, a megyében azok aránya csak 5,3%-ra rúg. A szőlőművelő gazdagparasztság nemcsak százalékarányban, hanem abszolút számmal mérve is népesebb az oppidumokban, mint falun (78 gazdaság, szemben 60 gazdasággal!) Ez logikusan következik a mezővárosok bortermelő jellegéből : lakosságuk nem egészen 22%-a szántóművelő s több mint 39%-a szőlőművelő. Ugyanekkor a megye 81 helységében a búzatermelők aránya 73,3%, míg a bortermelőké csupán 10,5%.

Összegezve, négy mezőváros parasztságára — a népesség 19,6%-a — esik a gabona-kultúra 16,4%-a és a bor-kultúra 51,6%-a! Jól példázza a bortermelésre történt specializálódás súlyát, hogy amíg megyei viszonylatban a szőlős szántóterület egymásközti aránya 1 : 12-höz, addig itt 1 : 4-hez. Persze az előző időmetszetben, Beregszász adataival együtt, még nagyobb volt a mezővárosi szőlőművelés súlya mint most. Az oppidiumok két fő jellegzetessége azonban : a jómódú jobbágyság tömörülése és a bortermelés uralkodó szerepe így is világosan megmutatkozik.

A földnélkülivé vált, illetve megélhetésükhöz elégtelen parcellára szorult jobbágyok rétegeződése a következő :

földnélküli	532
szántóművelő, fél hold alatt	174
szőlőművelő, 100 nszl alatt	71[6]
	777

A népesség 24,8%-a sorolható a napszámra utaltak csoportjához, ami kedvezőbb az 1577-i helyzetnél (27,9%). A tulajdonképpeni földnélküliek, a keresztény-dénárt fizetők rétege, eredetileg 560 főt számlált, de néhányan méhészetük, illetve szőlőjük miatt, más csoportokhoz kerültek át.[7]

A méztermelés helyzete kedvezőbb, mint az előző időmetszetnél. A megyei gazdaságok 7,6%-a (240) adózik méhészet után s a kasállomány kb. 50%-kal magasabb, mint 1577-ben. Megoszlásuk a következő :

5	földnélküli méhész	39 kas	— 4,3%
34	zsellér ”	103 ”	— 11,2%
99	pauper ”	358 ”	— 39,0%
55	féltelkes ”	208 ”	— 22,7%
47	gazdagparaszt ”	209 ”	— 22,8%
		917 kas	

A kasállomány megoszlása egyrészt arra utal, hogy a méztermelés zöme (45,5%) a tehetős jobbágyok kezében van, másrészt, hogy a pauperek között feltűnően sok a méhész gazda. Ha azonban az árumézet produkáló nagy méhészeteket (9 kas fölött) vesszük számba, azoknál már jóval hangsúlyozottabb a gazdagparasztok vezetőszerepe. 20 nagy méhészet fordul elő a dézsmajegyzékben. Ezek megoszlása :

[6] 174 szántóművelő 702,3 gl gabona és 71 szőlőművelő 47,1 hl bor terméssel.

[7] Öt keresztény-pénzt fizető jobbágynak méhese van ; hármuknak kicsiny (össz. 7 kas), kettőjüknek nagy méhészete (össz. 30 kas). Huszonhárom további ,,földnélküli'' viszont szőlővel rendelkezik. Megoszlásuk, parcelláik nagysága szerint : zsellér 12, pauper 5, féltelkes 2, gazdagparaszt 4!

2	földnélküli méhész	30	kas
1	zsellér "	9	"
7	pauper "	84	"
2	féltelkes "	26	"
8	gazdagparaszt "	100	"
		249	kas

Csoportjuk a méhes-gazdák csupán 8,3%-a, tulajdonában van a kasállomány több mint 27%-a! Kb. 12,5 mázsás évi termésükből, minimálisan is 6—7 mázsa áruméz került piacra. Ez az eredmény ugyan kedvezőbb a 70-es évekbeli helyzetnél, de még mindig mélyen alatta marad az 1553-i 25 mázsa körüli áruméz kontingensnek.

A több tagból álló jobbágygazdaság típusa alig fordul elő. Mindössze 15 három tagú[8] parasztbirtokról tudunk. Megoszlásuk : pauper 2, féltelkes 7 és gazdagparaszt 5.

Az extraneus birtoklás jelentősége nagyobb mint a 70-es években, de nem éri el a század derekán tapasztalt szintet. Idegen határban fekvő szőlője van a jobbágyság 17%-ának, de ha csupán a szőlőművelő népességet vesszük alapul, úgy 54,2%-ának.[9] Csoportjuk — 534 gazdaság[10] — megoszlása : zsellér 130, pauper 176, féltelkes 161 és gazdagparaszt 67. Az előző időmetszethez képest csökkent a zsellérek s nőtt a jómódú jobbágyrétegek súlya. Ezt, noha különféle okai lehetnek, valószínűleg a jobb szüreti eredmény is magyarázza. A szomszédos megyék 58[11] parasztjának extraneus parcelláit is figyelembe véve, a megye borkultúrájának csaknem 39%-a van extraneus kézen.[12] Ez igen magas arány, hiszen a legkedvezőbb anyagi szintet felmutató 1553. évben is csak a szőlők 20%-át érinti az extraneus birtoklás. Területileg ugyan az akkori 20% nagyobb, ez azonban semmiképpen sem csökkenti az extraneus borkultúra most tapasztalható, megnövekedett súlyát, mert bár a bortermés, 1553-hoz mérten kb. a felére esett, az extraneus birtoklás súlya ugyanakkor a duplájára nőtt! Más szempontból emeli ki az extraneus birtoklás jelentőségét a következő összegező adat : 14 helység szőlőhegyén — azok egymás közti kölcsönös szőlő-szerzését nem számítva! — 34 másik falu s mezőváros jobbágyai szerepelnek, mint extraneus birtokosok!

[8] Szántó s két különböző helyen fekvő szőlő.

[9] 1577-ben a népesség 15%-a, illetőleg a bortermelők 36,4%-a extraneus!

[10] 519 extraneus + Kovászó határában 15 ismeretlen lakóhelyű extraneus, összesen : 534 extraneus.

[11] Szatmár megye Milota, Kórod, Csécse és Béts, valamint Ugocsa megye Bökény falujából. Extraneus parcelláik Bene, Kovászó és Nagy-Muzsaj határában.

[12] Összesen : 7812 cb agr bor.

Nagykölesér (Nagkereser) **districtus** (Bihar m.)

1588. I. II. et III. pars, gabona dzsjk. Őszi búza gelima á 26 manipulus. B. 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. SOLIMOS (iudex)			
2-08	28-02	28-22	65 + 5 mes
5	27	55	185 + 20 silg
chd: 3!	15		
2. INAND (iudex)			
3-22	23-22	50 + 5 silg + 2 mes	130 + 6 mes
4-06	15	37	87-08 + 3 mes
5	25	35	99-16 + 25 silg
7-08	26-04	49-16	105 + 15 silg +
5	28-02	55-20	3 mes
5-10		50	
7-08			
chd: 2!			
3. HOMROK (iudex)			
8-12	22-08	50 + 3 mes	135-10 + 25 silg +
9-16	17-08	57-08 + 10 silg +	5 mes
7	18-22	3 mes	87-08 + 10 silg +
7	22	55 + 15 silg	5 mes
5	20	58-22 + 5 silg +	117-08 + 4 mes
7	22-18	3 mes	102-18 + 6 mes
9-16	13-02	38-22	129-06 + 20 silg +
4-06	16-14	50	5 mes
7	15-20	47-08	95 + 15 silg + 4 mes
8-22	26-24		59-06 + 5 silg
7-08	17-08		105-10 + 15 silg +
5	16-04		5 mes
chd: 3!	27		207 + 20 silg +
	15		7 mes
	27-08		175 + 25 silg +
	27-08		6 mes
			245 + 15 silg +
			6 mes
			227-08 + 30 silg +
			5 mes
			185 + 5 silg
			62 + 10 silg
			127 + 5 silg + 2 mes
			150-10 + 15 silg +
			2 mes

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	82 + 10 silg 95-20 + 15 silg + 5 mes 167 + 15 silg 160-20 + 5 silg 15-20 + 70 silg
4. ANDACZ (iudex)			
8-02 7-08 5 5 chd: 1 !	17 + 3 mes 25 25-10	37 35	107 63-22 105 + 12 silg + 2 mes 100 + 7 silg + 4 mes 100 + 26-04 silg 115 + 6 mes
5. MADARAZ (iudex)			
5 5-20 5-20 chd: 3 !	15 25 28-02	55 50-20 50-20 + 5 mes 35 + 15 silg	60-20 + 4 mes 68-22 + 4 mes 82 + 3 mes 65 + 15 silg + 4 mes
6. PÁTHA (iudex)			
5 10 5 3-22 5 7-08 10 5 4-06 chd: 22 !	26-14 11-04 20-20 + 15 silg + 1 mes 15 17 15-20 21-04 15-20 + 15 silg 22	55 33-22 35 37 35 55 + 3 mes 40	60 + 3 mes 120-20 + 3 mes 65 + 10 silg + 2 mes 71-04 + 2 mes 85 + 3 mes 85 + 2 mes 70-20 + 5 silg + 2 mes 60 110-04 + 4 mes 105 + 5 silg + 5 mes 67 114-16 67
7. PATAEOSI (iudex)			
2-08 7 5-20 8-22 9-06 2-08 3-22 7 chd: 1 !	15 16-14 22 22-08 11-14	43-22 52 55 + 3 mes 31-04	95 + 5 mes 73-22 + 5-20 silg + 3 mes
8. TULKA (iudex)			
7-08 4-06 5 7-08 5 5 9-06	18-22 15-20 20 20-22 17 20-10 22-08	40-20 35 40 + 2 mes	70-20 + 3 mes 147-08 + 3 mes 118-22 + 3 mes 100-20 159-16 + 5 silg + 7 mes 116-06 + 5 silg + 6 mes

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6-04 5 chd: 5 !	25-20 20-10	—	117-08 + 5 silg + 3 mes 132-08 + 2 mes 93-02 + 3 mes 167-08 + 3 mes 80 + 30 silg + 3 mes 60 + 5 mes 60 + 10 silg
9. HOZZUAZO (iudex)			
2 5 + 5 silg 7 6-04 3-22 chd: 7 !	10 + 15 silg 8-22 + 15 silg 7 + 5 silg 7 + 5 silg 7-08 + 5 silg 22-08 + 15 silg 12-08 15 + 5 silg 0-20 + 15 silg	—	—
10. TENKE			
5 10 10 + 6 mes 5 10-08 10 1-04 10-10 5 5-20 10 10-10 6-04 5 chd: 7 !	17-08 20 12-08 20 25 22-08 15 25 25 25 20 15 15 20 15 20 25 + 2 mes	30 + 6 mes 50 + 2 mes 30-10 36-04 55 55 32-08 30	60 + 3 mes 80 + 6 mes 60 50 + 3 mes
11. JÁNOSD (iudex)			
6-04 5-20 10-20 9-06 5-20 5-20 5 chd: 6 !	25-20 + 2 mes 20 silg 15-10 20 11 + 10 silg 15 25 17-08 + 5 silg 23-02 silg 20-20 27-08 15-20 21-04 17-18 15 17-08 17-18 17-08 25	25-20 + 15 silg 22-18 + 20 silg 55 30 36-04 + 20 silg 39-16 + 20 silg 29-06 + 25 silg 30-20 + 22 silg 50-10 + 2 mes 40 37-08 28-22	45-20 + 22-18 silg 52 + 10 silg + 6 mes 70 + 27-08 silg + 5 mes 52-08 + 25 silg + 5 mes 100 + 20 silg + 2 mes 150 + 60 silg + 6 mes 73-22 + 20 silg 104-22 + 15 silg 50 + 45 silg + 3 mes 150 + 50 silg + 4 mes 153-22 + 60 silg + 5 mes 83-02 + 25 silg + 2 mes

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	65-10 + 30 silg + 6 mes 61-04 + 3 mes 80 + 6 mes 100 + 43-02 silg + 4 mes 65 + 25 silg + 5 mes
12. TÓTH (iudex)			
6-04 7-08 6-04 7 6-04 chd: 17!	15 27-08 17 25 15-20 26-04 15 15 20 12-08 16-04 18-22 15 25	37-18 + 2 mes 50 + 1 mes 55 + 2 mes 33-22 52-08 + 3 mes 43-22 52 + 2 mes 50 + 5 mes	75 + 3 mes 66-04 + 3 mes 107 + 3 mes 175-20 + 5 mes 100-20 + 5 mes 60-10 167-08 85 + 4 mes 110 + 4 mes
13. FEKETEBATOR (iudex)			
5-20 5-10 6-14 10 chd: 41!	27-08 16-04 27-08 21-14	—	—
14. KEZI (iudex)			
10 5 7 10 5 5 2-18 chd: 3!	13-22 15 25 + 1 mes 20 15-20 27-18 15 27-08 + 1 mes	30 35 30 47	75 + 2 mes 77 75 + 2 mes 80 + 2 mes 60 90 + 4 mes 72 + 2 mes
15. CHEOMEK (iudex)			
7-18 5 3-02 4-06 10-20 10 10 7-08 3-22 chd: 8!	15 22-18 12 17-18 12 20 27-18 13-22 20 + 2 mes 11-14 15 20	28-22 29-06 30 34-06 30 + 2 mes 37 38-22 + 2 mes 32	—
16. ILLYE			
2 2-18	20-20 12-18	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6-04 5-20 chd: 3 !	15 16-04	—	—
17. TAMÁSHIDA (iudex)			
2-18 5 7-08 2 7-08 10-10 3-22 2-18 10 5 5-20 10 5 1-04 5 0-20 3-22 6-04 2 5-10 3-12 6-04 7-18 7-18 4-16 5-10 4-16 7-18 4-16 5-10 4-16 chd: 35 !	12 20 25 15 11-04	—	—
18. MEHKEREK			
— chd: 1 !	12	35	—
19. ZYMER			
3-22 3-22 10 6-04 chd: 1 !	22 22		
20. SYMONKEREK			
—	15	30	—
21. KEZA			
5	20	51-04 + 1 mes 52 35 50-20 + 2 mes	71-04 + 2 mes 65

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
22. KISVASARI (iudex)			
6-04	18-02	35 + 1 mes	60
10	23-22	44-06	100 + 3 mes
4-06	18-22	55	
8-22	15	18 + 1 mes	
4-06	12-08	13-22	
5	14-16		
10	17		
chd: 1!			
23. CHEGED			
5-10	12-08	—	—
2	12 + 4 mes		
7-08			
5			
4-16			
3-02			
10			
3-02			
4-06			
2			
2			
chd: 6!			
24. PETERHAZA			
	15	52-18 + 2 mes	72-18
522	15		65
3-22	13-22		
8-18	14-16		
2	14-16		
7-18	24-16		
10-20	13-02 + 2 mes		
10 + 1 mes			
6-04			
2			
5 + 2 mes			
10			
5			
2-18			
3-02			
2			
6-14			
3-22 + 1 mes			
10			
3-22			
3-22			
2			
3-02			
10-10			
5 + 2 mes			
4-06			
8-22			
10			
1-14			
0-20			
2			
7-18			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2 3-02 2 10 6-04 3-22 2 10-20 + 1 mes 2-18 10-20	—	—	—
25. B A R M O (iudex)			
2 1-04 7 10 5-10 7-18 chd: 6!	12 22-18 23-02 + 1 mes 15 11-04	31-14 + 2 mes 30-10 35-20	—
26. E R D Ő G Y A R A K			
5-10 4-06 2-18 5-20 chd: 1!	—	—	72 + 3 mes 72 67 + 4 mes
27. T E L E K			
—	11-14	—	—
28. A R P A D[1]			
— chd: 14!	—	—	—
29. H E R P A			
10 7-18	12	—	—
30. K E R E Z T U R			
9-06	21-04 12-18 16-14 12-18	35-10	—
31. M A R C E L H A Z A			
10 2-18 3-02 chd: 3!	—	—	—
32. S A R K A D			
6-04 10-10 1-14 10-10	11-04	35 30-10 + 2 mes	82

[1] In possessione Arpad iuxta antiquam consuetudinem pro decima a personis 15 singulis exacti sunt 16 den.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7-18 8-03 6-04 10 7-18 2-08 2-08 chd: 3!	—	—	—
33. GYANTHE			
8-02 5-20 3-02 5-10 2-08 7 10 5-20 10-10 5-10 chd: 4!	15 15-10 25 21-14 25-20 11-14	—	—
34. GEÖR			
5-20 10 10-10 7	25-20 15-10 23-02	—	—
35. ECH			
6-04 6-04 chd: 4!	17-18 23-02	32 + 3 mes	—
36. SAP			
0-10 7 chd: 2!	20 26-14 17-08	—	—
37. MEGGIES			
—	22-18 13-02 15	30	—
38. REMETHE			
6-04 5-10 4-16 10-20 10 7-18 1-14 chd: 7!	17-18	—	—
39. KYSKEMEN			
5 6-04 chd: 6!	15-20	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
40. KÖTHEGIAN			
8-22	25	—	—
10	23-02		
10	15		
5	18-02		
8-02			
7-18			
chd: 5 !			
41. SARKADŐSSY			
7-15	15	—	—
chd: 1 !			
42. NAGHKEMEN			
2-08	—	—	—
2			
chd: 5 !			
43. ANTTH			
3-22	—	—	—
5			
5			
4-06			
chd: 8 !			
44. BAGD			
5-10	15	34-16	—
2			
5			
3-02			
5			
10			
5-20			
45. NAGHKERESER			
10-20	12-08	30-20 + 1 mes	75 + 2 mes
10-20	17-18	56-04 + 3 mes	75 + 3 mes
7-18	20	36-04 + 2 mes	60 + 4 mes
7	22-08	40 + 3 mes	85 + 2 mes
10	17-18	31-04 + 1 mes	65 + 3 mes
7-10	20-10	30 + 1 mes	65 + 4 mes
7-18	21-14 + 1 mes	30	
3-12	25	40	
5-10	27 + 2 mes	40	
3-02	11-04	31-04 + 1 mes	
2-18	13-22 + 2 mes	45 + 3 mes	
3-02	12	40 + 3 mes	
2-18	12-08	45 + 2 mes	
5	15 + 1 mes	30 + 2 mes	
5	23-02	35 + 2 mes	
10-10	11-04	50-20 + 3 mes	
10	11-14	37-18 + 2 mes	
10	17-18 + 1 mes	45-10 + 2 mes	
10	27-18	50 + 1 mes	
3-22	20 + 2 mes	35	
3-02	20	30 + 1 mes	
5	27-08	50 + 2 mes	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	15-20 + 1 mes	37-18 + 1 mes	—
7-18	20	40	
5	20	30	
3-22	12	40 + 2 mes	
7-18	25	47-18 + 1 mes	
10-20	15-10		
10	23-02		
5	17		
3-22	26 + 1 mes		
10			
3-22			
2			
10			
10			
10			
chd: 9 !			
46. MEZŐPANAZ			
7-08	27	30	75 + 3 mes
5-20	13-02		73-22 + 3 mes
7-18	26-04		87-08 + 3 mes
4-16	15		
7-08	25		
7	15-20		
6-14	27-08 + 2 mes		
chd: 3 !	26-14		
47. MEZEŐPANATH			
—	—	45	—
48. ZYLL			
8-02	27-18	45 + 1 mes	66-04
6-04	23-02	31-18	70 + 2 mes
3-02	14-16	50	65
2-18	15	41-14	
10	20	35	
chd: 1 !			
48. MEZŐGYAN			
5-10	15-10	35	73-22
5	25	50	115 + 3 mes
3-22	27	39-16	
	25-10	35	
	17-18	32-18	
50. GEZTH			
7	15-20	—	—
chd: 3 !			
51. BAY			
4-06	17	—	—
	13-22		
52. ZYLTARCZYA			
8-02	19-06	—	—
8-12	11-14		
9-16			
5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9-06 10-10 5-10 5-20 3-02 0-20	—	—	—
53. KÖTHETARCZYA			
5-20 10-10 8-12 2-18	27 15-20	35-10 37 47-18	—
54. ZALONTHA			
5 10 5 6-04 10 7-18 10 3-22	25	40-08 30	80 60

A megye délnyugati részén elterülő hatalmas járás, melyet közigazgatási szempontból 3 további aljárásra tagoltak, részint mint jellegzetes kisnemesi vidék,[2] részint mint fontos búzatermelő terület érdemel említést. Noha a districtus határmenti, törökkel szomszédos fekvése a 80-as években már feltétlenül negatíven befolyásolta a termelőerők fejlődését, a járás még mindig imponáló méretű gabonatermesztés színtere.

1588-ban a districtus 54 helységének 903 jobbágygazdasága 26 400 kalangya gabonát termel. Másutt akad arányaiban talán kedvezőbb termés-eredmény (pl. a kisköleséri járásban), de tömegét tekintve itt, a nagyköleséri districtusban terem a legtöbb búza. Különösen, ha figyelembe vesszük az adómentes kisnemesi birtokok termését, ami a fenti összegezésből, természetesen hiányzik. A kisnemesek, egyébként ismeretlen tömegű termését is mérlegelve, joggal vehetjük Nagykölesér districtust a megye legfontosabb gabona-termesztő járásának.

A szántóterület megoszlása a következő : összesen 3,282 holdnyi szántó-kultúrából 94,7% az őszi, míg 5,3% a tavaszi gabona-félékre (rozs) jut. Itt is abszolút uralkodó szerepe van az őszi búzának.

A districtus differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
452	243	359	278	137	129
—	21,2%	31,2%	24,3%	12,0%	11,3%

[2] *Jakó* i. m. VI. fejezet.

Termésmegoszlás (gl)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2133,5 gl	5390,0 gl	5706,9 gl	13 126,4 gl
8,1%	20,5%	21,7%	49,7%

A földjét vesztett jobbágyok aránya, a megye többi járásában megfigyelhető eredményekhez képest, közepes mértékű ; csoportjukhoz a paraszti népesség valamivel több mint 21%-a tartozik. Jóval a megszokott fölé emelkedik a zsellérek aránya, csakhogy 31 %-ot meghaladó tömegükre a szántókultúra mindössze 8,1%-a esik. Kiegyensúlyozottabb a pauper réteg aránya (24,3%), a szántóterület egyötöde van birtokukban. Feltűnően kevés féltelkes parasztot találunk (12%) s így bár számarányukhoz képest, a szántó rájuk eső része jelentős (21,7%), erősen alatta marad a szomszédos districtusokban tapasztalható aránynak. Erős a gazdagparaszti felhalmozás. A paraszti lakosság valamivel több mint 11%-a jómódú jobbágy, akik a szántókultúra kereken 50%-át tartják birtokukban. Kiskölesér districtusban a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás egyik kiemelkedő példájával állunk szemben. Még a gazdagparasztok közül is kiválik azonban a különösen vagyonos jobbágygazdák maroknyi csoportja : 19 gazdagparaszt 3584 kalangya búzát takarít be. Eszerint a szóban forgó maroknyi csoport — a jobbágyság 1,6%-a! — a szántóterület 13,6%-ával rendelkezik!

Hasonlítsuk össze a districtus néhány mezővárosi nagyságú helységének illetve faluinak gazdasági-társadalmi helyzetét.

Homrok, Jánosd, Nagykölesér és Tulka mezővárosok differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
251	23	68	78	49	57
—	8,4%	24,7%	28,4%	17,8%	20,7%

50 falu differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
201	220	291	200	88	72
—	25,3%	33,4%	22,9%	10,1%	8,3%

Az oppidumok parasztságának rétegeződése élesen különbözik a falvakétól. Aránylag sokkal több gazdagparasztot és féltelkest találunk a mezővárosokban, mint a járásban egyebütt. Csaknem 21%-nyi gazdagparaszt él a mezővárosokban s csak 8,3% falun. Valamivel kisebb, de még mindig nagy a különbség a féltelkeseknél, arányuk közel 18%, illetve falun kb. 10%! Ugyanakkor az elszegényedett paraszti elemek százalékos súlya itt jóval alacsonyabb, mint a falvakban. Szorosan a gazdagparaszti tömörüléshez kapcsolódik a messorok

tömeges feltűnése. Több aratónapszámost tartanak nyilván a 4 oppidumban, mint a districtus többi 50 helységében. Negyedrész annyi jobbágygazda több messort foglalkoztat, mint az összes többi parasztgazdaság együttesen : 275 mezővárosi gazdaságra 251 messor, míg 871 falusi gazdaságra csak 201 messor esik!

Összegezve, a 4 oppidumban él a járás jobbágyságának 24%-a, akikre a szántókultúra 42,4%-a jut. A mezővárosokban mind a gazdagparasztok, mind az aratónapszámosok erős tömörülése figyelhető meg, melyet, szokásos jelenségként, a paraszti föld-vagyon erős koncentrációja kísér.

A szántóját elveszített, vagy minimális kiterjedésű parcellára szorult jobbágyrétegek súlya a következő :

földnélküli	243
földművelő, fél hold alatt	154[3]
	297

Az erős és vagyonos gazdagparasztság mellett a districtus népességének 34,6%-a már annyira elszegényedett, hogy megélhetésében komoly szerep jut a napszámos munkának. Noha a napszámvállalás nem korlátozódik kizárólag az aratási munkákra, jellemző, hogy egyedül ebben az időszakban 452 messort foglalkoztatnak a jobbágygazdák. Betakarításkor az össznépesség 39,4%-ának megfelelő tömegű aratónapszámos dolgozik a paraszti gazdaságokban.

Extraneus birtoklásra vonatkozó adat nem fordul elő az 1588-as adójegyzékben.

[3] 154 jobbágygazdára összesen 557,5 kalangya termés jut.

Kiskölesér (Kiskereser) **districtus** (Bihar m.)

1588. I. et II. pars. gabona + részben bor dzsjk. Őszi búza gelima á 26 manipulus. A bormérték váradi köböl. Az extraneus szőlőművelés adatai az 1587. évi megyei dézsma-összesítés alapján. B 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. PISKY			
10 chd: 2	—	—	—
2. KISUGHRA			
8-22 7 10 2-18 silg chd. 5!	17-18 18-22	40 + 3 mes 28-22 42 + 2 mes 42 + 2-18 silg + 4 mes	63-22 + 5-20 silg + 2 mes 60-04 + 3-02 silg + 3 mes 72-18 + 7 silg + 2 mes
(in territorio extraneo, in Püspöki *1,2* cb vd.)			
3. KÖZEPUGHRA			
8-22 2-18 8-02 chd: 1	22-18 20 25-10	32-08 + 3-12 silg + 2 mes 42-18	—
4. MONOSTOROSUGHRA			
8-22 5 2-18	20-20 25 14-06 25	51-04 + 1 mes 37 + 4-06 silg + 3 mes 31-04 35-20 + 2-18 silg	—
5. VATTION			
7 5	19-06 15	—	—
6. KERESZEGH			
7 5 2-18 4-16 chd. 1!	16-04 15 20-20 + 0,5 ig silg 18-22 + 0,5 ig silg + 1 mes 12	42 + 2 mes 37-18 + 1,5 ig silg + 2 mes 47-18 + 10 silg + 3 mes 33-22 + 1 mes	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	25 + 1 mes	40 + 1,5 silg + 2 mes 30 + 0,5 silg + 2 mes 40 + 1 mes	—

(in territorio extraneo, in Püspöki *15* cb)

6. KECZETT

— chd: 1!	—	33-18 + 2-08 silg + 2 mes	—

7. GIARANJ

2-18 4-16 5-20 chd: 3!	—	35 + 2 mes 45 + 3 mes 40 + 3 mes	—

9. THOBOLLY

10-20 10 + 1 mes 10-10 + 1 mes 10-20 chd: 3!	25-10 + 1 mes 10-10 + 0-20 silg 9-06 + 2 silg + 1 mes 20	48-18 + 5-20 silg + 2 mes 50-20 + 7 silg + 2 mes 30-20 + 2 silg + 2 mes	65-20 + 7-18 silg + 2 mes

10. THAMASI

5-20 5 10 5 5 10-10	25-18 + 1 mes 25 + 1 mes 20 22 + 2 mes 20 + 1 mes 12-18	**55** + 2 silg + 4 mes 30-20 + 3 mes 50-20 + 2-18 silg + 2 mes 35 + 1 mes 50 + 5 silg + 2 mes 50-20 + 3 mes 42 + 2 mes 31-04 + 3 mes	110-20 + 4-18 silg + 4 mes 70 + 3 mes 105 + 4 mes 102-18 + 1 ig silg + 4 mes 127-18 + 4 mes 105-20 + 4 mes 100 + 4 mes 70 + 3 mes 155-18 + 6 mes 112 + 4 mes 90 + 3 mes 65 + 0,5 ig silg + 3 mes 50-20 + 2-08 silg + 2 mes 95-20 + 3 mes 159-16 + 10-10 silg + 7 mes 128-02 + 3-02 silg + 3 mes 70 + 3-22 silg + 4 mes 90 + 3 mes 95 + 6 mes 70 + 4 mes 143-12 + 4 mes 212 + 6-04 silg + 1,5 ig silg + 3 mes 135 + 6 mes

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	—	160 + 10-20 silg + 6 mes 112 + 5 mes 110 + 20 silg + 5 mes 60 + 5 silg + 3 mes

(in territorio extraneo, in Püspöki, Csatár, Bihar et Nagyvárad *293* cb!)

11. ALACHIA (iudex)

7-18 5 7-18 10 10-20 silg 9-06 7-18 6-14 silg chd: 1!	15-20 + 10 silg 20 14-16 15 + 5 silg 15-20 + 2 mes 20 + 2 mes 22-08 25-20 + 1 mes 23-22 + 1 mes 15 10 + 5-20 silg 17-18 + 10 silg 12-18 + 1 mes 8-22 + 15 silg + 5 mes 15-20 17-18 + 5-20 silg	20-10 + 10-20 silg 45 + 2 mes 35 + 5 silg + 2 mes 57-18 + 5 silg + 3 mes 40 + 4-16 silg + 2 mes 55 + 2 mes 30 + 20 silg	80 + 10 silg + 3 mes 150 + 25 silg + 5 mes 194-16 + 23-22 silg + 5 mes 70 + 25 silg + 2 mes 90 + 25 silg + 4 mes 150 + 10 silg + 4 mes 75 + 40 silg + 3 mes 450-10 + 112-18 silg + 8 mes 195 + 89-16 silg + 5 mes 60 + 7-18 silg + 2 mes 180 + 40 silg + 5 mes 230-20 + 80 silg + 7 mes 75 + 25 silg + 3 mes 245 + 57-18 silg + 3 mes 197-18 + 55 silg + 7 mes 103-22 + 4 mes 145 + 15-20 silg + 6 mes 100-10 + 50-20 silg + 6 mes

(in territorio extraneo, in Püspöki et Ujlak *15,1* cb)

12. BESSENIEO (iudex)

8-02 + 1 mes chd: 3!	17-18 27 + 1 mes	30 + 1 mes 37 + 1 mes	40 + 27-08 silg + 1 mes 90 + 10 silg + 4 mes 92 + 27-18 silg + 3 mes 158-22 + 2 mes 110 + 72-18 silg + 5 mes 133-22 + 50-10 silg + 3 mes 70 + 6-04 silg + 2 mes

(in territorio extraneo, in Püspöki *1,8* cb)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
13. N A G Y I R E G D (iudex)			
7	25	37 + 5 silg + 2 mes	308-22 + 55-10 silg + 10 mes
2-08	13-22	52 + 2 mes	80 + 15-10 silg + 4 mes
2-18	12-08	30-10 + 2 mes	80 + 10-20 silg + 2 mes
2-18	20 + 1 mes	50-10 + 3 mes	132 + 10-20 silg + 5 mes
2-08	7-08 + 7-08 silg	47-18 + 2 mes	45 + 10 silg + 2 mes
5	22-18	45 + 15 silg + 2 mes	135 + 35 silg + 3 mes
10 + 1 mes	17-08	35 + 2 mes	80-20 + 3 mes
3-22	15 + 10 silg + 2 mes	45 + 5-20 silg + 1 mes	60-10 + 10 silg + 3 mes
10	15	40-20 + 2 mes	110 + 27-18 silg + 2 mes
10	20	40 + 2 mes	60-10 + 3 mes
3-22	15-20	30	127 + 20 silg + 4 mes
5-20	12-18	30-10	93-02 + 15 silg + 4 mes
7-18 + 1 mes		28-22	76-04
10		40 + 1 mes	85 + 25 silg + 2 mes
7		50 + 3-21 silg + 2 mes	150 + 25-20 silg + 6 mes
5		30-20 + 2 mes	170 + 40 silg + 3 mes
5		30	125 + 10 silg + 5 mes
chd. 11!		40-10 + 2 mes	100 + 15 silg + 6 mes
		39-16	65
		35	
		35	

(in territorio extraneo in Püspöki et Pincehel *23,2* cb)

14. N A G F A L W (iudex)			
8-22 + 2 mes	12-08	—	136-04 + 30-10 silg + 6 mes
3-02	16-04 + 1 ig silg		60 + 3 mes
4-16	22 + 0,5 ig silg		125-10 + 2 ig silg + 4 mes
4-06	25-20 + 2 mes		62-18 + 1-04 silg + 2 mes
chd: 8!	25		
	20-20 + 1-14 silg		
	12-18		
	18-02		
	11-04		
	25-20 + 2 mes		
15. C H I E F F A (iudex)			
7-18	15 + 1 mes	22-18 + 10-22 silg + 1 mes	57-18 + 6-04 silg + 2 mes
3-18 + 4—10 silg	18-22 + 4-16 silg	35 + 5 silg	
2-08	13-22	55-20 + 1 mes	
7-18	15	32 + 1 mes	
2-08	11-04	27-18 + 1 mes	
5-10 + 1 mes	25	53-22 + 5-10 silg + 3 mes	
chd: 19!	20-20 + 1 mes	57-18 + 2 mes	
	24-16 + 3-02 silg + 1 mes		
	27-18		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	13-02 + 1 mes 18-12 + 1 mes 20 + 2 mes	27-18 + 6-04 silg + 2 mes 45 + 9-16 silg + 2 mes	—
16. OKANI			
8-22 5 5 5 3-02 5-20 5 5 3-22 chd: 1!	21-18 13-22 25 15 20 13-18	—	—
17. LAPOS			
6-04 7-18 chd: 5!	—	—	—
18. OROZI			
10 10 5 5 10 10 chd: 3!	20 + 1 mes 20 + 1 mes 25 20 + 2 mes 15 20	45 35 30 30	—
19. SADAN			
5 10 10 8-25 5 chd: 7!	25 + 1 mes 25 + 1 mes 20 20 25 20 15 20 20	30 + 1 mes 30 + 1 mes	—
20. FANCZIKA			
8-22 chd: 1!	13-22	—	—
21. PEZERE			
10 10 7-18 chd: 4!	15 12	—	80 + 3 mes 65 + 3 mes
22. THARIAN			
3-02 chd: 9!	15	—	60 + 2 mes
23. MINTZENT			
10 chd: 5!	—	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
24. V A D A S			
5 5-20 8-22 + 1 mes 9-16 + 1 mes 5-10 2 6-10 5-20 3-18 5 8-22 chd: 7!	—	35-10 + 2 mes 40 + 2 mes	100 + 2 ig silg + 4 mes
(in territorio extraneo, in Püspöki *33,4* cb)			
25. Z E N T A N D R A S			
8-22 5-20 + 1 mes 3-02 8-22 + 1 mes 7-18 8-22 + 1 mes 5 5 10 chd: 9!	22 + 1 mes 27-18 + 1 mes 25 + 2 mes 17-18 + 1 mes 20	29-16 + 2 mes 28-22 + 2 mes 45 + 1 mes 30-04 + 2 mes	60 + 3 mes 60 + 2 mes
(in territorio extraneo, in Püspöki et Nagyvárad *120,8* cb)			
26. M E G I E S			
7-18 8-22 3-12	—	30	60 + 2 mes 60 + 2 mes
27. E Ő S S I			
10 10 10 7 8-02 + 1 mes 15 5 5 5 + 1 mes chd: 8!	17-18 + 1 mes 20 20 + 1 mes 20 + 1 mes 20 15 18-16 + 2 mes 27-18 + 1 mes 12-18	35 + 3 mes 57-08 45 37 + 2 mes 30 + 1 mes 45 + 1 mes	205-20 + 2 ig silg + 6 mes 67 + 3 mes 75 + 1 mes 135 + 1 ig silg 105 + 2 mes 45 + 2 mes 190 + 2 ig silg + 2 mes 150 + 1 mes 170 + 4 mes 120 + 2 ig silg + 5 mes 85-20 + 2 mes 90 + 4 mes 110 + 1 ig silg + 2 mes
(in territorio extraneo, in Nagyvárad et Pincehely *280,2* cb)			
28. K A K W C Z			
— chd: 4!	13-02	—	—
(in territorio extraneo, in Bihar et Nagyvárad *17,2* cb)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
29. S A L I			
5	15-10	30 + 1 mes	150 + 4 mes.
10-20	12	30-04 + 2 mes	90 + 3 mes.
10	20	30 + 2 mes	
10	12 + 1 mes	30 + 2 mes	
10	25	35 + 1 mes	
10-10			
7-18			
10			
10-20			
chd: 8!			
30. P O S A			
5	—	—	—
10-20 + 1 mes			
5			
5			
7			
5			
5			
chd: 9!			
31. B A B O S T A			
1 (méhész)	—	—	—
32. Z E N T M A R T O N			
7	15 + 1 mes	40 + 2 mes	—
5-10	12-18	30 + 2 mes	
5	12-18		
5-20	15		
3-22			
7-08			
6-14			
chd: 7!			
(in territorio extraneo, in Hájó *8,8* cb)			
33. C E H I			
8-22	13-12	45 + 2 mes	60 + 2 mes.
3-02	12-18	35 + 2 mes	
7-18	12-18 + 1 mes	40 + 1 mes	
5			
5			
4-06			
3-22			
5			
5			
5			
10-10			
chd: 1!			
34. Á B R A N H A Z A			
9-06	18-22 + 1 mes	—	—
5	17 + 2 mes		
1-04	20-10 + 2 mes		
7-18			
3-12			
5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5 8-22 chd: 1!	—	—	—

34. F U G Y

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)
(in territorio extraneo, in Pincehely *393,1* cb)

35. I K L A D

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)
(in territorio extraneo, in Püspöki et Nagyvárad *261,6* cb)

36. K I S I R E G D

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)
(in territorio extraneo, in Pincehely *0,8* cb)

37. M Á C S A

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)
(in territorio extraneo, in Bihar *4,4* cb)

38. M E G Y E R

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)
(in territorio extraneo, in Püspöki *6,6* cb)

39. N A G Y K É R

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)
(in territorio extraneo, in Pincehely *24,2* cb)

40. N Y Á R S Z E G

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)
(in territorio extraneo, in Püspöki *1,6* cb)

41. P A L O T A

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)
(in territorio extraneo, in Püspöki et Csatár *16,4* cb)

42. S Z Ő L Ő S

(jobbágytelkek száma ismeretlen)
(in territorio extraneo, in Nagyvárad et Pincehely *259,4* cb)

43. V Á S Á R H E L Y

(jobbágytelkek száma ismeretlen)
(in territorio extraneo, in Pincehely *1354,3* cb)

44. Z A L K A (Száka)

(jobbágytelkek száma ismeretlen)
(in territorio extraneo, in Püspöki, Nagyvárad et Pincehely *33,8* cb)

Az 1580-as években Bihar megye középső és északi járásaiban, bár a török pusztítás nyomai már kiütköznek, a 16. századi paraszti differenciálódás eredményei még világosan felismerhetők. Néhány évvel később, a 15 éves háború hatására mindez eltűnik és a termelőerők általános hanyatlása a nyomor és pusztulás nivelláló tendenciáját juttatja uralomra.

Jelen időszakban (1588-ban) a districtus gazdasági ereje még töretlen. 34 gabonatermelő falu, 512 gazdasága több mint 20 000 kalangya búzát és rozst takarít be, ami még e fejlett mezőgazdasági kultúrájú megyében is szembe-

tűnik. Bortermelésnek a járás területén nincs nyoma, noha (egy 1587-i kimutatás szerint) 22 falu jobbágyai között találunk szőlőművelőket. Kisköleser parasztjai, extraneus birtokosként, a szomszédos bihar-püspöki és nagyváradi borvidéken szereztek szőlőt. Sajnos a forrás csak összesítő adatokat közöl s így nem tudjuk, hány gazdaságra oszlik szét a falvanként megadott bormennyiség. Csak a falubeliekhez tartozó extraneus szőlők össztermését ismerjük s nem tudjuk, hány bortermelő jobbágy húzódik meg az összeírás számai mögött.

A művelés alá fogott földterület megoszlása a következő: 2609 hold szántó és 135 hold, teljes egészében idegenben fekvő, extraneus szőlő. Eszerint a bor illetve a gabona-kultúra egymás közti aránya 1 : 20-hoz, ami a búzatermelés döntő túlsúlyára utal. Az egész szántóterület 92,3%-át búza, míg 7,7%-át rozs foglalja el.

A districtus differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
611	148	170	136	101	105
—	22,4%	25,8%	20,6%	15,3%	15,9%

Termésmegoszlás (gl):

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1146,3	2617,1	3986,7	13 125,5
5,5%	12,5%	19,1%	62,9%

A differenciálódás intenzitására utal a földnélküliek magas arányszáma, mely meghaladja a népesség egyötödét (22,4%). Bizonyos fokig ezzel függ össze a zsellérek viszonylagosan kisebb súlya; csoportjuk aránya bár meghaladja a 25%-ot, a termőterület mindössze 5,5%-át mondhatja magáénak. Szokatlanul alacsony a pauper jobbágyok rétege (20,6%), melyre a szántó csupán 12,5%-a jut. Féltelkeseké a viszonylag legkisebb csoport: 15,3% s nem sokkal kedvezőbb arányú a földből való részesedésük sem (19,1%). Annál lenyűgözőbb méretű vagyonkoncentrációval találjuk magunkat szembe a gazdagparasztoknál. Csoportjuk, a népesség nem egészen 16%-a, a szántóterület 63%-át tartja birtokában. Még közülük is kiemelkedik egy különösen vagyonos kis csoport: 29 jómódú jobbágynál 6148 kalangya búzát tart nyilván az adókivetés. Ez azt jelenti, hogy a népesség 4,3%-a rendelkezik a szántóföld megközelítően 30%-ával.

Vizsgáljuk meg a mezővárosok illetve faluk társadalmi struktúrájában mutatkozó különbséget:

Álcsi, Nagyiregd és Tamási mezővárosok differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
344	12	31	34	37	64
—	6,7%	17,4%	19,1%	20,8%	36%

31 falu differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
267	136	139	102	64	41
—	28,2%	28,8%	21,2%	13,3%	8,5%

Félreérthetetlen bizonyíték ez az összehasonlítás a gazdagparasztság mezővárosi tömörülése mellett. Abszolút számmal mérve több gazdagparaszt él 3 oppidumban, mint 31 faluban. Arányuk mezővárosi viszonylatban eléri a 36%-ot, míg falun csak 8,5%ig emelkedik. Magasabb az oppidumokban a féltelkes csoport aránya is. Ezzel szemben az elszegényedett jobbágyság súlya sokkal kisebb, mint a falvakban. A mezővárosi gazdagparasztok munkaerőszükséglete az egész járásra kiterjedő hatást gyakorol. 611 arató napszámost írnak össze az egész districtusban s közülük 344-et a három oppidumban. A járás messorainak zöme, 57%-a, Álcsi, Nagyiregd és Tamási határában dolgozik. A napszámosok vidékről áramlanak a gazdagparasztokhoz, ezért a mezővárosokban viszonylag kevés földnélküli és zsellér él.

Összegezve, a 3 mezővárosban él a népesség 26,9%-a, akik a szántóterület 54,6%-át tartják birtokukban. Sokkal hangsúlyozottabb itt a gazdagparasztság tömörülése és vagyonfelhalmozása, valamint a napszámosok tömeges alkalmazása, mint egyebütt a járásban.

Földnélküli, illetve földdel már csak minimális mértékben rendelkező jobbágyok alkotják a lakosság jelentős részét. Részletezve:

földnélküli	148
szántóművelő, fél hold alatt	29[1]
	177

Bár a bortermelő jobbágyok adatait nem ismerjük, legszerényebb számítás szerint is a parasztság 26,8%-át már gazdaságán kívüli keresetforrásra utaltnak tekinthetjük. Az ún. napszámra kényszerülők aránya elég magas a járásban.

Az extraneus birtoklás, adataink tanulsága szerint, a szőlőművelés területére korlátozódott, viszont ott kizárólagos jelentőségre tett szert. Mint már fentebb utaltunk rá, a kisköleséri bortermelők csupa idegen határban szerzett szőlőparcellán gazdálkodtak, bortermelésük teljes egészében extraneus jellegű volt. 22 falu jobbágyai közül kerültek ki ezek a bortermelő extraneusok, akik néhány, a bihari borvidékhez tartozó helység[2] és Nagyvárad határában rendelkeztek szőlővel. Számukat, differenciálódásukat nem ismerjük, de bizonyos fokig következtetni tudunk rá abból, hogy 1599-ben, bár a bortermelés időközben csökken, még mindig közel 200 kisköleséri parasztnak van extraneus szőlőparcellája.

[1] 29 földművelő jobbágy összesen 93,2 gl terméssel.

[2] Bihar, Püspöki, Ujlak Csatár, Pincehely és Hájó. Bortermésük 1587-ben 3178 cb vrd borra rúg.

Kis-Kalota districtus (Bihar m.)

1588. gabona + részben bor dzsjk. Őszi búza gelima á 26 manipulus. A bormérték váradi köböl. Az extraneus szőlőművelés adatai az 1587. évi megyei dézsmaösszesítés alapján. B 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. KERES BESSENIEO (iudex)			
5-10	10-10 + 1-03 silg	29-06 + 2 mes	69-06 + 2 mes
5 + 1 mes	25 + 1 mes	32 + 2 silg + 2 mes	65 + 5-10 silg +
chd: 5!	15 + 5 silg	40 + 5 silg	2 mes
	15-20		
	10-10 + 1-14 silg		
	6-14 + 5 silg + 1 mes		
	15 + 1 mes		
	15-10 + 1 mes		
	Szőlőművelők		
	(in territorio extraneo, in Püspöki *37,6 cb vrd.*)		
2. BEREK (iudex)			
9-06	15	58-06 + 3 mes	87
10	12 + 1 mes	30 + 2 mes	62 + 0,5 silg +
9-06 + 1 mes	18-12	50 + 2 mes	2 mes
2-18	15-12 + 2 mes		
9-06			
9-06			
chd: 2!			
3. BEŐZŐRMENY			
5-20	16-04 + 5 silg	32-08 + 2 mes	110
7-08	11-14	41-04 + 2 mes	75 + 2 mes
	16-04	32-08 + 2 mes	154-06
	23-02	43-12 + 3-02 silg +	61-04 + 3 mes
	11-04 + 4 silg	2 mes	
	Szőlőművelők		
	(in territorio extraneo, in Püspöki *17,8 cb* vrd.)		
4. MEHES (iudex)			
5	15	30	55 + 2 mes
10			50
3-02			
5			
5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6-14 5 chd: 5!	—	—	—

5. KŐRMEOSD (iudex)

8-22 10 7-18 5-20 + 1 mes 5 6-08 chd: 4!	15 + 2-18 silg + 1 mes 13-22 15 26-24 + 1 mes	40 + 2 mes 30 + 2 mes 30 + 2-08 silg + 2 mes 30 46-14 + 2 mes 40 + 2 mes 40 + 2 mes 45 + 1 mes	—

6. SASS (iudex)

8-02 3-22 5 5 chd: 4!	—	—	64-06 + 2 mes

7. THOLD (iudex)

8-02 5 9-06 7 2-08 7 5 + 2 mes 3-18 10 5 10-20 3-02 5-10 chd: 7!	15-20 + 2 mes 28-02 + 1 mes 17-08 20 + 2 mes 20 + 1 mes 17 + 2 mes 11-04 25-20 + 1 mes	30 + 1 mes 30 + 2 mes	—

Szőlőművelők

(in territorio extraneo, in Püspöki *21,2 cb vrd*).

8. SEPTELY (iudex)

5 5-20 3-12 chd: 1!	16-04 + 1 mes 20-20 1-20 15-20 25	35 41-04 + 2 mes 30-20 + 2 mes 50 + 2 mes 42-08 + 2 mes 56-14 + 3 mes	60 + 5 silg 72 + 3 mes 75-20 + 2 mes

Szőlőművelők

(in territorio extraneo, in Püspöki *53,2 cb vrd.*)

9. PETERD (iudex)

5-10 4-06 6-04 chd: 2!	13-22 + 1 mes 15-10 + 1 mes 20-10 + 1 mes 15	33-22	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10. W Y L A K (iudex)			
7-08 10 + 1 mes 6-14 7 4-06 3-22 4-06 chd: 4!	15-20 25 + 1 mes	35 + 1 mes 33-22 + 2 mes	—
11. G H U Z A R (iudex)			
5 5 5 chd: 9!	15	30 + 0,5 ig silg + 2 mes 30 + 1 mes 35 + 1 mes	—
12. W A N C H Ó D (iudex)			
5 5 5 10 10 4-06 7-18 chd: 3!	20 25 15 + 1 mes 27-08 + 2 mes 23-02 25 + 0,5 silg 25 + 2 mes 25 + 1 mes 25-20 + 2-08 silg + 1 mes 15-10	25 + 5 silg 42 + 3 mes 50 42 + 3-22 silg + 2 mes	—
Szőlőművelők (in territorio extraneo, in Püspöki *4 cb vrd.*)			
13. B O Y T H			
7 chd: 4!	15 + 1 mes 25 + 1 mes 22 22 + 1 mes 15 23-18 20 25 + 1 mes 20 12-18 20 27-08 + 2 mes	35 35 + 1 mes 54-16 + 2 mes 37-18 + 1 mes	—
14. Á D Á M I (jobbágygazdaságok száma ismeretlen) *Szőlőművelők* (in territorio extraneo, in Püspöki *4,6 cb vrd.*)			
15. Á R T Á N D (jobbágygazdaságok száma ismeretlen) *Szőlőművelők* (in territorio extraneo, in Püspöki *24 cb vrd.*)			

16. BORS

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)

Szőlőművelők

(in territorio extraneo, in Csatár *3 cb vrd.*, in Püspöki *22,4 cb vrd.*)

17. KEREKI

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)

Szőlőművelők

(in territorio extraneo, in Csatár *15 cb vrd.*)

18. KERESZTES

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)

Szőlőművelők

(in territorio extraneo, in Nagyvárad *11 cb vrd.*, in Püspöki *218,6 cb vrd.*)

19. PANASZ

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)

Szőlőművelők

(in territorio extraneo, in Csatár *1,4 cb vrd.*, in Püspöki *1,8 cb vrd.*)

20. NAGY-SZÁNTÓ

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)

Szőlőművelők

(in territorio extraneo, in Bihar *6,8 cb vrd.*, in Püspöki *21,8 cb vrd.*)

21. KIS-SZÁNTÓ

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)

Szőlőművelők

(in territorio extraneo, in Püspöki *68,4 cb vrd.*)

22. SZENT-JÁNOS

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)

Szőlőművelők

(in territorio extraneo, in Nagyvárad *5 cb vrd.*, in Püspöki *34,8 cb vrd.*)

23. SZOMAJOM

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)

Szőlőművelők

(in territorio extraneo, in Csatár *5,8 cb vrd.*)

24. NAGY-ZEMJÉN

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)

Szőlőművelők

(in territorio extraneo, in Püspöki *46,8 cb vrd.*)

Bihar megye kiskalotai járásának az 1580-as évekből csak egyik részét — az ún. első al-járást — ismerjük. 1599-ből viszont fennmaradt a districtus mindkét al-járásának adójegyzéke. Miután az 1587. évi összesítő megyei kimutatás szerint a gabonatermelés súlya az első al-járáson van, és itt aratják le a gabona 5/6-át, bármennyire sajnálatos, hogy 1588-ból nem ismerjük a második al-járás adatait — a rendelkezésünkre álló anyag így is lehetőséget nyújt az egész districtus gazdasági helyzetének felmérésére.

13 falu 248 jobbágygazdaságában kb. 4200 kalangya gabonát takarítottak be a szóban forgó időpontban. Mint ezek a számok is mutatják, a járás Bihar megye viszonylag kisebb districtusaihoz tartozott. Bortermeléssel, extraneusként, a szomszédos biharpüspöki és nagyváradi szőlővidéken sok kiskalotai paraszt foglalkozik. A már említett, 1587. évi összesítés tanulsága szerint, 16 falu jobbágyai között találkozunk ilyen extraneus bortermelőkkel, akiknek össztermése 625 köbölre rúgott. A legtöbb szőlőművelő Keresztes, Kisszántó és Septely lakosai közül került ki.

Összesen 520 hold szántó és 26,6 hold, teljes egészében extraneus szőlő van a districtusbeli parasztok tulajdonában. Eszerint a szőlő- és gabonakultúra egymás közti aránya 1 : 20-hoz! Döntő túlsúlya van a szántóterületnek, mely csaknem kizárólag őszi búzát jelent (98,6%), a tavasziakat 1,4% rozs képviseli.

A districtus differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
124	65	64	64	41	14
—	26,2%	25,8%	25,8%	16,5%	5,7%

Termésmegoszlás (gl)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
401,6	1208,2	1581,3	971,1
9,7%	29%	38%	23,3%

A differenciálódás meglehetősen éles, a földnélküliek aránya meghaladja a 26%-ot! Nem kapcsolódik azonban egybe a földnélkülinek jelzett réteg magas arányszáma oly mértékben a gazdagparaszti vagyonkoncentrációval, mint pl. Nagy-Kölesér districtusnál, ahol a jómódú jobbágyok kezén van a föld 63%-a. A kiskalotai zsellérség kb. 26%-os csoportja mindössze a szántók 9,7%-ával rendelkezik. Bár arányában a pauper réteg nem üt el az általánostól (25,8%), szokatlanul nagy rész jut rájuk a termőterületből : 29%. Jóval kisebb a féltelkesek csoportja — 16,5% —, mely a szántókultúra relatív többségét, kereken 38%-át tartja birtokában. Feltűnő, hogy szemben a szomszédos járásokban tapasztalható helyzettel, ahol vitathatatlan a gazdagparaszti vagyonkoncentráció túlsúlya — itt a szántók relatív többsége a féltelkesekre jut. Csupán a jobbágyság 5,7%-a sorolható a gazdagparasztokhoz. Részesedésük az össztermésből valamivel meghaladja a 23%-ot, ami kedvező vagyoni helyzetre utal ugyan, de nem éri el a gazdagparasztság földszerzésének Biharban egyebütt megnyilvánuló mértékét. Egyetlen kiemelkedően vagyonos gazdagparaszt szerepel csak az adójegyzékben, aki a maga kb. 20 holdas szántójával egyedi jelenség a járásban. Ugyanakkor a szomszédos járásokban mindenütt megtaláljuk a kiemelkedően vagyonos gazdagparasztok többé-kevésbé jelentős csoportját!

Igen sok arató-napszámost említ az adójegyzék (124), arányuk eléri a lakosság 50%-át. Lehetséges, hogy a szántóművelésben foglalkoztatott mes-

sorok magas száma összefüggésben áll a sok extraneus parcellával, azaz a kétféle gazdálkodás ténye követeli meg a jobbágygazdáktól az időszaki napszámosok alkalmazását. Földnélkülit és elszegényedett parasztot is szép számban találunk a districtusban:

földnélküli	65
szántóművelő, fél hold alatt	25[1]
	90

Eszerint a paraszti népesség jó 36%-a földnélküli, illetve olyan minimális mértékben rendelkezik már csak földdel, hogy más, gazdaságán kívüli kereseti forrásra, elsősorban napszámra van utalva. A pauperizálódás e szembeszökő arányát valószínűleg mérsékelné a szőlők megoszlásának ismerete (ebből az időszakból csupán a districtus össz-bortermését ismerjük), mert gyakran ismétlődő jelenség, hogy a szántónélküli parasztok egynémelyike egyidejűleg kisebb-nagyobb szőlőparcella birtokosa.

A bortermelés kizárólagosan extraneus jellegű, a kiskalotai jobbágyok Csatár, Püspöki és Nagyvárad határában szerzett szőlőkön ülnek. 16 falu parasztjai közt találunk extraneus szőlőművelőket. Összesen mintegy 27 hold szőlő van kezükön. Számukat, differenciálódásukat nem ismerjük, de bizonyos fokig következtetni tudunk rá abból a tényből, hogy 10 évvel később, a termelőerők hanyatlásának időszakában is 78 kiskalotai jobbágynak van extraneus szőlőbirtoka.

[1] 25 elszegényedett zsellérnek összesen 104 gl termése van.

Közép-Kalota (Kezep-Kalota) **districtus** (Bihar m.)

1588. gabona + részben bor dzsjk. Őszi búza gelima á 26 manipulus. A bormérték váradi köböl. Az extraneus szőlőművelés adatai az 1587. évi megyei dézsmaösszesítés alapján. B 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. PÜSPÖKI			
5-20	20	38-12	101-04
5	24-07	50	71-14
10-20	18-02	33-12	
5	24-16	40	
10	13-22	31-24	
5	15	30	
9-16	18-12		
7-18	13-22		
10	25		
10-20	11-14		
10	15		
10-10	12-18		
10	17-08		
10	17-18		
	12-18		
	16-24		
	25		
2. BIHAR			
	Vicus Szentthmiklos		
10	11-14	40	62-08
6-24	17-08	31-14	110 + 2 mes
10-10	23-22	30	68-02 + 2 mes
10	27-18	47-18 + 1 mes	100
8-02	27-18 + 2 mes	55	100-10 + 1 mes
8-02	12-08	32-08 + 3 mes	149-16 + 3 mes
10-10	19-16	38-02 + 2 mes	121-14 + 2 mes
7-08	27-08	40	75
chd: 1!	26-24	53-20	75
	26-04	38-22 + 1 mes	217-18 + 2 mes
	20-10	55-10	170 + 3 mes
	22-08	29-06 + 1 mes	
	18-18	35	
	20-20	28-18	
	25-10 + 1 mes	36-24	
	24-15	43-12 + 1 mes	
	28-12 + 1 mes	30-10 + 1 mes	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	26-14	49-06	—
	18-02 + 1 mes	34-06	
	14-16	54-06	
	15-20	35-20 + 3 mes	
	16-14	31-04	
	17-08		
	11-16		
	12-18		
	14-16		
	Vicus Szentth Janos		
8-22	24-16	53-18 + 4 mes	95 + 2 mes
1 ig	15-10	45-20	100 + 5 mes
8-02	20-10	50-20	67-18 + 1 mes
10	20-10	35	75-10 + 2 mes
9-06	17-18	29-06	112-08 + 3 mes
9-06	17-18	40	
10	21-04 + 1 mes	30-10	
10-10	17-18	48-12	
chd: 6!	15-20	37-08	
	26-14 + 2 mes	32-08 + 1 mes	
	25-20	45-10 + 3 mes	
	27-18	32-18 + 1 mes	
	24-06	42-08 + 1 mes	
	18-02	31-04	
	11-24	40-20 + 1 mes	
	23-02	41-14	
	13-22	31-14	
	14-06	47-18	
	14-06	44-06 + 4 mes	
	15	41-04	
	23-22	50-20	
	19-16	40	
	23-12	30	
	20-20	56-04	
	18-12	57-18 + 3 mes	
	23-02 + 2 mes	40	
	22-08	38-02 + 2 mes	
	15	49-16	
	13-02		
	26-24		
	15-20		
	Vicus Totth		
10-10	15	48-22 + 2 mes	59-16 + 3 mes
10-20	21-24	31-04	101-14
8-02	14-16	42-08	104-06
7-08	25	30-20	116-04
6-04	20-10 + 2 mes	44-16	91-24 + 3 mes
6-04	11-24	40-10	62-18 + 3 mes
1 ig	11-24	56-14 + 4 mes	
7-18	20-10	54-06	
chd: 2!	20-10	30-20	
	17-08		
	17-08		
	18-12		
	15-20		
	11-04		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	14-06 14-16 12-18 25-20	—	—
	Vicus Szentth Petther		
10-20 8-22 8-02 7-08 9-06 5 9-18 5-10 9-16 10 5-20 chd: 2!	26-14 15-10 15-10 12-08 26-24 17-18 17-08 27-18 14-16 18-22 15-10 15-20 15-20 20 25 22-08 20-20 11-14	37-18 40-20 53-02 35 35-20 55 31-04 32-08 29-06 40-20 48-22 41-04 56-14 + 3 mes 43-02	70-20 117-18 122-18 68-12 + 2 mes 138-02 + 2 mes 74-06 73-02 133-22 60-10 + 1 mes
3. MACZHASZA			
7-08 10-10 7-08 chd: 1!	16-14 25-10 11-14	30	—
(in territorio extraneo, in Bihar *49,1 cb*, in Püspöki *13,8 cb*, in Csatár *3 cb*)			
4. UYLAKFALUA			
10 5 7-08 10 5 8-12 5-10 5-20 8-12 5 5 10-20 5 5 10 6-04 6-04 10-20 8-02 6-04 10-20 6-14 4-16 6-04 9-16	12-08 14-16 11-04 19-16 17-08 25 12-18	40-10 + 2 mes 43-02 41-14	64-06 + 2 mes

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	—	—	—
5			
10-10			
chd: 49!			

5. CHIATTHAR

5-10	15	55-20 + 1 ig	59-06 + 1 mes
8	10-20 + 1,5 ig	35	61-14
10	2 ig	32-18	
4-06	8-12 + 1,5 ig	33-12	
7-08	18-22		
6-04	24-16		
5-20	11-04		
10	22-18		
10-10	21-14		
chd: 61!	21-14		
	12-08		
	12-08		
	25		
	13-22		
	20-10		
	20-10		
	25-10		

6. LATTHOBAR

10-20	23-12	40	96-04
10	23-18	35-10	60-10
5-20	11-04	36-14	144-14
chd: 21!	19-06	31-04	61-04
	15-20	30-20	71-04
	20-20		

(in territorio extraneo, in Csatár *168 cb*)

7. KWGHY

8-02	14-06	31-14	80 + 3 mes
6-24	25-20		123-12 + 3 mes
7-18	19-16 + 1 mes		
10-20	22-08 + 1 mes		

(in territorio extraneo, in Csatár *23,4 cb vrd.*, in Bihar *24,6 cb*)

8. REGHEN

10-20	15	41-04 + 1 mes	132-08 + 2 mes
5-20	14-06	30-20	89-16 + 2 mes
10-20	21-04	36-04	84-16 + 2 mes
chd: 1!	12-08		70-20 + 1 mes
	15		69-16 + 1 mes
	21-14		120-10 + 1 mes

(in territorio extraneo, in Ujlak *4,5 cb*, in Bihar *17 cb*, in Csatár *22,2 cb*)

9. MOCZMOLNA

10-20	21-04	33-02 + 2 mes	66-04 + 1 mes
10-10	20-20		61-04 + 1 mes
7-08	24-14		60-20 + 1 mes
chd: 1!	21-04		61-04 + 3 mes

(in territorio extraneo, in Püspöki *43,6 cb*)

10. BALIOGH

—	—	—	—
chd: 12!			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
11. MONOSTOROS ABRAN			
—	—	—	—
chd: 33!			
12. MARGITHA			
3-12 + 1 mes	23-02 + 1 mes	53-22 + 3 mes	80 + 4 mes
4-16 + 1 mes	11-24 + 1 mes	31-24 + 1 mes	60 + 3 mes
6-04 + 1 mes	15 + 1 mes	28-02 + 2 mes	82-18 + 4 mes
10 + 1 mes	14-06 + 1 mes	40 + 2 mes	123-02 + 5 mes
10 + 1 mes	15-10 + 1 mes	33-02 + 2 mes	60 + 3 mes
3-22 + 1 mes	13-02	40 + 3 mes	60 + 3 mes
4-16 + 1 mes	13-12 + 1 mes	53-02 + 3 mes	80 + 4 mes
5-10 + 1 mes	20 + 1 mes	50 + 3 mes	60 + 3 mes
3-02 + 1 mes	15 + 1 mes	35 + 3 mes	100 + 4 mes
5 + 1 mes	13-22 + 1 mes	45 + 4 mes	80 + 4 mes
7-08 + 1 mes	13-12 + 1 mes	33-02 + 3 mes	83-02 + 4 mes
10 + 1 mes	20 + 1 mes	40 + 3 mes	70 + 4 mes
8-22 + 1 mes	22-18 + 1 mes	40 + 3 mes	83-02 + 3 mes
4-16 + 1 mes	25 + 1 mes	33-12 + 2 mes	90 + 5 mes
10-10 + 1 mes	14-16 + 1 mes	40 + 3 mes	63-12 + 4 mes
9-16 + 1 mes	15 + 1 mes	30 + 2 mes	
5 + 1 mes	21-04 + 1 mes		
10 + 1 mes	23-02 + 1 mes		
10 + 1 mes	12-08 + 1 mes		
9-06 + 1 mes	23-02 + 1 mes		
6-04 + 1 mes	15-10 + 1 mes		
6-04 + 1 mes	11-24 + 1 mes		
3-02 + 1 mes	11-04 + 1 mes		
2-08 + 1 mes	12-08 + 1 mes		
5 + 1 mes	11-24 + 1 mes		
5-10 + 1 mes	11-24 + 1 mes		
10 + 1 mes	11-14 + 1 mes		
10 + 1 mes	12-09 + 1 mes		
4-16 + 1 mes	22-08 + 3 mes		
10 + 1 mes	19-06 + 1 mes		
8-12 + 1 mes	12-08 + 1 mes		
6-24 + 1 mes	25-22 + 1 mes		
7-08 + 1 mes	21-14 + 1 mes		
6-24 + 1 mes			
10 + 1 mes			
2-08 + 1 mes			
8-22 + 1 mes			
5 + 1 mes			
5 + 1 mes			
5 + 1 mes			
10 + 1 mes			
5 + 1 mes			
5 + 1 mes			
10 + 1 mes			
chd: 26!			
13. MOLNOS PETRI			
6-14	20	55-20	81-14
5	15	32-08	135
7-18	13-22	40	70-10
10-10	11-24	32-18	73-02
8-22	11-04	28-02	60
6-24	23-02	33-22	
	16-24		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7-08 4-16 5-20 7-18 4-16 10 chd: 7!	—	—	—

14. SZALARD

8-12 7-08 1,5 ig 1 ig 10-10 10 6-24 3-18 1,5 ig 5-20 3-12 1 ig 1,5 ig 8-22 chd: 41!	11-24 + 1 mes 20-20 + 1 mes 15 + 1 mes 2 ig 15 + 1 mes 14-06 + 1 mes 15-10 + 1 mes 18-02 + 1 ig + 1 mes 2 ig	43-02 + 1 ig + 2 mes 50 + 2 mes 4 ig	32-08 + 4 ig + 2 mes 90 + 1 mes

(in territorio extraneo, in Csatár *143,2 cb*)

15. ADORJÁN

0,5 ig 6-04 + 1 mes 7-08 1 ig chd: 8!	20 + 2 mes	30 + 2 mes 40 + 2 mes 30	—

16. HODOS

2-08 5 5 5-10 8-02 + 1 mes chd: 10!	20 26-04 25 + 1 mes 13-22 27-18 16-24 15 11-14 15 14-16 24-06 26-04 27-08 + 1 mes 17-18 + 1 mes	28-12 45 + 1 mes 35 + 2 mes 28-02	63-02 83-02 + 2 mes 65 + 2 mes 90 + 3 mes 115 + 3 mes

(in territorio extraneo, in Csatár *19,8 cb*)

17. SWEGHD

7-18 6-24 8-22 8-02 chd: 1!	—	—	65-20 + 3 mes 81-04 + 4 mes

(in territorio extraneo, in Bihar *11,4 cb*, in Csatár *69,2 cb*)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
18. U Y F A L U			
10	25 + 1 mes	31-04 + 2 mes	86-14 + 3 mes
10	15-20 + 1 mes	30 + 2 mes	
9-06	13-02	30-20 + 2 mes	
7-18	21-24	50 + 2 mes	
10	13-22		
6-04	17-08		
chd: 10!			
	(in territorio extraneo, in Csatár *43 cb*)		
19. N Y W E D			
5-20	17-08	29-16 + 2 mes	60 + 2 mes
7-08		30 + 1 mes	
5			
chd: 5!			
	(in territorio extraneo, in Csatár *2 cb*, in Bihar *4,6 cb*)		
20. P E L B A R T H I D A			
7-08	20-20	40 + 2 mes	—
6-24	25 + 1 mes	46-14 + 2 mes	
10	15 + 1 mes	41-04 + 2 mes	
5 + 1 mes	27-08 + 1 mes		
7-08			
7-08			
5-20			
chd: 3!			
	(in territorio extraneo, in Csatár *11,4 cb*, in Bihar *50,6 cb*)		
21. H E N C Z H I D A			
7-08	16-24 + 1 mes	40 + 2 mes	—
chd: 2!	20	50 + 1 mes	
	15	40 + 1 mes	
		40 + 2 mes	
22. B O Y T H			
10	18-02 + 1 mes	43-22 + 1 mes	90 + 3 mes
10	20	40 + 2 mes	67-18 + 1 mes
	25-10 + 1 mes	30-10 + 2 mes	
	20		
	17-08 + 1 mes		
23. N A G J M A R Y A			
6-04	17-18	35 + 1,5 ig rozs + 2 mes	170 + 0,5 ig rozs + 3 mes
10	15	35 + 1 mes	70 + 2 mes
5	16-14 + 1 ig rozs + 1 mes	40-10 + 1 ig rozs + 2 mes	140 + 1 ig rozs + 4 mes
10	22-18 + 1 mes	31-24	110 + 1 ig rozs + 3 mes
10	15	40 + 2 mes	135 + 3 mes
9-06	11-24	42-08 + 2 mes	100 + 2 mes
10	11-24	35 + 2 ig rozs + 3 mes	71-24 + 2 mes
8-22	21-24 + 2 mes	40 + 2 mes	140 + 3 mes
8-02	22-08 + 2 mes		150 + 0,5 ig rozs + 4 mes
6-24 + 1 mes	15 + 1 mes		70 + 2 mes
10	10 + 1 ig rozs + 1 mes		120 + 3 mes
8-02	25 + 2 mes		
chd: 15!	11-24 + 1 mes		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	11-24 + 1 mes 16-04 + 1 ig rozs 17-08 + 1 mes 23-22 + 0,5 ig rozs + 1 mes 16-04 + 1 mes 12-08 + 1 mes		110 + 2 mes 60-20 + 1 ig rozs + 2 mes

24. BENKE

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)
(in territorio extraneo, in Csatár *44,6 cb*)

25. TOTTELEK

(jobbágygazdaságok száma ismeretlen)
(in territorio extraneo, in Csatár *6 cb*)

A középkalotai járás falvai, nem számítva az itt elterülő bihari borvidék (Bihar, Püspöki, Csatár és Ujlak) mezővárosait, a szántógazdálkodás abszolút túlsúlyát tükrözik. 19 gabonatermelő falu 395 jobbágygazdasága 11 200 kalangya búzát produkál. Helyi bortermelésnek ugyan nincs nyoma, de 13 falu jobbágyai közt találkozunk extraneus bortermelőkkel. Lényegében a híres bihari szőlővidék dombjain, Csatár, Bihar stb. határában szerzett apró parcellákról van szó. Forrásunk csak falvanként összegezett bortermés kimutatást közöl, melyből lehetetlen megállapítani, konkrétan hány középkalotai parasztnak volt s milyen nagyságú extraneus szőlője?

A gazdasági kultúra a következőképpen oszlott meg: kb. 1400 hold szántó, illetve 29 hold, teljes egészében extraneus, idegen határban fekvő szőlő. Ennek alapján a bor-, illetve gabonakultúra egymás közti aránya 1 : 48-hoz! Nyilvánvaló a szántógazdálkodás abszolút túlsúlya. A gabonakultúra szinte kizárólagosan őszi búzát jelent; csupán Nagy-Marja határában történik említés néhány holdnyi rozsról, melynek területe azonban a szántókultúra 1%-át sem éri el.

A districtus differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
361	197	140	124	68	63
—	33,3%	23,7%	20,9%	11,5%	10,6%

Termésmegoszlás (gl)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
994,2	2247,8	2542,0	5411,8
8,5%	20,1%	22,7%	48,7%

A földnélküli parasztság szembetűnően nagy tömege (33,3%) a járásban fekvő bihari borvidék sajátos körülményeivel függ össze. Az aránylag kis területre

összezsúfolódott szőlő-monokultúra széleskörű és folyamatos munkaerő-szükségletet teremtett az egész districtusban. Így a napszámosmunka biztos bázisának számító borvidék körülményei magyarázzák elsősorban a középkalotai járás földnélküli népességének magas arányát. Feltűnően nagy százalékos súlyuk később sem csökken s a századforduló táján is 31% körül mozog.

Közelebb áll a megszokott képhez a zsellérek társadalmi súlya. Kevesebb mint 24%-os csoportjukra a gabonatermelés 8,5%-a jut. A csaknem 21%-ra rúgó pauper réteg a szántóterület kb. azonos nagyságú részét tartja birtokában. Feltűnően alacsony a féltelkes jobbágyok száma, csoportjuk a népesség mindössze 11,5%-a. A szántóterület valamivel több mint 22%-a van kezükön. Egyedül a gazdagparasztoknál figyelhető meg komoly mértékű vagyonkoncentráció. Jóllehet a lakosság 10,6%-a sorolható csak a jómódú jobbágyok közé, ők rendelkeznek a termőterület csaknem 49%-ával! Hiányzik azonban a tehetős parasztok közül is kiemelkedő, különösen vagyonos gazdagparaszt másutt nem éppen ritka típusa; mindössze 3 ilyen gazdára akadunk, akik együttesen 447 kalangya búzát takarítottak be. Bár csak 3 parasztgazdaságról van szó, a koncentráció aránya még így is meglepő: személyükben a jobbágyság 0,5%-a rendelkezik a szántókultúra 4%-ával.

Vizsgáljuk meg a két mezőváros nagyságú helység, Margita és Nagy-Marja, valamint a járás többi falvának gazdasági-társadalmi struktúrájában mutatkozó különbséget.

Margita és Nagy-Marja mezővárosok differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
243	41	56	52	24	28
—	20,4%	27,9%	25,9%	11,9%	13,9%

17 falu differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
118	156	84	72	44	35
—	39,9%	21,5%	18,4%	11,3%	8,9%

A statisztikai adatok egybevetése azonnal két szembetűnő adatra irányítja figyelmünket: egyrészt az arató-napszámosok, másrészt a gazdagparasztok erős tömörülésére a mezővárosokban. Abszolút számmal mérve is kétszer annyi napszámost írnak össze a két oppidumban, mint a districtus többi falvában. Ugyanakkor a gazdagparasztság mezővárosi viszonylatban kb. 14%, míg a falun csak 9%-ára rúg a népességnek. Hozzá kell tennünk viszont, hogy az elszegényedett jobbágyság sokkal kisebb az oppidumokban, mint falun. Ebből arra kell következtetni, hogy a mezővárosokban dolgozó s ott megadóztatott napszámosok, legalábbis jórészt a vidéki, falun élő szegénységből kerülnek ki. Mert, mint a jelen eset példája is mutatja, a mezővárosi földnélküli s zsellér csoport 97 jobbágygazdájával szemben, 243 messor dolgozott a parasztgazdaságokban. A munkaerőszükséglet nagy része vidékről áramlott a mezővárosokba.

Összegezve, a 2 mezővárosban él a népesség 33,9%-a, akik a szántóterület 43,7%-át tartják birtokukban.[1] Sokkal erősebb a gazdagparasztok tömörülése s vagyonfelhalmozása, mint falun. Ennek megfelelően a 2 oppidumban dolgozik a járási aratónapszámosok kb. 56%-a.

Földnélküli, illetve földdel már csak alig rendelkező jobbágyokból kerül ki a népesség jelentős része. Részletezve:

földnélküli	197
földművelő, fél hold alatt	16[2]
	213

Bár a szőlőművelő parasztok ide vonatkozó adatait nem ismerjük, meg kell állapítanunk, hogy a jobbágyság kereken 36%-a más, gazdaságán kívüli keresetforrásra van utalva. A népesség elég magas százaléka kényszerül napszámosmunka vállalására. Egyedül az adójegyzék 361 messort sorol fel, azaz aratáskor a gazdák a népesség 60%-ának megfelelő tömegű napszámost foglalkoztattak, ami a fenti számítás realitását teljes mértékben igazolja.

A szőlőművelés, mint már említettük, teljes egészében extraneus jellegű, jóllehet a parcellák nem idegenben, hanem magában a járásban, az ún. bihari borvidék szőlődombjain fekszenek. 13 faluban találunk olyan extraneus gazdákat, akik a szomszédos püspöki, bihari, újlaki és csatári promontóriumokra jártak át szőlőt művelni. Számukat, vagyoni megoszlásukat nem ismerjük. Érdemes talán megemlíteni, hogy egy évtizeddel később, 1599-ben, jelentékenyen felduzzadt bortermés mellett, több, mint 120 extraneus szőlősgazda élt a járásban.

[1] Margita és Nagy-Marja határában az össztermés 4891 gl gabona.
[2] 16 jobbágynak összesen 59,2 kalangya termése volt.

Rétköz (Retthkoez) **districtus** (Bihar m.)

1588. gabona dzsjk. Őszi búza gelima á 26 manipulus. B 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. SIMAZIGETH			
0,5 ig + 0,5 tvig 1 ig 0,5 ig 0,5 ig chd: 2!	2 ig + 1 tvig	—	—
2. THORDA			
10	15	28-22	—
3. CHEFF			
— chd: 2!	2 ig	—	—
4. KERZIGETTH			
1 ig chd: 4!	1,5 ig 1,5 ig + 1 tvig 1,5 ig	—	—
5. KAROLLY			
1 ig 0,5 ig 0,5 ig 1 ig 0,5 ig 0,5 ig 0,5 ig 0,5 ig 0,5 ig chd: 1!	2 ig 1,5 ig 1,5 ig 1,5 ig	—	—
6. BALA			
— chd: 2!	2 ig + 1 tvig 3 ig 3 ig 2 ig 1,5 ig + 1 tvig 1,5 ig + 0,5 tvig 1 ig + 1 tvig	2,5 ig + 1,5 tvig 2,5 ig + 1 tvig	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7. PAZMANY			
—	2 ig + 1 tvig	25 + 2 ig + 1 tvig	70 + 2 mes
chd: 2!	15	50 + 3 mes	50 + 3 ig
	7-08 + 2 ig	50	
		32-08	
		50 + 2 mes	
		35	
8. BALKANY			
—	1,5 ig	5 ig	—
chd: 1!	1,5 ig		
	2 ig		
	1,5 ig		
9. GIARMATTH			
10	10 + 1 tvig	31-16 + 2 tvig	70 + 1 tvig + 2 mes
1 ig	17-08	30	80 + 1 tvig + 2 mes
1 ig	25	45 + 3 mes	80 + 1 ig
chd: 5!	15	30	65 + 1 mes
	25	30 + 1 mes	100 + 3 mes
	10 + 1 ig	50	90 + 1 tvig
	20	38-12 + 0,5 tvig	
	3 ig	30	
	2 ig + 1 tvig	50 + 1 tvig + 1 mes	
	2 ig		
10. ZEGHALOM			
5	12-18	27 + 2 tvig + 2 mes	20 + 4 ig + 1 tvig
7-18	20 + 1 ig	40 + 2 mes	
10	2 ig	30 + 1 tvig	
5	20 + 1 tvig	30 + 1 ig	
10	20 + 1 ig	30	
1 ig	1,5 ig	30	
1 ig	1,5 ig		
10	2 ig		
1 ig	20		
chd: 4!			
11. ECHEGH			
1 ig	2 tvig	—	—
0,5 ig	2 ig		
1 ig			
1 ig			
1 ig			
1 ig			
1 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
chd: 4!			
12. KŐRŐSLADAN			
0,5 ig	1,5 ig	—	—
0,5 ig + 0,5 tvig	1 ig + 0,5 tvig		
1 ig	1 ig + 1 tvig		
0,5 ig + 0,5 tvig	2 ig		
0,5 ig	1,5 ig		
0,5 ig + 0,5 tvig	3 ig		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1 ig	1,5 ig + 0,5 tvig	—	—
0,5 ig + 0,5 tvig	0,5 ig + 1 tvig		
0,5 ig	1 ig + 1 tvig		
0,5 ig + 0,5 tvig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
chd: 7!			
13. BŐSÓLD			
1 ig	—	—	—
chd: 3!			
14. VANIA			
1 ig	2 ig + 1 tvig	2,5 ig + 1 tvig	—
0,5 ig	2 ig + 0,5 tvig	2,5 ig + 1 tvig	
1 ig	2,5 ig + 0,5 tvig	4,5 ig + 1,5 tvig	
0,5 ig + 0,5 tvig	1,5 ig	4 ig + 1,5 tvig	
0,5 ig	1,5 ig + 0,5 tvig	3 ig + 0,5 tvig	
0,5 ig	1 ig + 0,5 tvig	3 ig + 0,5 tvig	
1 ig	1 ig + 0,5 tvig	2,5 ig + 1 tvig	
1 ig	2,5 ig + 0,5 tvig	2,5 ig + 1 tvig	
0,5 ig	1,5 ig + 0,5 tvig		
0,5 ig	2 ig + 0,5 tvig		
1 ig	1 ig + 1 tvig		
0,5 ig	1 ig + 1 tvig		
0,5 ig	1 ig + 1 tvig		
1 ig	1 ig + 0,5 tvig		
1 ig	1,5 ig		
0,5 ig + 0,5 tvig	2 ig + 0,5 tvig		
0,5 ig	2 ig + 0,5 tvig		
0,5 ig	1 ig + 0,5 tvig		
0,5 ig + 0,5 tvig	2 ig + 0,5 tvig		
1 ig	2 ig + 0,5 tvig		
0,5 ig	2 ig + 0,5 tvig		
0,5 ig + 0,5 tvig	1 ig + 0,5 tvig		
0,5 ig	1 ig + 0,5 tvig		
0,5 ig	1,5 ig		
1 ig	1 ig + 0,5 tvig		
0,5 ig	1 ig + 0,5 tvig		
0,5 ig	1,5 ig + 1 tvig		
0,5 ig	1 ig + 0,5 tvig		
0,5 ig + 0,5 tvig	1 ig + 0,5 tvig		
0,5 ig	2 ig + 0,5 tvig		
1 ig	2,5 ig + 0,5 tvig		
0,5 ig	2 ig		
0,5 ig + 0,5 tvig	2 ig + 0,5 tvig		
0,5 ig	2,5 ig		
0,5 ig + 0,5 tvig	2 ig		
0,5 ig + 0,5 tvig	1,5 ig		
0,5 ig + 0,5 tvig	2 ig		
1 ig	2 ig + 0,5 tvig		
1 ig	1,5 ig + 0,5 tvig		
1 ig	2 ig + 1 tvig		
0,5 ig	3 ig		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1 ig	2,5 ig + 0,5 tvig	—	—
0,5 ig + 0,5 tvig	2 ig + 0,5 tvig		
1 ig	2 ig		
1 ig	1,5 ig		
0,5 ig	1 ig + 0,5 tvig		
0,5 ig + 0,5 tvig	1,5 ig		
0,5 ig + 0,5 tvig	2 ig		
0,5 ig + 0,5 tvig	3 ig		
0,5 ig + 0,5 tvig	2 ig		
0,5 ig	1,5 ig + 0,5 tvig		
1 ig	2 ig		
1 ig	2 ig		
chd: 14!	2,5 ig		
15. CHEŐKMŐ			
5	20	50	65 + 1 tvig + 2 mes
5	25	30 + 0,5 tvig	70
5	25	30 + 1 mes	100 + 1 tvig
chd: 1!	25	30	
	25	40	
	25		
	25		
	20		
16. NAGH HARANGH			
5	20	25 + 0,5 tvig	—
0,5 ig		30 + 0,5 tvig	
0,5 ig			
17. POHALOM			
0,5 ig + 0,5 tvig	1,5 ig	—	—
1 ig	1 ig + 0,5 tvig		
0,5 ig	1 ig + 0,5 tvig		
1 ig			
chd: 3!			
18. CHEPANY			
1 ig	1,5 ig	—	—
1 ig	1,5 ig		
0,5 ig	1,5 ig		
1 ig			
0,5 ig			
1 ig			
chd: 5!			
19. DARVAS			
10	20	55 + 1 mes	—
10	25	37·18	
10	20	30	
10	20		
10	20		
	20		
	20		
	20		
	20		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
20. NESTA			
10-10	15	45	70 + 2 mes
chd: 6!	25	30	60
	15	38-12	60
	15	30-10 + 3 mes	58-12 + 4 mes
	20	40	
	15	30	
		28-22 + 1 mes	
		50 + 2 mes	
21. KINIS			
5	15	30 + 1 mes	60
10		28-22	
10			
5			
chd: 1!			
22. IRAZ			
5	20	40	100 + 2 mes
5	18 + 2 mes	30	60 + 1 mes
5	25	55 + 3 mes	70 + 3 mes
chd: 1!	20	35 + 1 mes	90 + 2 mes
	25	50	75
	15	50	
	20	30	
		45 + 1 mes	
		55	
23. KYS-KŐMADJ			
10	25	35	80 + 2 mes
10	15	40	80 + 0,5 tvig
7	15		
10			
24. BEŐLCHY			
7-18	20	40 + 1 mes	—
5	17	30	
10	25		
5	25		
7	25		
chd: 4!	15		
	18-12		
	12		
25. ZEŐCHKEŐD			
—	20	50 + 2 mes	—
chd: 4!	15	35 + 0,5 tvig + 2 mes	
	15		
	15	35 + 0,5 tvig	
	20-20 + 0,5 tvig	42-08	
	12-18		
	15		
	20		
26. KISTOTI			
10	17-08	40	60
chd: 2!	17-12	45	100
	17-08	52-18 + 2 mes	65 + 2 mes

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	15	40 + 3 mes	90 + 1 tvig
	22-18	50 + 2 mes	65 + 2 mes
	25	50	
		40 + 2 mes	
		55 + 2 mes	
		35	
		40	
27. NAGITOTI			
8-22	15	30-20	60 + 3 mes
10		29-16 + 1 mes	120 + 5 mes
10		28-22	60 + 1 mes
10		40	100
chd: 3!		45	
		40	
		55	
		40-02 + 2 mes	
		37	
		30	
		55	
28. EER			
10	—	40 + 2 mes	60
		30	
		55	
29. KERESPETERD			
10	23-22 + 1 mes	50	65 + 2 mes
10	20	30	
7	18-12	40 + 1 mes	
chd: 5!	18-12	45 + 3 mes	
		33-12	
30. PETTEND			
10	20	38-12 + 1 mes	78-12 + 4 mes
10	15	40	58-22 + 2 mes
10	15	50	50 + 3 mes
10	15	50 + 1 mes	70 + 1 mes
5	11-04	35	75 + 3 mes
5		30	75 + 3 mes
10			80
10			65 + 2 mes
31. ZAKAL			
5	20	35	—
10	12	28-12	
chd: 3!	20 + 1 mes	50 + 2 mes	
	25	55 + 1 mes	
	20	3	
	25	42 + 1 mes	
	20		
	22-18		
32. APATTHY			
10	15	40	60
10	15		
10			
chd: 3!			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
33. KEREZEGH			
5	15	40	—
	15		
	20		
34. HAATTH			
—	15	30	—
	15	30 + 1 mes	
	15	30 + 2 mes	
	20		
	20		
	20		
	20		
	25		

Rétköz Bihar megye nyugati szélén feküdt, a Berettyó és a Sebes-Kőrös összefutó ágai között. A megye vízben leggazdagabb vidéke ez, nagyrészt erdő, rét, mocsár és nádas borítja, gabonatermesztés jobbára csak a hátságokon folyik.[1] Ennek megfelelően, kiterjedt állattenyésztése mellett, a szántógazdálkodás jelentősége némileg háttérbeszorul. Elsősorban ezt kell figyelembe vennünk a járási gabonatermelés elemzésénél. Kétségtelen azonban, hogy Rétköz aránylag közel esik az 1566 után Békés megyét hatalma alá hajtó törökhöz s így a szántógazdálkodás csökkent jelentőségében — a fentebb említett földrajzi tényezők mellett —, talán már a török dúlás hatása is kifejezésre jut.

1588-ban a districtus 35 falvának 540 gazdasága nem egész 13 000 kalangya gabonát termel; ugyanakkor a szomszédos középkalotai járás 395 gazdaságában 11 200 kalangya és az ugyancsak szomszédos kisköleséri járás 512 gazdaságában több, mint 20 000 kalangya búzát takarítanak be. Rétközben a szántógazdálkodás súlya kisebb s korántsincs oly központi jelentősége, mint a megye többi síkvidéki járásában.

A művelés alá fogott földterület megoszlása a következő: a kb. 1606 holdra rúgó szántóterület 95,4%-a esik az őszi búzára s 4,6%-a a tavaszi fajtákra. Hasonlóan a szomszédos járásokhoz, a mezőgazdasági kultúrában szinte kizárólagos szerep jut az őszi búzának.

A districtus differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
128	93	168	207	121	44
—	14,7%	26,5%	32,7%	19,1%	7%

Termésmegoszlás (gl)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1171,6	3733,3	4631,4	3312,9
9,1%	26,1%	36,0%	25,8%

[1] *Jakó Zsigmond:* Bihar megye a török pusztítás előtt. Bp. 1940. I. fejezet.

A termelőeszközeit elvesztett földnélküli csoport nem túl nagy ; a többi járásban átlagosan 20% körül mozog az arányuk, az itteni 14,7%-kal szemben. Elég magas a zsellérek aránya (26,5%), akikre azonban feltűnően kevés föld jut, mindössze 9,1%! Pauperek képezik a lakosság legnépesebb csoportját (32,7%), mely a föld számottevő részét tartja birtokában (29,1%). A féltelkesek rétege a népesség valamivel több, mint 19%-ára rúg s a szántókultúra kereken 36%-a van kezén. Viszonylag kedvező anyagi helyzetük kiegyenlíti bizonyos fokig a gazdagparasztoknál mutatkozó erős csökkenést. Csupán a parasztság 7%-a számítható a districtusban jómódú jobbágynak, ami sokkal alacsonyabb a környező járásokban tapasztalható százalékos súlynál. De az aránylag kis gazdagparaszti csoport a szántókultúra csaknem 26%-ával rendelkezik, ami azt bizonyítja, hogyha kevesebben is vannak, mint a szomszédos districtusokban, gazdagságuk aránya változatlan.

A földnélküli, illetve földdel már csak minimális mértékben rendelkező parasztok a lakosság jelentős részét adják. Részletezve :

földnélküli	93
földművelő, fél hold alatt	59[2]
	152

Eszerint a népesség kereken 24%-a, mint földjét vesztett, illetve abból már egyedül megélni nem tudó jobbágy, más keresetforrásra, elsősorban napszámra van utalva. Teljes mértékben alátámasztja a napszámra utaltak magas százalékarányának realitását — a messorok szerepe. 128 arató-napszámos dolgozott a districtus gazdaságaiban a termés betakarításánál, azaz egyetlen időszakban a lakosság 20%-ának megfelelő tömegű napszámost foglalkoztattak a jobbágygazdák.

Sem a mezővárosi gócpont általánosan ismert típusára, sem az extraneus birtoklásra nem találunk példát a rétközi járásban. Megemlíthető végül, hogy a districtus 35 helységéből 12 eredetileg Békés megyéhez tartozott.[3] Olyan falvakról van szó, melyek a megye pusztulása után megmenekültek a török behódolástól és a szomszédos bihari járás állományába kerültek át.

[2] 59 jobbágyra összesen 22,5 hold + 70 gl gabona jut.

[3] Simasziget, Torda, Károlyi, Bála, Pázmány, Balkány, Gyarmat, Szeghalom, Ecseg, Kőrsöladány, Nagy-Harang és Póhalom.

Bihar megye (Az 1587-ben Nagyvárad várának javára szedett gabona és bor dézsma-jövedelem összegezése.)

1587. gabona + bor dzsjk-ek. Őszi búza gelima á 26 manipulus. A bormérték váradi köböl. A bortermésre vonatkozó adatok az összterméstet mutatják, de a gabonatermés falvankénti összegezése csak a dézsma-búza mennyiségét határozza meg. Ennek tízszeres szorzata adja a gabonafélék összterméstét. B 976

NAGYKÖLESER districtus I. pars

	chd	mes	ap dec	gl	tv gl
1. Tenke	11	22	1	116-03	4-21
2. Tulka	4	25	6	120-06	2-03
3. Toth	14	31	1	170-03	-
4. Feketebathor	28	—	—	26	-
5. Pathawsy	1	9	—	44-09	0-18
6. (Andach)	—	—	— [7³]	121-22	2-14
7. ?	—	—	—	42-17	4-20
8. Madaraz	— [8¹]	— [62²]	—	31-05	2-19
9. Homrok	—	—	5	101-19	28-18
10. Solymos	—	—	1	20-14	-
11. Inand	—	3	—	37-03	-
12. Janosd	2	42	2	179-12	37-22
13. Hozzuazzo	3	1	—	21-07	12-18
	71	195	23	1032,3	96,9

NAGYKÖLESER districtus II. pars

14. Kezy	7	7	—	47-03	—
15. Kys-Vassary	—	—	—	24-20	—
16. Erdeogyarak	8	2	—	13-11	—
17. Cheged	10	—	—	—	—
18. Cheomeok	9	4	—	22-24	—
19. Barmok	4	4	—	19-04	—
20. Illyeh	2	—	—	6-02	—
21. Tamashida	14	8	—	14-07	—
22. Mehkerekeh	1	—	—	0-10	—
23. Simonkerekeh	3	—	—	—	—
24. Vymerh	—	—	—	5-10	—
25. Marthontheleke	1	—	—	—	—
26. Keza	4	1	—	9-13	—
27. Arpad[4]	10	—	—	—	—
	73	26	—	163	—

[1] [2] [3] Az irat hiányos, a fenti számok az összegezésből pótolhatóak.

[4] In possessione Arpad iuxta antiquam consuetudinem pro decima a personis 16, a singulis exacti sunt den. 16, qui faciunt fl. 2 den. 56

NAGYKÖLESER districtus III. pars

	chd	mes	ap dec	gl	tv gl
28. Marczehaza	3	—	—	0-25	—
29. Panth	—	—	—	1-03	—
30. Sarkadeősy	4	—	—	3	—
31. Saap	1	—	—	8-02	—
32. Eczy	4	—	—	3-01	—
33. Meggyes	—	—	—	2-20	—
34. Kereztur	2	—	—	1-25	—
35. Kethetarchya	1	—	—	10-05	—
36. Herpa	2	—	—	1-22	—
37. Remethe	8	—	—	6-16	—
38. Gyanthe	1	—	—	12-25	—
39. Ketegyan	13	—	—	9-22	—
40. Gyeőr	—	—	—	8-09	—
41. Sarkad	12	—	8	5-06	—
42. Nagy-Kemen	3	—	—	4-25	—
43. Antth	6	—	—	7-07	—
44. Bagd	—	—	—	1-14	—
45. Beges	—	—	—	2-07	—
46. Panaz	10	4	—	20	—
47. Zyll	4	—	—	16-06	—
48. Mezeogyan	3	2	—	12-07	—
49. Bay	2	—	—	2-14	—
50. Nagy-Gezth	—	—	—	1-10	—
51. Szalonta	2	—	—	20-01	—
52. Szyltarchia	2	—	—	4-11	—
53. Kereser (Kölesér)	27	28	—	131-06	—
54. Kis-Kemen	1	—	—	4	—
	121	34	8	303,9	—

KISKÖLESER districtus I. pars

1. Nagyregd	3	92	—	254-05	35-04
2. Bessenyeő	4	13	—	84-01	7-02
				3-13 ff[5]	11-13 ff
3. Machia	3	76	2	178-25	48-03 ff
				9-13 ff	3-13 ff
4. Vattyan	1	—	—	—	—
5. Keozepugra	2	—	—	3-10	0-17
6. Monostorosugra	2	—	—	5-02	0-03
7. Kysugra	3	8	—	23-01	—
8. Kereszegh	7	7	2	19-10	0-05
				2 ff	4-13 ff
9. Kechiett	—	1	—	1-13	—
10. Gyaran	4	1	—	9-24	—
11. Thobolly	4	4	—	15-17	1-23
				5 ff	—
12. Thamasy	5	96	—	243-08	5-16
				3 ff	2-13 ff
13. Nagyfalu	10	7	3	19-14	3-14
				6 ff	2-13 ff
14. Chefa	10	10	1	42-13	6-04
				4-13 ff	1-13 ff
15. Bykach	11	1	1	5-19	0-17
	96	316	9	906,8	109,2
				33,5 ff	26 ff

[5] ff = fruges falcatae, iugerumban értendő. Holdanként vagy 2 octuale gabonát, vagy 12 denárt kell adni. — A bladi falcati holdja után 6 dénárt szednek a parasztoktól.

KISKÖLESER districtus II. pars

	chd	mes	ap dec	gl		tv gl	
16. Okan	4	—	5	16-16		—	
17. Orozy	6	—	—	13-04		—	
				3	ff	—	
18. Laposs	4	—	—	3		—	
				3	ff		
19. Sadan	4	—	—	14-09		—	
				1-13	ff		
20. Fanczyka	—	—	—	1-21		—	
21. Pezere	3	2	—	8-01		—	
22. Gheres	—	—	—	3		—	
				10	ff	—	
23. Taryan	4	2	—	8		—	
24. Vadasz	7	4	1	9-08		1-16	
				1	ff	—	
25. Zentandras	5	25	—	74-16		4-13	
				2	ff	2	ff
26. Mintzenth	4	—	—	—		—	
27. Megyer	3	7	—	18-22		—	
28. Waradeőssy	7	39	—	169-22		7-11	
				2	ff	1	ff
29. Felzegh	19	8	—	28		—	
30. Kakucz	4	—	—	—		—	
31. Saly	4	13	1	46-10		—	
32. Posa	7	—	—	4-22		—	
				1	ff		
33. Babosta	—	—	1	—		—	
34. Zentmarthon	7	1	—	12-25		—	
35. Cehy	3	2	—	19-08		—	
36. Abranhaza	7	—	1	5-18		—	
	102	103	9	548,2		13,5	
				23,5	ff	3	ff

RETTKEŐZ districtus

1. Cheff	2	—	—	2	ff	—	
2. Balkan	3	—	—	13	ff	—	
3. Chepan	5	—	—	3	ff	—	
4. Pazman	4	—	—	7	ff	—	
5. Gyarmath	5	—	—	12-05		—	
				23-13	ff		
6. Cheőkmeő	4	—	—	8		—	
				14	ff		
7. Zeghalom	4	—	—	4-13		—	
				12-13	ff		
8. Echegh	7	—	—	—		—	
9. Thorda	2	—	—	—		—	
10. Nagyharangh	1	—	—	1	ff	—	
11. Karolly	9	—	—	5-13	ff	—	
12. Simazygeth	5	—	—	—		—	
13. Vanya	5	—	2	52-13	ff	6	ff
14. Balla	2	—	—	3-13	ff	—	
15. Darvas	3	—	—	2-13		—	
				2	ff	—	
16. Keőreősladan	6	—	—	7-13	ff	—	
17. Pohalom	7	—	—	—			
18. Kerzygeth	4	—	—	3	ff	—	
19. Nesta	2	—	—	28		—	
20. Eezz	3	—	—	1-13	ff	—	
21. Kinis	3	—	—	7-13		—	

	chd	mes	ap dec	gl	tv gl
22. Iraz	2	2	—	42	—
23. Beőlchy	1	—	10	21-21	—
24. Hatth	2	1	—	11-07	—
25. Kys-Komady	1	—	—	4-01	—
26. Beoken	2	—	—	6-03	—
27. Nagytoti	—	—	—	53-02	—
28. Zeőchkeőd	2	—	—	3-05	—
				1 ff	
29. Köröspeterd	2	3	—	20-13	—
30. Kystoti	—	4	3	43-10	—
31. Zakal	—	2	—	19-09	1 ff
32. Pettlend	1	4	1	26-02	—
33. Apatthy	2	—	—	1	—
				2 ff	—
34. Kerezegh	—	—	—	8	—
	101	16	16	322,5	—
				154,5 ff	7 ff

KEOZEPKALOTA districtus I. pars

1. Pyspeőky	—	—	—	86-14	—
				2 ff	—
2. Uylak	84	—	—	46-12	—
3. Chyathar	72	5	1	70-23	—
4. Latobar	15	1	2	80-15	—
5. Kwgy	3	6	1	17-02	—
				12-13 ff	—
6. Byhar	29	78	—	571-24	—
				3 ff	—
7. Machmolna	3	3	—	29-10	—
				2 ff	—
8. Morczhaza	7	2	—	4-17	—
9. Rhegen	2	9	—	38-17	—
10. Zaldobagy	—	—	1	—	—
	215	104	5	946,2	—
				19,5 ff	

KOEZEPKALOTA districtus II. pars

11. Henczhyda	13	—	—	2-04	—
12. Nagymaria	6	20	—	136-15	—
				17-13 ff	4 ff
13. Suwegd	—	2	—	13-09	—
14. Wyfalu	5	5	—	33-12	—
15. Hodos	2	2	—	36-22	—
16. Zalard	32	4	—	41-15	—
				5 ff	—
17. Adoryan	6	1	—	17-06	—
				0-13 ff	—
18. Nywed	2	—	—	11-02	—
19. Pelbarthida	7	8	—	48-15	—
20. Balyogh	9	7	—	73-10	—
21. Monostorosabrany	36	—	—	—	—
	118	51	—	414,2	—
				23 ff	4 ff

	chd	mes	ap dec	gl	tv gl
KISKALOTHA districtus I. pars					
1. Keoreos-Bessenyeő	3	9	—	21-01	1-17
				9 ff	1 ff
2. Berek	7	2	—	11-13	—
				0-13 ff	0-13 ff
3. Beozeormeny	15	1	—	16-07	—
				4 ff	—
4. Septelly	—	14	—	57-16	0-08
				1 ff	—
5. Thold	10	1	3	7-15	—
				5 ff	—
6. Mehes	9	—	—	9-20	—
				1 ff	—
7. Keőrmeősd	5	1	—	16-22	1-21
				2 ff	—
8. Sass	6	1	—	5-04	—
9. Wylak	9	3	1	10-09	—
				0-13 ff	—
10. Ghuszar	9	3	1	27	0-13
				2-13 ff	—
11. Vanchod	4	—	—	51-23	1-25
12. Peterd	4	—	—	3-12	—
				0-13 ff	—
13. Boytth	7	4	—	36	—
	88	39	5	274,5	6,3
				26 ff	1,5 ff
KISKALOTHA districtus II. pars					
14. Zenth-Janos	15	—	—	—	—
15. Leőkeöshaza	6	—	—	—	—
16. Wyhel	5	—	—	—	—
17. Artand	—	—	—	1	—
18. Adam	2	—	3	—	—
19. Panasz	6	3	—	17-16	—
20. Kis-Szanto	—	—	—	2-15	—
21. Borss	4	—	—	8-02	—
22. Kys-Zamlen	3	5	—	17-08	—
23. Nagy-Szanto	1	2	5	10-07	—
24. Tott-Telek	6	—	—	—	—
	48	10	8	56,8	—
KETTH-KERESKEOZ districtus					
1. Czyekeh	20	19	3	72-21	5-13
2. Hidastelek	12	—	2	53-23	4-15
3. Zenthmiklos	6	—	—	34-08	4-13
4. Kapolnasgyanta	—	—	—	21-17	2-03
5. Dalom	7	20	—	36-07	—
6. Belfenyr	1	26	—	65-21	—
7. Keshaza	10	42	1	144-06	8-04
8. Szigethy	1	15	—	31	0-08
9. Gheres	3	—	—	—	—
10. Kochiobah	—	—	—	5-10	—
11. Petegd	—	—	—	5-07	—
12. Oltsia	—	—	—	4-18	—
13. Kaloczia	1	—	1	3-01	—
14. Szeplak	—	—	—	79-13	—
15. Solyomd	—	—	4	—	—
16. Borzyk	—	—	1	—	—
17. Zeőkefalva	—	—	3	—	—
18. Felseő-Zelestyeh	—	—	2	—	—
19. Kys-Hodos	—	—	1	—	—
20. Olaheőkreős	—	—	1	—	—
	61	122	19	557,8	25,2

THELEGHD districtus

	chd	mes	ap dec	gl		tv gl	
1. Szabolcz	9	36	—	101-12		1-08	
2. Puzta-Wylak	12	10	1	64-19		2-19	
3. Bertheny	2	—	—	22-18		2-21	
4. Kakuch	—	1	1	42-05		3-09	
5. Thelky	12	—	—	6-20		—	
6. Posalaka	3	11	—	38-23		—	
7. Thelegd	19	2	—	22-19		—	
8. Jeneo	16	12	—	55-11		—	
				3	ff	—	
	73	82	2	354,9		10,2	
				3	ff		

BELLENYES districtus

1. Alsolymos	12	—	—	24-18		7-19	
2. Fellsolymos	4	—	—	3-15		2-23	
3. Remethe	5	—	1	39-09		23-07	
4. Tarkany	12	—	1	27-21		1-19	
5. Fenes	12	—	—	17-01		4-05	
6. Wylak	11	—	1	12-15		2-15	
7. Sonkolyos	11	—	1	19-02		3-16	
8. Janosfalva	9	—	—	19-20		1-02	
9. Lazur	—	—	1	—		—	
	76	—	5	161,9		47,1	

PERTINENTIA BELY

1. oppidum Bely	—	—	—	23-10		—	
2. Zeek	—	—	—	7-13		—	
	—	—	—	30,9		—	

oppidum DEBRECZEN

	735	—	3	413,5	ff	104	ff[6]

DEBRECZEN districtus

1. Szepes	9	10	—	20-16		2-13	
				8	ff	—	
2. Derechke	27	—	—	1		1	
				4	ff	—	
3. Andahaza	6	—	—	2	ff	—	
4. Zenthkozmah	3	—	2	7-13	ff	13	ff
5. Wyfalu	11	7	2	9-21		—	
				2-13	ff	1-13	ff
6. Kowachy	11	—	—	0-13	ff	2	ff
7. Herpaly	14	3	—	15-18		—	
				3-13	ff	2	ff
8. Henchyda	5	2	—	18-23		—	
				6	ff	—	
9. Gaboryan	1	13	—	54		—	
				10	ff	2	ff
	87	35	4	120		3,5	
				46	ff	20,5	ff

[6] A fruges falcatae után holdanként 1 debreceni quartale búzát fizetnek. A decimator átszámítása szerint kb. 5,5 debreceni quartale = 1 váradi becz-csel (kb. 290 liter). A tavaszi ff jelen esetben bladum (árpa).

KEOZEPNYR districtus

	chd	mes	ap dec	gl	tv gl
1. Feyertho	7	16	—	39-21	—
				3-13 ff	3 ff
2. Bodoghfalva	18	—	—	—	—
3. Baghos	17	7	1	59-13	—
				2-13 ff	0-13 ff
4. Hozzupaly	16	10	—	76-16	—
				13 ff	1-13 ff
5. Monostorospaly	5	23	—	85-13	—
				15 ff	4 ff
6. Werthes	11	—	—	—	0-13 ff
7. Egyed	3	6	3	42-13	—
				3 ff	0-13 ff
8. Raaczfalu	9	3	1	30-20	—
				5-13 ff	0-13 ff
9. Kyskadgya	3	1	—	8-18	—
10. Kolly	1	7	—	48-19	—
				4-13 ff	—
11. Pochy	15	35	—	125-03	—
				27 ff	7 ff
12. Vamosperch	13	—	—	30-22	—
				1 ff	0—13 ff
	118	108	5	548,2	—
ERMELLEKE districtus I. pars				75 ff	18 ff
1. Olazy	17	11	1	42-05	—
2. Albess	26	26	—	117-05	—
3. Felapathy	15	8	1	34-10	—
4. Puzthaapathy	4	—	—	14-14	—
5. Semyen	25	2	1	51-03	—
				4-13 ff	—
6. Selend	11	13	—	65-22	—
				2 ff	—
7. Keserew	11	35	1	146-02	—
				6-13 ff	1 ff
8. Almosd	4	19	—	96-02	—
				4 ff	—
9. Samson	28	—	1	124-14	—
				1 ff	—
10. Sarfeo	3	—	—	1-02	—
				5 ff	—
11. Chokaly	8	15	—	47-14	—
				4-13 ff	1 ff
12. Twlogd	6	5	—	39-04	—
				2 ff	—
13. Keőbeőlkwth	—	—	—	47-16	—
	158	134	5	827,4	—
ERMELLEKE districtus II. pars				29,5 ff	2 ff
14. Abranfalva	18	6	—	45-05	—
15. Achad	7	—	—	18-05	—
16. Martonfalva	4	—	—	14-01	—
17. Halap	7	2	—	48-03	—
18. Buzita	8	—	—	—	—
19. Nagimihalfalva	21	66	1	265	—
				12-13 ff	—
20. Nagykereky	6	5	1	41-11	—
				0-13 ff	—
21. Kyskereky	13	3	—	39-07	—
22. Eradon	5	21	—	133-10	—
	89	103	2	604.6	—
				13 ff	2 ff

MAGNA CASA WARAD (decima + nonát adnak, bormérték : cb vrd = 42,5 liter)

Vicus Olazy	*1919*	Vicus Kandya	*31,6*
Vicus Ablakos	*14,6*	Vicus Velencze	*272,8*
Vicus Sancti Georgy	*101,6*	Vic. Sti Francisci	*258,6*
Vic. Sti Petri	*85,6*	Vicus Wybech	*856,4*
Vic. Sti Aegidy	*197,2*	Vicus Vadkerth	*691,6*
Vic. Sti Nicolai	*180,6*	Vicus Zygeth	*375,8*
Vicus Paris	*196,2*	Vicus Hetkeozhell	*486,2*
Vic Sti Martini	*483,4*	Vicus Pentekhell	*1 863,4*
Vicus Warad	*587,8*	Vicus Zombathell	*1 676,2*
Vicus Mohy	*28,8*	Vicus Supos	*548,1*
Vic Sti Jacobi	*68,4*	Vicus Wyz	*377,2*
		Összesen :	*11 301,1*

Extraneusok

de Byhar	*53,6*	de Kakuch	*3,4*
de Pyspeoky	*18*	de Eőssy	*278,2*
de Kereztes	*1*	de Zent Andras	*30,2*
de Zent Janos	*5*	de Zalka	*9,8*
de Zeoleos	*36,8*	de Iklod	*253,4*
de Thamassy	*5.2*	Összesen :	*704,6*

CASA WYLAKIENSIS (Ujlak)

Wylak quinta	*758,5*
Wylak decima	*60,4*
Összesen :	*818,9*

Extraneusok

de Debreczen	*134,7*	de Achy	*8,9*
de Colosvar	*16,4*	de Paly	*22,7*
de Byhar	*2,4*	de Zaldobagy	*12,5*
de Reghen	*4,5*	de Ronto	*4,5*
de Varad	*6,2*	Összesen :	*237,6*
de Chiatar	*24,8*		

CASA CHIATARIENSIS (Csatár)

Chiatar qinta	*930*
Chiatar decima	*62,8*
Összesen :	*992,8*

Extraneusok

de Lathobar	*168*	de Warad	*34,8*
de Zalard	*143,2*	de Hodos	*19,8*
de Wyfalu	*43*	de Nyued	*2*
de Zaldobag	*1,4*	de Vaida	*6,4*
de Wylak	*15,4*	de Sweghd	*69,2*
de Kerekegyhaz	*3*	de Kereky	*15*
de Pelbarthida	*11,4*	de Rheghen	*22,2*
de Debreczen	*220,4*	de Moczhaza	*3*
de Kwgy	*23,4*	de Tottelek	*6*
de Byhar	*189,2*	de Benke	*44,6*
de Szomaiom	*5,8*	de Zentpeterzegh	*18*
de Thamassy	*163,6*	de Bors	*3*
de Panaz	*1,4*	Összesen :	*1240*
de Palotha	*4,8*		
de Zenthiob	*2*		

CASA ZALDOBAGIENSIS (Száldobágy)

Zaldobagy quinta *55,8*

Extraneusok

de Warad *2127,4*
de Eőssy *8,6*
de Wylak *3*
de Zalka *12,4*

Összesen *2151,4*

CASA HAYOIENSIS (Hájó)

Hayo decima *17,2*

Extraneusok

de Rontho *19,8*
de Zentmarton *8,8*
de Bettfia *2,8*
de Zentelek *4*

Összesen : *35,4*

THELEGD districtus (bormértéke, kivételesen, nem a váradi köböl, hanem a telegdi köböl, mely 1,5 váradi köböllel egyenlő)

Puzta-Wylak decima	*119,2*	*cb telegd.*	=	*178,8*	*cb vrd.*
Thelegd ”	*12,8*	”	”	=	*19,2*	”	”
Zabolch ”	*31*	”	”	=	*46,5*	”	”
Jeneő ”	*25,2*	”	”	=	*37,8*	”	”
	188,2	*cb telegd.*	=	*282,3*	*cb vrd.*

ALSO-CHERHATT districtus

Kis-Kadgya decima *88,2*
Kolly ” *27,2*

Összesen : *115,4*

FELSEŐ-CHERHATT districtus

Keőbeőlkuth decima *65,2*
Olazzy *154,2*
Eradon *18,6*
Albes *14*
Kesserw *26,6*
Selind *1,4*

Összesen : *280*

CASA BYHORIENSIS (Bihar opp).

Bihar quinta *2948*
Bihar decima *843*

Összesen : *3791*

Extraneus

de Paaly *12,8*
de Zantho *6,8*
de Machya *4,4*
de Debreczen *94,4*
de Pelbarthida *50,6*
de Morczhaza *49,1*
de Kwgy *24,6*
de Rheghen *17*
de Chatar *20,4*
de Nyued *4,6*
de Thamassy *14,4*
de Swegd *11,4*
de Kakuch *13,8*

Összesen : *324,3*

CASA PWSPEŐKIENSIS (Püspöki)

Pwspeoky quinta *1318,5*
Pwspeoky decima *327,8*

1646,3

Extraneusok

de Kereztes	*218,6*	de Thamassy	*119,8*
de Nagyregd	*8,2*	de Zent-Janos	*34,8*
de Varad	*385,4*	de Bors	*22,4*
de Keres-Besseneő	*37,6*	de Nagzamlien	*46,8*
de Nyarzegh	*1,6*	de Ugra	*1,2*
de Beőzeőrmen	*17,8*	de Zalka	*7,6*
de Vanchod	*4*	de Mezeobesseneo	*1,8*
de Artand	*24*	de Megyer	*6,6*
de Vadasz	*33,4*	de Zent-Andras	*90,6*
de Morczhaza	*13,8*	de Nagy-Zanto	*21,8*
de Machmolna	*43,6*	de Kis-Zanto	*68,4*
de Byhar	*23*	de Adam	*4,6*
de Thold	*21,2*	de Kereszegh	*15*
de Palotha	*11,6*	de Iklod	*8,2*
de Panaz	*1,8*	de Septell	*53,2*
de Achy	*6,2*	Összesen :	*13454,6*

CASA PINCZEHELIENSIS (Pincehely promontorium)

Extraneusok

de Vasarhell	*1349,5*	Warad :	
de Fugy	*393,1*	de Vicus Velencze	*381,9*
de Zeoleos	*258,6*	de Vic. Olazzy	*24*
de Zalka	*16,4*	de Vic. Wybech	*174,6*
de Zaldobagy	*3*	de Vic. Egerzegh	*1,8*
de Zentelek	*19,6*	de Vic. Swpos	*38,2*
de Hayo	*2,6*	de Vic, Varad	*8*
de Nagkeer	*24,2*	de Vic. Vadkert	*35*
de Nagiregd	*15*	de Vic. St. Francisci	*1,8*
de Kisiregd	*0,8*	de Vic. Zigeth	*70,8*
de Varadeőssy	*2*	de Vic. Pentekhell	*113,2*
de Vasarhell	*4,8*	de Vic. St. Martini	*49,4*
		de Vic. Zombathell	*4,2*
		de Vic. St. Jacobi	*62*
		de Vic. Kandia	*6,4*
		de Vic. St. Aegidy	*5,6*
		Összesen :	*3066,5*

IV. IDŐMETSZET.

Borsod m.

Miskolc (Miskolch) dt. 1598. gabona + *bor* dzsjk.
Mohi dt. 1598. gabona + *bor* dzsjk.
Kaza cum Varbo dt. 1598. gabona + *bor* dzsjk.
Arló dt. 1598. gabona + *bor* dzsjk.
Kis-Borsod dt. 1598. gabona + *bor* dzsjk.
Borsod m. (Kaza cum Varbo, Miskolcz, Arlo, Mohi dt.) 1598. juh dzsjk.

Heves m.

Pata (Patha) dt. 1598. gabona + *bor* dzsjk.
Pásztó-Debrő (Paztoh-Deobreo) dt. 1598. gabona + *bor*, Tihemér (Tihimier) 1594. *bor* dzsjk.
Kis-Heves és Nagy-Heves (Kys-Hewes et Nagy-Hewes) dt. 1597. gabona dzsjk.
Heves m. (Pata-Pazto, Kis-Hewes, Nagy-Heves dt.) 1598. juh dzsjk.

Bereg m.

Kászony és Vári (Kazon et Vary) dt. 1596—1597. gabona + *bor* dzsjk.
Bereg m. (Kazon er Vary dt.) 1602. juh dzsjk.

Bihar m.

Nagykölesér (Nagykereser) dt. 1598. gabona + részben *bor* dzsjk.
Kiskölesér (Kiskereser) dt. 1599. gabona + részben *bor* dzsjk.
Kiskalota dt. 1599. gabona + *bor* dzsjk.
Középkalota dt. 1599. gabona + *bor* dzsjk.
Rétköz (Rhettkeőz) dt. 1599. gabona dzsjk.
Debrecen és Középnyir (Debreczen et Közepnyr) dt. 1601. gabona + részben *bor* dzsjk.
Kétköröskköz (Ketth-Kereskeoz) dt. 1599. gabona dzsjk.
Telegd (Thelegd) dt. 1599. gabona + *bor* dzsjk.
Alsó- és Felső-Cserhát (Also- et Felseo-Cherhatt) dt. 1599. *bor* + részben gabona dzsjk.
A bihari borvidék (Pwspeőki, Bihar opp., Uylak, Chiatar, Casa Penczeheliensis, Zaldobagy, Casa Hayoensis) 1599. gabona + *bor* dzsjk.
Pertinentia Belényes (Belenyies) 1597—1600. az állatállomány kimutatása + *bor* dzsjk.
Nagyvárad (Magna Casa Warad) civitas. 1599. *bor* dzsjk.
Debrecen (Debreczen) civitas. 1602. gabona + részben *bor* dzsjk.
Bihar m. (Nagy-Kereser, Debreczen, Rhettkeőz dt.) 1599. juh dzsjk.

Miskolc (Miskolch) **districtus** (Borsod m.)

1598. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl, az eltérő helyi bormértékek átszámítva egri köbölre. Alacka, Kápolna, Lászlófalva, Ragyistyán, Kandó, Varbó és Parasznya szőlőművelésének adatai Kaza et Varbo 1598. évi bor dzsjk-e alapján. Besenyő, Bábony, Boldva, Keresztúr, Kis-Karsa, Sajószentpéter és Vámos szőlőművelésének adatai Zentpeter dt. 1600. évi bor dzsjk-e alapján. Csaba, Görömböly, Kis-Tokaj, Máji, Nyék, Szirma, Tapolca és Vakarac szőlőművelésének adatai Chaba et Emeod dt. 1598. évi bor dzsjk-e alapján. B 985.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. ZENTPETER (iudex); a helyi bormérték átszámítva egri köbölre, B = extraneus szőlő Bábony határában			
1-15	22-15	40	48 + III-15
4-15	13	43-15	88 + *13*
8-25	10	32-10	47 + IV-15 + *10,8*
3-15	13	29-15	95 + III-15 + *54*
8	22-15	26	75 + XV-15 + *15,4*
4-10	11-15	40	14 + *59,4*
4	11-10	26-15 + **1**	**36** + *63,5*
2-15	10-10	25	2 + *42,7*
8	10	44	14-25 + *54*
2-10	10	26-15	
4 + **2**	10	36-15	
4	21	35	
7-15	19-15	44-10 + *10,8*	
6-25	11-25	30 + *2,2(B)*	
5-15	12	27-15 + V-15 + *27*	
7-10	15	30-15 + *12,4*	
5-15 + I-15	11-10	29-15 + *13,8*	
5	15	26-15 + IV-15 + *37,8*	
2	22	43-15 + *10,8*	
3-25	10-25	2-15 + *22*	
9	17-15	3-15 + *37,3*	
2-25	10	4-15 + *30.8*	
4	13-15	2-15 + **1** + *31*	
7	10	13-15 + *3,08*	
5-25	13-15 + *14*	15 + *22,4*	
6	11 + *4,3*	21-15 + *34*	
5-10	10-15 + *15,7*	13-15 + *33,5*	
4	16 + *4,9*	8 + *30,2*	
8-15	16-15 + *7,6*	1 + *38,3*	
6-15	11 + *3,2*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3	17-15 + *13*	4-15 + *26,5*	—
5-15	16-15 + *13*		
9	11-15 + *12,6*		
3	14-15 + *16,2*		
2	6 + *16,2*		
2-25	8-15 + *20*		
5-15	8-25 + *14,9*		
5	0-15 + **1** + *15,7*		
6-15	3 + *15,7*		
3-15	3-15 + *13*		
2	3-10 + *14,9*		
7	2-25 + *18,9*		
6	3 + *16,2*		
3-15			
8			
1-15			
5-10			
1-15			
4-25			
1-15			
1-10			
2-15			
4			
5-10 + III-15			
7			
6			
2-15			
7-10			
6-15			
7			
3			
4-15			
2 + *2,2*			
3 + *5,4*			
7 + *10,8*			
5 + *4,3*			
9 + *1,6*			
4 + *10,8*			
5 + *8,6*			
2-15 + *10,3*			
6-15 + *8,1*			
7-15 + *2,2*			
4-15 + *7,4*			
5 + *8,6*			
7 + *8,6*			
5 + *5,4*			
	Szőlőművelők		
7,2	*13*	*35,6*	*54*
8,6	*19,4*	*37,8*	*44,2*
2,7	*14,6*	*24,8*	*42,7*
6,2	*14,6*	*35,6*	*43,2*
9,7	*13,5*	*25,9*	
5,4	*20*	*29,4*	
10,3	*10,8*	*34,6*	
9,2	*16,2*	*22,5*	
6,3	*11,1*	*28,6*	
9,7	*10,8*	*30,2*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7	*13,8*	*21,6*	—
8,1	*10,8*	*27*	
10,3	*13,8*	*32,4*	
3,8	*17,6*	*22,7*	
4,3	*13,5*	*21,6*	
7	*13,8*	*23,2 (B)*	
3,2	*11,8*		
9,7	*10,8*		
9,7	*17,8*		
5,4	*15,4*		
8,6 (B)	*13*		
	10,8		
	14,6		
	10,8		
	19,4		
	10,8		
	15,1		
	13,2		
	10,8		
	14,9		
	13		
	10,8		

Extraneus szőlőművelők

de Zolga — lásd ott! — 4 gazdaság 53,5 cb terméssel,
de Boldwa — lásd ott! — 2 gazdaság 13 cb terméssel.
de Muchon — lásd ott! — 2 gazdaság 59,4 cb terméssel.
de Kapolna — lásd ott! — 1 gazdaság 20,9 cb terméssel.
de Babony — lásd ott! — 1 gazdaság 54 cb terméssel.
de Berenthe — lásd ott! — 1 gazdaság 10,8 cb terméssel.
de Pogony (?) — 1 gazdaság 15,7 cb terméssel.
de Zendreo — lásd ott! — 2 gazdaság 49,1 cb terméssel.
de Szylyz — lásd ott! — 1 gazdaság 13,5 cb terméssel.
de Miskolcz — lásd ott! — 2 gazdaság 9,7 cb terméssel.
de Saros Patak — 1 gazdaság 48,6 cb terméssel.
de Kerezthwr — lásd ott! — 3 gazdaság 32,9 cb terméssel.
de Iwany — 1 gazdaság 5,4 cb terméssel.

2. *ZOLGA* (iudex; a helyi bormérték átszámítva egri köbölre. S, K, B = extraneus szőlő Sajó-Szt-Péter, Sajó-Keresztúr és Bábony határában)

3	13	29	71-15 + V-15
8-15	13	22-15 + I-10 + *23,8 (S)*	
3-15	13-10 + *8,1 (S)*		
	24-15 + *10,8 (B)*		

Szőlőművelők

8,1 (S)	*13,5 (S)*	—	—
4,3 (K)	*13 (B)*		
8,1 (K)			

3. *MISKOLCH oppidum* (iudex; S, B = extraneus szőlő Sajó-Szent-Péter és Bábony határában)

5-15	10	38-15	62 + II
3	12-15	33	49
7-15	15-15	39-10 + IV	50 + XI
8	16 + III	33	54
7-15	18	43-15 + IV-15	75 + IV-15
4-10	11	29-15	76-15

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8-25	13-25	25-15	75
1	24-15	29-15	54
4-10	17-25	XXVI-15	54-15
7	11	43	46 + VIII-15 + *13,7*
6-15	14	35-15	23 + *43*
4-15	10	39-15 + V	36 + *63*
1	19-15	30	103-15 + VI + *3,5*
4-15	11-15	26	51 + *11*
2	12	30-10	63 + *26,7*
8-15	19-10	24	60-10 + II + 1 + *3*
6	22-15	27	72 + 9 + *10*
3-15	17-15	48	
9-10	23-15	40	
4-10	19	22 + *23,3*	
1-10	12-15	7-15 + *37,3*	
2-10	11	21-15 + *21,5*	
2-15	11	22 + *32,7*	
8	18-15	16-15 + *27*	
4-15	18-25	30-15 + *28*	
2-10	10	38 + *30*	
9	22	36-15 + *12*	
8	6-15 + IV	38 + *5,7*	
8	2 + *16,3*	35 + *9* + *19,4 (B)*	
3	12-15 + *20,7*	30 + *25,3* + *5,4 (B)*	
5-15	24-15 + *3,3*	5-15 + *28*	
2-25	24 + *19,3*	15 + *31*	
7-15	11 + *15*	23 + *8,1 (B)*	
3-15	6-10 + *12*	27-25 + *5*	
3-15	13-15 + *16*	26-15 + *12,7*	
5	12 + *5*	31-15 + *4,7*	
8	10 + *3,7*	15 + XIII-15 + *5,7*	
5	14-15 + *3*	1-10 + *25,7*	
5 + I-15 + 2	18-25 + III + *5*	13 + *24,3 (B)*	
2	12-25 + *5*	23-15 + III-15 + *20,3*	
4	10-15 + *4*	25-15 + *0,7*	
4-25	23 + *2,7*	25 + *4,3*	
3	14 + *10,7*	25-15 + II-15 + *6*	
5 + 3	-3 + *17,7*	35 + *21,3*	
7-15	12-15 + *9,3*		
V-15	19-15 + *14,7*		
3	24-25 + *8,3*		
2-25	19 + *7,7*		
9	12-15 + *8*		
2	6 + *20*		
6	8 + *20*		
3			
9-25			
4-25			
6-15			
4 + 3			
5			
0-20			
2			
2 + 1			
5			
3			
-8			
-4			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5-15	—	—	—
8-10			
6			
5			
1-10			
1-10			
1			
6			
3			
3-25			
7			
3			
5			
6-15			
6			
4-15			
8-15			
7-15			
2-15			
4-15			
3			
4			
1-15			
3-15			
8			
8			
7-10 + *7*			
6 + *2*			
5-15 + *3*			
6 + I-15 + *1,7*			
2-15 + *4,3 (B)*			
8 + I-10 + *7,6 (B)*			
3-15 + *11,3*			
3-15 + *4*			
6 + *6,3*			
6 + *5,4 (B)*			
9-15 + *5*			
5 + *10*			
5 + *6*			
4 + *4,7*			
3-15 + *5*			
4 + *1,7*			
6-15 + *3,3*			
7 + *10,7*			
2 + *8,7*			
8-15 + *1,3*			
9-15 + *8,3*			
3 + *3,3*			
8-25 + *9,7 (B)*			
4 + *5,7*			
2-15 + *13*			
0-20 + **4** + *7,3*			
8-15 + *4*			
1-15 + *4*			
4 + *2,7*			
4-15 + *3,3*			
6-15 + *6*			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3-15 + *5* 7-15 + **4** + *1,7*	—	—	—
		Szőlőművelők	
1,7	*12*	*22,7*	*41,7*
5,3	*18*	*23,3*	*44*
4,7	*13,3*	*25*	*51,7*
2,3	*14,3*	*31*	
3	*14,3*	*27*	
8,3	*15*	*27*	
4	*14*	*25*	
1,3	*13*	*22,7*	
1,7	*10,7*	*21,7*	
6,7	*14,3*	*23,3*	
7	*16*	*26,3*	
5	*15*	*22*	
2,3	*20*	*22,3*	
1,3	*14,3*	*31*	
6,3	*14,3*	*24,7*	
7,3	*20*	*23,7*	
8,7	*20*	*29,3*	
9,7	*15,7*	*22,3*	
10,7	*15,3*	*22,3*	
4,3	*17*	*22,7*	
1,3	*13*	*24,3 (B)*	
6	*12,7*		
10,7	*13,7*		
8,7	*15*		
7	*18,3*		
3,3	*12,7*		
9	*18*		
10	*11*		
1,3	*20*		
2,7	*17,7*		
2,3	*13*		
5,3	*20*		
10	*13*		
4,7	*13,7*		
7	*13,3*		
6,3	*15*		
10	*17,7*		
1,7	*13,7*		
4,7	*11,3*		
2,3	*19*		
7,7	*18,3*		
7,7	*16,3*		
5,4	*12,7*		
7,7	*19,3*		
5,7	*14,7*		
10,7	*12,4 (B)*		
1,3	*13,5 (B)*		
10,3			
4,7			
10			
2,3			
5,7			
7			
7,7			

zsellér	pauper	féltelkes	gazpagparaszt
7	—	—	—
9			
0,7			
8,7			
10			
6			
3,3			
7			
3,3			
7,7			
10			
5,7			
10,7			
10,3			
2,3			
2,7			
5			
10,3			
10			
6			
2,7			
5			
5,8 (S)			
5,4 (S)			
7,6 (B)			
4,3 (B)			
2,2 (B)			
5,4 (B)			
9,7 (B)			
4,3 (B)			
5,4 (B)			
7,7			
3,3			
8			
1,7			
8,3			
6,3			
2,3			
4,7			
10			
4. DIOSGEŐR (iudex)			
2-15 + **1**	12	44	43 + **9** + *61*
-4	13-15	37-15 + *9*	
-1	7-15 + **8** + *14,3*	**-4** + *31,3*	
4-15	**-8** + *16,7*	7 + *26,7*	
6-15	6-15 + *15,7*	7 + *24*	
-5	**-4** + *16*	3 + **7** + *34*	
3-15	7-15 + *17*	3-15 + *24,3*	
5 + **4**	7-15 + **2** + *11*	18 + **1** + *27,7*	
4	**-1** + *16,3*		
6-15	11-15 + **1** + *11,3*		
5-15	11 + *8,7*		
3-15			
7			
7			
1-25			
3-15 + **2** + *1,7*			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
-4 + *9*	—	—	—
-2 + *11,7*			
5 + *10,3*			
8 + *9*			
-4 + *8,7*			
1-15 + **3** + *10*			
	Szőlőművelők		
5,3	*15,7*	*24*	—
5	*17,3*	*30,3*	
3	*14*	*21,7*	
9,7	*12*	*21,7*	
5	*12,3*		
6,3			
7,3			
2,7			
10,7			
1,7			
9,7			
5,3			
	Extraneus szőlőművelők		
7,7	*13,7*	*29,3*	*46,3*
10	*14*	*25*	
10	*17*	*40*	
5	*16,3*	*21,7*	
7,7	*12*	*23,7*	
2,7	*13,7*	*30,7*	
5	*15,3*		
3,3	*15,3*		
5,3	*12,3*		
2,3	*15*		
2	*14,7*		
8	*15,3*		
2,7	*19,7*		
5	*13,3*		
4	*15*		
	11		
5. M A L Y (iudex)			
3-15	15	36 + **12**	—
1-10	12-15 + *2*		
2-15	10 + **30** + *2,7*		
2-10	11-15 + *3,3*		
-3	20-15 + *12,3*		
4	10 + *5,5*		
1-10			
4-15			
5			
2-15			
4-25			
4-15 + *0,7*			
1 + **10** + *2,3*			
9-15 + *10,2*			
-20 + *2*			
7-15 + **3** + *3*			
2-10 + *4*			
2-15 + **3** + *2*			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8 + *2,3* 9 + *7,3* 4-15 + *5,3* -**1** + *4,3* 1 + *0,2* 1-15 + *5,7*	—	—	—
	Szőlőművelők		
5 *2,3* *8,3* *3,3* *7,6* *1* *1* *6* *2,3*	—	—	—
6. K I S T H O K A Y uterque (iudex)			
7-15 + **2** 9-10 -**1** 2-15 6-15 + **1** 2 1 + **2** + *1,2* 4-25 + *2*	18-25 + **6** 10-15 + **2** + *10* 11 + *3,3*	45 + **2** 27 + *2,3*	—
7. G E Ő R Ő M B Ő L Y (iudex ; a helyi bormérték átszámítva egri köbölre)			
-**18** 3-15 -**8** 3 9-15 4 8 2 + **2** 6-10 + *7,6* 5 + **2** + *7*	16-10 4-15 + **7** + *11*	9 + **9** + *24,3* 5 + *34,1* -**3** + *24,3* 8 + *24,3*	—
	Szőlőművelők		
9,7 *4,9* *6,1* *1,2* *9*	*13,1* *11,5* *12.1* *17,3* *14,9*	—	—
	Extraneus szőlőművelők		
9,7 *7,6* *10* *8,2* *9,7* *7,6* *0,9* *2,4* *6,1* *9,7*	*19,7* *14,6* *17,9* *13,1* *14,6* *14,9* *19,4* *17,6* *14,6* *15,2*	*29,2* *27* *29,6* *22,1* *24,3* *34* *29,2* *29,2* *24,7* *29,2*	*48,6* *58,3* *48,9* *58,3* *48,9* *44* *41,3* *49,8* *97,2*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10,6	*14,2*	*29,5*	—
1,8	*13,1*	*29,2*	
1,8	*19,7*	*27*	
10	*21,4*	*34,3*	
5,1	*15,5*	*22,1*	
9,7	*11*	*28,2*	
10,6	*17,9*	*23,4*	
9,7	*13,3*	*27,3*	
3,3	*14,6*	*24,7*	
4,9	*17,9*	*24.3*	
3,3	*21,3*		
6,7	*19,7*		
4,9	*19,7*		
4	*16,4*		
2,7	*14,6*		
6,7	*12,4*		
10	*12,4*		
5,5	*19,7*		
1,2	*17,2*		
3,3			
0,9			
0,6			
0,9			
0,9			
7,6			
4,9			
5,5			
1,2			
0,6			
1,2			
2,7			
1,2			
7,6			
2,7			
4,9			
3,3			
7,6			
3,3			
5,1			
8. N Y E K (iudex)			
4	17-15 + **9**	—	—
6-15 + **3**	14 + *10*		
8 + **8** + *9*	6-15 + **5** + *20*		
5-15 + **9** + *7,7*	1-15 + *17,3*		
	6-15 + *12,3*		
	Szőlőművelők		
3,3	*16,3*	*31*	—
5	*15,7*		
5	*15*		
3,3	*12,7*		
2,3	*16*		
3,3	*17*		
5	*16*		
1	*11*		
3,3			
7,3			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7,6	—	—	—
7,3			
3,2			
3,3			
3,7			
2,3			
7			
5,3			
8,3			
9. ZYRMA			
3-15	20 + *5,5*	—	—
6 + *2*	9 + **1** + *11,3*		
	Szőlőművelők		
1,3	*12*	*24*	*40*
2,5			
5			
2,5			
1,3			
6			
2			
2			
10. CHABA			
2	—	20 + *32,5*	5-10 + *51,7*
8			
1-15 + *10*			
5-15 + *5,3*			
	Szőlőművelők		
5	*13*	*24,5*	—
10	*11,3*	*23,8*	
6	*20,8*	*38,7*	
8,5	*13,8*		
6,7	*13,8*		
7,5	*17,7*		
3,7	*11,3*		
7,5	*15*		
8,7	*15,5*		
7,5	*13,3*		
7,5			
5			
3,7			
5,7			
10			
6			
3,3			
3,3			
10,5			
10,7			
2,5			
7,7			
6,7			
7,3			
5			
5,7			
7,3			
3,3			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
11. FELSŐ SOLCHA (iudex ; B = extraneus szőlő Bessenyő határában)			
4	20	40	54
4-15	23	35	151
1	10-10	26 + **8**	92
5	17	46-10 + **10**	62
8 + **8**	20 + **2**	32	114 + **2** + *7 (B)*
8	23-10 + **4**	32	70 + *6,4 (Bä*
6-15 + **1**	12-10	28-15 + **3** + *3,2 (B)*	71 + **9** + *6,2 (B)*
5			58-15 + **1** + *5,4 (B)*
-5			
9-15			
6-15			
5-15			
4			
3-15			
12. ARNOLTH (iudex)			
9-10 + **6**	17	28 + **1**	50-15 + **7**
5	20	41-10	75 + **6**
6 + **10**	20	29	76
6-15 + **5**	16-15	41	50-15 + **3**
8-10	17-15	33-15	56
7-15	11-15	39-15	67-15
7-15	17-15	45	62-15
4	16-15		109
4	14-15		
4-25	21-15		
7-15	14-15		
5	11-15		
	22-15		
	24		
	16		
	14		
13. ALSO SOLCHA (iudex)			
-3	19	27 + **2**	58-15 + **3**
8	17-15		
7-15 + **10**	11-15		
5-15	15-15 + **3**		
8 + **6**	15		
6	16 + **4**		
2			
8 + **6**			
4-15			
14. NALAY (iudex)			
6	20 + **8**	30-15 + **4**	62 + **17**
4-15	14 + **2**		
9	18		
8	12-15		
8			
7-15 + **3**			
-3			
4			
7			
1			
15. KORHI			
-9	—	—	—
-10			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
-9	—	—	—
-6			
-1			
-10			
-2			
-6			
-6			
chd: 3!			

16. P E T T R Y

-3	—	—	—
-4			
-5			
-10			

17. V A M O S (iudex; a helyi bormérték átszámítva egri köbölre. K = extraneus szőlő Keresztúr határában)

9 + **2**	*20-15*	33-10	141
8	13-15	42	65-10
6	22-15	35	66-15
4-10 + **2**	14	36-15	253-15 + *1,6*
3	12-10	42-15	73-15 + *2,2*
5-10 + **5**	20	29-15 + *1*	92-15 + *2,7*
9	10	26 + *2,2*	101-10 + *1,6*
3-15	16-25	48-15 + **1** + *0,5*	60 + *5,4(K)*
3-15	11-15 + **2**		70 + *2,2*
7-15	24 + **2**		
7-15	11-15		
5	12-15		
7-15	10-15 + **3**		
5 + **5**	13		
9	25		
2	24		
5	13-15		
9	10		
7	15-15		
-7	14 + *2,2*		
3-15	15 + *5,9(K)*		
4-15	16 + *10,8(K)*		
6-15			
5			
-3 + *3,8*			
5-15 + *4,9(K)*			

Szőlőművelők

1,6	—	—	—
3,7			
0,5			
4,3			
0,5			
0,3			
5,1(K)			
3,7(K)			
5,4(K)			
6,4(K)			

Extraneus szőlőművelők

de Palfalwa — lásd ott! — 1 gazdaság 1,3 cb terméssel.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt

18. P A L F A L W A (V = extraneus szőlő Vámos határában)

6-25	22-15	44-10 + **7**	69-15
7	12	44-15 + **1**	
-4	18	37	
5	24-15	33-15	
7	15	41	
6	14	30-15	
7	16-25	35	
4		34	
2-15		38-10 + **2**	
9		45-15 + **6**	
5		45 + **2**	
7		29	
9			
6 + *0,7 (V)*			

19. B O L D V A (iudex ; a helyi bormérték átszámítva egri köbölre, S, R = extraneus szőlő Sajó-Szent-Péter és Rudabánya határában)

8	16-10 + **1**	29	56 + **4**
1 + **3**	25-25 + **6**	33 + *5,4*	56 + *1*
6 + **4**	24 + **19**	39-15 + **1** + *7*	54 + *7,6*
3 + **1**	10-15 + **2**	40 + **3** + *3,8*	68 + **4** + *4,9*
7	19-15 + **2**	32 + **1** + *2,7*	101 + *7 (S)* + *2,5 (R)*
2 + **1**	22	29+ *5,4*	
2-15 + **5**	13	32 + **9** + *0,3*	
1	16	46-15 + *6,4*	
8	23	29-15 + **4** + *0,5*	
4	12	32-10 + **3** + *9,2*	
5-15	25	30-15 + *1,6*	
5-25	10-15	30-15 + **2** + *0,7*	
4	12-15		
9-15 + *4,9*	10-15 + *1*		
	23 + *2,2*		
	21-10 + **3** + *1,6*		
	18 + *5,9 (S)*		
	10 + *1*		

Szőlőművelők

3,2	—	—	—
8,1			
0,5			
0,8			
3,2			
4,3			

Extraneus szőlőművelők

5,4	—	—	—
2,7			
7,6			

20. K E R E Z T H U R (iudex ; a helyi bormérték átszámítva egri köbölre, S, B = extraneus szőlő Sajó-Szent-Péter és Bábony határában)

6-15	10-15	29-10	49-15
5-25	10	37 + *8,1*	70 + *28*
9	24	40-10 + *29,2*	
-1	12-15	25 + *17*	
3-15	11 + **3** + *5,4*	31 + *6,2*	
5	13 + *5,4*	42-15 + *5,4*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4	24-10 + *10,8*	39 + *11,8 (S)*	—
7-15	12 + *8,6*		
2-15	11 + *5,4*		
9	16 + *7,6*		
6-15	10 + *16,2*		
1-15	21-15 + **2** + *5,8*		
4-10	11 + *2,2*		
6-15	12-10 + *11,8*		
4	13-15 + *5,4*		
2-15 + **4**	19 + *5,4*		
5-25	14-15 + *8,6*		
4	*11,8*-iudex-		
3	8 + *13*		
6-15			
2			
5-15 + *5,4*			
9 + *2,7*			
3 + *2,2*			
7-15 + *2,7*			
1-15 + *1,3*			
7 + *7*			
-**3** + *5,4*			
7 + *7,6*			
6-15 + *6,2*			
5-25 + *10,8*			
7-15 + *7,6*			
9-15 + *4,3*			
6-15 + *10,8*			
3-15 + *5,8*			
4 + *2,2*			
6-15 + *8*			
2 + *3,8*			
3 + **4** + *5,1*			
	Szőlőművelők		
8,1	*11,4*	—	—
5,9	*10,8*		
4,3	*10,8*		
5,4			
1			
3,2			
2,7			
6,4			
2,2			
8,1			
5,4			
10,3			
4,9			
5,4			
4,9			
3,8			
0,5			
5,9			
2,7			
6,4			
6,4			
10,3 (S)			
9,7 (S)			
7,5 (B)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt

Extraneus szőlőművelők

de Senye — lásd ott! — 3 gazdaság 43 cb terméssel,
de Vámos — lásd ott! — 7 gazdaság 79 cb terméssel,
de Szolga — lásd ott! — 2 gazdaság 23 cb terméssel.

21. E C H E G H (B = extraneus szőlő Bábony határában)

5	12	26	69 + **3** + *13(B)*
7-15	10		
6	17		
	18 + **3**		
	17-15		

Szőlőművelők

—	*18,4(B)*	—	—

22. B E S S E N I Ő (iudex ; a helyi bormérték átszámítva egri köbölre)

5-15 + **2**	20-15 + **2**	37	80 + **30**
-3	18 + **8**	32 + **1**	
8-10	21-15 + **3**		
2-10 + **1**	19-15		
7 + **3**	24		
8 + **2** + *1*	13		
	10-15		

Szőlőművelők

9,7	*13,5*	—	—
1			
5,9			
10,5			
1			

Extraneus szőlőművelők

de Zsolca — lásd ott! — 5 gazdaság 54 cb terméssel.
de Vámos — lásd ott! — 2 gazdaság 35 cb terméssel.
de Miskolc — lásd ott! — 19 gazdaság 321 cb terméssel.

23. B A B O N (iudex ; a helyi bormérték átszámítva egri köbölre)

3	13-25	28-15 + **2**	—
2	13-15	36-25 + **4** + *18,1*	
5 + *3,2*	18-10 + *13,5*		
4 + *3,8*			

Szőlőművelők

6,4	*14*	—	*54*
9,2	*12,4*		
7	*20,5*		
9,7			
6,4			
9,7			

Extraneus szőlőművelők

de Keresztúr — lásd ott! — 1 gazdaság 12,5 cb terméssel.
de Sajó-Szt-Péter — lásd ott! 3 gazdaság 63 cb terméssel.
de Ecseg — lásd ott! — 2 gazdaság 58 cb terméssel.
de Szolga — lásd ott! — 2 gazdaság 44 cb terméssel.

24. K A P O L N A (a helyi bormérték átszámítva egri köbölre)

7	17-15 + II	25-15 + I-10	19-15 + III-15 + *68,9*
4	12	25-15 + I + **1** + *32,1*	34 + II-15 + **6** + *71,3*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6 + III	12-10 + *14,3*	25 + IV + *33,1*	42 + V + *64,1*
1-15	14-10 + *15,9*	11-15 + VI-15 + *23,8*	
5-15 + *4,3*	19-15 + I + *14,6*	12 + *21,6*	
	14 + *7*	20 + I + *21*	
	13 + *14,6*		
	3 + *13,6*		
	3-10 + *20*		
	4-15 + *11,1*		
	Szőlőművelők		
5,4	*15,9*	*38,4*	—
9,2	*20 (S)*	*21,6*	
2,7		*29,2*	
	Extraneus szőlőművelők		
6,8	*20*	*27,3*	*54,4*
10,5	*13,5*	*22,6*	*57,8*
10,5	*16,2*	*29,5*	*48,4*
9,7	*11,1*	*28*	*54,6*
6,4	*14,9*	*38,4*	
3,8	*13,5*	*22,6*	
	12,2	*22,6*	
	14,6	*26,8*	
	16,2		
	20,3		
	13,5		
	15,1		
	18,7		
	16,2		
	14,6		

25. L A Z L O F A L W A (a helyi bormérték átszámítva egri köbölre)

6	II-15 + *12,2*	2-25 + II + *21,4*	17-15 + IV-15 + *64*
3-15 + *6,7*	2-15 + I + *18,9*	8 + *24,1*	14-15 + VII + *47,7*
		8 + I-10 + *24,4*	
		11-15 + *24,3*	
		10 + III-15 + *24,4*	
	Szőlőművelők		
9,7	*11,8*	*31,7*	*40,5*
	Extraneus szőlőművelők		
8,7	*21,3*	*26,3*	—
3	*10,8*	*26,3*	
4,1	*21,3*	*37,5*	
3,3	*13,5*	*22,6*	

26. R A D I S T I A N (iudex ; a helyi bormérték átszámítva egri köbölre)

3 + I-15	12	7-15 + II + *33,8*	3 + III + *54*
2	12 + II-10 + *2,7*	7-15 + II-10 + **6** + *24,1*	28 + IX + **1** + *45,7*
6-15	8 + X + *13,5*	3 + III-15 + *26,8*	30-15 + XI-15 + *51,1*
8	16 + X + *17,3*	2-15 + II + *40,3*	41 + XIV + **3** + *56,2*
4-15		2-15 + I + **3** + *21,6*	47 + XII + **3** + *53,8*
5		13 + IV-15 + *23,7*	
4-15 + 0-20 + **6** + *4,1*		12-15 + IV + *30,8*	
6 + *7,9*		14-15 + IV-15 + **1** + *38,8*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3-15 + *4,1* 6-15 + I + *9,5* 1 + *4,1* 2 + *9,5*	—	25 + **5** + *28,6* 30 + XIV + *28,4* 26-15 + V + *30,8* 32 + IX + *40,5*	—
		Szőlőművelők	
9,5 *8,7*	*17,6*	*28,1* *29,5* *35,1* *32,4*	—
		Extraneus szőlőművelők	
10,6 *5,2*	—	—	—

27. V A R B O (a helyi bormérték átszámítva egri köbölre)

6 + I-15 **-6** 4 1-10 + **2** + *4,3* 3 + **2** + *8,7* 1 + *3,3* 7 + *7,5* 2 + *5,2* 1-15 + *10,2*	17-15 + I + **4** 19 + I-15 + *14,1* 8 + VII + *14,6* 10-15 + III + **1** + *1,3* 1 + *14,9* 3-15 + *11,1*	25 + V-15 33 + III-15 8 + *36,2* 5-10 + *22,7* 9-15 + *34* 10 + II + *22,9* 20 + II + *27,4* 10-10 + III + *23,2* 16-15 + IV + **4** + *38,9* 31 + IX + **4** + *36,7* 23 + III-15 + **7** + *37,6* 20 + V + **5** + *33,5*	17 + *57,8* 32-10 + VIII + *55,1* 32 + X + **4** + *44,3* 23-15 + IV + **2** + *56,5* 25 + VIII + *48,4* 18 + VIII + **10** + *61,5* 40 + V + *83,7* 25-10 + *47,3* 26 + XV + **10** + *94,5*
		Szőlőművelők	
8,1 *3,8* *7,9* *9,7* *8,1* *9,2* *9,2* *9,2*	*13,5* *11,9* *10,8* *11,9* *11,9* *20*	*24,9* *28,6* *24,3* *25,9* *22,9* *21,6* *30,8* *31,1*	*55,5* *53,8* *81*
		Extraneus szőlőművelők	
5,7	*14,6*	*32,2* *24,1*	*40,5* *45,7*

28. K O N D O (a helyi bormérték átszámítva egri köbölre)

1-15 2-10 0-20 1-10 + *5,2* 2-10 + *9,7* 5 + *10,6* 2 + *4,8*	9 + *20,5* 1-25 + *21,6* 4-15 + II-15 + *19,5*	1-15 + I-15 + *38,4* 4-15 + *26,8* 13 + *29,7* 36 + VIII + *25,4*	12 + *60* 26 + II + *60,8*
		Szőlőművelők	
—	*13,5* *12,4* *19,5* *13,3*	*28,1*	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Extraneus szőlőművelők		
—	*16,9*	*21,6*	—
29. P A R A Z N I A (iudex ; a helyi bormérték átszámítva egri köbölre)			
4	14-15 + IV	34 + II	45 + VIII + **3**
6-15	5-15 + *14,9*	24 + I-10	33 + IV + **4** + *59,2*
2 + II-15	9 + I + *9,2*	28 + IV	32 + III + *41,1*
4 + **1** + *6,8*	9 + I + *10,6*	6 + *25,7*	30 + *52,7*
		21 + *30,8*	31 + II + *54,6*
		19-15 + III + *25,4*	
	Szőlőművelők		
10,6	*13,5*	*34,8*	*155,3*
		23,2	*47,5*
		24,3	*45,7*
		30,8	
		29,7	
		24,1	
30. L U D N A			
7 + **2**	22	22 + VII + **7**	—
4-15	10	19 + IX	
5		38 + IV-15	
8			
5 + **1**			
5-15			
3 + **1**			
9			
6			
31. A L A C Z K A (csak bor dzsjk-e maradt meg ; a helyi bormérték átszámítva egri köbölre)			
-2 + *9*	**-2** + *14,4*	—	**-7** + *56,8*
	-1 + *15*		
	Szőlőművelők		
9,7	*19*	*28,4*	*44,1*
8,7	*19,4*	*23,7*	*45,1*
8,7	*15*	*25,4*	
10,8	*15,6*	*30,7*	
4	*11,7*	*27,7*	
5	*14,4*	*37,4*	
	17,7		
	15		
	11,7		
	18,4		
	17,7		
	17		
	16,7		
	Extraneus szőlőművelők		
3,5	*15*	*36,7*	*41,8*
5,7	*19,7*	*32,4*	*57,4*
7,3	*21,3*	*27,1*	*41,8*
7,3	*16,7*	*28,4*	*42,4*
8	*21*	*23,7*	*50,8*
6,3	*14,4*	*26,1*	
7,7	*15,7*	*26,1*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	15,3	24,4	—
6	13,4	31,4	
9,7	11,9	21,9	
9	16,3	25,1	
9	17,4	23,4	
7,7	19,4	22,7	
9	18,7	31,7	
4,3		25,1	
3,5		27,7	
2,3			
8,4			
8,4			
7,3			
3,3			
6,7			

32. *KYS KARSA* (iudex; csak bor dzsjk-e maradt meg. A helyi bormérték átszámítva egri köbölre)

8,6	13,5	26,5	50,8
5,4	10,8	39,4	66,4
6,8	18,9	22,4	
4,9	13,5	36,2	
4,9	12,4	29,2	
9,7	12,4	29,2	
2,2	20,5	25.9	
7,6		22.4	
7,6		40	
9,7		28,6	
		36,7	

33. *VAKARACZ* (iudex; csak bor dzsjk-e maradt meg)

5	—	—	—
3,3			
3			
4,8			
0,8			

34. *TAPOLCZA* (a helyi bormérték átszámítva egri köbölre)
Extraneus szőlőművelők (in promontorio Tapolcza)

7,6	11,6	31,9	65.9
9,7	19,7	27	58,3
10,3	17,6	24,3	165,2
6,1	14,6	26,1	106,4
2,7	19,4	24,9	43,7
10,6	19,4	26,1	85,3
2,7	19,7	30,4	44
3,3	14,6	34,3	70,7
7,6	13,1	29,4	63,2
9,7	20,7	31	53,5
1,2	19,4	30,4	
9,7	19,4	34,3	
6,7	12,4	22,1	
8,2	19,4	22,1	
4,9	15,2	27	
10	11,6	29,2	
9,7	19,4	34	
5,2	14,6	35,3	
7,6	17,3	34,6	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7,8	20,7	—	—
3,3			
2,7			
8,2			
2,7			
8,2			
2,4			
3,3			
4,5			

A jelenlegi időmetszet adatait inkább az 1576. évi időmetszettel, semmint az 1594. évivel kell egybevetnünk, mert az utóbbi metszetben 7 faluval kevesebb szerepel (az ún. varbóvölgyi kerület helységeit akkor a kazai járáshoz sorolták).[1]

1576	1598	
33 helység	34 helység	
1 178 szántógazdaság	1 024 szántógazdaság[2]	—13%
19 000 gl gabona	17 000 gl gabona	—10%
1 668 szőlőgazdaság	960 szőlőgazdaság	—42%
42 500 cb agr bor[3]	20 600 cb agr bor[4]	—52%

A statisztikai egybevetés tanulságai rendkívül egyöntetűek: a termelőerők általános érvényű hanyatlásával állunk szemben. Ez viszonylag kisebb a szántógazdálkodásban: 13%-kal kevesebb gazdaságra kb. 10%-kal kisebb termés esik és igen jelentős a szőlőművelésben: a bortermelő parasztok száma 42%-kal, de a szüreti eredmény 52%-kal csökken az 1576. évi időmetszethez képest! A dél-borsodi járásokat végigszántó hadjáratok, ütközetek, hadseregvonulások pusztító hatásának vagyunk tanúi a szőlőművelés hanyatlásánál. Tegyük hozzá, hogy a miskolci járás nem is tartozott a legjobban elpusztított vidékhez, Mohi-Daróc—Mezőkövesd környékéhez.

A districtus kultúrterületének megoszlása: 2423 hold szántó és 524 hold szőlő. A szőlők, illetve szántók egymás közti aránya 1 : 4,5-höz, ami sokkal kedvezőtlenebb a bortermelés szempontjából az 1576. évinél (1 : 2,5-hez!). A század 70-es éveiben az egész miskolci districtus a bortermelésre specializálódás példája volt. Ennek arányai most jóval szerényebbek s bár a járásban a szőlőművelés gazdasági súlya továbbra is jelentős maradt (az össznépesség 35%-a kizárólag szőlőműveléssel foglalkozik!) — az előző időmetszetekhez mérten erősen visszaesett. — A gabonakultúra megoszlása a következő:

őszi búza	16 440 gl	96,9%
zab	522 gl	3,1%

Változatlan az őszi búza szinte kizárólagos túlsúlya.

[1] Lásd az 1594. évi dézsmajegyzék feldolgozását!

[2] Nem számítva 258 ismeretlen bortermelő extraneust.

[3] 1576-ban az összbortermés, az extraneusokéval együtt 78 720 cb csv, azaz 42 542 cb agr bor.

[4] 258 ismeretlen extraneus 6322 cb agr borával együtt.

A districtus differenciálódása

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	338	156	82	33	609	38,8%
II. szántó- + szőlőműv.	—	121	117	117	60	415	26,5%
III. szőlőművelők	—	286	153	86	20	545	34,7%
össz. 1602	33	745	426	285	113	—	—
%-ban	2,1%	46,5%	26,6%	17,8%	7,0%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
2278,2	2361,0	3841,8	3725,2	5411,3	4898,3	5430,5	3316,4
13,4%	16,5%	22,7%	26,1%	31,9%	34,2%	32,0%	23,2%

A földnélküliek száma tulajdonképpen ismeretlen, csak a szántó- és szőlőnélküli méhészeket tudjuk számba venni. Csoportjuk (2,1%) elég jelentéktelen. Feltehetőleg ezzel függ össze a zsellérség felduzzadása. A népesség 46,5%-ára rúgó csoportjuk a szántók 13,4%-ával s a szőlők 16,5%-ával rendelkezik. A pauperek százalékaránya jóval szerényebb (26,6%), anyagi helyzetük viszont hangsúlyozottan kedvezőbb : gabonából 22,7%, borból pedig 26,1%! Szokottnál kevesebb féltelkessel találkozunk (17,8%), akiknek vagyoni súlya azonban változatlan maradt : övék a szántókultúra 31,9%-a és a szőlőkultúra 34,2%-a. Lemorzsolódott a gazdagparaszti réteg is, bár csökkenésük aránya kisebb (8%-ról 7%-ra), tényleges veszteségüknél.[5] Még mindig nagy vagyonfelhalmozásuk súlya s jelentősége, az ő kezükön van a szántók 32,0%-a s a szőlők 23,2%-a! Éles eltérés azonban a korábbi időmetszettel szemben, hogy a gazdagparaszti vagyongyűjtés túlsúlya most már nem a szőlőre, hanem a szántóra esik.[6] A bortermelés általános hanyatlása itt is éreztette hatását. Kiemelkedően vagyonos gazdagparasztot keveset találunk. 3 búza- és 8 bortermelőt számláló csoportjuk, a népesség 0,6%-ára rúg s a szántókultúra 3,7%-át valamint a szőlőkultúra 4,2%-át vallhatja magáénak.[7] Nyolc hold szántó és két hold szőlő esik átlagosan egy ilyen gazdagparaszti portára!

A districtus négy mezővárosának (Sajó-Szent-Péter, Miskolc, Diósgyőr és Sajó-Keresztúr) valamint 30 falvának viszonyait egybevetve a következő eredményre jutunk :

[5] 1576-ban 182, 1598-ban 113 gazdagparaszt!
[6] 1576-ban a gazdagparasztoké a szántókultúra 22,6%-a és a szőlőkultúra 30,5%-a!
[7] Tizenegyüknek 632 gl gabonája s 869 cb agr bora van.

Sajó-Szent-Péter, Sajó-Keresztúr, Miskolc és Diósgyőr differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	182	58	33	11	284	36,7%
II. szántó- + szőlőműv.	—	72	66	56	11	204	26,4%
III. szőlőművelők	6	151	87	41	7	286	36,9%
össz. 780	—	405	211	130	28	—	—
%-ban	0,8%	51,9%	27,0%	16,7%	3,6%	—	—

30 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	156	98	49	22	325	40,9%
II. szántó- + szőlőműv.	—	49	51	61	50	211	26,5%
III. szőlőművelők	—	135	66	45	13	259	32,6%
össz. 822	27	340	215	155	85	—	—
%-ban	3,3%	41,4%	26,1%	18,9%	10,3%	—	—

Szemben az előző időmetszetek tanulságával 1598-ra a mezővárosok jórészt elveszítik a jobbágyság életében s termelésében játszott különleges szerepüket. Ugyanabban a négy oppidumban, ahol korábban a gazdagparasztság éspedig elsősorban a bortermelő gazdagparasztság tömörülésének s vagyonfelhalmozásának voltunk tanúi, most nagyobb a zsellérség, mint a falvakban s még annyi tehetős parasztot sem találunk, mint vidéken. A bortermelésre való specializálódásnak még maradt ugyan valami nyoma ; az oppidumokban a lakosság kb. 37%-a, a falvakban 32,6%-a foglalkozik kizárólag szőlőműveléssel — de a bortermelés mezővárosi koncentrálódásáról már nem lehet beszélnünk. 1576-ban a négy említett mezőváros parasztságáé a járás borának 69%-a, 1594-ben 79%-a, míg most csupán 34%-a!

Összegezve, jóllehet a négy oppidumba tömörül a parasztság 48,7%-a, részesedésük a szántókultúra 40,4%-ra, viszont a borkultúra csupán 34%-ra rúg. A 15 éves háború hatása Borsod megyében, a jelek szerint, sokkal érzékenyebben sújtotta a mezővárosokat, mint általában a járás falvait.

A parasztság elszegényedett rétegeinek elemzése a következő képet nyújtja :

földnélküli	3
földnélküli méhész	30
szántóművelő, fél hold alatt	148
szőlőművelő, 100 nszl alatt	146
	327

Ezek szerint a napszámra utalt, pauperizált parasztság tömege az egész paraszti népesség valamivel több, mint 20%-a. Ez a százalékarány a valóságban jóval magasabb volt, hiszen a tulajdonképpeni földnélküliek számát nem ismerjük. Figyelembe véve a hiányzó földnélkülieket, az elszegényedett jobbágyok csoportját legalább 30—35 %-ra kell becsülnünk!

Mindössze 198 jobbágygazdaságban találunk méheket. A kasállomány szokatlanul kicsiny : 897 kas! Az előző időmetszethez mérten több mint egyharmadával kevesebb a méhész s kb. ugyanilyen arányban csökkent a kasállomány is. Most a népesség 12,4%-a méhészkedik (5 évvel korábban még 20%). Kasállományuk megoszlása a következő :

30	földnélküli méhész	166 kas	— 18,5%
61	zsellér "	227 "	— 25,3%
40	pauper "	179 "	— 20,0%
41	féltelkes "	160 "	— 17,8%
26	gazdagparaszt "	165 "	— 18,4%
		897 kas	

Jelentős mértékben csökken a jómódú jobbágyság szerepe a méztermelésben. A féltelkes és gazdagparaszti csoport a kasok csupán 36%-ával rendelkezik, a korábban szokásos 50—60% helyett. Az árumézet termelő ún. nagy méhészetek között arányuk kedvezőbb :

6	földnélküli méhész	66 kas
4	zsellér "	50 "
2	pauper "	49 "
4	féltelkes "	40 "
6	gazdagparaszt "	85 "
		290 kas

22 méhész (11%) tartja kezében a kasállomány 32,3%-át. Kicsiny csoportjuk rendelkezik a kb. évi 45 mázsás méztermésből mintegy 15 mázsával. A tőlük piacra küldött áruméz minimális tömegét 8 mázsára becsülhetjük. Ez rendkívül érdekes adat, mert azt bizonyítja, hogy bár a méztermelés a járásban erősen visszaesett, az áruméz tömege csaknem változatlan maradt! (Az előző időmetszetben 10 mázsa!)

Az extraneus birtoklás szövevényes rendszere megőrizte korábbi jelentőségét. Bár döntő többségüknél nem ismerjük eredeti lakóhelyüket s így otthoni gazdasági erejüket sem, helyzetük statisztikai elemzése így is figyelemre méltó eredménnyel jár. Az ismert extraneusok tagozódása a következő : öt helység[8] határában 18 másik falu jobbágyai szereztek szőlőt. Megoszlásuk : zsellér 28, pauper 20, féltelkes 19 és gazdagparaszt 10! Az egyes jobbágycsoportok aránya kiegyensúlyozott. Sokkal nagyobb az ismeretlen extraneusok tábora, akiknél csupán az extraneus parcella nagyságát tudjuk alapul venni, hiszen otthoni, falujukbeli vagyoni helyzetüket nem ismerjük. Tíz helység[9] határában sorol fel ilyen ismeretlen extraneus szőlőt a dézsmajegyzék, a következő megoszlásban : zsellér 102, pauper 79, féltelkes 56 és gazdagparaszt 21.

[8] Sajó-Szent-Péter, Vámos, (Sajó-)Keresztúr, Bessenyő és Bábony.

[9] Diósgyőr, Görömböly, Boldva, Kápolna, Lászlófalva, Radistyán, Varbó, Kandó, Alacka és Tapolca.

Érdekes, hogy bár az extraneus parcellák zöme kétségtelenül kicsi, viszonylag jelentős számú féltelkes, sőt gazdagparaszti nagyságú szőlő is akad köztük.

Összegezve, 333 extraneus bortermelő, a népesség kereken 18%-a,[10] 7442,6 cb agr borral rendelkezik, azaz övék a járási szőlőkultúra 36,1%-a! Ha csupán a bortermelőket[11] vesszük alapul, úgy az extraneus szőlőművelők aránya megközelíti a 28%-ot. Az előző, 1594. évi időmetszet katasztrófálisan rossz bortermésével szemben, most újra felvirágzott egy kissé a szőlőművelés : 1594-ben 277 hold szőlőből 68 esett extraneus birtokra, most 524 holdból 189 hold van extraneus kézen! A bortermelés fellendülése azonban csak 1594-hez mérten jelentős, az 1576. évi szintet már meg sem tudja közelíteni (lásd a fejezet elején!).

[10] 1602 (össznépesség) + 258 (ismeretlen extraneus) = 1680 család.
[11] 960 (bortermelő) + 258 (ismeretlen extraneus) = 1218 szőlőművelő.

Mohi districtus (Borsod m.)

1598. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. A szőlőművelésre vonatkozó adatok Chaba et Emeod dt. 1598. évi bor dzsjk-e alapján. B 985. Harsány és Mohi szántóművelésének adatai Kys-Hewes et Mohy dt. 1597. évi gabona dzsjk-e alapján B 1015.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. KISFALUD (iudex)			
3-10	24	—	—
1-20	18		
9	24		
9	22		
4-10	18-20		
4	11-20		
7	10-10		
5	11-20		
5	10-20		
	10		
	23-10		
2. OZLAR (iudex)			
2	—	—	—
5			
2-20			
6			
1			
5-20			
-6			
-2			
-10			
-10			
chd: 2!			
3. AROKTŐH (iudex)			
3-10	—	—	—
4			
5			
1-20			
1-10			
2			
chd: 2!			
4. SZEGED (iudex)			
7	10-20	32	—
5-10	20-10	26-10 + V cum	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
0-20	12 + V cum	—	—
5	10-20		
2	10-10		
3-20	10-10		
3-20	15		
5	16-20		
5	15		
5-10			
6			
5			
5			
5			
1-20			
5			
1-10			
1-20			
-3			
-5			
-3			
-10			
-10			
chd: 2!			
5. KESZWH (iudex)			
7	16-10	—	—
4	10-20 + V cum		
3-10	10-10 + V cum		
5	13-10 + V cum		
7			
5-20 + V cum			
5-20			
-1			
chd: 4!			
6. SZEDERKENY (iudex)			
7	10-20	20-10 + V cum	—
5	15		
6	10-20 + V cum		
1	10-20		
5	10-20 + V cum		
3-10			
2-10			
5			
1			
chd: 4!			
7. ARANIAS (iudex)			
5	17	4 + *30*	—
7-20	18-10 + *10*		
1-20	19 + *5*		
2	11-20 + *2,7*		
6			
5-10			
2			
5			
0-20			
2			
2			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2-10 + *10*	—	—	—
7-10 + *7,3*			
5 + *8*			
2 + *5*			
3-20 + *7,3*			
	Szőllőművelők		
1,3	—	—	—
8,3			
1,5			
10			
1,7			
3,3			
8. H A R S A N Y (iudex)			
5-10	—	—	—
3			
7			
5			
9. M O H I			
5-20	23	—	—
5-10	10		
5-20	12		
5	10-20		
5			
10. K I S - G Ő R (iudex ; egykorú gabona dzsjk-e hiányzik)			
7,3	*15*		
1,7	*15,2*		
5			
2			
1,7			
7			
3,3			
0,5			
7,7			
3,3			
6,7			
5			

Heves és Dél-Borsod megye 1596—97-ben a 15 éves háború döntő hadszínterévé vált : Egert a török elfoglalta, majd Mezőkeresztesnél döntő csatát nyert a császári—magyar sereg felett. Mindez a vidék szinte tökéletes elpusztításával, kiélésével járt együtt. Mohi districtus falu-állománya 35-ről 10-re csökkent. Termelőerőinek pusztulását csak úgy tudjuk pontosan meghatározni, ha az 1576. évi időmetszetből csupán ennek a 10 megmaradt falunak adatait hasonlítjuk össze :

1 5 7 6		1 5 9 8	
10	falu	10 falu	
294	szántógazdaság	121 szántógazdaság	—59%
5200	gl gabona	1000 gl gabona	—81%
236	szőlőgazdaság	29 szőlőgazdaság	—88%
3400	cb agr bor	200 cb agr bor	—94%

Ijesztő a pusztulás mérete: 41%-a maradt meg a búzatermelő és 12%-a a bortermelő gazdaságoknak, a 20 évvel korábbi helyzethez képest! Még nyomasztóbb a kép a terméseredmények elemzésénél: a búzatermés kb. egyötödére, a bortermés a korábbi 6%-ára zuhant. Ha fel is tételezzük azt, ami elég gyakori jelenség ebben a korban, hogy a mostani, a pusztulás mélypontját tükröző kép néhány év múlva kedvezőbbre fordul, az elmenekült parasztság egy része visszatér, a termés-eredmények javulnak stb. — ez sem változtat azon a tényen, hogy a vidék alapvetően elpusztult.

A szántókultúra elképesztően kicsiny: 140 hold. Szőlőik kiterjedése alatta marad az 5 holdnak! A gabonakultúra megoszlása:

őszi búza ..... 950 gl — 96,7%
tavasziak ..... 32 gl — 3,3%

Míg negyed századdal azelőtt a Mohi járásban feltűnően magas volt a tavasziak aránya (kb. 34%), amit az állattartással hoztunk kapcsolatba, addig most ennek alig találjuk nyomát. A megtizedelt népességű falvakban elsősorban kenyérgabonát termesztenek.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	75	34	3	—	112	79,4%
II. szántó- + szőlőműv.	—	5	3	1	—	9	6,4%
III. szőlőművelők	—	18	2	—	—	20	14,2%
össz. 165	24	98	39	4	—	—	—
%-ban	14,6%	59,4%	23,6%	2,4%	—	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
344,7	105,9	547,4	47,9	89,8	30,0	—	—
35,1 %	57,6%	55,7%	26,0%	9,2%	16,4%	—	—

A termésnélküliek csoportja aránylag nem túl nagy (14,6%), amit a zsellérség hatalmas, csaknem 60%-os rétege indokol. Együttes arányuk eléri a népesség háromnegyedét! Míg a teljesen termésnélküliek súlya viszonylag kisebb, az apró szántó- vagy szőlőparcellára szorult szegénységé annál jelentősebb. A zsellérségre a szántók 35,1%-a s a szőlők 57,6%-a esik. A pauper csoport (23,6%) kezén van a szántóterület zöme (55,7%). Borból sokkal szerényebb a részesedésük (26,0%). Összesen 4 féltelkes szerepel (2,4%) az adójegyzéken. Övék a szántókultúra 9,2%-a s a szőlők 16,4%-a. Gazdagparaszt, a dézsmajegyzék tanulsága szerint, nincs többé a járásban!

Tíz zselléreklakta, elpusztított falu esetében természetesen semmi értelme sincs a falvak s oppidumok közötti különbség keresésének. Érdekesebb probléma a napszámra utaltak csoportjának meghatározása:

földnélküli	18
földnélküli méhész	6
szántóművelő, fél hold alatt	32
szőlőművelő, 100 nszl alatt	13[1]
	69

Csoportjuk aránya megközelíti a népesség 42%-át. Hol találtak napszámra? Nem tudjuk, de az elpusztított járásban aligha. Nagy részük elvándorlásra kényszerült az északibb fekvésű járások felé. Mindig is a jobbágyság leginkább elszegényedett rétegei voltak a legmozgékonyabbak.

Érdekes a méhészek helyzete. Összesen 10 méhes gazdáról tudunk. Egyiküknek sincs földje, vagy szőlője. Néhány méhkas minden vagyonuk. Hatukat (20 kassal) a napszámos csoportnál vettük számba. További négynek ún. nagy méhészete van (össz. 40 kassal). Ezeket inkább pauper-sorúnak kell tekintenünk. A méhészet hozama — kb. évi 300 kg — erősen visszaesett a korábbi helyzethez mérten. Áruméz termelésről aligha beszélhetünk. — Extraneus birtoklásra nincs utalás a dézsmajegyzékben.

[1] 6 méhésznek össz. 20 kas méhe, 32 szántóművelőnek össz. 74,4 gl gabonája és 13 szőlőművelőnek össz. 37 cb agr bora.

Kaza cum Varbo districtus (Borsod m.)

1598. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30—32 manipulus. A bormérték tinna, néhány helyen azonban kassai köböl (jelzése: cb csv). B 985. Rudabánya adatai Zendreo et Fillek dt. 1597. évi gabona + bor dzsjk-e alapján. B 984.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. ZENDREO (iudex; R, S = extraneus szőlő Rudabánya és Sajószentpéter határában)			
9-10	16-20 + II-10	35	54
0-10	17-20 + 0-10		43-20 + IX-20 + **8**
4	13-20		
5	16 + **4**		
2-10	16-10		
7-10	16		
1-20	14 + III-10 + **1**		
8	20 cum		
7			
3-20			
4-10			
5-10			
2-10			
1			
2-10			
9 + *3(R)*			
chd: 1!			
	Extraneusok		
2-10	10-10 (de Varboch)	41-10 (de Perkopa)	—
9-20	11-20	15-10 + XI	
1,20	12-10	29 (de Varboch)	
VIII	13 (de Varboch)	24 + VIII (de Varboch)	
de Zalonna — lásd ott! — 10 gazdaság 156 gl terméssel.			
	Szőlőművelők		
—	*36 cb csv(S)*	*60 cb csv(S)*	—
2. CZEHY (iudex)			
9	20-20 + II-20	40 + II + **2**	—
7 + **3**		29 + II-20 + 20 cum	
chd: 1!		32 + II + **3**	
		34-20 + II-10	
	Extraneusok		
1-20	13-20	—	—
2-20	12		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2-10 3-10 3 4 3-20 4-20	18	—	—
3. Z U H O G Y (iudex ; R = extraneus szőlő Rudabánya határában)			
7 + I 1-20 + II-20 8-10 + *2 (R)*	10-20 + IV + **6** + 1 fl 11-10 20-10 + III-10 + 1 fl 16 + I-10 12-10 + IV 15 + IV + 1 fl 20 + V + **8** + 1 fl + *3,6 (R)*	11-20 + V + 20 cum 35-10 + VI-20 + **4** + *1,5 (Rä*	—
	Szőlőművelők		
3,8 (R) *0,9 (R)* *2,7 (R)* *5,4 (R)*	—	—	—
	Extraneusok		
5-10 3 + IV IV-20 V	—	—	—
4. L A A D D (iudex)			
7-20 + **2** 5-20 9 8-20 + **2** chd: 1!	14 15-20 23-10 + I-10	43 + I-10 31-20 + I-10 36-10 34 + II-10 + **2** 41 + II + **3** 34-20 + III-20 + **24**	—
	Extraneusok		
9 7-10 6 + II 9 2-10	24	—	—
5. K A Z A (iudex)			
3 + II 2-10 3-20 2-20 3-10 1-20 3-20 2-20 + **2** 1 0-20 3-10 + *6,5* **-6** + *5*	20-20 17-10 3-20 + *12,4* 10 + *0,2* 5 + *7,4* 7-20 + *7* 3-20 + *11,2* 2-20 + *12,3* 2-20 + *7,2* 4 + **8** + *11* 3-20 + *7* 8 + *8,6*	24-20 + 0-10 + **4** + *23* 4-10 + *15,7* 1 + *18* 30-20 + **1** + *12* 35 + II-20 + **7** + *20,2* 26 + II + **4** + *22,2* 25 + II + **6** + *22*	14-10 + **2** + *26,5* 18-10 + *27* 44-20 + *27* 44-20 + V + **2** + *32,5* 99-20 + V + **2** + *70* 57-20 + 0-20 + *16,7* 26 + II-20 + **4** + *25,4* 34-20 + II + *40* 22-10 + III + **1** + *50* 10-20 + *27,8* 20 + 0-20 + *36,8*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9 + *6,2* 2 + *6* 1-10 + *6,5* 2 + *3,6* 3-20 + *1,2* 1 + *6* 1-20 + *3,6* 9 + *4,2* 3 + *1* 3-20 + *6,6* chd: 7!	11 + **1** + *6,8* 14 + **6** + *10,6* 20-10 + 0-20 + **2** + *7,3* 18-20 + *8* 11 + **1** + *5,2* 15-20 + **1** + *7* 18 + 0-20 + *10,2*	—	18 + I-10 + *31,2*
	Szőlőművelők		
6 *5,3* *6,1*(chd)	*10* *7* *11* *7* *10,1* *10,2* *10,7*	*15,6* *17,1*	*30,1* *31,6* *27*(chd)
	Extraneus szőlőművelők		
5,9 *5,2* *1,7* *5,2* *2* *5,2* *2,2* *5,4*	*10,4* *11,8* *10,8* *12,2* *11,4*	*15,3* *22,1* *16,6* *16,2*	—
6. *G A L G O C Z* (iudex)			
1-20 3-10 3-10 3 + *5,4* 2 + *6* 2 + *1,5* 1 + *5,4* 4 + *1,6* 1 + V + *6* 5-10 + *5,8* chd: 1!	3 + *7,2* 11 + *10,2* 15-20 + 0-20 + *6,2* 15 + I + *6,6* 15-20 + *6,2* 23 + *11* 18 + 0-20 + *5* 17-10 + II + *5,8*	33 + VIII + **6** + *21* 35 + V + *20,6* 31-20 + *21* 31 + **3** + *10,2* 33-20 + 0-20 + *16,5* 42 + I + **2** + *20,2* 25-10 + 0-20 + **3** + *10,9* 42 + I + *17* 27 + *12,3*	—
	Szőlőművelők		
5 *6,2*	*7*	—	—
7. *I U A N K A* (iudex; S = extraneus szőlő Sajó-Szent-Péter határában)			
5-20 9-20 + I + **2** + *6,8* 8 + 0-20 + *2,1*	13 + 0-10 + *7,4*	5 + *20,3* 37-10 + IV-10 + **3** + *17,5* 27 + *20,2* + *10 cb csv(S)*	15-20 + II-20 + **3** + *30,6* 35 + IV + **3** + *30,8* 25-10 + IV + **1** + *26,3* 33 + VI-20 + **2** + *27*
	Szőlőművelők		
—	—	*22*	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Extraneusok	
5 1-20	—	—	—
		Extraneus szőlőművelők	
1,2 *5,5* *5,5* *6,3* *6,4* *5*	*10,6* *10,4* *11,6*	*15,6* *17,1* *15,5*	*35,8* *36,1*
8. DUBICZIAN (iudex)			
9 5-20	—	41 + 0-20 32-10 + I-10	—
		Extraneusok	
III 4	—	—	—
9. KAZINCZ (iudex ; a helyi 60 iccés tinna átszámítva a másutt szereplő 50 iccés tinnára)			
3 4-10 4-10 3-20 9-20 + 0-20 + **5** 7-20 7 8 + **1** 4-10 4 8 + I + **1** 4-10 1-20 7-20 + *1* 3-20 + *6,5* 2-20 + *1* 3 + *5* 6-20 + *6,5* 2 + **2** + *7* 3-20 + *2,5* 2 + *4* 9-20 + *6* 4 + *4* 4 + *4* 2 + *6* *6*(chd) *3*(chd) *7*(chd) *5,5*(chd) chd: 9!	20-20 + III + **1** 20 + I 20 + I + **9** 16-20 + **1** 11 + I + **4** 12-20 *5* + **2** + *12* 4-10 + *11* 15-10 + **2** + *7* 13-20 + **2** + *13* 16-20 + I + **1** + *9* 11 + **2** + *12,5* 14-20 + **2** + *8* 16-20 + **1** + *11,5* 19-20 + II-20 + *11,5* 14-10 + II-20 + *11* 11 + **4** + *9,3* 4-20 + *13* 2-20 + **2** + *9*	21-20 + VI-10 + **3** 34 + I-20 20-20 + IV 32 + VII + **1** + *22* 27 + V-20 + **7** + *25* 34 + **7** + *15* 29 + *17,5* 3 + *13,5* *5* + *20* 2 + *23* 8 + 0-20 + *16* 4-20 + **3** + *14,5* 13-20 + II-10 + *14* 21 + III-20 + *14* 13-20 + *15* 21 + III-20 + *14* 13-20 + *15* 20-20 + III + *16* + **8** 23 + I-20 + *19* 21-20 + *14* 13-20 + I-20 + *15* 21(chd)	58-20 46 + V + **15** + *48,5* 3-10 + *32,5* 14-10 + 0-10 + *29,5* 22 + **4** + *25,5* 20-10 + II + *27,5* 21 + II + **2** + *27,5* 42 + I-20 + *40*
		Szőlőművelők	
6 *5,5* *5* *2*	*11* *8* *10* *10* *9*	*18,5* *15* *16* *13,5* *15*	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	*8* *9,5*	*15,5* *13,5* *13*	—
	Extraneus szőlőművelők		
2	—	*15,5* *17,5*	—

10. BARCZIKA (iudex; a 60 iccés helyi tinna átszámítva 50 iccés tinnára)

4 + III-10 3-20 8 1-20 + *6* chd: 4!	17-20 + II-20 + **1** 21 + I-20 20 + I-20 + **1** + *10,7* 16-10 + *12* 4 + *8*	5 + *19* 15 + *23* 23-20 + *24* + *6,7*	12-20 + *50*
	Szőlőművelők		
6	—	*20*	—
	Extraneusok		
—	18	—	—

11. MUCZON (iudex; S = extraneus szőlő Sajó-Szent-Péter határában)

4 + **1** **-5** 6-20 7-20 3-20 3-10 1-20 + **8** 4 **-3** chd: 1!	20 18 + **2** 21-10 14-20 + I 22 + **2** 24 + **1** 11 + **2**	33 + I-20 + **3** 33 30 + **6**	83 + V + **8** 84 + **1** + *69 cb csv(S)*
	Szőlőművelők		
—	—	*41 cb csv(S)*	—
	Extraneusok		
2 **-2**	12-20 10	—	—

12. KARLO (iudex)

3-20 9 8 + **2** 1-20 1	11 20 + **8** 22 + I	33 29 31 + II 36 + I 29	—
	Extraneusok		
5-20 1-20	13-20 + **3** 10 + II-20 10-10	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
13. BERENTHE (iudex ; S = extraneus szőlő Sajó-Szent-Péter határában)			
5	12	12-20 + *15*	34 + I + **1** + *35*
4 + III-10	3 + I	22-20 + **2** + *15,2*	
5-10	10-20 + **3**	5 + **2** + *20,8*	
9-20	10 + I-20	7 + **1** + *20*	
7	11-20 + *11,6*	7-20 + I + *12,4* + *20 cb csv(S)*	
3 + **3**	16 + *5,3*	3 + I + *15,9*	
-3	19 + II + *11,5*	8 + III + *21,5*	
6	5-20 + 0-10 + **2** + *10*	21-10 + XX cum + *5,6*	
1-10 + *1,5*	6-20 + I + *10,8*		
5 + *0,3*	6 + **2** + *11,5*		
4-20 + *6*	**-2** + *12*		
3 + *2*			
-1 + *1,9*			
5,7(chd)			
1(chd)			
chd: 1!			
	Szőlőművelők		
1	*20 cb csv(S)*	*15,1*	*50*
6,2		*17*	
	Extraneusok		
8	—	—	—
	Extraneus szőlőművelők		
5,5	*10,6*	*15,6*	*25,2*
2	*7,2*	*16*	*25,1*
6,2	*10*	*15,5*	
5,1	*7,1*	*16,9*	
2,3	*10,8*		
5,7			
1,6			
5,5			
5,1			
6,5			
14. DIUIN (iudex)			
—	12	40 + I-20 + **2**	—
chd: 1!	21-20 + I-20 + **3**	23 + II	
	14-10		
	18-20 + I-20 + **3**		
	15 + II + **7**		
	Extraneusok		
6-20	12 + II-20	—	—
1			
5			
5-10			
15. KELECHEN (iudex)			
2-10	14	37 + IV	—
8 + **8**	22 + II + **3**	24 + II	
9-20 + 0-10	22 + II-20	36-10 + II-20	
8	14-20		
6-20	13-20 + **1**		
8	16-20		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8 3-20 5-10 4-20 2-20 chd: 1!	17 + II 13 + I-20 12-10 + **1** 18 + 0-10 + **1**	—	—
16. J A K F A L W A (iudex)			
7	20 13	26 + 0-20 26 26 47 + II + **3**	---
17. N I A R A D D (iudex)			
5 6 7 4-20	12-20 + III-20 + **4** 13-10 + I + **2** 20 + V	—	—
	Extraneusok		
7 6-20 3-20	14-10 + 0-10 4 + XX cum	—	—
18. M E E S Z E S (iudex)			
	13 + IV-10 + **5** 13-20 + I 15 + II-20 + **6** 11 14 + I + *1,8* 12 + II + *0,8*	30 + V + **8** 32-20 + III + **14** + *6,6*	—
	Szőlőművelők		
0,4 *0,8*	*8*	—	—
19. Z A L O N N A (iudex ; Sz = extraneus szántó Szendrő határában, R = extraneus szőlő Rudabánya határában)			
7 + I 2 5-20 + I-10 6 + I + *1,4* 4 + *1,6* 5-10 + I + *0,8* 5-10 + 0-20 + **1** + *5,8* 7-20 + 0-20 + *6,8* chd + 3(Sz) chd + 4-10(Sz) chd + 4-20(Sz) 10-20(Sz) *6*(chd) chd: 6!	20-10 + III-10 + **3** 4 + I-10 + 7-20(Sz) 8-20 + I + **2** + *11* + 2-20(Sz) 4-10 + I + *7,2* 16 + II + *1,4* 10-10 + I-20 + *5,4* 19 + III + **4** + *7*	11 + 0-20 + X cum + 11-10(Sz)	100-10 + IX-20 + **1** + 30(Sz) + *6* 26-20 + IV-10 + 42-10(Sz) + *8,2* 10-10 + **2** + *11* + 38-25(Sz)
	Szőlőművelők		
4 *1,6* *4,2*	*8* *7,2* *8,4*	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1,8 (R) *5,2* *6* *0,8* *1,8* *1,8* *3* *1*	—	—	—
20. MARTONY (iudex)			
—	12-20 + 0-20 9 + I 5-20 + II + *11,4* 21-10 + III + *6,2* 16 + *3* 10-20 + I + *11* 12-20 + II + *8* 19-20 + IV + *11,2*	25-20 + XI 3-20 + I + *14* 25-20 + VIII-20 + *8,8* 29-20 + V + **3** + *14,4* 25-20 + IX + **2** + *15,4* 23-20 + II-20 + *13* 21-20 + X + *5,8* 26-20 + VI-20 + **2** + *8*	—
	Szőlőművelők		
1,8 *1,8* *2,7* *0,8* *1,2* *1,6*	*10,8* *11,4* *10,8*	*14*	—
21. TELEKES (iudex)			
1-10 + II-20 + **4** 2-20 + 0-20 + **1** 2 + II-20 4-10 + V-10 + **4** + *4* 4-10 + 0-20 + *2,4* *1*(chd) chd: 3!	7-20 + I + *10,4* 10-20 + II + *6,6* + **6**	—	—
	Szőlőművelők		
2,8 *6*	—	—	—
	Extraneus szőlőművelők		
1,2	—	—	—
22. RAKACCZA (iudex)			
3 + III 2-20 5-10 + II-20 5 + 0-20 5-20 + IV 1-20 + II IV-20 3 + II-10	10 + V-20 + **5** 13 + VII + **5** 9 + IV-20 + **1** 9-20 + II-20 18 + II-20 + **4**	20 + X + **7** 18-20 + XII 22 + VII-20 + **3** 20 + VI + **1**	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
23. SZENT JACABB (iudex)			
6 6 6-20 + I 8-10 + 0-20 2 8 + I-20 4	12-20 + 0-20 15-20 + **I** 17 + III-20 16 + III-10 9-20 + VI-20 10-20 + III-10 9-20 + 0-10 14-10 + III 16-10 + I-10 20-10 + V + *5,6*	24 + IV-10 28 + IV-20 29 + II-20 18-20 + VII + **4** 31 + VI-20 + **1** + *0,8*	45 + V + **5** 86 + X + **9** 78-20 + XXIII-20 + **3**
	Szőlőművelők		
—	*10*	—	—
	Extraneus szőlőművelők		
—	*10,4*	—	—
24. DEBRETE (iudex)			
5-20 4-10 5-10 IV-10	14-10 + II-20 14-20 + IV	32 + XI 35-20 + IV 26-20 + V + **4** 23-10 + III-10 26 + IX + **2**	98 + XLIII-20 + **9** 44-10 + XVI
25. VISZLOKA (iudex)			
9-20 + **2** 5	—	27-20 + XI + **5** 32 + XV 29-10 + V-20	71-20 + XXIII-10 + **1** 72-10 + XX-10 + **1**
26. VADNA (iudex; gabona dzsjk-e hiányzik, B = extraneus szőlő Barca (Arló dt.) határában]			
6,5 *1,5 + 2(B)* *5,3* *0,6* *5,2* *2,1* *2,4* *5,1* *6,7* *5* *6* *1,6* *6,4* *1,6* *5,5* *5,5(B)* *2(B)*	*11* *12,4* *0,6 + 11,6(B)* *11,1* *10,2* *11,3* *12,2* *11* *11,6* *12* *11,3 + 0,9(B)* *6,7 + 6(B)* *7,1* *12,1(B)* *7,3(B)*	*12 + 2,1(B)* *15* *16,1 + 10,5(B)* *10,5* *16,5* *15,8* *7 + 11(B)* *11,6 + 5,5(B)* *1,7 + 20,9(B)* *17,4(B)* *15,9(B)* *15,2*	*17,5 + 26,3(B)* *30,9* *11 + 45,2(B)* *30,2(B)* *85,3(B)* *41,5(B)*
27. RUDABANYA cum praedio Ormos (iudex)			
6-09 + 0-09 hor + 1-15 av 1-15 2-12 + 2-12 av 2-21 0-27 + 1-24 hor + 0-27 av + **7** + *1,5*	14-12 + 6 av 14-03 8-12 + 1-24 av + **1** 11-12 + 3-18 av + **5** 18 + 3-09 av 8-03 + 0-18 hor + **1** + 2-03 av + *1,3*	27-18 + 2-12 hor + 9 av + **4** + *0,6* 25-06 + 2-12 hor + 6 av + **3** + *1,9* 34-24 + 7-15 av + **6** + *4,9*	36-27 + 4-15 hor + 9 av + **5** 35-12 + 5-21 hor + 12 av + **4** + *4,5* 45-09 + 10-15 hor + 11-12 av + **7** + *6,1*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6-18 + 3 av + **4** + *2* 5-21 + 1-14 av + *4,9* 7-24 + 2-12 av + **2** + *0,8* 7-15 + 1-06 hor + **2** + *2,5* 6-27 + 2-12 av + *1,5* 2-12 + 1-15 av + *2,5* 4-15 + *2,9*	9-27 + 0-09 av + **4** + 4-24 hor + *1* 8-21 + 1-15 av + **5** + *2,7* 10-24 + **3** + *4,7* 9 + 3 av + *1,8* 7-25 + 4-15 av + **5** + *1,3* 11-12 + 3 av + **1** + *6* 20-12 + 4-15 av + **5** + *5* 9-09 + 2-12 av + *1,6* 12-09 + 1-15 ab + *2*	37-21 + 0,18 hor + 6-27 av + **4** + *4,5* 19-15 + 5-21 av + **1** + *5,3* 16-06 + 9 av + **5** + 5-12 hor + *4,5*	38-24 + 11-03 av + **5** + *4,5*
	Szőlőművelők		
4,5 *3,6*	—	—	—

Extraneus szőlőművelők

de Zuhogy — lásd ott! — 7 gazdaság *19,9 tinna* terméssel.
de Boldva — lásd ott! — 1 gazdaság *1,5 tinna* terméssel.
de Zalonna — lásd ott! — 1 gazdaság *1,8 tinna* terméssel.
de Zendreo — lásd ott! — 1 gazdaság *2,9 tinna* terméssel.

A varbói kerület falvai 1576-ban Miskolc districtushoz tartoztak, 1594-ben azonban, és az egy Varbó oppidum kivételével a jelenlegi időmetszetben is, a kazai járáshoz sorolják őket. A termelőerők alakulása igen érdekes képet mutat ebben a csupán néhány évet felölelő háborús korszakban :

1594	1598	
33 helység	27 helység	
592 szántógazdaság	509 szántógazdaság	—14%
10 400 gl gabona	9000 gl gabona	—14%
506 szőlőgazdaság	371 szőlőgazdaság	—27%
6 100 cb agr bor	7000 cb agr bor	+14%

Észrevehetően csökken a falvak száma s kb. ezzel párhuzamos arányban fogy a termelő népesség : a gabona, illetve bortermelő gazdaságok száma 14%-kal, illetve 27%-kal csökken. Érdekes viszont, hogy a szántóművelés azonos százalékarányú visszaesése mellett ugyanakkor a bortermés emelkedik. Eszerint a szőlőművelő gazdaságok számának erős apadását a bortermés növekedése kíséri. E jelenség magyarázatát nemcsak egy kiemelkedően jó szüreti eredményben kell keresnünk, hanem a társadalmi rétegeződés bizonyos eltolódásában. 1594-ben[1] ugyanis 165 tehetős gazda él a járásban s közülük 16-nak csak szőlője van. Négy év múltán, noha az összlakosság közben erősen csökken, 198 tehetős jobbágyot s köztük 40 kizárólag bortermelőt találunk! A szőlőgazdaságok számának csökkenése és a bortermés emelkedése 1598-ban egybeesik a jómódú parasztság vagyonfelhalmozásának (feltehetőleg átmeneti) fellendülésével.

[1] 1594-ben 117 féltelkes + 48 gazdagparaszt, 1598-ban 146 féltelkes + 53 gazdagparaszt.

Az ismeretlen extraneusok kezén levő földet is hozzászámítva[2] a gabonakultúra 1357 holdra, a szőlőkultúra megközelítően 200 holdra rúg. Egymás közti arányuk 1 : 6,5-hez, ami jelentős javulás az előző időmetszethez képest (1 : 8). A különböző gabonafajták megoszlása :

őszi búza ..... 8453 gl — 89,0%
tavasziak ..... 1047 gl — 11,0%

Az őszi búza túlsúlya változatlanul nagy, bár az 1594. évi metszetnél tapasztalható aránya csökkent.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők ..	—	127	92	53	10	282	43,2%
II. szántó- + szőlőműv.	—	56	76	63	32	227	34,8%
III. szőlőművelők	—	64	40	30	10	144	22,0%
össz. 696	43	247	208	146	52	—	—
%-ban	6,2%	35,5%	29,9%	20,9%	7,5%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	ti	gl	ti	gl	ti	gl	ti
939,8	441,9	2531,2	982,8	3321,7	1426,2	2199,6	1309,7
10,5%	10,6%	28,1%	23,7%	36,9%	34,3%	24,5%	31,4%

A földnélküliek aránya alacsony (6,2%), valamivel kisebb, mint az előző időmetszetben. Nem oly magas a zsellérek százalékos súlya sem (35,5%) s elég kevés föld jut rájuk, szántóból 10,5%, szőlőből 10,6%. A pauper csoport alig marad alatta a 30%-nak és súlyukhoz képest nem sok termelő eszköz esik rájuk : a gabonakultúra 28,1%-a és a borkultúra 23,7%-a. A századvégi körülményekhez mérten viszonylag népes a féltelkes réteg (20,9%). Vagyoni helyzetük kimondottan kedvező : ők rendelkeznek a szántók 36,9%-ával és a szőlők 34,3%-ával. Nem sok gazdagparasztot találunk (7,5%), bár mint már a bevezetőben utaltunk rá, szám szerint többet, mint az előző időmetszetben. Vagyonfelhalmozásuk mértéke — a 16. század végén! — feltűnően magas. Övék a szántók kb. egynegyede s a szőlők csaknem egyharmada! Szám szerint kevés a kiemelkedően vagyonos gazdagparaszt. Kilencük közül 1 gabonatermelő, 5 vegyesen gazdálkodó s 3 bortermelő. Csoportjuk csupán a népesség 1,2%-a, de az ő kezükben van a gabonakultúra 5,3%-a és a borkultúra 10,0%-a[3] Átlagosan egy ilyen gazdagparaszti portára 8 hold szántó s 2 hold szőlő esik.

[2] 9500 gl gabona + 4757 tinna bor.
[3] 476 gl gabona és 417 tinna bor.

Maroknyi csoportjuk súlya, bár jóval kisebb, mint a korábbi időmetszetekben, még mindig jelentős bizonyítéka a gazdagparaszti vagyonfelhalmozásnak.

A mezővárosok, illetve falvak gazdasági-társadalmi helyzetének egybevetése a következőképpen fest:

Kaza és Kazinc oppidumok differenciálódása[4]

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	25	8	3	1	37	21,9%
II. szántó- + szőlőműv.	—	23	30	23	18	94	55,3%
III. szőlőművelők	—	11	14	11	3	39	22,9%
össz. 186	16	59	52	37	22	—	—
%-ban	8,6%	31,7%	27,9%	20,0%	11,8%		

25 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	102	84	50	9	245	50,7%
II. szántó- + szőlőműv.	—	33	46	40	14	133	27,6%
III. szőlőművelők	—	53	26	19	7	105	21,7%
össz. 510	27	188	156	109	30	—	—
%-ban	5,3%	36,8%	30,6%	21,4%	5,9%	—	—

A mezővárosok és falvak helyzetének összehasonlítása arra mutat, hogy az ismert különbségek a század végére sem tűnnek el. Falun nagyobb az elszegényedett parasztság tömege, viszont az oppidumokban kétszer akkora a gazdagparasztok százalékos súlya (5,9%-kal szemben 11,8%!) Az igazi eltérés azonban a művelési ágaknál bukkan elő. Míg a két oppidumban a népesség 21,9%-a, addig falun csaknem 51%-a szántóművelő. Míg a szőlőművelő csoportok súlyában nincs nagy különbség, a gabona és bortermelők aránya az oppidumokban meghaladja az 55%-ot, viszont falun alatta marad a 28%-nak. Itt a lakosság zömét továbbra is a szőlőművelés, míg ott a gabonatermesztés foglalkoztatja.

Összegezve, a két mezővárosra esik a népesség 26,7%-a, a gabonakultúra 20%-a és a borkultúra 44,7%-a. A földjüket veszített vagy apró parcellára szorult jobbágyok rétegeződése a következő:

földnélküli	39
földnélküli méhész	4
szántóművelő, fél hold alatt	56[5]
szőlőművelő, 100 nszl alatt	27
	126

[4] Varbó oppidum ebben az időmetszetben nem itt, hanem a miskolci járásban szerepel.

[5] 56 szántóművelő 169 gl gabona és 27 bortermelő 46,5 tinna (19,7 hl) bor terméssel.

Elég népes a napszámra utalt csoport (18,1%), bár nem éri el az előző időmetszet százalékos súlyát (24%).Összesen 13 olyan jobbágy akad, aki a dézsmajegyzékben, mint földnélküli szerepel, a valóságban viszont szőlő-, illetőleg szántóművelő. Tizüknek szőlőparcellája, hármuknak extraneus szántója van. Megoszlásuk : zsellér 11, pauper nincs, féltelkes 1 és gazdagparaszt 1.

A jobbágyság 23,7%-a foglalkozik méhészettel. 165 gazdaságban 611 kas méh után fizetnek adót. Bár abszolút számban is, százalékarányban is kisebb a méhészkedés jelentősége, mint 1594-ben, így is fontos része a paraszti gazdálkodásnak. Átlagosan csaknem minden jobbágygazdaságra esik 1 kas méh. Ténylegesen ez a következőképpen oszlik meg :

4	földnélküli méhész	13 kas	—	2,1%
26	zsellér „	84 „	—	13,7%
64	pauper „	204 „	—	33,4%
47	féltelkes „	199 „	—	32,6%
28	gazdagparaszt „	111 „	—	17,2%
		611 kas		

A méhkasok mintegy fele a tehetősebb jobbágyok gazdaságaiban összpontosul. Évi 30—31 mázsára becsülhető a méztermelés szintje. Ennek túlnyomó többsége a házi szükségletet kielégítő apró méhesekből származik. Kevés az ún. nagy méhészet, melynek hozama jórészt piacra kerül. Megoszlásuk :

—	földnélküli méhész	—	kas
—	zsellér „	—	„
1	pauper „	9	„
2	féltelkes „	38	„
3	gazdagparaszt „	33	„
		80	kas

Hat méhesgazda kezében van a kasállomány 13%-a. Évi 4 mázsára becsülhető termésük kb. felét tekinthetjük áruméznek. Ez egyben annak is bizonyítéka milyen nagy mértékben visszaesett, a korábbi időmetszethez képest a méhészkedés : 1594-ben ugyanis az áruméz volumene elérte a 12 mázsát, a mostani mennyiség hatszorosát!

Nehezen áttekinthető ebben az évben az extraneus birtoklás helyzete. Elsősorban azért, mert egy részük „ismeretlen", eredeti falujukról semmit sem tudunk s így nem könnyű őket azokkal közös nevezőre hozni, akiknek otthoni és idegenben szerzett birtokát egyaránt számba vehetjük. Mindenekelőtt feltűnően sok az extraneus szántó! 12 falu[6] határában találkozunk idegen parasztokkal, akik ott szántót vettek, örököltek, vagy béreltek(?). Eredeti falujukat, sajnos nem ismerjük. Gyaníthatóan közeli helységekbe valók. Mindössze 9 szalonnai jobbágynak ismerjük Szendrő határában szerzett extraneus szántóit. Rajtuk kívül 56 ismeretlen extraneus gazdát ismerünk. Együttes differenciálódásuk a következő képet nyújtja : zsellér 39, pauper 18, féltelkes 5 és gazdagparaszt 3. A gabonatermelő gazdaságok[7] 11,3%-a extraneus kézen van, míg a szántókultúra rájuk eső része lényegesen kisebb, mindössze 7%-ra rúg. Figyelembe véve, hogy általában az extraneus birtoklásban szántó csak kivételesen fordul elő, a fent elemzett tényeket igen jelentősnek kell tartanunk. Köztudomás szerint a szántógazdálkodásra súlyosodott leginkább a jobbágyi kötöttség

[6] Szendrő, Csehi, Zuhogy, Lád, Ivánka, Dubicsány, Barcika, Mucon, Karló, Berente, Divin és Nyárád.

[7] 509 + 56 (ismeretlen extraneus) = 565 szántógazdaság. 8992,3 gl + 507,5 gl (az ismeretlen extraneusok termése) = 9499,8 gl gabona.

s itt ennek ellenére 12 falu határában sorolnak fel az adószedők extraneus gazdákat. Számuk a gabonatermelő népesség elég jelentős hányadára rúg. A szántóföldi extraneus birtoklás tömeg-méreteit hangsúlyozva, utalnunk kell annak erősen hullámzó, gyorsan változó jellegére is. Négy évvel korábban pl. csupán Nyárád határában említett a decimator búzatermesztő extraneusokat. Hasonló módon két csoportra oszlanak az extraneus szőlősgazdák is. Hat helység határában[8] 57 ismeretlen, továbbá hét faluban[9] 37 ismert extraneus szőlőművelőt találunk. Összevontan csoportjuk rétegeződése a következő: zsellér 36, pauper 22, féltelkes 26 és gazdagparaszt 10. Jelentős számú köztük a tehetős paraszt. Az extraneus csoport súlya megközelíti a szőlőművelő népesség 22%-át s övék a borkultúra kb. 23%-a. Arányuk kb. azonos az előző időmetszetével. Rá kell azonban mutatnunk arra, hogy a kb.45,5 holdas extraneus szőlőterület jelentős része (kb. 20 hold) a miskolci járásban fekvő Sajó-Szent-Péter és az arlói járáshoz tartozó Barca határában fekszik, azaz a szóban forgó Kaza districtuson kívül. Ha mind a szőlő-, mind a szántóművelésben kimutatható extraneusokat (ismert s ismeretlen gazdákat egyaránt) figyelembe vesszük, az össznépesség 19,6%-a rendelkezik extraneus birtokkal!

[8] Ismeretlen extraneusokat találunk Kaza, Ivánka, Kazinc, Berente, Telekes és Szent-Jakab határában.

[9] Ismert extraneusok élnek viszont Szendrő, Zuhogy, Ivánka, Mucon, Berente, Vadna és Szalonna helységekben. Akad tehát olyan falu is, melynek határában ismert s ismeretlen extraneusokat is felsorolnak! — 371 + 57 (ismeretlen extraneus) = 428 szőlőgazdaság! 4160,6 ti + 596,3 ti (az ismeretlen extraneusok termése) = 4756,9 ti bor össztermés.

Arló districtus (Borsod m.)

1598. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 985.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. R A D N A (iudex 2)			
4	14 + **1**	27 + **4**	50 + I-20
3-20	12-10 + 0-20 + **1**	26 + **6**	82 + **15**
7	11-10	33 + IV	75 + II-20 + **6**
7 + **2**	14 + X	26 + **3**	
1-10	19	26-10 + **4**	
7	18 + I-20		
5	12		
7	13-10		
8	11 + **1**		
6 + I	15-10 + I		
5-20	10-10		
8	15-20 + 1-20		
5-20	18		
chd: 10!	10-10 + **1**		
	16		
	10-10 + II		
	16-20 + **1**		
	14 + II + **6**		
	12 + **4**		
	10-10		
2. B A R C Z A (iudex)			
3	13 + II + **3**	26-10 + **2**	43 + 0-10 + **4** + *47*
7 + *11*	2 + **3** + *16,5*	5-20 + *26,5*	40-10 + I + *55,7*
1-20 + I + *5*	20-10 + 0-10 + **1** + *11,4*	18 + *31*	35 + III + **3** + *61*
9,8 (chd)	21 + *11,3*	24 + *39,2*	
7 (chd)	20-10 + *16,8*	32 + II + *24,4*	
chd: 4!	10 + *14,7*	26-20 + *9,5*	
	15 + *12,8*		
	15 + III-20 + *20,7*		
	10 + *11*		
	21-10 + **2** + *20*		
	18-10 + II + *15*		
	20-20 + 0-20 + **3** + *22*		
	10 + *10*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3. B A N F A L W A (iudex)			
2 5 1-10 7-20 1-10 6 + **3** 6 + **4** + *4* 3-10 + *9* 5 + **1** + *11* 4 + *4* 5 + *6,6* 7 + *8,5* 5-10 + *3* 7 + **4** + *4* 7-10 + *6* -**1**(chd) + *11* chd: 1!	15-20 + I-10 18 + II + **2** 10-20 8-10 + 0-10 + *16,5* 4 + *12* 9 + *12* 10 + III + *9* 10 + *11* 20 + 0-10 + *17* 10 + 0-10 + **2** + *14,5* 14 + I + *6,3* 13 + II + *10,8* 10 + *11* 10-10 + *16,5*	3 + *25* 17 + VII-10 + **3** + *22* 18 + IV-20 + **1** + *24* 11 + III-10 + *30,5*	—
Szőlőművelők			
5,5 *2* *9,5* *3* *2*(chd)	—	—	—
4. T A R D O N A (a helyi bormérték : cb csv — átszámítva egri köbölre)			
7-10 + II 4 chd: 1!	10 + II-20 + **1** 19 + I-20 12-10 + II	31-20 + I-20 22 + III 37 + V-10 + **1** + *6* 21 + V + *5* 38 + *1,3*	62 + III-10 + **8** 56-20 + IV + **1** + *15,2*
Szőlőművelők			
7,5	—	—	—
5. T A P O C Z I A N (iudex ; a helyi bormérték : tinna = 50 icce — átszámítva egri köbölre)			
8 + **5** + *6,7*	19 + II 14 + **2** + *16,7* 11-10 + **4** + *1,7* 20 + I-20 + *7,7* 15 + III-10 + **5** + *9,3*	43 + III-20 + **2** 35 + **1** + *31,7* 36-10 + V + *7,3* 25 + III + **1** + *9,7* 38 + II-10 + *13* 33 + I + **7** + *9*	—
Szőlőművelők			
5,7	—	—	—
6. M A L I N K A , (iud. a helyi bormérték : tinna = 50 icce — átszámtíva egri köbölre.)			
7-20 + I-10 1-10 + VI + **4** 2-20 + I-20 chd : 4 !	15 + III-20 15-20 + III + **3** 17 + VI + **2** 10-20 + VIII + *3,3*	25 + VII-10 + **3** + *8,3*	—
Szőlőművelők			
9,3(chd)	*11,3* *19,3*	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7. D E D E S S (iudex ; a helyi bormérték : tinna = 50 icce — átszámítva egri köbölre)			
9	15	33-10 + I-20 + *2*	75 + V + *17,3*
9-10	19	45 + II + *8,3*	
3	20 + I		
4-10 + *6,7*	23 + I-20 + **1**		
8 + *1*	11		
	13-10 + I + *1*		
	Szőlőművelők		
2	*13*	—	—
8,3			
8,7			
8. N A D A S D (iudex)			
5	12-20	30 + **2**	—
8	15	35 + I + **3**	
5	14 + **4**	25 + **1**	
5	14 + **1**	46-10 + III-10 + **2**	
3	10		
II-20	19 + 0-20		
7-20	10		
3-10	18		
7	15		
chd: 2!	13		
	10		
	19 + II-20		
	16-10 + **1**		
	14-10		
	10		
	23-10 + I-10		
	16		
	14		
9. V E L E Z D (iudex ; a helyi bormérték : tinna = 50 icce — átszámítva egri köbölre)			
4	22-10 + I-10	47 + II	61-20 + II-20 + **2** + *33,3*
2-20 + I-20	10-10 + **3**	43 + I	100 + V + **7** + *41,7*
5	20 + 0-20	7-10 + **2** + *25*	52 + **3** + *10*
2-10 + *3,3*	15-20 + I-20 + *6,7*	41 + **7** + *25*	
2 + *2*	10-10 + **2** + *16,7*	45 + **6** + *10*	
	12 + *10,3*	26 + 0-10 + *16,7*	
	16-20 + *10,3*	36 + **1** + *18,3*	
		36 + I-20 + **3** + *6,7*	
		33 + I-20 + *25*	
		30 + II + *6,7*	
		31 + I + *4*	
		40 + *23,3*	
		33 + 0-20 + *7,3*	
	Szőlőművelők		
9(chd)	*18,7*(chd)	—	—
8,3	*11,7*		
10. N E K E S E N (iudex ; a helyi bormérték : tinna = 50 icce — átszámítva egri köbölre)			
7	12 + II-20	30 + VII	41 + XV-10 + **1**
3	10 + II-20	15 + *23,3*	
8	11 + V	14 + VII + *21*	
2-20	12 + I + *10*	35 + IX + **2** + *12,3*	
6 + I-20 + *2,7*	17 + V-10 + *10,3*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4-20 + *10*	15-10 + III-10 + **2** + *10* 12-20 + II + *11,3* 15 + I-20 + **3** + *7,3* 15 + II + *5,7* 14 + II-10 + **2** + *8,3* 20 + II + *6*	36-20 + V-10 + *16,7* 30-10 + XI-20 + **3** + *12,3* 25-10 + VII-20 + *10* 22 + VII + *13,7*	—
	Szőlőművelők		
10,7	—	—	—

11. S A T A, (iud. a helyi bormérték — tinna, á 50 icce — átszámítva egri köbölre.)

8-10 + I 6-20 + I 8 + I + *8,3* 7 + I-20 + *8,3* 5-10 + *9,3* chd: 1	13 + III-20 10-10 + 0-20 10-20 + 0-10 20 15-20 + 0-10 + *13,7* 21 + I-10 + *6,7* 11 + I + *10,3* 15-10 + I-20 + *6,7* 7 + III + *3,3* 19 + II + *13,3* 18 + *8,3* 20-10 + II-20 + **1** + *3,3* 18 + II + **2** + *6,7*	22 + V 33 + III-20 + **2** 10 + I-20 + *22* 35 + II + *21,7* 30-10 + IV + **3** + *29,7* 30 + II + **1** + *3,3* 25-10 + I + *5* 28 + II-10 + *5* 27 + II + **1** + *19,3* 30-10 + I-10 + *6,7*	—
	Szőlőművelők		
3 *3* *4*	—	—	—

12. OMANY

2(chd)	21 6-20 + II + *17* 17 + IV + *10*	25 + II-20 + *16*	—

13. S Z I L L U A S (iudex)

7-10 6 1-10 0-20 1 5 8 + *10* 6 + *1,3* 6-10 + *5* 1-10 + *0,7* 7-10 + *2* 6 + *10* 6 + *6* 5-20 + *2* 7-10 + *2* 7-20 + *5* 5-10 + *10* chd: 3	16-10 + I 19 + **2** 15 + II + **3** 14-20 + II 20 + III + **3** + *6,7* 20 + IV + **2** + *5* 16-10 + II + *11* 19-20 + I + *6* 15 + I + *10* 19 + II-10 + **1** + *11,7* 12 + *5,7* 12-10 + *1* 15 + I-10 + *11,7* 12-20 + *6,7* 13 + *2* 10-10 + *1* 15 + II. + *1,7* 12-10 + *3,3*	34 + II-20 + **3** 25-10 + III + **2** + *5* 30-10 + III + **2** + *6*	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	17-20 + II-10 + *16* 11 + I + *1,3* 11 + *6* 21 + III + **1** + *10* 17-20 + II-10 + *6,7*	—	—
	Szőlőművelők		
5(chd) *5,7*(chd) *10,3*(chd) *3,3* *0,7* *5* *0,7*	*15*	—	—

14. W I S N I O (iudex)

7-20 2 I 0-20 + *8,3* chd: 7!	11-10 + 0-20 10 + I-10 11-20 + I-20 16-10 + IV-20 11-10 + I + *4* 12-20 + 0-10 + *5,7* 10 + *5* 17-20 + III + *18,7* 20 + II-10 + **2** + *16* 1-20 + *14* 20 + I + *4,3*	32 + I + **4** 33-10 + VIII-10 38-20 + VI + **3** + *20,3* 25 + I-10 + *14* 26 + II-10 + **1** + *13* 38-10 + VIII-10 + **1** + *24* 35-10 + IV + *4*	57 + VII + **3** 57 + VIII-20 + **12** + *21*
	Szőlőművelők		
8,3 *3*	—	*23*	—

15. B A L A T O N (iudex 2 ; a helyi 40 kévés gabona kalangya átszámítva 30 kévésre)

7-10 **2**	11 12-20 11-10 18-20 + IV-20 + **1** 17-20 + I-20 10 + I + *0,7* 10 + *2,7* 23 + *5* 18-20 + III-10 + *2,7* 13-10 + *4,3* 16 + *6,7* 20 + 0-20 + *0,7* 17-20 + *7* 20 + I-20 + *10* 20 + *6,7* 15-10 + II + *5,3* 20 + II-20 + *1*	22-20 + VI + *6,3* 26 + I-20 + **1** + *2,3* 22-20 + VII-10 + *9* 26-20 + V-20 + *8,3* 35 + V-20 + **2** + *11* 34 + IV-10 + *13,3*	73-10 + XIII-10 + **2** + *18,3* 60 + VI-20 + *20*
	Szőlőművelők		
3,3	—	—	—

16. C Z E R N E Y (iudex)

4 6-10 + 0-10	10 + 0-10 10	32-10 + III-20 + **1** 31 + II-20 + **3** + *10*	84 + VI-10 + **5** 55 + III + **1** + *25,7*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7 9-10 + 0-10 9 I + *2* 3-10 + *2,1*	18-20 + II 17-10 + V 13 + I 20-10 + I + *14* 10-20 + *2,7* 16-10 + IV + *7* 12-20 + **1** + *1,3* 21-20 + **1** + *1,7* 12-20 + III-20 + *10,7* 12 + *2* 17 + I-10 + *1,7* 10 + *2,3*	40-20 + II-10 + **4** + *6* 25 + IV-10 + **2** + *6* 29-20 + II-20 + **2** + *1,3* 37-10 + IV-20 + **2** + *15,3* 25 + IV + **1** + *2,7* 28 + II-10 + **2** + *2,3*	—
	Szőlőművelők		
10 *7*	—	—	—

17. A R L O (iudex 2 ; a helyi, 40 kévés kalangya átszámítva 30 kévésre és a helyi bormérték : tinna = 50 icce — átszámítva egri köbölre)

1-10 4-10 2-10 2-20 3-20 9 3-10 0-20 + V-10 3-10 6-20 6-20 6-10 5-10 7 chd: 13!	18-20 + II-20 12-10 + II-10 17-10 + 0-20 18-20 + III 18 + III 20-20 + III-10 18-20 8-10 + II-20 23 + I-20 20 12-20 18-20 + I-20 10-10 + I-10 18-20 + V 21 + I-10	28 + V 32 + III 25 + III-10 23-20 + III 35-10 30-20 + VI-20 40 + II 28-10 + II-20 35-10 40-20 + IV-10 25-20 + II 32 + I-20 40 + IX-10 + *25* 35-10 + V + *13,3*	100 + VIII 90-20 + IX-10 40-10 + XVI-20 + *9,7*
	Szőlőművelők		
1,3 *3,3*	—	—	—

18. J A R D A N H A Z A (a helyi 40 kévés kalangya átszámítva 30 kévésre)

9-10 + **6** 6-20 chd: 1!	13-10 + I-20 9 + I-20	—	—

19. D I S N O S (iudex ; a helyi 40 kévés kalangya átszámítva 30 kévésre és a helyi bormérték : tinna = 50 icce — átszámítva egri köbölre)

6-23 7-10 + I-10 + **1** 8 + **4** chd: 1!	14-10 + I + **2** 20-20 + I + **2** 15-10 + IV + **1** 10 + 0-20 20 + III-10 20 + II-10	29-10 + VI-20 + **4** 41-10 + VII-10 + *3,3* 27-10 + I + **1** + *1,3*	68-20 + VI-20 + **3** 53-10 + VI + **1** 40 + IX-10 58-20 + II-20 + **2** + *5,3*
	Szőlőművelők		
5 *1*	*16,7*	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
20. CZIPANY (iudex ; a helyi bormérték : tinna = 50 icce — átszámítva egri köbölre)			
4	13-10 + 0-20	12 + IV + **8** + *25,7*	—
6	15-10 + II + *9,7*	25 + III + **8** + *4*	
5	2 + VIII-10 + *0,3*		
4-20 + I-10	10 + 0-20 + *9,7*		
5-10 + *2*	11 + *16,7*		
5 + *5*			
chd: 1!			
	Szőlőművelők		
3,3(chd)	—	—	—
0,3(chd)			
21. BOLIOK (iudex)			
—	20	30 + III	48 + II
chd: 2!	15	25 + I + **4**	
	15-10	25-10	
	20 + I	30 + II	
		30 + I + **3**	
22. OZD (iudex ; a helyi bormérték : tinna = 50 icce — átszámítva egri köbölre)			
1	6-10 + VI-20 + *6,7*	—	—
3-20 + II-20	8-10 + V-10 + *3,3*		
2 + I-20			
2-10			
0-20 + II-20 + **2**			
5 + II-20 + *2*			
3-20 + I + *4*			
I-20 + *2,7*			
2-10 + I + *4,3*			
chd: 4!			
	Szőlőművelők		
9	—	—	—
8,3			
4			
23. ABA FALUA			
VI	XII	—	—
VI			
III			
V			
II-10			
24. CZENTER (iudex ; a helyi bormérték : tinna = 50 icce — átszámítva egri köbölre)			
8-10	11-20 + III-20	20-10 + X + *6*	—
VII-20	8-20 + III-20		
1-20 + I	12-20 + III		
I-20	13 + IV + **1** + *5,3*		
	9 + II + *1,3*		
	12 + II + **1** + *3*		
	Szőlőművelők		
2,3	—	—	—
25. SAIO-NEMETI (iudex ; a helyi bormérték : tinna = 50 icce — átszámítva egri köbölre)			
4	11 + **1** + *2,7*	26-20 + **8** + *13,3*	—
1-20	16 + **1** + *6,7*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2-10	10 + *2*	—	—
6 + **5**	10 + *1,7*		
5-20 + **3** + *7*	18 + **8** + *6,7*		
6 + **1** + *2*	10-10 + *4*		
	10-20 + **6** + *6,7*		

Szőlőművelők

5

26. L U D N A A (iudex 2 ; gabona dzsjk-e ebből az időszakból nem maradt fenn. A helyi bormérték : cb csv — átszámítva egri köbölre)

10,2	*15*	*30,2*	*48,5*
10	*13,5*	*23,5*	
10	*20,4*	*35*	
2	*12,5*	*22,5*	
	12	*28,5*	
	20	*21*	
	15,4	*21,3*	
	15,5		

27. D A R O C Z (iudex ; gabona dzsjk-e ebből az időszakból nem maradt fenn)

8,3	*14*	—	—
8	*14,3*		
	11		

Az 1594. évi, harmadik időmetszettel szemben az 1598. évet a termelőerők határozott fellendülése jellemzi. Valószínűleg a háborús hadszíntérré vált déli járásokból észak felé húzódott jobbágyok duzzasztják fel a népességet ebben az eladdig meglehetősen gyér lakosságú s gazdaságilag jelentéktelen hegyvidéki districtusban.

1594	1598	
26 falu	27 falu	
401 szántógazdaság	515 szántógazdaság	+ 28%
6950 gl gabona	9900 gl gabona	+ 42%
263 szőlőgazdaság	316 szőlőgazdaság	+ 20%
1300 cb agr bor	3350 cb agr bor	+158%

A termelőerők fejlődése egyenletes, bár a szőlőművelés területén gyorsabb ütemű. Kb. 28%-kal több gabonatermelő gazdaság 42%-kal több gabonát produkál. Ugyanekkor, jóllehet a szőlőművelők száma csak egyötödével emelkedik, bortermésük volumene 158%-kal meghaladja az 1594. évi szüreti eredményt! Nem vitás, hogy jelen esetben egy jóterméső év hatásával is számolnunk kell a bortermés emelkedését jelző arányszám értékelésénél, ami természetesen nem csökkenti a szőlőművelés gyors növekedésének alapvető jelentőségét.

A szántóterület 1417 hold, a borkultúra 85 hold. Egymás közti arányuk 16 : 1-hez, ami sokkal kedvezőbb, mint az előző időmetszetekben. A gabonafélék vetésterületének megoszlása :

őszi búza	9021 gl	— 91%
tavasziak	902 gl	— 9%

A gabonatermés volumenének általános növekedésén belül a tavasziak százalékos súlya csaknem a duplája az öt évvel azelőttinek (az 1594. évi metszetben 5%).

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	103	115	40	13	271	46,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	46	115	69	14	244	41,6%
III. szőlőművelők	—	46	17	8	1	72	12,3%
össz. 643	56	195	247	117	28	—	—
%-ban	8,6%	30,4%	38,4%	18,2%	4,4%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
763,4	508,7	3650,9	1208,9	3707,1	1208,2	1801,5	429,7
7,7%	15,2%	36,8%	36,0%	37,3%	36,0%	18,2%	12,8%

A századvégi helyzethez képest a földnélküliek aránya meglehetősen alacsony (8,6%). Kisebb a zsellérség súlya is (30,4%) az 1594. évinél (39,3%). Részesedésük a szántókból 7,7%, a szőlőkből 15,2%. Feltűnően nagy a pauper csoport százalékaránya : 38,4%. Övék a szántókultúra 36,8%-a és a szőlőterület 36%-a A féltelkes réteg (18,2%) rendelkezik a mezőgazdasági kultúra jelentős részével. A szántóterület 37,3%-a s a szőlőkultúra 36%-a van kezükön. Még erősebb a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás : mindössze 4,4%-nyi csoportjuk a szántók 18,2%-ával s a szőlők 12,8%-ával rendelkezik. A féltelkes s gazdagparaszti réteg együttes vagyoni súlya abszolút számban is, arányában is magasabb, mint az előző időmetszetben! Kiemelkedően vagyonos gazdagparasztot ekkor azonban már nem találunk.

A két mezővárosinak tekinthető helység (Arló és Balaton), valamint a districtus többi falvának összehasonlítása a következő eredményre vezet :

Arló és Balaton oppidumok differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	16	20	12	2	50	64,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	—	12	10	3	25	32,1%
III. szőlőművelők	—	3	—	—	—	3	3,8%
össz. 91	13	19	32	22	5	—	—
%-ban	14,3%	20,9%	35,1%	24,2%	5,5%	—	—

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	87	95	28	11	221	43,4%
II. szántó- + szőlőműv.	—	46	103	59	11	219	43,0%
III. szőlőművelők	—	43	17	8	1	69	13,6%
össz. 552	43	176	215	95	23	—	—
%-ban	7,8%	31,9%	38,9%	17,2%	4,2%	—	—

A két oppidum, illetve a faluk gazdasági-társadalmi tagozódása keveset változott az előző időmetszet óta. A mezővárosokban valamivel magasabb a földnélküli, viszont jóval kisebb a zsellér csoport súlya. Szembetűnik a jómódú jobbágyság magasabb százalékaránya: a féltelkesek s gazdagparasztok csoportja itt közel 30%-ra rúg, míg falun csak 21,4%-ot ér el. Arló s Balaton esetében a szőlőművelésnek nincs különösebb jelentősége, jómódú parasztságuk szántóművelő.

Összegezve, a járás népességének 14,2%-a él a két mezővárosban, övék a szántókultúra 17,8%-a s a borkultúra 6%-a. A termelőerők a districtusban tapasztalható fellendülését az oppidumokban bizonyos fokú visszaesés kíséri. A fellendülés döntő tényezőjének, a bortermelés növekedésének ugyanis nincs különösebb hatása a mindössze 5 holdnyi szőlővel rendelkező két oppidumban.

A földnélküli, illetve töredék-parcellára szorult jobbágyok csoportjainak elemzése a következő eredményre vezet:

földnélküli	55
földnélküli méhész	1
szántóművelő, fél hold alatt	41[1]
szőlőművelő, 100 nszl alatt	26
	123

A napszám vállalására kényszerülők csoportja az össznépesség valamivel több, mint 19,1%-ra rúg, ami sokkal kedvezőbb az 1594. évi 34%-os arányszámnál! Tizenhárom olyan jobbágy szerepel az adójegyzéken, akit mint „földnélkülit", a keresztény-dénárt fizetők csoportjához soroltak, holott a bor-dézsma jegyzék tanulsága szerint valamennyiüknek szőlője van.[2]

Méhészettel a népesség több, mint egyötöde (21%) foglalkozik. A kasállomány rendkívül elaprózott: egy-egy méhesgazdára nem egészen 3 kas méh jut. Megoszlása az egyes jobbágycsoportok között az alábbiak szerint alakul:

[1] 41 szántóművelőnek 109 gl gabonája, 26 szőlőművelőnek 81 cb agr bora van.

[2] A 13 „földnélküli"-ből egynek méhészete, tizenegynek zsellér nagyságú szőlője s egynek pauper nagyságú szőlője van.

1	földnélküli méhész	2	kas	— 0,5%
14	zsellér „	44	„	— 11,5%
50	pauper „	110	„	— 28,6%
52	féltelkes „	149	„	— 38,8%
18	gazdagparaszt „	79	„	— 20,6%
		384	kas	

A jómódú jobbágyok rendelkeznek a kasállomány közel 60%-ával. Áruméztermelésnek alig látjuk nyomát. Csupán két gazdának van ún. nagy méhese (összesen 27 kassal). Bár a járásban aránylag sokan méhészkednek, az a kasállomány elaprózódása folytán csak házi szükséglet fedezésére szolgál, piaci jelentősége nincs.

Az extraneus birtoklás rendszerére vonatkozóan az 1598. évi dézsmajegyzék semmi utalást sem nyújt.

Kis-Borsod districtus (Borsod m.)

1598. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. Az eltérő kéveszámú kalangyák átszámítva 30 kévésekre. A bormérték tinna, néhány helyen azonban kassai köböl (jelzése : cb csv). B 985. Edelény, Hatház, Kurittyan, Lád és Nyomár szőlőművelésének adatai Zendreo et Fillek 1597. évi bor dzsjk-e alapján. B 984. Több extraneus bortermelő adatai Zentpeter dt. 1600. évi bor dzsjk-e alapján. B 985.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. BORSOD (iudex 2 ; E, S = extraneus szőlő és szántó Edelény és Sajószentpéter határában)			
9-03 1-13 (chd)[1] 5-10 -(pauper nihil habet) 3 + V cum (fugitivus) 4-12(E) chd: 3	3-21 + pro ver 20 den.[4] 23 10-16 + 1-15 hor + 0-20 av + **2** + *2,5(E)* 8-20 + III + *3,9(E)* + *30 cb csv(S)*	17-05 + 9-15 hor + 1-05 av 29-06 + 1-06 hor + 3-20 av + X cum 32 + 1-20 hor + 1-10 av + **1** 39-09 + II-06 + IV cum 25-23 + 2-06 hor 21-20 + VII-03 + **9** 24-27 + 2-10 hor + 2 av	55 + 7 av + **2**
Extraneusok			
1-13 (chd)[2] 1-10 3 4 2-20 chd: 1![3]	—	—	—
2. SAAP (iudex)			
chd: 3!	15-17 13-18 + 2-08 silg	32-05 + II	52-15 + 27 hor + 4 av 52-15 + III + **2** 71 + VII + **10**[5]

[1] A tized leróvását igazoló ,,4 m st'' (4 kévét fizetett) bejegyzés áthúzva s ugyanazzal a kézzel utána írva : ,,chnus'' = kereszténypénzt fizető!

[2] Ugyanaz a bejegyzés, mint az 1. pontnál.

[3] ,,Petrus famulus iudicis''!

[4] 20 dénár egy kalangya értékének megváltása. Jelen esetben a jobbágy a tíz kalangya tavaszi gabonája után esedékes tized gelimát váltotta meg pénzen a decimátortól.

[5] ,,conventio facta pro uno examine in sex libras cereae duas robustas calendas ad futuram vindemationem 9. 8 (octobris).''

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Extraneusok		
2-15[6] — (termés nélkül) 2-06 (de Szikszó) 4-15 8-24 3[7]	—	—	—
	de Domák — lásd ott! — 1 gazdaság 4 gl terméssel.		
3. DOMAK[8] (S, F = extraneus szántó Sáp és Finke határában)			
5-20 1-15	7-15 + 4(S) + 12-05(F) 8-04 + 4-12 av + **7** 25-20 + **2**[9]	—	—
4. FYNKE (iudex 2; E = extraneus szántó Edelény határában)			
9-27 7-02 9-10 2 7 8-15 4 9-15 + **1** 7-10 + **1** 4-15 2[14] 3-10(E) chd: 3!	15 + 7 silg + **2** 12 + **1** 13-15 10-15 11 10-05	32 49-19 —	75 + 5 silg[10] 72 + 1-02 av + 4-15[11] 76-10 + **2** + 8-08[12] 69-07 + **1** 85 + VI-05 + **4** + 4[13] 108 + 3-15 av + **10**
	Extraneusok		
9-03(de Balajt)[15]	24-14 13 (de Zirak)[16] 15 19 + **9**	—	—
	de Domák — lásd ott! — 1 gazdaság 12,2 gl terméssel.		
5. EDELIN (iudex 3)			
5-10 1-15 6-10 9 + **6** 9-23 — (nihil habet) 7-15	21 17-23 12-15 17-23 22-12 17-26 22-10 + **1**	35-20 + I 31 + 0-22 av + **7** 27-15 + 9 av 28-15 + I + **4** 42-06 + 2 av 33 + 1 spelta 30-13 + **4**	90 + 10 av 73 + 2 av 51 + I-10 51-08 59-15 + II-20 98 + 7 av 72-12 + I-15

[6] Ugyanő Domákon mint libertus szerepel és megtagadja a dézsma fizetését.

[7] ,,famulus iudicis''

[8] ,,in toto nihil decimavit, siquidem ex aliorum locorum et partium extraneorum iugeribus decimaverit. Et quia terrestres domini semitarunt terras arabiles suas cum rusticorum terris ad decimam pertinentibus.''

[9] Továbbá öt, különböző földesurakhoz tartozó libertus, aki megtagadja a dézsmát.

[10] Az ,,5 gl siligo'' a gazdagparaszt servusának termését jelenti.

[11] Az utolsónak említett kalangyák a gazdagparaszt famulusának termését jelenti.

[12] Az utolsónak felsorolt kalangya-szám az illető gazdagparaszt servusának termését jelöli.

[13] Ua.

[14] A név mellett a következő megjegyzés: ,,apud iudicem'' ti. servus!

[15] Falujában, Balajton, mint nemesi telken ülő paraszt, megtagadja a dézsma fizetését.

[16] A név mellett a következő megjegyzés: ,,Stephanus Twba (gazdagparaszt!) vötete szolgalatba''.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8-15 + *1,1* 10-20 + *5,9*	14-15 17-23 12-10 22-06 14-15 14-07	37-10 46-08 + 0-10 av 44-20 + 0-11 av 29-15 + *5*	74-20 + 5-10 av 56 + 1 av + **3** 48 + 2 av + **40**[18] + *24*
	Extraneusok		
5-20 4-15 (de Zirak) -**2** 7-10 5-20[17] 4-12 4 5-20 9-05 4	19 23-15	—	—

Extraneus szőlőművelők

de Borsod — lásd ott! — 2 gazdaság 6 tinna terméssel, és 1 gazdaság 4,4 gl terméssel.
de Finke — lásd ott! — 1 gazdaság 3,3 gl terméssel.

6. ZENTD (Istius loci habent singuli seminaturam in terris nobilium, — a 32 kévés helyi gelima átszámítva 30 kévésre.)

5 + I-10	9-24 + III-15 14-21 + III-06 17 + IV-16 + **4** 10-16 sil + IV-16 11-27 + III-18 + **5** 10-06 + III-28 10-06 + III-15 + **1** 10-12 + II-08 + **2**	34-04 + **4**	—
7. KURITHAN (iudex)			
8 + **3** 2	19-10 + **7** 12-20 + 0-20 + **2** 11 + **5** 13-10 + **7** 10 + **8** + *3,1*	—	—
	Szőlőművelők		
3	—	—	—
	Extraneusok		
2 1-20 chd: 1!	—	—	—
8. HORWÁTTI			
4 + 0-20 av + **2** 5 + I + **6** 7-10 + **4** 8 + I 5-10 + **3** 3-10 1-20	10-20 + **2** 10-10	—	—

[17] A név mellett megjegyzés: „apud Joannes Czontos", azaz Czontos edelényi gazdagparaszt bérese!
[18] „solvit fl. 5, tenet lib. 3 cere."

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9. BESSENIE (iudex 2)			
4 + I-13 + **2**	14-10 + **3**	26-14 + **3**	76-21 + **5**
3-26 + I-21 + **2**	21-24 + **2**	34-10	51-13
-(fugitivus)	11-06	29-15 + **6**	50 + **8**
-(nihil dedit!)	15-08 + **2**	33 + 3-15 hor + 1 av + **2**	
2 + **1**	12-20		
4 + II	14 + I-09 + **2**	24-26 + 1-15 hor + 1 av	
5 + **3**	15		
8	20	33-07 + **3**	
3-08	11		
3-10	11-20		
3-24	22 + **5**		
4			
	Extraneusok		
3 (de Lad)	—	—	—
-(termésnélküli de Abod)			
10. BALAYTTH[19]			
[20]	—	—	—
11. SZELIZ (iudex ; S = extraneus szőlő Sajószentpéter határában)			
2-15	21-20	29-21 + **8**	49
3	12-15	31-18	
2-03	16-03 + **2**	41-02 + **8** + *25 cb csv(S)*	
6-06			
4-15			
1-06			
1-13			
chd: 3!			
12. SENYE (K = extraneus szőlő Sajó-Keresztúr határában)			
6-06	14-20	43-15	48-26 + **11**
7-21	12	31-08	49-10 + **1**
4	19		
-**4** (chd)	16		
5-20	16-10		
3-10			
5-11			
5-10			
3-10 + *12 cb csv(K)*			
	Szőlőművelők		
20 cb csv(K)	—	—	—
11 cb csv(K)			
	Extraneusok		
3-16	—	—	—
4			

[19] „Horum nobilium coloni in praefato Balayt pago non soluerunt decimam, eo quod dicunt se in curys nobilitaribus sedere, quamquam extra curias incultas suas habeant. Licet hac necessitate, et aliis iuxta — dicunt se soluere singuli singulos florenos fuisse exactos. Iuxta aliarum incolarum et integre sessionis colonorum obquam illam tam protervam decimarum negationem una cum dominis eorum citandi ad sedem spiritualem erunt. Promittentibus etenim pecunias christinaitatis, ne omnis incastum labor abeat, cum hac protestatione, quod velim, ad sedem spiritualem eos vocare non recepere. Volui mutare tamen consilium."

[20] Név szerinti felsorolás hat földesúr 13 jobbágyáról, aki megtagadja a dézsmát. Terméseredményük nincs közölve.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
13. HANGACZ (iudex 2)			
9	24-12	27-20	90- + **9**
8	14-20 + 6 cum	37	53-11 + **2**
8-15 + **3**	23 + I	44-15 + VII	
3-10	16-15	26-07	
6	20-10	47-10	
8-15	14	38 + **3**	
4-20		11-17 + 9 + 27 + **4**	
1-15		32-15	
4-27			
-(nihil habet)			
chd: 6!			
	Extraneusok		
6-18 + **2**	17-18 + **2**	16 + 9-12 + **3**	56
2	20	47	
5-20	11-18 + **4**		
chd: 1!	11-20 (de Zirak)		
	15		

14. — 16. NYOMAR, KERCH, HATHAZ (sed in fundo nihil habent, sed tantum in vino)

17. LAK et NYYLAS praedium (iudex)			
6-22	11-07	27-22 + **3**	131 + 14 av + **2**
5-12	8-20 + 1-20 hor	36-15 + IV	
5-12	13-25 + V		
4 + 0-20 av			
8-20			
2			
chd: 1!			
18. IROTHA (iudex)			
-(nihil habet)	20-105 + II + **9**	20 + XII	36-15 + XIII
3	11-03 + I	35 + 0-24 + **2**	
5-04 + I-10 + **2**	10 + **3**		
-(nihil habet)			
3-06 + **3**			
6-09 + II			
2			
2-22			
—[21]			
	Extraneusok		
1-15	—	—	—
19. ABOD (iudex 2)			
6-05	9-15 + VI-15	31-04 + I-08 +	—
2-15 + I-02	18 + III-13	4-28 av + **3**	
8-06 + **2**	16-14 + III-15 + **3**	33-11 + III-13 + **2**	
6-04 + I-15	9-27 + I-21 + **3**	41-20 + IV-20	
2		24-24 + I-29 + **3**	
2-21			
6-14 + II-05 + **4**			
-**2**			
5-12 + **1**			
2-03			
1-15			

[21] „pastor armentorum totius pagy."

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Extraneusok		
1-10 2-08 1-14 —[22]	—	—	—

20. H A T H A Z praedium ad Hangacz (iudex)

0,7 *1,4* *6,3* *5,9* *3,2*	*9*	—	—
	Extraneus szőlőművelők		
3,6 *4,5* *3,3* *4,2* *2,3* *2,9* *2* *3,2* *5,2* *2,3* *3,4* *4,5* *2,1* *5* *5,5* *5,9* *3*	*7* *8,1* *7,9* *8,3* *8* *7,5* *8* *8* *9,5* *10* *12*	*20,4* *22,2* *18*	—

21. N O M A R (deserta possessio, sed tamen aliqui ex colomibus habitant in possessione Hangacz)

1 *2* *1,5* -(nihil vindemiavit) -(nihil vindemiavit)	—	—	—
	Extraneus szőlőművelők		
0,6 *2,5* *1* *2,5* *2,2* *0,2* *0,2* *1,2* *2,2* *3* qui in eadem promontorio habent vineas et nihil vindemiaverunt: 5 gazdaság!	—	—	—

[22] „pastor armentorum totius pagy."

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
22. L A A D (iudex)			
3	*9*	—	—
6	*7,5*		
4			
1,1			
	Extraneusok		
1,3	*7,5*	*13,8*	—
6,4	*10*		
1,6	*9,5*		
4,5	*7,8*		
2,5	*9,8*		
5	*10,2*		
1,4	*11,2*		
3	*8,9*		
3	*10,1*		
6,4	*11,5*		
0,5	*10,3*		
4,2			

Mint az előző feldolgozásokban már utaltunk rá, Kis-Borsod járás faluállománya eléggé bizonytalannak tűnik a dézsmajegyzékben. Egyes helységek hol itt, hol más járásban szerepelnek, némelyik időmetszetben (pl. az 1594. éviben) a gabona dézsmajegyzékek nagy része, máskor viszont — s így jelen esetben is — a bor dézsmajegyzékek jelentős hányada hiányzik. További nehézség, éppen most, hogy az extraneus gazdák felsorolásánál csak elvétve utalnak azok eredeti lakóhelyére, így a különösen Kis-Borsod districtusra jellemző extraneus birtoklást alig tudjuk felderíteni. E nehézség áthidalására az ismeretlen extraneusok gabona- és bortermelő gazdaságait (46 + 68) is figyelembe vesszük az előző időmetszet adataival történő egybevetéskor :

1594	1598	
21 falu	22 falu	
98 szántógazdaság	305 szántógazdaság	+211%
2800 gl gabona	6200 gl gabona	+121%
202 szőlőgazdaság	95 szőlőgazdaság	— 53%
1140 ti bor	550 ti bor	— 52%

Jóllehet a szántóművelők tömege rohamosan nő, ennek nem szabad túlzott jelentőséget tulajdonítanunk, hiszen az előző időmetszetnél (1594) 21 helységből mindössze 8-ban volt ismeretes a szántóművelés helyzete. Annál fontosabb az a tény, hogy az 1594. évi, nem teljes adatokhoz mérve, a gabonatermelők csoportja több mint 200%-kal, de a búzatermés volumene csak 100% körüli arányszámmal emelkedik! Más szóval háromszor annyi parasztgazdaság csak kétszer annyi gabonát produkál. Ezt nehezen lehet egyenletes ütemű fejlődésnek tekinteni. Feltehetőleg a szántógazdaságok egy részének gyorsuló szétaprózódását tükrözik a fenti arányok. Sokkal világosabb a szőlőművelés helyzetének alakulása : 53%-kal kevesebb gazdának 52%-kal kisebb a szüreti eredménye. A hanyatlás egyenletes, azonos súllyal hat mind a szőlőgazdaságok, mind a bortermés vonalán. Nem valószínű viszont, hogy a hanyatlás valóban

ilyen mértékű volt, hiszen most semmit sem tudunk 8 olyan falu[23] bortermeléséről, amelyik szerepel az 1594. évi statisztikában. Így a hanyatlás valódi mértékét semmi esetre sem szabad 50% körüli értékben rögzítenünk.

A mezőgazdasági kultúra alakulását a szántóterület növekedése szabja meg: 890 hold szántóra mindössze 23 hold szőlő esik, az extraneus földeket is beleértve.[24] Mint már említettük, a bortermés mennyiségét valószínűleg nem ismerjük teljes egészében. A gabonafajták megoszlása az őszi búza változatlanul érvényesülő túlsúlyát igazolja. A jelenlegi dézsmajegyzék pontossága lehetővé teszi a különböző gabonafajták súlyának meghatározását:

őszi búza	5881 gl	94,5 %
tavasziak	181 gl	2,9 %
árpa	52 gl	0,8 %
zab	90 gl	1,4 %
rozs	25 gl	0,4 %
spelta	1 gl	0,01%

A districtus differenciálódása[25]

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	122	87	57	30	296	75,7%
II. szántó- + szőlőműv.	—	3	3	2	1	9	2,3%
III. szőlőművelők	—	55	27	4	—	86	22,0%
össz. 421	30	180	117	63	31	—	—
%-ban	7,1%	42,8%	27,8%	14,9%	7,4%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	ti	gl	ti	gl	ti	gl	ti
629,6	180,5	1544,4	262,4	1830,9	87,4	2225,2	24,0
10,1%	32,6%	24,8%	47,4%	29,4%	15,7%	35,7%	4,3%

Az előző időmetszetben nem történt említés a földnélküliek számáról. Csoportjuk most 7,1%-ra rúg. A zsellérség súlya kisebb (42,8%), mint 1594-ben; ővék a szántóterület 10,1%-a s a szőlők 32,6%-a. A pauper réteg százalékaránya a megszokott szinten mozog (27,8%), a gabonakultúra 24,8%-ával és a borkultúra 47,4%-ával rendelkeznek. Aránylag népes a féltelkesek csoportja (14,9%). Részesedésük búzából 29,4%, borból 15,7%. Szám szerint nagyobb, arányában valamivel kisebb a gazdagparaszti réteg (7,4%), mint

[23] Sáp, Domák, Finke, Lák, Bessenyő, Balajt, Bodva és Szirák.
[24] 6230 gl gabona és 554,3 ti bor.
[25] Az ismeretlen extraneus gazdaságokat is beleszámítva.

az előző időmetszetben. Övék a szántóterület jóval több, mint egyharmada (35,7%) s a szőlőterület 4,3%-a. Bár kiemelkedően vagyonos gazdagparasztot már csak egyet[26] találunk, a jómódú jobbágyok vagyonfelhalmozása jelentős marad: a féltelkes-gazdagparaszti réteg rendelkezik a szántókultúra kétharmadával!

Edelény, az egyetlen mezővárosi nagyságú helység gazdasági-társadalmi tagozódása alig különbözik a falvakétól. Szőlőműveléséről csak hézagos adataink vannak. Az átlagosnál több gazdagparaszt tömörül benne, akik csaknem kizárólag szántóművelők.

A nyomor-parcellára szorult, illetve teljesen föld- és termésnélküli jobbágyok rétegeződése a következőképpen alakul:

földnélküli	23
„nihil habet"	4[27]
földnélküli méhész	3
szántóművelő, fél hold alatt	57
szőlőművelő, 100 nszl alatt	29[28]
extraneus földnélküli	5[29]
extraneus termésnélküli	3[30]
	124 család

A helyzeténél fogva napszámra utalt jobbágyság a districtus paraszti népességének 29,4%-ára rúg, ami jelentékenyen magasabb az előző időmetszetben mért aránynál (1594-ben 25,4%). Rendkívül érdekes a dézsmajegyzék azon utalása, miszerint az extraneusok között keresztény-dénárral adózó földnélküliek is akadnak. Nemcsak tehetős, a szomszéd falu határában földet vásárló vagy öröklő extraneusok szerepelnek, hanem olyanok is, akik munkát keresve, napszámosként áttelepednek más falu vagy mezőváros határába. Sajnos az adat eléggé elszigetelt. Nem azért, mintha valóságban ritkán fordult volna elő, hanem azért, mert a dézsmaszedőket nem érdekelte, falubeli vagy extraneus-e az éppen lajstromukra került földnélküli jobbágy! Így, anélkül, hogy merész általánosításokba bocsátkoznánk, nyomatékosan utalunk az extraneus földnélküliek példájára, ami a munkaerő-szükséglet nyomán ide-oda hullámzó araló-napszámosok (messorok) ismételten tárgyalt esetével együtt, az elszegényedett jobbágyság fluktuációjának világos bizonyítéka.

A bortermelés már a bevezető részben említett visszaesését tükrözi a dézsmajegyzék „nihil vindemiavit" megjegyzése, mellyel összesen 7 esetben találkozunk.

A jelenlegi időmetszet dézsma-anyagában pontos utalásokat találhatunk a tizedfizetés megtagadásának okaira s méreteire. Domák jobbágyai pl. nem fizetnek dézsmát csak idegenben szerzett, extraneus földjeik után, arra hivatkozva, hogy falujuk határában a nemesi szántókat egy tagban művelik a jobbágyföldekkel.[31] Végeredményben öten semmit, öten pedig csak részleges dézsmát fizettek. Bessenyő adólistáján minden külön indokolás nélkül szerepel

[26] Lák—Nyilas határában egy gazdának 145 gelimás termése van.

[27] Akiknek ebben az évben semmi termésük nem lett.

[28] 57 szántóművelőnek 157 gl gabonája és 29 szőlőművelőnek 61 ti bora van.

[29] A földnélküliek közül egynek 1,5 gl gabonája van.

[30] Akiknek ebben az évben semmi termésük nem lett.

[31] „in toto nihil decimavit, siquidem ex aliorum locorum et partium extraneorum iugeribus decimaverit. Et quia terrestres domini semitarunt terras arabiles suas cum rusticorum terris ad decimam pertinentibus."

egy jobbágy, aki megtagadja a dézsmát (nihil dedit!). Szend 10 jobbágya is tíltakozik a tizedfizetés ellen, hangoztatva, hogy ők nemesi földön gazdálkodnak.[32] A dézsmát mégis beszedték tőlük. Balajt valamennyi parasztja (13 gazdaság) megtagadta a dézsmálást. Állításuk szerint nemesi telkeken szántanak, vetnek s saját jobbágytelki földjeiket ugarnak hagyták.[33] Összesen 18 jobbágygazda vonta ki magát a tized teljesítése alól. Arányuk — a népesség kb. 4%-a — nem túl jelentős. Érdekes, hogy további 15 gazda, noha tiltakozva, mégis megadta a tizedet.

A parasztság 20,4%-a méhészkedik. Jelentékenyen többen, mint az 1576. évben (14%). Kasállományuk is kb. 80%-kal magasabb. 86 méhészgazdaságra 355 kasnyi méh esik. Megoszlásuk :

3	földnélküli méhész	8 kas	—	2,3%
19	zsellér „	51 „	—	14,4%
28	pauper „	97 „	—	27,3%
20	féltelkes „	82 „	—	23,1%
16	gazdagparaszt „	117 „	—	32,9%
		355 kas		

A kasállomány egyharmada gazdagparasztoké. A féltelkes csoporttal együtt a méztermés 56%-a felett rendelkeznek. Még hangsúlyozottabb túlsúlyúk az áruméz-termelés területén. A 9—10 kast számláló ún. nagy-méhészetek a következőképpen oszlanak meg :

—	földnélküli méhész	—	kas
—	zsellér „	—	„
1	pauper „	9	„
1	féltelkes „	9	„
5	gazdagparaszti „	80	„
		98	kas

A méhes gazdák 8%-a rendelkezik a méhkasok kb. 25%-ával. A nagyméhészetek kb 5 mázsás terméséből, minimális számítás szerint is 3 mázsát piacra kerülő áruméznek tekinthetünk. A méhészet, különösen pedig az áruméztermelés elemzése a gazdagparasztság uralkodó szerepét, piaci túlsúlyát bizonyítja.

A decimator megjegyzései több esetben rávilágítanak a gazdagparasztok s béresek helyzetére. Borsodban pl. az egyik földnélküliről megtudjuk, hogy „famulus iudicis". Sápon egy félholdas extraneus jobbágy szerepel ugyancsak famulus iudicis-ként. Finke határában 6 gazdagparaszti servusról tudunk. Egyikük neve mellett a következő bejegyzés : „Stephanus Twba vötete szolgalatba" Edelényben is találkozunk egy gazdagparaszti servussal. Míg Abódon s Irotán a közös nyáj mellett tartott pásztort említi meg a dézsmajegyzék.

Összegezve, kb. egy tucat esetben találkozunk a gazdagparasztok állandó jellegű bérmunkásaival, béreseivel.

[32] „Istius loci habent singuli seminaturam in terris nobilium."

[33] „Horum nobilium coloni in praefato Balayt pago non soluerunt decimam, eo quod dicunt se in curys nobilitaribus sedere, quamquam extra curias incultas suas habeant."

Az extraneus birtoklás jelentősége, akárcsak a korábbi időmetszetekben, alapvető fontosságú. Sajnos, az extraneus gazdák túlnyomó többségénél nem ismerjük lakóhelyüket, otthoni gazdasági helyzetüket.[34] Csoportjuk súlyát s a kezükön levő föld gazdasági jelentőségét így is lemérhetjük. A szántógazdaságok 16,4%-a extraneus, de csoportjuk csupán a földterület 7,3%-ával rendelkezik. A szőlőművelésben teljesen fordított a kép: a bortermelők 73,7%-a extraneus s övék a szőlőkultúra 76,5%-a. A járás életében 1598-ra tovább nőtt az extraneus birtoklás jelentősége, különösen a bortermelésben. Minden négy szőlőparcellából három extraneus gazdák birtoka.

[34] 50 szántóművelő extraneusból négyet, s 70 szőlőművelő extraneusból kettőt ismerünk közelebbről.

Borsod megye (Kaza cum Varbo districtus, Miskolcz districtus, Arló districtus, Mohi districtus)

1598. juh dzsjk. (I.), (II.), (III.) és (IV.) lásd a bevezetést.

KAZA cum VARBO districtus

1. RAKOCHAN

18 juh + 14 kecske (III.)
— 2 „ (III.)

2. DEBRETE

20 juh —
30 juh —

3. MESZES

30 juh + 18 kecske (II.)

4. DEWENY

38 juh (III.)

5. MARTTHONY

35 juh (III.) | 60 juh + 30 kecske (III.)

6. ZALONNA

18 juh + 22 kecske —
9 „ + 11 „ (III.)

7. THELEKES

19 juh + 23 kecske (II.)
21 „ + 33 „
18 „ (I.) —

8. KELECHEN

13 juh (III.)
17 „ (II.)

9. ZUHOGY

20 juh (iudex)
24 „ + 19 kecske (I.)
25 „ + 12 „ —
43 „ + 24 „ —
— 3 „ (II.)

10. KALLO

20 juh (II.)

11. GALGOCZ

16 juh (III.)

12. MUCZION
37 juh (III.)

13. WARBO
15 juh + 5 kecske (III.)
87 „ — „ —
— 3 „

14. PARAZNYA
66 juh (I.)

66 juh + 30 kecske (III.)

MISKOLCZ districtus

1. BOLDWA
82 juh (IV.)
15 „
31 „ (II.)

2. VAMOS
80 juh (IV.)
52 „ (IV.)
36 „

3. PALFALWA
83 juh —
24 „ (I.)
36 „ —

4. FELSEO SOLCZA
20 juh —

98 juh (IV.)

5. ARNOTH
—

123 juh (IV.)

6. MISKOLCZ
80 juh

ARLÓ districtus

1. VELESZD
—

79 juh + 35 kecske

2. TAPOCZANY
16 juh + 27 kecske (II.)
13 „ + 18 „ (III.)

3. DEDESS
12 juh + 17 kecske

75 juh +19 kecske

4. KIRALD
25 juh + 30 kecske
— 3 „

95 juh + 25 kecske

5. MALINKA
58 juh + 22 kecske (III.)
22 „ + 25 „ (II.)

70 juh + 40 kecske

6. TARDONA
65 juh + 19 kecske (IV.)
18 „ + 19 „ (III.)
— 5 „ —

7. BANFALWA
8 juh + 25 kecske (I.)
11 „ + 6 „ (I.)

69 juh + 48 kecske (II.)

8. VISNYO
30 juh + 39 kecske (IV.)

9. VPONIAK (Uppony)
11 juh + 38 kecske | 55 juh + 35 kecske

10. BOTAI (Bóta)
10 juh + 23 kecske

MOHI districtus

1. SZEGED
60 juh —
62 „ (II.)
60 „ (II.)
62 „ (II.)
20 „ (I.)
43 „ (III.)
40 „ —
30 juh (méhész)
23 „ —
22 „ —
21 „ (chd)

2. OSZLAR
24 juh (I.)
32 „ —

3. TARJAN
44 juh —
22 „ —

4. KESZWH (Keszi)
20 juh (II.)
50 „ —
52 „ (I.)
34 „ (II.)

5. AROKTHŐH
44 juh (I.)
23 „ —

6. KIS-GEŐR
10 juh —
10 „

Az 1595-től kezdve Heves s Dél-Borsod megyében lezajlott hadműveletek pusztítása elsősorban Mohi járást, a juhtenyésztés központját sújtotta. Így a megye állattenyésztésnek helyzetét tükröző statisztikai elemzésnél mindvégig figyelembe kell vennünk, hogy a legfontosabb állattartó vidék gazdasági jelentősége ebben az időmetszetben a minimálisra csökkent.

A juh s kecske dézsmajegyzékek összegezése szerint 36 helység 85 gazdaságában 3843 állatot írnak össze.[1] Az állatállomány kb. egyötöde (19,9%) kecske, ami az északibb, hegyesebb járások kedvelt állattípusának növekvő súlyát jelzi (1594-ben arányuk még csak 10,6% volt). Volumenében a juhtenyésztés erősen visszaesett az előző időmetszethez képest : 42%-kal csökkent

[1] 3076 juh és 767 kecske.

az állattartó gazdák s közel 60%-kal a juhok száma A megye nem egészen 3600[2] jobbágygazdaságához mérten minden gazdaságra kb. 1 juh esik. A tényleges helyzet szerint azonban a népesség csupán 2,4%-a juhtenyésztő. Közülük 47 földdel, szőlővel is rendelkezik, míg 38 kizárólag állattenyésztéssel foglalkozik.

A juhtenyésztő földes jobbágyak megoszlása :

1 földnélküli	21 juh	—	1,0%[3]
10 zsellér	341 „	—	15,9%
14 pauper	606 „	—	28,2%
15 féltelkes	591 „	—	27,5%
7 gazdagparaszt	588 „	—	27,4%
	2147 juh		

Az állatállomány kb. 55%-a a jómódú jobbágyság tulajdona, huszonkettőjükre kb. 1200 állat esik. Döntő túlsúlyról azonban nem beszélhetünk, hiszen az elszegényedett kategóriákhoz tartozó parasztoknak is alig valamivel kisebb az állatállománya. Igaz viszont, hogy közülük többnek is sokkal nagyobb a nyája, mint azt zsellérparcellája után hinni lehetne.

A csupán állattartással foglalkozó gazdák megoszlása :

33 állattenyésztő	1168 állat	—	68,9%
5 jómódú „	528 „	—	31,1%

A kizárólag állattenyésztésből élő jobbágyok száma jóval kisebb, mint a korábbi időmetszetekben. Kevesebb a gazdagparaszti szintet elérő, nagy nyájjal rendelkező paraszt is (1594-ben 23, most 5 gazda). Figyelembe véve hogy a telkes jobbágyok között akad egy pauper s egy féltelkes, aki földje szerint ugyan nem, de nyája alapján gazdagparasztnak számít, az ún. nagy nyájjal rendelkező gazdákat a következőképpen összegezhetjük :

1 pauper	117 állat
1 féltelkes	96 „
7 gazdagparaszt	588 „
5 jómódú juhtenyésztő	528 „
	1329 állat

Összegezve, 14 juhos gazda, a megye népességének 0,4%-a, több mint 1300 állattal, a juhállomány 34,5%-ával rendelkezik. A juhtenyésztés már említett visszaesése ellenére világosan lemérhető a nagygazdák szerepe, vagyonfelhalmozásuk súlya. A piaci szükségletek kielégítése továbbra is tőlük függ s ehhez még mindig az állatállomány több mint egyharmada fölött rendelkeznek. A gazdag juhtenyésztők szolgálatában álló béresekről (pásztorokról) most nem emlékezik meg a dézsmajegyzék.

[2] 3527 jobbágygazdaság + 38 csupán állattartó gazda = 3565 gazdaság.

[3] A „juh"-nak jelzett csoportokból — felülről lefelé — kecske : ∅ db, 31 db, 144 db, 141 db és 58 db.

Pata (Patha) **districtus** (Heves m.)

1598. gabona + bor dzsjk. Őszi búza crux á 15 manipulus. A bormérték gyöngyösi köböl. Pata opp. szőlőmívelésének adatai Pata-Debreo dt. 1600. évi bor dzsjk-e alapján. B 1015.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. ATTHKAR			
16 cr	30 cr	56 cr	—
10 cr	25 cr		
10 cr	34 cr		
12-10 cr			
10 cr			
10 cr			
15 cr			
1 cr			
15 cr			
16 cr			
16 cr			
12-10 cr + **4**			
8-10 + **4**			
2. ECHYED (iudex)			
—	33-05 cr	49-05 cr + *10*	95 cr + **6**
	21-05 cr + *10*	64 cr + **6** + *5*	104 cr + *10*
	28-10 cr + *5*		118 cr + *18*
	33-05 cr + *10*		157-05 cr + **2** + *25*
	28 cr + **2** + *2,7*		
	Szőlőművelők		
5	—	—	—
6			
10			
4			
10			
5			
10			
4,7			
1,3			
3. THAS praedium (iudex)			
5 cr	20 cr	—	213-05 cr
11-10 cr	27 cr		168 cr + **10**
2 cr	20 cr		
6 cr	20 cr		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	27-05 cr 30 cr 20 cr	—	—
		„habuerunt in commune messores decem"	

4. S O L M O S (iudex ; G, T, O, V = extraneus szőlő Gyöngyös, Tarján, Oroszi és Visonta határában)

4	40 cr + **4**	70 cr + 2 mes	100 cr + **7** + 2 mes
8 cr	20 cr	70 cr + 2 mes	20 cr + *30* + *66 (Gä*
10 cr	25 cr	50 cr	54-10 cr + *124*
18 cr	40 cr	66 cr + **10**	
10 cr	25-05 cr	60 cr + 2 mes	
	33 cr + 1 mes		
		Szőlőművelők	
10	*20*	*40*	*94*
10	*26,3*	*30 + 10 (T)*	*99*
10	*30 + 6 (T)*	*54*	*92 + 17,3 (V)*
10	*26*	*40*	*100*
11	*31*	*52,7*	*16 + 53 (V) + 15 (T)*
18	*20*	*42*	*120 + 5 (T)*
11	*30*	*70 (nobilis)*	
11	*30*	*40*	
14	*21*	*60 (nobilis)*	
4	*30*	*30 + 14 (V)*	
12	*30*	*70*	
14	*20*	*70*	
18	*26*	*40*	
10	*29*	*39*	
16	*20*	*46*	
10	*32*	*51*	
12	*34*	*40*	
18	*30*	*54*	
15	*30*	*50*	
11	*20*	*50*	
10	*28*	*60*	
10	*26*	*42*	
8 + 6 (T)	*34*	*20 + 26 (O)*	
	30,7	*40,7 + 5 (T)*	
	32	*44*	
	30	*40*	
	31	*40*	
	21	*68*	
	20 + 2 (T)		

Extraneus szőlőművelők

de Gyöngyös — lásd ott! — 41 gazdaság 1277,7 cb terméssel.
de Püspöki — lásd ott! — 8 gazd. 173,3 cb terméssel.

5. O R O Z Y, iudex

4 cr	30 cr + *30*	60 cr + *8,3*	—
14 cr	39-05 cr + *6,7*		
4 cr	34-10 cr + *1*		
messores: 2 !			
		Szőlőművelők	
1	*36*	*42*	—
6	*19*	*63*	
4	*38*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9	*22*	*42*	—
8	*19*	*63*	
3	*16*		
7	*15*		
4	*37*		
9	*30*		
5			
7			
5			
18			
3			
9			
15			
16			
11			
10			
15			
5			
15			
12			
9			

Extraneus szőlőművelők

de Sólymos — lásd ott! — 1 gazdaság 26,0 cb terméssel.
de Tarján — lásd ott! — 3 gazdaság 45,3 cb terméssel.
de Gyöngyös — lásd ott! — 3 gazdaság 40,0 cb terméssel.

6. Z W C H Y (iudex)

9-05 cr	16 cr + *33*	52 cr + *15*	—
14 cr + *16*		65-05 cr + 1 mes + *8*	
9-05 cr + *12*			
14-10 cr + *12,3*			
10 cr + **4** + *11*			

Szőlőművelők

7,3	*21*	—	—
7,3	*24*		
14	*20*		
10	*20,7*		
10			
6			
3			
4			
6			
13			
10			

7. V Y S O N T A (iudex; H = extraneus szőlő Halász határában)

2 cr	44-10 cr	—	—
18 cr	8 cr + *32*		
4 cr	38 cr + *14,5*		
11-05 cr	37-05 cr + *15*		
9-05 cr			
18 cr + *10*			

Szőlőművelők

11	*22*	*41*	—
8	*20*	*63,7*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
17	*25*	—	—
5	*38*		
6	*20*		
6,3	*33*		
15	*21*		
8	*20*		
14	*23*		
7	*27*		
18	*29,5*		
5	*35*		
11 + 5 (H)	*28,3*		
18	*22,7*		
13	*20*		
14	*35*		
4			
16,3			
5			
16			
18			
15			
15			
6,3			
9			
18			

Extraneus szőlőművelők

de Sólymos — lásd ott! — 3 gazdaság 84,3 cb terméssel.
de Gyöngyös — lásd ott! — 8 gazdaság 142,3 cb terméssel.
de Püspöki — lásd ott! — 4 gazdaság 146,0 cb terméssel.

8. V Y Z N E K

10 cr	20 cr	70 cr	—
10 cr	20 cr	60 cr	

9. T A R Y A N (iudex ; O, Sa = extraneus szőlő Oroszi és Sár határában)

16-10 cr + *12,3*	45-05 cr + **4**	55-05 cr + *20*	—
	36-10 cr	61-05 cr + **3** + 2 mes + *19*	
	48-10 cr + 2 mes		
	20-10 cr + **6** + *15*		
	42-10 cr + *11*		

Szőlőművelők

10	*20*	—	—
16	*19*		
5	*20*		
6	*21*		
10	*15 + 16 (Sa)*		
10	*23*		
11	*16 + 22 (O)*		
10			
6,3			
5			
7			
10			
15			
2			
11			
5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
16	—	—	—
16			
4			
6			
5			
10			
5			
3			
1			
5			
5			
12,7			
13			
5			
15			
6			
1			
5			
2			
5			
5			
5,7			
5			
5			
5			
10			
2			
10			
5			
5			
12,7			
1			
2			
1			
5			
5			
5			
5			
5			
5			
10			
10			
8			
13			
12,7			
9			
3			
2			
5			
7			
6			
5			
5			
5			
1			
15			
6			
5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5,7	—	—	—
10			
5			
1			
5			
10			
11			
6			
5			
10			
5			
2			
2			
5			
7			
9,7			
7			
2 + 13,3 (O)			
5 + 9 (Sa)			
1,7 + 10 (O)			

Extraneus szőlőművelők

de Sólymos — lásd ott! — **7 gazdaság 49,0 cb terméssel.**
de Gyöngyös — lásd ott! — **25 gazdaság 291,7 cb terméssel.**
de Püspöki — lásd ott! — **4 gazdaság 31,7 cb terméssel.**

10. KARACHOND (iudex)

—	28 cr	83-05 cr + *46*	145-05 cr + *40*
	33-05 cr + 2 mes		
	21 cr		
	32-10 cr		
	41-05 cr + *28*		
	20-05 cr + 1 mes + *23*		

Szőlőművelők

4	*27*	*40*	—
6	*36*	*65,3*	
4	*22*		
8	*36*		
15,3	*36*		
15,7			
19			
4			
2			
5			
8,3			

11. REDEH (iudex)

14-10 cr	44-10 cr	—	101-05 cr
8 cr	34 cr		
messores: 8!	45-05 cr		
	24 cr		
	32-10 cr		

12. ZARANK (iudex)

10 cr	—	60 cr	—
10 cr			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10 cr 14-10 cr	—	—	—
13. F A N C Y A L (iudex)			
14 cr 6-10 cr + *6* 6 cr + *9* 16 cr + **2** + 1 mes + *5* 16-10 cr + *15*	26 cr + *15* 28 cr + 1 mes + *15*	—	—
	Szőlőművelők		
1 *2* *7* *2* *3,7*	—	—	—
14. D E O T T K			
—	40 cr	—	—
15. M E R A			
10 cr	—	—	—
16. A D A A C H (iudex)			
16 cr 14 cr	42 cr + 1 mes 33-05 cr 35-05 cr 45 cr + 1 mes 35-05 cr 46 cr + 1 mes	—	—
17. S A A R			
10 cr	—	—	—
	Szőlőművelők		
4 *12* *13* *17* *10* *0,7* *1* *16* *16* *9* *0,3* *10* *14* *10* *6* *8,3* *13* *18* *7,7* *8* *18* *14*	*32* *28* *20,3* *38,3* *32* *20* *15* *26* *35* *20* *22* *30* *23* *29,3* *19*	*51* *45* *50*	*104*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
14	—	—	—
15			
8			
8			
9			
9			
6			
10			
16			
9			
7			

Extraneus szőlőművelők

de Tarján — lásd ott! — 2 gazdaság 27,0 cb terméssel.
de Gyöngyös — lásd ott! — 6 gazdaság 88,6 cb terméssel.
de Püspöki — lásd ott! — 1 gazdaság 20,0 cb terméssel.

18. GYEONGIŐS (iudex; P, O, Sa, S, T, H, V = extraneus szőlő v. szántó Püspöki, Oroszi, Sár, Sólyom, Tarján, Halász és Visonta határában)

13-05 cr
16-10 cr
18 cr
18 cr
6-10 cr
9-05 cr
16 cr
11-05 cr
18-10 cr + *18*
16-10 cr + *9 (Sa)*
19-05 cr + *11 (S)*
12 cr + *5*
12 cr + *6 (T)*
12 cr + *13 (T)*
messores: 8 !

26 cr
40 cr
22 cr
47-05 cr
40 cr
32 cr
21-05 cr
31-05 cr
21-05 cr
28-10 cr
23-05 cr
32-10 cr
26-10 cr
20 cr
20 cr
8 cr + *22*
15 cr + *30*
18 cr + *19* + *2 (T)*
13-05 cr + *23* + *1,3 (Sa)* + *5 (T)*
11 cr + *30 (S)*
6 cr + *20* + *16 (S)*
11-05 cr + *20*
15-05 cr + *20* + *16 (V)*
30 cr + *20 (P)* + *5 (T)*
26 cr + *20* + *17,3 (V)*
22-10 cr + *13* + *14 (S)* + *10 (V)*
24 cr + *2 (P)*
46-10 cr + *14 (S)* + *6 (T)*
24 cr + *5 (T)*
30-10 cr + *20 (S)*
24-10 + *20 (S)*
42 cr + *20 (P)*

50 cr
78 cr
66 cr
56-10 cr
60 cr
10 cr + *12* + *40 (S)*
14 cr + *8* + *56 (P)*
15-05 cr + *40 (P)*
18-10 + *41 (P)* + *11 (S)*
15 cr + *30 (P)* *15 (T)*
10 cr + *57*
18 cr + 24 cr(P) + *30* + *28 (P)*
12 cr + *40 (S)*
10 cr + *26* + *10 (S)* + *10,7 (T)*
10-10 cr + *32* + *11 (S)*
15 cr + *22* + *52 (P)*
13-05 cr + *5 (S)* + *51 (S)*
35 + *58 (P)* (nobilis)
20 cr + *76*
32 cr + 1 mes + *71*
35-05 cr + *59*
29-05 cr + *3* + *20 (P)* + *20 (O)* + *10 (S)*
34-10 cr + *10 (P)* + *15 (O)* + *16 (T)*
28 cr + *62*
46 cr + *56 (S)*
26-10 cr + *63* + *1 (T)*
24 cr + *72*
25 cr + *30 (S)* + *10 (T)*

108-10 cr + *118*
15-05 cr + *100* + *61 (S)*
16-10 cr + *74* + *10 (S)* + *18 (T)*
14 cr + *120 (S)*
18 cr + 15 cr(P) + *10 (T)* + *156 (P)*
16 cr + *80* + *11 (S)*
26-05 cr + *68,7* + *80 (P)*
28 cr + *43* + *40 (S)*
63-05 cr + *30* + *52,7 (S)* + *5 (T)*
65 cr + *124*
61 cr + *56* + *60 (S)*
65 cr + *38* + *54 (P)*
54 cr + *100 (T)* (nobilis)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	23-05 cr + *20 (Sa)* 47 cr + *25 (Sa)*	80 cr + *22* 85-05 cr + *46* + *14 (S)* 73-05 cr + *44* 59-05 cr + *27* 70 cr + *61* 60 cr + *30* + *10 (S)* 68 cr + *18* + *13 (T)*	—
	Szőlőművelők		
15	*36*	*5* + *56 (P)*	*125*
10 + *1 (T)*	*9* + *10 (S)*	*43*	*20* + *80 (S)*
15	*36*	*4* + *35 (V)*	*120* + *10 (V)*
10	*25*	*40*	*58* + *54 (S)*
10	*10* + *25 (Sa)*	*25* + *36 (P)*	*85*
10	*28*	*59*	*116*
14	*26*	*37* + *40 (S)*	*67* + *40 (P)*
15	*20* + *7 (H)*	*60*	*59* + *28 (S)*
17	*21*	*31* + *34 (S)*	*98* + *68 (P)*
12	*22*	*37* + *31 (P)*	*25* + *41 (P)*
8,7	*25*	*45* + *16 (S)*	*62* + *70 (P)*
16	*10* + *20 (S)*	*54* + *4 (S)*	*63* + *28 (S)*
13	*25*	*46*	*145* + *150 (P)* + *10 (S)*
12	*31*	*46*	*14* + *80 (S)*
15	*34*	*50*	*339* + *16 (P)*
13	*21*	*22* + *50 (S)*	
17	*35*	*62*	
7,7 + *5 (T)*	*20* + *9 (V)*	*45*	
11	*20* + *12 (P)*	*44*	
3	*14* + *5 (T)*	*33* + *20 (P)*	
16	*22*	*35* + *15 (P)*	
3 + *10 (P)*	*21*	*61*	
16 + *1 (P)*	*35*	*55*	
5	*32*	*18* + *21 (P)* + *5 (T)*	
6	*20*	*42*	
3	*22*	*41* + *1 (P)*	
1	*31*	*10* + *34 (S)*	
13	*22*	*40*	
18	*30*	*42* + *26 (S)*	
10	*31*	*47*	
5 + *5 (0)*	*30*	*10* + *32 (V)*	
16	*21*	*28* + *28 (S)*	
12	*35*	*35* + *42 (P)*	
18	*26*	*30* + *16 (T)*	
10	*20*	*46*	
4	*26*	*48*	
	23	*35* + *40 (P)*	
	30	*74*	
	27	*35* + *13 (V)*	
	35	*60*	
	25	*35* + *30 (S)* + *5 (T)*	
	20	*62*	
	28		
	16 + *8,3 (Sa)* + *10 (H)*		
	10 + *12 (T)*		
	23		
	15 + *20 (P)* + *2 (T)*		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	*9 + 25(H)* *5 + 33(P)* *20*	—	—

Extraneus szőlőművelők

de Sólymos — lásd ott! — 1 gazdaság 66,0 cb terméssel.
de Püspöki — lásd ott! — 2 gazdaság 78,0 cb terméssel.

19. DOMOSZLO (iudex)

18 cr	36 cr 24 cr	70 cr + 1 mes 60 cr + 1 mes	—

20. HALAAZ (iudex)

1-05 cr 4-10 cr 12 cr 15 cr 0-10 cr 1-05 cr 4 cr 12 cr 13-05 cr 16-10 cr messores: 3!	35 cr 20 cr 20 cr 30 cr 36-10 cr 36-10 cr	60 cr	—

Szőlőművelők

18 *10* *13,7* *16,3* *16* *9* *16* *13* *10* *18* *10*	*37* *22* *33* *19* *29* *22,7* *23* *20*	—	—

Extraneus szőlőművelők

de Visonta — lásd ott! — 1 gazdaság 5,0 cb terméssel.
de Gyöngyös — lásd ott! — 4 gazdaság 93,0 cb terméssel.
de Püspöki — lásd ott! — 5 gazdaság 255,7 cb terméssel.

21. CHYAN (iudex)

2-10 cr 7-05 cr 5 cr 12-10 cr 1 cr messores: 3!	22 cr 20-10 cr 40 cr 42 cr	62 cr	—

22. GEORK (iudex)

16-10 cr 14 cr	32-10 cr 26-10 cr 40 cr 20 cr 25 cr 35-10 cr	50 cr	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
23. P A T H A (bormérték : cb agr — átszámítva a districtusban használt gyöngyösi köbölre)			
6-10 cr	33-05 cr	67-05 cr	102 cr
messores: 8 !	20 cr	64 cr	138-10 cr
	36 cr	80 cr	170 cr + *64*
	40 cr	60 cr	105 cr + *49,4*
	30 cr	56-10 cr	108-10 cr + *34,2*
	20 cr	90 cr	
	35 cr	55 cr	
	25 cr	50 cr + *27,2*	
	20 cr + *22,8*	50-10 cr + *9,5*	
	44 cr + *15*		
	20 cr + *22,8*		
	30-10 cr + *5,7*		
	40 cr + *3,8*		
	40-05 cr + *3,8*		
		Szőlőművelők	
13,3	*22,8*	*68,4*	—
14,4	*20,9*		
9,5	*34,2*		
11,4	*20,9*		
13,3	*24,7*		
14,4			
14,2			
4,2			
1,9			
9,5			
3,8			
6,6			
14,4			
3,8			
5,7			
14,4			
3,8			
8,6			
16,2			
13,3			
6,6			
6,6			
19			
19			
12,3			
4,8			
3,8			
3,8			
3,8			
3,8			
14,2			
6,6			
9,5			
6,6			
14,4			
6,6			
4,8			
4,8			
14,2			
1,9			
3,8			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3,8 *1,9* *4,8*	—	—	—

24. EŐRS (iudex)

—	31-10 cr 26-05 cr	64 cr + 2 mes	—

25. PWSPEKY (iudex ; G, S, T, Sa, H, V = extraneus szőlő Gyöngyös, Sólymos, Tarján, Sár, Halász és Visonta határában)

10 cr	40 cr	51 cr	180 cr
6 cr	43-05 cr	70-10 cr	119-15 cr
6-10 cr	48-10 cr	17-15 cr + *74*	139-05 cr + *74*
12-10 cr	30 cr	12 cr + *41*	4-10 cr + *62* + *41 (V)*
9-05 cr	20 cr	11-05 cr + *41*	22-10 + *131*
3-05 cr	41-05 cr	70 cr + *18*	20 cr + *72* + *19 (G)*
13-05 cr	13-05 cr + *21* + *15 (H)*	66 cr + *40*	40 cr + *110*
8 cr	12 cr + *30*	56-10 cr + *15*	24 cr + *82*
10 cr	4-05 cr + *28*	52 cr + *61*	26-10 cr + *300*
12 cr	27-05 cr + *62*	86-10 cr + *10*	60 cr + *250*
5 cr			69-05 cr + *115*
12-10 cr			60 cr + *28* + *59 (G)* + *21 (H)*
13-05 cr			
10 cr			
8 cr			
8 cr			
10 cr			
12 cr + *14*			
messores: 13 !			

Szőlőművelők

16	*36*	*46*	*80 + 100 (H)*
2	*21*	*60*	*80*
8	*22*	*62*	*80*
9	*30*	*39,3*	*31 + 50 (S)*
12	*20 + 5,7 (T)*	*50*	*90*
10	*20*	*48*	*80*
18	*34*	*48*	*80 (nobilis)*
10	*22*	*40*	*80 + 16 (V)*
	29	*56*	*56 + 102,7 (H) + 25 (V)*
	38	*50*	*236*
	20 + 14 (S)	*51*	
	20	*42*	
	32	*41*	
	20 + 5 (T)	*24 + 17 (H)*	
	24	*42*	
	20	*51*	
	30	*20 + 20 (Sa)*	
	22	*40*	
	28	*41 + 34 (S)*	
	23 (nobilis)	*46 + 15 (S)*	
	31	*40*	
	30 + 6 (T)	*40*	
	20	*10 + 64 (V)*	
	9 + 12 (S)	*40*	
	29	*22 + 40 (S)*	
	20 + 4,3 (Sa) + 5 (T)		

Extraneus szőlőművelők

de Gyöngyös — lásd ott! — 35 gazdaság 1391,0 cb terméssel.

A 15 éves háború folyamán teljes egészében török hódoltság alá került patai járás termelőerőinek alakulása, az adott körülményekhez mérten, meglepő stabilitást mutat:

1583		1598	
28 falu		25 falu	
578 szántógazdaság		356 szántógazdaság	—38%
15 600 gl gabona		6 100 gl gabona	—61%
1 164 szőlőgazdaság		790 szőlőgazdaság	—32%
23 700 cb agr bor		12 600 cb agr bor	—47%

Miben áll az említett stabilitás? A termelőerők fejlődését jelző arányszámok mindenütt a hanyatlási tendencia érvényesülését igazolják. Jellemző módon a visszaesés mind a búza-, mind a bortermelésnél nagyobb arányú a termés-eredmények csökkenésében, mint a parasztporták csökkenésében. Kb. egyharmadával kevesebb szántóművelőnek csaknem kétharmadával kisebb a gabonatermése! Itt a legerősebb a visszaesés. Viszont a szőlőművelésben a borgazdaságok ugyancsak egyharmados csökkenését a szüreti eredmény 47%-os apadása kíséri, ami bár vitathatatlanul pusztulást jelent, aránya nem annyira kedvezőtlen, mint a szántóművelés területén Az 1583. évi helyzethez képest hozzávetőlegesen minden harmadik jobbágygazdaság elpusztult, a művelési ágak egymás közti aránya mégis szinte teljesen azonos maradt.[1] Ezt tükrözi a gyöngyösvidéki bor monokultúra változatlan súlya is. Részesedése a districtus bortermeléséből továbbra is kedvezően alakul. Az össztermésből Gyöngyös vidékére (Gyöngyös, Sólymos és Püspöki összefüggő határa) esik:

1549-ben	70%
1578-ban	73%
1583-ban	88%
1598-ban	76%

A mezőgazdaságilag hasznosított földterületből 869 hold szántó és 323 hold szőlő. Egymás közti arányuk 1 : 2,5-hez, kedvezőbbnek tűnteti fel a bortermelés súlyát, mint az 1583. évben (1 : 3,5-hez), jóllehet akkor 625 holdra rúgott a szőlőkultúra. A pusztulás ugyanis, mint már utaltunk rá, erősebben érintette a gabonatermelést, mint a bortermelést. Ebben az időmetszetben a dézsmajegyzék nem tér ki a különféle gabonafajták megjelölésére.

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	87	88	29	9	213	21,2%
II. szántó- + szőlőműv.	—	17	46	48	32	143	14,3%
III. szőlőművelők	—	335	174	106	32	647	64,5%
össz. 1004	1	439	308	183	73	—	—
%-ban	0,1%	43,7%	30,7%	18,2%	7,3%	—	—

[1] Lásd még az 1583. és az 1598. évi járási differenciálódási statisztikákat!

Termésmegoszlás[2]

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb giong.	gl	cb	gl	cb	gl	cb
556,3	3234,1	1997,7	5611,0	1906,8	7484,8	1615,7	7395,2
9,2%	13,6%	32,9%	23,7%	31,3%	31,5%	26,6%	31,2%

A földnélkülieket nem sorolja fel a dézsmajegyzék, viszont a zsellérek aránya jóval magasabb (43,7%), mint az előző időmetszetben (36,4%). Rendkívül szegények, a gabonatermés 9,2%-a és a bortermés 13,6%-a jut rájuk csupán. Népes a pauper csoport is (30,7%), anyagi helyzetük pedig sokkal kedvezőbb. Övék a szántók 32,9%-a s a szőlők 23,7%-a. Féltelkest már kevesebbet találunk (18,2%), mint az 1583. évben, vagyoni helyzetük azonban változatlan, ők rendelkeznek a szántók 31,3%-ával s a szőlő 31,5%-ával. Legerősebben a gazdagparasztokat sújtja a visszaesés: 7,3%-os arányuk alig fele az előző időmetszetben tapasztalt 16,1%-nak.[3] Vagyonfelhalmozásuk a hanyatlás ellenére is jelentős maradt: övék a szántókultúra 26,6%-a s a borkultúra 31,2%-a! Kevesebb a kiemelkedően vagyonos gazdagparaszt, de nem kevésbé gazdag, mint 1583-ban. Összesen 10 gazda birtoka üti meg ezt a szintet. Közülük öt vegyesen gazdálkodik, öt bortermelő. Csoportjukra — a népesség 1%-a! — esik a szántókultúra 1,4%-a és a borkultúra 9,5%-a.[4] Példájuk azt igazolja, hogy a jobbágyság társadalmi struktúrája a századvégi háborús pusztulás, hanyatlás ellenére sem változott meg alapvetően.

Pata, Gyöngyös oppidumok differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	9	23	12	2	46	14,5%
II. szántó- + szőlőműv.	—	6	25	32	16	79	24,8%
III. szőlőművelők	—	80	55	43	15	193	60,7%
össz. 318	—	95	103	87	33	—	—
%-ban	—	29,9%	32,4%	27,3%	10,4%		

23 falu differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelő	—	78	65	17	7	167	24,4%
II. szántó- + szőlőműv.	—	11	21	16	16	64	9,3%
III. szőlőművelők	—	255	119	63	17	454	66,3%
össz. 686	1	344	205	96	40	—	—
%-ban	0,1%	50,2%	29,9%	14,0%	5,8%	—	—

[2] cb giong. = gyöngyösi köböt, 12,7 liter.
[3] 1583-ban 241, míg 1598-ban 73 gazdagparaszt él a patai járásban.
[4] Tizüknek 83 gl gabonája és 2266 cb giong. bora van.

A két városra jellemző bor monokultúra megmaradt, de kiterjedése erősen csökkent. A szántóművelő népesség aránya 14,5%, a vegyesen gazdálkodóké 24,8% s a bortermelőké megközelíti a 61%-ot! Ez a szőlőművelés fokozott súlyát igazolja a járás többi részével szemben, ahol a parasztság kb. egynegyede búzatermesztő, a vegyesen gazdálkodók aránya csupán 9,2%, viszont a szőlőművelőké magasabb (66,3%), mint Gyöngyösön s Patán. Ezek szerint a mezővárosi szőlőmonokultúra túlsúlya, az általános hanyatlás következtében, kevésbé éles formában jelentkezik. Változatlanul sok a jómódú jobbágy a mezővárosokban; százalékos súlyuk kb. a duplája a járás falvaiban megfigyelhető aránynak (27,3% féltelkes s 10,4% gazdagparaszt, a faluk 14,0%-os és 5,8%-os arányával szemben). A bor-monokultúra hangsúlyozott érvényesülését támasztja még alá a szőlő- és szántóterület egymás közti súlyának eltolódása. Itt ugyanis az egész járásra jellemző 1 : 3,5 kulcsszám 1 : 1,6-ra[5] módosul, ami azt jelenti, hogy a mezővárosi szőlőkultúra százalékos súlya több mint kétszerese a járásinak.

Összegezve, a két oppidumban él a népesség 31,6%-a, övék a gabonatermés 27,3%-a és a bortermés 44,5%-a. Ezek az adatok azt bizonyítják, hogy Gyöngyös és Pata mezővárosok, az előző időmetszetekhez hasonlóan, továbbra is a szőlő-monokultúra és a gazdagparasztság tömörülésének központjai maradnak. Hanyatlási tendenciájuk azonban, ha arányban nem is, de abszolút számban pontosan lemérhető: Gyöngyös és Pata határában 1583-ban 693 gazdaságot, míg most csupán 318 gazdaságot találunk!

Tekintve, hogy a földnélküliek számát nem ismerjük, a napszámra utaltak csoportjának meghatározásánál csupán a legjobban elszegényedett jobbágyrétegeket vehetjük számba:

földnélküli méhész	1
szántóművelő, fél hold alatt	31
szőlőművelő, 100 nszl alatt	125
	157

Csoportjuk — a tulajdonképpeni földnélküliek nélkül — a népesség 15,6%-ára rúg, ami jelentékenyen alacsonyabb az előző időmetszetek arányánál. Az aratónapszámosokat az adószedő hol gazdaságonként, hol falunként adja meg (pl. Patán 8 messor!). Így megoszlásukat az egyes jobbágyrétegek között nem tudjuk megállapítani. Összesen 94 messorról emlékezik meg az adójegyzék. Súlyuk a jobbágynépesség 9,3%-ának felel meg.

A méhészkedésről csak hézagos adataink vannak. A dézsmajegyzék szerint mindössze 5—6 helység határában foglalkoznak méztermeléssel; 16 méhes gazdáról tudunk, akiknek összesen 78 kasnyi méhe van.

A többtagú (extraneus) birtok-típus megoszlása:

birtok-típus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 tagú birtok	—	9	11	12
4 tagú birtok	—	2	2	4
5 tagú birtok	—	—	2	—
42 többtagú birtokból	—	11	15	16

[5] A mezővárosi jobbágyok termése 1656 gl gabona és 10 550 cb giong. bor.

A szórt jobbágybirtok típusa, mely lényegileg a szőlőfelvásárlás folyamatát tükrözi, most is a féltelkes s gazdagparaszti csoportban a leggyakoribb. Összevetve azonban az 1583. évi képpel, azt tapasztaljuk, hogy a gazdagparasztság súlya akkor jóval erősebb volt,[6] mint a jelenlegi időmetszetben. Az 1598. évre bekövetkezett hanyatlás ezen a téren is érezteti hatását.

Az extraneus birtoklás úgyszólván kizárólag a szőlőművelésre korlátozódik. Mindössze két gyöngyösi parasztnak van extraneus szántója Püspöki határában. Együttes területük alatta marad a 3 holdnak. Nincs más nyoma idegen határban szerzett szántónak az 1598. évi dézsmajegyzékben. Az extraneus szőlővel rendelkező bortermelők a gyöngyösi bor monokultúra szőlős gazdái közül kerülnek ki, jóllehet a járásban nemcsak itt folyik szőlőművelés. Összesen négy helység (Gyöngyös, Püspöki, Sólymos s Tarján) parasztjai tartják kézben a nyolc másik falu[7] szőlődombjain szétszórt extraneus parcellákat. Sokan közülük több helyen is szereztek extraneus szőlőt: 276 szőlőparcella esik 140 gazdára (Lásd még ide vonatkozóan a többtagu birtoktípus statisztikáját) Differenciálódásuk a következő: zsellér 14, pauper 40, féltelkes 53 és gazdagparaszt 33. Az előző időmetszethez képest különösen a zsellérek és a gazdagparasztok száma csökken, ami a termelőerők már többször említett hanyatlásával függ össze. Társadalmi struktúrájuk azonban a számszerű csökkenés ellenére sem változott meg belső arányaiban: közel kétharmaduk a jómódú jobbágysághoz tartozik.

Összegezve, a járás népességének kb. 14%-a rendelkezik extraneus szőlővel, melynek területe a borkultúra 18,3%-ára rúg. Ez az extraneus bortermelő csoport, ha otthoni szőlőik termését is számba vesszük,[8] az egész járás szőlőterületének 35,5%-ával rendelkezik. Bár a vidéket sújtó háborús események pusztító hatása kétségtelen visszaeséssel járt, a Gyöngyös vidéki szőlő-monokultúra súlya s jelentősége, az elszenvedett veszteségek ellenére is megmaradt a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás s az extraneus birtoklás területén.

[6] 1583-ban 64 többtagú birtokból 52 volt gazdagparaszti kézen.

[7] Tarján, Solymos, Visonta, Oroszi, Sár, Püspöki, Halász s Gyöngyös.

[8] Extraneus szőleik termése: 2300 cb agr, otthoni szőleik termése: 2160 cb agr bor.

Pásztó-Debrő (Paztoh-Deobreo) **districtus** (Heves m.)

1598—1599. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. Tihemér szőlőmivelésének adatai az oppidum 1594. évi bor dzsjk-ének alapján. B 1015.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. PAZTOH OPPIDUM (iudex)			
5-20	16-10 + 2 mes	5-20 + *21*	—
3	12	15-10 + **8** + *25* +	
2-10 + **4**	23-10 + **2** + 1 mes	2 mes	
3	20 + **5** + 2 mes		
1-20	11 + **3** + 1 mes		
6-20	10-10		
6-20 + **4** + 1 mes	3-20 + *17*		
9 + **2**	6-20 + *16*		
-3	19 + **4** + *10* + 2 mes		
-5	20-20 + *15* + 2 mes		
2	10 + *9*		
7			
1-20			
5			
7-20 + **4** + *6*			
2-10 + *7*			
5 + *2*			
3-10 + *9*			
2 + *9*			
	Szőlőművelők		
6	*11*	*33*	—
5	*16*	*28*	
4	*17*		
6	*19*		
5	*11*		
6	*11*		
4	*20*		
10	*18*		
6	*13*		
8	*16*		
9	*11*		
10	*15*		
1	*11*		
8	*11*		
5	*16*		
	11		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2. PETERWASARA (iudex)			
7-10	15 + **2**	45-20 + **2** + 2 mes	55 + 2 mes
7	15	45	
6-10	15	35 + 2 mes	
2	11-20	30 + **2**	
3	15	35 + **3**	
	20	25 + **1**	
	10-20	32	
	20		
	10 + **2**		
	10		
	10		
3. KEOWESD (iudex)			
5	10	25	—
5-20	15-20		
4	23		
3	12		
9-10	22		
5	10		
5	18-10		
6-10	16-10		
5	12		
	20 + 2 mes		
4. BODON (iudex)			
6-20 + **2**	12	—	—
5	11 + **1**		
5 + **2**	11-10 + **2**		
5-20			
2			
2-10			
5 + **2**			
3-10			
5-20			
6			
2			
3-10			
2			
3-10 + **1**			
5 + **3**			
3			
5 + **4**			
2-20 + **1**			
4-10			
3-10			
3-10			
5. PARAD (iudex)			
7 + **3**	15 + **2**	—	—
5 + **1**			
3-10			
4-10 + **2**			
2			
4			
2			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6. RECZK (iudex)			
8-10 + **2** 8 + **1** 6-10 1-10 9-10 + **1** chd: **4**!	19-10 + **6** 10 + **3** 11-20 + **4** 12-20 15 + **4**	26 + **2**	—
7. BARDA (iudex)			
8-10 5 2 1-20 5-10 + **2** 6 + **1** chd: 2!	14-10	—	—
8. DERECHIKE (iudex)			
6 + **1** chd: 2!	10 + **1** 10 + **3** 20 + **2**	—	—
9. WYFALU (iudex)			
5 + **2** chd: 2!	11	—	—
10. MINDSZENTH (iudex)			
7 3-10 2 + **1** 3 6 **4**	10-20	—	—
11. SZUHA (iudex)			
3 + **1** 2 3-10 + **2** 3 + **2** 5	—	—	—
12. MACHONKA (iudex)			
2 + **3**	10 + **2** 11 + **4** 22 + **5** 17 + **2**	—	—
13. TAR (iudex)			
8-20 3-10 2-10 2-10 4-10 6-10 5-20 + **7** 1-10 7 4-10	11 + **3**	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 + **3** 3-20 4-20 4-10 4 + **3**	—	—	—
14. B A T H O N (iudex)			
2 + **4** 1-10 1-20 + **3** 1 1 + **3** 3 + **2** 2 + **7** 3-10 3-20	—	—	—
15. H A Z N O S (iudex)			
5-20 + **4** 8-10 6 7-20 1-20 5	10 10 21 15 10 + **1**	—	—
16. K E O W E S D (iudex)			
8 9-10 8 7 5	10 14 12-20 14 21 + 2 mes 15 20 + 2 mes 10 12 13 17 18	32 30 + 3 mes	—
17. V A R A Z Z O (iudex)			
5 3 4-10 5 2 9 2 2	15 + **1** + 1 mes 20 + **1** 18	25 + **2** + 2 mes	—
18. S Z E N T E O R S E B E T H (iudex)			
5 5 2-20 5 8-10	15 17 18 10 15 10 10 15	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
19. SZENT DOMONKOS (iudex)			
5	11-10	—	—
8			
6			
8			
5			
20. CHYEHY (iudex)			
7	11	—	—
5	15		
8			
2			
21. LELEZ (iudex)			
9	15	—	—
5	10		
7	10		
2-10	10		
	12-20		
22. SZUCHY (iudex)			
6	14	—	—
6-20	11		
	14		
	10		
23. BOCHY (iudex)			
8	13-10	—	—
7			
3			
7			
6-10			
24. BEKEOLCZE (iudex)			
5	10	—	—
5	15		
5	10		
	20		
25. SZENT JACAB (iudex)			
7	*17*	*26*	—
4			
2			
5			
2			
7			
26. SZURDOK PWSPEOKI (iudex)			
4	*11*	—	—
2	*15*		
3			
2			
6			
3			
1			
6			
2			
5			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
27. J O B B A G Y (iudex)			
8	*20*	*21*	—
2	*12*	*35*	
4	*17*		
5	*17*		
1	*20*		
3			
10			
5			
10			
28. A P C Z (iudex)			
5	*11*	—	—
8			
5			
2			
4			
2			
6			
29. T I H I M I E R (iudex)			
1,8	*15*	*25,5 + 2*	*77 + 6*
1,5	*11,5*	*25,5*	*42,3 + 13*
7,3	*17,5*	*21*	*69,7*
8	*16*	*23*	*5,5 + 13,3 + 34,5*
1,8	*20,5*	*27,2*	*93,3 + 7,5*
1,5 + 1,5	*18 + 1,8*	*21,5*	*145 + 6*
7,5	*11*	*29,5*	*38 + 16*
8	*16,3*	*30,5*	*53,3 + 2,5*
2,5	*17,5*	*19,5 + 5,5*	*35 + 16,8 + 1,8*
8,5	*15,5*	*35*	*36 + 5*
0,5	*12 + 0,5*	*38*	*38 + 14*
9,5	*13*	*23,5*	*84,5 + 24,5*
4 + 3,5	*11,5*	*22,5 + 1,8*	*107,5*
1,9	*18*	*23*	*39 + 28*
6,2	*18,5*	*20,5 + 9*	*90*
1,8	*15*	*22,5 + 10*	*63 + 38*
1,8	*14,5*	*24,5*	*30,2 + 13,8*
1,8	*15,5*	*25 + 9,5*	*79*
5	*16,3*	*19 + 3,5*	*53,3*
2,5	*18*	*30*	*65,8 + 4,9*
7,7	*14 + 6,7*	*28*	*106*
0,5	*14*	*25 + 2,7*	*27,2 + 20*
4,4	*8 + 6,5*	*35,5*	*90*
3,8	*16,5 + 0,5*	*27*	*41,7*
10,5	*11,3 + 4,5*	*24,5 + 3,8*	*43*
4,5	*13*	*36*	*46*
9,5	*18,3*	*30*	*50*
10,7	*14*	*21,2 + 8,5 + 1,7*	*57,5*
3,8	*18*	*33*	*60 + 4,3*
7	*19*	*26,5 + 7,5*	*57 + 0,5*
4	*18*	*37,5*	*64,3 + 32,3*
2		*24*	*51,3*
1,8		*36,5*	
10,5		*30,7*	
0,8		*27 + 1 + 0,5*	
8,5		*22,5 + 9 + 7*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8,2	—	15,5 + 6,4	—
5		36	
2,5 + 1,8		24,8	
3,6 + 1,8		16,8 + 12,3	
9		32,5	
3,5		26,3	
7 + 3		23,5 + 7,2	
9		23,5	
8		26	
1			
8,7			
5,5 + 1,8			
5			
7,5			
5			
9,5			
9			
2,8			
5,5			
0,4			
5,4			
5 + 2,5			
1,8			
5,2			
1,9			
8,5			
3,3			
1,8			
2,8			
1,9			
4-8			
19			
6,5			
3,6			
8,5			
9			
2,5			
3 + 3			
6			
2,1			
5			

A 15 éves háború pusztítása katasztrófális súllyal nehezedett a járásra. 13 falu eltűnt az adószedők listájáról, a megmaradtakban is ijesztően megritkult a népesség.

1583		1598	
41	helység	28	helység	
553	szántógazdaság	269	szántógazdaság	—51%
9 600	gl gabona	2 500	gl gabona	—74%
781	szőlőgazdaság	89	szőlőgazdaság	—88%
19 400	cb agr bor	900	cb agr bor	—95%

A szántóművelő gazdaságok száma felére, a gabonatermés negyedére csökkent. Még rosszabb a helyzet a szőlőművelésben: a szőlőművelők kb. egy tizede maradt meg, akik a korábbi szüreti eredmény alig 5%-át produkálják. Még ha

fel is tételezzük, hogy a pusztulás ilyen mértéke csak az 1595. évi hadjárat közvetlen következménye, melyet néhány éven belül a parasztgazdaságok bizonyos fokú regenerációja vált fel, akkor is a termelőerők olyan arányú megsemmisülésével állunk szemben, amelyet tökéletesen csak későbbi évszázadok fejlődése tudott pótolni.

Az összezsugorodott mezőgazdasági kultúra 346 hold szántóra és 23 hold szőlőre rúg. Egymás közti arányuk 1 : 15-höz szembeállítva az 1583. évi 1 : 5-höz kulcsszámmal — világos jele a hanyatlásnak.

A districtus differenciálódása

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	149	92	15	1	257	74,3%
II. szántó- + szőlőműv.	—	5	5	2	—	12	3,5%
III. szőlőművelők	—	47	25	5	—	77	22,2%
össz. 359	13	201	122	22	1	—	—
%-ban	3,6%	56,0%	34,0%	6,1%	0,3%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb agr	gl	cb	gl	cb	gl	cb
723,7	265,0	1336,5	434,0	406,0	189,0	55,0	—
28,7%	29,8%	53,0%	48,9%	16,1%	21,3%	2,2%	—

A tulajdonképpeni földnélküliek aránya elég alacsony (3,6%). Annál népesebb a zsellér csoport (56,0%), melyre a gabonakultúra 28,7%-a és a borkultúra 29,8%-a esik. A pauper réteg is nagyobb a szokottnál (34,0%). Az ő kezükben van a termelés zöme : a szántók 53,0%-a s a szőlők 48,9%-a. Alig néhány féltelkest találunk, a népesség mindössze 6,1%-a. Maroknyi csoportjuké a búza 16,1%-a s a bor 21,3%-a, ami semmiképpen sem tekinthető vagyonfelhalmozásnak, különösen akkor nem, ha figyelembe vesszük : az adóösszeírásban egyetlen gazdagparaszt szerepel. A járás differenciálódását a gazdagparasztok hiánya, a féltelkes réteg erős csökkenése, valamint a felhalmozás megszűnése jellemzi. Feltűnően megnő viszont, az összterme's hanyatlása folytán, a zsellérek s pauperek kezén levő föld viszonylagos súlya. Jellemző, hogy az 1583 évben a szőlőművelő csoport a lakosság 55%-ára, míg most csupán 22,2%-ára rúg.

A termelőerők hanyatlásának eredményeképpen eltűnik a mezővárosok s falvak gazdasági-társadalmi szerkezetének különbsége. Pásztó oppidum s a falvak közötti különbség az általános pusztulás szintjén nivellálódik.

A földnélküli, illetőleg teljesen elszegényedett jobbágycsoportok elemzése a következőképpen alakul :

földnélküli	10
földnélküli méhész	3
szántóművelő, fél hold alatt	51[1]
szőlőművelő, 100 nszl alatt	82
	146

A gazdasági helyzeténél fogva napszámra utalt csoport aránya a népesség 40,7%-ára rúg. Magasabb, mint az előző időmetszetben bármikor. Érdekes, hogy a gazdagparasztok szinte teljes eltűnése ellenére is találkozunk a dézsmajegyzékben arató-napszámosokkal (messorokkal). 16 jobbágygazdaságban összesen 29 messort soroltak fel. A betakarításnál foglalkoztatott aratónapszámosok aránya a népesség 8,1%-ának felel meg.

69 gazda foglalkozik méhészettel, alig valamivel több, mint 1583-ban (50!), arányuk a népesség 19,2%-a, míg ugyanez az előző időmetszetben alatta maradt a 4%-nak. A százalékok furcsa játékát az össznépesség erős csökkenése magyarázza. A kasállomány megoszlása :

3 földnélküli méhész	12 kas	—	6,4%
35 zsellér „	91 „	—	48,4%
24 pauper „	65 „	—	34,6%
7 féltelkes „	20 „	—	10,6%
	188 kas		

A méhcsaládok túlnyomó többsége a zsellérek s pauperek tulajdona. Ún. nagy méhészete, a dézsmajegyzék tanúsága szerint, egyetlen gazdának sincs. A méztermelés szétaprózott, egy-egy gazdaság helyi szükségletét fedezi. Piacra kerülő árúméznek semmi nyoma. A dézsmajegyzékből hiányzik minden a többtagú jobbágygazdaságra, illetve az extraneus birtoklásra vonatkozó utalás.

Tihemér oppidum, 1594.

Bár a város a pásztói járáshoz tartozik, ennél az időmetszetnél külön kellett választanunk elemzését, mert míg Tihemér adatai közvetlenül a 15 éves háború pusztítását megelőző időből származnak, addig a járás helyzetét tükröző számok már a háborús hanyatlásra vonatkoznak. Ellenkező esetben Tihemér adatai nagyon is megjavítanák a járási statisztika eredményeit.

1583	1594	
252 szőlőgazdaság	185 szőlőgazdaság	—27%
13 000 cb agr bor	4450 cb agr bor	—66%

Az előző időmetszethez képest nyilvánvaló a visszaesés : a népesség több mint egynegyede, a bortermés kétharmada hiányzik. A tényleges hanyatlás aránya azonban ennél kisebb. Vizsgáljuk meg Tihemérben a termelés alakulását a 16. század második felében :

1549	131 borgazdaság	3 300 cb agr bor	
1576	202 „	4 200 „ „	„
1583	252 „	13 000 „ „	„
1594	185 „	4 450 „ „	„

Leszámítva az 1583. évi, különlegesen jó szüreti eredményű évet, a jelenlegi időmetszet adatai nem sokkal kedvezőtlenebbek, mint a század derekán, ill. az 1570-es években. Ennek figyelembevételével a hanyatlás tendenciáját enyhébbnek kell tekintenünk, mint az a fentebb említett százalékarányból következnék.

[1] 51 szántóművelő termése 138 gl gabona, 82 szőlőművelő termése 285 cb agr bor.

Tihemér szőlőterülete kb. 113 holdra rúg. A dézsmajegyzék kimutatása szerint a szőlők 13%-a után quintát, míg 87%-a után decimát fizettek a gazdák. Feltehetőleg az egri püspökség s az egri káptalan szőlői után a (állami) dézsmaszedők a földesúri kilencedet is behajtották.

Az oppidum differenciálódása

földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	77	31	45	32
—	41,6%	16,8%	24,3%	17,3%

Termésmegoszlás (cb agr)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
403,5	495,7	1303,5	2242,1
9,1%	11,2%	29,3%	50,4%

A földnélküliek számát nem ismerjük. Népes (41,6%), de meglehetősen szegény a zsellér réteg : csupán a szőlőterület 9,1%-a jut rájuk. Aránylag alacsony a pauper jobbágyok százalékos súlya (16,8%). Földjük is feltűnően kevés ; a szőlők 11,2%-ával rendelkeznek. Ezzel szemben a népesség csaknem egynegyede féltelkes (24,3%), övék a borkultúra 29,3%-a. Népes a gazdagparaszti csoport is (17,3%). Vagyoni túlsúlyuk szembetűnően nagy : az ő kezükön van a szőlőterület több mint 50%-a. A bortermelő mezővárosokra jellemző gazdagparaszti tömörülés s vagyonkoncentráció teljes terjedelmében érvényesül Tihemér oppidumban, közvetlenül a 15 éves háború pusztításának küszöbén. Ezt igazolja a kiemelkedően vagyonos gazdagparasztok kicsiny csoportja is : tizenegyükre — a népesség kevesebb mint 6%-a! — a borkultúra 25%-a jut.[2]

A teljesen elszegényedett jobbágyság súlyának meghatározása eléggé bizonytalan, hiszen a földnélküliek arányát nem ismerjük. Csak a minimális parcellára szorult bortermelő csoportot tudjuk különválasztani (44 jobbágy).[3] Arányuk így is megközelíti a lakosság egynegyedét (23,8%), ami a szőlőművelők nagyfokú differenciáltságára utal.

Méztermelésükre és extraneus birtoklásukra vonatkozóan a dézsmajegyzék nem mond semmit. A tiheméri szőlőhegyen, hasonlóan az előző időmetszetekhez, gyakori jelenség a többtagú szőlőbirtok :

birtok-típus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2 tagú birtok	7	6	14	16
3 tagú birtok	—	—	2	2
42 többtagú birtokból	7	6	16	18

A gazdagparaszti vagyonfelhalmozás (összevásárlás) útját jelölő többtagú birtoktípus elsősorban a jómódú jobbágyok között fordul elő.

[2] 1115 cb agr boruk van.

[3] 44-üknek összesen 132 cb agr bor a termése.

Kis-Heves és Nagy-Heves (Kys-Hewes et Nagy-Hewes) **districtus** (Heves m.)

1597. gabona dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. B 1015.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	KYSHEWES districtus		
1. ROFF (iudex)			
5 cum 5 cum 5 cum + V cum 5 cum 5 cum 5 cum chd: 1!	10 cum + V cum 15 cum	—	—
2. BWRA (iudex)			
5 2 3 6-10 + III 2-20 chd: 2!	10 10 16 16-10 15	20 + V	—
3. ABAD (iudex)			
—	14 + X cum 15 cum + V cum	—	—
4. HEGYESBOR (iudex)			
5 cum 5 cum 10 cum 10 cum chd: 4!	15 cum	—	—
5. IGAR			
V cum 5 cum 5 cum 5 cum	20 cum 10 cum + V cum	—	—
6. KENDERES (iudex)			
2-20 + V + 3 5 + III V -4	13 + II-20 10 11	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
7. TOMAJ (iudex)			
5 4 + V 3 5 chd: 2!	10 7-20 + V 15 + V 15 5 + X 11-10	25 35 + V	—
8. ZAYORPISPEKY (iudex)			
8 8 5 5 5 5	—	—	—
9. TIZABEO (iudex)			
5 cum 10 cum 5 cum 5 cum 5 cum + V cum 5 cum 5 cum chd: 3!	15 cum 10 cum + V cum	—	—
10. BALA ZENT MYKLOS (iudex)			
5 chd: 5!	5 + V 10 + V 5 + V	15 + X	—
11. KWN HEGYES (iudex)			
— chd: 1!	—	22-20 + IV	—
12. GYANDA (iudex)			
7 2 3 7 + V cum chd: 3!	16 + X cum 15 + V cum 10 5-20 + X cum 11 + 5 cum	—	—
13. ZENT TAMAS (iudex)			
5 cum 5 cum + V cum chd: 4!	15 cum + X cum 15 cum + V cum	—	—
14. BALA (iudex)			
3 5 7 5 6 + V cum chd: 3!	10-10 + V cum 15-20 + X cum 11-10 + V cum 10-10 + X cum 16 + V cum 10-10 + V cum	22 + X cum	—
15. TIZA ZALOK			
5 cum + V cum 5 cum chd: 1!	15 cum + V cum	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
16. FEGYWERNEK (iudex)			
5	16 + V cum	25-10 + X cum	38 + XV cum
7	17	22 + V cum	42 + XX cum
2	10	25 + X cum	
5-20	10-20 + X cum	30-20 + XV cum	
6-10	11		
6-20	16 + V cum		
6	15 + V cum		
5	17		
3	14		
7	17 + V cum		
3	15		
7	16 + V cum		
chd: 13!	15 + X cum		
	11 + V cum		
	11 + V cum		
	17		
	15 + V cum		
	17 + X cum		
	10-10		
	20		
	15-20 + X cum		
	17 + X cum		
	15		
17. ZENT IMRE (iudex)			
—	—	25 + XX 20 + XXV	35 + XX + XXV cum
18. TURPAZTHO (iudex)			
5 cum + V cum	10 cum + V cum	—	—
5 cum	15 cum + X cum		
5 cum + V cum	15 cum		
5 cum	15 cum + X cum		
chd: 8!	20 cum + V cum		

NAGY HEWES districtus

1. SÚLY			
5	10 + V	30	—
5	10		
3			
5 + III			
3			
6			
VI			
4 + V			
chd: 4!			
2. KEOTELEK (iudex)			
5 + IV	10 + V	—	—
5	10 + X		
6			
4 + III			
3. ZEOGH (iudex)			
10 cum	15 cum	—	—
chd; 11!			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4. KEORW (iudex)			
5 cum	15 cum + V cum	—	—
5 cum	10 cum + X cum		
5 cum	10 cum + V cum		
5 cum	15 cum + X cum		
5 cum	10 cum + V cum		
5 cum	10 cum + V cum		
5 cum	15 cum + X cum		
chd: 3!	10 cum + V cum		
	10 cum + V cum		
	10 cum + X cum		
	10 cum + V cum		

Heves megye Tisza menti járásai, a búzatermesztés és juhtenyésztés központjai, már a század 70-es éveitől a török hódoltsághoz tartoztak. Termelőerőik gyors és tömeges pusztulása azonban a 15 éves háborúhoz kapcsolódik.

A termelőerők helyzetének alakulása Kis-Heves districtusban:

1583	1597	
25 falu	18 falu	
600 szántógazdaság	203 szántógazdaság	—66%
6700 gl gabona	1950 gl gabona	—71%

Ugyanaz Nagy-Heves districtusban:

1583	1597	
26 helység	4 helység	
790 szántógazdaság	55 szántógazdaság	—93%
24 400 gl gabona	350 gl gabona	—98%

A kis-hevesi járás jobbágyságának kétharmada, mezőgazdasági kultúrájának pedig több mnt 70%-a eltűnik a század végére. Nagy-Heves districtusban ugyanakkor szinte teljes a szántóművelés pusztulása: a parasztság 7%-a és a szántóterület nem egészen 2%-a marad meg a másfél évtizeddel korábbi helyzethez képest. Még ha fel is tételezzük, hogy a pusztúlásnak ez a mértéke nem állandósult és a jobbágyok egy része néhány év múlva újból megműveli az elhagyott telkeket, akkor is a termelőerők olyan méretű hanyatlásával állunk szemben, amelyet csak közvetlen háborús hatással, a hadseregvonulások és a hadszintérré válás életet s értéket pusztító követelményeivel tudunk megmagyarázni. Hiszen a szóban forgó két járás az 1570-es évektől hódoltság alá került, termelőerőinek csökkenése mégsem vált katasztrófálissá. Az 1597-ben tapasztalható hanyatlás oka nem általában a hódoltság, hanem közvetlenül és konkrétan a háború!

A kettős járás szántóterülete kb. 326 hold (az 1583. évi 4440 holddal szemben!). Gabonafajtáinak megoszlása:

őszi búza ..... 1138 gl — 58,8%
tavasziak ..... 940 gl — 41,2%

Úgy látszik a tavasziak aránya a termelőerők hanyatlásával fordított arányban nő. 1583-ban a két districtus szántóterületének 25%-a jutott tavasziakra, míg most, az akkorinak kb. 7%-ra zsugorodott gabonakultúrából 41% a tavasziak súlya!

A két districtus differenciálódása

földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
69	89	84	13	3
26,7%	34,5%	32,6%	5,0%	1,2%

Termésmegoszlás (gl)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
457,9	1246,2	402,9	171,0
20,1%	54,7%	17,7%	7,5%

A paraszti népesség több mint egynegyede (26,7%) földnélküli. Népes a zsellérek csoportja is (34 5%), melyre a szántókultúra kereken egyötöde (20,1%) esik. A kb. ugyanakkora pauper réteg (32,6%) jóval kedvezőbb anyagi körülmények között él : a szántóterület 54,7%-a esik rájuk. Alig néhány féltelkest (5,0%) találunk. Csoportjuk a gabonakultúra 17,7%-ával rendelkezik. Gazdagparaszt már csak elvétve akad. Súlyuk a népesség 1,2%-ára rúg s a szántók 7,5%-a van kezükön. Kiemelkedően vagyonos gazdagparasztnak nincs nyoma a dézsmajegyzékben.

A földnélküi és az erősen pauperizált jobbágyság helyzetének elemzése a következő eredményre vezet :

földnélküli	68
földnélküli méhész	1
szántóművelő, fél hold alatt	39[1]
	108

A helyzetüknél fogva napszámra utaltak csoportja megközelíti a népesség 42%-át. Ez az arány önmagáért beszél. Az előző időmetszetekhez képest maroknyi lakósság több mint kétötöde a teljes anyagi lesüllyedés állapotába jutott.

A méhészkedés jelentősége minimális. Csupán Kenderes faluban találunk két méhes gazdát, összesen 7 kas méhvel. Az extraneus birtoklás rendszeréről hallgat a dézsmajegyzék.

A 15 éves háború szerepén kívül foglalkoznunk kell a földrajzi tényezők hatásával is a kis- és nagy-hevesi járások pusztulásában. Nagy-Heves districtus sokkal népesebb, nagyobb volt, mint Kis-Heves, de a Tisza jobb partján feküdt, a szolnoki s hatvani törökök közvetlen közelében, míg Kis-Heves a folyó bal partján terült el s szétszórt falvait a töröktől egyrészt a tiszai holt vizek s ingoványok, másrészt, a gyulai török felől, a Körösök mocsarai védték. Ez a földrajzi körülményektől biztosított védett helyzet feltétlenül érvényesült abban a tényben, hogy a század végére Nagy-Heves szinte teljesen elpusztúlt, míg Kis-Heves, bár erősen megfogyatkozva, átvészelte a háborús időszakot.

[1] Harminckilencüknek 128 gl gabona a termése.

Heves megye (Pata-Pazto districtus, Kis-Hewes districtus, Nagy-Hewes districtus)

1598. juh dzsjk. (I.), (II.), (III.) és (IV.) lásd a bevezetést.

P A T A - P A Z T O districtus

1. D E T T K
62 juh (II.)

2. T A R Y A N
50 juh (III.)
20 „ (II.)
78 „ —
40 „ —
32 „ —
10 „ —

3. R E D E H
21 juh (II.)
20 „ —
20 „ —

4. P W S P Ő K I
23 juh —
10 juh —

5. A P C Z
40 juh —

K I S - H E W E S districtus

1. H E G I E S B O R
52 juh —
40 „ (I.)

2. G Y A N D A
10 juh —
20 „ (I.)

3. N A G Y I W A N Y[1]
50 juh —
52 „ —
20 „ —

4. F I R E D[2]
50 juh —
40 „ —

5. Z E O L E O S[3]
80 juh —

6. T U R P A Z T H O
80 juh (III.)
20 „ (II.)
80 „ (II.)
60 „ —
50 „ (chd)

7. T O M A Y
20 juh (III.)
10 „ (III.)

8. Z E N T A M A S
20 juh —
10 „ (I.)

9. F E G Y W E R N E K
60 juh —
50 „ —

10. B U R A
50 juh (II.)
40 „ (II.)
20 „ —
20 „ (II.)

11. Z E N T M I K L O S
30 juh (III.)
20 „ (II.)

[1, 2, 3] Csak a juh dzsjk-ben szereplő falu.

12. BALA

20 juh (chd)
10 „ (II.)

13. ROFF

50 juh (II.)
40 „ (II.)
50 „ (I.)
60 „ (I.)

NAGY-HEWES districtus

1. ZEOGH

30 juh (II.)
20 „ (chd)
10 „ —
40 „ (chd)

2. SWLY

40 juh (III.)
20 „ (II.)
30 „ —

A megye 4 districtusában, illetőleg azoknak a háború pusztítását átvészelt maradványaiban 53 juhos gazdát írtak össze, 1900 állattal. Ha figyelembe vesszük, hogy 1583-ban 448 gazdaság 28 350 birkája után adóztak, felmérhetjük a 15 éves háború hatását. A juhtenyésztők 88%-a és az állatállomány 93%-a eltűnik az előző évtizedhez képest. Az egész megye népességéhez viszonyítva[4] a parasztok 3,2%-a foglalkozik juhneveléssel. Nagyrészt (29) földjük is van, csupán 24-en űznek kizárólag juhtenyésztést. A szántó- s szőlőművelő jobbágyok juhászatainak megoszlása a következő:

4 földnélküli	130	juh	— 12,7%
5 zsellér	180	„	— 17,6%
14 pauper	483	„	— 47,2%
6 féltelkes	230	„	— 22,5%
	1023	juh	

A megyeszerte erősen megfogyatkozott gazdagparasztok közül egyet sem találni az állattenyésztők között. Néhány pauper és féltelkes kezébe összpontosul a megmaradt juhállomány zöme (70%). Húszukra 710 állat jut, ami ha nem is éri el az előző időmetszetek 150—300 állatot számláló nyájait, elég kedvező arány. A csupán juhtenyésztéssel foglalkozó 24 parasztnak 877 állata van. Gazdagparaszti szintű nyája senkinek sincs az egész megyében! Az előző évek hadseregvonulásai s táborozásai úgyszólván teljesen kiirtották a megye juhállományát.

[4] 1621 gazdaság + 24 csak állattartó gazdaság = 1645 gazdaság.

Kászony és Vari (Kazon et Vary) districtus (Bereg m.)

1596—1597. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 26 manipulus. Bormértéke megfelel a kassai köbölnek. B 965.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. BARKAZO (iudex)			
10	23-02	30	75
10	18-22	49-06	
5	22-08 + 3-22 av	40	
3-22	20-10	30-20	
10	18-02	40 + **1**	
7-18	25-20 + **5**	30	
10	18-22	28-22 + 1-14 av	
10 + **7**	15		
4-16 + **4**	24-06		
chd: 11![1]	11-24		
	22-08		
	21-04		
	16-04		
	13-02		
2. UYFALU (iudex; K = extraneus szőlő Kászony határában)			
7-08	12-08	33-02	—
10	22-18 + **1**	26-24 + 2-18 av	
5-10	21-04 + **9**	26-24	
10	25-20	27-18 + 0-20 v +	
5-10	17-18	*30(K)*	
5-20	15		
8-22	21-24		
5	12-18		
6-24	20 + 0-20 av + **1**		
chd: 17!	20		
	19-06 + **2**		
	18-02		
	17-18		
	15		
	21-24		
	15		
	Szőlőművelők		
10(K)	*20(K)*	—	—
3. ZERNYE (iudex)			
10	23-02	28-12 + **16**	—
5 + **9**	11-24 + **4**	33-02 + **12**	
9-06	15	35	

[1] Inqulini siwe christiani triticum non habentes.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5	23-02	41-24	—
chd: 9!	22-08 + **8**	33-12	
	20	30-20 + 0-20 av	
	20		
	24-06		
	12-08 + **2**		
	11-16		
	12-08		
	17-18		
	12-18 + 1-14 av		
	16-24		
	22-08		
	11-04		
	13-22 + **3**		
	15		
	22-08		
	12-08		
	13-12		

4. KEREPECZ (iudex)

7-18	15 + **4**	27-18	—
10-10	18-02 + **2**	40	
2-18	20	44-16	
7-08	14-16	30	
10-10	20		
7-18			
8-22			
5			
3-22			
8-02			
3-02			
10			
chd: 6!			

5. FARNOSS (iudex)

5	20-20 + **8**	40 + **12**	—
4-16	11-14		
3-22	20		
3-22	14-06		
10			
10-10 + **3**			
10-20 + **2**			
4-06			
8-22			
10			
1-14			
10-10			
10			
10			
10			
10			
10			
10			
6-04			
4-06			
chd: 10!			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6. DERCZEN (iudex)			
10-10	10-20 + 1-24 av	30 + 1-04 av	—
10-10	13-22 + 0-20 av	24-16 + 1-14 av	
2-08	20 + 1-04 av	30 + 0-20 av	
10	12-08	30	
10-10	16-04	46-04 + **20**	
7-18	15-20 + 0-20 av	22-18 + 6-10 av	
10-20	20 + 1-04 av	35	
10-20 + 0-20 av	20 + 0-20 av		
3-22	10 + 1-04 av		
2-08	20 + **6**		
7-18	12-18		
7-08	21-24 + 0-10 av		
7-08	11-24 + 2-08 av		
4-06 + 0-10 av	11-24 + 1-04 av		
7-18	11-04 + 0-20 av		
10 + 0-10 av	13-02 + 1-04 av		
8-12	12-08 + 0-20 av		
9-14 + 0-10 av	10 + 1-14 av		
3-12	20		
chd: 8!	20 + 1-24 av		
	10-20 + 4-06 av		
	20		
	21-24		
7. ISNETHE (iudex)			
3-02 + **1**	11-04	30	45 + 5 av
3-22	15	40-10 + 7-08 av + **6**	49-06 + 2-18 av + **4**
3-02	15-10	24-07 + 3-02 av + **5**	50-10 + 0-20 av
7-08	13-02 + 0-20 av		52-08 + 2-08 av
0-10	22-08		90 + 9-16 av + **8**
10-10	13-22 + 3-12 av		62-18 + 7-18 av + **4**
chd: 3!	15-10 + 1-04 av		66-04 + 0-20 av
	20		
	13-22 + **4**		
	14-06 + **1**		
	12-08		
	21-04 + **1**		
	22-08 + 0-20 av + **18**		
8. GÁTT (iudex)			
4-06	14-16	36-04 + 0-10 av	56-04 + 0-10 av
1-24	23-02 + 0-10 av	36-08 + 2-18 av	91-24 + 3-22 av
7-08	14-16	47-18 + 0-20 av	74-16 + 0-20 av + **16**
2-18	21-24	40-10 + 0-20 av	72-08
3-22	25	32-08	55-10 + 1-04 av
chd: 3!	22-18	47-18 + 0-10 av	67-08 + 0-20 av
	14-06	26-14 + 0-20 av + **4**	66-24
	17-08	31-04	65-10 + 2-18 av
	23-02		53-02
			65-10 + **28**
			47-18 + 3-02 av + **9**
9. KYS GUTT (iudex)			
5-10	17-18 + **8**	—	—
8-22			
3-02			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5-20	—	—	—
10			
7-18			
3-02			
1-04			
7-08 + **3**			
chd: 12!			

10. NAG GUTTH (iudex; NB = extraneus szőlő Nagy-Begány határában)

10	23-18	29-04	—
6-04	20-20	28-02	
10	16-04	27-08 + **12**	
	20-20	27-08 + **7**	
		26-04	
		27-18	
		39-04 + **9** + *10(NB)*	

11. CHOMONYA (iudex; gelima in hac possessione constat ex manipulis 33)

9-03	20 + 1-27 av + **6**	30	57 + 2-24 av + **7**
9-03 + **4**	22-24 + 0-20 av	30 + **16**	
chd: 8!	15-15	35-15	
	18-06 + **4**	28-06 + **4**	
	23-21 + **7**		
	21-27 + **3**		
	17 + **6**		
	11-27		
	18-06 + **4**		
	11-07 + **5**		
	22-24		

12. NAGY DOBRON (iudex; gelima in hac possessione constat ex manipulis 33)

9-03	13-11 + **4**	32-24 + 0-30 av	53-21 + 4-28 av + **12**
5-15	22-04	27-09 + **2**	52-04 + 2-04 av + **10**
4-28	24-18	35-25	50 + 0-20 av + **4**
3-08	10-30 + 3-31 av + **3**	40 + 2-24 av + **6**	62-24 + 4-28 av + **8**
3-31	13-11 + **9**	27 + 3-21 av + **6**	
7-29	10 + **8**		
6-02	17 + **3**		
4-28	10		
4-28	14-28		
chd: 6!	12-14		
	20-10		
	20-10 + **3**		
	18-06		

13. KYS DOBRON[2]

chd; 15!	—	—	—

14. IGNECZ (iudex; gelima constat ex manipulis 32)

3-04	13-14	26-28	—
4-18	9-12 + 0-30 av	28-14	
2-26	10-30 + 2-26 av	31-18 + 2-06 av	
2-26	10-20 + 1-28 av	45 + **16**	
8-14	10 + **2**	32-06 + 6 av	
chd: 2!	10-30	23-04 + 2-26 av + **10**	

[2] „In hac possessione pecunia saltem Christianitatis datur. Incolae enimeius possessionis fide mediante exanimati fatentur nunquam decimam soluisse, quoniam totum eius possessionis agrum Nobiles colerunt et fecerunt."

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	18-14 17-06 16-08 + 2-06 av 14-02 24-02 12-06 16-08 + 2-26 av	25-10 + 3-14 av + **6** 36 + 0-30 av 29-22 + **22** 41-18 + 3-16 av 45	—

15. K A J D A N O (iudex ; gelima constat ex manipulis 30)

5 chd: 5!	10-10 24 11-20 + 3-20 av 24-20 16 + 4 av 17-10 16 + 2 av 18 18	27 + 2 av 47 27 + **16** 26-20 40 + **4** 31 22 + 4-10 av 37-20 + 2-10 av 35 + 1-10 av	45 + 7-10 av

16. R A K O S (iudex ; gelima constat ex manipulis 30)

3 8 chd: 9	15 21 17-10 17-10 + **4** 10 24	35 + 2-10 av + **4** 25-10 + 1-20 av + **6** 35-10 + 2-10 av + **3** 25 + 2 av	—

17. M U N K A C H (iudex ; G = munkácsi parasztok szőleje Gallis hegyén)

8-02 3-02 6-14 3-12 3-22 + 1-04 av 7-08 7-08 5-10 5 3-22 + 1-24 av 5 6-04 8-22 2-08 4-16 6-04 1-24 1-24 7-08 6-24 7-18 2-08 + *10* 8-02 + *18* 4-06 + *14* 3-22 + *1* chd: 33!	11-24 11-14 21-24 23-22 + 1-24 av 20-22 22-18 16-14 19-06 15 20 18-12 16-04 + 3-02 av 15 21-24 15-10 11-24 + 4-16 av 16-04 24-16 15 20 18-02 13-22 11-16 21-24 13-02 3-02 + *37,3 (G)* 18-02 + *23* 21-14 + *32* 20 + *23 (G)*	23-22 + 3-02 av 47-18 45-10 26-24 26-04 34-16 45 26-24 11-24 + *39* 11-14 + *60 (G)* 5 + *43* 9-06 + *53* 4-16 + *48* 13-12 + *57* 15 + *69* 16-04 + *40* 25-20 + *20 (G)* 30 + 6-14 av + *52* + *2 (G)* 30 + *36* + *4 (G)* 45 + 5-20 av + *35* 6-24 + *22,7 (G)* 26-04 + 3-02 av + *17,7* 38-02 + 10 av + *70* 30-20 + 6-24 av + *8 (G)* 37-08 + *38* + *4 (G)* 43-02 + *22*	45 + 8-02 av 70 80 78-02 55 56-04 48-02 + 3-02 av 63-22 37-08 + *141* 111-24 + **3** + *52* 51-24 + *7,7 (G)* 48-02 + 3-22 av + *88* 115 + *30 (G)* 91-24 + *201*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	13-22 + 1-24 av + *9,7* 15 + *5 (G)* 18-02 + *16 (G)* 22-08 + *12* 15-10 + *15 (G)* 11-04 + *16*	—	—
	Szőlőművelők		
15 *19* *5,2* *14* *14* *10* *3,3* *15* *12* *2* *10* *10* *8* *10,7* *5,3* *1,7* *18* *7,7 (G)* *8,7 (G)* *9,3 (G)* *6 (G)* *2,7 (G)* *10 (G)* *18 (G) chd* *13,6 (G)* *4 (G)* *4,7 (G)*	*35* *36* *26,7* *31* *32* *20* *32* *24 (G)* *20 (G)* *20 (G)* *34 (G)* *25 (G)* *27 (G)* *20 (G)*	*62* *39,7* *54* *65* *48,3* *57* *64* *60* *50* *50* *45* *54* *40 (G)*	*125* *76*
18. U Y F A L U (iudex)			
10 3-22 10-10 **-3** chd chd*:* 7!	13-02 + **2** 22-18 + **3** 21-04 + **1** 25-10 12-08 17-08 21-04 + **3** 16-14	31-24 + 3-02 av 29-20 + **6**	50 + **7** 72-08 + **2** 51-14 56-24 + **15**
19. D A W I D H A S Z A (iudex ; gelima constat ex manipulis 30)			
7 8 9-10 6-10 8 7 8 4 9 chd*:* 9!	15 + 2 av 13 15 + 2 av 10-20 8 + 3 av 11-10 9 + 4 av 9 + 5 av 10-10 + 2 av	26 + 1 av	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
20. P O S A H A Z A (iudex)			
10 10-20 chd: 4!	18-02 + **4** 15-10 25 + **8** 11-24 + 1-24 av 15 13-02 16-04	30 26-04 + 1-24 av + **4**	50-20 + **14**
21. Z E N T - M I K L O S (iudex ; gelima constat ex manipulis 25)[3]			
4 + 2 av + **1** chd: 1!	—	—	—
22. K L E C Z A N O (iudex)			
10 chd: 2!	14-16 20 13-02 14-16	—	—
23. Z A B S Z O L L (iudex ; S = extraneus szőlő Som határában)			
3-22 + **1** 8-02 4-06 1-14 4-06 2-18 + *5,3 (S)* chd: 1!	12-18 20 + **6** 11-24 5-20 + *20 (S)* 20-10 + **5** + *29,7 (S)* 13-22 + **2** + *23,3 (S)* 13-12 + *33,3 (S)* 17-18 + 3-02 av + **8** + *24,7 (S)*	15-10 + *60 (S)* 20 + *50 (S)* 47-18 + *20 (S)*	51-24 + **5** 25 + **5** + *85 (S)* 28-22 + **6** + *185 (S)*
	Szőlőművelők		
18,3 (S)	*25 (S)*	*40 (S)* *50 (S)* *40 (S)*	—
24. K A Z O N (iudex)			
2-08 5-20 5 3-22 3-12 10 3-22 3-22 1-24 10 5 9-06 2-08 + *19* 2-18 + *9,3* 2-08 + *10* 3-22 + *15* 4-06 + *6,7* chd: 1!	13-22 13-22 15-20 + **5** 17-18 + **4** 16-24 + 2-18 av + **9** 15 5 + *38* 9-16 + *21,3* 5-10 + *28,7* 3-22 + *34* 8-22 + **1** + *20* 15 + *32* 11-04 + *20* *28,7 — iudex —*	40 28-22 8-22 + *57,3* 3-22 + *39,3* 16-04 + *50* 13-22 + *40* 15-20 + *48,3* 20 + *60* 45-10 + 3-22 av + **2** + *54* 29-04 + *40*	83-22 + *95,7* 8-02 + *90* 23-22 + *98,7* 27-18 + *100* 35-20 + **5** + *80*

[3] „Unicus hic homo decimam dat. Reliqui incolae eius possessionis sunt omnes redemti, qui decimam non dant."

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Szőlőművelők		
6,7	*21*	*40*	*80*
6,7	*23,7*	*41,7*	
	20	*57,7*	
	20	*48,7*	
	20	*54*	
	24	*61*	
	20	*65*	
	25	*42*	
	20	*45,3*	
	25	*41,7*	
	24	*52*	
	25		
	21,3		
	24		

Extraneus szőlőművelők

de (Csonka)-Papi — lásd ott! — 18 gazdaság 891 cb terméssel.
de Barabás — lásd ott! — 36 gazdság 2433 cb terméssel.
de Hettyén — lásd ott! — 8 gazdaság 412 cb terméssel.
de Atya — lásd ott! — 8 gazdaság 493 cb terméssel.
de Bótrágy et Ujfalu — lásd ott! — 4 gazdaság 80 cb terméssel.

25. CHONKA PAPY (iudex ; S, K = extraneus szőlő Som, illetve Kászony határában)

3-02	21-24 + **1**	8-12 + **2** + *70 (K)*	31-24 + **4** +
8-02	12-18	5 + *61 (K)*	*85,3 (S)* + *65 (K)*
5-20	20-20	21-24 + *49 (K)*	76-14 + 5 av +
3-12	19-06	24-06 + *59 (K)*	**11** + *99 (K)*
2-08	3-22 + *33,3 (K)*	11-04 + *47 (K)*	80-20 + **13** + *65 (K)*
10 + *15 (K)*	14-06 + *1,3 (K)*	11-24 + **10** +	
	11-24 + *6,7 (S)*	*55 (S)*	
		24-06 + **2** +	
		25 (S) + *40 (K)*	
		11-24 + *44,7 (K)*	
		35-10 + *54 (K)*	
		37-18 + 2-18 óv +	
		9 + *40 (S)*	
		38-22 + *60 (K)*	
		31-24 + *45 (K)*	
		55 (S) iudex	
	Szőlőművelők		
—	*30 (S)*	*49 (S)*	—
	37 (K)		
	37 (K)		

26. BARRA BASY (iudex ; K = extraneus szőlő Kászony határában)

5	12-18	31-24	10 + *78,7 (K)*
3-02	21-24	6-04 + *54,7 (K)*	10 + *80 (K)*
4-06	18-22	8-22 + *46 (K)*	20 + *76 (K)*
3-22		15-20 + *50,7 (K)*	23-22 + *76 (K)*
6-14		25-20 + *55 (K)*	15 + *126 (K)*
7-18 + *10 (K)*		25 + *50 (K)*	13-02 + *97,7 (K)*
chd: 13!		15 + *46 (K)*	11-24 + *106 (K)*
		20 + 3-22 av +	38-22 + 4-06 av +
		2 + *68 (K)*	*97 (K)*
		26-04 + *45 (K)*	55 + *40,7 (K)*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	45 + **8** + *65,7 (K)* 28-22 + *40 (K)*	58-22 + 4-06 av + **1** + *62,3 (K)* 171-04 + 9-06 av + **23** + *98,7 (K)* 62-08 + *87,3 (K)* 70 + *76,3 (K)* 60 + **1** + *29 (K)* 98-22 + *195 (K)* 120 + 5 av + *105 (K)* 60 + **1** + *80 (K)*
		Szőlőművelők	
8,7 (K) chd	*35 (K)* *32,7 (K) chd* *28 (K)*	*61 (K)* *44,3 (K) chd*	*90 (K)*
27. GELLENES (iudex ; S = extraneus szőlő Som határában)			
10 3-22 3-22 6-04 10-10 10-20 6-04 3-22 3-22 + *7,3 (S)* 6-24 + *15 (S)* chd: 4!	15-20 15-20 15-10 11-04 17-18 13-22 + *14 (S)*	33-22 42-18 + 2-18 av 40 + 3-22 av 5-20 + *55 (S)* 21-24 + **1** + *53,7 (S)* 22-18 + **2** + *44 (S)* 40 + *5* + *53,7 (S)* 37-08 + *50 (S)* 28-02 + *25 (S)*	12-08 + *79,3 (S)* 11-24 + *97,7 (S)* 54-06 + 1 24 av + **5** + *31 (S)* 100-10 + **1** + *40 (S)* 48-22 + 3-12 av + *59 (S)* 67-18 + *51 (S)* 48-22 + 9-16 av + *5 (S)*
		Szőlőművelők	
15 (S) *15 (S)* *18,7 (S)*	*27 (S)*	—	—
28. HETTYEN (iudex ; K = extraneus szőlő Kászony határában)			
10 + **3** 7-24 + **1** 1-24 9-16 chd: 3!	17-18 + **3** 23-02 + **1** 13-22 + **2** 11-24 + *8* 20-20 12-08 20 25-20 + **6** + *15 (K)*	31-14 + *25* 33-22 33-02 + **1** 30-20 43-22 + **2** 33-22 8-22 + **2** + *40 (K)* 22-08 + *60 (K)* 13-22 + *40 (K)* 33-02 + **3** + *38 (K)*	10-22 + **5** + *98,7 (K)*
		Szőlőművelők	
—	—	*50 (K)* *70 (K)*	—
29. SOM (iudex)			
7-18 10-20 1-24 8-02 10 10-20 + **1**	20 17-18 11-24 20-20 16-14 17-18	41-24 33-22 + **2** 27-18 25 + *60* 10-20 + **1** + *40* 1-24 + *43,3*	60 + *54,7*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10-10	12-18	11-24 + **3** + *65*	—
6-14	19-16	35-20 + *16,3*	
3-22	5-20 + *20*	40-20 + *70*	
3-22 + *8*	8-02 + *33,3*	27-18 + *40*	
5 + *10*	18-12 + *29,7*	32-18 + 1-24 av + *60*	
10-10 + *10*	15-20 + *25*	33-02 + *54,7*	
3-22 + *16*	11-24 + *23,3*	45-20 + 1-24 av + *35*	
	23-22 + *29*	40 + **6** + *23*	
	15-20 + *6,7*	26-24 + 1-24 av + *21,7*	
	23-22 + *9,7*		
	20 + *25*		
	15-20 + *30*		
	18-22 + *6,7*		
	Szőlőművelők		
5	*33,5*	*65*	—
19,7	*34,7*	*71,3*	
5,3	*30*	*39,7*	

Extraneus szőlőművelők

de Csonkapapi — lásd ott! — 8 gazdaság 345 cb terméssel.
de Zabsoly — lásd ott! — 16 gazdaság 723 cb terméssel.
de Gelényes — lásd ott! — 20 gazdaság 755 cb terméssel.

30. A T T Y A (iudex ; K = extraneus szőlő Kászony határában)

3-22	15-20	33-22 + **5**	53-22 + **5**
6-14	20	44-06 + 6-04 av	65-20 + **7**
10	13-22	30 + *44(K)*	50
3-22	20		86-24 + *60(K)*
10	21-04 + **2**		80 + **1** + *60(K)*
8-18 + **7**	20		
3-22	22-08		
2-18	11-24		
chd: 9!	18-08 + **1**		
	20		
	11-24 + **2**		
	23-22 + **1**		
	15-20		
	11-24 + *30(K)*		
	Szőlőművelők		
—	—	*64(K)*	*90(K)*
		40(K)	*105(K)*

31. B O T R A G Y (iudex ; K = extraneus szőlő Kászony határában)

10	23-22 + 1-14 av	44-16 + 1-24 av	74-16 + 3-22 av
3-22	19-16	34-06	
10	15-20	38-12	
4-16	13-12	30 + **3**	
4-16	11-24 + 3-12 av + **2**	40	
3-22 + 17	21-24	40 + **2**	
8-12	19-06	27-08 + **2**	
chd: 10!	25 + **5**	30-20 + **2**	
	15-20	47-18 + **2**	
		49-04 + **8** + *20(K)*	

32. H A R A N G L A B (iudex)

9-16	15-10 + **15**	—	—
9-16 + **9**	11-24 + **6**		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5-10 + **1** 5 + **5** 10 + **6** chd: 4!	—	—	—

33. B A T T Y U (iudex)

10 + **8** 10-20 10 10 10 5 10-10 chd: 6!	12-08 20 25-20 + **2** 20 + **1** 20	30 + **7** 40 + **6** 35-20 + **18** 26-04	60 62-18

34. D E D A (iudex; NB = extraneus szőlő Nagy-Begány határában)

10 chd: 1!	12-18 15-10 12-18 17-08 + *14 (NB)*	30-20 5-20 + **10** + *39,7 (NB)* 17-18 + **19** + *50 (NB)* 20 + **2** + *48,3 (NB)* 26-04 + *42,7 (NB)*	68-12 + **1** 40 + **1** + *88,7 (NB)* 60-10 + *87,3 (NB)* 80 + **1** + *31,3 (NB)* 70 + **2** + *30 (NB)*
	Szőlőművelők		
—	—	—	*115,3 (NB)*

35. J A N O S S Y (iudex; A = extraneus szőlő Ardó határában)

6-24 4-06 5-20	18-22 + **6** 16-04 + **6** 11-04 12-18 16-04 + **2** 17-08 11-04	42-18 27-18 37-22 48-22 + *30 (A)* *47 (A) iudex*	90 + **19** 61-04 + *79 (A)* 86-24 + **26** + *20 (A)* 49-04 + **17** + *160 (A)*

36. B A L A S S É R (iudex; A = extraneus szőlő Ardó határában)

7-18 6-24 10-20 4-16 3-12 6-04 3-22 5-20 6-24 11 7-08 6-04 7-18	22-18 25-20 23-12 13-12 20 23-22 + *36,3 (A)* *37 (A) iudex*	26-24 + **8** 34-06 33-02 + *44 (A)* 4-16 + *44,7 (A)*	60 10-20 + *115 (A)* 26-24 + *170 (A)* 32-18 + *159 (A)* 53-02 + *46,3 (A)* 100 + *57,7 (A)*
	Szőlőművelők		
—	*30 (A)*	*55 (A)*	—

37. A R D O (iudex)

8-22 2-08	18-02 23-12 + **6**	26-14 45-20	55-10 + **4** 76-14 + *220*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2-08 5 chd: 1!	13-12 25 16-14 13-22 18-22 + *20*	23-22 + *62*	48-02 + *122* *140 iudex*
	Szőlőművelők		
—	—	*40* *50*	—

Extraneus szőlőművelők

de Jánosi — lásd ott! — 5 gazdaság 341 cb terméssel.
de Balasér — lásd ott! — 11 gazdaság 790 cb terméssel.
de Beregszász — lásd ott! — 33 gazdaság 2810 cb terméssel.

38. N A G B E G A N (iudex)

10-10 8-22 10-10 5-10 11-20 6-04 10-10 10 10 4-06 + *3,3* 6-04 + *20* 9-04 + *9* + *1,3*	11-04 20 + **2** 20-20 13-22 20 24-06 24-06 + *37,3*	26-24 6-04 +*62,3* 15-20 + *69,7*	62-18 + **23**[4] 20 + **1** + *85,7* 22-18 + *120*
	Szőlőművelők		
15,3	*23,7* *33,7*	*65,3*	*145,3* *87,3* *79,7*

Extraneus szőlőművelők

de Kis-Begány — lásd ott! — 2 gazdaság 95 cb terméssel.
de Gut — lásd ott! — 1 gazdaság 10 cb terméssel.
de Daróc — lásd ott! — 9 gazdaság 315 cb terméssel.
de Déda — lásd ott! — 10 gazdaság 547 cb terméssel.
de Homok — lásd ott! — 6 gazdaság 244 cb terméssel.

39. K Y S B E G A N[5] (NB = extraneus szőlő Nagy-Begány határában)

chd: 21!	—	—	—
	Szőlőművelők		
—	—	*45 (NB)* *50 (NB)*	—

40. H O M O K[6] (NB = extraneus szőlő Nagy-Begány határában)

chd: 8!	—	—	—

[4] Bordézsmától mentesítve!

[5] „In hac possessione sunt omnes inquilini, decimam non solvunt, quoniam totum eius possessionis agrum nobiles colunt atque serunt."

[6] „Sunt simul omnes inqulini, decimam propterquam in presenti possessione descripta non solventes."

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
	Szőlőművelők		
—	*30 (NB) chd* *30 (NB) chd* *30 (NB) chd* *26,7 (NB)*	*46,3 (NB) chd*	*80,7 (NB) chd*
41. S U R A N Y (iudex)			
5-20 2-18 10 + **2** 10-10 5-20 3-22 3-22 -**5** chd -**4** chd -**2** chd chd: 5!	14-16 11-24 22-08 20-10 + **5** 20 + **7** 20 + **11** 25	—	—
42. C H A R O D A (iudex)			
10 8-02 10 7-18 + **3** 5 + **8** 6-04 + **4** 2-18 5-10 + **4** 5 10-20 10 8-22 8-20 4-06 7-18 chd: 8!	25-20 15-20 15 15-11 25-10 11-04 + **2** 16-04 + **3** 22-18 + **3** 25 + **1** 13-22 17-18 25-20 + **4** 20-10 23-22	37-18 38-22 + **2** 28-02 45 + **7**	64-06 + **10** 60
43. A Z T H E É			
5 + **5** chd: 6!	20 25 + **3** 25 + **4**	31-04 + **16** 38-22 + **4** 30 + **2** 27-18 34-06 + **5**	75-20 + **8** 66-24 + **8**
44. B O C H O W[7]			
chd: 10!	—	—	—
45. P A P Y (iudex)			
8-22 + **5** 6-24 6-04 6-14 10-20 3-02 10-10	17-18 18-22 + **2** 11-24 13-02 16-04	40 + **11**	67-18 100 + **1**

[7] „Incolae huius possessionis pecuniam saltem Christianitatis solvunt, sunt omnes inquilini."

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10-10 + **7** 1-24 10 chd: 11!	—	—	—

46. MAROK (iudex; NM = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában)

10	23-02	33-02	101-24
5	25	26-14	
6-24	25	31-04	
7-08	13-02		
10 + *10(NM)*	25		
chd: 3!	14-06		
	25		
	11-24 + **6**		

47. TAKOS (iudex)

10-20 + **1**	17-18	27-18 + **3**	—
7-18	18-22 + **4**		
7-18	12-08		
5	15-20		
10			
3-22			
10 + **2**			
10 + **3**			
10			
1-18			
10			
10			
6-24			
7-18			
3-22			
10-10			
chd: 16!			

48. DAROCZ (NB = extraneus szőlő Nagy-Begány határában)

5-20	11-24	35-20	24-16 + *113,7(NB)*
10 + **7**	11-24	30-10 + **3** +	28-02 + **7** + *80(NB)*
5	11-14 + **4**	*35,7(NB)*	
-**6** chd	13-22		
chd: 22!	23-02 + **5**		
	14-06 + **2**		
	23-22		
	20-10 + *20(NB)*		

Szőlőművelők

10(NB) chd	*23,3(NB) chd*	—	—
13,3(NB)			
3,3(NB)			
5,7(NB)			

49. NAG MUSAY (iudex)

4-06	11-14	32-18	10-20 + *90*
7-08	13-02	10-20 + **1** + *70*	10-10 + **1** + *100*
10	20	3-12 + *40*	11-24 + *140*
3-02	11-24	10 + *40*	15 + **3** + *90*
3-02	20-20 + *7*	9-04 + *39*	15 + **2** + *195*
3-02	2-08 + *20,7*	6-24 + *50*	11-06 + *125*
10-20	5-10 + *10*	9-06 + *45*	23-02 + *150*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10	10 + *24*	1-24 + *60*	12-08 + *130*
4-16	10-20 + *32*	6-24 + *40*	25-20 + *110*
3-02	10 + *35*	10 + *46*	20 + *80*
3-02	10 + *30*	15-10 + *50*	25-10 + *110*
10-10	6-04 + *22*		13-12 + *150*
2-18 + *7*			20 + **2** + *120*
5-10 + *10*			20 + *90*
2-18 + *14*			30 + *150*
10-10 + *10*			35 + *130*
chd: 7!			
	Szőlőművelők		
1	*20*	*60,7*	*106,3*
9	*30*	*50*	*95,7*
1	*20*	*70*	*90*
17,7	*28*	*70*	*178*
10	*32*	*40*	*80*
2		*74*	*87,7*
			112
			87,7
			117,3
			170

Extraneus szőlőművelők

de Vári — lásd ott! — 134 gazdaság 6536 cb terméssel.
de Borsova — lásd ott! — 30 gazdaság 1385 cb terméssel.
de Korod (Szatmár m.) — 17 gazdaság 666 cb terméssel.
de Halábor — lásd ott! — 4 gazdaság 57 cb terméssel.
de Marok — lásd ott! — 1 gazdaság 10 cb terméssel.
de Keresztúr — lásd ott! — 1 gazdaság 16 cb terméssel.
de Kis-Muzsaj — lásd ott! — 12 gazdaság 243 cb terméssel.
de Mocsola — lásd ott! — 1 gazdaság 30 cb terméssel.
de Gettcze (Szatmár m.) — 2 gazdaság 30 cb terméssel.
de Czeke (Szatmár m.) — 1 gazdaság 50 cb terméssel.
de Tizabeőcz (Szatmár m.) — 1 gazdaság 5 cb terméssel.

50. K Y S - M U S A Y (index; NM = extraneus szőlő Nagy Muzsaj határában)

5	14-06	5-20 + **8** +	—
11-20 + *10 (NM)*	8-02 + *30 (NM)*	*45 (NM)*	
9-06 + **1** + *10 (NM)*	17-18 + **2** + *5 (NM)*	*50 (NM) iudex*	
3-22 + *17,7 (NM)*	21-24 + *10 (NM)*		
10 + *5 (NM)*			
chd: 1!			
	Szőlőművelők		
5 (NM)	*20 (NM)*	—	—
15 (NM)			

51. B E N E (iudex)

10-20	15	27-18	23-22 + *114*
10	18-22 + 1-24 av + **2**	28-02 + 1-24 av	17-18 + *99*
10	25-20	30-20	22-08 + **4** + *111*
5	15-20	5-20 + *39*	25-20 + 2-08 av + **2** + *120*
5-20	20 + 1-04 av	10 + *48,7*	
10	23-02	13-22 + *57*	30 + 1-24 av + *100*
2-18	10 + *27*	5 + *61*	35 + 5-20 av + **2** + *130*
6-04	10 + *34,3*	18-22 + 1-14 av + **4** + *45*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10	15-10 + *4*	12-08 + 0-20 av + *40*	—
2-08	10-10 + 0-20 av + **2** + *5*	14-16 + 4-06 av + *70*	
10	15-20 + 1-04 av + *31*	27-18 + *25*	
2-18	15-20 + *18*	38-02 + 0-20 av + *50*	
10 + *16*	17-18 + *30*	30 + 0-20 av + *45*	
10-20 + *3*		27-08 + *36*	
7-18 + *16*			
10 + *18*			
chd: 1!			

Szőlőművelők

4,7	*20*	*52*	—
11	*24*	*40,3*	
13			
15			
10			

Extraneus szőlőművelők

de Csétfalva — lásd ott! — 17 gazdaság 232 cb terméssel.
de Oroszi — lásd ott! — 7 gazdaság 65 cb terméssel.
de Ujlak — lásd ott! — 2 gazdaság 26 cb terméssel.
de Keresztúr — lásd ott! — 8 gazdaság 132 cb terméssel.
de Borsova — lásd ott! — 1 gazdaság 43 cb terméssel.
de Milota (Szatmár m.) — 11 gazdaság 249 cb terméssel.
de Csécse (Szatmár m.) — 9 gazdaság 302 cb terméssel.
de Koród (Szatmár m.) — 2 gazdaság 114 cb terméssel.

52 K O W A S Z O (iudex)

3-12 + **1**	11-24	—	—
5	13-02 + **2**		
8-22	19-06		
3-02	25-20 + **6**		
10			
3-22			
10			
2-18 + *5*			
7-08 + *19*			

Szőlőművelők

8	*37*	—	*79*
10			
4			
2			
14			

Extraneus szőlőművelők

de Vári — lásd ott! — 4 gazdaság 263 cb terméssel.

53. O R O Z Y (iudex ; B = extraneus szőlő Bene határában)

3-22	—	—	—
5-20			
3-02			
3-22			
3-22			
5			
1-24			
6-14			
3-22			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4-06 3-02 10-10 5-20 8-22 chd: 14!	—	—	—
	Szőlőművelők		
1,7 (B) chd *15 (B) chd* *0,7 (B)* *11,3 (B)* *5 (B)* *1,3 (B)*	*30 (B) chd*	—	—

54. S A L A N K (iudex ; Ugocsa megyében, 112 szántóművelő gazdának 1067,7 gl gabonája (búza) s 194,2 gl zabja — 117 bortermelőnek 5146 cb bora van.

Extraneus szőlőművelők

de Patak — lásd ott! — 21 gazdaság 402 cb terméssel.
de Werbőcz — lásd ott! — 13 gazdaság 402 cb terméssel.
de Ujhely — lásd ott! — 2 gazdaság 61 cb terméssel.

55. P A T A K (iudex ; Sa = extraneus szőlő Salánk határában)

10 + **3** 5-20 10 10 + **3** 6-04 10 + *10 (Sa)* 10-20 + *16 (Sa)* chd: 2!	20-10 + 1-14 av 10 + *25 (Sa)* 2-18 + *25,3 (Sa)* 2-18 + *25 (Sa)* 20 + 1-24 av + **6** + *11,3 (Sa)* 16-04 + **1** + *26,7 (Sa)* 21-24 + 3-22 av + *20,7 (Sa)* 12-18 + **5** + *15 (Sa)* 12-18 + 3-02 av + *21 (Sa)* 21-24 + 1-14 av + **2** + *25,3 (Sa)* 15 + **3** + *20,7 (Sa)* 16-24 + *16 (Sa)* 10-10 + 2-08 av + **5** + *20 (Sa)* 17-18 + *25 (Sa)* 11-24 + 5 av + *16 (Sa)*	36-24 + 4-16 av + *10 (Sa)*	—
	Szőlőművelők		
10 (Sa) *16,3 (Sa)*	*20,3 (Sa)* *26,3 (Sa)*	—	—

56. V E R B E Ő C Z (iudex ; Sa = extraneus szőlő Salánk határában)

5-20 8-02 4-06 3-12 6-02 + 1-24 av 4-06	18-22 + 5 av 20-20 + **2** 15-11 + **4** 10 + 2-08 av 15 + 3-22 av + **6** 17-18 + 1-24 av	22-08 + 13-22 av + **1** 3-02 + *51,7 (Sa)* 17-18 + 4-16 av + *51 (Sa)* 35-10 + 10 av + **3** + *50,3 (Sa)*	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10-10	10-20 + 3-12 av + **2**	**3** + *50,3 (Sa)*	—
5-20 + **1**	15-10 + 5-20 av + **3**	—	
-**5** chd	5 + *20 (Sa)*		
-**2** chd	10 + *26 (Sa)*		
5 + *10 (Sa)*	10 + *26,3 (Sa)*		
chd: 7 !	11-04 + 5-20 av + *30 (Sa)*		
	Szőlőművelők		
16 (Sa)	*35,3 (Sa)*	*40 (Sa)*	—
15,3 (Sa)	*30 (Sa)*		

57. KEREZTHUR (iudex; NM, B, Sa = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj, Bene és Salánk határában)

10	15 + 2-18 av	35-20	—
3-22 + **2**	10 + 3-22 av	28-22 + *6 (B)*	
10	11-24		
3-22	16-04		
10-10	15-10 + 3-12 av		
8-22	15		
2-18	20-20 + 3-22 av		
10-20	13-22		
10	17-18 + 2-18 av		
8-22	12-18		
10	10-20 + 3-22 av		
10	13-22		
5-20	18-22		
10	20-20		
5-20	10 + 2-08 av		
5	18-02		
2-08	12-18		
10	12-08		
10	15-20 + 1-24 av		
5-20	20		
3-22	10-20 + 1-24 av		
5-20	10 + 1-24 av		
10 + **2** + *0,7 (B)*	12-18 + 6-04 av		
chd: 4	12-18 + 1-24 av		
	15-20		
	16-24		
	20 + 3-22 av + **4** + *26 (B)*		
	17-88 + 1-24 av + *15,3 (B)*		
	22-18 + 2-18 av + *14 (B)*		
	15-20 + **4** + *16 (NM)*		
	20-20 + *30 (Sa)*		
	19-17 + *4 (B)*		
	Szőlőművelők		
10 (B)	—	*57 (B)*	—

58. UYHELL (iudex; Sa = extraneus szőlő Salánk határában)

5-20	11-04 + **3**	41-24 + 4-06 av	50
2-18	11-24 + 1-24 av	20 + **2** + *51,3 (Sa)*	
1-24	11-24		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2-18	10 + 5-20 av	—	—
2-18	17-18		
2-18	22-18 + 2-18 av		
5-20	21-24		
3-22	15-10		
10 + **2**	10 + 10 av		
6-24	15		
10-10 + **1**			
2-18			
2-08			
10			
10			
8-22			
10 + **3**			
1-24 + *10,7 (Sa)*			
chd; 21!			

59. C H E T F A L W A (iudex; B = extraneus szőlő Bene határában)

5-10	11-24 + **8**	25 + 4-16 av	—
7-08	10 + 2-18 av	20 + 10 av	
10	11-04		
10	20		
10	12-18		
5-10	15		
6-24	20 + 1-24 av		
5	12-18		
10 + **4**	20		
9-06	10 + 1-04 av		
10-10	25-20		
10	11-24 + 1-04 av		
10 + **1**	11-04		
5-20	22-08 + **2**		
7-08	25-10		
5-20	17-22		
10 + *5 (B)*	10 + 2-18 av +		
3-22 + *5 (B)*	**6** + *15 (B)*		
5 + **2** + *10,7 (B)*	15-20 + *32 (B)*		
3-22 + 2-18 av +	11-04 + *22 (B)*		
3 + *17 (B)*	13-22 + *0,7 (B)*		
10 + *15,7 (B)*			
chd: 2!			

Szőlőművelők

5 (B)	*20,7 (B)*	—	—
15 (B)	*35 (B)*		
5 (B)	*20,7 (B)*		
5 (B)			

60. U Y L A K (iudex; B = extraneus szőlő Bene határában)

10	13-22	33-22 + 2-18 av	—
7-18	20	30-10 + 1-24 av	
10	20-20 + 2-18 av	40 + **2**	
10	20-20	28-22 + 2-18 av	
10	20	38-02 + 3-22 av	
10	20-10 + 3-22 av	31-24 + 2-08 av +	
10	21-24	**8**	
10	25-20	34-06 + 3-22 av + **4**	
5-20	23-22	43-22 + 2-08 av	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10	25-20	37-08	—
5-20	12-18	28-22 + 2-18 av + *13(B)*	
9-06	20-20 + 1-24 av + *13(B)*		
chd: 7!			

61. M A T T Y F A L W A (iudex)

10	23-12	—	—
10	11-04		
10	20		
5			
chd: 17!			

62. V A R Y (iudex; NM, Ko = extraneus szőlők Nagy-Muzsaj és Kovászó határában)

8-02	18-12	38-12	71-24 + 3-22 av
8-02	13-02 + **1**	30	17-18 + *97(NM)*
4-06	12-18	30 + **4**	24-16 + *105(NM)*
4-06	15-20	26-14	18-12 + **3** + *130(NM)*
4-16	17-18	32-18 + 1-04 av	42-18 + 3-12 av + *110(NM)*
2-18	16-14	33-02	35 + *140(Ko)*
3-22	14-16	37-18 + 1-04 av	29-16 + 10 av + *81(NM)*
9-16	22-18	31-04 + **1**	48-22 + *42(NM)*
9-06	11-04	26-14	25-10 + *110(NM)*
4-06	15	32-18 + 4-06 av	26-04 + *85(NM)*
6-04	13-22	47-08	35-20 + *230(NM)*
5-10	14-06	28-02	58-12 + *75(NM)*
5	14-06	5 + *45,7(NM)*	60-10 + **1** + *45(NM)*
4-06	18-02	3-22 + *59(NM)*	53-02 + *161(NM)*
3-02	25	10-20 + *67(NM)*	73-22 + **1** + *122(NM)*
2-18	23-12 + 2-18 av	8-02 + *57(NM)*	53-02 + *121(NM)*
6-14	14-16	3-22 + *40(NM)*	
2-08	20-20	13-12 + *44(NM)*	
2-08	12-18	11-14 + **1** + *60(NM)*	
5-20	13-22	23-02 + *62,7(NM)*	
8-02	22-08	13-12 + *40(NM)*	
3-22	14-06	13-22 + *60(NM)*	
6-04	19-16	19-06 + *38(NM)* + *32,7(Ko)*	
-5	18-22	18-02 + *46(NM)*	
2-18 + *19(NM)*	10-10 + *20(NM)*	13-22 + 2-08 av + **1** + *40(NM)*	
10 + *13,3(NM)*	10 + *22(NM)*	14-16 + *60(NM)*	
8-12 + *10(MN)*	10 + *27(NM)*	14-16 + *70,7(NM)*	
5-20 + *15,7(NM)*	23-22 + *30(NM)*	22-08 + *74,7(NM)*	
8-02 + *16,3(NM)*	11-14 + *4,3(NM)*	23-12 + *40(NM)*	
5-10 + *10(NM)*	13-02 + *10(NM)*	32-08 + *70(NM)*	
10 + *7,7(NM)*	21-24 + *30(NM)*	30-20 + *50,3(NM)*	
8-12 + *10(NM)*	20-20 + *20(NM)*	30-10 + *48,3(NM)*	
chd: 6!	13-12 + *29(NM)*	31-04 + *12(NM)*	
	16-14 + *30(NM)*	44-16 + *35(NM)*	
	19-06 + *20(NM)*	28-02 + *65(NM)*	
	13-22 + *27(NM)*	30 + *5(NMä*	
	20-20 + *28(NM)*	26-04 + *42(NM)*	
	13-12 + *22,7(NM)*	31-24 + *70(NM)*	
	18-12 + *22(NM)*	32-18 + *48(NM)*	
	15 + *10(NM)*	28-22 + *19(NM)*	
	11-14 + **1** + *19(NM)*	33-22 + *55(Ko)*	
		36-04 + *55(NM)*	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
19 (NM)	*34 (NM)*	*54 (NM)*	*130 (NM)*
6 (NM)	*22,7 (NM)*	*60 (NM)*	*100 (NM)*
17,7 (NM)	*35 (NM)*	*50 (NM)*	*87 (NM)*
10 (NM)	*20 (NM)*	*64 (NM)*	*105 (NM)*
5 (NM)	*22 (NM)*	*68,3 (NM)*	*75 (NM)*
7,7 (NM)	*35 (NM)*	*54 (NM)*	*75 (NM)*
16,3 (NM)	*27,7 (NM)*	*72 (NM)*	*105 (NM)*
15 (NM)	*29 (NM)*	*72 (NM)*	*80 (NM)*
15 (NM)	*20 (NM)*	*39 (NM)*	*230 (NM)*
5 (NM)	*30 (NM)*	*40 (NM)*	*90 (NM)*
10,7 (NM)	*37 (NM)*	*54 (NM)*	*137 (NM)*
5 (NM)	*32 (NM)*	*71 (NM)*	
8 (NM)	*24,7 (NM)*	*59 (NM)*	
5 (NM)	*26 (NM)*	*50 (NM)*	
15 (NM)	*23,7 (NM)*	*61 (NM)*	
5 (NM)	*35 (Ko)*	*40 (NM)*	
14,3 (NM)		*47,7 (NM)*	
10 (NM)			
19 (NM)			
5 (NM)			
12 (NM)			
63. HALABOR (iudex; NM = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában)			
5 + **7**	11-14	—	—
8-12	*27,7 (NM)* — *iudex*		
3-22			
3-12			
6-04			
6-14			
5-20			
10 + **2** + *5 (NM)*			
10-10 + *1 (NM)*			
chd: **14!**			
		Szőlőművelők	
—	*23 (NM)*	—	—
64. BORSOVA (iudex; NM, B = extraneus szőlők Nagy-Muzsaj és Bene határában)			
6-04	6-04 + *37,7 (NM)*	5-10 + *60 (NM)*	8-22 + *155 (NM)*
10	10 + *35,7 (NM)*	10 + *50 (NM)*	5-20 + *89 (NM)*
5	10 + *32 (NM)*		
5-10	10 + **2** + *36 (NM)*		
3-22	5 + *22 (NM)*		
3-22	3-22 + *34 (NM)*		
5-20			
1-24			
5-20			
5			
chd: **6!**			
		Szőlőművelők	
15 (NM)	*20 (NM)*	*45 (NM)*	*90,7 (NM)*
17,7 (NM)	*20 (NM)*	*60 (NM)*	*125 (NM)*
27 (NM)	*22,7 (NM)*	*60 (NM)*	
5 (NM)	*24 (NM)*	*70 (NM)*	
	29 (NM)	*43 (B)*	
	22 (NM)		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	*35,7 (NM)* *30,7 (NM)* *22 (NM)*	—	—

65. T A R P A (iudex)

7-18	25-20	27-08	60-10 + 3-22 av
10	10 + 3-22 av	42-18 + 3-22 av	55 + 4-16 av
10	20-10 + 3-22 av	33-22	75-24 + 3-22 av
6-14	18-02	25-10 + 2-18 av	60-10
10	17-18	23-22 + 7-18 av	73-22 + 4-06 av
6-04	20 + 5 av	40 + 2-08 av + **8**	53-12
10	14-16	30	**43-22** + 10 av
9-06	25-10	32-08	102-08 + 3-22 av
10-20	11-04	33-02	
10-10	12-18	31-14 + 4-06 av	
6-04	20	44-06 + 2-08 av	
6-04	15	20 + 6-04 av + **1**	
10	22-18		
2-08	13-22		
10	14-16 + 4-06 av		
5-20	15		
10-10	20		
10	15		
10-10	13-02		
10	10 + 5-20 av		
7-18	11-04		
10	20		
10	14-06		
10-20	20		
10	11-14		
6-04	12-08		
7-08	20		
8-22	20		
9-06	11-14		
6-04	13-02		
10	13-02		
4-06	21-24		
10-20	12-08		
5-20	20 + **4**		
2-18	11-24		
10	20 + 4-16 av		
5-20	20		
5-20	12-18		
5-20	13-02 + 3-02 av		
3-02	13-22		
3-12	11-24		
10	13-22		
10	12-08		
3-22	11-14		
10	20-20		
10	14-16		
10-20 + **2**	21-04		
3-12	13-02		
chd: 14!	12-16		
	10 + 3-22 av		
	11-04		
	11-04		
	20		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	16-04 + **3** 20 22-18	—	—

66. T Y W A D A R (iudex)

10	20-20	32-08 + **5**	66-04 + **9**
10-20	14-16	31-14 + **8**	50-10
4-06	12-18	30-20	
5 + **7**	13-12	30	
3-02	13-22		
2-08			
2-08			
chd: 10!			

67. B O D O L O (iudex)

3-22	20	44-16 + 4-16 av	—
3-02 + 1-14 av	20	22-08 + 4-16 av + **10**	
3-22	20 + 3-22 av + **3**		
7-18	22-08 + 2-08 av + **6**	42-18 + 4-16 av	
10	20 + 2-18 av	20 + 6-04 av + **11**	
5-20	20	27-08 + 6-04 av	
4-06 + **4**	13-22 + 4-06 av	30 + 4-06 av + **5**	
2-18	16-24 + 2-08 av	24-06 + 3-02 av	
10	18-22		
5-20 + 2-08 av	12-18 + 1-14 av		
10	15 + **2**		
10	12-08 + 1-24 av		
7-18	15		
10-10	13-02		
2-18	21-14 + *20*		
8-22	15-10 + **5**		
5-20	13-22		
6-04	15 + 4-16 av		
1-24	11-04 + 3-22 av		
10	14-06		
8-22	16-04		
5-20	24-06		
chd: 6!	7-18 + 4-06 av		
	12-18 + 4-16 av + **2**		

68. M O C H O L A (iudex ; NM = extraneus szőlő Nagy-Muzsaj határában)

5	20	40	—
10 + **3**	18-02	31-24	
10	13-12 + **2**	44-16	
10	23-22	40 + **2**	
1-24	15	40	
7-18 + **4**	10 + **2** + *30 (NM)*	30	
5			
chd: 3!			

69. G U L A C H (iudex)

7-18	15	41-04	56-24
3-02	20-10 + **4**	33-02	70-20
5	20	34-06	52-08
6-04	20	34-16	
1-24	13-02		
4-16	16-04		
10	21-14		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2-18	—	—	—
5-20			
4-16			
3-02			
8-02			
7-18			
10			
6-24			
7-08			
5			
6-14			
5-20			
5-20			
5-20 + **3**			
10			
7-18			
3-22			
6-04			
5 + **2**			
10-10			
3-22			
3-02			
10-20			
3-22			
chd: 28!			
70. F E Y R C H E (iudex)			
5-20	20	32-18 + **6**	—
10	13-22	44-16 + **20**	
5	13-22		
5			
5			
5-20			
71. H E T H E[8]			
chd; 8!	—	—	—
72. J A N D (iudex)			
10-20	20 + **4**	—	—
5	17-18 + **4**		
10	22-08		
9-06 + **2**	11-14		
4-06	12-08 + **2**		
5			
5-20			
10			
7-08			
9-06			
4-06			
5			
7-18 + **6**			
10			
3-22			
4-06			
5-20 + **7**			

[8] ,,Nicolaus Hethey iudex fide mediante fassus est in hac possessione inqilinos saltem residisse, eosquam nunquam decimam soluisse.''

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5-20 5-20 3-22 7-18 + **3** 8-02 6-04 3-22 2-18 10 2-08 4-06 3-02	—	—	—
73. U G O R N Y A[9]			
chd; 26!	—	—	—
74. G E R G E L Y (inquilini similter omnes)			
-**2** chd -**6** chd -**3** chd chd: 9!	—	—	—
75. A D O N Y (iudex)			
7-18 + **4** 8-22 1-24 + **2** 10-20 10-10 3-22 2-08 3-22 4-16 10 + **1** 5-10 10-20 + **7** 5 2-08 10 8-02 chd: 4 !	21-14 + 3-02 av 17-18 + 5 av 16-04 20 + 5-10 av + **4** 12-08 + 2-08 av + **2** 10-20 + 2-08 av + **2** 11-04 20 + **2**	33-12	—
76. T I Z A W Y D (iudex)			
10 10-20 + **2** 5-10 6-04 7-18 6-24 2-18 + **3** 7-18 10 4-06 6-04 5-10 0-20 10 + **1** chd: 4 !	20 13-22 13-12 12-08 21-24	—	—

[9] „Simon Toth iudex fassus est fide mediante inquilinos saltem in hac possessione residisse eosque decimam nunquam soluisse, quia agris siwe terris caverunt."

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
77. TYSZA ZALKA (iudex)			
4-06	11-24 + 5 av	30	—
6-04	20	34-16 + **1**	
5-20	20	41-14 + **3**	
5	20-10	20-20 + 5 av + **5**	
10	20		
5	12-18		
4-16	20		
1-04	11-14		
10			
7-18			
5-20			
7-18			
8-02			
6-04			
9-06			
10-10 + **4**			
chd: 7!			
78. KERECHEN (iudex)			
6-24	20 + **2**	36-04	—
7-18	20		
5	16-24 + 3-22 av + **3**		
10	13-22		
5-20	15-10		
5-10	10-10 + 2-08 av		
7-18	13-22 + **2**		
10 + **3**			
10-10			
chd: 4!			
79. MATHYOS (iudex)			
5	10 + 3-12 av	30 + 3-22 av	61-24 + 6-24 av + **4**
3-22	20 + 5 av + **2**		
2-18	13-02		
3-12			
2-18			
4-16			
3-12			
chd: 3!			
80. ZEŐLEŐS WEGH ARDO[10]			
81. GIRSANO (Kirsano)[11]			
chd: 4!	—	—	—
82. GECHE[12]			
chd: 9!	—	—	—

[10] „Iudex et omnes incolae huius possessionis fide me diante fatent, quod decima ex singulis in hac posessione antequibus concionatori cesserit. Ideoque pastor eius loci decimam integram percepit, pro qua iuxta antiquam consuetudinem soluit in paratis fl. 7."

[11] „Inquilini omnes."

[12] „Inquilini similiter omnes."

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
83. F A N C H Y K A[13] (iudex)			
5	20	40	59
10	13-22	24 + 8-22 av	63
6-24	17-14	28 + 3 av	90
3-22	16	33	
5	20-20	37	
10	16 + 3-19 av	27 + 4 av	
4-06	24	40	
4-06	16	36	
3-22	24	30 + 5 av	
3-22 + **3**	23-10	29	
4-06	14	30-10	
3-22	13-10	38	
-2	13-13	34	
4	11		
10	25		
3-19			
4			
10-09			
9			
chd: 30!			

84. B E R E G X A S Z (gabona dzsjk-e nem maradt ránk. A = extraneus szőlő Ardó határában)

15 (A)	*20 (A)*	*50,7 (A)*	*115 (A)*
10 (A)	*30 (A)*	*60 (A)*	*117 (A)*
13 (A)		*71 (A)*	*200 (A)*
10 (A)		*52 (A)*	*80 (A)*
		47 (A)	*80 (A)*
		60 (A)	*110 (A)*
		60 (A)	*98 (A)*
		70 (A)	*100 (A)*
		58 (A)	*79 (A)*
		60 (A)	*230 (A)*
		40 (A)	*200 (A)*
			220 (A)
			129 (A)
			120 (A)
			80 (A)
			120 (A)

Az össznépesség, az eddigi időmetszeteknél tapasztalt folyamathoz hasonlóan, bár lassan, de tovább csökken : 3034 család az 1583. évi 3125 és az 1577. évi 3320 családdal szemben. Sajnos a legnagyobb bortermelő központ, Beregszász részletes dézsmajegyzékét most sem ismerjük. Mindössze néhány tucat, extraneus gazdaként szereplő, beregszászi polgár helyzetét tudjuk meghatározni. A termelőerők mozgása a következőképpen alakul :

[13] „Nomina Fanchikaiensium qui ex frugibus suis decimam Suae Maiestatis non dederunt, dicunt semet ipsos seminasse in terris dominorum suorum." Ezen a listán összesen 33 gazda szerepel, akik közül a dzsjk-ben 15-öt, mint földnélkülit jelöltek meg. Valószínűleg azért, mert termésük után a dézsmát megtagadták s csupán kereszténydénárt fizettek az adószedőnek.

1583		1597	
83 helység		84 helység	
2 158	szántógazdaság	2 065 szántógazdaság	— 4%
43 700	gl gabona	33 000 gl gabona	—24%
985	szőlőgazdaság	765 szőlőgazdaság	—22%
20 000	cb agr bor	18 600 cb agr bor[14]	— 7%

A gabonatermesztés területén határozott hanyatlás tanúi vagyunk, mert bár a szántóművelők száma csak jelentéktelen mértékben csökken (4%-kal!) a terméseredmény visszaesése kb. 24%-os! Talán különlegesen rossz időjárású évvel állunk szemben, ami a szokatlanul alacsony hozamban jut kifejezésre, vagy az állatállomány egy részének hirtelen elvesztése vezetett a szántóművelés hanyatlásához? A bortermelés szintje alig változik. A szüreti eredmény 7%-os csökkenése megfelel a bortermelésnél szokásos hullámzásnak. Jóval érdekesebb a szőlőművelők számának apadása. 22%-kal kevesebb szőlősgazdaságot írnak most össze, mint az előző időmetszetben. Határozott csökkenés a bortermelő parasztságnál, lényegileg változatlan termelési szint mellett! Mi az oka ennek a jelenségnek? A szőlőterület összpontosulása : sok zsellér és pauper elvesztette (eladta, elzálogosította) szőlőparcelláját s az a gazdagparasztok kezére került. Nézzük a konkrét számokat :

	1583	1597
zsellér és pauper szőlőgazdaság....	314	198
gazdagparaszti „	138	154

Másfél évtized alatt a szegényparaszti szőlők száma erősen csökken, a gazdagparaszti szőlőké észrevehetően emelkedik. Ezért találunk most Beregben, bár a bortermelés mennyisége szinte változatlan marad, kevesebb szőlőgazdaságot!

A gabonakultúra 5423 holdra, a szőlőterület 464 holdra rúg. Egymás közti arányuk 11 : 1-hez azaz a bortermő terület aránya valamivel kedvezőbb, mint az előző időmetszetben (1 : 12-höz). A szántókultúrán belül változatlan az őszi búza abszolút túlsúlya :

őszi búza	37 102 gl	— 97,7%
zab.....	892 gl	— 2,3%

A megye differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	710	621	230	75	1636	68,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	56	118	152	103	429	17,9%
III. szőlőművelők	—	105	93	87	51	336	14,0%
össz. 3034!	633	871	832	469	229	—	—
%-ban	20,9%	28,7%	27,4%	15,5%	7,5%	—	—

[14] 17 804 cb agr + 765 cb agr (a szatmári extraneusok kezén) = 18 569 cb agr bor.

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb csv	gl	cb	gl	cb	gl	cb
5124,7	1607,8	12 438,1	4876,0	11 178,7	11 036,7	9252,9	15 449,7
13,5%	4,8%	32,7%	14,8%	29,4%	33,5%	24,4%	46,9%

Tovább tart az elszegényedett parasztság gyors ütemű szaporodása, ami már több időmetszeten át a differenciálódás alapvető tendenciájának bizonyult. A földnélküliek arányszáma megközelíti a 21%-ot! Népesebb a zsellér csoport (28,7%) is, mint az előző időmetszetben. Részesedésük az össztermésből (gabona 13,5%, bor 4,8%) különösen borban szerény. Csaknem ugyanekkora a pauper csoport (27,4%) súlya. Övék a gabona 32,7%-a és a bor 14,8%-a. A féltelkesek aránya (15,5%) valamivel alacsonyabb, mint 1583-ban, de anyagi helyzetük lényegileg változatlan maradt. Ők rendelkeznek a szántók 29,2%-ával és a szőlők 33,5%-ával. Abszolút számban és arányban is megnőtt a gazdagparaszti réteg (6,9%-ról 7,5%-ra!). Az ő kezükben van a gabonakultúra csaknem egynegyede és a szőlőterület közel fele! A gazdagparaszti vagyonfelhalmozás, a termelőerők már említett hanyatlása ellenére is jelentékenyen megnőtt. Ugyanezt igazolja a kiemelkedően vagyonos gazdák rétegének elemzése is. Kis csoportjuk 17 vegyesen gazdálkodó és 10 szőlőművelő jobbágyból áll. Összesen 27 jobbágygazda, a népesség mindössze 0,8%-a! Övék viszont a szántókultúra 1,6%-a és a szőlőterület 14,1%-a![15] Átlagosan egy ilyen gazdagparaszti portára 3,3 hold szántó s 2,4 hold szőlő esik. A kiemelkedően gazdag jobbágyok csoportja s vagyoni súlya kb. kétszerakkora, mint az 1580-as években.

Milyen eredménnyel jár a mezővárosok és a falvak gazdasági-társadalmi struktúrájának összehasonlítása?

Munkács, Kászony, Vári és Nagy-Muzsaj differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	68	59	23	9	159	31,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	21	43	66	42	172	33,7%
III. szőlőművelők	—	56	49	47	28	180	35,2%
össz. 559	48	145	151	136	79	—	—
%-ban	8,6%	26,0%	27,0%	24,3%	14,1%	—	—

[15] 623 gl gabona és 4683 cb cb csv bor a termésük.

80 falu differenciálódása

	föld-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	642	562	207	66	1477	78,2%
II. szántó- + szőlőműv.	—	35	75	86	61	257	13,6%
III. szőlőművelők	—	49	44	40	23	156	8,2%
össz. 2475	585	726	681	333	150	—	—
%-ban	23,6%	29,3%	27,5%	13,5%	6,1%	—	—

A négy nagy oppidum és a járás többi 80 falvának gazdasági-társadalmi tagozódása közötti különbség az ismert tendenciát mutatja. Míg falun a földnélküliek s zsellérek százalékos súlya nagyobb, addig a féltelkes csoport aránya csaknem a duplája (13,5%-kal szemben 24,3%), a gazdagparasztságé pedig több mint a kétszerese az oppidumokban (6,1% helyett 14,1%). Jellemző tény, hogy noha falun ötször annyi jobbágy él, mint a mezővárosokban, a bortermelő gazdagparasztok száma mégis itt magasabb : falun 23, az oppidumokban 28 gazdaság! Hasonló eredményre jutunk, ha a népesség a művelési ágak közötti megoszlását vizsgáljuk. A négy mezővárosban a parasztság egyharmada vegyesen gazdálkodik, további jó egyharmaduk pedig kizárólag szőlőt művel. Ugyanekkor falun a két hasonló csoport súlya csupán 13,6%, illetve 8,2%.

Összegezve, a négy mezővárosban él a népesség 18,4%-a. Övék a szántókultúra 16,5%-a és a szőlőkultúra csaknem 44%-a! Bereg megyében a gazdagparasztság mezővárosi tömörülése és a bor-monokultúra ténye a 16. század végén ugyanolyan szerepet játszik, mint a korábbi időmetszetekben.

A földnélküliek és a jobbágyság leginkább elszegényedett rétegei a népesség számottevő részét alkotják :

földnélküli	621
földnélküli méhész	12
szántóművelő, fél hold alatt	249
szőlőművelő, 100 nszl alatt	41[16]
	923

A napszámra utalt paraszti csoport aránya az össznépesség 30,4%ára rúg, ami sokkal magasabb, mint az előző időmetszetekben bármikor. Ez az arány az erősödő ütemű pauperizálódást tükrözi.

A korábbi időmetszetekkel szemben, a méztermelés jelentősége tovább nő. A jobbágygazdaságok 12.1%-a rendelkezik méhessel s a kasállomány kétszerese az 1583. évinek (1850 kas 917 kas helyett).
Megoszlásuk a következő :

12 földnélküli méhész	45 kas	—	2,3%
69 zsellér ,,	263 ,,	—	14,2%
131 pauper ,,	530 ,,	—	28,6%
95 féltelkes ,,	595 ,,	—	32,4%
60 gazdagparaszt ,,	417 ,,	—	22,5%
	1850 kas		

[16] 249 szántóművelőnek 907 gl gabonája s 41 szőlőművelőnek 193 cb bora van.

A kasállomány abszolút többsége jómódú jobbágyok tulajdona. Kérdés, hogy a hozzávetőlegesen évi 95 mázsa körül mozgó méztermés hány százaléka esik az ún. nagy méhészetekre? Kilenc vagy annál több kassal rendelkező méhesgazdát összesen 47-et találunk. Megoszlásuk :

—	földnélküli méhész	— kas
3	zsellér „	35 „
6	pauper „	82 „
22	féltelkes „	320 „
16	gazdagparaszt „	255 „
		692 kas

Jóllehet, csoportjuk csupán a méhészek 12%-ára rúg, övék a kasállomány közel 38%-a! Évi 35 mázsás termésükből, minimális számítás szerint is, 18—20 mázsa áruméz került piacra. A közbeeső időmetszetekben megközelítően sem ilyen magas az áruméz termelés volumene, ezt csupán az 1553. évi eredményhez (25 mázsa) lehet hasonlítani.

A többtagú jobbágybirtok típusa ritkán fordul elő. Mindössze 3 féltelkes és 1 gazdagparaszt esetében találkozunk a jelenséggel.

Jelentősen megerősödött az extraneus birtoklás súlya az előző időmetszetekhez képest. Kb. ugyanakkora szőlőkultúra mellett csaknem a duplájára emelkedik az idegen határban szerzett szőlőparcellák területe. Az összlakosság közel 17%-a rendelkezik, az adatok tanulsága szerint, extraneus szőlővel, de ha csak a bortermő gazdákat vesszük alapul, úgy arányuk megközelíti a 63%-ot! Az extraneus parasztok rétegeződése erősen eltolódott a jómódú jobbágyság irányába : zsellér 96, pauper 136, féltelkes 149 és gazdagparaszt 100. Az idegenben szőlőt szerzett jobbágyok abszolút többsége jómódú paraszt. Figyelembe véve a Szatmárból jött extraneusok termését is, Bereg megye szőlőkultúrájának 66%-a van „idegen" birtokosok kezén. Sokkal több, mint az előző félszázad folyamán bármikor! Az extraneus szőlők négyötöde[17] jómódú jobbágyok tulajdona. A megye 10 szőlőhegyén 32 más falu s mezőváros parasztjai szerepelnek, mint extraneus bortermelők. Az elemzés láncszemei logikusan egybekapcsolódnak : a bortermelés volumenének stabilitása, a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás erősödése, az extraneus birtoklás rohamos kiterjedése és az extraneus parcellák központosulása a gazdagparasztság kezében.

A gabona dézsmajegyzékhez csatolt külön lajstrom,[18], mely a nem adózók (a felmentettek, illetőleg a dézsmát megtagadók) névsorát tartalmazza, rendkívül érdekes elemzésre nyújt alkalmat. Az itt felsorolt jobbágyok a következő csoportokra oszlanak :

iudices	10
vineam habentes	110
custos agri, keruleo	8
miser	1
servitor (földesúri)	1
libertinus „	2
külön jelzés nélkül	49
	181

[17] 22 652 cb csv. borból 16 927 cb bor!

[18] „Nomina libertinorum et qui decimam non dederunt." Reg dec B 965, anno 1598.

A bírák (iudices) általában adómentesek s ezt a decimatorok rendszerint minden további nélkül tudomásul szokták venni. Jelen esetben arról van szó, hogy Vári oppidumban, a két elismerten adómentes bírón kívül, további 10 jobbágy tartott ezen a címen igényt adómentességre. Ezért került csoportjuk az említett listára.[19] A „szőlősgazdák" olyan szántónélküli jobbágyok, akik a gabona dézsmajegyzék szerint a földnélküliek keresztény-dénáros adóját lettek volna kötelesek teljesíteni. Ennek nem tettek eleget arra hivatkozva, hogy ők szőlőik után úgyis megadják a dézsmát. Így rákerültek az adót megtagadók listájára, azzal a megjegyzéssel azonban, hogy „szőlejük van"[20] tehát feltehetően adnak majd bordézsmát. Csoportjukat így csak részben tekinthetjük valóban adómentesnek. A mezőőrök s csőszök esete világos: dézsmamentességük egy bizonyos értelemben fizetésük részét képezte. A valóban adómentes gazdák típusát a (földesúri) servitor s libertinus személyesíti meg. Érdekes, hogy az ilyeneket legtöbbször minden külön megjegyzés nélkül sorolják fel, annak bizonyságaként, hogy adómentességük kétségen felüli s nem szorul semmiféle magyarázatra. Esetükben a földesúrnak végzett különleges szolgálatok fejében élvezett mentességről van szó. Egybevetve azonban a mentesítettek listáját a tényleges bor-dézsmajegyzékkel, azt tapasztaljuk, hogy 48-an közülük szabályszerűen megfizették a tizedet. Így a tényleg mentesek csoportja kb. 130—135 körül mozog, akik között a bordézsmától mentesek száma 67. Egyébként ezt egy két évvel korábbi beregi bor-dézsmajegyzék kimutatása is alátámasztja, mely szerint a bortizedtől mentesek száma: 67![21]

Összegezve, a mentesítettek száma a megye jobbágynépességének mindössze 4,2%-ára rúg. A bordézsmát nemfizető szőlőművelők aránya pedig csupán 2,1%[22]. Ezek szerint a dézsmajegyzékeket joggal tekinthetjük az egész jobbágyságot felölelő statisztikai anyagnak, jóllehet nem mindenütt ismerjük a mentesítettek arányát.

[19] „Decem iudices iuxta continentiam privilegii Variensis nollunt decimas dare ex frugibus suis."

[20] „Non tenetur pecunia Christianitatis quia habet vineam."

[21] „Nomina nobilium et libertinorum diversorum, qui decimam Suae Maiestati non solverunt et a quibus Domini nobiles decimam et nonam exegerunt. Reg dec B 965, anno 1596.

in Munkacz	49
in Soom	3
in Kazon	7
in Bene	3
in Kowaszo	3
in Salank	2
	67

[22] 3034 (össznépesség) + 133 (mentesítettek) = 3167 család, illetve jobbágygazdaság.

Bereg megye (Kazon et Vary districtus)

1602. juh dzsjk. (I.), (II.), (III.) és IV.) lásd a bevezetést.

1. BODOLIO
— 14 kecske (iudex)
22 juh —
— 5 „ —
15 „ + 10 „ (I.)

2. MOCZOLIA
22 juh —
— 5 kecske —
— 8 „ —
— 22 „ (I.)

3. ARDO
10 juh (II.) —
— 8 kecske —

4. NAGY BEGANY
— 10 kecske —

5. BALASE
— 16 kecske (I.)

6. NAGY DOBRONY
— 10 kecske —
— 4 „ —
— 8 „ (II.)
— 9 „ —
— 10 „ —

7. KIS DOBRONY
— 10 kecske (chd)

8. MATIUS
— 4 kecske (chd)

9. ADONY
24 juh — —
— 25 kecske —
— 20 „ —
— 20 „ —

10. BARROBAS
— 7 kecske (II.)
— 5 „ —

11. HETTIEN
— 7 kecske (II.)

12. SOM
— 14 kecske (III.)

13. SAPCZIOL
— 5 kecske —
— 6 „ (IV.)

14. MACZFALWA
15 juh (iudex) —
15 „ (II.)

15. DAROCZ
— 11 kecske (III.)
— 10 „ —
— 8 „ (II.)

16. FANCZIKA
20 juh — —

17. KERESZTUR
8 juh (I.) —

18. TIWADAR
20 juh — —

A megye előző időmetszeteiből nem maradt ránk juh dézsmajegyzék. Igaz viszont, hogy a szóban forgó állat-tizedjegyzéknek sincs valami nagy jelentősége a megye állattenyésztése szempontjából, hiszen a sertésnevelésről pl. semmit sem mond, a juhállománynak pedig csupán egy töredékét öleli fel. Ugyanis a juh- és kecsketenyésztés zöme a telkes jobbágyságon kívül eső, hegyvidéki ruszin népességre esett[1] Ez a szétválasztódás meglehetősen erős :

[1] Lásd Bereg megye U et C anyagát!

a búza- és bortermelő jobbágyok elenyészően kis hányada foglalkozik csak juhtenyésztéssel.

Bereg megye 3054[2] jobbágygazdaságából mindössze 37-ben találunk juhot s kecskét. A népesség 1,6%-a állattenyésztő; 171 juhra és 291 kecskére rúg állatállományuk. Jellemző, hogy ez az alig néhány tucat állattartó gazdaság is mennyire elaprózódik: a 37 juhtenyésztő 18 faluból kerül ki. Kb. felének (17 gazdaság) földje, szőlője van. Állatállományuk megoszlása:

2 földnélküli	—	juh	és	14	kecske
4 zsellér	23	„	„	48	„
6 pauper	25	„	„	30	„
2 féltelkes	—	„	„	25	„
3 gazdagparaszt	15	„	„	20	„
	63	juh	és	137	kecske

Állatállományuk kétharmada kecske! A csupán néhány állattal rendelkező gazdáknak előnyösebb a kecske- mint a juhtartás. Kevés az állatuk, átlagosan egy gazdára nem egészen 12 db jut. A kizárólag állattenyésztőnek feltüntetett 20 jobbágy sincs kedvezőbb anyagi helyzetben. Húszuknak 108 juha s 154 kecskéje van. Az utóbbi állatfajta túlsúlya itt is ugyanakkora s egy juhtenyésztőre átlagosan itt sem jut több juh. Kiemelkedően vagyonos, a gazdagparaszti szintet megütő állattenyésztőt nem találunk köztük.

[2] 3034 jobbágygazdaság + 20 csak állattartó gazdaság = 3054 gazdaság.

Nagykölesér (Nagykereser) **districtus** (Bihar m.)

1598. III. pars. gabona + részben bor dzsjk. Őszi búza gelima á 26 manipulus. A bormérték váradi köböl. B. 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. GIANTE			
7-18 chd: 2!	22 12-18 25 + 1 mes 14-16 22	—	—
2. BAY			
3-02 7 3-22 3-22 1-06 3-02 3-02 chd: 1!	25-20 + 1 mes 12-08 25 + 1 mes	—	—
3. ECH			
7-12 10-20 3-02 3-02 1-14 chd: 1!	—	—	—
4. MEGIES			
10-20	27 12-18	50-20 + 1 mes	—
5. SARKAD			
10 chd: 7!	—	—	—
6. HERPA			
7 5-20	20-10 12-08	—	—
7. GEŐR			
10-20 7 chd: 1!	12 11-04	—	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8. SAAG			
10-20 10-10	—	—	—
9. KYS-KEMENY			
7 3-02 chd: 1!	25-20 + 1 mes 24-06 12	—	—
10. KEREZTUR			
5	17-08 + 1 mes 25 + 2 mes 23-22 + 1 mes 21-14	35 40-20 + 2 mes	—
11. BEGES			
10-20	15 + 1 mes 25 + 1 mes	30-20	122-08 + 3 mes
12. ANTH			
10-10 5 5-20 2 5 chd: 3!	22 17 22	—	—
13. KŐTEGIAN			
3-22 8-22 4-06 I ig chd: 1!	25-20 + 2 mes	—	—
14. NAGY-KEMENJ			
10 2 10 5-10 3-22 chd: 2!	11-04 25-10 + 1 mes 13-02 15-20 15	—	—
15. ZIL			
5 10-20 5-20 7-18 2-08 1-04 1-08 2-08 7 7 3-22 7 3-22 1-08 chd: 9!	16-04 25 + 1 mes 13-22 20 17-08 13-02 27 + 1 mes	32 + 1 mes 30 + 1 mes 32 + 1 mes	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
16. ZILTARCZIA			
7-08 10-20 5 7 2 5-20 7 7-18 chd: 7!	—	—	—
17. PANTH			
—	24-06 + 1 mes	—	—
18. BAGD			
5-20 3-22 2-08	—	32-08 + 1 mes	—
19. MEZŐGIAN			
10-20 2 10-20 0,5 ig 10 5-20 5-20 7-08 10 2-08	12 15-10 16-14 22-18 + 1 mes 17-08 + 1 mes 16-04 18-02	35 + 2 mes 40-10 + 2 mes 35 + 2 mes 35-20 + 1 mes	—
20. MEZŐPANAZ			
7-08 7-18 5 7 8-22 5 5 7 3-22 5 7-08 10 8-22 5 5 chd: 5!	25 + 1 mes 11-14 15 15 + 1 mes 15 12 14-06 17 20 15-20	50 + 2 mes 53-22 + 2 mes 30 + 1 mes 45-10 + 2 mes 35 + 1 mes 40-10 + 2 mes	90-10 + 3 mes 109-16 + 2 mes 60-20 + 3 mes 100-10 + 3 mes
21. GEZT			
3-22	15 20 20 20-10 + 1 mes	—	65 + 2 mes 65
22. MARCELHAZA			
7-18 5 chd: 1!	20 + 1 mes 27	42-18 + 3 mes 33-22	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	27-18 + 1 mes 12 16-04 20	—	—

23. BODOZLOHAZA

—	20 + 1 mes 15 + 1 mes	30-10 + 1 mes	—

24. NAGY-KERESER (B = extraneus szőlő Bihar opp. határában)

10-20	15	42 + 2 mes	67 + 2 mes
10-10	20-20	42	65
5-10	15-10 + 2 mes	40	80
7	25 + 1 mes	30 + 0,5 ig	75 + 1,5 ig +
3-22	15	40	2 mes
2	20-20	35	
3-22	15	30 + 1,5 ig	
7-18	12		
10	17		
5-20	20		
5	25		
5-10	14-16		
5	20		
7	15		
9-16	17		
2	21-04		
2-08	25		
7	15		
3-22	18-12		
2-18	13-22		
10	28-02		
1-04	11-14		
5-10			
10			
2-08			
7			
5			
5			
2-18			
2			
10			
2-08			
1-04			
2-18			
10			
4-16			

Szőlőművelők

—	—	—	*33,2 cb* (B)

1598-ból a districtus három al-járásának csak egyikét, a harmadik al-járást ismerjük s így a termelőerők állapotában bekövetkezett változást, 1588 és 1598 között, csak úgy mérlegelhetjük reálisan, ha csupán ennek az al-districtusnak adatait vetjük össze mindkét időszakban.

1588	1598	
321 szántógazdaság	300 szántógazdaság	— 7%
5300 gl búza	4100 gl búza	—23%

Az egybevetés tanulsága szerint a parasztgazdaságok száma kissé csökken (7%-kal), ami egymagában még nem indokolja a gabonatermés jelentős visszaesését, 23%-os apadását! Rossz termés, háborús behatás, vagy talán az igaerő tömeges elveszítése játszott közre a szántóművelés hanyatlásában — nem tudjuk. Tekintve azonban a népesség és a termés csökkenésének erősen eltérő arányát, azaz a termelési bázis, a jobbágybirtok tömegének megmaradását, a búza-termesztés visszaesését átmeneti jelenségként kell értékelnünk.

Aligha beszélhetünk a szántóterület megoszlásáról, hiszen a kb. 544 holdas szántóterületből mindössze 5 hold jut tavaszi gabonára. Míg 10 évvel korábban az őszi búza aránya 94% körül mozgott, most szinte kizárólag ezt vetik a jobbágyok.

Nagy-Kölesér districtus differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
77	41	129	91	28	11
—	13,7%	43,0%	30,3%	9,3%	3,7%

Termésmegoszlás (gl)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
747,1	1659,3	1050,4	900,5
17,1%	38,1%	24,1%	20,7%

A földjét veszített parasztság aránya a század végén kisebb, mint a 80-as években.[1] 13,7%-os arányuk szinte szokatlanul alacsony. Talán a zsellér s pauper réteg súlyának rohamos növekedése indokolja a földnélküli csoport apadását. 1588-ban a zsellér és pauper réteg a jobbágyság 55%-át, míg a századfordulón már 73%-át adja, ami azt jelenti, hogy a szóban forgó időszakban ugyan kevesebb földnélkülivel, viszont sokkal több elszegényedett jobbágygyal (zsellérrel, pauperral) van dolgunk, mint a 80-as években. Az igen népes zsellér rétegre — a parasztság 43%-a! — nem sok szántó jut, mindössze 17,1%! Elég magas a pauperek aránya is (30,3%), de ezek már jóval több földdel rendelkeznek, a szántókultúra 38.1%-a van kezükön. Mind arányban, mind abszolút számban erősen csökken a féltelkesek jelentősége, csoportjuk a parasztság mindössze 9,3%-ára rúg, amihez képest birtokállományuk igen jelentős, a szántóterület csaknem egynegyede (24,1%). A járás jobbágyságának csupán 3,7%-a sorolható a gazdagparasztok közé. Jelentéktelen számarányuk ellenére, a districtus szántókultúrájának több mint egyötöde van kezükön. Jóllehet a jómódú jobbágyság súlya csökkent, a gazdagparaszti vagyon-

[1] Az 1588-i differenciálódás arányai a három al-járás egyesített adataira vonatkoznak, míg az 1598-i arányok csak a harmadik al-járás adatait tükrözik. Egybevetésük azért jogosult, mert nem abszolút számokat, hanem a társadalmi rétegeződés arányait vetjük egybe.

felhalmozás, bár leszűkült bázissal, megmaradt. Kiemelkedően vagyonos gazdagparasztot azonban már nem találunk az 1598-as adójegyzékben.

Az egyetlen mezőváros, Nagy-Kölesér rétegeződése a következő:

Nagy-Kölesér oppidum differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
9	—	36	22	7	4
—	—	52,2%	31,9%	10,1%	5,8%

23 falu differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
68	41	93	69	21	7
—	17,7%	40,2%	30,0%	9,1%	3,0%

Egybevetve a mezőváros, illetve a faluk rétegeződését, azt látjuk, hogy bár földnélkülit az oppidumban nem írnak össze, a zsellérség aránya csaknem olyan magas, mint falun a földnélküli és zsellér réteg együttes aránya! Az elszegényedett jobbágyelemek súlya nagyjából azonos. Hasonló módon alig mutatkozik különbség a pauper és féltelkes csoportok társadalmi súlya között falun, illetve mezővároson. Határozott eltérés csak a gazdagparasztoknál adódik; Nagy-Köleséren csaknem kétszer akkora a jómódú jobbágyok aránya (5,8%), mint falun (3.0%).

Összegezve, Nagy-Kölesérett él a népesség 23%-a s ők rendelkeznek a szántóterület 26,3%-ával. Bár a termelőerők fejlődését Bihar megyében a 16. század végén kedvezőtlenül befolyásoló tényezők itt is éreztették hatásukat, a gazdagparasztság mezővárosi tömörülése és vagyonkoncentrációja még világosan felismerhető.

Az al-járásban összesen egy extraneus birtokosról tudunk, aki jellemző módon, Nagy-Köleséren él és Bihar oppidum határában fekvő szőlője meghaladja a gazdagparaszti átlagot.

A szántójukat veszített, vagy elenyésző földdarabra szorult parasztok aránya a következőképpen alakul:

földnélküli	41
szántóművelő, fél hold alatt	71[2]
	112

Eszerint az össznépesség kb. 37%-a olyan jobbágyokból áll, akik már részben vagy teljes gazdaságukon kívüli kereseti forrásra, elsősorban napszámra vannak utalva. Arányszámuk valamivel magasabb, mint 1588-ban.

Mint már utaltunk rá, az egyébként elég komoly mértékű terméscsökkenést átmeneti jelenségnek tekintjük, noha annak közvetlen hatása, a messorok számának apadásában, világosan lemérhető: 1588-ban az arató napszámosok aránya a népesség 39%-át, míg most csupán 25%-át éri el. — Extraneus birtoklásra vonatkozó adat, az említett példán kívül nem fordult elő az 1598-as adójegyzékben.

[2] 71 zsellérnek összesen 270 gl termése van.

Kiskölesér (Kiskereser) districtus (Bihar m.)

1599. *I.* et *II.* pars. gabona + bor dzsjk. A bormérték váradi köböl. B 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. MACHIA			
1,5 ig	3 ig	6 ig	8 ig
1,5 ig	2 ig	4 ig	
1,5 ig	3 ig	6 ig	
1,5 ig	3 ig	4 ig	
1,5 ig	3 ig	4 ig	
1,5 ig	2 ig	6 ig	
0,5 ig	2 ig		
0,5 ig	2,5 ig		
1,5 ig	2 ig		
1,5 ig	3 ig		
1,5 ig	2,5 ig		
2. THAMASY (P, Cs, B = extraneus szőlők Püspöki, Csatár és Bihar határában)			
1,5 ig	3 ig	2 ig + *16,6 (P)*	—
1,5 ig	3 ig	2,5 ig + *19,4 (P)*	
0,5 ig	3 ig		
	2 ig		
	2,5 ig + *1,8 (P)*		
	Szőlőművelők		
6,1 (P)	*8 (P)*	*22 (P)*	*28,6 (Cs)*
6 (P)	*12,8 (Cs)*	*23 (B)*	*54 (Cs)*
6,4 (P)	*9 (Cs)*	*10 (B) + 7,4 (P)*	*45,2 (Cs)*
3 (P)	*12 (Cs)*	*20 (B)*	*25 (Cs)*
5 (P)	*22,8 (Cs)*	*20,6 (Cs)*	*29 (Cs)*
5 (Cs)		*21 (Cs)*	
		15,4 (Cs)	
		17,4 (Cs)	
		18 (Cs)	
		14 (Cs)	
		23,2 (Cs)	
		21 (Cs)	
3. NAG-WREOGD			
1,5 ig	3 ig	—	—
1,5 ig	2,5 ig		
1,5 ig	2 ig		
0,5 ig			
1,5 ig			
1,5 ig			
1,5 ig			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4. BESENIŐ (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
1,5 ig	2 ig	—	10 ig
1,5 ig	2 ig		8 ig
1,5 ig	3 ig		
1,5 ig	2 ig		
	2,5 ig + *3,8 (P)*		
	Szőlőművelők		
2,2 (P)	—	—	*29 (P)*
0,6 (P)			
2,4 (P)			
5. KYS-WROGD			
1,5 ig	2 ig	—	—
	3 ig		
	2 ig		
6. BIKACZ			
1,5 ig	2 ig	—	—
0,5 ig	2 ig		
7. TOBOL			
0,5 ig	2 ig	—	—
8. ABRANHAZA			
0,5 ig	—	—	—
1,5 ig			
9. KÖZEPWGRA			
1 ig	—	6 ig	—
10. RONTHO (a szőlőművelők felsorolása casa Hayoinesis bor dzsjk-ben 1599)			
1 ig	—	—	—
1 ig			
1,5 ig			
11. IKLOD (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
1 ig	2 ig	5 ig	—
		2 ig + *22,2 (P)*	
	Szőlőművelők		
6,4 (P)	*7,2 (P)*	—	—
6 (P)			
1,6 (P)			
12. EŐSY			
0,5 ig	—	6 ig	7-ig
13. RADWAN			
—	—	—	6,5 ig
14. OKAN			
—	3 ig	—	—
	2 ig		
15. NIARZEGH			
—	3 ig	—	—
	3 ig		
	3 ig		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
16. POSA			
—	2 ig 2,5 ig	—	—
17. GYARAN			
1,5 ig	—	—	—
18. ZENTANDRAS (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
—	—	—	1,5 ig + *26,2 (P)*
		Szőlőművelők	
5,6 (P) *4,8 (P)*	—	*16,4 (P)* *21,2 (P)* *16 (P)*	*33,8 (P)* *47,6 (P)* *30,2 (P)* *26 (P)*
19. VATYON			
—	2,5 ig	—	—
20. MINDZENT			
—	3 ig	—	—
21. MIHES (U = extraneus szőlő Ujlak határában)			
0,5 ig 1 ig 0.5 ig 1 ig	2 ig 2 ig	4 ig + *9 (U)*	—
22. ACHY (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
—	*7 (P)*	—	—
23. KERETHSZEGH (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
—	—	*23,4 (P)*	*78,6 (P)* 33,4 *(P)*
24. MEGIER (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
5 (P)	*12,6 (P)*	*18,6 (P)*	*35 (P)*
25. PALOTA (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
4,6 (P)	*10 (P)*	—	—
26. ROIT (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
3,4 (P)	—	—	—
27. THARIAN (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
—	—	*22,2 (P)*	—
28. VADÁSZ (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
1,8 (P) *6,6 (P)*	*12 (P)* *9 (P)* *11,6 (P)* *9,2 (P)* *8 (P)*	*18,6 (P)* *17,4 (P)*	—
29. VASARHELY (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
6 (P) *4 (P)* *5 (P)*	*12 (P)* *7 (P)* *11 (P)*	*14 (P)* *15 (P)* *22 (P)*	*39,6 (P)* *32 (P)* *63 (P)*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6 (P)	12 (P)	24,4 (P)	25,4 (P)
6,2 (P)	8 (P)	15,6 (P)	25,2 (P)
3 (P)	11,4 (P)	20 (P)	27,2 (P)
6,4 (P)	12,8 (P)	22 (P)	79,8 (P)
5,2 (P)	12,4 (P)	13	31,4 (P)
6 (P)	7 (P)	15,6 (P)	25 (P)
0,4 (P)	10,4 (P)	21,8 (P)	
5,2 (P)	11,4 (P)	18,4 (P)	
2 (P)	9,2 (P)	21 (P)	
3 (P)	11 (P)	14,6 (P)	
5,4 (P)	9,8 (P)	16 (P)	
4 (P)	9 (P)	16,4 (P)	
5,2 (P)	9,6 (P)	15,8 (P)	
4 (P)	12 (P)	24 (P)	
6 (P)	9,8 (P)	16,8 (P)	
5 (P)	12 (P)	21 (P)	
6 (P)	9,8 (P)	18 (P)	
3,6 (P)	12,8 (P)	21,2 (P)	
6 (P)	12 ,6 (P)	19,4 (P)	
2,4 (P)	12 (P)	23 (P)	
		19,8 (P)	

30. *F U G Y* (P = extraneus szőlő in casa Penczeheliensi)

2,4 (P)	11 (P)	15,4 (P)	45 (P)
5 (P)	7,6 (P)	14,4 (P)	28,4 (P)
5 (P)	7,8 (P)		
5,2 (P)	10 (P)		
5,6 (P)	8,2 (P)		
3,6 (P)	9,4 (P)		
2 (P)	12 (P)		
2,4 (P)	8,8 (P)		
3 (P)	8 (P)		
6,4 (P)	11,8 (P)		
	7,4 (P)		
	8 (P)		

31. *A L P A R* (P = extraneus szőlő in casa Penczeheliensi)

2 (P)	11,6 (P)	15 (P)	—
5,5 (P)	11,6 (P)	15 (P)	
1,5 (P)	10 (P)		
4,8 (P)	8 (P)		
1,4 (P)	9,4 (P)		
5,4 (P)	8 (P)		
2,2 (P)	11,8 (P)		
5,4 (P)	8,2 (P)		
1,6 (P)	9,2 (P)		
5,6 (P)			

1599-ből egyaránt rendelkezünk gabona- és bor-dézsmajegyzékkel, míg a 80-as évek végéről csak gabona-tizedjegyzék maradt ránk, valamint az egész megye bortermelését összegező kimutatás, ami ugyan hasznos adatokat nyújt a districtusban szüretelt bor mennyiségéről, de az egyes jobbágygazdaságok helyzetének elemzését már nem teszi lehetővé. Így a termelőerők alakulását elsősorban a szántóművelés bázisán kell lemérnünk 1587 és 1599 között.

1587/88	1599	
44 falu	31 falu	—30 %
512 szántógazdaság	103 szántógazdaság	—80 %
20 875 gl gabona	2000 gl gabona	—90,5%
3 178 cb vsd bor[1]	2772 cb vsd bor	—13 %

Ijesztő mértékben visszaesik a termelés. Több mint háromnegyedével csökken a népesség, míg a szántóterület kb. egy tizedére zuhan. Ez még akkor is katasztrófális méretű hanyatlás, ha tekintetbe vesszük, hogy a járás falvainak száma is csökkent időközben, mintegy 30%-kal. A termelőerők általános hanyatlásával szemben, az extraneus telkekre korlátozódó szőlőművelés visszaesése minimális, ennek azonban extraneus jellegénél fogva nincs különösebb hatása a districtus gazdasági életére ; a járási parasztság helyzetét a termelőerők hanyatlása, a pusztúlás térhódításának tendenciája jellemzi.

A művelés alatt álló földterület megoszlása a következő : szántó 250,5 hold és szőlő kb. 118 hold (2772 cb vrd. termés alapján). Egymás közti arányuk, a bor, illetve a búza termőterület nagysága szerint : 1 : 2-höz! Viszonylag magas a szőlők aránya, aminek egyszerűen az a magyarázata, hogy a szántóművelés sokkal erősebben visszaesett, (90%-kal), mint a szőlőművelés.

A districtus differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	104	99	62	30
—	—	35,2%	33,6%	21%	10,2%

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
ig	cb vsd	ig	cb	ig	cb	ig	cb
48,5	264,5	103,5	576,8	57,5	985,4	41,0	944,6
19,4%	9,5%	41,3%	20,8%	22,9%	35,6%	16,4%	34,1%

A járási parasztság differenciálódásánál mindenekelőtt a földnélküliek kérdésével kell foglalkoznunk, mert igaz ugyan, hogy az adójegyzék nem beszél földnélküliekről, de ez éppen akkor, amikor a szántóterület 90%-os csökkenését kell megállapítanunk — nem felelhet meg a valóságnak. Kis-Kalota és Közép-Kalota districtusok egyidejű példáiból kiindulva, itt is földnélkülinek vehetjük a lakosság egynegyedét, egyötödét. A földnélküliekre vonatkozó adatok hiányában a többi jobbágyréteg százalékos súlya a ténylegesnél magasabbra emelkedik. Ez az eltolódás egyformán érvényesül, valamennyi csoportban. A földes zsellérség aránya elég magas (35,2%), különösen a termőterület nekik jutó hányadához képest : szántóból 19,4% és szőlőből 9,5%. Nem sokkal kisebb

[1] 1587-ben 22 kis-köleséri falu parasztjainak extraneus szőlői a következőképpen oszlanak meg a biharpüspöki borvidéken (váradi köbölben): Álcsi 6,2 + 8,9 cb, Mező-Bessenyő 1,8 cb, Fugyi 393,1 cb, Iklód 8,2 + 253,4 cb, Kakucs 13,8 + 3,4 cb, Kisiregd 0,8 cb, Kőrösszeg 15 cb, Mácsa 4,4 cb, Megyer 6,6 cb, Nagyiregd 8,2 + 15 cb, Nagykér 24,2 cb, Nyárszeg 1,6 cb, Ősi 278,2 + 2 cb, Palota 11,6 + 4,8 cb, Szent-András 90,6 + 30,2 cb, Szent-Márton 8,8 cb, Szőlős 36,8 + 258,6 cb, Tamássi 119,8 + 163,6 + 5,2 + 14,4 cb, Ugra 1,2 cb, Vadász 33,4 cb, Vásárhely 4,8 + 1349,5 cb, Zalka 7,6 + 9,8 + 16,4 cb.

(33,6%), de jóval több földdel rendelkezik a pauperek csoportja (búzából 41,3%, borból azonban csak 20,8%). Teljesen más a megoszlás módja a féltelkes csoportnál, melyre ugyan súlyához mérten (21%) nem sok szántó jut (22,9%), de birtokában van a szőlőterület több mint 35,6%-a! Nagyjából hasonló kép tárul elénk a gazdagparasztok csoportjánál is, 10,2%-ot kitevő rétegükre a szántók 16,4%-a és a szőlők 34,1%-a esik. A gazdagparasztságból kiemelkedő, különösen vagyonos csoport erősen megfogyott, mindössze hét olyan szőlősgazda akad, akinek parcellája átlagosan meghaladja a 3,2 holdat.[2] Elenyésző kis csoportjuk — a népesség valamivel több mint 2%-a birtokában van a bortermő terület csaknem 20%-a!

Mint már említettük, nem ismerjük az adójegyzék hiányossága folytán a földnélküliek számát s így napszámra utalt parasztok arányának meghatározásánál, csak a törpe-parcellás jobbágyok számából tudunk kiindulni.

földnélküli	?
szántóművelő, fél hold alatt	10
szőlőművelő, 100 nszl alatt	16[3]
	26

A csak részadatokra támaszkodó számítás szerint is a jobbágyság kb. 9%-a rászorul gazdaságán kívüli kereseti forrás, elsősorban napszám igénybevételére.

Hasonlóan a szomszédos járásokhoz, itt is minden extraneus birtok szőlő — és itt is kizárólag extraneus parcellákon folyik bortermelés. A parasztság kb. 67%-a rendelkezik extraneus szőlővel, melynek összterülete eléri a 118 holdat. Míg a 15 éves háború előtt 22 faluból kerültek ki az idegenben szőlőt szerzett jobbágyok, most csak 15 helység lakói között találunk extraneusokat, de a kezükben levő szőlőterület alig valamivel csökkent a 10 évvel azelőttihez képest! A szőlőművelés e viszonylagos stabilitása, ami nyilvánvaló ellentétben áll a termelőerők hanyatlásával, a bihar-püspöki borvidék fejlődésével magyarázható és szoros összefüggésben áll a megmaradt gazdagparasztok küzdelmével s erőfeszítésével, melyet azok az árutermelésben elfoglalt szerepük megtartásáért vívnak. Nem teljesen eredménytelenül, hiszen 197 extraneus közül 25 gazdagparaszt, 53 pedig féltelkes és a járás jómódú parasztságának négyötöde extraneusok közül kerül ki. Rá kell mutatni azonban arra is, hogy az extraneusok zöme, eredeti falujában már nem szerepel a földes jobbágyok között. Az ilyen kizárólag szőlőművelő jobbágyok, akik nem egyszer tekintélyes távolságban szereztek szőlőt[4] s otthon nincs föld a talpuk alatt, feltehetőleg már inkább a szóban forgó borvidék parasztságához tartoznak, semmint eredeti districtusuk jobbágyságához. Bár ennek a folyamatnak igazolására csak elszórt adatokkal rendelkezünk, a tények logikája feltétlenül ebbe az irányba vezet.

A termelőerők általános hanyatlásának időszakában a pusztulást átvészelő gazdagparasztok elsősorban az extraneus szőlőművelésben, lakóhelyüktől nem egyszer 20—25 km távolságra fekvő parcellákon, igyekeznek új s szilárd gazdasági existenciát teremteni maguknak. Árutermelő szerepük ennek következtében szinte teljesen áttolódik a bortermelés területére.

[2] Hetüknek 413,2 cb-nyi termésük van.

[3] 10 szántóművelőnek összesen 5 hold földje van; 16 szőlőművelőnek összesen 28,9 cb-nyi a bortermése.

[4] Méhes—Ujlak 27 km, Szent-András—Püspöki 6 km, Iklód—Püspöki 7 km, Bessenyő—Püspöki 17 km, Tamási—Püspöki 18 km, Tamási-Csatár 27 km, Ácsi—Püspöki 17 km, Kőrösszeg—Püspöki 18 km, Megyer—Püspöki 5 km, Palota—Püspöki 8 km, Rojt—Püspöki 20 km, Tarján—Püspöki 11 km, Vadász—Püspöki 8 km, Vásárhely—Pincehely 2 km, Fugyi—Pincehely 2 km, Alpár—Pincehely 2 km.

Kiskalota districtus (Bihar m.)

1599. I. et II. pars. gabona + bor dzsjk. A bormérték váradi köböl. B 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. BOYTTH			
0,5 ig 1,5 ig 1,5 ig 1 ig 0,5 ig 1,5 ig 1 ig chd: 3!	2 ig 3 ig 2 ig 2 ig	4,5 ig	—
2. VANCHIOD			
1,5 ig 0,5-ig 1,5 ig 1,5 ig chd: 1!	—	5,5 ig	—
3. BOLCZ			
0,5 ig 0,5 ig chd: 4!	2 ig	6 ig	—
4. GHUSZAR			
0,5 ig	—	—	—
5. MEZEO UYLAK			
— chd: 4!	—	—	—
6. ZENTTMARTON			
—	—	6 ig	—
7. BEZERMEN (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
0,5 ig 1 ig 1,5 ig 1,5 ig	—	6 ig	—
		Szőlőművelők	
—	—	*15,4 (P)*	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
8. BEREGH			
0,5 ig 1,5 ig 1 g 1 ig 1,5 ig chd: 2!	2,5 ig	—	—
9. MEZEO PETHERD (Cs, U = extraneus szőlők Csatár és Ujlak határában)			
0,5 ig 0,5 ig	—	—	—
	Szőlőművelők		
—	*12 (Cs)*	—	*30 (U)*
10. KERES BESENIEO			
0,5 ig 1 ig	2,5 ig 2,5 ig 3 ig	3,5 ig	—
11. ZENTTJANOS (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
1 ig 1 ig 1 ig + *5,2 (P)*	1 ig + *10 (P)* 1,5 ig + *8 (P)*	3 ig + *16,4 (P)* + *4,4 (P)*	—
	Szőlőművelők		
6,8 (P) *5,2 (P)*	*12 (P)* *10 (P)*	*16 (P)*	—
12. BORSS (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
1,5 ig 1,5 ig chd: 5!	1,5 ig + *2,6 (P)* 3 ig + *12,4 (P)* 2 ig + *7,8 (P)* 3 ig + *9 (P)* 2 ig + *11 (P)*	3 ig + *17,2 (P)*	—
	Szőlőművelők		
1,6 (P) *3 (P)*	*7,2 (P)*	—	—
13. PANASZ (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
0,5 ig + *4 (P)* 0,5 ig + *5 (P)* chd: 5!	2 ig 2 ig 1 ig + *9 (P)*	—	—
	Szőlőművelők		
4 (P)	—	—	—
14. NAGY ZAMLIEN (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
1,5 ig 0,5 ig 1 ig + *2,4 (P)* chd: 6!	3 ig 2 ig	—	—
	Szőlőművelők		
6,4 (P) *5 (P)*	*8 (P)*	*20,8 (P)* *16 (P)*	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
15. KIS ZEMLIEN			
— chd: 4	—	—	—
16. ARTAND (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
1,5 ig 1 ig chd: 2!	2,5 ig	—	—
		Szőlőművelők	
4,2 (P) *3,6 (P)*	—	—	*28,6 (P)* *29,2 (P)*
17. KISZANTHO (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
1,5 ig	2 ig 2,5 ig + *3,8 (P)*	iudex — *16,2 (P)* 1,5 ig + *16 (P)* 1,5 ig + *14,8 (P)*	—
		Szőlőművelők	
5,6 (P) *0,6 (P)* *1,6 (P)* *1,8 (P)*	—	—	—
18. ADAM (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
4 (P)	—	—	—
19. KEREKI (P, B, U, Cs = extraneus szőlő Püspöki, Bihar, Ujlak és Csatár határában			
6,6 (Cs)	*12,2 (B)* *9,4 (U)*	*16,6 (P)*	*29,4 (P)* *25 (CS)*
20. KERESZTES (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
4 (P) *6,4 (P)* *4,2 (P)* *0,8 (P)* *3 (P)* *2 (P)*	*10,2 (P)* *7,2 (P)* *10,2 (P)* *11,8 (P)* *9,6 (P)* *9,8 (P)* *11,6 (P)*	*17,8 (P)* *15,2 (P)* *17,6 (P)*	*41,8 (P)* *27 (P)* *29,4 (P)* *34,2 (P)*
21. LOKOSHAZA (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
—	*7 (P)*	—	—
22. SEPTELY (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
6,2 (P) *4 (P)* *5 (P)* *4,8 (P)*	—	*12,6 (P)*	*42,3 (P)*
23. NAGIZANTHO (P = extraneus szőlő Püspöki határában)			
2 (P)	—	—	*34,6 (P)*
24. SOMAIOM (P = extraneus szőlő Csatár határában)			
1,2 (Cs)	—	—	—

1599-ből ismerjük a járás gabona és bor dézsmajegyzékét egyaránt, míg a 80-as évekből csak a gabona adójegyzék maradt meg. Ugyanis az 1587.-i összesítő kimutatás csak globálisan adja meg a szüreti eredményeket, amiből nem lehet kielemezni az egyes termelők, az egyes parasztgazdaságok helyzetét. Így a termelőerők állapotában egy évtized alatt bekövetkezett változást főleg a szántógazdálkodás bázisán kell lemérnünk.

1587/88	1599	
13 falu	24 falu	+84%
248 szántógazdaság[1]	77 szántógazdaság[2]	—73%
4162 gl gabona	1060 gl gabona[3]	—75%
625 cb vrd bor	931 cb vrd bor	+49%

Döbbenetes méretű a termelőerők hanyatlása: tizeneggyel több faluban, már csak egyharmadnyi parasztgazdaságot találunk. Ugyanakkor a szántóterület csökkenése eléri a 75%-os arányt! Szemben a szántógazdálkodás pusztulásával, az extraneus parcellákra korlátozott szőlőművelés fejlődik: 49%-kal több bort szüretelnek ekkor, mint a 80-as évek végén. Tekintve, hogy a bortermelés teljes egészében a bihar-püspöki szőlődombokon folyt, azaz a szomszédos járásban szerzett extraneus parcellákon, annak eredményét nem lehet a districtus gazdasági helyzetének meghatározásánál figyelembe venni. A kiskalotai járást, mint a fenti összehasonlítás mutatja, a termelőerők hanyatlása jellemzi.

A kultúrterület kiterjedése és megoszlása a következő: 132.5 hold szántó és 39,6 hold szőlő. Egymáshoz viszonyítva, a szőlő és szántókultúra aránya 1 : 3,5-hez, amit elsősorban a szántók összezsugorodása, nempedig a szőlőterület relatív növekedése indokol. (Lásd az 1587/88-as termelési eredményeket.)

A districtus differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt	Össz.	%-ban
I. szántóművelők	—	36	17	6	—	59	43,1%
II. szántó- + szőlőműv.	—	4	9	5	—	18	13,1%
III. szőlőművelők	—	27	13	9	11	60	43,8%
össz. 143	36	67	39	20	11	—	—
%-ban	20,8%	38,7%	22,5%	11,6%	6,4%	—	—

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
iugerum	cb vrd	ig	cb	ig	cb	ig	cb
40,5	121,5	51,5	221,8	40,5	236,4	—	351,5
30,6%	13,0%	38,8%	23,8%	30,6%	25,4%	—	37,8%

[1] Csak a gabonatermelő gazdaságok; a bortermelő gazdaságok száma 1587/88-ból ismeretlen s így összehasonlításukra nincs alap.

[2] Ua.

[3] 132,5 ig, á 8 gl; — a bihari gl csak 26 kévés, így a szorzószám, iugerumonként, nem 7, hanem 8 gl.

A jobbágyság differenciálódása a nyomor színvonalán végbemenő nivellálódás irányába mutat. Földnélküli, az adókimutatás szerint, a parasztság 20,8%-a; magas arányszám, bár a megye többi járásában még magasabb aránnyal is találkozunk. A gazdasági hanyatlás tendenciájának megfelelően kiszélesedik a zsellérek csoportja: 39%-ot kitevő rétegük a gabonatermés 30,6%-át és a bortermés 13%-át tartja kezében. Félreérthetetlenül a hanyatlásra utal az a tény, hogy a zsellérek apró parcellái, az egész járás szántóterületének jelentős részét alkotják. Közelebb áll a megszokott arányhoz a pauper jobbágyok csoportja (22,5%), melyre mind a szántó- mind a szőlőkultúrából magas részarány jut (38,8% és 23,8%). Ugyanaz a jelenség érvényesül itt is, mint a zselléreknél, szántóik aránya feltűnően magas az egész districtushoz mérve. A féltelkesek rétege csupán a népesség 11,6%-ára rúg, de a szántók 30,6%-a és a szőlők 25,4%-a van birtokában. Bizonyos fokig féltelkesek lépnek a pusztuló gazdagparasztság helyébe, persze jóval szerényebb színvonalon. Számra már jelentéktelen — a lakosság 6,4%-a — a jómódú jobbágyok rétege, de a bortermelésben még megőrzi korábbi befolyása egy részét: a szőlők 38%-a gazdagparaszti kézen van. Egészben véve a kép a parasztság tehetősebb csoportjainak összezsugorodását, a kezükön levő föld erős csökkenését és a pauperizált jobbágytömegek növekedését mutatja. A pusztulás intenzitásában jelentős szerepe van a megyét erősen sújtó 15 éves háborúnak.

Néhány évvel korábban (1588-ban), az arató napszámosok aránya a lakosság 47%-ára rúgott, míg most, az általános hanyatlás tüneteként, nem akadunk messorokra. Jelentős tömegű földnélkülit találunk viszont és sok olyan elszegényedett jobbágyot, aki, mint törpebirtokos, már rá van utalva a napszámra vagy más gazdaságán kívüli keresetforrásra. Megoszlásuk:

szőlőművelő, földnélküli	36
szántóművelő, 100 nszl alatt	8[4]
szántóművelő, fél hold alatt	12
	56

Eszerint a districtus lakosságának 32,3%-a már napszám vagy más kereseti lehetőség felkutatására kényszerül. Ez a gyors és tömeges pauperizálódás, a napszámos csoport arányának gyors felszökése, a 15 éves háború hatásaival függ össze, jóllehet nem kizárólagosan azzal magyarázható.

Valamennyi idegenben szerzett jobbágy-birtok szőlő, és az egész districtus bortermése extraneus parcellákról kerül ki! A földes jobbágyság 57%-a rendelkezik kisebb-nagyobb szőlővel Bihar-Püspöki vidékén, összesen kb. 40 hold terjedelemben. Zömmel apró parcellákról van szó, a szőlőművelők számához képest a bortermő terület kicsiny. Ennek ellenére, mint láttuk, 1587-hez viszonyítva egyedül az extraneus szőlőkultúra gyarapodott. A 15 éves háború előtt 16 helységben[5] tüntet fel az adójegyzék extraneusokat, 1599-ben viszont 15 faluban élnek és a kezükön levő szőlőterület 25%-kal nagyobb. Persze ezt nem lehet a járásra jellemző adottságokkal magyarázni, ez a bihar-püspöki borvidék helyzetének alakulásával függ össze. Feltehetőleg azonban

[4] nyolcuknak összesen 12,6 cb termése van.

[5] 1587-ben 16 kiskalotai falu jobbágyai rendelkeztek extraneus szőlővel Püspöki és Csatár dombjain. Megoszlásuk (váradi köbölben) a következő volt: Ádámi 4,6 cb, Ártánd 24 cb, Kőrös-Bessenyő 37,6 cb, Bors 3 cb + 22,4 cb, Böszörmény 17,8 cb, Kereki 15 cb, Keresztes 11 cb + 218,6 cb, Panasz 1,4 cb + 1,8 cb, Septély 53,2 cb, Szántó 6,8 cb + 21,8 cb, Kis-Szántó 68,4 cb, Szt-János 5 cb + 34,8 cb, Szomajom 5,8 cb, Told 21,2 cb, Vancsód 4 cb, Nagy-Zemjén 46,8 cb.

szerepet játszott benne a belső migráció is, a parasztság csendes átszivárgása az erősen elpusztított járásból a viszonylag védettebb szőlővidékre. Egyébként ezt támasztja alá az az adat is, hogy az extraneusok zöme már csak bortermelő, otthoni szántója már nincs s így egyre kevesebb szál fűzi eredeti falujához.

A 78 extraneus szőlősgazdából 31 zsellér, 22 pauper, 14 féltelkes és 11 gazdagparaszt. Nincs már az egész járásban gazdagparaszt a földművelők, csak a szőlőművelők között, akik viszont kivétel nélkül idegenben fekvő szőlők birtokosai. Jelentős távolság választja el a kiskalotai gazdákat is szőlőparcelláiktól, átlagosan több, mint 10 km-re, sőt egyes esetekben 28—30 km-re fekszik az extraneus birtok falujuktól.[6] Nem tudjuk miként hidalták át a jobbágyok gazdálkodásuk ezt a nehézségét.

A termelőerők hanyatlásával és a szántóterület csökkenésével párhuzamosan a kis-kalotai parasztok egy része is megkísérli a bortermelésre való átállást, ami a sajátos bihar megyei helyzetben, az extraneus szőlőművelés fellendülésével, egyre több idegenben fekvő bor-parcella megszerzésével jár.

[6] Kis-Szántó—Püspöki 10 km, Ártánd—Püspöki 12 km, Nagy-Zemlin—Püspöki 13 km, Panasz—Püspöki 15 km, Bors—Püspöki 7 km, Szt-János—Püspöki 5 km, Mező-Peterd—Püspöki 22 km, Mező-Peterd—Csatár és Ujlak 28, ill. 32 km, Ádám—Püspöki 15 km, Kereki—Püspöki, Kereki—Bihar, Kereki—Ujlak, Kereki—Csatár 13, 10, 18 és 16 km, Keresztes—Püspöki 14 km, Lökösháza—Püspöki 8 km, Septély—Püspöki 20 km, Nagy-Szántó—Püspöki 12 km, s végül Szomajom—Csatár 38 km.

Középkalota districtus (Bihar m.)

1599. I. et II. pars gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 26 manipulus
A bormérték váradi köböl. B 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. PÜSPÖKI (adatai a Püspöki-Bihar borvidék című dzsjk-ben)			
2. MISKEH (P, B = extraneus szőlők Püspöki és Bihar határában)			
0,5 ig	chd-*7,4 (P)* + *0,4*	4,5 ig	2 ig + *55*
chd-*3,8 (P)*	chd-*9,4 (P)*	1 ig + *21*	3,5 ig + *39,8*
chd: 11!	chd-*10,6 (P)*	1 ig + *17,4*	6,5 ig + *25,6*
	chd-*7 (P)*	4 ig + *24*	chd-*37,4*
	chd-*12 (P)*	chd-*13,4*	chd-*46,4*
	chd-*7 (P)*		chd-*40,6*
	Szőlőművelők		
2,2 (P)	*10 (P)*	*18,8 (P)*	*26,8 (P)*
5,6 (P)	*7 (P)*	*17 (P)*	*25,6 (P)*
1 (P)		*20 (P)*	*74,2 (B)*
6,4 (P)		*17 (P)*	
5 (P)			
3. BIHAR (adatai a Püspöki-Bihar borvidék című dzsjk-ben)			
4. REGENY (Cs, B = extraneus szőlők Csatár és Bihar határában)			
1 ig	2,5 ig	3,5 ig	6,5 ig
1 ig	2 ig	4 ig	
1 ig	2,5 ig		
1,5 ig	2,5 ig + *3,8 (Cs)*		
chd: 4!			
	Szőlőművelők		
5,4 (Cs)	—	—	*28 (B)*
5. MOCZYHAZA (B, P = extraneus szőlők Bihar és Püspöki határában)			
1,5 ig	—	—	2 ig + *35,2 B)*
			1,5 ig + *34,8 (P)*
			4 ig + *51,4 (B)*
	Szőlőművelők		
6 (P)	*12 (B)*	*14 (P)* + *4,4 (B)*	—
		18 (B)	
		18,8 (B)	
		24 (B)	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6. K I Ű G Y (P, B, Cs = extraneus szőlők Püspöki, Bihar és Csatár határában)			
1,5 ig- + *4 (P)* chd: 2!	2,5 ig 2 ig	—	4 ig + *44 (Cs)* 4,5 ig + *33 (B)* + *21,4 (Cs)*
		Szőlőművelők	
—	*8,6 (Cs)*	*1,4 (Cs)* *13,2 (Cs)*	*33,2 (B)*
7. S E Y T E R			
0,5 ig 0,5 ig 0,5 ig 1 ig 0,5 ig + 1 mes 1,5 ig 1,5 ig 1,5 ig 1 ig + 2 mes 1 ig 1 ig 1 ig	2 ig 3 ig 2 ig 2,5 ig + 2 mes 2 ig + 2 mes 3 ig	4 ig + 3 mes 4 ig + 3 mes 6 ig + 3 mes	—
8. C H Y A T A R H (adatai a Püspöki-Bihar borvidék című dzsjk-ben)			
9. U Y L A K (adatai a Püspöki-Bihar borvidék című dzsjk-ben)			
10. F A R N O S			
0,5 ig 0,5 ig 1 ig 0,5 ig 0,5 ig chd: 4!	2 ig + 1 mes	—	—
11. M A R G I T A			
2-08 7-08 + 1 mes 5-20 + 1 mes 5 7 3-02 5-20 5 5 3-02 7-08 + 1 mes 7-18 6-04 5 + 1 mes 3-02 8-22 10 3-33 3-12 chd: 11!	17-08 + 2 mes 12 + 1 mes 15 25 + 2 mes 12-08 + 1 mes 18-02 + 1 mes 15-10 + 1 mes 26-14 + 1 mes 15 + 2 mes 22-08 + 3 mes 22-08 11-24 11-04 17 25	50 + 3 mes 30 + 2 mes 40 + 4 mes 30 + 1 mes 30 + 3 mes 35 + 3 mes	60 + 5 mes

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
12. BALIOK			
5	21-14	42 + 4 mes	—
7	20 + 2 mes	40	
5	21-04	35 + 2 mes	
5	23-02 + 3 mes	30	
5	23-12	31-04 + 3 mes	
5	20		
5	15 + 3 mes		
1-14	18-22 + 3 mes		
chd: 26!			
1			
3. ZEPHLAK			
5-10	15-20	30	—
6-14	17	35	
3-22	16-04		
5-20	25-20		
3-22	21-04		
8-22	15-20		
3-02	16-04		
2-08			
4-06			
5-10			
7			
2-08			
5			
2			
5-10			
2-18			
5			
7			
3-12			
3-22			
7-18			
chd: 24!			
15. MONOSTOROS ÁBRÁNY			
—	—	—	—
chd: 32!			

15. BENKE (Cs = extraneus szőlő Csatár határában)

	Szőlőművelők		
—	*11,2 (Cs)*	—	*40 (Cs)* *33 (Cs)* *52 (Cs)* *34,2 (Cs)*

16. HÓDOS (Cs = extraneus szőlő Csatár határában)

—	*10 (Cs)* *11,2 (Cs)*	*15,6 (Cs)*	—

17. KISMARIA (Cs = extraneus szőlő Csatár határában)

—	*11,6 (Cs)* *7 (Cs)* *8,6 (Cs)*	*18,6 (Cs)* *17,8 (Cs)*	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
18. LATOBARH (Cs, B = extraneus szőlők Csatár és Bihar határában)			
6,6 (Cs)	*9 (Cs)*	*20 (Cs)*	*26,2 (Cs)*
6,6 (C)	*7 (Cs)*	*15 (Cs)*	*42 (Cs)*
3 (Cs)	*12 (Cs)*	*16,4 (Cs)*	*25,8 (B)*
5 (Cs)	*9 (Cs)*	*13 (Cs)*	
	9 (Cs)	*20 (Cs)*	
	7,2 (Cs)	*20,6 (Cs)*	
	12,4 (Cs)	*15,4 (Cs)*	
	8,4 (Cs)	*14 (Cs)*	
	10 (Cs)		
	10 (Cs)		
	9,8 (Cs)		
19. SIÜEGHD (Cs = extraneus szőlő Csatár határában)			
5 (Cs)	—	*21 (Cs)*	*26,8 (Cs)*
20. ZALARD (U, Cs = extraneus szőlők Ujlak és Csatár határában)			
3,2 (U)	*7,8 (Cs)*	*20,8 (Cs)*	*40,2 (U)*
5 (Cs)	*10 (Cs)*	*15,6 (Cs)*	*29,8 (Cs)*
4,2 (Cs)	*10 (Cs)*	*19 (Cs)*	*41,4 (Cs)*
5 (Cs)	*11 (Cs)*	*17,4 (Cs)*	
		20,8 (Cs)	
		20 (Cs)	
		18 (Cs)	
		17 (Cs)	
		16,4 (Cs)	
		13 (Cs)	
21. VYFALU (Cs = extraneus szőlő Csatár határában)			
3 (Cs)	*11 (Cs)*	*15 (Cs)*	—
3,8 (Cs)	*8 (Cs)*		
3 (Cs)			
6 (Cs)			
2 (Cs)			
2,2 (Cs)			

1599-ből ismerjük a districtus részletes gabona és bor dézsmajegyzékét; míg 1587/88-ból csak a gabona adólajstrom maradt ránk. Rendelkezünk ugyan az egész megye szőlőgazdálkodásának eredményeit összegező, 1587. évi kimutatással, ez azonban nem teszi lehetővé az egyes gazdaságok termelési viszonyainak vizsgálatát, s így a két időszakban csak a globális szüreti eredményt tudjuk összehasonlítani. Így a termelőerők helyzetének vizsgálatánál s egybevetésénél elsősorban a szántógazdálkodást kell alapul vennünk.

Közép-Kalota districtus — nem számítva az ott elterülő bihar-püspöki borvidék mezővárosait — helyzete a következőképpen alakult:

1587/88	1599	
19 falu	17 falu	— 11 %
395 szántógazdaság	159 szántógazdaság	— 60 %
11 176 gl gabona	2282 gl gabona	— 79,4%
675 cb vrd bor[1]	2055 cb vrd bor	+204 %

[1] 1587-ben 8 közép-kalotai falu parasztjainak extraneus szőlői a következőképpen oszlanak meg (váradi köbölben) a bihar-püspöki borvidéken: Benke 44,6 cb, Hódos 19,8 cb, Kiügy 23,4 + 24,6 cb, Latobár 168 cb, Mocsmolna 43,6 cb, Marcháza 49,1 + 13,8 + 3 cb, Nyüved 2 + 4,6 cb, Pelbárthida 11,4 + 50,6 cb + Regén 4,5 + 17 + + 22,2 cb, Süvegd 11,4 + 69,2 cb, Szalárd 143,2 cb, Tóttelek 6 cb, Ujfalu 43 cb.

Katasztrófális mértékben visszaesik a szántógazdálkodás, a népesség 60%-kal, míg a termés közel 80%-kal csökken! Ellentétben viszont a földművelés nagyarányú és hangsúlyozott hanyatlásával, a teljes egészében extraneus parcellákon folyó bortermelés 204%-kal emelkedik. Éppen a szőlőművelés extraneus jellegénél fogva ez az emelkedés nem a districtus sajátos körülményeiből fakad, hanem a bihar-püspöki borvidéken érvényes fejlődés menetét tükrözi. 1599-ben a közép-kalotai járást általában a termelőerők hanyatlásának tendenciája jellemzi.

A művelt terület nagysága és megoszlása a következő : 2291 gl gabona és 2055 cb bor, ami hozzávetőlegesen 726 hold szántónak és 87,4 hold szőlőnek felel meg. A szőlő és szántókultúra egymás közti aránya 1 : 9-hez. Elég alacsony átlag, noha mint fentebb láttuk, egyedül a szőlőterület nőtt a közbeeső évtized alatt.

A districtus differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
74	114	96	76	56	29
—	30,7%	25,9%	20,5%	15,1%	7,8%

Termésmegoszlás

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gl	cb vrd	gl	cb	gl	cb	gl	cb
389,7	103,0	841,4	315,4	714,2	599,4	336,0	1037,5
17,1%	5,0%	36,9%	15,3%	31,3%	29,2%	14,7%	50,5%

A lakosság differenciálódásának elemzésénél mindenekelőtt a földnélküliek hatalmas tömege tűnik szemünkbe, a parasztság több mint 30%-a közülük kerül ki. Számarányuk emelkedése a szántóterület csökkenésével, a termelőerők hanyatlásával függ össze. Sok a zsellér, arányuk a népesség 25,9%-ára rúg, de a kezükben levő föld és szőlő kevés : 17,1%, illetve 5%. Kedvezőbb, az egyébként már nem oly népes pauper jobbágyok 20,5% részesedése, akik a szántókultúra 36,9%-át és a bortermő terület 16.1%-át tartják birtokukban. Szokatlanul alacsony a féltelkes csoport súlya, mindössze a jobbágyság 15,1%-ára rúg, viszont a szántók közel egyharmada (31,3%) és a szőlők 29,2%-a van kezükön. Komolyabb méretű vagyonfelhalmozásról azonban csak a gazdagparasztoknál lehet szó, ahol a lakosság 7,8%-át kitevő csoportra a szántókultúra közel 15%-a és a szőlők 50,5%-a jut. A termelőerők általános hanyatlása leszűkítette a gazdagparasztság társadalmi súlyát, csökkentette a többi jobbágycsoporttal szembeni számarányát, de nem befolyásolta lényegesen a megmaradt jómódú jobbágyok gazdagságát. Erős eltolódás mutatkozik azonban a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás összetételében : minimálisra csökken a búzatermelés és abszolut túlsúlyra jut a bortermelés aránya. 29 gazdaságból csak kettő földművelő, a többi zömmel vagy teljes egészében borter-

meléssel foglalkozik. Az egész népesség 52,5%-a földművelő, 9,4%-uk vegyesen gazdálkodik és kereken 38% bortermelő, ugyanakkor a jómódú jobbágyok 90%-a szőlőművelő. Míg a districtusban a bortermelés jelentősége mérsékelt, addigi gazdagparaszti viszonylatban a vagyonfelhalmozás szinte kizárólag szőlőparcellákon nyugszik. Az erősen megfogyott parasztí rétegekben már csak néhány kiemelkedően vagyonos gazdára bukkanunk, az egy-két évtizeddel korábban másfél-két tucatot is elérő csoport helyett. Öt jómódú jobbágy válik ki csupán, összesen 10,5 hold szántó, valamint 12,2 hold szőlőbirtokkal. Átlagosan egy ilyen gazdaságra 2,5 hold szőlő esik.

Összegezve e pár gazdaság helyzetét: maroknyi csoportjukra (1,3%) jut a szántókultúra 1,5%-a és a szőlők 14,2%-a. Elég magas marad, a gazdasági hanyatlás ellenére is, a messorok aránya. Négy falu határában, mintegy 200 holdnyi szántóterületen 74 messort találunk. Átlagosan 100 holdra 37 arató napszámos jut, míg számarányuk megközelíti az össznépesség egyötödét (19,9%).

Sok olyan parasztot találunk a districtusban a földnélküliek nagy csoportján kívül is, mind a szántó, mind a szőlőművelők között, aki már csak minimális földdel rendelkezik. Száz négyszögölnél kisebb parcellája van 4 bortermelő és fél holdnál kisebb szántója 37 gabonatermesztő jobbágynak.[2] Eszerint a napszámra utalt csoportok aránya a következő :

földnélküli	114
szántóművelő, fél hold alatt	37
szőlőművelő, 100 nszl alatt	4
	155

A parasztság jó 40%-a (41,8%) nincs már abban a helyzetben, hogy önállóan gazdálkodjék. Földnélküliek, termésnélküliek és már csak jelképes nagyságú parcellára szorult jobbágyok példája egyaránt a 15 éves háború közvetlen és közvetett hatását tükrözi. Feltételezve, hogy a districtusban napszámot vállalók zöme a járási parasztságból kerül ki, leszögezhetjük, egyedül az aratónapszámosok (messorok) aránya eléri a népesség egyötödét, a sokkal több idegen munkaerőt mozgató szőlőművelés napszámszükségletéről nem is beszélve.

Az extraneus birtoklás két szempontból is szinte klasszikusan tiszta példájával van dolgunk. Egyrészt valamennyi idegenben szerzett birtok szőlő — másrészt az egész districtus bortermelése extraneus, idegenben fekvő parcellákra korlátozódik. A földes jobbágyság 47%-a rendelkezik extraneus szőlővel, melynek összterülete eléri a 87 holdat. 1587-ben 8 falu parasztjai szerepelnek az extraneus bortermelők között, míg most 11 helységben találkozunk velük, és a kezükön levő szőlőterület 420%-kal nagyobb, mint a 15 éves háború előtt. Bizonyos fokig ellentét mutatkozik a termelőerők általános hanyatlása és az extraneus birtokállomány növekedése között, aminek magyarázata részint a bihar-püspöki borvidék fejlődésével, részint a gazdagparasztságnak az extraneus birtoklásban elfoglalt vezetőszerepével függ össze. 122 extraneus bortermelő közt csak 24 zsellért, de 27 gazdagparasztot találunk. A gazdagparasztság 90%-a extraneus szőlőművelők közül került ki. Míg szántóföldjének nagy-

[2] szőlőművelő 7,4 cb vrd bor terméssel, 9 földművelő 4,5 hold földdel és 28 földművelő 107 kalangya terméssel.

sága szerint alig akad a districtusban jómódú jobbágy, addig a bortermelők között nem egy olyan extraneus gazdagparaszt található, akit az adólajstrom otthon mint földnélkülit sorol fel. Miske faluban 11 keresztény-dénárt fizető „földnélküli" — egyben szőlőbirtokos is! Közülük 1 zsellér, 6 pauper, 1 féltelkes és 3 gazdagparaszt. Végül jellemző az extraneus gazdálkodásra, hogy a parasztok nem egyszer 5—15 km-es távolságra laktak extraneus parcelláiktól.[3]

A termelőerők hanyatlása, a háborús pusztítás, az igaerő rohamos csökkenése és a szántóterület összezsugorodása időszakában a még megmaradt gazdagparasztok elsősorban a szőlőművelésben, éspedig a sajátos bihari helyzetnek megfelelően az extraneus szőlőművelésben keresnek menedéket. Itt igyekeznek megvetni a lábukat és a jobbágygazdálkodás gyors hanyatlása ellenére is megőrzik az árutermelésben korábban elfoglalt vezetőszerepüket.

[3] Miske—Püspöki 5 km, Miske—Bihar 10 km, Regény—Csatár 15 km, Morcháza—Bihar 6 km, Kiügy—Püspöki 12 km, Kiügy—Csatár 10 km, Benke—Csatár 8 km, Hódos—Csatár 10 km, Kis-Marja—Csatár 24 km, Latobár—Csatár, illetve Latobár—Bihar 3, illetve 6 km, Sűvegd—Csatár 12 km, Szalárd—Ujlak, illetve Szalárd—Csatár 14, illetve 12 km, Ujfalu—Csatár 6 km.

Rétköz (Rhettkeőz) **districtus** (Bihar m.)

1599. gabona dzsjk. B 1017.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. V A N I A			
0,5 ig + 0,5 ig bld	2 ig	3 ig + 1,5 ig bld	5 ig + 1 ig bld
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig bld	2 ig + 1,5 ig bld	5 ig + 1,5 ig bld
1 ig	1,5 ig + 0,5 ig bld	3 ig + 1,5 ig bld	
1 ig	1 ig + 0,5 ig bld		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig bld		
0,5 ig	2,5 ig + 0,5 ig bld		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig bld		
0,5 ig + 0,5 ig bld	1 ig + 0,5 ig bld		
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig bld		
0,5 ig + 0,5 ig bld	1,5 ig + 0,5 ig bld		
1 ig	1 ig + 0,5 ig bld		
0,5 ig	1 ig + 1,5 ig bld		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig bld		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig bld		
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig bld		
0,5 ig	1,5 ig bld		
1 ig	1 ig + 1 ig bld		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig bld		
1 ig	1,5 ig + 1,5 ig bld		
1 ig	1 ig + 0,5 ig bld		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig bld		
0,5 ig	1,5 ig		
1 ig	1 ig + 0,5 ig bld		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig bld		
0,5 ig + 0,5 ig bld	1,5 ig + 1,5 ig bld		
1 ig	1,5 ig + 1,5 ig bld		
1 ig	2,5 ig		
1 ig	1,5 ig + 0,5 ig bld		
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig + 0,5 ig bld			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig + 0,5 ig bld			
0,5 ig			
1 ig			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1 ig 0,5 ig 0,5 ig + 0,5 ig bld 0,5 ig + 0,5 ig bld 0,5 ig 0,5 ig 0,5 ig 0,5 ig 1 ig 0,5 ig 0,5 ig 1 ig 1 ig 1 ig 0,5 ig 1 ig 0,5 ig 0,5 ig + 0,5 ig bld 0,5 ig + 0,5 ig bld chd: 16!	—	—	—

A megye nyugati szélén elhelyezkedő járás 35 falvából egyetlen egy szerepel az 1599. évi dézsmajegyzékben! Ékesen szóló bizonyítéka ez a Bihar megyét végigszántó 15 éves háború közvetlen hatásának. Ahhoz, hogy a termelőerőket reálisan vethessük egybe, csak a jelenleg is szereplő Ványa mezőváros adatait hasonlíthatjuk össze a két időmetszetből :

1588	1599	
128 szántógazdaság	107 szántógazdaság	—19%
184,5 hold szántó	121,5 hold szántó	—34%

Nem beszélve arról, hogy Rétköz járás a 80-as évek végén ismert 35 falvának 540 gazdaságából s mintegy 13 000 kalangyás gabonatermésből most 1 helység, 107 gazdaságának kb. 1000 kalangyás termése maradt, a pusztulást átvészelt Ványa mezővároson belül is erős hanyatlásnak vagyunk tanúi. Népessége ugyan csak 16%-kal kevesebb, de a gabonatermés csökkenése már meghaladja az egyharmadot. Érdekes, hogy a hanyatlással párhuzamosan nő a tavaszi gabonafélék aránya :

őszi búza	93	hold	—76,6%
tavasziak	28,5	„	—23,4%

Az 1588. évi 4,6%-kal szemben a tavaszi vetésűek súlya most megközelíti a 24%-ot.

Ványa mezőváros differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	16	58	28	3	2
össz. 107	14,9%	54,2%	26,2%	2,8%	1,9%

Termésmegoszlás

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
42,5	54,0	12,5	12,5
35,0%	44,4%	10,3%	10,3%

A földnélküliek aránya (14,9%) nem sokat változott 1588-hoz képest. A különbség csupán az, hogy akkor hatszor akkora csoport képviselte ugyanazt a százalékos arányt. Ez a jelenség természetesen a társadalmi csoportok összehasonlításánál mindenütt jelentkezik. A zsellérség aránya (54,2%) kb. kétszerese a korábbinak, övék a szántóterület 35,0%-a. A pauper réteg már kisebb (26,2%) s anyagi helyzetük jóval kedvezőbb, ők rendelkeznek a szántókultúra 44,4%-ával. Úgyszólván teljesen hiányzik a féltelkes s gazdagparaszti csoport. Együttes arányuk alatta marad az 5%-nak, de a kezükön levő föld megüti a szántókultúra 21%-át.

Összegezve, a népesség abszolut többségét jelentő s igen szegény zsellérség mellett alig néhány jómódú paraszt él, akik azonban a szántók viszonylag még mindig jelentős részével rendelkeznek. A földnélküli s nyomor parcellára szorult jobbágyok helyzetének elemzése a következő képet nyújtja :

földnélküli	16
szántóművelő, fél hold alatt	31
	47

A földjét vesztett, illetve töredéktelkéből megélni képtelen jobbágyság aránya a népesség 44.4%-ára rúg, azaz a napszámra utaltak csoportja megközelítően eléri a lakosság felét. Bár az általános pusztulás következtében abszolút számban most kevesebben vannak, mint az 1588. évi időmetszet idején, fölmerül a kérdés, miből élhet meg most ez a nagytömegű pauperizált paraszt?

Sem a messorok számáról, sem az extraneus birtoklásról nem tesz említést az elemzés alapjául szolgáló dézsmajegyzék.

Debrecen és Középnyir (Debreczen et Kőzepnyir) **districtus** (Bihar m.)

1601. gabona + részben bor dzsjk. Őszi búza gelima á 26 manipulus. A bormérték váradi köböl. B 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. KULSO-BODOGFALWA			
5 + 0,5 ig	15	40 + 2 mes	—
10 + 1 mes	25 + 2 mes	20 + 0,5 ig + 1 mes	
10	12-13 + 1 mes	30 + 0,5 ig + 3 mes	
0,5 ig + 0,5 ig	25 + 2 mes	25 + 1 ig + 3 mes	
1 ig	15 + 1 mes	25 + 1,5 ig + 2 mes	
5		30 + 0,5 ig + 2 mes	
0,5 ig		40 + 0,5 ig + 2 mes	
10		35 + 3 mes	
10			
5			
7			
5			
10			
7			
5			
5			
10 + 1 mes			
5			
7			
1 ig			
0,5 ig			
1(chd)			
chd: 19!			
2. DERECHIKE			
10	20 + 1 mes	30 + 2 mes	43-13 + 1,5 ig + 2 mes
1 ig	13	10 + 3 ig + 1 mes	30 + 2,5 ig + 0,5 ig
10	20	30 + 2 mes	60 + 3 mes
5	10 + 2 ig	30 + 0,5 ig	
6	10 + 1 ig	7 + 3 ig	
	15	40 + 1 ig + 0,5 ig + 3 mes	
	5 + 2 ig		
	10 + 1 ig		
	25		
	2,5 ig		
3. VAMOSPERCZI			
5	5 + 2,5 ig	—	—
	10 + 0,5 ig		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4. SAMSON			
—	10 + 1,5 ig 20 25 + 1 mes	30 + 0,5 ig + 2 mes 30 + 2 ig + 2 mes	—
5. FEYERTO			
—	25 + 2 mes	30+ 3 mes	55 + 3 mes
6. VERTES			
chd: 4!	—	—	—
7. PALY (U, P = extraneus szőlő Ujlak és Püspöki határában)			
— chd: 5! *4(U)*	— *7,8(P)*	— *15,4(U)*	— *40,6(U)*
8. POCZAY			
5 10 5	15 7 + 1 ig 2 ig 10 + 1 ig	32 + 2 mes 37 + 2 mes 25 + 1 ig + 2 mes 35 + 3 mes	—
9. KIS-KAGIA			
5 4-13	8 + 1,5 ig	35 + 2 mes	—
10. DIOZEGH			
7 5 10 chd: 3!	25 + 2 mes 5 + 0,5 ig 20 + 1 mes 25 + 2 mes 13 + 1 ig 21	25 + 1 ig + 2 mes	—
11. NAGI-KAGIA			
8-13 8-13 4 + 0,5 ig 5 10 1-13 5 2 + 1 ig	20 + 1 mes 17 + 1 mes 15	—	—
12. EGGIED			
— chd: 3!	15 + 0,5 ig + 2 mes 20 + 1 ig + 1 mes	—	—
13. KOVACHY			
10 chd: 2!	15 10 + 1,5 ig 14 15 20 + 2 mes 26 + 2 mes	—	—
14. HENCZIDA (Cs = extraneus szőlő Csatár határában)			
	20 + 1 mes 11	40 + 2 mes 45 + 1 ig + 4 mes	100 + 4 mes 75 + 3 mes

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4	8 + 0,5 ig	25 + 1 ig + 2 mes	50 + 0,5 ig + 3 mes
4	17 + 1 mes	30 + 2 mes	
5	20 + 1 mes	35 + 2 mes	
5	15 + 1 mes	42-13 + 3 mes	
6	5 + 1,5 ig	41 + 2 mes	
1,5 ig	3-13 + 1,5 ig	26 + 1,5 ig + 2 mes	
chd: 22!	25 + 1 mes	35 + 3 mes	
	20 + 1 mes		
	20		
	13		
	21-13 + 2 mes		
	2 ig		
	16 + 1 mes		
	11,4(Cs)		
15. ZENTKOZMA			
10 + 2 mes	—	35	80 + 3 mes
16. KEREKEGIHAZ (B = extraneus szőlő Bihar opp. határában)			
4(B)	—	—	—
17. GIAPOLJ (B = extraneus szőlő Bihar opp. határában)			
—	—	*15,4(B)*	—

A megye északi részén elhelyezkedő kettős járás adatait sajnos nem ismerjük korábbi időből. Csak az 1587. évi megyei összesítés anyagát tudjuk felhasználni a termelőerők helyzetének elemzésénél :

1587[1]	1601	
13 falu	17 falu[2]	
? szántógazdaság	210 szántógazdaság	
5600 gl gabona	3200 gl gabona	—43%
149 földnélküli	58 földnélküli	—61%
81 messor	126 messor	+55%

Habár nem tudjuk hány szántógazdaság volt 1587-ben, számuk feltehetően nem lehetett sokkal több, mint 1601-ben. Ugyanakkor a gabonahozam csökkenése szinte ijesztő arányú : 43%-kal kisebb, mint a 80-as évek végén. Érdekes jelenség a földnélküliek számának apadása (61% csökkenés!). Arra kell gondolnunk, hogy a gazdasági hanyatlás következtében tönkrement jobbágyok egy része, miután földnélkülivé vált, ott hagyta a járást, elmenekült, katonának állt, stb. A messorok számának hullámzása egyik irányban sem bizonyít semmit, hiszen az arató napszámosok jó része nem a helybeli szegénység köréből kerül ki, hanem a szomszéd járásbeliek munkát keresve ide-oda áramló tömegéből.

Az 1601-ben számba vett 217 jobbágy-gazdaság — közülük 58 föld-, illetve termésnélküli — kb. 400 hold[3] szántóval és 4,2 hold (extraneus) szőlővel rendelkezik. Feltűnően alacsony a tavasziak aránya ; a gabonatermés kb.

[1] Bihar megye gabona és bor dézsmajegyzékeinek összesítése, 1587. Reg dec B 976.

[2] A 17 faluból kettőnél csak egy-egy extraneus bortermelő szerepel s így ténylegesen csupán 15 helység adatait állíthatjuk szembe az 1587. évi helyzettel.

[3] 2692,5 gl búza + 55 hold búza + 7 hold tavaszi gabona.

2%-a. Mindössze hét jobbágy szerepel, mint bortermelő. Jelentéktelen arányuk (kb. 3,2%) miatt nem tüntettük fel őket külön a differenciálódási táblázatban.

A districtus differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
126	58	56	58	37	8
—	26,7%	25,8%	26,7%	17,1%	3,7%

Termésmegoszlás (gl)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
372,5	1078,5	1259,0	478,5
11,7%	33,8%	39,5%	15,0%

A földnélküliek aránya (26,7%) magas, de a Bihar megyét sújtó háborús csapásokhoz mérten nem kirívó. Csaknem ugyanakkora a zsellérség súlya is (25,8%). A szántóterület 11,7%-a az övék. A pauperek csoportja nemcsak népes (26,7%), de elég jómódú is : a föld kb. 34%-a esik rájuk. Jóval kisebb a féltelkes réteg (17,1%), melyre a szántókultúra csaknem 40%-a jut. Hasonló a helyzet a gazdagparasztoknál ; 3,7%-os csoportjuké a gabonatermés 15%-a. A jómódú jobbágyság vagyonfelhalmozása, a gabonatermelés visszaesése ellenére is elég erős marad : a parasztság egyötödének kezén van a szántóterület mintegy 55%-a! Ugyanakkor kiemelkedően vagyonos gazdagparasztot már nem találunk.[4]

A földnélküli, illetve töredék-telekre szorult jobbágyok aránya a következő :

földnélküli	58
szántóművelő, fél hold alatt	24[5]
	82

A napszámra utaltak csoportját, minimális számítás szerint is, a népesség 38%-ára kell becsülnünk, ami az 1590-es évek viszonyai között nem is rossz arány. Feltűnően sok az arató napszámos. Súlyuk a jobbágyság 58%-ának felel meg. Elsősorban a jómódú jobbágyok foglalkoztatják őket. A messorok mintegy 70%-a (81 fő) abban a három faluban fordul elő, ahol a gazdagparasztok és féltelkesek zöme[6] tömörül.

Négy falu[7] hét gazdájának van extraneus szőlője a bihari borvidék különböző szőlőhegyein. Az extraneus parcellák területe kb. 4,2 holdra rúg. Más nyoma nincs az extraneus birtoklásnak.

[4] Kivéve egyetlen pályi gazdagparasztot, akinek Ujlak határában kb. 2 holdas extraneus szőlője van.
[5] Huszonnégyüknek 99 gl + 1 hold gabona a termése.
[6] A gazdagparasztság 90%-a és a féltelkesek 75%-a.
[7] Pály, Hencida, Kerekegyház és Gyapoly.

Kétköröskös (Ketth-Kereskeoz) **districtus** (Bihar m.)

1599. gabona dzsjk. Őszi búza gelima à 26 manipulus. B 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. CHEKE			
10-20	20-20 + 1 mes	31-14 + 2 mes	80 + 2 mes
4-16	16-04	31-04 + 2 mes	
chd: 8!	20-20 + 1 mes	40 + 2 mes	
	16-04	40 + 2 mes	
	25 + 1 mes	32-08 + 2 mes	
	18-02		
	20 + 1 mes		
	18-02		
	26-04 + 2 mes		
	26-04 + 2 mes		
2. SZENT-MIKLOS			
—	26-04 + 1 mes	—	—
3. WEGH GYANTA			
10-10	21-04	31-04 + 2 mes	—
chd: 4!	20-20 + 2 mes	32-18 + 2 mes	
	21-14 + 2 mes		
4. NEMES GIANTA			
—	20-20	—	—
5. DALOM			
9-16	15-20	50 + 3 mes	70-20 + 3 mes
10-20	15-20	30-20 + 2 mes	
5-20	20-20 + 1 mes	30-20 + 2 mes	
chd: 14!		40-20 + 3 mes	
		40 + 2 mes	
6. OLCHYA			
—	—	—	—
chd: 4!			
7. KALOCHYA			
—	15-20	35-20 + 3 mes	—
chd: 2!	25-20 + 2 mes		
8. SZIGETTI			
10-20 + 1 mes	—	—	—
10-20			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
10-20 5-20 chd: 3!	—	—	—
9. BELYFENIER			
— chd: 2!	13-02 20-20 25 + 2 mes	35 + 2 mes 45 + 3 mes 36-14 + 3 mes 41-14 + 3 mes	—
10. THENKE			
— chd: 4!	20-20 + 2 mes	30 + 2 mes	—
11. KESHAZA			
10-20 10-20 5-20 10 5-20 10-20 chd: 2	12-18 + 1 mes 23-22 + 1 mes 25-20 + 2 mes 11-14 + 1 mes 11-14 11-14	30-20 + 2 mes 30-20 + 2 mes 32-18 + 2 mes	64-14 + 3 mes
12. PETEGD			
10-20 5-20 8-02 5 chd: 3!	20-20 + 1 mes 15-20 20-20 23-02 23-02	30-20 + 2 mes	—
13. SZEPLAK[1]			
10 3-02 10 5 10	20 15 12-18	—	—
14. HIDASTELEK			
10-20 chd: 7!	21-14	—	—
15. MAGIAR EOKREOS			
— chd: 2!	—	—	—
16. FEKETE BATTHOR			
— chd 20!	—	—	—

Kétkörösköz districtus Bihar megye délkeleti részén helyezkedik el, a Fekete-Körös kanyarulatától húzódik délnek, a béli hegység mentén, Zaránd megyéig. Az 1588. évi időmetszetnél hiányzik a kétkörösközi dézsmajegyzék, de az

[1] Széplak falvában a 8,5 gelimára rúgó tized helyett, megváltásként, régi szokás szerint, 34 dénárt fizettek a jobbágyok.

1587. évi megyei összesítésből ismerjük néhány adatát. Egybevetésük a következő képet nyújtja :

1587[2]	1599	
20 falu	16 falu	
9 szántógazdaság.	169 szántógazdaság	
5800 gl gabona	2000 gl gabona	—66%
61 földnélküli	79 földnélküli	+13%
122 messor	85 messor	—30%

A 80-as évek végén a járásban, mely akkor néhány faluval nagyobb volt, háromszor annyi gabonát termeltek, mint most. Ezek szerint a termelőerők hanyatlása azonos az egész megyében megfigyelhető képpel. Ugyanerre utal az a tény is, hogy míg a földnélküliek száma észrevehetőleg emelkedik, addig a napszámosoké csökken. A districtus intenzív pusztulásának okát valószínűleg a nagy török végvár, Gyula közeli fekvésében kell keresnünk.

A districtus 1599-ben számba vett 169 jobbágygazdasága (közülük 79 földnélküli!) 1,987 gl búzát termelt. Szántóterületüket kb. 250 holdra becsülhetjük. Tavasziakról nem emlékezik meg a dézsmajegyzék.

A districtus differenciálódása

messor	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
85	79	26	39	22	3
—	46,7%	15,4%	23,1%	13,0%	1,8%

Termésmegoszlás (gl)

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
131,7	760,3	779,8	215,2
11,5%	38,2%	39,1%	11,2%

A földnélküliek aránya döbbenetesen nagy : 46,7%. Vannak falvak (pl. Fekete-Bátor), ahol csak földnélküliekről tesz említést az adólajstrom s nem is kis számban (20 család). Talán ezzel összefüggésben a zsellérség tömege nem túl nagy (15,4%) s részesedési arányuk az össztermésből nem éppen kedvezőtlen : 11,5%. A pauper réteg jóval népesebb (23,1%), övék a szántókultúra 38,2%-a. Féltelkes már kevés van (12,0%), de csoportjuk viszonylag jómódú : a szántók 39,1%-át vallhatják magukénak. Összesen 3 gazdagparasztot (1,8%) találunk, akik azonban a gabonatermés több mint 11%-ával rendelkeznek. A féltelkesek s gazdagparasztok, bár együttes súlyuk is alatta marad a 15%-nak, még mindig birtokukban tartják a szántóterület abszolut többségét. Jóllehet a tehetős parasztságot a háborús pusztítás ugyancsak megtizedelte, viszonylagos gazdasági túlsúlyukat ekkor még nem szüntette meg teljesen.

[2] Bihar megye gabona és bor dézsmajegyzékeinek összesítése, 1587. Reg dec. B. 976.

A földjét vesztett, illetve minimális telekrészre szorult parasztok aránya a következőképpen alakul :

földnélküli	79
szántóművelő, fél hold alatt	4[3]
	83

A napszámra vagy más gazdaságán kívüli kereseti forrásra utalt csoport súlya megközelíti a parasztság felét (49,1%). A hanyatlás jelének tekinthetjük a messorok számának csökkenését, amire már a bevezetőben utaltunk. Igaz viszont, hogy a csökkenés ellenére is a messorok (85 fő) száma eléri a lakosság felének arányát (50,3%). Extraneus birtoklásról nem tesz említést a dézsmajegyzék.

[3] négyüknek összesen 17,7 gl gabonájuk termett.

Telegd (Thelegd) **districtus** (Bihar m.)

1599. gabona + bor dzsjk. A bormérték váradi köböl. B 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. THELEGD oppidum			
chd + *6*	3 ig + *8*	chd + *14*	—
chd + *5*	chd + *10*	chd + *20,1*	
chd + *4,1*	chd + *12,5*		
chd + *0,5*			
chd + *0,5*			
chd + *2,1*			
chd: 8!			
2. PUZTHA WYLAK			
0,5 ig	chd + *8,5*	1 ig + *20,6*	—
chd + *0,5*	1 ig + *12*	chd + *15,5*	
chd + *4,4*	1 ig + *10,7*	chd + *22,6*	
1 ig + *0,6*	chd + *12,4*	1,5 ig + *20,2*	
0,5 ig + *5,1*	chd + *10,2*	chd + *22,1*	
chd + *2,5*	chd + *12*	chd + *14,1*	
chd + *4*	chd + *12*	chd + *14,5*	
2 ig + *2*	chd + *12*	0,5 ig + *14,6*	
chd + *2,5*	chd + *12,2*		
chd + *2,5*			
chd + *4*			
chd + *2,1*			
chd + *0,5*			
chd + *0,5*			
chd + *2*			
chd + *4,5*			
chd + *5*			
chd + *4,8*			
chd + *2,7*			
chd + *0,4*			
chd + *4,8*			
chd + *6,3*			
chd + *2,5*			
chd + *2,4*			
chd + *4,1*			
chd + *6,2*			
chd + *2,6*			
chd + *2*			
chd + *4,8*			
chd + *4,5*			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
chd + *4,3*	—	—	—
chd + *0,5*			
1 ig + *6*			
1,5 ig + *4,5*			
chd + *4,4*			
chd + *0,8*			
chd + *4,8*			
1 ig + *4*			
chd + *2,5*			
0,5 ig + *4*			
1 ig + *2,6*			
1 ig + *4,8*			
chd + *6,7*			
	Szőlőművelők		
2,1	*10,4*	*22,1*	*28*
0,5	*10*		
2,5	*7,7*		
2,3	*12*		
3,6	*12,2*		
0,6	*12,1*		
4,8	*12,5*		
2,4	*10*		
4,7	*19,5*		
4,2			
2,1			
4,6			
4			
2			
4,6			
chd: 6!			
3. Z A B O L C H			
1,5 ig	chd + *10,7*	—	—
chd + *0,8*	1 ig + *8*		
chd + *6*	chd + *10,7*		
chd + *4,1*			
chd + *2,7*			
1,5 ig + *6,1*			
chd + *2,5*			
chd + *0,7*			
chd + *2*			
1 ig + *4,5*			
1 ig + *2,3*			
chd + *4,5*			
1 ig + *2,7*			
1,5 ig + *4*			
chd + *0,7*			
	Szőlőművelők		
2,7	*12,2*	*14,7*	—
2	*10,5*		
4,1	*10,4*		
2			
0,7			
2,5			
chd: 4!			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4. JENŐ			
0,5 ig chd + *2* 0,5 ig + *2,5*	3 ig 3 ig chd + *12,5* chd + *10,7* 2,5 ig + *4,5*	4 ig + *4,4*	10 ig + *4,8*
	Szőlőművelők		
0,5 *2* *0,6* *4,4* *2,5* *2* *0,5* *0,6* *2,5* *2* *6,2* chd: 1!	*16,4*	*20,6*	—
5. BERTHENY			
1 ig 0,5 ig 1 ig 1,5 ig 0,5 ig 1 ig chd: 9!	2 ig 2 ig	—	—
6. KAKUCH			
0,5 ig 1 ig 1 ig 0,5 ig 1 ig	—	—	—
7. THELKY			
0,5 ig chd: 11!	—	—	—
8. POSALAKA			
0,5 ig 1,5 ig 1 ig 1,5 ig 1 ig chd: 14!	2 ig	—	—

Az 1580-as évekből sem gabona-, sem bor-dézsmajegyzék nem maradt Telegd districtusról, csak a járási terméseredmények összesítését ismerjük ebből az időből, ami ha tájékoztat is bizonyos fokig a járás gazdasági helyzetéről, nem nyújt módot annak részletes elemzésére. Így pl. 1587-ből nem ismerjük a jobbágygazdaságok számát, differenciálódását stb. Főleg a búza- és bortermés globális adatainak összehasonlításából tudunk a termelőerők szintjének változására következtetni.

1587	1599	
8 falu	8 falu	
9 szántógazdaság	233 szántógazdaság	
3675 gl gabona	568 gl gabona[1]	— 85%
283 cb vrd bor	906 cb vrd bor	+220%

A szántógazdálkodás hanyatlása, még a megyében 1599-re mindenütt megfigyelhető visszaeséshez mérten is szembeszökő; kereken 85%-kal csökken a gabonatermés, illetve a szántókultúra, a 12 évvel azelőtti helyzethez képest. Párhuzamosan ezzel, ugrásszerűen nő a bortermelés: 220%-kal több bort szüretelnek ekkor, mint 1587-ben. Bár általános jelenség a 16. század végén Biharban, a szántóművelés hanyatlásával egyidejűleg, a szőlőművelés gyors fellendülése, a bortermelés ilyen arányú növekedése mégis szokatlan. Talán a járás kedvező földrajzi elhelyezkedésével kell kapcsolatba hoznunk ezt a jelenséget. Telegd districtus a nagyváradi vártól védetten húzódott meg a Sebes-Körös völgyében, aránylag kedvezőbb helyzetben, mint a Várad körüli járások.

A művelt terület nagysága és megoszlása a következő: 71 hold szántó és 38 hold szőlő. Eszerint a bor-, illetve a gabona kultúra egymás közti aránya 1 : 2-höz. Figyelembe kell azonban venni, ennél a szőlőművelésre rendkívül kedvező aránynál, a szántóterület fentebb említett csökkenését.

A jobbágyság differenciálódásának elemzésénél mindenekelőtt a földnélküli parasztság széles csoportjával kerülünk szembe. Szokatlanul magas számarányukat (26,6%) elsősorban a szántóterület összezsugorodása magyarázza. Még többen lennének, ha a gabona-dézsmajkben földnélküliként szereplő parasztok egy része nem lenne ugyanakkor szőlőbirtokos! Eredetileg 132 földnélküliből 70-nek szőlőparcellája van. Bár többnyire csak kis parcellákról van szó, együttesen a szőlőkultúra mintegy felét adják. A bortermelő „földnélküliek" megoszlása a következő:

49 zsellér helyzetű	.....	151,3 cb vrd bor
13 pauper „	.....	146,4 cb „
8 féltelkes „	.....	142,9 cb „
		440,6 cb vrd. bor

Összegezve, a bortermelők 59%-a, akikre a szőlők kb. 49%-a esik — hivatalosan „földnélküli"! Bár a szőlővel rendelkező földnélküliek jelensége másutt is előfordul ez időben Bihar megyében, ilyen arányokat sehol nem ér el. Tekintetbe véve a búzatermesztés ismert visszaesését, ebben a jelenségben a parasztság egy részének lesüllyedését kell látnunk, azokét, akik szántóföldjük (állataik) elveszítése után, még birtokában maradtak maroknyi szőlőjüknek. Erre utal az apró parcellák, a zsellér- és pauper-szőlők döntő túlsúlya. Ugyanis, a másutt megfigyelhető példák tanulsága szerint, a földnélküliek szőlőbirtokai csak akkor igazolják a jobbágyok egy részének felemelkedését, vagyonosodását, ha az ilyen szőlőparcellák zöme a féltelkes és gazdagparaszti telkekre esik. Jelen esetben az adatok éppen nem ezt, hanem ellenkezőjét, az elszegényedés folyamatát igazolják. Ismételten utalunk arra, hogy a szőlőparcellákon ülő földnélküliek problémáján túl, a valóban földnélküli — sem szántóval, sem szőlővel nem rendelkező — jobbágyok aránya még mindig igen magas, meghaladja a paraszti lakosság egynegyedét. A mindjobban elhatalmasodó pauperizálódást tükrözi a zsellérség abszolut túlsúlya. Több mint 50%-a zsellér a lakosságnak, azaz a földnélkülieket is hozzászámítva

[1] A 71 iugerumnak megfelelő kalangya-szám; à 8 gl!

a parasztság jó háromnegyed része már elveszítette, illetve csaknem teljesen elveszítette termelőeszközeit. Ennek megfelelően alakul a többi csoport aránya. A pauperek rétege nem éri el a lakosság 16%-át, de a gabona 28,9%-a és a bor 36,5%-a jut rájuk az összetermésből. Féltelkes még kevesebb van (6,4%), mégis a szántók 9,8%-a és a szőlők 28,7%-a van kezükön. Úgyszólván csak hírmondó maradt a gazdagparasztokból : 2 gazda, a jobbágyok kevesebb mint 1%-a, a szántókultúra 14,1%-ával és a borkultúra 3,6%-ával rendelkezik. Bár számuk elenyésző, gazdagságuk aránya még mindig jelentős.

Az egész parasztság lesüllyedését, a jobbágybirtokok teljes elaprózódását a legélesebben a szántó —, illetve szőlőművelő csoportok egymás közti aránya mutatja meg! Jóllehet kétannyi szántó terül el a falvak határában, mint szőlő, a lakosság csak 15%-a foglalkozik búzatermesztéssel és csaknem 70%-a bortermesztéssel Kb 15% jut a vegyesen gazdálkodó csoportra. Aránylag kis területre zsúfolódik össze a szőlőművelők tömege, a népesség döntő többsége, akik 100—200 négyszögöles nyomor-parcellákon tengődnek. Jelen esetben nyilvánvaló, hogy a lakosság jelentős része nem „földjének" műveléséből, hanem más, gazdaságán kívüli keresetforrásból él.

A földnélkülieket és a teljesen minimális földdarabra szorult parasztokat számba véve, a következő eredményt kapjuk :

földnélküli	62
szántóművelő, fél hold alatt[2]	7
szőlőművelő, 100 nszl alatt	44
	113

Legszerényebb számítás szerint is a paraszti népesség 48,5%-a földjét teljesen vagy nagyrészt elveszített jobbágyokból áll. E jelenségben, csakúgy mint a szomszédos járásoknál, a 15 éves háború különböző formákban megnyilvánuló hatását kell látnunk. Tekintettel a gazdagparasztság anyagi erejének megroppanására, kérdéses, hol és milyen munkát tudott kapni ez a pauperizált jobbágytömeg — a katonáskodáson vagy a rabláson kívül? Nagy részüknek, a járáson belül, nem igen volt más választása, hacsak az elköltözés nem!

Az arató napszámosok számát, sajnos, csak 1587-ből ismerjük (82 fő), de a tárgyalt időszakban nem s így semmiféle összehasonlításra sincs mód.

Az 1599-es adójegyzékben nincs utalás az extraneus birtoklásra.

A districtus helyzetét a termelőerők általános és teljes hanyatlása jellemzi, ami a szántógazdálkodásban nyílt, míg a szőlőművelésben kissé burkolt formában jelentkezik. Hiába nő ugyanis a szőlőkultúra területe, ha azzal párhuzamosan a parasztság zömének lesüllyedését és ijesztő elszegényedését kell megállapítanunk. Nincs már meg ugyanakkor a differenciálódás szokásos ellenpólusa : a jómódú jobbágyság felemelkedése sem. A telegdi járásban 1599-re, a gazdagparasztság is tönkremegy.

[2] 7 földművelő összesen 3,5 hold szántóval és 44 bortermelő 70,1 cb vrd borral, ami 70 négyszögöles birtokátlagnak felel meg.

Alsó- és Felső-Cserhát (Also- et felseő-Cherhatt) **districtus** (Bihar m.)

1599 bor + részben gabona dzsjk. Őszi búza gelima à 26 manipulus. A bormérték váradi köböl. Nagy-Kágya szántómívelésének adatai Közepnyr dt. 1600. évi gabona dzsjk-e alapján. B. 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. KIS-KAGGIA			
2	*10,6*	*16*	*30*
2	*10*	*22*	*30*
0,6	*10*	*14,2*	
2	*8,8*	*20*	
2,2	*19*		
2. ZENTTH-MIKLOSS			
—	*12,4*	*16,4*	*36*
		20,2	
3. TULOSD			
2,6	*10*	*18*	—
4. ZEKELHID			
6,2	*12,4*	*20*	*104,4*
	10	*20*	*32,4*
		14	*54*
5. NAGY-KAGGIA			
5	14,2+*8,1*	25+*24*	5+*34,8*
2,3	2,7+*10*	5+*18*	12+*32,6*
2,3+*4,6*		22,3+*20*	5+*40,1*
		5+*14*	
		11,5+*16*	
		Szőlőművelők	
6	*8,4*	*13*	*26 (chd)*
1	*10,4*	*19*	*30*
3,1	*8*	*20*	*26*
6	*12*	*14*	*30*
2,4	*12*	*16,6*	*26*
6,4	*12*	*18*	*26*
6	*10*	*22,6*	
4,6	*12*	*20*	
6,2		*22,5*	
		24,7	
		18,4	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	24 14	—
6. ZENTTH JOB			
2,2	—	—	34
7. KESERW			
4,4 4,2 4 6 4 6 6,8 4 6,8 6,8 2 6 4,4 2,8 4 2 4 5,6 5,6 1,6	10 11,6 10 10 10 7,2 10 10,4 10 10 11,2 12,8 7,2 8 12 12,8 8,8 10 12 12 11,2 12,4	14,2 24,2 16,2 20,4 14,8 18,8 20 16,4 14,4 15,2 14 15,2	36,4 30 25,2
8. ERADON			
5,6 1,8 1,8 6 6,4 5,2	8,4 10 9,2 12,8 10 10 10	20 22,8 20 14 18 16 16,4 16 21	30 25,2 28 34 30,8 26,8 26 31 38
9. ALPES			
6	10	14 20	31
10. AZZON WASARA			
—	10 19	20 29	—
11. KIS-KEREKY			
4 6 0,4 4 4 1,2 1,6 0,8	8	16 14,4	—

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
12. OLAZY			
6	*11,2*	*20,8*	*60*
2,8	*10*	*20*	*30*
4	*8*	*20*	*30*
	10	*20*	
	10	*16*	
	10	*20*	
	8	*20*	
	10		
	8		
	9,2		
	12		
	10		
	10		
	10		
	10		
	8,8		
	12		
13. FEL-APATHY			
6,8	*10*	*20*	—
4	*10*	*20*	
4	*8*		
14. VEŐDREGS-ABRAM			
4	*8*	*22,8*	—
6			
4,4			
0,8			
15. KEOBEOLKUTTH			
2	*7,2*	*22*	*41,6*
6	*8,8*	*16*	*36,4*
0,8	*7,2*	*18,8*	
6,8	*9,2*	*20*	
3,2	*8,8*	*14*	
4	*10*	*18*	
4,8	*11,6*	*18*	
5,6	*12*	*20*	
0,8	*12*	*18*	
4	*11,6*	*14,8*	
4,8	*8*		
6	*11,2*		
4	*7,2*		
4,8	*7,2*		
4,4			
6,4			
3,6			
4			
0,8			
4			
2			
4,4			

Cserhát, másnéven Érmelléke, districtus gabona, illetőleg bor dézsmajegyzékeiről 1578/88-ból csak összesítő kimutatás maradt fenn, ami ugyan tájékoztat az össztermésről, de az egyes jobbágygazdaságok elemzését nem

teszi lehetővé. Nem sokkal jobb a helyzet most sem, hiszen 1599-ből csak a bor dézsmajegyzéket ismerjük, a gabona tizedlajstromot nem. Meglehetősen nehéz éppen ezért a termelőerők alakulását meghatározni a két időpontban, hiszen az összehasonlító adatok jórészt hiányosak vagy ezen, vagy azon az oldalon.

1587/88	1599
22 falu	15 falu
? szántógazdaság	283 szántó- és szőlőgazdaság
14 700 gl gabona	120 gl gabona (egy faluból!)
396 cb vrd bor	3763 cb vrd bor

Egyetlen biztos bázisa van az összehasonlításnak, a bortermelés, melynek csodálatos fellendülését, több mint 900%-os növekedését, csak több tényező együttes hatásával lehet megindokolni. Részben a szántógazdálkodás nagymérvű hanyatlása, mint a megyét pusztító háború közvetlen hatása, részben pedig a szőlőművelés, a szomszédos járásokban is megfigyelhető térhódítása indokolja ezt az ugrásszerű fejlődést. Nemcsak mennyiségileg nőtt a bortermelés 1599-re, hanem területileg is szélesedett : 1587-ben 8 falu[1] határában, míg 1599-ben 15 helység határában termelnek szőlőt! Persze a bortermelés e sajátos fejlődését csak a termelőerők általános hanyatlásával párhuzamosan, mint annak speciális kísérőjelenségét értékelhetjük.

A művelt földterület megoszlása a következő : a szántókultúra (egyetlen falu adatai alapján) 17 hold és a szőlőterület 160 hold. Jól megvilágítja az érmelléki szőlőművelés súlyát az, hogy a három szomszéd járás összes szőlőinek területe alig valamivel haladja meg a cserháti borkultúra — felét![2]

Jelen esetben nem ismerjük a földnélküliek számát, mert a bor dézsmajegyzékben nem vették számba a föld-, vagy termésnélküli jobbágyokat, csak a gabona tizedlajstromokban. Ez korántsem jelenti azt, hogy a cserháti districtusban nem kell számolni a termelőeszközeit vesztett parasztság tömegével, csupán arról van szó, hogy gabona-dézsmajegyzék hiányában, lehetetlen pontosan rögzíteni arányukat. A földnélküli csoport kiesése folytán magasabbra emelkedik a többi jobbágyréteg százalékos súlya. — Földes zsellér a jobbágyság 30,7%-a, akikre azonban a bortermés mindössze 9,1%-a esik.[3] Pontosan ugyanekkora súlyú a pauper réteg, akikre azonban a szőlőkultúra jóval tekintélyesebb darabja jut (23,1%), Feltűnően népes, legalábbis a szomszéd járásokban tapasztalható helyzethez mérten, a féltelkes réteg : 26,5%! Részesedésük az össztermésből annak egyharmadát (36,4%!) meghaladja. A járás differenciálódásának legmeglepőbb ténye a féltelkesek viszonylag magas gazdasági-társadalmi súlya. Szép számmal találunk gazdagparasztot is, csoportjuk meghaladja a 12%-ot. A szőlőterület 31,4%-a, alig valamivel kevesebb, mint egyharmada van kezükön. A kiemelkedően vagyonos gazdagparaszti csoportnak, mely korábban általános jelenség volt, most már csak elszórt képviselőivel találkozunk. Három szőlősgazda válik így ki a jómódúak közül : összesen 9.3 hold szőlő van birtokukban, ami gazdaságonként több mint 3 holdas átlagnak felel meg.[4] Ők hárman — a népesség kb. 1%-a! — rendelkeznek az egész bortermő terület 6%-ával! Egészben véve az érmelléki

[1] 1587-ben szőlőtermelő helységek : Kis-Kágya, Kolli, Köbölkút, Olaszi, Éradony, Albes, Keserű és Selind.
[2] Kis-Kölesér, Kis-Kalota és Közép-Kalota összes (extraneus) szőlőinek területe 97 hold.
[3] A gabonatermés százalékarányát, tekintve, hogy egyetlen falu terméséről van szó, nem lehet elemezni.
[4] A 3 gazda termése 218,4 cb vrd bor.

districtus differenciálódása, bár csak a szőlőművelés adatait ismerjük, kedvezőbb képet nyújt a szomszédos járásokénál, különösen a féltelkes és gazdagparaszti kategóriákban. Minden arra utal, hogy Érmelléken, a termelés általános hanyatlása ellenére is, bizonyos fokig megmaradt a jómódú jobbágyság vagyonfelhalmozása és azzal összefüggésben, árutermelő szerepe. Nem véletlen, hogy ez a megállapítás a megye egyik jellegzetesen szőlőművelő vidékéhez kapcsolódik, ahol a pusztulás és hanyatlás időszakában a gazdagparasztság fokozott erővel igyekszik megvetni lábát a bortermelésben. Ez a jelenség megismétlődik a megye szinte minden járásában.

Jóllehet, nem ismerjük a földnélküliek számát, a minimális termelőeszközzel rendelkező jobbágyok számbavételével következtetni tudunk a napszámra, vagy más gazdaságon kívüli keresetforrásra utalt parasztság arányára. Megoszlásuk a következő :

földnélküli	?
szántóművelő, fél hold alatt	2
szőlőművelő, 100 nszl alatt	24
	26[5]

A népesség legalább 9,2%-a a napszámra utaltak csoportjához tartozik.

Érmelléke districtusban, a dézsmajegyzék tanulsága szerint, nincs nyoma az extraneus birtoklásnak sem 1587-ben, sem 1599-ben.

[5] 2 földművelő 7,3 gl gabona és 23 bortermelő 37,4 cb vrd bor terméssel.

A bihari borvidék (Pwspeőki, Bihar oppidum, Uylak, Chiatar, Casa Penczeheliensis, Zaldobagy, Casa Hayoensis, Bihar m.)

1599. gabona + bor dzsjk illetve csak bor dzsjk. A bormérték váradi köböl. B. 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. P W S P E Ő K I			
1 ig	—	chd + *21,2*	3,5 ig + *50*
1 ig		chd + *11,5* + *3,4*	2,5 ig + *28*
0,5 ig + *2,4*			chd + *25*
			1 ig + *18,8* + *13*
			1 ig + *27*
			6 ig + *28,6* + *5*
			1 ig + *17,2* + *8,2*
			0,5 ig + *67,4* + *7,8*
			3 ig + *18,4* + *11,2*
	Szőlőművelők		
5	*9,8*	*24,2* + *3,2*	*34,2*
5,2	*12*	*22,4*	*36,4* + *6*
2	*9*	*23,4*	*38,8*
2,2	*8*	*18*	*32,2*
3,4	*7,4*	*24,6*	*57*
6,6	*8*	*20*	*27,4*
6	*8*	*18*	*28,6* + *17*
6,2	*10*	*23,6*	*30*
2,4	*11*	*14*	*25,4*
1,6	*10*	*15,2*	*28,4*
2,6	*11,4*	*9,6* + *5,6*	*48,8* + *24,4*
5	*7*	*20,6*	*36*
3	*9,6*	*18*	*34,8* + *25*
5	*10,2*	*13,6* + *4*	*68*
4	*11*	*23*	*33*
4	*8,4*	*16*	*35*
3,2 + *2*	*10,8*	*18,6*	*31,4*
3	*7,2*	*13,1*	
6	*8*	*13*	
2,4	*10*	*14*	
5	*10,4*	*16,4*	
3	*12*	*14,4*	
4,2		*22*	
3,2			
5			
4			
5			
4,6			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4,4 *3* chd: 2	—	—	—

Extraneus szőlőművelők

de Miske — lásd ott! — 28 gazdaság 528,6 cb terméssel.
de Thamassi — lásd ott! — 11 gazdaság 101,5 cb terméssel
de Zamlien — lásd ott! — 5 gazdaság 53,6 cb terméssel.
de Zenttianoss — lásd ott! — 9 gazdaság 94 cb terméssel.
de Bihor — lásd ott — 21 gazdaság 223,8 cb terméssel.
de Zentandras — lásd ott! — 10 gazdaság 227,8 cb terméssel.
de Kiszantho — lásd ott! — 9 gazdaság 69,4 cb terméssel.
de Keresztes — lásd ott! — 20 gazdaság 271,8 cb terméssel.
de Megier — lásd ott! — 4 gazdaság 66,7 cb terméssel.
de Varad — lásd ott! — 69 gazdaság 782,8 cb terméssel.
de Keresztszegh — lásd ott! — 3 gazdaság 135,4 cb terméssel.
de Bors — lásd ott! — 9 gazdaság 71,8 cb terméssel.
de Adam — lásd ott! — 1 gazdaság 4 cb terméssel.
de Kiügy lásd ott! — 1 gazdaság 4 cb terméssel.
de Palota — lásd ott! — 2 gazdaság 14,6 cb terméssel.
de Vadaz — lásd ott! — 9 gazdaság 94,2 cb terméssel.
de Tharian — lásd ott! — 1 gazdaság 22,2 cb terméssel.
de Panaz — lásd ott! — 4 gazdaság 22 cb terméssel.
de Marczhaza — lásd ott! — 2 gazdaság 53,2 cb terméssel.
de Nagizantho — lásd ott! — 2 gazdaság 36,6 cb terméssel.
de Iklod — lásd ott! — 5 gazdaság 43,4 cb terméssel.
de Roit — lásd ott! — 1 gazdaság 3,4 cb terméssel.
de Achy — lásd ott! — 1 gazdaság 7 cb terméssel.
de Septely — lásd ott! — 6 gazdaság 78,4 cb terméssel.
de Bessenio — lásd ott! — 5 gazdaság 38 cb terméssel.
de Artand — lásd ott! — 4 gazdaság 65,6 cb terméssel.
de Bozermeni — lásd ott! — 1 gazdaság 15,4 cb terméssel.
de Zakali — lásd ott! — 1 gazdaság 13 cb terméssel.
de Kereki — lásd ott! — 2 gazdaság 46 cb terméssel.
de Lokoshaza — lásd ott! — 1 gazdaság 7,8 cb terméssel.

„Solummodo decimam solventes"

de Bihar — lásd ott! — 7 gazdaság 90 cb terméssel.
de Zamlien — lásd ott! — 1 gazdaság 5 cb terméssel.
de Keresztes — lásd ott! — 1 gazdaság 2 cb terméssel.
de Marczhaza — lásd ott! — 1 gazdaság 6 cb terméssel.
de Miske — lásd ott! — 1 gazdaság 5 cb terméssel.

2. *BIHAR oppidum* (P, Cs = extraneus szőlő Püspöki és Csatár határában)

Vicus Sancti Joannis

0,5 ig	2,5 ig	4 ig	1 ig + *27*
1 ig	2,5 ig	4 ig	7 ig + *100*
0,5 ig	3 ig + *12 (Cs)*	4 ig	5 ig + *30,2*
1 ig	1,5 ig + *8* + *4,4 (Cs)*	1 ig + *13,8*	9 ig + *74*
1,5 ig	2 ig + *10*	2,5 ig + *15*	2,5 ig + *40* + *24 (Cs)*
1 ig	2,5 ig + *10,2*	2 ig + *14*	1 ig + *100* + *11,2 (Cs)*
1 ig	2,5 ig + *7,2*	1,5 ig + *24,8*	1 ig + *25,8*
chd + *2,6*	chd + *12*	4 ig + *7,6*	1 ig + *35*
1 ig + *1,2*		3 ig + *20,6*	2,5 ig + *43*
			9,5 ig + *100*
			3 ig + *26,4*
			4 ig + *70,2*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
3,6	*10*	*20,6*	*25*
1,8	*10,2*	*22*	*82*
2,6	*10*	*19*	*26*
5	*10,2*	*20*	*35*
3	*12*	*19,8*	*40*
5,6	*7,8*	*15*	*26,8*
3,8	*11,6*	*20*	*30*
4	*12,4*	*18*	*25,8*
6	*8,4*	*13*	*51*
2,6	*11,6*	*18*	*29*
3,8		*19*	
chd: 1!		*15,6*	
		Vicus Sancti Nicolai	
1 ig	2,5 ig	5 ig	2,5 ig + *80,4*
1,5 ig	2,5 ig	4 ig	3 ig + *77*
0,5 ig	2 ig	3,5 ig	7 ig + *100* + *24 (Cs)*
1 ig	3 ig	5 ig	5 ig + *43,4*
1 ig	2 ig	4,5 ig	2 ig + *52,2*
1,5 ig	2,5 ig	2 ig + *24*	5,5 ig + *38,4*
1 ig	3,5 ig + *11,8*	chd + *24*	3 ig + *37*
1,5 ig		2 ig + *20*	3 ig + *60,4* + *5,2 (Cs)*
1,5 ig + *5,6*		2 ig + *22,4*	4 ig + *30*
		2 ig + *17,4*	4 ig + *27*
		1,5 ig + *20,4*	chd + *25,2*
		1 ig + *14,2*	2 ig + *12,8* + *20 (Cs*
		2 ig + *13,2*	
		Szőlőművelők	
3,4	*11,2*	*22,4*	*65,4* + *10,6 (Cs)*
6,6	*10*	*16,4*	*81,4*
4,4	*9,6*	*14,4*	*57*
	10,8	*23,6*	*34,4*
	11	*16*	*26,2*
		16,4	*37*
		15	*54*
			64
			27,6
			26,8
			33
		Vicus Sancti Petri	
0,5 ig	3 ig	3,5 ig	8,5 ig
1 ig	2,5 ig	3,5 ig	8 ig + *80*
1,5 ig + *2 (P)*	0,5 ig + *11,6*	4 ig	12 ig + *74*
1,5 ig + *5,4*	3,5 ig + *12,4*	3 ig	4 ig + *33,6*
1,5 ig + *4*	2 ig + *7* + *6,8 (Cs)*	chd + *24,8*	8 ig + *52,4*
	3 ig + *6,6*	3 ig + *20*	3 ig + *42,4*
		2,5 ig + *15,2*	5 ig + *78,8* + *5,2 (Cs)*
		2,5 ig + *20,8*	2,5 ig + *21* + *8 (P)*
			2 ig + *35,4*
			3,5 ig + *25*
			3,5 ig + *25,6*
			4 ig + *50*
			4,5 ig + *75*
			5 ig + *26*
			3 ig + *26,2*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Szőlőművelők	
6	*8,2*	*22,4*	20 + *16,8 (Os)*
6,6	*10*	*21,6*	*61,2*
6,8	*12*	*21,6*	*80,4*
6,4	*12,8*	*21,8*	*35* + *16,8 (Os)*
4,8	*7,4*	*16,4*	*80*
2		*21,6*	*40*
6,4		*15*	*40,4*
chd: 3!			
		Vicus Toth	
1 ig	2 ig + *1 (P)*	4,5 ig	8 ig
0,5 ig	1,5 ig + *8,6*	5,5 ig + *16*	8 ig + *14,4 (Os)*
1 ig		1,5 ig + *18,6*	1 ig + *32*
1 ig		1 ig + *24,8*	4,5 ig + *93,4*
1 ig		2 ig + *24*	2,5 ig + *20* + *12 (Os)*
0,5 ig		3 ig + *19*	6,5 ig + *39* + *10,2 (P)*
1 ig			0,5 ig + *38,2*
1,5 ig + *3,4 (Cs)*			1 ig + *56,8*
0,5 ig + *5,6*			2 ig + *27*
1 ig + *3*			
		Szőlőművelők	
5,2	*8,4*	*23*	*12,8* + *13 (P)*
4,6	*8*	*16,4*	*16,2* + *28 (P)*
2	*8,2*	*23*	*53,6*
6	*9,2*	*24*	*60,4*
3,4	*7*	*20*	*59,4*
5,4	*11*	*23,2*	*59,6*
3	*8,4*	*20,4 (Cs)*	*36*
6,6 (Cs)	*7 (Cs)*	*21,6 (P)*	*67,4*
5,2 (Cs)	*12 (P)*	*19,4 (P)*	*100,4*
5,6 (Cs)	*12,2 (P)*	*18,8*	*52,2*
4 (Cs)	*9 (P)*	*13 (P)*	*67,8*
3,8 (P)	*10 (P)*		*30*
3,8 (P)	*7,2 (P)*		*31*
6,8 (P)	*12,6 (P)*		*36,4*
4,6 (P)	*8,6 (P)*		*25 (P)*
1,2 (P)			
6,2 (P)			
5,8 (P)			
	Libertini, qui solummodo decinam solvunt		
—	*11,4*	*15*	*154,4*
		24,8	*104*

Extraneus szőlőművelők

de Morczhaza — lásd ott! — 7 gazdaság 163,8 cb terméssel.
de Debrőczeön — lásd ott! — 9 gazdaság 309,2 cb terméssel.
de Regeön — lásd ott! — 1 gazdaság 28 cb terméssel.
de Miczke — lásd ott! — 1 gazdaság 74,2 cb terméssel.
de Kwgi — lásd ott! — 2 gazdaság 66,2 cb terméssel.
de Keőrőser — lásd ott! — 1 gazdaság 33,2 cb terméssel.
de Kereki — lásd ott! — 1 gazdaság 12,2 cb terméssel.
de Varad — lásd ott! — 5 gazdaság 192,4 cb terméssel.
de Thamasi — lásd ott! — 1 gazdaság 23 cb terméssel.
de Thoti — lásd ott! — 1 gazdaság 74,8 cb terméssel.
de Lathobar — lásd ott! — 1 gazdaság 25,8 cb terméssel.
de Kerekegihaz — lásd ott! — 1 gazdaság 4 cb terméssel.
de Giapolj — lásd ott! — 1 gazdaság 15,4 terméssel.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3. UYLAK (Cs = extraneus szőlő Csatár határában)			
1,5 ig	chd + *9,2*	chd + *18,6*	chd + *35,6*
chd + *5,6*	chd + *12,4*	1,5 ig + *21*	chd + *31*
chd + *1,2*	chd + *8*	chd + *13,4*	chd + *32,2*
chd + *6,6*	chd + *11*	chd + *16,2*	chd + *28*
	chd + *8,6*	chd + *13,2*	
		chd + *21*	
		chd + *15,6*	
		chd + *18,2*	
		chd + *22,6*	
		chd + *20,2*	
		1,5 ig + *18*	
	Szőlőművelők		
3	*8,2*	*23,6*	*28*
3	*11*	*17,4*	*25,6*
2,4	*12,2*	*23*	*30,2*
4,2	*12*	*16*	*27,2*
2	*8,6*	*13,2*	*31*
2,2	*9,2*	*20*	*71*
0,6	*9,4*	*15,4*	*37*
2	*7*	*22,2*	*31,6*
4	*9,2*	*17*	*40,6*
6,6	*7*	*21,2*	*33,6*
6	*10,2*	*13,2*	*62,6*
6	*19,2*	*14,6*	*27*
3,2	*7*	*14*	*27*
5,8	*7 (Cs)*		*25,4*
2			*78*
2			*39 (Cs)*
6 (Cs)			
chd: 18!			

Extraneus szőlőművelők

de Debreczen — lásd ott! — 8 gazdaság 222 cb terméssel.
de Varad — lásd ott! — 3 gazdaság 38,6 cb terméssel.
de Chiatar — lásd ott! — 1 gazdaság 8 cb terméssel.
de Peterd — lásd ott! — 1 gazdaság 30 cb terméssel.
de Paly — lásd ott! — 3 gazdaság 60 cb terméssel.
de Zalard — lásd ott! — 2 gazdaság 43,4 cb terméssel.
de Méhes — lásd ott! — 1 gazdaság 9 cb terméssel.
de Kereki — lásd ott! — 1 gazdaság 9,4 cb terméssel.

4. CHIATAR (U = extraneus szőlő Ujlak határában)			
1 ig	2 ig	4 ig	chd + *25*
chd + *4,4*	chd + *12*	chd + *13*	chd + *25,6*
chd + *5,8*	chd + *10,2*	chd + *16,6*	chd + *25*
chd + *3,2*	0,5 ig + *10*	chd + *15,4*	2,5 ig + *26*
chd + *4,6*	0,5 ig + *7,8*	chd + *17*	chd + *28*
chd + *4,4*	0,5 ig + *7,2*	chd + *14*	0,5 ig + *26*
chd + *5*		0,5 ig + *21*	chd + *41*
chd + *3,8*		chd + *13*	chd + *25*
chd + *5,8*		chd + *13*	chd + *26,4*
chd + *6*		chd + *21*	chd + *41*
chd + *4*		chd + *17,4*	1 ig + *37,2*
chd + *4,8*		1 ig + *23*	chd + *33*
			0,5 ig + *31*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
—	—	chd + *18,4*	chd + *35*
		chd + *18,4*	1 ig + *50*
		chd + *18,2*	1,5 ig + *31,6*
			4 ig + *132,6*
			0,5 ig + *49,4*
			0,5 ig + *25*
			0,5 ig + *28,6*
			chd + *32*
			chd + *32,8*
			chd + *38,5*
			chd + *25*
		Szőlőművelők	
3	*12,6*	*15*	*42*
3,4	*7,2*	*22,4*	*39*
2,2	*9,4*	*13*	*27,8*
3	*11*	*20*	*27*
6,6	*7,4*	*23*	*39*
6,8	*8,4*	*21,2*	*31*
5,4	*8,2*	*19*	*28,4*
5,4	*11,6*	*21,6*	*36,4 + 8 (U)*
5,8	*10*	*19,4*	*43,4*
4,6	*9*	*19,8*	*37,6*
5,4	*12*	*14*	*28*
chd: 16!	*12*	*14,2*	*32,6*
	8,2	*23,6*	*29*
	8,2		*58,6*
	12,4		

Extraneus szőlőművelők

de Debreczen — lásd ott! — 15 gazdaság 477 cb terméssel.
de Bihar — lásd ott! — 19 gazdaság 204,4 cb terméssel.
de Regén — lásd ott! — 2 gazdaság 9,2 cb terméssel.
de Henczida — lásd ott! — 1 gazdaság 11,4 cb terméssel.
de Varad — lásd ott! — 2 gazdaság 4,2 cb terméssel.
de Somaiom — lásd ott! — 1 gazdaság 1,2 cb terméssel.
de Mezeo-Peterd — lásd ott! — 1 gazdaság 12 cb terméssel.
de Kereki — lásd ott! — 2 gazdaság 31,6 cb terméssel.
de Kismaria — lásd ott! — 5 gazdaság 63,6 cb terméssel.
de Kiügy — lásd ott! — 5 gazdaság 107,6 cb terméssel.
de Thamassi — lásd ott! — 20 gazdaság 431,4 cb terméssel.
de Benke — lásd ott! — 3 gazdaság 170,4 cb terméssel.
de Siüeghd — lásd ott! — 3 gazdaság 52,8 cb terméssel.
de Hodos — lásd ott! — 3 gazdaság 46,8 cb terméssel.
de Zalard — lásd ott! — 19 gazdaság 302,2 cb terméssel.
de Vylaák — lásd ott! — 3 gazdaság 52 cb terméssel.
de Vyfalu — lásd ott! — 9 gazdaság 54 cb terméssel.
de Latobarh — lásd ott! — 25 gazdaság 337,6 cb terméssel.

5. *CASA PENCEHELIENSIS.* (Az egész szőlőhegy extraneus kézen)

Extraneus szőlőművelők

de Vásárhely — lásd ott! — 77 gazdaság 1146,6 cb terméssel.
de Fugy — lásd ott! — 26 gazdaság 254,8 cb terméssel.
de Alpar — lásd ott! — 21 gazdaság 153,2 cb terméssel.
de Haio — lásd ott! — 2 gazdaság 12,8 cb terméssel.
de Keer — lásd ott! — 6 gazdaság 71,2 cb terméssel.
de Várad — lásd ott! — 99 gazdaság 1168,8 cb terméssel.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
6. ZALDOBAGY			
1	*7,2*	—	*27*
1,6	*12,4*		*29,4*
2,8			
3,8			
5,4			
3,2			
5			
1,2			
4			
0,4			

Extraneus szőlőművelők

de Nagyvárad — lásd ott! — 127 gazdaság 1292,6 cb terméssel.

CASA HAYOENSIS (A hájó-vidéki falucsoport Kisköles ér dt-hoz tartozik. Az itt szereplő szőlőművelők azonban a kisköleséri dt. gabona dzsjk-ében ismeretlenek)

7. HAYO (P = extraneus szőlő in Casa Pinczeheliensi)

6,4	*11,2 (P)*	—	—
2			
6			
2			
5			
1,6 (P)			

8. RONTHO

2,2	—	—	—
0,4			
5,4			
4,8			
1,2			
6			
0,8			
3,2			

9. ZENTTELEK

4	*10*	—	—
3			
3			
6			

10. KEÉR (P = extraneus szőlő in Casa Pinczeheliensi)

3	*8 (P)*	*13,2 (P)*	—
2,2	*11,2 (P)*	*18 (P)*	
1,6	*9,8 (P)*		
2,4	*11 (P)*		

11. BEÉTTHIA

2	*7*	—	—
2,4			
4			

Bár a 80-as évek végéről nem rendelkezünk oly részletes összeírásokkal, mint a szóban forgó időszakban, a statisztikai összehasonlítás így is lehetővé teszi a termelőerők fejlődésére vonatkozó következtetéseket. A borvidék helyzete a következőképpen alakul:

1587/88		1599	
342	szántógazdaság[1]	167 szántógazdaság[2]	—51%
10 200	gl gabona	3 470 gl gabona	—66%
7 320	cb vrd bor	12 190 cb vrd bor	+65%
8 410	cb vrd bor, extraneus termés	10 880 cb vrd bor, extraneus termés	+30%

A fejlődés kérdése meglehetősen bonyolult formában jelentkezik: a népesség 51%-os csökkenése mellett, a szántóterület eredeti kiterjedésének kb. egyharmadára zsugorodik, viszont a bortermelés jelentősen fellendül. A 12 évvel azelőtti 15 600 köböllel szemben, 1599-ben a bortermés meghaladja a 23 000 köblöt. Jellemző módon a szőlőművelés fejlődése kétszer olyan gyors a helybeli jobbágyok (+ 65%), mint az extraneusok (+ 30%) gazdaságaiban. Végeredményben a szántógazdálkodás visszaesése és a termelő parasztság lélekszámának csökkenése ellenére is, a borvidék döntő fontosságú termelési ágában: a szőlőművelésben, határozott fellendülésnek vagyunk tanúi. Ez a jelenség szorosan összefügg e vidék gazdasági életének sajátos, a bormonokultúra irányába történt eltolódásával. A bihar-püspöki borvidéken (4 oppidum + 6 falu) összpontosul egész Bihar megye szőlőművelésének zöme; 1587-ben az összbortermés 58%-a, míg 1599-ben több mint 72%-a kerül ki innen! Ezért a termelőerők hanyatlása ellenére, ami a század végén az egész megyében általánossá vált, a borvidéken, bár már itt is mutatkoznak a visszaesés jelei, a szőlőművelés tovább fejlődik.

Az az erős elaprózottság, mely Heves, Borsod s jórészt Bihar megyében jellemezte a szőlőbirtok megoszlását, itt alig mutatkozik. A néhány oppidum és falu határában fekvő, mintegy 961 hold szőlő megoszlása, a gazdagparasztság erős vagyoni koncentrációját mutatja. Míg a szőlő-kultúra általában negyed és fél holdas parcellákra tagoltan jelenik meg a dézsmajegyzékekben s egy holdon felül már gazdagparasztról beszélünk, addig itt a jómódú jobbágyok átlagbirtoka 2,2 hold fölé emelkedik.[3]

A művelt földterület megoszlása a szőlő-monokultúra uralkodó helyzetét igazolja. 434 hold szántóra 961 hold szőlő esik, a bor-, illetve gabona-kultúra aránya 2 : 1-hez, ami példa nélkül álló jelenség a tiszavidéki megyékben. 1 hold szőlő, az akkori árak alapján következtetve, legalább öt-hatszorosát érte ugyanakkora szántónak. Ezen a borvidéken az intenzív, kertszerű megművelés már nemcsak hogy túlsúlyba jutott az extenzív búzaterméssel szemben, de azt jelentékeny mértékben ki is szorította. A bortermelés helyi túlsúlya másutt is előfordult a 16. századi Magyarországon, de ilyen mértékben csak Beregszászon s Hegyalján. Területileg is jelentős ez a 960 hold ebben az időben, hiszen a 18. század legvégén, a mintegy 30 falut magában foglaló Hegyalja szőlőterületét is csak 8000 holdra becsülték.[4] Másrészt a szóban forgó Bihar, Püspöki, Ujlak és Csatár határában a 19. század közepén már 6600 hold szőlőt találunk.[5]

[1] Pincehelyt csak extraneus parasztokat sorolnak fel, Száldobágy és Hájó dist. szőlősgazdáinak számát csak 1599-ből ismerjük, így az arányos összehasonlítás végett, ezeket az összegezésnél figyelmen kívül hagytuk. Csak a búzatermelő gazdaságokat lehetett egybevetni, mert 1587-ből ismerjük ugyan az összbortermést, de a szőlőbirtokok számát már nem!

[2] Az 1599-i 3470 gl gabona termés 434 iugerum hozamával egyenértékű, holdanként 8 gelimával számolva.

[3] Az extraneus gazdaságok nélkül!

[4] *Antonius Szirmay;* Notitia historica, politica, oeconomica montium et locorum viniferorum comitatus Zemplenіensis. Cassoviae, 1798. 14. l.

[5] *Fényes Elek;* Magyarország geográfiai szótára. Pest, 1851. a vonatkozó címszavaknál: I. k. 131. és 202. III. k. 269. és IV. k. 239. l.

A bihar-püspöki borvidék lakosságának társadalmi rétegeződése, határozottan különbözik a Bihar megyére jellemző képtől. A fenti helységeket is magában foglaló közép-kalotai járás ugyanazon évi statisztikája szerint, mely a gabona és bor dézsma-kimutatáson[6] alapszik, a földnélküliek a jobbágyság 37,7%-át teszik. Ezzel szemben a borvidék, gabona és bordézsma egybevetésével készült statisztikájában ugyanazok aránya mindössze 6,6%! Nincs viszont jelentős különbség a zsellér rétegek súlya között: a járásban 26%, a borvidéken 28,3%. Valamivel nagyobb a pauper csoport aránya a districtusban (20,5%), mint itt (17,7%). A féltelkes réteg viszont már népesebb a borvidéken (21,8%), mint a járásban (15,1%). A differenciálódásban mutatkozó eltolódás legélesebben a jómódú parasztok csoportjában ütközik ki: a járási viszonylatban 7,8%-os gazdagparasztság a borvidéken közel 26%-ra emelkedik!

Összegezve, a jómódú parasztság erős tömörülése figyelhető meg ezen a borban rendkívül gazdag vidéken. Arányuk meghaladja az össznépesség egynegyedét. A féltelkesek százalékos súlya ugyancsak magasabb, kb. kétszerese a járási átlagnak. Nagyjából egyenlő a pauper és zsellér csoport aránya, de a földnélkülieké már jóval alacsonyabb, mint a járásban. Az egybevetés tanulsága rámutat arra a súlypont-eltolódásra, amely a borvidéken a tehetős jobbágyság javára bekövetkezett. Még kirívóbb a szőlőművelő gazdagparasztság hegemóniája, ha csoportjuk társadalmi súlya mellett a termésből való részesedésüket is nézzük. A jómódú jobbágyok közül is kiemelkedik egy különösen gazdag csoport. Ezeknél a leghangsúlyozottabb a gazdagparaszti vagyonkoncentráció: 62 gazdagparaszt, az összlakosság[7] mindössze 2,4%-ának birtokában van a szőlőterület csaknem 20%-a. Nyilvánvaló, hogy a piacra kerülő bor döntő többségével ez a néhány tucat mezővárosi polgár rendelkezik.

Köztudomású, hogy szőlőtelepítést a jobbágyok kiváltság s mentesség fejében vállaltak, mint pl. az időleges (7 éves) adómentesség valamint a paraszti birtoklás és rendelkezés jogának biztosítása a szőlőn (eladási, zálogolási jog stb.). Persze a földesurak az ilyen kiváltságos helyzetet sohasem ismerték el örökérvényűnek s szívósan küzdöttek a „szabad szőlő" bevonásáért a jobbágy telekállományába, ami a paraszt számára azt jelentette, hogy kedvezményei megszűnnek s szőlője után is teljes mértékű jobbágyi adózást kénytelen vállalni. Földesúr és jobbágy folyamatos osztályharcának éppen egyik legélesebb megnyilvánulása a paraszti szőlők kedvezményessége körüli küzdelem. Gyakran a szokásjog szerinti kedvezményes időszak megrövidítéséért folyik a harc, ami igen egyszerű, de hatásos módja a földesúri jövedelem emelésének, máskor a szőlődomb parasztságát általában érintő adóteher (pl. quinta) kiterjesztéséről van szó, az addig különböző okok miatt kiváltságolt helyzetű jobbágygazdaságokra. Feltehetőleg az utóbbi folyamatnak vagyunk tanúi a négy bortermelő oppidum, nonával + decimával, illetve csak decimával adózó szőlőinek terület-váltakozásánál. Jelen esetben mind a földesúri, mind az állami adóztatás joga a nagyváradi várat illette. Éppen ezért a csupán tizeddel adózó szőlők arányának emelkedése vagy csökkenése, ha közvetett módon is, de a fentebb jelzett küzdelem alakulását tükrözi. 1587-ben Püspöki, Bihar, Ujlak és Csatár határában 1292 köbölnyi, míg 1599-ben már csak 772 köbölnyi csak decimával adózó szőlőt találunk. Miközben a bortermés ugrásszerűen emelkedik, a csupán tizedre kötelezett szőlők aránya 40%-kal csökken,

[6] Az extraneus sző.őket is beleértve!

[7] Tekintve, hogy az említett 62 gazdaságból 9 extraneus birtok, az összlakosság meghatározásánál a helybeli és extraneus szőlőgazdaságok együttes számából (609 + 1954 gazdaság) kellett kiindulnunk.

sőt két helységben (Csatáron és Ujlakon) teljesen nyoma vész a kedvezményes helyzetű parcelláknak. Ez a várat illető földesúri jogok fokozott érvényesítését és a kisebb terhet viselő, esetleg időleges adómentességet élvező paraszti földtulajdon visszaszorítását jelenti. Érdemes még megemlíteni, hogy extraneus szőlők között sokkal ritkábban fordul elő a csupán decimát fizető parcella. 1599-ben Püspöki határban a bortermelő terület 19,3%-a, míg az extraneus kézen levő szőlők csupán 3,3%-a adózott a tárgyalt kedvezmény szerint! Idegen határban szerzett parcellákon nehezebben tudták megkapni vagy nehezebben tudták megtartani a gazdák a kedvezményes adózás jogát.

A földnélkülieket az adóösszeírások és dézsmálási utasítások egybehangzóan a falusi népesség azon csoportjának tekintik, amelynek „nincs vetése". Így helyezetüket a szántóföld, illetve a termés teljes vagy átmeneti hiánya határozza meg, elválasztva őket a zsellérektől, akik a földes jobbágyság legszegényebb rétegét képviselik. Bortermő vidéken azonban gyakori jelenség, hogy a gabona dézsmajegyzékben földnélküliként szereplő jobbágy, ugyanakkor szőlőbirtokos! Persze az efféle szőlőbirtok, az esetek nagy többségében csak 100—200 négyszögölre rúg. Itt ez a probléma is meglehetősen bonyolult formában jelentkezik. Összesen 108 földnélkülit írtak össze a 4 oppidumban. Ezek közül azonban csak 40 olyan akad, akinek valóban sem szántója, sem szőlője nincs : 68-an szőlőbirtokosok éspedig ellentétben a szokott helyzettel, igen vegyes megoszlásban. Szőlőjük nagysága alapján ezek a földnélküliek a következő jobbágycsoportokhoz tartoznak :

15	zsellér helyzetű	.....	65,8	cb	vrd bor
8	pauper „	.....	83,4	„	„ „
25	féltelkes „	.....	439,4	„	„ „
20	gazdagparaszt helyzetű	.....	610,3	„	„ „
			1198,9	cb	vrd bor

Vagyoni kategorizálás alapján tehát a szőlőművelő „földnélküliek" zöme éppen nem a szegényebb rétegek, hanem a féltelkesek, sőt a gazdagparasztok csoportjához sorolódik. Mi ennek magyarázata? Annak előrebocsátása mellett, hogy hasonló eset másutt csak elvétve, ilyen tömegben pedig egyáltalán nem fordult elő — magyarázatként a borban gazdag vidék különleges viszonyaira utalunk. Egyes évek kedvező bor-ára vagy termése, módot adhatott néhány földnélkülinek, akik szőlőt béreltek, a vagyonosodásra, esetleg a gazdagparasztok közé emelkedésre. Nagymértékben megkönnyíthette számukra ezt az a körülmény, hogy akárcsak jelen esetben, az állami, sőt földesúri adózás továbbra is (legalábbis egy ideig még), mint „vetésnélkülit", „földnélkülit" tartotta őket számon. Ez a többi jobbágyot sújtó adóteher jó részének elengedésével volt egyenértékű s meggyorsíthatta az ilyen szőlősgazdaságok anyagi fellendülését. Tömegessé persze az efféle vagyonosodás sohasem válik. Nem egy példánk van ugyanis arra, hogy a földnélküli szőlőbirtokos típusa, a paraszt tönkrejutásának, lesüllyedésének közbeeső lépcsőfokát képezi. Gyakran az eredetileg gabona- és bortermelő jobbágy elveszítve állatait és szántóját az adószedő szemében már, mint vetésnélküli (földnélküli) szerepel, holott szőlőparcelláját még megőrizte. Így a földnélküli szőlősgazda típusa egyaránt lehet a paraszti felemelkedés, vagy lesüllyedés eredménye.

Összegezve, a borvidéken földnélkülinek jelzett jobbágyokból valóban föld- és szőlőnélküli 37%. Szőlője révén a zsellérek s pauperek anyagi körülményei között él további 21,3%-uk. A féltelkesek színvonalát megütő birtoka

van 23,2%-nak, míg 18,5%-nyi földnélküli bortermelő már a gazdagparasztsághoz sorolódik. Mindez, noha kivételes jelenség, egyben arra is bizonyíték, mennyire hullámzó a 16. századi parasztság differenciálódása, mily könnyen kerülhetünk szembe a gyors és tömeges lesüllyedés, illetve felemelkedés példáival s hogy a gazdasági bázis változásainak még e véres században sem mindig egyedüli oka a termelők s termelőeszközök háborús elpusztítása vagy újrafelosztása. A szőlőbérlet és napszámos munka, jobbágynak jobbágy általi kizsákmányolása, a paraszti osztályon belül egyre élesedő belső harc igen fontos, bár többnyire rejtett mozgató ereje a jobbágyság rohamosan mélyülő differenciálódásának a 16. század második felében.

A szőlőművelés átlagosan 15—18-szorosan több emberi munkát kíván, mint a búzatermesztés. Felvetődik ezzel kapcsolatban a munkaerőszükséglet kérdése. Gabonatermesztésnél, mint a 16. század második felére vonatkozó hevesi, borsodi, szabolcsi és bihari adatok egybehangzóan bizonyítják, a jobbágygazdák jelentős mértékben vettek igénybe bérmunkát (részes aratókat!), különösen a betakarításhoz. A részes aratót (messor) váltakozva, hol pénzben, hol természetben fizették. Számuk, az 1599-es adatok szerint, a túlnyomóan gabonatermelő vidékeken igen jelentős. Bihar megye districtusaiban, az össznépességhez mérten, a messorok aránya a következő :

1599	közép-kalotai dt	21,0%	messor
1598	nagy-köleséri „	20,4%	„
1598	kis-köleséri „	14,2%	„
1598	kis-kalotai „	10,3%	„
1601	középnyíri (debreceni) dt	37,4%	„
1599	két-kőrösközi dt	33,5%	„
1600	középnyíri „	11,3%	„

A messorok nagy részét, 60—80%-át mindig abban a néhány mezővárosban, illetve faluban találjuk, ahol a gazdagparasztok zöme összpontosul. Míg azonban adataink a jómódú jobbágyoktól foglalkoztatott arató napszámosok arányát elég pontosan jelzik, a szőlőművelésben alkalmazott bérmunkát csak közvetve tudjuk kimutatni. Kétségtelen ugyanis, hogy ahol 10 olyan jobbágy él akinek átlagosan több mint 4,8 holdas s további 52 olyan gazda, akinek átlagosan több mint 2,8 holdas szőlője van, ott a bérmunka kiterjedt és folyamatos igénybevétele nélkül elképzelhetetlen a bortermelés. Annál is inkább, mert sok féltelkes is rá volt utalva szőlői megmunkálásánál az idegen munkaerőre, hiszen az egy család erejével megművelhető szőlőbirtok felső határa — 1 hold. Hatnak természetesen a bérmunka elterjedését korlátozó tényezők is ; így pl. a szőlők (főleg az extraneus szőlők!) egy részének apró parcellákban való bérbeadása, vagy a jobbágygazdák egy részének készpénzhiánya stb.

A mezőgazdasági napszámosok hatalmas tömegét, mely az aratási s betakarítási munkákkal kapcsolatban szemünk elé kerül, évközben és folyamatosan, elsősorban a jobbágyság meggazdagodott elemei foglalkoztatják, A nagybirtok (allodium) nem vesz igénybe tömegesen bérmunkát. Így a sok munkát megkövetelő szőlőművelés oly hatalmas gócpontja, mint a bihari borvidék, messzire kiható, a szomszéd járásokon is túlnyúló vonzóerőt gyakorolt a megyében csaknem mindenütt kimutatható napszámos (messor) rétegre. A néhány száz gazda kezében levő 1000 hold szőlő megmunkálása Püspöki, Bihar, Újlak stb. határában csak a bérmunka széleskörű alkalmazá-

sával mehetett végbe. Az erős gazdagparasztság és a félreérthetetlenül érvényesülő szőlő-monokultúra, mint már utaltunk rá, szorosan összekapcsolódik a bérmunka kiterjedt és rendszeres igénybevételével. Egy Hegyalján, a következő században szokássá vált számítás szerint az 1 holdas, 1000 négyszögöles szőlőt — 10 kapásnak nevezik. Itt több olyan szőlősgazda akad, akinek 60—70 kapás szőlője van, azaz akkora területű szőlő, melynek bekapálásához egy nap alatt 70 munkás kellett. Honnan volt a gazdagparasztoknak megfelelő készpénz vagyona, forgótőkéje? Egyrészt piaci kapcsolataik révén, (a bor jólfizető árucikk), másrészt a borban fizetett napszám segítségével hidalták át a forgótőke esetleges hiányát. A bort, mint a napszám természetbeni leróvását, szívesen vették a munkások, részben a személyes szükséglet fedezésére, részben könnyű értékesíthetősége miatt. A természetben fizetett napszám elég általános jelenség e korszakban.

Annak ellenére, hogy a földnélküli csoport csak egy része valóban földnélküli, a termelőeszközeit veszített, vagy minimális nagyságú parcellára szorult parasztok száma még így is magas.

földnélküli	40
szántóművelő, fél hold alatt	8
szőlőművelő, 100 nszl alatt	38[8]
	86

A borvidék népességének 14,1%-a teljesen, vagy döntő mértékben meg van már fosztva az önálló gazdálkodáshoz szükséges földtől s így gazdaságán kívüli keresetforrás, elsősorban napszám igénybevételére van utalva. Csoportjuk, mint fentebb rámutattunk, csak kis részét adhatta a borvidék megműveléséhez szükséges napszámosok tömegének.

A bihar-püspöki szőlővidéken elterülő 2610 szőlőből kereken 2000 extraneus helyzetű,[9] azaz a borgazdaságok 77%-a idegen, a megye különféle falvaiból származó parasztok birtoka. Az ő parcelláikra esik az egész borkultúra fele (50,6%-a). Nagyvárad s Debrecen polgárai valamint 5 járás 47 falvának parasztjai osztoznak a bihar-püspöki dombokon szétszórt 2000 extraneus szőlőbirtokon. Nemegyszer 60—80 km távolságra esik az extraneus parcella a jobbágy eredeti lakóhelyétől. Hogyan művelték meg ilyen távolságból ezeket a szőlőket? A paraszti földbérlet különböző formáira kell gondolnunk?!

Külön helyet foglalnak el az extraneus birtokosok között a nagyváradiak: összesen 297 nagyváradi polgár szőlőbirtokos, a borvidék különböző promontoriumain, mintegy 150 holdnyi területen.[10] Jóllehet az extraneus borkultúra 49 helység parasztjai között oszlik meg, a birtokállomány csaknem egyharmada nagyváradi gazdák kezében van. Másik jelentős része debreceni polgárok tulajdona. Összesen 32-jüknek több, mint 1000 köböl termése van, ami azt jelenti, hogy a borkultúra csaknem 10%-a esik rájuk. Az extraneus szőlőterület kb. 42%-a Nagyvárad és Debrecen polgárainak birtoka. Anélkül, hogy a kérdés részletes elemzésébe bocsátkozhatnánk, le kell szögeznünk:

[8] 8 szántóművelő összesen 4 hold földdel és 38 bortermelő összesen 69,6 cb vrd borral, ami kb. 3,1 hold szőlőnek felel meg!

[9] Az extraneusok számából levonunk 47 Bihar oppidumbeli parasztot, akik a szomszédos Püspöki és Csatár határában bírnak extraneus szőlőket, össz. 518,2 cb vrd terméssel. Ezeket leszámítva 1954 extraneus szőlőgazdaság marad, kb. 465 hold terjedelemmel.

[10] Össztermésük 3479,4 cb vrd bor; sokaknak többfelé is van szőlője.

az extraneus gazdák igen nagy része tartozik a féltelkes és gazdagparasztí kategóriákhoz.

Az extraneus parcellával rendelkező parasztokat, személy szerinti egyeztetéssel, eredeti falvaikhoz soroltuk, egymás mellé állítva az otthoni szántó- és az extraneus szőlőgazdaság terméseredményét. Ahol ez nem volt lehetséges, ott, mint bortermelőket iktattuk be, ugyancsak eredeti falujukhoz, az idegenben szőlőt szerzett jobbágyokat. Ezek szerint a más határban fekvő extraneus szőlő jelentőségét, a differenciálódásra gyakorolt hatását, nem itt, hanem az illető falvak és járások helyzetének elemzésénél tárgyaljuk.

Végeredményben azt tapasztaljuk, hogy Bihar megyében, figyelembe véve Nagyváradot, a bihar-püspöki borvidéket s néhány további szőlőtermelő falut — a bortermelésnek hangsúlyozottan extraneus jellege van. Lényegileg két vidéken összpontosul a szőlőművelés : Bihar-Püspöki és Nagyvárad környékén, itt viszont eljut a monokultúra kialakulásáig! Ezt a szűk területre koncentrálódó szőlőművelést teljes terjedelmében átszövi az extraneus birtoklás rendszere. Mintegy félszáz falu több ezer jobbágya szerez itt szőlőt, mint extraneus. 1599-ben az egész megye szőlőkultúrájának 35%-a extraneusok kezén van.

A jómódú parasztok erős tömörülése a borvidéken és az általuk végrehajtott nagymértékű vagyonfelhalmozás arra mutat, hogy a kapitalizmus a 16. századi mezőgazdaságban bontakozó csíráit, legalábbis részben, a jobbágyságból kiemelkedő gazdagparasztok működésében kell keresnünk. Ők termelik s tartják kezükben, ekkor még, a piacra kerülő bor, gabona és állatállomány döntő többségét. Természetesen a gazdagparasztság tevékenysége nem független a magyarországi eredeti felhalmozás más ágainak intenzitásától ; a háborúk, az állami kizsákmányolás, a feudális kiuzsorázás feltételeitől stb., de az eddiginél sokkal nagyobb figyelmet érdemel.

Pertinentia Belényes (Belinyes), (Bihar m.)

1597. Állatállomány kimutatás + bor dzsjk. Az állattartásra vonatkozó adatok Bellenyes dt. 1600. évi urbariuma alapján. U et C 17/6. A bormérték váradi köböl. B. 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1. TARKANY			
5	*10*	*2* + 2 b + 1 v + 20 ps	*10* + 6 b + 1 v + 10 ps + 3 eq
1,5	*10*	*5* + 4 b + 1 v + 2 ps	*15* + 6 b + 1 v + 25 ps
3	*1* + 3 b + 1 v + 3 ps	*2* + 6 b + 1 v + 2 ps	*20* + 12 b + 5 v + 50 ps
5	*5* + 2 b + 5 ps + 10 ov	*5* + 4 b + 1 v + 10 ps	-6 b + 2 v + 32 ps
1,5	*2* + 2 b + 2 v	*2,5* + 4 b + 2 v + 3 ps	-10 b + 2 v + 1 eq + 16 ps
1	3 + 2 b + 1 v + 6 ps	-3 b + 2 v + 3 ps	
2	-2 b + 2 v + 5 ps	-4 b + 2 v + 6 ps	
2	-2 b + 1 v + 4 ps	-4 b + 1 v + 16 ps	
3			
1,5			
2			
1			
3,5			
3 + 2 v + 6 ps			
3 + 4 ps			
2,5 + 2 v			
2,5 + 2 v			
2,5 + 2 v			
5 + 1 v + 2 ps			
1,5 + 2 v + 6 ps			
2 + 1 v			
3 + 1 v + 2 ps			
2 + 1 v			
3 + 2 b + 6 ps			
-1 v			
-2 b			
-1 eq			
-2 v + 6 ps			
-2			
földnélküli: 10![1]			
2. FENES[2]			
4	*8,5*	*17,5*	*25*
5	*7,5*	*20*	*40*

[1] Sem boruk, sem állatuk nincs! Feltehetőleg a földnélkülieknek megfelelő kategória.

[2] A decimator megjegyzése szerint sok belényesi parasztnak van szőleje a tárkány s fenesi szőlőhegyeken. A belényesi extraneusok tizede azonban (48 cb vrd) Wer Mihály úrnak „jutott"! — Ezt is számításba véve, a fenti helységek össz-bortermése kb. 900 vrd bor, ami 36—38 holdnak felel meg.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
4	*10*	—	—
6			
2			
4			
4			
0,5			
2			
1			
3			
4			
3,5			
5			
5,5			
2			
4			
1			
3			
3. U Y L A K			
2	*10*	—	—
2	*12*		
2,5	*10,5*		
3			
2			
4			
1,5			
1			
0,5			
4,5			
1,5			
4			
0,5			
2			
2			
1,5			
1,5			
1			
1			
2			

4. B E L L E N Y E S *oppidum* (gabona dzsjk-e nem maradt ránk, dézsmájukat pénzben fizették. Boruk Tárkány s Fenes határában van, lásd ott! Az „állatnélküli"-nek jelzett csoport zömét földnélküli zsellérnek tekinthetjük)

-1 eq	-2 b + 1 v + 1 eq	-4 b + 2 v + 12 ps	-1 v + 25 ps
-1 v + 2 eq	-4 eq	-4 b + 1 v + 1 eq	-4 b + 2 v + 1 eq
-2 b	-1 v + 3 eq	-4 b + 1 v + 1 eq	20 ps
-1 v	-4 b + 1 v	-4 v + 2 eq + 1 ps	-6 b + 2 v + 1 eq +
-1 eq	-4 b + 1 v	-4 b + 1 v	-16 b + 2 eq
-2 b	-4 b + 1 v + 10 ps	-4 b + 2 v	
-1 eq	-10 ps	-4 b + 3 v	
-1 eq	-2 b + 1 eq + 10 ps	-4 b + 3 v	
-1 eq	-2 b + 8 ps		
-2 b			
-2 b + 1 eq + 4 ps			
-1 v + 1 eq			
-2 b			
-1 v			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
-2 b + 1 v	—	—	—
-2 b + 3 ps			
-1 v + 2 eq			
-2 b			
-2 b			
-2 b			
-1 eq			
-2 b			
-2 b			
-2 v			
-1 eq			
-1 eq			
-2 eq			
-2 b			
-1 eq			
-1 v + 1 eq			
-2 eq			
-1 v + 1 eq			
-1 eq			
-2 v			
-2 v + 1 eq			
állatnélküli: 93!			

Az ún. belényesi kerület, Bihar megye 1587. évi adókimutatása szerint, 9 faluból áll, nem számítva magát Belényest, mely nem szerepel a dézsmajegyzékben. A 9 falu össztermése 2090 gl gabona ; jobbágyai között 76 földnélkülit írnak össze. Szántóterületük 280—300 hold körül mozog. Az 1597. évi bor dézsmajegyzékben már csak 3 helységről van szó. (Az egyidejű gabona dézsmajegyzék elveszett.). Ezek a hegység lábánál a Fekete-Körös völgyében elhelyezkedő magyar falvak alkotják a dézsmakimutatásokban szereplő belényesi kerületet. Van azonban egy másik, a hegyvidék vlach (román) falvait összefogó belényesi kerület is,[3] melynek ugyancsak Belényes oppidum a központja. A magyar, illetőleg vlach belényesi kerület falvaiból csupán Tárkány helység szerepel mindkét listán. Egyébként a magyar falvak mezőgazdasági termelésével szemben a sok apró helységre oszló vlach kerületben — földművelés hiányában — állattenyésztéssel, fakitermeléssel foglalkoztak s így gazdasági súlyuk, népességükhöz mérten, elég csekély volt.[4]

Pótolni akarván az elveszett gabona dézsmajegyzéket, átvettük a vlach kerület urbariumából az uradalmi központ, Belényes oppidum s a mindkét kerületben szereplő Tárkány falu adatait a már említett magyar belényesi kerület bor dézsmajegyzékébe. Így a földművelésre vonatkozó adatok hiányát, bizonyos fokig az állatállomány (igaerő) megoszlásának ismeretével ellensúlyozhatjuk.[5]

[3] U et C 17/6, 1600. — az urabarium főleg állattenyésztésük s robot kötelezettségeik felől tájékoztat. Dézsmát nem fizetnek.

[4] *Jakó Zsigmond;* Bihar megye a török pusztítás előtt. Budapest, 1940. 171. l.

[5] A jobbágycsoportok anyagi szintjének meghatározása az állatállomány alapján a következő: ökörben és lóban számolva : zsellér 1—2 db, pauper 3—4 db, féltelkes 5—6 db, gazdagparaszt 6 állaton felül. A tehén nem vehető értékmérőnek, mert a legszegényebb zsellérek között is sok a tehenes paraszt! Sertésben : zsellér 1—5 db, pauper 6—10 db, féltelkes 10—20 db, gazdagparaszt 20 db-on felül.

Tárkány, Fenes, Ujlak és Belényes differenciálódása

	föld-[6] és állat-nélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt	Össz.	%-ban
I. állattartók	—	40	11	11	6	68	43,9%
II. állattartók + szőlő-művelők	—	11	4	5	3	23	14,8%
III. szőlőművelők	—	52	8	2	2	64	41,3%
össz. 258	103	103	23	18	11	—	—
%-ban	39,9%	39,9%	8,9%	7,0%	4,3%	—	—

Termés- és állatállomány-megoszlás[7]

—	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
ökör, db	56 — 24,2%	40 — 17,2%	62 — 26,7%	74 — 31,9%
tehén, db	33 —	12 —	28 —	18 —
sertés, db	39 — 10,7%	71[9] — 19,6%	75 — 20,7%	178 — 49,0%
bor, cb vrd[8]	164,5— 39,4%	89,5— 21,4%	54,0— 12,9%	110,0— 23,6%

Feltételezve, hogy az állattartó, igaerővel rendelkező gazdákat általánosságban földművelő, telken ülő parasztoknak tekinthetjük — azt tapasztaljuk, hogy a búza-, illetőleg bortermelő népesség kb. azonos arányú (43,9%, illetőleg 41,3%). A vegyesen gazdálkodó csoport súlya elég kicsiny (14,8%). Ezek szerint a kb. 180—200 holdas szántóterület ugyanannyi embert foglalkoztatott, mint a 36—38 holdas szőlő.

A szőlő- és állatállománynélküli, kb. a földnélkülieknek megfelelő jobbágyréteg az össznépesség csaknem 40%-ára rúg. Ez a feltűnően magas arányszám valószínűleg a háborús pusztítással függ össze. Ugyancsak népes a zsellér csoport, melyre az igaerő 24,2%-a a sertések 10,7%-a s a bortermés 39,4%-a esik. Az igen gyér pauper-réteg (8.9% az igaerő 17,2%-ával s kb. ugyanannyi sertéssel (19.6%) és szőlővel (21.4%) rendelkezik. Féltelkes jobbágy sincs valami sok (7,0%), de részesedési arányuk, különösen az ökör- (26,7%) és sertésállományból (20,7%) elég jelentős. Övék továbbá a borkultúra csaknem 13%-a. A gazdagparasztok súlya mindössze 4,3%, viszont vagyonfelhalmozásuk hangsúlyozottan erős. Övék az igaerő kb. egyharmada, a sertésállomány fele és a szőlőkultúra több mint egynegyede! Néhány kiemelkedő gazdagparaszt esetében a vagyonfelhalmozás még élesebb. Három gazda — a népesség 1%-a! — rendelkezik az igaerő 20%-ával s a hízott disznók kb. ugyancsak 20%-ával.[10] Igen erős a jobbágyság differenciálódása: egyrészt a lakosság

[6] Sem boruk, sem állatuk nincs! Valószínűleg a földnélkülieknek megfelelő kategória.
[7] Rövidítések: ök. = ökör; th. = tehén; st. = sertés.
[8] Bor cb = cb vrd = 42,4 liter.
[9] 71 állatból — 61 sertés és 10 juh.
[10] Hármuknak 38 ökre, 3 lova, 7 tehene, 66 sertése és 1 hold szőlője van.

négyötöde földnélküli vagy zsellér-sorú jobbágy, másrészt egy maroknyi gazdagparaszt kezébe összpontosul a termelőeszközök jelentős hányada.

Ha elemezzük az igaerőt alkotó ökrök s lovak megoszlását, érdekes következtetésekre jutunk :

	ökör	ló
51 zsellér	32	24
15 pauper	31	9
16 féltelkes	59	3
9 gazdagparaszt	66	8
	188 ökör	44 ló

Az igára fogott állatállomány négyötöde ökör s csupán egyötöde ló. (Megjegyzendő, hogy lovak szántásnál történő felhasználásáról alig van adat a 16. századból). További érdekesség, hogy lovat elsősorban a zsellérek tartanak s jómódú parasztoknál ritkán fordul elő.

A belényesi kerület egy 1599-ből származó sertés dézsmajegyzéke szerint az állatállomány 1323 db. Ugyanakkor a szóban forgó bor s állat dézsmajegyzékben csupán 353 db sertés szerepel. Az a magyarázat, hogy az utóbbi szám csak a háztáji, hízott sertésekre vonatkozik, míg az előző adat a hegyekbe kicsapott disznókondákra értendő. A helyes adat a két szám összegezéséből adódik, azaz nem számítva a földnélkülieket, 155 jobbágygazdaságra 1700 disznó jut. Ezek kb. 20%-a tekinthető hízott sertésnek.

Bár a kerületet Belényes oppidumról nevezték el, maga Belényes nem szerepel a dézsmajegyzékeken. Ugyanis, mint az urbariumból kiderül, polgárai nem természetben, hanem pénzben teljesítették dézsmájukat : gelimánként 4 dénárt adtak. Érdekes, hogy a belényesiek 3 disznóig mentesek voltak a földesúri adó alól. Szőlőt, mint extraneusok, Tárkány s Fenes határában szereztek. Ott adtak bor-dézsmát is. A dézsmajegyzékben feltüntetett 53 állattartó s 93 állatnélküli gazdán kívül szerepel 20 adómentes „ház",[11] 64 leégett s 1 üres ház. További három házat pedig inquilinusok laknak.[12]

Jellemezzük végül röviden a dézsmára nem kötelezett belényesi román kerület gazdasági helyzetét. Az urbarium szerint a districtus 68 falvából mindössze háromban van mezőgazdasági kultúra. Magán Belényesen (lásd fent), Tárkányon és Felső-Sólymoson, ahol a kevés szántó mellett ún. kerti szőlők (in hortis habent nonnulli vineas) után tartoznak dézsmával. E néhány esetet leszámítva az egész urbariumban nincs több szó gabona- vagy bortermésről. Helyenként említik a királyi rét kaszálási s begyűjtési robotját és a méhkasok utáni adót. Egyébként a faipari, szállítási s földmunka-robotról valamint a vas és réz-hámorok munkaerővel való ellátásáról intézkedik az urbarium.[13]

[11] 18 domus nobilitaris, 2 domus libera.

[12] „Inquilini inhabitant."

[13] Hasonló a helyzet a világosvári uradalom vlach falvaiban, 1525-ben (O.L. Dl 37 000), ahol a hegyvidéki falukban az aranybányákban s a fűrészmalomban végzett robotmunkára, a szállítási s servitori szolgálatra helyeződött a súly.

Nagyvárad (Magna Casa Warad) **civitas** (Bihar m.)

1599. bor dzsjk. A bormérték váradi köböl. B, Cs, Pi, P, Sz, U = extraneus szőlő Bihar opp., Csatár, Pincehely, Püspöki, Száldobágy és Újlak határában. B. 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
		Vicus Pentekhely	
3	*9,6*	*13,2*	*26 + 2,4 (Pi)*
5,8	*8,2*	*18,6*	*31,2*
6	*7,6*	*23,8*	*30,2*
5,2	*8,2*	*15,7*	*38,4*
3	*6,6*	*16,6*	*40 + 30 (Pi)*
1,2	*12*	*6,4 + 7 (P)*	*41,4*
4,2	*7,6*	*15,8*	*29*
2,4	*9,6 + 2,4 (Pi)*	*15,6*	*34,4*
2,6	*8,8 + 1 (Sz)*	*14,8*	*30,2*
5,4	*5,4 + 2,6 (P)*	*14,4*	*53,4 + 45,2 (Pi)*
4,8	*6 + 5,6 (Sz)*	*18,2*	*31,4*
0,8	*1,6 + 6 (Sz)*	*22*	*32,6 + 3 (Pi)*
0,6	*11,6*	*2,6 + 17,8 (Pi)*	*19 + 40 (Sz)*
1,2	*11,6*	*19*	*32,6*
2	*5,4 + 4 (Sz)*	*13 + 9,4 (Pi)*	*80 + 28 (U)*
1,8	*11,6 (P)*	*19,4*	*45,4*
1,6	*10,6 (Pi)*	*14,6*	*131 (B)*
2	*8 (Pi)*	*13 + 7,4 (P)*	*30,2 (P)*
5	*10,4 (Pi)*	*2 + 17,4 (P)*	*25 (P)*
3,4	*10,2 (Pi)*	*5 + 8,3 (Pi)*	*30,2 (P)*
3,4		*5 + 17,4 (Pi)*	*63,2 (Pi)*
5,6		*20 (B)*	*25,2 (Pi)*
2,4		*13,6 (P)*	*26 (Pi)*
1		*19,4 (P)*	*37,5 (Pi)*
2		*22 (Pi)*	
3,2		*18 (Pi)*	
5,6			
5,2			
5,4			
6			
4,8			
3,4			
2			
0,6 (U)			
3,8 (Cs)			
6,2 (Cs)			
3,8 (B)			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
5 (B)	—	—	—
3 (P)			
4,2 (Pi)			
3,2 (Pi)			
6 (Pi)			
2,2 (Pi)			
1,8 (Pi)			
5 (Pi)			
4 (Pi)			
5,2 (Pi)			
5 (Pi)			
2 (Pi)			
2,5 (Pi)			
	Vicus Zentmarton		
5,8	8	16	36,8
2,4	10,2	15,6	24,6
5	8	18	24,6
1,2	7,4 (Sz)	16,7 (Sz)	24,4
4,6	9,8 (Sz)	20,4 (Sz)	38
4 (P)		19,6 (Sz)	22 + 6,6 (P)
2,4 (P)		15,6 (Sz)	
3,2 (Sz)		20,4 (Sz)	
4,4 (Sz)			
3 (Sz)			
2,4 (Sz)			
5,4 (Sz)			
1 (Sz)			
6 (Sz)			
	Vicus Varad		
7,4	11,4 (P)	18,2	31
6	12,6 (Sz)	20,4	
1	12,8 (Pi)	17 (Sz)	
1,8		22,6 (Sz)	
4,8		20 (Pi)	
5 (Sz)			
4,2 (Pi)			
3 (Pi)			
	Vicus Mohy		
1,6	—	14	—
	Vicus Zombathely		
3,6 + 1,4 (Sz)	10,8	14,8 + 7,4 (Sz)	21,4 + 17,4 (P)
2,2	11	22,2 + 1,4 (Pi)	14 + 24,6 (Sz)
2,4	11	16,2	16,6 + 20,4 (Sz)
6	8	22	22,6 + 2,6 (Pi)
2,2	9,4	22,6	23,1 + 12,8 (Sz)
6,2	7	17,5	15,2 + 36,6 (Sz)
5,2	10,2	18 (P)	8,2 + 19,4 (P) +
5,2	11,6	16,2 (Sz)	6 (P)
5	7,6		47,9
6 (P)	9,6 (P)		36,6
5,8 (P)	10,6 (P)		48,4
6 (P)	11,6 (P)		33
4,4 (P)	8 (P)		28,4 (Sz)
0,8 (Sz)	11,2 (P)		
1,6 (Sz)	10,2 (Sz)		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
0,8 (Sz)	*8,8 (Sz)*	—	—
1,4 (Sz)	*12,2 (Sz)*		
2,4 (Sz)			
2 (Sz)			
3,7 (Pi)			
	Vicus Sipos		
5	*7,6*	*11,5 + 8,2 (P)*	*9,2 + 34,4 (Sz)*
2	*7,6*	*14,6*	*40*
2		*14,8*	*35,6 + 8,6 (P)*
2,6 (Sz)		*13,6 (Sz)*	*27,2*
		15 (Sz)	
		15,2 (Sz)	
	Vicus Olazy		
1,6	*2,4 + 8 (Pi)*	*22,4*	*32,4*
4,2	*8*	*6 + 10,6 (P)*	*10,6 + 27,6 (Sz)*
1,8	*9,2*	*3,6 + 10,4 (Sz)*	*23 + 4,6 (P)*
2,8	*4 + 3 (Sz)*	*9,4 + 6,8 (Sz)*	*15 + 15 (B)*
4	*8,5*	*2,6 + 14,4 (Sz)*	*16 + 10,2 (U) + 2 (P)*
3,8	*11,4*	*7 + 17 (Sz)*	
4,8	*7,6*	*20*	*33,6*
6,4	*12*	*22,4 + 0,4 (Cs)*	*24,6*
6,4	*6,9*	*17,6*	*54,1*
3,8	*8,4*	*15,8 + 6,8 (Sz)*	*33,2*
3,2	*8*	*15*	*32,4*
1,5	*8,2*	*18,6*	*37,8 + 9 (Sz)*
4	*8,8*	*7,2 + 14 (P)*	*34,2*
0,6	*11,2*	*8 + 5 (Sz)*	*37*
3,6	*12,5*	*17,6*	*12,7 + 25 (Sz)*
2,8	*6,6*	*14,4*	*33 (P)*
3,2	*12,6 (P)*	*16 (Pi)*	*7,2 (P) + 21 (P)*
2,4	*11,2 (P)*	*13,2 (Pi)*	*93,4 (Sz)*
5,6	*8 (Sz)*	*22 (P)*	*33,2 (Sz)*
2,8	*8,2 (Sz)*	*23 (P)*	
6 (Pi)	*7 (Sz)*	*20 (P)*	
1 (Pi)	*9,6 (Sz)*	*18,8 (Sz)*	
0,6 (Pi)	*11,2 (Sz)*	*13,4 (Sz)*	
6 (P)	*7,4 (Sz)*	*19 (Sz)*	
5,4 (P)	*9,8 (Sz)*	*13,4 (Sz)*	
2 (P) + 2 (P)	*8 (Sz)*		
2 (P)			
3,2 (Sz)			
0,6 (Sz)			
6,4 (Sz)			
1,8 (Sz)			
6,8 (Sz)			
1 (Sz)			
6 (Sz)			
0,6 (Sz)			
2,8 (Sz)			
2 (Sz)			
5 (Sz)			
3 (Sz)			
	Vicus Wyz		
4,8	*8,2*	*13,6*	*33,6*
1	*9,2 (P)*	*4,2 + 12,8 (P)*	*18 + 2,4 (Sz) + 9 (P) + 2 (P)*

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1,5	8,4 (Sz)	—	3,2 + 30,4 (P)
0,8	10,6 (Sz)		
5,2			
5,2 (P)			
1,4 (Sz)			
2,4 (Sz)			
2,4 (Sz)			
	Vicus Paris		
2,6	10,4	19,2	39,4
4,2	6,6	13,8	26,6
1	10	2,4 + 10,6 (P)	33,4
4	7 (Sz)	24	31,4 (P)
4,6	9,8 (Sz)	16	
3	6 (P) + 3 (P)	22,4	
5,6 (Sz)	7 (P) + 1 (P)	15,8	
3,2 (P)	8 (P)	18	
4,6 (P)	11,6 (P)	21 (Sz)	
6 (P)	7,6 (P)	16,6 (P)	
5,6 (P)	7 (P)		
	Vicus Zent-Jacab		
—	7,4	—	—
	Vicus Zent-Geőrgy		
3,6	5,7 + 3 (Sz)	14,2 + 6 (P)	30 + 1,2 (P)
1,2 (Sz)	10,8 (Sz)	17,2 (P)	28,4 (Sz)
2,6 (Sz)	7,2 (Sz)		
3 (Sz)			
3 (Sz)			
2,4 (Sz)			
3,6 (Sz)			
	Vicus Wybech		
5,4	9,4	18,6	46,4
4,8 + 0,2 (Sz)	4,2 + 6,8 (Sz)	8,8 + 12,2 (Pi)	37,4
2,4	9,6	20	30
4	8	17,2	43 (Pi)
0,6	6,8	16	
2,4	8,6	14 + 7,2 (Pi)	
2	7,4 (Pi)	12,6	
6	12,6 (Pi)	22,9 (Pi)	
3,4		17,6 (Pi)	
2,5		22 (Pi)	
3,7		21 (Pi)	
6 (Pi)			
6,2 (Pi)			
6,5 (Pi)			
	Vicus Velencze		
2,2	7,4	14,4	25
3	3 + 4,6 (Pi)	16,8	25 (Pi)
2,8 (Sz)	9,2 (Sz)	13 (Sz)	27,7 (Pi)
2,6 (Pi)	10,2 (Pi)	14,4 (Sz)	31,2 (Pi)
5,4 (Pi)	7,1 (Pi)	13,8 (Pi)	51,2 (Pi)
3,6 (Pi)	10,2 (Pi)	24 (Pi)	32,8 (Pi)
4,4 (Pi)	10 (Pi)	14,4 (Pi)	
1 (Pi)	8,8 (Pi)	14,6 (Pi)	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
3 (Pi)	*11,6 (Pi)*	*32 (Pi)*	—
0,2 (Pi)	*9 (Pi)*	*24,8 (Pi)*	
5 (Pi)	*9 (Pi)*		
1,5 (Pi)	*8 (Pi)*		
2,4 (Pi)	*6,4 (Pi)*		
3,4 (Pi)	*9 (Pi)*		
3,4 (Pi)			
	Vicus Vadkert		
4	*8*	*16,6*	*89,3*
0,4	*9,4*	*11,6 + 8,6 (Pi)*	*34,4*
5	*7,8*	*18,1*	
1,8	*6,8*	*13,3*	
5	*8*	*12,8*	
1 (Sz)	*12,4*	*21,6*	
6,6 (Sz)	*7,1*	*19,8 (Sz)*	
1,5 (Pi)	*4,6 + 5 (P)*	*14 (Pi)*	
2 (Pi)	*7,8 (Sz)*		
1,8 (Pi)	*7,4 (Pi)*		
	11,5 (Pi)		
	Vicus Zigett		
2,8	*8,3*	—	*58,4*
	8,6		*62*
	7,2		
	8,8		
	Vicus Zentmiklos		
6,4 (P)	*8,2 (P)*	*13,4 (P)*	—
5 (Sz)		*16 (Sz)*	
1,6 (Sz)			
1,6 (Sz)			
	Vicus Uymalomzegh		
—	*7,4 (Sz)*	—	—
	Vicus Hetkeozhely		
—	*8 (Sz)*	*24 (Sz)*	—
		18 (Sz)	
	Vicus Zenteged		
5 (Sz)	*11 (Sz)*	—	—
6 (Sz)			
	Extraneus szőlőművelők		
	de Waradeősy		
1,4	*9,4*	*22,8*	*41,5*
	de Iklód		
—	—	*24,2*	*25,6*
			39
	de Zantho		
—	—	*21*	—

Nagyvárad 16. század végi lakosságának meghatározásához, az 1599. évi tcr dézsmajegyzéken kívül nem sok támaszpontot találunk. 1552-ben a város

lakosság a dicalis adó fizetésétől mentesített része 83 libertimus-servitor családra rúgott. Ugyanekkor 320 porta után szedték a dicát a városban, ami kb 800 jobbágygazdaságnak felel meg.[1] Ezt figyelembe véve erősen valószínűnek látszik, hogy Makkai László a 17. század első felére vonatkozó becslése,[2] mely a város népességét 1000 családra teszi, kb. megfelel a 16. század végi helyzetnek is. Számításba kell azonban vennünk, hogy a 16-ról a 17. századra a lakosság csökkent s így az említett becslést csak a valószínű lakosság alsó határának tekinthetjük.

A város egyébként minimális szántóterületét nem ismerjük ; a borkultúra kiterjedése kb. 335 hold,[3] melyből 8 hold idegen parasztok tulajdona. Maguk a nagyváradiak sokkal több extraneus szőlővel rendelkeznek más szőlőhegyeken.

Nagyvárad civitas differenciálódása

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
209	133	126	88
37,6%	23,9%	22,7%	15,8%

Termésmegoszlás (cb vrd):

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
726,2	1217,1	2273,2	3486,9
9,4%	15,8%	29,5%	45,3%

Sajnos a földnélküliek számát nem említi a dézsmajegyzék. A zsellér réteg súlya jelentős (37,6%), de gazdasági helyzete rossz ; a szőlőkultúra mindössze 9,4%-a jut rájuk. Az ugyancsak elég népes pauper csoport (23,9%) sincs sokkal kedvezőbb helyzetben ; a szőlők 15,8%-át vallhatják magukénak. Szokatlanul sok a féltelkes jobbágy a század végi pusztuláshoz mérten : 22,7%. Százalékos súlyukat alig haladja meg a szőlőterület őket illető aránya (29,5%). Annál gazdagabb, a körülményekhez képest népes gazdagparasztság (15,8%). Övék a borkultúra több mint 45%-a! Nagyváradon, a szőlő-monokultúra egyik bihari központjában, hasonlóan a bihar-püspöki borvidékhez sokkal enyhébb formában jelentkezik a termelőerők hanyatlása, melyet a megyét többszörösen végigszántó háborús pusztítás váltott ki. Tehetős parasztsága nem ment tönkre s nem tűnt el, mint sok bihari járásban, gazdasági-társadalmi struktúrája, ha megrendült is, nem veszítette el a 16. századra jellemző arányait. Nagyvárad a bortermelő gazdagparasztság tömörülésének s határozott vagyonfelhalmozásának gócpontja még 1599-ben is. Ennek bizonyítékaként itt még a kiemelkedően vagyonos gazdagparaszt típusával is találkozunk. Maroknyi csoportjuk, 18 gazda — a népesség 3,2%-a! — tartja kezében a borkultúra 16,2%-át![4]

[1] OL Dica, Bihar, VIII. tomus.

[2] *Makkai László;* I. Rákóczi György birtokának gazdasági iratai, 1631—48. Bp. 1954. 39. l.

[3] 7703,4 cb vrd + extraneus kézen 184,9 cb vrd ; a Váradősi, Iklód és Szántó falubeli extraneusok megoszlása : zsellér 1, pauper 1, féltelkes 3 és gazdagparaszt 3.

[4] 18 bortermelő 52 hold szőlő tulajdonosa.

Csak megközelítőleg tudjuk meghatározni a napszámra utalt csoport arányát, hiszen a földnélküliek számát nem ismerjük. Mindössze a 100 négyszögölnél kisebb parcellát művelő bortermelőket tudjuk különválasztani. Ez a gazdaságán kívüli jövedelmi forrásra (napszámra) utalt csoport (109 jobbágy[5]) a népesség csaknem egyötödére rúg (19,7%). Százalékarányuk, tekintve, hogy a földnélküliekről mit sem tudunk, feltűnően magas.

A többtagú szőlőbirtok elég gyakori jelenség. Megoszlásuk:

birtok-típus	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
2 tagú birtok	3	14	25	23
3 tagú birtok	—	—	—	2
4 tagú birtok	—	—	—	1
68 többtagú birtokból	3	14	25	26

A nagyváradi promontorium különböző részein illetve más faluk határában szőlőt szerző parasztok legnagyobb része féltelkes vagy gazdagparaszt. A többtagú birtoktípus, itt épp úgy, mint más mezővárosban, vagyonfelhalmozásuk útját jelzi.

Összesen 297 extraneus szőlővel rendelkező gazdát tüntet fel a dézsmajegyzék. Elég sok közöttük a zsellér s a pauper, akik nagy részének odahaza, Nagyváradon, már nincs földje s minden vagyonuk az a rendszerint kicsiny extraneus parcella, amelyet Bihar, Csatár, Pincehely, Püspöki, Száldobágy vagy Újlak határában szereztek. Az extraneus szőlők megoszlása az egyes jobbágy rétegek között a következő:

104 zsellér	359 cb vrd	hozamú ext. szőlő	— 10,4%
74 pauper	649 „ „	„ „ „	— 18,9%
73 féltelkes	1121 „ „	„ „ „	— 32,6%
46 gazdagparaszt	1312 „ „	„ „ „	— 38,1%
	3441 cb vrd		

Jómódú jobbágyokra esik az extraneus szőlőterület kb. 71%-a! (Otthoni, nagyváradi szőlőik ebben a számban természetesen nem szerepelnek!) Az extraneus birtoklás gazdagparaszti jellege s a vagyonfelhalmozásban játszott szerepe ritka élességgel jelentkezik Nagyvárad bortermelőinél.

Összegezve, a népesség 53,4%-a rendelkezik idegen határban fekvő szőlővel. Extraneus szőlők teszik ki a nagyváradiak kezén levő borkultúra kb. 45%-át.

[5] 109-üknek 220 cb vrd bortermése van.

Debrecen (Debreczen) **civitas** (Bihar m.)

1602. gabona + részben bor dzsjk. A bormérték váradi köböl. A szőlőművelés adatai a bihari borvidék 1599. évi bor dzsjk-e alapján. B 976.

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 1 ig hor + 1 ig av	8 ig + 1,5 ig hor
0,5 ig	2 ig + 1 ig av	6 ig + 1 ig hor + 0,5 ig av	
1 ig	3 ig	3 ig + 1 ig av	5 ig + 2 ig hor + 0,5 ig av
1 ig	2 ig	3 ig + 1 ig hor	5 ig + 1 ig hor + 1 ig av
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor	4 ig + 1 ig hor	8 ig
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor	2 ig + 2 ig hor	5 ig + 1,5 ig hor
1 ig	2 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 2 ig hor + 0,5 ig av	6 ig + 1 ig hor
1 ig	1 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 1 ig hor	8 ig + 2 ig hor
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 1 ig hor + 0,5 ig av	7 ig + 3 ig hor
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	2 ig + 1 ig hor + 1 ig av	5 ig + 2 ig hor
1 ig	2 ig + 1 ig av	3 ig + 1 ig hor	5 ig + 3 ig hor
0,5 ig + 0,5 ig hor	2 ig + 1 ig hor	4 ig + 0,5 ig hor + 0,5 ig av	
0,5 ig	2 ig + 1 ig hor	3 ig + 1 ig hor	
1 ig	0,5 ig + 1 ig hor	3 ig + 1 ig hor + 0,5 ig av	
1 ig	3 ig	3 ig + 0,5 ig hor + 1 ig av	
0,5 ig	2 ig	3 ig + 0,5 ig av	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 1 ig hor + 1 ig av	
0,5 ig + 0,5 ig hor	2 ig	2 ig + 2 ig hor	
0,5 ig	2 ig	2 ig + 2 ig hor	
1 ig	1 ig + 1 ig hor	3 ig + 2 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 0,5 ig hor	
0,5 ig + 0,5 ig hor	3 ig	2 ig + 3 ig hor	
0,5 ig + 0,5 ig hor	2 ig	3 ig + 2 ig hor + 0,5 ig av	
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 0,5 ig hor + 0,5 ig av	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	2 ig + 2 ig hor	
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 1 ig hor	
0,5 ig	2 ig + 1 ig hor	2 ig + 3 ig av	
0,5 ig	1,5 ig + 0,5 ig hor	2 ig + 2 ig hor	
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor	2 ig + 2 ig hor	
1 ig	1 ig + 1 ig av	2,5 ig + 1 ig hor	
0,5 ig	2 ig	2 ig + 0,5 ig hor + 1 ig av	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	1 ig + 0,5 ig hor + 0,5 ig av		
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	2 ig		
0,5 ig	2 ig + 1 ig av		
1 ig	2 ig		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	1 ig + 0,5 ig hor		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
0,5 ig	2 ig	3 ig + 2 ig hor	—
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor +	2 ig + 2 ig hor +	
0,5 ig	0,5 ig av	1 ig av	
0,5 ig	2 ig + 1 ig hor	2 ig + 2 ig hor	
0,5 ig	2 ig	4 ig + 2 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 0,5 ig hor	
1 ig	2 ig + 1 ig hor	4 ig + 0,5 ig hor	
1 ig	2 ig + 1 ig hor	2 ig + 1 ig hor +	
0,5 ig	2 ig + 1 ig hor	0,5 ig av	
1 ig	1 ig + 0,5 ig hor	2 ig + 2 ig hor +	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	1 ig av	
1 ig	1 ig + 0,5 ig hor	4 ig + 1 ig av	
1 ig	1 ig + 1 ig hor	4 ig + 1 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 1 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor	3 ig + 0,5 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor	3 ig + 1 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor	3 ig + 1 ig hor	
1 ig	0,5 ig + 1 ig hor	2 ig + 1 ig hor +	
0,5 ig	1 g + 1 ig hor	0,5 ig av	
0,5 ig	1,5 ig	3 ig + 0,5 ig hor +	
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor	0,5 ig av	
0,5 ig	1 ig + 1 ig av	3 ig + 1 ig hor	
1 ig	1 ig + 1 ig av	3 ig + 1 ig hor +	
1 ig	1 ig + 1 ig hor	1 ig av	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 2 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 1 ig hor +	
0,5 ig	2 ig + 1 ig hor	2 ig av	
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 0,5 ig hor	
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 1 ig hor	
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor	2 ig + 1 ig hor +	
0,5 ig + 0,5 ig hor	1 ig + 0,5 ig av	0,5 ig av	
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor	1,5 ig + 1 ig hor +	
0,5 ig	2 ig + 1 ig hor	0,5 ig av	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	2 ig + 2 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor	3 ig + 0,5 ig hor	
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor	4 ig + 1 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	1 ig + 5 ig hor	
0,5 ig	2 ig + 1 ig hor	2 ig + 2 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	2,5 ig + 2 ig av	
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor	3,5 ig + 0,5 ig av	
0,5 ig	2 ig + 1 ig av	2 ig + 1,5 ig hor	
0,5 ig	1,5 ig	3 ig + 1,5 ig hor	
0,5 ig	3 ig	4 ig + 1 ig hor	
0,5 ig	2 ig	3 ig + 0,5 ig av	
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor	2,5 ig + 2,5 ig hor +	
0,5 ig	2 ig	0,5 ig av	
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor	2,5 ig + 2,5 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	2,5 ig + 1,5 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 1 ig hor	
1 ig	2 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 1,5 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor	3 ig + 1,5 ig hor +	
1 ig	1 ig + 1 ig hor	0,5 ig av	
1 ig	1 ig + 0,5 ig hor	4,5 ig + 1 ig hor	
0,5 ig	2 ig	4,5 g + 0,5 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	3,5 ig + 1 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor	4 ig + 2 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig av	3,5 ig + 1,5 ig hor	
0,5 ig hor	2 ig + 1 ig hor	4 ig + 1,5 ig hor	

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparasz t
0,5 ig	2 ig + 1 ig hor	3 ig + 1 ig hor	—
0,5 ig	2 ig	4 ig	
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor	2 ig + 2 ig hor	
0,5 ig + 0,5 ig hor	1 ig + 0,5 ig hor + 0,5 ig av	2,5 ig + 2,5 ig hor	
1 ig	1,5 ig + 0,5 ig hor	2 ig + 1,5 ig hor	
0,5 ig	2 ig	3 ig + 2 ig hor	
0,5 ig + 0,5 ig hor	1 ig + 0,5 ig hor	2,5 ig + 1 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	1,5 ig + 2 ig hor	
0,5 ig hor	2 ig + 1 ig hor	2 ig + 1,5 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	5 ig	
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor	2,5 ig + 2,5 ig hor	
0,5 ig	1,5 ig	3 ig + 1 ig hor	
0,5 ig	3 ig	2,5 ig + 1 ig hor	
0,5 ig + 0,5 ig hor	1,5 ig	3 ig + 0,5 ig hor	
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 1 ig	
1 ig	1,5 ig	2 ig + 1,5 ig hor	
0,5 ig	2 ig + 1 ig hor	3,5 ig + 1,5 ig hor	
0,5 ig	2 ig av	3 ig + 1,4 ig hor	
1 ig	1 ig + 0,5 ig hor	3 ig + 0,5 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor	2 ig + 2 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor + 0,5 ig av	4 ig + 2 ig hor	
0,5 ig	1,5 ig	1,5 ig + 2 ig hor	
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor		
0,5 ig	2 ig		
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor + 0,5 ig av		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	2 ig + 1 ig hor		
1 ig	1 ig + 1 ig hor		
0,5 ig + 0,5 ig hor	1,5 ig		
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig av		
0,5 ig + 0,5 ig hor	2 ig		
1 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	2,5 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	3 ig		
1 ig	2 ig		
0,5 ig	0,5 ig + 2 ig hor		
0,5 ig	1,5 ig		
0,5 ig	2 ig		
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor		
1 ig	2 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	1 ig + 1 ig hor		
0,5 ig	2,5 ig		
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor + 0,5 ig av		
0,5 ig	1,5 ig		
1 ig	2,5 ig		
0,5 ig	1,5 ig		
1 ig	2 ig av		
1 ig	1,5 ig		
0,5 ig	2 ig + 1 ig av		
0,5 ig	1,5 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	1,5 ig		
1 ig	3 ig		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor + 0,5 ig av		
0,5 ig			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
0,5 ig	3 ig	—	—
1 ig	1,5 ig		
1 ig	2,5 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	1,5 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	2,5 ig		
1 ig	2 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	2,5 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig av		
0,5 ig	1,5 ig		
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor		
0,5 ig	2 ig + 1 ig hor		
1 ig	1 ig + 1 ig hor		
1 ig	1,5 ig		
1 ig	1 ig + 1 ig hor +		
1 ig	1 ig av		
1 ig	1 ig + 1 ig hor		
1 ig	1 ig + 1 ig hor		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	1,5 ig		
1 ig	2,5 ig		
1 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	2,5 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	0,5 ig + 1 ig hor		
0,5 ig	2 ig + 1 ig hor		
1 ig	2,5 ig		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig		
1 ig	1,5 ig + 1 ig hor		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	1,5 ig + 1,5 ig hor		
0,5 ig	2,5 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	1,5 ig		
1 ig	1,5 ig + 1,5 ig hor		
0,5 ig	1,5 ig		
0,5 ig	1,5 ig + 0,5 ig av		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	1,5 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	2 ig		
1 ig	2 ig		
1 ig	2 ig		
0,5 ig	2,5 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	1,5 ig		
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor		
0,5 ig	1,5 ig		
0,5 ig hor	1,5 ig		
1,5 ig	2,5 ig		
0,5 ig	2,5 ig		
1 ig	2 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	1,5 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	1,5 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	1,5 ig		
1 ig	1,5 ig		
1 ig	1,5 ig		
	1 ig + 0,5 ig hor		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1 ig	1 ig + 0,5 ig hor	—	—
0,5 ig	2,5 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig hor	1,5 ig		
1 ig	1,5 ig		
1 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	1,5 ig		
1 ig	1,5 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	1,5 ig + 1,5 ig hor		
0,5 ig	1,5 ig + 1,5 ig hor		
1 ig	1,5 ig + 1 ig hor		
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig + 0,5 ig hor	2 ig + 1 ig hor		
1 ig	1,5 ig		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	2 ig		
0,5 ig	2 ig + 1 ig hor		
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor		
1 ig	1,5 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	1,5 ig		
0,5 ig + 0,5 ig hor	2 ig		
1 ig	0,5 ig + 1 ig hor		
0,5 ig	2 ig		
1 ig	2 ig		
0,5 ig	2,5 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	3 ig		
0,5 ig	2,5 ig		
0,5 ig	2,5 ig		
0,5 ig	2,5 ig		
0,5 ig	1,5 ig		
1 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	2 ig + 1 ig hor		
1 ig	1,5 ig + 1,5 ig		
0,5 ig	2 ig		
1 ig	1,5 ig		
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor		
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	1,5 ig + 1 ig hor		
0,5 ig	1 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	1,5 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	1,5 ig + 1 ig hor		
0,5 ig + 0,5 ig hor	1,5 ig		
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	2 ig + 1 ig hor		
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor		
0,5 ig	2 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig hor	1,5 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	2 ig		
0,5 ig	1,5 ig		
0,5 ig	1,5 ig		
1 ig	1,5 ig		
1 ig	1,5 ig + 0,5 ig hor		
1 ig	1,5 ig + 0,5 ig hor		
0,5 ig	1,5 ig		
0,5 ig	1,5 ig		
0,5 ig	0,5 ig + 1 ig		
0,5 ig	1 ig + 2 ig hor		
0,5 ig	0,5 ig + 2 ig hor		
0,5 ig	0,5 ig + 2 ig hor		

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
0,5 ig	1 ig + 1 ig hor	—	—
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig + 0,5 ig hor			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig + 0,5 ig hor			
0,5 ig + 0,5 ig hor			
0,5 ig + 0,5 ig av			
0,5 ig + 0,5 ig hor			
0,5 ig + 0,5 ig hor			
0,5 ig + 0,5 ig hor			
0,5 ig + 0,5 ig hor			
0,5 ig + 0,5 ig hor			
0,5 ig + 0,5 ig hor			
0,5 ig + 0,5 ig hor			
0,5 ig + 0,5 ig hor			
0,5 ig + 0,5 ig hor			
0,5 ig + 0,5 ig hor			
0,5 ig + 0,5 ig hor			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
0,5 ig	—	—	—
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
1 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
1 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
0,5 ig	—	—	—
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
1 ig			
1 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			

zsellér	papuer	féltelkes	gazdagparaszt
0,5 ig	—	—	—
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
0,5 ig	—	—	—
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
1 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1, ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			

zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1 ig	—	—	—
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
1 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig hor			
1 ig			
0,5 ig			
1 ig			
0,5 ig			
chd: 319!			

Szőlőművelők (B, U, Cs = extraneus szőlő Bihar, Újlak és Csatár határában)

3 (U)	*7,8 (B)*	*15 (B)*	*30 (B)*
4 (Cs)	*10,6 (B)*	*21,2 (U)*	*28,4 (B)*
	7,4 (U)	*17,8 (Cs)*	*120 (B)*
	12,2 (Cs)	*24 (Cs)*	*30,4 (B)*
		24,2 (Cs)	*35 (B)*
		21,6 (Cs)	*32 (B)*
		13 (Cs)	*26,6 (U)*
			60,2 (U)
			40 (U)
			31,2 (U)
			32,4 (U)
			48,6 (Cs)
			42,6 (Cs)
			36 (Cs)
			57 (Cs)
			75 (Cs)
			30 (Cs)
			25 (Cs) + 11 (B)
			36 (Cs)

Debrecen 1602. évi gabona dézsmajegyzékére támaszkodó elemzésünk nem tarhat igényt a teljességre a város gazdasági-társadalmi helyzetének ábrázolásában. Elsősorban azért, mert Debrecen gazdasági életében a földművelés csak alárendelt jelentőségű, a határ terjedelméhez mérten igen kis területet fognak eke alá[1] Mint ismeretes, a 17. század végén szőlőskertek övezik a várost s ha fel is tételezzük, hogy ezek több-kevésbé már a 16. század végén léteztek, a debreceni polgárok szőlőművelésének súlypontja az érmelléki extraneus szőlőkre (Bihar-Püspöki borvidék) esik. Az adóköteles családokat felsoroló városi összeírás 1675-ben 2590, míg 1683-ban 2989 családot állapít meg.[2] Ehhez az össznépességhez mérten az 1602. évi gabona (s részben bor) dézsmajegyzék 1330 családja elég szerény adatnak tűnik. Csakhogy, mint a város egyik adó kimutatásából kiderül, a népesség csupán 31%-a adózik földművelés, míg 51%-a kézműipar s 18%-a kereskedelem után.[3] Főfoglalkozása szerint a lakosság kb. egyharmada tekinthető földművelőnek, ami persze nem azt jelenti, hogy a kereskedő, illetve iparos polgárok egy részének nincs ugyancsak földje vagy szőleje, de ezeknél az már mellékes jelentőségű, adózási szempontból iparosnak vagy kereskedőnek számítanak. Ha mindezt figyelembe véve az 1602. évi 1330 gazdaságot a főfoglalkozású és mellékesen földet művelő csoportként mérlegeljük, úgy a város össznépességét 2800—3000 családra (adózási alapegység) tehetjük a 16—17. század fordulóján.

A város gabonatermelő területe 1602-ben 1490 hold.[4] Ugyanakkor az ismert (extraneus) szőlőkultúra kb. 43 holdra rúg. A különböző gabonafajták megoszlása a következő :

őszi búza	1155 ig	—77,5%
árpa	289 ig	—19,4%
zab	46 ig	— 3,1%

Feltűnően magas a jórészt takarmányul szolgáló tavasziak aránya, ami valószínűleg az állattartás fokozott jelentőségre utal.

Debrecen differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdag-paraszt
I. szántóművelők	—	596	272	100	11
III. szőlőművelők	—	2	4	7	19
össz. 1330	319	598	276	107	30
%-ban	24,0%	44,9%	20,7%	8,1%	2,3%

[1] *Zoltai Lajos;* Debrecen a török uralom végén. Budapest, 1905. 130—131. l.

[2] *Zoltai;* i. m. 137. l.

[3] *Zoltai;* i. m. 139. l.

[4] A dézsmajegyzék ebben az esetben iugerumokban adja meg a parasztgazdaságok területét. A városnegyedek, az 1599-i gabona dzsjk szerint a következőek : Vicus Piacz, Vicus Czegled, Vicus Burgundia, Vicus Wargha, Vicus Kis Vargha, Vicus Zentanna, Vicus Kopaz, Vicus Bodogfalwa, Vicus Varad, Vicus Zent Miklós, Vicus Nemeth, Vicus Wy, Vicus Hatwan, Vicus Mester, Vicus Chemete, Vicus Zent Mihaly, Vicus Darabos, Vicus PeterfiJakab, Vicus Nag Chapo, Vicus Kis Chapo.

Termésmegoszlás (ig) :

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
gabona	szőlő	gabona	szőlő	gabona	szőlő	gabona	szőlő
390,0	0,3	577,0	1,6	435,0	6,0	88,0	35,1
26,2%	0,7%	38,7%	3,7%	29,2%	14,0%	5,9%	81,6%

A földnélküli csoport aránya magas (24,0%). A szántóművelő lakosság igen nagy része zsellér (44,9%), de súlyukhoz mérten nincs sok földjük : a szántókultúra csupán 26,2%-a esik rájuk. A pauperek rétege már kisebb a szokott szintnél (20,7%), anyagi helyzetük viszont kedvezőbb, ők rendelkeznek a szántók 38,7%-ával. A féltelkes csoport (köztük néhány bortermelő) a földmívelők 8,1%-ára rúg. Nem sokan vannak, de elég jómódúak, övék a szántókultúra csaknem 30%-a és a borkultúra 14%-a. A gazdagparasztok maroknyi csoportjának 2,3%) kétharmada extraneus szőlősgazda Érmellékén. Így érthető, hogy a szántókultúra kb. 6%-a s a szőlőkultúra csaknem 82%-a esik rájuk. Kiemelkedően vagyonos gazdagparasztot csak az extraneus bortermelők között találunk. Bihar, Újlak s Csatár szőlődombjain akad öt olyan debreceni extraneus, aki átlagosan 3 hold szőlőnél többel rendelkezik.

A szántó- s részben a szőlőművelés adataira támaszkodó differencálódás Debrecen sajátos esetében nem megbízható. Egyrészt, mint már utaltunk rá, adózási szempontból a népesség kb. egyharmada tekinthető csak főfoglalkozása szerint földművelőnek, másrészt a szántóterületet nyilas tagokban (nagysága ismeretlen) osztják ki és pedig kinek-kinek adóterhe arányában.[5] A feltehetőleg kb. azonos méretű nyilas földből mindenki, akinek a városban háza van, részesülhet. A nagy adófizetők több nyilast kapnak, mint a néhány dénárral adózó szegények. Ezért ingadozik egy-egy gazda földje 0,5—8 hold között. A ház utáni ún. belső telkek elosztása az adó nagysága szerint, úgy látszik minden házas polgárra vonatkozik, függetlenül annak foglalkozásától. Tekintve, hogy a város adórendszere a vagyont (elsősorban ingóvagyon) s a jövedelmet veszi alapul az adóteher megállapításánál,[6] hasonlítsuk össze a legnagyobb adófizetők csoportját a gabona dézsmajegyzék féltelkes-gazdagparaszti rétegével. A nagy adófizetők[7] aránya 1663-ban 13,3%, 1672-ben 8,6%, míg a dézsmajegyzék szerinti féltelkesek s gazdagparasztok együttes súlya 1602-ben 10,4%. A két csoport százalékaránya a népességen belül kb. azonos, ami a nyilas-föld osztás, valamint a házhely és adóteher közötti kapcsolatra utal. Ez az ún. nyilas-föld a város, már a 17. század első felében 100 000 hold körül mozgó határának csak néhány százalékára rúgott. A többi földet a városi tanács, mint legelőt, kaszálót s erdőt hasznosította. Néhány kisebb földet, a határ külső peremén, pénzbeli vagy természetbeni dézsma fejében engedtek át megművelésre. Az ide vonatkozó adatok a 17. század második feléből valók s hogy rendszerük érvényben volt-e már 1600 táján, nem tudjuk.

Az ún. napszámra utalt csoport arányát nem lehet meghatározni, mert a sok kis adófizető félholdas parcellái mögött más foglalkozásból eredő vagyon s jövedelem áll, melynek súlyát s jelentőségét nem ismerjük. Így a földnélküliek

[5] *Zoltai* i. m. 181. l.
[6] *Zoltai* i. m. 144. l. és *Uő.;* Ismeretlen részletek Debrecen múltjából. Debrecen, 1936, több helyen.
[7] *Zoltai;* Debrecen a török uralom végén. 146. l.

egyébként népes rétegéhez (24,0%) legközelebb álló pauperizált zsellér-csoportot nem tudjuk különválasztani.

Bortermelésük zöme, az ún. kerti szőlőkön kívül, az érmelléki extraneus parcellákra esik. A bihar-püspöki borvidék 1599. évi dézsmajegyzékében sűrűn szerepelnek debreceni polgárok. 32-en — Debrecen népességének 2,4%-a — 43 hold szőlővel rendelkeznek. A gazdaságokra általában több mint 1 hold szőlő esik, ami önmagában is arra utal, hogy debreceni extraneusok szinte kivétel nélkül gazdagparasztok.

Érdekes tanulságul szolgál, ha a szóban forgó 1602. évi gabona dézsmajegyzéket összehasonlítjuk az 1599. évivel. A népesség száma kb. azonos : 1599-ben 1268 s 1602-ben 1298.[8] Az eke alá fogott szántóterület három év alatt 300%-kal nő : 526 holdról 1490 holdra! Ugyanezen idő alatt a földnélküliek tömege felére apad, a zselléreké 50%-kal a pauper csoporté kb. 120%-kal emelkedik. Kilenc féltelkes helyett százat találunk s míg 1599-ben nincs gazdagparaszti nagyságú birtok, most 11 ilyen gazdaságra bukkanunk. A 15 éves háború pusztítása 1594—96-ban sújtotta a legerősebben Debrecen vidékét, a két dézsmajegyzék közötti különbség az időközben bekövetkezett gazdasági regeneráció arányait tükrözi.

[8] Az extraneus bortermelők nélkül.

Bihar megye (Nagy-Kereser et Debreczen districtus, Rhettkeőz districtus.)

1599. juh dzsjk. (I.), (II.), (III.) és (IV.) lásd a bevezetést. B 976 és B 1017.

NAGY-KERESER districtus

1. NAGY-KERESER

58 juh (IV).	93 juh (IV.)
83 „ —	
40 „ (IV.)	
14 „ —	
73 „ (IV.)	
75 „ (III.)	

2. HOMROK

20 juh —	—

3. ZALONTHA

27 juh —	—

DEBRECZEN districtus

1. DEBRECZEN oppidum

47 juh —	143 juh (I.)
67 „ —	116 „ (III.)
53 „ —	95 „ (II.)
40 „ —	104 „ —
28 „ —	163 „ —
83 „ —	98 „ (II.)
69 „ (I.)	150 „ —
13 „ —	160 „
54 „ (I.)	
42 „ —	
15 „ —	
30 „ —	
84 „ (IV.)	
76 „ —	

2. BODOGFALWA

75 juh —	123 juh —
30 „ —	113 „ —
8 „ —	

3. HENCZHIDA

—	244 juh —
	113 „ —

4. ZENTHKOZMA

—	132 juh —

5. KOWACHY	
47 juh —	150 juh —
86 „ —	

RHETKEŐZ districtus

1. VANIA	
22 juh (I.)	—
73 „ (III.)	
82 „ (I.)	
53 „ (II.)	
21 „ —	
21 „ (II.)	
12 „ —	
51 „ (I.)	
51 „ (I.)	
31 „ —	
42 „ —	
41 „ (IV.)	
2. GIARMATT	
43 juh —	—
3. BALAH	
42 juh —	—
83 „ —	
75 „ —	
62 „ —	
4. ECHEK	
33 juh —	—

Biharmegye juh tenyésztéséről a fenti 3 járás állat-tizedjegyzéke csak megközelítően pontos képet ad. A szóban forgó terület mintegy 4000 juha a megye állatállományának kb. 12%-ára rúghat, legalábbis az 1590. évi helyzet szerint.[1] Továbbá figyelembe kell vennünk, hogy ebben az ún. teljes megyei állatállományban nem szerepelnek a hegyvidéki román pásztorok nyájai, akik nem tartozván a telkes jobbágysághoz, juhászkodásuk után nem dézsmával adóznak. Így a három járás juh tenyésztésének elemzése, a helyileg érvényes konkrét adatokon kívül, arányaiban tájékoztatást nyújt az egész megye juh tenyésztésének helyzetéről.

Nagy-Kölesér, Debrecen és Rétköz districtusok 12 helységében, 60 juhos gazdánál 3934 juhot írnak össze a decimatorok. A vidék 1932 jobbágygazdaságából[2] mindössze 60-ban nevelnek juhot. A jobbágyság csupán 3,1%-a foglalkozik birkatenyésztéssel. Közülük húszan telkes jobbágyok, míg negyvenen kizárólag állattartó gazdák.

A juh tenyésztéssel foglalkozó telkes jobbágyok megoszlása :

7 zsellér	403 juh
4 pauper	172 „
3 féltelkes	190 „
6 gazdagparaszt	389 „
	1154 juh

[1] Az 1590. évi juh dézsma összegezéséből kiderül, hogy Bihar megye juhállománya 36 353 darab (35 582 juh + 771 kecske) B 976.

[2] Nagy-Kölesér dt. 300 gazdaság + Debrecen dt. 217 gazd. + Rétköz dt. 107 gazd. + Debrecen opp. 1268 gazd. + 40 juhtenyésztő = 1932 gazdaság.

Az állatállomány megoszlása az egyes jobbágyrétegek között eléggé egyenletes. Csak az egy gazdaságra eső birkanyáj átlagos nagysága feltűnő: 55—60 darab. Ugyanekkor a kizárólag állattartó gazdák megoszlása a következő:

30	állattenyésztő	1328 juh
10	jómódú állattenyésztő	1452 „
		2780 juh

Szembetűnő a gazdagparaszti juhos gazdák népes csoportja. Tizükre csaknem másfél ezer állat jut. Tekintettel arra, hogy a telkes jobbágy juhtenyésztők között akad néhány, aki nem földje, hanem nyája szerint megüti a gazdagparaszti szintet, az ún. nagy nyájú gazdákat összegezve a következő eredményre jutunk:

1	zsellér	143 juh
2	pauper	193 „
1	féltelkes	116 „
6	gazdagparaszt	389 „
10	jómódú juhtenyésztő	1452 „
		2293 juh

Összegezve, 20 juhos gazda, a népesség 1%-a, 2300 állattal rendelkezik, azaz a juhállomány kereken 51%-ával A juhtenyésztés erősen központosult, kevesen foglalkoznak állatneveléssel, viszont azok népes nyájak tulajdonosai. Vagyonfelhalmozásuk jelentős mértékű, a piaci szükségletek kielégítése tőlük függ. Elsősorban ők tudták megkaparintani, helyzetüknél fogva, a háborútól kiváltott áremelkedés hasznát is. Maroknyi csoportjukat a bihar-püspöki bortermelő gazdagparasztokkal egy szinten állónak tekinthetjük.

Borsod m.

Kis-Borsod dt. 1567—1568—1569. gabona + *bor* dzsjk.
Sajókeresztúr (Kereztwr) opp. 1575—1576. gabona + *bor* dzsjk.

Heves m.

Nagy-Heves (Nagy-Hewes) dt. 1576—1577—1579. gabona-szdjk.
Kis-Heves (Kys-Hewes) dt. 1576—1577—1579. gabona dzsjk.
A nagy-hevesi és kis-hevesi dt. fluktuációs fejlődésének egybevetése. 1576—1577—1579.
Maklár opp. 1576—1577. gabona + *bor* dzsjk.
Maklár opp. 1576—1577—1578—1579. *bor* dzsjk.

Kis-Borsod districtus (Borsod m.)

1567—1568—1569. gabona + *bor* dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték tinna. * = más falu határában is birtokos jobbágyok jelzése. „in 23." = annak a falunak sorszáma, ahol az illető jobbágy extraneus birtokkal rendelkezik. B 980.

	1567	1568	1569
1. S A A P			
Stph. Mihal	34-15 + *36*	53-10 + IV + *12,5*	—
Mich. Simon	60 + V + *4*	21 + VI + *8*	—
Pet. Marczynko	22	—	3 + IV-10
Barb. Domonkos	65 + *21*	—	42 + II + *12*
Alb. Nagy	40 + *16*	—	—
Bend. Hegedős	15	4-13 + I-10	—
*r. Mich. Simon in 23.	10 + *18*	*1,8*	*5*
r. And. Pettry	32 + *5,5*	—	—
Geog. Nagy	25	—	*4*
*Math. Nagygergyly in 2. és 20	70	—	—
*Amb. Amrus in 5. 20. és 21.	41	1-20 + V-24	(lásd az extraneusok között)
*Jac. Chak in 5. és 20.	31-15	6-07 + II-02	—
Pet. Kelemen	58 + *44,5*	37-10 + VII-03 + *18,4*	—
Joh. Sapy	25 + 11	—	*5,5*
*Thom. Mihal in 2.	45 + *24,5*	15-17 + XV-17 + *7,5*	52 + XV
Math. Zanyzlo	—	15 + II + *17*	23 + *4*
*Barb. Paskha in 5.	—	37-10 + IV-13 + *12,5*	83 + IX-20 + *20*
Laur. Marthon	—	6-07	
Mart. Jacab	—	—	30 + *nihil*
Math. Nagy	—	—	30-10 + *6*
Bls. Santha	—	—	chd
Barb. Ferencz in 20.	—	—	—
	Extraneusok		
*Joh. Thar de Domak	—	—	5
*Math. Demeter de Domak	—	—	2 + IV-20
*Greg. Nagy de Szakácsi	—	—	2
*Geog. Kőten de Borsod	*8*	—	12 + *42*
Stph. Zabo de Ambrushaza in 14.	—	—	14
Joh. Chyonkha ?	—	—	13-10 + II

	1567	1568	1569
*Barb. Ferencz (csak 1569-től, addig helybeli)	—	—	6
Ant. Amrus (csak 1569-től addig helybeli!)	—	—	2
	Szőlőművelők		
And. Benedek	*10*	—	*40*
r. Lad. Gergel	*8*	*3,6*	—
Amb. Warga	*3,5*	—	—
Ant. Makra	*11,5*	—	—
Joh. Chwka	*15*	*7,2*	*10*
Math. Korlath	*14,5*	—	*6*
Pet. Iwan	*8,5*	—	—
Geog. Nagh-Balasmathe	*19*	—	—
Dion. Kys	*3,5*	—	—
Mich. Borsos	*13*	—	—
r. Paul. Magos	*10*	*2,7*	—
Pet. Chyak	*5,5*	—	—
Ant. Lazlo	*8*	*1*	—
r. Marc. Mathe	*8*	—	—
Mich. Kozma	*11*	—	—
Bend. Matho	*16*	*5,5*	—
Jac. Nagh	*10*	*7,2*	—
Thom. Hangachy	*14*	*5,3*	*4*
r. Math. Kőthő	*9*	*1,8*	—
Math. Zabo	*5,5*	—	—
Dorak	*5*	—	—
Joh. Farkas	*3*	*1,8*	—
Ant. Demeter	*6*	—	—
Valt. Jacab	*2,5*	—	—
Joh. Rethy	*8*	—	—
r. Geog. Balaythy	—	*9,5*	—
Ant. Myrken	—	*6*	—
Math. Pety	—	*0,9*	—
r. Paul. Farkas	—	*2*	—
Bls. Boza	—	*5,4*	—
r. Anna Farkas	—	*3,5*	—
Thom. Kelő	—	*1,8*	—
Demt. Sapy	—	*2,7*	—
Bend. Adnreas	—	—	*12*
Alb. Stanyzlay	—	—	*12*
Alb. Trajanus	—	—	*4*
Jac. Stanzlay	—	—	*6*
Mich. Tamas	—	—	*16*
Jac. Sapy	—	—	*3*
	Extraneus szőlőművelők		
*Martin Boza de Borsod	*10*	*24*	*40*
*Math. Ökrös de Borsod	*13*	*1,8*	*16*
*Paul. Bako de Borsod	*13*	*2,7*	*10*
*Mich. Olah de Borsod	*9*	*4*	*10*
*Bls. Bako de Borsod	*11*	—	*7*
*Stph. Matho de Borsod	*8*	*2,7*	*5,5*
*And. Kotha de Borsod	*4*	—	*4*
*Thom. Demeter de Borsod	*9*	*7,5*	*12*
*Valt. Olah de Borsod	*8,5*	*1,8*	*7*
*Geog. Poch de Borsod	—	*0,5*	*10*

	1567	1568	1569
*Alb. Bako de Borsod	—	—	*5*
*Thom. Miskey de Edelény	*8,4*	*11*	*51*
*Math. Menthe de Edelény	*13*	*4*	*6*
*Amb. Menthe de Edelény	*7*	—	*2,5*
*Paul. Loranth de Edelény	*7,5*	—	*7*
*Math. Sandor de Edelény	*19*	—	*8*
*Bend. Pap de Edelény	*4,8*	*2,8*	*4*
*Luc. Gagy de Edelény	*7,5*	*1*	*4*
*Math. Sidmonth de Edelény	*20*	*9*	*21*
*r. Joh. Bartha de Edelény	*36*	*2,5*	*2*
*Geog. Kowach de Edelény	*0,5*	—	*3*
*Stph. Czine de Adelény	—	*3,6*	*22*
*Stph. Varga de Edelény	—	—	*4*
*Alb. Monar de Edelény	—	*1,8*	*3*
*Tom. Demien de Edelény	—	—	*1*
*r. Pet. Varga de Edelény	—	*1*	*2*
*Demt. Lazlo de Bessenyő	*9*	—	*10*
*Paul. Monar de Balayt	—	—	*4,5*
*r. Mich. Szőrös de Domák	—	*1*	—
*Stph. Ferencz de Zseliz	—	*2,7*	—
Laur. Poch-Simon?	*9*	—	*3*
Thom. Kelemen?	*17*	—	*1,5*
Greg. Sapy?	*5*	*4*	*12*
Ems. Bozzas?	—	*4*	*5*
Bart. Kőten?	—	—	*5*
Mart. Laszlo?	—	*0,9*	*6*
Ems. Monar ?	—	—	*4*
Paul. Monar?	—	—	*4*
r. Pet. Martin?	—	—	*7*
Mich. Balayti?	—	*2*	*9*
Math. Janossi?	—	*1,8*	*2*
2. BORSOD			
*Math. Ekrős in 1.	7	8	6
Thom. Hangach	20-15	20	4
And. Pastor	5-15	7	—
*Stph. Matho in 1.	29	66	61
*Mart. Boza in 1.	75	102-15 + IV-15 + **10**	114-10 + **10**
And. Kotha in 1.	28	21	—
Mich. Olah in 1.	7-15	2-15 + I-15	26-20 + III
Jac. Nagy	52	20	—
Mart. Zabo	16	7-15	chd
Mart. Pethő	31	24-15	22
*Valt. Olah in 1. és 13.	29	—	—
*Bls. Bako in 1.	20	18 + I-10	12 + I
Ant. Demeter	25	20 + I-10	17-10 + I + **2**
Thom. Demeter in 1.	11	15	—
Paul. Bakho in 1. 13. és 17.	30	45	38 + I-20
*Geog. Kethen in 1.	55	—	55 + I
Joan. Matho	57 + XXV	73-13 + XV-20	—
Mich. Mochary	5	—	—
Pet. Kochys	10	—	—
*Ems. Chyere in 5. és 6.	—	II-15	6 + **1**
r. Geog. Lazlo	—	10	—
Ant. Lazlo	—	12	—
Bend. Matho	—	39 + **20**	—

	1567	1568	1569
Joh. Mochyry	—	9	—
Amb. Matho	—	30	chd
Alb. Poth	—	49 + II-15	—
Sim. Bakho	—	—	5 + III + **3**
r. Math. Pal	—	—	13 + I
And. Kaza	—	—	23 + I
*Greg. Poch in 1.	—	—	23-10
*Alb. Bakho in 1.	—	—	8 + **2**
Stph. Rethy	—	—	10-20
Laur. Bypolez	—	—	chd
	Extraneusok		
*Stph. Chyol de Bessenyő	—	24-10	—
Valt. Jakab de Bessenyő	—	59	—
*Jac. Kelemen de Bessenyő	—	4-10	—
*And. Boda de Bessenyő	—	10	—
Thom. Bado de Bessenyő	—	II-16	—
*Stph. Chyonka de Bessenyő	—	7	—
*Pet. Fylep de Bessenyő	—	8	—
Mart. Jacab de Lád	—	38-10	—
Ant. Chyonky de Lád	—	16-15 + V	—
And. Jo de Lád	—	15-06	—
*Mart. Buda de Balajt	—	6	—
Joh. Chyrokha de Sáp	—	8-20	—
*Thom. Michal de Sáp	—	22-15	—
*Math. Nagyyorgy de Sáp	—	6	—
Geog. Yohannes de Szirak	—	5	—
3. B A L A Y T H			
*Paul. Molnar in 1.	15	—	—
Amb. Hercegh	10	—	—
Pet. Warga	11	—	—
*Mart. Bwda in 2.	15	—	—
4. O R M O S praedium			
Math. Balogh	18	—	12
Thom. Czeged	15	—	28
Stph. Hawez	3-10	—	—
Greg. Gal	2	—	—
Bend. Hegy	—	—	6
Frs. Hegy	—	—	12
Jac. Balynth	—	—	10
Ant. Keley	—	—	20
Cls. Hattman	—	—	10
Thom. Juhaz	—	—	20
5. E D E L I N			
Stph. Byro	10	13-10 + *3,4*	*12*
And. Bordas	16	25-03	31-10
Stph. Gagy	9 + *2,5*	8-27 + *1*	12 + *4*
*Pet. Peza in 22.	19-15 + *7,5*	16	15-10 + *11,5*
Alb. Zakach	60 + *14*	26-20	24 + I + *11*
Greg. Chyonthos	14	8-14	21
*Luc. Gagy in 1.	30 + *10*	21-20 + III-10 + *0,7*	27 + III-10 + *0,5*
*Bend. Demyen in 20.	8-15 + *1,5*	7-10 + *0,5*	—
*Math. Wyember in 22.	25 + *4*	12-10 + *0,1*	28 + *12,5*

	1567	1568	1569
*Geog. Kowach in 1.	5	26-03	9
Thom. Gal	10 + *4*	6-13 + *0,4*	—
*Amb. Menthe in 1. és 22.	17 + *3*	4-13	chd + *10*
Math. Rethy	27 + *10*	13-10 + *2,7*	22 + I + *10*
Joh. Rethy	*55* + *10*	31-03 + *1,8*	33-10 + II + *14*
*Thom. Demyen in 1.	10 + *5*	7-17 + *0,9*	9 + *2*
*Math. Sandor in 1.	25	6-25	—
*Alb. Molnar in 1.	10	12-13	chd
Bend. Horghas	28 + *20*	24 + *3,5*	23 + *13*
*Pet. Chyakh in 23.	27	48-27 + II-06	—
*And. Wargha in 20.	110 + VI	50-15 + VII-27	55-10
*Stph. Wargha in 1.	40 + *16*	53-10 + VII-15 + *1,2*	—
Jac. Chyontl os	56	24 + II-05	23
*And. Chyontl os in 20. és 22.	24 + *19*	35-27 + *4*	56-10 + II. + *10*
*Mich. Baghy in 22.	25 + *15*	31 + X-20	80 + V-10
*Ant. Bordas in 6. és 22.	55 + VII-15 + *8*	38-20 + VII-15 + *0,9*	8-10 + II + *12*
Paul. Miklos	9 + *20*	9-12	31-10 + II + *10*
Paul Laady	6	19-10	—
*Pet. Iwan in 22.	33	40-18 + I-23	52-10 + III + *21*
*Geog. Iwan in 22.	40	25-23 + I-04	55
*Alb. Iwan in 22.	*2*	13-25	13-10 + **10** + *6*
*Ant. Kowach in 20.	—	146-20 + XXX + *5,4*	62 + XXV + **3**
*Ant. Kanda	*3*	5-10	12
Lad. Chyakh	—	9-05 + II-20	—
*Thom. Mysken in 1.	15 + *11*	6-27 + *2,7*	12 + *6*
*Joh. Erdews in 20.	36 + *22*	34-08 + *3,6*	—
*Bart. Czene in 20.	27 + *15*	45-10 + II-20 + *18*	35 + *10*
Pet. Waryw	—	27-10 + *5,4*	18-20 + *16*
*Stph. Czyne in 1.	—	23 + III	41-10 + VIII-20 + *7*
*Luc. Iwan in 20.	—	5-24	10 + *2*
*Paul. Lorantth in 1.	*20*	50 + **10** + *4,6*	20 + **20** + *20*
*Luc. Kowach in 22.	—	8-27	10
Valt. Chywlyakh	—	10-20	—
*Mich. Kozma in 22. és 20.	16 + *1*	—	32 + I + *12*
*Mich. Iwan in 22.	50 + *3,5*	—	65 + *22,5*
*Math. Menthe in 1.	16	—	*5*
*Geog. Toth in 22.	35-15 + *15,5*	—	60 + X + *36*
r. Geog. Konczos	28 + *11*	—	—
*Math. Sedmonth in 1. és 23.	10 + *9*	*0,5*	60 + IV + *4*
And. Sebüs	15 + *5*	*0,9*	18 + IV-10 + *17*
Stph. Kozar	10 + *4*	—	15 + *13*
Ems. Warga	16	—	—
Ant. Makray	11	*0,9*	—
*r. Pet. Warga in 1.	9	—	—
*Bend. Mester in 22.	40 + *15*	*4,5*	8 + *22*
*Greg. Bartha in 22.	6	—	*11*
Geog. Warga	27	—	6
Bls. Kazay	5	—	3
Alb. Kowach	29 + V	—	—
*Lad. Phyleph in 6.	16 + *1*	*0,2*	—
Gall. Myskey	14	—	9
*r. Paul. Zabo in 22.	13 + *3*	—	—
Joh. Chyontos	15	—	—

	1567	1568	1569
Geog. Warga	7-15 + *29*	28	*16*
Ems. Peza	6 + *3,5*	*0,7*	*5,5*
Bend. Biro	15 + *1,5*	*0,3*	*4*
Joh. Kazay	25	—	—
Alb. Nagy	—	—	4
Luc. Gal	—	—	17
*Bend. Pap in 1.	*2*	—	4
Lad. Lukach	—	*0,9*	33 + III-10 + *11*
*Alb. Pogan in 22.	—	—	10
Joh. Chyak	—	—	76-20 + VII
r. Bls. Fylep	—	—	24
*Bend. Warga in 22.	3	—	25
Ems. Papy	—	—	5
Ant. Mayor	—	—	chd + *4*
Ant. Chyonka	—	—	chd
r. Chyontosne	—	—	chd
	Szőlőművelők		
Luc. Lazlo	*4*	—	—
r. Pryska Chyak	*4*	—	—
r. Luc. Polyak	*2*	—	—
Pet. Faber	—	—	*8*
Bend. Kochan	—	—	*4*
r. Kristina	—	—	*6*
Mich. Poliak	—	—	*2*
r. Bend. Kowach	—	*2,7*	—
Mich. Nagy	—	*0,9*	—
	Extraneusok		
Paul. Kelew de Sáp	—	16-17	—
*Barb. Paskha de Sáp	—	25-14	—
*Ant. Amrus de Sáp	—	32	—
*Sac. Chyak de Sáp	—	45-10	—
*Greg. Czako de Bessenyő	—	44-13 + VIII	—
Thom. Bado de Bessenyő in 2.	—	30-04 + XII-27	—
*Luc. Dyenes de Horvát	—	16-27	—
*Stph. Jakab de Horvát	—	18-20	—
r. Iwan Dyenes de Horvát	—	8-27	—
*Cls. Monto de Horvát	—	7	—
*Bls. Swba de Finke	—	10-01	—
r. Bls. Kowach de Finke	—	8-10	—
*Mich. Kozma de Finke	—	8-10	—
Demt. Gal de Szirák	—	18-08	—
*Ems. Chyere de Borsod	—	12-13	—
Thom. Szabo de Kaza	—	8	—
Math. Nagy de Zeech	—	29-25	—
*Ems. Kőlinchy in 22.	*4*	—	—
*r. Joh. Bartha in 1.	*4*	—	—
6. FINKE			
Pet. Nagh	33-15 + *30*	21-15 + *8*	25 + *10*
Thom. Zeremy	16 + *6,5*	15 + *3*	—
Frs. Rikos	40 + X + *9*	54 + VI	30 + III + *2*
Amb. Kys	85	73-15 + XIV-15 + *9*	58 + *11*
Bls. Bwda	64 + *7*	55 + XII + *2*	—
*Bls. Swba in 5. és 20.	80 + *28*	10-15 + VI-15	37-10
Bls. Thwba	40 + *4,5*	6	11 + V + *3*

	1567	1568	1569
*Amb. Kyspeter in 20.	15	36 + III	—
*Pet. Sandor in 20.	91 + V + *19*	61 + XI + *4*	112 + VI + *10*
Luc. Bwda	83 + *3*	60 + *3,5*	68 + III + **2** + *4*
Paul Teyfel	25	—	21
r. Geog. Sebestien	13	—	—
Mich. Simon	27	—	—
Frs. Kormos	45 + *23*	—	15 + *4*
r. Mich. Desy	40	—	—
Stph. Thwba	34	—	52-10 + *12*
r. Luc. Nagh	8	—	—
Bls. Kowach	10	—	—
Math. Weres	14 + *8*	*5*	*5*
*Amb. Zent in 20.	17	—	3-10
*Pet. Wy in 20.	30-10	—	—
Dion. Lwkach	15	—	—
Pet. Pinczes	10	—	—
Jac. Chak	34	—	—
r. Mart. Toth	12-15	—	—
Luc. Lazlo	14	—	—
r. Alb. Zabo	20 + *3*	—	—
r. Urb. Kathona	7-15	—	—
Urb. Nagh	10	—	4-10
*Joh. Kyspeter in 20.	—	68-13 + 0-24	—
*Mich. Kozma in 5. és 20.	—	31 + *3*	52-10 + *4*
Kath. Tuba	—	40 + *7*	—
Laur. Forgho	—	31	—
r. Wadone	—	—	8
Paul Sebestyen	—	—	4 + *3*
Joh. Kys	—	—	35-10 + II
Amb. Kys (alter)	—	—	102 + X + **2**
Lad. Kys	—	—	12-10 + **1**
And. Warga	—	—	27
Ant. Demeter	—	—	6
Vinc. Zepe	—	—	12
Thom. Gaal	—	—	8
Ant. Warga	*2*	*3*	chd + *2*
Laur. Zabo	—	—	chd
	Szőlőművelők		
r. Geog. Pal	*5*	—	—
Amb. Kormos	*10*	—	—
r. Bend. Thwba	*20*	—	—
Joh. Chyolea	*6*	—	—
Pet. Zabo	*6*	—	—
Dion. Czani	—	*2*	*7*
Ant. Monar	—	—	*2*
	Extraneusok		
Demt. Gal de Szirák	—	12-15	—
*Luc. Dyenes de Horvát	—	0-09	—
*Ems. Chyere de Borsod	—	13	—
	Extraneus szőlőművelők		
*Amb. Myko de Senye	*20*	*2*	—
*Amb. Barmos de Senye	—	*2*	*nihil habet*
*Thom. Boghdany de Csaszta	*5*	—	—
*r. Lad. Phyleph de Csaszta	*7*	—	—
*Ant. Bordas	—	*1,5*	*1*
Demt. Phyleoph ?	—	*1*	*1*

	1567	1568	1569
7. SELEZ			
And. Dora	34 + *32*	24-27 + *9*	29 + V-10 + **4** + *14*
Joan. Korlath	33 + *25*	100 + XIII + *2*	20 + **4** + *5,5*
Geog. Adam	13 + *9*	18-20 + *1*	13-10 + *1*
*r. Paul. Soos in 20.	35 + *20*	10 + *5*	—
Math. Chak	10	22 + *2,2*	26-20
Ant. Kowach	6 + *30*	*10*	*17*
Ems. Korlath	15 + *15*	—	35 + IV-10 + **6** + *14*
Joan. Nagh	10 + *4,5*	—	—
r. Leond. Toth	12	—	—
Paul. Kanthor	14 + *21*	—	35 + II + **7** + *16,5*
Joan. Mogyoros	—	7	10 + IV-10 + **1** + *2*
*Stph. Ferencz in 1.	—	24 + **10** + *2*	*14*
Greg Zabo	—	26 siligo	25 + I + **3** + *1,5*
Alb. Wegh in 20.	—	18-03	23-10 + **1** + *2*
Bend. Kőteles	—	11-10 + V-10	9 + **5** + *3*
And. Pap	—	50	56 + V
Mart. Doro	—	28	—
*Math. Marchya in 20.	—	I	8 + 0-20 + *4*
r. Nic. Gagy	—	15	—
Barb. Nagy	—	—	8
Lad. Dobray	—	—	27 + IV + **1** + *3*
Lad. Korlatt	—	—	5 + **2**
*Valt. Gagy in 20.	—	—	8-10 + II
	Szőlőművelők		
Joan. Kantor	*12*	—	—
Stph. Buda	*15*	—	—
Paul. Toth	*9*	—	—
Bend. Zykzay	*9*	—	—
Laz. Kanychaly	*20*	*5*	*8,5*
Barb. Ferench	*10*	—	*4*
*Urb. Nemeth in 20.	*4*	—	—
Paul. Zabo	—	—	*6*
Joan. Zabo	—	—	*5,5*
Tom. Pwskas	—	—	*9*
Paul. Gywre	—	*2*	*6,5*
r. Geog. Bwda	—	*2*	—
Amb. Korlatt	—	*1*	—
	Extraneusok		
Mich. Mezaros de Boldva	—	12-15	—
Stph. Kalway de Boldva	—	13-15 + III-10	—
Laur. Warga de Boldva	—	—	5
Mich. Kőteles de Nyomar	—	23	—
Greg. Botos de Nyomar	—	15-10	—
Jac. Kowach de Zentpeter	—	11-10	—
8. IROTHA			
Bend. Bodys	6	15	deserta
Alb. Barchy	45 + *6*	68 + XV + *1*	64 + XII-20 + *1,5* + *deserta*
r. Thom. Krystan	50 + *8*	8	—
Frs. Lőrinch	60 + *5*	69-10 + *2*	52 + V-10 + *4,8*

	1567	1568	1569
Mart. Gaal	24	12	4-20 + II + *deserta*
Stph. Benkei	7-15 + *5,6*	10	4-20 + II + *3,2*
Laur. Warga	19-15 + *1,4*	18	14-10 + *0,1*
Barb. Nagy	10 + *5*	13 + *0,5*	—
Pet. Nagy	12	—	—
Amb. Benedek	15 + *10*	—	VII-10 + **4**
Paul. Kenyeres	—	15	10-10 + 0-20 + *deserta!*
Urb. Zenthe	—	54 + II + **1.** + *1,5*	— iudex
Alb. Ördögh	—	36	*0,6*
Pet. Balogh	*1,2*	—	9-10 + 0-20 + *1,6*
r. Nic. Kenyeres	—	—	I
Egid. Kisbalynth	—	—	8-20 + I
	Szőlőművelők		
Paul. Tiry	*12*	—	*5,6*
r. Prisca	—	—	*deserta!*
Bend. Nagy	—	—	*deserta!*
Amb. Nagy	—	—	*3,8*
Stph. Bako	—	*2*	—
	Extraneusok		
*Paul. Chehy de Bessenyő	—	—	5-10
9. ZAKACHY			
*Greg. Toth in 14.	5	40 + VII + *1*	33-10 + VI-20 + *3,6*
Paul. Feychen	5 + *1,2*	20 + III + *2*	30 + IV-20 + *0,6*
Geog. Gergel	6-15	—	*23*
*Alb. Dyenes in 14.	—	63 + V-10	*2,4*
Joan. Albert	—	18 + *0,6*	20
*Stph. Toth in 13.	—	36	— parlag
r. Pet. Symon	—	19	—
*Stph. Kahnay in 13.	—	11	8-20
Jac. Chyakh	—	5-03	5-10 + **3**
r. Math. Főczen	—	28	18-10 + *0,2*
Alb. Simon	—	—	43-10 + I-10 + **2**
Joan. Simon	—	*0,2*	6-20 + I-20 + *2,2*
Nic. Chyaky	—	—	6-20
Ant. Molnar	—	—	8
Mich. Fylep	1	—	3 + *2,4*
Geog. Jwhaz	—	—	chd
	Szőlőművelők		
*Greg. Nagy in 1.	*12*	*2,5*	—
Pet. Feken	*0,8*	—	—
Nic. Symon	—	—	*1,8*
10. SENIE			
Seb. Zanizlo	35	28 + IV	—
Geog. Bakos	10	3-15 + II	—
Amb. Kanchal	50	56 + VIII-15	—
Laz. Kanchal	51	32-15	—

	1567	1568	1569
Barb. Kegyos	11	2	8-10
Lad. Paphy	33	41 + IX	64 + **1**
Stph. Nagy	10 + V	10	—
Jac. Bona	8	14	28-10 + II
Mart. Bona	10-10	22	16
*Amb. Miko in 6.	14	10	—
Jac. Chak	5	5-10 + III-15	—
Greg. Warga	70 + X	75 + VII	60 + VI + **5**
— Zorath	27 + VI-15	—	13
Bend. Kegios	32 + X	—	—
r. Mich. Kegios	8	—	—
Aug. Nagy	10	—	—
Thom. Bona	6	—	14 + **2**
Barth. Bodo	10	—	**-3**
Marth. Zantho	30	—	36-20 + VI + **2**
Paul. Toth	5	—	—
And. Adam	5	—	—
Stph. Zabo	6	—	—
Ant. Adam	8	—	—
Nic. Kalnay	20	—	—
Pet. Adam	6	—	—
r. Demt. Chyo	7	—	—
Joan Dosa	—	5-20	14
Mart. Benche	—	8	—
And. Zanyzlo	—	74 + VIII-02	66-20 + II-20
Bend. Sypos	—	4-15	—
Thom Puzthas	—	23-15 + IV-20	22 + II-20 + **3**
Stph. Ember	—	2	—
Zorardus Zecheny	—	45-12	—
Aug. Boregető	—	15	—
Ant. Chyak	—	—	84 + III
Amb. Kelemen	—	—	18
Nic. Byro	—	—	4
Luc. Zanyzlo	—	—	12
Luc. Wayda	—	—	chd + **1**
Math. Dokha	—	—	6
Laur. Zantho	—	—	8
Stph. Marchya	—	—	11
Bend. Chyorba	—	—	chd
*Amb. Barmos in 6.	—	—	8-10
Alb. Nikos	—	—	17
Alb. Olah	—	—	5
Bend. Papy	—	—	60
Aug. Kewwago	—	—	12
Nic. Zanyzlo	—	—	15-10
Laur. Hegedews	—	—	4
Amb. Kassa	—	—	chd
Geog. Wyllam	—	—	chd
Casp. Zabo	—	—	chd
Joan. Nagy	—	—	chd
Joan. Tott	—	—	chd
Math. Hwzar	—	—	chd
	Extraneusok		
*Thom. Mezaros de Boldva	—	18	—
*Amb. Wy de Boldva	—	4-15	8
*Amb. Kyswy de Boldva	—	—	9
*Valt. Adam de Boldva	—	—	10

	1567	1568	1569
Joan. Balogh de Zentpeter	—	—	14-10
r. Joan Ember de Zentpeter	—	—	8
Frs. Wydo de Vámos	—	—	12-10
Luc. Papa de Vámos	—	—	10
Joan. Eprest de Zikzo	—	—	5
11. ZALONTHA			
Seb. Kara	8	6 + III	28-10 + II
Mich. Molnar	19 + V	18 + XV	48-10 + II
Sim. Warga	8	18 + XV	16-20 + XV
Lad. Harnocz	5	17 + I	22-20
Amb. Thorna	5	—	45 + XV
Mich. Alföldy	3-15	—	—
Barb. Warga	—	18	—
Mich. Wyncze	—	2-10	chd
Jac. Bewdy	—	10 + V	25 + III-10
Dem. Barany	—	22 + LXIII	—
Mich. Wyncze	—	—	15 + VII + **4**
Frs. Balogh	—	—	25 + III-10
Joan. Banyaz	—	—	chd
12. MOHY-KEREZTHUR			
Stph. Ban	—	13-10	38
Greg. Berky	—	50	85
Lad. Nadwago	—	—	15
Mich. Warga	—	—	7-10
Paul. Kowach	—	—	5 + **18**
Paul. Koncz	—	—	15-10
Geog. Bende	—	—	40
Jac. Lanthos	—	—	chd
13. BESSENYEU			
Mich. Chyonkapal	—	33	30 + IV-10
*And. Bodo in 2.	—	15 + V + *5*	35 + V
Casp. Czako	—	10 + *12*	30 + X
*Stph. Chyonkapal in 2.	—	19 + IX + *0,3*	60 + V-20
Paul. Zantho	—	44 + IX + *2*	—
Pet. Zantho	—	14 + VI-22 + *1*	—
*Demt. Lazlo in 1.	—	38 + VIII + *0,4*	52 + II-20
Ant. Lazlo	—	*nihil habet!*	—
Amb. Bodo	—	10 + *4*	25 + V
Paul. Kys	—	5-28 + III	—
Joan. Matho	—	6	50 + V
Jac. Kys	—	9 + *3*	4 + III-10
Paul. Chyonkapal	—	*1*	20 + IV-10
*Greg. Czako in 5.	—	—	33 + VII
Joan. Farkas	—	*6*	5 + II
Ant. Kowach	—	—	5 + III
Dorothea Zantho	—	—	71 + III
Alb. Marton	—	—	26 + II-20
Alb. Mochyary	—	*0,4*	10
Paul. Mochyary	—	*2*	10 + I
Gall. Balogh	—	*4*	5 + III-10
*Paul. Chehy in 8.	—	*2*	16 + I-20
*Stph. Chyolya in 2.	—	*5*	35
Pet. Warga	—	—	15 + V
Bls. Chyolya	—	*2*	3

	1567	1568	1569
Urb. Balogh	—	—	5
*Cls. Jacab in 2.	—	*0,4*	3
Amb. Matho	—	—	35 + V
Joan. Marthon	—	*2*	2-20
Pet. Gedew	—	—	3
Math. Kisbalynth	—	*5*	chd
Greg. Chyollya	—	*0,7*	chd
	Szőlőművelők		
*Pet. Fylep in 2.	—	*2*	—
Cls. Jacab (alter)	—	*0,8*	—
Barb. Fylep	—	*2*	—
	Extraneus szőlőművelők		
*Stph. Totth de Szakácsi	—	*1*	—
*Stph. Kalnay de Szakácsi	—	*5*	—
*Valt. Olah de Borsod	—	*1*	—
*Paul. Bakho de Borsod	—	*3*	—
14. LAKH			
Joan. Hegedős	—	55 + II-15 + **10** + *10*	59 + III
Thom. Antony	—	28-13 + VI + *20*	29 + VII
Laur. Dyenes	—	46 + VI-20 + *2,5*	49 + XVIII
Thom. Chyaky	—	16-10 + *5*	33 + V
Luc. Szabo	—	5	—
*Mich. Dyenes in 23.	—	9-12	—
Greg. Zanyzlo	—	—	5
Thom. Lakhy	—	—	3
Barb. Warga	—	—	10
Thom. Kondy	—	—	13
Greg. Chyaky	—	*2*	9 + IV-20
	Szőlőművelők		
Jac. Zakady	—	*2*	—
r. Barb. Löch	—	*0,3*	—
	Extraneusok		
Valt. Lakhy de Ambrusháza	—	—	7
Stph. Zabo de Ambrusháza in 1.	—	—	2-20
*Alb. Dyenes de Szakácsi	—	—	14
*Greg. Tott de Szakácsi	—	—	14
Nic. Warboczy de Szakácsi	—	—	5
Ant. Jwhaz de Szakácsi	—	—	II-20
15. NYILAS			
Valt. Bakos in 16.	—	83 + III	83 + V
Luc. Bakos	—	49 + II	32 + IV
Pet. Wy	—	9-10 + *1*	13 + II
And. Koczan	—	*7*	84 + X
And. Gaspar	—	—	5
Thom. Wy	—	—	2
Joan Chyore	—	—	2-20
	Szőlőművelők		
Pet. Bakos	—	*3*	—

	1567	1568	1569
16. THORNAHAZA praedium			
*Valt. Bakos de Nyilas in territorio eius praedy procreatas habet.		III	—
		1568-ban:	
		Reliquae possessiones et loca in hoc districtu Kis-Borsod existentes non haberunt seminaturas!!	
		Tullos	Nomar
		Egres praed.	Keech
		Chjeb	Hangach
		Kurittyan	Domak utraque
		Horwat	Cyazta
		Hegymegh	Abod
		Hathaz praedium	
17. KURITTYÁN			
Valt. Hannoz	*16*	—	35
Greg. Bartokh	*12*	—	35
Paul. Lowas	*1,6*	—	38
Pet. Hennez	*4*	—	31 + *3,5*
	Szőlőművelők		
Mart. Pethő	*6*	—	—
Mich. Boros	*5*	*3,6*	—
Ant. Both	*9*	*1,9*	—
Stph. Chazar	*4*	—	—
Ant. Gerendas	*4*	*0,9*	—
Amb. Wayda	*7*	*1,8*	—
Dem. Cheger	*8*	*0,9*	*47*
Mart. Warga	*13*	*2,7*	—
	Extraneus szőlőművelők		
*Stph. Gal de Horvát	*5*	*1,8*	*1,6*
*Joan Twba de Horváth	*3*	—	—
*Joan. Dyenes de Horvát	—	—	*2*
*Stph. Jacab de Horvát	—	*0,9*	*27*
*Phyliph Kőten de Horvát	—	*0,9*	*10*
*Paul. Bako de Borsod	*11*	*5,5*	—
Pet. Warga?	—	—	*3*
And. Warga?	—	—	*0,2*
18. HORWATTH			
*Stph. Gal in 17.	—	—	10
Ant. Dyenes	—	—	52 + *0,8* + **4**
And. Dyenes	—	—	3
Ant. Kys-Dyenes	—	—	4
*Cls. Motho in 5.	*3*	*1*	5 + *1*
*Joan. Thwba	*7*	*5*	6 + *1,4*
*Stph. Jacab in 5 és 17.	—	*4*	14 + *6*
Bend. Zabo	—	*1,5*	5 + *2*
Joan. Kazay	—	—	18
Valt. Nagy	—	—	5-10
Bend. Chyazthay	—	—	5
Jac. Kőten	2	—	chd + *1,2*

	1567	1568	1569
		Szőlőművelők	
Ant. Vargapal	*6*	—	—
Bend. Gyenes	*4*	—	—
*Filip Kőthen in 17.	*7*	*3*	*2*
Joan. Kassay	*3*	—	—
*Luc. Gyenes in 5. és 6.	*8*	*1*	—
Paul. Fenes	*2,2*	*0,2*	*0,5*
Jac. Estwany	*9*	—	—
Paul. Sebős	*8*	*5*	—
Ant. Gyenes	*2*	—	—
*Joan. Gyenes in 17.	*8*	*1,2*	*2*
Greg. Dienes	—	—	*0,6*
Ant. Biro	—	—	*1*
*Stph. Szasz in 22.	—	—	*2,5*
Ant. Jacab	—	*4*	—
Jac. Fylep	—	*1*	—
r. Alb. Dyenes	—	*4*	—
19. TULLOS			
Bend. Bende	—	—	43
Paul. Sebew	—	—	19-10
Jac. Kakhy	—	—	chd
20. NOMAR			
Mich. Köteles	—	—	70
Wrb. Juhaz	—	—	50
Greg. Chyby	—	—	10
r. Gazdagne	—	—	13-20
Math. Simon	—	—	8-20
		Szőlőművelők	
Cls. Kowach	—	*5* —	—
Stph. Kalnay	—	*2*	—
Joan. Wago	—	*1*	—
Greg. Nagy	—	*3*	—
Pet. Zanyzlo	—	*4*	—
Mich. Sigmond	—	*5*	—
Greg. Naggiorgy	—	*8*	—
r. Greg. Chiok	—	*0,5*	—
Joan. Nagy	—	*2*	—
Paul Wy	—	*3*	—
Amb. Wy	—	*5*	—
Pet. Kozma	—	*3*	—
Urb. Gywrő	—	*2*	—
Ant. Adam	—	*5*	—
Mich. Balogh	—	*1*	—
Ems. Kanthor	—	*10*	—
Stph. Borz	—	*3*	—
Amb. Wy (alter)	—	*1*	—
		Extraneus szőlőművelők	
Bls. Swba de Finke	—	*13*	—
Amb. Zeny de Finke	—	*13*	—
Pet. Wy de Finke	—	*3*	—
Joan. Kispeter de Finke	—	*5*	—
Mich. Kozma de Finke	—	*3*	—
*Amb. Kispeter de Finke	—	*3*	—

	1567	1568	1569
*Pet. Sandor de Finke	—	7	—
*Ant. Kowach de Edelény	—	3,5	—
*And. Warga de Edelény	—	10	—
*Luc. Iwan-Gyorgy de Edelény	—	4	—
*Mich. Kozma de Edelény	—	8	—
* Joan. Erdews de Edelény	—	3	—
*Bend. Demyen de Edelény	—	2	—
*And. Chyontos de Edelény	—	2	—
*Barth. Czyne de Edelény	—	3	—
*r. Paul. Sos de Zseliz	—	6	—
*Urb. Nemet de Zseliz	—	2	—
*Valt. Kagy de Zseliz	—	2	—
*Alb. Wegh de Zseliz	—	4	—
*Math. Marcza de Zseliz	—	4	—
*Ant. Amrus de Sáp	—	5	—
*Barb. Ferencz de Sáp	—	2	—
*Math. Naggiőrgy de Sáp	—	0,4	—
*Jac. Chiak de Sáp	—	10,2	—
*Ant. Adam de Senye	—	4	—

21. KEECH praedium cultum ab incolis de Hangach.

Bls. Czyne	—	—	10
*Ant. Amrus de Sáp	—	—	20
*Jac. Chyak de Sáp	—	—	10
Math. Simon	—	—	10

1569-ben

In reliquis eius districtus locis nulla seminatura habita est

22. CHAZTHA

Szőlőművelők

Alb. Nagh	5	2	1,5
Mich. Nagh Antal	20	—	—
Ant. Erdews	10	—	—
r. Alb. Chazar	7	—	—
*Amb. Mazart	2	—	1
*And. Sebő	32	2	—
*Paul. Bagoch	—	—	8
*Bend. Sipos	—	—	5,5
Laur. Zabo	—	—	0,5
Bls. Iwan	—	—	6,5
Pet. Kowach	—	10	—
Bend. Nagy	—	4	—
Joan. Bogdan	—	0,6	—

Extraneus szőlőművelők

*Stph. Zaz de Horvát	13	—	—
*Ems. Kőnlinch de Edelény	9	—	—
*Bend. Mester de Edelény	14	3	—
*Mich. Bagy de Edelény	21	20	—
*Pet. Peza de Edelény	4	1	—
*Mich. Kozma de Edelény	27	—	12
*Luc. Kowach de Edelény	19	8	10
*Greg. Bartha de Edelény	27	—	—
*Math. Wyember de Edelény	12	5	—
*Pet. Iwan de Edelény	14	10,2	12

	1567	1568	1569
*Mich. Iwan de Edelény	2	—	—
*Alb. Pogan de Edelény	22	2	—
*Bend. Warga de Edelény	18	—	12,5
*Alb. Iwan de Edelény	12	7	6,5
*Greg. Toth de Edelény	25	—	—
*r. Paul. Zabo de Edelény	17	—	—
*Amb. Menthe de Edelény	—	6	—
*Ant. Bordas de Edelény	—	5	—
*Bend. Warga de Edelény	—	4	—
*And. Chontos de Edelény	—	2	—
*Geog. Iwan de Edelény	—	0,6	—
23. DOMAKH			
	Szőlőművelők		
Amb. Warga	—	6	—
*Greg. Czako	—	4	—
*Pet. Marczinko	—	5	—
Mart. Lőryncz	—	0,5	—
*Pet. Kelő	—	6	—
Demt. Pior	—	4	—
*Geog. Zanyzlo	—	2	—
*Amb. Herczegh	—	7	—
Mich. Borbely	—	3	—
*Geog. Hegymeghy	—	1	—
Mich. Balogh	—	2	—
Dion. Lőryncz	—	1	—
r. Bls. Nagy	—	3	—
Math. Tar	—	1	—
*Jac. Zanyzlo	—	4,2	—
*Mich. Zőrös in 1.	—	3,5	—
*Joan. Tar in 1.	—	5	—
*Math. Demeter in 1.	—	8	—
	Extraneus szőlőművelők		
*Math. Sigmond de Edelény	—	3	—
*Pet. Chiak de Edelény	—	10	—
*Mich. Dyenes de Lák	—	2	—
*r. Mich. Simon de Sáp	—	3,8	—

A 16. századi jobbágyság gazdasági-társadalmi fejlődésének helyes értékeléséhez ismernünk kell a fluktuáció problémáját. Csak úgy tudjuk a termelőerők reális mozgását meghatározni, ha megvilágítjuk a jobbágyság fluktuációját, mely állandóan cseréli, mozgásban tartja az egész paraszti népességet. Tisztáznunk kell a hullámzó (fluktuáló) népesség és a törzslakosság egymás közti arányát, továbbá a differenciálódás alakulását, a gabona- és borkultúra megoszlását, a jobbágyrétegek stabilitásának és extraneus birtoklásának fejlődését, valamint a napszámos csoport alakulását mind az egyik, mind a másik csoportban. Csak e rejtett mozgású gazdasági-társadalmi folyamatok ismeretében értékelhetjük helyesen a termelőerők fejlődését.

A fluktuáció nemcsak a szóban forgó kis-borsodi járásban, hanem Borsod és Heves megye egész területén érvényesül. Kis-Borsod districtusban csak erős fenntartással beszélhetünk a közvetlen termelők, a jobbágygazdák stabilitásáról. Általános jelenség, hogy egy-egy faluban a parasztság fele, három-

negyede eltűnik s idegenekkel töltődik fel 2—3 év alatt. Egész faluk tűnnek el hosszú évekre szemünk elől az adólajstromokban, hogy később, új lakossággal ismét felbukkanjanak.[1] A parasztság gyors ütemű és tömeges méretű fluktuációja — melyet az állandó török becsapások feltétlenül fokoztak — alapvető hatást gyakorol a gazdasági-társadalmi fejlődés egész menetére.

A kis-borsodi járás népességének fluktuálását statisztikai elemzés segítségével igyekeztünk tisztázni. Szétválasztottuk a jobbágyságot az 1567. évi lakosságra, valamint az 1568-ban, illetve 1569-ben újonnan feltűnt „jövevények"-re. Ugyanakkor az első (az 1567-es) csoporton belül különbséget tettünk azok között, akik mindvégig szerepelnek az adólistákon és azok között, akik 1568-ban vagy 1569-ben már eltűnnek. Van végül egy olyan csoport jobbágy, amelyik 1567-ben szerepel a listán, 1568-ra eltűnik, de 1569-ben újra felbukkan a dézsmajegyzékben. E csoportok egymás közti aránya tükrözi a fluktuáció gyorsaságát, tömegmozgató erejét.

A districtus falvai	össznépessége			A végig azonosítható törzslakosság	1568-ban még azonosítható	Kieséssel, 1569-ben újra azonosítható	1567 után eltűnt	Csak 1568-tól szerepel	Csak 1569-től szerepel
	1567	1568	1569						
1. Sáp	40	30	23	7	11	6	16	12	9
2. Borsod	19	24	23	13	3	1	2	8	6
3. Balajt	4	1	1	—	1	1	2	—	—
4. Ormos	4	—	8	—	—	2	2	—	6
5. Edelény	66	56	65	39	8	8	11	9	13
6. Finke	35	19	28	11	3	4	17	5	11
7. Zseliz	17	20	24	6	1	3	7	13	7
8. Irota	12	12	13	5	3	3	1	4	3
9. Szakácsi	6	11	16	2	1	2	1	8	5
10. Senye	26	21	33	5	7	4	10	9	22
11. Szalonta	6	8	10	4	—	1	1	4	3
12. Mohi-Keresztúr	—	2	8	—	—	—	—	2	6
13. Bessenyő	1	26	28	1	—	—	—	25	7
14. Lák	—	9	9	—	—	—	—	9	4
15. Nyilas	—	5	7	—	—	—	—	5	3
16. Tornaháza	—	1	—	—	—	—	—	1	—
17. Kurittyán	12	6	5	1	5	4	2	—	—
18. Horvát	15	12	18	5	2	3	5	5	2
19. Tullos	—	—	3	—	—	—	—	—	3
20. Nyomár	—	18	5	—	—	—	—	18	5
21. Kécs	—	—	4	—	—	—	—	—	4
22. Császta	6	5	6	1	1	1	3	3	4
23. Domák	—	18	—	—	—	—	—	18	—
	269	304	337	100	46	43	80	158	123
				37,2%	17,1%	16%	29,7%	51,9%[2]	36,5%[3]

Ha az így nyert eredményeket most már százalékban kivetítve, évenként összehasonlítjuk, igen érdekes következtetésekre jutunk.

[1] Kis-Borsod dt. dézsmajegyzékében 1567-ben 15, 1568-ban 20 és 1569-ben 21 helység szerepel.
[2] Az 1568. évi össznépességhez viszonyítva.
[3] Az 1569. évi össznépességhez viszonyítva.

	Az össznépesség %-ában :		
	1567	1568	1569
A végig azonosítható törzslakosság	37,2% — 100 gazd.	32,9% — 100 gazd.	29,9% — 100 gazd.
Az 1568-ban még azonosítható lakosság	17,1% — 46 gazd.	15,1% — 46 gazd.	— —
Egy év kieséssel 1569-ben újra azonosítható lakosság	16,0% — 43 gazd.	— —	12,8% — 43 gazd.
Az 1567 után eltűnt lakosság	29,7% — 80 gazd.	— —	— —
Az 1568-tól szereplő lakosság	— —	51,9% — 158 gazd.	20,8% — 71 gazd.
Az 1569-től szereplő lakosság	— —	— —	36,5% — 123 gazd.

*Törzslakosság*nak a parasztság azt a rétegét nevezzük, amely mindhárom évben ugyanabban a helységben él és dolgozik — s ilyenekre 23 faluból csak 13-ban akadunk! Ez a törzslakosság arányában évről-évre csökken : 1567-ben 37%-a, 1568-ban 33%-a s végül 1569-ben 30%-nál is kisebb része a járási jobbágyságnak. Mindenesetre, ha a termelőerők fejlődését akarjuk elemezni, akkor elsősorban a törzslakosság termelését kell megvizsgálnunk. Egyedül ők képviselik a districtusban a népesség és a termelés folyamatosságát.

Az 1567-es népesség 17%-a 1568-ban ugyan még azonosítható, de később eltűnik. Másrészt egy kb. ugyanakkora csoport (16%), amely 1568-ban már nem szerepel a listákon, 1569-ben újra felbukkan. Mi lehetett ennek a magyarázata? Valószínűleg termelőeszközeik (állatállományuk) átmeneti elveszítése, vagy az adószedők előli szökés. Ha ebben az esetben nem is tudunk pontos választ adni, a jelenség általános oka ismeretes.[4] Az 1567. évi népesség kereken 30%-a nyomtalanul eltűnik a következő években. Ezzel egyidejűleg 1568-ban a lakosság 52%-a, míg 1569-ben 37%-a új, addig ismeretlen jobbágyokból áll. Jellemző a kicserélődés ütemének gyorsaságára, hogy az 1568-ban újonnan feltűnt parasztság (158 gazdaság) mindössze 45%-át (71 gazdaság) találjuk meg egy év múlva.

Összegezve, *a fluktuáció a járás parasztságának kétharmadát mozgatja meg, sodorja tovább s tölti fel új elemekkel 3 év alatt!* Éspedig úgy, hogy miközben az összlakosság három év alatt 25%-kal nő, a törzslakosság százalékos súlya 37%-ról 30%-ra csökken!

A termelő népesség alakulása a termeléseredményekhez viszonyítva a következő :

[4] A decimatori utasítások külön hangsúlyozzák, ügyeljenek az adószedők, nehogy a jobbágyok átmenet elköltözéssel vonják ki magukat az adózás alól. Jelentős formája ez a paraszti osztályharcnak az egész 16. században

Gabonatermelés

	hullámzó népesség[5]		törzslakosság	
1567.....	99 gazd.	2149 gl	82 gazd.	2372 gl
	100%	100%	100%	100%
1568.....	96 gazd.	2835 gl	75 gazd.	2322 gl
	97%	132%	92%	98%
1569.....	179 gazd.	4266 gl	74 gazd.	2384 gl
	181%	198%	90%	100%

Bortermelés[6]

	hullámzó népesség		törzslakosság	
1567	101 gazd.	1085 ti	70 gazd.	928 ti
	100%	100%	100%	100%
1568.....	149 gazd.	546 ti	72 gazd.	372 ti
	148%	50%	103%	41%
1569.....	77 gazd.	605 ti	72 gazd.	743 ti
	76%	56%	103%	82%

A gazdaságonkénti termésátlag alakulása abszolut számokban a következő:

	hullámzó népesség	törzslakosság
1567.....	27,7 gl + 10,7 ti	28,9 gl + 13,2 ti
1568.....	29,5 gl + 3,6 ti	30,9 gl + 5,1 ti
1569.....	23,8 gl + 7,8 ti	32,2 gl + 10,3 ti

A gabonatermés mind három évben elég kedvező. Nem úgy a bortermés. Az 1568. évi igen gyenge termés mind a hullámzó népességnél, mind a törzslakosságnál felére apasztja a szüreti eredményt. Sajátos módon az adatok arra mutatnak, hogy a rossz szürettel egyidejűleg a búza kimondottan jól fizetett.

A törzslakosságot jellemző adatok a termelés stabilitására és folyamatosságára utalnak. Bár a szántó-vetők száma 3 év alatt 10%-kal csökken, a learatott búza mennyisége ugyanakkora marad. Egyidejűleg nő a gazdaságonkénti termésátlag: 28,9 kalangyáról 32,2 kalangyára. Még érdekesebb a helyzet a szőlőművelőknél, ahol a bortermelők (azaz gazdaságok) száma alig változik. 1568-ban ugyan a rossz szüret miatt bortermésük a korábbi évnek csak 41%-át éri el, de 1569-re kb. 82%-át elérik az alapul szolgáló 1567. évi szüreti eredménynek. Miközben a hullámzó népességnél az 1568-ban 50%-ra csökkenő bortermés a következő évben is csak 56%-ig emelkedik. A gazdaságonkénti termésátlag egybevetése mindenütt kedvezőbb a törzslakosságnál. Átlagosan 1—1,5 hold szántóval s 0,2 hold szőlővel esik több egy törzslakos parasztgazdaságra. *A törzslakosságnál s termelés folyamatossága kiegyensúlyozott, a termelékenység magasabb és a gazdasági regeneráció gyorsabb!*

A hullámzó parasztságnál a fejlődés sokkal egyenetlenebb. 1568-ban valamivel kevesebb a gazdaság, mint az előző évben, a búzatermés mégis 32%-kal magasabb mint 1567-ben. Utána ugrásszerűen nő mind a termelők, mind a betakarított termés aránya, de a gazdaságonkénti termésátlag már alacsonyabb, mint az előző 1568. évben. Még furcsább kép tárul elénk a szőlő-

[5] A járási népesség a törzslakosságon kívüli része. A „hullámzó népesség" kifejezést a parasztság fluktuáló elemeinek gyűjtőneveként használjuk az elvándorló, a jövevény, az eltűnő majd újra felbukkanó jobbágyok jelölésére.

[6] A gabonatermelési statisztikában a csak gabonatermelők és a vegyesen gazdálkodók (szántójuk szerint) adatai együtt szerepelnek. A bortermelési statisztikában a csak bortermelők és a vegyesen gazdálkodók adatai (szőlőjük szerint) együtt szerepelnek.

művelésben. 1569-ban 48%-kal több szőlősgazdának 50%-kal kevesebb a bora, mint az előző évben. Sok bortermelő tönkremegy, 1569-ben az előző évben még adózó szőlősgazdák több mint fele nyomtalanul eltűnik. Jóval kevesebb bortermelőt találunk ekkor, mint a kiindulási évben (1567).

A fluktuáció ismert hatásán kívül, mely 1567—1569-ig kicserélte a lakosság kétharmadát és új települők rajait hozta a járásba, két egymást hullámszerűen követő áramlást figyelhetünk meg a jobbágyoknál. A folyamat elsősorban a hullámzó népességnél figyelhető meg, a törzslakosságnál nem. 1568-ban a szőlőművelők, 1569-ben pedig a szántóművelők száma magasra szökik. Magyarázatát, az állandó fluktuáción túlmenőleg, az 1568. évi jó búza és rossz bortermésben kell keresnünk. A katasztrófális szüret után 1569-ben a tönkrement bortermelők jó része áttért a gabonatermelésre. Hangsúlyozzuk, a törzslakosságnál alig van nyoma hasonló áramlásnak. A gazdaságilag szilárdabb helyzetű jobbágyoknál a jó és rossz termés váltakozása nem vált ki ilyen átáramlást, mint az állandóan cserélődő fluktuáló parasztságnál.

A két csoport differenciálódása rávilágít a törzslakosság és a hullámzó népesség társadalmi rétegeződésében mutatkozó különbségre :

	Hullámzó népesség				Törzslakosság			
				1567				
	zsellér	pauper	félt.	gazd.	zsellér	pauper	félt.	gazd.
I.[7]	21	29	13	5	I. 6	12	7	4
II.	2	9	10	10	II. 5	13	20	16
III.	32	25	11	2	III. 5	6	5	1
	55	63	34	17	16	31	32	21
	32,5%	37,3%	20,1%	10,1%	16,0%	31,0%	32,0%	21,0%
				1568				
I.	18	14	14	9	I. 7	12	6	3
II.	4	16	11	10	II. 5	15	15	12
III.	98	10	—	—	III. 21	3	1	—
	120	40	25	19	33	30	22	15
	58,8%	19,6%	12,3%	9,3%	33,0%	30,0%	22,0%	15,0%
				1569				
I.	49	46	25	19	I. 4	10	6	7
I.	8	10	12	10	II. 5	10	18	14
III.	25	9	3	1	III. 13	9	2	1
	82	64	40	30	22	29	26	22
	35,0%	27,0%	16,4%	12,7%	22,0%	20,9%	26,0%	22,0%
	és 21 földnélküli (8,9%)				és 1 földnélküli (1,0%)			

Differenciálódásuk mind a hullámzó, mind a törzslakos parasztságnál csak az 1568. évben mutat erősebb kilengést. Az az évi rossz bortermés és a sok kis szőlőművelő tönkremenetele után, 1569-re ismét a kezdeti év (1567) rétegeződéséhez hasonló arányok alakultak ki. Ennek ellenére a differenciálódás jellegzetes tünetét : *a zsellérség és gazdagparasztság növekedését* mind két csoportban megtaláljuk. A zsellérek aránya a hullámzó parasztságnál 32%, 59% majd 44%, míg a gazdagparasztoké ugyanezen idő alatt 10%-ról kb. 13%-ra emelkedik. Hasonló, de kevésbé erőteljes tendencia figyelhető meg a törzslakosság rétegződésénél. Itt a zsellérség aránya 16%, 33% majd 23%. Csoportjuk növekedése világosan felismerhető. A gazdagparaszti réteg alig növekszik. Arányuk, átmeneti csökkenés után mindössze 1%-kal nő, 21%-ról 22%-ra.

[7] I. = csak szántóművelők II. = szántó + szőlőművelők III. = csak szőlőművelők.

A hullámzó népességnél általában kétszer akkora a zsellérek s fele akkora a gazdagparasztok aránya, mint a törzslakos jobbágyok között. A féltelkes csoport százalékos súlya is magasabb náluk. A törzslakosság kedvezőbb anyagi helyzetét tükröző arány következetesen végig vonul mindhárom éven. A zsellérek s pauperek együttes tömege a hullámzó népességnél, 1567-ben 70%, 1568-ban 78,5% s 1569-ben 72%, míg a törzslakosságnál csak 47%, 63%, illetve 52%! Kb. 50%-os arányukkal szemben a fluktuáló parasztság csaknem háromnegyede zsellér s papuper. A három egymást követő év időrendjében a törzslakosság 21%-a, 15%-a, illetve 22%-a gazdagparaszt, míg a hullámzó jobbágyságnál még a legkedvezőbb, 1569. évben sem találunk 13%-nyi jómódú parasztot.

A termésmegoszlási táblázatokból kiderül, hogy a gabona- és szőlőművelő gazdagparasztok többsége mindig a törzslakosok közül kerül ki. Ennek jelentősége nyilvánvaló.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a törzslakosság kedvezőbb anyagi helyzete, valamint a hullámzó parasztság kiszélesedő pauperizálódása mindhárom évben következetesen visszatérő jelenség. Egyrészt a fluktuáló jobbágyság rohamos elszegényedése meggyorsítja a differenciálódást, másrészt viszont a parasztság anyagi rétegeződésének elmélyülése visszahat magára a fluktuációra. A tönkrement, földnélkülivé vált jobbágyok szaporodása ugyanis annak a fluktuáló, nincstelen csoportnak a számát növeli, amelyik menekülő, megélhetést kereső rajaival elárasztja a szomszédos vidéket. *Ezért erősödik a járásban évről évre párhuzamosan a jobbágyság fluktuációja és differenciálódása.*

A gabona-, illetve szőlőkultúra fejlődése eltérően alakult. Mint a fenti statisztikai elemzésből kiderül a földmívelők száma és a szántóterület kiterjedése arányosan változott. Nem így a szőlőművelésben, ahol pl. 1568-ban több a borgazdaság, de jóval kisebb a termés, mint az előző évben. Ennek a rossz bortermésen kívül a sok új birtokos megjelenésében rejlik magyarázata, akik között a szőlőkultúra jó része felaprózódik. A katasztrófális szüret azután tönkresilányította a sok új parcellatulajdonos (bérlő) próbálkozását s 1569-re már csak feleannyi szőlőgazdaság maradt. Mindezt erősen mérlegelnünk kell, amikor a jobbágyságnak a gabona- és szőlőművelés közötti megoszlását elemezzük.

1567	hullámzó népesség	törzslakosság
I. szántóművelők	68 — 40,2%	29 — 29,0%
II. szántó- + szőlőművelők	31 — 18,4%	54 — 54,0%
III. szőlőművelők	70 — 41,4%	17 — 17,0%
1568		
I. szántóművelők	55 — 27,0%	28 — 28,0%
II. szántó- + szőlőművelők	41 — 20,1%	47 — 47,0%
III. szőlőművelők	108 — 52,9%	25 — 25,0%
1569		
I. szántóművelők	139 — 64,4%	27 — 27,0%
II. szántó- + szőlőművelők	40 — 18,5%	47 — 47,0%
III. szőlőművelők	37 — 17,1%	25 — 25,0%

A stabil helyzetű gazdaságoknál (a törzslakosságnál) a szántóművelő csoport aránya csaknem változatlan. Némileg csökken viszont a vegyesen gazdálkodók csoportja, mert néhány gazda elveszítve (eladva, elzálogosítva) szántóját a csak bortermelők közé került. Más a helyzet a hullámzó parasztságnál,

ahol a fluktuáció hatását, új faluk évenkénti felbukkanását vagy eltűnését a mutatószámok rendkívüli ingadozása tükrözi. A pauper és zsellér újgazdák tömege 1568-ban a bortermelő, de 1569-ben már a gabonatermelő csoport arányát duzzasztja fel. Vegyesen gazdálkodó csoportjuk, melyhez a tehetős jobbágyok zöme tartozik, mindhárom évben alatta marad — még a felét sem éri el a törzslakosok közötti aránynak.

Miként alakul a búza-, illetve szőlőkultúrák egymás közti aránya? Lehet-e beszélni a bortermelésre való specializálódásról? A szántóterület aránya a szőlőterülethez, holdakban számolva, a következő :

	hullámzó népesség	törzslakosság
1567.....	6 : 1	9 : 1
1568.....	17 : 1	20 : 1
1569.....	23 : 1	11 : 1

A szőlők aránya a szántókhoz képest kedvezőtlen és hanyatló tendenciájú. Jómódú paraszt a csak szőlőművelők között alig akad. Nincs jele a bortermelésre való specializálódásnak. Az 1568. évi rossz bortermés után 1569-re csak a törzslakosságnál áll helyre a szőlőművelés korábbi súlya, a fluktuáló jobbágyoknál nem. A két csoportra eső bor mennyiségi megoszlása a következőképpen változik :

	A bortermés megoszlása	
	hullámzó népesség	törzslakosság
1567.....	54%	46%
1568.....	59%	41%
1569.....	45%	55%

A törzslakos jobbágyok egyrészt gyorsabban kiheverik az 1568. évi gyenge szüretet, másrészt megszerzik a rossz termés idején tönkrement hullámzó parasztság szőlőinek egy részét. 1569-ben már az övék a bortermés zöme.

Miként alakul a törzslakos parasztok gazdaságainak termelési stabilitása?

az 1567. évi	1568-ban		1569-ben	
16 *zsellér*ből	*zsellér*	*9*	*zsellér*	*8*
	pauper	4	pauper	3
	féltelkes	3	féltelkes	4
	gazdagparaszt	—	gazdagparaszt	1
31 *pauper*ból	földnélküli	—	földnélküli	1
	zsellér	16	zsellér	12
	pauper	*12*	*pauper*	*10*
	féltelkes	3	féltelkes	5
	gazdagparaszt	—	gazdagparaszt	3
32 *féltelkes*ből	zsellér	8	zsellér	2
	pauper	10	pauper	15
	féltelkes	*8*	*féltelkes*	*7*
	gazdagparaszt	6	gazdagparaszt	8
21 *gazdagparaszt*ból	zsellér	—	zsellér	—
	pauper	4	pauper	1
	féltelkes	8	féltelkes	11
	gazdagparaszt	*9*	*gazdagparaszt*	*9*

Eléggé változó a különböző jobbágycsoportok stabilitása. A kiindulási évhez képest 1568-ra eredeti helyzetét a gazdaságok 38%-a őrzi meg, kedvezőbb körülmények közé jut 16%-uk, lesüllyed 46%-uk. A következő évre, 1569-re változatlan helyzetű marad 34%-uk, meggazdagszik 24%-uk és elszegényedik 42%-uk. Általában a jobbágybirtokok 54—58%-a megmarad eredeti szín-

vonalán vagy gyarapodó tendenciát mutat. Ugyanakkor rendkívül magas az elszegényedő gazdaságok százalékos súlya: 40—42%! Kétszerannyi gazdaság válik évente szegényebbé, mint amennyinek megvagyonosodni sikerül. A zselléresedés folyamata a törzslakosságon belül is érvényesül. Viszonylag a zselléri s gazdagparaszti réteg állandósága a legnagyobb, azaz a zsellérek közül kerül ki aránylag a legkevesebb olyan jobbágy, aki kedvezőbb körülmények közé tud emelkedni és fordítva, jómódú jobbágyok tartják meg leginkább elért gazdasági helyzetüket. Így éppen a zsellérség s gazdagparasztság viszonylag stabil csoportjai között zajlik le a felemelkedés és tönkremenés ama gyorsan változó szinjátéka, mely egy-két év keresztmetszetében is felforgatja, átcsoportosítja a pauper és féltelkes réteget. Miért íly mérsékelt még a törzslakosságon belül is a jobbágygazdaságok stabilitása? Főokát talán a végvidéki helyzetben, a kiszámíthatatlan s pusztító csapások sorozatában kell keresnünk, mely még ott is keményen sújtja a paraszti termelő munkát, ahol éppen nem semmisíti meg.[8]

Az idegen faluk határában fekvő jobbágyföldek, az ún. extraneus birtokok kérdése szorosan összefügg a gazdagparaszti vagyongyűjtéssel, s lényegileg annak egyik legfontosabb útját jelöli. Járásunkban komoly szerepe van az extraneus földeknek. Innen kerül ki az össztermés jelentős hányada. 1567-ben négy, 1568-ban tizenegy s 1569-ben kilenc helység határában találunk extraneus birtokot. Egybevetve a rájuk eső termést a districtus össztermésével, az extraneusok részesedési aránya a következő:

	Az extraneus gazdaságokra esik[9]	
	a gabona	a bor
1567.....	—	27%-a
1568.....	13%-a	34%-a
1569.....	4%-a	34%-a

A bortermés állandóan növekvő része, 1569-re már több mint egyharmada kerül ki az extraneus gazdaságokból. Az idegen faluk határában szerzett extraneus jobbágyföld gyakran előforduló, tömeges jelenség. Heves, Borsod s Bihar megyékben az extraneus gazdák nagy többsége mindig bortermelő. (Az adás-vétel s bérlet joga, köztudomás szerint a szőlőknél volt a legkedvezőbb a parasztság számára.) Az a tény, hogy a kis-borsodi járásban a szőlőkultúra több mint egyharmada, sőt a szántóterület elég jelentős része is extraneus birtok, önmagában is utal arra, mennyire megfogyott a falusi földközösség ereje az un. belső földeken a 16. századra. Az extraneus földet szerző jobbágyok száma, az össznépességhez viszonyítva emelkedik:[10]

	1567	1568	1569
extraneus jobbágygazdaság ..	42	94	73
	(15%)	(29%)	(20%)

Egybevetve ezt az extraneus gazdaságokra vonatkozó előbbi statisztikával, azt látjuk, hogy az extraneusokra eső terméshányad jóval nagyobb, mintsem

[8] Forrásaink ebben a vonatkozásban elég hiányosak, hiszen a gazdálkodás egyik döntő tényezőjét az állatállomány (igaerő) színvonalát s változását nem ismerjük. Az U et C anyaga csaknem kizárólag későbbi korra vonatkozik s szórványossága miatt statisztikai elemzésre ott sem nagyon ad lehetőséget.

[9] Az extraneus gazdák termése 1567-ben 564,2 ti bor, 1568-ban 782,2 gl gabona és 314,4 ti bor, 1569-ben 249,3 gl gabona és 480,8 ti bor.

[10] A districtus össznépességéhez itt hozzá kell adnunk azokat az extraneus jobbágyokat, akik eredeti falujukban már ismeretlenek (otthoni telküket már elveszítették), akik más járásból és akik ismeretlen helyről valók. Ily módon 1567-ben 3, 1568-ban 22 és 1569-ben 30 családdal nő az összlakosság száma.

csoportjuk súlya után gondolni lehetne. Jóllehet otthoni, saját falubeli földjeiket nem vettük figyelembe. Az otthoni és extraneus föld együttes aránya szerint az extraneus gazdák túlnyomó többsége féltelkes, vagy gazdagparaszt.

Miként oszlik meg az idegen határban földet szerző gazdák csoportja a hullámzó jobbágyság és a törzslakosság között? Az extraneusok valamint a kezükön levő szántók s szőlők megoszlása a következő :

Extraneus jobbágyok

hullámzó népesség			törzslakosság		
1567	1568	1569	1567	1568	1569
15	57	43	27	37	30
az össznépesség %-ában :					
5%	18%	12%	10%	11%	8%
az összterméshez rájuk eső része borból, illetve búzából :[11]					
13%	12%	20% (bor!)	14%	22%	14%
—	11%	3% (búza!)	—	2%	0,6%

1567-ben s 1569-ben a hullámzó népesség, míg 1568-ban a törzslakosság extraneusai jobbmódúak. Az 1568. évi rossz bortermés sok extraneus gazdát tönkretesz. Eltűnésükkel 1569-re, a hullámzó parasztságból kikerülő extraneusok száma csökken, de terméseredménye ugrásszerűen nő. Ekkor már több s jobbmódú extraneus akad köztük, mint a törzslakosság körében.

Már az eddigiek során is említettük, hogy az extraneusok soraiban sok a tehetős, jómódú paraszt. Viszgáljuk meg hány tehetős gazdát találunk a törzslakosság extraneusai között? Ebben az esetben ugyanis csak a törzslakos extraneusok helyzetét elemezhetjük, mert csupán ezeknél ismerjük otthoni, saját falubeli gazdaságukat is. A hullámzó parasztság nagy részénél csak az extraneus birtok ismeretes ; sok közöttük az ismeretlen lakóhelyű vagy más járásbeli paraszt, akinek otthoni gazdaságáról semmit sem tudunk. A törzslakos extraneusok között a gazdagparasztok aránya a következő :

	gazdag-paraszt	fél-telkes	össz.
1567. 27 extraneusból	5	10	15
1568. 37 „	6	13	19
1569. 30 „	7	6	13

Még élesebben kidomborodik a jómódú jobbágyok túlsúlya, ha mérlegeljük az extraneus föld rájuk eső hányadát.

	ext. szőlő-terület	ext. szántó-terület
1567-ben övék az	80%-a	—
1568-ban „ „	68%-a	85%-a
1569-ben „ „	70%-a	47%-a

A jómódú jobbágyok csoportja tartja a kezében az extraneus szőlő- és szántóterület túlnyomó többségét. Különösen nagy részesedésük aránya a szőlőknél. Mint már utaltunk rá, ezek az extraneusok saját falujukban is gazdagparasztok s otthoni gazdaságuk súlya nem is tükröződik a fenti statisztikában. Lényegileg az extraneus birtoklást a gazdagparaszti vagyongyűjtés egyik fő-

[11] Hozzáadva az összterméshez az eredeti falujukban már ismeretlen, valamint az idegen, más járásbeli extraneusok termés részét is. Ez a többlet 1567-ben 31 ti bor, 1568-ban 15,7 ti bor és 318,6 gl gabona s végül 1569-ben 62,7 ti bor s 153,3 gl gabona.

formájának kell tekintenünk, annak hangsúlyozása mellett, hogy a jómódú parasztok felhalmozási törekvéseinek az extraneus birtoklás csak egyik s nem kizárólagos módja.

A fluktuáló népességből kikerülő extraneusok helyzetét elemezve a következő csoportokat kell megkülönböztetnünk:

a hullámzó népességhez tartozó extraneusok közül	1567	1568	1569
a. a járás különböző faluiból való	12	35	13
b. olyan, akinek eredeti falujában földje már nincs és a dézsmajegyzéken ott már nem szerepel...	—	7	3
c. aki olyan faluból való, amelyik nem szerepel ezekben az években az adólajstromokban, de ismeretes, hogy a kis-borosdi járáshoz tartozik	—	3	2
d. aki más járásból vagy megyéből való	—	6	10
e. aki ismeretlen lakóhelyű	3	6	15
	15	57	43

Az ún. „járási" extraneusok (a.—c. csoport) száma az idegen és ismeretlen extraneus birtokosokkal (d.—e. csoport) szemben állandóan csökken:

1567	12	járási	3	idegen	extraneus
1568	45	„	12	„	„
1569	18	„	25	„	„

Ez a statisztika félreérthetetlenül utal arra a folyamatra, melynek során az extraneus föld jelentős része más járásbeli parasztok kezére jut. A szomszédos falukból való extraneusok aránya fokozatosan csökken az idegenből odakerült extraneus gazdák javára. Egyre kevesebb az ún. járási extraneus, míg az idegenből jött gazdák száma emelkedik. Ennek megfelelő ütemben megszerzik az extraneus birtokállomány mind nagyobb hányadát is. Ne feledjük el azonban ennek a folyamatnak értékelésénél, hogy ez csupán a hullámzó parasztság extraneus gazdáit érinti, de a törzslakos extraneusságot nem.

Szorosan az extraneus birtokláshoz kapcsolódik a többtagú jobbágygazdaság jelensége. Ennek szerepét el kell határolnunk a földközösség esetleg még jelentkező maradványaitól, ami a jobbágyszőlők és földek állandó forgalmát tekintve, csak alárendelt jelentőségű lehet ezen a vidéken a 16. század második felében. Nem lehet ugyanis a több tagban fekvő birtok tényéből a földközösség nyilas osztású rendszerére következtetni akkor, amikor 1. a gazdák kis részének van csak többtagú földje, 2. a többtagú birtokosok zöme gazdagparaszt, 3. a parasztgazdaságot alkotó több tagból legalább egy tag idegen falu határában fekszik (extraneus föld). A többtagú birtokok zöme jómódú jobbágyoké, mégpedig olyan parasztoké, akik rendszerint extraneus parcellával is rendelkeznek.

A többtagú extraneus gazdaságok megoszlása

Időmetszet	Fluktuáló népesség		Törzslakosság	
	többtagú birtokos összesen	közülük gazdagparaszt	többtagú birtokos összesen	közülük gazdagparaszt
1567	5	4	14	10
1568	15	10	16	12
1569	6	4	10	6

A többtagú extraneus gazdaságok túlnyomó többsége mind a törzslakosság, mind a hullámzó jobbágyság csoportjában gazdagparasztok birtoka. Mint ez

az összesítés is igazolja, a többtagú birtok-típus a gazdagparaszti vagyongyarapítás útját jelzi. Ahhoz, hogy a folyamat jelentőségét kellően értékelni tudjuk, vizsgáljuk meg, hogy ez a néhány (extraneus) gazdagparaszt, — a két csoportból együttesen is csak elenyésző része az összlakosságnak — hány százalékát ragadta már magához a járás mezőgazdasági kultúrájának?

Az extraneus gazdagparasztság

Időmetszet	Az összlakosság %-ában	Az össztermés rájuk eső aránya	
		borból	gabonából
1567.....	5%	15%	7%
1568.....	7%	15%	20%
1569.....	2,5%	23%	5%

Azok a gazdagparasztok, akik idegen faluk határában is szereztek maguknak szőlőt s földet, bár csupán az összlakosság maroknyi részét teszik, a districtus mezőgazdasági kultúrájának igen jelentős részével rendelkeznek. Gazdagparaszti felhalmozásuk súlypontja a szőlőre esik, elsősorban a könnyen és jó áron értékesíthető bor megszerzésére törekszenek. Ezért tükrözi a többtagú birtok a szőlőparcella felvásárlás folyamatát, a gazdagparaszti felhalmozás útját. Jellemző a folyamat erejére, hogy azt még a parasztság fluktuációja sem tudja különösebben befolyásolni. Kicserélődik ugyan az extraneus gazdagparasztok egy része, de a kieső, tönkremenő jobbágyok helyébe tüstént újak lépnek s a kezükön levő szőlő- s szántóterület nagyjából változatlan marad.

Az extraneus birtok általában a paraszti vagyongyűjtés, főleg a gazdagparaszti felhalmozás útját jelöli. Határozottan kitűnik a gazdagparasztság túlsúlya mind a hullámzó jobbágyság, mind a törzslakosság extraneus gazdái között. A szőlők s szántók állandó adásvevése, cseréje és az extraneus gazdaságok hatalmas kiterjedése részint a földközösségi maradványok eltűnését igazolja, részint a paraszti röghözkötöttségről vallott nézeteink újraértékelésére serkent.

Ha megvizsgáljuk azt a réteget, amely rendelkezik ugyan még a termelőeszközök bizonyos maradványával, de egyedül abból már nem tud megélni, azaz az átlagosan fél holdnál kisebb szántóval vagy 100 négyszögölnél kevesebb szőlővel rendelkező jobbágyok helyzetét elemezzük, a következő eredményre jutunk :

Hullámzó népesség

1567.....	9	gabona-	és	9	bortermelő	= 18	gazdaság
1568.....	5	„	„	55	„	= 60	„
1569.....	26	„	„	7	„	= 33	„

Törzslakosság

1567.....	2	gabona-	és	2	bortermelő	= 4	gazdaság
1568.....	1	„	„	9	„	= 10	„
1569.....	1	„	„	4	„	= 5	„

A zsellérség ez a leginkább lesüllyedt rétege kisebb a törzslakosság körében. Ez természetes, hiszen a pauperizálódás üteme gyorsabb ott, ahol a fluktuáció hatása teljes terjedelmében érvényesül. Ezeket a törpebirtokos jobbágyokat a török pusztítás, az elemi csapások, az adóterhek előli menekülés könnyen mozgásba hozta, magával ragadta (a földnélküli jobbágyokkal együtt) új vidékek felé, földet, előnyösebb helyzetet, megélhetést kereső útjukon. Nincs

éles határ a földnélküliek és törpebirtokos zsellérek között, hiszen az utóbbiaknak legtöbbször már nincs állatállománya s megélhetésük főforrása ugyancsak a napszámos munka. Érdekes ennek a rétegnek ide-oda áramlása a szántó-, illetve szőlőművelés között. Az 1567. évi jó szüret után, 1568-ban feltűnően sok az új, törpebirtokos bortermelő (55 gazdaság), akiket azonban a rossz termés tönkretesz s 1569-re már csak heten maradnak. Ugyanakkor a gabonatermelő törpebirtokos zsellérek száma, az előző évi 5-tel szemben felugrik 26-ra. Itt, ha közre játszottak is egyéb okok, félreérthetetlenül a rossz terméstől kiváltott mozgással állunk szemben, melynek során a törpebirtokos zsellérek (bérlők?) 1568-ban a szőlőművelés, míg 1569-ben a szántóművelés felé áramlottak.

Elég magas a súlya ennek a napszámvállalásra kényszerülő zsellércsoportnak :

1567	22	gazdaság	— 8%
1568	70	„	— 23%
1569	38	„	— 11%

Az előző két évből a földnélküliek aránya nem ismeretes, de 1569-ben százalékos súlyuk kb. 9%. Ekkor tehát a földnélküli és az elszegényedett zsellérség aránya eléri a népesség 20%-át. Minden ötödik jobbágycsalád vagy földnélküli már, vagy apró parcellára szorult. Ugyanakkor a parasztság mindössze 2,5%-a tartja birtokában a szőlők 23%-át és a szántók jelentős részét.

A feudális jog szerint nem minősült állami adóra kötelezettnek az a jobbágy, akinek „telkes" földje, szántója nem volt, még akkor sem ha egyébként pl. szőlőtulajdonos volt. Kis-Borsodban, 1569-ben öt olyan kereszténypénzt fizető, azaz földnélküli zsellért sorolnak fel, aki egyben szőlősgazda is.[12] Többnyire olyanokról van szó, akik mint telkes parasztok állataikat, földjüket elveszítették vagy teljes termésük elpusztult s így az adószedő a földnélküliek kategóriájába sorolta őket. Szőlőjük viszont megmaradt s így a gabona dézsmajegyzéken mint földnélküliek, a bor dézsmajegyzéken pedig mint szőlőbirtokosok szerepelnek. Példájuk érdekes, de a járás gazdasági-társadalmi tagozódását nem befolyásolja.

[12] 10, 3, 4, 2 és 1,2 tinnás szőlőparcellák tulajdonosai!

Sajókeresztur (Kereztwr) oppidum (Borosd m.)

1575—1576. gabona + bor dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték kassai köböl. □ = az eredeti falujukban szántóval rendelkező extraneusok jelzése. B 980.

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
1575	1576	1575	1576	1575	1576	1575	1576
?	3 + *12*	*68*	24 + *24*	*63*	25 + *63*	*184,5*	12 + *115*
		9	12-10 + *35*	*103*	3 + *55*	*154*	14-10 + *84*
		54,5	4 + *31*	*72*	21 + *56*	*387*	44 + *150*
		33	4 + *32*	*54*	4 + *73*	*150*	42 + *120*
		30,5	20 + *16*	*56*	38 + *42*	*101,5*	38 + *83*
		85	12 + *21*	*61*	20 + *65*	*100*	21 + *80*
		12	2 + *20*	*82,5*	4-20 + *50*	*50*	6 + *86*
		26	18 + *5*	*40,5*	22 + *57*	*113*	34 + *80*
		?	1-15 + *30*	*40*	22 + *75*	*140*	46 + *160*
		?	13-10 + *30*	*62,5*	45 + *32*		+ *10*
		?	13-20 + *14*	*124*	26 + *27*	*167*	14 + *92*
		?	3 + *27*	*201,5*	20-20 + *67*	*115*	33 + *82*
				55	2-18 + *51*	*212*	48 + *123*
				32	22 + *31*	*125*	48 + *100*
				107	29 + *71*		
				160	17 + *71*		
				80	7 + *50*		
				?	24 + *72*		
				?	45 + *72*		
				?	44 + *31*		
			Szőlőművelők				
29	*14*	*25*	*24*	*76*	*63*	*192*	*100*
140	*12*	*44*	*27*	*40,5*	*62*	*106*	*272*
25,5	*12*	*93,5*	*27*	*125*	*56*		
10,5	*5*	*29*	*21*	*94*	*43*		
12	*17*	*35*	*20*	*54*	*47*		
22	*6*	*57,5*	*28*	*57*	*40*		
23	*9*	*35*	*20*	*94,5*	*66*		
33	*10*	*18*	*20*	*105*	*71*		
22,5	*11*	*33*	*24*	*101*	*49*		
27	*16*	*30,5*	*27*	*123*	*43*		
19	*8*	*41*	*29*	*110*	*54*		
14	*4*	*75*	*32*	*102*	*53*		
10	*5,5*	*39*	*22*				
8	*9*	*42,5*	*25*				
48	*13,5*	*50*	*37*				
13,9	*9*	*61*	*36*				
87	*9*	*70*	*20*				

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
1575	1576	1575	1576	1575	1576	1575	1576
			Szőlőművelők				
		(1575-ben szerepelnek, 1576-ra nyomuk vész a dézsmajegyzékben)					
10	—	*28*	—	*65*	—	*79*	—
3	—	*33,5*	—	*53*	—	*255*	—
		34	—	*63,5*	—	*82*	—
		32	—	*43*	—	*134*	—
		33	—	*76*	—		
		24	—	*50*	—		
		30	—	*57*	—		
		20	—	*53,5*	—		
		21	—	*53*	—		
			Szőlőművelők (1575-ben még ismeretlenek!)				
—	*12*	—	*30*	—	*52*	—	*146*
—	*11*	—	*36*	—	*45*		
—	*10*	—	*20*	—	*40*		
—	*19*			—	*40*		
—	*15*			—	*64,5*		
—	*13*			—	*62*		
—	*9*			—	*40*		
—	*15*						
			Extraneus szőlőművelők				
	de Miskolc						
11	?	*24*	?	*124*	*53*	*141*	□ + *104*
?	*12*	*20*	*22*	?	*42*	?	□ + *79*
?	*17*	?	*30*	?	*40*	?	*100*
?	*12*	?	*32*	?	□ + *46*		
?	*6*	?	*21,5*	?	*69*		
?	□ + *11*	?	*20*	?	□ + *41*		
?	*6*	?	*27,5*	?	*56*		
?	□ + *5*	?	*30*	?	□ + *45*		
?	*10*	?	*25*	?	*51*		
?	*7*	?	*35*	?	□ + *45*		
?	□ + *14*	?	*32*	?	□ + *45*		
		?	*20*				
		?	*33,5*				
		?	□ + *30*				
		?	*27*				
		?	*25*				
		?	*27*				
		?	*27*				
		?	*23,5*				
		?	*31,5*				
		?	*30*				
		?	*23*				
		?	*33*				
		?	□ + *33*				
		?	*27*				
	de Abafalva						
—	—	—	—	*47*	?	*100*	?
				44	?		
	de Sajószentpéter						
—	—	*80*	*34*	—		—	—

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
1575	1576	1575	1576	1575	1576	1575	1576
	de Vámos						
17	*14*	*27*	*22*	*42*	?	—	—
14	□ + *12*	*35*	?	*86*	□ + *45*		
20	*17,5*	*29*	?	*67*	□ + *54*		
10	□ + *9*	?	□ + *31*				
?	*10*		□ + *24*				
	de Bábony						
42	□ + *9*	*30*	□ + *20*	*55,5*	?		
52	*12*	*70*	□ + *23*	*84*	□ + *63*		
48	*15*	*34*	*26*	*55*	*66*		
		?	*27*				
		?	□ + *24*				
	de Szolga						
59	*18*	*29*	□ + *27*	*58*	?	—	—
59	□ + *14*	?	*36*	*44*	?		
?	*18*			*143*	□ + *57*		
				46	?		
				81	□ + *34*		
				122	□ + *57*		
				?	□ + *39*		
	de Senye						
14	*10*	*22*	?	*36*	*52*	—	—
12	*15*	*56*	*20,5*	*26*	*43*		
19	*9*	*21*	?	*71*	?		
21,5	*11,5*	*54*	*27,5*	?	*46*		
?	*14*	?	*21*	?	*46*		
	de Ecsed						
?	*12*	*28*	?	*51*	?	—	—
		24	□ + *22,5*	*72,5*	□ + *53*		
		?	*20*				
	de Zsolca						
?	*12*	*61,5*	□ + *22*	—	—	—	—
?	*16,5*	?	□ + *24*				
		?	*25*				
	de Boldva						
—	—	*50*	*27,5*	—	—	—	—
	de Zseliz						
17	—	—	—	—	—	—	—
	de Szirák						
—	—	—	—	*81*	*66*	—	—
	de Bessenyő						
?	*14*	?	*24*	?	*41*	—	—
?	*9*	?	*24*	?	*46*		
?	*3*	?	*27*				
?	*8*	?	*28*				

zsellér		pauper		féltelkes		gazdagparaszt	
1575	1576	1575	1576	1575	1576	1575	1576
		de Pálfalva					
—	—	?	*28*	—	—	—	—
		de Finke					
?	*18*	—	—	—	—	—	—
		de Szikszó					
—	—	?	*31*	—	—	—	—

Az ún. *törzslakosság* aránya elég magas. 112 helybeli jobbágyból 88 folyamatosan birtokos törzslakót találunk. A rájuk eső bortermés alakulás a következő :

1575..... 6662 kassai köböl
1576..... 4220 „ „

A terméscsökkenés aránya egy év alatt 37%! Az egy bortermelőre eső fejenkénti átlag 1575-ben 76 cb, míg 1576-ban 48 cb.

A *többi helybeli paraszt*[1] — a törzslakosságon kívüliek — bortermésének változása így alakul :

1575..... 1332,5 cb csv
1576..... 967,5 „ „

A szőlőtermelés csökkenési aránya ugyanannyi, mint a törzslakosságnál : 37%! A terméscsökkenéssel ellentétben a termelők száma emelkedik. 1575-ben 24, egy évvel később 27 bortermelő jobbágyot vesznek számba. Alacsonyabb a fejenkénti termésátlag, mint a törzslakosságnál : 1575-ben 56 cb és 1576-ban 36 cb.

Az 1576-ban *újonnan szereplő* 19 bortermelő gazda össztermése 680 cb, az az évi teljes termés kb. 12%-a. Fejenkénti átlagtermésük — 1576-ban 36 cb — lényegesen alacsonyabb. Körülbelül egynegyedével kisebb, mint a törzslakosságé. Világos jeléül annak, hogy a gyakori tulajdonos-változás károsan befolyásolja a bortermés alakulását.

A mezőváros gabonatermését csak 1576-ból ismerjük s így a *szántó- és szőlőterület* egymás közti *arányát* csak ebben az évben tudjuk meghatározni. Az átlagtermési kulcs alapján számítva, 1756-ban 141 hold szántó esik 116 hold szőlőre. Ez a szőlőkultúrára nézve rendkívül kedvező arány — csaknem 1 : 1-hez — nemcsak a sajókeresztúri promontorium kiterjedt voltára utal, hanem a bortermelésre való specializálódás fejlettségére is.

Miként alakul a szőlőművelő jobbágyság *fluktuációja?*

	1575		1576	
törzslakosság	88	78,6%	88	76,5%
1575-ben még szereplő, de a következő évben eltűnt jobbágyok	24	21,4%	—	—
1576-ban újonnan feltűnt jobbágyok	—		27	23,5%

[1] az un. hullámzó népesség.

A sajókeresztúri *extraneus parasztok fluktuációja,* hasonló statisztikai keretben sokkal nagyobb ingadozást mutat :

	1575		1576	
extraneus törzslakosság	38	70%	38	30%
1575-ben még szereplő, de a következő évben eltűnt jobbágyok	18	30%	—	
1576-ban újonnan feltűnt jobbágyok	—		82	70%

A helybeli parasztok nagy része — jó háromnegyedük — törzslakos! De még így is közel 25%-uk kicserélődik s új elemekkel töltődik fel 1 év alatt. Jelentékenyen gyorsabb s kiterjedtebb az extraneus szőlősgazdák mozgása, cseréje. A törzslakos extraneusok aránya, bár szám szerint ugyanannyian maradnak, 70%-ról 30%-ra zuhan. 1576-ban kétszerannyi új extraneus szerepel, mint az egész extraneus törzslakosság! 1575-ben az extraneus parasztok száma a helybeli jobbágyság felét ha elérte. Egy évvel később több az idegenből jött, mint a helybeli birtokos a szőlőhegyen.

Összefoglalva, a sajókeresztúri promontoriumon a helybeli parasztok egynegyedét és az extraneusok csaknem háromnegyedét cserélte ki és töltötte fel új elemekkel egyetlen év alatt a fluktuáció sodrása.

A *termelőnépesség* alakulása a *termés tömegéhez* viszonyítva :

	Bortermelés			
	hullámzó népesség[2]		törzslakosság	
1575.....	24 gazd.—	1333 cb csv	88 gazd. —	6663 cb csv
	100%	100%	100%	100%
1576.....	27 gazd. —	968 cb csv	88 gazd. —	4220 cb csv
	112%	63%	100%	63%

Ugyanez a csoportosítás az extraneus termelőknél a következő :

	Bortermelés			
	hullámzó extraneusok[3]		extraneus törzslakosság	
1575.....	18 gazd. —	745 cb	38 gazd. —	2042 cb
	100%	100%	100%	100%
1576.....	82 gazd. —	2148 cb	38 gazd. —	1210 cb
	455%	288%	100%	59%

A gazdaságonkénti *termésátlag* a helybeli és extraneus parasztoknál a következőképpen alakult ; — abszolut számokban —

	hullámzó lakosság	törzs-lakosság	hullámzó extraneusok	törzslakos extraneusok
1575.....	56 cb csv	76 cb csv	41 cb csv	54 cb csv
1576.....	36 „ „	48 „ „	26 „ „	32 „ „

A lakosság és a termékmennyiség arányát egybevető statisztika tanulsága szerint a *termelők differenciálódása* nő! Noha a lakosság kereken 40%-kal emelkedik, a bortermés 21%-kal csökken! Mint a fejenkénti termésátlag alakulása mutatja, a hanyatlás a termelők valamennyi csoportjánál jelentkezik.

[2] Az összes helybeli jobbágyok, leszámítva a törzslakosságot.
[3] Az összes extraneusokból, leszámítva az extraneus törzslakosságot.

A termés csökkenését egyrészt a feltehetőleg rossz időjárás, másrészt a szőlőbirtokok szaporodása illetőleg szétaprózódása, a nagytömegű új, addig ismeretlen szőlőbirtokos hirtelen megjelenése indokolja. Mintegy 40%-kal több új bortermelő tűnik elénk, akik a lényegileg ugyanakkora kiterjedésű szőlőhegyen helyezkednek el. Ez pedig csak a szőlőgazdaságok jelentékeny részének feldarabolásával vált lehetségessé. Azt az alapvető tényt, hogy a szőlőkultúra kiterjedése egyik évről a másikra nem változott, több szempont is alátámasztja. Elsősorban is az újonnan telepített szőlők hosszú éveken át nem adnak termést. Továbbá az ilyen újtelepítésű szőlők után adómentesség járt, amelyre a dézsmaszedők csaknem mindig utalnak az összeírásokban. Jelen esetben ennek semmi nyoma. Másodsorban, noha a helybeli törzslakosságnál a bortermés egyik évről a másikra 37%-ot esik — legalább egy tucat gazdánál változatlan marad a két évi szüret eredménye. Egyéb oka is volt tehát a rossz termésen kívül annak, hogy a gazdák zöménél felére, negyedére sőt egytizedére is leesett a bortermés egy év alatt. Ilyen esetekben a szőlőbirtokok egy részének eladására kell gondolnunk. A váltakozó méretű vagy abnormálisan magas terméscsökkenést legtöbbször a gazdaság idegen kézre jutásával kell magyaráznunk. Ne feledjük el, hogy egy év alatt 450%-kal nő az új extraneusok száma. Máshonnan pedig ezek nem tudnak szőlőparcellát szerezni, csak a már működő gazdaságokból!

A *szőlőművelők fluktuációja* és a *gazdaságok szétaprózódása* természetesen még jobban elmélyítette egy-egy rossz időjárású év pusztító hatását. Sajókeresztúr esetében a *differenciálódás* erősödését az össztermés csökkenésén és a fejenkénti termésátlagok süllyedésén kívül az ún. „törpebirtokos" (100 négyszögölnél kisebb parcellájú) jobbágyok szaporodása is jelzi. Míg 1575-ben csak 2 ilyen gazda akad 112 jobbágy között, addig 1576-ban számuk már 10-re emelkedik.

Az *extraneus-gazdák* viszonyainak vizsgálata, csaknem minden szempontból hangsúlyozottabb eredményre vezet. Mindenekelőtt számuk 1 év alatt több mint *megkétszereződik*.

1575-ben 56, míg 1576-ban 120 extraneus szőlőművelőt sorol fel a dézsmajegyzék. Az idegenből jött birtokosok száma tehát egy év alatt 114 %-kal nőtt! A rájuk eső termés alakulása a következő :

1575	2786	cb csv
1576	3358	„ „

Bortermésük emelkedése jóval kisebb, 1 év alatt mindössze 17%-kal nő.

Az *extraneus törzslakosság* termésének alakulása viszont már csökkenő tendenciát mutat. A mindkét évben azonos 38 extraneus gazdának

1575	2041	cb csv
1576	1210	„ „

termése van. Kb. 41%-kal csökkent egy év alatt a szüret eredménye. Pontosan visszatükrözi ezt a fejenkénti termésátlag esése is. 1575-ben 54 cb, de a következő évben már csak 34 cb jut egy-egy termelőre.

A *nem törzslakos extraneusok* hullámzása igen nagy. 1575-ben 18 olyan szőlőművelőt ismerünk — összesen 745 cb-nyi terméssel — akik a következő évben nyomtalanul eltűntek. Helyükbe 82 új szőlőbirtokos lép, mintegy 2148 köbölnyi terméssel. Az extraneusok 1576-i össztermésének 64%-a az újbir-

tokosokra esik. Fejenkénti átlaguk viszont csak 25 cb, jóval alacsonyabb, mint az extraneus törzslakosságé.

15 faluból számazó 120 extraneus szőlősgazda közül csak 33-nak volt *otthon is földje!* A sajókeresztúri határban élő extraneusok 73%-a olyan jobbágy, aki saját falujában már elvesztette földjét, gyökértelenné vált s most itt próbált új életet kezdeni. Nagy tömegükben a sajókeresztúri promontorium extraneus parasztjai olyan zsellérek és pauperek, akiknek eredeti falujukban már kicsúszott a föld a talpuk alól. — 1575-ben nincs 100 négyszögölnél kisebb birtokú extraneus gazda, míg a következő évben már 9 ilyen helyzetűt találunk soraik között. A *gazdaságukon kívüli* megélhetési forrásra utaltak száma tehát nő!

Az extraneus parasztok zöme a miskolci járásból való. Más járásból vagy megyéből odakerült birtokost aránylag keveset találunk.

	Extraneus	
	helybeli	*idegen* (más járásbeli)
1575...	40 család	16 család
1576...	105 „	15 „

Az 1576-ban feltűnt sok extraneus jobbágy Sajókeresztur környékéről, elsősorban Miskolcról származik.

Az *össztermés* megoszlása a *helybeli és extraneus gazdák között* a következő képet adja :

	Az összbortermésből jut	
	helybeliekre	extraneusokra
1575.....	75%	25%
1576.....	61%	39%

Ez a törzslakosság és az egyéb jobbágyok között a következőképpen oszlik meg :

	Az össztermelésből			
	helybeliekre		extraneusokra	
	hullámzó lakosság	törzslakosság	hullámzó lakosság	törzslakosság
1575.....	12,4%	61,8%	6,9%	18,9%
1576.....	11,3%	49,5%	25,1%	14,1%

Ebből a táblázatból három főbb szempont érvényesülése tűnik ki :

a) Az *extraneus gazdák* részesedési aránya az össztermésben *emelkedik.* A helybeli jobbágyok kezén levő szőlőterület 75%-ról 60%-ra esik, míg az extraneus birtok terjedelme egynegyedről 40%-ra ugrik.

b) Az *idegen* birtokba jutott szőlők gyarapodása a sok extraneus *újgazda földszerzésével* függ össze. Ezt mutatja a nem törzslakos extraneus parasztok részesedésének emelkedése 7—25%-ra! Az extraneus új-gazdák zömének termésátlaga persze igen alacsony, többnyire csak apró parcellákról van szó.

c) A termés zöme mind a helybeli, mind az idegen birtokos csoportban a törzslakosságra esik. Csakhogy míg a helybelieknél a törzslakos jobbágyok részesedése ötször, illetve négyszer akkora — addig az extraneusoknál alig háromszor akkora, sőt 1576-ban már kisebb is lesz, mint a hullámzó népességé. Itt is a szőlőhegyet 1576-ban ellepő extraneus újgazdák súlya jelentkezik az arányok eltolódásában.

Nagy-Heves (Nagy-Hewes) **districtus** (Heves m.)

1576—1577—1579. gabona dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A helységnév után, évenként közöljük az összes jobbágygazdaságok számát (az azonosítható és a nem azonosítható gazdaságokét együtt). B 1014.

	1576	1577	1579
1. ZENTH IWAN (iudex)	36	34	23
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Steph. Wago	—	2 ig + 1½ ig	17 + 1 ig
Amb. Chako	½ ig + 2 ig	2½ ig + 2 ig	1½ ig + ½ ig
Amb. Deseo	½ ig + 2 ig	—	1½ ig + ½ ig
Bls. Chako	1 ig + 1 ig	2 ig + 1 ig	2 ig + ½ ig
Petr. Fwlep	1 ig + 1 ig	2 ig + 1 ig	1½ ig + ½ ig
Amb. Thwrchyn	2 ig + 2 ig	2 ig + 1 ig	10
Greg. Chako	½ ig + 1 ig	1½ ig + 1 ig	25
Mich. Thwrchyn	½ ig + 1 ig	3 ig + 2 ig	20 + 1 ig
Mart. Wydo	1 ig + 2 ig	5 ig + 1 ig	25 + 1 ig
Math. Zaloky	½ ig + 1 ig	4 ig + 1 ig	20
Mich. Toth	1 ig + ½ ig	2 ig + 1 ig	10
Mich. Choo	½ ig + 1 ig	2 ig + 2 ig	20 + 1 ig
Amb. Welych	1½ ig + 1 ig	2 ig + 1 ig	½ ig
Anth. Laszlo	½ ig + 1½ ig	2 ig + 1½ ig	1 ig + 1 ig
Steph. Vomo	1½ ig + 1 ig	3 ig + 1½ ig	17 + 1 ig
Mart. Zoro	1 ig + ½ ig	½ ig	½ ig
Mart. Fekech	1½ ig + 1 ig	1 ig + 1 ig	5
Steph. Welych	1½ ig + 1 ig	1½ ig + 1 ig	6 + ½ ig
Casp. Zeles	2 ig + 1 ig	—	22 + 1 ig
2. FOKORO (iudex)	17	15	5
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Emr. Nagy	6 + 1 ig + V	iudex	14
Math. Donko	10 + 1 ig + X	2 ig + 1 ig	10 + ½ ig
Demt. Hatos	9 + ½ ig + IV-15	2 ig + I ig	8
Nic. Toth	—	1 ig	½ ig + ½ ig
Nic. Christoph	10 + ½ ig	1 ig	15 + 1 ig
3. KEOTHELEK (iudex)	31	24	26
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
And. Body	iudex	2 ig + I ig	5 cum
And. Olah	12 + ½ ig	½ ig + I ig	X cum

	1576	1577	1579
Laur. Feseos	2	—	IV
Bend. Ladany	11 + ½ ig	2½ ig + I ig	3 + 10 cum + X cum
And. Hegedeos	5 + ½ ig + IV + I ig	2½ ig + I ig	20 + 10 cum + V cum
Bls. Kowach	1 ig + I ½ ig	2½ ig + I ig	(chd?)
Mich. Feldes	½ ig + I ½ ig	2½ ig	10
Clm. Zekeres	1 ig + I ig	—	6 + 5 cum
Bls. Repas	½ ig	2 ig + I ig	15 cum + III
Amb. Repas	½ ig	2 ½ ig + ½ ig	V cum
Pet. Fejes	1 ig + I ½ ig	2½ ig + I ½ ig	4 + V cum
Nic. Thorba	6 + II	1½ ig + I ig	5 cum + I-15
Bend. Kalman	3-15 + 1 ig + I ig	2 ig + II ig	10 cum + X cum
Georg. Kalmar	½ ig + ½ ig	2½ ig + II ig	10 cum
Joh. Fejes	9-15 + ½ ig	—	5 cum + V cum
Bls. Thereochyk	6 + I ig	—	10 cum + V cum

4. S W L Y (iudex)

	51 jobbágygazdaság	40 jobbágygazdaság	45 jobbágygazdaság
Math. Sary	6-15 + 1 ig + ½ ig	2 ig	20 cum + IV + X cum
Georg. Biro	15 + 1 ig + ½ ig	25 + I ½ ig	10 + 25 cum + XXV cum
Luc. Feyes	5 + 1 ig + ½ ig	—	15 cum + V
Barb. Zabo	10 + 1 ig + I ig	5 ig	10 cum + XV
Demt. Thoth	13 + 1 ig + I ig	25 + 1 ig + I ig	10 cum + VI
Urb. Thoth	15 + 1 ig + I ig	2½ ig + I ½ ig	30 cum + X
Mich. Byro	10 + ½ ig + I ½ ig	10 + 2 ig + I ig	26 + 20 cum
Joh. Chereo	5-15 + ½ ig + I ig	10 + 2 ig + ½ ig	5 + V
Pet. Nagy	6-15 + ½ ig + I ig	—	—
Math. Sary	10 + ½ ig + ½ ig	15 + ½ ig + ½ ig	5 + V
And. Gal	½ ig + ½ ig	5	7 + I-15
Balt. Nagy	12-15 + 1 ig + ½ ig	—	40 cum + XII
Paul. Olah	1 ig + I ig	3 ig + I ½ ig	10 + 10 cum
Matth. Zekeres	½ ig + I ig	2 ig + I ig	11 + 20 cum
And. Kazas	1 ig + ½ ig	1½ ig + I ig	20 cum + II + X cum
Greg. Doda	2-15 + ½ ig + III ig	2 ig + I ½ ig	25 cum
Valt. Zekeres	21 + 1 ig + I ig	50 + I ½ ig	50 cum + X cum
Math. Kwn	12 + ½ ig + XI	2½ ig + I ig	4 + 5 cum + III + XV cum
Ambr. Cheychi	25 + ½ ig + XXXV	40 + 1 ig + II ig	40 cum + XIII
Valt. Kyraly	15 + 1 ig + I ig	2½ ig + I ½ ig	39 + XXXV
Joan. Sary	½ ig + I ig	½ ig + I ig	5 + XII
Joan. Gratias	½ ig + X	10 + ½ ig + I ig	10 cum
Urb. Bosa	chd	½ ig + ½ ig	4
Greg. Feldes	chd	½ ig + I ig	7-15

5. Z E N T H M Y K L O S (iudex)

	42 jobbágygazdaság	41 jobbágygazdaság	41 jobbágygazdaság
Math. Prasso	31-15 + 1 ig + II ig	3-15 + XV cum	35 + XX cum
Pet. Mark	100 + XXXV + I ig	97 + L cum	100 + I ½ ig + L cum
Thom. Zabo	21 + I ig	1 ig + V cum	27 + X cum
Alb. Zytha	15 + 1 ig + I ig	16 + 1 ig + X cum	30 + X cum

	1576	1577	1579
Bened. Bosa	½ ig	—	X cum
Mich. Thenky	2 ig + ½ ig	—	7-15 + 10 cum + V cum
Ems. Pays	1 ig	—	7-15 + V cum
Pet. Prasso	2 ig + I ½ ig	2½ ig + XIII cum	5 + 30 cum + XX cum
Valt. Olthay	2 ig + I ½ ig	2 ig + X cum	6 + 20 cum + XV cum
Ant. Prasso	1 ig	1 ig + VIII cum	4
Lads. Chak	8 + 1 ig + I ig	27 + X cum	11 + V cum
Valt. Zabo	1 ig	24 + XV cum	25 + V cum
Ems. Wyda	2 ig + I ½ ig	2 ig + X cum	15 cum + XV cum
Mart. Kowach	16 + ½ ig	—	21 + X cum
Steph. Zwch	1 ig + I ig	1 ig + X cum	60 + 10 cum + X cum
Demt. Fekethe	10 + ½ ig	20 + X cum	25 + X cum
Laut. Nyako	2 ig + I ½ ig	30 + 1½ ig + XX cum	28 + X cum
Dion. Cheres	1 ig + I ig	10-15 + ½ ig + X cum	14 + X cum
Bend. Olah	27 + 1 ig + I ig	8 + 1 ig + X cum	25 + X cum
Clms. Zabo	1 ig	13 + ½ ig + IX cum	17 + V cum
Pet. Zoro	55 + I ig	2½ ig + XX cum	27 + 25 cum + XX cum
Mich. Hodossy	17	26 + X cum	20 + X cum
Luc. Baktha	45 + XV	53 + ½ ig + XXV cum	45 + XV cum
Bls. Mark	5 + 3½ ig + II ig	7-15 + 3 ig + XX cum	33 + XX cum
Bends. Kewer	44 + X	53 + ½ ig + XII cum	2 + 10 cum + XV cum
Amb. Radych	4	1 ig	5
Amb. Mark	2½ ig + I ig	2 ig + X cum	25 + XV cum
Joh. Azalos	11 + 2 ig + I ig	20 + 1½ ig + X cum	20 + X cum
Thom. Wyda	½ ig + ½ ig	1 ig + IX cum	10 + X cum
Laurt. Ispan	chd	1,5 ig	5

6. PELY (iudex)

	30 jobbágygazdaság	19 jobbágygazdaság	26 jobbágygazdaság
Paul. Zando	25	35 + I ig	25 + X cum
Steph. Rako	47 + II ig	5 ig + I ig	67 + XX cum
Bls. Byro	40 + I ½ ig	3 ig + II ig	35 + XX cum
Amb. Bodoghazy	40 + 1½ ig + II ig	chd	10 + X cum
Bart. Markus	5	—	X cum
Valt. Zando	12 + ½ ig	—	10
Pet. Kys	10	10-15	11 + V cum
Nic. Pypo	10-15 + 2 ig + I ig	4 ig + I ig	33
Bend. Byro	15 + ½ ig + I ig	½ ig	X cum
Nic. Byro	21 + ½ ig	16-15 + 1½ ig I ig	20 + X cum
Casp. Kys	18 + I ig	51 + I ig	27 + V cum
Paul. Pesthy	3	—	V cum

	1576	1577	1579
7. VEZEKENY (iudex)	24	22	27
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Petrus Pypo	iudex	4 + 1½ ig + I ig	10 cum + V cum
Alb. Hewessy	40 + 1 ig + I 1/2 ig	—	7 + V cum
Casp. Gywrasin	2 ig + I ½ ig	50 + 1 ig + II ig	22 + XV cum
And. Simon	III ½ ig	8 + 4½ ig + II ig	3 + 20 cum + XX cum
Demt. Balogh	15 + ½ ig + II ig	7 + 3 ig + II ig	35 cum + XXV cum
Gall. Warga	10 + 1 ig + I ½ ig	7-15 + 4 ig + II ig	35 cum + XXV cum
Steph. Haydw	7-15 + ½ ig	—	V cum
Pet. Olah	16-15 + 1 ig + IV ig	13 + 3 ig + II ½ ig	30 + XXV cum
Lad. Thoth	43 + 1 ig + VI ig	89 + 5 ig + V ig	100 + 20 cum + L cum
Thom. Thyborcz	5-15 + I ig	12 + I ig	15 cum + X cum
Dions. Eztergaros	1 ig + II ig	2½ ig + II ig	20 cum + XV cum
Casp. Bathla	10	32 + I ½ ig	3
Bend. Benkeo	½ ig	—	10 + X cum
8. ERDEOTHELEK (iudex)	32	22	17
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
And. Kenyeres	45 + LXII + ½ ig	62 + 3½ ig + I ½ ig	70 + XXX
Urb. Choma	25 + I ig	31 + ½ ig	V cum + III
Steph. Palffy	28 + XXI	4½ ig + ½ ig	25 + V + XV cum
Barab. Chaga	15 + XVII	—	25 + X cum
Joan. Choma	2 ig + I ig	11	X cum
And. Zwhay	40 + I	6 ig + I ig	90 + XX cum
Pet. Hamos	31 + XIX + ½ ig	75 + II ig	70 + XXV
Paul. Palffy	28 + XVIII	52 + I ig + ½ ig	20 + V
Urb. Kys	42 + V	15 + 3 ig	40 cum
Georg Joo	—	40 + ½ ig	15 + V
Nic. Charnay	20 + XXXVIII	10	10 + XV cum
relicta Salapne	6 + ½ ig	7-15	10
9. ALATK (iudex)	22	17	13
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Pet. Tholway	iudex	7 + 5 ig + 2½ ig	43 + XXX cum
Demt. Wadaz	15 + XV	2 ig + I ig	10 + X cum
Seb. Jancho	16-15 + XI	16-15 + I ig	9
Dions Jopal	25-15 + XXXVII	6 ig + III ig	45 + XX cum
Paul Simon	20 + XXVI	15 + 2 ig + II ig	30 + X
Paul. Syket	7-15 + VIII-15	—	5
Jac. Wadaz	40 + XLV	40 + II ½ ig	32 + XXX
Valent. Poch	16 + XXVII	15 + II ig	43 + XV cum
Frs. Kwn	5 + V	1 ig + ½ ig	15 + XV cum
Valent. Fejes	9 + XII	iudex	15 + XV cum
Alb. Nagy	5 + III-15	—	5
10. BOCZONAD (iudex)	24	29	22
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Joan. Egywd	iudex	27-15 + 3 ig + I ½ ig	15 cum + XV cum

	1576	1577	1579
Pet. Olah	10 + ½ ig	2 ig + II ig	17 + 5 cum + XV cum
Demt. Moricz	10 + ½ ig	8 + 2 ig + I ig	6 + III
Pet. Dwda	6-15 + ½ ig + 6 + ½ ig	13 + 1 ig	15 cum + V cum
Pet. Warroh	5 + III-15	7-15	6 + X cum
Fab. Zok	15-15 + XII-15 + II ½ ig	30 + 2 ig + II ig	30 + V cum
Steph. Bak	12-15 + ½ ig	11 + 2 ig + I ig	7
Thom. Thassy	18 + ½ ig	25 + 2 ig + I ½ ig	30 + XXV cum
Valt. Isten(es)	14 + I ig	5 + 2 ig + I ig	2 + V cum
Alb. Thassy	12 + VIII	8 + 1 ig + II ig	15 cum + XV cum
Mart. Thoth	13 + VII	—	15 cum + X cum
Georg. Moricz	5	2-15 + 1 ig + I ½ ig	V cum
Vinc. Nagy	12 + I ig	—	7 + X cum
Pet. Gere	15 + ½ ig	20 + I ig	20 + X cum
Math. Balogh	12-15 + I ig	12 + 2 ig + I ig	7 + 10 cum + X cum

11. H E W E S (iudex)

	151 jobbágygazdaság	140 jobbágygazdaság	102 jobbágygazdaság
Christ. Myllen	iudex	1 ig	1 ig
Mart. Fazekas	27	42 ig	9 + II ig
Greg. Bachmegyey	22-15 + 10 cum	15	1 ig + I ig
Bls. Pooch	100 + XXX + XXX cum	—	50 + 1 ig + I ig
Thom. Kochon	65 + XXX + XXVI cum	35 + 1½ ig + XXV cum	50 + III ig
Thom. Monos	48 + XXVI cum	54 + XX cum	50 + I + I ½ ig
Luc. Kwn	5	—	5
And. Bertha	85-15 + XXXV-15	3 ig + XL cum	3 ig + III ig
Math. Nagy	9 + VIII cum	—	1 ig
Luc. Santha	11-15 + XIV cum	1 ig + X cum	1 ig
Paul. Thatar	13 + XI-15	13 + VI	10
Mich. Nagywthy	90 + LXXX cum	114 + XXV cum	50 + 2 ig + II ig
Demt. Thoth	16-15 + X cum	27 + 1 ig + XXX cum	18 + I ig
Greg. Poka	75 + XXVII	80 + 1 ig + XLV cum	100 + 1 ig + 3 ig
Paul. Thoth	20 + ½ ig + XXVI cum	1½ ig + X cum	15 + II ig
Math. Cheoz	17 + XI cum	45 + X cum	11 + I ig
Col. Sadany	49 + XX cum	49 + 3 ig + XX cum	55 + I ig
Thom. Nagywthy	14 + XVI cum	16 + 1 ig + X cum	1 ig + ½ ig
And. Makay	10	2-15	4
Mich. Soos	5 + X cum	10	½ ig
Laur. Fodor	29 + ½ ig + XXIV cum	2½ ig + XX cum	12 + I ig
Cls. Zeoch	42 + XVIII + XII cum	4 ig + VII cum	24
Math. Achy	55 + XXXIX	8 + 3 ig	9 + I ig
Valt. Weegh	23-15 + X-15	27-15 + V	35
Bls. Kowach	29 + XV + X cum	27 + 2 ig + XX cum	1 ig + I ig
Bls. Achy	10 + X cum	2 ig	1 ig
Cls. Bekes	39 + VII cum	16 + XIII cum	10 + ½ ig
Greg. Weegh	70 + XXVII cum	8 ig + V cum	1 ig + I ig

	1576	1577	1579
Greg. Thandary	9	13 + VI cum	17 + I ig
Amb. Bartha	61-15 + XXXVI + XVI cum	52 + XLV cum	½ ig
Simon Elek	55-15 + XXII + XVI cum	3 ig + XX cum	3 ig + I ig
Pet. Weegh	60-15 + XVII + XV cum	100 + XX cum	2 ig
Steph. Molchar	50 + XVI + XVI cum	8 ig + XX cum	8 + II ig
Bls. Kakas	85 + LV + XXXI cum	8 ig + XXX cum	4 ig + 4½ ig
Vitalius Chenger	57-15 + XXII + XXIV cum	45 + X-15 + 2 ig + LIX cum	36 + II ig
Mart. Thassy	25 + XVIII-15 + XIII cum	5 ig + XXX cum	45 + III ig
Step. Petheo	VII cum	1 ig	1 ig + ½ ig
Bend. Thassy	23 + XXI + XIV cum	4-15 + XXXV cum	4 ig + II ig
Jon. Athany	75 + XXV + XXVIII cum	55 + 1½ ig + XXVI cum	9 + 4 ig + II ig
Alb. Gottgogy	14	½ ig + V-15 cum	7 + ½ ig
Mart. Bertha	56 + XX	2 ig + XXIX cum	35 + III ig
Jac. Bodo	90 + XXX	—	1 ig + II ig
Math. Zabo	14 + VII cum	8	9 + ½ ig
Urb. Nagy	30 + V	18 + XV cum	24
Demt. Gazdagh	30 + XXX cum	7 ig + XXX cum	2 ig + II ig
Paul. Sagy	25 + VII cum	45 + X cum	½ ig
Math. Zoro	30 + VII 1/2 cum + XL cum	5½ ig + XLIV cum	30 + III cum
Math. Bakony	62-15 + XXXIV-15 + XXIX cum	—	30 + 1 ig + II ig
Joan. Molchar	80 + LXX	113 + XL cum	33 + IV ig
And. Bakony	29,15 + XIX-15	29-15	14 + ½ ig
Laur. Fekethe	57 + XVII-15	3½ ig + XXV cum	23 + 1 ig
Math. Kovach	8 + VI + VII cum	14 + X cum	14
Emr. Verbeochy	33 + XV cum	43	10 + 1 ig + I ig
Pet. Nagy	5 + VI	5 + V cum	12
Valent. Kechkes	27 + XV + XIV cum	—	5 ig + I ig
Math. Warga	35 + XVI + XVIII cum	35 + XX cum	30 + 2 ig + II ig
Math. Debrey	35 + XI	30 + 1 ig + X cum	20
Joan. Werthegy	20	15	2 ig + I ig
Ems. Fagias	40 + IX cum	20 + X cum	2 ig + ½ ig
Casp. Kaposthas	70 + XXX	90 + XL	1 ig + III ig
Anna Gykenzeweo	17-15	15-15	III ig
Lucas Sadany	chd!	—	1 ig

12. HEWES IWANY (iudex)

	23 jobbágygazdaság	26 jobbágygazdaság	21 jobbágygazdaság
Sigd. Thardy	25 + XVII-15 + XII cum	—	31 + I ig
Bls. Mahos	iudex	27 + 1 ig + XX cum	40 + I ig
Balt. Hadaros	40 + XXV + XL cum	3 ig + XXX cum	60 + X

	1576	1577	1579
Georg. Magos	40 + XVII + XLIII cum	43 + XX cum	32 + I ig
Steph. Thardy	62 + XL cum	50 + XV cum	77
Thom. Kowach	6	7 + V cum	8
Georg. Kadar	47-15 + XVI + XXXV cum	22 + XXV cum	45 + I ig
Paul. Zeoch	27-15 + X + XL cum	9 + 2 ig + XX cum	45 + II ig
Thom. Konya	40 + XII-15 + XXX cum	5 ig + XX cum	1 ig + I ig
Balt. Kadar	27-15 + XVI + XII cum	4 ig	4 ig + ½ ig
Valt. Beke	30 + XX cum	31 + XX cum	27 + VI
Laur. Hadaros	10-15 + V	5-15 + X cum	8 + V
Cls. Zwdar	34 + XI + XXIV cum	10 + 2 ig + XV cum	15 + XIV
Bls. Kadar	50 + XV + XXII cum	3 ig + XXV cum	45 + I ig
Doms. Maior	25 + XVII cum	—	15 + I ig
Pet. Balogh	55 + XII-15 + XXXII cum	30 + 1 ig + XV cum	32 + I ig
Thom. Oswarth	37 + XVI + X cum	25 + XX cum	27 + I ig
Laur. Kadar	5	15 + ½ ig + XX cum	22 + II ig

13. B E O (iudex)

	18 jobbágygazdaság	15 jobbágygazdaság	15 jobbágygazdaság
Ant. Rach	iudex	2 ig + I ig	10
And. Boros	24 + CXXIX + ½ ig	3 ig + III ig	41 + XLV
Dion. Thoth	XCIV + 1 ig	25	45 cum + XX cum
Joan. Wayas	V cum	25 + 1 ig + II ig	XIII + X cum
Steph. Chaday	½ ig + VIII cum	1 ig + I ig	40 cum + XX cum
Steph. Trippo	30-15 + XX + XIV cum	20 + 3½ ig + II ig	45 + XXX cum
servus St. Trippo	XX	?	?
Alb. Nagydienes	½ ig + ½ ig + X cum	2 ig + III ig	20 cum + X cum
Georg Zwdar	IX	—	10 cum

14. K I M L E O (iudex)

	63 jobbágygazdaság	47 jobbágygazdaság	28 jobbágygazdaság
Math. Theoreok	7 ig + XCVIII cum	160 + 2 ig + IV ig	145
Adam Rado	6 ig + LVII cum	102 + 3 ig + XXXV cum	85 + XXV cum
servus Adam Rado	—	½ ig	—
Urb. Fodor	XXII-15 + 8½ ig + XLIV cum	121 + 2 ig + XLV cum	123 + XXV cum
duo servi Urb. Fodor	—	7-15 + ½ ig + II ig	—
Bend. Fellegh	30 + XXX + X cum	4 ig + XL cum	20 cum + XXV cum
Barth. Laszlo	1 ig + XXIII cum	—	30 + X cum

	1576	1577	1579
Dions. Pypo	4 ig + XLV cum	—	55 + XV cum
Joan Zemlek	½ ig + X cum	—	30
Valt. Pyspek	2 ig + XL cum	26 + XXX cum	10 + 20 cum + X cum
servus V. Pyspek	—	1 ig + V cum	—
Frs. Pyspek	iudex	52-15 + 4 ig + XXXV cum	40 cum + XX cum
Mart. Pyspek	4 ig + XLVII cum	4 ig + XL cum	25 cum + XL cum
Mich. Koryak	11-15 + 1½ ig + XXI cum	—	5 cum + X cum
Thom. Chobanka	3 ig + XXXV cum	4 + 3 ig + XL cum	70 + XXX cum
Lad. Pochay	41 + 1½ ig + XLIII cum	4 ig + XL cum	20 cum + XXV cum
Paul. Kysmyhaly	65 + 1½ ig + LV cum	86 + 3 ig + XXXV cum	90 + XXX cum
Lucas Petrich	14 + 3 ig + XXXIII cum	11 + 6 ig + XXX cum	30 + 10 cum + X cum

15. KEOREH (iudex)

	55	50	37
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Seb. Chyha	iudex	16 + 10 cum + XX cum	15 cum + X cum
Valt. Korda	35 cum + XV cum	30 cum + X cum	20 cum + X cum
Thom. Gogan	70 cum + L cum	40 cum + XX cum	15 cum + XV cum
Mich. Mora	25 cum + X cum	80 cum + XX cum	20 cum + XV cum
And. Nadas	10 + X cum	10 cum + X cum	10 cum + X cum
Joan. Bartha	15 + XX cum	20 cum + X cum	10 cum + X cum
Steph. Kwn	X cum	XX cum	V cum
Frs. Weegh	V cum	X cum	20 cum + X cum
Steph. Feyer	16 + XV cum	30 cum + X cum	11 + V cum
Luc. Somogy	5 + 20 cum + XV cum	30 cum	15 cum + X cum
Demt. Zalay	10 + 30 cum + XXX cum	40 cum + X cum	15 cum + X cum
Lad. Zalay	10 + 20 cum + X cum	5 + 10 cum + XXX cum	10 cum + XV cum
Barth. Chorda	15	10 cum	20 cum + X cum
Frs. Bartha	15 cum + X cum	16	5 + 10 cum + XV cum
Thom. Fodor	2 + X cum	2 + XV cum	20 cum
Steph. Jaz	20 cum + X cum	40 cum	5
Frs. Thwry	8 + 10 cum + X cum	30	10 cum + V cum
Bend. Kwrwy	35	15 + 10 cum	20 cum
And. Thathar	1	5 + 10 cum	5 + 5 cum + V cum
Berth. Jaz	5 + 20 cum + XX cum	35 + 10 cum + XI cum	20 cum + X cum
Cls. Kertez	20 cum + V cum	—	10 + 5 cum
Nic. Pilip	12 + XXV cum	20 cum	10 cum + X cum
Mich. Barthy	17 + 10 cum + LXV cum	30 cum + XX cum	15 cum + V cum
Steph. Nagy	10	10 cum	10 cum
Pet. Zantho	20 + L cum	70 cum	15 cum
Jac. Bathla	15 + XX cum	10 cum	5
Mart. Perek	40 cum + XV cum	30 cum + X cum	10
Ems. Győrffy	chd!	10 cum	5 cum

	1576	1577	1579
16. THEPEL (iudex)	52	48	30
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Cls. Olah	iudex	3 ig + II ig	15 cum + XV cum
Cls. Monos	5 + 1 ig + XXX cum	2 ig + XXX cum	XV cum
Frc. Baranyay	XXX cum	XXI cum	X cum
Luc. Kwstodyn	20 + 1½ ig + LXIV cum	XXXVIII cum	20 + XLV cum
Luc. Ach	5 + 1 ig + XI cum	½ ig + XIV cum	XV cum
Jac. Batyz	4 + XII + XX cum	14 + XX cum	10 cum + X cum
And. Zabo	10 + XV	5 + ½ ig + XX cum	5 + V cum
Bend. Bako	10 + 1 ig + XL cum	4-15 + L cum	40
Stph. Horwath	11 + XI-15 + XIII cum	6 + XXX cum	6 + XII
Elias Horwat	12 + ½ ig + XLIII cum	21-15 + 2 ig + XXXVI cum	9 + XVII + XVII cum
Vinc. Kenez	V cum	—	6 + V cum
Thom. Rez	20 + XVI + XVI cum	17 + 1 ig + XXX cum	20 cum + V cum
Amb. Monos	15 + XXXV	—	34 + XXVIII
Nic. Horwath	11-15 + 1 ig + XXII cum	20 + 3½ ig + XIV cum	60 + XV cum
Valt. Chyra	1 ig + XXV cum	15 + ½ ig + XXX cum	15 + 10 cum + XV cum
Greg. Kys	15 + ½ ig + XXVII cum	3 ig + XV cum	X cum
Barb. Thoth	1½ ig + XXIX cum	6-15 + 2 ig + XXV cum	6 gl
servus L. Cwstodyn	10 + ½ ig + X cum	7 + X cum	—
servus iudicis	½ ig	—	—
17. POROZLO (iudex)	77	64	45
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Bls. Pyspek	iudex	15 + XV cum	5
Amb. Nagy	1½ ig + XV cum	XX cum	X cum
Bend. Zep	38 + XIV cum	—	27 + V cum
Math. Bartha	2 ig + XI cum	½ ig + V cum	V cum
Paul. Nagy	2 ig + XXX cum	—	2 cum + V cum
Bend. Bender	XI cum	—	V cum
Pet. Bachy	2 ig + XXII cum	1½ ig + XXV cum	XV cum + 5 cum
Paul. Zabo	2 ig + LIII cum	80 + ½ ig + XL cum	65 + XX cum
Anth. Zaz	1½ ig + XII cum	2 ig + X cum	20 cum + X cum
Demt. Zenyeo	23 + 1 ig + LIV cum	2 ig + XXX cum	X cum
Paul. Baka	2 ig + XXIV cum	½ ig + V cum	XV cum
Emc. Lwkach	VIII cum	VII cum	5
Mich. Kemley	1 ig + XVII cum	2 ig + V cum	V cum
Laur. Phwlep	2 ig + XXXII cum	1½ ig + LIX cum	10 cum + XX cum
Mart. Bodo	4 ig + L cum	1 ig + XX cum	20 + 10 cum + XX cum
Greg. Nagy Janos	2 ig + X cum	XVII cum	V cum
Lucas Garay	7-15 + ½ ig + XVIII cum	1½ ig + XX cum	10 cum + X cum

	1576	1577	1579
Amb. Thoboz	1 ig + X cum	½ ig + XX cum	10 cum + V cum
Augst. Zygethy	1 ig + VIII cum	½ ig + X cum	10 cum + XL cum
Pet. Chywka	½ ig + IX cum	½ ig + XX cum	2 cum + V cum
Bend. Baka	½ ig + X cum	½ ig	10 cum + X cum
Pet. Hamos	2 ig + LIV cum	5 + 1 ig + XXX cum	56 + XXX cum
Math. Olah	16 + 4 ig + LX cum	6 + ½ ig + L cum	55 + 10 cum + XXV cum
Valt. Bocho	½ ig + X cum	½ ig + XXXVIII cum	10 cum
Bend. Barak	2 ig + LXXX cum	3 ig + LX cum	65 cum + XXX cum
Greg. Kalmar	10 + 2½ ig + XL cum	1½ ig + XLV cum	20 cum
Bend. Pap	2 ig + XXIV cum	3½ ig + I ½ ig + XXVII cum	10 cum + X cum
Joan. Halazy	2 ig + XX cum	1½ ig + X cum	16 + X cum
And. Kencheo	2 ig + XXXV cum	2 ig + XXXIX cum	20 cum + XV cum
Petrus Elek	2 ig + X cum	½ ig + XXVIII cum	10 cum
Fab. Elek	1 ig	V cum	10 cum
Amb. Kaza	2-15 + ½ ig	½ ig + V cum	10 cum
Georg. Kowach	chd!	—	15 + X cum

18. ALATTHYAN (iudex)

	31 jobbágygazdaság	31 jobbágygazdaság	25 jobbágygazdaság
Valent. Fodor	iudex	6 ig + III ig	32 + II ig
Greg. Raach	10	4 ig + 1 ig	1 ig + I ig
Thom. Theoser	84-15 + XXXVI + II ig	6 ig + IV ig	25 + II ig
And. Koncz	76 + XXXV + IV ig	10 ig + IV ig	5 ig + II ig
Alb. Bekeo	15-15 + I ig + III ig	1 ig + II ig	2 ig + I ig
Greg. Nagy	122 + ½ ig + XXXIII + IV ig	10 ig + VI ig	6 ig + III ig
Bls. Kowach	150 + XXXII-15 + VIII ig	110 + 2 ig + VI ig	38 + II ig
Frs. Drwk	100 + IV ig	105 + V ig	3 ig + I ½ ig
Math. Zalay	100 + XXII	3 ig + II ig	3 ig + II ig
And. Zalay	81 + XXV + II ig	10 ig + IV ig	25 + I ig
Pet. Wasathlan	85 + XXXV + IV ig	6 ig + IV ig	1 ig + I ig
Martinus Zalay	15 + 1 ig + III ig	4 ig + I ig	1½ ig + 1½ ig
Nic. Bondor	30 + II ig	iudex	I ig
Demt. Leorynchy	79 + VI ig	70 + IV ig	37 + II ig
Greg. Kys	31-15 + ½ ig	6 ig + II ig	1 ig

19. MYSE (iudex)

	16 jobbágygazdaság	17 jobbágygazdaság	16 jobbágygazdaság
Amb. Thoth	iudex	20 + ½ ig	5
Urb. Kenches	25 + 1½ ig + III ig	90 + II ½ ig	80 + II ½ ig
Paul. Kenches	20 + X	30 + X + 1 ig	55
Steph. Somogy	25 + III ig	55 + 4 ig + II ½ ig	26 + 1 ig
Valt. Boza	20 + 3 ig	65	29 + 1 ig
Urb. Borsy	23-15 + 1 ig + I ½ ig	35 + I ig	34

	1576	1577	1579
Mich. Thakach	18	1 ig + II ig	6
Ant. Thakach	12 + ½ ig	20	5 + 1 ig
Georg. Horwath	25 + 1½ ig + III ½ ig	77-15 + XX	33 + 3 ig + I ig
Casp. Molchar	½ ig	25	12

20. Z A Z B E R E K (iudex)

	22 jobbágygyazdaság	24 jobbágygyazdaság	15 jobbágygyazdaság
Mich. Chyathy	1 ig + III ig	4 ig + III ig	25 + 1 ig + II ig
Simon Sarlay	½ ig + IV ig	3 ig + III ig	2 ig + I ig
Greg. Borsos	1 ig + II ig	2 ig + II ig	27 + II ig
Ems. Balady	1 ig + IV ig	3 ig + II ig	30 + 1 ig
Thom. Kery	½ ig + II ig	II ig	10 + I ½ ig
Mich. Gwrba	2 ig + II ig	3 ig + II ig	25 + I ig
Dions. Haynal	¾ ig + I ig	—	15 + ½ ig
Frs. Kwn	2 ig + IV ig	—	30 + I ig
Bls. Farkas	1 ig + I ig	2 ig + II ig	25 + ½ ig

21. K W R T H (iudex)

	23 jobbágygyazdaság	18 jobbágygyazdaság	21 jobbágygyazdaság
Greg. Zaz	10 + ½ ig + X cum	—	1 ig + I ½ ig
Mart. Penthek	1 ig + VI cum	—	5 + I cum
Joan. Layko	32-15 + ½ ig + X cum	6 ig	30 + I ig
Valt. Zele	½ ig + XXX cum	4 ig + I ig	22 + I ig
Math. Layko	1 ig + X cum	1 ig	25 + I ig
Steph. Farkas	1 ig + V cum	2 ig + I ig	1 ig + ½ ig
Amb. Pelbarth	½ ig + I cum	—	½ ig
Georg. Wekony	½ ig + V cum	1 ig + I ig	½ ig + ½ ig
Math. Kys	chd	1 ig	½ ig + ½ ig

22. A C H Y (iudex)

	15 jobbágygyazdaság	14 jobbágygyazdaság	16 jobbágygyazdaság
Urb. Hegy	½ ig	½ ig + I ig	1 ig + I ig
And. Fythos	½ ig	—	1 ig + I ig
Georg. Mathyws	1 ig + I ig	1 ig + I ig	1½ ig
Math. Zegedy	1 ig + I ig	1 ig + I ig	1 ig
Ems. Thorkos	1 ig + I ig	½ ig + I ig	I ig

23. A T H A N Y (iudex)

	35 jobbágygyazdaság	34 jobbágygyazdaság	21 jobbágygyazdaság
Stph. Forynthos	iudex	3 ig + XXV cum	20 cum + XX cum
Stph. Boldy	21 + XXXI	20 + XX cum	15 + X cum
Bend. Wargah	5 + X cum	15 + X cum	4 + X cum
Steph. Boross	30 + XXI + XXV cum	—	51
Laur. Olah	47 + LI + XVIII cum	82-15 + 1½ ig + L cum	45
Greg. Nagy	30 + 1 ig + XXX cum	37-15 + 1 ig + XXIX cum	20 cum + X cum
Demt. Jaz	12-15 + ½ ig	18 + XX cum	40 cum + XL cum

	1576	1577	1579
Greg. Oswarth	5 + X cum	2 + ½ ig + ½ ig	140 + X cum
Joan. Kakas	33-15	80 + XX cum	125 + XI + XX cum
Frs. Jardwan	11-15	19 + V cum	20
Joan. Maklan	40 + 1 ig + XIX cum	—	115 + 20 cum + XX cum
Greg. Mathyws	30 + XXII + XX cum	31 + 3 ig + XXXV cum	30 cum + XLV cum
Vinc. Nagy	½ ig	XX cum	10 cum
Mart. Kys	60 + XLV cum	95 + XXXV cum	42 + 45 cum + XLV cum

A nagyhevesi járás, melynek helyzete, szemben Heves megye többi részével, a kishevesi districtus viszonyaira emlékeztet,[1] gabonatermesztő és állattenyésztő vidék. Vetésterületének megoszlása a következő képet nyújtja :

	1576		1579	
őszi búza	2145 hold	— 59,0%	1490 hold	— 81,0%
tavasziak	1491 „	— 41,0%	616 „	— 19,0%

A tavaszi gabonafélék aránya jóval magasabb, mint a szőlőművelő járásokban, ahol átlagban 10% körül mozog.

Heves oppidum gazdasági-társadalmi helyzete lényegesen eltér a járás többi 27 helységének viszonyaitól. Ebben a mezővárosban él az összlakosság 15,7%-a, akik a szántóterület 26,7%-át tartják birtokukban. A népesség és föld jelentékeny központosulásához járul a jómódú jobbágyság tömörülése : itt él a districtus gazdagparasztságának közel 30%-a. Három évvel később, 1579-ben, a mezőváros a parasztság 15,4%-át tömöríti, akik azonban a szántóterület immár csupán 16,5%-ával rendelkeznek. A gazdagparasztok 21%-a él ekkor az oppidumban. A járásban a termelőerőket ért csapások azonnal és maradéktalanul éreztették hatásukat s ha a mezővárosi tömörülés jellegzetességét nem is szüntették meg teljesen, (a lakosság aránya és a gazdagparasztság súlya változatlan), annak élességét határozottan tompították.

Hasonló tendencia jelentkezik az ún. napszámos-csoport elemzésénél is :

	1576	1579
földnélküli	122	101
szántóművelő, fél hold alatt	81	50
	203	151

A földnélküliségük vagy apró parcelláik folytán napszámra utalt parasztok száma ugyan fogy (203, illetőleg 151 család), de társadalmi súlyuk nő : 21,1%-ról 22,9%-ra, amit a gazdasági hanyatlás, a lakosság csökkenése tesz érthetővé.

A lakosság megtelepültségének és mozgásának viszonya a fluktuáció döntő kérdése. Az össznépesség a következőképpen alakul a districtus 23 falvában,[2] az említett időszakban :

[1] Lásd Kis-Heves districtus 1576—1579. elemzését.

[2] 1576-ban összesen 28, 1579-ben 24 falut ismerünk, a fenti összegezésnél mégis csak 23-at veszünk számba, mert csak ezek azonosíthatók mindkét adójegyzékben. Később, mikor az egész járásra hivatkozunk, valamennyi falu adatait figyelembe vesszük.

	1576	1577	1579
a jobbágycsaládok száma	890	791	637
%-ban	100%	88%	72%

3 év alatt a járási népesség jó egynegyede eltűnik. Milyen mértékben csökken ugyanezen idő alatt a törzslakosság, azaz a parasztság ama része, amelyet az 1576-os lakosságból 1579-ben még helyén találunk? Aránylag kevés azok száma, akiket 3 év múltán azonosítani tudunk. A törzslakosság vesztesége, 1576-tól 1579-ig :

	1576	1577	1579
az azonosítható jobbágycsaládok száma	890	354	399
%-ban	100%	40%	45%

Néhány év alatt nyoma vész a falvakban a törzslakosság 55%-ának.[3] Ugyanakkor a járási össznépesség csökkenése csak 33%-os! A népesség cseréje gyorsabb ütemű ebben a hódoltsági sávban, mint azt a lakosság általános csökkenése mutatja. Az 1576-ban számba vett törzslakosság kevesebb mint fele maradt csak helyén 1579-re, jóllehet a paraszti népesség csak egyharmadával csökken. Tekintettel arra, hogy 3 év alatt az összlakosság is erősen fogy, 1579-re a jobbágyok 60,4%-a kerül ki a törzslakosokból és közel 40%-uk az újonnan bevándoroltakból. Sem a röghözkötöttség, sem a jobbágyföld ún. mozgástgátló szerepe nem befolyásolja különösebben a jobbágyok áramlását, hiszen a törzslakosság több mint fele néhány év alatt eltűnik a járásból. Ami viszont a soraikat újra feltöltő, máshonnan odaszökött, odamenekült parasztokat illeti, azok itteni megjelenése, ugyancsak a jobbágyok általános és gyors fluktuációjának bizonyítéka.

Alapul véve a törzslakosságból 1579-re megmaradt 399 jobbágycsaládot, vizsgáljuk meg azok differenciálódását.

Nagy-Heves districtus törzslakosságának differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1576	7	37	148	96	111
	1,8%	9,3%	37,1%	24,0%	27,8%
1579	—	78	153	94	74
	—	19,5%	38,5%	23,5%	18,5%

Bár 1579-ben nem név, hanem csak szám szerint tűntetik fel az egyes falvaknál a földnélküli zsellérséget s így azok személy szerinti azonosítására nincs lehetőség, az egész járásra (s nemcsak a törzslakosságra) vonatkozó adatokból tudjuk, hogy a földnélküliek aránya 3 év alatt jelentékenyen emelkedett :

[3] 1577-ből, természetesen, több jobbágy azonosítható az 1576-i lakosokkal, mint 1579-ből. Miért szerepel mégis csak 40%-nyi törzslakos 1577-ben? Azért, mert 1577-ből csak azokat vettük számba, akik később, 1579-ben is azonosíthatók voltak. Volt ugyanis néhány tucat olyan család, amelyik 76-ban és 79-ben azonosítható, de a 77-es évben nem. Másrészt azokat, akik 1576-ban és 1577-ben azonosíthatóak, de 1579-re eltűntek, nem vehettük figyelembe a 77. év törzslakosságának meghatározásánál. Ez a magyarázata az 1577-ben 40%-ot, míg 1579-ben 45%-ot kitevő törzslakosságnak.

12,7%-ról 15,3%-ra! Duplájára nőtt a földes zsellérek száma, 1579-re a népesség közel 20%-a kerül ki közülük. Ez a jelenség a törzslakosság gyorsütemű elszegényedésére, a pauperizálódásra utal. Kissé emelkedett a pauper jobbágyok csoportja és csaknem változatlan maradt a féltelkeseké. Sem a pauperek 1,4%-os gyarapodása, sem a féltelkesek 0,5%-os csökkenése nem jelent komoly változást a két réteg helyzetében. A gazdagparasztság (27,8%) aránya erősen esett és 1579-ben már csak a népesség 18,5%-ára rúgott. Kb. egyharmaduk a féltelkes, illetve pauper csoportba került át, pótolva azok lemorzsolódását a zsellérek felé. A differenciálódás elmélyülését mutatja egyrészt a földnélküliek és zsellérek szaporodása, másrészt az a tény, hogy a gazdagparasztság, megritkulása ellenére is erős csoportja maradt a jobbágyságnak. Még határozottabban utal ugyanerre a folyamatra a terméseremények vizsgálata.

A törzslakosság termésmegoszlása (ig):

	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1576	28,1	339,3	481,4	1,337
	1,3%	15,5%	22,0%	61,2%
1579	65,5	344,3	445,7	864,2
	3,8%	20,0%	25,9%	50,3%

A törzslakos parasztok terméseredményeinek vizsgálata az elszegényedés tendenciájának irányába mutat. A zsellérek száma kétszeresre, a kezükön levő föld mennyisége háromszorosra emelkedett. Jóllehet ezáltal a zsellérbirtok átlaga kb. 100 négyszögöllel nő, még mindig alatta marad az 1 holdnak. Emelkedik a lényegében változatlan tömegű pauper és féltelkes csoportok részesedési százalékaránya (37%-ról 46%-ra), holott a birtokukban tartott föld mennyisége ténylegesen csökken! A jobbágyrétegek birtokátlag terjedelem-változása is ezt bizonyítja, mert bár a pauperéknél az átlagosan 1 gazdaságra eső szántóterület alig csökken, a féltelkeseknél az átlagos csökkenés már kb. 350 négyszögöl. Termelőeszközeik csak minimális méretű csökkenése kísérte a gazdagparasztság számbeli fogyását. Az 1576-ban, országos viszonylatban is magas, 12 holdas birtokátlaguk mindössze 11,6 holdra süllyedt azaz szántóterületük, fejenkénti átlagban csak 3%-kal kisebbedett.

Összegezve, 1576—79-ig erősödött a nagyhevesi járásban a törzslakosság diferenciálódása. Megkettőződött a zsellérek száma s bár a jómódú jobbágyok száma némileg megfogyott az összszántóterület még mindig több mint 50%-a maradt kezükön és birtokátlaguk is alig változott. A zsellérség növekedése és az alig csökkenő gazdagparaszti felhalmozás mutatja a differenciálódás kibővülését. Ez azonban nem esik egybe a termelőerők fejlődésével. 3 év alatt a szántóterület 2186 holdról 1720 holdra esik vissza, ami változatlan tömegű lakosság mellett a mezőgazdasági kultúra 21%-os csökkenését jelenti.

Miként áll a differenciálódás és a termelőerők fejlődésének kérdése a járás egészét tekintve? A teljes districtus (s nemcsak a törzslakosok) viszonyai ugyanis eltérőek. Mindenekelőtt erős különbség figyelhető meg az összlakosság és a törzslakosság társadalmi rétegeződésében.

1576

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
a törzslakosságból . .	1,8%	9,3%	37,1%	24,0%	27,8%
az összlakosságból .	12,7%	20,5%	30,1%	20,5%	16,2%

az eltérés 3 év múltán is hasonlóan éles:

1579

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
a törzslakosságból .	?	19,5%	38,5%	23,5%	18,5%
az összlakosságból .	15,3%	18,2%	31,9%	21,6%	13,0%

Sokkal kevesebb földnélkülit és zsellért találunk a törzslakos parasztok között, mint az egész járásban. Ugyanakkor jóval több a féltelkes, különösen pedig a gazdagparaszt a törzslakosság soraiban, mint az egész districtusban. 1576-ban a járásiak 16%-a, míg a törzslakosok 28%-a gazdagparaszt. 3 év múlva a districtusban a jómódú jobbágyok aránya 13%-ra süllyed, viszont a törzslakos parasztok között még mindig 18,5%. A termelés hanyatlása sokkal kisebb mértékben sújtja a törzslakosságot. Változatlan tömegű népesség mellett, 21%-kal csökken termőterületük. Ugyanekkor a járásban a lakosság 33%-kal, míg a szántóterület 42%-kal lesz kisebb. Ezzel párhuzamosan a féltelkesek és gazdagparasztok egyéni birtokátlaga magasabb a törzslakosságnál, mint a districtusban. — A törzslakosság és a járási parasztság viszonyainak egybevetéséből a következő főbb tanulságok adódnak :

1. A törzslakosok zöme tehetős paraszt, akinek anyagi helyzete határozottan kedvezőbb a járási átlagnál.

2. Alacsonyabb szintű náluk a termelés visszaesésének és a birtokátlag csökkenésének mértéke is, mint a districtusban.

3. A török hódoltság, a kétfelé adózás és a fronthelyzet pusztító hatását, melynek súlyát az egész járás hanyatlása világosan tükrözi, a törzslakosság könnyebben viselte el. A szilárdabb anyagi bázis és az enyhébb veszteség folytán a törzslakos parasztok körében a differenciálódás folyamata még erősödik, jóllehet a járásban már az általános elszegényedés szintjén végbemenő nivellálódás irányába mutat a fejlődés. Ez a magyarázata annak, hogy míg 1576-ban a törzslakosság a népesség 41,5%-ára rúg s a szántókultúra 60,1%-át tartja kezén, addig 1579-ben, három év multán (bár a termelők száma változatlan marad) aránya eléri a lakosság 60,4%-át és a termőterület 81,7%-a van birtokában! A törzslakosságot alkotó családok gazdasági helyzetének egyénenkénti alakulása a következő :

37 *zsellérből* 3 év múlva	*zsellér*	22
	pauper	13
	féltelkes	2
	gazdagparaszt	—
148 *pauper*ből 3 múlva	zsellér	39
	pauper	84
	féltelkes	23
	gazdagparaszt	2
96 *féltelkes*ből 3 év múlva	zsellér	8
	pauper	37
	féltelkes	42
	gazdagparaszt	9
111 *gazdagparaszt*ból 3 év múlva	zsellér	2
	pauper	19
	féltelkes	27
	gazdagparaszt	63

A törzslakosság mintegy 45%-a őrzi meg változatlanul anyagi bázisát 3 év múltán. 188 családnál, a 399-ből, elszegényedés vagy gyarapodás figyelhető meg. Az általános tendencia inkább az elszegényedésre utal: 132 esetben csökken s csak 49 esetben nő az illető jobbágycsalád földje. A deklasszálódás aránya csaknem háromszorosa a felemelkedésnek, ami megfelel a zsellérség említett növekedésének és a jómódú parasztság lemorzsolódásának.

Összefoglalva, a hódoltsági övezethez tartozó nagyhevesi járás gazdasági-társadalmi viszonyainak alakulása 1576—79-ig a következő: 3 év alatt az alapul vett 1576-os népesség több mint fele kipusztul vagy elmenekül! Máshonnan odaáramló jobbágyokkal ez a hiány némileg feltöltődik s így 1579-re a népesség csökkenése ténylegesen csak 33%-os lesz. Ekkorra a törzslakosság 45%-a marad már csak meg, de azok között döntő súlya van a féltelkes és gazdagparaszti rétegnek. Ezzel magyarázható, hogy a járási parasztság és termőterület abszolut csökkenése ellenére is, a törzslakosság körében a differenciálódás folyamata erősödik. Bár a jómódú jobbágyok száma közöttük is csökkent, azok változatlanul megtartották birtokállományuk átlagát. A felszaporodott földnélküliek és zsellérek, párhuzamosan a szántókultúra csökkenésével, kiterjedt és olcsó munkaerő-bázist jelentettek a gazdagparasztok számára. Így a hódoltsági helyzetű járás pusztulása s hanyatlása még nem olyan erős mértékű, hogy a törzslakosság körében továbbfejlődő differenciálódást meggátolná. A jobbágygazdaságok egy részének megsemmisülése, a menekülő parasztok állandó áramlása viszonylag békésebb területekre, ekkor még táplálja a paraszti differenciálódás fejlődését, mint azt a nagyhevesi példa is mutatja, de már előrevetíti árnyékát az általános elszegényedés és a termelés visszaesése, ami azután teljes súlyával a 15 éves háborúban bontakozik ki és a hódoltsági övezet életében maradt jobbágyságának gazdasági helyzetét a nyomor színvonalán nivellálja. Ez a paraszti differenciálódás addigi, 16. századi fejlődésének szinte teljes felszámolásával járt, mint pl. Bihar megye esetében is, 1598—1600 tájékán.

Kis-Heves (Kys-Hewes) **districtus** (Heves m.)

1576—1577—1579. gabona dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A helységnév után, évenként közöljük az összes jobbágygazdaságok számát (az azonosítható és a nem azonosítható gazdaságokét együtt). B 1014.

	1576	1577	1579
1. ZENTH IMREH			
	14 jobbágygazdaság	31 jobbágygazdaság	41 jobbágygazdaság
Laurentius Totth	30 qt + XX qt	60 cum	60 + XV cum
Martinus Twka	40 qt + X qt	45 cum + XXX cum	33 + XX cum
Jacobus Erdely	20 qt	30 cum	22 + XX cum
Nicolaus Juhaz	30 qt + XXX qt	40 cum + XXX cum	20 + V cum
Clemens Farkas	30 qt + XXX qt	20 cum + XV cum	25 + V cum
Petrus Lwchy	20 qt + XX qt	10 cum + XXX cum	12 + V cum
Michael Saska	30 qt + XXX qt	—	53 + XX cum
Joannes Gazdagh	XL qt	20 cum + XV cum	25 + XX cum
Vallentinus Byrizlo	chd!	10 cum	22 + V cum
2. TOMAY			
	15 jobbágygazdaság	11 jobbágygazdaság	— jobbágygazdaság
Ladisl. Holgie	15 qt + XV qt	10 cum + X cum	—
Ant. Masas	20 qt + XX qt	20 cum + XX cum	—
Bend. Jo	5 qt + V qt	20 cum + XX cum	—
Mich. Masas	5 qt + XX qt	10 cum + X cum	—
Mich. Domokos	35 qt + XXX qt	10 cum + X cum	—
Amb. Masas	20 qt + L qt	20 cum + XX cum	—
3. KENDERES			
	10 jobbágygazdaság	22 jobbágygazdaság	30 jobbágygazdaság
Bened. Kopay	40 qt + XXX qt	—	81 + L cum
Paul Totth	30 qt + XL qt	10 cum + XX cum	20 + X cum
Clemens Zepe	30 qt + XL qt	5 cum + X cum	5 + X cum
Greg. Vas	20 qt + XX qt	20 cum + XX cum	30 + XX cum
Seb. Dasy	chd	5 cum + X cum	25 + XXV cum
Steph. Wiraghati	30 qt + XL qt	10 cum + X cum	—

	1576	1577	1579
4. ZENTH THAMAS	9	16	20
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Seb. Nagy	XX qt + XX qt	15 cum + XV cum	20 + V cum
And. Myrko	30 qt + XXX qt	5 cum + V cum	20 + XXV cum
Steph. Feyr	10 qt + XX qt	10 cum + V cum	21 + XX cum
Paulus Rach	XX qt	10 cum + V cum	—
Wolfg. Walkay	30 qt + XXX qt	20 cum + XX cum	30 + XX cum
Petrus Pezer	30 qt + XXX qt	—	22 + XX cum
Greg. Gwko	XXX qt	—	30 + XX cum
Joan. Seres	chd!	—	20 + V cum
Lucas Horwatth	chd!	10 cum + X cum	V cum
5. BALA ZENTH MIKLOS	29	22	—
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Jacb. Elekes	5 qt + V qt	5 cum + V cum	—
Steph. Marton	5 qt + V qt	5 cum + V cum	—
Bened. Peteő	15 qt + XXV qt	10 cum + X cum	—
Gasp. Zanto	15 qt	5 cum	—
Math. Botthe	5 qt + V qt	5 cum + X cum	—
And. Tiborch	5 qt + V qt	5 cum + V cum	—
Paul. Kys	10 qt + XV qt	15 cum	
Frans. Nemeőtth	5 qt + XV qt	20 cum + X cum	—
Steph. Halaz	5 qt + XX qt	10 cum	—
Blas. Kyraly	20 qt + V qt	5 cum + X cum	—
And. Eöregh	5 qt	5 cum + V cum	—
6. TYZA BALA	13	12	11
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Math. Kesery	5 qt + XV qt	10 cum + X cum	—
Paul. Perekh	15 qt + XV qt	55 cum + LX cum	20 + X cum
Greg. Kesery	10 qt + V qt	20 cum + XXX cum	25 + XX cum
Thom. Mazo	20 qt + XX qt	5 cum + X cum	51 + XX cum
Joan. Layko	5 qt + XX qt	10 cum + V cum	—
Ambr. Mazo	10 qt + V qt	5 cum	6
Bls. Desy	20 qt + V qt	5 cum	chd
Paul. Pechy	5 qt	35 cum + XXV cum	30 + XX
Urb. Saros	X qt	5 cum	—
7. HEGES BOR	23	12	18
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Joan. Wegh	15 qt + XXX qt	15 cum + X cum	14 + XX cum
Bls. Zwle	20 qt + XXX qt	15 cum + X cum	50 + XX cum
Thom. Buzas	10 qt + XX qt	15 cum + X cum	55 + XX cum
Joan. Ihaz	5 qt + X qt	15 cum + X cum	—
Steph. Bwchay	20 qt + XV qt	—	35 + V cum
Tom. Kys	5 qt + X qt	10 cum + V cum	—
Math. Bwchay	10 qt + XX qt	10 cum + V cum	—
Valt. Garla	5 qt + X qt	—	31

	1576	1577	1579
Gasp. Totth	15 qt + V qt	—	25 + XX cum
Lad. Pap	5 qt + XV qt	15 cum + XV cum	35 + XX cum
Bend. Benke	15 qt + XX qt	20 cum + X cum	48 + XX cum
Lad. Bothe	5 qt + XXX qt	20 cum + V cum	40 + XX cum
Paul. Gellertth	5 qt + XV qt	—	chd
Steph. Bak	10 qt + XXX qt	15 cum + X cum	21

8. NAGY IWAN

	20 jobbágygazdaság	14 jobbágygazdaság	14 jobbágygazdaság
Tom. Tormas	30 qt + XX qt	20 cum + XXV cum	—
Bend. Zabo	10 qt + XL qt	20 cum + XX cum	—
Jacb. Nagy	10 qt + X qt	—	2-21 + V cum
Math. Mosyk	5 qt + V qt	10 cum + XXX cum	5 + V cum
Steph. Warga	20 qt + XX qt	15 cum + XX cum	—
Urb. Nagy	30 qt + XXV qt	20 cum + XX cum	V cum
Alb. Somogy	10 qt + V qt	5 cum + XV cum	chd
Laurt. Hyged	30 qt + XXX qt	20 cum + XXX cum	29 + V cum
Nic. Diznos	5 qt + XL qt	20 cum + XV cum	6 + V cum
Pet. Teöreök	5 qt + XXX qt	—	20 + XX cum
Dem. Mosyk	40 qt + XL qt	20 cum + XXX cum	10-21 + V cum
Steph. Mosyk	10 qt + XXXV qt	30 cum + L cum	26 + X cum

9. FWRED

	18 jobbágygazdaság	16 jobbágygazdaság	15 jobbágygazdaság
Valent. Haz	15 qt + XL qt	30 cum + XL cum	XXV cum
Jac. Kovach	35 qt + XL qt	45 cum + L cum	20 + XX cum
Em. Kwras	35 qt + LV qt	40 cum + L cum	—
Balt. Sylyng	35 qt + XXXV qt	45 cum + XXV cum	20 + XX cum
Nic. Zygethi	10 qt + XV qt	25 cum + XXV cum	—
Math. Arnoth	35 qt + XXXV qt	30 cum + L cum	—
Demt. Zalay	10 qt + LX qt	—	25 + XX cum
Thom. Josyk	25 qt + XLV qt	15 cum + XXV cum	11 + XX cum
Greg. Bakh	5 qt + XXV qt	5 cum + XXV cum	—
Math. Somogy	35 qt + XLV qt	30 cum + L cum	—
Demt. Kutas	15 qt + XLV qt	30 cum + L cum	22 + XX cum
Barb. Koncholy	35 qt + XLV qt	35 cum + L cum	42 + XXV cum
Dions. Zagywas	35 qt + XLV qt	20 cum + L cum	14 + XX cum
Gasp. Taryany	25 qt + XXV qt	—	18 + XXV cum
Math. Beren	15 qt + XV qt	20 cum + XXV cum	—
Steph. Olah	15 qt + XXV qt	40 cum + L cum	20 + XX cum

10. SZŐLEOS

	16 jobbágygazdaság	20 jobbágygazdaság	20 jobbágygazdaság
Balt. Nagy	35 qt + L qt	—	25 + XX cum
Seb. Palphy	15 qt + XXX qt	20 cum + XX cum	—
Greg. Jakabfy	5 qt + XX qt	—	22 + V cum
Lads. Ach	5 qt + V qt	10 cum + XXX cum	10 + X cum
Bls. Kowach	5 qt + XX qt	30 cum + X cum	6 + X cum

	1576	1577	1579
Amb. Zabo	5 qt + XXV qt	20 cum + XX cum	8 + X cum
Georg. Palphy	20 qt + V qt	10 cum + XX cum	4 + V cum
And. Warga	15 qt + X qt	—	chd
Steph. Demeter	5 qt + XX qt	10 cum + LX cum	16 + X cum
Joh. Boros	5 qt + V qt	20 cum + XX cum	15 + X cum
Steph. Zabo	5 qt + V qt	40 cum + XX cum	—
Greg. Palphy	chd	20 cum + XXX cum	20
Jteph. Nagy	chd	10 cum + X cum	—
Jon. Winche	chd	20 cum + XX cum	11 + XXV cum

11. I G A R

	17 jobbágygazdaság	23 jobbágygazdaság	20 jobbágygazdaság
Pet. Nagy	15 qt + X qt	20 cum + X cum	5
Lad. Fekethe	10 qt + XV qt	XXX cum	—
Steph. Harazti	35 qt + XL qt	—	20 + X cum
Gasp. Zabo	5 qt + XX qt	20 cum + XV cum	5-15
Alb. Garay	5 qt + V qt	30 cum	9 + V cum
Paul. Twry	10 qt + XV qt	20 cum + XXX cum	7 + V cum
Joan. Somogy	5 qt + XX qt	—	17 + V cum
Paul. Pechy	5 qt + V qt	—	3 + V cum
Em. Marchel	5 qt + V qt	10 cum + XXX cum	—
Math. Marchel	5 qt + V qt	10 cum + XV cum	5 + V cum
Tom. Marchel	5 qt + X qt	20 cum + XXX cum	—
Tom. Eöthweos	chd	20 cum + XX cum	5 + X cum
Amb. Toth	chd	10 cum + X cum	—
Gasp. Solyom	chd	—	chd
Bend. Petheő	chd	10 cum + X cum	6
Joan. Fekethe	chd	25 cum + XXV cum	10 + X cum

12. T Y Z A B W

	22 jobbágygazdaság	16 jobbágygazdaság	20 jobbágygazdaság
Paul. Kowach	5 qt + XX qt	5 cum + XX cum	10 + X cum
And. Mikola	5 qt + V qt	10 cum + XX cum	15 + 10 cum
Greg. Gódeor	5 qt + XV qt	5 cum + XXX cum	15 + XV cum
Valt. Chyapo	15 qt + XXV qt	—	20 + X cum
Alb. Chazy	15 qt + XV qt	10 cum + XXX cum	—
Steph. Zabo	XXV qt	—	15 + 15 cum
Math. Bodis	5 qt + V qt	5 cum + X cum	11 + XX cum
Nic. Chyapo	10 qt + XV qt	10 cum + XX cum	20
Mich. Zabo	5 qt + XV qt	10 cum + XXX cum	10
Tom. Zabo	15 qt + XV qt	10 cum + XX cum	12 + XX cum
Joan. Nagy	V qt	5 cum + X cum	5 + V cum
Joan. Solyom	5 qt + XX qt	10 cum + X cum	21 + X cum
Mich. Sary	5 qt	—	chd
Em. Kwn	5 qt + XV qt	10 cum + XX cum	—
Leon. Takaroh	15 qt + XV qt	5 cum + XL cum	8 + X cum

	1576	1577	1579
13. GYANDA			
	14	15	18
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Bend. Tamasy	15 qt + XV qt	—	35 + XX cum
Frs. Sandor	15 qt + XX qt	5 cum + XX cum	20 + XV cum
Mich. Swle	15 qt	5 qt + X qt	—
And. Kwrty	10 qt + XX t	5 cum + XX cum	25 + XX cum
Tom. Gazdagh	5 qt + XV qt	10 cum + XX cum	—
Mich. Elekh	XV qt	—	51 + XXX cum
Joan. Bodo	25 qt + XL qt	—	20 + V cum
And. Zekes	5 qt + XV qt	10 cum + X cum	41 + XX cum
Paul. Kalmar	15 qt + V qt	—	chd!
Bend. Jo	chd	—	chd
14. BWRA			
	15	15	19
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Steph. Kygios	5 qt + V qt	10 cum + XXX cum	11 + X cum
Tom. Kys	5 qt + XV qt	20 cum + XX cum	—
Em. Koppantho	15 qt + V qt	5 cum + XX cum	12 + X cum
Dem. Baraniay	20 qt + XV qt	5 cum + XXX cum	11 + XX cum
Dem. Olaios	15 qt + V qt	10 cum + XL cum	—
Gasp. Zaraz	5 qt + XV qt	20 cum + X cum	X cum
Alb. Hegedüs	15 qt + V qt	10 cum + XX cum	chd!
Jean. Kadar	5 qt + XX qt	5 cum + XL cum	30 + X cum
Joan. Judex	15 qt + XX qt	5 cum + XX cum	—
Bls. Winche	XXV qt	5 cum + X cum	—
Gasp. Marthy	XXX qt	10 cum + XX cum	27 + XX cum
Pet. Fwleph	V qt	5 cum + XL cum	—
Valt. Haidw	chd	20 cum + XXX cum	15
And. Nagy	chd	10 cum + XXX cum	—
15. TYZA SZALOKH			
	14	15	26
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Tom. Solatth	5 qt + V qt	20 cum + XXX cum	—
Lad. Baky	5 qt + XX qt	30 cum + XX cum	10 + V cum
Bart. Nemeott	15 qt + V qt	20 cum + X cum	16 + X cum
Vinc. Safar	15 qt + V qt	10 cum + X cum	—
Math. Botthe	20 qt	—	6-15
Steph. Pogar	5 qt + X qt	20 cum + XX cum	15 + V cum
Steph. Nemeott	XX qt	—	55 + XL cum
Mich. Zolatth	15 qt + XV qt	20 cum + XX cum	chd!
And. Banyay	chd	20 cum	—
16. DEORS			
	8	12	7
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Laur. Karachyon	5 qt	—	chd
Th. Demyen	15 qt + V qt	5 cum + X cum	70 + X cum

	1576	1577	1579
Amb. Bwbach	25 qt + 15 qt	15 cum	15
Pet. Nagy	15 qt	5 cum	15
Gasp. Gereo	chd	chd	10

17. SZAKALOS

	6 jobbágygyazdaság	— jobbágygyazdaság	6 jobbágygyazdaság
Joh. Ispan	chd	—	chd
Valt. Borbola	chd	—	X cum
Mich. Battha	chd	—	5
Paul. Zonda	chd	—	chd

18. THURPAZTOH

	17 jobbágygyazdaság	23 jobbágygyazdaság	33 jobbágygyazdaság
Mart. Zalay	15 qt + XV qt	20 cum + X cum	21 + XX cum
Greg. Adam	5 qt + X qt	15 cum + XX cum	32 + X cum
Paul. Fodor	5 qt + XV qt	5 cum + XX cum	20 + V cum
Frc. Kowach	10 qt + XV qt	20 cum + XX cum	15 + V cum
Gasp. Morich	5 qt + V qt	5 cum + XXX cum	15 + X cum
Nic. Tar	10 qt + XV qt	15 cum + XX cum	10 + XV cum
Step. Vagio	10 qt + XXV qt	10 cum + X cum	20 + XX cum
Emc. Kowachi	5 qt + V qt	20 cum + XX cum	21 + X cum
Math. Kwlchyar	25 qt + V qt	15 cum + XXX cum	5 + V cum
Barb. Kosma	5 qt + XV qt	10 cum + XX cum	24 + XX cum
Amb. Pesti	15 t + XV qt	5 cum + XX cum	22 + XX cum
Luc. Kolos	15 qt + V qt	20 cum + XXX cum	chd
Mich. Jo	10 qt + X qt	10 cum + XV cum	chd
Greg. Chyontos	5 qt + X qt	20 cum + V cum	chd
Paul. Theleky	35 qt	—	XX cum

19. KUNHEGIES

	24 jobbágygyazdaság	33 jobbágygyazdaság	41 jobbágygyazdaság
Valt. Kerek	15 qt	20 cum + X cum	25 + X cum
Pet. Kerek	20 qt + XV qt	20 cum + XX cum	16 + XV cum
Steph. Wida	10 qt + X qt	20 cum + X cum	25 + X cum
Amb. Gabor	15 qt + XV qt	20 cum + V cum	30 + XV cum
Stef. Benio	25 qt + XXX qt	20 cum + XV cum	52 + XX cum
Frc. Kery	5 qt + V qt	15 cum + V cum	25 + X cum
Clem. Zabo	15 qt + XV qt	5 cum	25 + X cum
Fab. Domocos	30 qt + XXX qt	10 cum	62 + XV cum
Joh. Kornys	10 qt	20 cum	26 + XV cum
Bls. Decheg	10 qt + X qt	—	34 + X cum
Dion. Nagy	20 qt + X qt	10 cum + V cum	60 + XX cum
Pet. Lucachi	35 qt + LX qt	10 cum + X cum	35 + XX cum
Greg. Fwloph	10 qt + XV qt	20 cum + V cum	36 + X cum
Dion. Dechegh	15 qt + X qt	5 cum + V cum	24 + X cum
Fil. Faber	5 qt + XXV qt	40 cum + V cum	41 + XX cum
Pet. Baka	5 qt + XX qt	15 cum + X cum	25 + X cum
Tom. Kechykes	30 qt + XX qt	5 cum + V cum	59 + XXV cum

	1576	1577	1579
20. CHEYTTH			
	6	5	9
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Mart. Kys	10 qt + XV qt	5 cum + XV cum	10 + V cum
Math. Teryek	15 qt + XV qt	5 cum	13 + X cum
Georg. Tomay	10 qt + X qt	—	7 + X cum
Joh. Fedeles	10 qt + XX qt	5 cum + X cum	5 + X cum
Th. Köteles	10 qt + X qt	5 cum + XV cum	8 + V cum
Paul. Heolgies	10 qt + X qt	chd	5 + V cum
21. ABAD			
	13	17	21
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Joh. Olah	20 qt + XX qt	20 cum + XX cum	40 + XX cum
Mart. Olah	10 qt + XXV qt	10 cum + XX cum	15 + XV cum
Blas. Achy	5 qt + XX qt	20 cum + X cum	15 + X cum
Greg. Tarkany	20 qt + X qt	10 cum + XX cum	16 + XV cum
Thom. Magyar	10 qt + V qt	—	12 + XX cum
Balth. Layos	15 qt	5 cum + V cum	16 + V cum
22. FEGYWERNEK			
	66	65	103
	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság	jobbágygazdaság
Math. Zonoky	5 qt + X qt	—	32 + XX cum
Math. Hayto	10 qt + XV qt	10 cum + X cum	5
Barth. Körösy	15 qt + XXX qt	20 cum + V cum	chd
Luc. Sartos	5 qt + XV qt	10 cum + XX cum	25 + XV cum
Paul. Dienos	15 qt + XV qt	5 cum + V cum	chd
Nic. Jancho	10 qt + XV qt	10 cum + V cum	chd
Ems. Petes	V qt	20 cum + V cum	32 + X cum
Math. Dekan	XV qt	10 cum + V cum	(4 méhkas)
Steph. Zantho	5 qt + XV qt	5 cum + X cum	85 + XX cum
Pet. Fwleöp	XX qt	10 cum + V cum	12 + X cum
Fab. Zantho	XV qt	5 cum + X cum	31 + XV cum
Lad. Zaboh	V qt	5 cum + X cum	5
Amb. Petes	5 qt + XXXV qt	10 cum + XX cum	7
Amb. Zel	10 qt + XXV qt	10 cum + V cum	41 + XXV cum
Blas. Warga	15 qt + XV qt	20 cum + V cum	30 + XX cum
Pet. Mattkinsky	V qt	5 cum + V cum	12 + X cum
Demt. Karcha	XX qt	20 cum	91 + XXX cum
Mich. Orbazy	20 qt	20 cum	16 + XX cum
Balth. Petheő	5 qt	20 cum	7 + X cum
Paul. Twry	15 qt	10 cum	21 + V cum
Stef. Hajto	XXX qt	10 cum	5
And. Keresztes	XV qt	—	41 + X cum
Georg. Gaspar	XXV qt	—	21 + X cum
Luc. Illyesy	XXX qt	—	35 + XXX cum
Georg. Gaspar	XXV qt	—	21 + X cum
And. Jolegyn	5 qt + XV qt	—	16 + XV cum
Emerc. Nagy	X qt	—	16 + V cum
And. Zwka	XV qt	—	30 + V cum
Paul. Gorfhy	15 qt + XV qt	5 cum + XV cum	11 + X cum
Jac. Gaspar	V qt	10 cum + X cum	5 + V cum
Blas. Orbazy	5 qt + XV qt	10 cum + XV cum	6
Math. Toth	5 qt + X qt	20 cum + X cum	15

	1576	1577	1579
23. SAIOL PWSPEOKY			
	13 jobbágygazdaság	11 jobbágygazdaság	11 jobbágygazdaság
Frac. Thuri	5 qt + X qt	—	15 + V cum
Demt. Thuri	20 qt + V qt	—	5
Bls. Pakah	25 qt + XV qt	5 cum	15
Barth. Totth	10 qt + XXV qt	—	15 + X cum
Georg. Vas	XX qt	X cum	5 + V cum
Barb. Rach	30 qt + XV qt	—	10 + V cum
Tom. Kys	5 qt	20 cum + XX cum	35 + XX cum

A kis-hevesi districtus, mely eredetileg Külső-Szolnok megyéhez tartozott, más jellegű, mint Heves megye többi része. Nagy-határú síkvidéki falvaiban nyoma sincs a bortermesztésnek, a parasztok szántóműveléssel és állattenyésztéssel foglalkoznak. A vetésterület, a mezővárosi tömörülés és a napszámos-réteg statisztikai elemzésénél éppen ezért határozott eltérés mutatkozik a megye szőlőművelő járásaihoz képest.

A szántóterület megoszlása a következőképpen alakult :

	1576		1579	
őszi búza	421 hold	— 42,0%	1189 hold	— 72,0%
tavasziak	577 „	— 58,0%	453 „	— 28,0%

Eszerint a tavasziak (takarmány-gabona) aránya sokkal magasabb, mint az északabbra fekvő járásokban, az ott szokásos átlag háromszorosa-ötszöröse!

A districtus legnagyobb központja, Fegyvernek, 1576-ban válságot élt át, amit a népesség csökkenése, a gazdagparasztság hiánya s a szántókultúra szűkülése kísért. Ez, a számok tanulsága szerint, 1579-re véget ért. Ekkor már ismét Fegyverneken él a járás népességének 20%-a, akikre a termés 22,2%-a esik. Differenciálódása élesebb, mint a járásban általában : a gazdagparasztok 40%-a és a földnélküliek több, mint 30%-a él a mezővárosban. A gazdagparasztság mezővárosi tömörülése itt is érvényesül, bár nem olyan éles formában, mint északabbra.

A szükséges termelőeszközökkel már csak alig, vagy egyáltalában nem rendelkező parasztok aránya így alakul :

	1576	1579
földnélküli	50	70
szántóművelő, fél hold alatt	33	47
	83	117

A napszámra utalt jobbágycsoport 3 év alatt határozottan népesebb lett : 19,8%-ról 23,3%-ra nőtt. Arányuk alig különbözik a többi járásétól.

A fluktuáció kérdését vizsgálva elsősorban a parasztság megtelepedettségének állandóságát kell elemeznünk.

A kishevesi járás 21 falujában[1] az összlakosság száma a következőképpen alakult :

[1] A dézsmajegyzékben 24 falu szerepel 419 jobbágygazdasággal. Itt csak annak a 21 falunak adatait elemezzük, melyek a következő évek adókimutatásaiban is szerepelnek.

	1576	1577	1579
jobbágycsaládok	358	393	503
%-ban	100%	109%	140,5%

Az össznépesség folyamatosan emelkedik, annak ellenére, hogy számos olyan falu akad, ahol erősen megfogy a lakosság a fenti időszakban. Ezzel szemben a *törzslakosság*, a népesség ama része, mely mindhárom időmetszetben szerepel az adólajstromokban, rohamosan csökken! A törzslakosság lemorzsolódása a következő képet nyújtja :

	1576	1577	1579
mindhárom évben szereplő jobbágycsaládok száma ...	358	194	207
%-ban	100%	54%	57,5%

A törzslakosság közel fele (43—46%-a) egyszerűen eltűnik néhány év alatt a falvakból. Ez a meglepő tény új világításba helyezi a parasztok röghözkötöttségéről és a jobbágytelek mozgást-gátló szerepéről szóló tanításokat. Hihetetlenül gyors a parasztság fluktuációja : 4 év alatt a lakosság másfélszeresre nő, de az 1576. évi törzslakosságnak csak 57%-át találjuk már meg a falukban. Így az idegenből odamenekült, odaszökött jobbágyokkal felduzzadt népességben a régi törzslakosság (1579-ben) már csak 41%-ra rúg, az ujonnan bevándorolt s megtelepedett parasztok 59%-os arányával szemben. Alapul véve azt a 207 jobbágycsaládot, akik a törzslakosságból 1579-re megmaradtak, vizsgáljuk meg differenciálódásuk mértékét.

Kisheves districtus törzslakosságának differenciálódása

	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1576	17	24	70	81	15
	8,2%	11,6%	33,8%	39,1%	7,3%
1579	20	26	54	72	35
	9,6%	12,6%	26,1%	34,8%	16,9%

A törzslakos parasztok rétegeződése a differenciálódás gyorsulására és elmélyedésére utal. Megnő mind abszolút számban, mind arányaiban a földnélküli és földes zsellérség. Párhuzamosan ezzel csökken a pauper és féltelkes csoportok súlya, viszont megduplázódik a gazdagparasztok száma : arányuk 7,3%-ról csaknem 17%-ra ugrik. Ezzel egyidejűleg a kezükön levő szántóterület 19,5%-ról 39,1%-ra emelkedik. A gazdagparasztság erősödésével szemben a zsellér réteg súlya változatlan marad. Ez azonban csak a törzslakosságon belül fest így, a járás egész népességét figyelembe véve, a zsellérség százalékaránya sokkal nagyobb. A *törzslakos* gazdagparasztság felemelkedését, az *egész* districtus zsellérségének elszegényedése egyensúlyozza ki. Különösen jellemző ebből a szempontból, hogy bár a földnélküliek és zsellérek csoportja 1579-re felduzzad (19,8%-ról 22,2%-ra), a birtokukban levő föld mennyisége aránylagosan csökken. Szántóik kiterjedése a művelt földterület 27,6%-áról 19,6%-ra esik vissza. Ugyanekkor az egész járást tekintve, a földnélküli és földes zsellérség aránya 32%-ról 34,4%-ra emelkedik, azaz sokkal több köztük a szegény jobbágy, mint a törzslakosok között.

Összegezve, a törzslakosok csoportja 1576-ban eléri a népesség 47%-át és a termőterület 57,6%-a van birtokukban ; 1579-ben arányuk leesik 41,2%-ra de a termőföld még mindig közel 49%-a az övék. Annak ellenére, hogy csoportjuk százalékos súlya csökken, a kezükön levő földterület növekszik : 1576-ban 573, míg három évvel később közel 800 holdra rúg szántóik területe, ami kereken 40%-os emelkedésnek felel meg.[2] Ez egyben arra mutat, hogy a törzslakosság körében a differenciálódás elmélyülése a termelőerők fejlődésének keretében megy végbe. Mi lett azonban a lakosság másik felével, mely 1576-tól 1579-ig eltűnt, elvándorolt, vagy elpusztult? A termelőerőknek az a felfutása ugyanis, amelyet az egész járásra vonatkozóan, a tárgyalt időszakban kimutathatunk, részint a törzslakosság fejlődésével függ össze, részint új emberanyag, a négy év során bevándorolt, idesodródott parasztok munkájának eredménye. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a termelőerők fejlődése a törzslakosság körében, (vagy az egész járásban), az 1576-os népesség több mint felének pusztulásával, elkallódásával, szétszóródásával kapcsolódik egybe! Bár a jelenség pontos magyarázatára — néhány elszórt adattól eltekintve — nincs a forrásokban utalás, a határvidéki helyzet, a török dúlás következményeire kell elsősorban gondolnunk.

A törzslakos jobbágycsaládok életének, gazdasági helyzetének egyénenkénti változása, a tárgyalt időszakban, rendkívül tanulságos képet ad :

17 *földnélküli*ből 3 év múlva	*földnélküli*	4
	zsellér	5
	pauper	6
	féltelkes	1
	gazdagparaszt	1
24 *zsellér*ből 3 év múlva	földnélküli	2
	zsellér	5
	pauper	9
	féltelkes	7
	gazdagparaszt	1
70 *pauper*ből 3 év múlva	földnélküli	10
	zsellér	11
	pauper	20
	féltelkes	20
	gazdagparaszt	9
81 *féltelkes*ből 3 év múlva	földnélküli	4
	zsellér	6
	pauper	15
	féltelkes	35
	gazdagparaszt	21
15 *gazdagparaszt*ból 3 év múlva	földnélküli	—
	zsellér	1
	pauper	3
	féltelkes	9
	gazdagparaszt	3

A parasztság gazdasági viszonyai, mint a terméseredmények elemzéséből kitűnik, csak 67 családnál tekinthetők változatlannak. Csak a törzslakosság 32%-a él 1579-ben hasonló anyagi körülmények között, mint 1576-ban. 140 jobbágycsaládnál (68%) határozott elszegényedés vagy vagyonosodás figyelhető meg.

[2] Az egész districtusban 1576-ban 419 gazdaságra 996 hold szántó, míg 1579-ben 502 gazdaságra 1642 hold szántó esik, azaz a népesség kb. 20%-os növekedésével a szántókultúra 65%-os emelkedése járt együtt.

Aránylag kisebb a változás a féltelkes és jómódú parasztoknál, bár ezeknél is a csoport nagyobb részét érinti anyagi helyzetük változása.

Összegezve, kedvezőbb körülmények között találunk 80 családot, míg kedvezőtlenebb körülmények közé 60 család került. A felemelkedés aránya kedvezőbb a lesüllyedésnél. Legtöbbször a szomszédos kategóriákba emelkedik vagy süllyed le egy-egy jobbágycsalád, a terméseredmények szokottnál erősebb ingadozása folytán.

A kis-hevesi járás parasztságának gazdasági-társadalmi helyzete jó támpontot nyújt általában is a hódoltsági jobbágyok életkörülményeire nézve. Íme, a paraszti élet főbb jellegzetességei a hódoltsági övezet e viszonylag békésebb szakaszán : a törzslakosság fele 3 év alatt kipusztul vagy eltűnik s a népesség ennek ellenére 40%-kal nő, a máshol földönfutóvá lett és idemenekülő jobbágyokkal. A török dúlás, az állami és földesúri kiszákmányolás együttes hatására megmozdul a föld a jobbágy talpa alatt. Még a törzslakosságból is csak 32% őrzi meg változatlanul termelőeszközeit, kb. kétharmaduknál már a földállomány erős hullámzása mutatkozik : bár zömmel gyarapítják telküket s jó néhányan gazdagparaszti sorba emelkednek, ugyancsak jelentős részük viszont tönkremegy s lesüllyed. Nehéz rá magyarázatot találni, hogy a paraszti gazdálkodás alapját adó jobbágybirtok és az újratermelés ilyen mértékű bizonytalansága, valamint a termelő tömegek elképesztő fluktuációja mellett, miként volt mégis lehetséges a termőterület növelése, a termelés emelése? Okát elsősorban a jobbágyság tehetősebb elemeinek tevékenységében kell keresnünk, akik a tönkrement, elpusztult vagy elfutott jobbágyok gazdaságait magukhoz ragadták s az odamenekült nincstelen jobbágyok munkaerejét felhasználva kiterjesztették gazdálkodásukat, amit a gazdagparaszti birtokállomány növekedése világosan bizonyít. A pusztulás persze közülük is szed áldoi zatokat, de ez a maga egészében nem gátolta meg a gazdagparasztság vagyontúlsúlyának erősödését a tárgyalt időszakban. Jelentősen elősegítette a gazdagt paraszti felhalmozást a nincstelen napszámos csoport bősége, amit a szököt és elűzött parasztoknak a járásba áramló tömege biztosított. Mint láttuk a districtus népességének 1576—1579 közötti növekedése egybeesett a törzslakosság jó részének pusztulásával s a szökött vagy földönfutóvá tett jobbágyok beáramlásával. Egyidejűleg ugyanez a folyamat elősegítette a differenciálódás gyorsulását s táplálta a gazdagparaszti felhalmozást. A gazdasági és társadalmi viszonyok ilyen bonyolult kölcsönhatása felel meg a termelőerők látszólag oly egyszerű és világosan felmérhető növekedésének.

A NAGY-HEVESI ÉS KIS-HEVESI DT. FLUKTUÁCIÓS FEJLŐDÉSÉNEK EGYBEVETÉSE. 1576—1577—1579.

E két járást eredetileg mint Külső-Szolnok megye maradékát csatolták Heves megyéhez. Fluktuációs fejlődésük egybevetése a következő eredményekre vezet : mind a nagyhevesi, mind a kishevesi járásban erős a *jobbágyság fluktuációja.* Nagy-Hevesben 3 év alatt a törzslakosság 55%-a, Kis-Hevesben 43%-a eltűnik. 1579-ben, 1576-hoz képest a nagyhevesi járás lakosságának 37%-a, míg a kishevesi járás népességének 59%-a újonnan bevándorlottakból áll. Az eredeti lakosság (törzslakosság) mintegy fele elpusztul vagy megszökik 3 éven belül! Egyidejűleg ezzel, tehát 1576-tól 1579-ig, a máshonnan odaáramló

menekülők feltöltik a népességet, melynek zöme 1579-ben már idegenből bevándorolt jobbágyokból kerül ki. S a fluktuációnak ez a magasra felcsapó hullámzása, mely egy kisebbfajta megyével felérő területen (kb. 55 falu!) háborog, ott zajlik, ahol nyoma sincs a bortermelésnek, nyoma sincs annak a szőlőművelésnek, amelyet pedig a gyöngyösi, egri, miskolci és beregszászi példák alapján jogosan tartunk az ottani fluktuáció egyik, talán legfőbb okának! Mi indokolja a gabona-termesztő, a feudális rendben leginkább földhöz kötött jobbágyság ennyire intenzív fluktuációját, mely néhány év alatt felkavarja a falvak népességét, s könnyedén kicseréli a lakosság fele tömegét? Miként lehet az ilyen szintű fluktuációt összeegyeztetni a paraszti röghözkötöttség vagy a jobbágy-gazdaság hagyományos állandóságának és konzervatizmusának elvével . . .?

A nagyhevesi és kishevesi districtusban egyaránt előrehaladt az említett 3 évben a jobbágyság *differenciálódása* is. A jobbágyság hihetetlenül gyors cseréje és veszteségei miatt, a zselléresedés az egész járást mutató átlagban, míg a gazdagparaszti felhalmozás mértéke a törzslakosság statisztikájában ugrik ki élesebben, mert a jómódú jobbágyok zöme a törzslakosságból kerül ki. Nagy-Hevesben[1] 1579-re a lakosság 33%-a, Kis-Hevesben 34%-a földnélküli és földes zsellér! Ugyanakkor aránylag kis csoport jómódú jobbágy (ott 13%, itt 9%) tartotta kezében a szántóföldek 42%-át, illetve 35%-át. A nagyhevesi jómódú jobbágyság birtokátlaga 10,1 hold, a kishevesieké 13,1 hold! Itt figyelembe kell vennünk, hogy vagyonfelhalmozásuk az egész jobbágyságot érintő gátló tényezők ellenére ment végbe. Annak ellenére, hogy a kétfelé adózás, a határvidéki „kis háború" s a török dúlás, a termelők és termelő eszközök folyamatos és tömeges megsemmisítése az *egész* jobbágyság pusztulásának irányában hatott, ami különösen a nagyhevesi járásban vált érezhetővé.

Azonos jelenség végül mindkét districtusban, hogy az 1579-re megmaradt *törzslakosság* adja a járás tehetősebb parasztjainak zömét. Nagy-Hevesben pl, a járásban 13%, de a törzslakosok között 18,5% a gazdagparasztok aránya! A kishevesi districtusban 9%, de a törzslakosság körében 17%! Az a tény, hogy a négy évvel azelőttről megmaradt helyi lakosság soraiban jóval több jómódú jobbágyot találunk, mint az egész járásban, arra mutat, hogy a hódoltsági helyzet terhét és pusztítását azok a jobbágyrétegek tudták jobban elviselni, amelyek aránylag bővében voltak termelőeszközöknek. A viszonylag tehetősebb parasztgazdaságok inkább megmaradnak — bár azok nagy része is elpusztul —, mint az 1—2 holdas pauper és zsellér gazdaságok. A zsellérek s pauperek nagy tömege 3 év alatt tönkremegy, elpusztul vagy elvándorol a járásból, átengedve helyét a máshonnan odaáramló, pauperizált paraszttömegeknek. 1579-ben a két járásban összesen 222 földes zsellér élt, akik közül 118 — 1576 óta! — idegenből került oda.

Mutatkozik azonban a két járás fejlődésében *különbség* is, ami bár eltérő formában jelentkezik, lényegében egy okra vezethető vissza: a pusztulás kisebb mértékére. A nagyhevesi járás a Poroszló—Heves—Tiszasüly háromszög területén helyezkedett el, a Tisza jobb partján. Nyugati, illetve déli falvai 10—15 km távolságra feküdtek a két fontos török erődtől: Hatvantól és Szolnoktól. A kishevesi járás a folyó bal partján húzódott, nagyjából a Tiszafüred—Kunhegyes—Szajol vonal mentén, mintegy 60 km hosszúságban. Mint a tapasztalat mutatja, a nagyobb és népesebb, de a törökhöz közelebb eső nagy-

[1] Az egész járásra vonatkozó statisztikai adatok!

hevesi járásban a pusztulás sokkal erősebb volt, mint a balparti, a Tisza árterületétől védett kis hevesi járásban.

A nagyhevesi járásban nemcsak a törzslakosság csökkent 1576—79-ig 55%-kal, hanem az *össznépesség* is 989 családról 666 családra esett, ami 33%-os veszteségnek felel meg. Ezzel szemben a kishevesi járásban, bár a törzslakosság 46%-kal csökkent, az össznépesség 420 családról 502 családra nőtt, ami kb. 20%-os szaporodást jelent. Amíg a nagy hevesi járásban a helyi lakosság veszteségét a máshonnan bevándorlók csak részben pótolták, addig a kishevesiben az idegenből odaáramló parasztok nemcsak a törzslakosság veszteségét egyenlítették ki, hanem az össznépességet is növelték.

Eltérő képet nyújt a két járás (nemcsak a törzslakosság!) helyzete a *termelőerők* fejlődése tekintetében is. Nagy-Hevesben a szántóterület 3637 holdról 2105 holdra zuhant az említett idő alatt, azaz 42%-kal csökkent! Ugyanekkor a kis hevesi mezőgazdasági terület 997 holdról 1642 holdra emelkedett, tehát kb. 65%-kal nőtt! Ennek megfelelően a *birtokátlag* a nagyhevesi járásban csökkenő, a kishevesiben emelkedő tendenciát mutat. Az előbb említett districtusban a féltelkes jobbágyok birtokátlaga 4,85 holdról 4,65-re, a jómódú jobbágyoké 12,1 holdról 10,1 holdra csökkent 1576-tól 1579-ig. Ugyanezen idő alatt a kishevesi járásban a féltelkesek birtokátlaga 4,15 holdról 4,47-re, míg a gazdagparasztoké 6,7 holdról 13,1 holdra nőtt!

A lényeges kérdésekben, a jobbágyság fluktuációja és differenciálódása tekintetében, a két hódoltsági járás fejlődése —a mutatkozó különbségek ellenére is — azonos képet nyújt.

Maklár oppidum (Heves m.)

1576—1577. gabona + *bor* dzsjk. Őszi búza gelima á 30 manipulus. A bormérték egri köböl. B 1014.

	1576	1577
Paulus Waas	*16,2*	3,3 + 0,5 ig tr + *10*
Anthonius Bede	15 + XVI hord + VII cum hord + *10,3*	7 + I ig tr + V cum hord + V av + *9*
Lucas Kothor	10,5 + XLI cum hord + *116,5*	19 + II ig tr + X cum hord + *17,2*
Ambrosius Syha	III + *23*	14 + *11,7*
Blasius Nagh	*31*	16 + XV cum hord + *7,5*
Casparus Maior	22 + *17,2*	11 + *33,5* + *16,3*
rla Melch. Gall	17 + XXI hord + XX cum av + X cum hord + *13,7* + *6,2*	18 + *25*
Stephanus Chaky	26 + VIII av + XX cum hord + *3,2* + *16,7*	V ig tr + XXX cum hord + *5,2* + *3,3*
Martinus Zeredy	32 + XI av + *20,5*	XL cum hord + *7,5*
Franciscus Gaall	22 + XVII hord + X cum hord + *9,7*	15 + X cum hord + *13,8*
Petrus Jagyrha	6 + XII cum hord + *14,5*	15
Sebastianus Kohs	9,5	6
Paulus Thotth	*90,5* + *9,2*	5
Joannes Fychak	*28,7*	22 + 7 siligo + XX cum hord + *9,3*
Thomas Kowwach	26,5 + VI hord + XL cum hord + *10,8* + *50,5*	24 + VII av + XXXV cum hord + *15,5*
Demetrius Farkas	12 + *12,6*	I ig tr + *2*
Andreas Farkas	11,5 + *5,8*	10 + *2,5*
Nicolaus Fabyan	7 + *8,3*	2
Petrus Konnya	5 + *14*	4 + *10*
Alberthus Balah	*11,3*	21 + V cum hord + *3,5*
rla Pet. Jooh	31 + V hord + IV cum hord	25
Gregorius Tooth	4 + *8,5*	4 + X cum hord + *2,5*
Valentinus Zeke	6	13 + *8,5*
Osvaldus Bene	10 + XLIV cum hord + *29,7*	14 + XXX cum hord + *7*
Mathias Zeke	37-15 + V hord + VIII cum hord	10 + X cum hord
Matthias Nagy	20-15 + V hord	22 + I ig tr + II av + XX cum hord
Stephanus Berechk	32 + XLII cum av + *9,1* + *24,1*	27 + I ig tr + XXX cum hord + XV cum av
Paulus Pinther	II av + XI cum hord	I ig tr + XX cum hord + X cum av

	1576	1577
Blasius Loy	16-15 + *15,3*	14 + XV cum hord + *15,8*
Laurentius Byro	31 + VI hord + XII cum av	10 + XXV cum hord + XXV cum av
Andreas Konya	8-15 + *20,5*	7 + *13*
Thomas Vargha	45 + VI cum hord + V av	51 + VII av + XV cum hord + *7*
Joannes Gaal	10 + XV av + XVI cum av + *54,7*	II ig tr + IV av + XV cum hord + *6*
Emericus Zeredy	13 + VII av + *37,5*	20 + 0,5 ig tr + X cum hord + *7*
rla Lad. Hezely	42 + *18,3* + *54,5*	10 + X cum av + *6,5*
Benedictus Gaal	*3,3*	12 + *1,8*
Thomas Maark	*23,7*	11 + *16,7*
Laurentius Chyk	12	15
Joannes Marthon	*26,3*	41 + I ig tr + XXXV cum hord + *6*
Andreas Vayda	12-15 + *17,7* + *16,3*	XV cum av + *5,2*
Paulus Herroth	25 + XII av	16 + *16,7*
Ambrosius Farkas	12-15 + XIII hord + *5*	11 + XV cum hord + *3,5* + *17*
Benedictus Kowach	38,15 + VII hord + *29*	49 + X cum hord + V cum av + *22,5*
rla And. Christal	31 + X hord + XXV av + *20,5* + *2,5*	5 + XX cum hord
Ambrosius Lachyk	16,5 + XIII hord + *21*	20 + X cum hord
Martinus Somogy	14 + *14*	12 + II av
Lucas Chene	18-15 + XXX hord + II av + *26,7* + *20,3*	26 + XXX cum hord + V cum av + *17,7*
Andreas Fodor	51-15 + XV av + XV cum hord + *24,7* + *32*	54 + II ig tr + XX cum XX cum hord + X cum av + *14*
Joannes Boros	13-15	11 + III hord + *5,2*
Gallus Szowan	5-15 + *18,5*	5 + IV av + *5,3*
Emericus Kowach	6 + VI hord + X av + *19,3*	50 + I ig tr + I hord + *17,2*
Blasius Kezy	35 + *16* + *22,5*	22 + I ig tr + VI av + XX cum hord + *7* + *4,5*
Mathias Laksay	*35*	V cum hord + *18*
Barabas Szeker	11-15 + 3 hord + V cum av + IV cum hord + *5,2* + *5,2*	4 + 0,5 ig tr + X cum hord + *2,3*
Stephanus Lestar	36-15 + V hord + *26,2*	II ig tr + IX av + XV cum hord + *27*
Barabas Nemes	10 + *16,9*	XV cum hord + *3,3*
Andreas Koch	38	17 + XXX cum av + *42,8*
Mathias Szeker	11-15 + XV hord + *17,5*	25 + XV cum hord + *3,3* + *22,7*
Paulus Syko	41-15 + XXVII hord + IX cum hord + X av + *35,7*	28 + X av + *1,8* + *8,5* + *21*
Mathias Veres	61 + XII av + XXIX cum hord + *20*	30 + 0,5 ig tr + XXX cum hord + XV cum av + *24,7*
Petrus Hanko minor	IV hord + XII cum hord + *13,5* + *10,3*	4 + V hord + V cum hord + *6*
Benedictus Bede	33 + *20,2*	26 + I ig tr + X cum hord + *5,5*
Ambrosius Szeker	32-15 + VI av + XXI cum hord + *14*	23 + I ig tr + X cum hord + *4,2*
Petrus Matthe	23 + XVIII hord	20 + 0,5 ig tr + V av + V cum hord

	1576	1577
Melchior Bede	34 + III hord + V av + *22,2*	20 + I ig tr + II av + V cum hord + *0,8*
Paulus Byro	V hord	X cum ord
Urbanus Bonar	8 + *11*	14 + III av + V cum hord + *4,5*
Andreas Zwch	21-15 + *6,1*	XXV cum hord
Albertus Feyer	32-15 + III + XXXIV cum hord + *52*	19 + I ig tr + IX av + XL cum hord + *18,8*
Franciscus Loy	16	II ig tr
Matthias Thybotth	6	II ig tr + *9,7*
Benedictus Monar	12 + *19,7*	XV cum hord + *13,7*
Casparus Nagy	*23,2* + *8,7*	23 + VII av + XX cum hord + *20,5* + *0,5*
Gregorius Vargha	10 + XXIV av + X cum hord + *2* + *11*	IX siligo + XV cum hord + XX cum av + *34,3*
Michael Vargha	*20,2*	24 + V cum hord
Paulus Herelo	9 + XII hord + *19,7*	11 + V cum hord + *6,5*
Emericus Syha	1-15 + *26* + *29*	8 + *12,8*
Benedictus Zabo	2-15 + X hord + *12,3*	8 + V cum hord
Valentinus Nyilas	50-15 + III av + XIX cum av + *18* + *29,5*	38 + VI siligo + *11*
rla Pet. Zwchy	25 + 8 siligo + X hord + *26* + *23,3*	6 + *17*
Matthias Hanko	21 + X hord	25 + 0,5 ig tr + XV cum hord + *21,3*
Laurentius Gonchy	22 + *18*	6 + IV av + XX cum hord + *7,3*
Matthias Eötwös	4 + *25,2*	20 + X cum hord + *4*
Martinus Kowach	30-15 + VII av + X cum hord + X cum av + *11*	43 + II ig tr + XX cum hord + X cum av + *6,3*
Benedictus Szeker	39-15 + *6,3* + *5,3*	14 + V siligo + IV av + XXX cum hord
Urbanus Paal	37 + XXV hord + XVIII cum av + *77,7*	9 + X av + XXX cum hord
Nicolaus Szwr	44 + XVI cum hord	V av + III ig tr + XXXV cum hord + *27,3*
Joannes Monar	*12,7* + *7,8*	4 + *11,2*
Antonius Thotth	8	32 + XXXV cum hord + IV cum av
Michael Vayda	58 + XV hord + X av + *10* + *48*	22 + III av + LX cum hord + X cum av + *17* + *20,3*
Thomas Boghar	15-15 + *27,5*	II ig tr + XV cum hord + *31,5*
rla Michael Fyleky	6-15 + *11,8*	12
Stephanus Monar	28-15 + XXIX hord + XII av + *36*	23 + 0,5 ig tr + X cum av + X cum hord + *21* + *9,8*
Matthias Vargha	26,13 + X hord + VIII av + *28,3* + *21,3*	1,5 siligo + X cum hord + *3* + *8,3*
Lucas Kasay	28 + XV hord + XX av + 30	I ig tr + XX cum av + *17*
Vincentius Veres	*36*	12 + *5,5*
Barabas Chyatho	*32*	9 alakor + *3,8*
Nicolaus Zabo	23-15 + XI av + XV cum hord + *24,5*	11 + XX cum hord + XXX cum av + *1,5*
Egedius Laksay	13 + XXII cum hord + *29,1*	19 + XX cum hord + *7,3*
Blasius Vanka	*80,5*	39 + V cum hord + *3,5* + *18,2*
Antonius Olah	2-15 + *12* + *5*	6 + *11,5* + *4,2*

	1576	1577
Joannes Chatho	11 + *1,3*	13 + *7,5*
rla Lad. Barbely	*5*	7
Jacobus Vargha	33 + XI hord + *52,5*	16 + XV cum hord + *16,5*
Matthias Bayka	7-15 + VIII hord + *22,2*	13 + V cum hord + *3,5*
Michael Kalmar	11-15 + XXIX hord + *20,2*	10 + *3,5*
Joannes Myhaly	8-15	9 + *5*
Thomas Kek	28 + *13,5*	7 + II av + V cum hord
Michael Batha	*5*	5 + *2*
Martinus Vargha	11-15 + V hord + *25,5*	17 + *36,6*
Bartholomeus Sywos	31 + *80* + *16*	XXX cum av + *20*
Antonius Mezaros	74-15 + XIX av + *44*	77 + I ig tr + XVI av + L cum hord + *30,5* + *6,5*
Antonius Kalmar	30-15	II ig tr
rla Michael Swr	19-15 + X cum hord + X cum av + *19,3*	3
Stephanus Bede	18	16 + V cum hord
Antonius Szwthor	9-06	11 + X cum hord + *8,3*
Andreas Peche	35-15 + *82*	III ig tr + XV cum av + *13,3*
Benedictus Szwtho	13 + *24,3*	14 + V hord
rla Nicolaus Wypal	7-15 + *9,5*	7
Thomas Darabos	29 + XII hord + VIII cum av	XX cum hord + *15*
Valentinus Szeker	*10*	XV cum hord
Antonius Symo	5-15 + *16,2*	4 + *6,3*
Mchael Byzon	XXIII cum hord + XV cum av + *51,5*	X cum hord + *25,5*
Michael Jooh	41-15 + XV hord + IX av + *13,7*	28 + XXV hord + *28,3*
rla Bls. Ferench	20-15 + III cum av + *16*	I ig tr + III siligo + XV cum hord
Thomas Bede	5-15	7 + V cum hord + *11,8*
rla Gregorius Bean	5 + VI hord	0,5 ig tr
Gregorius Gaal	*11,7*	0,5 ig tr + *8,5*
Joan. Hangony maior	10-15 + *25,5*	12 + V cum hord
Petrus Hanko maior	23-10 + *10,1*	7 + III ig tr + XXV cum av
Petrus Mezaros	33 + XV hord + *9,8* + *14*	18 + III hord + *3,3*
Emericus Byzon	59 + *80,1* + *20*	II ig tr + XL cum hord + *32,5*
Clemens Mochary	51 + XXXII hord + V av + *17*	20 + XXV cum hord + *2,3*
Barabas Theke	15 + *14* + *25*	5 + *11* + *11,7*
Benedictus Baratth	8 + IV hord + *9,5*	1 + XX hord cum + *26*
Andreas Vayda	*8,5* + *7,8*	5
Michael Belenthey	*15,5*	3 + *5,7*
Joannes Poochy	53 + V hord + XI av + *21,7*	III ig tr + XI av + XXXV cum hord + *5,7* + *14,3*
Urbanus Chonth	*7,5*	4
Casparus Balogh	12 + *44*	I ig tr + *16,5*
Antonius Szowan	*15-15*	8 alakor + *6,3* + *6*
Benedictus Szyke	4,15 + *27,3*	6 + *12*
Michael Kasa	6	3 + *6*
Joannes Thökös	15-15	14
Georgius Battha	8	5
Ambrosius Szekergiartho	20-15 + *7,8*	15 + X cum hord + *3,8*
Blasius Laksay	36 + *24*	VII av + XX cum hord
Valentinus Nagy	5-15	6 + II ig tr
Laurentius Gaal	*16,5* + *26,3*	III ig tr + *17,5* + *9*
Michael Kowach	*10* + *13,8*	*6,5*
Albertus Gombos	10 + XV cum hord + *22,3*	*3*

	1576	1577
Jacobus Pecha	13-15 + *24*	*20,2*
Balthazarus Gal	*16,2*	*4,5*
Matthias Kyraly	*5*	*18*
Gregorius Zeredy	5-15	*8,7*
rla Joannes Doha	*9,7*	*10,7*
Joannes Bakos	40-15 + VIII av + *54*	*45 + 0,5*
Lucas Olah	8-15 + *16*	*8*
Andreas Eothwes	56-15 + 4,5 siligo + XXVI hord + XXI av + *2,2 + 25*	*6 + 12*
rla Nagy Olahne	*39*	*21,3*
Lauremtius Kristal	*89*	*55,3*
Thomas Farkas	4-03 + *7,3*	*3,3*
Albertus Teoreok	*29*	*7,2 + 5,8*
Michael Kristal	*10*	*72*
Stephanus Nagy	*9*	*19*
Thomas Moreh	*19,5*	*4,8*
Stephanus Keoncheol	*25,1*	*15,8*
Stephanus Kochar	*13*	*2,8*
Thomas Doha	*11,3*	*4*
Mathias Gwba	*15,1*	*8,3*
rla Petr. Bedeh	40 + VII hord + *27*	*21*
Albertus Pooch	*14,5*	*10*
Simon Sas	*9,2 + 11,2*	*10*
Matthias Zabo	8-15 + *15*	*16,5 + 30,3*
rla Paul. Zeoleossy	*28,7*	*7*
rla Soan. Mezaros	19 + XIX hord + *16,1 + 6,3*	*20*
Andreas Ffileki	*9,5*	*32*
Clemes Simon	*3,8*	*1,7*
Matthias Kowach	5 + *10,7*	*11*
Joannes Litteratus	*12,7 + 10 + 7,1 + 6*	*5*
Benedictus Hanko	31-15 + XIV hord + III av + *13,2*	*6*
Clemens Myko	*8,7*	*21,3*
Joannes Chwdar	*10*	*3,5*
Matthias Chene	12 + *8,2*	—
Jacobus Görsi	8 + IV cum hord	—
Nicolaus Nagy	6-15 + XII hord + V av + *24,3*	—
Thomas Ban	5-15 + *14,7*	—
Albertus Kowach	30-15 + XIX cum hord + *8,7 + 45,3*	—
Matthias Kowach	55	—
Albertus Mezaros	7-15	—
Urbanus Baliasi	15-15	—
Andreas Balia	16-15 + XIV hord + IV av	—
Joannes Panith	29	—
Martinus Mako	5 + *3,2*	—
Baslius Chengő	18 + XII hord + *10*	—
Ambrosius Sukani	32 + *8,5*	—
Thomas Sidmond	41 + VII hord + III av + *18*	—
rla Thom. Gaal	3	—
Valentinus Chene	46-15 + *29,7*	—
Basilius Wargha	9-15 + XXIX cum av + *11,3*	—
Franciscus Vargha	12 + *5*	—
Petrus Kezzy	37-15 + *44,5 + 22,3*	—
Joannes Osward	2 + *7*	—
Petrus Bokri	17 + *16,5*	—
rla Stephanus More	15-15	—

	1576	1577
Valentinus Kazai	10-15 + *5,1*	—
Stephanus Vanka	30 + XXV av + IV hord	—
Joannes Bodo	26-15 + VII cum hord + VI cum av + *50,2*	—
Antonius Hollo	50 + XXXV cum av + XXX cum hord + *10* + *11,2*	—
rla Joan. Kowach	9	—
Lucas Wargha	2	—
Ambrosius Nagh	21-15	—
Joan. Reezak	29 + XIII hord	—
Urbanus Gonczi	12-15 + XII hord + *18,5*	—
Albertus Boros	8,5	—
Clemens Kando	14-15	—
Michael Wargha	6 + XXIX hord	—
Stephanus Mezaros	12-15 + IV cum hord	—
Ambrosuis Chiaki	16	—
Mathias Krutian	27-15 + VIII hord + V av + VIII cum hord + *46,5*	—
Casparus Lőstar	37 + XII hord	—
rls Steph. Lőrneh	17	—
Dionisius Elek	4-15	—
Joannes Lőstar	42-15 + XXXVIII hord + *24,8*	—
Joannes Kis Hangoni	23-15 + *9*	—
Thomas Kelemen	9 + *2*	—
Michael Kaasa	11-15 + II hord + *34* + *19* + *8,5*	—
Stephanus Micochi	64-15 + V hord	—
Benedictus Taboldi	12	—
Ladislaus Mod	*34*	—
Ladislaus Zeoch	*27,1*	—
Joannes Zeokeh	*22,5*	—
rla Nic. Nyereo	*5,5*	—
Thomas Barrabas	*18*	—
Ambrosius Maga	*27* + *10,5*	—
Anna Boros	*13,2*	—
Stephanus Boros	*5*	—
Barabas Nagy	*9,5*	—
Gregorius Kwn	*14,7*	—
Antonius Zaboh	*79*	—
Jacobus Molnar	*7* + *18,5*	—
Mathisa Balogh	*37,5*	—
Franc. Asztalgyartho	*3,5*	—
Oswaldus Danko	*2,3*	—
Antonius Wargha	*7*	—
Matthias Zeker	*18,5*	—
rla Franc. Zabo	*8,2*	—
Thomas Bedegh	*15,5*	—
rla Urb. Warga	*7,8*	—
Petrus Barthy	*7,8*	—
Blasius Hozzw	*10,3*	—
rla Clem. Kozma	*10*	—
Laurentius Moreh	*9,5*	—
Gregorius Molnar	*3*	—
Martinus Chyrke	*3,5*	—
Gabrielis Pyroska	*19*	—
Martinus Christal	—	17 + XV cum hord + *23,5*
Sebastianus Bara	—	X cum hord

	1576	1577
rla Mich. Kys	—	5
Ambrosius Bakos	—	7
Thomas Eötweos	—	39 + I ig tr + XVI av + V cum av + XL cum hord
Benedictus Szwbor	—	I ig tr
Georgius Wallas	—	7 + *12*
Demetrius Zőke	—	7 + II av + V cum hord
Paulus Olah	—	XL cum hord + *6* + *6,5*
Urbanus Hezely	—	10 + X cum av + *18*
Joannes Nagy Alberth	—	10
Ambrosius Herde	—	6 + V cum hord
Jacobus Thotth	—	4 + *17*
Benedictus Vargha	—	II ig tr + V cum hord + V cum av
rla Ambr. Palok	—	6
Blasius Dancha	—	19 + V cum hord + V cum av + *11,5*
Barabas Bwray	—	12 + V cum hord
Andreas Vajda	—	4
Albertus Kohb	—	III ig tr + XV cum hord
Jacobus Chene	—	22 + I ig tr + VII av + X cum hord
Franciscus Balogh	—	49 + X cum hord + *8,5*
Demetrius Monar	—	5
Mathias Konya	—	31 + II ig tr + X cum hord
Petrus Wargha	—	43 + II av + XXXV cum hord
Thomas Jooh	—	14 + III av
Ambrosius Nagy	—	3 alakor + *2,5*
Jacobus Thootth	—	11 alakor
Paulus Kaszay	—	XX cum hord + *20,3*
rla Casp. Chengo	—	33
Joannes Kaza	—	6
Benedictus Gaal	—	8
Casparus Boytho	—	6
Clemens Kowach	—	XV cum hord
Bartholomeus Koszaros	—	9
Joannes Szalap	—	4
Joannes Borlo	—	VII + XV cum hord + *35,8*
Petrus Kowach	—	14
Michael Mykochy	—	VII ig tr + *24,5*
Nicolaus Bede	—	17
Benedictus Kowach	—	12
Blasius Kys	—	10
Albertus Hollo	—	I ig tr
Antonius Thotth	—	5 + *58,3* + *0,3*
Blasius Zenadi	—	*5,3*
Matthias Palok	—	*5,7*
Melchior Monar	—	*14,7*
Paulus Orban	—	*36,8*
Blasius Hegedeos	—	*2*
rla Demet. Cheneh	—	*3,5*
Valentinus Zabo	—	*11,5*
Matthias Bozy	—	*42*
rla And. Balogh	—	*4,5*
Benedictus Nagy	—	*12,7*
Stephanus Syke	—	*17,7*
Urbanus Toth	—	*6,3*

	1577	1577
Barnabas Toth	—	*15,8*
Gyarffas	—	*5,3*
rla Franc. Balat	—	*8,5*
Priscina Gabor	—	*17,5*
Joannes Egywd	—	*18,3*
Helena Hanko	—	*16,3*
Ladislaus Oswald	—	*42,5*
	Extraneusok	
Urbanus Trypo	*10 + 5,5*	*22*
Nicolaus Theneki	*7,1*	*32,5*
Paulus Zabo	*22,5*	*43,3*
Paulus Porozlo	—	*30*
Paulus Bodnar	—	*5,2*
rla Math. Nyilas	—	*1,8*
Joannes Barre	V hord + *13,3* + VIII cum hord	—
Martinus Balasi	XXII cum hord	—
Mathias Pinter	XI hord + *4,5*	—
Valentinus Somogi	8	—
rla Koniane	3,5	—
Demetrius Zabo	15	—
Michael Kowach	11,5	—
Stephanus Lwdas	2	—
Thomas Kowach	32,5	—
Martinus Varga	6,5	—
Ioannes Kakas	*8,5*	—
Mathias Dobos	*3,7*	—
Blasius Elek	*12*	—
Ursula Keek	*7,3*	—
Thomas Herbolian	*6,5*	—
rla Paul. Kadar	*5,1*	—
Benedictus Zeker	*7,3*	—
rla Stephani	*3,3*	—
Clemens Beoythe	*4*	—
Michael Molnar	*5*	—
Michael Thokay	*8*	—
Michael Thybolt	*4*	—
Joannes Myhaly	*6,8*	—
Sebastianus Bertha	*2*	—
Melchior Gall	*3*	—
Blasius Zeredy	*4*	—
rla Ant. Thoth	*5*	—
Joannes Bodolo	*25,2*	—
Lucas Pinter	*19*	—
Thomas Dolga	*6,3*	—
Stephanus Mykoch	*23*	—
Ambrosius Thibolt	*9,5*	—
Clemens Boythe	*4*	—
Ambrosius Molnar	*3,2*	—
Paulus Nagy	*10,3*	—

Az ún. törzslakosság kérdése Makláron a következőképpen alakul:

	törzslakosság	összlakosság
1576.....	296	296
1577.....	183	253
	—38,2%	—15,0%

Egyetlen év alatt a mezőváros eredeti népességének jó 38%-a eltűnik és a szántó- s szőlőgazdaságok jelentős része gazdát cserél. 1577-ben a jobbágybirtokok kereken 31%-a idegenből odakerült parasztok tulajdonában van s az egy évvel azelőttihez képest 15%-kal csökken a parasztgazdaságok száma. A termelés hanyatlásánál jóval nagyobb arányú a jobbágyság fluktuációja. A statisztika szerint a törzslakosság erős csökkenését bizonyos fokig pótolja az idegenből odaáramló parasztság. Maklár oppidum esetében a jobbágyság fluktuációja korántsem korlátozódik a szőlőgazdaságokra, hatása ugyanúgy érvényesül a szántóművelésben is.

1577-ben a szántóterület kb. 136 holddal kisebb, mint 1576-ban, jóllehet a földművelők száma változatlan maradt (1576-ban 193, 1577-ben ugyancsak 193 gazda). Csakhogy az 1577. évi 193 szántóművelőből egy évvel korábban 44 még ismeretlen a mezővárosban, 1 további gazda pedig mint szőlőművelő szerepel. Eszerint az 1577-ben adózó jobbágyok csaknem egynegyede (23,3%-a) jövevény, aki csak most szerzett földet a maklári határban. Ugyanekkor az 1576. évi 193 szántóművelőből egy évvel később 57 hiányzik, 12 pedig elveszíti szántóját (szőlője megmarad). Az ekkor szereplő gazdák 27,2%-a 1577-re eltűnik, míg további 7%-uk, elveszítvén szántóját, bortermelővé válik.

Összegezve 1577-ben ugyanannyi a szántó-vető parasztok száma, mint 1576-ban, de az akkor még szereplő jobbágyok 27%-a a következő évben már hiányzik. Ugyanakkor az 1577. évi népesség 23%-a idegenből jött, egy évvel korábban még ismeretlen Makláron. Egyetlen év alatt a jobbágyság csaknem fele (46%-a) kicserélődik! Ennek a ténynek önmagában is fékező hatása van a termelésre. A gyors népességcsere annak a jelenségnek bizonyítéka, mely a 16. század második felében általában jellemzi a hódoltsági övezet megyéit — s ez a jobbágyság tömeges és hihetetlenül gyors fluktuációja! Ez az állandó hullámzás, mely Makláron is megmozdítja a parasztság felét, egy éven belül az egész jobbágyságra kiterjed, zsellérekre csakúgy, mint gazdagparasztokra.

A maklári jobbágyság differenciálódása 1576—77-ben

1576	I. szántóművelők	64	21,6%
	II. szántó- + szőlőművelők	129	43,6%
	III. szőlőművelők	103	34,8%
1577	I. szántóművelők	75	29,6%
	II. szántó- + szőlőművelők	118	46,6%
	III. szőlőművelők	60	23,8%

Mint ismeretes, 1577-re a jobbágygazdaságok egy részének nyoma vész. Legérzékenyebben a veszteség a szőlőművelő csoportot sújtja: 103 gazdaságból mindössze 60 marad. A vegyesen gazdálkodó (szántó + szőlő) csoport abszolút számban kissé csökken, százalékarányában viszont nő. Mind számszerűleg, mind arányában emelkedik a szántóművelő csoport, főleg a vegyesen gazdálkodók egy részének átcsoportosulása miatt (1577-re többen elvesztették szőlőjüket). Nincs lényeges eltérés a termelési ágak közötti megoszlás tekintetében, a szántóművelő csoport növekedésén és a szőlőművelő réteg csökkenésén kívül.

Rendkívül érdekes a kép, ha nem az össznépesség, hanem a törzslakosság rétegeződését elemezzük. Ugyanis a törzslakos parasztok ide-oda áramlása az egyes termelési ágak között más szempontból világítja meg a fluktuáció problémáját. 183 törzslakos gazdából, egy év leforgása után csak 119-et találunk ugyanabban a termelési ágban. Azok megoszlása, akik változatlanul ugyanabban a termelési ágban maradtak, a következő :

I. szántóművelők	18
II. szántó- + szőlőművelők	79
III. szőlőművelők	22
	119 gazdaság

A többiek birtokállománya, gyarapodás, illetve veszteség révén a következőképpen alakult. 14 szántóművelő szőlőt is szerez földjéhez, míg egy szántóját elveszítve, a bortermelő csoporthoz kerül. 20 eredetileg vegyesen gazdálkodó elveszti szőlőjét, 11 pedig szántóját, ennek eredményeképpen az előbbiek a szántóművelő, az utóbbiak a szőlőművelő csoportot szaporítják 1577-re. 4 bortermelő elveszti szőlőjét s ugyanakkor szántóra tesz szert. Átkerülnek a szántóművelő csoporthoz. További 14 bortermelő viszont 1577-re már szántója után is tizedet fizet ; csoportjuk így a vegyesen gazdálkodóhoz számít.

Összegezve, az 1576. évi népességből 1577-re már csak 61% azonosítható, ugyanakkor a törzslakosság kereken 35%-ának oly mértékben kicserélődik egyetlen év alatt a birtokállománya (szántó helyett szőlő s viszont), hogy más művelési ághoz kell őket sorolnunk, mint ahol 1576-ban szerepeltek. Ez a belső, a művelési ágak közötti fluktuáció egy éven belül a törzslakosság egyharmadát mozdítja meg és a paraszti föld oly mértékű forgalmára (adás-vétel) utal, amit eddig nem is nagyon tudtunk elképzelni. Nem szabad ugyanis szem elől téveszteni, hogy ezek az adatok csak a törzslakosságon belüli forgalomra vonatkoznak, s ennél az újonnan beáramló parasztтömegek földszerzése még nagyobb. A jobbágyföld forgamának súlypontja az utóbbiakra esik.

	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1576	86	82	65	63
	29,1%	27,7%	21,9%	21,2%
1577	70	93	53	37
	27,7%	36,7%	20,9%	14,7%

A termelő népesség egy év alatt 16,4%-kal (43 gazdaság) csökken. Egyidejűleg a szántókultúra 16%-kal s a szőlőkultúra 49%-kal lesz kisebb.[1] A lakosság

[1] 785 hold szántó s 133 hold szőlő helyett — 1577-ben 648 hold szántó s 68 hold szőlő. A termés mennyiségi csökkenése megközelítően a termőterület csökkenését tükrözi. Miért nem lehet a termésmennyiség apadását egyedül az évi rossz termésből levezetni?

a) A jobbágyság fele tömegének kicserélődése egy év alatt s ennek a birtokviszonyokra gyakorolt hatása, lehetetlenné teszik azt a feltételezést, hogy a mezőgazdasági munkák változatlanul ugyanakkora területen mentek végbe 1577-ben, mint 1576-ban. Amidőn tény az, hogy minden második jobbágy újgazda és tény, hogy ezzel a birtokos cserével kapcsolatban megváltozik többnyire az illető jobbágygazdaság nagysága s felszerelése is, számolnunk kell ezeknek a tényeknek a termelés hanyatlását kiváltó hatásával.

apadása nem oszlik meg egyenlően az egyes jobbágyrétegek között. Mind abszolút számban, mind arányában a legnagyobb veszteség a gazdagparasztságot sújtotta. Csoportjuk 21%-ról 15%-ra esik vissza. Erősen emelkedik viszont a pauperek súlya, 28%-ról 37%-ra. Sok jómódú jobbágy s féltelkes került át 1577-re ebbe a csoportba. Párhuzamosan a féltelkesek és a gazdagparasztság erős csökkenésével (arányuk a lakosság 43%-áról 36%-ára esik), a kezükön levő szántók aránya 82%-ról 71%-ra, míg a szőlőké 74%-ról 57%-ra esik vissza. A zsellér s pauper gazdaságok részesedése viszont magasabb most az össztermésből, mint 1576-ban volt.

Mint már fentebb láttuk az 1576-ban szereplő 296 jobbágyból egy évvel később csak 183 azonosítható. Vizsgáljuk meg anyagi helyzetük alakulását, a rétegeződésükben bekövetkező változást:

33 *zsellér*ből egy év múlva	*zsellér*	15
	pauper	15
	féltelkes	1
	gazdagparaszt	2
55 *pauper*ből egy év múlva	zsellér	21
	pauper	25
	féltelkes	8
	gazdagparaszt	1
45 *féltelkes*ből egy év múlva	zsellér	3
	pauper	19
	féltelkes	19
	gazdagparaszt	4
50 *gazdagparaszt*ból egy év múlva	zsellér	3
	pauper	15
	féltelkes	15
	gazdagparaszt	21

A megvizsgált 183 parasztgazdaságból (törzslakosság!) 44% (80) megtartotta eredeti anyagi színvonalát, 17% (31) meggazdagodott, 39% (72) pedig részben vagy teljesen tönkre ment. Változatlan gazdasági erőt képvisel a jobbágygazdaságok közel fele. Ennek ellenére világosan kiütközik a gazdasági hanyatlás képe: kétszerannyi a pusztuló jobbágybirtok, mint a vagyonosodó.

Annak a gazdasági hanyatlásnak, amit a gyengébb termés, a jobbágyság tömeges fluktuációja s talán az állatállomány csökkenése okoz, rendkívül érdekes kísérő jelensége az ún. tavaszi gabonafélék térhódítása. 1576-ban a határban 68% esett az őszi búzára s csak 32% a tavasziakra. Egy évvel később arányuk csaknem egyenlő: 50,5% az őszi búza s 49,5% a tavasziak. A kisebb megmunkálást igénylő, viszont alacsonyabb hozamú tavasziak gyors térhódítása nemcsak itt, hanem a környező járásokban is, többnyire egybeesik a termőterület csökkenésével.

---

b) A régi birtokosok egész soránál a két év termés-különbsége sokkal nagyobb (500—1000%-os különbségek!), semhogy azt kizárólag a rossz aratással indokolhatnánk. Ekkora differencia a hozamban, ugyanakkora szántó földön, nem igen létezik. Ezt a jelenséget csak a művelt földterület csökkenésével lehet megmagyarázni. Az *a)* és *b)* pontokban foglaltak szükségszerűen a termőterület apadásával jártak.

c) A dézsmajegyzékek elemzésén alapuló statisztikák arról tanúskodnak, hogy nagyobb területeken (járás, megye) lényegileg változatlan feltételek (szántóterület, munkaerő, felszerelés stb.) mellett a jó, illetve rossz termés különbsége, sok évi átlagban, ritkán rúg akárcsak 30—40%-ra is. Így a terméseredmények közötti differencia ama részét, mely kizárólag a természeti erők játékából adódik s melynek meghatározása lehetetlen, olyan hibaforrásnak tekintjük, melynek értéke évről-évre változik, de legkedvezőtlenebb esetben is csak bizonyos fokig befolyásolhatja reális, a számszerűen meghatározható tényezők elemzésére épülő számításainkat.

A csak bortermelő lakosság 103 jobbágyról 60-ra csökken, ami 42%-os veszteségnek felel meg. Egyidejűleg a szőlőterület 133 holdról 68 holdra esik vissza, azaz 49%-kal csökken. Az a tény, hogy a bortermelők száma és a szőlőkultúra párhuzamosan csökken, arra enged következtetni, hogy a hanyatlás okát nem annyira a rossz termésben, mint a szőlőművelést gátló más tényezőkben kell keresnünk. Elsősorban a szőlősgazdák fluktuációjában. Csupán 22 paraszt (37%) foglalkozott már egy évvel korábban is kizárólag bortermeléssel az 1577-ben szereplő 60 szőlőművelőből. A bortermelők több, mint fele (63%) olyanokból áll, akik 1576-ban még vegyesen gazdálkodnak (14), csak szőlőművelők (1), illetve Makláron még ismeretlenek (22). Eszerint a csak szőlőművelő parasztság körében igen erős a fluktuáció. Mit mutat a mindkét évben azonosítható 22 törzslakos bortermelő termelési statisztikája? Ugyanannak a 22 szőlősgazdának (feltehetőleg ugyanakkora területen) 1576-ban 504 köböl, míg 1577-ben 454 köböl bora termett. A termésdifferencia csupán 10%-os! Ez azt jelenti, hogy az egész szőlőkultúra 49%-os terméscsökkenése nehezen indokolható meg a szőlőhegy általános rossz termésével! A hanyatlás okát sokkal inkább a fluktuáció hatásában, termelést fékező befolyásában kell keresnünk.

Összegezve, a szőlőkultúra erős hanyatlása, ami a termés csökkenésében mutatkozik, nem valami különlegesen rossz szüret eredménye, hanem a bortermelő parasztság nagymértékű fluktuációjának s megfogyatkozásának következménye. Ezt bizonyítja a törzslakos parasztgazdaságokban mutatkozó igen alacsony terméskülönbség. A fluktuáció nyomán tűnik el egyik évről a másikra a szőlősgazdák fele, s kerül a szőlőparcellák jelentős része új, idegenből jött gazdák kezére. Ez gátlólag hat a termelés folyamatosságára, ami a terméseredmény, illetve a borkultúra csökkenésében jut kifejezésre.

A bortermés zöme már 1576-ban sem a szőlőművelő, hanem a vegyesen gazdálkodó csoportra esett. Az utóbbiakra[2] jutott a termés 64%-a, szemben a bortermelők[3] 36%-os részesedésével. Ez az arány 1577-re még jobban eltolódott, a szántó és szőlőművelő csoport[4] ekkor már a bortermés 76%-átprodukálta a csak szőlőművelők[5] 24%-ával szemben. Két fontosabb következtetést szűrhetünk le ebből a jelenségből: 1. A viszonylag jobbmódú gazdák, akiknek szántójuk és szőlőjük van, könnyebben megőrzik termelési stabilitásukat, mint a csak bortermelők, akik között sok a zsellér. 2. Nyilvánvaló, hogy Makláron korántsem oly erős a bortermelésre való specializálódás, mint a szomszédos Egerben vagy Nagy-Tállyán. Itt az apró szőlőparcella tipikus jelenség s a bortermelők zöme egyben szántóművelő is.

A szőlőtulajdon megoszlásának módja változatlan: 1576-ban a gazdaságok 33%-a, 1577-ben 23%-a ún. többtagú szőlőkből áll. A több darabból összetevődő szőlőbirtok, mint a gazdagparaszti vagyongyarapítás tipikus jelensége, súlyban csökkent ugyan némileg, de jelentőségét nem veszítette el.

Bár a földnélküliek és a csupán méhészkedésből élő parasztok számát egyik évből sem ismerjük, a fél holdnál kisebb szántóval és 100 négyszögölnél kisebb szőlővel rendelkező jobbágyok számának változását lemérhetjük. Ez a réteg, mely már nem rendelkezik annyi földdel, hogy abból megélhetne, a ter-

[2] 129 gazdaság — 55%.
[3] 103 gazdaság — 45%.
[4] 118 gazdaság — 66%.
[5] 60 gazdaság — 34%.

melés hanyatlásával együtt szaporodik. Számuk 1576-ban a népesség 12%-ára, 1577-ben azonban már 15%-ára rúg.

Összegezve, jelentős a termelőerők hanyatlása : a szántókultúra 16%-kal, a szőlőkultúra 49%-kal csökken egyetlen év alatt. Ennek főoka, mint a részletes elemzés igazolta, nem elsősorban a rossz termés, hanem a népesség kereken 15%-os vesztesége és a termelők óriási fluktuációja, melynek során egy év alatt a szántóművelők 46%-a és a bortermelők 63%-a kicserélődik. A jobbágyság a fluktuációtól nem érintett részénél (törzslakosság) 44% megtartja eredeti anyagi helyzetét, 17% növeli birtokát és 39% elszegényedik. Főleg a felszerelés és az állatállomány veszteségei indokolják ezt a folyamatot. A jobbágygazdaság anyagi ereje még abban a csoportban is csak viszonylagos állandóságot mutat, amelyben lényegileg megőrizte eredeti színvonalát. A termelés hanyatlása részint a gazdagparasztságot sújtja, számuk kb. a felére esik, részint a zsellér s pauper réteget, melynek együttes aránya 57%-ról 65%-ra emelkedik. A hanyatlás, mint láttuk, sokkal erősebb a szőlőművelésben.

Az extraneusokról nem sokat beszél a dézsmajegyzék. 1576-ban 8 szántóművelő, 2 vegyesen gazdálkodó és 24 bortermelő extraneust említ az adójegyzék. Egy évvel később már csupán a bor dézsmajegyzékben szerepel néhány extraneus. Azok egy része viszont, akik 1576-ban extraneusok, 1577-re a helybeli bortermelő gazdák közé kerülnek. Az 1576. évi állapot szerint 34 extraneus paraszt, az össznépesség kb. 11%-a, rendelkezik a szántóterület 2%-ával és a borkultúra 1,1%-ával. Nincs különösebb súlya az extraneus birtoklásnak Kis-Borsod districtusban, legalább is ezekben az években.

Maklár oppidum (Heves m.)

1576—1577—1578—1579. *bor* dzsjk. A bormérték egri köböl. q = a jelzett évben az illető jobbágygazda már szerepel a dzsjk-ben mint szántóművelő. B 1014.

1576	1577	1578	1579
16,2	*10*	*3,3*	*3,3*
10,3	*9*	*10,3*	*11,8*
116,5	*17,2*	*23,3*	*31,5*
—	*23,5*	*3,7 + 7,3*	*5,5 + 6,5*
23	*11,7*	*19 + 7*	*12,5 + 6,5*
31	*7,5*	*5,3*	*8*
22 + 17,2	*33,5 + 16,3*	*7*	*7,2*
13,7 + 6,2	*25*	—	*1,5*
3,2 + 16,7	*5,2 + 3,3*	*3,3 + 6,3*	*3 + 2*
20,5	*7,5*	*7,3 + 1,3*	*5,7*
9,7	*13,8*	*12*	*2*
14,5	—	*1,3*	*3,3*
90,5 + 9,2	—	—	—
28,6	*9,3*	*4*	*5,5*
—	*12*	*2*	—
10,8 + 50,5	*15,5*	*10,7*	—
12,6	*2*	*1*	—
5,8	*2,5*	*5*	*4,3*
—	—	*4,3*	—
8,3	—	*non habuit*	—
14	*10*	*4,7*	*2*
11,3	*3,5*	*7,7*	*2*
—	*6 + 6,5*	*8 + 8*	*8,5 + 22,5*
—	—	*1,7*	—
8,5	*2,5*	*2,3*	*2,3*
—	*8,5*	*19,3*	*9*
29,7	*7*	*6*	*2*
—	—	*2,3*	—
—	—	*non habuit*	*4*
9,1 + 24,1	—	*10,7*	*3,8 + 2*
15,3	*15,8*	*6,3*	*4,2*
20,5	*13*	*13*	*5*
3	*7*	*12*	*10,2*
54,7	*6*	*9,7*	*7,5*
37,5	*7*	—	—
—	*18*	*14*	*2,3*
18,3 + 54,5	*6,5*	—	*3,2*
3,3	*1,8*	—	*5,2*

1576	1577	1578	1579
23,7	*16,7*	*10*	*2*
—	—	*non legit*	*6,2*
26,3	*6*	*3*	—
17,7 + 16,3	*5,2*	*13,3*	—
—	*16,7*	*6,7 + 12,3*	*6,9 + 10*
—	—	*1,3*	*4*
—	—	*3,3*	*6,2*
—	*17*	*7*	—
5	*3,5 + 17*	*1,7 + 9,7*	—
29	*22,5*	—	*7,3*
—	—	*13,7*	*2,3*
20,5 + 2,5	—	—	—
21	—	*plana*	—
14	—	*non legit*	—
26,7 + 20,3	*17,7*	—	—
24,7 + 32	*14 + 2,7*	*6 + 6*	*9,5 + 9,3*
—	*5,2*	*11*	—
18,5	*5,3*	*3,7*	—
19,3	*17,2*	*15*	*4*
16 + 22,5	*7 + 4,5*	*11,7*	*4,7*
35	*18*	*10*	—
5,2 + 5,2	*2,3*	*non habuit*	—
26,2	*27*	*16,3*	*7,3*
—	*11,5*	*16,3*	*15,2*
16,7	*3,3*	*3*	*2,2*
—	*42,8*	—	—
17,5	*22,7 + 3,3*	*21*	*8,3 + 3,5*
35,7	*1,8 + 8,5 + 21*	*3,7 + 20*	*25,2*
20	*24,7*	*18 + 9,3*	*5,5 + 3,2*
13,5 + 10,3	*6*	*non legit*	*5,7 + 3,8*
20,2	*5,5*	*2,3*	*5*
14	*4,2*	*6*	*4,7*
22,2	*0,8*	*1*	*5,2*
11	*4,5*	*2,3 + 4,3*	—
6,1	—	*7,7*	*17,8*
52	*18,8*	*16*	*10,2*
—	*9,7*	*6*	*5*
19,7	*13,7*	*5,3*	*3,5*
23,2 + 8,7	*20,5 + 0,5*	*11,3 + 5,3*	*7,3*
2 + 11	*34,3*	*20,3*	*29,5*
20,2	—	—	—
19,7	*6,5*	*8,3*	*0,3*
26 + 29	*12,8*	*5,3 + 10,7*	*10 + 23,5*
12,3	—	—	—
18 + 29,5	*11*	*14*	*5,2*
26 + 23,3	*17*	*10,3*	*10,2*
—	*21,3*	*5*	*5*
18	*7,3*	*4,3*	—
25,2	*4*	*20*	*4,7 + 2,8*
—	*8,5*	*24*	*15,2*
11	*6,3*	*26,3 + 7*	*5 + 5,2*
6,3 + 5,3	—	—	*2,3*
77,7	—	*26*	*30,3*
—	*27,3*	*19*	*14*
12,7 + 7,8	*11,2*	*8,3*	*4,2*
—	—	*1*	*20,8*
10 + 48	*17 + 20,3*	*10 + 19*	*5,7 + 11,7*
27,5	*31,5*	*21,7 + 1,3*	*13,2 + 1,3*

1576	1577	1578	1579
—	—	5 + 17,3	11,4 + 2
11,8	—	non habuit	—
36	21 + 9,8	18,3 + 21,3	5,2 + 19
28,3 + 21,3	3 + 8,3	5	—
30	17	11,7	4
36	5,5	4,3	11,2
32	3,8	8,3	8,5
24,5	1,5	—	4,7
29,1	7,3	2	3,2
80,5	18,2 + 3,5	11,6	—
12 + 5	11,5 + 4,2	18 + 3,3	9 + 4
1,3	7,5	7,3	5,8
52,5	16,5	17,7	20,7
22,2	3,5	—	5,2
20,2	5,5	6	2,8
—	5	—	5
13,5	—	—	—
—	2	2,3	5,2
25,5	36,3	6	13,3
80 + 16	20	6,7	21,5
44	30,5 + 6,5	—	19,8
—	2,5	—	—
—	—	5	15,3
19,3	—	4,3	—
—	8,3	6	4
82	13,3	25,7	25,2
24,3	—	10	3,2
—	20,3	11	0,7
9,5	—	—	—
—	15	7,7 + 3	6,5
—	—	5,7	3,2
10	—	—	—
51,5	25,5	10,5	12,7
16,2	6,3	5,3	—
13,7	28,3	18	5,5
16	—	—	—
—	11,8	7,3	1,5
—	35,8	—	—
11,7	8,5	10,3	3,2 + 2,5
25,5	—	—	—
10,1	—	1,7	—
9,8 + 14	3,3	22,7 + 5	7,2
80,1 + 20	32,5	11,7	33,3
17	2,3	—	6,3
14 + 25	11 + 11,7	10,3 + 4,7	4 + 5,2
9,5	26	—	7
8,5 + 7,8	—	4	7,8 + 8,7
15,5	5,7	6,3	6,3
21,7	5,7 + 14,3	3 + 9,3	10,7
—	24,5	20,7	4,5
7,5	—	2	1
44	16,5	18,3	23,5
63,5 + 13,5	6 + 6,3	—	31,5 + 2,8
27,3	12	11,7	1,3
—	6	—	3
—	—	3,7	5,2
7,8	3,8	1,7	—
24	—	3,8	3,5

1576	1577	1578	1579
—	—	6,3	—
16,5 + 26,3	17,5 + 9	8 + 11,7	6 + 6,5
—	58,3 + 0,3	23,3	—
10 + 13,8	6,5	9	5
22,3	3	—	4
24	20,2	10,3	—
16,2	4,5	non habuit	—
—	5,3	—	—
5	18	5,7	5,5
—	8,7	5	3,8
9,7	10,7	—	3,3
54	45 + 0,5	24,3	20,5
16	8	8,7	13,3
25 + 2,2	6 + 12	11,7	—
—	5,7	7	8
39	21,3	8	5,3
89	55,3	25	15,2
7,3	3,3	5	4
—	14,7	6,7	10,2
29	7,2 + 5,8	9,7 + 9,7	3 + 11
10	72	24	36,5
—	36,8	—	—
9	19	—	—
—	2	—	—
19,5	4,8	0,7	—
25,1	15,8	14,5	—
—	3,5	10 + 5,3	2,5 + 6
13	2,8	2,3	6,5 + 0,5
11,3	4	3,4	1,1
15,1	8,3	4,5	2,3
—	11,5	—	10
27	21	5	—
14,5	10	15	8,2
—	42	—	—
9,2 + 11,2	10	4,7	—
15	16,5 + 20,3	5	5,3
—	4,5	4,7	0,5 + 0,3
28,7	7	4	6,3
—	12,7	5,7	5,7
—	17,7	5	3,5
—	6,3	4	0,7
—	15,8	—	—
—	5,3	6	0,3
16,1 + 6,3	20	12,3	—
—	8,5	—	—
9,5	32	12,3	5
—	17,5	—	—
3,8	1,7	4,7	—
10,7	11	—	—
12,7 + 10 + 6 + +7,1	5	non habuit	7,3
3,2	6	3,2	—
—	18,3	12	2
—	16,3	—	—
8,7	21,3	10,7	5,8
10	3,5	5	—
—	42,5	—	—
10 + 5,5	22	10,3	7,7

1576	1577	1578	1579
7,1	32,5	—	—
22,5	43,3	12,3	7,5
—	30	—	—
—	5,2	—	—
—	1,8	—	—
8,2	—	1,3	6,5
24,3	—	—	—
14,7	—	—	—
8,7 + 45,3	—	—	—
—	—	22,5	9,7
3,2	—	non habuit	—
10	—	1,3	2
8,5	—	13,7 + 3,7	—
18	—	7,3	6,2
29,7	—	3	15,2
11,3	—	3	0,3
5	—	5,3	2,5
44,5 + 22,3	—	—	—
7	—	—	—
16,5	—	nunc constituere cepit vineam	1,5
5,1	—	—	—
50,2	—	—	—
10 + 11,2	—	—	—
18,5	—	2,7	—
46,5	—	—	—
24,8	—	5,7 + 5,7	—
9	—	10,3	6,3
2	—	0,7	—
34 + 19 + 8,5	—	4,3	6
—	—	1,7	—
13,3	—	—	—
4,5	—	—	—
34	—	29	22,7
27,1	—	1,3	—
22,5	—	—	—
5,5	—	—	—
18	—	—	—
27 + 10,5	—	—	—
13,2	—	—	—
5	—	—	—
9,5	—	19	5,7
14,7	—	—	—
79	—	—	—
7 + 18,5	—	5	—
37,5	—	—	—
3,5	—	—	—
2,3	—	—	—
7	—	—	—
18,5	—	3,3	—
8,2	—	—	—
15,5	—	—	—
7,8	—	—	—
7,8	—	—	—
10,3	—	5	5,2
10	—	—	—
9,5	—	—	—
5	—	1	—

1576	1577	1578	1579
3	—	—	—
3,5	—	*non habuit*	—
19	—	*13,7*	*2,7*
8,5	—	—	—
3,7	—	—	—
12	—	—	—
7,3	—	*non habuit*	—
6,5	—	—	—
5,1	—	—	—
7,3	—	—	—
3,3	—	—	—
4	—	—	—
5	—	—	—
8	—	—	—
4	—	—	—
6,8	—	—	—
2	—	—	—
3	—	*6*	—
4	—	*4,7*	—
5	—	—	—
25,2	—	*22,8*	*2,7 + 19,7*
19	—	—	*27,3*
6,3	—	—	—
23	—	—	—
9,5	—	—	—
4	—	—	—
3,2	—	—	—
10,3	—	—	—
(az 1576—1577-ben még ismeretlen, de 1578-tól már szereplő szőlőgazdaságok:			
—	—	*6,7 + 31,7*	—
—	—	*4*	*16,3*
—	—	*non habuit*	*1,5*
—	—	*2*	—
—	—	*3,3*	*4,5*
—	—	*5,3*	—
—	—	*4,3*	*1,5*
—	—	*1*	—
—	—	*2,3*	*2,7*
—	—	*12*	*2,8*
—	—	*14*	—
—	—	*6*	—
—	—	*non legit*	—
—	—	*4,3*	—
—	—	*8,7*	*2,8*
—	—	*2*	—
—	—	*5*	*4,2*
—	—	*10*	*12,3*
—	—	*6,3*	*2,7*
—	—	*non habuit*	—
—	—	*8*	*3,8*
—	—	*16,7*	—
—	—	*8,7*	*4*
—	—	*3 + 5,7*	*8,3*
—	—	*3,7*	—
—	—	*1,3*	—
—	—	*22,7*	*5*
—	—	*6*	*2,2*
—	—	*6,7*	—

1576	1577	1578	1579
—	—	*6,7*	*5,5*
—	—	*nunc constituere cepit vineam*	—
—	—	*0,3*	—
—	—	*3,3*	—
—	—	*5,3*	*1,5 + 7*
(az 1576-ban, 1577-ben és 1578-ban még ismeretlen, de 1579-től már szereplő szőlőgazdaságok):			
—	*q*	—	*5,7*
—	*q*	—	*2,8*
—	*q*	—	*15*
—	*q*	—	*2,2*
—	*q*	—	*2,3*
—	*q*	—	*5,3*
—	—	*q*	*3,5*
—	—	*q*	*4,5*
—	—	—	*16,5*
—	—	—	*3,5*
—	—	—	*0,3*
—	—	—	*13,3*
—	—	—	*7,8*
—	—	—	*4,3 + 5*
—	—	—	*7,7*
—	—	—	*4,5 + 5*
—	—	—	*5,2*
—	—	—	*0,3*
—	—	—	*1,2*
—	—	—	*6,3*
—	—	—	*5,2*
—	—	—	*10,5*
—	—	—	*5,2*
—	—	—	*1*
—	—	—	*2,8*
—	—	—	*2,5*
—	—	—	*0,3*
—	—	—	*12,2*

Maklár oppidum népességének az 1576—1577. évi dézsmajegyzékek anyagára támaszkodó elemzése részletesen foglalkozik azzal a hatással, amelyet a fluktuáció a mezőváros gazdasági-társadalmi fejlődésére gyakorolt. Ezek az eredmények az egy év alatt bekövetkezett változásokat rögzítik. Jelen esetben viszont a döntően bortermelő mezőváros szőlőgazdaságainak[1] fejlődését négy egymást követő éven át tesszük vizsgálat tárgyává. Elsősorban azt kutatjuk, milyen mértékben befolyásolja a fluktuáció a bortermelők számának s a szőlőterület nagyságának alakulását, a törzslakosság és a hullámzó népesség arányát, a jobbágygazdaságok stabilitását és a zselléresedés folyamatát?

Az össztermés alakulása:

	quintás	decimás	összesen:
	s z ő l ő k		
1576.....	3216 cb	2036 cb	5252 cb agr
1577.....	1315 „	1323 „	2638 „ „
1578.....	1058 „	1070 „	2128 „ „
1579.....	918 „	794 „	1712 „ „

[1] Csak a szőlőgazdaságokat vizsgáljuk. Most sem a szántóművelők, sem a vegyes gazdaságok szántóföld állományával nem foglalkozunk.

A termelők és az össztermés aránya:

	szőlőgazdaság	szőlőterület
1576.....	232	134 hold
1577.....	178	67 „
1578.....	217	54 „
1579.....	209	43 „

A szőlőművelő jobbágyok száma, erős ingadozás után, 1576—1579-ig 10%-kal, míg a bortermés 77%-kal csökken. 1579-ben csak 23-mal kevesebb termelőt találunk azon a szőlőhegyen, ahol kereken 900 hl-rel kevesebb bort szüretelnek, mint 4 évvel azelőtt. Míg a bortermelő jobbágyok száma 4 év alatt hol csökken, hol ismét emelkedik, a bortermés mennyisége állandóan csökken.

100 hl termésre:

1576-ban 17 jobbágy esik
1577-ben 26 „ „
1578-ban 40 „ „
1579-ben 49 „ „

A 100 hl-re eső gazdaságok száma ugrásszerűen nő és 4 év alatt megháromszorozódik. Ennél határozottabb bizonyítékot a termelés állandó esésére aligha találunk.

Kérdés milyen okok húzódnak meg a termés csökkenése mögött, mely gyorsabb ütemű, mint a termelők ritkulása? Vajon csak a rossz termés, mely évente egyre fokozódik? Szerintünk nem évenként megismétlődő rossz termésről van szó, legalábbis nem elsősorban! Az ún. törzslakos szőlősgazdák — akik évről évre azonosíthatóak a forrásokban — szüreti eredményeinek elemzése arra indít, hogy a termés hanyatlásának okait más irányban keressük. Íme az adatok:

1577-ben a 131 törzslakos[2] gazdából 11-nek változatlan marad, 19-nek pedig némileg emelkedik a termése! A törzslakos parasztok 23%-ánál nyoma sincs holmi katasztrofálisan rossz termésnek. A többi 101-nél, akiknek többé-kevésbé csökken a termése, figyelembe kell venni, hogy rajtuk kívül 47 újonnan feltűnt bortermelő is szerzett már szőlőt a promontoriumon.

1578-ban 139 törzslakos[3] gazdából 28-nak változatlan marad, 21-nek pedig némileg emelkedik a termése! A törzslakosság 35%-ánál nincs rossz termés. A további 90-nél, akiknek többé-kevésbé csökken a termése, számításba kell vennünk, hogy rajtuk kívül 78 újonnan feltűnt szőlőművelőnek is van már birtoka a szőlőhegyen.

1579-ben 181 törzslakos[4] gazdából 33-nak változatlan marad, 29-nek pedig egyenesen nő a terméshozama! A törzslakosság 34%-ánál nyoma sincs holmi rossz termésnek. A többi 119-nél, akiknek többé-kevésbé csökken a termése, figyelembe kell venni, hogy rajtuk kívül 28 „új" bortermelő is szerzett már szőlőt a promontoriumon. Az „új" birtokosok tömeges megjelenése évről évre a szőlőparcellák fokozódó szétaprózódásával jár, ami feltétlenül kedvezőtlenül hat a termelésre. Ez a bortermés csökkenésének egyik döntő oka.

Egyik évben sem beszélhetünk az egész szőlőhegyet sujtó, általános rossz termésről, hiszen a bortermés változatlan, sőt emelkedő színvonalú a törzslakosság jelentős hányadánál (egynegyedénél—egyharmadánál!). Ez persze nem zárja ki a gazdák egy részénél jelentkező rossz termés hatását, ami,

[2] 1576-hoz viszonyítva
[3] 1577-hez viszonyítva.
[4] 1578-hoz viszonyítva.

mint ismeretlen tényező, bizonyos fokig befolyásolhatja átszámítási kulcsunkat, azaz a bortermés mennyiségéből a szőlőterület nagyságára való következtetést. Ez az esetleges hibaforrás azonban csak alárendelt jelentőségű marad és a fenti módszerrel elért számszerű eredmények általános értékét s tényszerűségét lényegében nem érinti.

A szőlőtermés (terület) 1576—1579-ig tartó fokozatos csökkenésének okát, ezek szerint elsősorban a bortermelő jobbágyok évről évre erősödő fluktuációjában és a szőlőparcellák azzal együtt járó elaprózódásában, idegen kézre jutásában kell keresnünk.

1577-ben új birtokos a szőlőtermelők	26%-a	47	gazda
1578-ban „ „ „	36%-a	78	„
1579-ben „ „ „	13%-a	28	„

1579-ben 209 bortermelőt találunk Makláron, de ezek alig 60%-a azonosítható azokkal (törzslakosság), akik már 1576-ban is itt gazdálkodtak. Négy év után a szőlőművelők 40%-a „új", idegenből jött vagy újonnan feltűnt szőlősgazdából áll (hullámzó népesség!).

Ezzel párhuzamosan évről évre mind több szőlősgazda jut zsellérsorba. Állandóan emelkedik azok száma, akik kevesebb, mint 1 hl-es termést szüretelnek, azaz olyan kis parcellával rendelkeznek, amelynek jövedelméből egyedül már nem tudnak megélni. Ez a lesüllyedő réteg, a legszegényebb zsellérség, gazdaságán kívüli erőforrásokból, elsősorban napszámból él. Arányuk a következőképpen alakul :

	Napszámra utalt:	
1576-ban a jobbágyság	14%-a —	33 fő
1577-ben „	28%-a —	49 „
1578-ban „	44%-a —	96 „
1579-ben „	54%-a —	112 „

Összegezve, az elszegényedés aránya a bortermelők között négy év alatt megnégyszereződik. 1579-re a szőlősgazdák több mint fele közülük kerül ki!

A zselléresedés, a tulajdonosok gyors változása a szőlők széleskörű és állandó adás-vételére utal a jobbágyok között. Ez a folyamat, mint a statisztika mutatja, egyrészt a szőlőbirtok elaprózódásával, másrészt a termés fokozatos visszaesésével járt. Ugyanakkor megállapítható, hogy az elaprózódás nem esett egybe a gazdagparaszti réteg erősödésével. Végeredményben a fluktuáció és a zselléresedés elaprózta a szőlőterületet s fékezte a termelőerők fejlődését, éspedig általánosan nemcsak egyik vagy másik, hanem valamennyi jobbágycsoportban.

E jelenségek általános oka a feudális állami és földesúri kizsákmányolás növekedése, ami végvidéki viszonylatban mindig erősebben érvényesült, különösen pedig a törökök, akik nemcsak a kétfelé adózásra kényszerítették a parasztokat, hanem rablóportyáikkal rendszeresen pusztították is a vidéket. Így, mialatt a termelőerőket állandó s alig pótolható veszteség éri, a jobbágyságra nehezedő terhek éppen nem csökkennek, hanem nőnek. Ezek a tények váltják ki a fluktuációt, a zselléresedést, a szőlők elaprózódását s a termés visszaesését. (Figyelmen kívül hagyva, ebben az esetben, a jobbágyság differenciálódását kiváltó belső fejlődés hatását!)

ÖSSZEFOGLALÁS

A hódoltsági helyzet. A fluktuáció

A jobbágyság osztályrétegeződését, valamint a művelési ágak (szántó + szőlő) egymás közti arányát tükröző dézsmajegyzékek elemzését ki kell egészítenünk egy másik korabeli forrásanyag, a dicális adóösszeírások tanulságaival. Adózási egysége a több jobbágygazdaságot összefoglaló „porta".[1] Ennek meghatározásakor a faluról-falura járó adóróvók (dicatorok) a mi szempontunkból igen fontos bejegyzéseket, magyarázatokat vezettek rá az adólajstromokra. Ezekből a széljegyzet-szerű adatokból rendkívül plasztikusan rajzolódik ki a hódoltsági helyzet, a török uralomtól sújtott megyék népének élete.

Ugyanezek a dicatori feljegyzések mutatnak rá, többek között, a főúri várakban a zsoldos katonaság 16. századi térhódítása[2] ellenére megmaradt harcos jobbágyok alakulataira. A mentességek s kiváltságok fejében katonai szolgálatra kötelezett jobbágyokból toborzódó várőrségek a feudális hadszervezet korábbi évszázadaira nyúlnak vissza és megmaradásuk legfőbb oka : olcsóságuk! A törökkel szembeni állandó katonai készenlét terheit, azaz zsoldos haderők fenntartását még az államhatalom is csak időszakosan és anyagi nehézségekkel küzdve tudta úgy-ahogy biztosítani. Ez teljesen érthetővé teszi főuraink ragaszkodását magánhadseregüknek ehhez az elavult, de készpénzfizetést (zsoldot) nem igénylő részéhez : a „servitores arcis" csapatokhoz. A világosvári uradalom hasonló típusú katonaságának eltartása, ha zsoldosként fizették volna őket, felemésztette volna a kilenced s más természetbeni adók teljes értékét. Az így megtakarított zsold értéke az uradalomnak járó jövedelmek és szolgáltatások összértékének kb. egyharmadára rúg.[3] Minden fontosabb főúri várban megtaláljuk a 16. században ezeket a kiváltságos helyzetű harcos jobbágyokat. Így a már említett Világosvárban 1525-ben 48 equites libertini s 15 familiares castri szerepel. Ugyanakkor Gyulán, noha a közvetlen várőrség

[1] *Juhász Lajos*: A porta története 1526—1648. Századok, 1936. és *Bakács István;* A dicális összeírások. A történeti statisztika forrásai c. köt.-ben. Bp. 1957.

[2] *Maksay Ferencz*: Parasztság és zsoldos-szolgálat a XVI. századi Magyarországon. Hadtörténelmi Közlemények, 1956.

[3] Világosvár uradalom jövedelmeinek összegezése, részben a korabeli árak s bérek alapján értékelve :

census, 883,5 telek után	811	forint
a természetbeni jövedelmek, nona stb. értéke	1599	,,
az allódiális jöv. értéke	35	,,
a robotmunka értéke	103	,,
az equites libertini és familiares castri szolgálatának (zsold) értéke	1653	,,
urbura jövedelem (legális)	512	,,
urbura jövedelem (illegális)	350	,,

N. Kiss István: A tiszavidéki parasztság és a mezővárosok a 16. században. (Kézirat) 2—3. 1. Az urbárium OL Dl 37 000.

néhány tucat zsoldosból áll, négy falu jobbágyai adómentességük fejében, várőr-szolgálatot teljesítenek. Néhány évtizeddel később, a század derekán, libertinus lovaskatonákat találunk Nagyvárad várában, servitor arcis típusú harcos jobbágyokat a közép-szolnoki Hadadon, a borsodi Diósgyőrött és Szendrőn egyaránt.[4] A Nagyváradhoz tartozó belényesi uradalom hegyvidéki falvaiban még 1600 táján is szerepelnek harcos jobbágyok.[5] Ez az ún. libertinus-servitor réteg nemcsak katonáskodó jobbágyokból áll. Sokan közülük iparos szakemberek, közigazgatási feladatot látnak el, vagy a főúri udvarban végeznek valami belső szolgálatot.[6] Feltűnő azonban, hogy a katonai-ipari szolgálatot végző servitorok zöme — az egész országra kiterjedő összeírás szerint — néhány tiszántúli és délnyugat-dunántúli, hódoltsági megyében helyezkedik el. 1553-ban összesen 2901 servitort írnak össze 22 megyében. Ezek közül négy megyében (Szatmár, Szabolcs, Kraszna és Közép-Szolnok) 1137 servitort találunk. Az összes servitorok 39%-a abban a néhány tiszántúli megyében él, ahol 1540 és 1571 között a Habsburgok és az erdélyi fejedelmek között szinte állandóan hullámzó várháború dúl, párosulva a törökök gyakori intervencióival s hódoltató törekvéseivel. További 1158 servitor, kb. ugyancsak 39%, Vas és Zala megyébe tömörül. Az, hogy a servitorok 78%-a abba a hat megyébe összpontosul, amelyek erődökkel megrakva a török elleni front első szakaszát képviselik, világos utalás arra, hogy a 16. századi servitorok zöme katonai szolgálatot teljesít.[7] Persze a harcos jobbágyok szolgálata nem egyedüli formája a jobbágyság aktív honvédő tevékenységének. A katonai segédszolgálatban[8] (fuvarozásban, építésben) épp úgy kiveszik részüket, mint a népfelkelő mezei hadak,[9] vagy a megyei katonaság kiállításában.[10]

Miért elemezzük a jobbágyság katonai szolgálatának e sajátos formáját, a libertinus-servitor rendszert? Ez a 16. században a főúri magánhadseregek zömét alkotó réteg, ugyanis a jómódú jobbágyok egy olyan csoportját jelenti, amelyet egyébként, más források segítségével felderíteni, gazdasági erejét meghatározni nem igen áll módunkban. Állami s földesúri adóktól mentes, tehetős jobbágyokról van szó, akik, eltekintve katonai szolgálatuktól, kedvezőbb lehetőségekkel vesznek részt a paraszti árutermelésben, mint társaik. Az így szerzett vagyon és a katonai szolgálat ténye segíti emelkedésüket. Jónéhány közülük földesúri tiszt lesz, s a 16—17. század fordulóján bekövetkezett „nemesítés"[11] sok volt libertinusnak és servitornak nyitott útat az armalista nemesség soraiba.

Az adómegállapítók, a dicatorok feljegyzései szemléletes, eleven képet rajzolnak a határmenti, török hódoltság alá jutott megyék népének helyzetéről. Gyöngyös oppidumot s több mint 20 környező falut 1549-ben pl. nem merték a dicatorok „a török közvetlen szomszédsága miatt" megközelíteni s a beren-

[4] *N. Kiss István*: Főurak és parasztok a 16. sz-i török elleni harcokban. Hadtörténelmi Közlemények, 1954. 3—4. sz. 61., 69. l.

[5] Belényes dist. Susd falvánál: „Lazar Dragus cum tribus fratribus libertini in una domo nihil praestant, sed cum officiali si opus est consurgunt et ad bellum vadunt." U et C 17/6.

[6] *Juhász*: A porta . . . 512—515. l.

[7] *N. Kiss*; Főurak és parasztok . . . 74—75. l.

[8] OL Dica Bihar 1552. VIII. tomus. Több falunál megemlékeznek a Lippa ostrománál elesett jobbágyokról.

[9] Az 1535. évi 25. tc. török támadás esetén kimondja a részleges, míg az 1543. évi 22. tc. az általános népfelkelést. „. . . viritim etiam colonos ad arma cogere et levare."

[10] pl. a szatmári pixidarius csapatok szervezése. *Kolosvári Sándor— Óvári Kelemen*: A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye. III. k. 20—21. l.

[11] *Makkai László*: A kuruc nemzeti összefogás előzményei. Bp. 1956. 39. l.

delt bírák vallomása alapján vetették ki az adót.[12] Mint történetírásunkban közismert, nem csak törökök pusztították a határvidéket, hanem a védelmükre felvonultatott királyi haderők is. Igy pl. Pásztó mezővárost, 1551 őszén „őfelsége csapatai" gyújtották fel.[13] A szomszédos Borsod megyei Bessenyő faluban a parasztok a törököktől féltükben, 1577-ben nem vetettek őszi búzát, csak tavaszi gabonát.[14] 1590-ben az észak-borsodi Rudabánya oppidum határában hiányzik az őszi gabona, mert lakosai az előző évben elmenekültek a török elől.[15] Iktassuk végül ide az 1598. évi borsodi dézsmajegyzék meghatározását az elpusztult, deserta falvakról: „az mely falukon ember nincsen és juhos ember nem lakik".[16] A török hódoltatás állandó bizonytalansággal, kettős adóztatással s a gyakori portyázások pusztításával járt. Közvetlen hatásában súlyosan gátolta a termelőerők fejlődését, sőt egyes háborús időszakokban azok tömeges megsemmisítésére vezetett. A királyi kamara egyik adókimutatásában már 1552-ben megállapította, hogy a hódoltatott megyék török adót fizetnek s így azon felül, a királyi adónak csak felét tudják megadni.[17] Sok helyre csak élete kockáztatásával tudott eljutni az adórovó. Ennek következtében a dicatorok nem szívesen hatoltak be a hódoltságba a királyi fél-adó kivetésére.[18] A török közigazgatás (adóügy, bíráskodás) a 16. század második felében mind belső területén, mind a hódolt övezetben szilárd szervezetet épített ki. Ez csak a 15 éves háború után rendült meg, teret engedve (az 1600—1660 közötti időszakban) a mezővárosok önkormányzati fejlődésének és az elmenekült megyei hatóságok aktív beavatkozásának a hódoltsági, sőt a belső vidékek jobbágyságának ügyeibe.[19] 1541—1600-ig azonban a török kormányzat szilárdan állt a lábán, folyamatosan növeli a hódoltságot s az ezzel kapcsolatos pusztítás, mint a fent említett példák igazolják, a mátravidéki s tiszántúli parasztok életének állandó kísérő jelensége. Plasztikusan domborodik ki a mezőgazdaság pusztulásának illetve regenerálódásának aránya a dicális adólajstromok összesítéséből, az adózó s a puszta (deserta) porták, valamint az újjáépülő, átmenetileg adómentes gazdaságok (domus nova) egybevetésekor. Különösen a domus novak aránya figyelemre méltó, hiszen az elpusztult jobbágygazdaságok újratelepítését, művelés alá fogását éppen ennek súlyán mérhetjük le. Felmerült ugyan olyan nézet is történetírásunkban, hogy a deserta porta gyakran már megművelt, de még adómentes parasztgazdaságot jelent,[20] de ezt a szempontot forrásaink általában véve nem igen támasztják alá. Néhány megye dicális adójegyzékeinek összegezése:

Szabolcs megye[21]

	1549-ben	1566-ban
adózó porta	4282	1458
deserta porta	277	328
domus nova	762	55

[12] OL Dica Heves 1549. XVI. tom. „Ad has suprascriptas possessiones propter propinquam vicinitatem turcarum non potui ad connumerandum ire, sed iuxta iuramentum iudicum taxa exacta est."

[13] OL Dica Heves 1552. XVI. tom. „Maior pars oppidi per gentes Regiae Maiestatis autumno elapso combusta est porta 23."

[14] OL Borsod m. Kisborsod dt. gab. dzsjk. 1577. B 979.

[15] OL Borsod m. Rudabánya opp. gab. dzsjk. 1590. B 983. „Fruges autumnales nullas habuerunt. Nam anno praeterito propter metum turcarum aufugerant."

[16] OL Borsod m. gab. dzsjk. 1598. B 985.

[17] *Acsády Ignác*: Magyarország pénzügyei I. Ferdinánd uralkodása alatt. Bp. 1888. 241. l.

[18] *Bakács*: A dicalis összeírások. 56. l.

[19] *Makkai László*: Pest megye története 1848-ig, a Pest megye műemlékei című kötetben. Bp. 1958. 112. l.

[20] *Juhász*. A porta története. 545—546. l.

[21] OL Dica Szabolcs 1549 és 1556. XLI. tom.

Közép-Szolnok megye[22]

	1549-ben	1566-ban
adózó porta	1366	902
deserta porta	69	883
domus nova	888	347

Borsod megye[23]

	1554-ben	1564-ben
adózó porta	1498	2493[24]
deserta porta	339	652
domus nova	231	239

A század derekán, a hódoltság megindulásakor, a jobbágyság szívóssága, ragaszkodása a földhöz még kiegyensúlyozza a pusztulás ütemét : a domus novak száma átlagban jóval meghaladja a pusztatelkekét. Kb. 15 évvel később a tönkrement gazdaságok száma már többszörösen felülmúlja az újonnan települt jobbágyportákét. Nem szabad ugyanakkor elfelejteni, hogy a domus nova kifejezés többnyire szegény jobbágygazdaságot jelent.[25] Ezeknek csak egy része tudott újra a telkes jobbágyok közé kerülni. Néha egész vidékek, Heves megyében 1564-ben pl. egyszerre 32 falu részesül a domus nova mentességben.[26] A domus novak számának csökkenése a század végén a mezőgazdasági termelőerők hanyatlásának gyorsulását tükrözi.

Míg a dicális adószedők nem szívesen hatoltak be a hódoltságba, a dézsmaszedők keresztül-kasul járták a falvakat. Tizedszedési és szabad mozgási engedélyt szereztek a török hatóságoktól. 1576-ban a kishevesi járás juh dézsmájának engedélyezéséért a szolnoki bégen kívül annak irnoka, tolmácsa, két vajda s néhány szubasi is pénzt kapott, összesen kb. 8 forintot. Ezenkívül a szolnoki török tricesimatornak 6 forint kiviteli vámot fizettek.[27] A gyöngyösi bor és a dél-hevesi birka dézsma behajtásához a hatvani bég hozzájárulása kellett.[28] Pata districtus 1598. évi bor dézsmajegyzékéből kiszámíthatjuk a török engedélypénz százalékos súlyát. Eszerint a hatvani bégnek s agáknak fizetett illeték a dézsmajövedelem kb. 1%-ára rúg. Ugyanakkor a decimatorok bére a dézsma értékének hozzávetőlegesen 2,6%-a.[29] A két tétel egybevetése nyomán úgy tűnik, a török dézsmaengedély nem jelentett súlyos terhet.

Miként fogadta a gyakorlatilag török uralom alá került jobbágyság a királyi hatóságok továbbtartó adóztatását? Jelek szerint az állami adók (dica, decima) behajtása nem ütközött ellenállásba. „Ugyanaz a spontán gazdasági szükségszerűség, mely arra késztette a parasztokat, hogy szembeszálljanak a feudális urak vagyonukra s munkájukra irányuló túlzott igényeivel, arra kényszerítette őket, támogassák a feudális államot a nagyobbik rosszal, a hódítással szemben."[30] Porsnyev e megállapításának, véleményünk szerint a mi történeti fejlődésünkben is megvan a maga létjogosultsága, természetesen nem olyan formában, hogy a modern szóhasználat szerinti adómorált tételezzük

[22] OL Dica Közép-Szolnok 1549 és 1556. LX. tom.

[23] OL Dica Borsod 1554 és 1564. IX. tom.

[24] Ebből 1243 porta a töröknek behódolva.

[25] OL Dica Szabolcs 1549. XLI. tom. Nagy-Kálló mezővárosban a dicator egybefogva vesz számba "38 pauper et domus nova"-t.

[26] OL Dica Heves 1564. XVI. tom. "nullam taxam attegit super eas propter noviter factam domorum erectionem".

[27] OL Heves m. Kisheves dt. juh dzsjk. 1576. B 1014.

[28] OL Heves m. Gyöngyös opp. bor dzsjk. 1577. ; Nagyheves dt. juh dzsjk. 1577. ; Pásztó dt. gab. + bor dzsjk. 1578. B 1014.

[29] OL Heves m. Pata dt. bor dzsjk. 1598. B 1015. "Item Begony et Agaonibus Hatwan, quod salua gwardia pro decimatoribus detur, dati sunt agr. cb. 11,5".

[30] *B. F. Porsnyev:* A feudális állam lényege. Az MTA Tört. Int. Értesítője, 1951. jan.—márc. 140. l.

fel a 16. századi hódolt jobbágygazdáknál. Annál kevésbé, mert közismert tények egész sora bizonyítja, hogy a töröknek hódolt parasztok földesúri járandóságait nemegyszer a végvári katonaság fegyveres beavatkozása biztosította.[31] Az egyik legutóbb megjelent történelmi összefoglalás szerzője a hódoltsági adózás kérdésében, a végvári csapatok már említett szerepén kívül, a parasztok közötti „megszokás" erejére is utal.[32] Nem hisszük, hogy a jobbágyi adózás önkéntes és öntudatos, illetve kikényszerített formáját igazoló példák ellentéte egyértelmű állásfoglalással eldönthető lenne. A hódolt parasztság erősen ingadozik a tőle eltávolodott földesurak s állami hatóságok iránti kötelességteljesítésben. Semmiként sem téveszthetjük szem elől ugyanis, hogy a kényszerítés példái mellett tudunk olyan esetekről is, mint a Gyula környéki jobbágyoké, akik 1559-ben kijelentették az összeírónak, hogy vágómarha adójukon felül, ha a szükség kívánja, több ökröt is adnak, „de ezt nem kötelezettségből teszik, hanem önként adják, nehogy a vár ereje az élelmiszerellátás hiányában meggyengüljön".[33]

A jobbágyság fluktuációja korántsem ismeretlen jelenség történeti irodalmunkban. Ennek ellenére mind a fogalom tisztázása, mind jelentőségének helyes értékelése meglehetősen bizonytalan. Tisztázatlan mindenekelőtt az, hogy a 16. századi parasztság milyen jellegű mozgását kell fluktuációnak tekintenünk? Vajon a parasztok bármiféle, tömegesnek ítélhető helyváltoztatását (költözés, szökés stb.) vagy csak azok bizonyos formáit? Egyik kutatónk, aki legutóbb foglalkozott a kérdéssel, a jobbágyság vándormozgalmát nevezi migrációnak s lényegében két főformáját különbözteti meg: a szökést (robot vagy más terhek miatt) és az ún. beköltözést a mezővárosokba.[34] Figyelmen kívül hagyja pl. az idegen határban földet szerző parasztok, az extraneus birtokosok problémáját, jóllehet az extraneus birtoklás szorosan összekapcsolódik a jobbágyság fluktuációjával. Még ennél is fontosabb azonban a faluk népességének és föld állagának gyors és tömeges cseréje, mely intenzitásban és súlyban messze felülmúlja a jobbágyszökésekét. A paraszti társadalom hullámzásának ezt az eddig még csak általánosságban érintett folyamatát kell a fluktuáció problémáinak homlokterébe helyeznünk. Ugyanis az urbariumokban és dicalis adólajstromokban megfigyelhető szökések, újratelepedések, bár a paraszti mozgás fontos adatai, a fluktuáció súlyának meghatározását, statisztikai értékelését nem teszik lehetővé. Elszórt adataik viszont a jobbágyok mozgásának sok és igen jellemző vonatkozását világítják meg. Tanulságuk szerint a század 60-as, 70-es éveiben a szökött jobbágyok jó része még a telkes parasztok közé emelkedik. Az 1564. évi hevesi dica-jegyzék ismételten utal jobbágyszökésekre: Ugra faluból 7 jobbágy elvándorolt, Szenterzsébeten 6 portát üresen hagytak a szökevények, míg Györk falvába máshonnan kerültek szökött jobbágyok.[35] Még a 15 éves háború idején is van példánk arra, hogy módos gazdák válnak szökevényekből.[36] Persze nem minden szökött parasztnak sikerül felszerelését, igásállatait „átmenteni" új lakóhelyére. Az elemi csapás vagy háborús pusztítás miatt elfutók rendszerint szegényen érkeznek az őket befogadó falu határába. Legtöbbjük a földnélküli zsellérek számát szaporítja.

[31] Corpus Juris 1563. évi 23. tc.

[32] *Makkai;* Pest megye története ... 99—101. l.

[33] Gyula várának 1559. évi urbariuma, U et C 11/41.

[34] *Maksay Ferenc;* Parasztság és majorgazdálkodás a XVI. századi Magyarországon. Bp. 1958. 93—96. l.

[35] OL Dica Heves 1564. XVI. tom.

[36] OL Szendrő és Fülek 1597. évi gab. dzsjk. A decimator egy zsellért és két féltelkest sorol a fugitivi közé.

Nem csoda, hogy az ilyen gazdaságilag lesüllyedt szökevény parasztokat az adórovók gyakran egy csoportba sorolják a helybeli zsellérséggel.[37]

A jobbágyság fluktuációjának tömegarányát, fejlődési tendenciáját s értékelését azonban nem tudjuk meghatározni sem az urbariumok erősen elszórt adatai alapján, sem a dicatorok meglehetősen esetleges megjegyzéseire támaszkodva. Csak a dézsmajegyzékek egységes rendszerű s aprólékos elemzése teszi lehetővé a fluktuáció problémájának tisztázását. Ez a módszer[38] feltételezi egy-egy vidék valemennyi jobbágygazdaságának vizsgálatát több egymást követő éven át. A név szerinti egyeztetés segítségével nyomon követett jobbágygazdákon pontosan lemérhetjük a helyén maradt, az eltűnt és az újonnan letelepült népességet. Tekintve, hogy a módszer rendkívül sok munkát és időt igényel, a fluktuáció vizsgálatát az öt megye parasztságának kb. 8—10%-ára kellett korlátoznunk. Úgy válogattuk viszont össze az egyes vidékeket, hogy a gazdasági-társadalmi struktúrájukban különböző területek egyaránt szerepeljenek köztük. Így pl. az erősen bortermelő kisborsodi járás mellett két gabonatermelő districtus (Nagyheves és Kisheves) és egy-egy borsodi (Sajókeresztúr), illetve hevesi (Maklár) szőlőművelő mezőváros anyagát dolgoztuk fel. Ezért tekintjük a fluktuáció vizsgálatából leszűrt következtetéseinket legalábbis az öt megye teljes népességére nézve érvényesnek, sőt, bár bizonyos korrekcióval, de általában az egész 16. századi jobbágyságra vonatkozóan is iránymutató jelentőségűnek.

A már említett borsodi és hevesi járások s mezővárosok népesség-hullámzása a század ún. békés évtizedeiben a következőképpen alakult.

A jobbágygazdaságok fluktuációja

Kisborsod districtus

1567-ben	1569-ben		
össznépesség	törzslakosság	eltűntek	új települők
269	143 (53,2%)	126 (46,8%)	194

Sajókeresztúr oppidum

1575-ben	1576-ban		
össznépesség	törzslakosság	eltűntek	új települők
112	88 (78,6%)	24 (21,4%)	27

Nagyheves districtus

1576-ban	1579-ben		
össznépesség	törzslakosság	eltűntek	új települők
890	399 (45,0%)	491 (55,0%)	238

Kisheves districtus

1576-ban	1579-ben		
össznépesség	törzslakosság	eltűntek	új települők
358	207 (57,5%)	151 (42,4%)	296

Maklár oppidum

1576-ban	1577-ben		
össznépesség	törzslakosság	eltűntek	új települők
296	183 (61,8%)	113 (38,2%)	70
1925	1020 (52,9%)	905 (47,1%)	825

[37] OL Dica Szabolcs 1566. XLI. tom. Eszény falunál egy csoportban „inquilini et fugitivi".

[38] Lásd az V. (fluktuációs) időmetszet anyagát és értékelő feldolgozásait: 923=1011 l.

A népesség hullámzás intenzív és a százalékarányok különbözősége ellenére is meglehetősen kiegyensúlyozott. Két-három év után a falujában megmaradt jobbágyság, az ún. törzslakosság, az eredeti össznépesség mindössze 52,9%-ára rúg, míg az eltűnt parasztok aránya eléri a 47,1%-ot! Ugyanakkor az eltűntek helyén új gazdák jelennek meg. Számuk valamivel alatta marad az elvándorolt, elpusztult vagy megszökött jobbágyokénak: 825 új települő 905 eltűnttel szemben. Ha a fluktuáció eredményeképpen kialakult népességet elemezzük, azaz a törzslakosság és az újonnan bevándoroltak arányát, azt látjuk, hogy a törzslakosság súlya 55,3%-ot tesz ki az új települők 44,7%-os arányával szemben. Végül, ha a kezdeti év össznépességét (1925 gazdaság) egybe vetjük az utolsó megvizsgált év állományával (1845 gazdaság), úgy az össznépesség 4,2%-os csökkenését állapíthatjuk meg. De míg az össznépesség fluktuálása valóban minimális arányú, addig az eredeti lakosság 47%-a néhány év alatt tovasodródik. A törzslakosság veszteségét ugyanis jórészt pótolja az idegenből beáramló új települők tömege s ez csaknem teljesen elleplezi a jobbágyság valóságos cseréjének, fluktuációjának arányait, hiszen az össznépesség csökkenése (4,2%), alig egy tizede a törzslakosság tényleges csökkenésének (47,1%!).

A fluktuáció arányainak további elemzése előtt vizsgáljuk meg, milyen mértékű földforgalom kísérte ezt a népesség-hullámzást?

A fluktuációs földforgalom

járás v. mezőváros	törzslakosság		hullámzó népesség	
Kisborsod dt. 1569-ben	2384 gl 35,8%	743 t 55,2%	4266 gl 64,2%	605 t 44,8%
Sajókeresztúr opp. 1576-ban	—	5430 cb csv 63,6%	—	3116 cb csv 36,4%
Nagyheves dt. 1579-ben	1720 ig 55,4%	—	1386 ig 44,6%	—
Kisheves dt. 1579-ben	828 ig 50,4%	—	814 ig 49,6%	—
Maklár opp. 1577-ben	534 ig 82,4%	6120 cb agr 75,0%	114 ig 17,6%	2037 cb agr 25,0%
összesen 44 422 gl és 14 988 cb agr[39]	23 958 gl 53,9%	10 272 cb 67,8%	20 464 gl 46,1%	4716 cb 32,2%

A fluktuációs periódus utolsó évében az össznépesség 55,3%-a esik a törzslakos jobbágyokra, akik a szántóterület 53,9%-ával és a borkultúra 67,8%-ával rendelkeznek. Ugyanakkor az újonnan betelepülők tömegére (44,7%), a gabonakultúra 46,1%-a és a szőlők 32,2%-a jut. A paraszti fluktuációban a földforgalom volumene semmivel sem kisebb a népességcsere volumenénél. Nemcsak a jobbágygazdák helyváltoztatásáról, elköltözéséről van szó, hanem a paraszti telekállomány nagy részének idegen kézre kerüléséről is. Ezen belül viszont nem csupán a szabadabban adható-vehető szőlőkről, irtványföldekről, hanem

[39] A különböző mértékek az összegezésnél egységesen gl-ra és cb agr-re átszámítva.

a jobbágyföld leginkább kötött része, a szántóterület gyors és tömeges forgalmáról.

A paraszti fluktuáció tömegerejét s intenzitását a történetírásunkban eddig elhangzott megállapítások erősen alábecsülték,[40] ami logikusan következett abból, hogy statisztikailag értékelhető módszerrel nem kísérelték meg a probléma tisztázását. Kétségtelen, ez a fluktuációs folyamat, mely néhány éven belül a jobbágyság és a paraszti föld közel felére kiterjedő hatással megmozgatja az egész mezőgazdasági rendszert, a népesség hullámzásának nem egyik vagy másik formáját, hanem a fluktuáció különféle változatainak összesített hatását tükrözi.

A fluktuáció milyen okait és formáit lehet különválasztani? Mindenekelőtt a robot vagy más terhek előli szökés és a mezővárosokba való beköltözés formáit kell megemlítenünk. Ez a migrációs folyamat elvben régóta ismert,[41] de súlyának és jelentőségének elemzése, statisztikailag értékelhető anyag hiányában, megrekedt a becslések szintjén. Tekintve a szóban forgó öt megye sajátos határmenti helyzetét, számolnunk kell a hódoltsági állapottal is, mint a fluktuáció egyik döntő okával. Az a lét- és anyagi bizonytalanság, amit a török hódoltatók kiszámíthatatlan megtorló s rabló portyái, rendkívüli adó- vagy katonai robot-terhei jelentettek, feltétlenül szerepet játszott egyes érintett vidékek népességének tömeges elfutásában, áttelepedésében. Végül nem szabad figyelnem kívül hagyni az időleges elköltözés gyakorlatát, mellyel az állami adó vagy dézsma teljesítése alól vonták ki magukat a jobbágyok.[42]

Az extraneus birtoklás, bár jellege szerint feltétlenül a fluktuáció részének tekinthető, a megvizsgált dézsmajegyzékekben különválasztva szerepel. Ennek az a magyarázata, hogy az extraneus gazdát, aki földet szerez idegen határban, de továbbra is eredeti falujában marad, mindaddig idegennek tekintik az új birtoka szerinti falu parasztjai, míg közéjük nem telepszik. Ez az extraneus jobbágyokat megkülönböztető egykorú szemlélet fontos támpont számunkra a népesség-hullámzás értékelésében. Az extraneusok megkülönböztetése ugyanis azt jelenti, hogy a fluktuáció arányait tükröző számok olyan parasztok mozgására vonatkoznak, akik földet szerezve az új falu vagy mezőváros népe közé telepszenek. Ezzel a megállapítással, felfogásunk szerint, kijelöltük a fluktuáció döntő okát. Anélkül, hogy a szökés, a hódoltsági helyzet vagy az adók előli menekülés tényezőinek szerepét a népesség hullámzásában kétségbe vonnánk, annak döntő forrásaként a földvásárlással egybekapcsolódó áttelepedést tekintjük.

A 16. század második felében a fluktuáció legfőbb oka a paraszti föld belső forgalma. A már ismert adatok szerint nemcsak a kezdeti időszak össznépessége 47%-ának eltűnéséről van szó, hanem arról, hogy a szántóterület 46%-a és a szőlőkultúra 32%-a is gazdát cserél néhány év alatt. A telket cserélő, földet vásárló parasztok áramlása nemcsak a mezővárosokba irányul, és földszerzésük nagyobb tömegét mozgatja meg a szántókultúrának, mint a szőlőterületnek. Bár a paraszti földállomány szabad, illetve kötött forgalmának kérdése elvileg már tisztázódott történetírásunkban,[43] annak gyakorlati

[40] Pl. *Szabó István:* A jobbágy birtoklása az örökös jobbágyság korában. Bp. 1947. 3. l. Szabó szerint egyes helységek népességének kicserélődése „két század alatt" ment végbe.

[41] Modern felfogású értékelése *Maksay* i. m-ben. Lásd még a 34. sz. lábjegyzetet.

[42] Lásd az 1630 körüli szempci és cseklészi dézsmálási utasítást. Magyar Gazdaságtörténeti Szemle. 1903. 164—166. l.

[43] *Szabó:* A jobbágy birtoklása . . .

megjelenése, tömeges mérete s a fluktuációval szorosan összefonódó jellege eddig ismeretlen tényezőnek számított. A statisztikai adatokból kibontakozó nagy földforgalom a jobbágyságot (de legalábbis a jobbágyok zömét) a gyakorlatban szabad mozgásúnak s gazdaságilag messzemenően önállónak jellemzi. Miféle ténylegesen ható kötöttséget tételezhetünk fel pl. a paraszti költözés területén ilyen tömegű népesség és földcsere mellett?

A jobbágyi föld kiterjedt adás-vételét zömmel gazdasági, nyerészkedési okokra vezethetjük vissza. Előnyösebb feltételű jobbágytelek szerzése, szőlő, irtványföld vétele, zálogolása húzódik meg a parasztgazdaságok cseréje, hullámzása mögött. Tekintve, hogy a decimatorok teljesen következetlenek a gazdagparaszti-béresi viszony megjelölésében, azaz gyakran ugyanabban a járásban az egyik évben 25—30 servust említenek, míg a másik évben hiányzik minden servusra vonatkozó utalás, feltételezhetjük, hogy idegenben vásárolt földjét a jómódú gazda „bérlő", beültetett béres zsellér kezére bízza. Az ilyen béres nem számít extraneusnak, hiszen nincs másutt semmije s a falu népe közé telepszik. Ha a föld után járó dézsmát saját nevén fizeti meg, a tényleges birtokos, a másutt lakó gazdagparaszt személye homályban marad. Íly módon a tulajdonképpeni extraneus birtoklás egy része ellepleződik s jobbára csak a fluktuációs földforgalom nagyságából következtethetünk rá.[44] Ugyanerre a jelenségre utalnak, bár közvetett módon, a gazdagparasztok extraneus vagyonszerzésének s a zsellérek gyors fluktuációjának kirívó példái is. Kisborsod districtusban a jobbágyság 2,5%-ára rúgó extraneus gazdagparaszt kezén volt a szántóterület 5%-a és a borkultúra 23%-a.[45] Dél-Hevesben viszont 222 (földes) zsellér közül 118 két éven belül, idegenből telepedett oda.[46] Anélkül, hogy forrásaink kifejezetten beszélnének róla, mindkét jelenség hátterében a béreseket felhasználó gazdagparasztok földvásárlása húzódik meg.

A fluktuáció sodrása a szántókultúrához képest (46%), a szőlők viszonylag kisebb részét (32%) mozdította meg. A magas borárak és az erős piaci kereslet miatt a szőlő annyira értékes, hogy néha szinte nevetségesen apró parcellák is gazdát cserélnek. Nem a gazdaságok adás-vétele alacsonyabb arányú a szőlőművelésben, mint a szántógazdálkodásban, hanem a gazdát cserélő szőlők jó részének apró területe befolyásolja a fluktuációs szőlőkultúra volumenének alakulását. Ettől függetlenül a bortermelők fluktuációja erőteljes ütemű. A hevesi Maklár oppidumban 1577-ben a szőlőművelők 26%-a (47 gazdaság), 1578-ban 36%-a (78 gazdaság) s 1579-ben 13%-a (28 gazdaság) „új" gazdákból, a jelzett évben szőlőt szerző parasztokból áll.[47] Kb. egy időben a borsodi Sajókeresztúr mezővárosban 1576-ban a bortermelők 24%-a (27 gazdaság) kerül ki „új" gazdákból.[48]

Az ún. V. (fluktuációs) időmetszet értékelő elemzéseiben gyakran utalunk a törzslakosság viszonylag erősebb gazdasági stabilitására. Értékelve a fluktuáció folyamatát, ragadjunk ki néhány példát a jobbágyság ama részének jellemzésére, amelyet nem érintett a fluktuáció. Kisborsod districtusban az 1567., 1568. és 1569. évben a gazdagparasztság aránya a törzslakosságon belül, illetve a fluktuáló népességen belül a következőképpen alakult: 21%,

[44] A parasztok közötti kölcsönös földszerzés néha a zálogolások egész láncolatával járt. Bihar m. 1580. évi bor dzsjk-ében pl. a dézsmás deák a „buzáért bort adók" rovatában az egyik hátralékos szőlőgazdaságról megjegyzi: „Lakatjartho Balas zeőlőyenek haznatt tartattya Nagy Balasne, mely zőlőtt Kadas Andras zwrt be." L. még a 1048. l.-on.

[45] Kisborsod dt. 1569. évi gab. + bor dzsjk. Értékelő feldolgozását lásd az V. időmetszetben.

[46] Nagyheves dt. és Kisheves dt. 1576. és 1579. évi gab. dzsjk-e alapján.

[47] Maklár opp. 1576., 1577. és 1578. évi gab. + bor dzsjk. Értékelő feldolgozása az V. időmetszetben.

[48] Sajókeresztúr opp. 1576. évi bor dzsjk. Értékelő feldolgozása az V. időmetszetben.

15% és 22%, illetve 10%, 9% és 13%.[49] Néhány évvel később a hangsúlyozottan gabonatermelő nagyhevesi járásban ugyanilyen kép tárul elénk. A gazdagparasztság aránya a törzslakosságon, illetve a hullámzó népességen belül az 1576. és 1579. évben a következő : 27,8% és 18,5%, illetve 16,2% és 13,0%.[50] A helyén maradó népesség, a törzslakosság gazdasági stabilitása a jómódú jobbágyok csoportjukon belüli fokozott súlyával függ össze. Megfordítva viszont a problémát, ez a megállapítás annyit jelent, hogy a fluktuáló népesség jelentékeny része zsellérekből áll.

Végül szeretnénk arra utalni, hogy a fluktuáció ténye, aránya is gyorsasága egyik legerősebb ellenbizonyítékát és cáfolatát jelenti az „örökös jobbágyság" 16. századi kifejlődését támogató elméletnek.

[49] Lásd a 44. sz. lábjegyzetet.

[50] Nagyheves dt. 1576. és 1579. évi gab. dzsjk-e.

Mezőgazdasági termelés és paraszti differenciálódás

A jobbágyság a dézsmajegyzékek tükrében, bár eltérő nagyságú, de egységes szerkezetű, azonos típusú gazdaságnak tűnik. Ez az egységesség, illetve annak látszata, csak az adószedők szemléletének következménye, akik csupán a szántó és szőlőföldet különböztetik meg a parasztgazdaságban, tekintet nélkül az egy gazda nevén szereplő földek eltérő jellegére. Őket csak az össztermés adóköteles része érdekelte, nem pedig az, hogy annak hány százaléka esik a telekállományi szántóra, az irtványföldre s a bérelt vagy éppen zálogolt telekre. Ha csupán a dézsmakivetés szempontját mérlegeljük, igazuk is volt; a paraszti birtokképesség és vagyonfelhalmozás módozatát illetően azonban nagyon is lényeges kérdés, hányféle címen és módon rendelkezhet földdel egy jobbágygazda?[1]

Erős általánosítással egy 16—18. századi jobbágygazdaság a következő részekre tagozódhat:

a) telekállomány: ház, gazdasági udvar + külső telek (szántó, kaszáló, legelő és erdő részesedés, stb.),
b) irtványföld (lehet szőlő is),
c) szőlő (saját telepítésű vagy vásárolt),
d) zálogos, bérelt vagy a b. és c. pontok esetében vásárolt föld,
e) ingó javak (állatállomány, gazdasági felszerelés).[2]

Állatállományával s gazdasági felszerelésével, mely jórészt adómentes, a jobbágy gyakorlatilag korlátlanul rendelkezik. A telek-állományhoz tartozó földek, a szőlő s irtvány, valamint a zálogolt (bérelt) föld rendelkezési joga ugyan meglehetősen eltérő, de a jobbágy tényleges birtokképességét e téren sem a szokásjog, sem a tételes törvény nem vonja kétségbe. Werbőczi sem vitatta a paraszti birtokképesség gyakorlati jelentőségét, bár azt természetesen alárendelte a földesúri érdekek védelmének.[3] Szemlélhetően érvényesül a jobbágy gazdasági rendelkezési jogköre az örökösödés rendszerében. Szerzett vagy örökölt ingatlan vagyonát fia s leánya egyenlő mértékben örökölte s elismerték az oldalági rokonság örökösödési jogát is. Azok hiányában saját szerzeményű ingatlanairól szabadon rendelkezhetett. Birtokképessége persze nem korlátozódott a végrendelkezés és örökösödés eseteire. A hozzávetőleges évi hozam értéke fejében még a jobbágytelek földállományát is elidegeníthette a paraszt, természetesen az arra vonatkozó földesúri jogok (jövedelmek) károsodása nélkül.

Jóval kötetlenebb a jobbágy munkájával, gazdasági befektetésével létrehozott vagy vásárolt irtványföld és szőlő helyzete. Sem az irtvány, sem a

[1] A gazdagparasztok beültetett béreseinek szerepére nézve lásd az 1023. l.
[2] *Szabó*: A jobbágy birtoklása ... 4—6. l.
[3] *Szabó*: A jobbágy birtoklása ... 10—18. l.

szőlő nem tartozott a telek-szervezethez. Helyenként az irtványföldek kiterjedése elég jelentős. Gyakorlatilag szabad forgalmát csak a 18. századtól kezdve igyekeztek a földesurak korlátozni. Jó példája az úrbéri, irtvány és extraneus földek tarka keveredésének egyetlen helység határában a zempléni Vámosújfalu esete, ahol a jobbágytelki szántók tized- és kilencedmentesek, de az irtvány s extraneus földekről behajtják a dézsmát.[4]

A szőlő a legszabadabb rendelkezési jogú paraszti föld. Telepítését messzemenő földesúri kedvezményekkel segítik elő. Telek-szervezethez tartozó szőlő ritkaságszámba megy. Földesúri kibecsültetése (elsajátítása) csak bizonyos esetekre korlátozódik s mindig teljes értékű megváltás formájában. Szőlőbirtokos nemes és jobbágy egyenlő jogú tagja a hegyközségnek. A szőlő adásvételi forgalma elképesztően gyors ütemű és kiterjedt.[5]

Már említettük, hogy nemcsak a telekhez tartozó egyes földeket, hanem egész jobbágytelkeket is adtak-vettek a jobbágyok minden földesúri tilalom ellenére. Ez a paraszti földforgalom feltétlenül egyik állandó hatású oka a jobbágyi telekállomány szétforgácsolódásának. Míg az irtványföld és szőlő cseréje szabad parcellák adásvételét jelenti s a fenti vonatkozásban nincs különösebb hatása, addig a jobbágytelkek sűrű zálog- és bérlet-forgalma[6] már a telekállomány szétaprózódását fokozza .Nemcsak a jobbágyok közötti zálogolás gyakori, maguk a földesurak is zálogba adnak tehetősebb parasztjaiknak telkeket (pl. deserta portákat). Az ilyen földet, a zálogösszeg fejében, minden földesúri teher és szolgáltatás nélkül használják. Zálogolt földjeiket, saját ingatlannak tekintve, át is örökítik. Ritkábban fordul elő, de hasonlóan előnyös gazdálkodási és vagyongyűjtési forma a paraszti földbérlet. A gazdagparasztok vagyon-felhalmozásának, a szabad földek összevásárlása mellett, fontos eszköze a zálogolás. Több teleknyi földdel rendelkező jómódú jobbágyok esetében[7] rendszerint a zálogba vett paraszti földek felhalmozásáról van szó.

Felmerül a kérdés, hogy a dézsmajegyzék alapján kiszámított népesedési és terméseredményeket joggal tekinthetjük-e a valóságot tükröző s teljes értékű adatoknak? Ami az össznépességet illeti, nem szerepelnek a tizedlajstromokon a nemesek, a papok, a tanítók s a libertinus helyzetű parasztok, hacsak nincs jobbágytelek a tulajdonukban, mert a paraszti föld után, bárki is művelte azt, dézsma járt.[8] A 16. század második felében a megyék lakosságának nem paraszti elemeit együttesen 5—10%-ra becsülhetjük. Külön helyet foglalnak el a bírák (iudices). Adómentesek, de nem számítanak a jobbágyságból kiemelkedő, kiváltságos rétegnek, mert kedvezményeiket az adószedőknek nyújtott segítségért kapják. Csak számukat ismerjük, de termés-eredményeiket nem. Tekintve, hogy vagyoni helyzetükről tájékozatlanok maradtunk, számszerű súlyukat sem vettük figyelembe a differenciálódási statisztikában. Csoportjuk ugyanis egyoldalúan megemelné a gazdagparasztság arányát, anélkül, hogy gazdasági erejük súlyát megfelelően érzékeltetni tudnánk. Végül meg kell említenünk a hegyvidéki (Bihar, Bereg) román és rutén pásztor-faluk népességét, mely a 16. század folyamán mentes volt a

[4] Zemplén m. Vámosújfalu 1598. évi gab. dzsjk.

[5] Az ide vonatkozó statisztikai adatokat lásd az előző fejezet fluktuációt elemző részében és az I—IV. időmetszet értékelő feldolgozásaiban.

[6] *Szabó*: A jobbágy birtoklása ... 23., 54—58. l.

[7] *Acsády Ignác*: A magyar jobbágynépesség száma a mohácsi vész után. Bp. 1889. 24. l.

[8] *Ila Bálint*: A dézsmajegyzékek, mint a történeti statisztika forrásai. A történeti statisztika forrásai c. köt.-ben. Bp. 1957. 98. l.

dézsmafizetéstől. Mindent összevetve a dézsmajegyzékeken szereplő jobbágyság a megyék össznépességének kb. 95—100%-át jelentette a dézsmamentes népelemeket nem számítva.

A dicális adójegyzékek alapján Acsády már a múlt század végén kísérletet tett a 16. századi paraszt-népesség számának meghatározására.[9] Statisztikai összegezése nem járt reális eredménnyel, mert az adó-porták fogalma mögé rejtett jobbágygazdaságok számának megállapítására nincs semmiféle általános értékű kulcsszám. Korrigálnunk kell továbbá Ila Bálint egyik idevonatkozó megjegyzését, mely szerint „a népesség gyarapodásának vagy fogyásának alapvető anyaga a gabona dézsmajegyzékből kerül ki".[10] A gabona tizedjegyzékek ilyen értékelése csak ott helytálló, ahol szinte kizárólagos a gabonatermesztés, mint pl. Heves megye kishevesi és nagyhevesi járásaiban. Nem nyújtanak viszont még csak megközelítően reális képet sem a népesség számáról és társadalmi rétegeződéséről a bortermelő vidékeken. Heves és Bihar megye nagy részéről, egész Borsod és Bereg megyéről csak úgy tudunk tiszta képet kapni, ha a gabona és bor dézsmajegyzékek név szerinti egyeztetésével a szántó- és szőlőterület együttes hozamát vesszük alapul minden egyes jobbágygazdaságnál. Sok százra rúg ugyanis az olyan parasztok száma, akiknek alig van szántójuk, viszont gazdagparasztnak számítanak szőlőjük (vagy esetleg állatállományuk) alapján.

A másik tisztázandó kérdés: mennyiben felel meg a dézsmalajstromok szerinti össztermés a terület tényleges össztermésének? Békés években a dézsma behajtásának hatásfoka 95—100% körül mozgott.[11] Eszerint az össztermésnek a tized-lajstromokból hiányzó része, néhány kivételezett s mentes paraszt portáját leszámítva, a nemesi, majorsági földekről származik. Tekintve, hogy a szóban forgó öt megye eléggé kiesett a majorságok 16. századi fejlődéséből,[12] a majorsági gabonatermés súlya minimális és az össztermést[13] mindössze néhány százalékkal befolyásolja.

Az őszi és a tavaszi vetésterület arányának alakulása igen tanulságos, akár a probléma félévszázados fejlődéséből levonható tapasztalatokat elemezzük, akár az egyes megyéket hasonlítjuk össze ebből a szempontból. A következő összefoglaló táblázat időmetszetenkénti sorrendben mutatja be az öt megye vetésterületének megoszlását. (Táblát lásd 1128. oldalon). Az őszi és a tavaszi vetésterület megoszlási aránya világosan elhatárolódik a Tisza mentén. A jobbparti két megyében, Hevesben és Borsodban, bár hullámzó mértékben, jóval nagyobb területet foglal el a tavaszi gabona vetésterülete, mint a tiszavidéki Bihar, Bereg és Közép-Szolnok megyében. Ha az I., II. és III. időmetszet átlagát tekintjük — a IV. időmetszet a 15 éves háború pusztítását tükrözi s így nem számítható átlagos érvényűnek — úgy a tavasziak aránya Hevesben 18,6%, Borsodban 12,2%. Ugyanez az átlagos százalékarány Biharban 5,4%, Beregben 2,9% és Közép-Szolnokban 2,3%. Az őszi vetésterület adatai elsősorban búzára, jóval ritkábban rozsra vagy a kettő kevert

[9] *Acsády:* A magyar jobbágynépesség ... 24. l.

[10] *Ila:* A dézsmajegyzékek ... 98. l.

[11] *Ila:* A dézsmajegyzékek ... 97. l.

[12] *Maksay:* Parasztság és majorgazdálkodás ... 24 l.

[13] *Ila:* A dézsmajegyzékek ... 85—88 l. fejtegetése szerint, ha a dézsmát a földesúri kilenced behajtása után szedték, akkor a megmaradt termék tizede fejében nem 10%-ot, hanem kb. 12%-ot vettek el. Ez a gyakorlat azonban a szóban forgó öt megye területén, legalábbis a 16. század második felében, nem érvényesült. Ezekben a dézsmajegyzékekben legtöbbször nemcsak a dézsma összegét, hanem a jobbágy össztermését is közlik, ami vitathatatlanná teszi a tényleges tized (10%) kiszedésének gyakorlatát.

Az őszi és a tavaszi gabona vetésterületének megoszlása (%-ban)

megyék	1549		1576		1583		1598	
	őszi	tav.	őszi	tav.	őszi	tav.	őszi	tav.
Heves	88,4	11,6	70,1	29,9	83,5	16,5	91,3	8,7
Borsod	91,3	8,7	79,7	20,3	97,7	2,3	93,5	6,5
Bihar[14]	—	—	95,3	4,7	95,1	4,9	91,3	8,7
Bereg	88,7	11,3	98,9	1,1	99,4	0,6	97,7	2,3
Közép-Szolnok	—	—	97,7	2,3	—	—	—	—

vetésére (abajdóc) vonatkoznak, míg tavasziakon csaknem kizárólag árpát és zabot kell értenünk.[15] A tavasziak magasabb aránya rendszerint a hangsúlyozottan állattenyésztő járásokra jellemző. Dél-Hevesben, a marha- és juhtenyésztés központjában, Kisheves és Nagyheves districtusokban a tavasziak (árpa és zab) aránya 35—50% között ingadozott, Borsodban a hasonló jellegű, déli fekvésű Mohi-Daróc districtusban 20—40% körül hullámzik a tavasziak aránya. Biharmegyében, 1600 körül, a tavaszi vetésű gabona 90%-a Debrecen határára esik, ahol a szántókultúra kb. egynegyedét árpa foglalja el. Kapcsolat áll fenn az állattartó vidékek fokozott takarmányszükséglete és a tavasziaknak (zab, árpa) az átlagosnál nagyobb vetésterülete között. Az a hatás azonban, ami a fejlettebb állattenyésztés igényei révén a tavasziak termesztésének növelésében jelentkezik, még nem oldja meg az őszi és tavaszi gabona egymásközti arányából adódó valamennyi problémát. Hiszen a tisza-balparti megyék állattenyésztése is jelentős, holott szántógazdálkodásukban szinte kizárólagos szerepe van az őszi búzának.

Az öt megye szántóterületének megoszlásából adódó 16. századi eredményeket vessük egybe a Rákóczi uradalmak 17. századi megoszlásával. Közel két tucat felvidéki, tiszántúli s erdélyi uradalom szántókultúrája a következőképpen tagolódott az 1641—1656-ig terjedő években.

23 Rákóczi uradalom vetésterülete köbölben[16]

őszi (búza, abajdóc, rozs)	12 060 cb	54,8%
tavaszi (zab, árpa stb.)	10 599 cb	46,0%
egyéb (hüvelyesek, len, kender)	315 cb	1,2%

A Rákóczi uradalmak között nagy túlsúlyban vannak a felvidéki s erdélyi birtokok, ahol a búza-termesztésnek a sík vidéken kialakult abszolút fölényét már a természeti adottságok sem engedik érvényesülni. Részben ez, részben a tavasziak közt a zabvetés szinte korlátlan fokozása (10 599 köbölnyi vetésből 9608 esik a zabra!) okozza az őszi búza kultúra súlyának viszonylagos csökke-

[14] A második időmetszet rovatába eső százalékarány az 1587. évi megyei dézsmakimutatás adatai alapján készült.

[15] Pl. Észak-Borsodban Szendrő, Csehi, Abód, Rudabánya és Kurittyán határában: őszi búza 2484 gl (90,6%), árpa 94 gl (3,2%) és zab 178 gl (6,2%). Szendrő és Fülek dt. 1597. évi gab. dzsjk.

[16] *Makkai László*: Paraszti és majorsági mezőgazdasági termelés a XVII. században. Bp. 1957. 16—17. l. — A köböl kb. 83—112 liter űrtartalmú.

nését. A majorsági zabtermelés növelését valószínűleg a háborús tartalékok gyűjtése és a könnyű piaci értékesítés szempontja alakította ki. Mindenesetre a zabvetés ilyen arányú fokozására nincs példánk a 16. századból. Ha azonban néhány síkvidéki uradalmat megvizsgálunk, nyilvánvaló lesz, hogy az őszi és tavaszi vetésterület arányában mégsem következett be oly nagy eltolódás a tavasziak javára, mint azt a fenti összegezés mutatja.

Munkács, uradalmi terménykészlet 1645-ben[17]

búza, abajdóc, rozs	22 714 cb	— 75,4%
zab, árpa	7 448 cb	— 24,6%

Sárospatak, uradalmi terménykészlet 1635-ben

búza, abajdóc, rozs	4988 cb	— 66,0%
zab, árpa	2576 cb	— 34,0%

A tavaszi gabonafélék, elsősorban azok 17. századi felfutása, a sík vidéken is igazolódik, bár jelentékenyen kisebb mértékben. Kérdéses, hogy ezek a csupán majorsági szántókra vonatkozó adatok mennyiben felelnek meg a jobbágygazdálkodás általános keresztmetszetének?[18] Véleményünk szerint a paraszti szántók megoszlása közelebb áll a 16. század végi helyzethez, mint a Rákóczi uradalmak majorsági földjein tapasztalható megoszlási arányhoz, mely szerint egy fél évszázad alatt 5—18%-ról 25—35%-ra emelkedett a tavaszi vetés részaránya.

A dézsmajegyzékekből megismerhetjük a paraszti gazdálkodás két főterületét: a szántóművelést és a szőlőművelést. Tekintve, hogy az állattenyésztés csak részben volt dézsmaköteles, arról nincs hasonló átfogó képünk. A mezőgazdasági termelőerők fejlődésének illetve hanyatlásának kérdésével már foglalkoztunk a járások értékelő feldolgozásaiban. Most megkíséreljük, az időmetszetek sorrendjében, megyénként meghatározni a termelőerők fejlődését. Logikusan adódik, hogy a jobbágygazdaságok számának valamint a gabona- és bortermés mennyiségének hullámzását kell párhuzamba állítanunk s elemeznünk. A statisztikai ábrázolásokon a fenti tényezők értékét abszolút számokban közöljük, minden gabonatermést 30 kévés gelimára s minden bortermést egri köbölre átszámítva. A megyék belső fejlődésének összehasonlítását egy olyan átlagos szinthez viszonyítjuk, amely a század derekán még mind az öt megyében többé-kevésbé általánosnak tekinthető. Alapul véve a mezőgazda-

Borsod megye népességének, gabona- és bortermelésének alakulása

	1549[19]	1576	1594	1598
jobbágygazdaság	5 061	5 714	4 154	3 565
gabona, gelimában	116 968	94 470	53 451	45 596
bor, egri köbölben	34 054	60 472	27 642	33 188
juh-állomány	—	9 261	9 626	3 843

[17] *Makkai:* Paraszti és majorsági... 18. l. A termékmennyiség egységesen gabona köbölre átszámítva

[18] A 17. századi urbáriumoknak a paraszti földek termésmegoszlására vonatkozó adatai hézagosak s csupán egyes falucsoportok, nem pedig egész megyék viszonyait tükrözik. De még az ilyen tájékoztató jellegű adatok is erősen ellentmondóak. Pl. az onodi uradalom 1636. évi decima bevétele szerint a jobbágygazdaságokban 5337 kereszt gabonából 28,6% búza, 2,9% árpa és 68,5% zab. Viszont a regéci uradalom paraszti termése az 1658. évben a következőképpen oszlik meg: 17 889 keresztből 94,0% abajdóc és búza, 2,5% árpa és 3,5% zab. *Makkai:* Paraszti és majorsági... 14—15. l. adatai nyomán.

[19] Az I. időmetszet hiányzó districtusainak pótlására az 1549. évi tényleges eredményt, későbbi adatokon alapuló becsléssel, 1600 jobbágygazdasággal, 2500 gl gabona- és 8500 cb agr bortermés egészítettük ki.

Grafikon Borsod megye mezőgazdasági termelőerőinek fejlődéséről

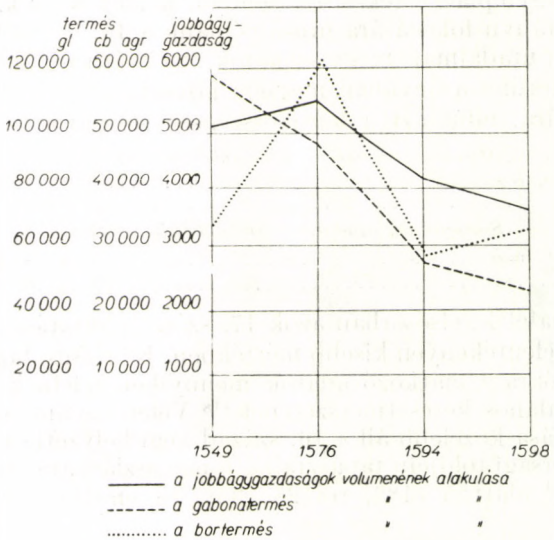

sági termelőerők 1550 körüli szintjét, némi kiigazítással, a következő eredményt kapjuk : 1000 jobbágygazdaságra 20 000 gl gabona és 10 000 egri köböl bor jut. Az erős hanyatlást tükröző IV. időmetszet adatait is beleszámítva, évi átlagban 1000 gazdaságra 17 100 gl gabona és 8800 cb agr bor jutott.

Az 1549. évi időmetszet szerint a népesség és a gabonatermelés súlya arányos, viszont a szőlőművelés volumene jóval alacsonyabb a század derekán szokásos átlagnál. Bár a következő időmetszet során mind a gazdaságok, mind a szántóművelés súlya csökken, a gabonatermelés volumene gyorsabban hanyatlik.

Változatosan alakul a bortermelés. Az 1570-es évek kiemelkedően bőséges szüreti eredménye után, 1594-re párhuzamosan a népesség és a gabonatermelés hanyatlásával, erősen csökken a szőlők hozama. 1598-ban azonban, mint a háborús időmetszet adatai igazolják, szemben a jobbágyság és a szántóművelés további párhuzamos apadásával, a bortermelés volumene emelkedő tendenciát mutat. Egészben véve a 15 éves háború Heves megyéhez hasonló intenzitással csak Borsod megye déli részét pusztította el.

Heves megye népességének, gabona- és bortermelésének alakulása

	1549	1576	1583	1598
jobbágygazdaság	4 544	5 823	5 508	1 830
gabona, gelimában	90 633	66 065	65 433	10 855
bor, egri köbölben	48 316	60 683	69 975	18 145
juh-állomány	15 870	24 279	28 344	1 900

Grafikon Heves megye mezőgazdasági termelőerőinek fejlődéséről

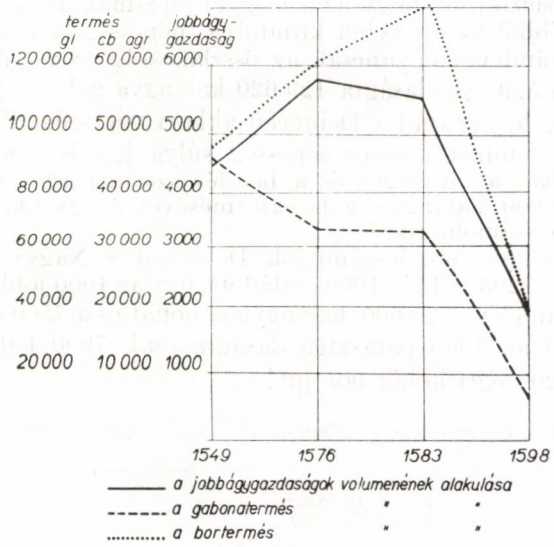

A IV. időmetszet abszolút hanyatlást tükröző adatait is figyelembe véve, Hevesben 1000 gazdaságára átlagosan 13 200 gl gabona és 11 100 cb agr bor esett.

A szántó- illetve szőlőművelés a század derekán még feltűnően kiegyensúlyozott aránya (4500 gazdaságra 90 600 gl gabona és 48 300 cb agr bor!) az 1570-es évekre ellentétes irányba fordul. Míg a gazdaságok száma és a bortermelés volumene ugrásszerűen nő, addig a szántóművelés erősen veszít jelentőségéből. Az 1580-as években a gabonatermelés a lecsökkent szinten marad, viszont a bortermelés annak ellenére tovább emelkedik, hogy a parasztgazdaságok száma némileg csökken. A 15 éves háborúban hadszíntérré vált megye hanyatlását ábrázoló IV. időmetszet tanulsága szerint a művelési ágak és a népesség hanyatlása szinte teljesen párhuzamos. S bár a visszaesés valóban óriási, minden vonalon arányos.

Bihar megye népességének, gabona- és bortermésének alakulása

	1588	1599
jobbágygazdaság	7 295	5 401
gabona, gelimában	129 620	42 240
bor, egri köbölben	47 461	55 252
juh-állomány	36 353[20]	—

A bihari 1588. évi töredékes dézsmajegyzék adatainak kiegészítéséhez az 1587. évi dézsma-jövedelem kimutatást és az 1552. évi dicális adójegyzéket használtuk

[20] Bihar m. 1590. évi dézsmaösszegezése alapján.

fel. Az 1588-ból ismert 5 járás terméseredményét összehasonlítva az 1587. évi adatokkal, azt tapasztaljuk, hogy az a megyei (dézsmaköteles) termés 58,2%-ának felel meg. Ebből az arányból kiindulva népességüket (Nagyváradot s Debrecent nem számítva) ugyancsak az összlakosság 58,2%-ának tekintjük. Eszerint 1588-ban 5295 gazdaságra 129 620 kalangya gabona jut. Ehhez még hozzá kell adnunk Nagyvárad s Debrecen akkori népességét,[21] ami kb. 2000 család. A román, zömmel pásztor-népesség súlya így is ismeretlen marad. Összegezve 1588-ban a tényleges és a becslés szerinti adatok alapján 7295 gazdaság kb. 130 000 kalangya gabonatermésével és 28 420 váradi köblös bortermésével kell számolnunk.[22]

Ha az összlakosságból leszámítjuk Debrecen s Nagyvárad nem földművelő népességét (7295-ből kb. 1000 családot), úgy az 1000 jobbágygazdaságra eső hozam 1588-ban eléri a 20 600 kalangya gabonát és a 7500 egri köböl bort. 1599-ben viszont[23] az 1000 parasztgazdaságra csak 7900 kalangya gabona, de több mint 10 200 egri köböl bor jut!

Grafikon Bihar megye mezőgazdasági term előerőinek fejlődéséről

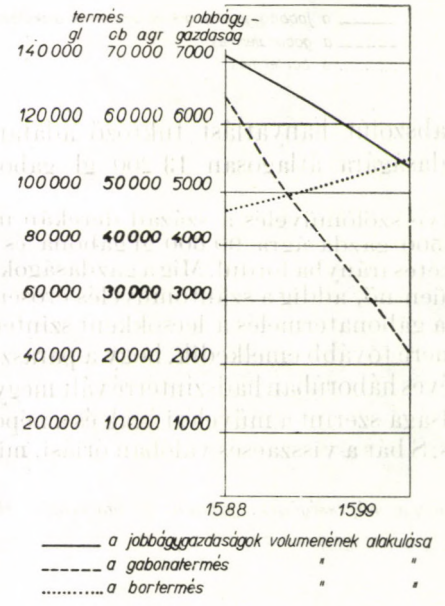

A megye háborús elpusztításának viszonyait ábrázoló IV. időmetszet figyelembevételével, 1000 jobbágygazdaságra átlagosan 13 500 gl gabona és 8400 cb agr bor esik.

[21] 1552-ben a dicális adójegyzék szerint 11 279 portából 1646 (1216 + 430) esett Debrecenre, ill. Nagyváradra; az összes adóporták kb. 14,6%-a. 1587-ben Debrecenben 520 hold után fizetnek dézsmát. Nagyvárad gabonatermése ugyanekkor ismeretlen.

[22] A gabonatermés az öt járás hozamához arányítva, becslés szerint, míg a bortermés az 1587. évi dézsmakimutatás tényszámai alapján. Ebből az összegezésből hiányzik néhány kisebb szőlőhegy (pl. Belényes promontoriuma).

[23] 1599-ből Debrecen s Nagyvárad csak gabona-, ill. bortermelő népességét ismerjük. A nem földművelő akosság nem szerepel az összegezésben s így nincs is szükség tömegük leszámítására az 1588. évhez hasonlóan.

Csupán két időmetszet áll rendelkezésünkre a termelőerők fejlődésének meghatározására. Eszerint a jobbágygazdaságok száma kb. egyharmadával, míg a szántóterület kétharmadával csökken a közbeeső évtized alatt. Ugyanekkor a bortermelés a háborús pusztulás ellenére sem hanyatlik, sőt a feltehetőleg kedvező szüreti eredmény következtében volumene 16,5%-kal magasabb, mint 1588-ban.

Bereg megye népességének, gabona- és bortermésének alakulása

	1553	1577	1583	1597
jobbágygazdaság	3 523	3 320	3 125	3 187
gabona, gelimában	41 025	38 515	43 763	37 995
bor, egri köbölben	41 600	35 320	20 049	18 569
sertés-, ill. juh-állomány[24]	—	4 493	—	462

Az 1000 gazdaságonként 20 000 gelimát és 10 000 egri köblöt elérő termésátlag Bereg megyében nincs meg. A négy időmetszet átlagában 1000 jobbágygazdaságra 12 300 kalangya gabona és (az 1553. évi jó szüreti eredmény folytán) kb. 10 000 cb agr bor esik.

Grafikon Bereg megye mezőgazdasági termelőerőinek fejlődéséről

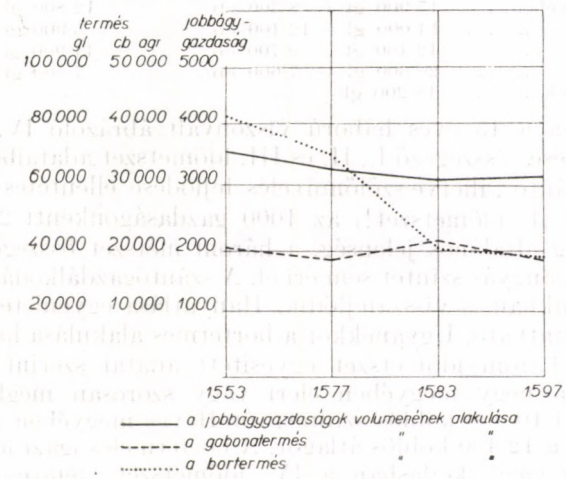

A jobbágygazdaságok tömege csaknem változatlan egy fél évszázadon át. Hasonló módon igen kicsi a gabonatermés ingadozása. A szőlőművelés görbéjének hirtelen esése jórészt az adatok hiányosságából következik. Az 1553. évi kb. 42,000 köblös bortermés egy különlegesen kedvező szüret eredménye, ami 50 éven át sem ismétlődött meg még egyszer. Ehhez képest a többi időmetszet bortermése jóval alacsonyabb szinten mozog. A második időmetszet 35 000 köblös szüreti hozamának az a magyarázata, hogy ebben az egy évben szerepel

[24] Az 1577. évi adat sertésekre, az 1597. évi pedig juhokra vonatkozik.

az összesítésben az egyébként külön kezelt Beregszász bortermése is (25 000 cb agr!). Ha a csupán az 1577. évben ismeretes beregszászi bor-hozamot nem vesszük figyelembe, a II. III. és IV. időmetszet bortermése a következőképpen alakul : 10 300 cb. — 20 000 cb és 18 600 cb azaz az I. időmetszet jó és a II. időmetszet gyenge eredménye után a bortermés évi 20 000 köböl körüli szinten mozog. Természetesen Beregszász nélkül, mely egyedül annyi bort termel, mint az egész megye.

Összegezve, Bereg megyében a mezőgazdasági termelőerők fejlődése a közvetlen háborús pusztítástól megkímélt terület viszonyait ábrázolja. Fél évszázad alatt alig változik valamit a népesség és a gabonatermelés színvonala. Jóval bonyolultabb a szőlőművelés helyzete, melynek pontos meghatározását a jó és rossz szüreti eredmények ingadozása (az 1553. és 1577. évben), valamint a hatalmas bortermelő oppidum, Beregszász adatainak hiányossága rendkívül nehézzé teszi. Bizonyos mértékig tisztázza azonban a képet a III. és IV. időmetszet borhozamának megközelítően azonos volumene, ami a szőlőművelés helyzetének megszilárdulására utal Beregben, pontosan abban az évben (1597), amelyik Heves, Borsod és Bihar megyében a háborús pusztulás és hanyatlás mélypontját jelzi.

Végig vizsgálva a mezőgazdasági termelőerők alakulását a megyékben, önkéntelenül felvetődik a kérdés : mi a fejlődés általános iránya s miként határozzák azt meg az egyes területek közös és eltérő vonásai?

1000 gazdaságra esik	az I., II. és III. időmetszetben	a IV. időmetszetben
Borsod megyében ...	17 900 gl + 8 300 cb	12 800 gl + 9 300 cb
Heves „ ...	14 000 gl + 12 400 cb	5 900 gl + 9 900 cb
Bereg „ ...	12 400 gl + 9 700 cb	11 900 gl + 5 800 cb
Bihar „ ...	20 600 gl + 7 600 cb	7 900 gl + 10 200 cb
Közép-Szolnok „ ...	18 200 gl + —	— —

Külön választva a 15 éves háború viszonyait ábrázoló IV. időmetszetet a kb. 40 év fejlődését összegező I., II. és III. időmetszet adataiból, azt tapasztaljuk, hogy a szántó-, illetve szőlőművelés fejlődése ellentétes irányú. Noha a század derekán (I. időmetszet!) az 1000 gazdaságonkénti 20 000 kalangyás termésátlag még általános jelenség, a három metszet összegezése alapján az már a 18 000 kalangyás szintet sem éri el. A szántógazdálkodás a még viszonylag békés korszakban is visszafejlődik. Hanyatlása egyenletes és valamennyi megyében kimutatható. Ugyanekkor a bortermés alakulása határozott stabilitást árul el. A három időmetszet egyesített adatai szerint a szőlőművelés hozama mind a négy megyében eléri vagy szorosan megközelíti az 1000 gazdaságonkénti 10 000 köblös szintet, sőt Heves megyében (az egri + gyöngyösi borvidék) a 12 400 köblös átlagot. A bortermelés igazi jelentőségét azonban a paraszti gazdálkodásban a IV. időmetszet elemzése világítja meg. Eszerint bár a 15 éves háború súlyosan érintette a termelőerők fejlődését, s hatására a népesség és a gabonatermelés volumene egyaránt rohamosan csökkent, a szőlőművelés súlya és jelentősége változatlan maradt, sőt emelkedett. Heves megyében, Eger török kézre jutása és a háborús pusztítás ellenére, az 1000 gazdaságra eső termésátlag, bár az előző évtizedekhez mérten némileg apad, még mindig a 10 000 köblös szinten mozog. Borsod megyében, melynek pusztulása enyhébb, a bortermési átlag 8300 köbölről 9300 köbölre emelkedik s így erősen megközelíti a 10 000 köblös arányt. Még élesebb a kontraszt Biharban, ahol a búzatermés átlaga kb. egyharmadára csökken, de a bortermés volumene 7000 köbölről több mint 10 000 köbölre ugrik. Bereg megyében,

melyet a 15 éves háború közvetlen hatása megkímélt, a bortermési átlag hanyatlása csak látszólagos, mert a IV. időmetszet anyagából hiányzik Beregszász bor dézsmajegyzéke.

A szóban forgó öt megye szántóművelése a 16. század második felében fokozatosan visszaesik, majd a 15 éves háború pusztításának hatására helyenként a korábbi átlagtermés egynegyedére, egyharmadára csökken. Ugyanakkor a szőlőművelés súlya még a IV. (háborús) időmetszetben sem csökken, sőt több megyében az általános hanyatlás ellenére is emelkedik. A bortermelés állandó növekedése, egyidejűleg a népesség és a búzatermelés századvégi visszaesésével egyes vidékeken szinte aránytalanná fokozza a bortermelés jelentőségét a paraszti gazdálkodásban.

A szántó- és szőlőgazdálkodás arányát mintegy kiegészíti a tényleges termelők, a jobbágyok megoszlása a két fő művelési terület: a gabona és a bortermelés között. Köztudomású, hogy a szőlőművelésben a munka intenzitása miatt aránylag kis terület köti le a népesség jelentékeny részét. Részint ennek következtében, részint a szőlőterület koncentrált elhelyezkedése folytán egyes vidékeken szinte kizárólagosan szőlőművelők élnek, míg másutt egész járásokban nem akadunk bortermelőkre. Ha megyénként elemezzük a szántó-, illetve szőlőművelők arányát, ügyelnünk kell arra, hogy a megyei átlagok mögött mindig a bortermelés szinte teljes hiánya egyenlítődik ki a szőlőművelés egyes területeken érvényesülő helyi túlsúlyával.

Borsod megye[25]

	1549	1576	1594	1598
I. szántóművelők[26]	55,2%	41,6%	33,5%	47,0%
II. szántó- + szőlőművelők ..	12,1%	23,8%	25,4%	27,0%
III. szőlőművelők	32,7%	34,6%	41,1%	26,0%

A háborús pusztítást tükröző IV. időmetszet kivételével a fejlődés tendenciája a szőlőművelés növekedő jelentőségére utal. Egyharmadról több mint 40%-ra emelkedik a kizárólag bortermeléssel foglalkozók aránya. Tekintve, hogy a vegyesen gazdálkodó csoport súlya is eléri a népesség egynegyedét, 1594-ben a csak szántóművelők aránya az egész megye jobbágyságának egyharmadára csökken! Bár a 15 éves háború csapásai szám szerint apasztják a bortermelő csoportot, a szőlőművelők és vegyesen gazdálkodók aránya még 1598-ban is az össznépesség több mint felére rúg (53%). Tegyük hozzá, hogy a terméseredmények viszonya[27] még a termelők súlyának alakulásánál is kedvezőbb színben tünteti fel ekkor a szőlőművelés helyzetét.

A szomszédos Heves megyében a következőképpen alakul a gabona- illetve bortermelők egymás közti súlya.

Heves megye[28]

	1549	1576	1583	1598
I. szántóművelők[29]	38,2%	42,8%	45,2%	40,6%
II. szántó- + szőlőművelők ..	13,2%	12,9%	11,9%	8,7%
III. szőlőművelők	48,6%	44,3%	42,9%	50,7%

[25] A százalékarányban kifejezett csoportok 1549-ben: 1839 + 404 + 1090 gazdaság — 1576-ban: 2155 + + 1234 + 1796 gazdaság — 1594-ben: 1275 + 970 + 1564 gazdaság — 1598-ban: 1570 + 904 + 867 gazdaság.

[26] A százalékarány kiszámításánál a földnélkülieket nem vettük figyelembe.

[27] Lásd a terméseredmények statisztikáját a 1030. lapon.

[28] A százalékarányban kifejezett csoportok 1549-ben: 1699 + 587 + 2165 gazdaság — 1576-ban: 2386 + + 716 + 2466 gazdaság — 1583-ban: 2388 + 631 + 2270 gazdaság — 1598-ban: 728 + 155 + 909 gazdaság.

[29] A százalékarány kiszámításánál a földnélkülieket nem vettük figyelembe.

A fejlődés legérdekesebb tanulsága az, hogy a század derekára kialakult arány a népesség növekedése vagy csökkenése ellenére (IV. háborús időmetszet) sem változik meg. Az össznépesség kb. fele tartozik a csak szőlőművelő csoporthoz s ez a százalékos súly, minimális ingadozással egy fél évszázadon át megmarad. Ugyanúgy megőrzi az egész korszakon át 10% körüli arányát a vegyesen gazdálkodó réteg és 38—40% között ingadozó súlyát a szántóművelő csoport. Ha csupán a két északi districtust (Pata + Pásztó) nézzük, ahol a szőlőhegyek elterülnek, jóval magasabbra ugrik a bortermelők aránya: 1583-ban a pásztói s a patai járásban a jobbágyság 58,6%-a bortermelő, 12,7%-a vegyesen gazdálkodik, míg a kizárólag szántóművelő csoport aránya mindössze 28,7%.

Bereg megye parasztsága zömmel gabonatermelő, de van néhány igen jelentős borvidéke is.

Bereg megye[30]

	1553	1577	1583	1597
I. szántóművelők[31]	42,4%	51,6%	62,0%	68,1%
II. szántó- + szőlőművelők ..	21,5%	20,2%	21,2%	17,9%
III. szőlőművelők	26,1%	28,2%	16,8%	14,0%

Noha Beregszász oppidum adatainak hiánya (csak 1577-ből ismerjük termés-eredményét) erősen befolyásolja a statisztika alakulását, a fejlődés iránya világosan felismerhető. A kizárólag szőlőművelő réteg, lassú apadással, a lakosság egynegyedéről annak 14%-ra csökken. Jóval stabilabb helyzetűek a vegyesen gazdálkodók, csoportjuk 21,5%-ról mindössze 18%-ra esik vissza. Párhuzamosan a szőlőművelés nem túl erős, de nyilvánvaló csökkenésével, a szántógazdálkodás helyzete megszilárdul. Ez azonban nem annyira a termés növekedésében,[32] sokkal inkább a búzatermelő csoport arányának emelkedésében jut kifejezésre, azaz a növekedés kissé megtévesztő, hiszen az 1553. évi 52,4% 1583 gazdaságot, míg az 1597. évi 68,1% csupán 1636 gazdaságot jelent.

Bihar megyénél az adatok hiányossága lehetetlenné teszi egynél több időmetszet meghatározását.

Bihar megye[33]

	1599
I. szántóművelők[34]	49,6%
II. szántó- + szőlőművelők ..	6,6%
III. szőlőművelők	43,8%

Jóllehet csupán a háborús hatásokat összegező, 1599. évi időmetszet ismeretes s így a gabona-, illetve bortermelők közötti arány alakulásáról nem tudunk véleményt formálni, a megoszlás módja ennek ellenére érdekes következtetéseket tesz lehetővé. Feltűnő pl., hogy a hatalmas kiterjedésű megyében csupán a népesség fele sorolható a gabonatermelő csoportba. Ugyanakkor az ún. vegyesen gazdálkodók rétege mindössze 6,6%-ra rúg, míg a csak bortermelőké megközelíti a 44%-ot. Igaz, a 15 éves háború pusztítása nyomán a szántóművelés

[30] A százalékarányban kifejezett csoportok 1553-ban: 1583 + 648 + 784 gazdaság — 1577-ben: 1465 + + 573 + 800 gazdaság — 1583-ban: 1608 + 550 + 435 gazdaság — 1597-ben: 1636 + 429 + 336 gazdaság.

[31] A százalékarány kiszámításánál a földnélkülieket nem vettük figyelembe.

[32] Lásd a 1033. lap statisztikáját.

[33] A százalékarányban kifejezett csoportok 1599-ben: 2009 + 269 + 1773 gazdaság.

[34] A százalékarány kiszámításánál a földnélkülieket nem vettük figyelembe.

erősen visszaesett a megyében, mégis meglepő, hogy a néhány szőlőhegyre korlátozódó borkultúra foglalkoztatja a jobbágylakosság több mint felét.[35] Konkrét számokban : 6035 hold szántóra 2278 gazdaság míg 1382 hold szőlőre 2042 gazdaság esik.[36] Bihar megye viszonyai jól példázzák a magas borárak mellett apró parcellákon is rentábilis szőlőművelés népesség-koncentráló jellegét.

A mezőgazdaság két fő ága, a szántó- és szőlőművelés közötti megoszlásnál, amint erre már utaltunk, nem tudtuk számba venni a földnélkülieket. Problémájukkal majd külön foglalkozunk. Hasonló módon kiestek a gabona- illetve bortermelő jobbágyok helyzetének elemzéséből a csak állattartó parasztok. A marhák dézsma-mentessége miatt sajnos csak a juh-, és néha a sertéstenyésztők csoportját ismerjük. Súlyuk az össznépességhez mérten a következőképpen alakul.

Borsod megye

	1576	1594	1598
juhos ember.....	157	145	85
csak állattartó.....	64	112	38
	1,1%	2,4%	1,1%

Főleg a megye déli, síkvidéki járásaiban általános a juhtartás. Az összlakosság aránylag kis hányada, 3—4%-a foglalkozik jútenyésztéssel. A kizárólagosan állatnevelő gazdák aránya még ennél is csekélyebb : mindössze 1—2%.

Heves megye

	1549	1576	1583	1598
juhos ember.....	130	422	448	53
csak állattartó.....	45	184	168	24
	1,0%	3,2%	3,1%	1,3%

A megye két tiszamenti járásában, Kishevesben és Nagyhevesben jelentős juhtenyésztés fejlődött ki. Nem is egy időmetszetben a népesség kb. 10%-a juhos ember s az állatállomány megközelíti a 30 000 darabot. A csak juhtenyésztők súlya is nagyobb, mint pl. Borsodban. Arányuk a jobbágyság több mint 3%-ára rúg. A IV. időmetszet adatai már a hadszíntérré vált megye gazdasági pusztulását jelzik.

Bereg megye

	1577[37]	1597[38]
állattartó	477	37
csak állattartó	385	20
	11,6%	0,6%

Beregben az állattenyésztés igen jelentős, de erről összefüggő adatsorok, sajnos nem maradtak fenn a dézsmajegyzékekben. Csak 1577-ből ismerjük pl. a sertéstenyésztés helyzetét s 1597-ből a jobbágyok juhászatait. Különösen érdekes a disznótartás. Tekintve, hogy a jobbágyok háztáji disznói — 3 darabig — sem dézsma, sem földesúri adókötelezettség alá nem esnek, itt csak az erdőre, legelőre csapott konda-sertésekről van szó. A dézsma a paraszti sertéseknek csak a személyes szükségleten fölüli részét terheli, ami azt jelenti,

[35] A szőlőművelők + a vegyesen gazdálkodók : 51,4%!

[36] A vegyesen gazdálkodók rétegét — szántója, ill. szőlője szerint — mindkét csoportban számba vettük.

[37] Sertésállomány — a háztáji sertések adómentességére nézve lásd Bellényes opp. 1600. évi urbáriumát, U et C 17/6.

[38] Juhállomány.

hogy a dézsmajegyzékeken szereplő disznókban piacra szánt, áru-sertéseket kell látnunk. Ennek következménye, hogy a dézsmajegyzék szerint a gabona- és bortermelő parasztság csupán 2,8%-ának van ilyen árú-sertése, viszont az össznépesség 11,6%-a kizárólag azok tenyésztéséből él. Szolyva környékén több tucat falu népe foglalkozik disznótartással, kihasználva a hatalmas erdők makkoltatási lehetőségét. A paraszti juhászat egészen minimális aránya arra vall, hogy a birkatenyésztés túlnyomó többsége a hegyvidéki ruténségre esik. Ezek pedig, legalábbis még a 16. század végén, mentesek a dézsmától s így állatállományuk nak nincs nyoma forrásainkban.

Bihar megye állattenyésztését csak töredékes adatok segítségével ábrázolhatjuk. Tudjuk pl. egy 1590-ből származó összegezés révén, hogy a juhállomány 36 353 db és egy töredékes 1580. évi adat szerint a sertésállomány 5370 db. Egyik esetben sem ismeretes viszont az állattartó gazdák száma. Csupán 1599-ből ismerjük közelebbről 3 járás (Nagykölesér, Debrecen és Rétköz dt.) juhtenyésztését A 3 districtus 1932 jobbágygazdájából

juhos ember	60
csak állattartó	40
	2,1%

Ha ennek a területnek a viszonyait az egész megyére általánosítjuk, azt tapasztaljuk, hogy kizárólag juhtenyésztésből élő népesség kb. ugyanakkora súlyt képvisel Biharban, mint Hevesben. Ez az arány természetesen nem vonatkozik a hegyvidéki román pásztorkodásra, melynek súlyáról, akárcsak Bereg megye esetében, hallgatnak a dézsma-kimutatások.

Közép-Szolnokmegye állatállományának zömét a csehi uradalom 1569. évi állatadó kimutatásából[39] ismerjük. Eszerint a megye jobbágyai 5503 juh és 176 sertés után adóztak.

Összegezve, a csak állattenyésztésből élő jobbágyok súlya meglehetősen alacsony mind az öt megyében s csak ritkán haladja meg az össznépesség 3%-át. Egyedül a beregi sertéstenyésztők csoportja kivétel a maga 11,6%-os arányával. Adataink nem teljes értékűek, mert elsősorban a jobbágyság juhs részben sertéstenyésztésére vonatkoznak, a szarvasmarha-tartás kérdését viszont nem világítják meg.

A parasztság társadalmi rétegeződésének, differenciálódásának kérdése egyike történetírásunk sokat vitatott, de az adatok töredékes és mozaikszerű jellege miatt megoldatlan problémáinak. A telekosztódáshoz vagy a dicális adójegyzékekhez kapcsolódó elemzésekből könnyen támadtak még az utóbbi években is általánosító hipotézisek. Bár ez sem kétségbevonhatatlan bázis, az egyes jobbágygazdaságok tényleges terméseredményeit szilárdabb alapnak tekintjük a differenciálódás meghatározásában az eddigi kísérleteknél.

Mátyás törvényei a 15. század második felében már széles-sodrú folyamatként világítják meg a jobbágyság rétegeződését. Az 1467. évi törvény megállapítja, hogy az adó-porta 2—3 jobbágycsaládot is takar.[40] Ezt a zselléresedési folyamatot pontosan rögzíti az a néhány évvel későbbi törvény, mely kimondja, hogy „azok a zsellérek pedig adózzanak, akiknek telekrészük vagy saját szőlejük van, de a többiek ne adózzanak".[41] A törvény tehát már a 15. század hetvenes éveiben különválasztja a földes zsellérségtől a földnélküliek rétegét. Len-

[39] Közép-Szolnok m. 1569—1570. évi gab. dzsjk-éhez csatoltan.
[40] 1467. évi 4. tc.
[41] 1478. évi 4. tc.

gyelországban s több német tartományban ugyancsak a 15. század második felére esik a differenciálódás gyors kibontakozása.[42] Véleményünk szerint a 15—16. század fordulójára a magyar jobbágyság túlnyomó többségének differenciálódása eléri a különböző rétegekre bomlás fokát s ennek a rétegeződésnek vitathatatlanul vagyoni alapja van.[43] Ez a differenciálódás a század folyamán, különböző hatóerőknek engedve, erősen módosul. Fejlődését az öt megye vonatkozásában, a 16. század derekától statisztikai elemzéssel is nyomon követhetjük.

A 16. század elejére kialakult paraszti rétegeződés értékelésében nem értünk egyet azzal a felfogással, mely szerint általában még az egész telkes jobágyok túlsúlya jellemezte a differenciálódást.[44] Ez a vélemény messzemenően optimista. Részint 1550, részint 1520 körüli elemzésekből arra kell következtetnünk, hogy az egész-telkes paraszti csoport súlya a század kezdetén már legfeljebb a jobbágyság 30—40%-a között mozoghatott. A világosvári uradalom 1525. évi, több mint 2000 jobbágycsaládra kiterjedő urbariuma alapján a parasztság rétegeződése (telek, szőlő s állatállomány szerint) a következőképpen alakul :[45]

földnélküli (inquilini)	158 —	7,9%
béres (mercennarii)	5 —	
földes zsellér	214 —	10,5%
pauper ($^1/_3$ és $^1/_4$ telek)	597 —	29,3%
féltelkes	627 —	30,7%
gazdagparaszt (bíró, krajnik, vajda)	351 —	21,6%
libertinus-servitor csoport	90 —	

A jómódú jobbágyok súlya, még a kiváltságos helyzetű parasztokkal együtt sem érte el az össznépesség egynegyedét. Anélkül, hogy ezt általánosítani akarnánk, a világosvári jobbágyok rétegeződése jó példa s reális utalás a 16. század elejei differenciálódás helyzetére.

Már a bevezetésben meghatároztuk a jobbágygazdaságok terméseredményein alapuló differenciálódási csoportokat. Magát a forrásanyagot a paraszti rétegeződésnek megfelelően csoportosítva közöltük.[46] A járási és mezővárosi elemzésekben a jobbágyság rétegeződését mindenütt részletesen tárgyaltuk. Most az öt megye differenciálódásának alakulását világítjuk meg mind egymás közti arányaikban, mind pedig fél évszázadra terjedő fejlődésük tükrében.

Borsod megye differenciálódása

időmetszet	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1549	3,3%	24,7%	28,7 %	24,7%	18,6%
1576	5,1%	33,5%	30,0%	20,7%	10,7%
1594	5,8%	44,2%	29,5%	13,9%	6,6%
1598	5,3%	41,5%	29,4%	17,4%	6,4%

[42] *Juhász;* A porta története ... 524. l.

[43] Ezt igazolják *Makkai* adatai is ; lásd Pest megye története ... 85. l.

[44] *Maksay;* Parasztság és majorgazdálkodás ... 56. l.

[45] OL Dl 37 000 alapján.

[46] A parasztság egy-egy társadalmi kategóriájának megfelelő termésmennyiséget rendszerint gabonában vagy borban határoztuk meg. Esetenként azonban a méhészek és állattenyésztők rétegeződését is tisztázni kellett. Méhészeknél: zsellér 10 méhkasig, pauper 20 méhkasig. Sertéstenyésztőknél: zsellér 6 db-ig, pauper 12 db-ig, fél-

Érdekes, hogy a földnélküli csoport viszonylag milyen kicsiny (3—5%). Súlyúk még a háborús pusztítás hatására sem nagyon növekszik. Annál határozottabb a zsellérség szaporodása: arányuk kb. 25%-ról jóval 40%-fölé ugrik. A jobbágyság egyre erősödő pauperizálódását a zsellérek százalékarányának emelkedése jelzi. A pauper csoport súlya feltűnően állandó (29—30%), jóllehet a módosabb, illetve szegényebb jobbágyok ide-oda hullámzása elsősorban az ő rétegük személycseréjét fokozza. Lassú és fokozatos térvesztés jellemzi a féltelkesek rétegét. A század derekén még közülük kerül ki a parasztság egynegyede, de 1598-ra arányuk erősen alatta marad a 20%-nak. A gazdagparasztság visszaesése, úgy látszik, törvényszerű jelenség. Csoportjuk, fokozatos csökkenéssel, az 1549. évi állomány egyharmadára zsugorodik (18,6%-ról 6,4%-ra).

Heves megye differenciálódása

időmetszet	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1549	3,1%	31,4%	25,5%	21,2%	18,8%
1576	4,3%	35,0%	29,5%	19,6%	11,6%
1583	3,8%	32,8%	27,5%	20,6%	15,3%
1598	4,6%	44,6%	30,2%	14,6%	6,0%

Heves megye differenciálódásának fejlődése nemcsak tendenciájában, hanem százalékarányaiban is erősen párhuzamos a borsodi rétegeződéssel. A földnélküli csoport itt is jelentéktelen és alig növekszik valamit egy fél évszázad alatt (3—5%). Hevesre is jellemző a zsellérek tömegének gyarapodása, bár ehhez az igazi lökést a 15 éves háború dúlása adja meg: ekkor ugrik arányuk 32,8%-ról 44,6%-ra! A pauperek súlya Hevesben is alig változik, bár ingadozásuk valamivel szélesebb skálájú, mint Borsodban. A hevesi féltelkesek százalékos súlya némileg alacsonyabb, mint Borsodban, viszont nem számítva a háború hatását ábrázoló IV. időmetszetet, megőrzik arányukat (21,2%—20,6%). A szinte tizedesre egyező számú gazdagparasztság térvesztése jóval mérsékeltebb.[47] Csoportjuk súlya csak a 15 éves háborúban süllyed le a szomszédos megye szintjére. A hevesi gazdagparasztság nagyobb stabilitását a szőlőművelés központi jelentősége magyarázza. Ugyanis a tehetős parasztok zöme a bortermelésre specializálta magát s így gazdasági erejét nemcsak megőrizte, de tovább is növelte.

Bihar megye differenciálódása

időmetszet	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1588	22,7%	27,5%	24,7%	14,3%	10,8%
1599	17,7%	37,2%	22,3%	14,3%	8,5%

A megyei rétegeződés arányainak értékelésénél nem szabad elfelejtenünk, hogy az 1588. évi időmetszet csak a gabona, míg az 1599. évi a gabona és bor dézsma-

telkes 24 db-ig, gazdagparaszt 24 sertés fölött. Ökör- vagy lóállománynál: zsellér 1—2 db, pauper 3—4 db, féltelkes 5—6 db, gazdagparaszt 6 ökör vagy ló fölött.

[47] 1549-ben 846, 1583-ban 818 gazdagparaszti gazdaság van Heves megyében.

jegyzékre alapozódik. Fő vonásaiban a jobbágyrétegek belső mozgása megegyezik a borsodi-hevesi példával : így pl. a zsellérség számának szaporodásában és a pauperek súlyának viszonylagos állandóságában. Határozottan különbözik viszont a földnélküliek és a jómódú parasztok helyzetének alakulásában. Biharban a földnélküliek aránya a népesség egyötöde körül ingadozik, ami kb. ötszöröse az eddig tapasztalt százalékaránynak. Érdekes, hogy a szőlőművelés adatait is számba véve, súlyuk csökken (22,7%-ról 17,7%-ra). A féltelkes és a gazdagparaszti csoport aránya alig hanyatlik, (14,3%—14,3% illetve 10,8%—8,5%). Ezt az első pillanatra meglepő tényt két körülmény indokolja. Mindenekelőtt az 1588. évi rétegeződési adatok nem fejezik ki a bortermelők súlyát s így a gazdagparasztság aránya legalább 8—10%-kal kisebb a tényleges korabeli százalékaránynál. A következő időmetszet arányai ugyan egyaránt tükrözik a szántó- és a szőlőművelést, viszont a 15 éves háborúban erősen elpusztult megye viszonyaira vonatkoznak. Így adódik ez a furcsa egyensúly a jómódú jobbágyság arányában : a bortermelés hiányában a valóságosnál alacsonyabb arány (1588-ban) kb. ugyanakkora, mint a teljes népességre vonatkozó, de a háború pusztítást kifejező százalékos súly (1599-ben).

Bereg megye differenciálódása

időmetszet	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1553	14,4%	20,9%	31,2%	22,7%	10,8%
1577	14,5%	32,9%	26,6%	15,2%	10,8%
1583	17,0%	23,9%	34,6%	17,6%	6,9%
1596	20,9%	28,7%	27,4%	15,5%	7,5%

A beregi jobbágyság rétegeződésének fejlődése sokkal inkább emlékeztet a bihari, mint a hevesi vagy borsodi példára. A földnélküli csoport már a század derekán jelentős súlyt képvisel (14,4%) s állandóan nő: 1596-ban közülük kerül ki a népesség egyötöde. Bár a zsellérek száma gyarapodik (21%-ról 29%-ra), korántsem oly gyors ütemben, mint a Tisza jobbparti megyékben. A pauper csoport aránya 28—35% között hullámzik. Rétegük nem sokkal stabilabb a többi jobbágy-csoportnál. A féltelkesek helyzetét itt is a lassú és folyamatos csökkenés jellemzi. Hanyatló tendenciát mutat a gazdagparasztság arányának alakulása is (10,8%-ról 7,5%-ra), bár csökkenése, a többi megyéhez mérten elég enyhe. Feltűnő viszont, hogy a jómódú jobbágyság százalékos súlya már a korszak elején is jóval kisebb az általánosnak tekinthető 16—18%-os aránynál.

Közép-Szolnok megye differenciálódását egyetlen időmetszet ábrázolja :

időmetszet	földnélküli	zsellér	pauper	féltelkes	gazdagparaszt
1569	5,8%	35,9%	35,6%	18,7%	4,0%

A megyei parasztság rétegeződése sok szempontból jobban azonosítható a borsodi, hevesi fejlődéssel, semmint a szomszédos Bihar s Bereg viszonyaival. Meglehetősen kevés a földnélküli s igen népes a zsellér csoport. Szokatlanul magas a pauperek aránya (35,6%). A féltelkesek százalékos súlya a szokott szinten mozog (18,7%), a gazdagparasztságé viszont érthetetlenül alacsony.

A jómódú jobbágyok egy része, úgy látszik, juhtenyésztésre adta magát a megyében s így hiányzik a gabona dézsmajegyzékről.

A differenciálódás alakulása korántsem egyöntetű a szóban forgó öt megyében. Itt a helyi adottságok különbözősége, ott bizonyos történeti feltételek eltérő hatású érvényesülése vált ki sajátos, a szomszédos megyéktől elütő fejlődést. Ezért nem lehet minden további nélkül a megyék rétegeződéséből leszűrt következtetéseket országos viszonylatban általánosítani. Az öt megyére vonatkozóan azonban levonhatunk néhány általános értékű tanulságot a jobbágyság osztályrétegeződésének összehasonlításából. Ilyen alapvető tendencia pl. a földnélküli csoport arányának emelkedése és a gazdagparasztság tömegsúlyának csökkenése. A földnélküli réteg aránya akár a népesség néhány százalékára rúg, akár annak jelentős hányadát alkotja, úgy szólván kivétel nélkül mindenütt, időmetszetről időmetszetre nő. Hasonló módon szaporodik a zsellérség, különösen ott, ahol a földnélküliek súlya jelentéktelen (pl. Heves és Borsod m.). A földnélküli és zsellér csoportok egymást kölcsönösen kiegészítő szerepe logikusan következik az állandó fluktuációból, mely a népesség jelentős részét megmozdítja és a földbőségből, mely lehetővé teszi a menekülők és elköltözők tömegének zsellérparcellákra telepítését. Ezért találunk oly gyakran 3—4% földnélküli mellett 40% zsellért, akiknek zöme viszont egészen apró szántó- vagy szőlőparcellát vallhat csak magáénak. Különösen magasra szökik az efféle törpe-parcellás zsellérek aránya a sűrűn lakott borvidékeken (Gyöngyös, Eger, Miskolc, Bihar-Püspöki, stb.). Több megyénél szembetűnik a pauper réteg súlyának viszonylagos állandósága. Ennek fő oka, mint már utaltunk rá, az a kiegyensúlyozó szerep, amelyet a pauper csoport a jobbágyrétegek egymás közti, belső áramlásában játszik. Azonos irányú, de változó súlyú jelenség a módos parasztság számának csökkenése. A féltelkesek és gazdagparasztok együttes aránya, mely a század derekén még 35% (Bihar, Bereg), illetve 45% (Heves, Borsod) körül mozgott, a 17. század elejére átlagosan 20—22%-ra csökkent.

Erősen eltúlzott következtetésekre jutnánk azonban, ha a mezőgazdasági termelőerők és termelési viszonyok eddigi elemzését nem egészítenénk ki annak vizsgálatával, hogy milyen szerepe volt a gazdagparasztságnak a termelésben? Pontosabban — arányához mérten a konkrét termelés mekkora részét sajátítja ki a jómódú jobbágyság?

A borsodi gazdagparasztság

időmetszet	gazdagparaszt	szántóterület	szőlőterület
1549	18,6%	58,2%	27,0%
1576	10,7%	44,8%	20,7%
1594	6,6%	31,8%	15,7%
1598	6,4%	25,6%	24,2%

A század derekén Borsod megye gazdagparasztsága, noha aránya a lakosság egyötödét sem éri el, a szántókultúra közel 60%-ával s a szőlőterület több mint egynegyedével rendelkezik. Részesedési aránya a szántógazdálkodásban fokozatosan csökken s 1598-ban már csak 25,6%-ra rúg. A bortermelésben játszott szerepük, a szüreti eredmények természetszerű ingadozása után, a

század végére kb. ugyanakkora marad. 50 év alatt a borsodi gazdagparasztság egyharmadára zsugorodik, a kezén levő szántóterület több mint felét elveszíti, de változatlan súllyal megőrzi szerepét a szőlőművelésben.

A hevesi gazdagparasztság

időmetszet	gazdagparaszt	szántóterület	szőlőterület
1549	18,8%	64,5%	36,1%
1576	11,6%	41,1%	37,6%
1583	15,3%	42,4%	51,6%
1589	6,0%	17,0%	34,0%

1550 körül a jómódú parasztság a gabonakultúra közel kétharmadát s a szőlők több mint egyharmadát tartja birtokában. A fejlődés itt is a szántóterület lassú elvesztése és a szőlőművelés növekvő jelentősége irányába mutat. 1583-ban a már 15,3%-ra csökkent súlyú gazdagparasztság a gabonakultúra jó kétötödével és a szőlőterület több mint felével rendelkezik. Még a 15 éves háború pusztításai nyomán támadt katasztrófális helyzetben is 6%-nyi jómódú paraszt kezén van a gabonatermés 17%-a s a bortermés egyharmada.

A bihari gazdagparasztság

időmetszet	gazdagparaszt	szántóterület	szőlőterület
1588	10,8%	47,6%	?
1599	8,5%	10,9%	48,6%

Biharban, s ez a töredékes adatok ellenére is nyílvánvaló, semmivel sem jelentéktelenebb a jómódú jobbágyság súlya a szántóművelésben, mint a Tisza jobbparti megyékben. Annál meglepőbb, bár a 15 éves háború romboló hatását nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy egy évtized alatt részesedési arányuk a gabonakultúra közel feléről alig 11 %-ára süllyed. Valószínűleg 1588-ban is igen magas volt a gazdagparasztság részesedése a bortermelésben, ami némileg megmagyarázza az 1599. évben megfigyelhető, szinte kizárólagos túlsúlyukat a szőlőművelésben. 8,5%-nyi gazdagparaszt kezén van Bihar megye borkultúrájának kb. 49%-a, ami még a borsodi s hevesi példáknál is jóval magasabb arány. Biharban aránylag kevesebb a szőlő, mint az említett két másik megyében, gazdagparasztságának szerepe és részesedési aránya a bortermelésben mégis sokkal jelentékenyebb.

A beregi gazdagparasztság

időmetszet	gazdagparaszt	szántóterület	szőlőterület
1553	10,8%	25,7%	48,0%
1577	10,8%	19,3%	69,9%
1583	6,9%	20,6%	35,0%
1596	7,5%	24,4%	46,9%

Beregben a század derekán a jómódú jobbágyság aránya elég alacsony (10,8%), ennek ellenére övék a gabonakultúra egynegyede és a szőlőterület csaknem fele. Igen érdekes, hogy noha a közbeeső félévszázad alatt a gazdagparasztság súlya határozottan csökken, gazdasági erejük, mind a szántó- mind a szőlőművelésben változatlan terjedelemben fennmarad. Klasszikus példája ez annak, hogy a jómódú jobbágyok számszerű csökkenése korántsem jelenti minden estben gazdasági erejük hanyatlását is. Az 1577. évi időmetszetben a gazdagparasztok részesedési aránya eléri a bortermés 70%-át, mert ebben az évben az egyébként a dézsmajegyzékeken nem szereplő Beregszász oppidum szőlőművelési adatai is növelik a megyei összesítést.

Az erősen hegyvidéki jellegű Közép-Szolnok megyében a gazdagparasztság súlya feltűnően csekély (4%). Ennek ellenére alig néhány tucat jómódú paraszté a gabonakultúra kb. 17%-a.

A 16. század második felében még törvényszerű jelenségnek tekinthetjük, hogy a gazdagparasztság számszerű vesztesége alig csökkenti gazdasági jelentőségüket, az összтermésben való részesedési arányukat. Míg 1550 körül általában a szántóterület fele s a borkultúra egynegyede- egyharmada van a gazdagparasztok birtokában, addig a század végére — bár csoportjuk jelentékenyen apad — megtartják a gabonaterület kb. egynegyedét és kezükre kerítik a szőlőkultúra csaknem 50%-át.

A gazdagparasztságon kívül a paraszti differenciálódás problémakörének legérdekesebb része a „földnélküliek" kérdése. Már maga a fogalom tisztázása sem tartozik a könnyen megoldható problémák sorába. Ugyanis míg a természetben szedett adót, a dézsmát a szántóval sem rendelkező jobbágyok logikus, hogy nem fizetik, addig az állami adó, a dica terhéhez kénytelenek hozzájárulni. Csak azok mentesek, akiknek ingósága (szerszámai) még a 3 forintos értékhatárt sem érik el, viszont „a marhával s házzal bíró zsellérek kötelesek a jobbágyokat adózásukban segíteni".[48] Így az állami adózás szempontjából meglehetősen bizonytalan a legszegényebb, a föld-, azaz termelőeszköz-nélküli csoport különválasztása. Dézsma-anyagunkban viszont földnélküli jobbágyon (inquilinus) a valóban szántó- vagy szőlőnélküli parasztot értik, aki a „keresztény dénár"-nak nevezett 6 dénáros fejadót fizeti dézsma helyett. Beregben pl. a „keresztény dénáros" kitétel helyett a dézsmás inquilinusnak nevezi a földnélkülieket[49]. Egy másik beregi meghatározás szerint" zsellérek vagy keresztény dénárosak, akiknek nincs búzavetésük".[50] Ugornya községnél a decimator még pontosabban körülírja a földnélküli zsellérek (inquilini) fogalmát : „Toth Simon bíró esküvel erősítette, hogy a helységben csak inquilinusok laknak, akik sohasem fizettek dézsmát, mivel szántójuk vagy födjük nincs."[51] Ezek szerint a hol szegénynek, hol zsellérnek, hol keresztény-dénárosnak nevezett földnélkülin valóban földnélküli jobbágyot kell értenünk. Bizonyos esetekben, pl. a háborús pusztulás által kiváltott relatív földbőség viszonyai között, a szántóbirtoklás illetve földnélküliség közti különbség meghatározása is erősen kétes értékű lesz. Egy 1595. évi urbarium megállapítása szerint az

[48] Lásd a Magyar Országgyűlési Emlékek II. k. 11., 439. l., III. k. 47. l., valamint a Kamara 1564. évi utasítása, idézve *Juhász;* A porta története ... 518. l.

[49] Bereg m. 1580. évi gab. dzsjk.

[50] „inquilini siwe christiani triticum non habentes." Bereg m. 1597. évi gab. dzsjk.

[51] „Simon Toth iudex fassus est fide mediante inquilinos saltem in hac possessione residisse eosque decimam nunquam soluisse, quia agris siwe terris caverunt." Bereg m. 1597. évi gab. dzsjk.

zselléreknek is van földjük, legelőjük, de nincs hozzá igaerejük[52] Általánosságban azonban földnélkülin mégiscsak a szántó-, illetve szőlőnélküli zsellért értjük.

Akadnak azonban példák, melyek némileg vitássá teszik ennek a meghatározásnak érvényességét. Így pl. Bihar megye Bályok falvában a dicator „szegény bíró"-ról beszél.[53] 1576-ban Ambrosius Dancok Erdőtelek bírója, egy évvel később ugyanő keresztény dénárt fizető, földnélküli zsellér.[54] A borsodi Dubicány faluban a dicator feljegyzi: „Kántor Ambrus a bíró, de inquilinus".[55] A bihari Bódogfalva dézsmalistáján a kereszténydénárt fizetők között „János nemes ember" szerepel.[56] Ezekből a példákból úgy tűnik mintha a földnélküli megjelölés egy bizonyos átmeneti állapot kategóriája lenne, melybe mindazok belekerülnek, akiknek különböző okokból éppen nincs vetésük, termésük. A bizonyos fokig ellentmondó álláspontok magyarázatát az adószedők felfogásában kell keresnünk. Számunkra mindegy volt, hogy az adókivetés időpontjában „termésnélküli" jobbágy valóban földnélküli vagy csak átmenetileg lesüllyedt telkes paraszt. A földnélküli kérdés kettősségének van még egy további változata is. Gyakran a gabona dézsmajegyzéken földnélkülinek jelzett jobbágyok a bor dézsmajegyzéken, mint szőlőművelők, esetleg a juh dézsmajegyzéken, mint állattartók vagy a méhkas kimutatásban, mint méhészek szerepelnek.[57] A földnélküli fogalom használatának bizonytalanságát csak a különböző dézsmajegyzékek név szerinti egyeztetésének módszerével lehetett elkerülni.

Összegezve, a föld-, illetve termésnélküliség fogalma a jobbágyság legszegényebb, a mezőgazdasági termelőeszközöktől megfosztott csoportját jelöli. Gyakran vonatkozik azonban, mint társadalmi kategória, olyan parasztokra is, akik csak átmenetileg süllyednek a „termés- vagy vetésnélküliek" közé. Végül csoportjuk egy kis hányada, mint a dézsmajegyzékekből kiderül, ún. áll-földnélküliekből áll, vagyis olyan jobbágyokból, akiknek ugyan tényleg nincs szántójuk, de van szőlőjük vagy állatállományuk.

Egy már említett, főleg az urbariumok elemzésére támaszkodó modern feldolgozás zsellérség néven összegezi a jobbágyság elszegényedett elemeit s 3 típust különböztet meg: a földes zsellért, a házas zsellért és a teljesen földnélküli ún. „koldus" zsellért.[58] Ezt a feloszlást azonban, az egyébként jó statisztikai anyagot nyújtó dészmajegyzékek nem igazolják, mert a decimatorok listáikon a földnélkülieket és a házas zselléreket egy csoportnak vették s csak a földdel rendelkező zselléreket választották tőlük külön. A földnélküli csoport, mint a differenciálódási statisztikák mutatják, 1550 és 1600 között, a szóban forgó megyékben fokozatosan nőtt. Ez a növekedés Biharban s Beregben eléri a 20%-ot, de másutt csak 5—6%-ra rúg s így erősen közel áll a földnélkülieknek

[52] Gömör m. Pogony falu, Putnok mellett. „Isti inquilini aeque ut sessionati terras et prata possident pro integra sessione, sed iumenta ad arandum non habent proindeque inquilini reputantur." U et C 34/57.

[53] OL Dica Bihar 1552 VIII. tom. „iudex pauper."

[54] Heves m. Nagyheves dt. 1576. évi gab. dzsjk.

[55] OL Dica Borsod 1564 IX. tom. „Iudex Ambrosius Kantor sed est inquilinus."

[56] Bihar m. Középnyír dt. 1599. évi gab. dzsjk.

[57] Pl. Bihari borvidék 1599. évi gab. + bor dzsjk. vagy Heves m. 1576. évi juh dzsjk. stb. — Bereg m. 1577. évi gab. dézsmajegyzéke szerint Kovászó, Bene, Nagymuzsaj, Déda és Ardó szőlőművelő helységekben nem írják össze a keresztény dénárral adózókat, mert azok ugyis dézsmát fizetnek szőlőik után. A megye nem szőlő-monokultúrás falvaiban viszont a dzsjk feltünteti a keresztény dénárt fizető jobbágyokat.

[58] *Maksay:* Parasztság és majorgazdálkodás... 96—99. l.

a 17. századi Rákóczi uradalmakban lemérhető kb. 10%-os átlagához.[59] A jobbágyság tényleges elszegényedésének alakulását nem is lehet egyedül a földnélküliek arányának változásán lemérni. Figyelembe kell vennünk, rajtuk kívül, a földes zsellérség tömegének növekedését általában[60] és a gazdaságilag életképtelen zsellérparcellák szaporodását különösen. A járási feldolgozásokban ismételten rámutattunk, hogy a földnélküliek és a fél hold szántónál vagy 100 négyszögöl szőlőnél kisebb parcellán ülő zsellérek együttes tömege adja azt a napszámra kényszerülő, pauperizált csoportot, melynek tagjai időszaki, sőt állandó bérmunkásként dolgoznak a gazdagparasztoknál. A földnélküli és törpeparcellás zsellérekből álló napszámos csoport megyénként és az időmetszetek sorrendjében a következőképpen alakul.

A napszámra utaltak csoportja[61]

	I.	II.	III.	IV.[62]
Borsod megye				
földnélküli	86	246	170	142
törpeparcellás	317	1093	836	627
összesen	403	1339	1006	769
	11,7%	23,7%	24,8%	21,8%
Heves megye				
földnélküli	110	188	201	79
törpeparcellás	674	1043	774	376
összesen	784	1231	975	455
	17,4%	21,8%	18,2%	24,1%
Bihar megye				
földnélküli	—	—	746	868
törpeparcellás	—	—	283	449
összesen	—	—	1029	1317
			31,3%	26,8%
Bereg megye				
földnélküli	411	482	352	621
törpeparcellás	375	444	425	302
összesen	786	926	777	923
	22,3%	27,9%	24,8%	30,4%
Közép-Szolnok megye				
földnélküli	—	42	—	—
törpeparcellás	—	298	—	—
összesen	—	340	—	—
		22,5%		

Ha a különböző megyék viszonyait összehasonlítjuk, a napszámra utaltak aránya meglepően kiegyensúlyozott. Borsodban — leszámítva a hiányos adatokat tükröző I. időmetszetet — súlyúk a népesség 22—25%-a körül mozog. Hevesben 20% körüli arányuk csak a század végén ugrik 24% fölé. Biharban megközelítően a lakosság 30%-a tartozik a napszámra utaltak csoportjához, míg Beregben arányuk 25—30% között ingadozik. Akármelyik megyét is nézzük, a napszámra utalt csoport, bizonyos fokú ingadozástól eltekintve, lényegében változatlan marad. Százalékarányuk mozgását egy fél évszázadon

[59] *Makkai László*: I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai (1631—1648). Bp. 1954. 36—37. l.

[60] Lásd a vonatkozó differenciálódási statisztikákat.

[61] Borsod m. I. időmetszetében a ténylegesen ismert járások össznépességéhez viszonyítva. A II., III. és IV. időm.-ben az össznépesség a csak állattenyésztő csoport nélkül. Heves m. valamennyi időm.-ében az össznépesség a csak állattenyésztő csoport nélkül. Bihar m. III. időm-ében a ténylegesen ismert járások össznépességéhez viszonyítva. Bereg m. IV. időm-ében az össznépesség a dézsma-mentes és a csak állattenyésztő csoport nélkül.

[62] Az időmetszetek korszakhatára: I. (1549—53); II. (1576—78); III. (1583—94); IV. (1597—99).

át határozott stabilitás jellemzi. Durva átlagban a jobbágyság egynegyede tartozik csoportjukhoz,[63] mely igen változatosan oszlik meg a földnélküliek és a törpeparcellások között. Borsod és Heves megyében a csoport kb. egynegyede földnélküliekből, háromnegyede törpeparcellás zsellérekből kerül ki. Hasonló megoszlás jellemzi a közép-szolnoki napszámos csoportot is. Biharban viszont már kétszer akkora a földnélküli réteg súlya. Bereg megyében a földnélküliek és a törpeparcellások egyensúlya határozza meg a megoszlást, mely csak a IV. időmetszetben tolódik el az előbbiek túlsúlya irányába. Úgy érezzük a megoszlás módja bizonyos gazdasági-társadalmi adottságokra utal. Azokban a megyékben, ahol a szőlőművelés központi jelentőségű (Heves, Borsod) aránylag kevés a teljesen földnélküli, viszont feltűnően sok az alig kertnyi szőlőt művelő bortermelő zsellér. Legtöbb földnélkülit ugyanekkor a szőlőkultúrája ellenére is alapvetően búzatermesztő Bihar megyében találjuk. Szőlővidékeken az elszegényedett zsellérek zömének parcellája van, ami erősen leapasztja a földnélküliek arányát. A jobbágyság napszámra kényszerülő csoportjának aránya az egész korszakon át 20—30% között ingadozik. Ez a jelentős súlyú csoport földnélküliekből és „nyomor-parcellá"-juk mellett gazdaságukon kívüli kereseti forrásra utalt zsellérekből tevődik össze. Kik és milyen formában foglalkoztatják a mezőgazdasági bérmunka e tartalék-hadseregét?

Az ún. napszámos csoport kis hányadát a majorságok, széles tömegét a tehetős parasztok foglalkoztatják. Mindenütt elterjedt az arató napszámosok alkalmazása. Tömegük számottevő: Bihar megyében a század végén a népesség 20—30%-ának megfelelő arányú messort tűntetnek fel a dézsmajegyzékek.[64] Egy 1636-ból származó tizedszedői utasítás megállapítja a napszámosokról, hogy ha bőven akad arató napszámos, úgy részért, de ha szűkiben vannak a messoroknak, akkor pénzért aratnak.[65] A részes aratók gabona-része dézsmamentes, amivel gyakran visszaélnek azok a gazdagparasztok, akik ugyan pénzért aratnak, mégis igényt tartanak a rész-gabona adómentességére. A dézsmajegyzék csak azért emlékezik meg a messorokról, mert külön illetéket kellett utánuk fizetni (pro messoribus solvit!) Ugyanakkor a hasonló helyzetű s tömegű szőlő napszámosokról, mert dézsmaterhük nincs, hallgatnak az adólisták. Az időszaki bérmunkások mellett sűrűn találkozunk a jómódúakhoz béresnek szegődött jobbágyokkal. Főleg a bordosi-hevesi juh- és a bihari sertéstenyésztők között fordul elő a „juhászáért fizetett" (pro pastore solvit) megjelölés az adójegyzéken, mely szemben a falu állatállományát gondozó közös pásztorokkal,[66] a gazdagparasztok külön nyájait s kondáit kezelő béresekre vonatkozik.

A gazdagparaszt és a béres kapcsolata, a jobbágyságon belüli termelési viszonyok nem igen érdekelték az adórovókat. Számukra teljesen közömbös volt, hogy egy 5 kalangya terméső paraszt, mint más bérese vagy mint önálló gazda fizeti-e meg a tizedet. Ennek következtében egyes decimatorok megjelölik a béreseket, szolgákat, míg mások csak a termés mennyiségét s a dézsma összegét rögzítik az adójegyzékekben. Éppen ezért a dézsma-anyagnak a béresekre vonatkozó utalásait nem statisztikai összegezésnek, hanem irányelvül szolgáló elszórt adatoknak kell tekintenünk. A nagyhevesi járás falvaiban,

[63] *Maksay:* Parasztság és majorgazdálkodás . . . 58. l. szerint a paraszti egzisztenciák deklasszálódása még a 16. század végén sem válik tömegessé! — A fenti statisztikai arányok feltétlenül a folyamat tömegességét igazolják.

[64] Lásd a bihari borvidék 1599. évi gab. + bor dzsjk-ének értékelő feldolgozását.

[65] A szempci és cseklészi tizedszedők instructioja 1636-ból. M. Gdt. Szle. 1903. 160—164. l.

[66] „opilio possessionis" ismételten szerepel a dzsjkekben.

1549-ben megemlékezik a dézsmajegyzék néhány gazdagparaszt juhász-servusáról.[67] Maklár borterme lő oppidumban, 1578-ból három servus termését ismerjük.[68] Ugyanabban az időben a kishevesi járásban négy juhász-servitor bukkan fel.[69] Nagyheves districtusban, 1576 körül, hat szántóművelő servust jelölnek meg.[70] Ugyanitt az 1583. évi gabona dézsmajegyzék is említ servusokat.[71] Miskolc districtus Arnót falujának extraneus gazdái között szerepel egy Újfalura való paraszt, akinek 204 gelimás termése mellett „pro servo" megjegyzéssel további 13 gelima gabonát tűntet fel az adójegyzék. Ezek szerint az újfalusi gazdagparaszt Arnót határában fekvő földjét ott lakó servusa műveli.[72] A borsodi Mohi districtusban 3, a szomszédos heves megyei Nagyheves districtusban 15 juhász-servus áll gazdagparaszti szolgálatban.[73] Bereg megye Szent-Miklós falvában az egyik búzatermesztő gazdagparaszt béresét inquilinusnak nevezi az a dórévó.[74] Borsod megye kisborsodi járásában 11 gazdagparaszti servus szerepel az adólistán. Elnevezésük itt nem servus, hanem famulus, szolga vagy keresztény dénáros. Pl. Sápon „Toth Márton keresztény dénáros Chuka Andrásnál" vagy Domákon „Domako István. . . Balayti Ferenc házában lakik". Finke község határában az extraneus parasztok felsorolásánál a következőket jegyzi meg a decimator : „Jacobus de Zirak, Stephanus Twba vötete szolgalatba" és „Petrus famulus iudicis".[75] Ez pontosan a fordítottja az Arnót faluban (Miskolc dt.) tapasztalt, esetnek ; ott az extraneus gazdagparaszt művelteti meg földjét helybeli béressel, itt a falubeli gazdagparasztok fogadnak fel idegenből jött, extraneus béreseket.

Érdekes, hogy ezeket a jobbágybéreseket, ha egyáltalán megemlítik, mennyire különböző módon nevezik a decimatorok. A béres viszony meghatározásánál sajátosan keveredik a servus, servitor, famulus, inquilinus és keresztény dénáros elnevezés használata. A példaként bemutatott több mint 50 eset egyrészt azt igazolja, hogy mind a négy időmetszetben találkozunk paraszti béresekkel, másrészt rávilágít arra a körülményre, hogy a béresek zöme nem a teljesen földnélküliekből kerül ki. Inquilinus, keresztény pénzt fizető vagy minden termés nélküli jobbágy elég ritkán szerepel paraszti béresként. A szegődött juhászok részesednek az állatállomány szaporulatából[76] s így a nevükön szereplő 15—20 birkát saját nyájuknak tekinthetjük. Tisztázatlanabb a szőlő- vagy szántó-parcellán ülő béresek helyzete. Az adólistán nevükön szereplő földdarab rendszerint annyira kicsi — 50—100 négyszögöl szőlő, 1—1,5 hold szántó — hogy arra kell gondolnunk, bér fejében átengedett parcelláról van szó. Ez a feltevés természetesen nem zárja ki azt, hogy más jobbágyok saját földjüket megtartva léptek gazdagparasztok szolgálatába.

[67] Nagyheves dt. 1549. évi juh dzsjk. Pély faluban „Stph. Toth et servus eiusdem" 140 + 20 juh. Álcsi faluban „Math. Nagyh et servus eiusdem" 120 + 30 juh.

[68] Maklár opp. 1578. évi bor dzsjk. „servus Urbani Gőnczi" stb. Termésük : 1, 6,3 és 5,2 cb agr bor.

[69] Kisheves dt. 1576. évi juh dzsjk. Szőlős, Abád és Tisza-Bála falukban. A 4 servitornak össz. 81 juha van.

[70] Nagyheves dt. 1576. évi gab. dzsjk. Kömlő, Tepély és Bő falukban. Egyenként kb. 1,5 hold szántó van a kezükön.

[71] Nagyheves dt. 1583. évi gab. dzsjk. Tepély és Kömlő falukban 3 servus, átlagosan 1,5 hold szántóval.

[72] Miskolc dt. 1594. évi gab. dzsjk. Arnót falujában. Ugyanitt még egy további félholdas servus él.

[73] Borsod m. Mohi dt. 1594. évi juh dzsjk. Tard falu. Egy juhász-servusra átlagosan 20—30 db saját juh esik. — Heves m. Nagyheves dt. 1583. évi juh dzsjk. Kúnhegyes, Gyanda, Bura, Thaxon, Szentimre, Füred, Szőlős, Abód, Hevesiván, Kömlő és Szentmiklós falukban. Egy béres-juhászra átlag 10—30 db-os nyáj jut.

[74] Bereg m. 1597. évi gab. dzsjk. Szentmiklós faluban : „inquilinus eius Ambrosius Pyros".

[75] Borsod m. Kisborsod dt. 1598. évi gab. dzsjk. Sáp, Domák és Finke határában összesen 11 gazdagparaszti famulus. Többségüknek nincs termése, csak keresztény dénárt fizet.

[76] Fogarason, 1549-ben 100 juh után évente két bárány járt a juhásznak. *Takáts Sándor;* Rajzok a török világból. Bp. 1915—1917. II. k. 278. l.

A gazdagparasztoknál és az uradalmakban munkát kereső elszegényedett jobbágyok, az ún. napszámra utalt csoport súlya a 16. század második felében 20—25% körül mozog. Zömmel törpeparcellás zsellérek ; a teljesen földnélküliek aránya a csoporton belül meglehetősen alacsony. Nagy részük alkalmi munkákból, időszaki napszámból él, míg kisebb hányaduk a gazdagparasztok állandó munkása, bérese lesz. Jellemző módon a béresek többsége ugyancsak törpeparcellás zsellér s nem földnélküli. A napszámosokat rendszerint készpénzben, a béreseket részint természetben, részint pénzben fizették. Összegezve : a népességnek kb. egynegyede gazdaságán kívüli kereseti forrásra van utalva, főleg napszámra. A paraszti lakosság 20—25%-ának, természetesen nem egyedüli, de döntő fontosságú megélhetési forrása a mezőgazdasági bérmunka. Ennek haszonélvezője, a robotoltató majorságok minimális bérmunkás igénye folytán, szinte kizárólag a gazdagparasztság.

A termelési volumen alakulásának és a jobbágyság rétegeződésének során már foglalkoztunk a csak állattenyésztő csoport százalékos súlyával, valamint a juhtenyésztés megyénként összegezett eredményeivel. Most a paraszti állattenyésztés jelentőségét és az állattartó gazdák differenciálódásának alakulását tesszük vizsgálat tárgyává.

A szarvasmarha-tartás, mint már említettük, nem esett dézsmakötelezettség alá. Éppen ezért csak a kivételt képező belényesi districtus adataira támaszkodhatunk a jobbágyok marhatartásának megítélésében. Belényes oppidumban s az ugyancsak népes Tárkány helységben, nem számítva a szőlőművelő lakosságot, az állatállomány alapján a gazdák (194 gazdaság) rétegeződése a következő.

		ökör v. ló	tehén
állatnélküli	103 — (53,1%)	—	—
zsellér	51 — (26,3%)	56	33
pauper	15 — (7,7%)	40	12
féltelkes	16 — (8,3%)	62	28
gazdagparaszt	9 — (4,6%)	74	18

Az állatnélküli gazdák igen magas arányszámát, mely feltehetőleg helyi jelenség, némileg kiegyensúlyozza a bortermő vidék bőséges napszámigénye. Teljes értékű ekefogattal (legalább 5—6 ökör) a népesség 13%-a rendelkezik, viszont az ő kezükön van az állatállomány megközelítően 60%-a. Nem egészen 5%-nyi gazdagparaszt[77] az igaerő 32%-ának birtokosa. Ez a statisztika erősen hasonlít a Rákóczi uradalmakban a 17. század derekén tapasztalható helyzethez,[78] ahol a marhátlan jobbágyok (43%) és a teljes értékű ekefogattal rendelkezők (20%) aránya valamivel kedvezőbb, viszont a gazdagparasztoké némileg előnytelenebb, mint Belényesen. A kb. egyformán 5%-ra rúgó gazdagparasztságra itt az igaerő 25%-a, míg Belényesen, 50 évvel korábban, még 32%-a jutott. A belényesi statisztikának természetesen csak iránymutató jelentősége van, konkrét következtetéseket általában az öt megye marhatenyésztésére vonatkozóan nem vonhatunk le belőle. A tiszántúli s a jobbparti megyék híres állattenyésztése a török uralom, illetve a hódoltság viszonyai között is tovább virágzott. Bár közvetett módon, még a dézsmajegyzékek egyik-másik adata is utal erre. A délborsodi állattenyésztés központja, Mezőkövesd határában pl. 354 hold kaszálóból 314 hold gazdagparasztokra esik, azaz az állatnevelés a főleg az átteleltetés döntő bázisának, a szénatermelésnek

[77] Közülük háromnak 38 ökre, 3 lova, 7 tehene, 66 sertése és 1 hold szőlője van.
[78] *Makkai;* I. Rákóczi György ... 38. l.

csaknem 90%-a az ő kezükben van.[79] Egyébként a hagyományos délnémet, osztrák és sziléziai piacokra irányuló marhaexport egy része átterelődött az erdélyi piacokra. 1635-ben pl. az erdélyi országgyűlés leszállította a borosjenői harmincad-helyen a tiszántúli marhabehozatal vámját.[80]

Ismerjük ugyan Bihar s Közép-Szolnok megyékben is a sertéstized jövedelmét, de mind a disznóállományt, mind az állattartó gazdák rétegeződését csak az 1577. évi beregi dézsmajegyzék alapján tudjuk megvizsgálni. A 477 beregi disznótenyésztő csupán egyötöde telkes paraszt; a többiek kizárólag állattenyésztésből élnek. Túlnyomó többségük zsellér-sorú (259 gazdaság). A 12 illetve 24 sertésnél többet tartó féltelkes és gazdagparaszti csoport kezébe összpontosul az állatállomány zöme.

68 féltelkesre (14,3%)	1113 sertés	(24,7%)
44 gazdagparasztra (9,2%).....	1275 „	(28,4%)

A statisztika tanulsága szerint néhány tucat jómódú paraszté a disznók (kb. 4500 db) 53%-a. A beregi példa alapján arra kell következtetnünk, hogy az áru-sertésállomány zöme általában gazdagparasztok birtoka, akiknek túlsúlya különösen ott erős, ahol a helyi adottságok (tölgyes erdők) a disznónevelésnek speciális jelentőséget kölcsönöznek. Megemlítjük még, hogy Bihar megyében, melynek áru-sertésállományát 1580-ban, a dézsmajegyzék szerint 5370 darabra becsüljük, a román kezének külön sertés-adót fizetnek. A hegyvidéki Bél kerületben 62 kenéz tartozik évente egy disznót és egy nagy juhsajtot adni.[81] Bár ez az adónem 1587-ben már pénzzel megváltható, kétségtelenül a fejlett hegyvidéki sertés- és juhtenyésztésre nyúlik vissza.

Forrásaink a juhtenyésztésről nyújtják a viszonylag legtisztább képet. Elsősorban Heves és Borsod megyében ismerjük nemcsak az állatok számát, hanem a juhos emberek tagozódását is. A módos gazdák részesedési aránya a juhtenyésztésben a következőképpen alakul:

Heves megye

1549	86	gazdagparasztra	11 600 juh	(70,0%)
1576	109	„	10 000 „	(41,5%)
1583	143	„	16 000 „	(57,0%)

Borsod megye

1576	70	gazdagparasztra	5200 juh	(56,0%)
1594	31	„	3000 „	(41,5%)
1598	14	„	1300 „	(34,5%)

Eltekintve a 15 éves háború okozta visszaeséstől, mindkét megyében az állatállomány kb. fele alig néhány tucat juhos embert illet. Az egész juhtenyésztésnek hangsúlyozottan gazdagparaszti jellege van. Gyakoriak a 100—200 darabból álló nyájak, melyeket szegődött juhászokkal gondoztatnak.[82] Külön legelőt bérelnek, bár részesei a falu közös legelőjének is. Ugarföldjeik jóminőségű füvét is hasznosítják a juhászatban.[83] Nagyobb létszámú nyájak átteleltetéséhez szükséges takarmánnyal úgyszólván csak ők rendelkeznek.[84] Ezekből a gazdagparaszti nyájtulajdonosokból gyakran kerülnek ki tőzsérek. Nem

[79] Borsod m. Mezőkövesd opp. 1549. évi gab. dzsjk.
[80] Erdélyi Országgyűlési Emlékek. IX. k. 419. l.
[81] Bihar m. Pert. Beel 1587. évi sertés dzsjk-ének összesítése.
[82] *Ventzel János Paul:* A juhtartásról való rövid oktatás. Posony 1773. 58—59. l.
[83] *Ventzel:* A juhtartásról... 30—31. l.
[84] *Ventzel:* A juhtartásról... 35. l.

egynek neve mellé jegyzi oda a dézsmás : venditor, kereskedő. A töredékes bihari és beregi anyag ugyancsak a gazdagparaszti juhtenyésztés túlsúlyát igazolja. Az állatállomány zöme néhány gazda kezébe tömörül a juhászatra kedvező vidékeken, míg másutt alig akad birka. A kisborsodi járás 12 falujában pl. 1574-ben egyáltalán nem találnak juhot a dézsmások.

A jobbágyok, különösen pedig a gazdagparasztok juhászkodásának súlyát csak úgy tudjuk helyesen értékelni, ha összehasonlítjuk néhány 16—17. századi nagy majorság juhtenyésztésével. 1525-ben, a kor körülményeihez mérten fejlett majorságú gyulai uradalomban az allódiális juhállomány kb. 1300 darabra rúg. Ugyanabban az évben a szomszédos Siri oppidum egyetlen gazdagparasztjának 400 juha van.[85] Több mint egy évszázaddal később, 1643—1648-ban, a Rákóczi uradalmak 11 majorsági juhászatának állattállománya 15 667 juh.[86] Hasonlítsuk ezt össze Heves megye 1583. évi példájával, amikor is csupán a gazdagparasztok (143 gazdaság) birkaállománya 16 000 darabra rúg. Az állattenyésztés súlya az egész korszakon át a jobbágyok s elsősorban a gazdagparasztok barom-, sertés- és juhnevelésére esik.

A méhészet, melynek jelentősége akkor sokkal nagyobb volt, mint ma, hiszen az egyetlen édesítő szert a méz jelentette, az öt megye területén az alábbiak szerint alakul.

Méhtenyésztés

Borsod megye	méhes gazda	kas	ebből nagy méhészet	kas	
1549	211	687	8	101	(14,7%)
1576	580	1952	35	474	(24,3%)
1594	685	2907	61	895	(30,8%)
1598	594	2307	41	535	(23,2%)
Heves megye					
1549	301	1268	30	353	(27,8%)
1576	148	458	11	131	(28,6%)
1583	76	208	8	83	(40,0%)
1598	87	273	—	—	—
Bereg megye					
1553	336	1670	74	949	(56,8%)
1577	203	598	13	140	(23,4%)
1583	240	917	20	249	(27,1%)
1597	367	1850	47	692	(37,4%)
Közép-Szolnok megye					
1569	220	710	22	256	(36,0%)

Bihar megyében a méhkasok decimáját külön jegyzék tüntette fel, mely elveszett. Az 1587. évi dézsmakimutatásból azonban tudjuk, hogy 128 tized-méhkast szedtek be, azaz a nagy méhészetekre 1280 kas jutott. Ha ezek arányát az összállomány kb. egyharmadának vesszük, úgy a bihari méhkasok számát kb. 4300 darabra becsülhetjük.

A méhtenyésztés s így a méztermelés volumene feltűnően alacsony. Kb. 23 000 jobbágygazdaságra, még a legkedvezőbb évjáratokat összegezve is alig 10 000—11 000 méhkas esik. Az évi méztermés átlaga parasztcsaládonként 2,5 kg körül mozgott. A valóságos átlag természetesen más, hiszen a jobbágy-

[85] *N. Kiss:* A tiszavidéki parasztság ... 8. l.
[86] *Makkai:* I. Rákóczi György ... 130., 521., 522., 524., 538—539., 601., 603., 618—619. l.

ság 10—15%-a méhészkedett csupán. Soraikból mindenütt kiemelkedik egy megyénként 30—40 méhes gazdából álló csoport, az ún. nagy méhészetek (legalább 9—10 kas méh) birtokosai. Ők termelik a piacra kerülő áruméz túlnyomó többségét s maroknyi csoportjuk ellenére övék a kasállomány igen jelentős hányada. Átlagban ezekre a gazdagparaszti méhészekre esik Borsodban a kasok 25%-a, Hevesben és Beregben 30%-a, sőt Közép-Szolnokban egyenesen 36%-a.

Összegezve, a méhtenyésztés elég alacsony színvonalú ; főleg a dombvidéki jellegű járásokban foglalkoznak vele a jobbágyok. Árumézet jobbára csak a jómódú jobbágyok nagy méhészetei produkálnak. A kasállomány 25—30%-a az egész korszakon át néhány tucat gazdag méhész kezébe összpontosul.

Az értékelő feldolgozásokban már ismételten utaltunk egyes mezővárosok népesség-tömörítő, a szántó- és a szőlőterület jelentős hányadát összpontosító, erősen gazdagparaszti jellegére. Most egy-egy megye valamennyi oppidumának súlyát, a gazdasági-társadalmi struktúrában betöltött szerepét kell elemeznünk. Mindenütt egyöntetűen kell vizsgálat tárgyává tennünk a mezővárosok népességének, gabona- és borkultúrájának valamint gazdagparasztságának az egész megyéhez mért százalékos súlyát. Az oppidumok szerepét, hacsak azt adataink hiányossága nem gátolja, az időmetszetek sorrendjében elemezzük.

Népesség- és termőterület koncentrálódás a borsodi mezővárosokban:

időmetszet	mezőváros	népesség	szántó	szőlő	gazdagparasztság
1549	9	39,8%	46,6%	64,2%	45,9%
1576	16	39,1%	27,6%	56,5%	51,0%
1594	11	28,2%	35,8%	50,0%	52,1%
1598	9	30,8%	28,6%	32,5%	29,0%

Az 1549. évi időmetszet hiányossága, továbbá néhány kisebb oppidum pusztulása, gazdasági hanyatlása miatt a borsodi mezővárosok száma eléggé ingadozó. Ez a körülmény azonban, tekintve, hogy a legfontosabb mezővárosok minden időmetszetben szerepelnek, nem befolyásolja lényegesen az oppidumok gazdasági-társadalmi súlyát. A háború pusztítását tükröző IV. időmetszeten kívül, az oppidumok súlya állandó jellegű tényező a megye életében. A jobbágyság jó egyharmada mezővárosokban él, s a század derekán a szántó- és szőlőkultúrának még csaknem fele, illetve kétharmada esik rájuk. Részesedésük a szántóterületből a gabonatermelés általános hanyatlásával párhuzamosan csökken. A szőlőművelésben játszott vezető szerepük változatlanul megmarad, bár a kezükön levő szőlők aránya 64%-ról 50%-ra süllyed. Jellemző a jómódú jobbágyság tömörülésére, hogy a megye gazdagparasztságának mind nagyobb része esik a mezővárosokra ; 1594-ben már több mint 52%-a! A 15 éves háború, úgy látszik, erősebben sújtotta Borsodban a mezővárosokat, mint a falvakat, mert változatlan százalékarányú népesség mellett mind a birtokukban levő föld, mind a vezető szerepet játszó gazdagparasztság súlya szembetűnően csökken az oppidumokban.

Népesség- és termőterület koncentrálódás a hevesi mezővárosokban:

időmetszet	mezőváros	népesség	szántó	szőlő	gazdagparasztság
1549	11	51,8%	36,4%	84,1%	46,7%
1576	11	47,8%	33,6%	89,1%	67,1%
1583	10	43,8%	23,1%	83,2%	61,7%
1598	2	17,3%	15,2%	31,4%	30,3%

Kivéve a 15 éves háború viszonyait ábrázoló IV. időmetszetet, a mezővárosok száma mindvégig változatlan. A század derekén oppidumokban él a jobbágyság több mint fele, mezővárosi parasztoké a szántóterület jó egyharmada és a borkultúra hat-hetede. A mezővárosi lakosság súlya a következő évtizedek alatt sem sokat csökken s még 1583-ban is 44 % körül ingadozik. Szántóművelésük, fokozatosan ugyan, de veszít jelentőségéből s 1583-ra már a megyei kultúra egynegyedét sem éri el. Bortermelésük súlya s jelentősége azonban ugyanakkora marad (1583-ban 83,2%), s ebben kell a gazdagparasztok erős tömörülésének legfőbb okát keresnünk. A jómódú jobbágyok aránya már 1549-ben közel jár az 50%-hoz s a század 70-es 80-as éveiben Heves megye minden 3 gazdagparasztjából 2 az oppidumok polgára. A megye pusztúlása, török kézre kerülése után, amidőn a korábbi közel 6000 jobbágygazdaságból 1800 marad, alig találjuk nyomát a hajdani oppidumoknak. A 11 gazdag mezővárosból 2 marad, de ezek még a hanyatlás közepette is jelentős súlyt képviselnek. Ide tömörül a népesség 17%-a s változatlanul ide összpontosul a megye jómódú jobbágyainak 30%-a, akik továbbra is a borkultúra kb. egyharmadának birtokosai.

Népesség- és termőterület koncentrálódás a beregi mezővárosokban:

időmetszet	mezőváros	népesség	szántó	szőlő	gazdagparasztság
1553	4	21,3%	10,0%	46,4%	38,9%
1577	5	32,2%	17,0%	88,5%	68,1%
1583	4	19,6%	16,4%	51,6%	38,9%
1597	4	18,4%	16,5%	44,0%	34,5%

Az 1577. évi időmetszetben Beregszász adatai szokatlanul nagyra növelik a megyei mezővárosok súlyát. Ezt figyelmen kívül hagyva, a 4 oppidumra esik a népesség kb egyötöde s ez az arány egy fél évszázadon át alig változik. Hasonlóan szilárd a mezővárosokra eső gabonakultúra százalékos súlya is; mindvégig 16—17 % körül ingadozik. A 4 oppidum parasztsága tartja birtokában a szőlőkultúra kb. felét. Beregszász bortermelését is számítva ez az arány közel 90%-ra ugrik. A század végén a mezővárosiak részesedése a szőlőművelésben néhány százalékkal ugyan csökken, súlya és jelentőssége azonban változatlan marad. Bereg megye gazdagparasztságának közel 40%-a e néhány mezővárosba tömörül. De a beregszásziakkal együtt arányuk a jómódú parasztság kétharmadát is meghaladja. 1597-re csoportjuk kissé visszaesik s alatta marad a 35%-nak. A 15 éves háború pusztításaitól megkímélt megyé-

ben a mezővárosok súlya, bár nem oly nagy, mint Hevesben vagy Borsodban, de nem is oly hullámzó. A 4 beregi oppidum népességének s gazdagparasztságának aránya, szántó- és szőlőterületének súlya egy fél évszázadon át lényegében ugyanakkora marad. Sem hanyatlásnak, sem különösebb eltolódásnak nincs nyoma gazdasági-társadalmi struktúrájuk arányaiban.

Népesség- és termőterület koncentrálódás a bihari mezővárosokban:

időmetszet	mezőváros	népesség	szántó	szőlő	gazdagparasztság
1588	9	19,9%	36,4%	—	42,0%
1599	8	53,5%	40,2%	64,3%	67,0%

Az 1588. évi időmetszet csupán a búzatermesztő oppidumok helyzetét ábrázolja. 1599-ben viszont, bár kb. ugyanannyi mezővárosról van szó, azok többsége már a bortermelő oppidumokból kerül ki. Ez a sajátos különbség magyarázza a két időmetszet arányaiban mutatkozó eltérést. A még békés 1588. évben a jobbágyság egyötöde él a mezővárosokban. A megye szántóterületének azonban több mint 36%-a s a gazdagparasztság 42%-a esik rájuk. Egy évtizeddel később, a sűrű népességű bortermelő oppidumok (Nagyvárad, Bihar, Püspöki stb.) valamint Debrecen számbavételével a mezővárosiak aránya meghaladja a megye össznépességének felét. Mint ismeretes[87] e háborús korszakban a bortermelés volumene inkább nőtt, mint fogyott, míg a szántóművelés erősen visszaesett. Így bár a mezővárosi szántóterület ténylegesen apadt, százalékarányban nőtt (40,2%). A szőlőművelés ismerete alapvetően megváltoztatja a két időmetszet arányait. 1599-ben 8 oppidumra esik a megyei szőlőkultúra közel kétharmada s minden három gazdagparasztból kettő! A mezővárosok súlya s jelentősége Bihar megyében ekkor semmivel sem marad el a legkedvezőbb arányú borsodi s hevesi példák mögött.

Népesség- és termőterület koncentrálódás a közép-szolnoki mezővárosokban:

időmetszet	mezőváros	népesség	szántó	szőlő	gazdagparasztság
1569	3	25,9%	30,0%	—	30,0%

A hegyvidéki Közép-Szolnok megyében, melynek bortermeléséről nem maradt dézsmajegyzékünk s melynek kizárólag egy időmetszetét ismerjük, csupán 3 gabonatermelő oppidum helyzetét elemezhetjük. A népesség- és a termőterület koncentrálódása így is nyilvánvaló : a 3 oppidumban él a jobbágyság egynegyede, a gazdagparasztság 30%-a s övék a gabonakultúra ugyancsak 30%-a.

A mezővárosok aránytalanul nagy súlyt és jelentőséget képviselnek az öt megyében. Noha mind az egyes megyék között, mind fejlődésük fél évszázada alatt erős különbségek keletkeztek, az oppidumok népesség- és föld-koncentráló szerepe a fejlődés alapvetően azonos tendenciájára utal. Néhány mezővárosba tömörülve él a jobbágyok jelentős hányada : átlagosan Beregben 20%, Közép-Szolnokban 25%, Borsodban 30—40%, Hevesben közel 50% s Biharban több mint 50%. Övék a megye szántóterületének mintegy 30%-a.

[87] Lásd a termelőerők fejlődésének elemzését (Bihar m.) a fejezet előző részében: 1031 l.

(Borsod, Heves, Közép-Szolnok), Biharban azonban több mint 40%-a és Beregben kevesebb mint 20%-a. Gazdasági erejük nagyrészt a bortermelésen nyugszik : Beregben az oppidumokra jut a szőlőkultúra közel fele, Borsodban kb. 60%-a, Biharban kétharmada és Hevesben öthatoda. Ennek megfelelően a gazdagparasztok zöme mindenütt a mezővárosi polgárokból kerül ki. Az oppidumokra esik a megye jómódú jobbágyságának Közép-Szolnokban 30%-a, de Beregben már közel 40%-a s Borsodban kb. 50%-a, míg Hevesben és Biharban megközelítően 65%-a. Érdekes, hogy a termelőerők hullámzása az egyes megyékben a mezővárosok súlyát tükröző arányokon nem sokat változtat.[88] Ha a 15 éves háború pusztítását figyelmen kívül hagyjuk, a mezővárosok népesség- és földkoncentráló szerepe, legalább is arányaiban, a 16. század végéig nem csökken.

A mezővárosi fejlődés egyes területeken, s tegyük hozzá, ezek a leggazdagabb vidékek, már a 15—16. szazad fordulóján eljutott a szőlő monokultúra kialakulásához. Ezek a bortermelő oppidumok egy-egy megye szőlőművelésének s borkereskedelmének központjai, a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás gócai. Jelentőségük a paraszti termelés és társadalmi rétegeződés területén még hangsúlyozottabb, mint a mezővárosoké. Csoportjuk — gyakran mindössze 2—3 oppidum megyénként — komoly hatást gyakorol a népesség és a borkultúra összpontosulására. A szőlő monokultúrát képviselő városok természetesen nem minden megyében érik el a gazdagság és az árutermelés oly magas szintjét, mint a klasszikus példának számító egri, gyöngyösi, beregi és bihari borvidéken.

Az egri borvidék Eger, Felnémet, Nagytállya és Maklár szőlőhegyeit zárja magába.

Az egri borvidék adatai Heves megyéhez viszonyítva, 1576-ban:

gazdaság	gabona gl	bor: cb agr	gazdagparasztság
1380	10 597	31 910	268
23,7%	16,5%	52,6%	40,8%

A parasztgazdaságok megoszlása művelési ágak szerint a következő :

I. szántóművelő gazdaság ..... 128 — 9,3%
II. szántó- + szőlőművelő gazdaság ..... 296 — 21,4%
III. szőlőművelő gazdaság ..... 956 — 69,3%

Az egri borvidéken összpontosul az egész megye népességének közel egynegyede s gazdagparasztságának több mint 40%-a. Szőlőhegyeik adják bortermésének megközelítőleg 53%-át. Parasztságának kb. 70%-a kizárólag szőlőműveléssel foglalkozik, míg a csak szántóművelő csoport a 10%-ot sem éri el. A szántó- és szőlőkultúra egymás közti aránya 2 : 1, viszont a kisebb szőlőterület a népesség jóval nagyobb részét foglalkoztatja. 811 hold szőlőre 1252 jobbágygazdaság, míg 1565 hold szántóra csak 424 jobbágygazdaság esik.[89]

Heves megyében még egy, az egrihez hasonlóan gazdag borvidék terül el : a gyöngyösi borvidék, mely Gyöngyös, Sólymos és Püspöki összefüggő szőlőkultúrájára terjed ki.

[88] Borsod m-ben pl. 1576-ban 307 gazdagparaszti gazdaság 51,0%-nak, míg 1594-ben 139 gazdaság 52,1%-nak felelt meg.

[89] 296 búza + bortermelő gazdaság mindkét csoportban szerepel.

A gyöngyösi borvidék adatai Heves megyéhez viszonyítva, 1583-ban:

gazdaság	gabona: gl	bor: cb agr	gazdagparasztság
798	1312	20 768	146
14,4%	2,0%	29,7%	17,7%

A gyöngyösiek megoszlása művelési ágak szerint a következő :

I. szántóművelő gazdaság ..... 7 — 0,9%
II. szántó- + szőlőművelő gazdaság ..... 68 — 8,5%
III. szőlőművelő gazdaság ..... 723 — 90,6%

A gyöngyösvidéki monokultúra nem tömöríti ugyan a parasztság csupán 14,4%-át, de bortermelő jellege még az egri példánál is élesebben jelentkezik. A megye jómódú jobbágyságának kb. 18%-a és a szőlőterület kereken 30%-a esik rá. Népességének mintegy 91%-a kizárólag bortermelő. Ugyanakkor a csak szántóművelő csoport a lakosság 1%-ára rúg. Gabona és borkultúrájának aránya 1 : 3, azaz szőlőterülete holdakban mérve is háromszor akkora. 528 hold szőlőre 791 jobbágygazdaság, míg 182 hold szántóra csupán 75 jobbágygazdaság esik.[90]

Külön hely illeti meg a bortermelő oppidumok sorában Beregszászt. Határában több bor terem, mint egész Bereg megyében. Szántógazdálkodásáról sajnos nem maradt ránk dézsmajegyzék.

Beregszász oppidum adatai Bereg megyéhez viszonyítva, 1577-ben

gazdaság	gabona	bor: cb agr	gazdagparasztság
352	?	25 045	213
10,6%	—	70,9%	59,6%

Beregszászon él a megye parasztságának kb. 11%-a. A jómódú jobbágyság erős túlsúlyban van : minden három beregszászi polgárból kettő gazdagparasztnak számít. Bereg megye módos gazdáinak közel 60%-a tömörül a mezővárosba, melynek szőlőhegyén az összbortermés kb. 71%-át szüretelik. A mezővárosi szőlőművelés és gazdagparaszti vagyonfelhalmozás szinte páratlan példája Beregszász.

Bereg megyében Beregszászon kívül is találunk a szőlő monokultúra irányába fejlődött borvidéket : Munkács, Kászony, Nagymuzsaj és Vári környékén. Szemben az eddigi példákkal a beregi borvidék mezővárosai nem összefüggő területen fekszenek. Egyes különálló szőlővidékek mezővárosi központjainak kell őket tekintenünk.

A beregi borvidék adatai Bereg megyéhez viszonyítva, 1583-ban:

gazdaság	gabona: gl	bor: cb agr	gazdagparaszt
620	7177	10 345	84
19,6%	16,4%	51,6%	38,9%

A mezővárosi parasztok megoszlása művelési ágak szerint a következő :

[90] 68 búza- és bortermelő gazdaság mindkét csoportban szerepel.

I. szántóművelő gazdaság ..... 124 — 21,8%
II. szántó- + szőlőművelő gazdaság ..... 222 — 38,9%
III. szőlőművelő gazdaság ..... 224 — 39,3%

A megyében a szóban forgó borvidék oppidumain kívül nincs is más mezővárosi nagyságú helység. Összesített adataik szerint ezekben az oppidumokban a bortermelés nem jut oly túlsúlyra, mint pl. Egerben vagy Gyöngyösön. A népesség egyötöde és a gazdagparasztság közel kétötöde él a 4 mezővárosban. Övék a szántóterület 16,4%-a és a borkultúra több, mint fele. A kizárólag bortermelő lakosság csak 40% körül mozog, de a búza és bortermelő csoporttal együtt arányuk megközelíti a 80%-ot! A csak szántóművelő réteg valamivel több, mint 20%-ra rúg, ami jelentékenyen magasabb az egri vagy gyöngyösi aránynál. A meglehetősen sok szántóföld a gabona- és borkultúra közötti arányt 4:1-re alakítja. A népesség túlnyomó többségét ennek ellenére a szőlőművelés foglalkoztatja. 263 hold szőlőre 446 jobbágygazdaság, míg az 1025 holdas szántóterületre mindössze 346 jobbágygazdaság jut.[91]

A hatalmas területű Bihar megyében egy Nagyváradtól északra fekvő 5—6 km-es sugarú körben helyezkednek el az ún. bihari borvidék mezővárosai: Bihar, Püspöki, Újlak, Csatár és Nagyvárad.

A bihari borvidék adatai Bihar megyéhez viszonyítva, 1599-ben

gazdaság	gabona : gl	bor: cb agr	gazdagparasztság
1117	3042	33 488	242
20,7%	7,2%	60,6%	58,3%

A bortermelő oppidumok lakossága a művelési ágak szerint a következőképpen oszlik meg:

I. szántóművelő gazdaság ..... 35 — 3,3%
II. szántó- + szőlőművelő gazdaság ..... 159 — 14,7%
III. szőlőművelő gazdaság ..... 883 — 82,0%

A bihari borvidéken vitathatatlanul szőlő monokultúrával állunk szemben. A népességnek csak egyötöde, de a megye gazdagparasztságának közel háromötöde él e mezővárosokban. A szőlőterület csaknem 61%-a, sőt ha az itt elterülő extraneus borkultúrát is számítjuk, több, mint 84%-a összpontosul az öt oppidum határában.[92] Népességük mindössze 3,3%-a foglalkozik kizárólag szántóműveléssel, míg a csak bortermelő csoport súlya 82%. A gabona-, illetve borkultúra aránya 1 : 2 azaz a szőlőterület kétszerese a szántónak. 841 hold szőlőre 1042 jobbágygazdaság, viszont a 405 holdas szántóra csak 194 jobbágygazdaság esik.[93]

A szőlő monokultúra kifejlődése megyénként egy-két mezővárosba tömöríti a népesség és a borkultúra túlnyomó többségét, a gazdagparasztság zömét stb. Hangsúlyoznunk kell, hogy a gazdasági erőnek ez az intenzív tömörülése a mezővárosoknak csupán egy részét érinti, jóllehet rendszerint maguk az

[91] 222 búza + bortermelő gazdaság mindkét csoportban szerepel.

[92] A bihari borvidéken kb. 1700 extraneus gazdaságban további 13 066 cb agr bor termett. Ezt az extraneus borkultúrát is figyelembe véve, 1599-ben, a bihari borvidékre esik a megyei szőlőterület 84,2%-a.

[93] 159 búza + bortermelő gazdaság mindkét csoportban szerepel.

oppidumok is, mint a népesség és a paraszti föld összpontosításának gócai szerepelnek. A szóban forgó néhány bortermelő oppidum koncentráló hatása azonban jóval magasabb szintű. A különböző megyék borvidékének összegezése, kissé általánosítva, azt mutatja, hogy a szőlő monokultúrát képviselő mezővárosokra a jobbágyság 15—20%-a és a gazdagparasztság 40—60%-a esik. Övék a szántóterület hozzávetőlegesen 8—15%-a és a megyei borkultúra 50—80%-a! Népességük átlagosan 80%-a kizárólag szőlőművelésből él. A paraszti árutermelésben betöltött különleges szerepükkel később foglalkozunk.

A parasztság gazdasági-társadalmi erőinek koncentrálódása, gazdagsága, mely általában a mezővárosokban, különösen pedig a fejlődésükben a szőlő monokultúráig eljutott bortermelő oppidumokban alakult ki, a jobbágyság a felszabadulásra, a feudális kötöttségek lerázására irányuló törekvéseinek csúcspontját jelentette. Az oppidumokba tömörült parasztság persze már erősen differenciált, és a mezővárosi fejlődés fő haszonélvezői, a gazdagparasztok a bérmunka, a piaci viszonyok és az uzsora révén egyben széles jobbágyrétegek kizsákmányolói is. Egyrészt gazdasági súlyával, másrészt kiváltságos helyzetével a mezőváros alapvetően ellentmond a feudalizmus rendszerének. Ezért támadja, szorítja vissza a 16—17. század fordulójától kezdve a földesúri reakció a mezővárosi fejlődést. Bár akad az elnéptelenedő oppidumokra is szép számmal példa, nem magukat a mezővárosokat semmisítik meg, hanem piaci kapcsolataikat vágják el, áru-fölöslegeiket ragadják el tőlük s az örökös jobbágyság feltételeit igyekeznek rájuk kényszeríteni. A 17. század derekán a magyarországi Rákóczi birtokok népességének több, mint fele, Erdélyben kevesebb, mint 25%-a él mezővárosokban,[94] csakhogy ezek a mezővárosok már a földesúri hatalomnak szilárdan alávetett helységek. Korábbi gazdasági-társadalmi helyzetükre már csak néhány halvány vonás emlékeztet (pl. a robotmegváltás lehetősége). A mezővárosok súlya s jelentősége a 17—18. században erősen csökken a földesúri majorságok mellett. Kevés oppidum őrzi meg pl. a paraszti földforgalom „szabad", földesúri beavatkozástól mentes gyakorlatát, melynek Olaszliszkán, a városi jegyzőkönyv szavai szerint még 1715-ben is tanúi lehetünk : „a Hegyalján a sült jobbágy is pénzen vett magának házat, földet, szőlőt, el is adhatta, hagyhatta."[95] Ezt a 18. században már kivétel számba menő esetet valószínűleg Hegyalja sajátos körülményei indokolják.

Az egyes járások értékelő feldolgozásaiban ismételten utaltunk a ún. többtagú jobbágybirtokok szerepére. Miért kell a paraszti földszerzés ezt a sajátos formáját megkülönböztetnünk az extraneus birtoklástól? A két típus közötti különbség lényege : a többtagú jobbágybirtok ugyanazon helység (borvidék) határában terül el, míg az extraneus birtoklás különböző falvak határában fekvő parcellákat kapcsol össze.

Az egy mezővároson belül elterülő több-tagú jobbágybirtok szinte kizárólag a bortermelő oppidumok sajátossága. Többnyire egy borvidék különböző promontoriumain szerzett szőlőkről, esetleg eltérő adózás alá eső szőlődombokon fekvő parcellákról van szó. Ide vonatkozó adataink elsősorban Heves megye egri és gyöngyösi borvidékéről származnak. Időmetszetenként összegezve a többtagú birtoklás ismert eseteit, a következő eredményt kapjuk:

[94] *Makkai;* I. Rákóczi György . . . 40. l.
[95] M. Gdt. Szle. 1889. 186—187. l.

1549-ben	többtagú gazdaság	ebből gazdagparaszti kézen
Borsod megye	28	15
Heves megye	222	134
	250	149 — 60,0%
1576-ban		
Heves megye	192	106 — 55,2%
1583-ban		
Bereg megye	15	5
Heves „	122	86
	127	91 — 71,7%
1598-ban		
Bihar megye	68	26
Heves „	89	34
	157	60 — 38,2%

Leszámítva az 1598. évi időmetszetnél mutatkozó csökkenést, a többtagú gazdaságok kb. kétharmada gazdagparasztokra esik. A többi „szórt" gazdaság csaknem kivétel nélkül féltelkeseké. Ezek a 3—4, sőt esetenként 7—8 darabból álló jobbágybirtokok a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás egyik útját jelölik. Az elemi csapás,[96] háborús pusztítás következtében tönkrejutott jobbágyok szőlőit a jómódúak összevásárolják. Így alakul ki egy-egy szőlőhegyen, parcellánként, a legtöbbször gazdagparaszti többtagú birtok. Noha általában ez a birtok-típus szőlőkből áll, elvétve kettős telekkel rendelkező mezővárosi polgárokról is hallunk.[97]

[96] Borsod m. Sajószentpéter proc. 1597. évi bor dzsjk. Bessenyő falunál: „Az Besenioknak az ő tulajdon hegeiken semi sem lott es semmith nem zettek."

[97] Bihar m. Bellényes opp. 1600. évi urbariumában: „Michael Litteratus, eiusdem alia domus conbusta." U et C 17/6.

Árútermelés, majorsági gazdálkodás, gazdagparasztság

A paraszti differenciálódás és a mezővárosi fejlődés alakulását a 16. század második felében részletesen elemeztük az öt megye területén, nem tértünk ki azonban a folyamat keletkezésének okaira. Egyrészt ugyanis az okok kérdése eléggé tisztázott probléma irodalmunkban,[1] másrészt a közölt forrásanyag nem alkalmas ennek a kérdésnek megvilágítására. Ismételten utaltunk a 15 éves háborúnak a termelési viszonyokra gyakorolt hatására, de még nem tisztáztuk kellően a paraszti árutermelés és a piaci kapcsolatok befolyását a differenciálódás alakulására.

Nem könnyű a jobbágyok mezőgazdasági termelésétől külön választani lehetséges árutermelésük volumenét. Mindenek előtt a saját fogyasztás mennyiségét és annak pénzben kifejezett értékét kell meghatároznunk. Jobbágy-gazdaságonként (családonként), a különböző művelési ágakban, a minimális belső fogyasztás értékhatára a következőképpen alakul:

gabonából	10 gl (kb. 5 forint érték)
borból	5 cb agr (kb. 5,5 forint érték)
mézből	25 icce (kb. 10 forint érték)
disznóból	2 hízó (kb. 10 forint érték)
birkából	25 juh jövedelme (kb. 8—10 forint érték)

Eszerint, a fenti adatok sorrendjében, kb. 1,5 hold szántó, 0,15 hold szőlő, 5 kas méh, 2 hízó illetve 25 darabra rúgó juhnyáj hozama fedezi egy átlagos jobbágycsalád saját fogyasztását. Persze az esetek elég nagy százalékában egy-egy parasztgazdaság nemcsak gabonából, hanem borból, mézből s birkából is rendelkezik a saját fogyasztási kvótával, azaz a többiekhez mérten fokozott piaci lehetőségekkel. Az ilyen esetek — tekintve, hogy súlyukat nem tudjuk meghatározni — bizonyítják, hogy az árugabona és árubor mennyiségének kiszámításánál csak a lehetséges áru-volumen alsó határán mozgunk. Árugabona kiszámításánál az össztermésből levonjuk a saját fogyasztásra és a természetbeni adózásra eső részt (decima + nona) s csak az így fennmaradó mennyiséget tekintjük „áru"-nak. Ugyanezt a módszert követjük természetesen a bor, méz, disznó és juh áru-mennyiségének meghatározásánál is.

A saját fogyasztást, valamint a természetben szedett adókat leszámítva a lehetséges árugabona alakulása a következő:

[1] pl. *Szabó István;* Tanulmányok a magyar parasztság történetéből. Bp. 1948. 13—14. l. *Juhász;* A porta... 524. l. stb.

Az árugabona volumenének alakulása[2]

időmetszet	gabona		árugabona	
	gazdaság	gl	gazdaság	gl
1549	6662	224 869	5591	119,075
1576	9498	223 162	6769	96 104
1583	9804	234 289	6793	105 386
1598	7679	121 314	3761	38 254

Mind a gabona, mind az árugabona termés alakulása hanyatló tendenciát mutat. Az első három időmetszetben egyre több gazdaság kb. ugyanakkora tömegű termést produkál, míg a századvégi időmetszetben megritkul a jobbágygazdaságok száma s felére süllyed a termés volumene. Ennek megfelelően hullámzik az árugabona volumene is. A 95 000—120 000 kalangyára rúgó termékmennyiség 1598-ban csupán 38 000 gelimát tesz ki. Az árugabona volumenének rohamos esését részben a 15 éves háború pusztítása, részben a szántógazdálkodásnak az egész korszakon át megfigyelhető fokozatos hanyatlása indokolja.

Az árubor volumenének alakulása[3]

időmetszet	bor		árubor	
	gazdaság	cb agr	gazdaság	cb agr
1549	5719	107 551	3624	59 070
1576	7790	141 463	4739	76 355
1583	6417	112 630	3842	60 529
1598	5827	129 968	3761	74 932

Bizonyos fokú hullámzás a bortermelés alakulásánál is jelentkezik, anélkül azonban, hogy a termelés kiegyensúlyozott, sőt némileg növekvő tendenciáját befolyásolná. Ugyanis a szőlőművelés hanyatlása egyes megyékben (Heves) más területek (Bihar) bortermelésének fellendülésével esik egybe. Kb. ugyanannyi gazdaságra a század derekán 108 000, a század végén 130 000 köbölnyi bor jut. Az árubor mennyisége 60 000—75 000 köblös szinten mozog.[4]

A méztermelés alakulását valamennyi időmetszetben csak Borsod, Heves és Bereg megyéből ismerjük. Viszonylag teljes képet akkor kapunk, ha a harmadik időmetszetnél számba vesszük Bihar 1587. évi és Közép-Szolnok 1570. évi adatait is. (Táblát lásd az 1062. oldalon.)

Az áruméz mennyiségének meghatározásánál kizárólag a nagy méhészetek (9 kas fölött) termését vettük számításba. Tekintve azonban a belső fogyasztás 5 kas körüli értékhatárát, a 6—9 kassal rendelkező méhészek árutermelését is figyelembe kellene vennünk az áruméz volumenének megállapításánál. Ez a

[2] A gazdaságok száma a gabonatermelő, valamint a gabona + bortermelő gazdaságok együttes arányát jelzi.

[3] A gazdaságok száma a bortermelő, valamint a gabona + bortermelő gazdaságok együttes arányát jelzi.

[4] Borból saját fogyasztásra gazdaságonként 1,25 hl-t (5 cb agr) számítottunk, ami meglehetősen szerény adag. Különösen a módosabb parasztoknál a saját fogyasztás kvótája valószínűleg közelebb állhatott a 2 hl-hez. Persze a piaci kereslet ösztönző hatását, mely bármikor csökkentheti a saját fogyasztást, lehetetlen kiszámítanunk.

fenti összegezés szerint nyert mennyiség kb. 30%-os emelkedését jelentené. A méhészet másik, exportcikként is jelentős terméke a viasz. Termelési arányait, súlyát, forrásanyag hiányában nem lehetett meghatározni.

Az áruméz termelés volumenének alakulása 1583 körül

megye	méz		áruméz	
	méhészet	q	méhészet	q
Borsod	685	145,35	61	44,75
Heves	76	10,4	8	4,15
Bereg	240	45,85	20	12,45
Bihar	?	215,0	128	64,0
Közép-Szolnok	220	35,5	22	12,8
összesen		452,1		138,15

Az árutermelési folyamatot elég nehéz külön választani a juhászatban. A birkanyájak folyamatos tej, túró, sajt és gyapjú hozama egész éven át jelentős piaci értéket biztosít. Ehhez járul a vágóállatok húsának és bőrének ára. Mint a Rákóczi uradalmak juhászatainak összegezéséből kitűnik, az állatállomány kb. 54%-a ellő és fejős juhokból áll, kb. 32%-át teszi ki a szaporulat, az idei bárányok s mintegy 14%-a a vágásra kerülő állat.[5] Ezek szerint évente az állatállomány kb. 14—15%-át lehet fogyasztásra vagy piacra kerülő vágóbirkának tekinteni. Gyapjú-hozamot a nyáj kb. kétharmada ad. Adataink hézagossága miatt csak egy időmetszet paraszti juhállományát összegezhetjük.

A juhállomány 1590 körül

Borsod megye	(1594)	9 626 darab
Heves „	(1583)	28 344 „
Bereg „	(1596)	462 „
Bihar „	(1590)	36 353 „
Közép-Szolnok megye	(1570)	5 503 „
		80 288 darab

Mintegy 55 000 birka után, állatonként évente kb. 0,5 kg gyapjú-hozam számítható. Ez 27 500 kg gyapjúnak felel meg, melynek hozzávetőleges piaci ára 7000 forint.[6] A vágó-birkák száma kb. 12 000 darab évente, a bárányok ugyancsak fogyasztásra kerülő hányadával együtt kb. 15 000 állat. 1580 körüli piaci értékben kb. 5000 forint. Tekintve, hogy a juhtenyésztés nem oly általános része a jobbágygazdaságnak, mint a marhatartás, s a nyájak a parasztság egy kicsiny csoportjának tulajdonát képezik, a gyapjú-hozamot és a vágó-birka állományt teljes egészében piacra kerülő, azaz áru-mennyiségnek vesszük.

[5] 11 magyarországi s erdélyi uradalmi juhászat állománya:

ellő és fejős juh	12 255—54,1%
idei bárány	7 244—32,0%
vágó-állat (berbécs, meddő)	3 138—13,9%

Makkai: I. Rákóczi György ... 130., 521., 522., 524., 538—539., 601., 603., 618—619. l.

[6] A görgényi uradalom 1644. évi számadása szerint kb. 1500 juh nyírásából, azaz 750 kg gyapjú árában, 176 forintot kaptak. Ennek alapján arra kell következtetnünk, hogy a gyapjú kilónkénti ára 20—30 dénár körül mozgott. Az adatokat lásd *Makkai:* I. Rákóczi György ... 618—619. l.

Összegezve, a 16. század végéig az árutermelés tömegének alakulása gabonában hanyatló, borban viszont növekvő tendenciát mutat. Az állattenyésztés, mely különleges érzékenységgel reagál a háborús pusztításra, a 15 éves háború időszakában, hacsak átmenetileg is, mélypontra süllyed. 1549-ben árugabona, illetve árubor az össztermés 52,1%-a, illetve 55,0%-a. A század végén viszont a piacra kerülő rész aránya gabonából 31,5%, míg borból 57,6%!

Az árutermelés volumenének egykorú forint értéke, a korabeli árak alapján, elég pontosan meghatározható.[7] Valamennyi időmetszetben egységes árakon számolva, az árugabona és az árubor (lásd az előbbi statisztikát) volumenének értéke a következőképpen alakul.

Az árutermelés értéke forintban

	árugabona	árubor	összesen
1549.....	59 375	70 884	130 459
1576.....	48 052	91 626	139 678
1583.....	52 693	72 635	125 328
1598.....	19 127	89 918	109 045

Az áruméz értéke 1583-ban 6907 forint, míg a juhtenyésztés gyapjú és vágóbirka hozamának piaci értéke 32 500 forint körül mozog.

Összegezve, a háborút megelőző III. időmetszetben, az 1580-as évek táján, az öt megye igazolhatóan ismert áruforgalmának minimális értéke mintegy 165 000 forintra rúgott. Tagozódása :

Az árutermelés forintértéke 1580 körül

árugabona	52 693	— 32,0%
árubor	72 635	— 44,1%
áruméz	6 907	— 4,2%
árugyapjú és birka	32 500	— 19,7%
	164 735 forint	

A hiányzó sertés-, de főleg marha-tenyésztés a belső és külső piacra jutó részét is számításba véve, a megyék tényleges áruforgalmának értékét legkevesebb évi 250 000 forintra kell becsülnünk.[8] Eltekintve a becslés szerinti kikerekítéstől, az ismert áruforgalom tényezői között a bortermelés játszik vezetőszerepet. Az áruvolumen pénzértékének több, mint 44%-a esik borra. Nagyfokú stabilitás jellemzi a szőlőművelők árutermelését : az árubor tömegének és értékének volumene alig ingadozik, sőt a század végére emelkedik. Viszonylag igen magas a juhtenyésztés árutermelésének súlya. Míg kb. 1000 juhos ember piacra kerülő gyapjúja s juha 32 500 forintra rúg, addig 6800 szántógazdaság árutermelésének eredménye csak 52 700 forintra értékelhető. Az árutermelés legjobban jövedelmező produktuma a bor és az állat.

A paraszti árutermelés, az öt megyében is érzékelhető, hatalmas volumene és értéke hosszú fejlődés eredménye. Számos jel szerint éppen a szóban forgó 16. századot tekinthetjük általában a jobbágyi árutermelés virágkorának. További fejlődésének, a 17. század folyamán, a főúri majorságok rendszere

[7] Egyrészt a dzsjk-ben közölt megváltási irányárak és eladások adatai alapján, másrészt *Acsády Ignác:* Közgazdasági állapotaink a XVI. és XVII. században. Bp. 1889. c. műve adatai szerint a 16. század második felében az árak alakulása a következő : 1 kalangya gabona (búza) 35—55 dénár ; 1 cb agr bor 1,2—1,4 forint ; 1 icce méz 50 dénár (17. sz.), de 1 kas méh 75 dénár (16. sz.) ; 1 vágó-birka 35 dénár ; 1 kg gyapjú 20—30 dénár (17. sz.).

[8] *Maksay:* Parasztság ... 100. l. foglalkozik a lehetséges paraszti árutermelés problémájával, de nem kísérli meg a különböző mértékek egységesítését, s így nem jut semmiféle statisztikailag érzékelhető konkrét eredményre.

véget vet. Fellendülése a 15. század második felében gyorsult meg, amikor már általánossá vált a kisebb termény-, állat- és munkajáradékok pénzbeli megváltása is.[9] Persze az ilyen adózási újítások nem okai, csak következményei a gazdasági fejlődésnek, a paraszti árutermelés növekedésének. A belső piac kiszélesedésén kívül, a 16. században két újabb tényező hatása is érvényesül az árutermelés fejlődésében. Az egyik új tényező a háborús helyzet állandósulása ; a végvári őrségek s a hazánkban állomásozó hadseregek gabona-, bor- és takarmány-szükséglete jelentősen megnövelte a piaci keresletet. A másik új tényező az export lehetőségek fokozódása. Így pl. a török terület és a királyi Magyarország között zajló gabonakereskedelem[10] és a különleges szerepet játszó állatexport. Az olasz, német s cseh területek felé irányuló állatkivitelünk, a korábbi helyzethez képest ugrásszerűen megnőtt a 16. században. Elsősorban közmondásossá vált marhaexportunkról van szó, bár juhkivitelünk is fokozódik. Bécs állatpiacán 1549-ben 10 411, 1550-ben 15 019 és 1551-ben 17 777 magyar juhot adnak el.[11] Utalva az egyik korábbi összegezésre, azt látjuk, hogy egyedül a bécsi piac felszívhatta az öt megye évenkénti teljes vágó-birka állományát.

A hadseregszállítás és az export lehetőségei mellett erős ütemben nő a belső piac. Bár az öt tiszavidéki megyében nincs kimondottan ipari város, a gabona-, bor- és húspiac mégis fokozatosan bővül. A piacra utaltak, az önellátók és az árutermelők egymás közti aránya a következőképpen alakul.

A jobbágyságon belüli belső piac

	földnélküliek, csak állattenyésztők, búzából v. borból részben piacra utaltak	saját szükségletüket megtermelők	gabonából s borból árufölösleggel rendelkezők
1549.....	2018	1786	7704
	17,5%	15,5%	67,0%
1576.....	4509	2521	9377
	27,5%	15,4%	57,1%
1583.....	4067	3112	8867
	25,3%	20,0%	54,7%
1598.....	3586	3270	6534
	26,8%	24,4%	48,8%

Az élelmiszer fogyasztásban a piacra utaltak csoportja egyre nő. Súlyuk az 1549. évi 17,5%-ról a század végéig 26,8%-ra emelkedik. Ugyanakkor az árutermelő gazdaságok aránya a parasztság kétharmadáról kevesebb, mint felére csökken. Ezzel kapcsolatban a csupán saját fogyasztásukat fedezni tudó gazdaságok súlya 15,5%-ról csaknem 25%-ra nő. A statisztikai arányok eltolódását különböző okok váltották ki. Az árutermelő csoport létszámának apadása részint a 15 éves háború pusztításával, részint a gazdagparaszti gazdaságok fokozódó vagyonfelhalmozásával függ össze (különösen a szőlőművelésben). Az ún. középen álló csoportot, mely nincs a piacra utalva, de fölösleget sem termel, az árutermelő réteghez tartozó gazdaságok fokozatos lemorzsolódása duzzasztja fel. A piacra utaltak rétege különböző helyzetű jobbágycsoportokból tevődik össze. Nagy részük földnélküli, földdel-szőlővel nem rendelkező zsellér. Másik nagy csoportjuk azokból a („napszámos") zsellérekből áll, akik-

[9] *Maksay:* Parasztság ... 61. l.
[10] *Szabó:* Tanulmányok ... 175. l.
[11] *Takáts:* Rajzok ... II. k. 318. l.

nek van ugyan valami kis parcella darabjuk,[12] de abból megélni nem tudnak s vagy kenyér vagy bor fogyasztásukat tekintve a piacra vannak utalva. Harmadik csoportjukat az állattenyésztésre specializálódott parasztok alkotják. Ezek a juh-, sertés- és méhtenyésztők nem zsellér-sorúak, sőt zömmel maguk is árutermelők mézben, sertésben és birkában. Kenyér, bor s esetleg takarmány szükségletüket azonban a piacon kell, hogy megvegyék. Természetes, hogy a földnélküliek fogyasztási kvótája, akiknek 6 dénár körüli napszámbére a századvégi pénzromlás ellenére is csak 17—18 dénárig[13] emelkedett, jóval alacsonyabb a módos állattartó gazdákénál.

Összegezve, a gabona, a bor és a hús fogyasztásban a belső piacra utalt jobbágyok aránya 1598-ra meghaladja a parasztság egynegyedét.

Az exportlehetőségek s a katonai vásárlások növekedése, a belső piaci kereslet fokozódásával együtt erős lendületet kölcsönzött a paraszti árutermelésnek. Az árutermelő jobbágyok gazdasági aktivitásának emelkedése elsősorban a módos gazdák hasznát, vagyonfelhalmozását szolgálta. A jómódú jobbágyság viszonylagos készpénz-bőségének (napszámos- és bérestartás, földvásárlás, mobil kereskedő-tőke, stb.) forrása az árutermelés piaci lehetőségeinek hasznosítása volt.

A közvetlen földesúri kezelésben tartott föld, az allódium, más néven a földesúri majorság, évszázadok óta része volt a magyar feudalizmus gazdasági szerkezetének. Területe eredetileg néhány jobbágytelek nagyságának felelt meg és megművelése a földesúri joghatóság alá tartozó jobbágyokat terhelte. A paraszti árutermelés már említett 15. századi kibontakozásával kapcsolatban egyes földesurak megkísérelték majorságaikon az árutermelés bevezetését. Pest megyében pl. már a 14. században említenek majorokat, de még a 15. században is igen kevés akad belőlük.[14] A 16. század elején már több példájával találkozunk az árutermelésre törekvő, tudatos majorság-építő politikának. Így pl. a gyulai uradalomban, ahol a földesúr utasításaiban ismételten követeli majorsági üzemek (pl. sörfőző-ház) felállítását, az allódiális szántó s kaszáló növelését és a készpénz-jövedelem fokozását, az uradalmi bevételek összegezése, 1525-ből,[15] a következő módon alakul:

pénzjövedelmek	1557 forint	— 24,3%
természetbeni jövedelmek ..	3813 „	— 50,4%
allódiális jövedelmek + a robotszolgálat értéke	651 „	— 10,1%
különleges szolgálatok	400 „	— 6,2%

A kor körülményeihez mérten fejlett majorságú uradalom bevételeinek csupán 10%-a származik a majorsági jövedelmekből. Az árutermelés megkaparintásáért folyó versengésben a majorságok a század elején még messze elmaradnak a módos parasztság mögött. Erősen gátolja fejlődésüket s éppen a leggazdagabb főurak birtokain, az arisztokrata udvartartás hatalmas élelmiszerszükséglete,[16] mely nemcsak a majorsági gabonát és bort, hanem a parasztoktól begyűjtött készletek nagy részét is felemészti.

[12] $^1/_2$ hold szántónál vagy 100 nszl szőlőnél kisebb parcella.

[13] *Maksay:* Parasztság ... 42. l.

[14] *Makkai:* Pest megye ... 84. l.

[15] Korabeli árakon forint-értékre átszámítva. *N. Kiss:* A tiszavidéki parasztság ... 4—8. l. Az eredeti urbarium *Veress Endre:* Gyula város oklevéltára, 1313—1800. Bp. 1938. 86—90. l.

[16] *Maksay:* Parasztság ... 8. l.

A 16. század harmincas-negyvenes éveitől kezdve, minden nehézség ellenére megindul a majorságok gyors és erőszakos kiépítése a nyugati határhoz közeleső megyékben. Mivel a magyar ipar fejlődése már a 15. században mind technikáját, mind termelésének tömegét tekintve elmaradt a nyugati országok ipari felvirágzása mögött, a 16. századtól kezdve Magyarországon csak a mezőgazdaságban alakulhatott ki export-célú árutermelés.[17] A majorságok szaporodásával párhuzamosan nő az allódiumok szántó- és szőlőterülete, elsősorban a pusztatelkek bevonása, de gyakran a jobbágyi telekállomány megcsonkítása vagy elfoglalása révén is. A majorságok erőszakos kikerekítése felduzzasztja a nincstelen zsellérek számát s mert bérmunkát csak igen szerény keretek között tudnak alkalmazni, növelik a jobbágyság robotterhét. Noha a majorságépítés a paraszti föld állagának csak 1—5%-át sajátította ki a század végéig,[18] így is alapvető hatást gyakorolt a jobbágyság gazdasági-társadalmi rendszerére. Elmélyítette a differenciálódást, többszörösére fokozta a robotterhet, növelte a majorságok árutermelését s igyekezett elragadni a piaci kapcsolatok hasznát az árutermelő parasztságtól.

Az országos fejlődéstől a szóban forgó öt megye helyzete határozottan különbözik. Ezen az északalföldi—tiszavidéki területen a majorsági fejlődés sokkal vontatottabban halad[19] s a 16—17. század fordulójáig nem tudja megtörni a paraszti árutermelés piaci túlsúlyát. A legnagyobb uradalmak majorságai sem nyújtanak valami kedvező képet. A munkácsi uradalom 60 falva közül pl. csak 9 helység határában találunk allódiális szántót a 16. század végén s ennek területe alig haladja meg a 100 holdat.[20] Nagyvárad várához tartozott az uradalmi falvakon kívül Bihar megye jövedelmeinek zöme is. Egy 1589. évi leltárból ismerjük a vár allódiumának helyzetét.[21] Eszerint a majorsági szántóterület 12 falu határa között oszlik meg s valamivel több, mint 1000 holdra rúg. Vetési fajták szerint:

búza	611	hold
zab	398	„
köles	20	„
lencse	14	„
borsó	4	„
len	17	„

Feltűnően magas a zab vetésterülete: a gabonakultúra több, mint egyharmada! Ez valószínűleg a várbeli lovasság takarmány-szükségletével függ össze. Az allódiális termelés, miként a leltárból kiderül, főleg a belső fogyasztás és tartalékolás célját szolgálta. A gabona zömét szétszórt asztagokba rakva tartalékolták, gyakran éveken át.[22] Ugyanakkor kicsépelt gabonából s lisztből elenyészően csekély készletet tároltak magában az erődben. Míg az 1589. évi állapot szerint az uradalomnak 17 asztagban 6117 kalangya gabonája van (részben allódiális termés, részben tizedgabona), addig Nagyváradon csak 221 becsü (643 hl) búzát és 134,5 becsü (391 hl) lisztet találunk. Figyelembe véve, hogy az asztagokban álló gabona kb. 4894 hl-nyi szemes gabonának felel meg, megállapíthatjuk, hogy a gabonakészlet 82,5%-a asztagokba rakva hever külön-

[17] *Makkai László* hozzászólása a Történettudományi Intézet kelet-európai vitáján (jegyzőkönyv, kéziratban).

[18] *Maksay:* Parasztság ... 37. l.

[19] *Maksay:* Parasztság ... 23—24. és 36. l.

[20] *Maksay:* Parasztság. 79. l.

[21] Bihar m. Nagyvárad civitas 1589. évi leltára, a bihari dzsjk-ek anyagában.

[22] Az 1589. június 11-i összegezésben szereplő 17 asztag 1588-ban, 1587-ben, sőt 1577-ben learatott keresztekből állt.

böző falvak határában s csupán 17%-át tárolják a várban. Ebből is kb. 11% esik a szemes búzára s csak valamivel több, mint 6% a lisztre. Az uradalmi gabonatermés piaci értékesítésének semmi nyoma. 1589-ben hozzávetőleges becslés szerint a majorsági szántó 2 évi teljes termése zsúfolódott össze a vár gazdaságában — felhasználás nélkül! Igen szerény az uradalmi állatállomány is. Több mint 1000 hold majorsági szántóra mindössze 34 darab ökör és bika jut.[23] Nagyvárad esetében jogosan állapíthatjuk meg: a majorság minimális mértékben alkalmaz csak bérmunkát, mert „a jobbágygazdaságok élő és holt felszerelésére támaszkodik".[24] Lényegében hasonló a helyzet Bereg megye leggazdagabb bortermelő oppidumában, Beregszászon. 1577-ben az uradalmi szőlő hozama 528 cb agr, azaz a majorsági termés a város összтermésének 2,1%-ára rúg. A megközelítően azonos időből való „foglalt bor" kimutatás[25] szerint viszont az uradalom a mezőváros 93 gazdájától 5216 cb agr és Bereg oppidum 31 gazdájától 622 cb agr bort vásárol kényszer-árfolyamon. Az uradalmi borkészlet fő forrása nem a majorsági termelés növelése, hanem a feudális elővásárlási jog alkalmazása a paraszti árutermelőkkel szemben. Akad azonban arra is példánk, hogy a foglalással, uzsora kölcsönök révén s bizonyos szolgáltatások fejében összeharácsolt uradalmi bor — nem lesz árubor. Nagyvárad bor jövedelmének 1580. évi elszámolásában — a Bihar megyei bor decima és nona, valamint az uradalmi „módszerekkel" szerzett bor együttes kvantumáról van szó — meglepetéssel értesülünk arról, hogy 5790 váradi köböl (2455 hl) bort a váradi huszárok zsoldjaként fizetnek ki.[26] Ez az adóból s uradalmi eszközökkel egybegyűjtött bormennyiség igen jelentős tétel, a megye összтermésének kb. egynegyede s ennek a hatalmas borkészletnek 48%-át a vári lovasság természetben fizetett zsoldja nyeli el. Hol a nagybirtok és a piac kapcsolata? Miért nem lesz az uradalmi borból árubor, holott éppen a bor a legkeresettebb árucikk? Egyrészt minden lehetséges módon bort gyűjtenek, másrészt nem bocsájtják áruba borkészleteiket. Mi a magyarázata ennek az ellentmondásos helyzetnek? Nagyvárad s a hozzátartozó uradalom állami birtok (az erdélyi fejedelemséghez tartozik), de igazi haszonélvezői azok a főurak, akik a váradi főkapitányság, a bihari alispánság s néhány további főtisztség méltóság-viselői. Ők kapják az uradalmi borkészlet másik felét, 6280 cb vrd (2663 hl) bort, fizetés fejében! Ezért nincs a nagyváradi uradalomnak piaci kapcsolata. Az összegyűjtött bort részben a katonai zsold, részben a főúri tisztségviselők fizetése emészti fel. Az utóbbiak kezén aztán, tekintve, hogy egy személyre több száz hektoliter is esik, valóban árubor lesz a borból.

Összegezve, Borsod, Heves, Bereg, Bihar és Közép-Szolnok megyékben a 16. század végéig a majorságok fejlődése erősen elmarad a nyugati megyékhez képest. Főleg a majorsági árutermelés jelentéktelen, az árukészletek összeharácsolását célzó uradalmi módszerek kimunkálása azonban itt is rohamosan fejlődik. Jóval áttekinthetetlenebb a majorságok tényleges piaci kapcsolatainak kérdése. Számos jel ugyanis arra mutat, hogy a felhalmozódó készleteket nagyrészt a főúri katonaság, cselédség fogyasztása és zsoldja emészti fel.[27]

[23] A juhállomány 1076 darab, a tehenek száma 117, a borjaké 140.

[24] *Szabó:* Tanulmányok ... 182. l.

[25] Regestrum super vineis occupaticiis ad arcem Munkach, 1571. Bereg m. dzsjk-ei között.

[26] „Item in sallariu m equitum Hungaricalium arcis Waradiensis distributi sunt vini cubuli quinquies mille septingenti et nonaginta id est cb 7590".

[27] Hasonló példákat közöl Nyugat- és Észak-Magyarországról *Maksay:* Parasztság ... 74—75. l.

Vizsgáljuk meg a majorsági termelés növekedését annak legeredményesebben fejlődő ágában, a gabonatermesztésben. A majorsági eredetű árugabona súlya Borsod megyében 1550—1650 között a következőképpen alakult.

Paraszti és majorsági szántók aránya Borsod megyében

időmetszet	paraszti		majorsági szántók aránya
	szántógazdaság	gabona gl	
1549	4000	116 968	2% (?)
1576	3513	94 470	5% (?)
1594	2245	53 451	8% (?)
1598	2474	45 596	10% (?)
1627/42[28]	1400	12 300	33%

A majorsági szántóterület növekedési üteme megfelel a szakirodalomban feltételezett legkedvezőbb aránynak. Az egybevetés, legalább is a hódoltsági Borsod megyében azt igazolja, hogy a szántóművelő jobbágyság lemorzsolódása mind arányban, mind abszolút számban oly gyors, hogy azt a majorsági termés-eredmény emelkedése megközelítően sem pótolja. Kb. egy évszázad alatt a paraszti árugabona az eredeti volumen 1%-ra csökken, míg a majorsági hozam, bár százalékos súlyban tizenhatszorosára nő, abszolút számmal mérve csupán megduplázódik. Vagyis 63 000 kalangya árugabonából, melynek 2%-a majorsági eredetű, a 17. század közepére kb. 5000 kalangya marad, viszont ez csaknem teljes egészében a majorsági termelés produktuma. Az allódiális gazdálkodás „felfelendülését" a paraszti termelőerők tömeges elszegényedése és pusztulása kíséri. A nem hódoltsági helyzetű megyékben az arányok talán nem ilyen ijesztőek, bár a fejlődés alapvető tendenciáját tekintve aligha térnek el a borsodi példától.

Egymagában az a tény, hogy a 16—17. század fordulójától kezdve a szántóterület mind nagyobb hányada esik a majorsági szántókra, nem világít rá a probléma lényegére. A majorsági fejlődés ugyanis messze nem pótolja országos mértékben azt az árugabonát, ami a paraszti árutermelés hanyatlásával elvész. A Rákóczi uradalmak adatai alapján megállapíthatjuk, hogy a 17. század derekára már a szántókultúra 15%-a majorsági föld,[29] nem tudjuk viszont hány százalékára süllyedt ugyanakkor az össztermés az 50—60 évvel azelőtti helyzethez képest? A 17. században ismételten kiújuló gabona-válság fő okának a majorsági fejlődés jobbágypusztító hatását tartjuk.

A majorsági termelés tényleges üteme még a kedvezőbb helyzetű megyékben sem elégítette ki a kereskedelmi haszonra törő földesurakat. Piaci műveleteikhez nagy tömegű árugabonára volt szükségük, sokkal többre a majorsági termésnél. Nyomást gyakorolnak jobbágyaikra, hogy kölcsön vagy alacsony árfolyamú vásárlás keretében elsajátíthassák tőlük gabona készleteiket. Az így szerzett árukészletet visszatartva a piaci forgalomtól, gyakran uzsorára

[28] *Makkai:* A kuruc nemzeti összefogás ... 22—26. l. A Rákóczi-birtokra vonatkozó adatok alapján kiszámított arányt általánosítottuk egész Borsod megyére.

[29] *Makkai:* I. Rákóczi György ... 67—71. l.

spekulálnak. A paraszti termést felvásárló földesurak ügye ismételten foglalkoztatja az országgyűlést s a jobbágyságot termékeitől megfosztó súlyosabb eseteket a királyi leirat is helyteleníti.[30]

Nyilvánvaló, hogyha a viszonylag sikeresebben növekvő majorsági szántógazdálkodás mellett ilyen eszközökkel kellett a földesuraknak a paraszti gabona tartalékokat megszerezni, mennyire rá voltak utalva az erőszakos módszerek alkalmazására a szőlőművelésben. Mert borra ugyancsak nagy szüksége volt a birtokos uraknak. A bor kocsmáltatási jog (educillatio) kiaknázása biztosította ugyanis a 16. században a legnagyobb földesúri jövedelmet. Az ún. educillatio monopolizálta a borfogyasztás belső piacát az uradalomhoz tartozó jobbágyok körében. Saját borát a paraszt csak meghatározott időben árusíthatta s így a bormérés hasznának zöme az uradalmi kocsmákra esett. A földesúri kocsma-rendszer, ha a kényszer legsúlyosabb formáitól (meghatározott bormennyiség kötelező kimérése egy-egy faluban) el is tekintünk, igen nagy haszonnal járt. A gyulai uradalomban pl., ahol 1530-ban még nincs nyoma a bor kocsmáltatásának, 1553-ban már 1500 forintra rúgó hasznot hajt az uradalmi educillatio.[31] Egy bökkenője van az egész rendszernek, — sok bor kell hozzá, bort pedig csak a jobbágyok termelnek. A majorsági szőlők hozama elhanyagolható tétel. Egyrészt a robotmunka értéktelensége a szőlőművelésben, másrészt a napszámosok alkalmazását gátló készpénzhiány az egész századon át tengődésre készteti a majorsági bortermelést. A probléma megoldását a földesurak ismételten csak a paraszti árutermelők kirablásában találják meg.

A hegyvámon (nona) kívül, ahol csak módjuk van rá, megszerzik a dézsma bérletét, hogy több borhoz jussanak. Kiterjedten alkalmazzák az elővásárlási kényszert (foglalt bor), mely jelentékeny tömegű bortól fosztja meg a parasztokat a piaci árnál alacsonyabb áron. Már említettük, hogy Beregszászon, 1577-ben a majorsági szőlők hozama az össztermés mindössze 2%-a körül mozog. Ugyanakkor egy 1571. évi kimutatás szerint 93 beregszászi és 31 beregi gazdától 5838 cb agr bort „vásárol" az uradalom foglalt bor címén. A parasztok 2 dénárt kapnak borukért iccénként, amikor annak piaci ára kb. 4,5 dénár. Hány százalékát érinti a paraszti bortermésnek ez a földesúri igénybevétel? Az említett 93 beregszászi paraszt össztermése 2480 hl, melyből az uradalom tized + kilenced címén 496 hl-t, majd foglalt borként további 657 hl-t vesz el. Adó és felvásárlás révén össztermésük 46,5%-át sajátítja ki az uradalom. A nagyváradi uradalomban a leplezetlen kényszert megkerülő módot használnak borszerzésre. Gabona kölcsönt „adnak" (a kölcsönnek határozottan kényszer jellege van) a szőlőművelő parasztoknak s azt szüret után borban hajtják be rajtuk.[32] A kölcsön feltételei a következőek : 1 becsü búzáért (291 liter), melyet 3 forintra értékelnek, 3 váradi köböl (kb. 130 liter) bort tartozik adni minden kölcsönző. Érték-arányok : 1 becsü búza ára valóban 3 forint, viszont 3 váradi köböl boré kb. 7 forint. Kitűnő üzlet ez, csak nem a parasztoknak. Az uradalom az évenkénti búzakölcsönt mintegy 150%-os haszonnal zárja. A ránk maradt összegezés azt is elárulja mekkora árutömeget

[30] Igy pl. 1563-ban Magyar Országgyűlési Emlékek IV. k. 563. l., 1574-ben MOE VI. k. 46. l., 1596-ban MOE VIII. k. 263. l.

[31] *N. Kiss:* A tiszavidéki parasztság ... 30—31. l.

[32] Bihar m. dzsjk-ei között : „Vasarheliek. Buza araban kyk bortt attak Pinczehelen." „Hayoiak kyk buzaerth borral tartoznak." „Byhariak kik buzaerth borral tartoznak." „Morczhaza, kiknek bwzaertth bortth kell adniok." stb.

mozdított meg ez a búza-bor kölcsön.[33] 1580-ban az uradalom 2738 forint értékű búzáért 6566 forint értékű bort szerzett s ami legalább ilyen lényeges, 2736 köböl paraszti bort vont el a jobbágyoktól, a megye össztermésének kb. 5%-át. Ezen kívül, ahol csak lehet pénzért is vásárol bort az uradalom.[34] A nagyváradi provizor működése jó példát nyújt a paraszti árubor kisajátítására. Az már viszont a helyzet fonákságához tartozik, hogy a sokrétű igyekezettel összeharácsolt bor nem piacra jut, hanem feudális méltóságok fizetésére és huszárok zsoldjára folyik szét. Egy fél évszázaddal később a Rákóczi uradalmak gazdálkodásában ugyanez a jól bevált gyakorlat virágzik. Ballingh munkácsi főkapitány 1640-ben jelenti Rákóczinak, hogy 400 hordó dézsmaboron kívül 100 hordó foglalt bort biztosít. Ezt a helyi forgalmi árnál kb. 15—20%-kal olcsóbban vásárolja s csak fele részben fizet érte pénzzel, az ár másik felét gabonával egyenlíti ki.[35] Különös érdekességre tarthat számot az erdélyi örményes—kórodszentmártoni uradalom bor jövedelmének kimutatása. Ez az 1645-ből származó összegezés megvilágítja azt a törekvést, hogy a parasztságtól különféle természetbeni adók s szolgáltatások fejében is bort követelnek.

Örményes-Kórodszentmárton bor jövedelme[36] *1645-ből*

majorsági bor	3881	urna
dézsmabor	2718	„
Szt. Márton adójáért	600	„
karácsonyi zabért	158	„
búza áráért	519	„
sajtért, túróért	390	„
disznók aprólékjáért	163	„
szolgálat fejében	800	„

A disznóaprólék fejében s ehhez hasonló címeken szedett bor kb. ugyanannyi, mint a dézsmabor. Régi adónemek és szolgáltatások borban való megváltásával az uradalom annyi bort kényszerít ki a jobbágyokból, mintha duplán szedné a tizedet.

Összegezve, a majorsági szőlőművelés kapacitása csekély s fejlődésének üteme az egész 16. században igen lassú. A földesurak egyrészt a gazdaságon kívüli kényszer hangsúlyozott alkalmazásával megszerzik az árutermelő szőlősgazdák készleteit (foglalás, kényszer-kölcsön, úri adók és szolgáltatások borral való megváltása, stb.), másrészt a belső fogyasztó piac monopolizálásával, a jobbágyok eladásának korlátozásával, kezükbe kaparintják a borforgalom kereskedelmi hasznát.

A szőlőművelés mellett az árutermelés legjövedelmezőbb ága az állattenyésztés. Az uradalmak majorsági állatállománya viszont jelentéktelen, a piacra kerülő állatok egészen kis hányada származik csak majorsági csordákból, nyájakból. Mint már láttuk Nagyvárad allódiumában, a század végén, gyakorlatilag nincs saját igaerő, juhállományuk (1076 állat) pedig eltörpül a paraszti nyájak mellett (36 350 db.). Az arányokból következtetve, a majorsági állattenyésztés a 17. század derekán sem állt sokkal jobban. 1640 körül

[33] „Distributio frugum in sortem futuri vini... 1579—1580 erogatarum" összegezésének adatai Bihar m. dzsjk-ei között.

[34] „Summa vinorum pecuniis in eadem Casa Bihoriensi emptorum facit cb 51", lásd az előző 32. lábjegyzetet.

[35] Történelmi Tár 1884. 673—674. l.

[36] *Makkai:* I. Rákóczi György ... 600. l.; 1 urna = kb. 11,3 liter.

a Rákóczi birtok 11 majorsági juhászatának összállománya 15 667 darab. Egy évszázaddal korábban (1549-ben) 86 hevesi gazdagparasztnak 11 600 állata, míg 1583-ban, ugyanott, 143 juhos embernek 16 000 birkája van. Egyetlen megye néhány tucat állattartó gazdájának több juha van, mint a fél országon végig nyújtózó Rákóczi birtok 11 majorságának. Mindebből logikusan következik a borszerzésnél jól ismert módszer alkalmazása : kereskedelmi készletét a földesúr az árutermelő parasztoktól „vásárolja". A gyulai uradalom birtokosa, Brandenburgi György, 1520 körül, a gyulai főkapitány, Kerechényi László, 1560 körül egyaránt a mezőváros polgáraitól vásárolja össze Ausztriába s Sziléziába exportált marhacsordáit,[37] akárcsak egy évszázaddal később a Rákóczi uradalmak provizorai, akik több ezer forintos tételekben vásárolnak marhát a jobbágyoktól — eladásra.[38] Különösebb jelentősége, árutermelő szerepe az állattenyésztésben sincs a majorságoknak. Viszont a földesurak itt is, akárcsak a szőlőművelésben, fokozódó ütemben sajátítják ki a paraszti állatállomány feleslegét, maguknak tartva fenn a kereskedelem, az állatpiac hasznát.

A majorsági rendszer 16. századi fejlődése vitathatatlan tény. Értékelése, gazdasági súlyának meghatározása, történeti szerepének megnyugtató tisztázása annál vitatottabb kérdése történetírásunknak.[39] Az öt megye forrásanyagának elemzésével igyekeztünk statisztikailag tisztázni a majorságok termelésének súlyát és megvilágítani gazdaságpolitikájuk célját s módszereit. A fejlődés főbb tanulságait összegezve mindenekelőtt különbséget kell tennünk az allódiális árutermelés és a majorsági jövedelem-szaporító módszerek gyakorlata között.

A majorságok árutermelő szerepe az összterméshez mérten alárendelt jelentőségű. Még a viszonylag kedvezően alakuló szántógazdálkodásban sem tudnak a majorságok annyi árugabonát produkálni, amennyivel a robotteher súlya alatt tönkre jutott jobbágygazdaságok kieső termését pótolhatnák. Borsod megyében (1550 és 1650 között) mire a majorsági szántók elérik a gabonakultúra egyharmadát — az árugabona volumene 53 000 kalangyáról 5000-re süllyed. Holott gabonában van belső piac : a parasztság kb. egynegyede nem maga termeli meg azt a búzát, amit elfogyaszt. A szőlőművelésben és az állattenyésztésben még minimálisabb a majorsági árutermelés volumene. Állat- és bor-tartalékait az uradalom nem saját majorságaiból kapja. A majorságok tényleges árutermelése elenyészően csekély az országos árutermelés volumenéhez képest. Ezt a jelenséget nemcsak az öt megyére nézve tekintjük helytállónak, ahol kétségtelenül igen erős a gazdagparaszti árutermelés, hanem országos viszonylatban is. A probléma forrásanyagának egyik legkitűnőbb szakértője szerint a 16. század végére a majorsági gazdálkodás olyan fokot ért el, melyet sokáig nem tudott meghaladni, — csakhogy „az allódium a fejlődésnek ezen a csúcsán is messze volt még attól, hogy a nemesi birtok szerkezetét, jellegét gyökeresen átformálja, hogy az úrbéres és a majorsági földek,

[37] *Veress:* Gyula ... 103., 125., 151. l. és az 1561. szept., 1564. nov. 7. és 1566. aug. 1. dátumú oklevél regeszták.

[38] *Makkai:* I. Rákóczi György ... 72. l.

[39] A majorsági rendszer s az ahhoz kapcsolódó örökös jobbágyság kérdés-komplexumára vonatkozó legújabb munkák: *Szabó István:* Tanulmányok a magyar parasztság történetéből. Bp. 1948.; *Pach Zsigmond Pál:* Az eredeti tőkefelhalmozás Magyarországon. Bp. 1952.; *Makkai László;* I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai. Bp. 1954.; *Uő.;* A kuruc nemzeti összefogás előzményei. Bp. 1956.; *Uő.:* Paraszti és majorsági mezőgazdasági termelés a XVII. században. Bp. 1957.; *Maksay Ferenc:* Parasztság és majorgazdálkodás a XVI. századi Magyarországon. Bp. 1958.

jövedelmek közötti mérleg nyelvét az utóbbiak felé fordítsa".[40] A majorsági árutermelés sokat fejlődik a 17. század elejéig, tömegét tekintve mégis csekély hányada marad a paraszti árutermelés tömegének. Az egész allódiális árutermelés a jobbágyság robotterhének állandó fokozásán alapszik. A 17. század derekán már kiváltság számba megy, ha a mezővárosiak robotjukat pénzzel megválthatják.[41] Bérmunkát alig vesz igénybe az urodalom. A Rákóczi birtok (17. sz.) kb. 30 000 jobbágyháztartására 3,5%-nyi alkalmazott s cseléd esik, de ezek zömét is természetbeni bérrel fizették.[42] Maga a majorság a gazdagparaszti gazdaság nagyított másolata. Új nagyüzemi formára alig akad példánk,[43] legalább is a 16—17. század fordulójáig.

Más a helyzet az ún. majorsági módszerek tekintetében. Ezek fejlődése gyors és pusztítóan eredményes, csak éppen semmi közük sincs az árutermeléshez. A bortermelő és állattenyésztő jobbágyok, a valódi árutermelők készleteinek kisajátításáról van szó s ezt bármennyire is ügyes módszerekkel éri el az uradalom — nehezen lehetne „majorsági árutermelés"-nek nevezni. Fentebb már részletesen foglalkoztunk a majorsági módszerek gyakorlatával, azaz a paraszti árutermelés eredményeinek felvásárlásával, mely biztosította a földesuraknak az uradalmi árukészletek felhalmozását, a belső és külső piac bor- és állatkereskedelmének hasznát. A 16. század végére a földesurak szinte teljesen monopolizálták a bor-kocsmáltatás rendszerét s a parasztoktól elvett árukészletekkel komolyan veszélyeztetni kezdték a gazdagparasztság addig szinte korlátlan befolyását a belső és külső piacon. Csupán az a kérdés, hogy a főúri uradalmaknak ebben a parasztság számára oly vészterhes gazdasági-kereskedelmi előretörésében miféle szerepet játszott — némi árugabonán kívül — maga a majorsági árutermelés?

A majorkodó nagybirtok lényegében a feudális előjogok kihasználásával biztosított kereskedelmi, üzletező-uzsorás tevékenységből húzza jövedelmeit, nem pedig saját árutermeléséből. Működése elsősorban a paraszti árutermelés hasznának erőszakos kisajátításában és nem az árutermelés ugrásszerű növelésében jut kifejezésre. Erre annál is inkább szüksége van, mert az uradalom jelentős belső fogyasztása és természetbeni fizetési rendszere (pl. a borban történő zsoldfizetés Nagyváradon) gyakorta leapasztja a piacra szánt árukészleteket. Parazita, a jobbágyi árutermelést kiszipolyozó tevékenysége, melyet a robot növelése súlyosbít, általában tönkre teszi a jobbágyságot, különösen pedig annak árutermelő gazdagparaszti csoportját. Beszélhetünk-e mindezek után a 16. századi majorkodó nagybirtok szerepéről, mint a mezőgazdasági kapitalizmus kibontakozása felé mutató fejlődési szakaszról? Véleményünk szerint ez egy jó évszázaddal később kialakult fejlődés jellegzetességeinek hibás visszavetítése lenne. A 16—17. század fordulójáig a majorsági árutermelés volumene minimális s szinte kizárólag a robot növelésére épül. Állandó alkalmazottat igen keveset tartanak. Készpénzben fizetett bérmunkát alig

[40] *Maksay:* Parasztság ... 78—79. l. Ő. bírálja a majorsági földfoglalásokat eltúlzó történetírói szemléletet is, i. m. 37. l.

[41] *Makkai:* I. Rákóczi György ... 54—55 l. A szerző szerint, i. m. 57. l.: „a feudális viszonyok között aránylag kevés volt a szabadon megvásárolható munkaerő". Ezt a megállapítást vitathatónak érezzük. Egyrészt a napszámból élők magas százalékarányára utalunk a 16. század végén, másrészt a robot 17. századi erősödésének jobbágypusztító hatására, mely a nincstelenek, a posszibilis munkaerő friss tömegét választja ki a telkes jobbágyságból. Nem a munkaerő hiányáról van szó, hanem az uradalmak készpénzhiányáról, ami a bérmunka kiterjedt alkalmazását úgyszólván lehetetlenné teszi számukra. Persze gátló körülmény az is, hogy a kor terményáraihoz mérten magas napszámbérek túl drágává tették volna az uradalmi árutermelést.

[42] *Makkai:* I. Rákóczi György ... 30. és 61. l.

[43] *Makkai:* Paraszti és majorsági mezőgazdasági termelés ... 9—10. l.

vesznek igénybe. (A napszámosok tömegét nem az uradalmak, hanem a gazdag-parasztok foglalkoztatják.) Kereskedelmi tevékenységük a paraszti árutermelés kiuzsorázására épül. Az uradalmakban felhalmozódó vagyon s nem kis hányadában készpénz-vagyon felhasználását a politikai célok és a luxus fogyasztás határozza meg. A főúri gazdasági utasítások elsősorban mindig a pénzjövedelem tezaurálására adnak parancsot, csak esetlegesen engedélyeznek földvásárlást s úgyszólván soha nem tesznek említést a gazdálkodás belterjesebbé tételéről, a termelés kibővítését szolgáló beruházásokról.[44] Semmi gyakorlatilag igazolható okát nem találjuk annak, hogy a 16. századi robotra alapozott, majorsági gazdálkodást űző nagybirtok szerepét történelmileg haladónak, a termelőerők fejlődését szolgálónak tekintsük.

A majorsági gazdálkodás és az örökös jobbágyság rendszere a maga klasszikusan tiszta s könyörtelen formájában az Elbától keletre eső német és lengyel területeken valósult meg a 16—17. században. E folyamatot az 1950-es évek elején néhány történész Németországban, illetve hazánkban történetileg haladó jelenségként, a mezőgazdasági kapitalizmus kiinduló szakaszaként értékelte.[45] Álláspontjuk a német s lengyel történészek többségének kritikájával találkozott.[46] E bírálatok szerint a majorsági termelés gazdasági-társadalmi értelemben egyaránt visszaesést jelent,[47] mert elvágja a parasztságot piaci kapcsolataitól, melyek az előző korszakban már jelentős mértékben kifejlődtek. A majorságok egész rendszere csupán a meglevő feudális elemek új csoportosítása, mely elsősorban a gazdaságon kívüli kényszer alkalmazásán, a robotteher szakadatlan növelésén nyugszik. Ennek logikus következményeként, szó sincs a tőke eredeti felhalmozásáról a robotoltató nagybirtokokon a 18. század közepe előtt. A német és lengyel majorságok árutermelése és gabona exportja még korántsem jelent kapitalista fejlődést. „Nem az árutermelés, hanem az annak megfelelő termelési viszonyok döntőek az átmeneti állapotok meghatározásánál."[48] A német s lengyel kutatók élesen elhatárolják a 16—17. századi majorsági fejlődést, annak a 18. században bekövetkezett átalakulásától, melyet egyrészt a tömeges földfoglalás, másrészt a robot napszámos munkával való felváltása jellemez. Csak ezt a 18. századi gazdálkodást lehet a 19. századra kialakuló kapitalista junkerbirtok előfutárának tekinteni[49] s nem a 16—17. századi robotoltató majorságokat.

[44] *Szabó:* Tanulmányok ... 183. l.

[45] „die zweite Leibeigenschaft als Anfangsphase der Entwicklung des Kapitalismus in der Landwirtschaft auf dem 'preussischen Wege' und die auf Fronarbeit beruhende Gutswirtschaft als eine für die damalige Zeit fortschrittliche Erscheinung betrachten." *Joh. Nichtweiss:* Zu strittigen Fragen der sogenannten zweiten Leibeigenschaft in Mitteleuropa. (Zusammenfassung eines Artikels von Benedykt Zientara). Zeitschrift für Geschichtswissenschaft, 1956. 750—754. l. A két említett szerző értékelése; *Pach Zsigmond Pál:* Az eredeti tőkefelhalmozás Magyarországon. Bp. 1952.; *Joh. Nichtweiss:* Das Bauernlegen in Mecklenburg. Berlin. 1954., valamint tanulmányai a Zft. f. Gwft. 1953. 3. és 5. és 1956. 4. füzetében.

[46] *B. Zientara:* Zagadnień spornych tzw. 'wtornego poddaństwa' w Europie Srodkowej. Przegląd Historyczny, Bd. XLVII. 1956. *W. Boelcke:* Zur Geschichte der Gutsherrschaft und der zweiten Leibeigenschaft in der Oberlausitz. Zft. f. Gwft. 1956. 1223—1232. l. A lengyel kutatás eredményeit összefoglaló ismertetés *G. Heitz—J. Kalisch;* Warschauer Forschungen zur polnischen Handwerks- und Handelsgeschichte des 14—17. Jahrhunderts. Zft. f. Gwft. 1957. 1348—1364. l.

[47] „In dem Masse, wie sich das Vorwerk als Keimzelle der spätfeudalen Reaktion ausbreitete, gerieten diese Landhandwerker in den Einflussbereich der Feudalherren und wurden dem ausserökonomischen Zwang unterworfen." *H. Samsonwoicz:* Landhandwerk in Polen in 14—16. Jh. 1955. A mű ismertetése Zft. f. Gwft. 1957. 1358. l.

[48] „Nicht die Warenproduktion, sondern die Produktionsverhältnisse, unter denen sie stattfindet, sind entscheidend. für die Interpretation der Übergangverhältnisse." *G. Heitz—J. Kalisch:* Warschauer Forschungen... 1363. l.

[49] „Die sich seit der Mitte des 18. Jhs. allmählich auflösende feudale Gutscherrschaft mit ihren ersten Keimen kapitalistischer Agrarentwicklung wurde nun nach preussischem Vorbild mit der Ablösung der Zinsen und Dienste in eine kapitalistische Junkerwirtschaft transformiert." *W. Boelcke;* Zur Geschichte der Gutsherschaft ...

Amidőn a lengyel s német történészek leszögezik saját 16—17. századi majorsági fejlődésük egyrészt feudális-reakciós voltát, másrészt az eredeti felhalmozástól elütő jellegét, akaratlanul is látnunk kell, megállapításukat nem befolyásolta az a tény, hogy a lengyel—német majorságok ténylegesen nagytömegű gabonát termeltek s exportáltak. Magyar viszonylatban a 17. század elején a majorsági árugabona súlya még igen mérsékelt és számottevő export lehetősége nincs. Nálunk a parasztoktól kisajátított bor- és állat-készletekkel kereskedik a majorsági nagybirtok. Hazai viszonyaink a majorsági árutermelés és az örökös jobbágyság rendszerének elmaradottabb formáját tükrözik s ez igen meggondolandó körülmény akkor, amikor a sokkal fejlettebb 16—17. századi lengyel—német majorsági árutermelést sem tekintik az eredeti felhalmozás részének s történetileg haladó jelenségnek. Tagadhatatlan viszont, hogy a majorságokban a 18. századra kialakult tőkés jellegű fejlődés, melyre már utaltunk, bizonyos előzményeket tételez fel. Ez a történelmi előkészítő szakasz, melynek során a majorságok, ha lassú ütemben is, de földet halmoznak fel s ha primitív formában is, de kialakítják a gazdálkodás nagyüzemi kereteit, a 16—17. századra esik. E korszak, mint láttuk, közvetlen történeti hatásában negatív jellegű s nem tekinthető az eredeti felhalmozás részének, kétségtelen viszont, hogy földfelhalmozó és nagyüzemi kereteket teremtő szerepével, ha nem is közvetlen előzménye, de szükségszerű előfeltétele a mezőgazdaságunkban a 18. századra kibontakozó kapitalista fejlődésnek.

Már több ízben utaltunk rá, hogy a 16. század második felétől kezdve az uradalmak mind gyakrabban igyekeznek kisajátítani a gazdagparasztság árukészleteit saját kereskedelmi hasznukra. A gazdagparasztok a jobbágyság rétegeződésében s vagyonfelhalmozásában betöltött szerepét már elemeztük. Most árutermelésük súlyát, jelentőségét és fejlődési irányát kell tisztáznunk. A statisztikai arányok értékelésénél előre kell bocsájtanunk, hogy a majorsági fejlődés többször idézett kutatója szerint is „a Felső-Tiszavidék és a Keleti Felvidék a paraszti árutermelésben vált ki s e tekintetben az európaibb nyugati országfél erősen lemaradt mögötte".[50] Az öt megye gazdagparasztságának árutermelési volumene, az időmetszetek sorrendjében, a következőképpen fejlődik :

A gazdagparaszti árutermelés

gazdagparasztok (a népesség %-ában)	árugabona gl	árubor cb agr
	1549-ben	
1862	84 978	31 087
16,2%	71,3%	52,6%
	1576-ban	
1648	53 702	42 010
10,1%	55,8%	55,0%
	1583-ban	
1656	59 618	33 255
10,3%	56,6%	54,9%
	1598-ban	
977	16 413	42 158
7,3%	42,9%	56,3%

[50] *Maksay:* Parasztság ... 11. l.

A gazdagparasztság számszerű lemorzsolódása ellenére is megtartja döntő túlsúlyát a jobbágyi árutermelésben. Százalékos súlya 16%-ról 7%-ra esik vissza a század végére, részesedése azonban az árugabona volumenéből 71%-ról csupán 43%-ra csökken. A gabonatermés kalangyaszámának hirtelen csökkenése a szántóművelés már ismert, általános hanyatlásával függ össze. Noha a gazdagparasztok száma időmetszetről időmetszetre fogy, változatlanul ők rendelkeznek az egész korszakon át az árubor 52—55%-ával. Átlagosan egy jómódú jobbágy gazdaságára[51] 37 köböl árubor esik a század közepén s ez 1598-ra, a 15 éves háború minden negatív hatása ellenére is, 56 köbölre emelkedik. Bár összlétszámuk csökken, az egyes gazdagparaszti porták gazdasági ereje, árukészlete, különösen a szőlőművelés területén mind arányban, mind abszolút számmal mérten növekszik.

Ha korabeli árakon számítva meghatározzuk a módos parasztság búza és bor árukészletét, az alábbi összesítő eredményt kapjuk.

A gazdagparaszti árutermelés forintértékben

időmetszet	árugabona	árubor
1549	42 489	37 304
1576	26 851	50 412
1583	29 809	39 906
1598	8207	60 590

Ha a piacra kerülő gabona és bor volumene mellett a gyapjú és vágó-birka, valamint az áruméz termelés gazdagparaszti részét is számba vesszük (kb. 20—25 000, illetve 7—8000 forint), úgy a gazdagparasztság évi árutermelésének értékét 90—10000 forintra becsülhetjük. Bár a jómódú gazdaságok száma (az állattenyésztőket és a méhészeket is számolva) fél évszázad alatt kb. 2000-ről mintegy 1200-ra csökken, árutermelésük tömege és értéke nagyban és egészben változatlan marad. Csupán az árugabona és árubor étrékéből kiindulva, 1549-ben egy gazdagparaszti gazdaságra átlagosan 43 forint, 1576-ban 47 forint, 1583-ban 42 forint és 1598-ban 70 forint esik. Figyelembe véve a gazdagparasztságon belüli vagyoni különbségeket, jó részükre csak 25—30, míg egy kisebb csoportjukra 100 forinton felüli értékű árukészlet is jut. Az öt megye gazdagparaszti árutermelésének 100 000 forint körüli értéke igen jelentős összeg. Hasonlítsuk össze néhány korabeli adattal: a magyar királyság állami bevételei a 16. század hatvanas éveiben 440 000 forintra rúgnak.[52] A Rákóczi birtok-komplexum 3 uradalmának — Kálló, Örményes és Regéc — összjövedelme 1650 táján 44 439 forintot tesz ki.[53] Végül, mint ismeretes, a 16. század második felében az évi „pénzitės" volumene, azaz az évenként vert új pénz összege átlagosan 200 000 forint.

A gazdagparasztok tömeges árutermelése s annak magas pénzértéke, jóllehet a marhatenyésztés és kereskedelem hasznát a szóban forgó területen nem ismerjük, érthetővé teszi a gazdagparaszti vagyonfelhalmozást. Egy részük

[51] A csak szántóművelő gazdaságokat nem számítva.
[52] *Acsády:* Magyarország pénzügyei ... 171. l.
[53] *Makkai;* I. Rákóczi György ... 71. l.

piaci kapcsolata nem merül ki árufeleslegének eladásában. Miként az elszórt utalásokból nem egyszer kiderül : az árutermelő jobbágy maga is kereskedővé válik. Borral, juhval s gabonával kereskedve sokan meggyorsítják vagyongyűjtésüket. A kezükben összpontosuló pénzből mégsem alakul ki állandó jellegű kereskedő-tőke. Részint a főurak versenye miatt, akik egyre erőteljesebben kezükbe kerítik a nagybani kereskedelem, főleg az export területét, részint a jobbágyi helyzetből folyó kötöttségek miatt. Az árutermelésből s esetleges kereskedelmi haszonból származó gazdasági erőt zömmel földvásárlásra fordítják. Elsősorban a lényegileg szabad rendelkezésű irtványföldeket és szőlőket vásárolják össze, de van példánk a jobbágytelki földállomány zálogolására, sőt bérletére is. A gazdagparaszti földszerzés módját és terjedelmét az extraneus birtoklás rendszere tárja elénk. Miután az egyes értékelő feldolgozásokban részletesen foglalkoztunk az idegen határban birtokos, extraneus gazdák arányával és gazdasági súlyával, most a kezükön levő szántók s szőlők összterjedelmét és százalékarányát kell meghatároznunk.

Az extraneus birtokterület[54]

időmetszet	az extraneus terület aránya	
	szántóban	szőlőben
1549	3,9%	28,5%
1576	1,6%	20,5%
1583	8,3%	17,5%
1598	3,4%	35,3%

Figyelembe kell vennünk az arányok értékelésénél, hogy három megyében (Bihar, Bereg, Közép-Szolnok) ismeretlen az extraneus szántóterület, Közép-Szolnokból viszont bor dézsmajegyzékünk sincs. Így az extraneus szántóterület aránya lényegileg Borsod megyére, míg az extraneus borkultúra aránya a szóban forgó megyék egész szőlőterületére vonatkozik. Összehasonlítva azonos vidékek különböző évekből származó dézsmajegyzékeit, gyakran tapasztaltuk, hogy egyes decimátorok nem vették figyelembe az adó alá eső földek extraneus jellegét.[55] Az efféle összeírói hanyagságok feltehetőleg homályba burkolják itt-ott az extraneus birtoklást, ezért a közölt arányokat a tényleges extraneus terület minimális alsó határának kell tekintenünk. Mint a feldolgozásokból kiderül, szám szerint elég sok a zsellér és pauper extraneus, de igen szegény. Az extraneus borkultúra zöme (közel kétharmada) a módos parasztokra esik. Az az arány, mely szerint 1550 és 1600 között a szőlőterület legalább egyötöde, de 1598-ban pl. már több, mint egyharmada idegenek tulajdonát képezi, tulajdonképpen a gazdagparaszti vagyonfelhalmozás folyamatát és méretét jelzi. Debrecenben pl. 1600-ban 32 gazdának van extraneus szőlője a bihar-

[54] Közép-Szolnok m-ben nincs nyoma az extraneus birtoklásnak. 1549-ben és 1576-ban Borsod, Heves és Bereg m. adatai szerepelnek. Beregben nincs extraneus szántó. 1583-ban Borsod, Heves, Bereg és Bihar m. adatai szerepelnek. Csak Borsodban van extraneus szántó. 1598-ban Borsod, Heves, Bereg és Bihar m. adatai szerepelnek. Csak Borsodban van extraneus szántó.

[55] Pl. a borsodi Görömböly-Tapolca szőlőhegyének kb. 90—95%-a extraneus kezén van, de akad olyan összeírása is, melyben nincs szó extraneusokról, holott néhány évvel előbb s utóbb részletesen felsorolják őket.

püspöki borvidéken ; megoszlásuk zsellér 2, pauper 4, féltelkes 7 és gazdagparaszt 19. A szőlőterület 82%-a a 19 jómódú jobbágyra esik.

A többtagú jobbágybirtok jelensége, amidőn ugyanannak a gazdának a szőlőhegy különböző dűlőiben fekvő parcelláiról és az extraneus birtoklás, amidőn más helységek határában szerzett földekről s szőlőkről van szó, egyaránt a gazdagparaszti földvásárlás folyamatát tükrözi. Mind a jobbágyság, mind a paraszti földállomány fluktuációját, cseréjét jelentős mértékben az extraneus földszerzés, az idegen határban való vásárlás rendszere táplálja. Az extraneus birtoklás hálózata a jobbágyföld ténylegesen szabad forgalmának egyik legfontosabb 16. századi bizonyítéka. Végül az extraneus földszerzés ténye fejlesztette ki az idegen határban fekvő földekre, szőlőkre ültetett paraszti servusok, illetve a jobbágyok közötti földbérlet rendszerének kialakulását és elterjedését.

Ez az árutermelő-kereskedő gazdagparasztság rendelkezett annyi készpénzzel, hogy igénybe vehette a gazdálkodásához szükséges bérmunkát. Történetírásunkban az utóbbi években általánossá vált az a vélemény, hogy a zsellérek „fizetett munkája" erősen hozzájárult a gazdagparasztok vagyoni emelkedéséhez.[56] Az előző fejezetben igyekeztünk az anyag adta valamennyi lehetőség számbavételével tisztázni a paraszti bérmunka formáit s jelentőségét. Több megye dézsmajegyzékei pontosan kimutatják, ki hány arató napszámost fogadott fel a betakarításhoz? Bihar megye járásaiban a messorok tömege a jobbágylakosság 20—30%-ára rúg. Pontos adatok igazolják, hogy a gazdagparasztok állandó béresei között egyaránt találunk szántóművelő, bortermelő és állattenyésztő servusokat. Arra is van példánk, hogy máshonnan jött, vagyontalan extraneusokat fogadnak szolgálatukba helybeli gazdagparasztok, másrészt olyan eset is előfordul, hogy extraneus gazdagparaszt helybeli servust alkalmaz.[57] Sajnos a jobbágyság termelési viszonyai általában véve nem érdekelték a decimatorokat. Ennek következtében csak időnként értesülünk a gazdagparaszti-servusi viszony gyakoriságáról. Ezek, bár rendkívül értékes adatok, statisztikai összegezéshez elégtelenek. A jómódú jobbágyok béreseinek számszerű meghatározásában lehetséges, többé-kevésbé megalapozott becslés helyett inkább a napszámra kényszerült, földnélküliekből és pauperizált jobbágyokból összetevődő, ún. napszámos csoport százalékos súlyára utalunk. A mezőgazdasági munka e posszibilis tartalék-hadserege az egész korszakon át a népesség 20—30%-a körül ingadozik. Elsősorban a gazdagparaszti árutermelés időszakos munkaigénye (szőlőművelés!) teremt számukra munkaalkalmat, hiszen a majorságok csak kivételesen alkalmaznak nagyobb mértékben napszámosmunkát. A készpénzben fizetett napszámosok és a részint pénzben, részint természetben fizetett béresek rendszerén kívül a gazdagparasztok más módon is kiuzsorázták a jobbágyságot. Jóllehet a közölt forrásanyagban csak elvétve akad utalás a szarvasmarha állomány megoszlására,[58] az igaerő központosulása a gazdagparasztok kezébe ezeken a helyeken is annyira nyilvánvaló, hogy minden okunk megvan az igauzsora kiterjedt gyakorlatának feltételezésére, melyet egyébként a 17. századból jól ismerünk.[59] A takarmány-

[56] Pl. *Maksay:* Parasztság ... 104. l.

[57] Borsod m. Kis-Borsod dt. 1598. évi gb. dzsjk-ében Borsod és Finke faluknál, valamint Miskolc dt. 1594 évi gb. dzsjk-ében Arnót falvánál.

[58] Bihar m. Belényes dt. 1597. évi bor dzsjk és 1600. évi urbárium, U et C 17/6.

[59] *Makkai:* I. Rákóczi György ... 42—43. l.

készlettel rendelkező parasztok uzsora feltételek mellett segítették hozzá a marhás parasztokat állataik átteleltetéséhez. Később az állattenyésztő mezővárosokban korlátozták is az ilyen átteleltetés árát.[60] Ezzel kapcsolatban emlékeztetünk arra, hogy a gazdag állatállományú dél-borsodi járásokban pl. már a 16. század derekán a módos gazdák tulajdona a kaszáló terület 80—90%-a. Az igaerő- és takarmányuzsora természetesen korántsem meríti ki a gazdagparasztok ilyen irányú működését, csak jellemző példát nyújt arra, miként zsákmányolták ki a gazdagparasztok, bérmunkásaikon kívül, jobbágytársaik széles tömegét is.

A szóban forgó megyék gazdagparaszti árutermelésében határozott eltolódás mutatkozik a 16. század második felében. 1549-ben az árugabona 71,3%-a s az árubor 52,6 %-a jut a jómódú csoportra, míg 1598-ban a piacra kerülő búza csupán 42,9%-át, viszont az árubor 56,3%-át vallhatják magukénak. Az eltolódás a bortermelés további erősödését és a szántógazdálkodás gyorsütemű visszaesését mutatja. Lehet-e a majorsági árugabona térhódításával magyarázni a jómódú jobbágyok gabonatermesztésének hanyatlását?[61] Véleményünk szerint nem ez a döntő ok. A 16. század derekán még igen kicsi, különösen ezen a vidéken, a majorsági árugabona súlya, holott a gazdagparasztok elfordulása a szántógazdálkodástól már ekkor megkezdődik. A bortermelés és az állattenyésztés fokozására irányuló tevékenységüket sokkal inkább a növekvő piaci kereslet váltotta ki. A holdankénti terméseredményt piaci értékben számolva a szőlő hozama sokszorosa a gabonának. Hasonló módon magas haszonnal jár az árutermelés az állattenyésztés vonalán. Az eltolódást az előnyösebb piaci feltételek keresése váltotta ki. A bortermelés és állattenyésztés súlyának növekedése a gazdagparaszti árutermelésben a jobbágyság termelési viszonyainak változásával járt : jelentős mértékben kifejlődött a paraszti bérmunka (messorok, servusok, napszámosok, stb.).[62] A bornak szinte korlátlan belső és külső piaca volt s aki csak tehette, igyekezett szőlőt szerezni. Noha ez a gazdagparasztok vezető szerepét nem ingatja meg, a szőlővásárlás vágya, a törekvés a borkereskedelembe való bekapcsolódásra szüntelenül cselekvésre ösztönzi a féltelkesek és pauperek széles rétegeit is. Ez a magyarázata a kiterjedt fluktuációnak, a spekulációs szőlőforgalom gyorsaságának s az egyes jobbágyszőlőknél jelentkező többszörös zálogolásnak. A bihari borvidék egyik szőlőbirtokán pl. a tulajdonos mellett már két másik jobbágy zálogjoga is érvényesül.[63]

A gazdagparaszti vagyonfelhalmozás ütemét és arányait már mind a mezőgazdasági termelés, mind az árutermelés vonalán meghatároztuk és elemeztük.[64] Most a jómódú jobbágyok közül kiemelkedő kis csoporttal, a különlegesen vagyonos gazdagparasztokkal kell foglalkoznunk. Ez a módos gazdák egynegyedét-egyharmadát kitevő maroknyi csoport gazdasági erejének arányaival különbözik a többi gazdagparaszttól. Általában olyanokat soroltunk ide, akiknek gazdasági ereje legalább a duplája az átlagos gazdagparaszti szintnek.

[60] *Takáts:* Rajzok ... II. k. 275. l.

[61] *Makkai:* A kuruc ... 25—26. l.

[62] „az állattenyésztés és a szőlőművelés sajátos munkaerőszükségleteit viszont kezdettől fogva túlnyomóan szabad bérmunkával kellett biztosítani." *Makkai;* A kuruc ... 54. l.

[63] Bihar m. a bihari borvidék 1580. okt.-i dátumú búzáért bort adók jegyzékében : „Lakatjartho balas zeölyenek haznatt tartattya Nagy balasne, mely zeölott Kadas Andras zwrt be".

[64] Több ízben utaltunk rá, hogy szarvasmarha állományuk a dzsjk-ekben nem szerepel s így annak gazdasági súlya az összképből hiányzik.

A kiemelkedően vagyonos gazdagparasztok aránya és gazdasági súlya

	gazdagparaszt	gabona gl	bor cb agr
Borsod-Heves megye 1549-ben	262	38 102	7169
	2,7%	20,9%	9,2%
1598-ban	42	1 336	4017
	0,8%	2,4%	7,8%
Bereg megye 1553-ban	53	1 239	6144
	1,5%	3,0%	15,5%
1597-ben	27	623	2529
	0,8%	1,6%	14,1%

Vagyonfelhalmozásuk aránya valóban meglepő: Borsod-Hevesben, a század derekán 2,7%-nyi csoportjuk kezén van a gabonakultúra jó egyötöde s a szőlőterület csaknem 10%-a. Igaz, hogy egy fél évszázad alatt számuk mind a három megyében leapad, viszont alig valamit veszítenek gazdasági súlyukból. Borsod és Heves megyében pl., ahol szántóterületük nagy része elvész, a gazdagparasztok száma 84%-kal, de szőlőkultúrájuk területe csak 44%-kal csökken. Beregben is kevesebben maradnak a század végére, de azok gazdasági ereje nagyjából itt is a korábbi szinten mozog: jobbágygazdaságonként 116 köböl, illetve 94 köböl bor. Közép-Szolnok megye 1569. évi dézsmajegyzékében mindössze 3 gazdagparasztra (0,2%) közel 100 hold szántó esik (2,1%). Biharban az anyag hiányossága folytán nem sikerült az egész megyében, csak tájanként meghatározni csoportjukat. A bihari kiemelkedően vagyonos gazdagparasztság súlya 1599—1600-ban a következőképpen alakul: a bihari borvidéken a parasztság 2,4%-a rendelkezik a szőlőkultúra mintegy 20%-ával. A belényesi districtusban a jobbágyok 1%-ának birtokában van az igaerő és a sertésállomány 20%-a. Végül Nagyváradon a bortermelő népesség 3,2%-ának kezén van a szőlőterület 16,2%-a.

Összegezve, a kiemelkedően vagyonos gazdagparasztok maroknyi csoportja, mely megyénként nem igen haladja meg az 1—2%-ot, a szőlőterület 15—20%-ával rendelkezik. A század derekán Dél-Borsodban (Mezőkövesd) még van olyan csoportjuk, amelyikre a szántókultúra jelentős hányada esik. 1600 körül azonban a szám szerint megfogyatkozott, de igen gazdag csoport úgyszólván kizárólag bortermeléssel foglalkozik. Feltehetőleg az ő csoportjukra jut az állat-árutermelés és kereskedelem hasznának oroszlánrésze is.

A gazdagparasztság helyzete, gazdasági súlya, különösen pedig a kiemelkedően vagyonos gazdagparaszti csoport példája, önmagában is bizonyítéka annak a paraszt-polgári fejlődésnek, mely a 16. század végéig, ha egyre gátoltabb formában is, konkrét ténye a jobbágyság antifeudális küzdelmének s e küzdelem sikerének annyira reális történeti lehetőségét testesíti meg, amelyhez hasonlót évszázadok távlatában is hiába keresnénk. Nem feltétlenül valami „amerikai út" a feudalizmuson belüli érvényesülésére kell gondolnunk. Sokkal inkább arra az alapvető gazdasági fejlődésre, mely a szabad költözési jog általános érvényesülése után, a 15. század első felében indult meg s melynek a mezőgazdaságban jelentkező eredményeit Mátyás oly sikeresen használta fel központosító, államszervező tevékenységében. Az országban százszámra alakuló s gazdagodó mezővárosok, melyek már kilépnek a jobbágyi függés és adózás állapotából, világos jelei a fejlődésnek. A 15—16. század fordulójának politikai anarchiája, Mohács katasztrófája, a török—német hadjáratok s az ország részekre szakadása nem kedvezett a paraszti fejlődésnek, mégis a 16.

század derekán az adatokból elénk táruló kép azt igazolja, hogy a jobbágyság, különösen pedig a gazdagparasztság helyzete és törekvései már túlmutatnak a feudális rendszeren.

A szóban forgó öt megyényi országrészben az árutermelés döntő többsége a gazdagparasztok kezében van. Feudális kötöttségeik nem korlátozzák őket abban, hogy szabadon mozogjanak, kereskedjenek, spekulációs szőlő- és földvásárlásokat bonyolítsanak le, adjanak-vegyenek, zálogoljanak, béreljenek, gazdagodjanak. Nagy részük a kiváltságos helyzetű, szőlőművelésre specializálódott mezővárosok polgára. Gazdagparasztok termelik s hozzák piacra az „áru"-nak tekinthető bor, marha, juh, gabona, méz stb. döntő többségét. Jelentős készpénz és földvagyont halmoznak fel, a bérmunka és uzsora különböző formáival kizsákmányolják jobbágytársaikat. Gazdasági tevékenységük a termelési viszonyok alakulására is egyre erősödő befolyást gyakorol. Árutermelésük növekedése s piaci kapcsolataik további erősödése — elkorcsosult, alacsony színvonalú városi fejlettségünk ellenére is — elvezethetett volna feudális kötöttségeik lerázásához (megváltásához). A gazdagparaszti mezővárosok, mint a népességet, a paraszti kézműipart, a földvagyont s az állatállományt tömörítő, árutermelő központok, ha a 16. században még nyomon követhető fejlődésük folytatódik, a mezőgazdaság kapitalista átalakulásának gócpontjaivá válhattak volna.

Milyen kapitalista csírák mutatkoznak a gazdagparaszti árutermelésben? Elsősorban a készpénzben fizetett bérmunka kiterjedt felhasználására kell utalnunk. A jómódú jobbágyok nagy számban alkalmaznak mind időszaki napszámosokat, mind állandó jellegű béreseket, cselédeket. Föld-, különösen pedig szőlővásárlásaikkal rendszeresen és tudatosan törekszenek árutermelésük bővítésére. A gazdagparasztok között — főleg a szőlővidékeken — spekulációs földforgalom bonyolódik le. Végül jelentős hányaduknál félreérthetetlenül jelentkezik az árutermelői és kereskedői tevékenység egybekapcsolódása.

Az osztályharcnak és a mezőgazdasági kapitalizmus kialakításáért vívott küzdelemnek e sajátos és bonyolult folyamata, mely a gazdagparaszti árutermelés és a majorsági gazdálkodás között zajlik a 16. században s melyet városi fejlődésünk elmaradottsága fokozottan súlyosbít,[65] a század végéig még eldöntetlen marad.[66] A robotoltató majorságok győzelme csak a 17. század első felében realizálódik. Miért és miként következett be ez a nagy fordulat?

Mohács után a magyar állam gazdasági-politikai egysége megbomlik. Erdély, melynek sajátos politikai szerepe a 16—17. században az adott körülmények kényszerítő hatása folytán alakul ki, nem rendelkezik megfelelő gazdasági bázissal. A török uralom barbarizmusa és hallatlan primitív gazdasági körülményei,[67] a külterjes állattenyésztésen kívül, a mezőgazdasági fejlődés minden formájának gátat vetnek. A mezőgazdasági fejlődés gazdagparaszti és majorsági irányzatai között dúló küzdelem az ún. királyi Magyarország területére korlátozódik. A Habsburg országrészben viszont egy külső erőforrásokra támaszkodó, idegen hatalom politikai-gazdasági vonalvezetése érvényesül. Erre a külső politikai-katonai erőre támaszkodnak főuraink a 15—16. században lassú bomlásnak indult feudalis rendszer reakciós jellegű megszilárdításában. Sikerüket jelentős mértékben elősegíti a 15 éves háború anyagi pusztítása,

[65] *Makkai:* Pest megye ... 95—96. l.
[66] *Maksay:* Parasztság ... 109. l.
[67] *Makkai:* Pest megye ... 115. l.

mely éppen a gazdagparaszti árutermelés egyik központi területét pusztítja végig (Heves, Borsod és Bihar megye).

A paraszt-polgári fejlődés, a gazdagparaszti-mezővárosi árutermelés és kereskedelem további térhódítása ellen indított feudális ellentámadás központi célja a mezőgazdasági piac megszerzése. Módszere elsősorban a gazdagparaszti árukészletek erőszakos kisajátítása, másodsorban a majorsági eredetű árugabona növelése. Az összterméshez viszonyítva a saját árukészlet tömege a 16. században még igen lassan emelkedik. A hangsúly a majorsági gazdálkodásban minden vonalon a gazdaságon kívüli kényszer alkalmazására esik (robot növelés, árukészlet kisajátítás, fogyasztási kényszer, piac monopólium, stb.). A gazdagparasztságot a 17. század első felében árukészleteinek elrablása és piaci kapcsolatainak elvágása teszi tönkre s nem a majorsági árutermelés versenye.

A pusztuló gazdagparasztság egy kis része a 17. században megváltja magát, nemesi kutyabőrt vásárol s az armalista nemesség soraiba jutva megmenekül az örökös jobbágyságba süllyedéstől. Mások, mint servitorok, tisztartók, libertinusok a földesúri gazdasági apparátus[68] alkalmazottjaiként igyekeznek menekülni a jobbágy sorstól. A század végén a török alól felszabadult alföldi marhatenyésztő városok, mint a gazdagparaszti fejlődés utolsó és torz maradványai emlékeztetnek már csupán a parasztság egy évszázaddal előbb még oly jelentékeny gazdasági-társadalmi fellendülésére.

Mátyás korában Magyarország gazdasági fejlettsége még nem maradt el a nyugat-európai fejlődéstől, nem érintve a probléma külső, objektív tényezőit, lemaradásunk, gazdasági hanyatlásunk legfőbb oka nem csupán a jelképpé formálódott Mohács, hanem a Habsburg politika, mely odadobta parasztságunkat a feudális reakció 17. századi támadásának, győzelemre segítette a majorkodó főúri uradalmak rendszerét. A majorsági gazdálkodás a mezőgazdasági termelőerők általános hanyatlásával és pusztulásával járt s bár a 18. században eljutott a mezőgazdaság kapitalista átalakulásának lehetőségéhez — döntő oka lett történeti fejlődésünk aránytalanságának és elmaradottságának. Történeti következményeinek felszámolását, csak a haladó erők győzelme után, 1945-ben valósíthattuk meg, nem véletlenül, a földosztás tényével.

[68] A 17. századi officiolatushoz tartozó mentesített jobbágyokra nézve lásd *Makkai:* I. Rákóczi György .. 60. l. Adózási kedvezményeik ingatagságára nézve a szempczi és cseklészi tizedszedők 1630. évi utasítása és a liszkai decimatorok 1647. évi utasítása. M. Gdt. Szle. 1903. 164—166. l. és uo. 1905. 40—42. l. A menekülés egy másik formáját az uradalmi hajdúságot kevés gazdagparaszt választotta.

HELYSÉGNÉVMUTATÓ

A ma is azonos néven szereplő helységek nevét megjegyzés nélkül, (ritkított kurzív szedéssel) közöljük. Ha a mai helységnév eltér a középkoritól, akkor a jelenlegi formát, vagy szóösszetétel esetén az eltérő részt zárójelben adjuk a helységnév után. A helység jelenlegi helyzetére vonatkozó adatközlést (eltűnt, beolvadt, ma puszta, stb) ugyancsak zárójelben közöljük a helységnév után. R és SzU rövidítések a Román Népköztársaság, illetve a Szovjetunió területére eső helységekre utalnak.

A helységnév és a rá vonatkozó adatok után meghatározzuk a helység korabeli 16. századi járási és megyei beosztását. A lapszám a helység előfordulását jelzi a forrásanyagban. Kurzív szedésű szám az értékelő feldolgozás helyét jelöli. Ez egyébként csupán néhány városnál fordul elő (Eger, Debrecen, stb). Az anyag betűrendbe szedésénél az a és á, e és é valamint j és y között nem tettünk különbséget.

A járások (districtus) és megyék elhelyezkedésére nézve lásd a Tartalomjegyzéket.

Abafalva Arló dt, Borsod m, 235., 495—496., 749.

Abád (Szalók) Kis-Heves dt, Heves m. 322., 346., 570., 601., 795., 983.

Abód Néha Miskolc, de általában Kis-Borsod dt, Borsod m. 33., 196—197., 505., 517., 758—759., 939.

Abony (Füzes-) Mohi dt, Borsod m. (Füzes-Abony inkább Heves m-hez tartozik!) 473.

Ábrány (Alsó-) Mohi dt, Borsod m. 46., 206—207., 466., 516.

Ábrány (Felső), Mohi dt, Borsod m. 207.

Ábrány, Monostoros-, (Abram, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 673., 690., 856.

Ábrány, Vedres- (Abramuţ, R) Érmelléke dt, Bihar m. 879.

Ábrányfalva (Nyirábrány) Érmelléke dt, Bihar m. 693.

Ábrányháza (a 17. században elpusztult.) Kiskölesér dt. Bihar m. 659., 689., 843.

Achad (Nyiracsád) Érmelléke dt, Bihar m. 693.

Adács Pata dt, Heves m. 73., 278., 345., 528., 595., 775.

Ádámi (ma puszta) Kis-Kalota dt, Bihar m. 665., 691., 850.

Adony (Tisza-) Bereg m. 162., 364—365., 635., 826., 834.

Adorján (a 17. században elpusztult) Közép-Kalota dt, Bihar m. 674., 690.

Alacska Miskolc dt, Borsod m. 29., 480—481., 717—718.

Alatka (ma puszta Boconád mellett) Nagy-Heves dt, Heves m. 105., 313., 563., 601., 964.

Alattyán Nagy-Heves dt, Heves m. 102., 137., 317—318., 350., 561., 601., 970.

Albes (Albiş, R) Érmelléke dt, Bihar m. 693., 695., 878.

Álcsi (a 17. században elpusztult) Kiskölesér dt, Bihar m. 655., 844.

Álcsi (ma puszta Szolnok mellett) Nagy-Heves dt, Heves m. 103., 136., 318., 348., 562., 603., 971.

Álcsipuszta lásd *Álcsi* (Heves m.)

Al-Debrő lásd *Debrő* (Heves m.)

Álmosd Érmelléke dt, Bihar m. 693.

Alpár (Alparea, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 845.

Alsó-Ábrány lásd *Ábrány, Alsó-* (Borsod m.)

Alsó-Telekes lásd *Telekes, Alsó-* (Borsod m.)

Alsó-Tokaj lásd *Tokaj, Alsó-* (Borsod m.)
Alsó-Velezd lásd *Velezd, Alsó-* (Borsod m.)
Alsó Viznice lásd *Viznice, Alsó-* (Bereg m.)
Alsó-Zsolca lásd *Zsolca, Alsó-* (Borsod m.)
Andács (ma puszta Homorog mellett, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 641., 687.
Andaháza Debrecen és Középnyir dt, Bihar m. 692.
Andornyák (Andornaktálya) Nagy-Tállyához tartozik, Heves m. 125.
Ant (Ant, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 648., 688., 837.
Apáti (Kőrösszeg-) Rétköz dt, Bihar m. 684., 690.
Apáti, Fel- (Crestur, R) Érmelléke dt, Bihar m. 693., 879.
Apáti, Puszta- (a 17. században elpusztult) Érmelléke dt, Bihar m. 406., 693.
Apc Pásztó dt, Heves m. (1549-ben Pata dt része) 75—76., 302—303., 345., 549., 597., 790., 800.
Aranyos (Bükk-) Mohi dt, Borsod m. 46., 205., 265., 571—572., 516., 725—726.
Aranyos (Heves-) Debrő dt, Heves m. 94.
Ardó, Beregszász- (Ардов, SzU) Bereg m. 155—156., 369—370., 621—622., 812—813., 834.
Ardó, Szőlős- (Ардовец, SzU) Bereg m. 143., 827.
Arló Arló dt, Borsod m. 235., 494., 748.
Arnót Miskolc dt, Borsod m. 35., 198., 266., 453., 710., 766.
Ároktő Mohi dt, Borsod m. 47., 210., 264., 515., 724., 797.
Árpád (Arpășel, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 646., 687.
Ártánd Kis-Kalota dt, Bihar m. 665., 691., 850.
Asszonyvására (Tărguşor, R) Érmelléke dt, Bihar m. 399—400., 878.
Asztély (Астель, SzU) Bereg m. 153., 366., 625., 814.
Atány Nagy-Heves dt, Heves m. 101., 315., 351., 560., 603., 971—972.
Atkár Pata dt, Heves m. 281., 343., 533., 596., 769.
Attya (Vámos-) Bereg m. 158., 363., 633—634., 811.

Báb (Puszta-, Tarnabod mellett) Nagy-Heves dt, Heves m. 105.
Bába, Alsó- (Hejő-Bába) Mohi dt, Borsod m. 213., 473.
Báboltna (Tisza-) Mohi dt, Borsod m. 48., 209., 264., 514.
Bábony (Sajó-) Miskolc dt, Borsod m. 27—28. 184., 266., 451., 714.
Babostya (ma puszta Sititelec mellett, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 659., 689.
Bagd (Hajdú-, ma puszta) Nagykölesér dt, Bihar m. 648., 688., 838.
Bagos (Hajdu-) Debrecen és Középnyir dt, Bihar m. 693.
Baj (Mező-) (Boiu, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 649. 688., 836.
Bála (elpusztult falu a megye nyugati részén) Rétköz dt, Bihar m. 679., 689., 922.
Bála, Tisza (ma Óballapuszta) Kis-Heves dt, Heves m. 319., 348., 566., 599., 796., 801., 978.
Bála — Szent — Miklós (Ma Török Szt-Miklós) Kis-Heves dt, Heves m. 319., 348., 569., 598., 796., 978.
Balajt Kis-Borsod dt, Borsod m, 248., 508., 757., 930.
Balasér (Блажеево, SzU) Bereg m. 153—154., 379., 621., 812., 834.
Balazsér lásd *Balasér* (Bereg m.)
Balaton Arló dt, Borsod m, 236—237., 499., 747.
Balkány (ma puszta Békés m-ben) Rétköz dt, Bihar m. 680., 689.
Balmaz (eltűnt falu Miskolc környékén) Miskolc dt, Borsod m. 24.
Bályok (Balc, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 672., 690., 856.
Bánfalva Arló dt, Borsod m. 233—234., 496., 744., 766.
Bánhalma (ma puszta Fegyvernek mellett) Kis-Heves dt, Heves m. 347., 568., 599.
Barabási Bereg m. 157—158., 362., 630., 809—810., 834.
Barca Arló dt, Borsod m. 233., 480., 743.
Barcika (Kazinc-) Kaza dt, (néha Miskolc dt), Borsod m. 30., 482., 733.
Barla (Mátraballa) Pásztó dt, Heves m. 85., 299—300., 542., 787.
Barkaszó (Баркасовцы, SzU) Bereg m. 165—166., 358—359., 629., 802.
Barmod (ma puszta Kötegyán vidékén) Nagykölesér dt, Bihar m. 646., 687.
Bátony (Nagy-) Pásztó dt, Heves m. 542., 788.
Bátor, Fekete- (Batăr, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 643., 687., 1599-ben Kétkőrösköz dt része, 869.
Bátor, Felső- (Kis-Bátor puszta, Bátor része) Debrő dt, Heves m. 90., 298—299., 543.
Bátor, Nagy- Debrő dt, Heves m. 90., 295.
Báttyu (Батово, SzU) Bereg m. 161., 359., 633., 812.
Begány, Kis- (M. Бегань, SzU) Bereg m. 154—155., 382., 622—623., 813.

Begány, Nagy- (B. Бегань, SzU) Bereg m. 155., 379., 622., 813., 834.
Begécs (ma puszta Atyás vidékén) Nagykölesér dt, Bihar m. 688., 837.
Bekölce Debrő dt, Heves m. 92., 295., 543., 789.
Bél (Beliu, R) pertinentia Bely, Bihar m. 692.
Belényes (Beiuş, R) Belényes dt, Bihar m. 896—897.
Bélfenyér (Belfir, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691., 869.
Bene (Gyöngyös határába olvadt) predium, (Pata dt, Heves m. 65.
Bene (Бена, SzU) Bereg m. 150—151., 373—374., 611., 816—817.
Benke Közép-Kalota dt, Bihar m. 676., 856.
Bereg, Nagy- (Береги, SzU) Bereg m. 391—392., 635.
Beregszász (Берегово, SzU) Bereg m. 168., 382—386., 391., 635., 828.
Beregszász-Ardó lásd *Ardó, Beregszász-* (Bereg m.)
Beregújfalu lásd *Újfalu, Bereg-* (Bereg m.)
Bereh (Berea, R) Érmelléke dt, Bihar m. (Szatmár m.?) 399.
Berek (a 17. században elpusztult) Kis-Kalota dt, Bihar m. 663., 691., 849.
Berek, Nagy- (ma puszta Füzesabony mellett) Pásztó dt, Heves m. 81.
Berente Miskolc dt, Borsod m. 29., 179., 482—483., 734.
Bertény (Birtin, R) Telegd dt, Bihar m. 692., 874.
Beseny (-Szög) Nagy-Heves dt, Heves m. 105., 317., 350., 558., 603.
Bessenyő (ma puszta Oradea mellett, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 655., 688., 843.
Bessenyő, Kőrös- (a 17. században elpusztult) Kis-Kalota dt, Bihar m. 663., 691., 849.
Bessenyő (Lád-) Kis-Borsod dt, Borsod m, 246., 508., 516., 757., 937—938.
Bessenyő (Szirma-) Miskolc dt, Borsod m. 27., 184., 450., 714.
Betfia (Betfia, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 888.
Bezzeg (Berzék, Zemplén m.) Mohi dt, Borsod m. falvai között említik. 473.
Bihar (Biharea, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 669—671., 690., 695., 854., 883—885.
Bikács (Bicacel, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 688., 843.
Bikk, Nemes- Mohi dt, Borsod m. 41., 215., 265.
Bikk, Paraszt- (ma puszta Nemes-Bikk határában) Mohi dt, Borsod m. 41., 211., 265., 473.
Boconád Nagy-Heves dt, Heves m. 105., 313., 351., 563., 602., 964—965.
Bócs (Eger-) Debrő dt, Heves m. 93., 295., 543., 789.
Bod (Tarna-) Nagy-Heves dt, Heves m. 105., 137., 313., 349.
Bodoló (Бодолов, SzU) Bereg m. 151—152., 376—377., 627—628., 824., 834.
Bodony Pásztó dt, Heves m. 85., 542., 786.
Bogyoszlóháza (a 17. században elpusztult) Nagykölesér dt, Bihar m. 839.
Bojt Kis-Kalota dt, Bihar m. 1588-ban Közép-Kalota dt, részeként is szerepel, 665., 675., 691., 848.
Bolcs (ma puszta Berettyószentmárton környékén) Kis-Kalota dt,Bihar m. 848.
Boldogfalva (a 17. században elpusztult) Debrecen és Középnyir dt, Bihar m. 693., 864., 921.
Boldva Miskolc dt, Borsod m. 33., 196—197., 451—452., 508., 712., 766.
Bolya (ma puszta Gyöngyöstarján mellett) Debrő dt, Heves m. 91.
Bolyok Arló dt, Borsod m, 234., 495., 749.
Bors (Borş, R) Kis-Kalota dt, Bihar m. 666., 691., 849.
Borsod Kis-Borsod dt, Borsod m. 245., 508., 516., 754., 929—930.
Borsova, (Nagy-) (Боржава, SzU) Bereg m. 145., 374—375., 613., 822—823.
Borzik (Burzuc, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691.
Bosold (ma puszta Darvas vidékén) Rétköz dt, Bihar m. 681.
Bóta (Borsod-) Arló dt, Borsod m. 797.
Bótrágy (Батрад, SzU) Bereg m. 161., 359., 633., 811.
Bő (ma Pusztaszárazbő Átány határában) Nagy-Heves dt, Heves m. 104., 137., 315., 350., 558., 604., 967.
Bő, Tisza- Kis-Heves dt, Heves m. 320—321., 347., 569—570., 599., 796., 980.
Bökény (a 17. században elpusztult) Rétköz dt, Bihar m. 690.
Bölcsi (ma puszta Zsadány vidékén) Rétköz dt, Bihar m. 683., 690.
Böszörmény (a 17. században elpusztult) Kis-Kalota dt, Bihar m. 663., 691., 848.
Bucsin (Бучу, SzU) Bereg m. 152., 382., 624., 814.
Bucsu lásd *Bucsin* (Bereg m.)
Buja (eltűnt falu. Váraszó vidékén terült el) Debrő dt, Heves m. 91.
Bura (Tisza-) Kis-Heves dt. Heves m. 321., 347., 570., 600., 795., 800., 981.
Bure (R. Ma azonosíthatatlan falu) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 423.
Buzita (ma puszta Nyiracsád körül) Érmelléke dt, Bihar m. 693.

Cegléd (eltűnt falu, valószínűleg Felnémet határába olvadt) Felnémethez tartozik, Heves m. 117—118. 332—333., 581.
Center Arló dt, Borsod m, 235., 495., 749.
Cernej lásd *Csernej* (Borsod m.)
Cigány (Crişeni, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 419—420.

Csaba (Hejő-) Miskolc dt, Borsod m. 24—25., 187., 440—441., 709.
Csány Pata dt. Heves m. 280—281., 344., 533., 778.
Csarnavoda (Csaroda) Bereg m. 157., 367., 624—625., 814.
Csász (ma puszta Heves határában) Nagy-Heves dt, Heves m. 105., 351.
Császta Kis-Borsod dt, Borsod m, 250., 508., 939., 941—942.
Csát (Mező-) Mohi dt, Borsod dt. 42—43., 209—210., 264., 515.
Csatár (Cetariu, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 672., 690., 694., 855., 886.—887.
Cseb (eltűnt falu, Mucsonytól délre terült el) Kis-Borsod dt, Borsod m. 939.
Csécs (Nagy-) Mohi dt, Borsod m. 43., 212., 473.
Céfa (Cefa, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 656—657., 688.
Cseg (Tisza-) Mohi dt, Borsod m. (Inkább Szabolcs m-hez tartozik!) 473.
Csegőd (ma puszta Ghiorac mellett, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 645., 687.
Csehi (a 15. században eltűnt) Kiskölesér dt, Bihar m. 659., 689.
Csehi (ma puszta Szendrőtől északkeletre) Kaza dt, Borsod m. 227., 263., (1594-ben Kis-Borsod dt része) 506., 729—730.
Csehi (Eger-) Debrő dt, Heves m. 93., 295., 543., 789.
Cseke (a 15. századtól nem önálló falu) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691., 868.
Csépány (ma puszta Békés m. határán) Rétköz dt, Bihar m. 682., 689.
Csépány (Hódos-) Arló dt, Borsod m, 235—236., 494., 749.
Cserép (-falu) Mohi dt, Borsod m. 47., 215—216., 465.
Cserlenö (Черленьово, SzU) Bereg m. 389.
Csernej Arló dt, Borsod m, 237., 262., 498., 747—748.
Cserőköz (ma puszta Tiszaderzs határában) Nagy-Heves dt, Heves m. 105., 318.
Csét (eltűnt falu. Mezőtúr és Szarvas között feküdt) Kis-Heves dt, Heves m. 321., 347., 568., 598., 983.
Csétfalva (Четово, SzU) Bereg m. 142., 375., 610., 820.
Csif (ma puszta Nyugat-Biharban) Rétköz dt, Bihar m. 679., 689.
Csokaly (Ciocaia, R) Érmelléke dt, Bihar m. 693.
Csomóköz (Ciumeşti, R) Érmelléke dt, Bihar m. (Szatmár m.?) 398—399.
Csomonya (SzU. A 19—20. század fordulóján még létező falu Nagy-Dobronytól délre) Bereg m. 166., 353., 628., 805.
Csonka-Papi lásd *Papi, Csonka-* (Bereg m.)
Csökmő Rétköz dt, Bihar m. 682., 689.
Csőmek (a 17. században elpusztult) Nagykölesér dt, Bihar m. 643., 687.

Dáda (Tisza-) Mohi dt, Borsod m. (Inkább Szabolcs m-hez tartozik!) 473.
Dalom (ma puszta Tăut közelében, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691., 868.
Damak Kis-Borsod dt, Borsod m, 248., 507., 755., 939., 942.
Daróc, (Bereg-) Bereg m. 153., 365—366., 623., 815., 834.
Daróc (Lénárd-) Arló dt, Borsod m, 237—238., 499., 750.
Daróc (Tibold-) Mohi dt, Borsod m. 47., 203., 466., 514.
Darvas Rétköz dt, Bihar m. 682., 689.
Dávidháza (Новое Давидково SzU) Bereg m. 390., 609., 807.
Debrecen civitas Bihar m. 692., 907—917., *918—920.*, 921.
Debren (Dobrin, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 421.
Debréte Kaza dt, Borsod m, 228., 262., 486., 514., 737., 765.
Debrő Debrő dt, Heves m. 89., 291—292., 539.
Déda, (Bereg-) (Дедово, SzU) Bereg m. 154., 366., 623., 812.
Édes Arló dt, Borsod m, 239., 262., 496—497., 745., 766.
Demjén Debrő dt, Heves m. 93.
Dercen (Дрысина, SzU) Bereg m. 163—164., 357. 609—610., 804.
Derecske Debrecen és Középnyir dt, Bihar m. 692., 864.
Derecske (Mátra-) Pásztó dt, Heves m. 85., 300., 542., 787.
Dersháza (Deja, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 424.
Derzs (Tisza-) Kis-Heves dt, Heves m. 320., 346., 570., 601., 981—982.
Déta (eltűnt falu Sajólád vidékén) Miskolc dt, Borsod m. 15., 185., 437.
Detk Pata dt, Heves m. 71., 138., 286., 345., 528., 596., 775., 800.
Diós-Ad (Dioşod, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 421—422.
Diószeg (Diosîg-in-Bihor, R) Debrecen és Középnyir dt, Bihar m. 865.

Dévaványa lásd *Ványa, Déva-* (Bihar m.)
Dobrony, Kis- (M. Добронь, SzU) Bereg m. 353., 628., 805., 834.
Dobrony, Nagy- (B. Добронь, SzU) Bereg m. 353., 628., 805., 834.
Domoszló Pata dt, Heves m. 71., 286., 531., 778.
Donkófalva (Обава, SzU) Bereg m. 390.
Dormán (d) Nagy-Heves dt, Heves m. 104—105., 137.
Dorogháza Pásztó dt, Heves m. 82., 300.
Diósgyőr Miskolc dt, Borsod m. 22—24., 181—183., 454—455., 705—706.
Disznós (-Horvát, ma Izsófalva) Arló dt, Borsod m, 236., 494—495., 748.
Divin (Dövény) Kaza dt, Borsod m. 224., 483., 513., 734. 765.
Domaháza Arló dt, Borsod m, 236., 494.
Dorogmán (Tisza-Dorogma) Mohi dt, Borsod m. 48., 209., 264., 515.
Dubicsány Kaza dt, Borsod m. 479., 513., 732.
Dusnok (ma puszta Sajószentpéter határában) Miskolc dt, Borsod m. 29.

Ecs (ma puszta Sarkad mellett) Nagykölesér dt, Bihar m. 647., 688., 836.
Ecséd Pata dt, Heves m. 68., 286., 345., 530—531., 597., 769.
Ecseg (ma puszta Dévaványa környékén) Rétköz dt, Bihar m. 680., 689., 922.
Ecseg (Sajó-) Miskolc dt, Borsod m. 27., 185., 451., 714.
Edelény Kis-Borsod dt, Borsod m, 248—249., 505., 755—756., 930—932.
Eger Heves m. 109—111., *111—113.*, 324—326., *327—328.*, 574—576., *576—578.*
Egres praedium (eltűnt település Mucsony vidékén) Kis-Borsod dt, Borsod m. 939.
Egrespatak (Aghireș], R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 419.
Egyed (ma puszta Diosîg-in-Bihor környékén, R) Debrecen és Középnyir dt, Bihar m. 1570-ben Érmelléke dt-hoz sorolták. 400., 693., 865.
Emőd Mohi dt, Borsod m. 44., 214—215., 472., 516.
Enk (eltűnt falu Gyöngyös vidékén) praedium, Pata dt, Heves m. 72.
Ér-Adony (Adoni, R) Érmelléke dt, Bihar m. 693., 695., 878.
Erdőgyarak (Ghiorac, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 646., 687.
Erdő-Kövesd lásd *Kövesd* (Heves m.)
Erdőtelek Nagy-Heves dt, Heves m. 105., 312—313., 350., 557., 558., 603., 964.
Erk Pata dt, Heves m. 70., 138., 280., 528., 596.

Fancsal (Rózsaszentmárton) Pata dt, Heves m. 68—69., 284., 531., 775.
Fancsika (ma puszta Zsadány mellett) Kiskölesér dt, Bihar m. 567., 689.
Fancsika (Фанчиково, SzU) Bereg m. 143—144., 372., 616—617., 828., 834.
Farmos (Eger-) Nagy-Heves dt, Heves m. 349.
Farnos (Sfărnaș, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 855.
Farnos (Форнош, SzU) Bereg m. 164., 357., 610., 803.
Fegyvernek Kis-Heves dt, Heves m. 322—323., 347., 567., 599., 797., 800., 983.
Fejércse Bereg m. 157., 367., 625., 825.
Fejértó (ma puszta Konyár mellett) Debrecen és Középnyir dt, Bihar m. 693., 865.
Fekete-Bátor lásd *Bátor, Fekete-* (Bihar m.)
Feketepatak lásd *Patak, Fekete-* (Bereg m.)
Fel-Apáti lásd *Apáti, Fel-* (Bihar m.)
Fel-Debrő lásd *Debrő* (Heves m.)
Fel-Kér lásd *Kér, Fel-* (Bihar m.)
Felnémet Heves m. 114—117., *118—121.*, 330—332., *333—335.*, 579—580., *582—584.*
Felső-Ábrány lásd *Ábrány, Felső-* (Borsod m.)
Felső-Bátor lásd *Bátor, Felső-* (Heves m.)
Felső-Velezd lásd *Velezd, Felső-* (Borsod m.)
Felső-Viznice lásd *Viznice, Felső-* (Bereg m.)
Felső-Zsolca lásd *Zsolca, Felső-* (Borsod m.)
Fenes (Finiș, R) Belényes dt, Bihar m. 692., 895—896.
Finke Kis-Borsod dt, Borsod m, 244—245., 507., 516., 755., 932—933.
Fokoró (ma Fokoru Besenyőszög határának része) Nagy-Heves dt, Heves m. 103., 137., 310., 348., 562., 604., 961.
Forgács (ma Pusztafogacs Tarnaméra határában) Nagy-Heves dt, Heves m. 105.
Fugyi (Fughiu, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 660., 845.
Füged (Nagy-) Pásztó dt, Heves m. 345.
Füred (Tisza-) Kis-Heves dt, Heves m. 320., 346., 571., 600., 800., 979.

Füzes (Kis-) Pásztó dt, Heves m. 81.
Füzes-Gyarmat lásd *Gyarmat, Füzes-* (Bihar m.)

Gáborján Debrecen és Középnyir dt, Bihar m. 692.
Galgóc (Sajó-) Kaza dt, Borsod m. 226., 479., 731., 765.
Galvács Kaza dt, Borsod m. 227.
Gát (Гать, SzU) Bereg m. 164., 365., 620—621., 804.
Gecse (Mező-) (Геча, SzU) Bereg m. 168., 382., 627., 827.
Gelej Mohi dt, Borsod m. 42., 215., 264., 473., 514.
Gelényes Bereg m. 158., 359., 630., 810.
Genc (Ghenci, R) Érmelléke dt, Bihar m. (Szatmár m.?) 398.
Géres (Ghirişa, R) Sződemeter-Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 432.
Gergöly Bereg m. 381., 619., 826.
Geszt Nagykölesér dt, Bihar m. 649., 688., 838.
Geszt (Borsod-) Mohi dt, Borsod m. 47., 204., 467., 516.
Ghan (eltűnt falu Tar vidékén) Pata dt, Heves m. 598.
Girolt lásd *Girót* (Közép-Szolnok m.)
Girót (Ér-) (Ghirolt, R) Sződemeter-Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 431.
Görcsön (Szilágy-) Gârceiu, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 420.
Görömböly Miskolc dt, Borsod m. 16—19., 187—190., 441., 707—708.
Gulács Bereg m. 144., 367—368., 619., 824—825.
Guszár (ma puszta Vancsod határában) Kis-Kalota dt, Bihar m. 665., 691., 848.
Gut, Kis- (M. Гутово, SzU) Bereg m. 165., 365., 621., 804—805.
Gut, Nagy- (B. Гутово, SzU) Bereg m. 165., 365., 621., 805.

Gyanda (Tisza-Gyenda) Kis-Heves dt, Heves m. 321., 347., 566., 599., 796., 800., 981.
Gyanta, Kápolnás- (Căpâlna, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691.
Gyanta, Vég- és *Nemes-* (Gianta, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 868.
Gyante (ma puszta Sarkad-Keresztur mellett) Nagykölesér dt, Bihar m. 647., 688., 836.
Gyapoly (Deapol, R) Debrecen és Középnyir dt, Bihar m. 866.
Gyárán (a 17. században elpusztult) Kiskölesér dt, Bihar m. 654., 688., 844.
Gyarmat (Füzes-) Rétköz dt, Bihar m. 680., 689., 922.
Gyires (Girişul-de-Criş, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 689.
Gyöngyös oppidum (Pata dt), Heves m. 60—64. 269—275., 519—523., 776—778.
Gyöngyös-Püspöki lásd *Püspöki, Gyöngyös-* (Heves m.)
Győr (ma puszta Sarkadkeresztur vidékén) Nagykölesér dt, Bihar m. 647., 688., 836.
Györk (Vámos-) Pata dt, Heves m. 70., 138., 282., 344., 531—532., 597., 778.
Györös (Girişul Negru, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691.

Hájó (Hăieu, R) Casa Hayoiensis, (Kiskölesér dt része) Bihar m. 695., 888.
Halábor (Храбаров, SzU) Bereg m. 145., 375., 627., 822.
Haláp Érmelléke dt, Bihar m. 693.
Halász (Gyöngyös-) Pata dt, Heves m. 73., 276—277., 344., 533—534., 778.
Halmaj (-Ugra) Pata dt, Heves m. 269., 345., 529., 596.
Hangács Kis-Borsod dt, Borsod m. 509., 516., 758., 939.
Haraklyán (Hereclean, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 420.
Harangláb (Kis-) (Харанглаб, SzU) Bereg m. 161., 633., 811—812.
Harnóc (ma puszta Sajóivánka határában) Kaza dt (néha Miskolc dt), Borsod m. 30., 224.
Harsány Mohi dt, Borsod m. 48—49., 216—217., 726.
Hasznos Pásztó dt, Heves m. 86—87., 298., 547., 788.
Hát (ma puszta Komádi mellett) Rétköz dt, Bihar m. 685., 690.
Hatház (eltünt falu Finke vidékén) Kis-Borsod dt, Borsod m, 250., 507., 758., 759., 939.
Hegyes-Bor (ma puszta Karcag határában) Kis-Heves dt, Heves m. 320., 345., 568., 598., 795., 800., 978—979.
Hegymeg Kis-Borsod dt, Borsod m. 939.
Henchida Közép-Kalota dt, Bihar m. 675., 690.
Henchida Debrecen és Középnyír dt, Bihar m. A Sálhida és Henc falvakból összeolvadt helység adózás szempontjából megoszlott Debrecen—Középnyír dt és Közép-Kalota dt között. 692., 865—866., 921.
Herpa (a 17. században elpusztult) Nagykölesér dt, Bihar m. 646., 688., 836.
Herpály (ma puszta Berettyóújfalu mellett) Debrecen és Középnyír dt, Bihar m. 692.
Hete lásd *Hetény* (Bereg m.)

Hetény (Hete) Bereg m. 161., 382., 619., 825.
Hetyén (Tisza-) (Хетин, SzU) Bereg m. 362., 632—633., 810., 834.
Heves Nagy-Heves dt, Heves m. 101—102., 136., 313—314., 350., 560., 602., 965—966.
Heves-Iván (ma puszta Jászapáti határában) Nagy-Heves dt, Heves m. 102., 136., 314—315., 349., 561., 601., 966—967.
Hidastelek (Holod, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691., 869.
Hídvég (Kraszna-) (Măieriște, R) Sződemeter—Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 425.
Hódos, Jakó- (Hodoș, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 674., 690., 856.
Hódos, Kis- (Hodișel, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691.
Homok (Mező-) (Хомок, SzU), Bereg m. 154., 381—382., 623., 813—814.
Homorog (Homorog, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 640—641., 687., 921.
Hort Pata dt, Heves m. 74., 138., 343—344., 596.
Horváti Kis-Borsod dt, Borsod m, 249., 514., 756., 939—940.
Hosszuaszó (Husăsăul-de-Tinca, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 641., 687.

Igar (Tisza-) Kis-Heves dt, Heves m. 320., 346., 572., 600., 795., 980.
Ignec (Зняцево, SzU) Bereg m. 608., 805—806.
Ignice lásd *Ignec* (Bereg m.)
Igrici Mohi dt, Borsod m. 41., 211., 473.,
Iklód (ma puszta Oradea mellett, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 660., 843.
Illye (Ciumeghiu, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 643—644., 687.
Inánd (Inand, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 640., 687.,
Iráz (ma puszta Zsadány mellett) Rétköz dt, Bihar m. 683., 690.
Iregd, Kis- (a 15. század végén Ugrába olvadt, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 660., 843.
Iregd, Nagy- (a 15. század végén Ugrába olvadt, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 656., 688., 842.
Irota Kis-Borsod dt, Borsod m, 249., 758., 934—935.
Istenmezeje Debrő dt, Heves m. 91., 293—294., 544.
Isznéte (Жнятино, SzU) Bereg m. 164., 357—358., 620., 804.
Iván (beolvadt Mátraballa határába) Pásztó dt, Heves m, 86., 300., 542.
Ivánka (Sajó-) Kaza dt (néha Miskolc dt), Borsod m, 30., 226., 479., 731—732.
Ivány (Ивановцы, SzU) Bereg m. 390.

Jákfalva Kaza dt, Borsod m. 224., 263., 483., 735.
Jánd Bereg m. 163., 581., 619., 825—826.
Jánosd (Ianoșda, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 642—643., 687.
Jánosfalva (Ioaniș, R) Belényes dt, Bihar m. 692.
Jánossi (Makkos-) (Яношево, SzU), Bereg m. 155., 369., 622., 812.
Járdányháza Arló dt, Borsod m, 236., 494., 748.
Jenő (Ienu, R) Telegd dt, Bihar m. 692., 695., 874.
Jobbágyi Pásztó dt, Heves m. (1549-ben Pata dt része) 76., 303., 549—550., 790.

Kágya, Kis- (Cadea, R) Debrecen és Középnyír dt, Bihar m. 693., 695., 865., 877.
Kágya, Nagy- (Cadea, R) Debrecen és Középnyír dt, Bihar m. 865., 877—878.
Kajdanó (Кайданово, SzU) Bereg m. 389., 608—609., 806.
Kakucs (a 17. században elpusztult) Kiskölesér dt, Bihar m. 658., 689.
Kakucs (Magyar-) (Cacuciul-Vechiu, R) Telegd dt, Bihar m. 692., 874.
Kál Pásztó dt, Heves m. 291., 343., 538., 596.
Kalocsa (Călacea, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691., 868.
Kápolna (Sajó-) Miskolc dt, Borsod m. 30—31., 181., 714—715.
Karácsfalva (Карачинь, SzU) Bereg m. 141., 372., 616.,
Karácsond Pata dt, Heves m. 69—70., 138., 268., 345., 528., 597., 774.
Karló (Szuha-Kálló) Kaza dt, Borsod m. 223., 262., 482., 733., 765.
Károly (ma puszta Szeghalomtól nyugatra) Rétköz dt, Bihar m. 679., 689.
Kászony (Mező-) (Косино, SzU) Bereg m. 158—159., 359—361., 632., 808—809.
Kávás (Ér-) (Căuaș, R) Sződemeter—Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 431.
Kaza (Sajó-) Kaza dt, Borsod m. 225., 262., 478—479., 513., 730—731.
Kazinc (-Barcika) Kaza dt (néha Miskolc dt), Borsod m, 30., 223., 481—482., 732—733.
Kéc (Cheț, R) Érmelléke dt, Bihar m. 410—411.
Kecset (a 17. században elpusztult) Kiskölesér dt, Bihar m. 654., 688.
Kelecsény (Tisza-Kerecseny) Bereg m. 161—162., 364., 634., 827.
Kelecsény (Felső-) Kaza dt, Borsod m. 225., 263., 483., 513., 734—735., 765.
Kemén, Kis- Nagykölesér dt, Bihar m. 647., 688., 837.

Kemén, Nagy- Nagykölesér dt, Bihar m. 648., 688., 837.
Kenderes Kis-Heves dt, Heves m. 319., 347., 569., 599., 795., 977.
Kenéz (ma puszta Homorog vidékén, R) Rétköz dt, Bihar m. 683., 689.
Kér, Al- és Fel- (Cheriu, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 660., 888.
Kércs (eltűnt falu Nyomár vidékén) Kis-Borsod dt, Borsod m, 249., 758., 939., 940.
Kerecsend Debrő dt, Heves m. 93.
Kerekegyház (ma puszta Roşiori mellett, R) Debrecen és Középnyír dt, Bihar m. 866.
Kereki, Kis- (Cherechiu, R) Érmelléke dt, Bihar m. 693., 878.
Kereki (Nagy-) (Cherechiu, R) Érmelléke dt, Bihar m. 400., 693.
Kereki (Nagy-) Kis-Kalota dt, Bihar m. 666., 850.
Kerekudvar (Puszta-, Jászberény határában) Debrő dt, Heves m. 90., 285.
Kerepec (B. Коропец, SzU) Bereg m. 164., 357., 610., 803.
Keresztes (Bihar-) Kis-Kalota dt, Bihar m. 666., 850.
Keresztes, (Mező-) Mohi dt, Borsod m. 45., 208., 263—264., 464., 473.
Keresztur, Mohi- (Hejő-Keresztur) Kis-Borsod dt, Borsod m. 244., 937.
Keresztur, (Sajó-) Miskolc dt, Borsod m. 26—27., 183—184., 266., 448—450., 712—714., 954—957., *957—990.*
Keresztur (Sarkad-) Nagykölesér dt, Bihar m. 646., 688., 837.
Keresztur (Szilágyfő-) (Cristur-Crişeni, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 420.
Keresztur (Tisza-) (Крестур, SzU) Bereg m. 141., 371., 615., 819., 834.
Kérsziget (a 17. században elpusztult Rétköz dt, Bihar m. 679., 689.
Keserü (Chereşeu, R) Érmelléke dt, Bihar m. 693., 695., 878.
Keszi (Chesi, R) Sződemeter—Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 428.
Keszi (ma Répás-Keszi puszta) Nagykölesér dt, Bihar m. 643., 687.
Keszi (Tisza-) Mohi dt, Borsod m. 41., 210., 264., 515., 725., 797.
Keszenyéten Mohi dt, Borsod m. (Inkább Zemplén m-hez tartozik!) 473.
Kéza (ma puszta Mezőgyán vidékén) Nagykölesér dt, Bihar m. 644., 687.
Kide (a 19. században még létező puszta a szatmári határon) Érmelléke dt, Bihar m. (Szatmár m.?) 398.
Királyd (Királd) Arló dt, Borsod m. 766.
Kirsanó, Girsanó (SzU. Zsellérfalu, mely már a 18. századi megyetérképeken sem szerepel) Bereg m. 166., 629., 827.
Kis-Almás (Bereg-) (Залужь, SzU) Bereg m. 390.
Kis-Barca lásd *Barca* (Borsod m.)
Kis Begány lásd *Begány, Kis-* (Bereg m.)
Kis Dobrony lásd *Dobrony, Kis-* (Bereg m.)
Kisfalud (Sajószentpéter határába olvadt) Miskolc dt, Borsod m. 29.
Kisfalud (Tisza-, ma puszta Tiszapalkonya határában) Mohi dt, Borsod m. 43., 213., 724.
Kis Gut lásd *Gut, Kis-* (Bereg m.)
Kis-Győr Mohi dt, Borsod m. 46—47., 206., 265., 467—468., 515., 726., 767.
Kis-Győr lásd Győr (Bihar m.)
Kisháza (Cheşea, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691., 869.
Kisinfalva (Munkácstól keletre feltehetőleg a mai Kustánfalvával, Куштановица, azonosítható. SzU) Bereg m. 390.
Kis-Kágya lásd *Kágya, Kis-* (Bihar m.)
Kis-Karsa (eltünt falu Miskolctól délre) Miskolc dt, Borsod m. 718.
Kis-Kemén lásd *Kemén, Kis-* (Bihar m.)
Kis-Kereki lásd *Kereki, Kis-* (Bihar m.)
Kis-Komádi lásd *Komádi, Kis-* (Bihar m.)
Kis Monyoros lásd *Monyoros, Kis-* (Bereg m.)
Kis Muzsaly lásd *Muzsaj, Kis-* (Bereg m.)
Kis-Réde lásd *Réde, Kis-* (Heves m.)
Kis-Szántó lásd *Szántó, Kis-* (Bihar m.)
Kis-Tokaj lásd Tokaj, Kis- (Borsod m.)
Kis-Tóti lásd *Tóti, Kis-* (Bihar m.)
Kis-Ugra lásd *Ugra, Kis-* (Bihar m.)
Kisujfalu (Bereg-) (H. Село, SzU) Bereg m. 168.
Kisvásári (a 17. században elpusztult) Nagykölesér dt, Bihar m. 645., 687.
Kocsuba (Cociuba-Mare, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691.
Kóly (Coli, R) Debrecen és Középnyír dt, Bihar m. 693., 695.
Komádi, Kis- Rétköz dt, Bihar m. 683., 690.
Komlós (Комлушь, SzU) Bereg m. 169.
Kondó Miskolc dt, Borsod m. 32., 181., 487., 716—717.
Korhi (eltünt falu Felsőzsolca vidékén) Miskolc dt, Borsod m. 36., 196., 439., 710—711.
Kovácsi (ma puszta Berettyóujfalu mellett) Debrecen és Középnyír dt, Bihar m. 692., 865., 922.
Kovászó (Квасово, SzU) Bereg m. 149—150., 373., 611—612., 817.

Köbölkút (Cubulcut, R) Érmelléke dt, Bihar m. 693., 695., 879.
Kölcsin (Колчинь, SzU) Bereg m. 388., 609., 808.
Kömlő Nagy-Heves dt, Heves m. 101., 137., 315—316., 350., 559., 602., 967—968.
Köre (Kis-) Nagy-Heves dt, Heves m. 104., 316., 350., 557—558., 602., 798., 968.
Körmösd (ma puszta Mezősas mellett) Kis-Kalota dt, Bihar m. 664., 691.
Körös-Bessenyő lásd *Bessenyő, Kőrös-* (Bihar m.)
Kőrös (Ér-) (Chereușa, R) Sződemeter—Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 426.
Kőrös-Ladány lásd *Ladány, Kőrös-* (Bihar m.)
Kőrös-Peterd lásd *Peterd, Kőrös-* (Bihar m.)
Kőrösszeg (Cheresig, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 653—654., 688., 844.
Kőrösszeg (a 17. században elpusztult) Rétköz dt, Bihar m. 685., 690.
Kötegyán Nagykölesér dt, Bihar m. 648., 688., 837.
Kőtelek Nagy-Heves dt, Heves m. 104., 138., 311., 348., 562., 603., 797., 961—962.
Köte-Tarcsa lásd *Tarcsa, Köte-* (Bihar m.)
Kövesd (Erdő-) Pásztó dt. Heves m. 86., 301., 544—545., 786., 788.
Kövesd (Szilágy-) (Chiesd, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 422—423.
Középső Viznice lásd *Viznice, Középső-* (Bereg m.)
Közép-Tokaj lásd *Tokaj, Közép-* (Borsod m.)
Közép-Ugra lásd *Ugra, Közép-* (Bihar m.)
Kun-Hegyes Kis-Heves dt, Heves m. 322., 346., 566—567., 599., 796., 982.
Kurittyán Kis-Borsod dt, Borsod m, 249—250., 504., 517., 756., 939.
Kügy Közép-Kalota dt, Bihar m. 672., 690., 855.
Kürt (ma puszta Recsk mellett) Pásztó dt, Heves m. 85.
Kürt (Puszta-, Jászkisér és Jászladány között) Nagy-Heves dt, Heves m. 102., 137., 318., 349., 561., 603., 971.
Kürü (Nagy-Körü) Nagy-Heves dt, Heves m. 104., 137., 311., 351., 562—563., 604.

Lád (Szendrő-) Kis-Borsod dt, Borsod m, 245—246., 504—505, 730., 760.
Ladány Körös- (ma Békés m.) Rétköz dt, Bihar m. 680—681., 689.
Ládháza (Nyék-) Mohi dt, Borsod m. 473.
Lák Kis-Borsod dt, Borsod m, 249., 508., 516., 758., 938.
Lapos (a 17. században elpusztult) Kiskölesér dt, Bihar m. 657., 689.
Lászlófalva (Sajó-) Miskolc dt, Borsod m. 31., 180., 486—487., 715.
Latobár (a 17. században elpusztult) Közép-Kalota dt, Bihar m. 672., 690., 857.
Lazur (Lazuri, R) Belényes dt, Bihar m. 692.
Leányfalva (ma puszta Sály határában) Mohi dt, Borsod m. 46.
Lele (Leleiu, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 424.
Lelesz (Tarna-) Debrő dt, Heves m. 92., 294., 546., 789.
Loho (Лохово, SzU) Bereg m. 389.
Lőkösháza (a 17. században elpusztult) Kis-Kalota dt, Bihar m. 691., 850.
Lőrinci Pata dt, Heves m. 74—75.
Lövő (Eger-) Mohi dt, Borsod m. 48.
Lucska (Лучки, SzU) Bereg m. 388—389.
Ludas Pata dt, Heves m. 280.
Ludna (ma puszta Kondó határában) Miskolc dt, Borsod m. 32—33., 181., 262., 487., 717., 750.

Maconka Pásztó dt, Heves m. 85., 299., 542., 787.
Mácsa (a 17. században elpusztult) Kiskölesér dt, Bihar m. 660., 688., 842.
Mácsfalva lásd *Magyfalva* (Bereg m.)
Madarász (Mădăraș, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 641., 687.
Magyar-Kakucs lásd *Kakucs, Magyar-* (Bihar m.)
Magyar-Ökrös lásd *Ökrös, Magyar-* (Bihar m.)
Magyfalva (Матеево, SzU) Bereg m. 143., 373., 617—618., 821., 834.
Mályi Miskolc dt, Borsod m. 16., 185., 438., 706—707.
Mályinka Arló dt, Borsod m, 240., 497., 744., 766.
Maklár Heves m. 131—133., *133—135.*, 590—592., *592—594.*, 990—997., *997—1002.*, 1003—1009., *1009—1011.*
Marcelháza (Marțihaz, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 646., 688., 838—839.
Margita (Mărghita, R) Érmelléke dt, Bihar m. 413—515., 1588-tól Közép-Kalota dt része, 673., 855.
Marja, Kis- Közép-Kalota dt, Bihar m. 856.
Marja, Nagy- (ma puszta Kis-Marjától délre) Közép-Kalota dt, Bihar m. 675—676., 690.
Marok (-Papi) Bereg m. 156., 367., 624., 815.
Márton (Martonyi) Kaza dt, Borsod m. 227., 263., 484—485., 513., 736., 765.

Mártonfalva (Nyír-) Érmelléke dt, Bihar m. 693.
Márton-Telek (a Fekete-Körös völgyében feküdt. A 17. században elpusztult) Nagykölesér dt, Bihar m. 646., 687.
Mátyus Bereg m. 162., 365., 634., 827., 834.
Mazarfalva (Нгрово, SzU) Bereg m. 389—390.,
Megyer (a 17. században elpusztult) Kiskölesér dt, Bihar m. 660., 689., 844.
Meggyes (ma Sarkadkeresztur része) Nagykölesér dt, Bihar m. 647., 688., 836.
Meggyes (a 16. század első felében eltünt) Kiskölesér dt, Bihar m. 658.
Méhes (ma puszta Gepiu mellett, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 844.
Méhes (a 17. században elpusztult) Kis-Kalota dt, Bihar m. 663—664., 691.
Méhkerék Nagykölesér dt, Bihar m. 644., 687.
Méra (Tarna-) Pata dt, Heves m. 70—71., 138., 280., 343., 529., 595—596., 775.
Meszes Kaza dt, Borsod m. 227., 485., 513., 735., 765.
Mezőgyán Nagykölesér dt, Bihar m. 649., 688., 838.
Mezőkövesd oppidum (Mohi dt), Borsod m. 54—56., *56—60.*, 256—258., *258—261.*, 263., 463—464.
Mezőpanasz (a 17. században elpusztult) Nagykölesér dt, Bihar m. 649., 688., 838.
Mező-Peterd lásd *Peterd, Mező-* (Bihar m.)
Mező-Ujlak lásd *Ujlak* (Bihar m. Kis-Kalota dt.)
Micske (Mişca, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 854.
Mihályfalva, Nagy- (Valea-lui-Mihai, R) Érmelléke dt, Bihar m. 693.
Mikófalva Debrő dt, Heves m. 93., 544.,
Mindszent (a 17. században elpusztult) Kiskölesér dt, Bihar m. 657., 689. 844.
Mindszent (Ér-) (Mecenţiu, R) Sződemeter—Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 430.
Mindszent (Mátra-) Pásztó dt, Heves m. 86., 300., 545., 787.
Miske lásd *Mizse* (Heves m.)
Miskolc Miskolc dt, Borsod m. 19—22., 190—195., 442—446., 701—705., 766.
Mizse (Miske, ma puszta Tarnaörs határában) Nagy-Heves dt, Heves m. 102—103., 137., 318., 349., 601., 970—971.
Mocsmolna (a 17. században Paleu határába olvadt, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 672., 690.
Mocsola (Мачола, SzU) Bereg m. 152., 380., 613., 824., 834.
Mocsolya (Mocirla, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 422.
Mohi (Muhi) Mohi dt, Borsod m. 44., 205., 265., 473—474., 515., 726.
Mohi, Uj- (eltünt falu, ma Muhi határa) Mohi dt, Borsod m. 205—206.
Molnos-Petri lásd *Petri, Molnos-* (Bihar m.)
Mon (Cioara, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 421.
Mon, Nagy- (Naimon, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 421.
Mon, Nyir- (R. A 19—20. század fordulóján még létező helység Szilágy m-ben) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 421.
Mónosbél Arló dt, Borsod m. 236.
Monostoros-Ábrány lásd *Ábrány, Monostoros-* (Bihar m.)
Monostoros-Pályi lásd *Pályi, Monostoros-* (Bihar m.)
Monostoros-Ugra lásd *Ugra, Monostoros-* (Bihar m.)
Montaj (ma tanya Mezőkeresztestől délre) Mohi dt, Borsod m, 264., 515.
Monyoros, Kis- (Микуловцы, SzU) Bereg m. 389.
Monyoros, Nagy- (Копиновцы, SzU) Bereg m. 388.
Morcháza (a 17. században elpusztult) Közép-Kalota dt, Bihar m. 671., 690., 854.
Mucsony Kaza dt, Borsod m. 486., 733., 766.
Munkács (Мукачево, SzU) Bereg m. 166—167., 353—356., 606—608., 806—807.
Muzsaj, Kis- (Мужиево, SzU) Bereg m. 149., 380., 627., 816.
Muzsaj, Nagy- (Мужиево, SzU) Bereg m. 148—149., 380—381., 612—613., 815—816.

Nádasd (Borsod-) Arló dt, Borsod m, 237., 499., 745.
Nagy-Almás (Bereg-) (Яблоново, SzU) Bereg m. 390.
Nagy-Barca lásd *Barca* (Borsod m.)
Nagy-Bátor lásd *Bátor, Nagy-* (Heves m.)
Nagy-Bátony lásd *Bátony, Nagy-* (Heves m.)
Nagy Begány lásd *Begány, Nagy-* (Bereg m.)
Nagy-Berek lásd *Berek, Nagy-* (Heves m.)
Nagy Dobrony lásd *Dobrony, Nagy-* (Bereg m.)
Nagyfalu (a 17. században elpusztult) Kiskölesér dt, Bihar m. 656., 688.
Nagy Gut lásd *Gut, Nagy-* (Bereg m.)

Nagyharang (ma Békés m.) Rétköz dt, Bihar m. 682., 689.
Nagy-Iregd lásd *Iregd, Nagy-* (Bihar m.)
Nagy-Iván Kis-Heves dt, Heves m. 320., 346., 572., 600., 800., 979.
Nagy-Kágya lásd *Kágya, Nagy* (Bihar m.)
Nagy-Kemén lásd *Kemén, Nagy-* (Bihar m.)
Nagykölesér (a 17. században elpusztult) Nagykölesér dt, Bihar m. 648—649., 688., 839., 921.
Nagy-Marja lásd *Marja, Nagy-* (Bihar m.)
Nagymihály (Mező-) Mohi dt, Borsod m. 42., 207—208., 263., 208—209., 264., 514.
Nagy Mon lásd *Mon, Nagy-* (Közép-Szolnok m.)
Nagy Monyoros lásd *Monyoros, Nagy* (Bereg m.)
Nagy Muzsaly lásd *Muzsaj, Nagy-* (Bereg m.)
Nagy-Réde lásd *Réde, Nagy-* (Heves m.)
Nagy-Tállya lásd *Tállya, Nagy-* (Heves m.)
Nagy-Tóti lásd *Tóti, Nagy-* (Bihar m.)
Nagyút Pata dt, Heves m. 286., 526., 597.
Nagyvárad, Magna Casa Warad (Oradea, R) Bihar m. 694., 900—904., *904—906.*
Nagy-Zomlin lásd *Zomlin, Nagy-* (Bihar m.)
Nekezsény Arló dt, Borsod m, 239., 497., 745—746.
Nemes-Bikk lásd *Bikk, Nemes-* (Borsod m.)
Nemes-Gyanta lásd *Gyanta, Nemes-* (Bihar m.)
Nolaj (ma puszta Alsózsolca határában) Miskolc dt, Borsod m. 36., 195., 439., 710.
Novaj Mohi dt, Borsod m. 50.
Nyárád (Felső-) Kaza dt, Borsod m. 224., 263., 483., 735.
Nyárád (Mező-) Mohi dt, Borsod m. 46., 207—208., 264.
Nyárszeg, Fel-Szeg (Miersig, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 660., 689., 843.
Nyék (-Ládháza) Miskolc dt, Borsod m. 15., 186—187., 265., 455—456., 708—709.
Nyésta (a 17. században elpusztult) Rétköz dt, Bihar m. 683., 689.
Nyilas (ma puszta Lák határában) Kis-Borsod dt, Borsod m, 249., 758., 938.
Nyir Mon lásd *Mon, Nyír-* (Közép-Szolnok m.)
Nyomár Kis-Borsod dt, Borsod m, 250—251., 507., 516., 758., 759., 939., 940—941.
Nyüved (Niuved, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 675., 690.

Okány Kiskölesér dt, Bihar m. 657., 689., 843.
Olaszi (Olosig, R) Érmelléke dt, Bihar m. 399., 693., 695., 879.
Olcsa (Olcea, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691., 868.
Omány (Csokva-) Arló dt, Borsod m, 239., 498., 746.
Onód Mohi dt, Borsod m. 475.
Ormos praedium (Ormosbánya) Kis-Borsod dt, Borsod m. 930.
Oroszi (ma puszta Mezőgyán mellett) Kiskölesér dt, Bihar m. 657., 689.
Oroszi (Gyöngyösi-) Pata dt, Heves m. 279., 500., 770—771.
Oroszi (Sáros-) (Орошиево, SzU) Bereg m. 140., 376., 612., 817—818.
Ostoros Mohi dt, Borsod m. 49—50.
Oszlár Mohi dt, Borsod m. 43., 211., 265., 515., 724., 797.
Ózd Arló dt, Borsod m. 233., 495., 749.
Ökrös, Magyar- (Ucuriș, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 869.
Ökrös, Oláh- (Ucuriș, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691.
Őrös (Sajó-) Mohi dt, Borsod m. 43., 213., 265., 515.,
Örs (Tarna-) Pata dt, Heves m. 70., 138., 282., 344., 533., 595., 780.
Ős (a 17. században elpusztult) Rétköz dt, Bihar m. 684., 689.
Ősi-Pata (ma puszta Tulca mellett, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 641., 687.
Ősi, Várad (a 17. században elpusztult) Kiskölesér dt, Bihar m. 658., 689., 843.

Pachal (R. A 19—20. század fordulóján még létező helység Szilágy m-ben) Szőlemeter-Szentkirály dt, Közép Szolnok m. 427—428.
Pálfalva (Sajó-) Miskolc dt, Borsod m. 35., 198., 453., 712., 766.
Palkonya (Tisza-) Mohi dt, Borsod m. 475.
Palota (a 17. században elpusztult) Kiskölesér dt, Bihar m. 660., 844.
Pályi-Hosszú- Debrecen és Középnyír dt, Bihar m. 693., 865.
Pályi, Monostoros, Debrecen és Középnyír dt, Bihar m. 693.
Panasz (a 17. században elpusztult) Kis-Kalota dt, Bihar m. 666., 691., 849.
Pant, Mező- (ma puszta Geszt mellett) Nagykölesér dt, Bihar m. 649., 688., 838.

Pap (Дьялок, SzU), Bereg m. 362—363.
Papi, Csonka- (Попово, SzU) Bereg m. 160., 631., 809.
Papi (Marok-) Bereg m. 156—157., 366., 624., 814—815.
Parád Pásztó dt, Heves m. 85., 543., 786.
Parasznya Miskolc dt, Borsod m. 31—32., 180., 487., 717., 766.
Paraszt-Bikk lásd *Bikk, Paraszt-* (Borsod m.)
Pásztó Pásztó dt, Heves m. 82—85., 296—298., 344., 539—542., 597., 785.
Pata (ma puszta Tulca mellett, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 641.
Pata (Gyöngyös-) Pata dt, Heves m. 67—68., 282—284., 345., 525—526., 597., 779—780.
Patak (Fekete-) (Черный Поток, SzU) Bereg m. 370., 614. 818.,
Pázmánd (eltűnt helység Kerecsend környékén) Debrő dt, Heves m. 88., 296., 343., 546.,
Pázmány (ma puszta Békés m-ben) Rétköz dt, Bihar m. 680., 689.
Pél (ma puszta Tiszadorogma határában) Mohi dt, Borsod m. 48., 210., 265., 515.
Pelbárthida (Parhida, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 675., 690.
Pele (Piele, R) Sződemeter-Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 411—412., 428.
Pél-Szarvadja (Sărvăzăl, R) Sződemeter-Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 429.
Pély Nagy-Heves dt, Heves m. 104., 136., 312., 351., 559—560., 602., 963.
Pércs, Vámos- Debrecen és Középnyír dt, Bihar m. 1570-ben Érmelléke dt-hoz sorolták. 403—405., 693., 864.
Peszere (ma puszta Bihar—Ugra közelében) Kiskölesér dt, Bihar m. 657., 689.
Petegd (Petid, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691., 869.
Peterd (Mező-) Kis-Kalota dt, Bihar m. 664., 691., 849.
Peterd, Kőrös- (Ma puszta Bihar-Ugrától északra) Rétköz dt, Bihar m. 684., 690.
Péterháza (a 19. században még puszta Dél-Biharban) Nagykölesér dt, Bihar m. 645—646.
Pétervására Pásztó dt, Heves m. 86., 301., 544., 786.
Petlénd (ma puszta Komáditól keletre) Rétköz dt, Bihar m. 684., 690.
Petri (Lád-) Miskolc dt, Borsod m. 36., 196., 438—439., 711.
Petri, Molnos- (Petreu, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 673—674.
Pincehely (promontorium) Közép-Kalota dt, Bihar m. 696., 887.
Piskáros (Pişcari, R) Sződemeter-Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 431.
Piski (a 17. században elpusztult) Kiskölesér dt, Bihar m. 653.
Pocsaj Debrecen és Középnyír dt, Bihar m. 693., 865.
Podhering lásd *Potthering* (Bereg m.)
Póhalom (ma puszta Békés m-ben) Rétköz dt, Bihar m. 682., 689.
Poroszló Nagy-Heves dt, Heves m. 100., 137., 317., 349., 557., 602., 969—970.
Poroszló-Iván (Poroszló határába olvadt) Nagy-Heves dt, Heves m. 100.
Pósa (Păuşa, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 659., 689., 843.
Pósalaka (Poşalaca, R) Telegd dt, Bihar m. 692., 874.
Pósháza (Паушин, SzU), Bereg m. 166., 356., 608., 808.
Pósváralja (ma Pósváripuszta Bükkszék határában) Debrő dt, Heves m. 90.
Pottheringe (Подгоряны, SzU), Bereg m. 387.
Puszta-Szikszó (ma Füzesabony határának része) Nagy-Tállyához tartozik, Heves m. 125—126.
Puszta-Szolát (Eger-Szolát) Debrő dt, Heves m. 90.
Puszta-Ujlak lásd *Ujlak, Puszta-* (Bihar m.)
Püspöki (Episcopia-Bihorului, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 669., 690., 695—696., 854., 882—883.
Püspöki, Gyöngyös- (1923-tól Gyöngyösbe olvadt) Pata dt, Heves m. 65., 276., 523—524., 596., 780., 800.

Rácfalu (Egyed része; lásd ott is) Debrecen és Középnyír dt, Bihar m. 693.
Radistyán (Radostyán) Miskolc dt, Borsod m. 31., 179., 486., 715—716.
Radna (eltűnt falu Nagybarca és Bánhorváti vidékén) Arló dt, Borsod m. 743.)
Radvány (a 17. században elpusztult Kiskölesér dt, Bihar m. 843.
Rakaca (-Szend) Kaza dt, Borsod m. 227., 262., 485., 513., 736., 765.
Rákos (Ракошин, SzU), Bereg m. 389., 609., 806.
Recsk Pásztó dt, Heves m. 81., 300., 545., 787.
Réde, Kis- (ma puszta Nagy-Rédétől délre) Pata dt, Heves m. 72.
Réde, Nagy- Pata dt, Heves m. 72., 278—279., 344., 532—533., 596., 774., 800.
Régen (ma puszta Santăul-Mare mellett, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 672., 690., 854.
Remete (a 17. században elpusztult) Nagykölesér dt, Bihar m. 647., 688.

Remete (Remetea, R) Belényes dt, Bihar m. 692.
Roff (Tisza-) Kis-Heves dt, Heves m. 321., 347., 795., 801.
Rojt (Roit, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 844.
Rontó (Rontău R) Casa Hayoinesis (Kiskölesér dt része), Bihar m. 843., 888.
Rosznok (ma Rozsnak-Puszta Sirok határában) Debrő dt, Heves m. 90.
Rudabánya Kaza dt, Borsod m. 228—229., 488—489., 737—738.
Sadán (Tarna-Zsadány) Pata dt, Heves m. 71., 138., 279., 343., 529., 595.
Sajó-Keresztur lásd *Keresztur, Sajó-* (Borsod m.)
Sajónémeti Arló dt, Borsod m. 235., 495., 749—750.
Salánk (Шаланки, SzU), (időnként Bereg m-hez számítják) Ugocsa m. 169., 370., 614., 818.
Sály Mohi dt, Borsod m. 47., 204., 467., 514.
Sály (Şauaieu, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 659., 689.
Sámson (Hajdú-) 1587-ben Érmelléke dt, 1601-ben Debrecen és Középnyír dt része, Bihar m. 693., 865.
Sámson (Szilágy-) (Şamşud, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 422.
Sándorháza (R. A 19—20. század fordulóján még létező helység Szilágy m-ben) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 424.
Sáp (ma puszta Méhkerék mellett) Nagykölesér dt, Bihar m. 647., 688., 837.
Sáp (ma puszta Finke határában) Kis-Borsod dt, Borsod m. 247—248., 506., 516., 754—755., 927—929.
Sár (Aba-) Pata dt, Heves m. 72—73., 277., 547., 775—776.
Sárfő (ma puszta Nagyléta mellett) Érmelléke dt, Bihar m. 693.
Sarkad Nagykölesér dt, Bihar m. 646—647., 688., 836.
Sarkadősi (ma puszta Sarkad közelében) Nagykölesér dt, Bihar m. 648., 688.
Sarmaság (Şărmăşag, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 423.
Sas (Mező-) Kis-Kalota dt, Bihar m. 664., 691.
Sáta Arló dt, Borsod m. 238., 498., 746.
Selind (Silindru, R) Érmelléke dt, Bihar m. 400., 693., 695.
Semjén (Şimian, R) Érmelléke dt, Bihar m. 693.
Senye (Sajó-) Kis-Borsod dt, Borsod m. 244., 262., 516., 757., 935—937.
Septely (a 17. században elpusztult) Kis-Kalota dt, Bihar m. 664., 691.,850.
Sikátor (Kis-) Arló dt, Borsod m. 236
Simaszíget (ma puszta Békés m-ben) Rétköz dt, Bihar m. 679., 689.
Simonkerék (ma puszta Méhkerék mellett) Nagykölesér dt. Bihar m. 644., 687.
Sirok Debrő dt, Heves m. 90., 293., 543.
Sitér (Şişterea, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 855.
Sólymod (Şoimi, R) Kétkőrösköz dt. Bihar m. 691.
Sólymos (a 17. században elpusztult) Nagykölesér dt, Bihar m. 640., 687.
Sólymos (Gyöngyös-) Pata dt, Heves m. 65—67. 276., 524—525., 770.
Sólymos, Al- (Pocola, R) Belényes dt, Bihar m. 692.
Sólymos, Fel- (R) Belényes dt, Bihar m. 692.
Sólyom lásd *Sólymod* (Bihar m. Kétkőrösköz dt.)
Som (Bereg-) (Шом, SzU), Bereg m. 160—161., 361—362., 630—631., 810—811., 834.
Sonkolyos (Şuncuiuş, R) Belényes dt, Bihar m. 692.
Surány (Bereg-) Bereg m. 152—153., 366., 623—624., 814.
Süly (Tisza-) Nagy-Heves dt, Heves m. 104., 137., 311—312., 349., 563., 603., 797., 801., 962.
Üvegd (ma puszta Hodoş mellett, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 674., 690., 857.

Szabolcs (Săbolciu, R) Telegd dt, Bihar m. 692., 695., 873.
Szajla Pásztó dt, Heves m. 81., 293., 544.,
Szajol-Püspöki (Tisza-Püspöki) Kis-Heves dt, Heves m. 323., 348., 566., 599., 796., 984.
Száka (Várad környéki a 17. században elpusztult falu) Kiskölesér dt, Bihar m. 660.
Szakács lásd *Szakácsi* (Közép-Szolnok m.)
Szakácsi Kis-Borsod dt, Borsod m. 249., 935.
Szakácsi (Ér-) (Săcăşeni, R) Sződemeter-Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 429—430.
Szakál (Kőrös-) Rétköz dt, Bihar m. 684., 690.
Szakálos (ma puszta Törökszentmiklós határában) Kis-Heves dt, Heves m. 321., 348., 567—568., 599., 982.
Szalácsi (Sălacea, R) Érmelléke dt, Bihar m. 406—410.
Szalárd (Sălard, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 674., 690., 857.
Száldobágy (Săldăbagiul-de-Barcău, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 690., 695., 888.

Szalók (Eger-) Debrő dt, Heves m. 88., 295—296., 546—547.
Szalók, Tisza- (Abád-Szalók) Kis-Heves dt, Heves m. 321., 346., 570., 600., 796., 981.
Szalonna Kaza dt, Borsod m. 227., 263., 484., 513., 735—736., 765.
Szalonta (Salonta, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 650., 688., 921.
Szalonta (Héjő-) Mohi dt, Borsod m. 475., az 1560-as években Kis-Borsod dt, része, 937.
Szántó, Kis- (Santăul-Mic, R) Kis-Kalota dt, Bihar m. 666., 691., 850.
Szántó, Nagy- (Santăul-Mare, R) Kis-Kalota dt, Bihar m. 666., 691., 850.
Szántó (Tasnád-) (Santău, R) Sződemeter-Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 425.
Szaránk (Zaránk) Pata dt, Heves m. 71., 138., 280., 343., 774—775.
Szászberek Nagy-Heves dt, Heves m. 103., 136., 318., 349., 561., 604., 971.
Szászd (eltűnt falu Mezőcsát és Tiszakeszi vidékén) Mohi dt, Borsod m. 42., 210., 265., 515.
Szederkény (Tisza-) Mohi dt, Borsod m. 44., 213., 475., 515., 725.
Szeg (Beseny-) Nagy-Heves dt, Heves m. 103., 136., 310—311., 348., 563., 603., 797., 801.
Szeged (Sajószöged) Mohi dt, Borsod m. 43—44., 212—213., 265., 476. 515., 724—725., 797.
Szeghalom lásd *Szöghalom* (Bihar m.)
Szék (Sac, R) pertinentia Bely, Bihar m. 692.
Szék (Bükk-) Pásztó dt, Heves m. 81., 90., 293., 546.
Székelyhíd (Sâcueni, R) Érmelléke dt, Bihar m. 877.
Szelestye, Felső- (Săldăbagiu, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691.
Szemere (Mező-) Nagy-Heves dt, Heves m. 351., 464—465.
Szend (Rakaca-) Kaza dt, Borsod m. 228., 485., 513., 1598-ban Kis-Borsod dt, része, 756.
Szendrő Kaza dt, Borsod m. (1594-ben Kis-Borsod dt. része) 506., 514., 729.
Szent-András (Sântandrei, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 658., 689., 844.
Szent-Domonkos Debrő dt, Heves m. 92., 294., 545., 789.
Szent-Erzsébet (Bükk-) Debrő dt, Heves m. 91., 294., 545., 788.
Szent-Imre (Tisza-) Kis-Heves dt, m. 319., 346., 571., 600., 797., 977.
Szent-Iván (ma puszta Besenyszög határában) Nagy-Heves dt, Heves m. 103., 136., 310., 349., 561—562., 603., 961.
Szent-János (Santion, R) Kis-Kalota dt, Bihar m. 666., 691., 849.
Szent-Jakab Pata dt, Heves m. 74., 302., 344., 547—548., 597., 789.
Szent-Jakab (Torna-) Kaza dt, Borsod m. 228., 485., 513., 737.
Szent-Job (Sanior, R) Érmelléke dt, Bihar m. 878.
Szentkirály (Szilágy-) (Sâncraiul-Silvaniei, R) Sződemeter-Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 429.
Szent-Kozma (ma puszta Berettyóújfalu mellett) Debrecen és Középnyír dt, Bihar m. 692., 866., 921.
Szent-Márton (Sânmartin, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 659., 689.
Szent-Márton, (Berettyó-) Kis-Kalota dt, Bihar m. 848.
Szent-Márton (Bükk-) Arló dt, Borsod m. 236., 499—500.,
Szent-Miklós (Sânnicolăul-de-Munte, R) Érmelléke dt, Bihar m. 877.
Szent-Miklós (Sânnicolăul-de-Beius, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691., 868.
Szentmiklós (Чинадьево, SzU), Bereg m. 168., 387—388., 608., 808.
Szent-Miklós (Tarna-) Nagy-Heves dt, Heves m. 105., 312., 350., 559., 602., 800., 962—963.
Szentpéter (Sajó-) Miskolc dt, Borsod m. 28—29., 177—178., 446—448., 689—701.
Szent-Tamás (ma puszta Törökszentmiklós határában) Kis-Heves dt, Heves m. 318., 346., 569., 598., 796., 800., 978.
Szent-Telek (Sântelec, R) Casa Hayoiensis, (Kiskölesér dt része) Bihar m. 888.
Szepes (a 17. században Debrecenbe olvadt) Debrecen és Középnyír dt, Bihar m. 692.
Széplak (Suplacul-de-Bărcau, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 856.
Széplak (Suplacul-de-Tinca, R) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691., 869.
Szér (Ser, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 423.
Szernye (Серне, SzU) Bereg m. 165., 358., 629., 802—803.
Szernyeújfalu (Рафайново, SzU) Bereg m. 165., 358., 629., 802.
Szigeti (a 17. században elpusztult) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691., 868—869.
Szil (ma puszta Méhkerék mellett) Nagykölesér dt, Bihar m. 649., 688., 837.
Szilágyszeg (Sălătig, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 424.
Szil-Tarcsa lásd *Tarcsa, Szil-* (Bihar m.)

Szilvás (-várad) Arló dt, Borsod m. 238., 262., 500., 746—747.
Szinya lásd *Szuna* (Közép-Szolnok m.)
Szirák (Borsod-) Kis-Borsod dt, Borsod m. 509.
Szirma Miskolc dt, Borsod m. 25., 190., 441., 709.
Szodoró (Ér-) (Sudurău, R) Sződemeter-Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 427.
Szolga (ma puszta Sajóecseg mellett) Miskolc dt, Borsod m. 28., 179., 448., 701.
Szolyva (Свалява, SzU) Bereg m. 386—387.
Szomajom (ma puszta Mezősas környékén) Kis-Kalota dt, Bihar m. 666., 850.
Szomolya (Szomollótanya) Mohi dt, Borsod m. 50.
Szöcsköd (ma puszta Csökmő mellett) Rétköz dt, Bihar m. 683., 690.
Sződemeter (Săuca, R) Sződemeter-Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 412—413., 427.
Szöghalom (ma Békés m-ben) Rétköz Bihar m. 680., 689.
Szőkefalva (mai helységgel nem azonosítható) Kétkőrösköz dt, Bihar m. 691.
Szőlős (Seleus, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 660.
Szőlős (Tisza-) Kis-Heves dt, Heves m. 320., 346., 571., 600., 800., 979—980.
Szőlőske (ma puszta Egertől északkeletre) Egerhez tartozik, Heves m. 111. 326.
Szőllősvégardó lásd *Ardó, Szőlős-* Bereg m.)
Szucs lásd *Szűcs* (Heves m. Debrő dt.)
Szuha Pásztó dt, Heves m. 81., 301., 543., 787.
Szuhogy (Zubogy) Kaza dt, Borsod m. 226., 263., 438., 514., 730., 765.
Szuna (-puszta) (Suna, R) Sződemeter-Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 426—427.
Szurdok-Püspöki Pata dt, Heves m. 74., 299., 548., 789.
Szucs Debrő dt. Heves m. 92., 294., 543., 789.
Szücs (i) Pata dt, Heves m. 68., 284—285., 529., 771.

Takos Bereg m. 157., 367., 625., 815.
Tállya, Nagy- (elpusztult mezőváros Heves m. 122—125., *126—130.*, 336—339., *339—342.*, 585—587., *587—589.*
Tamáshida (Tămaşda, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 644., 687.
Tamási (Tamaseu, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 654—655., 688., 842.
Tapolca Miskolc dt, Borsod m. 441., 718—719.
Tapolcsány (Dédes-) Arló dt, Borsod m. 239—240., 262., 496., 744., 766.
Tar Pásztó dt, Heves m. 87., 301—302., 549—550., 597., 787—788.
Tarcsa (Tarcea, R) Érmelléke dt, Bihar m. 405—406.
Tarcsa, Köte (a 17. században Kötegyánba olvadt) Nagykölesér dt, Bihar m. 650., 688.
Tarcsa, Szil (ma puszta Méhkerék mellett) Nagykölesér dt, Bihar m. 649—650., 688., 838.
Tard Mohi dt, Borsod m. 45., 211—212., 263., 465—466., 516.
Tardona Arló dt, Borsod m. 240., 262., 497., 744., 766.
Tarján (Tărian, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 657., 689., 844.
Tarján (Gyöngyös-) Pata dt, Heves m. 69., 268—269., 344., 529—530., 596., 772—774., 800.
Tarján (Tisza-) Mohi dt, Borsod m. 41., 210—211., 265., 797.
Tárkány (Tărcaiţa, R) Belényes dt, Bihar m. 692., 895.
Tárkán0 (Mező-) Debrő dt, Heves m. 95., 305., 581—582.
Tarpa Bereg m. 147—148., 368—369., 618., 823—824.
Tas Pata dt, Heves m. 72., 279., 531., 597., 769—770.
Taxon (eltűnt falu Tiszabura és Tiszagyenda vidékén) Kis-Heves dt, Heves m. 347., 570., 600.
Teleles, Alsó- Kaza dt, Borsod m. 227., 484., 513., 736., 765.
Telegd (Tileagd, R) Telegd dt, Bihar m. 692., 695., 872.
Telki (Telechiu, R) Telegd dt, Bihar m. 692., 874.
Tenk Nagy-Heves dt, Heves m 105.
Tenke (Tinca, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 641., 687., 1599-ben Kétkőrösköz dt, része, 869.
Tepély (ma puszta Besenyőtelek határában) Nagy-Heves dt, Heves m. 100., 137., 316., 349., 558., 602., 969.
Teruj (eltűnt falu, Túrpásztótól északra feküdt) Kis-Heves dt, Heves m. 598.
Tihamér (Eger határába olvadt) Debrő dt, Heves m. 94—95., 303—305., 550—552., 790—791.
Tisza-Bála lásd *Bála, Tisza-* (Heves m.)
Tisza-Bő lásd *Bő, Tisza-* (Heves m.)
Tisza-Szalók lásd *Szalók, Tisza-* (Heves m.)
Tivadar Bereg m. 145., 368., 619—620., 824., 834.
Toboly (a 17. században elpusztult) Kiskölesér dt, Bihar m. 654., 688., 843.
Tokaj, Alsó- (eltűnt falu Kis-Tokaj környékén) Miskolc dt, Borsod m. 16., 185.,

Tokaj, Kis- Miskolc dt, Borsod m. 16., 185., 437., 707.
Tokaj, Közép- (eltűnt falu Kis-Tokaj környékén) Miskolc dt, Borsod m. 16.
Told Kis-Kalota dt, Bihar m. 664., 691.
Tomaj (-Monostora) Kis-Heves dt, Heves m. 319., 348., 571., 600., 796., 800., 977.
Torda (Bihar-) Rétköz dt, Bihar m. 679., 689.
Tornaháza praedium (eltűnt falucska Lák és Szakácsi között) Kis-Borsod dt, Borsod m. 939.
Tót (Tăut, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 643., 687.
Tótfalu (Tótdebrő) Debrő dt, Heves m. 88—89., 291., 538.
Tóti, Kis- (ma puszta Komádi mellett) Rétköz dt, Bihar m. 683—684., 690.
Tóti, Nagy- (ma puszta Komádi mellett) Rétköz dt, Bihar m. 684., 690.
Óttelek (csak a 16. századig állt fenn) Közép-Kalota dt, Bihar m. 676., 691.
Tövised lásd *Tuyesd* (Közép-Szolnok m.)
Tövises (ma puszta Felső-Nyárád határában) Kaza dt, Borsod m. (1594-ben Kis-Borsod dt része) 506.
Tuyesd (puszta Sudurău határában, R) Sződemeter-Szentkirály dt, Közép-Szolnok m. 426.
Tulka (Tulca, R) Nagykölesér dt, Bihar m. 641—642., 687.,
Tullus (ma puszta Ládháza határában) Mohi dt, Borsod m. 476., 939., 940.
Tulogd (a 17. században elpusztult) Érmelléke dt, Bihar m. 693., 877.
Tur-Pásztó (ma puszta Túrkevétől nyugatra) Kis-Heves dt, Heves m. 322., 347., 568., 598., 797., 800., 982.

Ugornya Bereg m. 168., 381., 618., 826.
Ugra (Halmaj-) Pata dt, Heves m. 71., 138., 281., 345., 527., 596.
Ugra, Kis- (Biharugra) Kiskölesér dt, Bihar m. 653., 688.
Ugra, Közép- (Biharugra) Kiskölesér dt, Bihar m. 653., 688., 843.
Ugra, Monostoros- (Biharugra) Kiskölesér dt, Bihar m. 653., 688.
Újfalu (ma puszta Hodoș mellett, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 675., 690., 857.
Újfalu, Bereg- (H. Село, SzU), Bereg m. 169., 356—357., 608., 807.
Újfalu (Berettyó-) Debrecen és Középnyír dt, Bihar m. 692.
Újfalu (Nád-) Pásztó dt, Heves m. 86., 301., 787.
Újhely (mai helységgel nem azonosítható) Kis-Kalota dt, Bihar m. 691.
Újhely (Tisza-) (H. Село, SzU), Bereg m. 142—143., 371—372., 617., 819—820.
Újlak, Újlakfalva (Uileacul-de-Munta, R) Közép-Kalota dt, Bihar m. 671—672., 690., 694., 855., 886.
Újlak (ma puszta Berettyószentmártontól délre) Kis-Kalota dt, Bihar m. 665., 691., 848.
Újlak (Uileacul-de-Beiuș, R) Belényes dt, Bihar m. 692., 896.
Újlak, Puszta- (Uileacul-de-Cris, R) Telegd dt, Bihar m. 692., 695., 872—873.
Újlak (Tisza-) (Былок, SzU), Bereg m. 141—142., 376., 615—616., 820—821.
Uppony Arló dt, Borsod m. 797.

Vadász (ma puszta Hăieu mellett, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 658., 689., 844.
Vadna Kaza dt, Borsod m. 222., 479—480., 737.
Vakarac (Vakarácspuszta, Mályihoz tartozik) Miskolc dt, Borsod m. 16., 456., 718.
Valk (Tisza-) Mohi dt, Borsod m. 514.
Vámos (Sajó-) Miskolc dt, Borsod m. 33—35., 197—198., 266., 452—453., 711., 766.
Vámos-Györk lásd *Györk*, Vámos- (Heves m.)
Vancsód Kis-Kalota dt, Bihar m. 665., 691., 848.
Ványa (Déva-) (ma Szolnok m-ben) Rétköz dt, Bihar m. 681—682., 689., 861—862., 922.
Váraszó Debrő dt, Heves m. 91., 293., 545., 788.
Varbó Miskolc dt, Borsod m. 32., 180—181., 488., 716., 766.
Vári (Вари, SzU), Bereg m. 145—147., 377—379. 625—627., 821—822.
Vásárhely (Oșorheiu, R) Kiskölesér dt, Bihar m. 660., 844—845.
Vatta Mohi dt, Borsod m. 48., 476.
Váttyon (ma puszta Zsadány közelében) Kiskölesér dt, Bihar m. 653., 688., 844.
Vég-Gyanta lásd *Gyanta, Vég-* (Bihar m.)
Velezd, Alsó- (Sajóvelezd) Arló dt, Borsod m. 234., 496., 745., 766.
Velezd, Felső- (Sajóvelezd) Arló dt, Borsod m. 234.,
Vémer (ma puszta Méhkerék vidékén) Nagykölesér dt, Bihar m. 644., 687.
Verbőc (Врбовец, SzU), Bereg m. 144., 370—371., 614., 818—819.
Verpelét Debrő dt, Heves m. 89—90., 292—293., 538—539.
Vértes Debrecen és Középnyír dt, Biha m. 693., 865.

Vezekény (Heves-) Nagy-Heves dt, Heves m. 101., 136., 312., 350., 560., 603., 964.
Vid (Tisza-) Bereg m. 162—163., 364., 634., 826.
Visnyó (Nagy-) Arló dt, Borsod m. 238., 498., 747., 767.
Visonta Pata dt, Heves m. 73., 277., 527., 771—772.
Viszló Kaza dt, Borsod m. 228., 486., 514., 737.
Viszloka lásd *Viszló* (Borsod m.)
Visznek Pata dt, Heves m. 280., 345., 528., 595., 772.
Viznice, Alsó- (H. Вызницы, SzU), Bereg m. 390.
Viznice, Felső- (B. Вызницы, SzU), Bereg m. 390.
Viznice, Közép- (Ср. Вызницы, SzU) Bereg m. 388.
Vödrös-Ábrány lásd *Ábrány, Vedres-* (Bihar m.)

Zabsol lásd *Zabsoly* (Bereg m.)
Zabsoly (Запсонь, SzU), Bereg m. 160. 363—364., 631., 808., 834.
Zalka lásd *Száka* (Bihar m.)
Zalka (Tisza-) Bereg m. 163., 364., 634., 827.
Zaránk lásd *Szaránk* (Heves m.)
Zilah (Zălău, R) Zilah dt, Közép-Szolnok m. 417—419.
Zomlin, Kis- (ma puszta Ártánd környékén) Kis-Kalota dt, Bihar m. 691., 850.
Zomlin, Nagy- (ma puszta Ártánd környékén) Kis-Kalota dt, Bihar m. 666., 849.
Zymer lásd *Vémer* (Bihar m.)

Zsadány Kiskölesér dt, Bihar m. 657., 689.
Zsadány lásd *Sadány* (Heves m.)
Zseliz lásd *Zsiliz* (Borsod m.)
Zsiliz (Ziliz) Kis-Borsod dt, Borsod m. 247., 509., 516., 757., 934.
Zsolca, Alsó- Miskolc dt, Borsod m. 35., 195., 439., 710.
Zsolca, Felső- Miskolc dt, Borsod m. 35., 196., 265., 439—440., 710., 766.

A FORRÁSKÖZLÉSBEN SZEREPLŐ RÖVIDÍTÉSEK ÉS FOGALMAK MAGYARÁZATA

A mutatóban szereplő rövidítések, fogalmak tárgyalását lásd még „A forrásanyag közlésének technikai módszere" című fejezetben, 10—13. l. → = lásd.

avena zab, többnyire tavaszi vetésű
alakor búza-fajta, mely rossz talajon is terem
ap dec apes decimales; a természetben szedett dézsmaméhkasok jelzése
av → avena
b bos; ökör
bladum általában tavaszi gabona. Többször árpával azonosítják
bld → bladum
cb → köböl
cb agr → egri köböl
cb csv → kassai köböl
cb giong → gyöngyösi köböl
cb vrd → váradi köböl
chd Christianitatis denarii; a föld- vagy termésnélküli jobbágyok keresztény dénárnak nevezett fejadója. Általában 6 dénár.
cum → cumulus
cumulus boglya, rendszerint 2,5~-t vesznek egyenlőnek 1 *gelimával*
cr → crux
crux gabona-kereszt; általában 15 manipulusból (kéve) áll. Rendszerint 2 crux ad ki egy *gelimát*
deserta elhagyott jobbágytelek, műveletlenül hagyott parasztgazdaság
dézsma, dézsmajegyzék, tized egyházi eredetű természeti adó, mely a tényleges gabona, bor termés egy tizedére rúgott. Méhészet és sertéstenyésztés után is adtak dézsmát. A ~ 16—17. századi állami bérlete folytán a királyi kamara levéltárában halmozódoztt fel a ~ kivetésére s behajtására vonatkozó iratanyag.
districtus járás; néha általános értelemben véve körzet
dt → districtus
dzsjk → dézsma
egri köböl cubulus agriensis; bormérték, 25,4 liter
eq equus; ló
extraneus Olyan jobbágy, akinek a falu határában szőlője vagy szántója van, de nem tartozik a falu parasztságához
falcatura kaszáló, mint számítási egység kb. 1 hold területű
feltelkes Az életképes gazdálkodáshoz szükséges földdel rendelkező jobbágycsoport elnevezése. Modern értelemben a középparasztnak megfelelő réteg. Búzatermésük 25—50 gelimára, bortermésük 5—10 hl-re rúg
ff → fruges falcatae
fl → falcatura
fp „fumus"; füstpénz, a földnélküliek adójának elnevezése az erdélyi határvidéken (Közép-Szolnok megye)
fr → fruges
fruges őszi búza
fruges falcatae a lekaszált gabona holdja, mint dézsmafizetési egység
gazdagparaszt A jobbágyság gazdaságilag legerősebb, rendszeres árutermelést folytató rétege. Termésük átlagosan meghaladja az 50 gelima gabonát, 10 hl bort vagy 100 darabos juhnyáj hasznát, (hozamát)
gelima kalangya, a szóban forgó megyékben általában 26—30 manipulus (kéve)
gl → gelima
gyöngyösi köböl cubulus giongiosensis; bormérték, 12,7 liter
h → hordeum
hold, iugerum Általában 900—1000 négyszögöl nagyságú területmérték
hord → hordeum
hor → hordeum
hordeum árpa, általában tavaszi vetésű
ig → hold, iugerum
inquilinus föld- illetve termésnélküli zsellér. A fogalmat sokféleképen értelmezik. Lásd a „Mezőgazdasági termelés és paraszti differenciálódás" c. fejezetet

kassai köböl cubulus cassoviensis; bormérték, 13,6 liter

köböl szemes gabona és bor ürmérték. Számos válfaja közül, jelen tanulmányban, mint gabona- ~ csak a 83 literes kassai ~ és egy az érmelléki járásban használt kb. ugyanakkora ~ fordul csak elő. A bormérésre használt köblöket külön tárgyaljuk (egri, kassai, gyöngyösi, váradi ~ és tinna)

mercennarius napszámos, béres

mes messor; arató napszámos

nb vineae in promontorio nobilium, nemesi szőlőhegyen fekvő jobbágyszőlők jelzése

opp → oppidum

oppidum mezőváros

or → hordeum

ov ovis; juh

pauper „szegény"; egyes helyeken a termésnélküli, adóképtelen jobbágy elnevezése. Már a dicatorok s decimatorok is eltérő értelemben használták a fogalmat. Mi az elszegényedő, de a zsellérségnél kedvezőbb helyzetű jobbágycsoport megjelölésére használjuk a ~ nevet. Ebben az értelemben ~ azaz „szegény" a jobbágyság jelentékeny része. A ~-eket a lassú gazdasági hanyatlás jellemzi. Helyzetük csak valamivel kedvezőbb a *zsellér*ekénél. ~-nek tekintjük azt a jobbágyot, akinek búzatermése 10—25 gelima és bortermése 2,5—5 hl között ingadozik

pl porcellus; süldő

ps porcus; sertés

quartale véka, gabonamérték. Számos fajtája ismeretes; a debreceni ~ kb. 42 liter, a váradi ~ kb. 72,5 liter. Egy hold learatott gabona után általában 1 ~ (kb. 40—50 liter) gabonát kellett dézsmamegváltásként fizetni

quinta természetbeni adónem, mely a termés egyötödére rúg. A ~ elnevezést többnyire akkor használják, amikor a földesuri kilencedet és az egyházi tizedet egyaránt az állami hatóság szedi be.

qt → quartale

servus, servitor szolga, bére. Az elnevezést egyaránt használják a földesuraktól függő illetve a gazdagparasztok alkalmazásában álló személyekre

silg → siligo

siligo rozs

spelta tönköly, őszi búza fajta; főleg Erdélyben elterjedt

t ← tinna

td fundus in terris dominorum; nemesi föld melyet jobbágy művel

tinna cseber; bormérték, 42,4 liter

tn ager aut vinea jobbagionalis in terris nobilium; nemesi szántó vagy szőlő, melyet jobbágy művel

triticum → tavaszi búza

tvgl gelimae vernalium; tavaszi vetésű gabona gelimája

tvig iugerum vernalium; tavaszi vetésű gabona holdja

v vacca; tehén

váradi köböl cubulus varadiensis; bormérték, 42,4 liter, kb. azonos a *tinná*val

zsellér a legszegényebb, de még némi földdel rendelkező jobbágycsoport. Általában 10 gl búza vagy 2,5 hl bor termésig számítjuk ~-nek a jobbágyokat.

РЕЗЮМЕ

Введение

Церковная десятина — это самый старый и распространенный вид натурального налога в Венгрии. Анализ отчетов и документов по взиманию этого налога, особенно с середины XVI в., делает возможным обширное раскрытие положения производственных сил и производственных отношений в сельском хозяйстве того времени. Эти отчеты о десятине (regesta decimarum) содержат данные о фактическом урожае отдельных хозяйств крепостных крестьян. Благодаря своей точности и надежности, эти данные о десятине представляют собой автентичный источник для историко-статистического анализа и научного исследования социально-экономической истории; это относится особенно ко второй половине XVI в., когда королевская палата стала арендатором доходов с десятин в большой части страны.

В настоящем томе публикуется полный материал данных о десятине за период между 1550 и 1600 гг. 5 комитатов (Хевеш, Боршод, Берег, Бихар и Кёзеп-Сольнок) в пяти разрезах по времени. При дальнейшей разработке или же оценке приведенного материала источников дается статистически обоснованное исследование следующих проблем:

а) Оформление численности населения и результатов урожая.

б) Размер плодородной территории; процентное соотношение между зерновыми культурами и виноградарством; соотношение различных хлебных злаков.

в) Дифференциация (социально-хозяйственное расслоение) и товаропроизводящие богатые крестьяне.

г) Дифференциация сельских городков или сел; концентрация в сельских городках; значение монокультуры винограда.

д) Определение слоя поденщиков (безземельные + держатели карликовых хозяйств); формы крестьянского наемного труда (messor, servitor и т. д.).

е) Система и значение т. н. extraneus — владения;[1)] его вес в хлебопашестве и виноградарстве.

ж) Флуктуация;[2)] размер, темп и направление развития флуктуации крепостных; проблематичность «традиционной стабильности» крестьянского хозяйства.

[1] extraneus — название крепостного, имеющего в околицах другого села виноградник или пашню. Обозначение extraneus служило для различия этого крестьянина от местного крепостного крестьянина.

[2] См. служащий для анализа флуктуации именной список лиц, плативших десятину, материал V. разреза по времени.

Технический метод сообщения материала источников

В материале данных о сборе десятины, сообщенных отдельно для каждого комитата, и в пределах последних для каждого округа или же более крупного города, приводятся крепостные в их распределении по отдельным группам. Наглядность облегчается *непрерывной*, повторяющейся на каждой странице рубрикацией: бобыль — бедный крестьянин — крестьянин с половиной надела — богатый крестьянин.

Каждому отчету о десятине округа или сельских городков предшествует краткое разъяснение встречающихся в материале знаков и сокращений, как и имеющих действие в отдельных местностях мер для зерновых и вина.

В пределах каждой местности приведены сперва только *земледельческие хозяйства*. Затем следуют *хозяйства*, занимающиеся *зерновыми культурами* и *виноградарством*, и наконец под обозначением «*виноградари*» приводятся хозяйства, занимающиеся исключительно только виноделием.

Имена крепостных не приводятся, за исключением материала V. разреза по времени, служащего для анализа флуктуации. Каждая *цифровая группа* содержит — подчас соединено и знаками + — суммарные результаты урожаев различных земельных участков одного и того же хозяйства крепостного крестьянина.

Цифры в *нормальном наборе без особого обозначения* означают число копен озимой пшеницы (напр. «25» = 25 копен озимой пшеницы). Копна содержит, как правило, 30 снопов. Если число снопов не дает полной копны то это особо приводится. Например, цифровая группа: «8—20» означает соотношение копна: сноп, т. е. 8 копен и 20 снопов.

Цифры в *курсиве, без особого обозначения*, дают количество вина в действующих местных мерах (cubulus, tinna и т. д.). Напр., «15» = 15 ковшей вина (cubuli vini).

Цифры в *жирном курсиве* обозначают число пчелиных улей. Напр. «3» = 3 пчелиных улья.

Не относящиеся к деревне чужие владельцы, т. наз. extranei, приводились в случае неизвестности их первоначального местожительства за местными хозяевами в особой группе. Если же первоначальное местожительство крестьянина — extraneus известно, то в целях более легкой оценки его имущественного положения, результат урожая с его расположенного в другом селе виноградника или пашни причислялся к урожайным результатам его собственного села, при одновременной ссылке в скобках на местность, где его участок находился. Напр. «25+15(M)»[3] = 25 копен и 15 ковшей вина из расположенного в окрестности Мишкольца виноградника.

Объяснение прочих встречающихся в материале источников сокращений и знаков приводится в «предметном указателе».

Флуктуация, расслоение и товаропроизводство

Анализ материала о сборе десятины предоставляет возможность разрешить ряд многообсужденных и до сих пор еще неразрешенных исторических проблем. Ввиду узких рамок данного резюме из числа приведенных во введении тем займемся в дальнейшем лишь проблематикой трех вопросов:

[3] id est = 25 gelimae frugum et 15 cubuli vini ex promontorio oppidi Miskolcz.

флуктуацией и расслоением крепостных, как и товаропроизводством крестьян в общем, а в частности товаропроизводством богатых крестьян.

Само понятие *флуктуация* является спорным вопросом. Как правило, исследователи подразумевали под этим понятием бегство крепостных и их поселение в сельских городках. Если проследить в отчетах о десятине нескольких последующих друг за другом годов крепостных отождествляя их по имени можно установить, что при флуктуации речь идет об обмене населения, вызванном в первую очередь оборотом крестьянской земли, ее куплей и продажей. Анализом оборота приблизительно 2000 крепостных хозяйств в трех округах и двух винодельческих сельских городках было установлено нижеследующее. По истечении трех лет в деревнях осталось лишь 52,9% первоначального общего населения. Одновременно доля исчезнувших (переселенцев) достигла 47,1%. Их место заняли почти столько же заново заселившихся крестьян. Следовательно, несмотря на то, что 47,1% всего первоначального населения исчезло, общая численность населения снизилась (вследствие заселения) только на 4,2%.

При флуктуации крестьян объем обращения земли нисколько не меньше, чем объем обмена населения. На деле произошла не только перемена места жительства, переселение крепостных хозяев, а также значительная часть крестьянских земельных участков перешла в чужие руки. Значит, мы имеем дело не только с переменой владения свободно продаваемых участков под виноград и расчисток под пашню, но и с быстрой и массовой переменой пашни, больше всего связанной части крепостной земли. Бесспорно, при флуктуации населения несомненную роль играли бегство, турецкое владычество, как и отклонение от уплаты налога, но все же самую решающую причину следует рассматривать в переселении связанном с покупкой земли. Из вышеупомянутого анализа выявляется, что одновременно с исчезновением 47% населения, 46% пашен и 32% виноградников меняли хозяина.

Обширную куплю и продажу крестьянских земельных участков можно по большей части объяснить экономическими, спекулятивными причинами. На фоне обмена и флуктуации крестьянских хозяйств кроется приобретение открывших более выгодные перспективы крепостных участков, купля, аренда и заклад виноградников или расчисток под пашню. Главной причиной флуктуации в XVI в. является внутреннее обращение крестьянской земли. Упомянутый факт объема и интенсивности флуктуирующего обращения земли во многих отношениях вызывает необходимость новой оценки взглядов о развитии сельского хозяйства в XV—XVI вв. Какую фактически действовавшую связанность можно предполагать например, при таком массовом обмене численности населения и земельных участков в области крестьянского переселения?

В рассматриваемых пяти комитатах (за исключением комитата Кёзеп-Сольнок) особый вес имеет виноградарство. Исследование взаимоотношения между *зерновыми посевами* и *виноградарством* показывает все более и более углубляющийся упадок хлебопашества. В то время, как за период между 1550—1600 гг. урожайность зерновых культур снижается до одной четверти — одной трети, то количество винного производства несмотря на разрушения, причиненные 15-летней войной, постоянно повышается. Беспрерывное расширение культуры винограда, при одновременном снижении численности населения и хлебопашества, несоразмерно повышает на неко-

торых местностях значение виноградарства в крестьянских хозяйствах.

Основывающееся на фактических результатах урожая расслоение выявляется из группировки материала источников.[4] На ее оформление довольно сильно воздействовали отклоняющиеся местные условия. Главнейшие выводы направления развития, извлекаемые из классового расслоения крепостных в пяти комитатах, нижеследующие. В общем всюду проявляется тенденция повышения численности безземельных и снижения удельного веса богатых крестьян. Доля слоя безземельных увеличивается от одного разреза по времени к последующему — независимо от того, идет ли речь о маленькой группе населения, или же о значительной части его. В подобной мере повышается число бобылей, особенно в тех местностях, где удельный вес безземельных незначительный (например, в комитатах Хевеш и Боршод). Взаимно дополняющаяся роль слоев безземельных и бобылей логически вытекает из постоянной флуктуации, приводящей значительную часть населения в движение, и далее из изобилия земли, предоставляющего возможность поселить большую массу беженцев и переселенцев на участках бобылей. Поэтому мы часто встречаем наряду с 3—4% безземельных — 40% бобылей, большинство которых владеет лишь весьма мелкими участками пашни или виноградника. Значительное численное соотношение владеющих карликовыми земельными участками бобылей встречается в плотно населенных винодельческих районах (Дьёндьёш, Эгер, Мишкольц, Бихар-Пюшпёки и т. д.). Процентное соотношение группы бедняков колеблется сравнительно на одинаковом уровне, как это наблюдается в ряде комитатов. Главной причиной этого является своеобразная уравновешивающая роль, которую группа бедняков играет во взаимной, внутренней флуктуации слоев крепостных крестьян. Что касается зажиточных крепостных, то общая доля крестьян с половиной надела и богатых крестьян колеблется еще в середине столетия около 35% (Бихар, Берег), а до начала XVII в. она снизилась в среднем до 20—22%.

Выявляющийся из расслоения вывод обязательно следует дополнить выяснением того вопроса, какой вес имели богатые крестьяне в сельскохозяйственном производстве. До конца XVI в. можно наблюдать то, так сказать, закономерное явление, что снижение численности богатых крестьян едва ли касается экономического значения их группы, их доли в общем производстве. В то время как около 1550 года в общем половина пашни и одна треть — одна четверть культуры винограда находились в руках богатых крестьян, то они, несмотря на значительное снижение их численности, к концу столетия владеют 50% всей площади культуры винограда и неизменно одной четвертью посевной площади.

Решающим условием для ведущей роли и господства богатых крестьян в сельскохозяйственном производстве является большая численность *группы поденщиков*, состоящая отчасти из совершенно безземельных, а отчасти из бобылей, владеющих такими карликовыми земельными участками, урожай с которых им не мог обеспечивать необходимые средства на проживание.[5] Доля этих обедневших крепостных, т. наз. группы поденщиков, ищущей работы у богатых крестьян и на помещичьих усадьбах, составляла во вто-

[4] См. группировку по повторяющейся на каждой странице рубрикации.
[5] Речь идет о тех бобылях, которые владели пашней меньше половины хольда или виноградными насаждениями меньше 100 квадратных саженей.

рой половине XVI в. около 20—25%. Эта группа состоит главным образом из бобылей, владельцев карликовых земельных участков ; доля совершенно безземельных в пределах этой группы весьма низкая. Большинство из них живет случайным сезонным заработком, в то время как меньшая часть становится постоянным сельскохозяйственным рабочим-батраком у богатых крестьян. Весьма характерно, что большинство батраков происходит из группы владеющих карликовыми земельными участками бобылей, а не из числа безземельных. Поденщики получали, как правило, денежную зарплату, а состоящие на постоянной службе батраки оплачивались отчасти деньгами, а отчасти натурой.

В общем можно установить, что приблизительно одна четверть всего населения жила на заработке вне своего собственного хозяйства, преимущественно на поденной зарплате. Для 20—25% крестьянского населения сельскохозяйственная подённая работа, конечно, не являлась единственным, но главнейшим источником заработка. Выгоды из этого извлекали почти исключительно богатые крестьяне, ибо в барщинных помещичьих усадьбах потребность в наемном труде была минимальной.

Несоразмерно большим во всех пяти комитатах является вес *сельских городков*. Вызывающая концентрацию населения и земли роль сельских городков оказалась всюду в основном одинаковой тенденцией развития. Значительная доля крепостных жила сплоченно в нескольких сельских городках ; их доля составляла, например, в комитатах Берег 20%, Кёзеп-Сольнок 25%, Боршод 30—40%, Хевеш почти 50%, а Бихар больше чем 50% всего населения. Они владеют приблизительно 30% всей посевной площади в комитатах Боршод, Хевеш и Кёзеп-Сольнок, больше чем 40% в комитате Бихар, и только в комитате Берег меньше чем 20%. Однако, основой их богатства является винное производство : в комитате Берег почти половина, в комитате Боршод приблизительно 60%, а в комитате Бихар $^{2}/_{3}$ и в комитате Хевеш $^{5}/_{6}$ всех виноградников находятся во владение сельских городков. В сельских городках богатые крестьяне играют везде ведущую роль. «Гражданами» (civis) сельских городков являются в комитате Кёзеп-Сольнок 30%, но в Береге уже почти 40%, в Боршоде приблизительно 50%, а в Хевеше и Бихаре даже почти 65% богатых крестьян. Интересно отметить, что флуктуация производительных сил в отдельных комитатах не имеет особого влияния на выражающее вес сельских городков численное соотношение. Их роль в концентрации населения и земли до конца XVI в. едва снижается, во всяком случае не в процентном соотношении.

Некоторым сельским городкам образование *монокультуры винограда* придает особое значение, даже среди них. Хотя мы в пределах одного комитата находим лишь один-два таких города, однако, они представляют такие центры концентрации населения и виноградарства, которые далеко превышают уже упомянутую экономическую силу сельских городков. В 13—15 занимающихся виноградарством и достигших уровня монокультуры винограда сельских городках жили 15—20% населения и 40—60% богатых крестьян. В их владении находились приблизительно 8—15% посевной площади и 50—80% всей площади культуры винограда комитата. Около 80% их населения жили исключительно виноградарством. Эти данные ясно свидетельствуют о той особой роли, которую они играли в крестьянском товаропроизводстве.

Сельскохозяйственное производство крепостных только отчасти можно рассматривать как *товаропроизводство*. Поступившим на рынок товаром можно считать лишь количество, оставшееся после вычета собственного потребления[6] и уплаченного натурой налога. В середине XVI в. на рынок поступило приблизительно немного больше половины всего крестьянского производства (около 119 000 манделей зерна и 14 000 гектолитров вина). Во второй половине этого столетия товаропроизводство зерновых показывает снижающуюся, а вина — повышающуюся тенденцию: 38 000 манделей зерна и 19 000 гектолитров вина (данные 1599 г.). Учитывая также сбыт на рынке меда и овцеводства, товаропроизводство пяти комитатов к концу 80-и годов XVI в. можно оценить приблизительно в 165 000 форинтов.[7]

Исследование самых крупных помещичьих усадеб обсуждаемой территории показывает, что их действительное товаропроизводство является весьма незначительным по сравнению с объемом крестьянского товаропроизводства. Несмотря на сильное развитие товаропроизводства этих усадеб до начала XVII в., оно все же составляло лишь незначительную часть крестьянского товаропроизводства.[8] Хотя эти усадьбы в действительном товаропроизводстве едва ли играли большой роли, они все же созданием так называемых усадебных методов оказали решающее влияние на рыночные связи товаропроизводящих крестьян, на оформление положения всего крепостного крестьянства.

Применение *усадебных методов* приводит к экспроприации труда крестьянских товаропроизводителей. Это влияние проявляется особенно резко в виноградарстве. С одной стороны, усадебные хозяйства крупных помещиков повышенным применением внеэкономического принуждения (секвестр, принудительный заем, выкуп оброка и барщины вином и т. д.) присваивают себе запасы товаропроизводительных крестьян-винодельцев, а с другой они получают в свои руки торговую прибыль оборота вина путем монополизирования внутреннего рынка сбыта и ограничения права крепостных на продажу вина. Подобное положение наблюдается в скотоводстве: вывозимые магнатами стада крупного рогатого скота и овец в многотысяч голов не вырашиваются в их усадьбах, а происходят из занимающихся скотоводством крепостных хозяйств.

Усадебные хозяйства крупных помещиков — по крайней мере до конца XVI — начала XVII в. получали доходы не из собственного товаропроизводства, а из торговой, коммерческой и ростовщической деятельности, обеспеченной использованием феодальных прав. Их паразитическая, направленная на эксплуатацию крестьянского товаропроизводства и усиленная повышением барщины деятельность, разорила крепостных, особенно их товаропроизводящую группу богатых крестьян. Именно поэтому нет причины с исторической точки зрения рассматривать роль основанного на барщине усадебного хозяйства крупного землевладения XVI в. прогрессивной и способствующей развитию производительных сил.[9]

Главными представителями *товаропроизводства крепостных* являются богатые крестьяне. Несмотря на постоянное снижение их численности — их

[6] Доля собственного потребления рассматривается тождественной доходом от 1,5 хольдов пашни, 0,15 хольдов культуры винограда, 5 улей, 2 откормленных свиней или же стада 25 овец.

[7] В этой сумме не содержится стоимость торговли скотом, составлявшая в XVI—XVII вв. значительную часть доходов внешней торговли.

[8] Наша позиция по этому вопросу совпадает с новейшими установлениями специальной литературы. См. Ференц Макшаи, Крестьянство и усадебное хозяйство в Венгрии XVI в. Стр. 78—89.

[9] Эта оценка близка воззрениям большинства немецких и польских историков, считающих, как известно, сомнительной исторически прогрессивную роль основанных на системе «второго издания кре-

процентный вес уменьшается в течение полувека с 16% до 7% — занятая ими ведущая роль в товаропроизводстве остается неизменной. Они располагают в 1549 г. 71% товарных зерновых продуктов и 52% товарного вина, в то время как в 1600 г. от них поступают на рынок 43% зерновых и 56% вина. В середине столетия падает на хозяйство зажиточного крепостного в среднем 37 ковшей товарного вина (по эгерской мере) и это количество, несмотря на все отрицательные действия, причиненные 15-летней войной, повышается до 1598 г. до 56 ковшей. В общем товаропроизводстве стоимостью в 165 000 форинтов (зерно, вино, мед, шерсть, убойные овцы) хозяйства богатых крестьян участвуют в среднем товарами стоимостью в 90—100 000 форинтов. Сравнивая эту стоимость с королевским доходом около 1560 г. в размере 440 000 форинтов, такое сопоставление явно свидетельствует о значении товаропроизводства зажиточных крепостных.

Массовое товаропроизводство и его высокая денежная стоимость объясняет *накопление имущества у богатых крестьян*. В целом ряде случаев товаропроизводящий крепостной сам становится торговцем, чем ускоряется процесс накопления имущества. Однако, из сосредоточенных в их руках наличных денег не сумеет образоваться торговый капитал, а именно, с одной стороны, из-за конкуренции магнатов, которые все сильнее сосредоточивают в своих руках оптовую торговлю, особенно в области вывоза, а с другой, ввиду обязанностей, вытекающих из крепостного положения. Полученный из товаропроизводства и торговли доход крепостные применяют преимущественно для приобретения земельных участков. Они закупают в первую очередь имеющиеся в свободном распоряжении расчистки под пашню и виноградники, но встречаются и случаи закладывания, а даже аренды земельных участков крепостных. Способ и размер приобретения земли богатыми крестьянами выявляется из системы владения extranei. В пяти комитатах находится приблизительно 3—4% посевной площади и 30—35% виноградников в руках extranei. Весьма характерным является образ распределения: $^2/_3$ виноградников extranei находится во владении богатых крестьян.

Положение и экономический вес богатых крестьян является доказательством *крестьянско-буржуазного развития:* до конца XVI в. оно представляет, хотя во все больше задержанной форме, конкретный факт антифеодальной борьбы крепостных. Оно воплощает столь реальную историческую возможность успеха этой борьбы, подобие которой нельзя найти даже в течение многих столетий. В той части страны, на которой находятся исследованные пять комитатов, богатые крестьяне вырабатывают решающее большинство товаропроизводства. Феодальные обязанности не ограничивают их в свободе передвижения, в том, чтобы вести торговлю, производить спекулятивные сделки для приобретения виноградников и земельных участков, купить и продать, закладывать, арендовать хозяйства, обогатиться. Значительная их часть является гражданином привилегированных, специализированных на виноградарство сельских городков. Они производят и поставляют на рынок преобладающее количество могущих рассматриваться товаром вина, убойного скота, свец, зерна, меда и т. д. Они накопляют зна-

---

постничества» усадебных хозяйств XVI—XVII вв. Мы также придерживаемся того мнения, что деятельность усадебных хозяйств XVI—XVII вв. имела в Венгрии отрицательный характер и что ее нельзя отождествить с процессом первоначального накопления; с другой же стороны следует признать, что хотя их роль в накоплении земли и в оформлении крупных рамок производства и нельзя рассматривать непосредственным условием, но все же необходимой предпосылкой развивавшегося к концу XVIII в. капиталистического развития в сельском хозяйстве Венгрии.

чительное денежное богатство и земельное имущество, они эксплуатируют своих товарищей крепостных путем различных видов наемного труда и ростовщичества. Их хозяйственная деятельность в повышающейся мере воздействует на развитие производственных отношений. Повышение их товаропроизводства и дальнейшее расширение их рыночных связей привело бы — несмотря на низкий уровень городского (промышленноторгового) развития Венгрии — к сбросу (выкупу) их феодальных обязанностей. Сельские городки, населенные богатыми крестьянами, как центры товаропроизводства, сосредоточивающие население, крестьянское ремесло, земельное имущество и поголовье скота, стали бы центрами капиталистического преобразования сельского хозяйства, если они продолжали бы по пути наблюдаемого еще в течение XVI в. развития.

Этот особый и сложный процесс классовой борьбы, как и борьбы, разыгравшейся в XVI в. между товаропроизводством богатых крестьян и усадебным хозяйством вокруг капиталистического развития сельского хозяйства, остается еще нерешенным до конца столетия. Объективные условия исторического положения Венгрии (турецкое владычество, осталость в области промышленности и торговли, господство Габсбургов) способствовали только в течение XVII в. победе поддерживаемой Габсбургами феодальной реакции, создали основу для господства барщинных усадебных хозяйств, для господства построенной на крепостном строе системы крупного землевладения.

ZUSAMMENFASSUNG

Einleitung

Der Kirchenzehnt war die allgemeinste und älteste Naturalsteuer in Ungarn. Eine Analyse der auf den Einzug desselben bezüglichen Ausweise und Schriften, besonders jene beginnend mit der Mitte des 16. Jahrhunderts, liefert weitreichende Aufschlüsse über die Produktionskräfte und Produktionsverhältnisse in der zeitgenössischen Landwirtschaft. Diese Zehntlisten (regesta decimarium) halten die tatsächlichen Ernteergebnisse der einzelnen Leibeigenen-Wirtschaften fest. Ihre Genauigkeit und Verlässlichkeit erhebt die Zehnt-Angaben zu einem verlässlichen Quellenmaterial der geschichtlich-statistischen Analyse sowie der wirtschafts — und sozialgeschichtlichen Forschung; — besonders gilt dies für die zweite Hälfte des 16. Jahrhunderts, als die königliche Kammer die Zehnteinnahmen in einem grossen Teil des Landes pachtete.

Der vorliegende Band veröffentlicht die vollständigen Zehnt-Angaben in vier zeitlichen Querschnitten, zwischen 1550 und 1600, für 5 Komitate (Heves, Borsod, Bereg, Bihar und Közép-Szolnok). Bei der Aufarbeitung bzw. Auswertung, die dem Quellennachweis folgt, wurden unter anderem die folgenden, statistisch belegten Probleme untersucht.

a) Die ziffernmässige Gestaltung der Bevölkerungszahl und der Ernteergebnisse.

b) Der Umfang der urbaren Bodenfläche; das prozentuelle Gewicht des Getreide- und Weinbaus; das gegenseitige Verhältnis der verschiedenen Getreidearten.

c) Die Differenzierung (wirtschaftlich-gesellschaftliche Schichtung) und die warenerzeugende Grossbauernschaft.

d) Differenzierung der Landstädte bzw. Dörfer; die landesstädtische Konzentration; die Bedeutung der Weinbau-Monokultur.

e) Bestimmung der Taglöhner-Schichte (Landarme + Zwergparzellen — Besitzer); Formen der bäuerlichen Lohnarbeit (messor, servitor, usw.).

f) System und Bedeutung des extraneus[1] Besitzes; sein Gewicht im Acker- und Weinbau.

g) Die Fluktuation;[2] Ausmass, Tempo und Entwicklungsrichtung der Fluktuation der Leibeigenen; die problematische »herkömmliche Stabilität« der Bauernwirtschaft.

[1] extraneus nannte man den Leibeigenen, der in einer fremden Gemeinde einen Weingarten oder ein Ackerfeld erworben hatte. Die Bezeichnung extraneus dient zur Unterscheidung dieser leibeigenen Landwirte von den ortsansässigen Bauern.

[2] Siehe die der Analyse der Fluktuationen dienenden Zehnt-Namensregister, das Material des V. Zeitquerschnitts!

Technische Methode der Bekanntgabe des Quellenmaterials

In den nach Komitaten und innerhalb derselben für jeden Bezirk bzw. für jede grössere Stadt gesondert angeführten Zehnt-Angaben figurieren die Leibeigenen nach ihrer Differenzierung in Gruppen zusammengefasst. Die Übersicht wird durch die sich auf jeder Seite wiederholende, *weiterlaufende Kopfleiste:* »Kleinhäusler, — pauper, — Mittelbauer, — Grossbauer«, erleichtert.

Jeder Bezirks- oder landestädtischen Zehntliste geht ein kurzer einleitender Text voraus, der die vorkommenden Bezeichungen, Abkürzungen und örtlich massgebenden Getreide- und Weinmasse erklärt.

Innerhalb jeder Ortsbezeichung figurieren zuerst die *nur Ackerbau treibenden* Wirtschaften. Hierauf folgen *die Getreide- und Weinbau* gemischt treibenden Wirtschaften und schliesslich, getrennt, die mit »Weinbauer« (Szőlőművelők) bezeichneten, *nur Weinbau* treibenden Wirtschaften.

Mit Ausnahme des Materials des V. Zeitquerschnitts, welcher der Analyse der Fluktuation dient, wurden die Namen der Leibeigenen weggelassen. Jede Zifferngruppe fasst — oft durch mehrere + Zeichen miteinander verbunden — die Ernteergebnisse der verschiedenen Felder der gleichen Leibeigenen-Wirtschaften zusammen.

Die Ziffern in *Normalschrift, ohne besondere Bezeichnung,* geben die Anzahl der Mandeln Winterweizen an (z. B. »25« = 25 Mandeln Winterweizen). Die Mandel enthält im allgemeinen 30 Garben. Ergibt die Anzahl der Garben nicht eine volle Mandelzahl, so ist dies besonders angeführt. Eine Zifferngruppe: »8—20« bezeichnet demnach das Verhältnis Mandel (Garbe, das heisst: 8 Mandeln und 20 Garben.

Die Ziffern in *Kursiv, ohne besondere Bezeichnung,* geben die Menge des gekelterten Weines, in örtlich gültigen Weinmassen an (cubulus, tinna, usw.). Z. B. »*15*« = 15 Kübel Weines (cubuli vini).

Die *fett gedruckten Ziffern* bezeichnen die Anzahl der Bienenkörbe. Z. B. **3** = 3 Bienenkörbe.

Die nicht dorfansässigen, fremden Grundbesitzer, die extranei, wurden in Fällen wo ihr urspünglicher Wohnort unbekannt war, in der Reihenfolge nach den örtlichen Landwirten, in einer gesonderten Gruppe aufgezählt. War dagegen der ursprüngliche Wohnort des extraneus-Bauern bekannt, dann haben wir — um dessen Vermögenskapazität leichter bemessen zu können — den Ertrag des auswärts liegenden Weingartens oder Ackerfeldes des extraneus zum Ertrag in seinem eigenen Dorf zugezählt, unter gleichzeitigen Hinweis in der Klammer auf den Ort, wo die Parzelle des extraneus lag. Z. B. »25 + *15 (M)*«[3] = 25 Mandeln und 15 Kübel Weines aus dem in der Gemarkung von Miskolc liegenden Weingarten.

Die Erklärung der sonstigen in dem Quellenmaterial vorkommenden Abkürzungen und Zeichen ist im »Sachregister« zu finden.

Fluktuation, Differenzierung, Warenproduktion

Die Analyse des Zehntmaterials ermöglicht die Lösung zahlreicher viel diskutierter und bisher unaufgeklärter historischer Probleme. Im Hinblick auf den enggezogenen Rahmen dieser Zusammenfassung beschäftigen wir uns

[3] id est — 25 gelimae frugum et *15* cubuli vini ex promontorio oppidi Miskolcz.

von den in der Einleitung erwähnten Themenkreisen nur mit der Problematik dreier Fragenkomplexe: mit der Fluktuation und Differenzierung der Leibeigenen sowie mit der bäuerlichen Warenerzeugung im allgemeinen und derjenigen der Grossbauern im besonderen.

Bei der *Fluktuation* ist der Begriff selbst umstritten. Die Forscher haben darunter im allgemeinen die Flucht der Leibeigenen und ihre Niederlassung in den Landstädten verstanden. Folgen wir der Spur der Leibeigenen in den Zehntlisten mehrerer aufeinanderfolgender Jahre mit Hilfe der persönlichen Identifizierung in den Namenslisten, so kann festgestellt werden, dass es sich bei der Fluktuation um einen Bevölkerungsaustausch, hervorgerufen in erster Linie durch den Verkehr an bäuerlichem Grund und Boden, dessen Kauf und Verkauf, handelt. Durch eine Analyse der Bewegung von etwa 2000 Leibeigenen in drei Bezirken und in zwei weinbautreibenden Landstädten wurde folgendes festgestellt. Nach drei Jahren verblieben lediglich 52,9% der urspünglichen Gesamtbevölkerung in den Dörfern. Gleichzeitig erreichte der Anteil der Verschwundenen (Verzogenen) 47,1%. Ihren Platz nehmen ebensovielen neu eingewanderte Bauern ein. So sinkt — obwohl 47,1% der ursprünglichen Gesamtbevölkerung verschwinden — das Gewicht der Gesamtbevölkerung (als Folge der Einwanderung) nur um 4,2%.

Bei der bäuerlichen Fluktuation ist das Volumen des Verkehrs an Grund und Boden um nichts geringer als das Volumen des Bevölkerungsaustausches! Es handelt sich nicht nur um den Ortswechsel, den Wegzug der leibeigenen Landwirte, sondern auch darum, dass ein bedeutender Teil des bäuerlichen Parzellenbestandes in fremde Hände überging. Und es handelt sich dabei nicht nur um einen Wechsel der frei verkäuflichen Weingärten und Rodungsfelder, sondern auch um den raschen und massenhaften Besitzwechsel des Ackerbodens, des am meisten gebundenen Teiles des leibeigenen Landbesitzes. Ohne bei der Fluktuation der Bevölkerungszahl die Rolle der Flucht, der Türkenherrschaft, des Entweichens vor der Steuer in Zweifel zu ziehen, sehen wir doch in der mit dem Grundkauf einhergehenden Übersiedlung den entscheidenden Grund für diesen Besitzwechsel. Wie aus der erwähnten Analyse hervorgeht, wechseln zugleich mit dem Verschwinden von 47% der Bevölkerung, 46% des Ackerbodens und auch 32% der Weinbaufläche den Besitzer.

Man kann den ausgedehnten Kauf und Verkauf des bäuerlichen Bodenbestandes im wesentlichen auf wirtschaftliche, spekulative Gründe zurückführen. Hinter dem Tausch und der Fluktuation der Bauernwirtschaften verbirgt sich die Erwerbung der günstigere Voraussetzungen bietenden leibeigenen Grundstücke, der Ankauf, die Pacht und Verpfändung von Weingärten und Rodungsfeldern. Die Hauptursache der Fluktuation im 16. Jahrhundert liegt im inneren Verkehr an bäuerlichen Grund und Boden. Die Tatsache des Volumens und der Intensität des fluktuierenden Verkehres an Grund und Boden bietet in mehrfacher Beziehung Veranlassung zu einer Neubewertung der auf die Entwicklung der Landwirtschaft im 15—16. Jahrhundert bezüglichen Betrachtungsweise. Welche tatsächlich wirksamen Bindungen können wir z. B. bei einem so massenhaften Austausch in der Bevölkerungszahl und an Grund und Boden auf dem Gebiet der bäuerlichen Übersiedlung voraussetzen?

In den in Rede stehenden fünf Komitaten (mit Ausnahme des Komitates Közép-Szolnok) hat der Weinbau ein besonderes Gewicht. Die Untersuchung

der gegenseitigen Verhältnisse von *Getreide- und Weinbau* zeigt einen raschen und sich immer mehr vertiefenden Rückgang des Ackerbaus. Während der Ertrag der Getreideernte zwischen 1550 und 1600 auf ein Viertel, ein Drittel zurückgeht, steigt gleichzeitig die Weinfechsung, trotz der Verwüstungen des 15-jährigen Krieges, ständig an. Die fortgesetzte Ausbreitung des Weinbaus steigert, bei gleichzeitigem Rückgang der Bevölkerungszahl und der Ackerbauwirtschaft zum Jahrhundertende, in einzelnen Gegenden geradezu unverhältnismässig die Bedeutung des Weinbaus in der Bauernwirtschaft.

Die auf den tatsächlichen Ernteerträgen basierende *Differenzierung* haben wir bereits bei der Gruppierung des Quellenmaterials zum Ausdruck gebracht.[4] Ihre Gestaltung wird durch die Tatsache der unterschiedlichen örtlichen Gegebenheiten ziemlich stark beeinflusst. Die hauptsächlichen Lehren der Entwicklungsrichtung, die aus der Klassenschichtung der Leibeigenen in fünf Komitaten gezogen werden können, sind die folgenden. Eine Tendenz, die allgemein zur Geltung gelangt, ist die Zunahme der Zahl der Landarmen und der Rückgang des zahlenmässigen Gewichtes der Grossbauern. Der Anteil der Landarmenschicht steigt von Zeitquerschnitt zu Zeitquerschnitt — unabhängig davon, ob es sich nur um eine kleine Gruppe der Bevölkerung oder ihren bedeutenden Teil handelt. In gleicher Weise steigt die Zahl der Kleinhäusler, besonders dort, wo das Gewicht der Landarmen unbedeutend ist (z. B. in den Komitaten Heves und Borsod). Die sich gegenseitig ergänzende Rolle der Schichten der Kleinhäusler und der Landarmenschicht folgt logisch aus der ständigen Fluktuation, die einen bedeutenden Teil der Bevölkerung in Bewegung hält und ferner aus dem Überfluss an Grund und Boden, der es ermöglicht, die grosse Menge der Flüchtenden und Übersiedelnden auf Kleinhäuslerparzellen anzusiedeln. Deshalb finden wir häufig neben 3—4% Landarmen 40% Kleinhäusler, deren Mehrheit wiederum nur ganz kleine Parzellen von Acker oder Weingärten besitzen. Eine besonders hohe Ziffer erreicht das Verhältnis solcher Zwergparzellen besitzender Kleinhäusler in den dicht bevölkerten Weinbaugegenden (Gyöngyös, Eger, Miskolc, Bihar-Püspöki, usw.). Das prozentuelle Gewicht der pauper-Gruppe bewegt sich, wie am Beispiel mehrerer Komitate beobachtet werden kann, auf relativ gleichem Niveau. Der Hauptgrund hiefür liegt in der besonderen, ausgleichend wirkenden Rolle, welche die pauper-Gruppe in der gegenseitigen, inneren Fluktuation der Leibeigenen-Schichten spielt. Was die wohlhabenderen Leibeigenen anbelangt, um die Mitte des Jahrhundert bewegt sich der Anteil der Mittel- und Grossbauern zusammengenommen noch bei 35% (Bihar, Bereg) und er sank bis zum Anfang des 17. Jahrhunderts durchschnittlich auf 20—22%.

Die aus der Differenzierung sich ergebenden Erfahrungen müssen wir unbedingt durch die Klarstellung der Frage ergänzen, welches Gewicht der *Grossbauernschaft* in der landwirtschaftlichen Produktion zukommt. Bis zum Ende des 16. Jahrhunderts ist es sozusagen als gesetzmässige Tatsache zu bezeichnen, dass der ziffernmässige Rückgang der Grossbauernschaft die wirtschaftliche Bedeutung ihrer Gruppe, ihren Anteil an der Gesamtproduktion kaum beeinflusst. Während sich um 1550 im allgemeinen die Hälfte des Ackerbodens und ein Drittel- ein Viertel des Weinbaus im Besitz der Grossbauernschaft befindet, verschaft sie sich bis zur Jahrhundertwende — trotz zahlen-

[4] Siehe die mit durchlaufenden Kopfleisten bezeichnete Gruppierung.

mässigen Rückganges — unter Beibehaltung von etwa einem Viertel der Getreideanbaufläche, fast 50% der Weinbaufläche!

Eine entscheidende Voraussetzung der führenden Rolle der Grossbauernschaft und ihrer Hegemonie in der Produktion liegt in der zahlenmässig grossen *Taglöhner-Gruppe*. Ihre Mitglieder rekrutieren sich teils aus völlig Landarmen, teils aus Kleinhäuslern mit Zwergparzellen, deren Ertrag ihre Existenz nicht sichern konnte.[5] Das Gewicht der bei Grossbauern und in den Meierhöfen Arbeit suchenden verarmten Leibeigenen, der sog. auf Taglohn angewiesenen Gruppe, bewegt sich in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts um 20—25%. Es handelt sich in der Hauptsache um Kleinhäusler mit Zwergparzellen; der Anteil der völlig Landarmen ist innerhalb der Gruppe ziemlich niedrig. Ihr Grossteil lebt aus Gelegenheitsarbeit, aus saisonmässiger Taglöhnerarbeit, während ein kleinerer Teil derselben ständiger Arbeiter beim Grossbauer und dessen Knecht wird. Bezeichnenderweise rekrutiert sich die Mehrzahl der Knechte gleichfalls aus der Gruppe der Zwergparzellen besitzenden Kleinhäusler und nicht aus der Landarmen-Gruppe. Die Taglöhner wurden in der Regel mit Bargeld, die Knechte teils in natura, teils in Geld entlohnt.

Zusammenfassend kann gesagt werden, dass etwa ein Viertel der Bevölkerung auf ausserhalb seiner Wirtschaft stammende Verdienstquellen, hauptsächlich auf Taglohn angewiesen war. Für 20—25% der bäuerlichen Bevölkerung stellt natürlich die landwirtschaftliche Lohnarbeit zwar nicht die einzige, aber die hauptsächlichste Quelle des Lebenserwerbes dar. Der Nutzniesser hieraus war fast ausschliesslich die Grossbauernschaft, denn die Frohndienste verwendenden Meierhöfe hatten einen minimalen Bedarf an Lohnarbeit.

Unverhältnismässig gross ist in allen fünf Komitaten das Gewicht der *Landstädte*. Die Bevölkerungs- und Bodenkonzentration hervorrufende Rolle der oppidi erweist sich überall als grundlegend gleiche Entwicklungstendenz. Ein bedeutender Anteil der Leibeigenen lebt in einigen grossen Landstädten zusammengedrängt; so betragen sie im Komitat Bereg 20%, in Közép-Szolnok 25%, in Borsod 30—40%, in Heves nahezu 50% und in Bihar mehr als 30% der Bevölkerung. Sie besitzen etwa 30% des Ackerbodens des Komitats (Borsod, Heves, Közép-Szolnok), dagegen mehr als 40% in Bihar und nur in Bereg weniger, nämlich 20%. Die Grundlage ihres Wohlstandes ist jedoch der Weinbau: in Bereg entfällt nahezu die Hälfte des Weinbaus auf die oppidi, in Borsod etwa 60%, in Bihar zwei Drittel und in Heves fünf Sechstel. In den Landstädten spielen die Grossbauern überall eine führende Rolle. »Bürger« (civis) der oppidi sind in Közép-Szolnok 30% der Grossbauern des Komitates, in Bereg aber schon nahezu 40% und in Borsod etwa 50%, während es in Heves und in Bihar annähernd 65% sind! Es ist interessant, dass die Fluktuation der Produktionskräfte in den einzelnen Komitaten nicht viel an den das Gewicht der Landstädte ausdrückenden Verhältnisziffern ändert. Ihre Bevölkerungs- und Bodenkonzentration bewirkende Rolle geht, wenigstens anteilmässig, bis zum Ende des 16. Jahrhunderts kaum zurück.

Auch innerhalb der Landstädte verleiht einigen oppidi die Ausbildung der *Weinbaumonokultur* eine besondere Bedeutung. Es finden sich innerhalb eines Komitates nur ein bis zwei solcher Städte, diese sind aber derartige

[5] Das sind jene Kleinhäusler, die über weniger als ein halbes Joch Ackerland oder 100 Quadratklafter an Weingarten verfügen.

Konzentrationszentren der Weinbau treibenden Bevölkerung, dass sie das bereits skizzierte wirtschaftliche Gewicht der Landstädte noch weit übersteigen. Auf die 13—15 in der Entwicklung bis zur Weinmonokultur gelangten weinbautreibenden oppidi entfallen 15—20% der Gesamtbevölkerung und 40—60% der Grossbauern. Ihnen gehört annähernd 8—15% des Ackerbodens und 50—80% des Weinbauareals des Komitats. Etwa 80% ihrer Bevölkerung lebt ausschliesslich vom Weinbau. Diese Angabe verweisen klar auf die besondere Rolle, die sie bei der bäuerlichen Warenproduktion einnehmen.

Die landwirtschaftliche Produktion der Leibeigenen kann nur zum Teil als Warenerzeugung angesehen werden. Es kann lediglich die nach Abzug des Eigenverbrauches[6] und der in natura zu entrichtenden Steuer verbleibende Menge als auf den Markt gelangende Ware angesehen werden. In der Mitte des Jahrhunderts mag etwas mehr als die Hälfte der bäuerlichen Gesamtproduktion auf den Markt gelangt sein (etwa 119 000 Mandeln Getreide und 14 000 hl Wein). In der zweiten Hälfte des Jahrhunderts zeigt die Warenproduktion in Getreide eine sinkende, in Wein eine steigende Tendenz: im Jahre 1599 38 000 Mandeln Getreide und 19 000 hl Wein. Zieht man die marktmässige Verwertung der Honigproduktion und der Schafzucht gleichfalls in Betracht, so kann die Warenproduktion der fünf Komitate am Ende der 80-er Jahre des 16. Jahrhunderts auf etwa 185 000 Ft geschätzt werden.[7]

Untersucht man die in diesem Gebiet liegenden grössten *Meierhöfe*, so kann deren tatsächliche Warenproduktion als verschwindend gering bezeichnet werden. Obwohl sich die Warenproduktion der Meierhöfe bis zum Beginn des 17. Jahrhunderts stark entwickelt, so bedeutet sie mengenmässig nur einen bedeutungslosen Bruchteil der bäuerlichen Warenproduktion.[8] Obwohl die Meierhöfe in der tatsächlichen Warenproduktion kaum eine wichtige Rolle spielen, so haben sie doch durch Schaffung der Methode der sog. Meierhofwirtschaft eine entscheidende Wirkung auf die Beziehungen der warenerzeugenden Bauern zum Markte, auf die Gestaltung der Lage der gesamten leibeigenen Bauernwirtschaft, ausgeübt.

Die Anwendung der *Methoden der Meierhofwirtschaft* führt zu einer Enteignung der Arbeit der bäuerlichen Warenproduzenten. Besonders scharf zeigt sich diese Wirkung im Weinbau. Die Meierhofwirtschaften des Grossgrundbesitzes verschaffen sich einerseits durch betonte Anwendung von Zwangsmassnahmen ausserhalb ihrer Wirtschaft (Pfändung, Zwangsanleihe, Ablöse der grundherrlichen Steuern und Dienstleistungen in Wein, usw.) die Vorräte der warenproduzierenden Weinbauern, anderseits bekommen sie durch Monopolisierung des inneren Verbrauchermarktes, durch Beschränkung des Verkaufsrechtes der Leibeigenen, den kaufmännischen Nutzen des Weinhandels in die Hände. Ähnlich ist die Lage in der Viehzucht, wo die vom Hochadel exportierten Vieh- und Schafherden von Tausenden Stücken nicht aus den Meierhöfen, sondern aus den Viehzucht treibenden Leibeigenenwirtschaften stammen.

[6] Die Quote des Eigenverbrauches ist mit dem Ertragswert von 1,5 Joch Ackerboden, 0,15 Joch Weingarten, 5 Bienenkörben, 2 Mastschweinen bzw. 25 Stück Schafen angenommen worden.

[7] Aus diesem Betrag fehlt der Wert des Viehhandels, welcher im 16/17. Jahrhundert den Grossteil der Einkünfte aus dem Ausfuhrhandel bedeutet hat.

[8] Unser Standpunkt deckt sich mit demjenigen der Fachliteratur aus der letzten Zeit. Siehe Ferenc Maksay, Bauernwirtschaft und Meiereiwirtschaft in Ungarn im 16. Jahrhundert. S 78—79.

Der *Meierhofwirtschaft betreibende Grossgrundbesitz* zieht seine Einnahmen — wenigstens soweit es sich um die Zeit bis zur Jahrhundertwende des 16. und 17. Jahrhunderts handelt — aus seiner durch Ausnützung der feudalen Vorrechte gesicherten Handels-, Wucher- und Geschäftemacherei-Tätigkeit und nicht aus seiner eigenen Warenproduktion. Seine parasitäre, die bäuerliche Warenproduktion exploitierende, durch Steigerung der Frohnarbeit noch beschwerte Tätigkeit, richtet die Leibeigenschaft im allgemeinen zugrunde, besonders ihren warenproduzierenden, grossbäuerlichen Teil. Eben deswegen sehen wir keinen Grund dafür, die Rolle des auf Frohndienst aufgebauten, Meierhofwirtschaft betreibenden Grossgrundbesitzes des 16. Jahrhunderts als vom geschichtlichen Standpunkt fortschrittlich und im Dienste der Weiterentwicklung der Produktionskräfte stehend zu betrachten.[9]

Die Hauptrepräsentanten der *Warenproduktion der Leibeigenen* sind die *Grossbauern*. Obwohl ihre Zahl ständig zurückgeht — ihr prozentuelles Gewicht sinkt im Verlauf eines halben Jahrhunderts von 16% der Bevölkerungszahl auf 7% — bleibt ihre führende Rolle in der Warenproduktion unverändert. Sie verfügen im Jahre 1549 über 71% der Getreideware und 52% der Weinware, während es um das Jahr 1600 43% bzw. 56% des auf den Markt kommenden Getreides und Weines sind. Im Durchschnitt entfallen um die Mitte dieses Jahrhunderts nach Eger-er Mass 37 Kübel Weinware auf die Wirtschaft eines wohlhabenden Leibeigenen und diese Ziffer erhöht sich bis zum Jahre 1589 — trotz der negativen Wirkung des 15-jährigen Krieges — auf 56 Kübel. Von dem Warenvolumen von 165 000 Forint in Getreide, Wein, Honig, Wolle- und Schlachtschafen, produzieren die grossbäuerlichen Wirtschaften durchschnittlich einen Warenwert von 90 000—100 000 Forint. Vergleicht man diesen Wert mit dem königlichen Einnahmen um das Jahr 1560 in der Höhe von 440 000 Forint, so verweist diese Gegenüberstellung mit Nachdruck auf das grosse Ausmass der Warenproduktion der wohlhabenden Leibeigenen.

Die Massenproduktion an Ware und deren hoher Geldwert macht die *grossbäuerliche Vermögensakkumulation* verständlich. In zahlreichen Fällen wird der warenproduzierende Lebeigene selbst zum Händler, was den Vorgang der Vermögensakkumulation beschleunigt. Aus dem sich in ihren Händen konzentrierendem Geld kann sich aber kein kaufmännisches Kapital bilden. Einerseits wegen der Konkurrenz des Hochadels, der den Grosshandel, besonders auf dem Gebiet des Exports, immer stärker in die Hände bekommt, andrerseits wegen der sich aus dem Zustand der leibeigenen Untertänigkeit sich ergebenden Bindungen. Sie verwenden die aus der Warenproduktion und dem kaufmännischen Nutzen stammende wirtschaftliche Kraft im wesentlichen zum Ankauf von Grund und Boden. Sie kaufen in erster Linie frei ver-

[9] Diese Einschätzung steht der mehrheitlichen Meinung der deutschen und polnischen Historiker nahe, die, wie bekannt, die historisch fortschrittliche Rolle der auf dem System der »zweiten Leibeigenschaft« fussenden Meierhofwirtschaften des 16. und 17. Jahrhunderts bezweifeln. Auch wir sind der Meinung, dass die Tätigkeit der Meierhofwirtschaften des 16. und 17. Jahrhunderts in Ungarn einen negativen Charakter habe und dass sie nicht mit dem Vorgang der ursprünglichen Kapitalsakkumulation identifiziert werden könne; andrerseits muss zugegeben werden, dass ihre den Grund und Boden akkumulierende und den grossbetrieblichen Rahmen ausbildende Rolle, wenn auch nicht unmittelbare Prämisse, so doch notwendige Vorbedingung der gegen das 18. Jahrhundert zu sich entfaltenden kapitalistischen Entwicklung in der ungarischen Landwirtschaft gewesen ist.

fügbare Rodungsfelder und Weingärten zusammen, doch finden sich auch reichlich Beispiele von Hypothezierung von Grundstücken der Leibeigenen, ja sogar von deren Pacht. Art und Umfang des grossbäuerlichen Erwerbes von Grund und Boden zeigt uns das System des Besitzes der extranei. In den fünf Komitaten befinden sich ungefähr 3—4% des Ackerbodens und etwa 30—35% der Weingärten in der Hand von extranei. Charakteristisch ist die Art der Verteilung: von dem Weinbauareal der extranei besitzen die Grossbauern zwei Drittel.

Lage und wirtschaftliches Gewicht der Grossbauernschaft sind ein Beweis für die *bäuerlich-bürgerliche Entwicklung:* sie stellt, wenn auch in immer gehemmterer Form, bis zum Ende des 16. Jahrhunderts eine konkrete Tatsache im antifeudalen Kampf der Leibeigenen dar. Sie personnifiziert in diesem Kampf eine so reale historische Erfolgsmöglichkeit, wie man sie vergleichsweise durch die Jahrhunderte vergeblich suchen wird. In dem Landesteil, der sich auf diese fünf Komitate erstreckt, bringen die Grossbauern die entscheidende Mehrheit der Warenproduktion hervor. Ihre feudalen Bindungen hindern sie nicht daran, sich frei zu bewegen, Handel zu treiben, spekulative Käufe von Weingärten und von Grund und Boden abzuwickeln, zu kaufen und zu verkaufen, in Pfand zu nehmen, zu pachten, sich zu bereichern. Sie sind in der Mehrzahl Bürger der bevorzugten, sich auf den Weinbau spezialisierenden Landstädte. Grossbauern produzieren und bringen die entscheidende Mehrheit von dem als »Ware« anzusehenden Wein, Schlachtvieh, den Schafen, dem Getreide, Honig, usw., auf den Markt. Sie akkumulieren ein bedeutendes Vermögen an Bargeld und an Grund und Boden, sie beuten ihre Schicksalsgenossen in der Leibeigenschaft durch die verschiedensten Arten der Lohnarbeit und des Wuchers aus. Ihre wirtschaftliche Tätigkeit beeinflusst in steigendem Masse die Entwicklung der Produktionsverhältnisse. Eine Steigerung ihrer Warenproduktion und eine weitere Verstärkung ihrer Verbindung mit den Markten hätte — trotz des niedrigen Niveaus unserer städtischen (gewerblichkommerziellen) Entwicklung — zu einem Abschnütteln (Ablösung) ihrer feudalen Bindungen geführt. Die grossbäuerlichen Landstädte wären als Zentren der Verdichtung der Bevölkerungszahl, des bäuerlichen Handwerks, des Bestandes an Grund und Boden und der Viehhaltung, zu Knotenpunkten der kapitalistischen Umwandlung der Landwirtschaft geworden, hätte sich ihre während des 16. Jahrhunderts noch zu beobachtende Entwicklung fortgesetzt.

Dieser besondere und verwickelte Vorgang des Klassenkampfes und der sich um die kapitalistische Entwicklung der Landwirtschaft abspielenden Kämpfe, die im 16. Jahrhundert zwischen der grossbäuerlichen Warenproduktion und der Meierhofwirtschaft geführt werden, bleibt bis zum Ende des Jahrhunderts noch unentschieden. Die objektiven Voraussetzungen der historischen Lage Ungarns (Türkenherrschaft, gewerblich-kommerzielle Rückständigkeit, die Habsburger-Herrschaft) führten erst im Laufe des 17. Jahrhunderts zu einem Sieg der von den Habsburgern unterstützten feudalen Reaktion, legten den Grundstein zur Herrschaft der frohndienstlichen Meierhofwirtschaften, des auf Erbuntertänigkeit fussenden Systems der Grossgrundbesitze.

TARTALOMJEGYZÉK

A *kurzív* szedésű szám az illető járás vagy város anyagának értékelő feldolgozását jelzi

Bevezetés *5*

A forrásanyag közlésének technikai módszere *10*

I. Időmetszet (1549—1553) *13*

Borsod megye

Miskolc dt. gabona és bor dzsjk-e 15 *36*

Mohi dt. gabona és bor dzsjk-e 41 *50*

Mezőkövesd opp. gabona dzsjk-e 54 *56*

Heves megye

Pata dt. gabona és bor dzsjk-e 60 *76*

Pásztó-Debrő dt., Tihamér és Tárkány opp.-ok gabona és bor dzsjk-e 81 *95*

Nagy-Heves dt. gabona dzsjk-e 100 *105*

Eger civitas gabona és bor dzsjk-e 109 *111*

Felnémet opp. gabona és bor dzsjk-e 114 *118*

Nagy-Tállya opp. gabona és bor dzsjk-e 122 *126*

Maklár opp. gabona és bor dzsjk-e 131 *133*

Heves m. juh dzsjk-e 136 *138*

Bereg megye

Kászony és Vári dt-ok gabona és bor dzsjk-e 140 *169*

II. Időmetszet (1569—1580) *175*

Borsod megye

Miskolc dt. gabona és bor dzsjk-e 177 *199*

Mohi-Daróc dt. gabona és bor dzsjlk-e 203 *217*

Kaza dt. gabona és bor dzsjk-e 222 *229*

Arló dt. gabona és bor dzsjk-e 223 *240*

Kis-Borsod dt. gabona és bor dzsjk-e 244 *251*

Mezőkövesd opp. gabona és bor dzsjk-e 256 *258*

Borsod m. juh dzsjk-e 262 *266*

Heves megye

Pata dt. gabona és bor dzsjk-e 268 *287*

Pásztó-Debrő dt., Tihamér és Tárkány opp.-ok gabona és bor dzsjk-e 291 *305*

Nagy-Heves dt. gabona dzsjk-e (feldolgozását lásd az V. időmetszet anyagában) ..... 310 —

Kis-Heves dt. gabona dzsjk-e (feldolgozését lásd az V. időmetszet anyagában) ..... 319 —

Eger civitas gabona és bor dzsjk-e 324 *327*

Felnémet opp. gabona és bor dzsjk-e 330 *333*

Nagy-Tállya opp. gabona és bor dzsjk-e 336 *339*

Maklár opp. gabona és bor dzsjk-e (mind a forrás-közlést, mind a feldolgozást lásd az V. időmetszet anyagában) ..... — —

Heves m. juh dzsjk-e 343 *351*

Bereg megye
Kászony és Vári dt-ok gabona és bor dzsjk-e 353 *392*
Ratio vinorum in Dominio arcis Munkach ..... 391 —

Bihar megye
Szalácsi-Margita dt. gabona és bor dzsjk-e 398 *400*
Érmelléke dt. gabona dzsjk-e 403 *415*

Közép-Szolnok megye
Sződemeter és Szentkirály dt-ok gabona dzsjk-e 417 *432*

III. Időmetszet (1583—1594) *435*

Borsod megye
Miskolc dt. gabona és bor dzsjk-e 437 *457*
Daróc-Kövesd dt. gabona és bor dzsjk-e 463 *468*
Mohi dt. bor dzsjk-e 471 *476*
Kaza dt. gabona és bor dzsjk-e 478 *489*
Arló dt. gabona és bor dzsjk-e 494 *500*
Kis-Borsod dt. gabona és bor dzsjk-e 504 *509*
Borsod m. juh dzsjk-e 513 *517*

Heves megye
Pata dt. gabona és bor dzsjk-e 519 *534*
Pásztó-Debrő dt., Tihamér opp. gabona és bor dzsjk-e 538 *552*
Nagy-Heves dt. gabona dzsjk-e 557 *564*
Kis-Heves dt. gabona dzsjk-e 566 *572*
Eger civitas bor dzsjk-e 574 *576*
Felnémet opp. gabona és bor dzsjk-e 579 *582*
Nagy-Tállya opp. gabona és bor dzsjk-e 585 *587*
Maklár opp. gabona és bor dzsjk-e 590 *592*
Heves m. juh dzsjk-e 595 *694*

Bereg megye
Kászony és Vári dt-ok gabona és bor dzsjk-e 606 *635*

Bihar megye
Nagykölesér dt. gabona dzsjk-e 640 *650*
Kiskölesér dt. gabona és bor dzsjk-e 653 *660*
Kis-Kalota dt. gabona és bor dzsjk-e 663 *666*
Közép-Kalota dt. gabona és bor dzsjk-e 669 *676*
Rétköz dt. gabona dzsjk-e 679 *685*
Bihar m. gabona és bor dézsmajövedelmeinek kimutatása ..... 687 —

IV. Időmetszet (1596—1602) *697*

Borsod megye
Miskolc dt. gabona és bor dzsjk-e 699 *719*
Mohi dt. gabona és bor dzsjk-e 724 *726*
Kaza dt. gabona és bor dzsjk-e 729 *738*
Arló dt. gabona és bor dzsjk-e 743 *750*
Kis-Borsod dt. gabona és bor dzsjk-e 754 *760*
Borsod m. juh dzsjk-e 765 *767*

Heves megye
Pata dt. gabona és bor dzsjk-e 769 *781*
Pásztó-Debrő dt., Tihamér opp. gabona és bor dzsjk-e 785 *791*
Kis-Heves és Nagy-Heves dt-ok gabona dzsjk-e 795 *798*
Heves m. juh dzsjk-e 800 *801*

Bereg megye
Kászony és Vári dt-ok gabona és bor dzsjk-e 801 *828*
Bereg m. juh dzsjk-e 834 *834*

Bihar megye
Nagykölesér dt. gabona és bor dzsjk-e 836 *839*
Kiskölesér dt. gabona és bor dzsjk-e 842 *845*
Kis-Kalota dt. gabona és bor dzsjk-e 848 *851*
Közép-Kalota dt. gabona és bor dzsjk-e 854 *857*

Rétköz dt. gabona dzsjk-e ... 861 *862*
Debrecen és Középnyír dt-ok gabona és bor dzsjk-e ... 864 *866*
Kétkörösköz dt. gabona dzsjk-e ... 868 *869*
Telegd dt. gabona és bor dzsjk-e ... 872 *874*
Alsó- és Felső-Cserhát dt. gabona és bor dzsjk-e ... 877 *879*
A bihari borvidék gabona és bor dzsjk-e ... 882 *888*
Pertinentia Belényes urbáriuma és bor dzsjk-e ... 895 *897*
Nagyvárad civitas bor dzsjk-e ... 900 *904*
Debrecen civitas gabona és bor dzsjk-e ... 907 *918*
Bihar m. juh dzsjk-e ... 921 *922*

V. Időmetszet (fluktuáció, 1567—1579) ... *925*

Borsod megye
Kis-Borsod dt. gabona és bor dzsjk-e ... 927 *942*
Sajókeresztúr opp. gabona és bor dzsjk-e ... 954 *957*

Heves megye
Nagy-Heves dt. gabona dzsjk-e ... 961 *972*
Kis-Heves dt. gabona dzsjk-e ... 977 *984*
A nagy-hevesi és kis-hevesi dt. fluktuációs fejlődésének egybevetése — *987*
Maklár opp. gabona és bor dzsjk-e ... 990 *997*
Maklár opp. bor dzsjk-e ... 1003 *1009*

Összefoglalás ... *1013*

A hódoltsági helyzet. A fluktuáció ... *1015*
a servitores arcis, mint gazdagparaszti réteg (1015), a hódoltsági helyzet; dézsmaszedés a hódoltságban (1017), a fluktuáció mérésének módszere (1019), a paraszti fluktuáció és a földforgalom volumene (1020).

A mezőgazdasági termelés és a paraszti differenciálódás ... *1025*
a jobbágygazdaság (1025), paraszti bérlet és zálog (1026), a dézsmaanyag statisztikai forrásértéke (1027), az őszi és tavaszi vetésterület aránya (1028), a parasztgazdaságok, a gabona és a bortermés volumenének alakulása (1029), a szántóművelő, illetve szőlőművelő népesség megoszlása (1035), a juh és sertéstenyésztő csoport sulya (1037), a differenciálódás alakulása megyénként (1038), a gazdagparasztság termelési súlya (1042), a földnélküliek (1044), a paraszti bérmunka formái: napszámos, messor, servus (1046), a gazdagparasztság súlya az állattenyésztésben (1049), a mezővárosi fejlődés (1052), a szőlő monokultúra (1055).

Árutermelés, majorsági gazdálkodás, gazdagparasztság ... *1060*
a paraszti árútermelés volumene és pénzértéke (1061), az export és a jobbágyságon belüli belső piac (1064), a majorságok helyzete (1065), árútermelésük és az un. „majorsági módszerek" (1068), az eredeti felhalmozás és az örökös jobbágyság kérdése (1073), a gazdagparaszti árútermelés (1074), az extraneus birtoklás és a gazdagparaszti felhalmozás (1076), a paraszt-polgári fejlődés lehetősége a 16. században (1079).

Helységnévmutató ... *1083*
Tárgymutató ... *1100*
Резюме ... *1103*
Zusammenfassung ... *1111*

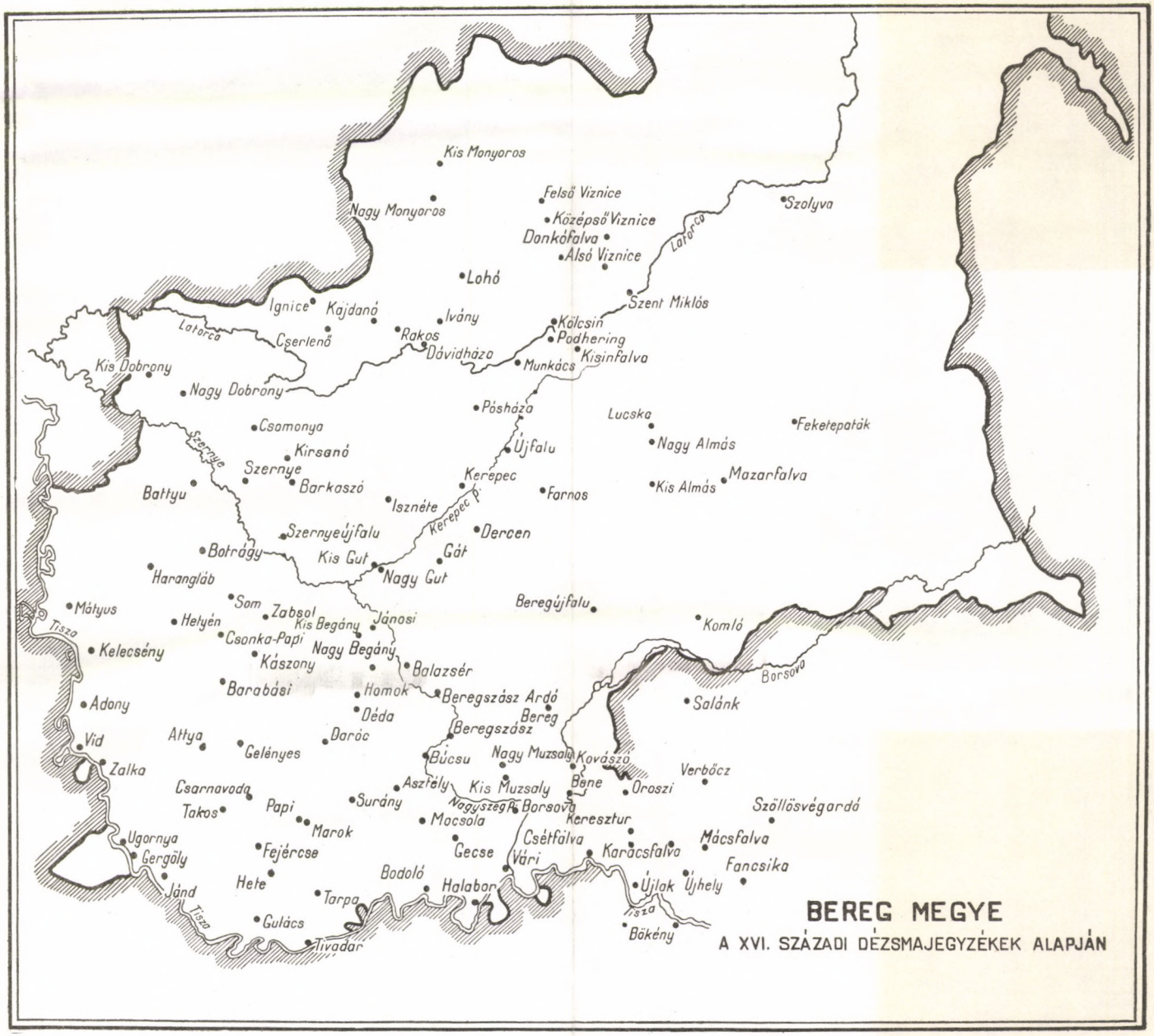

BEREG MEGYE

A XVI. SZÁZADI DÉZSMAJEGYZÉKEK ALAPJÁN

HEVES MEGYE
A XVI. SZÁZADI DÉZSMAJEGYZÉKEK ALAPJÁN
Bede, Cséjt, Ghan, Szék faluk helye bizonytalan
Istenmezeje
Bekölce
Szent Domokos
Váraszó
Lelesz
Csehi
Mikófalva
Szent Erzsébet
Szucs
Fedémes
Erdőkövesd
Bolya
Bocs
Újfalú
Pétervására
Pósváralja
Felső-Bátor
Maconka
Dorogháza
Szék
Nagy-
Barla
Mindszent
Nagy Bátony
Iván
Szajla
Rosznok
Derecske
Felnémet
Tar
Bodony
Hasznos
Recsk
Sirok
Szuha
Pásztó
Parád
Eger
Puszta Szolát
Tarna p.
Szent Jakab
Szalók
Novaj
Szurdok Püspöki
Verpelét
Oroszi
Bene
Domoszló
Nagy Tállya
Jobbágyi
Demjén
Pata
Solymos
Fel Debrő
Pázmánd
Kerecsend
Apc
Szücsi
Tarján
Maklár
Al Debrő
Nagy Berek
Fancsal
Gyöngyös
Visonta
Eger
Nagy Réde
Gyöngyös Püspöki
Ugra
Tótfalva
Gyöngyös p.
Halmai
Kis Réde
Laskó p.
Halász
Detk
Lőrinci
Ecséd
Tas
Enk
Ludas
Kál
Atkár
Karácsond
Nagyút
Dormánd
Tárkány
Eger
Poroszló Iván
Felső Erdőtelek
Hort
Adács
Bod
Erdőtek
Zsadány Báb
Vámos Györk
Alatka puszta
Tepély
Zagyva p.
Csány
Visznek
Zaránk
Méra
Alatka
Tenk
Bő
TISZA
Boconád
Tarna p.
Atány
Füred
Erk
Forgács
Miske
Örs
Heves
Kömlő
Kis Tisza
Kerekudvar
Csász
Szőlős
Vezekény
Aranyos
Cserőköz
Igar
Tarna p.
Szent Miklós
Heves Iván
Derzs
Kőre
Szent Imre
Pély
Abád
Iván
Szalók
Bura
Zagyva
Alattyán
Hegyes Bor
Tomaj
Kürt
Roff
Sülly
Gyanda
Kunhegyes
Farmos
Kőtelek
Szászberek
Tiszabő
Bánhalma
Szent Iván
Bessenyő
Körü
Fokoru
TISZA
Fegyvernek
Kenderes
Szakállas
Szajol Püspöki
Bála Szent Miklós
Álcsipuszta
Tisza Bála
Szent Tamás
Szeg
Berettyó
Turpásztó

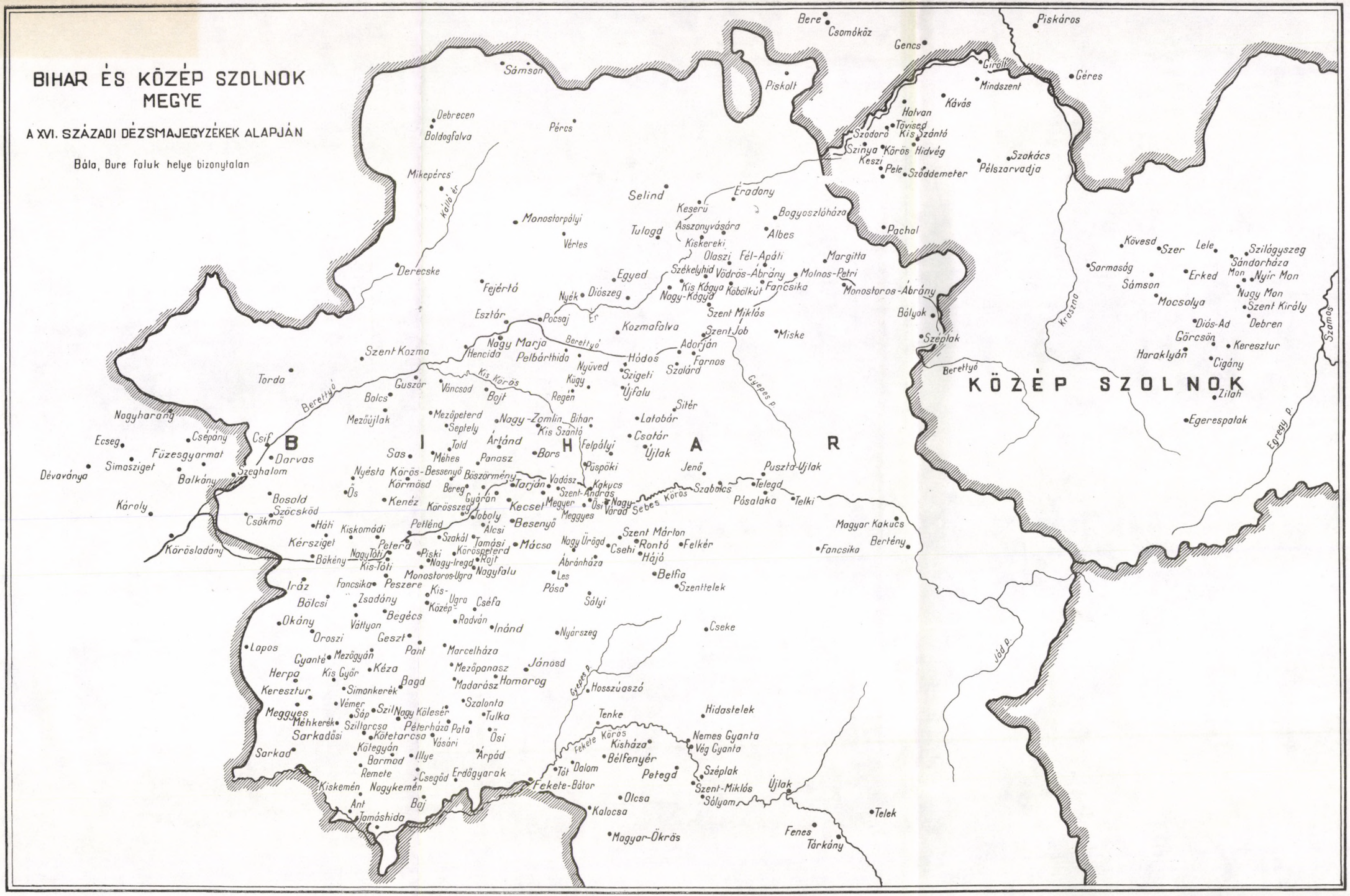
BIHAR ÉS KÖZÉP SZOLNOK MEGYE
A XVI. SZÁZADI DÉZSMAJEGYZÉKEK ALAPJÁN
Bála, Bure faluk helye bizonytalan
KÖZÉP SZOLNOK
B I H A R
Bere
Csomóköz
Piskáros
Gencs
Girölt
Géres
Mindszent
Kávás
Hatvan
Tövised
Szodoró
Kis Szántó
Szinya
Körös
Hidvég
Keszi
Pele
Sződdemeter
Szakács
Pélszarvadja
Piskolt
Sámson
Debrecen
Boldogfalva
Pércs
Mikepércs
Kálló ér
Selind
Éradony
Keserü
Bogyoszlóháza
Monostorpályi
Tulogd
Asszonyvására
Albes
Pachal
Vértes
Kiskereki
Olaszi
Fél-Apáti
Margitta
Derecske
Egyed
Székelyhid
Vödrös-Ábrány
Molnos-Petri
Fejértó
Nyék
Diószeg
Kis Kágya
Köbölkút
Fancsika
Monostoros-Ábrány
Nagy-Kágya
Szent Miklós
Bályok
Esztár
Pocsaj
Ér
Kozmafalva
Szent Job
Miske
Széplak
Nagy Marja
Berettyó
Adorján
Szent Kozma
Hencida
Pelbárthida
Hódos
Farnos
Torda
Nyüved
Szigeti
Szalárd
Kis Körös
Kügy
Guszár
Váncsod
Bojt
Regén
Újfalu
Gyepes p.
Bolcs
Sitér
Nagyharang
Mezőújlak
Mezőpeterd
Nagy-Zomlin
Bihar
Latobár
Septely
Kis Szántó
Csatár
Csépány
Csif
Ecseg
Told
Ártánd
Felpályi
Újlak
Füzesgyarmat
Darvas
Sas
Méhes
Panasz
Bors
Püspöki
Jenő
Puszta-Ujlak
Dévaványa
Simasziget
Szeghalom
Nyésta
Körös-Bessenyő
Böszörmény
Vadász
Kakucs
Telegd
Balkány
Körmösd
Tarján
Szent-András
Szabolcs
Pósalaka
Telki
Bosold
Ős
Kenéz
Gyárán
Kecset
Megyer
Ősi
Nagy-Várad
Sebes Körös
Szöcsköd
Körösszeg
Meggyes
Károly
Csökmő
Toboly
Besenyő
Háti
Kiskomádi
Petlénd
Álcsi
Magyar Kakucs
Kérsziget
Szakál
Szent Márton
Bertény
Peterd
Tamási
Mácsa
Nagy Ürögd
Rontó
Felkér
Fancsika
Körösladány
Piski
Körospeterd
Csehi
Hájó
Bökény
Nagy Tóti
Nagy-Iregd
Rojt
Ábránháza
Kis-Tóti
Monostoros-Ugra
Nagyfalu
Les
Betfia
Iráz
Fancsika
Peszere
Pósa
Szenttelek
Bölcsi
Zsadány
Kis-Ugra
Cséfa
Sályi
Közép-
Okány
Begécs
Radván
Váttyon
Inánd
Nyárszeg
Cseke
Oroszi
Geszt
Lapos
Pant
Marcelháza
Gyanté
Mezőgyán
Jánosd
Herpa
Kis Győr
Kéza
Mezőpanasz
Homorog
Bagd
Madarász
Hosszúaszó
Keresztur
Simonkerék
Szalonta
Vémer
Meggyes
Sáp
Szil
Nagy Kölesér
Tulka
Tenke
Hidastelek
Méhkerék
Szilitarcsa
Péterháza
Pata
Sarkadősi
Kötetarcsa
Vásári
Ősi
Fekete Körös
Kisháza
Nemes Gyanta
Vég Gyanta
Sarkad
Kötegyán
Barmod
Illye
Árpád
Bélfenyér
Remete
Csegőd
Erdőgyarak
Tót
Dalom
Petegd
Széplak
Kiskemén
Nagykemén
Fekete-Bátor
Szent-Miklós
Újlak
Ant
Baj
Olcsa
Sólyom
Tamáshida
Kalocsa
Telek
Magyar-Ökrös
Fenes
Tárkány
Kövesd
Szer
Lele
Szilágyszeg
Sándorháza
Sarmaság
Erked
Mon
Nyír Mon
Sámson
Nagy Mon
Mocsolya
Szent Király
Kraszna
Diós-Ad
Debren
Görcsön
Keresztur
Haraklyán
Cigány
Szamos
Zilah
Egerespatak
Egregy p.
Jád p.

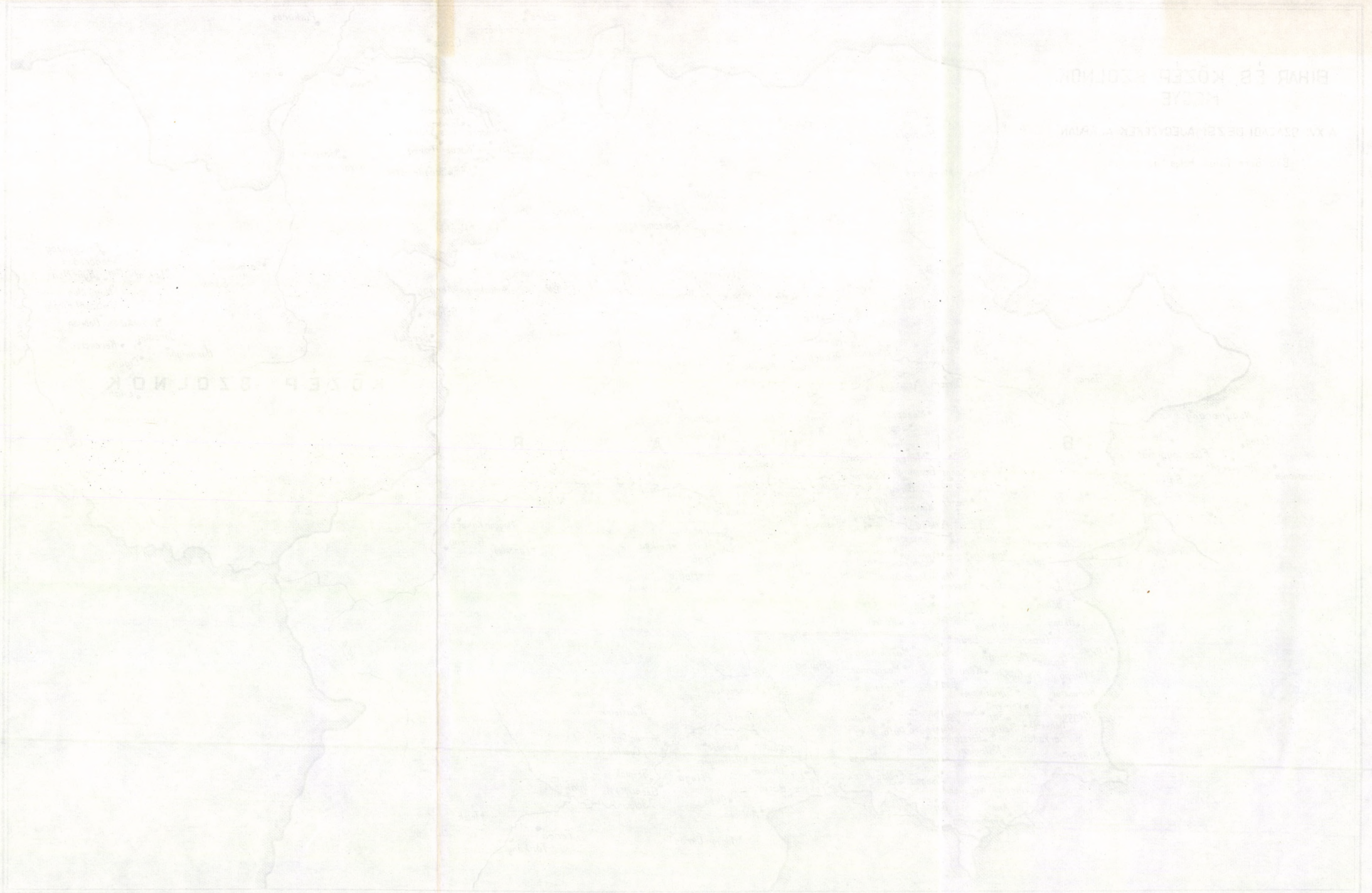

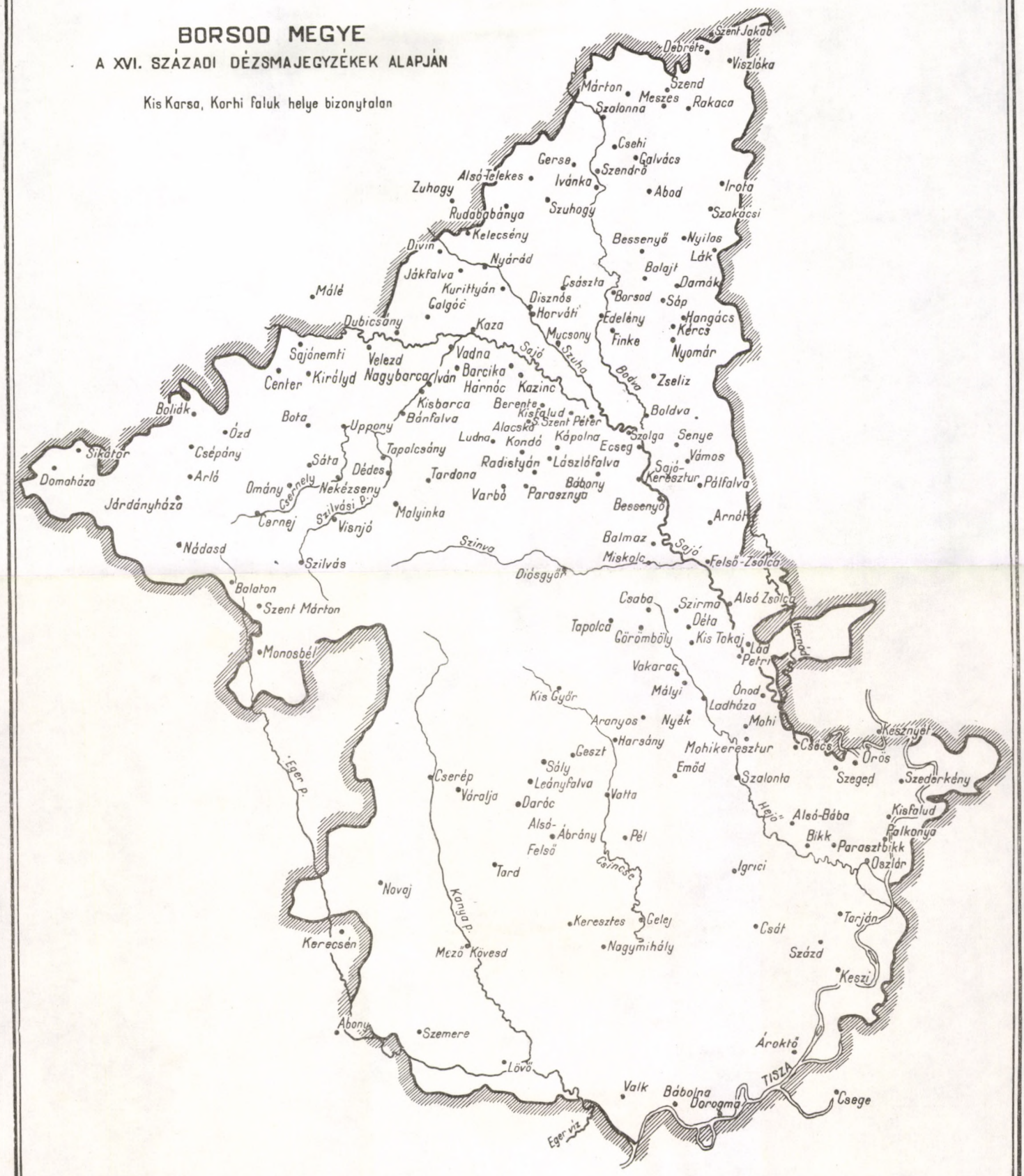
BORSOD MEGYE
A XVI. SZÁZADI DÉZSMAJEGYZÉKEK ALAPJÁN
Kis Karsa, Korhi faluk helye bizonytalan
Szent Jakab
Debréte
Viszlóka
Márton
Szend
Meszes
Rakaca
Szalonna
Csehi
Galvács
Gerse
Szendrő
Alsó-Telekes
Ivánka
Abod
Irota
Zuhogy
Szuhogy
Szakácsi
Rudababánya
Kelecsény
Bessenyő
Nyilas
Divin
Lák
Nyárád
Balajt
Jákfalva
Damák
Kurittyán
Császta
Borsod
Sáp
Málé
Disznós
Horváti
Galgóc
Edelény
Hangács
Dubicsány
Kaza
Kercs
Mucsony
Finke
Sajó
Szuha
Nyomár
Sajónemti
Velezd
Vadna
Barcika
Bodva
Center
Királyd
Nagybarca
Iván
Harnóc
Kazinc
Zseliz
Boliák
Kisbarca
Berente
Boldva
Bota
Bánfalva
Kisfalud
S. Szent Péter
Ózd
Uppony
Alacska
Szolga
Senye
Ludna
Kondó
Kápolna
Ecseg
Sikátor
Csépány
Tapolcsány
Vámos
Sáta
Radistyán
Lászlófalva
Sajó-Keresztur
Domaháza
Arló
Dédes
Tardona
Bábony
Pálfalva
Omány
Cserneły
Nekézseny
Varbó
Parasznya
Járdányháza
Szilvási p.
Malyinka
Bessenyő
Cernej
Visnjó
Arnót
Balmaz
Nádasd
Szinva
Sajó
Miskolc
Felső-Zsolca
Szilvás
Diósgyőr
Balaton
Csaba
Szirma
Alsó Zsolca
Szent Márton
Déta
Tapolca
Görömböly
Kis Tokaj
Lád
Hernád
Monosbél
Petri
Vakarac
Kis Győr
Mályi
Ónod
Ladháza
Aranyos
Nyék
Mohi
Harsány
Mohikeresztur
Csécs
Kesznyét
Geszt
Örös
Sály
Emőd
Szalonta
Szeged
Szederkény
Eger p.
Cserép
Leányfalva
Váralja
Vatta
Daróc
Hejő
Alsó-Bába
Kisfalud
Alsó-Ábrány
Pél
Bikk
Palkonya
Felső
Paraszt bikk
Csincse
Oszlár
Tard
Igrici
Novaj
Kanya p.
Keresztes
Gelej
Tarján
Csát
Kerecsén
Mező Kövesd
Nagymihály
Százd
Keszi
Ábony
Szemere
Ároktő
Lövő
TISZA
Valk
Bábolna
Dorogma
Csege
Eger víz

MEGJELENT AZ
AKADÉMIAI KIADÓNÁL

Berlász Jenő

Az erdélyi jobbágyság gazdasági helyzete a XVIII. században

(Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat, 10.)
1958.
72 oldal — Fűzve 9,— Ft

I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai (1631—1648)

Sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányt írta
MAKKAI LÁSZLÓ
1954.
680 oldal, 3 tábla; 1 térkép
Kötve 130,— Ft

Maksay Ferenc

Parasztság és majorgazdálkodás a XVI. századi Magyarországon

(Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat, 7.)
1958.
116 oldal — Fűzve 15,— Ft

Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon a 14. században

Szerkesztette
SZÉKELY GYÖRGY
1953.
412 oldal — Kötve 65,— Ft

Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon 1711—1790

Szerkesztette
SPIRA GYÖRGY
1952.
472 oldal; 9 tábla, 1 térkép
Kötve 80,— Ft

Ára : 250,— Ft